

Wakꞥ Itekare: Emenna' Pe Ekonekan Nito'

Akawaio New Testament

This Bible is available from the Suriname Bible Society (surinamebiblesoc.org) and is copyrighted by Wycliffe Bible Translators. This edition is printed with permission by the Digital Bible Society (dbs.org) for non-commercial use.

This Bible, and many others, are available for free download in a variety of digital formats at dbs.org/bibles.

MA'SIU	4
MA'	39
᠘RU'	60
ISAAN.....	96
INKUP᠘'P᠘	121
RON	154
1 KOREN	168
2 KOREN	181
KARE'SIYA.....	190
E'PE'SAS.....	195
PIRI'PAI.....	200
KORO'SE	204
1 TESARONI'KA.....	208
2 TESARONI'KA.....	212
1 TEMU'TI.....	215
2 TEMU'TI.....	219
TAI'TAS.....	222
PAIRIMAN.....	225
IPURU	226
ISENS	237
1 PI'TA.....	241
2 PI'TA.....	245
1 ISAAN	248
2 ISAAN	252
3 ISAAN	253
ISUT᠘.....	254
ISENPOIKASA'	256

MA'SIU

Ekamanin

esi wakꞫ itekare, Sises esi ekamasa' rꞫ'Ɜ, pika'tinin pe, ꞫꞫse ri esi Papa uya tꞫmunki amꞫ' auro'ka'Ɜ Penaro' Ekonekan Nito' yau, iku'to' pe tꞫuya tukai' isauro'sa' rꞫ'Ɜ a'ku'tinin pe. Seri wakꞫ itekare esi, EsuwerꞫ amꞫ' riken iwano' pen ni, i'koro'tau Sises entu'Ɜ, uko'mamꞫ'Ɜ na'ne' rꞫ'san, e'tane tanporon kon iwano' ri. uya kuru ikonekasa' miri wakꞫ pe. Iye'sara'tisa' Sises entu'Ɜ Ɜi', iyepa'taisima'Ɜ, miri awonsi'ki Makoi esi'Ɜ i'tupitꞫ Ɜi', miri awonsi'ki itekare ekama Ɜi', ka'pon amꞫ' enupa Ɜi', miri awonsi'ki ka'pon amꞫ' epi'ti Ɜi' iye'turawasoma'Ɜ Kiyarari po ri.

Miri tꞫpo, Sises uti'Ɜ Kiyarari ponsi'ki Surusiran pona, miri awonsi'ki iye'ku'sa' rꞫ'Ɜ ton, Sises uko'manto' u'matꞫ winikꞫi, kurusu' pona ipokapitꞫ'Ɜ miri awonsi'ki iye'mꞫ'sa'ka'Ɜ pokon pe ri.

Seri wakꞫ itekare uya Sises esi eke kuru ri Ti'sa pe ta, merunti pe ri iyesi Papa Maimu enpoikanin pe, miri awonsi'ki Papa e'to' esa' wanni pe Ɜi' enupanin. Enupan nito' iya amꞫ'rasa' miri, 5 kaisaron ipi' usenupan nito' ton pe: (1) WꞫ' ponsi'ki inekama'Ɜ itekare, e'nito' eseru, tꞫku'sen, iku'to' ike, Papa e'to' esa' wanni pe ya' tꞫutisan pata'se' (5—7 airi); (2) 12 kaisaron kon tꞫpoitorꞫ ton auro'ka'Ɜ iya rꞫ'Ɜ to' ennoko tꞫuya a'tai (10 airi); (3) Papa e'to' esa' wanni pe pantomꞫ ton (13 airi); (4) Enupan nito' i'ri ta e'kwa pe ipoitorꞫ pe e'ni esi tawon (18 airi); (5) Enupan nito', pata weyu u'ma'to' Ɜi', miri awonsi'ki Papa e'to' esa' wanni pe weyu e'sepoto' Ɜi' (24—25 airi).

Iyawon Ekamanin

Sises KꞫrai tamokori ton miri awonsi'ki iyentu'Ɜ (1:1—2:23)

Isaan Pa'tes e'turawasoma'Ɜ (3:1-12)

Sises epa'taisima'Ɜ miri awonsi'ki Makoi uya i'tupitꞫ'Ɜ (3:13—4:11)

Kiyarari po annau Sises e'turawasoma'Ɜ (4:12—18:35)

Kiyarari ponsi'ki Surusiran pona (19:1—20:34)

Iko'manto' u'matꞫ Surusiran piyau miri awonsi'ki iyau si (21:1—27:66)

Itepuru e'mꞫ'sa'kasa' miri awonsi'ki isenpoikapitꞫ (28:1-20)

Sises Tamokori Ton Ese' Asi'

(Ɜru' 3:23-38)

1 Seri seri Sises tamokori ton ese' asi', kin pe te'sen Tepi' pa pe iyesi'Ɜ, EꞫra'an pa pe niri kanan iyesi'Ɜ.

² EꞫra'an esi'Ɜ Aisi' kꞫirꞫꞫ pe, Aisi' esi'Ɜ Seko' kꞫirꞫꞫ pe, Seko' esi'Ɜ Isuta miri awonsi'ki iyakon non kꞫirꞫꞫ pe,

³ Isuta esi'Ɜ Peres miri awonsi'ki Sera pokon kꞫirꞫꞫ pe, TemarꞫ esi'Ɜ na'ne' to' san pe.

Peres esi'Ɜ Esuran kꞫirꞫꞫ pe, Esuran esi'Ɜ Ran kꞫirꞫꞫ pe,

⁴ Ran esi'Ɜ Aminatapu kꞫirꞫꞫ pe, Aminatapu esi'Ɜ Naisan kꞫirꞫꞫ pe,

Naisan esi'Ɜ SarꞫman kꞫirꞫꞫ pe, ⁵ SarꞫman esi'Ɜ Powas kꞫirꞫꞫ pe, Reyapu esi'Ɜ na'ne' isan pe,

Powas esi'Ɜ OꞫe' kꞫirꞫꞫ pe, Ru' esi'Ɜ na'ne' isan pe,

OꞫe' esi'Ɜ Ise'si kꞫirꞫꞫ pe,

⁶ Ise'si nin si esi'Ɜ miri Tepi' kin pe te'sen kꞫirꞫꞫ pe.

Tepi' esi'Ɜ Saraman kꞫirꞫꞫ pe, Iuraya no'Ɜ rꞫ'Ɜ esi'Ɜ na'ne' isan pe,

⁷ Saraman esi'Ɜ Reyopowan kꞫirꞫꞫ pe, Reyopowan esi'Ɜ Apaya kꞫirꞫꞫ pe, Apaya esi'Ɜ Esa kꞫirꞫꞫ pe,

⁸ Esa esi'Ɜ Iseyosapa' kꞫirꞫꞫ pe, Iseyosapa' esi'Ɜ Iseyoran kꞫirꞫꞫ pe, Iseyoran esi'Ɜ Usaya kꞫirꞫꞫ pe,

⁹ Usaya esi'Ɜ Iso'tan kꞫirꞫꞫ pe, Iso'tan esi'Ɜ Eyas kꞫirꞫꞫ pe,

Eyas esi'Ɜ Esi'kaya kꞫirꞫꞫ pe,

¹⁰ Esi'kaya esi'Ɜ Mana'sa kꞫirꞫꞫ pe, Mana'sa esi'Ɜ Eman kꞫirꞫꞫ pe,

Eman esi'Ɜ Iso'saya kꞫirꞫꞫ pe,

¹¹ Iso'saya esi'Ɜ Ise'konaya miri awonsi'ki iyakon non kꞫirꞫꞫ pe. To' eyaton non uya EsuwerꞫ amꞫ' a'sisa' ari a'tai'ne Paperan pona. †

¹² Paperan pona EsuwerꞫ amꞫ' a'sisa' asa' to' eyaton non uya a'tai:

† 1:11 2 Kin AmꞫ' 24:14-15; 2 KꞫrono'kꞫꞫꞫ 36:10; Iseremaya 27:20

Ise'konaya esi'pə Siya'tiyerə kəipənə pe,
 Siya'tiyerə esi'pə Userupaperə kəipənə pe,
¹³ Userupaperə esi'pə Apaiyutə kəipənə pe,
 Apaiyutə esi'pə Iraiya'kin kəipənə pe,
 Iraiya'kin esi'pə Esorə kəipənə pe,
¹⁴ Esorə esi'pə Isato' kəipənə pe,
 Isato' esi'pə A'kin kəipənə pe,
 A'kin esi'pə Irai'yutə kəipənə pe,
¹⁵ Irai'yutə esi'pə Eriyesarə kəipənə pe,
 Eriyesarə esi'pə Ma'tan kəipənə pe,
 Ma'tan esi'pə Seko' kəipənə pe,
¹⁶ Seko' esi'pə Isole' kəipənə pe, Meri taan'pə si. Meri
 esi'pə Sises san pe, Kərai † tato' san pe si.
¹⁷ Eḡəra'an awonsi'ki Tepi', kin pe te'sen pə'kə pona,
 14 kaisa ri itamokori ton u'tisa' esi'pə miri. Tepi', kin pe
 te'sen awonsi'ki, to' eyaton non uya Esuwerə amə'
 a'sisa' ari Paperan pona pə'kə pona, 14 kaisa ri ita-
 mokori ton u'tisa' esi'pə miri. To' eyaton non uya Esu-
 werə amə' a'sisa' ari'pə Paperan pona awonsi'ki, Kərai
 entu pə'kə pona, 14 kaisa ri itamokori ton u'tisa' esi'pə
 miri.

Sises Kərai Entu'pə Pantomə
 (ḡru' 2:1-7)

¹⁸ Seri seri, Sises Kərai entu'pə pantomə: Isanon pe
 te'ton kon, Meri, miri awonsi'ki Isole' pokon usauro'sa'
 esi'pə temari'mato' kon pe, e'tane to' uta'pitə rawiri ri,
 təumono'tasa' i'tu'pə Meri uya, Wakə A'kwarə wini.
¹⁹ Isole' esi'pə ipokena' pe te'sen, miripan ekone-
 ka'pə ama'ai imari'mato' təuya ereutanə'to' pe təuya.
²⁰ Miri pi' isenuminka'pə təpo, Papa inserəi uyee'pə
 ipiya' iye'ne'pitə yau, miripan uya ta'pə ipi', "Isole',
 Tepi' pa rə'pə, tenari'nəuse pəra Meri anə'ki ino'pə
 pe, aḡne pəra Wakə A'kwarə wini imono'tasa' miri.
²¹ Warawo' pe entunə'to' iya oton, iməre mese'tii' Sises
 ‡ tukai', aḡne pəra tətonpa ton pika'tito' iya oton pe
 iyessi pi' to' makooi apai," ta'pə iya. ††
²² Seri e'kupə'pə pena Papa usaurokə'pə pu'kena'
 Aisaya awiri a'ku'tinin pe: ²³ "A'pi'pən uri'san
 umono'tato' oton, miripan entuto' oton warawo' pe,
 miripan esa'to' oton to' uya Maniwerə tukai' tawon," ††
 ta'pə iya, "Papa esi upiyau'nokon" ta e'kwa pe.
²⁴ Isole' upakasa' uya nin si, Meri mari'ma'pə miri,
 Itepuru inserəi uya tauro'ka'pə awiri, miripan uya
 ari'pə tiwə' ta', ²⁵ e'tane iyentu rawiri a'pi'pitə'pə iya
 pen. Miripan məre entusa' ese'ti'pə iya "Sises" tukai'. †††

Pu'kena' Amə' Uya Sises Ka'kəranpa'pə

2 Sises entu'pə təpo Pe'teri'en po Isutiya yau, kin
 pe Era' esi a'tai, pu'kena' amə' uyee'pə wəi enu
 uyepə winipai Surusiran pona, ² miripan kon uya, "Nai
 airi məre, Esuwerə amə' kin pe te'ton entusa' nai?"

† Kərai (Kiri' maimu yau); miri pe pəra, Me'saya (Ipuru maimu
 yau), asa'ri ri mari iyessi, Papa Nanəmə'pə ta e'kwa pe. Aḡne, v.
 17-18 enki. †† 1:18 ḡru' 1:27 † Sises esi Kiri' maimu Isa'suwa
 awonsi'ki, Itepuru uya to' pika'ti ta e'kwa pe. †† 1:21 Saira' 46:1;
 ḡru' 1:31 †† Aisaya 7:14 (LXX) ††† 1:25 ḡru' 2:21

Kaiyono' epa'kasa' ene'pə ina uya iyentusa' ekamanin.
 Miri pi' apuripi'se'na ina uye'sa'," ta'pə to' uya.
³ Seri tawon etasa' kin pe te'sen Era' uya a'tai, ise-
 wankama'pə, miripan kaisa ri Surusiran pon kon use-
 wankama'pə. ⁴ Tanporo Papa ena' use'man nito'
 tərawasomanin nan epuru ton miri awonsi'ki Main pi'
 enupanin nan aməranə'sa' təuya a'tai, to' ekama'po'pə
 iya, "Nai yau Kərai †† entuto' oton tasa' pu'kena' amə'
 uya nai?" tukai'.

⁵ "Pe'teri'en po, Isutiya yau," tukai' to' uya eikə'pə.
 "Seri tukai' pu'kena' uya imenuka'pə esi pena ri:
⁶ "Imiri'nokon, Isutiya yawon, Pe'teri'en pata pon kon,
 Isutiya yawo'nān pata ton tentakai' apata kon yau
 eke esa' wanni e'sepoto' oton,
 karimeru esa' esi to' esa' pe kasa
 umunki, Esuwerə amə' esa' pe te'ton,' ⁵
 tawon," ta'pə to' uya.

⁷ Seri etasa' Era' uya a'tai, təmaimu ennoko'pə iya
 pu'kena' amə' piya' to' pokon pe ama'ai te'sepoto' kon
 pe, miripan kon wini eta'pə iya, miri a'tai kaiyono'
 epa'ka'pə tukai'. ⁸ Miripan kon ennoko'pə iya Pe'teri'en
 pona, "Wakə pe məre məwarinpatəi'. Eposa'
 auya'nokon a'tai, upana'tii' misi'təi', uri ri miri utito' pe
 apuripi'se'na," ta'pə iya.

⁹ Kin maimu eta təuya'nokon təpo, to' uti'pə, miripan
 kon uya kaiyono' kanan enkaa'pə, tənene'pə kon
 nə'pə wəi enu uyepə wini, ^{5†} miripan pi' to'
 epori'ma'pə. Miripan kon rawiri kaiyono' uti'pə, miri-
 pan ereuta'pə məre pata epoi. ¹¹ Miri a'tai, pu'kena'
 amə' ewomə'pə iuti ta'. Məre si ensa' təuya'nokon
 a'tai, isan, Meri pokon pe, to' e'sekunka'pə apuripitə
 pe. Miri a'tai, timamin kon yen a'koka'pə to' uya, miri-
 pan kon uya irepapitə'pə epe'kena' ton ke: korə ke,
 a'po'nān ikitun, pərankensens tato' ke miri awonsi'ki
 karapa, mirə tato' ke.

¹² Papa uya to' pana'ti'pə to' e'ne'pitə yau, to' en-
 na'po namai' kin pe te'sen Era' piya', miripan kon en-
 na'po'pə təpata kon ya' təron ni awiri.

Isole', Meri Uya Sises Ari'pə Isi' Pona

¹³ To' uti'pə təpo, Itepuru inserəi usenpoika'pə
 Isole' piya' iye'ne'pitə yau, "Isole', e'mə'sa'ka', məre
 miri awonsi'ki isan tanə'ne ainə'ki Isi' pona. Kin Era'
 man iwarinpa pi' iwito' pe təuya," ta'pə iya. ¹⁴ Miripan
 e'mə'sa'kasa' uya məre miri awonsi'ki isan ari'pə
 ewarupi nau Isi' pona, ¹⁵ miripan kon uko'mamə'pə
 Era' uma'ta pona ri. Pena pu'kena' amə' nekama'pə
 uta'ku'ti'pə, "Umu ki'ma uya Isi' apai," tawon. ^{5††}

Soisa Amə' Uya Warawo' Munki Amə' Tə'ka'pə

¹⁶ Era' uya i'tusa' a'tai pu'kena' amə' uya tennakasa',
 ipan pe isakorota'pə, miripan uya, "Warawo' munki
 amə' Pe'teri'en pon kon itə'kati' asa'ron wəipiya airon
 kon miri awonsi'ki miri o'koi'no kon ni," ta'pə iya,

††† Kərai, miri pe pəra Me'saya; Papa Nanəmə'pə ta e'kwa pe.
 § Mai'ka 5:2 §† tənene'pə kon nə'pə wəi enu uyepə wini; miri
 pe pəra, tənene'pə kon nə'pə iyenuku §†† Oseyā 11:1

pu'kena' amə' uya ekama'pə rə'pə pi'. ¹⁷ Miri a'tai, pu'kena' Iseremaya nekama'pə uta'ku'ti'pə:
¹⁸ "Main useta Rama pata po, təuta'kwarəkai' ukaran ni esi eke pe ri, Rəi'serə esi ukaran ni pi' təmunki amə' wenai, təpori'ma i'se pəra iyəsi, to' pəra iyəsi pi'," † tawon.

To' Enna'po'pə Isi' Apai

¹⁹ Era' uma'ta'pə təpo, inserə usenpoika'pə iye'ne'pitə yau Isose' piya', Isi' po, ²⁰ "E'mə'sa'ka', mure miri awonsi'ki isan aki Esuwerə pata pona. Kamoro mure wini i'se te'san uma'ta'pə man," ta'pə iya. ²¹ Miri-pan e'mə'sa'ka'pə, mure miri awonsi'ki isan ari'pə iya, miripan kon uti'pə Esuwerə pata pona.
²² E'tane A'keras enasa' təkui'pən Era' pata'pə ya' kin pe Isutiya po eta'pə iya. Enari'ke' pe iyəsi'pə, miri ya' itipai pəra. Ipanamasa' esi'pə iye'ne'pitə yau, miripan uti'pə Kiyarari nono pona. ²³ Miripan uti'pə iko'manse'na Nasare' pona. Pu'kena' ton nekama'pə uta'ku'ti'pə miri, "Nasarin †† tukai' esa'to' oton," tawon. ‡

Isaan Pa'tes Tərawasooi
 (Ma' 1:1-8; Ɔru' 3:1-18; Isaan 1:19-28)

3 Miri a'tai, Isaan Pa'tes uyee'pə. Itekare ekama'pə iya Isutiya rimonotaai awiri, ² "Amakooi kon apai era'titi', apəne pəra Papa e'to' esa' wannī pe a'ko pe man," ta'pə iya. ††3 Isaan pəse ri pu'kena' Aisaya usaurokə'pə rə'pə ipi':

"Rimono' tau ka'pon uki'pi'nənpitə, Itepuru e'ma ikonekati', to'sa ri ite'ma ikonekati',' †† tawon," ta'pə rə'pə ipi'.

⁴ Isaan pon esi'pə kiyamerə i'po' konekasa', o' pi'pi konekasa' esi'pə ipokərūi pe iworopai pi'. Iti'kiyari esi'pə kairau amə' miri awonsi'ki teusan e'ku. ††5 Ka'pon amə' uti'pə ipiya' Surusiran miri awonsi'ki Isutiya apai, tanporo Isotan nono piyawo' nan pata apai'ne. ⁶ Təmakoosi kon ekama pi', miripan kon pa'taisima'pə iya Isotan tuna təu'tisen kau.

⁷ E'tane tu'ke Pari'si amə' miri awonsi'ki Satu'si amə' uyepə ene təuya a'tai epa'taisiman ku'to' iya airi, ta'pə iya to' pi', "Imiri'nokon isi ton ikəi munki ton! Inə' uya apana'tisa' kon ayainəm kon pa nəye'ai'ne' eko-ta'man nito' piyapai? ††8 Epetati' iyera'tisa' kon amakooi kon apai ekamanin ke. ⁹ Miri awonsi'ki imiri'nokon pe ri kisenuminkatəu, 'Epəra'an esi ina kəipən pe,' tukai'. Apana'ti uya 'nokon seri, seri ton ti' apai Papa uya Epəra'an munki oton kon koneka miri. ¹⁰ Wa'ka e'kamasa' man yui amə' mi' airi, miri awonsi'ki tanporon yui amə' tepetasen pen a'tito' oton ni miri, miripan eno'ma apo' ya'. †

† Iseremaya 31:15 †† Nasarin; apəne, Nonpa 6:1-21 enki. ‡ 2:23 Ma' 1:24; Ɔru' 2:39; Isaan 1:45 †† 3:2 Ma'siu 4:17; Ma' 1:15 †† Aisaya 40:3 (LXX) ††† 3:4 2 Kin Amə' 1:8 ††† 3:7 Ma'siu 12:34; 23:33 § 3:9 Isaan 8:33 §† 3:10 Ma'siu 7:19

¹¹ "Apa'taisima uya 'nokon tuna ke, amakooi kon apai iyera'ti kon pa. E'tane uye'ma'pə pe merunti kuru uyepə miri uyentaino, isapatooi ari uya poken pəra e'ai'ne'. Apa'taisima iya 'nokon miri Wakə A'kwarə ke miri awonsi'ki apo' ke. ¹² Sara'sara'pan ti'kiyari pi'pi menkato' iya ike esi itemiyatə yau, miripan uya i'kwa-to' təuya apon akoroka, ta'nasi, wi' aməranəkə iya iti-wə' ta', ipi'pi rə'pə po'ti iya təusenku'sen pen apo' ke," ta'pə iya. ††

Isaan Uya Sises Pa'taisima'pə
 (Ma' 1:9-11; Ɔru' 3:21-22)

¹³ Miri a'tai, Sises uyee'pə Kiyarari wini Isaan piya' Isotan tuna airi təpa'taisimato' pe iya, ¹⁴ Isaan esi'pə inereutanə'pai, miripan uya ta'pə ipi', "Upa'taisima auya ru'ku i'se e'ai', miri pe' e'tane upiya' iuye'sa'?" ta'pə iya.

¹⁵ Sises uya eikə'pə, "Tiwi miri kasa ri iku'ki, seri pe riken iye'to' pe. Seri wini tanporo Papa e'to' i'se ri kupə miri," ta'pə iya. Miri a'tai, Isaan uya ikupə'pə imaimu awiri.

¹⁶ Inke pəra tēpa'taisima'pə rə'pə pe, Sises ekanwaka'pə tuna kapai. Miri a'tai kuru ri, ka' uta'koka'pə, miripan uya Papa A'kwarə u'ti ene'pə wako'wa kasa, miripan uta'si'pə ipi'. ¹⁷ Main, Epən winon uya ta'pə, "Umu pəse ri, uni'nənkənə; ipi' epori'mayai'," ta'pə iya. †

Makoi Uya Sises I'tupitə'pə
 (Ma' 1:12-13; Ɔru' 4:1-13)

4 Miri a'tai, Iya'kwarə uya Sises ari'pə rimonota' ta' Makoi uya i'tupitə'to' pe. ††2 Təuseruma təpo ten-ta'nai' pəra 40 kaisa ri wəi miri awonsi'ki ewarupi, miripan esi'pə ipan pe kuru iwan pe. ³ I'tupitə'nin uyee'pə ipiya', miripan uya ta'pə ipi', "Papa Mumu pe iwesi yau, se ton ti' amə' pi' pəreti pe enaki ka'ki," ta'pə iya.

⁴ Sises uya eikə'pə, "Iye'menukasa', 'Ka'pon esi təkoo'mansen pəreti pi' riken pen, e'tane tanporon ni main pi' Papa mətə yapai təuye'sen,' †† tawon," ta'pə iya.

⁵ Miri a'tai, Makoi uya Sises ari'pə wakə eke pata pona, miripan uya Papa ena' Esuwerə amə' use'mato', ipəremato' iwə' ka'tawon inakapu putu po iye'mə'sa'kato' pe ikupə'pə. ⁶ "Papa Mumu pe iwesi yau, ata'mo'kaki, apəne pəra iye'menukasa': "Tinserəi ton apiyo'ma iya ipi', miripan kon uya temiyatə kon yau ayanəm ti' pona a'ta wini auya namai',' †† tawon," ta'pə Makoi uya ipi'.

⁷ Sises uya eikə'pə, "Iye'menukasa' ri niri, Itepuru, Papa, itese' pi' iwe'to' kusi'tupitəi,' ††† tasa'," ta'pə iya ipi'.

⁸ Makoi uya kanan ari'pə ka'tawon wə' pona, miripan uya tanporo eke ton pata enpoika'pə itenu ya', miri

††† 3:12 Ipu'ketə 5:14-23 §† 3:17 Iseneses 22:2; Eren 2:7; Aisaya 42:1; Ma'siu 12:18; 17:5; Ma' 1:11; Ɔru' 9:35 §†† 4:1 Ipuru 2:18; 4:15 §† Isu'taronomi 8:3 §† Eren 91:11-12 §†† Isu'taronomi 6:16

awonsi'ki wakꞫ pe ri iye'to'. ⁹“Tanporo seri ton ke irepa uya, uri pi' te'sekunkai' iwipꞫrema yau,” ta'pꞫ iya ipi'.

¹⁰Sises uya ta'pꞫ ipi', “Upiyapai enta, Se'tan! † ApꞫne pꞫra iye'menukasa', Itepuru, Papa, itese' pi' iwe'to' pi' riken ipꞫrema'; KꞫri ri riken poitorꞫ pe e'ki,' †† tawon,” ta'pꞫ Sises uya.

¹¹Miripan piyapai Makoi uti'pꞫ. InserꞫ amꞫ' uyee'pꞫ ipika'tii'.

Itekare Ekama Pi' Sises Epiya'ti'pꞫ

¹²Sises uya Isaan esi pariki'si tau tawon etasa' a'tai, iyenna'po'pꞫ Kiyarari pona. ^{†13}Iko'manse'na iti'pꞫ Ka'panyan pona, Nasare' tꞫninse. Miri pata esi'pꞫ miri parau ku'piri piyau Sepuran miri awonsi'ki Na'tari nono airi. ^{††14}Pu'kena' Aisaya uya ta'pꞫ rꞫpꞫ a'ku'ti pe:

¹⁵“Sepuran miri awonsi'ki Na'tari nono pon kon, ka'pon amꞫ' Kiyarari e'ma awiron kon miri awonsi'ki tuna Isotan ratoi pon kon,

Kiyarari, EsuwerꞫ amꞫ' pen nono yau te'san.

¹⁶PꞫsamoro ka'pon amꞫ' ewarupi yau tꞫuko'mansan uya

eke ri iweyu ensa' man;

uma'tan nito' nono yau te'san pona iweyu e'wei'tisa' man.” ††

¹⁷Miri si'kiri ri Sises epiya'ti'pꞫ itekare ekama pi', “Era'titi' amakooi kon apai, apꞫne pꞫra Papa e'to' esa' wanni pe man a'ko pe!” ta'pꞫ iya. †††

Sises Uya Asakiri'nan Kon Ki'ma'pꞫ TꞫpoitorꞫ Pe

(Ma' 1:16-20; Ƴru' 5:1-11)

¹⁸Sises usari koro'tau parau ku'piri Kiyarari piyawiri, ka'pon ene'pꞫ iya, takon ya' te'san, Saiman itese', Pi'ta tato' ipi', miri awonsi'ki Anturu si itakon. TꞫpunwerꞫ kon tꞫrꞫ pi' to' esi'pꞫ parau ku'piri kau, apꞫne pꞫra moro' amꞫ' a'sinin nan pe tesi kon pi'. ¹⁹Sises uya ta'pꞫ to' pi', “Upikiri isi'ti', ikonekato' kon pe uya ka'pon amꞫ' a'sinin nan pe,” ta'pꞫ iya. ²⁰Miri pe ri, tꞫpunwerꞫ kon tꞫninse to' uti'pꞫ ipikiri.

²¹Miri apai tꞫutii', tꞫron kon asa'ron kon isirunan ene'pꞫ iya, Isens miri awonsi'ki Isaan, Sepiti munki amꞫ'. Kanau yau to' esi'pꞫ, tꞫkꞫipꞫnꞫ kon Sepiti pokon pe tꞫpunwerꞫ kon konepitu' pi'. Sises uya to' ki'ma'pꞫ. ²²Inke pꞫra, tꞫkanwa kon miri awonsi'ki tꞫkꞫipꞫnꞫ kon tꞫninse to' uti'pꞫ ipikiri.

E'ne' Ton Epi'tipitu'pꞫ Iya

(Ƴru' 6:17-19)

²³Sises uti'pꞫ siya ri Kiyarari awiri ka'pon amꞫ' enupa pi' EsuwerꞫ amꞫ' usenupato' iwꞫ' tau'ne. WakꞫ itekare ekama pi' iyessi'pꞫ, Papa e'to' esa' wanni pe pi'. Parau pokon kon miri awonsi'ki takuru'kena' nan ka'pon amꞫ' epi'ti pi' iyessi'pꞫ. †††24 Itekareei uti'pꞫ siya ri Siriya poron pata awiri'ne ri, miripan ka'pon amꞫ' uya tanporo e'ne' pe te'san nee'pꞫ ipiya', ti'tui' pꞫra ri teparan

† Se'tan —Makoi ese' isakon, Papa eseru ewaruma'tinin ta e'kwa pe. †† 4:10 Isu'taronomi 6:13 † 4:12 Ma'siu 14:3; Ma' 6:17; Ƴru' 3:19-20 †† 4:13 Isaan 2:12 †† Aisaya 9:1-2 ††† 4:17 Ma'siu 3:2 ††† 4:23 Ma'siu 9:35; Ma' 1:39

ke te'san. TꞫron kon eparan esi'pꞫ ipan pe kuru te'kꞫnkꞫnmasen, tꞫron kon yau makoi a'kwarꞫ esi'pꞫ, tꞫron kon eparan esi'pꞫ yai to' enno'pi'nin, tꞫron kon ipu'tika'pi'sa' kon Sises uya tanporo pꞫsamoro epi'ti'pꞫ. ²⁵Eke pe ri anpisin Kiyarari awiron kon, Te'ka'pores, [§]Surusiran, Isutiya pon kon, miri awonsi'ki Isotan nono ratoi pon kon uti'pꞫ ipikiri.

5 Sises uya anpisin pe ka'pon amꞫ' ensa' a'tai, iyekainꞫmꞫ'pꞫ i'kꞫrꞫ pona, miripan ereuta'pꞫ. IpoitorꞫ ton amꞫra'pꞫ ipiya', ² miripan kon enupa pi' iye'sara'ti'pꞫ:

Sises Uya Papa NꞫkupꞫnꞫ Ton Pori' Pe Ekama'pꞫ

(Ƴru' 6:20-23)

³“Pori' pe entu'ma' na'ne' nan ta'kwarꞫ kon yau esi, apꞫne pꞫra to' iwano' pe Papa e'to' esa' wanni pe esi.

⁴Pori' pe te'ton kon kamoro tꞫuta'kwarꞫkai' ukaran ni pi' na'ne' nan seri pe,

apꞫne pꞫra Papa uya pori' pe to' ku'to' oton. ^{§†}

⁵Pori' pe te'ton kon kamoro mi pe te'ku'san pen, apꞫne pꞫra tanporo ri non tꞫrꞫ Papa uya to' ena'. ^{§††}

⁶Pori' pe te'ton kon kamoro iwan pe, miri awonsi'ki tuna'kiri' ke na'ne' nan ipokena' i'se, apꞫne pꞫra to' ri a'wetato' oton. ^{§†}

⁷Pori' pe te'ton kon kamoro isentu'kena' ton, apꞫne pꞫra Papa usentu'mato' oton to' pi'.

⁸Pori' pe te'ton kon kamoro wakꞫ pe tewan kon yau nekonekayai'ne' nan, apꞫne pꞫra to' uya Papa ento' oton. ^{§††}

⁹Pori' pe te'ton kon kamoro isi pe te'san i'ni'pankanin nan, apꞫne pꞫra Papa munki amꞫ' pe to' e'to' oton.

¹⁰Pori' pe te'ton kon kamoro isi pe ri, ipan pe ri tꞫko-ta'masan wakꞫ kupꞫ to' uya wenai, to' iwano' pe Papa e'to' esa' wanni pe esi. ^{§†}

¹¹“Pori' pe iwesi kon miri ka'pon amꞫ' uya asapema kon a'tai, iwenai pꞫra ikota'ma'nokon a'tai miri awonsi'ki to' usaurokꞫ iri pe ri ipi'nokon a'tai uri uriya'.

^{§††12} Miri pe iyessi pi' ipan pe pori' pe kuru e'ti', apꞫne pꞫra eke ri iyepꞫ'pꞫ kon esi pi' EꞫn po, apꞫne pꞫra miri kasa ri arawiron kon pu'kena' amꞫ' ko-ta'mapitu'pꞫ to' uya miri. ^{§§†}

Sises Pikiron Kon Esi Waiyo Miri Awonsi'ki Iweyu Kasa

(Ma' 9:50; Ƴru' 14:34-35)

¹³“Non waiyori pe ri iwesi kon, e'tane ine'ne' pe pꞫra waiyo enasa' yau, nai kasa ine'ne' pe kanan iye'to' pe ikupꞫ? WakꞫ pe pꞫra ri iyessi miri, eno'mato' pe ri iyessi ka'pon amꞫ' uya iwasa'pi'to' pe tꞫusari kon a'tai.

¹⁴“Seri non weyu pe ri iwesi kon. WꞫ' pon pata e'so'namꞫ pꞫra iyessi miri. ^{§§†15} Miri pe pꞫra ka'pon amꞫ' uya raan'pu po'tisa' nonka pꞫra iyessi miri pꞫsau o'koi'.

§ Te'ka'pores —10 Kaisaron Pata ta e'kwa. ^{§†} 5:4 Aisaya 61:2 ^{§††} 5:5 Eren 37:11 ^{§†} 5:6 Aisaya 55:1-2; Saira' 24:21 ^{§††} 5:8 Eren 24:3-4; 2 Esteras 7:98 ^{§†} 5:10 1 Pi'ta 3:14 ^{§†} 5:11 1 Pi'ta 4:14 ^{§††} 5:12 2 KꞫrono'kꞫrꞫs 36:16; Saira' 2:8; InkupꞫ'pꞫ 7:52 ^{§§†} 5:14 Isaan 8:12; 9:5

E'tane ru'ku, to' uya inonka iyapon pona, miripan uya tanporon kon ni wei'ti iuti tau. ¹⁶ Miri kasa, tiwi iweyu pe na'ne' ne'wei'tii ka'pon amə' uya ento' pe. Miri a'tai, wakə inkupənə ento' pe to' uya, miri awonsi'ki Papa, ikūipənə, Epən pon apuripi'to' pe to' uya niri. ¹⁷

Papa Maimu Esi Eke Pe

¹⁷ "Pu'kena' amə' miri awonsi'ki Mosi' nekama'pə Main eno'mai' uye'sa' tukai' kəsi'tutəu. Eno'mase'na uye'sa' pen e'tane a'ku'tii' ru'ku uye'sa'. ¹⁸ I'napairon ekama uya ipi'nokon; Epən miri awonsi'ki non e'weuka pə'kə pona, i'ri ri mo'ka pəra iyesi Papa Maimu yapai. Aiko pe ri na'ne' pen nəwarai'ka'pə esi moro ri Main pe tanporon ni uta'ku'ti pə'kə pona. ¹⁹ Inə' ri aiko pe ru'kwī na'ne' Main tonpa i'kwī'nin miri awonsi'ki tərōn kon enupanin miri ri mari ku'to' pe to' uya e'to' oton aiko pe Papa e'to' esa' wannī pe yau; e'tane inə' ri Main kupə pi' na'ne' miri awonsi'ki ipi' enupanin pe na'ne' e'to' oton eke pe kuru Papa e'to' esa' wannī pe yau. ²⁰ Ta uya ipi'nokon, wakə riken ku'to' auya'nokon pe iyesi Pari'si amə' miri awonsi'ki Main pi' enupanin nan entai; miri kupə auya pəra iyesi a'tai, Papa e'to' esa' wannī pe ya' iyepa'kato' oton kon pari pen ni," ta'pə iya.

Sises Usaurokə'pə Sakoro Pi'

²¹ Miyari ri usenupan nito' ekama'pə Sises uya; "Eta'pə auya'nokon pena ri ka'pon amə' pi' ta'pə, 'Itōn pa kə'winii,' tawon, miri awonsi'ki, 'Inə' ri tətōn pa winin nə'pə kota'mato' oton,' ²² tawon, ²² e'tane ta uya ipi'nokon, inə' ri sakoro' pe na'ne' tətōn pa pi' kota'ma-to' oton Papa uya. Takapə uya kanan, inə' ri tətōn pa esa'nin 'Ra'ka,' ²³ tukai' esi Esuwerə amə' Konsərūi ton nəkota'ma ton pe, e'tane inə' uya, 'Imiri, iya'kwarə pən! tasa' a'tai tətōn pa pi', isi ri apo' e'ma tau iyesi miri.

²³ "Miri pe iyesi pi', iuse'mato' Papa ena' esi a'tai, mo-ro iyenu yau iri pe itōn pa e'ku'to' ipi' təkuse itiki itōn pa e'ku'to' iri pe ipi' konekai'. ²⁴ Papa ena' use'man ni-to' apon piyau intərənə tənōnkai', wapiya itōn pa a'kiri ekoneka ta, iyenna'po pa intərənə təse'na.

²⁵ "Oko pe pəra iyeyaton ko'tə ta' ayayai'ne' a'kiri ekonekaka'ki ipokon pe ri mari iwesi koro'tau, iko-ta'mato' ya' itərə iya wapiya, eseru aimenkanin uya itərə pəresiman ena', miri awonsi'ki iyeno'ma to' uya pariki'si ta'. ²⁶ I'napairon ni ekama uya ipi'nokon; iyepa'kato' oton pen ni tanporo ine'manə kon i'ma'ka auya'nokon pə'kə pona ri.

Sises Usaurokə'pə Ekuman Nito' Pi'

²⁷ "Eta'pə auya'nokon; 'Tətaan'pə kenan kəsēku-mankai,' tawon. ²⁸ E'tane ekama uya ipi'nokon; inə' uya ri uri'san ensa' a'tai ekumai' pe, iyekumaka'sa' ri miri uri'san a'kiri tewan yau. ²⁹ Enwo'ne' winon iyenu

† 5:15 Ma' 4:21; Өru' 8:16; 11:33 †† 5:16 1 Pi'ta 2:12 † 5:18 Өru' 16:17 †† E'sotas 20:13; Isu'taronomi 5:17 †† Ra'ka; Arami' usakorotasa' maimu ††† 5:27 E'sotas 20:14; Isu'taronomi 5:18

uya iye'makoima emapu'ti pe iyesi yau, imo'kaki eno'ma pa; wakə iwa pe ri iyesi tikin ni ipun ton-pa'kasa' auya a'tai, tanporo ipun eno'ma ekota'man ni-to' ya' entai. ³⁰ Enwo'ne' winon iyemiyatə uya iye'makoima emapu'ti pe iyesi yau, a'tiki eno'ma pa; wakə iwa pe iyesi miri tikin ni ipun tonpa'kasa' auya a'tai, tanporo ipun eno'ma ekota'man nito' ya' entai," ta'pə Sises uya. ⁵

Sises Usaurokə'pə No'pə Nonkato' Pi'

(Ma'siu 19:9; Ma' 10:11-12; Өru' 16:18)

³¹ "Tasa' iya kanan, 'Inə' uya ri tənō'pə nonka a'tai, tiwi nəkaretai'tii kuru ri iye'nonka karetaai ke,' ³² e'tane ekama uya ipi'nokon; inə' ri tənō'pə nonkayai'ne', iyekumasa' pen ni e'tane uya tekumasen pe iyesi emapu'ti miri, miri awonsi'ki inə' ri inonkasa' rə'pə mari'mayai'ne', ekuma pe iyesi miri. ^{5†}

Usauro'nito' Pi' Enupan

³³ "Eta'pə auya'nokon pena ri kanan ka'pon amə' pi' ta'pə, 'Ausauro'sa' rə'pə ipi', iku'to' pe auya kə'pəre-mekūi, e'tane Papa ya' ausauro'sa' rə'pə awiri ri e'ki.' ³⁴ E'tane ekama uya ipi'; i'ri ri kəkai inku'ton pen ni pi', Epən ni kəsesakūi—Papa apon miri, ³⁵ non ni kəs-esakūi—Papa pəta apon miri; Surusiran ni kəs-esakūi—eke kin pata'se' miri. ³⁶ Miri awonsi'ki a'pai ri kəsesakūi, apəne pəra tikin ni ri a'pai i'po' aimu'naka auya pəra iyesi miri awonsi'ki i'kərəntanəkə auya pəra ri iyesi. ³⁷ Ewai' ta auya a'tai, ewai' ka'ki; kane ta auya a'tai, kane ka'ki ri niri. Tərōn ni pe ausaurokə a'tai miri esi Makoi winon pe.

Use'man Nito' Pi' Enupan

(Өru' 6:29-30)

³⁸ "Eta'pə auya'nokon ni, 'En epe'pə pe en ni esi; i epe'pə pe i ri esi,' tawon. ³⁹ E'tane ekama uya ipi'nokon; iri pe iku'nin nə'pə pi' kise'mai. Inə' uya ri iwini yau enwo'ne' winon iye'peta pi', iratoi rə'pə ri mari ira'tiki iwinikūi'. ⁴⁰ Miri awonsi'ki inə' uya ri ayari pe iyesi yau ko'tə ta' i'ri wenai ri, miripan uya ipon mo'ka pe iyesi yau itepe'pə pe, tiwi ipəro'pon pokon pe ipon mo'kai. ⁴¹ Inə' uya ri ta'kwarəkai' ayari ta'kiri a'tai 1 mayirə, enta 2 mayirə e'to' airi. ⁴² Iyekama'poy-ai'ne'nokon irepati', miri awonsi'ki kera'tii inə' ri iyeka-ma'ponin iiwano' pi' piyapai.

Eyaton Wannī I'nənkato'

(Өru' 6:27-28, 32-36)

⁴³ "Eta'pə auya'nokon; 'Itōn pa i'nənkaki,' ⁴⁴ iyeyaton ewaruma'tii'ma.' ⁴⁵ E'tane ekama uya ipi'nokon; iyey-aton kon ni i'nənkati', ¹⁸ miri awonsi'ki ipəremati' iko-

††† 5:29 Ma'siu 18:9; Ma' 9:47 † 5:30 Ma'siu 18:8; Ma' 9:43 †† Isu'taronomi 24:1-4 ††† 5:31 Ma'siu 19:7; Ma' 10:4 †† 5:32 1 Koren 7:10-11 ††† 5:33 Ripaiti'kas 19:12; Nonpa 30:2; Isu'taronomi 23:21 †† 5:34 Isens 5:12; Aisaya 66:1; Ma'siu 23:22 †† 5:35 Aisaya 66:1; Eren 48:2 ††† 5:38 E'sotas 21:24; Ripaiti'kas 24:20; Isu'taronomi 19:21 ††† Ripaiti'kas 19:18 ††† 5:43 Saira' 12:4-7 18 Tərōn ni ton emen imenukasa' uya iponantipi'sa'; kamoro

ta'manin kon pona, ⁴⁵ Epun pon ikupɛnɛ kon munki amɛ' pe iwesi kon pa. Iri ton ni miri awonsi'ki wakɛ ton ni weyu pe wɛi enu enuku emapu'tinin. Ipokena' ton miri awonsi'ki ipokena' ton pen ni pona tuna ennoko iya. ⁴⁶ Ii'nɛnkanin kon niken i'nɛnka auya'nokon yau, i'ri ken si iyepɛ'pɛ kon eporo auya'nokon miri? Miri pe' kupɛ pɛrata amɛranɛ'nin nan uya pɛra nai? ⁴⁷ Miri awonsi'ki itonpa ton niken ni pi' miyari ta auya'nokon yau, i'ri ken si kupɛ auya'nokon tɛron kon entai? Miri pe' kupɛ Papa apurinin nan pen uya pɛra nai? ⁴⁸ Miri pe iyesi pi', wakɛ pe e'ti', ikupɛnɛ kon, Epun pon esi wakɛ pe kasa." ††

Entu'manin Nan Ento' Pi' Enuapan

6 Sises e'sara'tikaa'pɛ kanan tɛpoitorɛ ton enupa pi'. Ta'pɛ iya, "Ti'tui' e'ti', wakɛ inkupɛnɛ kon yau, wakɛ pe e'nito' pi' ka'pon amɛ' uya iyento' pe tukai'. Miri ku'sa' auya a'tai, iyepɛ'pɛ eporo auya pɛra ri iyesi miri ikupɛnɛ, Epun pon wini. ² Miri pi' entu'manin nan repa auya'nokon a'tai, eke pe kɛsekamai, wakɛ pe te'ku'san uya ikupɛ kasa Esuwerɛ amɛ' usenupato' iwɛ' tau, miri awonsi'ki asanta tawiri ri, tapurito' kon pe ka'pon amɛ' uya tukai'. I'napairon ni ekama uya seri ipi'nokon, to' uya tepe'pɛ kon epoka'sa' ri miri. ³ E'tane entu'manin nan repa auya a'tai, tiwi akamisi winon iyemiyatɛ kɛsi'tunin iyenwo'netɛ winon iyemiyatɛ nɛkupɛnɛ, ⁴ miri pi' inkupɛnɛ e'to' pe nesii ama'ai, ikupɛnɛ, ama'ai inkupɛnɛ ennin nɛ'pɛ uya iye'mato' pe.

Iɛpɛreman Nito' Pi' Enuapan

(θru' 11:2-4)

⁵ "Miri awonsi'ki iwipɛrema kon a'tai, wakɛ pe te'ku'san kasa ke'tɛu. Iɛpɛremapaino kon te'mɛ'sa'kai' Esuwerɛ amɛ' usenupato' iwɛ' tau miri awonsi'ki asanta ka'taporo ri, tento' kon pe ka'pon amɛ' uya. I'napairon ni ekama uya seri ipi'nokon, to' uya tepe'pɛ kon epoka'sa' ri miri. ⁶ E'tane iwipɛrema a'tai, iwɛ' pɛ'kɛ ta' ewonki, imɛra'taai a'koki miri awonsi'ki iwipɛrema pa tɛusensen pen ni ikupɛnɛ pi'. Miri a'tai, ikupɛnɛ, ama'ai inkupɛnɛ ennin uya iye'mato' pe. ⁷ Miri awonsi'ki amaimu ri mari tɛna'pɛpi'se kipɛremai, Papa i'tunin nan pen kasa tɛmaimu kon useta pe tekamai', apɛne pɛra tu'kan ni esakɛ tɛuya'nokon pi'. ⁸ To' kasa ke'tɛu, ikupɛnɛ uya ri i'tuka'sa' i'se iwe'to' tekama'po auya wapiya ri.

⁹ "Se kasa nin si iwipɛremato' kon esi miri:

"Ina Kupɛnɛ Epun pon, tɛnamasen pe iyese' nesii.

¹⁰ Ina esa' pe iwe'to' nɛyepɛi,

seri non po iyaseru ne'kupɛi Epun po iyesi na'ne' kasa.

¹¹ Ina irepaki seri pe wɛi kaisa ri te'sen ina i'kiyari ke.

¹² Ina nɛko'manɛkɛnɛ iri pi' isentu'maki,

apa'nɛ'nin nan pona wakɛ inonkati', kamoro iyewaruma'tinin nan pi' wakɛ iku'ti' † 5:45 Saira' 4:10 †† 5:48 Ripaiti'kas 19:2; Isu'taronomi 18:13 ‡ 6:1 Ma'siu 23:5 ‡† 6:5 θru' 18:10-14 ‡† 6:7 Saira' 7:14

ina usentu'masa' iri ko'manɛ'nin nan pi' na'ne' kasa.

¹³ Miri awonsi'ki ina kɛsarii i'tup'i'nito' ya', e'tane iri pe te'sen piyapai ina imo'kaki. †††

¹⁴ "Apɛne pɛra ka'pon amɛ' uya iri pe iku'sa' a'tai, to' pi' iusentu'ma yau, ikupɛnɛ, Epun pon ni niri usentu'ma miri ipi'. ¹⁵ E'tane iri pe iku'nin nan nɛ'pɛ kon pi' iusentu'ma kon pɛra iyesi yau, ikupɛnɛ ri niri usentu'ma pɛra iyesi ipi'. †††

Useruman Nito' Pi' Enuapan

¹⁶ "Iuseruma a'tai tenta'nai' pɛra, pokoi pe iyemɛ' kɛ'kupɛi wakɛ pe te'ku'san e'to' kasa, temɛ' ri to' ena ka'pon amɛ' uya ri nin tento' kon pe, ka'pon amɛ' uya ri nin tapurito' kon pe. I'napairon ni ekama uya ipi', to' uya tepe'pɛ kon epoka'sa' ri miri. ¹⁷ E'tane iuseruma a'tai tenta'nai' pɛra, isenpatauka', miri awonsi'ki ekara-paima'. ¹⁸ Miri a'tai, ka'pon uya ito'ka'nɛkɛ pɛra iyesi miri iuseruma tenta'nai' pɛra tukai', e'tane ikupɛnɛ, tɛusensen pen ni uya i'tu, miri awonsi'ki ikupɛnɛ, ama'ai te'ku'sen ennin nɛ'pɛ uya ri iye'mato' pe.

Imaminke' Pe E'nito' Epun Po

(θru' 12:33-34)

¹⁹ "Iimamin kɛsamɛranɛkɛi seri non po, ene amɛ' uya ima'tanɛ'to' yau ri, ikaranto' yau ri, ama' amɛ' e'to' ama' pe yau ri. ²⁰ E'tane Epun po iimamin kon amɛranɛ'ti', ene amɛ' uya ima'tanɛ'to' pen pata'se' yau, ikaranto' pen yau, ama' amɛ' e'to' ama' pe pata pen ni yau. ²¹ Apɛne pɛra iimamin kon e'to' airi, miri yau iyewan kon ni niri esi.

²² "En esi pun raan'puui pe ri. Wakɛ pe iyenu esi yau, tanporo ipun esi a'kwa pe. ²³ E'tane, wakɛ pe pɛra iyenu esi a'tai, ewarupi pe ri ipun esi. Iweyu pɛra ipun esi yau, ipan pe ri ewarupi pe iyesi miri!

²⁴ "Inɛ' ri e'tɛrawasoma pɛra iyesi asa'ron kon tepuru ton apiyo' pe. Tikin nan ewaruma'ti iya, isakon i'nɛnka iya; tikin nan pi' ita'si, isakon sanoma iya pɛra. Asa'ri ri mari Papa miri awonsi'ki pɛrata apiyo' pe iwesi pɛra iyesi.

Kisewankamatɛu

(θru' 16:13; 12:22-31)

²⁵ "Miri pe iyesi pi', ekama uya seri ipi'nokon, iuko'manto' kon pi' ri kisewankamatɛu, ii'kiyari kon pi' ri miri pe pɛra iuku kon pi' ri, miri pe pɛra ipun kon pi' ri, i'ri esi upon pe tukai'. Iuko'manto' pe' esi pen miri kiyari entai? Miri awonsi'ki ipun kon pe' esi pen pon entai? ²⁶ Apɛne toron amɛ' enti' ka'tawon kon. Ti'kiyari kon pinnin nan pen ni, anɛnnin nan pen ni, miri pe pɛra amɛranɛ'nin nan pen ni, e'tane ri ikupɛnɛ kon, Epun pon uya to' ewekɛ. Imiri'nokon ken pe' si esi pen i'nɛnkena' pe to' entai? ²⁷ Inɛ' uya ri tɛuko'manto' inka miyari pari ²⁸ ipi' tɛusewankamai'?

††† Tɛron ni ton emen imenukasa' yau kanan; imiri esa' wannɛ, merunti miri awonsi'ki eke, wakɛ inkerɛ' ri. Amen. ††† 6:15 Ma' 11:25-26; Saira' 28:1-5 § 6:17 Isuti' 10:3 §† 6:19 Isens 5:2-3 §†† 6:20 Saira' 29:11 §‡ tɛuko'manto' inka miyari pari; miri pe pɛra, usemo'ka kusan pe pari

²⁸ "Ɔ'ri pi' pon pi' iusewankama kon? Apune enti' pata ipurɛ esi wakɛ pe ri iya'ta tɔpata'se' yau, te'turawaso-masen pen miri pe pɛra i'pi'nin pen. ²⁹ Miri ri e'tane ekama uya seri ipi'nokon; Saraman, imaminkena' epontisa' pɛra iyese'pɛ miri ton kasa. ³⁰ Miri kasa si Pa-pa uya wana' ri ponti pe iyese' yau wana' seri pe na'ne' miri awonsi'ki awanapairi eno'ma apo' ya', miri na'ne' entai pe' iponti iya 'nokon pen mi? Aiko si, aiko pe rɛ'kwi ri apurito' auya'nokon esi!

³¹ "Miri pi' kisewankamatɛu, Ɔ'ri kuru i'to' pe?' miri pe pɛra, Ɔ'ri kuru ensito' pe?' miri pe pɛra, Ɔ'ri kuru e'to' pe upon kon pe?' tukai'. ³² Apune pɛra Papa i'tunin nan pen e'to' ipikiri ton seri, miripan ikɛipɛnɛ kon, Epɛn pon uya i'tu seri ton i'se iwesi kon. ³³ E'tane ru'ku, wapiya kuru esa' wanni pe iye'to' iwarinpati' miri awonsi'ki ipokena' pe iye'to', miri awonsi'ki tanporo seri ton ni nin si e'turɛ miri iyena'nokon ni niri. ³⁴ Awanapairo' pi' kisewankamai, tɛponaron ni miri awanapairo' pi' usewankaman; wɛi kaisa ri iponaro' ri usewankaman nito' esi," ta'pɛ Sises uya.

Ka'pon Eseru Kɛsaimenkatɛu

(Ɔ'ru' 6:37-38, 41-42)

7 "Ka'pon amɛ' eseru kɛsaimenkatɛu, iyaseru kon ni niri aimenka kɛse'nin. ² Apune pɛra ka'pon amɛ' eseru maimenkayatai'ne' kasa ri mari iyaseru kon aimenka miri. I'tuto' auya'nokon yai pe ri inkurɛ'pɛ yai ri iyena'nokon i'tu miri. ^{††}

³ "Ɔ'ri pe iyese' pi' aiko rɛ'kwi ri paranka punu'pi inen-pai iwesi itonpa enu yawon, eke ri paranka e'tane iyenu yau? ⁴ Nai kasa itonpa pi', 'Apune amuru simo'kai' iyenu apai,' ta auya inke ri moro paranka e'tane iyenu yau? ⁵ Imiri'nokon wakɛ pe te'ku'san, wapiya kuru iyenu apai paranka imo'kaka'ki, miri a'tai wakɛ pe ene auya itonpa enu apai amuru mo'ka pa," ta'pɛ iya.

⁶ "Wakɛ pe te'sen kɛ'tutɛu pero amɛ' ena'; mokon pun ton iiwano' kon kɛseno'matɛu peiruku amɛ' ena', to' uya iwasa'kapitɛ esi miri awonsi'ki to' era'ti esi akarapi'se'na.

Ekama'po', Iwarinpa', Iwipi'ki

(Ɔ'ru' 11:9-13)

⁷ "Ekama'poti'; miri a'tai, iyena'nokon ni iye'turɛ. Iwarinpati'; miri a'tai, eporo auya'nokon. Mɛra'ta iwipi'ti', miripan uta'kokato' pe iyena'nokon. ⁸ Apune pɛra tanporon kon ekama'po pi' na'ne' nan uya eporo; kɛri ri iwarinpa pi' na'ne' uya ri eporo, miri awonsi'ki kɛri ri iwipitɛ pi' na'ne' ena' ri mɛra'ta uta'koka. ⁹ Nai kɛri warai uya tɛmu uya pɛreti ekama'po yau irepa ti' ke? ¹⁰ Miri pe pɛra, moro' ekama'po iya yau, irepa ikɛi ke? ¹¹ Imiri'nokon nin si iri ton uya i'tu yau wakɛ ton e'repan nito' ke imunki kon amɛ' repa auya'nokon, miri entai kuru ikɛipɛnɛ kon, Epɛn pon uya wakɛ ton e'repan nito' tɛrɛ kamoro ekama'ponin nan ena'.

¹² "Miri pi', tanporon yau ri iku'ti' tɛron kon pi', ikupɛ to' uya i'se me'ai'ne' ipi'nokon. Seri uya Main miri awonsi'ki Pu'kena' amɛ' ri nɛmenuka'pɛ amɛranɛkɛ miri. ^{‡†}

Asa'ron Asanta

(Ɔ'ru' 13:24)

¹³ "Ewonti' aiko rɛ'kwi mɛra'ta awiri, apune pɛra eke mɛra'ta miri awonsi'ki eke asanta esi uma'tan nito' ya' utin e'ma pe, miripan tu'kan kon ni ka'pon amɛ' ewomɛ iyawiri, ¹⁴ e'tane aiko rɛ'kwi mɛra'ta miri awonsi'ki aiko rɛ'kwi asanta esi wakɛ uko'man nito' ya' utin e'ma pe, e'tane tu'kan kon pen ni utito' iyawiri," ta'pɛ Sises uya. [‡]

Yɛi Miri Awonsi'ki Iteperu

(Ɔ'ru' 6:43-44)

¹⁵ Miyari ri Sises esi'pɛ to' enupa pi', miripan uya ta'pɛ, "Akono amɛ' pe te'san enti'; to' uyepɛ karimeru kasa, e'tane isi ton, ene amɛ' kasa to' esi. ¹⁶ To' i'tu auya'nokon miri to' eperu wini. Tikɛ kenan apai pe' kɛre' pɛipɛ'nin nan ka'pon amɛ', miri pe pɛra pi' ri imi'ni'ta apai? ^{‡†} (Kane.) ¹⁷ Miri kasa ri mari, wakɛ yɛi epeta wakɛ pe ri, iri yɛi epeta iri pe ri. ¹⁸ Wakɛ yɛi epeta pɛra iyese' iri pe, miri awonsi'ki iri yɛi epeta pɛra iyese' miri wakɛ pe. ¹⁹ Ka'pon amɛ' uya tɛusepetasen pen yɛi a'ti eno'mato' pe tɛuya'nokon apo' ya'. ^{‡‡20} Miri kasa to' eperu wini to' i'tu auya'nokon," ta'pɛ iya. [§]

Papa Riken Apuriki Tɛusewankamai' Pɛra

(Ɔ'ru' 13:25-27)

²¹ Sises uya ta'pɛ, "Tanporon kon ka'pon amɛ', 'Uyepuru, uyepuru!' tawon nan upi' epa'kato' oton pen ni Papa e'to' esa' wanni pe pata'se' ya', e'tane kɛri riken ukɛipɛnɛ, Epɛn pon e'to' i'se ku'nin. ²² Iweyu e'seposa' a'tai, tu'kan kon ni ka'pon amɛ' uya tato' oton upi', 'Uyepuru, uyepuru, pu'kena' pe pe' ina us-aurokɛ pɛn iyese' yau, miri awonsi'ki iyese' yau pe' iri a'kwarɛ ton enpa'kapitɛ'pɛ ina uya pɛn, miri awonsi'ki eke Papa turawasooi ku'pitɛ pɛn pe' ina uya?' ²³ Miri a'tai, tɛwapu'tii' pɛra to' pi' ekamato' uya oton, 'Ɔ'itusa' uya 'nokon pɛra man. Entanti' upiyapai, imiri'nokon iri ku'nin nan!'" ta'pɛ iya. ^{§†}

Asa'ron Kon Ɔuti Aminin Nan

(Ɔ'ru' 6:47-49)

²⁴ "Miri pe iyese' pi', tanporon kon seri ton umaimu ton eta pi' na'ne' nan miripan kupɛ pi' na'ne' nan esi miri ta'kwarɛ kenan ka'pon kasa ti' po tiwɛ' aminin. ²⁵ Tuna uyee'pɛ, tuna apirɛ ton u'ma'pɛ, miri awonsi'ki a'setun uyee'pɛ e'se'ne' pe Ɔuti tɛwise, e'tane ita'mo'ka'pɛ pen ni, apune pɛra ti' po iyapon esi pi'. ²⁶ E'tane tanporon kon seri ton umaimu ton eta pi' na'ne' nan miripan kupɛ to' uya pɛra na'ne' nan esi miri iya'kwarɛ pɛn ka'pon kasa tiwɛ' aminin wi'si' po.

† 6:29 1 Kin Amɛ' 10:4-7; 2 Kɛrono'kɛrɛs 9:3-6 †† 7:2 Ma' 4:24 ‡ 7:8 2 Estɛras 2:13

‡† 7:12 Topayas 4:15; Ɔ'ru' 6:31 ‡† 7:14 Saira' 15:17 ‡†† 7:16 Saira' 27:6 ‡††† 7:19 Ma'siu 3:10; Ɔ'ru' 3:9 § 7:20 Ma'siu 12:33 §† 7:23 Eren 6:8

27 Tuna uyee'pə, tuna apirə ton u'ma'pə, miri awonsi'ki a'setun uyee'pə e'se'ne' pe iuti təwise, miripan uta'mo'ka uya eke pe pata a'merunpa'pə," ta'pə iya.

Sises Meruntirə

28 Seri ton pi' Sises usaurokə e'nonkasa' a'tai, anpisin ton ni ka'pon amə' usewansiuka'pə enupan nito' iya pi', 29 apəne pəra enupan iya pi' təmeruntirə kenan pe kuru ri, Main pi' enupanin nan kasa pəra. †

Erekə'pan Ka'pon Epi'ti'pə Sises Uya
(Ma' 1:40-45; Ʈru' 5:12-16)

8 Wə' ponsi'ki Sises u'tisa' a'tai, anpisin ton ni ka'pon amə' uya e'ma'pəka'pə. 2 Erekə'pan ka'pon †† uyee'pə ipiya', miripan e'sekunka'pə irau. Miripan uya, "Uyepuru, inku'pai iwesi yau, wakə pe ri ukupə auya," ta'pə.

3 Temiyatə inka'pə Sises uya, miripan uya a'pitə'pə, "Inku'pai ri e'ai", wakə pe e'ki!" ta'pə iya ipi'. Inke pəra ri, təwereei apai iyekoneka'pə. 4 Miri a'tai, Sises uya, "Inə' pi' ri kəsekamai," ta'pə, "e'tane enta isenpoikata use'man nito' tərawasomanin ena', miri awonsi'ki in-tərənə pe te'sen Mosi' uya tasa' na'ne' awiri mətərəi'. Miri uya ri nin si iusepi'tisa' ekama miri to' pi'," ta'pə iya. ‡

Soisa Amə' Epuru Poitorə Epi'ti'pə Sises Uya
(Ʈru' 7:1-10)

5 Sises epa'kasa' a'tai, Ka'paneyan pona, soisa amə' epuru uyee'pə ipiya' təpika'tito' pe iya ekama'pose'na. 6 "Uyepuru, upoitorə man ipan pe e'ne' pe iyesi, ipu'ti-ka'sa' te'kwe' tau ri iyesi, pata po," ta'pə iya.

7 "Miyari ri uti miri epi'tii'," ta'pə Sises uya ipi'.

8 Soisa amə' epuru uya eikə'pə, "Uyepuru, uiwə' ta' iyepə pokena' pen ni uri. Amaimu riken itəki; miri a'tai, upoitorə usepi'tito' pe. 9 Apəne pəra uri kəri ri tepuru kenan, soisa amə' esa' uwo'noro te'san. Pəse pi', 'Enta,' ta uya a'tai, iti, miri awonsi'ki kəri pi', 'Isi'ki,' ta uya a'tai, iyepə. Upoitorə pi', 'Se iku'ki,' ta uya a'tai, ikupə iya," ta'pə iya. ††

10 Sises uya seri etasa' a'tai, isewansiuka'pə, miripan uya ta'pə təpikiri te'san ka'pon amə' pi', "Inapairon ekama uya seri ipi'nokon, inə' ri eposa' uya pəra ri man Esuwerə po eke ri seri waraino apurito' esa'. 11 Ta uya ipi'nokon, tu'kan kon ni ka'pon amə' uye'to' oton pata wəi enu uyepə, wəi enu uti wini'ne, miripan kon ereutatə' oton enta'nan pi' Epəra'an, Aisi' miri awonsi'ki Seko' pokon pe Papa e'to' esa' wanni pe yau. ††† E'tane esa' wanni pe e'nito' yau te'ton kon tasa' kon nə'san eno'mato' iya oton ewarupi ya', ukaran nito' oton, i e'kititii'mato' oton ya'," ta'pə iya. †††

† 7:29 Ma' 1:22; Ʈru' 4:32 †† Erekə'pan ka'pon; miri pe pəra, Leper, Enkeri'si pe. Kiri' maimu yau utapuripitə'pə tu'kan ni pi'pi eparan ese' pe, leprosy kuru pen ni pi'. ‡ 8:4 Ripaiti'kas 14:1-32 †† 8:9 Paru' 3:33-35 †† 8:11 Ʈru' 13:29 ††† 8:12 Ma'siu 22:13; 25:30; Ʈru' 13:28

13 Miripan soisa amə' epuru pi' Sises uya ta'pə, "En-na'po', anapurinə awiri ri ipoitorə usepi'ti miri," ta'pə iya. Miri a'tai ri, ipoitorə usepi'ti'pə.

Tu'kan Kon Ni Epi'tipitə'pə Sises Uya
(Ma' 1:29-34; Ʈru' 4:38-41)

14 Sises uti'pə Pi'ta iwə' ta'. Miri yau, Pi'ta ewo'pə ene'pə iya te'kwe' tau e'kiii'man pi'. 15 Miripan uya itemiyatə pi' a'pitə'pə. Miri a'tai ri, iye'kiii'mato' ereu-ta'pə, miripan e'mə'sa'ka'pə to' məta'napase'na.

16 Pata uko'mansa' a'tai, ka'pon amə' uya tu'kan kon ni ka'pon amə' makoi a'kwarə yen ton pe te'san nee'pə Sises piya'. Se kasa ri təusauro'se makoi a'kwarə ton ennoko'pə iya, tanporo ri takuru'kena' nan epi'ti'pə iya. 17 Seri ton kupə'pə iya pena pu'kena' Aisaya neka-ma'pə rə'pə a'ku'ti pe:

"I'si'məra e'nito' mo'ka'pə iya,
miripan uya uyeparan kon ari'pə," †††
tawon.

Təpikiri E'paino Kon Auro'ka'pə Sises Uya
(Ʈru' 9:57-62)

18 Sises uya anpisin ensa' a'tai təwoi, təpoitorə ton pi', "Parau ku'piri ratoi pona e'kwiri'nipai'nokon," ta'pə iya. 19 Miripan Main pi' enupanin uyee'pə ipiya', "Uyepuru, siya ri mətiyai'ne' ya' ri aya'kiri uti seri," tase'na ipi'.

20 Sises uya eikə'pə, "Maikan amə' kamoro tenkena' nan, miri awonsi'ki toron amə' kanan esi təpon ke, e'tane Ka'pon, Papa winon esi miri ti'pai nonkato' iya yau pən ni," ta'pə iya.

21 Təron ni kanan ka'pon Sises poitorə pe e'paino uya, "Uyepuru, apəne ken si, wapiya ukəipənə siu'na'tika'tai'," ta'pə.

22 E'tane Sises uya ta'pə ipi', "Tiwi tə'koro'tau'nokon te'sen eri'sa' u'na'tii to'; uya'kiri ru'ku utinpai," ta'pə iya ipi'.

Isi Ri A'setun I'ni'panəkə'pə Sises Uya
(Ma' 4:35-41; Ʈru' 8:22-25)

23 Sises ekanwa'ti'pə kanau ya', miripan a'kiri ipoitorə ton uti'pə. 24 Miri koro'tau, ite'kwanau pəra ri pana' pe, isi pe ri a'setun uyee'pə parau ku'piri ka', miripan uya eke pe ri sipa'sipa kupə'pə tuna pəro'po. Eke pe sipa'sipa esi uya to' kanwa paru'ti esi'pə, e'tane ri Sises esi'pə e'nən ni pi'. 25 Ipoitorə ton uti'pə ipiya' en-pakase'na, ta'pə to' uya ipi', "Ina epuru! Ina ipika'tiki! Ina aputan pi' man!" ta'pə to' uya.

26 Sises uya ta'pə to' pi', "Imiri'nokon, aiko rə'kwi apurito' iya to' ton, i'ri pi' iyetəpitə kon?" ta'pə iya. Iye'mə'sa'ka'pə, miripan uya a'setun miri awonsi'ki sipa'sipa eseremekə'pə, miripan e'ni'pamə'pə.

27 Kamoro si ka'pon amə' usewansiuka'pə miri, miri-pan kon usekama'popitə'pə, "I'ri pan si pəse ri ka'pon? A'setun miri awonsi'ki sipa'sipa ri e'to' imaimu awiri!" ta'pə to' uya.

††† Aisaya 53:4

Sises Uya Makoi A'kwaru Ton Ennoko'pu

(Ma' 5:1-20; Uru' 8:26-39)

²⁸ Sises miri awonsi'ki ipoitoru ton uya si parau ku'piri Kiyarari nu'kwiri'nu'sa' a'tai, ka'pon amu' Katara nono po tuku'mansan, asa'ron kon makoi a'kwaru yen ton pe te'san uyee'pu uruwai' apai to' winikai'. Isi ton ni, inu' uti pokena' pen ni miri awiri. ²⁹ Miripan kon uki'pi'numu'pu, "I'ri pe ina ku'se'na iuye'sa', Papa Mumu? Iweyu rawiri ri pe' ina kota'mai' iuye'sa'?" ta'pu to' uya.

³⁰ Inni kuru pu'ra ri to' piyapai tu'kan kon ni peiruku amu' esi'pu enta'nan pi'. ³¹ Makoi a'kwaru yen ton uya Sises ekama'po'pu ipan pe, "Ina ken si ennoko auya a'tai p'usamo ka'pon amu' apai, ap'ne ken si ina eno'ki kamo tu'kan kon peiruku amu' ya'," ta'pu to' uya.

³² "Entanti' si," ta'pu Sises uya to' pi'. To' epa'ka'pu, miripan kon uti'pu peiruku amu' ya' ewonse'na. Tanporo ri si kamoro peiruku amu' eka'tumu'pu miri parau ku'piri ka' tepitoren awiri ri, miripan kon aputapitu'pu. ³³ Miri yau, to' mainanpa pi' te'san eka'tumu'pu pata pona, miripan kon uya tanporo iye'ku'sa' ru'pu ekama'pu ka'pon amu' pi'. To' uya ri niri kamo makoi a'kwaru yen ton pe te'san ka'pon amu' pi' iye'ku'sa' ru'pu ekama'pu. ³⁴ Miripan tanporo ri miri pata yau te'san ka'pon amu' uti'pu Sises ense'na. To' uya Sises ensa' a'tai, t'nono kon apai iyenna'poto' pe ipan pe to' uya auro'ka'pu.

Ipu'tika'sa' Ka'pon Epi'ti'pu Sises Uya

(Ma' 2:1-12; Uru' 5:17-26)

⁹ Sises miri awonsi'ki ipoitoru ton ekanwa'ti'pu, miripan kon i'kwiritu'pu. To' uyee'pu t'pata'se' kon ya'. ² T'ron kon ka'pon amu' uya ipu'tika'sa' nee'pu Sises piya'. Sises uya p'usamoro ka'pon amu' napurinu' ene'pu, miripan uya ipu'tika'sa' pi', "Utonpa, kenari'nümü, amakooi pi' usentu'masa' man," ta'pu iya.

³ Seri etasa' Main pi' enupanin nan tonpa ton uya a'tai, "P'use ri ka'pon usauroku' Papa sapema pe ri," ta'pu to' uya tewan kon yau.

⁴ Sises uya to' usenuminkato' i'tu'pu, miripan uya ta'pu, "I'rito' pe iri pe ri iusenuminka kon iyewan kon yau? ⁵ Nai esi sa'man pe pu'ra: 'Amakooi pi' usentu'ma,' ta; miri pe pu'ra, 'E'mu'sa'ka', asaki,' ta kati ipu'tika'sa' pi'? ⁶ I'tu kon pa, Ka'pon, Papa winon piyau merunti esi seri non po makoi pi' usentu'man nito'," ta'pu iya. Sises uya ta'pu ipu'tika'sa' ka'pon pi', "E'mu'sa'kaki, ayapon anuki, enna'poki si apata'se' ya'," ta'pu iya ipi'.

⁷ P'use ri ka'pon ena'pu waku' pe, miripan e'mu'sa'kasa', enna'po'pu t'pata'se' ya'. ⁸ Seri ensa' t'uyau'nokon a'tai, ipan pe ri ka'pon amu' enari'nümü'pu. To' uya si Papa apuripitu'pu eke ri seri merunti t'usa' iya pi' ka'pon amu' ena'.

Ma'siu Ki'ma'pu Sises Uya

(Ma' 2:13-17; Uru' 5:27-32)

⁹ Sises uya si miri pata nimi' a'tai, ka'pon ereutasa' ene'pu iya pu'rata amuranu'nin pe e'ni iwu' tau, Ma'siu itese'. Sises uya ta'pu ipi', "Isi'ki ipoitoru pe, Ma'siu," ta'pu iya. Miripan e'mu'sa'ka'pu, iya'kiri iti'pu.

¹⁰ Sises enta'na koro'tau Ma'siu iwu' tau, tu'kan kon ni pu'rata amuranu'nin nan miri awonsi'ki t'makooike'na' nan uyee'pu ipokon pe enta'nase'na, miri awonsi'ki ipoitoru ton pokon pe ri niri. ¹¹ Miri a'tai si, Pari'si amu' uya seri ensa' a'tai, ta'pu to' uya Sises poitoru ton pi', "I'rito' pe iti'saai kon enta'na pu'rata amuranu'nin nan miri awonsi'ki t'makooikena' nan pokon pe ri?" ta'pu to' uya. †

¹² Sises uya to' eta'pu, miripan kon pi' ta'pu iya, "Atu' ka'pon esi pen miri ta'ta i'se e'tane, takuru'kenan esi i'se. ¹³ Isenupatanti', i'ri ta iya e'kwa pe seri esi tukai': 'Ka'pon amu' i'se esi isentu'kena' pe, o' ke t'ause'masan i'se esi pen,' † tawon. Uye'sa' seri ipokena' ton ka'pon amu' ki'mai' pen, e'tane uye'sa' seri t'makooikena' nan ki'mase'na," ta'pu iya.

Emenna' E'sumato' Pe Pu'ra Iyesi Miri Penaro' Pokon Pe

(Ma' 2:18-22; Uru' 5:33-39)

¹⁴ Miri t'pu, Isaan poitoru ton uyee'pu Sises piya'. To' uya ta'pu ipi', "I'ri pe iyesi pi' ina miri awonsi'ki Pari'si amu' useruma tenta'nai' pu'ra, e'tane ipoitoru ton useruma pu'ra iyesi?" ta'pu to' uya.

¹⁵ Sises uya to' eiku'pu, "Nai kasa warawo' temari'masen nukima'san esi t'uta'kwarukai' ukaran ni pi' t'piyau'nokon ni iye'tane? Iweyu ri e'seporo miri temari'masen utan'nto' oton to' piyapai, miri a'tai nin si to' useruma miri tenta'nai' pu'ra," ta'pu iya.

¹⁶ Sises uya ri ta'pu, "Inu' uya ri pon pooi'pi pona pon atu' punu'pi a'si'ti pu'ra ri iyesi miri; emenna' pon punu'pi uya ipooi'pi pon karaka miri, miripan uya eke pe iteuta kupu' miri. ¹⁷ Miri kasa ri mari, ka'pon amu' uya emenna' waain enti pu'ra iyesi miri ipooi'pi iten ya'. Miri ku'sa' to' uya a'tai, emenna' waain uya penaro' ru'pu iten toi'kwa ri miri; miri t'pu, asa'ri ri mari waain miri awonsi'ki iten uma'tasa' ri miri. Ka'pon amu' uya emenna' waain entito' pe iyesi emenna' iten ya'. Miri a'tai, asa'ri ri mari waku' pe iyesi miri," ta'pu Sises uya.

Iyeri'sa' Uri'san Mure Miri Awonsi'ki Takuru'kenan Uri'san

(Ma' 5:21-43; Uru' 8:40-56)

¹⁸ Seri ri ta Sises uya koro'tau, Esuweru amu' epuru uyee'pu ipiya'. Iye'sekunka'pu Sises rakui', miripan uya ta'pu ipi', "Uyensi uma'tasa' man seri pe ri, e'tane uya'kiri isi'ki uiwu' ta' miri awonsi'ki a'pi'tanu'ki ito'pan-to' pe," ta'pu iya.

¹⁹ Sises e'mu'sa'ka'pu, miripan uti'pu iya'kiri. Ipoitoru ton ni niri uti'pu iya'kiri.

† 9:11 Uru' 15:1-2 †† 9:13 Oseyu 6:6; Ma'siu 12:7

²⁰ Miri a'tai ri, uri'san, mən ennoko pi' te'sen uyee'pə ipikiri, ipon e'pi a'pi'se'na. Miri pi' iko'mansa' esi'pə 12 kaisa ri wəpiya. ²¹ Tewan yau rə'kwi ri, "Sises pon ni a'pi'sa' uya yau, usepi'ti ri miri," ta'pə iya.

²² Sises era'ti'pə, miripan uya ene'pə. Ta'pə iya ipi', "Kisewankamai, ma'non. Papa uya iyepi'tisa' miri, apəne pəra apuri auya ke," ta'pə Sises uya ipi'. Miri a'tai ri, uri'san usepi'ti'pə.

²³ Miri a'tai, Sises ewomə'pə Esuwerə amə' epuru iwə' ta'. Miri yau, ka'pon amə', sakuwa turunpa pi' te'san miri awonsi'ki təron kon ukaran ni pi' te'san ene təuya a'tai, ²⁴ ta'pə iya to' pi', "Entanti', iyeri'sa' pen miri; iye'nənsa' ri nin miri," ta'pə iya. E'tane to' uta'kiri'pə ipi'. ²⁵ Pəroroi pona to' enpa'ka təpo, iuti ta' iyewomə'pə, miripan uya uri'san anəmə'pə itemiyatə pi', miripan uto'pamə'pə.

²⁶ Miripan ekareei uti'pə siya ri miri nono kaisari ri.

Tenku'na' Nan Epi'ti'pə Sises Uya

²⁷ Sises uya si miri pata nimi koro'tau, asa'ron kon tenku'na' nan uya e'ma'pəka'pə. To' uki'pi'nənpitə'pə ipi', "Imiri, Tepi' pa rə'pə, ina pi' isentu'ma'!" ta'pə to' uya.

²⁸ Miri a'tai si iuti ta' Sises ewonka'sa' koro'tau, to' uyee'pə ipiya'. To' ekama'po'pə iya, "Mapuriyatəu pe' iyepi'ti uya 'nokon tukai'?" ta'pə iya.

Miripan kon uya si ta'pə, "Ewai', Uyepuru, ina uya ri ayapuri," ta'pə to' uya.

²⁹ Miri təpo, Sises uya to' enu a'pitə'pə, miripan uya ta'pə, "İsepi'titi' si, apuri auya'nokon ke," ta'pə iya.

³⁰ Miri awonsi'ki ennin nan pe si to' ena'pə. Miri təpo, Sises uya ta'pə ipan pe to' pi', "İnə' ri kə'pana'titəu seri pi'," ta'pə iya. ³¹ E'tane ri to' uti'pə, miripan kon uya seri si itekareei ekama'pə siya ri miri nono kaisari ri.

³² To' utika'tane ri, ka'pon amə' uya makoi yen, təusauro'sen pen ka'pon nee'pə Sises piya'. ³³ Miripan enpa'kasa' iya a'tai, isaurokə'pə. Ipan pe ri ka'pon amə' usewansiuka'pə, miripan kon uya ta'pə, "Seri waraino e'kupə ensa' pəra ri iyese wapiya Esuwerə po'!" ta'pə to' uya.

³⁴ E'tane Pari'si amə' uya ta'pə, "Makoi amə' epuru wini makoi amə' enpa'kapitə iya," ta'pə to' uya. †

Tu'kan Kon Pen Ni Tərawaso Amə'

³⁵ Sises utipitə'pə tanporon eke iwa ton pata yau'ne, miripan uya ka'pon amə' enupa'pə Esuwerə amə' usenupato' iwə' tau'ne. Papa e'to' esa' wanni pe ekareei ekama'pə iya, miripan uya tanporo ka'pon amə' epi'tipitə'pə ti'tui' pəra paran pi' takuru'ke te'san.

^{††36} Tu'kan kon ka'pon amə' ensa' təuya a'tai, to' pi' isentu'ma'pə, apəne pəra ipan pe ri usewankaman pi' miri awonsi'ki tiwano' kon pe to' epika'ti poken pəra ri to' esi pi'. To' esi'pə karimeru amə' ipa'simanin pənon kon kasa. ^{††37} Miripan uya ta'pə təpoitorə ton pi', "Eke pe ri umi yau kiyari akə'pəsa' tanənsen man e'tane,

† 9:34 Ma'siu 10:25; 12:24; Ma' 3:22; Uru' 11:15 †† 9:35 Ma'siu 4:23; Ma' 1:39; Uru' 4:44 ‡ 9:36 Nonpa 27:17; 1 Kin Amə' 22:17; 2 Kərono'kərus 18:16; Isi'kiyerə 34:5; Ma' 6:34

tu'ke pəra tərawaso amə' aməranə'nin nan esi. ³⁸ Umi esa' ekama'poti', ka'pon amə' enno'to' pe iya kiyari akə'pəsa' anəmə' aməranə'nin nan pe," ta'pə iya. ††

Sises Uya 12 Kaisaron Kon Təpoitorə Ton Ennoko'pə

10 12 kaisaron kon təpoitorə ton ki'ma'pə iya təpiya', miripan kon repa'pə iya iri a'kwarə pa'kato' meruntirə ke, ti'tui' pəra ri paran ton pi' takuru'ke'ne te'san niri epi'tipi'nin nan pe. ² Pəsamoro na'ne' 12 kaisaron kon enno'sa' kon ese' ton: wapiya Saiman (Pi'ta tukai' tesa'sen), iyakon Anturu; Isens, Sepiti mu, miri awonsi'ki iyakon Isaan; ³ Piri', miri awonsi'ki Pa'taramiu; Tamas, miri awonsi'ki Ma'siu, Roman kopənaai ena' use'man nito' aməranə'nin; Isens (Arə'piyas mu), miri awonsi'ki Tatiyas; ⁴ Saiman, Usera' tukai' tesa'sen; †† miri awonsi'ki Isutas Eskariya', eparankanin pe iyese'pə na'ne'.

⁵ Pəsamoro 12 kaisaron kon təpoitorə ton ennoko'pə iya to' tauro'kai' se kasa: "Esuwerə amə' ton pen ni ka'pon amə' piya' kətitəu, miri pe pəra kepa'katəu Sameriya pata ton ya' ri. ⁶ E'tane Esuwerə amə' piya' entanti', karimeru utano'masa' waraino kon piya'. ⁷ Iuti kon pe ri, seri itekare mekamatui': 'A'ko pe Papa e'to' esa' wanni pe man,' tukai'. ⁸ Takuru'kenan kon ka'pon amə' mepi'titui', iyeri'sa' kon niri ka'pon amə' mi'mə'sa'kapi'tui'. Ere' pi' te'san mepi'titui', miri awonsi'ki iri a'kwarə ton menpa'kapi'tui'. Te'mai' pəra eposa' auya'nokon kasa ri, te'mai' pəra mətutui'. ⁹ Korə, sirəpa, ka'pa ri kəsətəu ipokəru'ui kon yau; ¹⁰ paiki, sapato, teke'sen, miri awonsi'ki tu'ke ipona ipon kon kəsətəu aya'kiri'nokon, apəne pəra tərawaso amə' pe iwesi kon, miri epe'pə ri eporo auya'nokon," ta'pə iya. †††

¹¹ Sises uya ta'pə, "Eke iwa pata ya' iuti kon a'tai, wakə pe tiwə' kon ta' iyereutanə'nin kon minentui'. Itiwə' tau me'tui' inimi auya'nokon pona ri. ¹² To' iwə' ta' iyewomə' kon a'tai, 'Miyari,' məkətui'. ¹³ To' uya iyereutanə'kə kon a'tai, tiwi 'Miyari,' ta'pə auya'nokon ni ne'nonkai to' pona. Miri kupə to' uya pəra iyese a'tai ipi'nokon, mənə'potui' to' piyapai. ¹⁴ İnə' uya ri wakə pe iyereutanə'kə kon pəra iyese yau, miri pe pəra amaimu kon eta to' uya pəra iyese yau, a'ta kon mətui'tipi'tui' miri pata nimi auya'nokon a'tai. †††¹⁵ İ'napairon ekama uya ipi'nokon, Satan miri awonsi'ki Komora uya imoronka poken pari iye'to' oton eseru aimenka weyu a'tai miri pata uya imoronka entai iye'tane," ta'pə iya. [§] ††

Ka'pon Amə' Uya Sises Kota'mato' Oton

¹⁶ Sises esi'pə miyari ri 12 kaisaron kon təpoitorə ton auro'ka pi'. Ta'pə iya to' pi', "İyennoko uya 'nokon seri iri ton ka'pon amə' koro'ta', karimeru ennoko kasa isi ton, ene amə' koro'tau. Miri pe iyese pi', emepoke' pe me'tui' ikui kasa, miri awonsi'ki isi pe pəra wako'wa kasa me'tui'. ^{†††17} Tenu ke niri me'tui' ka'pon amə' pi';

†† 9:38 Uru' 10:2 †† Usera'—Roman amə' enapai temo'ka kon i'sero. ††† 10:10 1 Koren 9:14; 1 Temu'ti 5:18 ††† 10:14 Inkupə'pə 13:51 § 10:15 Ma'siu 11:24; Iseneses 19:24-28 †† 10:15 Uru' 10:4-12 ††† 10:16 Uru' 10:3

to' uya itato' oton kon miri pata epuru ton ena'. To' uya niri ayari'po'pi'to' oton kon miri tæusenupato' kon iwæ' tau'ne. ¹⁸ To' uya ayato' oton kon miri kopæna miri awonsi'ki kin amæ' piya' uri wenai, uri ekama kon pa Esuweræ amæ' miri awonsi'ki Esuweræ amæ' pen pi'. ¹⁹ E'tane kisewankamatæu to' uya aya'sisa' kon a'tai, i'ri ta uya, nai kasa ta uya tukai'. Miri a'tai, amaimu'ti uya 'nokon miri. ²⁰ Imiri'nokon pe ausaurokæ kon pen miri, e'tane ikæipænu kon A'kwaræ usauro'to' oton miri ayawiri'nokon. †

²¹ "Eri'nito' ya' tæru'i eparankato' oton iyakon uya, ikæipænu uya niri tæmære; miri kasa ri mari, mære amæ' enato' oton tæsan kon amæ' ewa'noma pi' to' eri'to' ya' to' tæru' pi'. ††²² Uri wenai tu'kan kon ka'pon amæ' uya iyewaruma'tito' oton kon, e'tane kæri ri pana' pe ne'mæ'sa'kayai'ne' iu'matæ pona ri epika'tito' oton miri. ††²³ To' uya pata yau ikota'ma kon a'tai, tæron ni pata ya' mapæru'ntæi'. I'napairon ekama uya ipi'nokon, Esuweræ amæ' pata ton awiri iutito' kon i'ma'kasa' auya'nokon pæra iye'tane Ka'pon, Papa winon uye'to' oton," ta'pæ iya.

²⁴ Sises uya ri ta'pæ, "Tæusenupasen esi pæra iyési tæti'saai entai, miri pe pæra ipoitoræ pe te'sen tesa' entai. ††²⁵ Tæusenupasen e'to' pe iyési tæti'saai kasa, miri awonsi'ki ipoitoræ kanan tesa' kasa ri. Iuti esa' pe te'sen esakæ pe iyési yau Pirisipupæ †† tukai', miri entai kuru ri si to' uya itiwæ' tawon kon esakæ! †††

Enari'næn Nito' Ipi'

²⁶ "Miri pi', to' pi' kenari'næntæu. I'ri pæra ri iyési miri iwapu'tisa' te'niponkasen pen, miri pe pæra onansa' i'tu pæra te'sen. †††²⁷ Ewarupi yau kanpana'tiyatæi'ne' ekamati' wæi nai; apana kon ya' iyetarerumæ'pæ kon ekamati' iuti nakapu ponsi'ki. ²⁸ Ipun kon winin nan pi' kenari'næntæu, aya'kwaræ kon winin nan pen ni pi'. E'tane ru'ku, kæri pi' enari'nænti', asa'ri ri mari ipun miri awonsi'ki aya'kwaræ winin pi' ekota'man nito' yau.

²⁹ Asa'ron kon pe' toron amæ' tekæru'po'pomasan pen tikin nan pærata punu'pi kaisa ri? E'tane tikin nan ni to' tonpa uta'mo'ka pen miri non pona ikæipænu wan-mæra. ³⁰ A'pai i'po' tu'kanoro esi tanporo i'tusa' pe. ³¹ Miri wenai, kenari'næntæu, i'nænkena' ton imiri'nokon, tu'kan kon toron amæ' entaino kon.

³² "Inæ' ri uyekamayai'ne', 'Inai ri iyési tukai', ka'pon amæ' rau, uri uya ri niri ekama, 'Inai ri iyési tukai', ukæipænu, Epæn pon rau. ³³ E'tane inæ' ri, unonkayai'ne' ka'pon amæ' rau, uri uya ri niri inonka miri ukæipænu, Epæn pon rau. §

Sises I'nænka' Itonpa Ton I'nænka Auya Entai

³⁴ "Seri non pona tæusewankamai' pæra e'nito' ne'sa' uya tukai' ke'tæu," ta'pæ Sises uya. "Tæusewankamai'

† 10:20 Ma' 13:9-11; Uru' 12:11-12; 21:12-15 †† 10:21 Ma' 13:12; Uru' 21:16 † 10:22 Ma'siu 24:9, 13; Ma' 13:13; Uru' 21:17 †† 10:24 Uru' 6:40; Isaan 13:16; 15:20 †† Pirisipupæ - Iuti epuru ta e'kwa pe, Makoi ese' isakon. ††† 10:25 Ma'siu 9:34; 12:24; Ma' 3:22; Uru' 11:15 ††† 10:26 Ma' 4:22; Uru' 8:17 § 10:33 2 Temu'ti 2:12

pæra e'nito' ne'se'na uye'sa' pen, e'tane supara ne'sa' uya. ³⁵ Apæne pæra uye'sa' ri tasa':

"warawo' era'tito' pe tækuipænu ewa'noma pi', uri'san tæsan ewa'noma pi', ipa'se tewo'pæ ewa'noma pi'—

ka'pon eyaton pe itiwæ' tawon kon ni enato' oton,' ^{§††} tawon.

³⁷ Sises uya ta'pæ, "Inæ' ri kæri ri tækuipænu, tæsan i'nænkanin uri i'nænka tæuya entai esi miri upoitoræ ye' pe pæra ri. Inæ' ri kæri tæmu, miri pe pæra tensi i'nænkanin uri i'nænka tæuya entai esi miri upoitoræ ye' pe pæra ri, ³⁸ miri awonsi'ki inæ' ri tækurusukuui tanænse upikiri itipai pæra na'ne' esi uiwano' pe pæra. ^{§††39} Inæ' ri kæri tæuko'manto' eporo pi' na'ne' uya tæuko'manto' nonka ri miri. Inæ' ri kæri tæuko'manto' nonkanin næ'pæ uwenai uya tæuko'manto' epoto' oton miri," ta'pæ Sises uya. §†

Tepe'pæ Kon Eponin Nan

⁴⁰ Sises uya ta'pæ miyari ri, "Kæri ayanænnyai'ne' uya uyanæmu ri, miri awonsi'ki kæri uyanænnyai'ne' uya kæri uyennon'in næ'pæ anæmu. ^{§††41} Inæ' uya Papa Maimu anin ereutanæ'sa' a'tai, Papa Maimu anin pe iyési pi' uya itepe'pæ tonpa eporo miri tepe'pæ eporo iya a'tai. Inæ' uya ri ipokena' ka'pon ereutanæ'sa' a'tai, ipokena' pe iyési pi', kæri ri uya ri ipokena' ka'pon epe'pæ tonpa eporo miri tepe'pæ eporo iya a'tai. ⁴² Miri awonsi'ki inæ' uya pæsamoro sepa' nan næ'kwi ri o'pa yau komi' tuna ke ru'kwi ri, apæne pæra upoitoræ pe to' esi pi', i'napairon ekama uya ipi'nokon, tepe'pæ nonka iya pen kuru ri miri," ta'pæ iya.

11 12 kaisaron kon tæpoitoræ ton auro'ka tæpo, Sises uti'pæ miri pata apai itekare ekamai' miri awonsi'ki ka'pon amæ' enupai' Kiyarari po'nan pata ton yau.

Sises Uya Isaan Pa'tes Ekama'pæ

² Isaan Pa'tes uya etasa' a'tai pariki'si tawonsi'ki Kærai ^{§†} nækupænu, tæpoitoræ ton ennoko'pæ iya ³ eka-ma'popi'se'na, "Imiri pe' kæri ri tæuye'ton ta'pæ ru'pæ ipi', tæron ni ri kati uyepæ enupikiri ina e'to' nai?" tukai'.

⁴ Sises uya to' eikæ'pæ, "Enna'poti', ineta'pæ kon miri awonsi'ki inene'pæ kon ekamatanti' Isaan pi'; ⁵ tenku'na' nan enasa' man ennin nan pe; ise'mesa' kon enasa' man tæusasan pe; erekæ'pa' nan usepi'tisa' man; etanin nan pen enasa' man etanin pe; eke' amæ' e'mæ'sa'kasa' man, miri awonsi'ki wakæ itekare usekama'sa' man entu'manin nan pana ya'. ^{§†6} Pori' pe ka'pon esi miri tæuta'mo'kasen pen unkupænu uriya'," ta'pæ Sises uya.

⁷ Isaan poitoræ ton enna'po koro'tau, Sises epiya'ti'pæ anpisin auro'ka pi' Isaan pi', "I'ri ense'na iuti'pæ kon ri-mono' ta'? Wana' ri ari'ma a'setun uya ense'na? ⁸ Miri

§† Mai'ka 7:6 §†† 10:38 Ma'siu 16:24; Ma' 8:34; Uru' 9:23 §† 10:39 Ma'siu 16:25; Ma' 8:35; Uru' 9:24; 17:33; Isaan 12:25 §†† 10:40 Ma' 9:37; Uru' 9:48; 10:16; Isaan 13:20 §† Kærai; miri pe pæra, Me'saya; Papa Nanæmu'pæ ta e'kwa pe. §† 11:5 Aisaya 35:5-6; 61:1

pe p̄ra iyese yau, i'ri ken ense'na iuti'p̄ kon? Wak̄ pe kati ka'pon epontipi'sa' ense'na? Kane. Kamoro rupi ton nin esi miri epe'kena' ton ipon ton esi kin iw̄ tawon kon. ⁹ I'ri kuru ken ense'na iuti'p̄ kon? Pu'kena' kati? Ewai' apana'ti uya 'nokon, pu'kena' entaino ri. ¹⁰ P̄se ri sa'ne si k̄ri ri ko iye'menukasa' itekare us-auro'sa' r̄'p̄ ipi':

“Umaimu ekamanin ennoko uya miri arawiri, iye'ma konekanin pe awapiya,' † ta'p̄ r̄'p̄ ipi',” ta'p̄ iya.

¹¹ “Inapairon ekama uya ipi'nokon, kamo uri'sami'si am̄' nentun̄k̄'san koro'tau p̄ra iyese miri eke Isaan Pa'tes entaino; miri e'tane, k̄ri aiko pe te'sen Ep̄n po esa' wann̄i pe e'nito' yawon esi eke pe Isaan entai.

¹² Isaan Pa'tes weyu r̄'p̄ si'kiri seri p̄'k̄ pona, Ep̄n po esa' wann̄i pe e'nito' uta'tu'man pi' man merunti pe, miripan a'si pi' merunti ton ka'pon am̄' man. ^{††13} Tanporon kon ni pu'kena' am̄' miri awonsi'ki Main usenupan nito' ipi' uya Papa Maimu ekama'p̄, Isaan Pa'tes uyep̄ p̄'k̄ pona ri. ^{††14} Seri si to' maimu anapuripai iwesi kon yau, Isaan ni si k̄ri ri Iraisa uyep̄ tasa' r̄'p̄ ipi'. ^{††15} K̄ri ri t̄pana ke na'ne' tiwi netai,” ta'p̄ Sises uya.

¹⁶ Sises uya kanan takaa'p̄, “In̄' yan kasa to' esi tukai' seri a'taino kon ekama uya? M̄re am̄' ereutapi'sa' k̄r̄po'po pata'se' yau na'ne' t̄uki'pi'n̄n-pi'san t̄ron kon pi' kasa to' esi:

¹⁷ “Sarakuwa turunpa'p̄ ina uya, e'tane auman̄sa' kon p̄ra iyese. Eke' eremu pi' ina userenka'p̄,

e'tane t̄uta'kwar̄kai' aukaransa' kon p̄ra iyese,' tawon nan kasa. ¹⁸ Ap̄ne p̄ra Isaan uyee'p̄ iyenta'na miri awonsi'ki i'ri ensi iya p̄ra, miripan pi', 'Makoi esi iyau,' ta'p̄ to' uya. ¹⁹ Ka'pon, Papa winon uyee'p̄ tentan̄nasen ni waain ensinin ni, miripan pi', 'Eke pe tentan̄nasen, te'taripasen,' ta'p̄ ipi'. 'P̄rata am̄ran̄nin nan miri awonsi'ki t̄makooikena' nan ni tonpa pe iyesi,' ta'p̄ to' uya. E'tane Papa pu'ket̄ usi'tu miri i'napai ri inkup̄n̄ pikiri,” ta'p̄ iya.

Isi Papa Sakoro'i Yawon Kon

²⁰ Miri a'tai, Sises usaurok̄'p̄ ka'pon am̄' pata yau to' eno'ma pe, eke Papa t̄rawasooi kup̄'p̄ t̄uya yau'ne, ap̄ne p̄ra t̄makooi kon apai to' era'ti kasa p̄ra. ²¹ “Isi si, Korasin pon kon! Isi si, Pe'saita pon kon! I'koro'tau'nokon ne'ku'ai'ne' eke Papa t̄rawasooi e'ku'sa' pe iyese yau Taya miri awonsi'ki Saitan pon kon koro'tau, pena ri to' era'ti'p̄ nesii'no t̄makooi kon apai. To' epontipi'sa' esi'p̄ nesii'no isa'ka'si ya', urumir̄'p̄ yau to' nesii'no. ^{††22} E'tane apana'ti uya 'nokon Taya miri awonsi'ki Saitan pon kon uya pari imoronkato' oton eseru aimenka weyu e'seposa' a'tai

† Mara'kai 3:1 †† Ep̄n po esa' wann̄i pe e'nito' uta'tu'man pi' man merunti pe, miripan a'si pi' merunti ton ka'pon am̄' man; miri pe p̄ra, Ep̄n po esa' wann̄i pe e'nito' uya isi ton ni moronka, miripan kon uya ri nin si imo'kasa' t̄uta'kwar̄kai'. † 11:13 ̄ru' 16:16 †† 11:14 Mara'kai 4:5; Ma'siu 17:10-13; Ma' 9:11-13 †† 11:21 Aisaya 23:1-18; Isi'kiyer̄ 26:1—28:26; Isower̄ 3:4-8; Emas 1:9-10; Sakaraya 9:2-4

imiri'nokon entai. ²³ Imiri'nokon, Ka'paneyan pon kon, autan̄nto' oton kon pe' ka'tak̄i? Kane! In̄' au-ta'mo'kato' oton kon miri ta'mu kenan pen ni ya'. I'koro'tau'nokon ne'ku'ai'ne' eke Papa t̄rawasooi e'ku'sa' pe iyese yau Satan po, moro ri miri pata nesii'no seri p̄'k̄ pona ri. ^{††24} E'tane p̄ra ri ekama uya ipi'nokon, Satan pon kon uya pari imoronkato' oton eseru aimenka weyu e'seposa' a'tai imiri'nokon entai,” ta'p̄ iya. ^{††}

Iseta'kasa' Kon Umoronka'to'

²⁵ Miri a'tai, Sises uya ta'p̄, “Kanyapurip̄'ai', Papai, Ep̄n miri awonsi'ki non Epuru, ap̄ne p̄ra seri ton onansa' auya pi' pu'kena' ton miri awonsi'ki isenupasa' kon piyapai, miripan enpoikasa' auya pi' aiko ton m̄re am̄' ena'. ²⁶ Ewai' Papai, seri ku'sa' auya i'se iwe'to' awiri pori' pe iku'nin pe iyese pi',” ta'p̄ iya.

²⁷ T̄w̄ip̄rema t̄po, ka'pon am̄' auro'ka pi' iye'sara'ti'p̄. “Tanporon ni esi uk̄ip̄n̄ n̄nonka'p̄ pe uyena'. In̄' uya ri imu i'tu p̄ra iyese, e'tane ik̄ip̄n̄ uya riken i'tu. In̄' uya ri ik̄ip̄n̄ i'tu p̄ra iyese, e'tane imu uya riken i'tu miri awonsi'ki kamo niri imu na'ne' e'to' inenpoikapai itena' ton,” ta'p̄ iya. [§]

²⁸ “Isi'ti' imiri'nokon iseta'kasa' kon, e'tape'ne' esa' pe te'san, iumoronkap̄ kon pa iku'to' kon pe uya.

²⁹ Uwari'sar̄ apon an̄nti' ipona'nokon, iusenupa kon pa upi', isi pen ni uri, mi pe te'ku'sen pen ni uyewan yau, aya'kwar̄ kon umoronka'to' eporo kon pa.

^{††30} Wak̄ ri miri uwari'sar̄ apon, miri awonsi'ki uwari'sar̄ esi asi'ono pe,” ta'p̄ Sises uya. ^{†††}

Sises Esi Sapa' Epuru Pe Ri

12 Miri a'tai, Sises uti'p̄ a'nai' e'kwa nawiri Sapa' a'tai. Ipoitor̄ ton esi'p̄ iwan pe, miripan kon e'sara'ti'p̄ a'nai' e'suruupi'sa' i'kw̄ip̄ pi', miripan kon uya iku'p̄. ^{§2} Pari'si am̄' uya seri e'kup̄ ensa' a'tai, Sises pi' ta'p̄ to' uya, “Ap̄ne enki, ipoitor̄ ton uya Main uya t̄ku'sen pen Sapa' a'tai tasa' r̄'p̄ kup̄,” ta'p̄ to' uya ipi'.

³ Sises uya to' eik̄'p̄, “Kin Tepi' n̄kup̄'p̄ pe' etasa' auya'nokon p̄ra nai, t̄poitor̄ ton pokon pe iwan pe tesi kon a'tai? ⁴ Iyewom̄'p̄ Esuwer̄ am̄' use'mato', ip̄remato' iw̄' ta' t̄tonpa ton pokon pe miripan kon uya ip̄remasa' p̄reti iku'p̄, to' n̄kup̄n̄ tasa' pen ni Main uya e'tane. Papa ena' use'man nito' t̄rawasomanin nan yu pe riken te'sen iku'p̄ to' uya. ^{††5} Miri riken pe p̄ra, ene auya'nokon p̄ra pe' iyese Main yau Papa ena' use'man nito' t̄rawasomanin nan uya Papa iw̄' tau Sapa' a'tai Main i'kw̄it̄'p̄ te't̄rawasoma kon wini, e'tane wak̄ pe ri to' esi?

⁶ “Ipi'nokon ekama uya seri; moro ri iyese seri yau eke pe te'sen Esuwer̄ am̄' use'mato', ip̄remato' iw̄' entaino. ⁷ I'tusa' auya'nokon pe iyese yau i'ri ta e'kwa pe seri main esi tukai', 'Isentu'kena' pe iwesi kon i'se esi, o' ke iuse'ma kon i'se esi pen,' tawon, wak̄ ton ni

††† 11:23 Iseneses 19:24-28; Aisaya 14:13-15 ††† 11:24 Ma'siu 10:15; ̄ru' 10:12 § 11:27 Isaan 1:18; 3:35; 10:15 †† 11:29 Isere-maya 6:16 ††† 11:30 Saira' 6:24-30; 24:19; 51:23-26 †† 12:1 Iu'taronomi 23:25 ††† 12:4 Ripaiti'kas 24:9; 1 Sanwer̄ 21:1-6

eno'masa' auya'nokon nesii'no pen. ¹⁸ Apone p̄ra Ka'pon, Papa winon esi Sapa' Epuru pe ri," ta'p̄u iya.

⁹ Miri apai t̄ut̄ii', iti'p̄u Esuweru am̄' usenupato' iw̄' ta'. ¹⁰ Miri yau, itemiyat̄u aip̄tasa' am̄'rasa' ka'pon esi'p̄u. Sises eseru'tito' pe t̄uuya'nokon, miri ya-won kon ka'pon am̄' uya ekama'po'p̄u, "Main awiri pe' e'ni pe iyese miri, Sapa' a'tai ka'pon epi'tisa' a'tai?" ta'p̄u to' uya.

¹¹ Ta'p̄u iya to' pi', "Karimeru esa' pe iwesi kon yau miripan uta'mo'ka yau akasa' ya' Sapa' a'tai, ta'sii' pe' an̄m̄ auya'nokon pen? ¹² Ka'pon esi i'n̄n̄kena' pe karimeru entai. Miri pe iyese pi', Sapa' a'tai ka'pon pi-ka'tisa' esi Main awiri e'ni pe ri," ta'p̄u iya.

¹³ Miripan a'tai, "Iyemiyat̄u inka'," ta'p̄u Sises uya ka'pon pi', miripan uya temiyat̄u inka'p̄u, miripan en-na'po'p̄u tesip̄u ya', itemiyat̄u rato'i kasa ri mari.

¹⁴ E'tane si Pari'si am̄' epa'kasa' uti'p̄u, miripan kon ekoneka'p̄u iwito' t̄uuya'nokon pi'.

Papa Nan̄m̄'p̄u Ipoitor̄u

¹⁵ Sises uya Pari'si am̄' ekonekasa' i'tusa' a'tai, iti'p̄u miri pata apai. Tu'kan kon ka'pon am̄' uti'p̄u ipikiri, miri yau to' koro'tau takuru'kena' nan esi'p̄u, miripan kon epi'tipit̄u'p̄u iya. ¹⁶ To' panama'p̄u iya t̄ron kon pi' k̄ri ri k̄ri ri ta to' uya namai' t̄pi'. ¹⁷ Seri kup̄'p̄u iya pu'kena' Aisaya yai Papa usaurok̄'p̄u uta'ku'tito' pe:

¹⁸ "Upoitor̄u pe, unan̄m̄'p̄u p̄se ri.

Ipan pe uni'n̄n̄kan̄, miripan pi' epori'ma.

Uya'kwar̄u ennoko uya miri ipona,

miripan uya wak̄u pe e'ni eseru ekamato' oton tan-ponon kon ka'pon am̄' pi'.

¹⁹ Miripan usauro'to' oton ama'ai; eke pe asanta tau isauro'to' oton pen.

²⁰ Iye'sekekasa' wana' i'kwit̄u iya pen, miri awonsi'ki usenk̄'ni poken te'sen apo' enk̄'n̄k̄u iya pen, wak̄u ena itentai p̄'k̄u pona ri.

²¹ Itese' yau tanponon kon ka'pon am̄' uya te'ku'to' kon t̄to' oton," [†] tawon.

Iri Pe Ka'pon Am̄' Usauro'to' Oton Sises Pi'

²² Miri yau, t̄ron kon ka'pon am̄' uya makoi yen ka'pon nee'p̄u Sises piya'. K̄ri ri ka'pon esi'p̄u tenku'nan miri awonsi'ki t̄usauro'sen pen. Miripan epi'ti'p̄u Sises uya makoi a'kwar̄u tenpa'kai', miripan enasa' esi'p̄u t̄usauro'sen pe, miri awonsi'ki ennin pe. ²³ Miri a'tai, ka'pon am̄' usewansiuka'p̄u, miripan kon uya, "Tepi' pa r̄'p̄u pe pe' iyese seri, itenupikiri e'nito' Me'saya ^{††}?" ta'p̄u to' uya.

²⁴ E'tane Pari'si am̄' uya seri etasa' t̄uuya'nokon a'tai, "Pirisipup̄, [‡] makoi am̄' epuru uya t̄pika'tii' makoi am̄' enpa'kapit̄u p̄se ri uya miri," ta'p̄u to' uya. ^{‡‡}

[†] 12:7 Osey a 6:6; Ma'siu 9:13 ^{††} 12:11 Ūru' 14:5 [‡] Aisaya 42:1-4 ^{††} Me'saya, miri pe p̄ra K̄rai; Papa Nan̄m̄'p̄u ta e'kwa pe. ^{‡‡} Pirisipup̄ - Makoi ese' isakon; v. 27 yau niri. ^{‡‡†} 12:24 Ma'siu 9:34; 10:25

²⁵ Sises uya to' usenuminkato' i'tusa' esi'p̄u, miripan uya ta'p̄u to' pi', "Tanporo esa' wann̄i pe te'san epan-takapi'sa' a'tai isewa'nomai' tiwano' kon pe ri, to' uma'ta miri; pata miri pe p̄ra isiw̄' tawon kon ka'pon am̄' epantakapi'sa' a'tai isewa'nomai' tiwano' kon pe ri uko'mam̄ pen ni miri. ²⁶ Miri kasa si iyese Se'tan ^{‡‡} uya Se'tan niri enpa'kasa' a'tai, tiwano' pe ri iyepan-takasa' pe iyese isewa'nomai'; miri kasa iyese a'tai, nai kasa ken Se'tan e'to' itesa' pe uko'mam̄? ²⁷ Miri awon-si'ki makoi am̄' enpa'ka uya pe iyese yau Pirisipup̄ ke, in̄' ke ken ipoitor̄u kon to' enpa'kanin nan? To' nin si esi miri iyese kon aimenkanin nan pe. ²⁸ E'tane makoi am̄' enpa'ka uya pe iyese yau Papa A'kwar̄u ke, Papa e'to' esa' wann̄i pe nin si uye'sa' miri ipona'nokon.

²⁹ "Miri pe p̄ra kanan, nai kasa in̄' ri ewom̄ pana'pan iw̄' ta' itapuruui ton ase'na? Wapiya auron-pi'sa' a'tai ri nin iye'kup̄. Miri a'tai nin itimamin ari iya itiw̄' tapai. [§]

³⁰ "K̄ri ri ka'pon utonpa pe p̄ra na'ne' esi miri uyey-aton pe; k̄ri ri am̄'ran̄k̄u iya p̄ra na'ne' uya'kiri uya, ita'n̄k̄u miri. ^{§†31} Ekama uya ipi'nokon, tanporon ni makoi miri awonsi'ki Papa sapema pe isauro'sa' kon ka'pon am̄' pi' ri usentu'man, e'tane Iya'kwar̄u sape-ma pe isauro'sa' kon pi' usentu'man pen ni. ³² In̄' ri Ka'pon, Papa winon pi' ewa'noma pe isauro'sa' r̄'p̄u pi' usentu'man, e'tane ewa'noma pe Wak̄u A'kwar̄u pi' isauro'sa' r̄'p̄u pi' usentu'man pen ni, seri a'tai'ne miri pe p̄ra seri entawon a'tai'ne ri. ^{§††}

³³ "Wak̄u pe yui iku'ki; miri a'tai, wak̄u pe iteperu esi miri. Miri pe p̄ra, iri pe yui iku'ki; miri a'tai, iri pe ri ite-peru esi miri, apone p̄ra yui usi'tu miri iteperu wini. ^{§†34} Imiri'nokon ik̄u munki ton! Nai kasa imiri'nokon iri pe te'san usaurok̄ wak̄u pe? Apone p̄ra iyewan kon epe'tisa' apaino kuru enpa'ka auya'nokon miri anta kon yai. ^{§†35} Wak̄u ka'pon uya wak̄u ton enpa'ka miri wak̄u usentisa' t̄yau, miri awonsi'ki iri ka'pon uya iri enpa'ka miri iri usentisa' t̄yau. ³⁶ Seri ekama uya ipi'nokon, Papa uya ka'pon am̄' aimenkato' oton tan-ponon ni t̄usenuminkai' p̄ra ri to' usauro'sa' r̄'p̄u pi'. ³⁷ Wak̄u amaimu kon wini ayan̄nto' oton kon, iri amaimu kon wini iyeno'mato' oton kon," ta'p̄u Sises uya.

Isona Pi' I'tuto'

³⁸ Miri a'tai, Pari'si am̄' miri awonsi'ki Main pi' enu-panin nan uya ta'p̄u Sises pi', "Ti'sa, eke Papa t̄rawa-sooi ii'tuto' ipikiri kup̄ auya inenpai ina man," ta'p̄u to' uya. ^{§†}

³⁹ To' maimu eik̄'p̄u iya, "Iri ton miri awonsi'ki iye-mari'masa' ekumankanin nan ka'pon am̄' uya eke Pa-pa t̄rawasooi i'tuto' t̄uuya'nokon ipikiri ekama'po. Ikup̄ uya pen e'tane Isona, pu'kena' pi' i'tuto' ipi'

^{‡‡‡} Se'tan—Makoi ese' isakon, Papa eseru ewaruma'tinin ta e'kwa pe. [§] 12:29 Topayas 8:3 ^{§†} 12:30 Ma' 9:40 ^{§††} 12:32 Ūru' 12:10 ^{§‡} 12:33 Saira' 27:6; Ma'siu 7:20; Ūru' 6:44 ^{§††} 12:34 Ma'siu 3:7; 15:18; 23:33; Ūru' 3:7; 6:45 ^{§†} 12:38 Ma'siu 16:1; Ma' 8:11; Ūru' 11:16

ræ'pæ riken kupæ uya. ¹⁴⁰ Apæne pæra Isona esi'pæ os-oræwau wæi miri awonsi'ki osoræwau ewarupi niri eke moro' ewan yau. Miri na'ne' kasa, Ka'pon, Papa winon uko'manto' oton osoræwau wæi miri awonsi'ki os-oræwau ewarupi non ewan yau. ¹⁴¹ Ka'pon amæ' Ninipa pon kon e'mæ'sa'kato' oton eseru aimenka weyu a'tai seri a'taino kon pokon pe to' eno'ma pe; apæne pæra to' era'ti'pæ tæmakooi kon apai Isona uya itekare eka-ma pi'. Seri pe eke Isona entaino man seri yau.

¹⁴² Kwin, wæi enu uye'to' kamisi winon e'mæ'sa'kato' oton eseru aimenka weyu a'tai seri a'taino kon pokon pe to' eno'ma pe; apæne pæra iye'sa' wenai non u'matæ apai Saraman pu'ketæ etase'na. Seri pe eke Saraman entaino man seri yau," ta'pæ Sises uya. ¹⁴³

⁴³ "Makoi ¹⁴⁴ a'kwaræ epa'kasa' a'tai ka'pon apai, iti miri tæ'kenan pata ya'. Tereutato' yau warinpa pi', miri-pan eporo iya pæra iyesi. ⁴⁴ Miri a'tai, 'Enna'po seri iuti unnimi'pæ ta', ta iya. Iye'sa' a'tai, eporo iya itawon pæra, wakæ pe akorokasa' pe miri awonsi'ki ikonekasa' pe. ⁴⁵ Miri a'tai, iti 7 kaisaran kon a'kwaræ ton iri ton kuru tentaino kon nepæ iya ta'kiri, miripan kon ewomæ, to' uko'mamæ miri yau. Miri a'tai, pæse ri ka'pon esi miri iri pe kuru wapiya tesipæ entai. Miri na'ne' kasa, imiri'nokon iri pe næko'manyai'ne' nan seri a'taino kon e'to' oton," ta'pæ iya.

Sises San Miri Awonsi'ki Iyakon Non

⁴⁶ Anpisin auro'ka pi' Sises esi koro'tau ri mari, isan miri awonsi'ki iyakon non e'soto'pi'sa' esi'pæ pæroroi po. Iya'kiri asauro'pai to' esi'pæ. ⁴⁷ Ka'pon uya ipana'ti'pæ, "Asan miri awonsi'ki ayakon non e'so-to'pi'sa' man pæroroi po. Ayauro'kapai to' esi," ta'pæ iya. ¹⁴⁸

⁴⁸ Eikæ'pæ iya, "Inæ' si usan? Inæ' yan si uyakon non?" ta'pæ iya. ⁴⁹ Tæpoitoræ ton enusimai'ma ta'pæ iya, "Pæsamoin usanon miri awonsi'ki uyakon non.

⁵⁰ Apæne pæra inæ' ri ukæipæne, Epæne pon e'to' i'se ku'nin esi miri, uyakon pe, uparusi pe, miri awonsi'ki usan pe," ta'pæ Sises uya.

Ka'pon Tæpa'karakai' Te'pinsen Pantomæ

13 Miri wæi a'tai si, Sises epa'ka'pæ iuti tapai, miri-pan utisa' ereuta'pæ parau ku'piri e'pi po. ² Tu'ke kuru ri anpisin pe ka'pon amæ' esi pi' tæwoi, kanau ya' tekanwa'tii' iyereuta'pæ ka'pon amæ' e'tane a'mun po. ³ Miri a'tai, tu'kan pi' ri to' auro'ka'pæ iya panton yai. "Umi pi' te'sen uti'pæ kiyari ye' pinse'na tæpa'karakai'. ⁴ Ipa'karaka iya koro'tau, tæron ni ton uta'pokæ'pæ asanta ta'. Toron amæ' uyee'pæ, miripan kon uya iku'pæ. ⁵ Tæron ni uta'pokæ'pæ ti' pe te'sen ya' eke pe pæra te'sen non ya'. Iya'ta'pæ inke pæra, apæne pæra i'nau pæra non esi ke. ⁶ E'tane wæi enu enu'sa' a'tai, a'ne' pe ipuru'pæ iya, miripan aipæta'pæ apæne pæra imi' utipi'sa' pæra iyesi wenai. ⁷ Tæron ni ton uta'pokæ'pæ

† 12:39 Ma'siu 16:4; Ma' 8:12 †† 12:40 Isona 1:17 ‡ 12:41 Isona 3:5 †† 12:42 1 Kin Amæ' 10:1-10; 2 Kærono'kærus 9:1-12 †† makoi, miri pe pæra iri, Kiri' maimu yau. ††† Tæron ni imenukasa' ton yau v. 47 pæra iyesi. ††† 13:2 Uru' 5:1-3

tikækenan næ'ta', miripan imi'ni'ta a'ta uya iwi-tanæku'pæ. ⁸ Miri e'tane ri, tæron ni ton uta'pokæ'pæ wakæ non ya', miripan epeta'pæ 100 kaisari ri, 60 miri pe pæra 30 kaisari ri ite'kwa ipimi'pæ entai ri. ⁹ Kæri ri tæpana ke na'ne' tiwi netai," ta'pæ Sises uya.

¹⁰ Ipoitoræ ton uyee'pæ ipiya' ekama'pose'na, "Tri pe iyesi pi' ka'pon amæ' auro'ka auya panton yai?" ta'pæ to' uya.

¹¹ To' eikæ'pæ iya, "Inæ' ni'tunæ pen ni ama'aino Papa e'to' esa' wanni pe i'tu kon pa iyena'nokon itæsa', e'tane to' ena' itæsa' pæra iyesi. ¹² Inæ' ri itæsa' pe te'sen repa miri miyari ri, miripan e'to' pe eke pe itæsa' pe. Inæ' ri i'ri esa' pen ni enapai imo'ka miri itenawon næ'kwi ri. ¹³ Miri pi' to' auro'ka uya miri panton yai:

"Ennin pe ri to' e'tane, to' uya ene pæra iyesi pi';

etanin pe ri to' e'tane, to' uya eta miri pe pæra ito'ka'næku pæra iyesi pi'.

¹⁴ Pu'kena' Aisaya nekama'pæ uta'ku'tisa' to' pi':

"Eta pi' ri iwe'to' oton e'tane, ito'ka'næku auya pæra iye'to' oton;

ene pi' ri miyari ri iwe'to' oton e'tane, ento' auya oton pen.

¹⁵ Pæsamoro ka'pon amæ' ewan enasa' sa'man pe;

to' uya eta pæra ri iyesi tæpana kon ke, tenu kon a'kopis'a' to' uya,

tenu kon ke to' uya ene nesii'no,

miri awonsi'ki tæpana kon ke to' netai'no,

tewan kon ke to' nuto'ka'næku'no,

to' nera'tii'no, miripan kon sepi'tii'no," ¹⁶

tawon. ¹⁶ E'tane wakæ pe iyenu kon esi miri, apæne pæra ene iya pi', miri awonsi'ki apana kon eta iya pi'.

¹⁷ Inapairon ekama uya ipi'nokon, tu'kan kon ni pu'kena' amæ' miri awonsi'ki ipokena' ton ka'pon amæ'

esi'pæ menyatæi'ne' inenpai e'tane, to' uya ene'pæ pen; miri awonsi'ki metayatæi'ne' inetapai e'tane, to' uya

eta'pæ pen," ta'pæ Sises uya. ¹⁷

Tæpa'karakai' Te'pinsen Pantomæ Enpoikasa'

¹⁸ "E'tati' i'ri ta e'kwa pe tæpa'karakai' te'pinsen pantomæ esi tukai': ¹⁹ Inæ' uya ri itekare eta a'tai Papa e'to'

esa' wanni pe pi', e'tane ito'ka'næku iya pæra iyesi,

Makoi uyepæ itewan ya' ipa'karakasa' mo'kase'na. Seri esi ite' ipa'karakasa' asanta ta'. ²⁰ Kæri ri ite' uta'po'sa'

na'ne' ti' pona kasa esi ka'pon Main etanin næ'pæ, miri-pan uya inke pæra anæmæ'pæ pori' pe esii'ma. ²¹ E'tane imi' pæra iyesi wenai, inke pæra kuru itano'ma. Manen-

panin miri pe pæra kota'manin uye'sa' a'tai Main we-nai, inke pæra kuru ita'mo'ka. ²² Kæri ri ite' ita'po'sa'

ræ'pæ tikækenan næ'ta' esi miri ka'pon Main etanin næ'pæ, e'tane tæusewankamasen wakæ pe iko'manpai

tesi pi', miri awonsi'ki imaminke' pe te'to' pi'

tæusenku'tisen. Miri uya iwitanæku, tepetasen pe pæra ikupæ iya. ²³ E'tane kæri ri ite' ita'po'sa' ræ'pæ wakæ non

ya' esi ka'pon Main etanin miri awonsi'ki ito'ka'næ'nin niri, miripan epeta 100 kaisa ri'ne ri, 60 kaisa ri'ne ri,

§ 13:12 Ma'siu 25:29; Ma' 4:25; Uru' 8:18; 19:26 §† Aisaya 6:9-10 §†† 13:17 Uru' 10:23-24

miri pe p̄ra 30 kaisa ri'ne ri ite'kwa ipa'karakasa' r̄p̄ entai," ta'p̄ iya.

Wana' Pantom̄

²⁴ Sises uya t̄ron ni panton ekama'p̄ ka'pon am̄ pi', "Papa e'to' esa' wann̄i pe esi ka'pon t̄pa'karakai' wak̄ kiyari ye' p̄n̄nin n̄'p̄ t̄mainar̄ yau kasa. ²⁵ Ewarup̄ nau, k̄ri ri miri awonsi'ki ipoitor̄ ton e'n̄nsa' e'tane, iteyaton uyee'p̄, miripan uya wana' e' pimi'p̄ miri ri umi yau, miripan uti'p̄. ²⁶ Emenn̄'p̄ ri, kiyari ye' a'ta'p̄ epetan pi' iye'sara'ti'p̄ e'tane, ipoitor̄ ton uya wana' e' a'tasa' ene'p̄ kiyari ye' ko-ro'tau. ²⁷ Ipoitor̄ ton uti'p̄ tepuru kon piya', miripan kon uya, 'Ina epuru, wak̄ sa'ne kiyari ye' pintai ina ko, ina apiyonti'p̄ auya awiri ri, e'tane nai awon wana' e' a'tasa'?' ta'p̄ to' uya. ²⁸ "To' epuru uya nin si, 'Uyeyaton uya ri ip̄nsa' pe iyesi miri,' ta'p̄ to' pi'. "Wana' ken pe' nai' ina uti i'se me'an?' ta'p̄ ipoitor̄ ton uya. ²⁹ "E'tane, 'Kane, wana' na auya'nokon koro'tau, iya'tai p̄ra kiyari ye' kanan na auya'nokon esi,' ta'p̄ to' epuru uya to' pi'. ³⁰ 'Tiwi asa'ri ri n̄semo'kai iteperu ak̄'p̄sa' an̄m̄ weyu e'seporo pona ri. Miri a'tai, an̄nn̄in nan apiyontito' pe uya, wapiya kuru wana' nato' pe to' uya, miri awonsi'ki to' uya auronpi'to' pe iye-po'tipi'to' pe, miri t̄po nin si to' uya a'nai' i'kwi'pi'to' pe, miripan am̄ran̄to' pe to' uya ui'kiyari iw̄ ta', ta'p̄ itepuru uya t̄poitor̄ ton pi'," ta'p̄ Sises uya anp̄sin ka'pon am̄ pi'.

Mosta' Itese' Kiyari Ena'pi Pantom̄

³¹ T̄ron ni panton ekama'p̄ Sises uya ka'pon am̄ pi', "Papa e'to' esa' wann̄i pe esi kiyari ye' mosta' itese' ena'pi, ka'pon n̄p̄imin̄ t̄mainar̄ yau kasa. ³² Miri ena'pi esi aiko ton kuru t̄ron ni ena'pi pokon pe i'tu a'tai, e'tane eke pe isemo'ka t̄ron kon umi yau te'sen kiyari ye' entai, miripan usemo'ka eke ȳi pe, toron am̄ ri esi ipanta po'ne," ta'p̄ Sises uya.

P̄rowa A'sarutan̄'nin Pantom̄

³³ Miri awonsi'ki t̄ron ni kanan panton ekama'p̄ Sises uya, "Papa e'to' esa' wann̄i pe esi p̄rowa a'sarutan̄'nin kasa, uri'san nan̄m̄n̄, miripan uya p̄rowa pokon pe eke pe † iki'ma, tanporo ipun yau iyena p̄'k̄ pona," ta'p̄ iya. ³⁴ Sises uya tanporo seri ton ekama'p̄ ka'pon am̄ anp̄sin ton pi' panton yai; i'ri ke ri panton yai p̄ra to' auro'ka iya p̄ra iye'pit̄'p̄. ³⁵ Seri kup̄'p̄ iya, pena ri Papa nekama'p̄ pu'kena' yai uta'ku'tito' pe: "Panton yai ka'pon am̄ auro'kato' uya oton, non ekoneka a'tai ri iye'so'nansa' r̄'p̄ ekamato' uya oton," †† tawon.

Wana' Pantom̄ Enpoikasa'

³⁶ Miripan uya anp̄sin ka'pon am̄ n̄imi'p̄, miripan uti'p̄ itau te'to' iuti ta'. Ipoitor̄ ton uti'p̄ iya'kiri, miripan kon uya, "Ap̄ne, i'ri ta e'kwa pe wana' umi yawon esi tukai' ekama'," ta'p̄ to' uya. ³⁷ Sises uya to' eik̄'p̄, "K̄ri wak̄ itena'pi p̄n̄nin n̄'p̄ t̄pa'karakai' esi Ka'pon, Papa winon. ³⁸ Umi esi ka'pon am̄ seri non po te'san, miri awonsi'ki wak̄ kiyari ye' esi esa' wann̄i pe e'ni munki am̄; wana' esi Makoi munki am̄ ekamanin pe, ³⁹ miri awonsi'ki eyaton, wana' p̄n̄nin n̄'p̄ esi Makoi. Kiyari ak̄'p̄sa' an̄m̄ esi non weyu u'ma'sa' a'taino, kiyari an̄nn̄in nan esi inser̄ am̄. ⁴⁰ "Wana' na miri awonsi'ki ipo'ti kasa, miri kasa si iye'to' oton pata weyu u'ma'sa' a'tai. ⁴¹ Ka'pon, Papa winon uya t̄n̄ser̄ ton enno'to' oton seri non pona, miripan kon uya iri ku'nin n̄'san miri awonsi'ki t̄tonpa kon e'makoima emapu'tinin n̄'san am̄ran̄to' oton Papa pata'se' yapai, ⁴² miripan kon eno'mato' to' uya oton apo' ya'. Miri yau, to' ukaranto' oton, miri awonsi'ki t̄yi kon kititii'mato' oton to' uya. ⁴³ E'tane ipokena' ton e'wei'tito' oton w̄i enu kasa t̄k̄ip̄n̄ kon e'to' esa' wann̄i pe yau. K̄ri ri t̄pana ke na'ne' tiwi netai," ta'p̄ Sises uya. ‡

I'n̄n̄kena' Mamin Pantom̄ Ekama'p̄ Sises Uya

⁴⁴ Miyari ri ka'pon am̄ enupa'p̄ Sises uya, "Papa e'to' esa' wann̄i pe esi i'n̄n̄kena' mamin umi yau onansa' te'sen kasa. Miripan eposa' ka'pon uya a'tai, iu'na'tikap̄ iya kanan, miripan esi pori' pe, miripan uya tanporo timamin k̄r̄po'poma, miripan epe'p̄ ke miri non e'ma iya. ⁴⁵ "Papa e'to' esa' wann̄i pe esi epe'kena' mokon pun t̄ne'man̄ ton warinpa k̄r̄po'po pokon uya na'ne' kasa. ⁴⁶ Miripan eposa' t̄uya a'tai, iti tanporo timamin k̄r̄po'pomai, miripan epe'p̄ p̄rata ke miri mokon pun e'mato' pe t̄uya.

Punwe Pantom̄

⁴⁷ "Se kasa kanan Papa e'to' esa' wann̄i pe esi punwe esi na'ne' kasa ka'pon am̄ n̄t̄r̄n̄ parau ku'p̄ri ka', miripan kon uya i'si'tau ri moro' am̄ a'si. ⁴⁸ Punwe epe'tisa' a'tai, to' uya ipi'sik̄ mak̄i. Tereutai, tansan pe te'san menkato' pe t̄uya'nokon pa'siki'ti ya', miri awonsi'ki tansan pen ma'kiri'ma. ⁴⁹ Seri kasa si iye'to' oton pata weyu u'ma'sa' a'tai. Inser̄ am̄ uye'to' oton, miripan kon uya iri ton ka'pon am̄ menkato' oton ipokena' ton piyapai, ⁵⁰ miripan kon uya iri ton ka'pon am̄ eno'mato' oton apo' ya'. To' ukaranto' oton, miri awonsi'ki t̄yi kon kititii'mato' oton to' uya miri yau," ta'p̄ iya.

Sises Uya T̄usauro'to' Enuka'n̄k̄'p̄

⁵¹ "Usaurok̄ine' ipi' pe' m̄to'ka'n̄t̄u?" ta'p̄ Sises uya t̄poitor̄ ton pi'.

† eke pe—Kiri' maimu yau, 3 sata ton †† Eren 78:2

‡ 13:43 2 Est̄ras 7:97

Miri pi', "Ewai', ina uya ito'ka'nə'sa' man," ta'pə ipoitox ton uya ipi'.

⁵² Miri pi' ta'pə iya, "Tanporon kon Main pi' enupanin usenupasa' Papa e'to' esa' wannı pe pi' esi miri, ka'pon tiwə' tawon emenna' ton miri awonsi'ki penaro' ton timamin enpa'kapi'nin kasa," ta'pə iya.

Nasare' Pon Kon Uya Sises Ewaruma'ti'pə

⁵³ Panton amə' i'ma'kasa' təuya a'tai, Sises utama'pə miri apai. ⁵⁴ Miripan uti'pə təpata'se' ya'. Ka'pon amə' enupa pi' iye'sara'ti'pə to' usenupato' iwə' tau. Miripan kon usewansiuka'pə. "Nai yau si təpu'ketə eporo'pə iya təusauro'to' pe miri awonsi'ki təpana'pano eke Papa tərawasooi ku'nin pe te'to' pe?" ta'pə to' uya.

⁵⁵ "Kiya'pinta mu pen pe' pəse ri? Meri pen pe' isan ese', miri awonsi'ki Isens, Iose', Saiman, miri awonsi'ki Isutas pokon pe' yakon non pen? ⁵⁶ Miri awonsi'ki tanporo pəra pe' iparusi ton nai upiyau'nokon? Nai yau ken si seri ton epopitə'pə iya?" ta'pə to' uya.

⁵⁷ Miripan kon ikinəmə'pə ipi', e'tane Sises uya to' maimu eikə'pə, "Ipata'se' yau riken miri awonsi'ki itonpa ton uya pu'kena' nama pəra iyesei," † ta'pə iya.

⁵⁸ Tu'ke eke Papa tərawasooi kupə Sises uya pəra iyesi'pə miri yau, apəne pəra apurito' to' uya pəra iyesei pi'.

Seri Si Seri Isaan Pa'tes Uma'ta'pə Pantomə

14 Miri a'tai, kopəna Era' uya ka'pon amə' nekanə eta'pə miri kupə Sises uya tukai'. ² Miripan uya ta'pə ka'pon amə' təpiyawon kon pi', "Isaan Pa'tes kəri ri. Iye'mə'sa'kasa' terikə'pə apai; miri wenai, eke Papa tərawasooi kupə iya miri," ta'pə iya. ³ Era' uya Isaan a'sisa' miripan auronpi'sa' təsa' pariki'si ta' esi'pə, Eratias, Piri' takon no'pə wenai, ††4 apəne pəra Isaan uya ta esi'pə ipi': "Main awiri iwesi pe pəra iyesei kəri ri anənsa' auya na'ne'," ta. ⁵ Era' esi'pə Isaan inwipai, e'tane iyenari'nəmə'pə ka'pon amə' pi', apəne pəra Isaan i'tu to' uya pi' pu'kena' pe.

⁶ Era' uya tentu'pə weyu rə'pə kupə esi'pə iyenta'na-to' miri awonsi'ki Eratias məre umanumə'pə to' iwano' pe. Seri uya Era' kupə'pə ipan pe ri pori' pe, ⁷ miri awonsi'ki, "Iri ri ekama'po auya a'tai, irepa uya kuru ri miri," tukai' isaurokə'pə. ⁸ Isan uya imaimu'ti'pə miri ekama'poki tukai', miripan uya, "Isaan Pa'tes i'pai rə'pə ke urepaki seri yau parapi po," ta'pə. ⁹ Kin upokoita'pə təusaurokə'pə pi' ipan pe, e'tane ikupə uya kuru miri tasa' təuya rə'pə pi' enta'nai' tənki'ma'san pana yai ri ikupə iya ri esi'pə, miripan uya təsoisaai amə' apiyo'ma'pə inesakə'pə ku'to' pe to' uya, ¹⁰ miripan kon uya Isaan i'pairəka'pə pariki'si tau. ¹¹ I'pai rə'pə nee'pə to' uya parapi po, miripan kon uya itərə'pə uri'san ena', miripan ari'pə iya tusan ena'. ¹² Isaan poitorə rə'san uyee'pə, miripan kon uya itekepu ari'pə iu'na'tito' pe təuya'nokon, miripan kon uti'pə Sises pana'tii'.

† 13:57 Isaan 4:44 †† 14:3 Ripaiti'kas 18:16; 20:21; Uru' 3:19-20

5,000 Kaisaron Kon Ewekə'pə Sises Uya

(Ma' 6:30-44; Uru' 9:10-17; Isaan 6:1-14)

¹³ Iye'ku'sa' rə'pə etasa' təuya a'tai, Sises ekanwa'ti'pə kanau ya', miripan kon uti'pə təpoitorə ton pokon pe təkəna'pi ya'. Tu'kan kon ni ka'pon amə' uya seri eta'pə, miripan kon uti'pə tətə kon po Sises pikiri pata ton apai'ne. ¹⁴ Sises ekanwakasa' uya tu'ke an-pisin pe ka'pon amə' ensa' a'tai, ipan pe ri to' pi' isentu'ma'pə, miripan uya ri to' koro'tau takuru'ke'ne te'san epi'tipitə'pə.

¹⁵ Ko'mamə pe ri iyenaka'tane, ipoitox ton uyee'pə ipiya', miripan kon uya ta'pə ipi', "Innon sa'ne seri pata ko, miri awonsi'ki pata kanan uko'manka'sa'. Ka'pon amə' ipana'ti' tiwano' kon pe ti'kiyari kon epose'na to' utito' pe eke iwa ton pata pona'ne," ta'pə to' uya.

¹⁶ Sises uya ta'pə to' pi', "To' kəsənno'təu. To' a're'titi'," ta'pə iya.

¹⁷ "Ina piyau 5 kaisaron niken itekiino pəreti miri awonsi'ki asa'ron kon nə'kwi moro' amə' esi," ta'pə to' uya ipi'.

¹⁸ Sises uya ta'pə to' pi', "Pəreti miri awonsi'ki moro' amə' ine'ti' uyena'," ta'pə iya. ¹⁹ Ka'pon amə' pi', "Ereutapi'ti' wana' pona'ne," ta'pə iya. Miri təpo, 5 kaisaron itekiino pəreti miri awonsi'ki moro' amə' anəmə'pə iya, miripan uya tenu anəmə'pə ka' winikui', miripan uya pəreti, moro' amə' i'kwi'pitəi'ma tenki ta'pə Papa pi'. Miri təpo, itərə'pə iya təpoitorə ton ena', miripan ekamə'pə to' uya ka'pon amə' ena'. ²⁰ Tanporon kon ni ka'pon amə' enta'na'pə ta'wə-tapi'se, miri awonsi'ki ipoitox ton uya kiyari punu'pi e'nonkasa' ke 12 kaisaron pa'siki'ti arə'ti'pə. ²¹ Miri yau si 5,000 e'to' airi warawoti'si amə' tu'kanoro esi'pə. Uri'sami'si amə', məre amə' niri esi'pə miri yau to' pokon pe pəra to' i'tusa'.

Sises Usari'pə Tuna Po

²² Inke pəra təpoitorə ton ekanwa'tito' pe kanau ya' ikuu'pə Sises uya, to' utito' pe tərawiri iratoi pona, an-pisin enno'tane təuya. ²³ To' ennoko təpo, Sises uti'pə wə' pona tikin sari ipəremase'na Papa pi'. Pata uko'mansa' a'tai, tikin sari ri miri yau iyesei'pə. ²⁴ E'tane ipoitox ton e'to' yau kanau esi'pə inni ri ite'pi piyapai. Eke pe ri sipa'sipa esi'pə kanau ri təwipi'se, apəne pəra a'setun uyee'pə isi pe to' winikui'.

²⁵ Awanakui' kuru, pata emakə wapiya, Sises epa'ka'pə təpoitorə ton piya'. Parau ku'piri po iti'pə. ²⁶ Parau ku'piri po iyepə ene təuya'nokon a'tai, ipan pe ri to' etəipitə'pə. "A'kwarə'pə ri kəri ri!" tukai' to' uki'pi'nəmə'pə tetəipitə kon pe.

²⁷ Sises uya inke pəra ri to' pi' ta'pə, "Merunti pe e'ti! Uri ri kəri ri! Ketəipitəu!" ta'pə iya.

²⁸ Pi'ta uya ta'pə, "Uyepuru, imiri pe iyesei yau, uki'maki ipiya' utito' pe tuna pəro'po!" ta'pə iya.

²⁹ Sises uya, "Isi'ki si upiya!" ta'pə ipi'.

Miri pi' Pi'ta ekanwaka'pə, miripan uti'pə tuna pəro'po Sises piya'. ³⁰ E'tane miri a'tai, Pi'ta uya eke ri sipa'sipa, a'setun niri ene'pə. Miri pi' iyenari'nəmə'pə,

miripan e'sara'ti'pɛ e'sɛnkan pi' tuna ka', miripan uki'pi'nɛmɛ'pɛ, "Uyepuru, upika'ti!" ta'pɛ iya.

³¹ Miri a'tai, inke pɛra ri Sises uya temiyatɛ inka'pɛ a'sise'na, miripan uya ta'pɛ Pi'ta pi', "Aiko pe kuru anapurinɛ man! I'ri pe iyese pi' ikasima'pɛ auya?" ta'pɛ iya ipi'.

³² Kanau ya' to' ekanwa'tisa' a'tai ri, a'setun ereuta'pɛ. ³³ Kamoro nin si kanau yawon kon uya apuripitɛ'pɛ miri, "I'napairi ri Papa Mumu pe iwesi," ta'pɛ to' uya.

³⁴ To' i'kwiri'sa' a'tai, to' e'te'ka'pɛ Kenesare' airi.

³⁵ Ka'pon amɛ' miri yau te'san uya Sises to'ka'nɛ'sa' a'tai, to' uya si tɛmaimu kon enno'pitɛ'pɛ a'ko pa'nan ka'pon amɛ' ena', miripan kon uya si tanporo takuru'kena' nan nee'pɛ Sises piya'. ³⁶ Ipan pe Sises pawana'ti'pɛ to' uya, "Tiwi takuru'kena' nan ka'pon amɛ' ipon e'pi a'pi'pitɛi," ta'pɛ to' uya, miripan tanporo kon a'pi'pi'nin nɛ'san usepi'tipitɛ'pɛ.

Wakɛ Miri Awonsi'ki Wakɛ Pen
(Ma' 7:1-23)

15 Miri a'tai, Pari'si amɛ' miri awonsi'ki Main pi' enupanin nan tonpa ton uti'pɛ Sises piya' Surusiran poi, miripan kon uya, ² "I'ri pe iyese pi' ipoitorɛ ton uya ina epuru ton eseru rɛ'pɛ i'kwitɛ? Temiyatɛ kon korɛka to' uya pɛra iyese tenta'na kon rawiri," ta'pɛ to' uya ipi'.

³ Sises uya to' maimu eiku'pɛ, "I'ri pe ken iyese pi' Papa Maimu i'kwitɛ auya'nokon, iyese ru kon awiri iwe-sii'ma'nokon? ⁴ Apɛne pɛra Papa uya, 'Asanon kon inamati,' tasa', miri awonsi'ki, 'Inɛ' ri tɛsanon pa'nɛ'nin wito' pe kuru ri iyese,' tasa'. ¹⁵ E'tane ta auya'nokon, ka'pon uya ri tɛkɛipɛnɛ pi' miri pe pɛra tɛsan pi', 'Ipi-ka'tito' pe ineporonɛ uwini tɛsa' man Papa ena', ta yau, ⁶ miri ke tɛkɛipɛnɛ namato' iya pɛra iyese. Miri kasa si ipɛra Papa maimu kupɛ auya'nokon iyese ru kon pikiri. ⁷ Imiri'nokon wakɛ pe te'ku'san! I'napai ri kuru ri Aisaya usaurokɛ'pɛ man ipi'nokon:

⁸ "Pɛsamoro uya unama tɛnta kon ke ri, e'tane inni ri to' ewan esi upiyapai.

⁹ To' ipɛrema upi', i'ri epoton kon kasa ri, to' usenupato' esi ka'pon amɛ' uya riken to' enupa'pɛ ipi' to' e'to' yawiri pe, ^{††} tawon," ta'pɛ iya.

¹⁰ Anpisin ton ki'ma'pɛ Sises uya tɛpiya', miripan uya, "Umaimu etati' miri awonsi'ki ito'ka'nɛ'ti'. ¹¹ I'ri ri ka'pon mɛta ya' nɛtiyai'ne' uya wakɛ pe pɛra ka'pon kupɛ pen; e'tane ka'pon mɛta yai nepa'kayai'ne' uya kuru wakɛ pe pɛra ka'pon kupɛ," ta'pɛ iya.

¹² Sises poitorɛ ton uyee'pɛ ipiya', miripan kon uya, "Mi'tuyan pe' seri pe kuru masaurokɛine' uya Pari'si amɛ' ikinɛnpa'pɛ?" ta'pɛ to' uya ipi'.

¹³ To' eiku'pɛ iya, "Tanporon ni ite' tɛnpimi'pɛ pen kurukato' oton ukɛipɛnɛ Epɛn po na'ne' uya. ¹⁴ Tiwi kamoro itepuru ton nesii, itenu pɛra to' esi miri.

† 15:4 E'sotas 20:12; 21:17; Ripaiti'kas 20:9; Isu'taronomi 5:16
†† Aisaya 29:13 (LXX)

Tenku'nan uya tenku'nan ari a'tai, asa'ri ri to' uta'mo'ka miri akasa' ya'," ta'pɛ Sises uya. [‡]

¹⁵ Pi'ta uya Sises ekama'po'pɛ, "I'ri ta e'kwa pe seri panton esi?" ta'pɛ iya.

¹⁶ Sises uya, "Ito'ka'nɛ'nin nan pe pɛra ri mari' pe' iwesi kon miri?" ta'pɛ. ¹⁷ "Ene auya'nokon pɛra pe' iyese i'ri ri mɛta ya' newonyai'ne' uti ewan ya', miripan epa'ka pun apai? ¹⁸ E'tane iri main ka'pon mɛta yai nepa'kayai'ne' uyepɛ itewan yapai. Seri ton uya ka'pon kupɛ miri iri pe. ^{††19} Apɛne pɛra ka'pon ewan yapai iri pi' isenuminkato' uyepɛ; e'win, tɛron kon no'pɛ a'kiri te'sen pe, tɛnmari'ma'pɛ pen ni a'kiri tekumasen pe, ama' e' pe ri, kasi ye' pe ri, miri awonsi'ki iri pe tɛron kon pi' tɛusauro'sen pe. ²⁰ Seri ton uya ka'pon kupɛ miri iri pe, temiyatɛ tɛkorɛkai' pɛra iyenta'na uya pen," ta'pɛ Sises uya.

Uri'san Mɛre Epi'ti'pɛ Sises Uya
(Ma' 7:24-30)

²¹ Miri pata tɛninse, Sises uti'pɛ Kiyarari ponsi'ki Taya miri awonsi'ki Saitan itese' ton nono ya'ne. ²² Miri yawon, uri'san, Esuwerɛ pe pɛra te'sen uyee'pɛ iki'pi'nɛnpitɛi'ma Sises piya', "Uyepuru, kin Tepi' pa rɛ'pɛ, upi' isentu'ma! Makoi a'kwarɛ yen pe umɛre esi ekota'man pi' man ipan pe," ta'pɛ iya.

²³ E'tane Sises uya imaimu eiku'pɛ pɛra iyese pi', ipoitorɛ ton uyee'pɛ ipiya' miripan kon uya ta'pɛ ipi', "Enno'ki, apɛne pɛra iki'pi'nɛnpitɛi'ma uye'ma'pɛkapitɛ kon pi' man," ta'pɛ to' uya.

²⁴ Sises uya nin si eiku'pɛ miri, "Papa uya uyenna'sa' seri Esuwerɛ amɛ' piya' riken, itano'masa' kon karimeru amɛ' kasa te'san piya'," ta'pɛ iya.

²⁵ Uri'san uyee'pɛ Sises piya', miripan e'sekunka'pɛ ipiyau, miripan uya, "Uyepuru, upika'ti!" ta'pɛ.

²⁶ Eiku'pɛ iya, "Ipoken pɛra iyese mɛre amɛ' yu pɛreti eno'ma to' ikɛn non pero amɛ' ena'," ta'pɛ iya.

²⁷ "Ewai", Epuru, e'tane tesa' i'kiyari punu'pi uta'po'sa' tɛpɛru poi pi' ri tɛuta're'tisan kamoro pero amɛ'," ta'pɛ uri'san uya.

²⁸ Miripan pi', "Eke pe kuru apurito' auya man! Tiwi si inekama'po'pɛ ne'kupɛi," ta'pɛ Sises uya ipi', miripan mɛre ena'pɛ wakɛ pe miri a'tai ri.

Tu'kan Kon Ni Ka'pon Amɛ' Epi'ti'pɛ Sises Uya

²⁹ Miri tɛpo, Sises uya miri pata nimi'pɛ; parau ku'pɛri Kiyarari e'pi poro iti'pɛ. Wɛ' pona iyenuku'pɛ, miripan ereuta'pɛ. ³⁰ Miri yau, anpisin pe ka'pon amɛ' uyee'pɛ ipiya', miripan kon uya tɛuasan pen miri awonsi'ki tenku'na' nan nee'pɛ ta'kiri'nokon; tɛron kon nee'pɛ to' uya ise'mepi'sa' kon miri awonsi'ki tɛusauro'san pen, miri awonsi'ki tɛron kon ni e'ne' pe te'san, miripan kon nonkapitɛ'pɛ to' uya Sises piya', miripan uya tanporo ri to' epi'tipitɛ'pɛ. ³¹ Ka'pon amɛ' usewansiu-ka'pɛ, tɛusauro'san pen ka'pon amɛ' usaurokɛ tetase, tɛron kon ipu'tika'sa' kon usepi'tisa' tense, tɛuasan pen usari, miri awonsi'ki tenku'na' nan enasa' ennin pe

‡ 15:14 ɛru' 6:39 †† 15:18 Ma'siu 12:34

tense. Miri tense Papa apuripitə'pə to' uya Esuwerə amə' ipəremato' ipi'.

4,000 Kaisaron Kon Ewekə'pə Sises Uya

³² Sises uya təpoitorə ton ki'ma'pə təpiya', miripan uya ta'pə, "Pəsamoro ka'pon amə' pi' usentu'mayai', apəne pəra osorəwau wəi upiyau'nokon to' uko'mansa', miripan kon enta'nato' ipi' pəra iyese to' inenno'pai pəra esi iwan pe, yai to' uti esi tətuti kon korotau," ta'pə iya.

³³ Miri pi' ipoitorə ton uya, "Nai yau ri eke pe pəreti eporo ina uya pəsamoro ka'pon amə' a're'tito' ike seri innon ni pata yau?" ta'pə to' uya.

³⁴ Sises uya to' ekama'po'pə, "I'ri kaisa ri pəreti nai ipiyau'nokon?" tukai'.

Miri pi', "7 pe riken miri awonsi'ki tu'kan kon pen aiko ton moro' amə'," ta'pə to' uya.

³⁵ Anpisin auro'ka'pə iya to' eretato' pe non pona.

³⁶ Miripan uya 7 kaisaron pəreti miri awonsi'ki tu'kan kon pen moro' amə' anəmə'pə, miripan uya tenki ta'pə təuya rə'pə pe i'kwi'pitu'pə. Təpoitorə ton ena' itəpitu'pə iya, miripan kon uya ka'pon amə' ena' ekamə'pə. ³⁷ Tanporo to' enta'na'pə ta'wetapi'se. Miri təpo, ipə'kə rə'san e'nonkasa' aməranə'pə ipoitorə ton uya, 7 kaisaron pa'siki'ti təpe'ke'ne. ³⁸ Kamoro iyenta'nasa' kon tu'kanoro esi'pə 4,000 kaisa ri, uri'sami'si amə' miri awonsi'ki mərə amə' pokon ti'tui' pəra.

³⁹ Anpisin ka'pon amə' ennoko təpo, Sises ekan-wa'ti'pə kanau ya' təpoitorə ton pokon pe, miripan kon uti'pə Makatan itese' pə'kə pona.

I'tuto' Ipikiri Ekama'po'pə

(Ma' 8:11-13; Ɔru' 12:54-56)

16 Pari'si amə' miri awonsi'ki Satu'si amə' uyee'pə Sises piya' i'tupi'se'na ti'tuto' ipikiri Epən poino ku'to' pe iya. †

² Entakanoma'pə iya, †† "Ko'mamə pe kuru pata enasa' a'tai, 'Tuna uyepə pen miri, apəne pəra isuweyu pe ka' man,' ta auya'nokon, ³ miri awonsi'ki awanakəi', 'Seri pe tuna pokon pe a'setun pe pata esi miri, apəne pəra isuweyu pe ka' esi miri awonsi'ki ewarupi pe,' ta auya'nokon. Ka' wini ri i'ri ri enpoikanin pe iwesi kon, e'tane si pata weyu i'tuto' ipi' enpoika auya'nokon pəra iyese. ⁴ Iri ton miri awonsi'ki iyemari'masa' eku-mankanin nan ka'pon amə' esi eke Papa tərawasooi i'tuto' təuya'nokon ipikiri kupə uya i'se. Ikupe uya pen, e'tane Isona pi' i'tuto' ipi' rə'pə na'ne' riken kupə uya," ta'pə iya. Miripan kon təninse Sises uti'pə. ‡

Pari'si Amə' Miri Awonsi'ki Satu'si Amə' Uya Enupan Ni-to'

(Ma' 8:14-21)

⁵ Parau ku'piri ratoi pona to' i'kwiri'sa' a'tai, pəreti ari to' uya pəra ipoitorə ton upu'tikaa'pə esi'pə. ⁶ "Ti'tui' e'ti'," ta'pə Sises uya to' pi', "te'mainanpai' e'ti' Pari'si

† 16:1 Ma'siu 12:38; Ɔru' 11:16 †† Wapiyaro' ton imenukasa' ton yau 2b pəra iyese miri awonsi'ki 3 pəra kuru ri nin iyese. ‡ 16:4 Ma'siu 12:39; Ɔru' 11:29

amə' miri awonsi'ki Satu'si amə' uya pərowa a'sarutanə'to' ike namai'," ta'pə iya. ††

⁷ To' usaurokə'pə tiwano' kon pe, "Apəne pəra pəreti ne'sa' kasa pəra isaurokə miri," ta'pə to' uya.

⁸ To' usauro'to' i'tu təuya pi', Sises uya to' ekama'po'pə, "Imiri'nokon aiko rə'kwi' apurito' iya ton! I'ri pi' ausaurokə kon pəreti pəra iwesi kon pi'?

⁹ Ito'ka'nəkə auya'nokon pəra ri mari pe' iyese? Iyenu kon yau pe' ikupə auya'nokon pəra iyese 5 kaisaron pəreti 5,000 kaisaron kon iwano' rə'pə, miri awonsi'ki pa'siki'ti ton pe'tipitu'pə auya'nokon? ††¹⁰ Miri pe pəra, 7 kaisaron pəreti 4,000 kaisaron kon iwano', i'ri kaisa ri pa'siki'ti maməranə'ta'tui? †††¹¹ Nai pe ito'ka'nəkə auya'nokon pəra iyese pəreti pi' ayauro'ka uya 'nokon pen tukai'? E'tane Pari'si amə' miri awonsi'ki Satu'si amə' uya pəreti a'sarutanə'to' namai' iye'mainanpa kon pa," ta'pə iya. ¹² Miri a'tai, to' uya ito'ka'nəkə'pə pərowa a'sarutanə'nin itisu pen ni pi' kenə' Sises usaurokə'pə tukai', e'tane Pari'si amə' miri awonsi'ki Satu'si amə' uya enupan nito' pi' kenə' tukai'.

Pi'ta Uya Sises Ekama'pə

(Ma' 8:27-30; Ɔru' 9:18-21)

¹³ Sises miri awonsi'ki ipoitorə ton uya Sisariya Piri'pai nono eposa' a'tai, təpoitorə ton ekama'po'pə iya, "Inə' pe Ka'pon, Papa winon esi tukai' ka'pon amə' nəsauro'an?" ta'pə iya.

¹⁴ To' uya entakanoma'pə, "Təron kon uya Isaan Pa'tes ta ipi'; təron kon uya kanan pu'kena' Iraisā ta; təron kon uya ri mari Iseremaya miri pe pəra təron kon pu'kena' amə' tonpa ton ta ipi'," ta'pə to' uya. ††

¹⁵ "E'tane si, imiri'nokon, inə' pe ken si esi məkay-atəu?" ta'pə Sises uya.

¹⁶ Saiman Pi'ta uya eikə'pə, "Imiri kəri ri Kərai, § nurine te'sen Papa Mumu," ta'pə iya. ††

¹⁷ Sises uya eikə'pə, "Pori' ri imiri, Saiman, Isona mu, i'napairon seri uye'sa' ka'pon amə' wini pen e'tane təmiri pe Papa uya ekamasa' ipi'. ¹⁸ Ekama uya seri, Pi'ta pe iyese' esi, Ti' ta e'kwa pe. Uso'sii nin si amə uya, imiri ti' po, iyeri'sa' kon utito' ya' pata mərə'taai enato' oton pen itentai. ¹⁹ Papa e'to' esa' wanni pe yau kii ke irepa uya; seri non po i'ri ri auronasa' auya a'tai, Papa uya kanan auromə miri Epən po; miri awonsi'ki seri non po i'ri ri eukasa' auya iyese a'tai, Papa uya kanan euka miri Epən po," ta'pə iya. †††²⁰ Miripan uya təpoitorə ton panama'pə inə' ri pana'ti to' uya namai' Kərai pe iyese, tukai'.

Təuma'tato' Ekama'pə Sises Uya

(Ma' 8:31—9:1; Ɔru' 9:22-27)

²¹ Miri si'kiri, Sises uya təpoitorə ton pi' ekama'pə Surusiran pona tətuto' oton ni, miri yau tu'kan yau ri itepuru ton uya, Papa ena' use'man nito' tərawasomanin nan epuru ton miri awonsi'ki Main pi' enupanin

†† 16:6 Ɔru' 12:1 ††† 16:9 Ma'siu 14:17-21 †††† 16:10 Ma'siu 15:34-38 †††† 16:14 Ma'siu 14:1-2; Ma' 6:14-15; Ɔru' 9:7-8 § Kərai; miri pe pəra, Me'saya; Papa Nanəmə'pə ta e'kwa pe; v. 20 yau miri. †† 16:16 Isaan 6:68-69 ††† 16:19 Ma'siu 18:18; Isaan 20:23

nan uya ri tukota'mato' oton, miripan kon uya tawito' oton, miripan te'me'sa'kato' oton itosorawano wai a'tai tukota'manton pe ekama'pe iya.

²² Pi'ta uya Sises ari'pe, inni kuru pua ri taron kon ipoitoru ton piyapai esereme'se'na. "Miri kasa kasaurokui! Seri kuse'ku'nin ipi', uyepuru!" ta'pe iya.

²³ Sises era'ti'pe Pi'ta winikui', miripan uya, "Atamaki, Se'tan !!" ta'pe. "Uye'ma tau uwa'ku'pi'nin ti' pe me'ai'; ka'pon usenuminkato' kasa iusenuminka, Papa usenuminkato' kasa pua," ta'pe iya ipi'.

²⁴ Sises uya tupoitoru ton pi' ta'pe, "Inu' ri upoitoru pe e'pai na'ne', tiwi teseru nonkai miri awonsi'ki teko-ta'mato' kurusu' anumei, miri awonsi'ki upikiri tuye'to' pe. ^{††25} Arane pua inu' ri seri yau tukota'manto' inonkapai pua na'ne' uya epoto' oton pen ni, e'tane inu' ri seri yau tukota'manto' nonkanin uya, uri wenai, epoto' oton. ^{‡26} Iri waku esi ka'pon pi' seri po tanporon ni eposa' iya yau ta'kwaru nonkai'ma? Miri pe pua, i'ri taru iya ta'kwaru entakano' pe? ²⁷ Apana'ti uya 'nokon seri; Ka'pon, Papa winon uye'to' oton tukupuru meruntiru miri awonsi'ki itinserui ton pokon pe. Miri a'tai, to' epe'pe ke ka'pon amu' e'mato' iya oton to' nukupu'pe pikiri. ^{‡‡28} Inapairon kuru ekama uya ipi'nokon, seri yau iye'soto'pi'sa' na'ne' nan tonpa ton eri'to' oton pen Ka'pon, Papa winon uyepu esa' wanni pe te'to' yau ene tuya'nokon rawiri," ta'pe Sises uya.

Sises Uta'kwaka'pe
(Ma' 9:2-13; Uru' 9:28-36)

17 6 kaisa ri wai tupo, Sises uya Pi'ta, Isens, miri awonsi'ki iyakon Isaan pokon niken ari'pe ta'kiri wu' nakapu pona. ² Miri yau, taron ni pe iyena'pe, itemu' e'wei'ti'pe wai enu kasa, miri awonsi'ki ipon ena'pe aimu'ne, enkena' pe. ³ Miri a'tai kuru si miri yau, Mosi' miri awonsi'ki Iraisa usenpoika'pe, miripan kon uya Sises auro'ka esi'pe.

⁴ Pi'ta uya ta'pe Sises pi', "Uyepuru! Waku ri pan pe seri yau ina man! Ise iwesi yau, osorawau iwu' kon ami uya miri; tikin ni iiwano' pe, Mosi' iwano' pe, miri awonsi'ki Iraisa iwano' pe," ta'pe iya.

⁵ Pi'ta usaurokui koro'tau, enkena' kapuru' uya to' niponti'pe. Main kapuru' yawon uya ta'pe, "Umu puse ri, Uni'nukanu, ipi' pori' pe e'ai' ipan pe; imaimu etati!" tawon. [‡]

⁶ Ipoitoru ton uya seri main etasa' a'tai, to' etupitu'pe, miripan kon uta'mo'ka'pe non pona itemu'. ⁷ E'tane Sises uyee'pe to' a'pi'se'na, "E'me'sa'kati'," ta'pe iya, "Ketupi'tuu," ta'pe iya. ⁸ Tenu kon anensa' to' uya a'tai, inu' ene'pe to' uya pen ni, Sises riken ene'pe to' uya tikin sari.

⁹ Wu' ponsi'ki iu'tii'ma ri, Sises uya to' panama'pe, "Inu' pi' ri inene'pe kon kusekamatuu, Ka'pon, Papa winon eri'sa' e'me'sa'kasa' pe'ku pona ri," ta'pe iya.

¹⁰ Ipoitoru ton uya ekama'po'pe, "Iri pe ken si iyese pi' Main pi' enupanin nan uya Iraisa kuru uye'to' oton wapiya ta?" ta'pe to' uya. ^{‡‡}

¹¹ Sises uya to' entakanoma'pe, "Inapairi ri Iraisa uye'to' oton ta to' uya, tanporon ni konekai' iyese'pe ya'. ^{‡‡12} E'tane nin si ekama uya ipi'nokon, Iraisa uye'kaa'pe, miripan i'tu to' uya pua ri iyese'pe, e'tane i'se te'to' kon awiri iri eseru kupu'pe to' uya ipi'. Miri kasa ri mari Ka'pon, Papa winon ekota'mato' oton to' enau," ta'pe iya. ^{§13} Iraisa pi' Sises usaurokui a'tai, Isaan Pa'tes pi' isaurokui tukai' ipoitoru ton uya i'tu'pe.

Warawo' Mure Epi'ti'pe Sises Uya
(Ma' 9:14-29; Uru' 9:37-43a)

¹⁴ Anpisin ton koro'ta' to' uye'sa' a'tai, ka'pon uyee'pe Sises piya', miripan e'sekunka'pe ipiyau. ¹⁵ Ta'pe iya Sises pi', "Uyepuru, umu pi' isentu'maki. Yai itipitu, ipan pe iyekota'ma. Apo' ya', tuna ka' ri ita'mo'kapitu'. ¹⁶ Ipoitoru ton piya' inee'pe uya, e'tane to' uya epi'ti poken pua iyese'pe," ta'pe iya Sises pi'.

¹⁷ "Iri si! Iri ton ni, apurinin nan pen ni seri a'taino kon! Iri pu'ku pona useta'ka pua uko'mamu ipiyau'nokon? Iri pu'ku pona aya'kiri'nokon esi? Ine'ti' upiya!" ta'pe iya. ¹⁸ Sises uya makoi a'kwaru esere-meku'pe, miripan epa'ka'pe warawo' mure apai. Miri a'tai ri, isepi'ti'pe.

¹⁹ Miri a'tai, Sises piya' ipoitoru ton uyee'pe ama'ai, miripan kon uya ekama'po'pe, "Iri pe iyese pi' ina uya enpa'ka pua iyese?" ta'pe to' uya.

²⁰ Sises uya to' eiku'pe, "Arane pua aiko pe ru'kwi apurito' auya'nokon esi. Inapairon ekama uya ipi'nokon; aiko ru'kwi mosta' ena'pi kasa apurito' auya'nokon esi yau, wu' pi', 'Atamaki mairi!' tasa' auya'nokon a'tai, itama ri. Iri ri kupu auya'nokon a'tai, sa'man pe pua ri iyese ipona'nokon. ^{§†21} E'tane seri rupi epa'ka pua iyese ipureman miri awonsi'ki useruman tauta're'tii' pua uya riken enpa'ka," ta'pe Sises uya. ^{§††}

Sises Usaurokui'pe Iyakon Ite'kwa Pe Tuma'tato' Pi'

²² Tanporo to' amerasa' a'tai Kiyarari pona, Sises uya ta'pe to' pi', "Ka'pon, Papa winon eparankato' oton ka'pon amu' ena'. ²³ To' uya iwito' oton, miri awonsi'ki itosorawano wai a'tai iye'me'sa'kato' oton tukota'manto' ya'," ta'pe iya, miripan poitoru ton upokoita'pe ipan pe.

Esuweru Amu' Use'mato', Ipuremato' Iwu' Ta' Te'masen

²⁴ Sises miri awonsi'ki ipoitoru ton uya Ka'panayan pata eposa' a'tai, Esuweru amu' use'mato', ipuremato'

^{‡‡†} 17:10 Mara'kai 4:5 ^{‡‡‡} 17:11 Saira' 48:10 [§] 17:12 Ma'siu 11:14 ^{§†} 17:20 Ma'siu 21:21; Ma' 11:23; 1 Koren 13:2 ^{§††} Taron ni imenukasa' ton yau v. 21 pua iyese.

† Se'tan—Makoi ese' isakon, Papa eseru ewaruma'tinin ta e'kwa pe. ^{††} 16:24 Ma'siu 10:38; Uru' 14:27 [‡] 16:25 Ma'siu 10:39; Uru' 17:33; Isaan 12:25 ^{††} 16:27 Eren 62:12; Ma'siu 25:31; Ron 2:6 ^{‡‡} 17:5 Iseneses 22:2; Isu'taronomi 18:15; Eren 2:7; Aisaya 42:1; Ma'siu 3:17; Ma' 1:11; Uru' 3:22; 2 Pi'ta 1:17-18

iwə' ta' te'masen aməranə'nin nan uyee'pə Pi'ta piya', miripan kon uya ekama'po'pə, "Iti'saai kon pe' Esuwerə amə' use'mato', ipəremato' iwə' ta' təuse'masen?" ta'pə to' uya. †

²⁵ Pi'ta uya to' eikə'pə, "Ewai', e'manin kəri ri," ta'pə iya.

Miripan Pi'ta uti'pə iuti ta'. Sises usaurokə'pə wapiya kuru, miripan uya Pi'ta ekama'po'pə, "Tri tukai' misenuminkayan Saiman? Inə' yan rupi winipai kin amə' uya pərata aməranə'to' pe iyesi? Patawon amə' miri pe pəra ka'kəran amə' winipai kati?" ta'pə iya.

²⁶ Pi'ta uya eikə'pə, "Ka'kəran amə' wini," ta'pə iya.

"Patawon amə' use'mato' pe pəra iyesi," ta'pə Sises uya. ²⁷ "E'tane pəsamoro ka'pon amə' inikintanə'pai pəra e'ni. Miri pi', konoi' pi' enta parau ku'pəri ka', miripan wapiya kuru anma'pə moro' inta nau pərata pun eporo auya miri, asakiri'ne wəi e'turawasoman nisa' epe'pə airon ni, miripan ke e'mase'na mitii' uiwano' pe, miri awonsi'ki iiwano' pe niri," ta'pə Sises uya.

Inə' Esi Eke Pe Kuru?

(Ma' 9:33-37; Ɔru' 9:46-48)

18 Miri a'tai, Sises poitorə ton uyee'pə ekama'poi', "Inə' kuru si e'to' oton eke pe Papa e'to' esa' wanni pe yau?" ta'pə to' uya. ††

² Sises uya mure rə'kwi ki'ma'pə, miripan soto'ka'pə iya to' koro'tau, ³ miripan uya ta'pə, "Tnapairon ekama uya ipi'nokon; iusensima kon a'tai riken mure amə' pe tenai', iyepa'ka kon Papa e'to' esa' wanni pe ya'. ⁴ Inə' ri esi mi pe te'ku'sen pe pəra mure na'ne' kasa esi miri eke pe Papa pona. ⁵ Miri awonsi'ki, inə' uya ri aiko rə'kwi mure pəse ri warai ereutanə'kə a'tai, uyese' yau, uyereutanə'kə iya pe ri iyesi.

Ka'pon Amə' Umakoita Emapu'ti

(Ma' 9:42-48; Ɔru' 17:1-2)

⁶ "E'tane inə' uya ri pəsamoro uyapurinin nan aiko ton nə'kwi tonpa e'makoima emapu'tisa' yau, wakə iwa pe ri iyesi kəri ri ka'pon i'mə pi' eke a'nai' e'pato' ike ti' ewa'tisa' a'tai, miripan eno'mato' pe parau ka' iyaputato' pe. ⁷ Isi si, ka'pon amə' non pon kon, apəne pəra ka'pon amə' umakoita emapu'ti to' uya pi'. Miri warai ton ni e'ku'to' pe iyesi e'tane, isi yau kəri man iye'kupə emapu'tinin. ⁸ Iyemiyatə miri pe pəra a'ta uya iye'makoima emapu'ti pe iyesi yau, a'tiki eno'ma pa; wakə iwa pe iyesi itemiyatə pəra miri awonsi'ki i'ta pəra esii'ma tiwiri ri iuko'manto' ya' iyepa'ka a'tai, tanporo ipun eno'ma apo', tiwiro' ri ya' entai. ⁹ Miri awonsi'ki iyenu uya iye'makoima emapu'ti pe iyesi yau, imo'ka' eno'ma pa; wakə iwa pe iyesi tikin ni itenu esii'ma tiwiri ri iuko'manto' ya' iyepa'ka a'tai, asa'ri itenu apo', iya'mu pən ya' iyeno'ma entai," ta'pə iya. †

Karimeru Utano'ma'pə Pantomə

(Ɔru' 15:3-7)

¹⁰ Miyari ri Sises esi'pə usauro'ni pi', "Pəsamoro aiko ton nə'kwi kəsənpi'təu. Ekama uya ipi'nokon, to' in-serəu ton esi ukəipənə emə' ennin nan pe tiwiri ri Epən po. ¹¹ Seri ta uya ipi'nokon apəne pəra Ka'pon, Papa winon uye'sa' itano'masa' kon pika'tii'. ¹² Tri tukai' misenuminkayan? Ka'pon esi yau 100 kaisaron kon karimeru amə' esa' pe, miripan kon tonpa utano'masa' yau, 99 pan kon pe' karimeru amə' nimi iya pen wə' po itano'masa' rə'pə warinpase'na tətutito' pe? ¹³ Miripan eposa' təuya yau, i'napairon ekama uya ipi'nokon; pori' pe kuru iyesi tikin nan itano'masa' rə'pə karimeru pi' 99 pan kon itano'masa' kon pen karimeru amə' pi' pori' pe tesi entai. ¹⁴ Miri na'ne' kasa, ikəipənə, Epən pon esi pəsamoro aiko ton nə'kwi uya-purinin nan utano'ma i'se pəra," ta'pə Sises uya.

Itonpa E'makoimasa' A'taino

¹⁵ Miyari ri Sises esi'pə təpoitorə ton auro'ka pi', miripan uya ta'pə, "Tri pe itonpa uya iku'sa' yau, iri inkupə'pə ekama ta ipi', asa'ken esii'ma. Amaimu etasa' iya yau, miri nin si itonpa pe ina'posa' auya.

¹⁶ E'tane amaimu eta iya pəra iyesi yau, tikin ni miri pe pəra asa'ri ri ka'pon amə' aki aya'kiri auro'kaka'se'na. Pəsamoro asa'ron kon ka'pon amə' esi, 'auro'ka pi' ipi-ka'tinin nan miri awonsi'ki iri pe iwe'sa' esi i'napai ri tawon nan pe ipi'. ¹⁷ E'tane to' inetapai pəra kanan iyesi yau, ekamati' so'si tawon kon pi', e'tane inetapai pəra kanan iyesi yau, inonkati' Papa apurinin pen miri awonsi'ki pərata aməranə'nin kasa iye'to' pe.

¹⁸ "Tnapairon ekama uya ipi'nokon; seri non po i'ri ri auronsa' auya'nokon a'tai, Epən po kanan Papa uya auromə, miri awonsi'ki seri non po i'ri ri eukasa' auya'nokon a'tai, Papa uya kanan euka Epən po. ¹⁹ "Se kanan ekama uya etati': Asa'ri tekonekai' seri non po i'ri ri inekama'ponə kon pi', ukəipənə, Epən pon uya ri amaimu kon eikə. ²⁰ Asa'ron kon, osorəwawon kon nə'kwi ri amərasa' a'tai, uyese' yau, to' piyau ri esi," ta'pə iya.

Təusentu'masen Pen Ipoitorə Pantomə

²¹ Miri a'tai, Pi'ta uyee'pə Sises piya' ekama'pose'na, "Uyepuru, i'ri kaisa ri ite'kwa utonpa e'makoimasa' upi' pi' usentu'ma? 7 kaisa ri ite'kwa pe'?" ta'pə iya.

²² Sises uya Pi'ta eikə'pə, "7 kaisa ri ite'kwa pen e'tane, 70 kaisa ri 7 ite'kwa kuru ²³," ta'pə iya. ²⁴ Miri a'tai, Sises uya panton ekama'pə Papa e'to' esa' wanni pe eseru pi'. "Se na'ne' kasa Papa e'to' esa' wanni pe eseru esi: Kin esi'pə ka'pon amə' təpərataai ko'manə'pi'nin nan wini təpərataai aməranə'kə pi'.

²⁵ Iyepiya'ti koro'tau, ipoitorə uya eke kuru ri ipərataai ko'manə'pi'nin nə'pə nee'pə ipiya'. ²⁶ Ipərataai pəra

†† 18:10 Topayas 12:15 ††† Təron ni imenukasa' ton yau v. 11 pəra iyesi. § 18:11 Ɔru' 19:10 ††† Isu'taronomi 19:15 ††† 18:18 Ma'siu 16:19; Isaan 20:23 ††† 70 kaisa ri 7 ite'kwa kuru; miri pe pəra, 77 kaisa ri ite'kwa ††† 18:22 Iseneses 4:24; Ɔru' 17:3-4

† 17:24 E'sotas 30:13; 38:26 †† 18:1 Ɔru' 22:24 † 18:3 Ma' 10:15; Ɔru' 18:17 †† 18:8 Ma'siu 5:30 †† 18:9 Ma'siu 5:29

iyesi'pə tepuru e'mato' iya ike. Kin uya ta'pə, 'Ikəpə'pomati', ino'pə, imunki amə' pokon pe, miri awonsi'ki itimamin ton ni, miripan epe'pə uya inko'manə'pə'pə e'mato' pe, ta'pə kin uya.

²⁶ "Miripan poitorə uta'mo'ka'pə irau tese'mu po tenai', 'Apəne pari, iye'ma uya ri miri tanporo,' ta'pə iya. ²⁷ Miri wenai, kin usentu'ma'pə ipi', iye'womasa' rə'pə ri nin si təkukai', ennoko'pə iya miri.

²⁸ "E'tane pəse ri uti'pə aiko rə'kwi ri nin tərərataai † ko'manə'pi'nin piya', miripan uya ta'sii' i'mə pi', i'mə kətətə'ka'pə. 'Inke pəra upərataai itəki!' tai'ma. ²⁹ Miripan nə'kwi sa'ne uta'mo'ka'pə irau temə' po, 'Apəne sa'ne, iye'ma uya ri miri,' tai'ma. ³⁰ E'tane, ewai' ta iya pəra iyese'pə, a'si'pə iya pariki'si ta' tənko'manə'pə e'ma iya pə'kə pona. ³¹ Təron kon ipoitorə ton uya en-sa' a'tai, inkupənə tense ipan pe to' upoko'ita'pə. Miri a'tai, to' uti'pə tepuru kon pi' ekamase'na tanporo inkupə'pə. ³² Miripan epuru uya iki'ma'pə, 'Imiri iri ri,' ta'pə iya ipi'. 'Tiwi ri si nesii, ta'pə uya ipi', apəne pəra ipan pe ri auta'kwarəka pi'. ³³ Isentu'mapai pəra pe' iwesi mi itonpa pi', usentu'mataine' kasa ipi'?' ta'pə iya. ³⁴ Təusakorotai' itepuru uya itərə'pə pəresiman amə' ena' to' uya a'sito' pe, miri awonsi'ki ipanta'mapi'to' pe to' uya, tanporo tərərataai na'po iya pona ri.

³⁵ "Miri na'ne' kasa kuru Epən pon, ukəipənə uya imiri'nokon, itonpa kon pi' iyewan kon yau tənusen-tu'masan pen, ku'to' oton," ta'pə Sises uya.

No'pə Nonkato' Ekareei Ekama'pə Sises Uya
(Ma' 10:1-12)

19 Seri ton ta təuya e'nonkasa' a'tai, Sises uya Kiyarari nimi'pə, miripan uti'pə Isutiya nono, Isotan tuna ratoi pona. ² Tu'kan kon anpin uti'pə ipikiri, miripan kon epi'ti'pə iya miri yau.

³ Pari'si amə' tonpa ton uyee'pə i'tupi'se'na. To' uya ekama'po'pə, "Main awiri ri e'ni pe ri pe' iyese ka'pon uya tənə'pə nonkato' i'ri ri wenai?" ta'pə to' uya.

⁴ "Ene auya'nokon pəra pe' ne'pi'an kareta uya?" ta'pə iya to' pi'. "Pena iyepiya'ti a'tai, 'Ka'nin uya warawo' miri awonsi'ki uri'san niri koneka'pə.' †¹⁵ Ta'pə iya, 'Miri wenai, warawo' uya təkəipənə, tusan niri ninto' pe iyese, miripan uta'sikə tənə'pə ya', miripan asa'ron kon ena tikin ni ipun.' ¹⁶ Miri kasa, asa'ri to' esi pen, e'tane tikin ni. Miri pe iyese pi', Papa na'sikə'san isipona, mo'ka ka'pon uya kəse'nin," ta'pə iya.

⁷ To' uya ekama'po'pə, "I'ri pe ken si iyese pi' e'nonkan nito' karetaai təmenukai' ino'pə inonkaki tasa' Mosi' uya?" ta'pə to' uya. †

⁸ Sises uya to' eikə'pə, "Mosi' uya ino'pə kon amə' inonkati' tasa', sa'man pe ri iyewan kon esi wenai, miripan pen nin pena iyepiya'ti'pə si'kiri. ⁹ Ekama uya ipi'nokon; inə' ri tənə'pə nonkayai'ne', iyekumasa' pen ni e'tane, miripan uya təron ni uri'san mari'ma, iyeku-ma pe iyese miri," ta'pə iya. ††

† aiko rə'kwi ri nin tərərataai — 100 pərata pun, tenariyas itese' †† Iseneses 1:27; 5:2 ‡ Iseneses 2:24 †† 19:7 Isu'taronomi 24:1-4; Ma'siu 5:31 †† 19:9 Ma'siu 5:32; 1 Koren 7:10-11

¹⁰ Ipoitorə ton uya ta'pə, "Miri na'ne' kasa iyese yau, tiwi uri'san miri awonsi'ki warawo' emari'ma e'pai pəra ri nin si man," ta'pə to' uya ipi'.

¹¹ Sises uya to' eikə'pə, "Tanporon kon pi' ta pen ni miri, e'tane kamo riken anənnin nə'san ni. ¹² Təron kon entusa' temari'masen ye' pe pəra ri, təron kon konekasa' ka'pon amə' uya temari'masen ye' pe pəra ri, təron kon niri e'ku'sa' tiwano' kon pe temari'masen ye' pe pəra te'to' kon pe, Papa e'to' esa' wanni pe uriya'. Inə' ri kəri tikin sari e'paina e'to' pe ri iyese," ta'pə Sises uya.

Məre Amə' Pərema'pə Sises Uya
(Ma' 10:13-16; Əru' 18:15-17)

¹³ Miri a'tai, məre amə' nee'pə to' uya Sises piya' temiyatə tətə' pe iya to' pona miri awonsi'ki iyipəre-mato' pe to' pona, e'tane ipoitorə ton uya kamoro to' ne'nin nə'san eseremekə'pə. ¹⁴ Sises uya ta'pə, "Tiwi məre amə' nəyepəi upiya'; to' kəsereutanə'təu, apəne pəra pəsamoro waraino kon kuru iwano' miri Papa e'to' esa' wanni pe," ta'pə iya.

¹⁵ Temiyatə tərə təpo to' pona, iti'pə miri apai.

Imaminke' Moineri'pi
(Ma' 10:17-31; Əru' 18:18-30)

¹⁶ Miripan a'tai, ka'pon uyee'pə Sises piya' eka-ma'pose'na, "Ti'sa, i'ri wakə ku'to' uya pe iyese tiwiri ri uko'manto' epoto' pe uya?" ta'pə iya.

¹⁷ Sises uya ta'pə ipi', "I'ri pe iyese pi' wakə pi' uyeka-ma'po auya? Miri yau iyese miri tikin nan ni wakə. Uko'man nito' ya' epa'kapai iwesi yau, Mosi' nəmenu-ka'pə ton awiri e'ki," ta'pə iya.

¹⁸ Miripan uya ekama'po'pə, "Nai ton?" tukai'.

Sises uya eikə'pə, "Inə' ri kə'winii, iyemari'masa' uri'san kəsekumankai, ama' pe kesii, kasi pe ka'pon pi' kasaurokui, ††¹⁹ ikəipənə miri awonsi'ki asan niri inamaki, itonpa ti'nənkai' e'ki, misi'nənkayai'ne' kasa," ta'pə iya. †††

²⁰ "Tanporo miri ton ku'sa' uya man. I'ri kuru ken e'ku'sa' nai?" ta'pə moineri'pi uya.

²¹ Sises uya eikə'pə, "Wakə pe e'pai iwesi yau, itiki iimamin kəpə'pomase'na, miri təpo entu'manin nan mərepai' itepe'pə pərata ke. Miri a'tai, Epən po imaminke' pe iwesi miri. Miri ku'sa' auya təpo, upikiri si isi'ki," ta'pə Sises uya. ²² Moineri'pi uya seri etasa' a'tai, pokoi pe ri esii'ma iti'pə, apəne pəra eke pe kuru itimamin esi'pə. ²³ Miri a'tai, Sises uya ta'pə təpoitorə ton pi', "Inə'pəron ekama uya ipi'nokon; sa'man pe kuru iyese imaminke' epa'ka poken pəra Papa e'to' esa' wanni pe ya'. ²⁴ Ekamakapə uya kanan; sa'man pe pəra ri kiyamerə epa'ka akusa enu euta awiri, imaminke' epa'ka Papa e'to' esa' wanni pe ya' entai."

²⁵ Ipoitorə ton uya seri etasa' a'tai, to' usewansiu-ka'pə ipan pe. To' uya ekama'po'pə, "Inə' kuru ken si epika'ti?" ta'pə to' uya.

††† 19:18 E'sotas 20:13-16; Isu'taronomi 5:17-20 ††† 19:19 E'sotas 20:12; Isu'taronomi 5:16; Ripaiti'kas 19:18

²⁶ To' enei'ma, Sises uya ta'pə to' pi', "Ka'pon pona sa'man pe iyese, e'tane Papa pona tanporo sa'man pe pəra iyese," ta'pə iya.

²⁷ Pi'ta uya eiku'pə, "Tanporon ni ninsa' ina uya man ipikiri tətutito' kon pe. I'ri ken si e'to' oton ina iwano' pe?" ta'pə iya.

²⁸ Sises uya ta'pə to' pi', "T'napairon ekama uya ipi'nokon; Papa uya emenna' pe tanporon ni koneka a'tai, Ka'pon, Papa winon ereuta a'tai a'kwa tapon po, imiri'nokon upikiri iye'sa' kon niri ereutato' oton 12 kaisaron apono' po 12 kaisaron kon Esuwerə pon kon eseru aimenka pi'. ^{†29} Miri awonsi'ki tanporon kon kamoro tiwə' kon, takon kon ni, təparusi kon ni, təkəipənə kon ni, təsan kon ni, təmunki kon ni, təmainarə kon ni ninnin nə'san uri wenai uya 100 kaisa ri'ne ite'kwa epoto' oton, miripan kon uya tiwiri ri uko'man nito' epoto' oton. ³⁰ E'tane tu'kan kon wapiyaro' kon nə'san e'to' oton ite'ma'pə pe, miri awonsi'ki tu'kan kon iu'matə pe iye'sa' kon e'to' oton wapiyaro' pe," ta'pə Sises uya. ^{††}

Umi Yau Te'tərawasomasan Pantomə

20 "Papa e'to' esa' wannı pe esi non esa' kasa. Awanakui' iti'pə ka'pon amə' anənsə'na təmainarə yau te'tərawasoma ton kon. ² Miri a'tai, to' pokon pe iyekoneka'pə to' e'mato' pe təuya tikin ni wəi e'tərawasoman epe' pərata pun [‡] ke, miripan kon enokolo'pə iya təmainarə ya'.

³ "Awanakui', 9 a'kəra' a'tai, iti'pə kərəpo'po pi' e'nito' pata'se' ya'. Miri yau, ka'pon amə' e'soto'pi'sa' ene'pə iya, i'ri kupə pi' pəra ri. ⁴ Miri a'tai, to' auro'ka'pə iya, 'Imiri'nokon ni mari, ititi' umainarə ya' e'tərawasomai'. Iye'ma uya 'nokon miri iye'to' awiri ri,' ta'pə iya. ⁵ Miripan kon uti'pə umi ya' e'tərawasomase'na.

"Non esa' kanan utikaa'pə kərəpo'po pi' e'nito' pata'se' ya' 12 a'kəra' a'tai, miri awonsi'ki 3 a'kəra' kanan ka'pon amə' anənsə'na to' e'tərawasomato' pe təmainarə yau. ⁶ Miri təpo, non esa' uti'pə kərəpo'po pi' e'nito' pata'se' ya' ko'mamə pe 5 a'kəra' a'tai. Miri yau, ka'pon amə' e'soto'pi'sa' ene'pə iya. To' ekama'po'pə iya, I'ri pe iyese pi' iye'soto'pi'sa' kon te'tərawasomai' pəra ri?' ta'pə iya.

⁷ "Inə' uya ri ina anənsa' pəra iyese,' ta'pə to' uya. "Ta'pə iya to' pi', 'Ititi' e'tərawasomatanti' umainarə ya',' ta'pə iya.

⁸ "Ko'mamə pe, umi esa' uya ta'pə to' epuru pi', 'Tərawaso amə' iki'maki to' e'ma pa to' epe'pə ke,' ta'pə iya. 'Iu'matə pe anənsa' kon tərawaso pe me'mai' wapiya, iyepiya'ti pe anənsa' kon e'ma pa iu'matə pe,' ta'pə iya. ^{‡†}

⁹ "Tərawaso amə' iye'sara'tisa' kon e'tərawasoman pi' 5 a'kəra' a'tai uyee'pə təpərataai kon ipun si epose'na. ¹⁰ Ka'pon amə' wapiya iye'sara'tisa' kon tərawaso pe uyee'pə tepe'pə kon epose'na. To' e'kupə'pə eke pe pari pərata eporo təuya'nokon tukai', e'tane to' uya

† 19:28 Ma'siu 25:31; Ƴru' 22:30 †† 19:30 Ma'siu 20:16; Ƴru' 13:30 ‡ pərata pun —tenariyas itese'; v. 9-10, 13 yau ri niri. ‡† 20:8 Ripaiti'kas 19:13; Isu'taronomi 24:15

tikin ni ri mari pərata pun eporo'pə. ¹¹ Pərata eporo təuya'nokon a'tai, to' entarumə'pə non esa' pi'.

¹² 'Pəsamoro ka'pon amə' iye'tərawasomasa' kon aka'ne' pe ri e'masa' auya'nokon, ina kaisari ri mari, sa'man pe ri ina e'tərawasomasa' e'tane a'ne' ri wəi yau,' ta'pə to' uya.

¹³ "E'tane tikin nan to' tonpa eiku'pə iya, 'Utonpa, wakə pe ri iyese seri pi' e'tərawasoma ri, tikin nan ni pərata pun pi', ta'pə auya. ¹⁴ Iyepə'pə anunki, itiki. E'kupə'pə ka'pon amə' e'mato' pe uya iu'matə pe unanəmə'san kinye'mayai'ne' kasa ri. ¹⁵ U'pərataai ke pe i'se e'to' ri kupə uya pen? Upi' ri kati iyikinta amə're'məra esi pi'?' ta'pə iya," ta'pə Sises uya.

¹⁶ Sises uya təpantomə i'ma'ka'pə se kasa: "Miri kasa iu'matə pe iye'sa' kon e'to' oton iyepiya'ti pe; kamoro iyepiya'ti pe iye'sa' kon e'to' oton iu'matə pe," ta'pə Sises uya. ^{‡†}

Sises Uya Kanan, "Uma'tato' Oton Miri," Ta'pə

¹⁷ Sises uti koro'tau Surusiran pona, 12 kaisaron kon təpoitorə ton pantaka'pə iya mi airi. Ta'pə iya to' pi', ¹⁸ "Surusiran pona uti'nokon seri, Ka'pon, Papa winon eparankato' oton use'man nito' tərawasomanin nan epuru ton miri awonsi'ki Main pi' enupanin nan ena', to' uya eno'mato' oton ima'tato' ya', ¹⁹ miripan tətoto' oton to' uya Esuwerə amə' pen ena' to' uya isapemato' pe, ari'po'pi'to' pe, ipokapi'to' pe kuru'su' pona. Itosorəwano wəi a'tai, iye'mə'sa'kato' oton uko'man nito' ya',' ta'pə iya.

Inə' Kuru E'to' Oton Eke Pe Uyepuru Kon Pe Sises A'kiri?
(Ma' 10:35-45)

²⁰ Miri a'tai, Sepiti munki amə' san uyee'pə Sises piya' təmunki amə' pokon pe, miripan e'sekunkasa' uya ekama'po'pə, wakə ku'to' pe iya tiwano' pe.

²¹ Sises uya ekama'po'pə, "I'ri i'se me'an?" ta'pə iya. Miripan eiku'pə iya, "Pəsamoro asa'ron kon umunki amə' iku'ki to' ereutato' pe iyenwo'netə wini, təron ni akamisi wini esa' wannı pe iwe'to' yau," ta'pə iya.

²² "I'tu auya'nokon pəra iyese mekama'poyatə'ne'," ta'pə Sises uya to' pi'. "Iyekota'ma kon poken ken pe' nai ekota'mato' oton na'ne' kasa?" ta'pə Sises uya to' pi'.

"Ewai'," ta'pə to' uya.

²³ "T'napairi ri iyekota'ma kon uri ekota'mato' oton kasa ri, e'tane umeruntirə pəra man iku'to' pe uya, inə' ereutato' pe uyenwo'netə wini miri awonsi'ki ukamisi wini niri. Seri pata ton esi miri kamoro ukəipənə uya to' pata pe ikonekasa' na'ne' iwano' pe iyese," ta'pə iya.

²⁴ 10 kaisaron kon uya asa'ron kon təttonpa kon maimu etasa' a'tai, to' usakorota'pə. ²⁵ Sises uya tanporo to' tək'i'mai' to' aməranəkə'pə. Ta'pə iya to' pi', "I'tu auya'nokon Esuwerə amə' pen epuru ton esi to' esa' pe, miripan eke ton uya təmeruntirə kon apuri to' pi'. ²⁶ Miri kasa iwesi kon pen. E'tane ru'ku, inə' ri esi

‡† 20:16 Ma'siu 19:30; Ma' 10:31; Ƴru' 13:30

yau eke pe enapai i'koro'tau'nokon e'to' pe iyese ipoitore kon pe, ¹²⁷ miri awonsi'ki inu' ri esi yau wapi-yaro' e' pe e'pai, tiwi nesii ipoitore kon pe. ¹²⁸ Ka'pon, Papa winon uye'sa' na'ne' kasa ri tapiyo' pe e'nito' pe pen, e'tane iyapiyo' pe e'se, miri awonsi'ki tuku'oman-to' tuse'na, tu'kan kon ka'pon amu' epe' pe," ta'pu' iya.

Tenku'na' Nan Epi'ti'pu' Sises Uya
(Ma' 10:46-52; Uru' 18:35-43)

²⁹ Sises miri awonsi'ki ipoitore ton uya Iseri'ko nimi koro'tau, anpisin ka'pon amu' uti'pu' ipikiri. ³⁰ Asa'ron kon tenku'na' nan ka'pon amu' ereutasa' esi'pu' asanta ka'ta po. Sises uti' etasa' tuya'nokon a'tai, to' uki'pi'nunpitu'pu', "Ina epuru, Tepi' pa ru'pu', ina pi' isentu'maki!" ta'pu' to' uya.

³¹ Tu'kan kon ka'pon amu' uya to' eseremeku'pu', "E'pana e'ti'!" ta'pu' to' uya, e'tane ri eke pe pari to' uki'pi'nunpitu'pu', "Ina epuru, Tepi' pa ru'pu', ina pi' isentu'maki!" ta'pu' to' uya.

³² Sises uya to' etasa' a'tai, te'taku'kai' to' ki'ma'pu' iya. To' ekama'po'pu' iya, "I'ri kupu' uya i'se me'atou iiwano' kon pe?" ta'pu' iya.

³³ To' uya eiku'pu', "Ina epuru, ennin pe e'pai ina esi," ta'pu' to' uya.

³⁴ Sises usentu'ma'pu' to' pi'. To' enu a'pitu'pu' iya. Inke para ri, ennin pe to' ena'pu', miripan kon e'sara'ti'pu' ipikiri.

Sises Epa'ka'pu' Surusiran Pona
(Ma' 11:1-11; Uru' 19:28-40; Isaan 12:12-19)

21 To' uya Surusiran eporo koro'tau, Pe'pake ya' si to' uye'kaa'pu' Are' Wupu' pon. Sises uya asa'ron kon tupoitoru' ton ennoko'pu', ² tai'ma to' pi', "Entanti' iyentau'nokon na'ne' eke iwa pata ya'. Miri yau, inke para ri isa'ka'si ewa'tisa' eporo auya'nokon miri, imere ipiyau, miripan kon teukai', to' mune'tui' upiya'. ³ Inu' uya ri i'ri ri ta yau ipi'nokon, 'Itepuru esi to' i'se,' mukatui'. Miri a'tai nin si, to' uya to' ennoko miri inke para ri," ta'pu' iya. ⁴ Seri si pu'kena' amu' awiri isetasa' ru'pu' uta'ku'ti:

⁵ "Surusiran pon kon ka'pon amu' pi' ekamati', 'Kin, iiwano' kon uye'ni pi' man, mi pe te'ku'se ri iyepu' pen, iyepu' isa'ka'si mere po,'" ⁶ tawon.

⁶ Miri a'tai, ipoitore ton uti'pu' Sises uya ta'pu' awiri ri iku'se'na. ⁷ To' uya isa'ka'si miri awonsi'ki imere ne'kaa'pu'. To' uya tapon kon tupitu'pu' to' pona, miripan po Sises ereuta'pu'. ⁸ Anpisin ton kuru ka'pon amu' uya tapon kon ta'nuku'pu' asanta tawiri Sises utito' pe ipo. Taron kon uya yui panta ton a'tipitu'pu', miripan ta'nuku'pu' to' uya asanta tawiri. ⁹ Anpisin ton ka'pon amu' irawiri tautisan miri awonsi'ki ipikiri te'san uki'pi'nunpitu'pu', "Usana! ¹⁰ Kin Tepi' pa ru'pu' apuripitu' seri!"

† 20:26 Uru' 22:25-26 †† 20:27 Ma'siu 23:11; Ma' 9:35; Uru' 22:26 ‡ Sakaraya 9:9 †† Usana! Ipuru amu' maimu, Pika'ti' ta e'kwa ijenasa' apuripi'nito' yai pe; 15 airon ite'ma yau ri mari iyesei.

"Pori' pe kari esi miri Itepuru ese' yau nuye'ai'ne'!"
"Usana ka' entawon yau!"
ta'pu' to' uya. ¹¹

¹⁰ Surusiran pona Sises epa'kasa' a'tai, ka'pon amu' eke pata pon kon e'tarunka'pu', miripan kon uya, "Inu' puse ri?" ta'pu'.

¹¹ Anpisin ton uya to' maimu eiku'pu', "Sises puse ri, pu'kena' Nasare' winon, Kiyarari pon!" ta'pu' to' uya.

Sises Uti'pu' Esuweru' Amu' Use'mato', Ipu'remato' Iwu' Ta'
(Ma' 11:15-19; Uru' 19:45-48; Isaan 2:13-22)

¹² Sises ewomu'pu' Esuweru' amu' use'mato', ipu'remato' iwu' pu'ka' ta', miri yau te'san ka'pon amu' usenan pi', karupo'po pi' te'san enpa'ka'pu' iya. Parata ensimanin nan tepuru' miri awonsi'ki wako'wa amu' karupo'pomanin nan apon ton ni rawoipitu'pu' iya. ¹³ Ta'pu' iya to' pi', "Iye'menukasa', 'Uiu' e'to' oton ipu'rema iwu', tukai' e'tane 'ama' amu' en pe ri' maku'atui'!" ¹⁴ ta'pu' iya.

¹⁴ Tenku'na' nan miri awonsi'ki ise'mesa' kon uyee'pu' ipiya' Esuweru' amu' use'mato', ipu'remato' iwu' ta', miripan kon epi'tipitu'pu' iya. ¹⁵ Use'man nito' tarawa-somanin nan epuru ton, Main pi' enupanin nan uya waku kupu' iya ensa' a'tai, miri awonsi'ki mere amu' uki'pi'nunpitu', "Usana! Kin Tepi' pa ru'pu' apuripitu' seri!" tawon etasa' a'tai, Esuweru' amu' epuru ton usakorota'pu' ipan pe miri pi'. ¹⁶ "To' maimu pe' metayan?" ta'pu' to' uya Sises pi'.

"Ewai'," ta'pu' Sises uya. "Iye'menukasa' pe' ene auya'nokon para nai:

"Apuripi'nin pe eke ton nu'kwi

mere amu' miri awonsi'ki mana' pokon kon mere amu' ku'sa', ¹⁷ tawon?" ta'pu' iya.

¹⁷ Miri tupo si, Sises uya to' nimitu'pu', miripan uti'pu' Pe'tani pona. Miri yau, pata taru'pu' iya.

Yui Pa'nuku'pu' Sises Uya
(Ma' 11:12-14, 20-24)

¹⁸ Awanaku' kuru, iyenna'po koro'tau eke pata pona, iwan pe iyese'pu'. ¹⁹ Asanta piyau tuna'sen ye', pi' tukai' tesa'sen ene tuya pi', itekare pi' iti'pu', e'tane i'ri eporo'pu' iya pen ni ipo, iyare ton niken, miripan uya ta'pu' ipi', "Tiwi si tepetasen pe para e'ki!" ta'pu' iya. Inke para ri yui useketa'pu'.

²⁰ Ipoitoru' ton uya seri ensa' a'tai, to' usewansiu-ka'pu', to' uya ekama'po'pu', "Nai kasa si pi' e' useketa inke para ri?" ta'pu' to' uya.

²¹ "Inapairon ekama uya seri ipi'nokon," ta'pu' Sises uya. "Apurito' auya'nokon esi a'tai, tukasimai' para, miri pi' e' pi' iku'sa' na'ne' riken kupu' auya'nokon pen e'tane, 'Ata'mo'kaki tuna ka', ta auya'nokon a'tai wu' pi', miripan ni e'kupu'. ²² Apuri auya pe iyese yau, eporo auya ri inekama'po'pu' iwi'pu'remato' yau," ta'pu' Sises uya tupoitoru' ton pi'.

‡† 21:9 Eren 118:25-26 ††† 21:13 Aisaya 56:7; Iseremaya 7:11 ††† Eren 8:2 (LXX) § 21:21 Ma'siu 17:20; 1 Koren 13:2

Sises Ekama'popitü'pü To' Uya
(Ma' 11:27-33; Ƴru' 20:1-8)

²³ Sises ewomü'pü Esuwerü amü' use'mato', ipäre-mato' iwü' pükü ta'. Miri yau, to' enupa pi' iyese ko-ro'tau, Papa ena' use'man nito' tawawasomanin nan epuru ton miri awonsi'ki ka'pon amü' epuru ton pokon uyee'pü ipiya'. "Ƴri meruntirü wini seri ton kupü auya? Inü' uya seri merunti ke irepa'pü?" tukai' to' uya ekama'po'pü.

²⁴ Sises uya entakanoma'pü, "Tikin nan pi' ri mari iyekama'po uya 'nokon ni niri miri. Umaimu ei'sa' auya'nokon a'tai, ekama uya ri niri miri ipi'nokon, inü' uya umeruntirü'tisa' seri ton ku'to' pe uya tukai'.

²⁵ Isaan uya pa'taisiman nito' —nai wini iye'sa'? Epün wini pe', miri pe përa ka'pon amü' wini kati?" ta'pü iya.

Miripan kon usaurokü'pü tiwano' kon pe, "Epün wini ta pe iyese yau, uyekama'po iya 'nokon, Ƴri pe ken iyese pi' Isaan apuri auya'nokon përa iyese'pü?" tukai'.

²⁶ E'tane 'ka'pon amü' wini' ta yau, ka'pon amü' uya enari'pan, apüne përa Isaan esi pu'kena' tukai' to' uya apuri'pü," ta'pü to' uya. ²⁷ Sises nin si eikü'pü to' uya miri, "Ina uya i'tu përa man," ta'pü to' uya.

Miri a'tai, ta'pü iya, "Ekamasa' auya'nokon përa iyese ke, ekama uya niri pen ni seri miri meruntirü wini seri ton kupü uya tukai'," ta'pü iya.

Asa'ron Kon Imunki Amü' Pantomü

²⁸ Miri a'tai, Sises uya ta'pü, "Ƴri tukai' se pi' misenu-minkayatü? Ka'pon esi'pü asa'ron kon imunki amü'." Wapiyaro' tümü piya' iti'pü, miripan uya, 'Mooi, e'tawawasomai' enta kure' itese' kiyari e'kwa na', ta'pü iya.

²⁹ "E'tane imu uya, 'Kane,' tukai' imaimu eikü'pü. Miri ta tupo, teseru ensima'pü iya, miripan uti'pü.

³⁰ "Miri ri mari tase'na iküipü'pü uti'pü tümü, isakon pi'. 'Mooi, seri pe e'tawawasomata kure' kiyari e'kwa na', ta'pü iya. 'Ewai', uti ri,' ta'pü iya, e'tane iti'pü pen.

³¹ "Nai küri rupi uya tüküipü'pü e'to' i'se kupü'pü tukai', mi'tuyatü?" ta'pü iya.

"Wapiyaro' uya kuru," tukai' to' uya imaimu eikü'pü.

Miri a'tai, Sises uya ta'pü, "Ƴnapairon ekama uya seri ipi'nokon; pësamoro përata amëranü'nin nan miri awonsi'ki uri'sami'si amü' iri pe iteseru iko'mansa' rü'san uya Papa e'to' esa' wannu pe epoto' oton arawiri'nokon. ³² Wakü pe e'ni eseru enpoikase'na Isaan uyee'pü ipiya'nokon e'tane, apuri auya'nokon përa iyese'pü, përata amëranü'nin nan miri awonsi'ki uri'sami'si amü' iri pe iteseru iko'mansa' kon nü'pü uya riken apuri'pü. Miri ri si ene tupo amakooi kon apai iyera'ti kon përa ri iyese, miri awonsi'ki apuri auya'nokon përa iyese," ta'pü Sises uya to' pi'. †

Tümainarü Tünin Iri Ton Ena' Pantomü
(Ma' 12:1-12; Ƴru' 20:9-19)

³³ "Türon ni kanan panton etati': Moro non esa' ka'pon esi'pü kiyari ye' si'na' pe te'sen patama'pü iya. Iwoi iwa'kü'tü pe iwekupiri'ti'pü iya. Non aka'pü iya taw-mainarü yau ikasu'kato' yai, miri awonsi'ki ipa'simato' ponsi'ki ka'tawon soto'pan iuti ami'pü iya. Miripan uya umi pi' te'san ena' tawmainarü tawü'pü, miripan uti'pü innon pata ya'.

³⁴ "Kiyari akü'pësa' weyu e'seposa' a'tai, tupoitorü ton ennoko'pü iya umi tawü'pü tawuya itena' ton piya' ti-wano' oton epose'na. ³⁵ Umi esanon uya ipoitorü ton a'si'pü. Tikin nan panta'ma'pü to' uya, türon ni wini'pü to' uya, to' osorüwano wipitü'pü to' uya ti' ke. ³⁶ Miri a'tai türon kon nü'san tupoitorü ton ennoko'pü iya wapiyaro' ennoko'pü tawuya entai, umi esanon uya miri kasa ri mari to' kupü'pü. ³⁷ Tanporon kon u'matü pe, tümü nin si ennoko'pü iya to' piya'. 'To' uya kuru umu nama miri,' ta'pü iya, ³⁸ e'tane imu ensa' tawuya'nokon a'tai, ta'pü to' uya tatonpa kon pi', 'Pëse ri kuru pëse ri kiyari pata'se' anünton. Apüne, iwipai'nokon, inanü'mü'pü anünto' kon pe,' ta'pü to' uya. ³⁹ Miripan tanünse to' uya eno'ma'pü kiyari e'kwa yapai, miripan wini'pü to' uya.

⁴⁰ "Miri pe iyese pi', kiyari e'kwa esa' uye'sa' a'tai, i'ri ken si kupü iya itena' tünonka'san pi'?" ta'pü Sises uya.

⁴¹ "To' ma'tanükü'pü iya, kamoro iri ton, miri awonsi'ki türon kon nü'san ena' nin si kiyari e'kwa tawü iya tawëpanin nan nin si ena', umi wini tawëporonü kon yapai," ta'pü to' uya.

⁴² Sises uya ta'pü to' pi', "Iye'menukasa' itekare yau ennin nan pen pe' imiri'nokon:

"Ƴi', iuti aminin nan neno'ma'pü

enasa' itekun airon ti' pe;

seri ku'sa' Itepuru uya,

miripan esi wakü pe kuru uyenu kon yau,' ††

tawon?

⁴³ "Miri pi' Papa e'to' esa' wannu pe emo'kato' oton ipiyapai'nokon, miri awonsi'ki wakü pe epetanü'nin nan ena' iye'tuto' oton. ⁴⁴ Küri seri ti' pona nü-ta'mo'kayai'ne' utakiti'kwa miri, e'tane küri ti' nü-ta'mo'kayai'ne' ipona uta'si'kiri miri ipëra ri nin," ta'pü iya. ‡

⁴⁵ Papa ena' use'man nito' tawawasomanin nan epuru ton miri awonsi'ki Pari'si amü' uya Sises pantomü to'ka'nü'sa' a'tai tawü'pü'nokon isaurokü tukai', ⁴⁶ a'sito' ipikiri warinpa pi' to' esi'pü, e'tane anpisin ka'pon amü' pi' to' enari'nümü'pü, apüne përa ka'pon amü' uya apuri pi' pu'kena' pe iyese tukai'.

Emari'man I'kiyari Pantomü
(Ƴru' 14:15-24)

22 Sises uya kanan to' auro'kaka'pü panton yai. Ta'pü iya: ² "Papa e'to' esa' wannu pe esi kin, tümü emari'ma i'kiyari konekanin nü'pü kasa, ³ miripan

† 21:32 Ƴru' 3:12; 7:29-30

†† Eren 118:22-23 ‡ Türon ni imenukasa' ton yau v. 44 përa iyese.

uya tupoitoru ton ennoko'pu tunki'ma'san pana'tise'na to' uye'to' pe, e'tane isi'pai para to' esi'pu.

4 "Seri riken pe tupoitoru ton ennoko'pu iya, 'Apune enki! Tanporon ni ekonekaka'sa' man. Paka amu' miri awonsi'ki eka'nusa' ton paka munki amu' wika'sa' ekonekasa' man. Isi'ti' si emari'man i'kiyari pi' en-ta'nai!' ta'pu iya. 5 E'tane tetai' para to' utipitu'pu, miri-pan tikin nan uti'pu tumainaru ya', taron ni tunkupunu ri ku'se'na. 6 Taron kon uya ipoitoru ton a'si'pu, ipan pe ri to' kota'ma'pu to' uya, miri awonsi'ki to' wini'pu ri to' uya. 7 Kin usakorota'pu, miripan uya tusoisaai amu' en-noko'pu kamoro to' winin nu'san ma'tanu'se'na, to' pa-ta'se' ri po'tipi'se'na.

8 "Miripan uya ta'pu tupoitoru ton pi', 'Emari'man i'ki-yari ri e'nonkasa' man e'tane, kamoro unki'ma'san uye'to' pe para ri kenu' iyese'pu. 9 Entanti' asanta ka'ta pona ri, ineporo'pu kon ni muki'matui', ta'pu iya.

10 Miri pi' ipoitoru ton uti'pu asanta ka'ta pona ka'pon amu' taneponoru kon ni amaranu'se'na, asa'ri ri, waku ton, iri ton ni, miripan emari'man nito' itau iuti epe'ti'pu ka'pon amu' ke.

11 "E'tane kin uye'sa' a'tai to' ense'na, ene'pu iya moro ka'pon emari'man pon pe para ipon. 12 Utonpa, nai kasa iuye'sa' emari'man pon yau para ri?' tukai' eka-ma'po'pu iya. Isauro'to' para iyese'pu. 13 Miri a'tai, kin uya ta'pu tupoitoru ton pi', 'Auronpi'ti', itemiyatu pi' miri awonsi'ki i'ta pi' eno'ma kon pa paroroi pona ewarupi ya'. Miri yau ikaranto' pe, tui kititii'mato' pe iya, ta'pu kin uya. †

14 "Tu'kan kon ni ki'ma e'tane, tu'ke para to' anumu," ta'pu Sises uya. ††

Esuweru Amu' Uya Ri Pe' Purata Nonka Pata Esa' Ena'?
(Ma' 12:13-17; Uru' 20:20-26)

15 Miri pi' Pari'si amu' uti'pu nai kasa ipoken para isauro'to' pe ikupu'nokon ka'se'na. 16 To' uya tupoitoru kon ennoko'pu Sises piya'. Kin pe te'sen, Era' pikiron kon pokon pe ri, miripan kon uya ta'pu Sises pi', "Ti'sa, ina i'tupi' man i'napairon ye' pe iwesi tukai', miri awon-si'ki Papa eseru pi' enupan auya i'napairon awiri. Ka'pon amu' ri nensimanu pe para iyese'ru esi, apune para inu' pe ri to' esi pi' te'namasen pe para iyesi. 17 Ina pi' ekamaki; i'ri ta auya se pi'; ipoken pe' iyese Sisa ena' purata tutusen e'ma a'tai, kane kati?" ta'pu to' uya.

18 E'tane, iri kupu pi' to' e'ku'to' i'tu tauya ke Sises uya ta'pu. "Imiri'nokon waku pe te'ku'san, i'ri pe iyese pi' usa'mapai iwesi kon? 19 Apune, use'man nito' ike en-poikati' uyena'," ta'pu iya. Miripan kon uya pata esa' apon purata pun ‡ nee'pu itena'. 20 Miripan uya to' eka-ma'po'pu, "Inu' nai ipi', inu' ese' nai ipi'?" ta'pu iya to' pi'.

21 "Sisa," tukai' to' uya imaimu eiku'pu.

Miri a'tai, ta'pu iya to' pi', "Sisa iwano' ituti' itena' ri, miri awonsi'ki Papa iwano' ri ituti' Papa ena' ri," ta'pu Sises uya.

† 22:13 Ma'siu 8:12; 25:30; Uru' 13:28 †† 22:14 2 Esturas 8:3 ‡ purata pun —tenariyas itese'

22 Seri tawon eta tauya'nokon a'tai, to' usewansiu-ka'pu, miripan kon uti'pu ipiyapai.

Eri'ni Tupo E'mu'sa'kan Nito'
(Ma' 12:18-27; Uru' 20:27-40)

23 Miri wai yau ri, Satu'si amu', eri'ni tupo e'mu'sa'kan para iyese tawon nan uyee'pu Sises piya' eka-ma'pose'na. †24 Ta'pu to' uya, "Ti'sa, Mosi' uya tasa' upi'nokon, tumu'tai' para ka'pon eri'sa' yau, iyakon nu'pu uya ino'pu ru'pu mari'mato' pe iyese imu'tanu'to' pe tauya itiwano' pe. †25 Moro 7 kaisaron kon isirunan esi'pu ina koro'tau. Wapiyaro' emari'ma'pu, miripan eriku'pu, tumunki ke para tano'pu tnonkai', miripan no'pu ru'pu e'nonka'pu iyakon ena'. 26 Miri kasa ri mari, iyakon nu'pu eriku'pu imure para ri. To' osoruwano esi'pu miri kasa ri. Tanporo 7 pe te'to' kon kaisa ri.

27 Kamoro eri'pitu'pu pata'pu pe, to' no'pu ru'pu eriku'pu. 28 Eri'ni tupo, e'mu'sa'kan a'tai, inu' kuru no'pu pe ken si iyese, 7 kaisaron kon koro'tapai, apune para 7 kaisaron kon uya imari'masa' pi'?" ta'pu to' uya.

29 Sises uya to' maimu eiku'pu, "Imiri'nokon esi ipo-ken para, apune para iye'menukasa' itekare miri pe para Papa meruntiru i'tu auya'nokon para iyese pi'.

30 Eri'ni tupo e'mu'sa'kan a'tai, ka'pon amu' emari'ma-to' oton pen ni, miri pe para to' e'turu pen ni emari'man nito' yau; inseru amu', Epun pon kon kasa ri to' e'to' oton. †31 E'tane eri'ni tupo e'mu'sa'kan nito' ensa' auya'nokon para pe' nai Papa uya ayau'ka'pu kon ipi'? 32 'Papa uri, Epura'an, Aisi', Seko' e'to' itese' ipi', †33 tawon. Papa, iyeri'sa' kon e'to' itese' pi' pen e'tane nurinan kon," ta'pu Sises uya.

33 Seri tawon eta tauya'nokon a'tai, to' usewansiu-ka'pu tenupato' iya 'nokon pi'.

Eke Kuru Iyawiri E'nito'
(Ma' 12:28-43; Uru' 10:25-28)

34 Sises uya Satu'si amu' maimu'kasa' tense, Pari'si amu' amura'pu. 35 To' tonpa, ipan pe Main i'tunin uya Sises ekama'po'pu i'tupitu' pe, 36 "Ti'sa, nai kuru esi eke pe iyawiri e'nito' pe Main, Mosi' winon yau?" ta'pu iya.

37 Sises uya eiku'pu, "Papa i'nunkaki tanporo iyewan pokon pe, aya'kwaru pokon pe, miri awonsi'ki iusenu-minkato' pokon pe.' 38 Seri seri wapiyaro', eke kuru iyawiri e'nito'. 39 Miri awonsi'ki ipikiron esi iwaraino ri mari: 'Itanpa i'nunkaki misi'nunkayai'ne' kasa,' 3† tawon. 40 Seri si asa'ron iyawiri e'nito' po, tanporo Main miri awonsi'ki Pu'kena' amu' esi miri," ta'pu Sises uya. 3††

Inu' Pa Ru'pu Pe Kurai Esi'?
(Ma' 12:35-37; Uru' 20:41-44)

41 Pari'si amu' amuras' koro'tau, Sises uya to' eka-ma'popitu'pu, 42 "Inu' pe ri Kurai 3† esi tukai' mi'tuy-atuu? Inu' pa ru'pu pe iyese?" ta'pu iya.

†† 22:23 Inkupu'pu 23:8 †† 22:24 Isu'taronomi 25:5 ††† 22:30 Ipu'ketu 5:5 ††† E'sotas 3:6 § Isu'taronomi 6:5 †† Ri-paiti'kas 19:18 ††† 22:40 Uru' 10:25-28 †† Kurai; miri pe para, Me'saya; Papa Nanumu'pu ta e'kwa pe.

"Tepi' pa rə'pə tukai,'" to' uya eikə'pə.

⁴³ Ta'pə iya to' pi', 'I'ri pe ken iyəsi pi' Tepi' usaurokə Iya'kwarə yau uya esakə, 'Uyepuru,' tukai? Apəne pəra ta iya,

⁴⁴ "Itepuru uya ta'pə uyepuru pi':

"Uyenwo'netə wini ereutaki,

iyeyaton non tərə uya pəkə pona a'ta o'koi,'" † tasa'. ⁴⁵ Tepi' uya, 'Uyepuru,' tukai' esakə pe iyəsi yau, nai kasa niri ipa rə'pə pe nesii'no?" ta'pə iya.

⁴⁶ Inə' uya ri imaimu entakanoma poken pəra iye-si'pə, miri wəi awonsi'ki inə' ri esi'pə miri enta' ineka-ma'popi'pai pəra.

Panaman Main Pi' Enupanin Nan Pi'

(Ma' 12:38-39; Ƴru' 11:43, 46; 20:45-46)

23 Miri a'tai, Sises uya ta'pə iyamərasa' kon pi' miri awonsi'ki təpoitorə ton pi': ² "Main pi' enupanin nan miri awonsi'ki Pari'si amə' esi miri Mosi' pata'pə akan pe. ³ To' maimu awiri me'təi', i'ri ri tasa' to' uya na'ne' ipi'nokon məkə'təi', e'tane to' nəkupəne kə'ku'təu, apəne pəra təusauro'to' kon ku'nin nan pen kamoro. ⁴ Ka'pon amə' ekama'po to' uya itekare ku'to' pe to' uya sa'man pe ri te'sen, e'tane i'ri ri kupə to' uya pəra ri iyəsi tənau'ro'kapə kon pika'tinin pe.

⁵ "Tanporon ni to' nəkupə'pə pe na'ne' esi miri ka'pon amə' uya tento' kon ipi' pe: təwipəremato' kon yen konepitə to' uya eke ton pe ika'ta, miri awonsi'ki təpon kon sousowə pe te'sen kanan inkapitə to' uya kusan ton pe. ^{††6} Eke ton ereutato' pata'se' yau kuru ereuta-paino kon enta'nan a'tai'ne miri awonsi'ki Esuwerə amə' usenupato' iwə' tau. ⁷ Anpisin ka'pon amə' kə'pə'po'pə pata'se' iyawon kon uya, 'Miyari,' ta i'se te'san tənana kon pe, ka'pon amə' uya, 'Rapai ‡,' ta i'se kuru to' esi təpi'nokon.

⁸ "E'tane ijesa'to' kon pəra iyəsi 'Ti'sa' tukai', apəne pəra tiki nan ni esi iyepuru kon pe, miri awonsi'ki isi-tonpa pe ri nin iwesi kon. ⁹ Miripan inə' ri kəsesa'təu, 'Ukəipənə,' tukai' seri non po, apəne pəra tiki nan ni ikəipənə kon esi, Epən pon. ¹⁰ Inə' ri esa'to' pəra ri iye-si, 'Ti'sa,' tukai', apəne pəra tiki nan ni kəri ri Ti'sa; Kərai. ^{††11} Eke pe na'ne' i'koro'tau'nokon esi miri ayapiyo' kon pe ri. ^{††12} Inə' ri eke pe te'ku'sen ena miri se pe ri; miri awonsi'ki se pe ri te'ku'sen ena miri eke pe," ta'pə Sises uya. ^{††}

Sises Uya 7 Kaisaron Isi Ton Ekama'pə

(Ma' 12:40; Ƴru' 11:39-42, 44, 52; 20:47)

¹³ "Isi si, Main pi' enupanin nan miri awonsi'ki Pari'si amə', imiri'nokon wakə pe te'ku'san! Papa e'to' esa' wannə ya' ri itipaino kon wa'kə'sa' auya'nokon man. Imiri'nokon pe ri epa'kapai pəra iwesi kon, miri pe pəra epa'kapai na'ne' nan epa'kato' pe ikupə auya'nokon pəra iyəsi.

¹⁴ "Isi si, Main pi' enupanin nan miri awonsi'ki Pari'si amə', imiri'nokon wakə pe te'ku'san! Itaan'pə iyeri'sa' kon nə'san iwə' ma'tanəkə auya'nokon, miri awonsi'ki iwipərema kon kusan pe, 'Wakə ton,' tato' pe ipi'nokon. Miri wenai, ipan pe ri Papa uya ikota'mato' oton kon. ^{†††}

¹⁵ "Isi si, Main pi' enupanin nan miri awonsi'ki Pari'si amə', imiri'nokon wakə pe te'ku'san! Siya ri tətutisan imiri'nokon non poro, parau kau ri, tiki nan ni konekai'. Itonpa pe ikonekasa' auya'nokon a'tai, ikupə auya'nokon asa' ite'kwa iye'to' airi akasa'nokon, iye-ri'sa' kon utito' ya' ekota'mai' itito' pe.

¹⁶ "Isi si, tenku'ne esii'ma ka'pon esanon! Ta auya'nokon, 'Inə' ri usauro'sa' yau, iku'to' pe uya tukai' Papa ena' use'man nito', ipəreman nito' iwə' tesa'pi'se uya iku'to' kuru pe pəra ri iyəsi, e'tane inə' ri usauro'sa' pe iyəsi yau, iku'to' pe təuya tukai', korə tesa'pi'se Pa-pa ena' use'man nito', ipəreman nito' iwə' tawon uya kuru nin si iku'to' pe iyəsi,' ta auya'nokon. ¹⁷ Tenu a'kwarəkena' nan pen! Nai esi eke pe kuru: korə, Es-uwərə amə' use'mato', ipəremato' iwə' kati—korə ku'nin wakə pe? ¹⁸ Ta auya'nokon kanan, 'Inə' ri usauro'sa' yau, iku'to' pe uya tukai' Papa ena' use'man nito' apon tesa'pi'se uya iku'to' pe kuru pəra ri iyəsi, e'tane inə' ri usauro'sa' pe iyəsi yau, iku'to' pe təuya tukai' təntə'pənə Papa ena' use'man nito' apon tesa'pi'se ikupə uya tukai', təusaurokə'pə ku'to' iya pe kuru ri iyəsi,' ta auya'nokon. ¹⁹ Itenu pənnon! Nai esi eke pe kuru: tətəsen, use'man nito' apon kati—tətəsen ku'nin wakə pe? ²⁰ Miri wenai, təusauro'sa' rə'pə kupə iya pe iyəsi Papa ena' use'man nito' apon tesa'pi'se, miri kasa ri mari iyəsi ta təuya pe iyəsi yau, təusauro'sa' iku'to' pe uya ta təuya a'tai, tanporon ni Papa ena' use'man nito' apon tesa'pi'se. ²¹ Kəri Esuwerə amə' use'mato', ipəremato' iwə' tesa'pi'se ikupə uya tukai', Papa, itau na'ne' ese' yau isauro'sa' na'ne', Papa uya wakə nonkato' təmunki amə' pona iwə', miri kasa ri mari iyəsi təusauro'sa' kupə iya pe iyəsi yau, Papa ese' tesa'pi'se Papa ena' use'man nito', ipəreman nito' iwə' tawon. ²² Kəri Epən tesa'pi'se iku'to' pe uya tukai' təusauro'sen, usaurokə miri Papa apon tesa'pi'se miri awonsi'ki ipo te'sen. [§]

²³ "Isi si, Main pi' enupanin nan miri awonsi'ki Pari'si amə', imiri'nokon wakə pe te'ku'san! 1/10 e'to' airi ki-yari ki'nəpanin—min, tirə miri awonsi'ki kumin tato' tənin. E'tane eke ton pe kuru te'sen Main yau—isi'kaisa ri ka'pon ku'to', isentu'ke' pe e'nito' miri awonsi'ki usauro'ni'pə awiri e'nito'. Emen iwa pe na'ne' kupə pi' iwesi'pə kon nesii'no, iwapiyaro' teno'mai' pəra. ^{§†24} Tenku'ne esii'ma ka'pon esanon! Imiri'nokon esi weruwe eisikai'ma iuku kon apai, iikən kon eke ri kiyamerə tato' enko'mai'ma.

²⁵ "Isi si, Main pi' enupanin nan miri awonsi'ki Pari'si amə', imiri'nokon wakə pe te'ku'san! Iya'poi pi' a'sawə kon, aparapii kon korəka auya'nokon, e'tane eke pe ri iyau mentai e'nito' miri awonsi'ki amə're' pe e'nito' esi.

† Eren 110:1 †† 23:5 Isu'taronomi 6:8; Nonpa 15:38; Ma'siu 6:1 ‡ Rapai, Ti'sa ta e'kwa pe †† Kərai; miri pe pəra, Me'saya; Papa Nanə'tə'pə ta e'kwa pe. †† 23:11 Ma'siu 20:26-27; Ma' 9:35; 10:43-44; Ƴru' 22:26 ††† 23:12 Ƴru' 14:11; 18:14

††† Təron ni imenukasa' ton yau v. 14 pəra iyəsi. § 23:22 Aisaya 66:1; Ma'siu 5:34 †† 23:23 Ripaiti'kas 27:30

²⁶ Imiri'nokon tenku'na' nan, Pari'si amə! Wapiya kuru iyau a'sawə kon, aparapii kon ikorəkaka'ti'. Miri a'tai, iya'poi esi miri wakə pe ri niri.

²⁷ "Isi si, Main pi' enupanin nan miri awonsi'ki Pari'si amə', imiri'nokon wakə pe te'ku'san! Imiri'nokon esi aimu'ne ikorəkasa' ti' akasa' uruwai' pe kasa, wakə pe təusensen kipo'po, e'tane eke pe ri iyeri'pi'sa' kon ipə rə'san esi iyau, miri awonsi'ki iri ton ni esi. ^{†28} Miri kasa ri, iusene kon ipokena' pe tərən kon pona, e'tane iye-wan kon yau makoi pe iwesi kon wakə pe iye'kupə kon.

²⁹ "Isi si, Main pi' enupanin nan miri awonsi'ki Pari'si amə', imiri'nokon wakə pe te'ku'san! Pu'kena' amə' uruwasi' oton ti' akapitə'pə auya'nokon miri awonsi'ki ipokena' ton uruwasi' ipə'pə'pə auya'nokon. ^{‡30} Pena ina tamokori ton a'tai, ina uko'mamə pe iyesi yau, to' pika'ti'pə nesii'no pen ni pu'kena' amə' tə'ka pi', ta auya'nokon. ^{‡31} E'tane iiwano' kon pe iusekama kon kamoro pu'kena' amə' tə'kanin nə'san payan nə'san pe. ^{‡32} Iku'ti' ri si atamokori kon amə' nəsara'ti'pə, Papa uya ikota'mato' kon pe iwenai!" ta'pə iya.

Papa Uya Makoi Epuru Ton Kota'ma

³³ Sises uya kanan ta'pə, "Imiri'nokon, ikəi amə' kasa te'san, ayainəmə kon pe' Papa uya ikota'mato' kon ta'mu kenan pen ni ekota'man nito' yapai? ^{††34} Miri pe iyesi pi', i'koro'ta'nokon pu'kena' amə', ta'kwarəkəna' nan miri awonsi'ki ti'sa amə' ennoko uya to' tonpa ton tə'kato' auya'nokon oton miri awonsi'ki tərən kon pokapi'to' auya'nokon kurusu' pona miri awonsi'ki tərən kon ni ari'po'pi'to' auya'nokon oton iusenupato' kon iwə' tau, miripan kon ni e'ma'pəkapi'to' auya'nokon oton tərən ni pata yapai'ne tərən ni pata ya'ne. ^{‡35} Imiri'nokon pona seri e'moronkato' oton ipokena' ton mənə enno'sa' auya'nokon wenai seri non po, ipokena' Eperə mənə awonsi'ki, Sakaraya, Pere'kaya mu pe te'sen mənə pə'kə pona ri, inwini'pə kon ipəreman nito' iwə' miri awonsi'ki use'man nito' apon ka'sanau. ^{‡36} I'napairon ekama uya ipi'nokon; tanporo seri e'moronka miri seri a'taino kon pona," ta'pə Sises uya.

³⁷ "Aiko si! Surusiran pon kon, Surusiran pon kon! Imiri'nokon pu'kena' amə' tə'kanin nə'san, ti' ke ipiya'nokon enno'sa' kon wipi'nin nə'san. Inke ri imunki amə' aməranəkə i'se esi'pə, kiritiki uya tə-munki amə' aməranəkə kasa tapiri o'koi, e'tane miri kupə uya i'se pəra iwesi'pə kon. ^{‡38} Enti' si! Iiwə' kon e'nonkasa' iyena'nokon iyarə pəra! ^{‡39} Apəne pəra ekama uya ipi'nokon; uyento' auya'nokon oton pen ni kanan seri enta', 'Pori' pe ri kəri ri nəye'ai'ne' Itepuru ese' yau esi, [‡] ta auya'nokon pə'kə pona," ta'pə Sises uya.

Pata Weyu U'matə I'tuto' Ipi' Ton

24 Sises uti esi'pə Esuwerə amə' use'mato', ipəre-mato' iwə' tawonsi'ki, ipoitorə ton iya'kiron kon uya ta'pə ipi', "Apəne enki, wakə pe ri amisa' iuti," ta'pə to' uya.

² "Tanporo ri pe' seri ton menyatəu? I'napairon ekama uya ipi'nokon, tikin ni ri ti' e'nonkato' oton pen ni miri isipəro'po; tanporon ni uta'po'to' oton," ta'pə iya.

³ Sises ereutasə' koro'tau Are' Wəpə po, ipoitorə ton uyee'pə ipiya' ama'ai ekama'pose'na, "Ina pi' ekama' i'ri a'tai seri e'ku'to' oton, i'ri e'to' oton iuyepə ento' ipi' pe, pata weyu u'matə ekamanin pe?" tukai'. ^{‡†}

⁴ Sises uya ta'pə to' pi', "Tenu ke e'ti' inə' uya ri iyenku'ti kon namai'. ⁵ Apəne pəra tu'kan kon ni uye'to' oton uyese' yau, 'Kərai ^{‡†} uri, tukai', miripan kon uya tu'kan kon ni enku'tito' oton. ⁶ Imiri'nokon uya etato' oton təusewa'nomasan, usewa'noman man tawon ni, e'tane seri ton pi' ri ketəipi'təu. Seri warai'nan ni e'ku'to' pe iyesi, e'tane apəne ri pata weyu u'ma'to' uye'tane ri iyesi. ⁷ Təpataron kon uya təpataron kon ni niri ewa'nomato' oton, miri awonsi'ki esa' wanni pe te'san esa' wanni pe te'san ni niri ewa'nomato' oton. Iwankan miri awonsi'ki tərə'pənə e'to' oton pata ton yau'ne. ⁸ Tanporo seri ton esi miri e'tinkan entun nito' pe kasa.

⁹ "Miri a'tai itəto' oton kon ikota'mato' kon pe miri awonsi'ki uma'tan nito' ya'. Tanporo təpataron kon uya iyewaruma'tito' oton kon uri uriya'. ^{§†10} Miri a'tai si, tu'kan kon ni ka'pon amə' uyapuri pi' te'san e'nonkato' oton, tu'kan kon ni ka'pon amə' uya tətonpa kon eparankato' oton, miri awonsi'ki to' ewaruma'tito' oton. ¹¹ Miri yau si, tu'ke ri enku'tinin nan pu'kena' amə' usenpoikato' oton, miripan kon uya tu'kan kon ni enku'tito' oton. ¹² Apəne pəra eke pe ri iri epamə uriya', tu'kan kon ni usi'nənkato' e'ni'panto' oton. ¹³ E'tane kəri ri pana' pe te'sen tənapurinə yau iu'matə pə'kə pona, kəri ri si epika'tito' oton. ^{§††14} Seri Papa e'to' esa' wanni pe ekareei usekamato' oton pata emə' kaisa ri, ennin nə'san uya ekama tanporo ka'pon amə' pi', miri a'tai kuru nin si, iu'matə e'seporo miri.

¹⁵ "Iri Kuru Nuirapanin Uma'tan Emapu'tinin' e'so-to'kasa' wakə pata yau ene auya'nokon a'tai si, pu'ke-na' Taniyerə nekama'pə rə'pə — tiwi seri ennin nə-to'ka'nəkəi — ^{§†16} tiwi si kamoro Isutiya pon kon nainəməi wə' ton pona'ne. ¹⁷ Inə' ri tiwə' nakapu po te'sen kəu'tinin i'ri ri anənsə'na tiwə' tapai. ¹⁸ Inə' ri tə-mainarə yau te'sen kəu'tinin tiwə' ta' təpon epose'na. ^{§†19} Miri wəi a'tai'ne, isi pe kuru ri uri'sami'si amə', mono' pe te'san pona iye'to' oton miri awonsi'ki mana' pokon kon imunki pona! ²⁰ Ipəremati' iutito' kon esi namai' komi' pata weyu a'tai, miri pe pəra Sapa' a'tai. ²¹ Apəne pəra miri a'tai eke ri usewankaman e'to' oton

††† 24:3 2 Esturas 4:51—5:19 ††† Kurai; miri pe pəra, Me'saya; Papa Nanəmə'pə ta e'kwa pe; v. 23 yau niri. § 24:7 2 Esturas 13:31 §† 24:9 Ma'siu 10:22 §†† 24:13 Ma'siu 10:22 §† 24:15 Taniyerə 9:27; 11:31; 12:11; 1 Ma'kapis 1:54; 6:7 §†† 24:18 Ɔru' 17:31

† 23:27 Inkupə'pə 23:3 †† 23:33 Ma'siu 3:7; 12:34; Ɔru' 3:7 ‡ 23:35 Iseneses 4:8; 2 Kərono'kərus 24:20-21 †† 23:38 Isere-maya 22:5 †† 23:39 Eren 118:26

pena pata epiya'ti'pə si'kiri iye'ku'sa' rə'pə kasa pəra ri seri pə'kə pona, miri awonsi'ki miri kasa iye'to' oton pen ni kanan seri enta'. ¹²² Miri weyu u'tisa' pəra iyesi yau inke pəra, inə' ne'nonkai'no pen ni moro, e'tane kamoro, Papa nanəmə'san pikiri iweyu to'kena'mato' iya oton. ²³ Miri a'tai inə' uya ri ta pe iyesi yau ipi'nokon, 'Kərai man seri yau,' miri pe pəra, 'Miri yau man,' ta a'tai ipi'nokon, kəsapuritəu. ²⁴ Apəne pəra enku'tinin nan kərai amə' miri awonsi'ki enku'tinin nan pu'kena' amə' usenpoikato' oton, eke ton ni i'tuto' ipi' ton miri awonsi'ki eke Papa tərawasooi ton ku'to' oton to' uya, Papa nanəmə'san enku'tinin pe—ikupə təuyə'nokon pe iyesi yau. ²⁵ Enti' ayauro'ka uya 'nokon seri ton pi' iweyu wapiya.

²⁶ "Inə' uya ri ta pe iyesi yau, 'Miri yau man, rimono' tau,' ta a'tai, kətitəu; miri pe pəra, 'Seri yau man, iuti a'mu yau,' ta a'tai, kəsapuritəu. ²⁷ Apəne pəra kamiri' nəye'ai'ne' wəi enu uyerə wini nəsənyai'ne' wəi enu utito' pona ri kasa, miri kasa kuru Ka'pon, Papa winon uyerə e'to' oton miri. ^{††28} Eke' airi ri anwana amə' amərato' oton," ta'pə iya. †

Kərai Si Enna'po

(Ma' 13:24-27; Ʈru' 21:25-28)

²⁹ "Inke pəra ri, usewankaman pata'pə pe, "Wəi enu ewarumanto' oton, miri awonsi'ki kapəi e'wei'tito' oton pen; Siriki amə' uta'po'to' oton ka' apai, miri awonsi'ki ka' po te'sen ton ni e'təkəkukato' oton. † †

³⁰ "Miri a'tai, Ka'pon, Papa winon uyerə i'tuto' ipi' usenpoikato' oton ka' yau, miripan tanporon kon non pon kon ukaranto' oton təuta'kwarəkai'. To' uya Ka'pon, Papa winon uyerə kapuru' po, ka' yau ento' oton, təmeruntirə ke miri awonsi'ki eke a'kwa yau. ^{††31} Miripan uya tinsərəi ton enno'to' oton eke wai tərənpi' turunpa pe, miripan kon uya mi a'setun uye'to' yawiron kon ni inanəmə'san amərənə'to' oton, ka' pə'kə awiron kon ni.

³² "Isenupati' seri pi' e' pi': Emenna' pe ipanta ton miri awonsi'ki iyare a'ta a'tai, i'tu auya'nokon wəi uye'kapə a'ko pe tukai'. ³³ Miri kasa ri mari tanporo seri ton e'kupə ene auya'nokon a'tai, i'tu auya'nokon a'ko pe iyesi, mərə'ta nau ri. ³⁴ I'napairon ekama uya ipi'nokon, seri a'taino kon kuru ri pəra iyenato' oton pen ni tanporo seri ton e'kupə pə'kə pona ri. ³⁵ Epən miri awonsi'ki non pəra iyenato' oton, e'tane umaimu miri tereuta ton pen ni.

Inə' Uya Miri Wəi I'tu Pəra Iyesi

(Ma' 13:32-37; Ʈru' 17:26-30, 34-36)

³⁶ "Inə' uya miri wəi miri pe pəra iwekusi i'tu pəra ri iyesi; inserə amə' Epən pon kon uya ri, miri pe pəra

† 24:21 Taniyerə 12:1; Isenpoikasa' 7:14 †† 24:27 Ʈru' 17:23-24 † 24:28 Ʈru' 17:37 †† Aisaya 13:10; Isowerə 2:10, 31; 3:15; Isenpoikasa' 6:12 †† 24:29 Isi'kiyerə 32:7; Aisaya 34:4; Isenpoikasa' 6:13 ††† 24:30 Taniyerə 7:13; Sakaraya 12:10-14; Isenpoikasa' 1:7

imu uya ri ^{†††} e'tane ikəipənə uya riken seri i'tu. ³⁷ Nowa a'tai iyesi'pə na'ne' kasa, miri kasa iye'to' oton Ka'pon, Papa winon uyerə a'tai. ⁵³⁸ Apəne pəra wəi ton i'mənpə rawiron yau, ka'pon amə' esi'pə uta're'tin pi', emari'man pi' miri awonsi'ki e'tərən pi' emari'man ni-to' yau, Nowa ewomə a' ya' weyu pona ri. ³⁹ Ʈri ri te'ku'ton i'tu to' uya pəra ri iyesi'pə i'mənpə uyerə pə'kə pona ri, miripan kon ari'pə iya tanporo ri. Miri kasa ri mari iye'to' oton, Ka'pon, Papa winon uyerə a'tai. ^{5†40} Asa'ron kon ka'pon amə' e'to' oton umi yau; tikin ni itanənto' oton, isakon e'ninto' oton. ⁴¹ Asa'ron kon uri'sami'si amə' e'to' oton a'nai' e'pa pi'; tikin ni itanənto' oton, isakon e'ninto' oton.

⁴² "Miri pe iyesi pi', eneima e'ti', apəne pəra i'tu auya'nokon kasa pəra i'ri a'tai iyperu kon uyerə tukai'. ⁴³ E'tane se ito'ka'nə'ti': Iuti esa' uya miri a'tai kuru ewarupə nau ama' uyerə tukai' i'tusa' yau, tenu ke iyesi'pə nesii'no, miripan tiwə' ta' ewon ni kuu'pə iya nesii'no pen. ⁴⁴ Miri pe iyesi pi', imiri'nokon kanan tekonekai' me'təi', apəne pəra Ka'pon, Papa winon uye'to' oton itenupikiri pəra ri iwe'tane'nokon," ta'pə iya. ^{5††}

Main Awiron Miri Pe Pəra Main Awiron Pen Ipoitorə

(Ʈru' 12:41-48)

⁴⁵ "Inə' ken usauro'ni'pə awiron miri awonsi'ki emiya'pokena' ipoitorə pe nai itesa' nənnonka'pə tiwə' tawon kon təpoitorə ton esa' pe to' i'kiyari ke to' repanin pe itəto' weyu a'tai? ⁴⁶ Wakə pe ri kəri ri ipoitorə e'to' oton itepuru neporonə ikupə pi' ten-na'posa' a'tai. ⁴⁷ I'napairon ekama uya ipi'nokon; itepuru uya tanporon ni tapuruui esa' pe iku'to' oton. ⁴⁸ E'tane si, a'tai pəra kəri ri ipoitorə esi iri pe, miripan uya, 'Uyperu uko'mamə seri sunwa inke ri,' ta, ⁴⁹ miri-pan e'sara'ti tərən kon ipoitorə ton panta'ma pi' miri awonsi'ki enta'nan pi' miri awonsi'ki e'taripan pi' te'taripasan pokon pe. ⁵⁰ Kəri ri ipoitorə epuru uye'to' oton wəi a'tai itenupikiri iye'tane pəra, miri a'kəra' iyerə ta tane iya pəra ri. ⁵¹ Miripan uya ipirəkato' oton, miri awonsi'ki inonkato' iya oton wakə pe te'ku'san pa-ta'se' ya'. Miri yau nin si, ipan pe ukaran ni pi' miri awonsi'ki təyi ton kititi'ima pi' iye'to' oton," ta'pə Sises uya.

10 Kaisaron Kon Uri'sami'si Amə' Pantomə

²⁵ Miyari ri Sises uya təpoitorə ton auro'ka'pə. "Miri a'tai si, Papa e'to' esa' wanni pe e'to' oton miri se kasa; moine warawo' emari'ma ense'na 10 kaisaron kon uri'sami'si amə' uti'pə tərənpuui ke'ne. ^{5†2} 5 kaisaron kon uri'sami'si amə' esi'pə ita'kwarə pəra, miri awonsi'ki 5 kaisaron kon kanan esi'pə ta'kwarə ke. ³ Ita'kwarə pə' nan uya tərənpuui kon ari'pə, e'tane iparu u'ma'sa' a'taino ari'pə to' uya pen ni. ⁴ E'tane ta'kwarəkəna' nan uya tərənpuui kon ari'pə iparu u'ma'sa' a'taino a'kiri. ⁵ Inke ri to'

††† Tərən ni imenukasa' ton esi, miri pe pəra imu uya ri ta pəra iyesi. § 24:37 Iseneses 6:5-8 §† 24:39 Iseneses 7:6-24 §†† 24:44 Ʈru' 12:39-40 §† 25:1 Ʈru' 12:35

enuriku'pə kəri ri temari'masen uyepə i'se, miripan kon ena'pə e'moronə' pe, miripan kon nin si e'nəmə'pə miri.

⁶ "Anoməra' a'tai nin si, ka'pon uya eke pe ekama'pə miri, 'Temari'masen si uye'ni pi' man! Entanə'ti' si!' ta'pə iya.

⁷ "Kamoro si uri'sami'si amə' usenpaka'pə miri, miripan kon e'mə'sa'ka'pə tərāan'puui kon po'tise'na.

⁸ Iya'kwarə pə' nan uya ta'kwarəkəna' nan pi', 'Ina raan'puui paru oton ke ina irepati', ina raan'puui usenkə'nə' ni pi' man,' ta'pə.

⁹ "E'tane kamoro uya, 'Kane, eke pe pəra rə'kwi iparu man; ukaisari'nokon pəra man,' ta'pə to' uya. 'E'tane ru'ku, siya'pu ta' araan'puui kon paru ine'matanti' ii-wano' kon pe,' ta'pə to' uya.

¹⁰ "Utin pi' ri nin si to' e'tane tərāan'puui kon paru enai', temari'masen uye'kaa'pə miri. Kamoro nin si iyekonekasa' kon uri'sami'si amə' ewomə'pə miri temari'masen a'kiri ata're'tise'na. Məra'ta nin si uta'ko-ro'pə miri.

¹¹ "Emennə'pə ri kamoro nin si uyee'pə miri, miripan kon uya ta'pə, 'Ina epuru, məra'ta a'kokaki ina iwano' pe!' ta'pə to' uya.

¹² "E'tane to' eiku'pə iya, 'Tnapairon ekama uya ipi'nokon, ii'tu uya 'nokon pəra man,' ta'pə iya. †

¹³ "Miri pe iyesi pi', enei'ma e'ti'; apəne pəra iweyu miri pe pəra iwekusi i'tu auya'nokon pəra iyesi pi'," ta'pə Sises uya təpoitorə ton pi'.

Osorəwawon Kon Ipoitorə Ton Pantomə
(Əru' 19:11-27)

¹⁴ "Miri awonsi'ki kanan, ka'pon tətutisen kasa iye'to' oton, təpoitorə ton ki'manin miripan kon ena' timamin tənin.

¹⁵ Tikin nan ena' 5 kaisa ri ipaikii pərata †† tərə'pə iya, tərən ni ena' asa'ri ipaikii tərə'pə iya, miripan kon tonpa ena' tikin ni ipaikii pərata tərə'pə iya. To' repa'pə iya miri to' uya ikupə poken iyesi ti'tui', miripan nin si uti'pə tətutito' ya'.

¹⁶ Kəri ri si 5 kaisaron paiki pərata eponin nə'pə uti'pə inke pəra ri miri pərata e'tonpa'tito' pe itərawasomase'na, emennə'pə təpoi'ne ri nin si, 5 kaisari ri mari iye'tonpa'tisa' esi'pə.

¹⁷ Miri kasa ri mari, asa'ri ipaikii eponin nə'pə uti'pə inke pəra ri miri pərata e'tonpa'tito' pe itərawasomase'na, miripan uya asa'ri ri mari paiki tonpa'ti'pə.

¹⁸ E'tane nin si, kəri tikin ni paiki eponin nə'pə uti'pə, non aka'pə iya, miripan uya tepuru pərataai onamə'pə iya'.

¹⁹ "Inke ri təkə'mamə təpo, to' epuru enna'po'pə to' piya', miripan uya to' pokon pe tərərataai eseru koneka'pə. ²⁰ 5 kaisa ri eponin nə'pə uya 5 kaisari ri mari ipona təneporo'pə tərə'pə itena'. 'Uyepuru, 5 kaisa ri ipaikii urepa'pə auya, miripan tonpa'tisa' uya man miri ri tətərawasomai', 5 kaisari ri mari ipona,' ta'pə iya.

²¹ "Wakə kuru ri ku'sa' auya man, upoitorə, wakə miri awonsi'ki usauro'nisa' awiron! Tu'kan pen nə'kwi ri pi' yawiri iwe'sa' man. Miri pe iyesi pi', tu'kan ni esa' pe

inonka uya. Isi'ki upiya' pori' pe e'tanə'ki iyepuru pokon pe!' ta'pə iya.

²² "Asa'ri ipaikii pərata eponin nə'pə uyee'pə tepuru piya', 'Uyepuru, asa'ri ipaikii pərata urepataine' tonpa'tisa' uya man miri ri tətərawasomai', asa'ri ri mari ipaikii ipona,' ta'pə iya.

²³ "Itepuru uya ta'pə ipi', 'Wakə kuru ri ku'sa' auya man, upoitorə, wakə miri awonsi'ki usauro'nisa' awiron! Tu'kan pen nə'kwi ri pi' yawiri iwe'sa' man. Miri pe iyesi pi', tu'kan ni esa' pe inonka uya. Isi'ki, pori' pe iyepuru esi pokon pe e'tanə'ki,' ta'pə iya.

²⁴ "Kəri ri si tikin ni pərata paiki eponin nə'pə uyee'pə, miripan uya ta'pə tepuru pi', 'Uyepuru, ii'tu uya, sa'man pe ri te'sen pe iwesi. Inpimi'pə pen ni anənnin pe iwesi, ite' intərə'piti'pə pen ni aməranə'nin pe iwesi. ²⁵ Miri pi', enari'nəmə'pə, miripan pi' ipərataai onanse'na uti'pə non ya'. Se si iiwano' pe te'sen,' ta'pə iya.

²⁶ "Miripan pi' ta'pə itepuru uya, 'Miri, emiya'ne' ri ipoitorə! I'tu auya si unpi'mi'pə pen ni anənnin pe esi, ite' untərə'piti'pə pen ni aməranə'nin pe esi? ²⁷ Upərataai ri sa'ne mətərə'i'no pərata e'tonpa'tito' iwə' ta'; enna'posa' a'tai, iye'tonpa'tisa' simo'kai'no,' ta'pə iya.

²⁸ "Miri pərata paiki imo'kati' itenapai, miripan itəti' kəri 10 kaisaron pərata paiki esa' ena'. ²⁹ Apəne pəra tanporon kon itesa' pe na'ne' nan ni repa, miyari ipona ri, miripan esa' pe iye'to' oton eke pe ri. Inə' ri kəri itesa' pe pəra na'ne' enapai, itenau rə'kwi ri na'ne' emo'ka miri. ³⁰ Miripan iri ri poitorə eno'ma pəroro'i pona, ewarupi ya'. Miri yau, ukaran ni pi' miri awonsi'ki təyi kititii'ka pi' iye'to' pe,' ta'pə iya. ††

Karimeru Amə' Miri Awonsi'ki Kapirita Amə'

³¹ "Ka'pon, Papa winon uyepə a'tai təmeruntirə yau, miri awonsi'ki tinsərə'i amə' pokon pe, iyereutato' oton tapon po. ††³² Tanporo ri təpataron kon amərato' oton irau, miripan uya ka'pon amə' menka, karimeru amə' pa'simanin uya karimeru amə' menka kasa kapirita amə' piyapai. ³³ Karimeru amə' tərə iya miri tenwo'netə winikui', miri awonsi'ki kapirita amə' təkamisi winikui'.

³⁴ "Miri a'tai si, ta iya miri tenwo'netə wini te'san pi', 'Isi'ti' imiri'nokon ukəipənə nəpərəma'san. Ananəmə'nə kon anənti', seri si iyesa' kon pe e'nito' yau iyekonekasa' rə'pə pata e'kaa'pə si'kiri ri, ³⁵ apəne pəra iwan pe esi a'tai, urepa'pə auya'nokon ui'kiyari ke; tuna'kiri' ke esi a'tai, uwo'pa'pə auya'nokon; ka'kəran pe ri e'tane, uki'ma'pə auya'nokon iiwə' kon ta'. ³⁶ Ipon pəra esi a'tai, urepa'pə auya'nokon upon ke; takuru'ke esi a'tai, umainanpa pi' iwesi'pə kon; pariki'si tau esi a'tai, uka'kəranpase'na iuti'pə kon,' tato' iya oton. †††

³⁷ "Miri a'tai si, ipokena' ton uya ta miri ipi', 'Uyepuru, i'ri a'tai si iwan pe ina uya iyene'pə, miripan ina uya iyewekə'pə; miri awonsi'ki tuna'kiri' ke, miripan

† 25:12 Əru' 13:25 †† Tikin nan paiki esi eke kuru ri pərata a'sinin.

‡ 25:29 Ma'siu 13:12; Ma' 4:25; Əru' 8:18 †† 25:30 Ma'siu 8:12; 22:13; Əru' 13:28 †† 25:31 Ma'siu 16:27; 19:28 ††† 25:36 Saira' 7:32-36

o'pa'pæ ina uya? ³⁸ I'ri a'tai ka'kæran pe ina uya iyene'pæ, miripan iki'ma'pæ ina uya tiwæ' kon ta? I'ri a'tai ipon pæra ina uya iyene'pæ, miripan iponti'pæ ina uya? ³⁹ I'ri a'tai ri takuru'ke miri pe pæra pariki'si tau iwe'tane, ina uti'pæ aka'kæranpai?' tato' oton to' uya.

⁴⁰ "Miri a'tai nin si, kin uya ta miri to' pi', T'napairon ekama uya ipi'nokon, i'ri ri ku'sa' auya'nokon na'ne' pæsamoro sepa' nan nækwi kuru utonpa ton pe te'san pi', uri pi' iku'sa' auya'nokon pe iyesei,' tato' iya oton.

⁴¹ "Miri a'tai ta iya miri, tækamisi winon kon pi', 'Ata-mati' upiyapai, imiri'nokon Papa næpa'nækæ'san! Entanti' apo' ya', Papa nækoneka'pæ makoi miri awonsi'ki itinseræi ton iwano' pe! ⁴² Apæne pæra iwan pe e'tane, urepasa' auya'nokon pæra iyesei ui'kiyari ke; tuna'kiri' ke e'tane, uwo'pa'pæ auya'nokon pæra iyesei; ⁴³ ka'kæran pe e'tane, iiwæ' kon ta' uki'masa' auya'nokon pæra iyesei; upon i'se e'tane, upon ke urepasa' auya'nokon pæra iyesei; takuru'ke e'tane, umainanpasa' auya'nokon pæra iyesei; pariki'si tau e'tane, uka'kæranpai' iutisa' kon pæra iyesei,' tato' iya oton to' pi'.

⁴⁴ "Miri a'tai, to' uya ri mari ei'to' oton, 'Ina epuru, i'ri a'tai ri si ina uya iyene'pæ iwan pe, tuna'kiri' ke, miri pe pæra ka'kæran pe, miripan ina uya asanomasa' pæra iyesei? I'ri a'tai ri si ipon i'se, takuru'ke miri pe pæra pariki'si tau iwe'tane, ina uya ipika'tisa' pæra iyesei?' tato' oton.

⁴⁵ "Miri a'tai si, to' eikæ iya miri, T'napairon ekama uya ipi'nokon, i'ri ri ku'sa' auya'nokon pæra na'ne', pæsamoro sepa' nan nækwi kuru utonpa ton pe te'san pi', uri pi' iku'sa' auya'nokon pe pæra ri iyesei.'

⁴⁶ "Miripan kon utito' oton tiwiri ri ekota'man nito' ya', e'tane ipokena' ton pe iye'sa' kon utito' oton tiwiri ri uko'man nito' ya'," ta'pæ Sises uya. †

To' E'kama'pæ Sises A'si Pi'

(Ma' 14:1-2; Uru' 22:1-2; Isaan 11:45-53)

26 Tanporo si seri ton ekama tæuya tæpo, Sises uya ta'pæ tæpoitoræ ton pi', ² "Mi'tuyatæi'ne' kasa ri To' Epoi Iti'pæ Weyu Ræ'pæ esi awanapai ri ema'sa' yau. Ka'pon, Papa winon tæto' oton ipokapi'to' pe kurusu' pona," ta'pæ iya to' pi'. ††

³ Miri tæpo si, use'man nito' tærawasomanin nan epuru ton miri awonsi'ki Esuweræ amæ' epuru ton amæra'pæ. To' e'seporo'pæ Kaya'pas pata'se' yau, use'man nito' tærawasomanin nan epuru eke pe kuru te'sen. ⁴ To' e'kama'pæ ama'ai Sises a'si pi' iwito' pe tæuya'nokon. ⁵ "E'tane iweyu ræ'pæ a'tai pen. Miri ku'sa' pe iyesei yau, ka'pon amæ' uya nin uri'nokon ewa'noma miri," ta'pæ to' uya.

Sises Karapaima'pæ Pe'tani Po

(Ma' 14:3-9; Isaan 12:1-8)

⁶ Sises esi koro'tau Pe'tani po, Saiman, erekæ'pan tukai' ti'tusen iwæ' tau, ⁷ uri'san uyee'pæ po'toro arapasta yawon po'piyun epe'kena' kuru ri esa' pe, miripan uya a'koka'pæ Sises i'pai pona ima'pæ iya, tæteire' po tenai' tepæ'pæ piyau iyesei koro'tau. ‡

† 25:46 Taniyeræ 12:2 †† 26:2 E'sotas 12:1-27

⁸ Ipoitoræ ton uya seri ensa' a'tai, to' usakorota'pæ, miripan kon uya, "I'rito' pe ima'tanæ'kæ iya?" ta'pæ. ⁹ "Seri po'piyun kæræpo'pomai'no sa'ne epe'kena' pe, miripan epe'pæ tæru'i'no entu'manin nan ena!" ta'pæ to' uya.

¹⁰ Sises uya to' i'tusa' esi'pæ, miripan uya ta'pæ to' pi', "I'ri to' pe pæse ri uri'san a'pi'pitæ auya'nokon? Wakæ ri ku'sa' iya miri upi'. ¹¹ Tiwiri ri entu'manin nan esi ipiyau'nokon, e'tane tiwiri ri uri esi pæra iyesei ipiyau'nokon. ¹² Seri po'piyun masa' iya upona iku'sa' iya miri upun koneka pe uwu'na'ti e'ma ta'. ¹³ T'napairon ekama uya ipi'nokon, itekare næsekamayai'ne' airi ri pata emæ' kaisa ri inkupæ'pæ ræ'pæ ri mari usekama miri, en yau ikupæ pe ri," ta'pæ iya.

Isutas E'kama'pæ Sises Eparankato' Pe Tæuya

(Ma' 14:10-11; Uru' 22:3-6)

¹⁴ 12 kaisaron kon ipoitoræ ton tonpa, Isutas Eskariya' tato' ipi', uti'pæ use'man nito' tærawasomanin nan epuru ton eke ton kuru piya'. ¹⁵ "I'ri ke uye'ma auya'nokon iyena'nokon itæsa' uya yau?" ta'pæ iya to' pi', miripan kon uya 30 kaisa ri siræpa pærata pun i'tu'pæ itiwanon' pe. ¹⁶ Miri si'kiri Isutas esi'pæ itæto' tæuya weyu eporo i'se.

Itepuru Enta'nato'

(Ma' 14:12-21; Uru' 22:7-13, 21-23; Isaan 13:21-30)

¹⁷ A'sarutanæ'sa' Pen Pæreti Pi' Enta'nan Weyu e'sara'ti a'tai, Sises poitoræ ton uyee'pæ ipiya' ekama'pose'na, "Nai yau kuru ina uya To' Epoi Iti'pæ Weyu Ræ'pæ pi' iyenta'nato' koneka ina uya i'se me'an?" ta'pæ to' uya.

¹⁸ To' eikæ'pæ iya, "Entanti' eke pata Surusiran pona ka'pon piya', miripan pi', 'Ti'sa uya tasa' man, "Papa nækoneka'pæ uweyu e'seposa' man, a'ko pe. Miri pe iyesei pi', uri miri awonsi'ki upoitoræ ton pokon pe To' Epoi Iti'pæ Weyu Ræ'pæ kupæ uya iiwæ' tau," tukai', mekamatæi' ipi'," ta'pæ iya. ¹⁹ Ipoitoræ ton uya miri kasa ri nin si To' Epoi Iti'pæ Weyu Ræ'pæ pi' te'to' kon koneka'pæ, ta'pæ iya na'ne' awiri ri.

²⁰ Pata uko'mansa' a'tai, Sises esi'pæ tæteire' po tenai' 12 kaisaron kon pokon pe tepæ'pæ piyau. ²¹ To' enta'na koro'tau, ta'pæ iya to' pi', "T'napairon ekama uya ipi'nokon; itonpa kon uya uyeparankato' oton," ta'pæ iya.

²² Miripan kon upokoita'pæ, to' uya tækaisari'nokon, "T'napai ri, uyepuru, uri pen kuru ri nin!" ta'pæ Sises pi'.

²³ Sises uya ta'pæ, "Kæri tæyu ki'ai'ne' pæsau ya' upokon pe uya uyeparankato' oton. ²⁴ Ka'pon, Papa winon utito' oton tæpi' imenukasa' na'ne' kasa ri, e'tane isi yau ri kæri ri ka'pon esi Ka'pon, Papa winon eparankanin. Wakæ pe nesii'no iyentusa' pæra iyesei yau," ta'pæ iya.

²⁵ Miripan Isutas, eparankanin oton uya nin si ta'pæ, "Rapai, ††† i'napai ri, uri pen kuru ri nin," ta'pæ iya. "Ewai', imiri ri," tukai' Sises uya eikæ'pæ.

‡ 26:7 Uru' 7:37-38 †† 26:11 Isu'taronomi 15:11 ††† 26:15 Sakaraya 11:12 ††† 26:23 Eren 41:9 ††† Rapai, Ti'sa ta e'kwa pe

²⁶ To' enta'na koro'tau ri, Sises uya p̄reti an̄m̄p̄u, miripan uya tenki ta'p̄u Papa pi'. I'kw̄i'p̄it̄u'p̄u iya, miripan ekam̄p̄u iya t̄p̄oit̄or̄u ton ena', tai'ma to' pi', "An̄nti', miripan i'ti'. Seri seri upun," ta'p̄u iya.

²⁷ Miripan uya ko', waain yen an̄m̄p̄u, miripan uya tenki ta'p̄u Papa pi'. To' ena' it̄ur̄u'p̄u iya, tai'ma to' pi', "Se yawon ensiti', imiri'nokon. ²⁸ Seri seri emenna' † ekonekan nito' iwano' um̄n̄u, tu'kan kon iwano' pe ri iye'kwansa' makoi ton pi' usentu'man nito' pe. †²⁹ Ekama uya seri enta' iteperu euku ensito' uya oton pen ipokon pe 'nokon uk̄ip̄un̄u e'to' esa' wanni pe yau emenna' pe ensi uya p̄k̄u pona," ta'p̄u iya.

³⁰ Eren ‡ pi' t̄userenka kon t̄po, to' uti'p̄u Are' W̄p̄u pona.

Pi'ta Uya T̄nonkato' Oton Ekama'p̄u Sises Uya
(Ma' 14:27-31; ̄ru' 22:31-34; Isaan 13:36-38)

³¹ Miri a'tai, Sises uya to' pana'ti'p̄u, "Seri ewarup̄ii tau kuru, tanporo ri unimi auya'nokon miri, te'ku'sen upi' wenai, ap̄ne p̄ra iye'menukasa',

"Karimeru am̄' pa'simanin wini uya miri, miripan karimeru am̄' e'ta'n̄u'to' oton tam̄' ke te'to' kon apai,' †

tukai'. ³² E'tane e'm̄'sa'kasa' t̄po, uti miri arawiri'nokon Kiyarari pona," ta'p̄u iya. †

³³ Miri a'tai, Pi'ta uya, "Tanporon kon uya inintane te'ku'sen ipi' wenai, uri uya nin inonka pen miri," ta'p̄u Sises pi'.

³⁴ Sises uya imaimu eik̄u'p̄u, "T̄napairon ekama uya ipi', seri ewarup̄ii tau kuru, kiritiki uturum̄ rawiri, osor̄wau ite'kwa unonkato' auya oton," ta'p̄u iya.

³⁵ E'tane ri Pi'ta uya, "Uma'tato' pe ri aya'kiri, inonka uya pen ni miri," ta'p̄u. Miri kasa ri mari itonpa ton uya ta'p̄u.

Sises Ip̄rema'p̄u Ke'semani Po
(Ma' 14:32-42; ̄ru' 22:39-46)

³⁶ Miri a'tai, Sises uti'p̄u t̄p̄oit̄or̄u ton pokon pe Ke'semani tukai' tesa'sen pata ya', miripan uya ta'p̄u to' pi', "Se airi eremat̄i', mi airi ip̄rem̄ai' uti tane," ta'p̄u iya. ³⁷ Ta'kiri Pi'ta miri awonsi'ki asa'ri Sepiti munki am̄' ari'p̄u iya, miripan ena'p̄u pokoi pe miri awonsi'ki ika'ni' p̄ra ri. ³⁸ "Uyewan man ika'ni' p̄ra ri, e'tape'ne' pe ri iyesi uma'tan̄k̄u iya ri. Seri yau e'ti', uya'kiri tenu ke e'ti'," ta'p̄u iya.

³⁹ Iti'p̄u miyari pari inni iwa to' piyapai, miripan uta'mo'ka'p̄u non pona tem̄' po, miripan ip̄rema'p̄u, "Uk̄ip̄un̄u, iye'kup̄u pe iyesi yau tiwi upiyapai ko' n̄ta-mai, e'tane uyaseru awiri pen, e'tane iyaseru awiri," ta'p̄u iya.

⁴⁰ Miripan enna'po'p̄u t̄p̄oit̄or̄u ton piya', miripan uya to' e'n̄m̄ eporo'p̄u. Pi'ta ekama'po'p̄u iya, "Uya'kiri pe' imiri'nokon warawoti'si am̄' esi poken p̄ra iyesi tenu ke mara r̄k̄wi'ri?" ta'p̄u iya. ⁴¹ "Tenu ke

esii'ma ip̄rem̄ati', i'tupi'n̄ito' ya' auta'mo'ka kon n̄mai'. Iya'kwar̄u esi inku'pai, e'tane ipun esi i'si'm̄ra," ta'p̄u iya.

⁴² Sises enna'poka'p̄u iyakon ite'kwa pe ip̄rem̄ase'na. "Uk̄ip̄un̄u, iye'kup̄u poken p̄ra ri iyesi yau, seri ko' utama poken p̄ra upiyapai ensi uya a'tai riken, tiwi iyaseru ne'kup̄u," ta'p̄u iya.

⁴³ Iyenna'posa' a'tai kanan, to' ri mari e'n̄n̄pi'sa' eporo'p̄u iya, ap̄ne p̄ra e'tape'ne' pe'ne to' enu pi'pi ton esi ke, ⁴⁴ miripan kon piyapai ip̄rem̄aka'se'na kanan iti'p̄u itosor̄wano ite'kwa pe, wapiya t̄wip̄rem̄a'p̄u kasa ri mari iyep̄rema'p̄u.

⁴⁵ Miripan enna'po'p̄u t̄p̄oit̄or̄u ton piya', miripan uya ta'p̄u to' pi', "Miri si e'n̄n̄ ni pi' ri miri awonsi'ki umoronka'ni pi' ri iwesi kon? Ap̄ne enti'! Iweyu e'se-posa' man! Ka'pon, Papa winon eparankasa' man t̄makooikena' nan ena'! ⁴⁶ E'm̄'sa'kat̄i'! Utinpai'nokon! Uyeparankanin si uye'ka'ni pi' man!" ta'p̄u iya.

Sises A'si'p̄u To' Uya

(Ma' 14:43-50; ̄ru' 22:47-53; Isaan 18:3-12)

⁴⁷ Usauro'ni pi' ri mari iyesi koro'tau, Isutas, 12 kaisaron kon tonpa pe te'sen uyee'p̄u. Ipokon pe anp̄isin kuru ri usepai'ti'pi'sa' supara ke miri awonsi'ki wa'tana ke esi'p̄u, use'man nito' t̄rawasomanin nan epuru ton eke ton kuru miri awonsi'ki ka'pon am̄' epuru ton nennoko'san. ⁴⁸ Eparankanin uya t̄nku'ton ekamasa' esi'p̄u to' pi': "K̄uri sa'su'kayai'ne' si k̄uri ri; ma'sit̄ai'," tasa' esi'p̄u.

⁴⁹ Isutas uti'p̄u Sises piya' to'sari ri, miripan uya ta'p̄u ipi', "Miyari, Rapai ††" miripan a'su'ka'p̄u iya.

⁵⁰ Sises uya ta'p̄u ipi', "Utonpa, iku'se iuye'sa' na'ne' ri iku'ki," ta'p̄u iya. ††† Miri a'tai, ka'pon am̄' uti'p̄u Sises winik̄u' miripan kon uya a'si'p̄u.

⁵¹ Miri pi' t̄ikin nan ni Sises tonpa ton tonpa uya t̄su-paraa' mo'ka'p̄u, miripan uya use'man nito' t̄rawasomanin nan epuru p̄oit̄or̄u pana a'ti'p̄u. ⁵² Sises uya nin si ta'p̄u ipi', "Isuparaai ina'poka'ki si ipata'p̄u ya'! Kamoro supara apurinin n̄'san ni eri'to' oton esi miri supara ke ri. ⁵³ I'tu auya'nokon p̄ra ri iyesi miri, uk̄ip̄un̄u pi' ip̄rem̄ato', miri a'tai upiya' 12 kaisa ri ite'kwa anp̄isin ton kuru ri inser̄u am̄' enno'to' iya upika'tinin nan pe. ⁵⁴ E'tane miri ku'sa' uya pe iyesi yau, itekare uya ekamasa' na'ne' uta'ku'ti p̄ra ri iyesi, miri e'ku'to' oton tasa' iya na'ne'," ta'p̄u iya.

⁵⁵ Miri a'tai, Sises uya ta'p̄u anp̄isin pi', "Main awiron kon pen pe' esa' pe esi seri, iuye'sa' kon na'ne' supara am̄' miri awonsi'ki wa'tana am̄' esa' pe uya'sise'na? W̄i kaisari ri e'tai ko use'man nito', ip̄reman nito' iw̄' p̄k̄u tau tereutai' ka'pon am̄' enupa pi', uya'si auya'nokon p̄ra ri. ⁵⁶ E'tane tanporo ri seri e'ku'sa' pu'kena' am̄' n̄menuka'p̄u uta'ku'tito' pe," ta'p̄u iya.

Miri a'tai si, tanporo ipoit̄or̄u ton uya inonka'p̄u, miripan kon ain̄m̄p̄u.

† T̄ron ni imenukasa' ton yau "emenna' pe" tasa' p̄ra iyesi.
†† 26:28 E'sotas 24:8; Iseremaya 31:31-34 ‡ Eren—iya'tai pura
"Eke Kuru Arer̄u" kuu'p̄u to' uya, Eren 113-118. †† Sakaraya 13:7
‡‡ 26:32 Ma'siu 28:16

††† Rapai, Ti'sa ta e'kwa pe ††† "Utonpa, iku'se iuye'sa' na'ne' ri iku'ki," miri pe p̄ra, "Utonpa, i'ri kan iuye'sa'?"

Sises Esi'pɛ Esuwerɛ Amɛ' Konsɛrɛɛi Ton Piyau
(Ma' 14:53-65; Ƴru' 22:54-55, 63-71; Isaan 18:13-14, 19-24)

⁵⁷ Kamoro, Sises a'sinin nɛ'san uya ari'pɛ Kaya'pas, use'man nito' tɛrawasomanin nan epuru piya', Main pi' enupanin nan miri awonsi'ki Esuwerɛ amɛ' epuru ton amɛrasa' airi. ⁵⁸ E'tane Pi'ta uya e'ma'pɛka'pɛ innon-si'ki ri, use'man nito' tɛrawasomanin nan epuru iwɛ' pɛrorooi pona, miripan ewomɛ'pɛ, iyereuta'pɛ erasu ton piya' te'ku'sen ense'na.

⁵⁹ Use'man nito' tɛrawasomanin nan epuru ton eke ton kuru miri awonsi'ki tanporon kon ni Esuwerɛ amɛ' Konsɛrɛɛi ton esi'pɛ kasi pe ri Sises eseru'tito' warinpa pi', iyeri'to' ya' itɛto' pe tɛuya'nokon. ⁶⁰ E'tane to' uya i'ri ri iteseru eporo'pɛ pen ni miri ri e'tane tu'ke ri kasi ye' pe tɛusauro'san esi'pɛ.

Emennɛ'pɛ tɛpo ri, asa'ron kon ka'pon amɛ' uyee'pɛ, ⁶¹ miripan kon uya si ekama'pɛ, "Pɛse ri uya ta'pɛ, 'Papa iwano' use'man nito', ipɛreman nito' iwɛ' ma'tanɛkɛ uya miri, miripan konekato' pe uya kanan osorɛwau wɛi yau,' ta'pɛ iya," ta'pɛ to' uya.

⁶² Miri a'tai si, use'man nito' tɛrawasomanin nan epuru e'soto'ka'pɛ Sises pi' tase'na, "Eikɛ auya pen ni pe' miri? I'ri tukai' pɛsamoro ka'pon amɛ' usaurokɛ ipi'?" ta'pɛ iya. ⁶³ E'tane Sises enkurumɛ'pɛ e'pana ri.

Use'man nito' tɛrawasomanin nan epuru uya ta'pɛ ipi', "Ayapiyo'ma uya seri Papa tɛuko'mansen uya eta tane i'napairon pe iusekama pa ina pi'; Kɛrai † pe pe' iwesi, Papa Mumu pe?" ta'pɛ iya.

⁶⁴ Sises uya imaimu eikɛ'pɛ, "Ewai', ta auya na'ne' kasa ri, e'tane tanporo ipi'nokon ta uya; Seri enta', Ka'pon, Papa winon ento' auya'nokon oton iyereutasa' Merunti pe Te'sen enwo'netɛ wini, miri awonsi'ki iyepɛ Erɛn poi kapuru' yau," ta'pɛ iya.

⁶⁵ Miri a'tai, use'man nito' tɛrawasomanin nan epuru uya tɛpon karaka'pɛ, miripan uya ta'pɛ, "Papa sapema pe isaurokɛ! I'rito' pe miyari ri ekamanin nan i'se e'ni? Enti', Papa sapema pe isaurokɛ etasa' auya'nokon.

⁶⁶ I'ri ken tukai' misenuminkayatɛu?" ta'pɛ iya to' pi'. "Ima'tato' pe ri iyesi!" ta'pɛ to' uya.

⁶⁷ Miripan kon eta'tapitɛ'pɛ itemɛ' pona, miri awonsi'ki to' uya tɛmokorooi kon ke iwini'pɛ. Tɛron kon uya ri inta'mopitɛ'pɛ, ⁶⁸ tai'ma, "Kɛrai, pu'kena' pe ekamaki ina pi'. Inɛ' iwini?" ta'pɛ to' uya ipi'.

Pi'ta Uya Sises Nonka'pɛ

(Ma' 14:66-72; Ƴru' 22:56-62; Isaan 18:15-18, 25-27)

⁶⁹ Pi'ta ereutasa' esi'pɛ Papa ena' use'man nito' tɛrawasomanin nan epuru iwɛ' pɛrorooi po, miripan piya' to' poitorɛ, uri'san uyee'pɛ. "Ƴmiri sa'ne kɛri ri ko Sises, Kiyarari pon a'kiron nɛ'pɛ," ta'pɛ iya.

⁷⁰ E'tane i'tunin pe pɛra iye'kuu'pɛ tanporo miri yawon kon rau esii'ma. "I'tu uya pɛra ri man i'ri pi' ausaurokɛ tukai'," ta'pɛ iya. ⁷¹ Miripan uti'pɛ pɛroroi mɛra'taai pona. Miri yau, tɛron ni uri'san uya kanan ene'pɛ, miripan uya ka'pon amɛ' miri yau te'san pi',

† Kɛrai; miri pe pɛra, Me'saya; Papa Nanɛmɛ'pɛ ta e'kwa pe; v. 68 yau niri.

"Pɛse ri kɛri ri Sises, Nasare' pon a'kiron nɛ'pɛ," ta'pɛ iya.

⁷² I'tunin pe pɛra kanan iye'ku'kaa'pɛ, Papa kuru tesa'pi'se: "Kɛri ri i'tu uya pɛra man!" ta'pɛ iya.

⁷³ Mara ri iyesi'pɛ tɛpo kamoro miri yau te'soto'pi'se te'san uti'pɛ Pi'ta piya', tase'na ipi', "I'napai ri kuru ri imiri kɛri ri to' tonpa, ausaurokɛ eseru uya iyekama," ta'pɛ to' uya ipi'.

⁷⁴ Miri a'tai si, Pi'ta e'pa'nɛkɛ'pɛ tiwano' pe ri, miripan uya, "Tiwi Papa ukota'mai kasi pe usaurokɛ pi'. Kɛri ri i'tu uya pɛra man!" ta'pɛ.

Miri ta iya a'tai ri, kiritiki uturumɛ'pɛ. ⁷⁵ Miri a'tai si, Pi'ta uya Sises maimu rɛ'pɛ nee'pɛ tenu ya', "Os-orɛwau ite'kwa, I'tu uya pɛra man,' tato' auya oton, kiritiki uturumɛ rawiri!" tawon. Miripan epa'ka'pɛ, miripan ukaramɛ'pɛ ipan pe ri.

Sises Ari'pɛ To' Uya Paire' Piya'

(Ma' 15:1; Ƴru' 23:1-2; Isaan 18:28-32)

27 Awanakɛi' kuru, tanporo use'man nito' tɛrawasomanin nan epuru ton eke ton kuru miri awonsi'ki Esuwerɛ amɛ' epuru ton ekoneka'pɛ Sises uma'tato' pe iku'to' tɛuya'nokon pi'. ² To' uya auron-pitɛ'pɛ, miripan ari'pɛ to' uya Paire', kopɛna ena'.

Isutas E'sa'ma'pɛ Tiwano' Pe

(Inkupɛ'pɛ 1:18-19)

³ Sises eparankanin nɛ'pɛ, Isutas uya si ensa' esi'pɛ miri, to' uya ikonekasa' Sises uma'tato' pe, ipan pe ri ipokoita'pɛ Sises eparankasa' tɛuya pi', miripan uya 30 kaisaron sirɛpa pun na'po'pɛ use'man nito' tɛrawasomanin nan epuru ton miri awonsi'ki Esuwerɛ amɛ' epuru ton ena'. ⁴ "Umakoitasa' man, imakooi pɛn ni mɛnɛ teparankai'," ta'pɛ iya.

"I'ri pe ken si miri uya ina kupɛ? Iiwano' sa'ne miri ko!" ta'pɛ to' uya ipi'.

⁵ Miri wenai, Isutas uya pɛrata pun eno'ma'pɛ use'man nito', ipɛreman nito' iwɛ' pɛ'kɛ ta', miripan enna'po'pɛ tiwano' pe ri e'sa'mase'na.

⁶ Use'man nito' tɛrawasomanin nan epuru ton uya pɛrata pun amuku'pɛ, miripan kon uya ta'pɛ, "Main, Mosi' winon ni pɛremekɛ pe iyesi miri inonkasa' a'tai pɛrata yen ya', apɛne pɛra mɛn epe'pɛ pe iyesi ke," ta'pɛ to' uya. ⁷ Miripan kon ekoneka'pɛ miri pɛrata ke iini ka'nin pata'se' e'mato' pe tukai'. Miri si kupɛ'pɛ to' uya ka'kɛran amɛ' pe te'san eri'sa' u'na'tito' yau pe.

⁸ Miri wenai, ka'pon amɛ' uya miri pata esakɛ Mɛn Pata'se' tukai' seri pɛ'kɛ pona. ††

⁹ Miri si pu'kena' Iseremaya nekama'pɛ rɛ'pɛ pena ri uta'ku'ti'pɛ se tawon: "To' uya si 30 kaisa ri sirɛpa pun anɛmɛ'pɛ, Esuwerɛ amɛ' nɛkupɛ'pɛ itepe' pe, ¹⁰ miripan kon uya miri pɛrata ke iini ka'nin nan pata'se' e'ma'pɛ, uyepuru uya uyapiyo'ma'pɛ awiri ri," ‡ tawon.

†† 27:8 Inkupɛ'pɛ 1:18-19 ‡ Sakaraya 11:12-13

Sises E'soto'ka'pə Paire' Piyau
(Ma' 15:2-5; Ʈru' 23:3-5; Isaan 18:33-38)

¹¹ Miri koro'tau ri Sises e'soto'kasa' esi'pə kopəna Paire' piya', miripan ekama'po'pə Paire' uya, "Esuwerə amə' kin pe' imiri?" ta'pə iya.

Sises uya imaimu eikə'pə, "Ewai', məkayai'ne' kasa ri," ta'pə iya.

¹² Use'man nito' tərawasomanin nan epuru ton eke ton kuru miri awonsi'ki Esuwerə amə' epuru ton uya iri pe, kasi pe ri tesoru'ti a'tai eikə'pə iya pen.

¹³ Miri a'tai, Paire' uya ekama'po'pə, "Eta auya pəra pe' iyesi iri pe to' usaurokə ipi'?" ta'pə iya.

¹⁴ E'tane Sises uya tiki'nan pi' ri to' eikə'pə pen ni, iri pe to' uya təkū'to' pi', kopəna tewansiukai'.

Sises Uma'tato' Pe Ta'pə To' Uya
(Ma' 15:6-15; Ʈru' 23:13-26; Isaan 18:39—19:16)

¹⁵ Kopəna eseru esi'pə ka'pon nonkato' pariki'si tapai to' enta'nato' weyu a'tai anpinin ton nanəmə'pə. ¹⁶ Miri a'tai, tese ke te'sen a'sisa' pariki'si ta' esi'pə, Parapas tukai' tesa'sen. ¹⁷ Tu'kan kon amərasa' a'tai, Paire' uya to' ekama'po'pə, "Nai kəri rupi enpa'ka uya i'se me'atəu iiwano' kon pe? Parapas, miri pe pəra Sises, Kərai † tato' kati?" ta'pə iya. ¹⁸ Apəne pəra tikinta kon pi' to' uya itəsa' tena' tukai' i'tu təuya pi'.

¹⁹ Eseru aimenkato' apon po Paire' eretasa' koro'tau ri, ino'pə uya se main enno'sa' esi'pə ipiya: "Ʈri pe kəri ri, Ʈri ku'nin nə'pə pen ni ka'pon kə'kupəi. Ʈri pe seri pe tekota'mapi'se e'ne'pi'sa' man kəri ri uriya," ta'pə iya.

²⁰ E'tane use'man nito' tərawasomanin nan epuru ton eke ton kuru miri awonsi'ki Esuwerə amə' epuru ton uya ka'pon amə' pori'ma'pə to' uya Parapas ekama'poto' pe inonkato' pe iya, Sises ma'tanəkəi'ma.

²¹ Kopəna uya to' ekama'po'pə, "Nai kəri kuru nonka uya i'se me'atəu iyena'nokon?" ta'pə iya.

"Parapas," ta'pə to' uya.

²² "Ʈri pe ken si Sises, Kərai tato' ipi' kupə uya?" tukai' Paire' uya to' ekama'po'pə.

Tanporon kon uya imaimu eikə'pə, "Kurusu' pona ipokapi'ki!" ta'pə to' uya.

²³ "Ʈrito' pe? Ʈri iri ku'sa' iya?" ta'pə Paire' uya.

E'tane eke pe kuru to' uki'pi'nənpitə'pə, "Kurusu' pona ipokapi'ki!" ta'pə to' uya.

²⁴ Paire' uya ene'pə Ʈri pe iku'to' iya awiri pəra ri, e'tane isi pe ri to' ena esi'pə. Tuna anəmə'pə iya, miripan isemiyakə'pə tu'kan kon rau esii'ma. "Təmako'oi ke pəra esi seri pəse ri ka'pon mənə pi'. Iyenau'nokon ni iyesi miri!" ta'pə iya. ††

²⁵ Tanporon kon uya imaimu eikə'pə, "Tiwi ina miri awonsi'ki ina munki amə' iwano' pe imənə nesii!" ta'pə to' uya.

²⁶ Miripan uya Parapas nonka'pə to' ena', e'tane ari'po'pi'to' pe Sises kupə'pə iya, miri awonsi'ki itə'pə iya kurusu' pona to' uya ipokapi'to' pe.

† Kərai; miri pe pəra, Me'saya; Papa Nanəmə'pə ta e'kwa pe; v. 22 yau niri. †† 27:24 Isu'taronomi 21:6-9

Sises Sapema'pə Soisa Amə' Uya
(Ma' 15:16-21; Isaan 19:2-3)

²⁷ Kopəna soisaai amə' uya si Sises ari'pə kopəna pe e'ni iwə' ta', miripan kon uya tu'kan kon ni soisa amə' aməranəkə'pə Sises woi. ²⁸ To' uya iponka'pə, miripan tətari'nen pon ke to' uya iponti'pə, ²⁹ miripan kon uya tikə ke te'sen e'mepitə'pə aro', kəron pe, miripan ke to' uya arəkə'ti'pə. To' uya iyəi'ti'pə itenwo'netə winon itemiyatə ya', miripan kon e'sekunkapitə'pə irau, miri awonsi'ki to' uya isapema'pə. "Miyari, Esuwerə amə' kin!" ta'pə to' uya Sises pi'. ³⁰ To' eta'tapitə'pə ipona; itəi mo'ka'pə to' uya, miri ke to' uya i'pai wipitə'pə. ³¹ Isapema təpo, to' uya iponka'pə, miripan ponti'pə to' uya ipon ya', miripan ari'pə to' uya kurusu' pona ipokapi'se'na.

Kurusu' Pona Sises Pokapitə'pə To' Uya
(Ma' 15:21-32; Ʈru' 23:26-43; Isaan 19:17-27)

³² To' uti koro'tau, ka'pon Sairini winon, Saiman itese' eporo'pə to' uya, miripan a'kwarəkə'pə to' uya kurusu' ato' pe iya. ³³ To' uyee'pə pata Korəkə'ta tato' ya' (Pu'pi Ʈ'pə Rə'pə Pata ta e'kwa pe). ³⁴ Miri yau, to' uya Sises o'pa'pə i'ne' ke waain tisumai'. Onpasa' təuya a'tai, inensipai pəra iyesi'pə. ‡

³⁵ Kurusu' pona ipokapi'sa' təuya'nokon a'tai, ipon nə'pə ta'nəkə'pə to' uya te'wapiya'kapi'se, ‡³⁶ miripan kon ereuta'pə enpi'se'na. ³⁷ Iwito' iwenai menukasa' poka'pə to' uya i'pai epoi; *SISES PƏSE RI, ESUWERƏ AMƏ' KIN*, tawon. ³⁸ Asa'ron kon ama' rə'san pokapitə'pə to' uya ipokon pe; tiki'ni itenwo'netə wini miri awonsi'ki ikamisi wini tiki'ni.

³⁹ Kamoro ipiyawiri tətisan uya iri pe isapema'pə, ti'pai kon səkəsəkəma'pə to' uya, ‡⁴⁰ miri awonsi'ki ta'pə to' uya, "Imiri, use'man nito', ipəreman nito' iwə' a'morəkənin, miripan ami auya osorəwawon wəi yau, epika'ti'! Iu'tiki kurusu' poi, Papa Mumu pe iwesi yau!" ta'pə to' uya. ‡‡

⁴¹ Miri kasa ri use'man nito' tərawasomanin nan epuru ton eke ton kuru miri awonsi'ki Main pi' enupanin nan miri awonsi'ki Esuwerə amə' epuru ton uya ri isapema'pə. ⁴² "Təron kon pika'ti'pə iya, e'tane tiwa ri iyepika'ti pəra iyesi! Esuwerə amə' kin sa'ne si! Tiwi si nəu'tii kurusu' poi, miri awonsi'ki uri'nokon uya apuri'to' pe. ⁴³ Papa apurinin kəri ri. Tiwi Papa nəpika'tii i'se tesi yau, 'Papa Mumu uri,' tasa' iya pi'," ta'pə to' uya. ‡‡‡

⁴⁴ Miri kasa ri iya'kiri kurusu' pona ipokapi'sa' kon uya isapema'pə.

‡ 27:34 Eren 69:21 †† Tu'kan pen ni emenna' pe imenukasa' ton uya, itonpa'tisa' i'tuto' ipi' tawon ke pu'kena' usaurokə'pə rə'pə uta'ku'tito' pe: "Upon ta'nəkə'pə to' uya təkaisari'nokon te'wapiya'kai' miri awonsi'ki i'tuto' ipi' teno'mapi'se upon anəmə'pə to' uya" ta (Eren 22:18). ‡‡ 27:39 Eren 22:7; 109:25; Saira' 12:17-18; 13:7 ‡‡‡ 27:40 Ma'siu 26:61; Isaan 2:19 ‡‡‡ 27:43 Eren 22:8; Ipu'ketə 2:18-20

Sises Erikupu

(Ma' 15:33-41; Uru' 23:44-49; Isaan 19:28-30)

⁴⁵ 12 a'kura' awonsi'ki 3 a'kura' pu'ku pona ri, tanporo ri pata ewarumamupu. ⁴⁶ 3 a'kura' a'tai'ne ri, Sises uki'pi'numpu, "Iroi, Iroi, rama sapa'tani?" ta'pu iya, "Papa, Papa, i'rito' pe unonkasa' auya?" ta e'kwa pe. †

⁴⁷ Miri yau si te'soto'pi'se te'san uya seri etasa' a'tai, "Iraisa ki'ma pi' man!" ta'pu to' uya. ⁴⁸ Inke para, tikin ni to' tonpa pe te'sen si eka'tumupu miri su'pa epose, waain maku'pi peneka ka' ikii'pu iya, yai pi' tepu'tii' Sises uya ensito' pe ikupu'pu. ††

⁴⁹ E'tane taron kon ka'pon amu' uya, "Tiwi nesii. Apune, Iraisa uye'pu enpai'nokon ipika'tii'," ta'pu to' uya.

⁵⁰ Sises kanan uki'pi'nunka'pu, miripan uya ta'kwaru taru'pu.

⁵¹ Miri a'tai ri si, Esuweru amu' use'mato', ipuremato' itau wapu pe te'sen ekaraka'pu inakapu ponsi'ki non pona a'sa'muyai. Taru'punu amu' esi'pu, miri awonsi'ki ti' amu' uta'morupitu'pu. ⁵² Uruwai' amu'

uta'kokapitu'pu, miripan waku ton ka'pon amu' iy-eri'sa' kon e'mu'sa'ka'pu kanan. ⁵³ To' nin si epa'ka'pu miri uruwai' yapai. Emennu'pu po, Sises e'mu'sa'kasa' a'tai nin si, to' uti'pu miri Surusiran pona. Miri yau, tu'kan kon ni ka'pon amu' uya to' ene'pu.

⁵⁴ Roman amu' soisaai ton epuru miri awonsi'ki ita'kiri te'san itonpa ton Sises erasunti pi' te'san uya taru'punu amu' uti i'tu'pu, miri awonsi'ki tanporon ni te'ku'sen ene'pu, ipan pe ri to' etuipitu'pu, miripan kon uya, "Inapai ri kuru ri ka'si, puse ri esi'pu miri wa Papa Mumu pe!" ta'pu.

⁵⁵ Tu'kan kon ni uri'sami'si amu' esi'pu enpitu pi' in-nonsi'ki. Sises e'ma'pukasa' to' uya esi'pu Kiyarari poi, ipika'ti pi' to' esi'pu i'se iye'to' ke. ⁵⁶ To' koro'tau Meri Mataren; Meri, Isens miri awonsi'ki Iose' san; miri awonsi'ki Sepiti munki amu' san. ††

Sises U'na'ti'pu Iose' Uya

(Ma' 15:42-47; Uru' 23:50-56; Isaan 19:38-42)

⁵⁷ Pata uko'mankapu koro'tau, imaminke' ka'pon, Arama'tiya winon uyee'pu. Itese' esi'pu Iose', Sises poitoru pe iyenasa' ru'pu. ⁵⁸ Paire' piya' iti'pu Sises ekepu ekama'pose, ato' pe tauya. Paire' uya tusoisaai ton apiyo'ma'pu Sises ekepu tato' pe to' uya itena'.

⁵⁹ Iose' uya nin si itekepu ari'pu miri. Iwonti'pu iya epe'kena' pon renen tato' atu ke, ⁶⁰ miripan uya Sises ekepu nonka'pu tiwano' pe emenna' pe ti' akasa' uruwai' pe ya'. Eke ri ti' taturinkai' imura'taai a'koro'pu iya, miripan nin si uti'pu miri, miri yapai. ⁶¹ Meri Mataren miri awonsi'ki taron ni Meri ereutasu' esi'pu ti' akasa' uruwai' pe ratoi pe.

Uruwai' Erasuntinin

⁶² Miri ema'sa' yau, Sapa' a'tai, Papa ena' use'man ni-to' tarawasomanin nan epuru ton, Pari'si amu' uti'pu Paire' piya'. ⁶³ "Ina epuru, kari Sises kasi ye' esi a'tai seri yau nurine isaurokupu esi ina enu yau, 'Osoruwau wai pata'pu pe e'mu'sa'kato' oton,' tawon. ⁶⁴ Miri pe iyese pi', isoisaai ton apiyo'ma' iuruwasii erasuntito' pe to' uya seri awonsi'ki osoruwau wai pu'ku pona ri ima'ta'pu awonsi'ki. Miri para nin iyese yau, ipoitoru ton uye'pu miri itekepu onanse'na, miripan a'tai nin si ka'pon amu' pi', 'Sises e'mu'sa'kaka'pu man,' ta to' uya miri. Seri nin si e'ku'sa' a'tai, wapiya iyese'pu entai ri nin si ennakan nito' e'to' oton miri ipan pe ri," ta'pu to' uya.

⁶⁵ "Aya'kiri'nokon si usoisaai ton ati'," ta'pu Paire' uya. "Entanti', waku pe uruwai' erasuntitanti'," ta'pu iya.

⁶⁶ Miripan kon nin si uti'pu miri uruwai' piya' erasuntise'na. To' uya a'si'pitu'pu waku pe ti' pi'. Miri tupo nin si, soisa amu' uya erasuntito' pe to' uya ikupu'pu miri.

Sises E'mu'sa'ka'pu

(Ma' 16:1-10; Uru' 24:1-12; Isaan 20:1-10)

28 Awanakui' kuru ri nin si, suntaaka epiya'ti pe, Sapa' ema'sa' yau, Meri Mataren miri awonsi'ki taron ni Meri uti'pu Sises uruwasi ti' akasa' ense'na.

² Miri a'tai, isi pe taru'punu esi'pu, apune para Ite'puru inseru u'ti esi'pu Epan poi. Ti' akasa' uruwai' piya' iti'pu, miripan uya ti' ama'pu imura'taai apai, miripan po iyereuta'pu. ³ Sirin pe iyese'pu kamiri' kasa. Ipon esi'pu ipan pe ri aimu'ne, sino kasa. ⁴ Erasunti pi' si te'san soisa amu' etuipitu'pu ipi' ipan pe, miripan kon e'tititi'ka'pu to' uta'mo'ka'pu iyeri'sa' kon kasa.

⁵ Uri'sami'si amu' pi' inseru uya, "Kenari'nuntu! Sises, to' nupokapitu'pu kurusu' pona warinpa auya'nokon tukai' si'tuyai'. ⁶ E'tane ipera man seri yau. Iye'mu'sa'ka'pu ta'pu tauya kasa ri. Apune, ipata'pu entanu'ti'. ⁷ Inke para ipoitoru ton ipana'titanti': 'Iye'mu'sa'kasa' man teriku'pu apai, miripan utin pi' man arawiri'nokon Kiyarari pona. Miri yau ene auya'nokon miri.' Apana'tisa' uya 'nokon si miri," ta'pu inseru uya.

⁸ Kamoro si uri'sami'si amu' enna'po'pu miri uruwai' piyapai to' etuipi'sa' esi'pu e'tane ipan pe ri kanan to' esi'pu pori' pe, miripan kon uti'pu teka'tunse ipoitoru ton pana'tise'na. ⁹ Ite'kwanau para ri, Sises uya to' eporo'pu, miripan uya, "Miyari'nokon!" ta'pu to' pi'. To' uti'pu ipiya' i'ta pi' tauta'sii', to' uya apuripitu'pu. ¹⁰ "Kenari'nuntu!" ta'pu Sises uya to' pi'. "Utonpa ton pi' Kiyarari pona entanti' ka'tanti'; miri yau nin si to' uya uyene miri," ta'pu iya.

Erasu Ton Nekama'pu

¹¹ Utin pi' ri uri'sami'si amu' e'tane, Sises uruwasi erasuntinin nan soisa amu' uti'pu Surusiran pona,

† 27:46 Eren 22:1 †† 27:48 Eren 69:21 ‡ 27:51 E'sotas 26:31-33 †† 27:56 Uru' 8:2-3

‡‡ 27:63 Ma'siu 16:21; 17:23; 20:19; Ma' 8:31; 9:31; 10:33-34; Uru' 9:22; 18:31-33

mīripan kon uya tanporo ri iye'ku'sa' rə'pə ekama'pə
 Papa ena' use'man nito' tərawasomanin nan epuru
 ton eke ton kuru pi'. ¹² Kamoro si Papa ena' use'ma ni-
 to' tərawasomanin nan epuru ton eke ton kuru e'se-
 posa' a'tai Esuwerə amə' epuru ton pokon pe, to'
 ekoneka'pə miri ku'to' kon pe tukai'. Soisa amə' ena'
 eke pe ri pərata tərə'pə to' uya. ¹³ "Se mikatəi', 'Ina
 e'nəntane, ewarupi nau, Sises poitorə ton uya itekepu
 ari'pə,' mikatəi'. ¹⁴ Seri etasa' kopəna uya yau, ikota'ma
 iya 'nokon namai' ina uya auro'ka miri," ta'pə to' uya
 to' pi'. ¹⁵ Soisa amə' uya nin si pərata a'si'pə miri;
 kamoro uya miri kasa me'təi' tasa' awiri ri to' uya
 ikupə'pə. Miri uriya', siya ri seri panton utisa' miri Es-
 uwerə amə' koro'tau ri seri pə'kə pona ri.

Sises Usenpoika'pə Təpoitorə Ton Piya'

(Ma' 16:14-18; Ʈru' 24:36-49; Isaan 20:19-23; Inkupə'pə 1:6-8)

¹⁶ Miri pata'pə pe, 11 kaisaron kon ipoitorə ton uti'pə
 Kiyarari pona, wə' pona, Sises uya, "Miri ya' entanti',"
 ta'pə rə'pə pona. ¹⁷ To' uya ensa' a'tai, to' uya
 apuripitə'pə, e'tane tərən kon uya ikasima'pə. ¹⁸ Sises
 uyee'pə to' piya', mīripan uya ta'pə to' pi', "Umeruntirə
 ke urepasa' man tanporon ni Epən miri awonsi'ki non
 poron kon ni esa' pe e'to' pe. ¹⁹ Miri pe iyəsi pi', siya ri
 entanti' tanporon kon ka'pon amə' ikonekatanti' up-
 oitorə pe to' e'to' pe. To' ipa'taisimatanti' ikupə'pə,
 imu, miri awonsi'ki Wakə A'kwarə ese' yau. ^{†20} To'
 menupatu' tanporon ni ayauro'ka'pə uya 'nokon
 awiron pe to' e'to' pe. I'napai ri kuru ri ipiyau'nokon esi
iweyu u'matə pə'kə pona ri," ta'pə iya to' pi'.

† 28:16 Ma'siu 26:32; Ma' 14:28 †† 28:19 Inkupə'pə 1:8

MA'

Ekamanin

epiya'ti, "Seri, seri wakɛ itekare Papa Mumu, Sises Kɛrai pi'," tukai'. Sises usene ka'pon iku'nin, miri awonsi'ki tɛmeruntirɛ kenan pe. Imeruntirɛ usene enupan nito' iya yau, makoi a'kwarɛ entaino yau, miri awonsi'ki ka'pon amɛ' makooi pi' isentu'ma. Sises usaurokɛ tɛpi' Ka'pon, Papa winon pe, iye'sa' rɛ'pɛ tɛuko'manto' tɛse'na ka'pon amɛ' mo'kanin pe makoi apai.

uya Sises pantomɛ ekama to'sari ri, pana'pan yau, Sises nɛkupɛ'pɛ kuru pi', imaimu ton miri awonsi'ki enupan nito' iya ton entai. To'ken ni Isaan Pa'tes miri awonsi'ki Sises epa'taisima'pɛ, miri awonsi'ki i'tupitɛ pi' Makoi esi'pɛ tɛpo, imenukanin uya inke pɛra ri Sises e'tɛrawasoma'pɛ rɛ'pɛ epi'tin pi', enupan pi' anɛmɛ. Iko'mamɛ kaisari ri, Sises pikiron kon uya ito'ka'nɛkɛ'pɛ wakɛ pe pari, e'tane iteyaton non ena'pɛ miyari ri isi pe. Iu'matɛ pe ekamanin airi ekamasa' iya iye'ku'sa' rɛ'pɛ seri non po Sises uko'manto' iu'matɛ suntaakaai yau, kurusu' pona ipokapitɛ'pɛ, miri awonsi'ki iye'mɛ'sa'ka'pɛ terikɛ'pɛ apai kuru.

Asa'ri na'ne' iu'ma'to' yau'ne, iwa'kɛ'pi'sa' na'ne' pi', tɛron ni ri, pen ni nɛmenuka'pɛ tapi'pitɛ.

Iyawon Ekamanin

Sises ekareei epiya'ti (1:1-13)

Annau Sises e'tɛrawasoma'pɛ Kiyarari po (1:14—9:50)

Kiyarari ponsi'ki Surusiran pona (10:1-52)

Iu'matɛ suntaakaai Surusiran po miri awonsi'ki ipiyau (11:1—15:47)

Sises e'mɛ'sa'ka'pɛ terikɛ'pɛ apai (16:1-8)

Iye'mɛ'sa'kasa' Itepuru usenpoikapitɛ'pɛ miri awonsi'ki iyenuku'pɛ (16:9-20)

Isaan Pa'tes Ekareei

(Ma'siu 3:1-12; ɛru' 3:1-18; Isaan 1:19-28)

1 Seri, seri wakɛ itekare epiya'ti Papa Mumu, † Sises Kɛrai pi'. ² Pu'kena' Aisaya karetaai yau iye'menukasa' na'ne':

"Umaimu ekamanin ennoko uya miri arawiri, iye'ma konekanin pe," ††

tawon.

³ "Rimono' tau ka'pon uki'pi'nɛnpitɛ,

'Itepuru e'ma ikonekatɛ';

to'sa ri ite'ma ikonekatɛ,'" †

tawon. ⁴ Miri kasa si Isaan uyee'pɛ, pa'taisiman pi' ri-mono'ta nono yau miri awonsi'ki makoi apai era'tin epa'taisimato' makoi pi' usentu'man ekareei ekama pi'.

^{†5} Tanporon kon ni Isutiya miri awonsi'ki eke pata Surusiran winon kon ni uti'pɛ ipiya'. Tɛmakooi kon ekama pi', miripan kon pa'taisima'pɛ iya Isotan tuna tɛu'tisen kau.

⁶ Isaan pon esi'pɛ kiyamerɛ i'po' konekasa', o' pi'pi konekasa' esi'pɛ ipokɛrɛɛi pe iworopai pi'. Kairau amɛ' miri awonsi'ki teusan e'ku pi' tenta'nasen pe iye-si'pɛ. ^{†7} Miri awonsi'ki se si esi'pɛ miri itekareei pe:

† Tɛron ni ton imenukasa' yau, Papa Mumu tawon pɛra iyesi.

†† Mara'kai 3:1 † Aisaya 40:3 †† Tɛron ni ton imenukasa' yau,

"Uye'ma'pɛ pe iyepɛ miri ka'pon merunti kuru uyentaino, tɛu'tii' isapatooi euka uya pokena' pen ni.

⁸ Apa'taisima uya 'nokon seri tuna ke, e'tane kɛri ri uya nin si apa'taisima kon miri Wakɛ A'kwarɛ ke," ta'pɛ iya.

Sises Esi'pɛ Epa'taisiman Pi', Se'tan Esi'pɛ I'tupitɛ Pi'

(Ma'siu 3:13—4:11; ɛru' 3:21-22; 4:1-13)

⁹ Miri a'tai, Sises uyee'pɛ Nasare', Kiyarari yawon wini, miripan pa'taisima'pɛ Isaan uya Isotan kau. ¹⁰ Sises ekanwaka koro'tau tuna kapai, ka' uta'koka e'se'ne' pe ene'pɛ iya, miripan uya Ita'kwarɛ u'ti wako'wa kasa ene'pɛ tɛpona. ¹¹ Miri awonsi'ki main uyee'pɛ Epeɛn awonsi'ki, "Umu imiri, uni'nɛnkanɛ; ipi' pori' pe e'ai' ipan pe," tawon. †††

¹² Inke pɛra ri, Ita'kwarɛ uya ennoko'pɛ rimono' ta'.

¹³ Rimono' tau iyesi'pɛ 40 kaisa ri wui, Se'tan ††† esi'pɛ i'tupitɛ pi'. Miri yau ri kanan ene amɛ' pokon pe iye-si'pɛ, miripan ene pi' inserɛ amɛ' esi'pɛ.

Isaan Pa'tes usenpoika'pɛ rimono' tau itekare ekama pi', tawon esi. †† 1:6 2 Kin Amɛ' 1:8 ††† 1:11 Iseneses 22:2; Eren 2:7; Aisaya 42:1; Ma'siu 12:18; Ma' 9:7 ††† Se'tan—Makoi ese' isakon, Papa eseru ewaruma'tinin ta e'kwa pe.

Wapiyaro' Kon Tupoitoru Pe Te'ton Kon Ki'ma'pæ Sises Uya

(Ma'siu 4:12-22; Uru' 4:14-15; 5:1-11)

¹⁴ Isaan a'sisa' to' uya tupo pariki'si ta', Kiyarari pona Sises uti'pæ, wakæ Papa ekareei ekama pi'. ¹⁵ "Iweyu e'seposa' man, Papa e'to' esa' wannî pe man a'ko pe! Amakooi kon apai era'titi', miri awonsi'ki itekare apuriti'!" ta'pæ iya. †

¹⁶ Sises usari koro'tau parau ku'pîri Kiyarari piyawiri, asa'ron kon moro' a'sinin nan ka'pon amæ' ene'pæ iya, Saiman, miri awonsi'ki iyakon Anturu pokon, tæpunweræ kon yai moro' amæ' a'si to' uya esi'pæ. ¹⁷ Sises uya ta'pæ to' pi', "Upikiri isi'ti'. Ikonekato' kon pe uya ka'pon amæ' a'sinin nan pe," ta'pæ iya. ¹⁸ Miri pe ri, tæpunweræ kon tæninse to' uti'pæ ipikiri.

¹⁹ Inni iwa ru'kwi itisa' a'tai, Isens ene'pæ iya, Sepiti mu miri awonsi'ki Isaan, iyakon kanau yau, tæpunweræ kon konepitu' pi'. ²⁰ Oko pe pæra ri, to' ki'ma'pæ iya, miripan kon uya tækupæ kon miri awonsi'ki aka'ne' pe anænsa' kon ipoitoru ton pokon pe tæninse kanau yau, to' uti'pæ ipikiri.

Makoi A'kwaræ Enpa'ka'pæ Sises Uya

(Uru' 4:31-37)

²¹ To' uti'pæ Ka'paneyan pona; Sapa' uye'sa' a'tai, Sises uti'pæ Esuweræ amæ' usenupato' iwæ' ta'. Miri yau, to' enupa pi' iyepiya'ti'pæ. ²² Ka'pon amæ' usewansiuka'pæ enupan nito' iya pi', apæne pæra tenupa iya 'nokon pi' tæmeruntirækenan pe kuru ri, Main pi' enupanin nan kasa pæra. †²³ Miri koro'tau, ka'pon, makoi ‡ a'kwaræ yen pe te'sen miri yau Esuweræ amæ' usenupato' iwæ' tau, uki'pi'næmæ'pæ, ²⁴ "Sises, Nasare' pon, i'ri pe ina ku'se'na iuye'sa'? Ina pe' ma'tanæ'se'na iuye'sa'? Kinyi'tuyai' imiri kæri ri—Wakæ Ye' Papa Iwano'!" ta'pæ iya ipi'.

²⁵ "E'pana e'ki! Epa'kaki iyapai!" ta'pæ Sises uya e'se'ne' pe.

²⁶ Makoi a'kwaræ uya e'se'ne' pe ka'pon i'ki'ma'pæ, miripan epa'ka'pæ iyapai tæpirorænse. ²⁷ Ka'pon amæ' usewansiuka'pæ, miripan kon usekama'popitu'pæ tiwano' kon pe, "I'ri si seri? Emenna' usenupan nito'—merunti a'kiron! Makoi a'kwaræ ton ni apiyo'manin, miripan kon esi imaimu awiri!" ta'pæ to' uya.

²⁸ Itekareei uti'pæ inke pæra kuru ri siya ri Kiyarari nono poro.

Tu'kan Kon Ni Epi'tipitu'pæ Sises Uya

(Ma'siu 8:14-17; Uru' 4:38-41)

²⁹ Tapa'kasa' kon a'tai Esuweræ amæ' usenupato' iwæ' tapai, to' uti'pæ Saiman miri awonsi'ki Anturu pata'se' ya'. Isens miri awonsi'ki Isaan pokon uti'pæ to' a'kiri.

³⁰ Saiman ewo'pæ esi'pæ e'kiii'man pi', te'kwe' tau. Inke pæra ri Sises uye'sa' a'tai, to' uya ekama'pæ ipi'. ³¹ Sises uti'pæ ipiya', itemiyatæ pi' ta'sii' i'mæ'sa'ka'pæ iya.

† 1:15 Ma'siu 3:2 †† 1:22 Ma'siu 7:28-29 ‡ makoi, miri pe pæra iri, Kiri' maimu yau; v. 26-27 yau niri.

Iye'kiii'mato' ereuta'pæ, miripan uya to' mæta'napa'pæ.

³² Pata uko'mansa' a'tai, wæi enu pata'pæ pe, ka'pon amæ' uya tanporo ri takuru'kena' nan miri awonsi'ki makoi a'kwaræ yen ton nee'pæ Sises piya'. ³³ Tanporo ri miri pata yau te'san ka'pon amæ' amæra'pæ mæra'ta na'. ³⁴ Sises uya tu'kan kon ni takuru'kena' nan epi'tipitu'pæ to' eparan apai'ne, miri awonsi'ki makoi a'kwaræ ton ni enno'pitu'pæ iya. Makoi a'kwaræ ton usaurokæ i'se pæra ri iyese'pæ, apæne pæra to' uya ti'tu wena'i.

Sises Ipærema'pæ Tæ'kenan Pata Yau

(Uru' 4:42-44)

³⁵ Awanakui' kuru, ewarupi pe ri mari pata e'tane, Sises e'mæ'sa'ka'pæ, miripan uti'pæ iuti tapai tæ'kenan pata ya' ipæremase'na. ³⁶ E'tane Saiman miri awonsi'ki itonpa ton uti'pæ iwarinpase'na. ³⁷ To' uya eposa' a'tai, "Tanporon kon man awarinpa pi'!" ta'pæ to' uya ipi'.

³⁸ Sises uya to' eiku'pæ, "Tæron ni airi eke iwa ton a'ko pa'nan pata ton ya' utinpai'nokon. Miri yau'ne kanan itekare ekamato' pe uya. Mirito' pe uye'sa' seri," ta'pæ iya.

³⁹ Miripan uti'pæ siya ri Kiyarari poro itekare ekama pi' Esuweræ amæ' usenupato' iwæ' ton tau, miri awonsi'ki makoi a'kwaræ ton ni enno'pitu'pæ iya. ††

Erekæ'pan Ka'pon Epi'ti'pæ Sises Uya

(Ma'siu 8:1-4; Uru' 5:12-16)

⁴⁰ Erekæ'pan ‡ ka'pon uyee'pæ Sises piya'. Tese'mu po esii'ma iyeta'kwanæmæ'pæ ipi', "Inku'pai iwesi yau, wakæ pe ukupæ auya," ta'pæ iya.

⁴¹ Sises usentu'ma'pæ ††† ipi'. Temiyatæ inka'pæ iya, miripan uya a'pitu'pæ. "Inku'pai ri e'ai'. Wakæ pe e'ki!" ta'pæ iya ipi'. ⁴² Miri a'tai ri, ka'pon erekæ usepi'ti'pæ, miripan ena'pæ wakæ pe ri. ⁴³ Sises uya inke pæra ennokopæ ipanama tupo se tukai', ⁴⁴ "Inæ' pi' ri seri kusekamai, e'tane enta isenpoikata Papa ena' use'man nito' tærawasomanin ena', miri awonsi'ki iuse'mato' pe te'sen, Mosi' uya tasa' na'ne' awiri mæturæi', iyekorækasa' ekamanin pe to' pi'," ta'pæ iya. †††

⁴⁵ E'tane kæri ri ka'pon uti'pæ siya ri itekareei ekamase. Miri moron næ'pæ pe Sises epa'ka poken pæra ri iyese'pæ eke iwa pata ton ya'ne, e'tane ri ka'pon amæ' uye'pitu'pæ mi'tapai'ne ri ipiya'.

Ipu'tika'sa' Ka'pon Epi'ti'pæ Sises Uya

(Ma'siu 9:1-8; Uru' 5:17-26)

2 Emennæ'pæ po iwa ri, Sises enna'po'pæ Ka'paneyan pona. Miri a'tai, tæpata'se' ya' iyen-na'posa' man tawon useta'pæ. ² Tu'ke ri ka'pon amæ' amæra'pæ, pata oton pæra ri pata tæku'se mæra'ta airi'ne ri. Sises esi'pæ itekare ekama pi' to' pi'. ³ Miri a'tai, asakiri'nan kon ka'pon amæ' uya ipu'tika'sa' ka'pon nee'pæ ipiya'. ⁴ Apæne pæra anpisin pe ka'pon

†† 1:39 Ma'siu 4:23; 9:35 †† Erekæ'pan, miri pe pæra Leper, Enkeri'si pe. Kiri' maimu yau utapuripitu'pæ tu'kan ni pi'pi eparan ese' pe, leprosy kuru pen ni pi'. ††† Tæron ni ton imenekasa' yau, usakorota'pæ tawon esi. †††† 1:44 Ripaiti'kas 14:1-32

amə' esi pi' itərə təuya'nokon poken pəra Sises piya', iteuta koneka'pə to' uya iuti nakapu yai Sises epoi, miri awonsi'ki aka təkən po, ka'pon ipu'tika'sa' nu'ti'pə to' uya iyapon po ri. ⁵ Sises uya to' uya apurito' ene'pə, miripan uya ipu'tika'sa' ka'pon pi' ta'pə, "Mooi, amakooi pi' usentu'masa' man," ta'pə iya.

⁶ Miri yau tereutai' te'san, Main pi' enupanin nan usenuminka'pə tiwano' kon pe, ⁷ "Iri pe iyese pi' miri kasa Papa sapema pe ri isaurokə? Inə' ri sa'ne makoi pi' təusentu'masen pəra ri iyese miri ko, Papa riken!" ta'pə to' uya.

⁸ Miri a'tai ri, Sises uya ta'kwarə yau i'tu'pə to' usenuminka'pə tewan kon yau, miripan uya ta'pə to' pi', "Iri pe iyese pi' miri kasa iusenuminka' kon? ⁹ Nai esi sa'man pe pəra iwa pəse ri ipu'tika'sa' pi' tato'; 'Amakooi pi' usentu'masa' man,' ta, miri pe pəra, 'Te'mə'sa'kai' ayapon tanəse enta,' ta? ¹⁰ Seri pe enpoika uya si seri non po, Ka'pon, Papa winon piyau merunti esi makoi pi' usentu'man nito'," ta'pə iya, miripan uya ipu'tika'sa' ka'pon pi' ta'pə, ¹¹ "Ta uya ipi', e'mə'sa'ka', ayapon anəki, enna'po' apata'se' ya!" ta'pə.

¹² To' uya ri enpi'tane ka'pon e'mə'sa'ka'pə, tapon anəmə'pə iya, miripan uti'pə. Ipan pe ri to' usewansiu-ka'pə, miripan kon uya Papa apuripitə'pə, "Seri waraino ensa' uya'nokon pəra ri man!" tai'ma.

Ripai Ki'ma'pə Sises Uya Təpoitorə Pe
(Ma'siu 9:9-13; Ɔru' 5:27-32)

¹³ Sises enna'poka'pə kanan parau ku'piri e'pi pona. Anpisin pe ka'pon amə' uyee'pə ipiya', miripan kon enupa pi' iye'sara'ti'pə. ¹⁴ Isari koro'tau, pərata aməranə'nin, Ripai, Arə'piyas mu ene'pə iya, iyereutasa' pərata aməranə'to' iwə' tau. Sises uya ta'pə ipi', "Uya'kiri isi'ki," miripan Ripai e'mə'sa'ka'pə, iti'pə iya'kiri.

¹⁵ Sises esi koro'tau enta'nən pi' Ripai iwə' tau tu'kan kon ni pərata aməranə'nin nan miri awonsi'ki təmakooikena' nan esi'pə enta'nən pi' ipokon pe, miri awonsi'ki ipoitorə ton pokon pe ri, apəne pəra tu'ke ri ipikiri to' esi ke. ¹⁶ Main pi' enupanin nan tonpa ton, Pari'si amə' pe te'san uya Sises enta'na ene'pə pərata aməranə'nin nan miri awonsi'ki təmakooikena' nan pokon pe, miripan kon uya ipoitorə ton ekama'po'pə, "Iri pe iyese pi' kamoro rupi pokon pe iyenta'na?" ta'pə.

¹⁷ Sises uya to' eta'pə, miripan kon eikə'pə iya, "Atu' pe te'san ka'pon amə' esi miri ta'ta i'se pəra ri, e'tane kamoro takuru'ke te'san niken esi i'se. Uye'sa' seri ipokena' ton ni ka'pon amə' ki'mase'na pen, e'tane təmakooikena' nan niken," ta'pə iya.

Iri Pe Iyese Pi' Useruman?
(Ma'siu 9:14-17; Ɔru' 5:33-39)

¹⁸ Isaan Pa'tes miri awonsi'ki Pari'si amə' poitorə ton useruma esi'pə tenta'nai' pəra. Təron kon ka'pon amə' uyee'pə Sises piya' ekama'pose'na, "Iri pe iyese pi' Isaan Pa'tes poitorə ton miri awonsi'ki Pari'si amə' poitorə ton useruma tenta'nai' pəra, e'tane ipoitorə ton useruma pəra ri iyese?" ta'pə to' uya.

¹⁹ Sises uya to' eikə'pə, "Nai kasa warawo' temari'masen nəkima'san useruma tenta'nai' pəra təpiyau'nokon ni iye'tane? To' useruma pəra iyese təpiyau'nokon iye'tane. ²⁰ E'tane iweyu e'sepoto' oton warawo' temari'masen emo'kato' oton to' piyapai; miri wəi a'tai nin si, to' useruma miri tenta'nai' pəra.

²¹ "Inə' uya ri emenna' pon ke ipooi'pi pon a'si'ti pəra ri iyese miri. Miri kasa iyese yau, emenna' pon uya ipooi'pi pon karaka eke pe ri iteuta təkuse. ²² Inə' uya ri emenna' waain enti pəra ri iyese miri ipooi'pi iten ya'. Miri kasa iyese yau, asa'ri ri nin si ima'ta miri. Emenna' iten esi emenna' waain yen pe," ta'pə iya.

Sapa' Eseru Ekama'popitə
(Ma'siu 12:1-8; Ɔru' 6:1-5)

²³ Təron ni Sapa' a'tai, Sises uti esi'pə a'nai' e'kwa nawiri. Təuti'ma'nokon ipoitorə ton uya a'nai' e'suru-upi'sa' i'kwi'piti'pə. ²⁴ Pari'si amə' uya ta'pə ipi', "Apəne enki, i'ri pe iyese pi' Main uya təkuse' sen pen Sapa' a'tai tasa' rə'pə kupə to' uya?" ta'pə.

²⁵ Sises uya to' eikə'pə, "Etanin nan pen pe' imiri'nokon Tepi' nəkupə'pə təpoitorə ton pokon pe, iwan pe tesi kon pi' tenta'nato' kon i'se tesi kon a'tai? ²⁶ Miripan uti'pə Papa iwə' ta', miripan enta'na'pə ipəremasa' pəreti pi'. Seri e'kupə'pə Apiya'ta, Papa ena' use'man nito' tərawasomanin nan epuru a'tai. Use'man nito' tərawasomanin nan niken nikunə Main uya tasa' awiri. E'tane Tepi' enta'na'pə ipi', miri awonsi'ki tətonpa ton ni niri repapitə'pə iya," ta'pə iya. †

²⁷ Miripan Sises uya ta'pə, "Sapa' ekonekasa' ka'pon iwano' pe, ka'pon ekonekasa' pen Sapa' iwano' pe. ²⁸ Miri uriya', Ka'pon, Papa winon esi Sapa' Epuru pe ri," ta'pə iya.

Ka'pon Iyaipətasa' Itemiya
(Ma'siu 12:9-14; Ɔru' 6:6-11)

3 Təron ni a'tai Sises uti'pə Esuwerə amə' usenupa-to' iwə' ta'. Miri yau, ka'pon iyaipətasa' amərasa' itemiyatə esi'pə. ² Təron kon esi'pə Sises eseru'tito' təuya'nokon iwenai kupə iya ene i'se, miripan kon uya a'ko pe esii'ma enpi'tə'pə, Sapa' a'tai pe' epi'ti iya tukai'. ³ Sises uya ta'pə ka'pon iyaipətasa' amərasa' itemiyatə pi', "E'mə'sa'ka' tanporon kon rau," ta'pə iya. ⁴ Miripan uya ka'pon amə' ekama'po'pə, "Nai esi Main, Mosi' winon awiri Sapa' a'tai təkuse' sen pe: wakə kupə, miri pe pəra iri kupə kati? Ka'pon pika'ti ima'ta namai', miri pe pəra iwini kati?" ta'pə iya. E'tane e'pana to' esi'pə.

⁵ Sises usakorota uya to' enpi'tə'pə, ipan pe ri ipokoital'ma ri mari, apəne pəra sa'man pe ri to' ewan esi pi', miripan uya ta'pə ka'pon pi', "Iyemiyatə inka'!" Inka'pə iya, miripan emiyatə enna'po'pə tesi'pə ya'. ⁶ Miri a'tai, Pari'si amə' uya təusenupato' kon iwə' nimi'pə, miripan kon e'seporo'pə kin pe te'sen, Era' tonpa ton pokon pe, miripan kon ekoneka'pə Sises wi-to' pe təuya'nokon pi'.

† 2:23 Isu'taronomi 23:25 †† 2:25 1 Sanwerə 21:1-6 † 2:26 Ripaiti'kas 24:9

Anpisin Esi'pɛ Parau Ku'pɪri E'pi Po

7 Sises miri awonsi'ki ipoitorɛ ton uti'pɛ parau ku'pɪri ka'. Tu'ke ri anpisin Kiyarari winon kon uti'pɛ ipikiri. 8 Pɛsamoro uyee'pɛ Isutiya wini, Surusiran wini, Itumiya wini, Isotan ratoi nono wini, miri awonsi'ki Taya miri awonsi'ki Saitan nono wini'ne. Anpisin ton ni uyee'pɛ Sises piya', apɛne pɛra inkupɛnɛ etasa' tɛuya'nokon pi'. 9 Apɛne pɛra anpisin pe ri to' esi pi', Sises uya tɛpoitorɛ ton auro'ka'pɛ kanau epoto' pe to' uya tekanwa'tito' ya' ka'pon amɛ' uya tu'ke ri tɛu'na'ti namai'. 10 Tu'kan kon ni epi'tisa' iya pi', tanporon kon ni takuru'kena' nan uyee'pɛ tɛuta'tu'mapi'se ri a'pi'se'na. 11 Makoi 11 a'kwarɛ yen ton uya ensa' a'tai, to' uta'mo'kapitɛ'pɛ irakɛi', miripan kon upirorɛnpitɛ'pɛ, "Imiri ri kɛri Papa Mumu!" ta'pɛ to' uya. 12 Sises uya e'se'ne' pe makoi a'kwarɛ yen ton panama'pɛ, kɛri ri kɛri ri ta to' uya namai' tɛpi'.

Sises Uya Tɛpoitorɛ Ton Anɛmɛ'pɛ
(Ma'siu 10:1-4; Ɔru' 6:12-16)

13 Sises uti'pɛ wɛ' pona ri, miripan uya kamo i'se te'to' ton ki'ma'pɛ, miripan kon uyee'pɛ ipiya', 14 miripan kon anɛmɛ'pɛ iya 12 kaisa ri. To' koneka'pɛ iya itekare ekamai' enno'sa' kon pe, tɛpiyau to' e'to' pe miri awonsi'ki to' enno'to' pe tɛuya itekare ekamase'na, 15 tɛmeruntirɛ ke to' e'to' pe makoi a'kwarɛ enpa'kapɪ'nin nan pe. 16 Pɛsamoro si inanɛmɛ'san 12 kaisaron kon: Saiman (Pi'ta tukai' inese'ti'pɛ); 17 Isens miri awonsi'ki Isaan, Sepiti munki amɛ' (Powanoses tukai' to' ese'ti'pɛ iya, Korɛme Munki ta e'kwa pe); 18 Anturu, Piri', Pa'taramiu, Ma'siu, Tamas, Isens Arɛ'piyas mu, Tatiyas, Saiman Usera' tukai' tesa'sen, 19 Isutas Eskariya', eparankanin pe iyese'pɛ na'ne'.

Sises Miri Awonsi'ki Pirisipupɛ
(Ma'siu 12:22-32; Ɔru' 11:14-23; 12:10)

20 Sises ewomɛ'pɛ iuti ta'. Anpisin ni kanan amɛrakaa'pɛ Sises miri awonsi'ki ipoitorɛ ton enta'na-to' a'tai pɛra ri. 21 Seri etasa' itonpa ton uya a'tai, ikan to' uti'pɛ, apɛne pɛra ka'pon amɛ' uya, "Itano'masa'," ta pi'. 22 Tɛron kon Main pi' enupanin nan Surusiran wini iye'sa' kon uya ta'pɛ, "Pirisipupɛ 11 esi miri iyau. Makoi amɛ' epuru wini makoi a'kwarɛ ton enpa'kapitɛ iya miri," ta'pɛ. 11 23 Miri uriya', Sises uya ka'pon amɛ' ki'ma'pɛ tɛpiya'. Miri yau, panton ekama'pɛ iya to' pi': "Nai kasa Se'tan 11 niri enpa'ka Se'tan uya tukai'?" 24 Esa' wanni ton epantakapi'sa' yau, tiwano' pe ri isewa'nomai' to' uko'mamɛ pen ni miri. 25 Isiwɛ' tau te'san epan-takapi'sa' pe iyese' yau, tiwano' kon pe isewa'nomai'

† 3:10 Ma' 4:1; Ɔru' 5:1-3 †† Makoi, miri pe pɛra Iri, Kiri' maimu yau; v. 30 yau niri. ‡ Usera'—Roman amɛ' enapai temo'ka kon i'sero'. †† Pirisipupɛ - Iuti epuru ta e'kwa pe, Makoi ese' isakon. ††† 3:22 Ma'siu 9:34; 10:25 ††† Se'tan—Makoi ese' isakon, Papa eseru ewaruma'tinin ta e'kwa pe; v. 26 yau niri.

kamoro uko'mamɛ pen ni miri. 26 Miri awonsi'ki tiwano' pe ri Se'tan usewa'noma yau miripan epan-takapi'sa', moro iko'mamɛ pen ni miri; iu'ma'to' ri e'se-posa'. 27 "Inɛ' ri ewomɛ pɛra iyese miri pana'pan ka'pon iwɛ' ta' tanporo itapuruui e'ma'tise'na, wapiya auronpi'sa' iya a'tai riken; miri a'tai nin si, itimamin ari iya itiwɛ' tapai. 28 "Inapairon ekama uya ipi'nokon, tanporon ni ka'pon amɛ' makooi, isapema pe ri to' usauro'sa' rɛ'pɛ pi' 11 usentu'man. 29 E'tane inɛ' ri kɛri isapema pe Wakɛ A'kwarɛ pi' isauro'sa' pi' usentu'man pɛra ri iyese miri, apɛne pɛra siyaro' pe ri iye'makoimasa' miri," ta'pɛ iya. 5 30 Sises uya seri ta'pɛ, tɛron kon uya, "Makoi a'kwarɛ esi iyau," tasa' pi'.

Sises San Miri Awonsi'ki Iyakon Non
(Ma'siu 12:46-50; Ɔru' 8:19-21)

31 Miri a'tai, Sises san miri awonsi'ki iyakon non uyee'pɛ. Te'soto'pi'se pɛroroi po iki'manin ennoko'pɛ to' uya. 32 Anpisin ton ni ereutapi'sa' esi'pɛ Sises woi, miripan kon uya ipana'ti'pɛ, "Asan miri awonsi'ki ayakon non esi pɛroroi po awarinpa pi'," ta'pɛ to' uya. 33 Sises uya to' ekama'po'pɛ, "Inɛ' si usan? Inɛ' yan si uyakon non?" ta'pɛ iya. 34 To' si ene'pɛ iya, ka'pon amɛ' ereutapi'sa' tɛwoi, miripan uya ta'pɛ, "Pɛsamoro usanon miri awonsi'ki uyakon non. 35 Inɛ' ri Papa e'to' i'se ku'nin esi miri uyakon pe miri awonsi'ki uparusi pe miri awonsi'ki usan pe," ta'pɛ iya.

Umi Pi' Te'sen Pantomɛ
(Ma'siu 13:1-23; Ɔru' 8:4-15)

4 Sises kanan e'sara'tikaa'pɛ to' enupa pi' parau ku'pɪri piyau. Anpisin ton ka'pon amɛ' iwoi iyamɛrasa' kon esi'pɛ tu'ke ri. Miri pi', iyekanwa'ti'pɛ kanau ya' ereutai' parau ku'pɪri kau, tanporo ka'pon amɛ' e'tane a'mun po, tuna e'pi po. 5 12 Tu'kan pi' ri to' enupa'pɛ iya panton yai. To' enupa tɛuya yau, ta'pɛ iya to' pi': 3 "Apɛne etati! Umi pi' te'sen uti'pɛ kiyari ye' pinse'na tɛpa'karakai'. 4 Ipa'karaka iya koro'tau, tɛron ni ton uta'pokɛ'pɛ asanta ta'. Toron amɛ' uyee'pɛ miripan kon uya iku'pɛ. 5 Tɛron ni ton uta'pokɛ'pɛ ti' pe te'sen ya', eke pe pɛra te'sen non ya'. Inke pɛra iya'ta'pɛ, apɛne pɛra i'nau pɛra non esi ke. 6 E'tane wɛi enu enu'sa' a'tai, a'ne' pe ipuru'pɛ iya miripan aipɛta'pɛ, apɛne pɛra imi' ton utipi'sa' pɛra iyese wenai. 7 Tɛron ni ton ite' ton uta'pokɛ'pɛ tikɛkenan nɛ'ta'. Iya'ta'pɛ, miripan e'tane iwitanɛkɛ'pɛ iya, miripan epeta'pɛ pen ni. 8 Miri e'tane ri, tɛron ni ton uta'pokɛ'pɛ wakɛ non ya', miripan uwa'ta'pɛ, miripan epeta'pɛ tɛron ni ton esi'pɛ 30 kaisa ri ite'kwa iteperu, tɛron ni 60, miri awonsi'ki 100 kaisari ri ite'kwa e'to' airi inpimi'pɛ entai ri," ta'pɛ iya.

11 11 Tɛron ni imenukasa' ton, isapema pe ri to' usauro'sa' rɛ'pɛ pi' Papa pi', tawon esi. § 3:29 Ɔru' 12:10 §† 4:1 Ɔru' 5:1-3

⁹ Miri a'tai Sises uya ta'pə, "Kəri təpana ke na'ne' eta-to' ike, tiwi netai," ta'pə.

¹⁰ Sises esi koro'tau tikin sari, isaurokə etanin nə'san uyee'pə ipoitorə ton pokon pe ekama'pose'na, i'ri ta iya e'kwa pe iyesei tukai'. ¹¹ To' pi' ta'pə iya, "Ama' aino Papa e'to' esa' wannī pe e'tusa' iyena'nokon. E'tane kamoro mi airon kon pi' tanporon ni usekama panton yai,

¹² "to' uya ri enpitə miri e'tane wakə pe to' uya ene pen ni,

to' uya ri eta miri ito'ka'nəkəi'ma pəra ri.

Miri kupə to' uya pe iyesei yau, to' era'ti nesii'no Papa winikəi', miripan kon pi' nin nəsentu'mai'no.' † tasa' iya."

¹³ Miri a'tai, Sises uya ta'pə to' pi', "Seri pe' panton to'ka'nəkə auya'nokon pəra ri iyesei? I'ri kasa ken si təron ni panton to'ka'nəkə kon pa? ¹⁴ Umi pi' te'sen uya Papa Maimu pa'karaka. ¹⁵ Təron kon ka'pon amə' esi ite' ipa'karakasa' uta'po'sa' asanta ta' kasa. Eta to' uya pe ri, Se'tan †† uyepə Main mo'kase'na to' ya' ipa'karakasa'. ¹⁶ Təron kon ka'pon amə' esi ite' ton ti' pona ita'po'sa' kasa. Main eta təuya'nokon a'tai, inke pəra ri to' uya anəm tēpori'ma kon pe. ¹⁷ E'tane to' mi' pəra to' esi, inke to' uko'mamə pəra iyesei. I'ri ri an-pokəmanin miri pe pəra kota'manin uye'sa' a'tai main uriya', inke pəra to' e'nonka ipiyapai. ¹⁸ Miri e'tane ri, təron kon ka'pon amə' esi miri ite' tikəkənan nə'ta' ipa'karakasa' kasa, main etanin nan, ¹⁹ e'tane təkə'manto' kon pi' təkəwankamasan, ipərataaike' pe e'nito' nenku'tinə ton, miri awonsi'ki təron ni ton ni i'se to' e'to' uya main iwitanəkə. Miri uya nin si iyepeta pəra ikupə. ²⁰ Təron kon nin si esi miri ite' wakə non ya' ipa'karakasa' kasa. To' uya main eta, miri awonsi'ki to' uya ri anəm, miripan kon epeta 30, 60, miri awonsi'ki 100 kaisari ri ite'kwa ipa'karakasa' rə'pə entai ri," ta'pə iya.

Raan'pu Pəsau O'non
(Uru' 8:16-18)

²¹ Ta'pə iya to' pi', "Inə' ri pe' raan'pu ewonnə'nin pəsau o'koi' itəto' pe təuya, miri pe pəra e'nən nito' apon o'koi' ri? E'tane ru'ku, itapon pona pe' itənin pen imiri? ††† Apəne pəra onansa' pe te'sen e'niponkato' pe ri iyesei; iwapu'tisa' pe te'sen epa'ka kipo'pona. ††† Kəri təpana ke na'ne' etato' ike, tiwi netai!" ta'pə iya.

²⁴ Ta'pə iya kanan to' pi', "Inetanə kon pi' wakə pe isenuminkati'. I'tuto' auya yai pe ri inkupə'pə yai iyena' i'tu miri—miri entai ri. ††† Inə' ri itesa' pe te'sen repa miri miyari ri. Inə' ri i'ri esa' pen ni enapai imo'ka miri, itenawon nə'kwi ri," ta'pə iya. †††

Ta'tasen Itena'pi Pantomə

²⁶ Sises uya kanan takaa'pə, "Papa e'to' esa' wannī pe esi miri ka'pon kiyari ye' pinnin təpa'karakai' tə-

† Aisaya 6:9-10 †† Se'tan—Makoi ese' isakon, Papa eseru ewaruma'tinin ta e'kwa pe. ‡ 4:21 Ma'siu 5:15; Uru' 11:33 †† 4:22 Ma'siu 10:26; Uru' 12:2 †† 4:24 Ma'siu 7:2; Uru' 6:38 ††† 4:25 Ma'siu 13:12; 25:29; Uru' 19:26

mainarə yau kasa. ²⁷ Iye'nəntane ri ewarupi nau, ipakasa' ri e'tane wəi nai, kiyari ye' ri a'ta miri, i'ri kasa iye'sa' tukai' i'tu iya pəra ri iyesei. ²⁸ Non uya ri iya'tato' pe ikupə, miri awonsi'ki iyepetato' pe ri niri ikupə iya: wapiya ite' pe te'ton epa'ka; miri təpo, i'pai, miri awonsi'ki nin si iyi ton utaka. ²⁹ Iyaku'pəsa' a'tai nin si, iye'sara'ti miri e'tərawasoman pi' a'tito' təuya təmari-yarə, si'kərə tato' ke, apəne pəra anənto' weyu e'se-posa' pi'," ta'pə iya. †††

Mosta' Itese' Kiyari Ye' Ena'pi Pantomə
(Ma'siu 13:31-32, 34; Uru' 13:18-19)

³⁰ Takaa'pə iya kanan, "I'ri kasa Papa e'to' esa' wannī pe esi ta? I'ri rupi panton ekama, ekamanin pe? ³¹ Mosta' ena'pi, aiko rə'kwi kuru kasa iyesei, inpiminə non ya'. ³² E'tane ipinsa' a'tai, iya'ta miri eke pe ri təron ni ye' ton umi yawon entai ri. Eke ton pe ri ipanta ton esi toron amə' ri esi iti'nə'kenanə yau," ta'pə iya.

³³ Sises uya tekareei ekama'pə ka'pon amə' pi' tu'kan ni seri warai'nan panton yai'ne, to' uya ito'ka'nəkə pokon. ³⁴ Panton tapurii' pəra to' auro'ka iya poken pəra ri iyesei'pə. E'tane tēpoitorə ton pokon pe tēsi a'tai tikin sari, miri ta iya e'kwa pe iyesei tukai' ekama'pə iya to' pi'.

Sipa'sipa Ereutanəkə'pə Sises Uya
(Ma'siu 8:23-27; Uru' 8:22-25)

³⁵ Miri ko'mamiri pe ri, Sises uya, "Iratoi pona utin-pai'nokon," ta'pə tēpoitorə ton pi'. ³⁶ Anpisin ton ka'pon amə' nimi'pə to' uya. Sises e'to' iyau kanau ya' ipoitorə ton ekanwa'ti'pə, miripan kon uya ari'pə. Təron ni ton ni kanau amə' esi'pə moro. ³⁷ Pana' pe ri a'setun uyee'pə, sipa'sipa uya eke pe tuna anuku'pə kanau yau, isemə'nəkə poken ni təkə'se. ³⁸ Sises esi'pə e'nən ni pi' iyaure yau, eke'nan tapon po. Ipoitorə ton uya enpaka'pə, miripan pi', "Ti'sa, ina pe' aputa pi' iusewankama pəra ri iyesei miri?" ta'pə to' uya.

³⁹ Sises e'mə'sa'kasa' uya a'setun esereməkə'pə, "E'paka'ki!" miri awonsi'ki sipa'sipa pi', "E'tətəika!" ta'pə iya. Miri a'tai ri, a'setun ereuta'pə, miri awonsi'ki wakə pe ri pata ena'pə.

⁴⁰ Tēpoitorə ton pi' Sises uya ta'pə, "I'ri pi' iye-nari'nəmə kon? Anapurinə kon pəra ri mari pe' iyesei miri?" ta'pə iya.

⁴¹ E'tane to' etəipi'sa' esi'pə, "Inə' ri si pəse ri ka'pon?" tukai' to' usekama'popitə'pə. "A'setun miri awonsi'ki sipa'sipa ri e'to' imaimu awiri!" ta'pə to' uya.

Makoi A'kwarə Yen Ka'pon Epi'ti'pə Sises Uya
(Ma'siu 8:28-34; Uru' 8:26-39)

5 Kerasin ⁵ amə' nono pona to' uti'pə, parau ku'piri ratoi pon kon. ² Sises ekanwakasa' koro'tau, ka'pon uruwai' apai iyepa'kasa' uya eporo'pə. Pəse ri ka'pon yau makoi ^{5†} a'kwarə esi'pə, ³ miripan uko'mansa' esi'pə uruwai' koro'tau, inə' uya ri tauron-

††† 4:29 Isowerə 3:13 § Təron ni ton inmenukasa' uya Katarens ta; təron ni ton inmenukasa' uya Kerəkəsens ta. §† makoi, miri pe pəra iri, Kiri' maimu yau; v. 8, 13 yau ri niri.

pi'se enkurunpa poken p̄ra ri iyenaka'sa' esi'p̄u, i'sen ke ri auronpit̄u poken p̄ra ri. ⁴ Inke ri i'ta ton miri awonsi'ki itemiyat̄u ton auronpit̄u'p̄u to' uya esi'p̄u i'sen am̄' ke, e'tane ri miri ton ni i'kiripit̄u'p̄u iya, miri awonsi'ki wa'ka pun ni ti'ta pi' te'sen a'morupit̄u'p̄u iya. In̄' uya ereutan̄k̄u poken p̄ra ri, ipan pe ri pana' pe iyese'p̄u. ⁵ Ewarup̄i' tau miri awonsi'ki w̄u nai ri usarin pi' iyese'p̄u uruwai' miri awonsi'ki w̄u' poro'ne ri, uki'pi'n̄n̄pi' ni pi' ri, tiwano' pe ri uta'tipi' ni pi' ti' ke.

⁶ Innoni'ki Sises ensa' t̄uya a'tai, iyeka'tum̄'p̄u, miripan e'sekunka'p̄u irau. ⁷ Miripan uki'pi'n̄n̄m̄'p̄u eke pe ri, "Sises, eke Papa Mumu, i'ri pe ukup̄u i'se me'an? Papa pi', 'Ikota'ma uya pen, 'ka'ki!" ta'p̄u iya. ⁸ Seri ta'p̄u iya, ap̄ne p̄ra Sises uya makoi a'kwar̄u pi', "P̄se ka'pon yapai epa'kaki!" tasa' pi'.

⁹ "In̄' iyese?" ta'p̄u Sises uya ipi'. "Anp̄isin ton kuwayau am̄' uyese'," tukai' eiku'p̄u iya. ¹⁰ Ipan pe ri Sises pawana'ti pi' iyese'p̄u miri pata yapai iri a'kwar̄u ton ennoko iya namai'.

¹¹ A'ko pe ri tu'kan kon ni peiruku am̄' esi'p̄u en-ta'nan pi' i'k̄ur̄u po. ¹² Sises pawana'ti'p̄u iri a'kwar̄u ton uya peiruku am̄' ya' tenno'to' kon pe iya. ¹³ To' nin si utito' pe ikup̄u'p̄u iya miri. Iri a'kwar̄u ton nin si uti'p̄u miri ka'pon yapai peiruku am̄' ya'. Tanporo ri nin si, 2,000 e'to' airon kon peiruku am̄' e't̄ur̄u'kwa'p̄u, miripan kon aputa'p̄u parau ku'piri ka'.

¹⁴ To' pa'sima pi' te'san ka'pon am̄' eka'tum̄'p̄u pa-ta pona itekareei ekamase'na, umi yau'ne ri te'san pana'ti'p̄u to' uya. Iye'ku'sa' r̄u'p̄u ense'na ka'pon am̄' uti'p̄u. ¹⁵ To' uyee'p̄u Sises piya', miripan kon uya k̄uri ri anp̄isin kuwayau makoi a'kwar̄u yen pe te'sen ka'pon ene'p̄u iyepontisa', iyereutasa' esi'p̄u, wak̄u pe iya'kwar̄u. Tanporo enari'ke' pe to' ena'p̄u miri pi'.

¹⁶ Kamoro ennin n̄'san uya ka'pon am̄' pana'ti'p̄u iye'ku'sa' makoi a'kwar̄u yen ka'pon pi' miri awonsi'ki peiruku am̄' pi' ri n̄ri. ¹⁷ Miripan kon uya Sises eka-ma'po'p̄u itito' pe t̄nono kon apai.

¹⁸ Sises ekanwa'ti koro'tau kanau ya', makoi a'kwar̄u yen n̄'p̄u ka'pon uya ekama'po'p̄u, "Aya'kiri utii'ya," ta'p̄u iya. ¹⁹ E'tane Sises esi'p̄u iti i'se p̄ra, e'tane, "En-na'poki apata ya', itonpa ton koro'ta'. Eke pe ri Itepuru n̄kup̄u'p̄u ipi' isentu'masa' ekamata," ta'p̄u iya.

²⁰ Miripan uti'p̄u tanporo Te'ka'pores † poro, Sises n̄kup̄u'p̄u t̄upi' ekama pi', miri pi' tanporon kon use-wansiuka'p̄u.

Iyeri'sa' Uri'san M̄re, Takuru'kenan Uri'san
(Ma'siu 9:18-26; ̄ru' 8:40-56)

²¹ Sises enna'po'p̄u iye'kwirit̄u'p̄u parau ku'piri ratoi pona. Miri yau parau ku'piri ka'ta po, anp̄isin pe ri to' am̄'ra'p̄u iw̄oi. ²² Isairas, Esuwer̄u am̄' usenupato' iw̄u' epuru uyee'p̄u, miripan Sises ensa' t̄uya a'tai ita'mo'ka'p̄u i'ta piya'. ²³ Miripan ipan pe ri ipawana'ti'p̄u iya, "Aiko r̄u'kw̄i uyensi man takuru'ke, iyeri'kap̄u ri. Ap̄ne isi'ki, iyemiyat̄u inonkatan̄'ki ipona, miripan usepi'tito' pe iyerik̄u namai'," ta'p̄u iya. ²⁴ Miripan Sises e'sara'ti'p̄u iya'kiri. Miri a'tai, tu'kan

† Te'ka'pores—10 Kaisaron Eke Pata Ton ta e'kwa pe iyese.

kon ni ka'pon am̄' uti'p̄u iya'kiri, to' uya iwont̄i'p̄u sen wini'ne ri.

²⁵ Miri yau, uri'san esi'p̄u 12 kaisa ri w̄upiya m̄en en-noko pi' iko'mansa'. ²⁶ Tu'kan kon ni ta'ta am̄' uya epi'ti tane, t̄p̄urataai ri enno'tane iya to' e'ma pi', e'tane t̄usepi'ti pe ekama tane iya, miyari ri ipan pe ri iyena'p̄u. ¹¹²⁷ Miripan uya r̄u'kw̄i Sises eta'p̄u, iyee'p̄u anp̄isin ton koro'tau ite'ma'p̄u pe. ²⁸ "Ipon n̄'kw̄i ri a'pi'sa' uya yau, usepi'ti ri miri," ta'p̄u iya ti'nau r̄u'kw̄i ri.

²⁹ Ipon a'pit̄u'p̄u iya, miripan m̄en t̄autisen ereuta'p̄u miri a'tai ri. E'ne' pe iye'to' anpok̄umanin usepi'ti'p̄u.

³⁰ Miri a'tai ri, Sises uya t̄umeruntir̄u epa'ka'p̄u i'tu'p̄u, miripan era'tipit̄u'p̄u anp̄isin koro'tau, miripan uya ta'p̄u, "In̄' upon a'pit̄u'p̄u?" tai'ma.

³¹ Ipoitor̄u ton uya eiku'p̄u, "Ene auya p̄ra pe' nai ka'pon am̄' uya iwontisa'? I'ri pe iyese pi', 'In̄' uya'pit̄u'p̄u? ta auya?" ³² E'tane ri Sises uya tenu t̄upit̄u'p̄u, in̄' uya iku'sa' tukai'.

³³ Miripan uri'san uya i'tu'p̄u t̄upi' iye'ku'sa', miripan uyee'p̄u e'tititi'kai'ma ri tenari'n̄m̄' ke. Ita'mo'ka'p̄u i'ta piya', miripan uya tanporo ri i'napairon ekama'p̄u ipi', t̄upi' iye'ku'sa' r̄u'p̄u.

³⁴ Sises uya ta'p̄u ipi', "Ma'n̄on, anapurin̄u uya ri ikonekasa' miri wak̄u pe. Enta si t̄usewankamai' p̄ra, iusepi'tisa' si miri iyewankamanin apai," ta'p̄u iya.

³⁵ Miri koro'tau, Isairas pana'tinin nan uyee'p̄u itiw̄u' tawonsi'ki, miripan kon uya ta'p̄u, "Iyensi eri'ka'sa' man. Ti'sa ri k̄usanpok̄amai," ta'p̄u to' uya.

³⁶ Sises esi'p̄u to' maimu inetapai p̄ra ri, e'tane ta'p̄u iya ipi', "Kenari'n̄m̄'ui, e'tane apuriki riken," ta'p̄u iya.

³⁷ Miripan in̄' ri uti i'se p̄ra iyese'p̄u ta'kiri, Pi'ta, Isens miri awonsi'ki iyakon Isaan niken. ³⁸ To' uyee'p̄u itepuru iw̄u' ta', miri yau Sises uya t̄utano'masan eke pe ri ene'p̄u, pokoi pe ri t̄uki'pi'n̄n̄pi'se ri t̄ukaransan eta'p̄u. ³⁹ Miripan ewom̄'p̄u, ta'p̄u iya to' pi', "I'ri pe iyese pi' tanporo ri autano'ma kon seri? I'ri pi' aukaram̄ kon? M̄re eri'sa' pen, iye'n̄m̄' riken," ta'p̄u iya. ⁴⁰ Miripan kon e'sara'ti'p̄u uta'kiri pi' ipi'.

Tanporo to' enpa'ka'p̄u iya, m̄re k̄uir̄n̄u miri awon-si'ki isan miri awonsi'ki osor̄uwawon kon niken t̄upoitor̄u ton pokon pe iyewom̄'p̄u m̄re eri'sa' pa-ta'se' airi. ⁴¹ Miripan uya i'm̄'sa'ka'p̄u itemiyat̄u pi' ta'sii', "Tari'ta kun!" ta'p̄u iya ("Uri'san m̄re, e'm̄'sa'ka', ta uya ipi'," ta t̄uya e'kwa pe). ⁴² Miri a'tai ri, iye'm̄'sa'ka'p̄u, miripan e'sara'ti'p̄u usarin pi' (12 kaisaron iw̄upiyaai pe iyese'p̄u). Seri e'ku'sa' pi' ipan pe to' usewansiuka'p̄u. ⁴³ Sises uya ipan pe to' pi' ta'p̄u, "K̄usekamat̄u in̄' yan pi' ri. Irepati' i'ri r̄u'kw̄i ri iyen-ta'nato' ipi' ke," ta'p̄u iya.

Sises Ewaruma'ti'p̄u Nasare' Pon Kon Uya
(Ma'siu 13:53-58; ̄ru' 4:16-30)

6 Sises uya miri pata n̄im̄'p̄u, iyenna'po'p̄u t̄upa-ta'se' ya', ipoitor̄u ton ni itonpa pe. ² Sapa' e'se-posita' a'tai, to' enupa pi' iye'sara'ti'p̄u Esuwer̄u am̄' usenupato' iw̄u' tau. Tu'ke ri ka'pon am̄' esi'p̄u miri

†† 5:26 Topayas 2:10

yau, miripan eta t̄uuya'nokon a'tai, tanporon kon ni usewansiuka'p̄. "Nai yau seri ton eporo'p̄ p̄se ri ka'pon uya?" tukai' to' usekama'popit̄'p̄. "I'ri ri pu'ket̄ ke irepasa' pe iyesi? I'ri kasa ri eke ri Papa t̄rawasooi kup̄ iya? ³ Kiyap̄inta pen pe' p̄se ri? Meri m̄re; Isens, Isoses, Isutas miri awonsi'ki Saiman pokon rui? Seri yau pe' upiyau'nokon iparusi ton p̄ra nai?" ta'p̄ to' uya. Miripan kon ikin̄m̄'p̄ ipi'.

⁴ Sises uya ta'p̄ to' pi', "Ipata'se' yau riken, itonpa ton koro'tau miri awonsi'ki itiw̄' ri tau pu'kena' nama p̄ra iyesei," ta'p̄ iya. ⁵ Eke Papa t̄rawasooi kup̄ iya poken p̄ra ri iyesei'p̄ miri yau, e'tane ri temiyat̄ riken nonkapit̄'p̄ iya tu'kan kon pen ka'pon am̄' takuru'kena' nan pona, miripan kon epi'tipit̄'p̄ iya. ⁶ Ipan pe ri to' pi' isewansiukapit̄'p̄, ap̄ne p̄ra apurito' to' uya p̄ra iyesei pi'.

Sises Uya 12 Kaisaron Kon T̄poitor̄ Ton Ennoko'p̄
(Ma'siu 10:5-15; ̄ru' 9:1-6)

Miripan Sises utipit̄'p̄ eke iwa ton pata ton kaisa ri'ne, ka'pon am̄' enupapit̄'p̄. ⁷ T̄poitor̄ ton, 12 kaisaron kon t̄ki'mai' t̄piya', to' enno'pit̄'p̄ iya asa'ri'ne, miripan kon repa'p̄ iya to' meruntir̄ ke, makoi a'kwar̄ entai to' e'to' pe. ⁸ Seri ton ke to' auro'ka'p̄ iya, "I'ri ri k̄sat̄u aya'kiri'nokon iuti kon koro'tau, teke'sen niken—t̄wenantu ke p̄ra ri, t̄paikii ke p̄ra ri, p̄rata p̄ra ri ipok̄r̄u' kon yau m̄tit̄i'. ⁹ Sapato yau ri e'ti'; tu'ke ipona ipon kon p̄ro'pon yau ke't̄u," ta'p̄ iya to' pi'. ¹⁰ To' auro'ka'p̄ iya kanan, "To' uya iyereutan̄'sa' kon na'ne' airi ri, miri ri iuti tau me't̄i' pata nimi auya'nokon pona ri. ¹¹ Miri awonsi'ki pata uya iyereutan̄'sa' kon p̄ra iyesei yau, miri pe p̄ra iyetapai'nokon p̄ra ri iyesei yau, to' nimi auya'nokon a'tai a'ta kon m̄tiutipi't̄i'. Seri uya ri to' pana'ti miri Papa uya to' kota'mato' oton ekamanin pe," †† ta'p̄ iya.

¹² Miripan kon uti'p̄ ka'pon am̄' pi' itekare ekamase'na, to' era'tito' pe t̄makooi kon apai. ¹³ Miripan tu'ke ri makoi a'kwar̄ enpa'kapit̄'p̄ to' uya, miripan kon uya tu'kan kon ni takuru'kena' nan karamapit̄'p̄ to' epi'tipit̄'p̄ to' uya. ‡

Isaan Pa'tes Uma'tasa'
(Ma'siu 14:1-12; ̄ru' 9:7-9)

¹⁴ Kin Era' uya seri eta'p̄, ap̄ne p̄ra Sises ese' enasa' esi'p̄ wak̄ pe kuru ti'tusen pe. T̄ron kon † uya, "Isaan Pa'tes ri e'm̄'sa'kasa' miri teriku'p̄ apai; miri wenai, eke Papa t̄rawasooi kup̄ iya miri," ta'p̄ to' uya.

¹⁵ T̄ron kon uya, "Iraisa k̄ri ri," ta'p̄.

T̄ron kon uya ri kanan, "Pu'kena' k̄ri ri, penaro' kon pu'kena' am̄' esi'p̄ waraino," ta'p̄. ††

¹⁶ Era' uya etasa' a'tai, "Isaan Pa'tes sa'ne k̄ri ri ko! I'pai unak̄t̄'p̄, e'tane ito'pansa' teriku'p̄ apai!" ta'p̄ iya.

† 6:4 Isaan 4:44 †† 6:11 ̄ru' 10:4-11; Inkup̄'p̄ 13:51 ‡ 6:13 Isens 5:14 †† T̄ron ni imenukasa', K̄ri ri, tawon esi. †† 6:15 Ma'siu 16:14; Ma' 8:28; ̄ru' 9:19

¹⁷ Ap̄ne p̄ra Era' uya ri Isaan a'sito' pe ikup̄'p̄. Auronpi'to' pe to' uya ikup̄'p̄ iya, miripan t̄to' pe pariki'si ta'. Era' uya seri kup̄'p̄ Eratiyas wenai, t̄n-mari'ma'p̄ takon Piri' no'p̄ pe ri iye'tane. ¹⁸ Isaan Pa'tes e'pit̄'p̄ Era' auro'ka' pi', "Main awiri iwesi pe p̄ra iyesei miri ayakon no'p̄ an̄sa' auya na'ne'," ta'p̄ iya ipi'. †††

¹⁹ Miri uya Eratiyas ikin̄npasa' esi'p̄ Isaan ni inwipai, e'tane ikup̄ iya poken p̄ra iyesei'p̄, ²⁰ ap̄ne p̄ra Era' esi'p̄ Isaan namanin pe, iwapu pe iyesei'p̄ i'tu t̄uuya ke, ipokena' pe, miri awonsi'ki wak̄ pe. Isaurok̄ eta t̄uuya a'tai, ekam̄ra ri iyenapi'pit̄'p̄ miri ri e'tane imaimu inetapai iyesei'p̄.

²¹ Miri yau nin si, iweyu e'sepokaa'p̄ miri. Tentu'p̄ weyu r̄'p̄ a'tai, Era' uya enta'nan kup̄'p̄ eke ton itepuru ton, soisa am̄' epuru ton, miri awonsi'ki eke ton Kiyarari pata yawon kon ewe'to' iya. ²² Eratiyas m̄re uye'sa' a'tai aman̄se'na, iman̄m̄ uya wak̄ pe ri Era' kup̄'p̄ miri awonsi'ki inki'ma'san miri. Miri pi', kin uya ta'p̄ uri'san pi', "I'se iwe'to' pi' ri uyekama'poki irepa uya miri ike," ta'p̄ iya. ²³ Eke pe ri auro'ka'p̄ iya t̄nku'ton pi', "Inekama'po'p̄ ke ri irepa uya, a'sa'm̄yai itesa' pe e'to' pata ke ri," ta'p̄ iya.

²⁴ Miri pi' uri'san epa'ka'p̄ t̄san ekama'pose'na. "I'ri kuru ri ekama'po uya seri?" ta'p̄ iya.

"Isaan Pa'tes i'pai r̄'p̄ ekama'po'," tukai' eiku'p̄ iya.

²⁵ Miri a'tai ri, t̄usenutii' uri'san enna'po'p̄ kin piya', "Urepa auya i'se e'ai' seri pe Isaan Pa'tes i'pai r̄'p̄ ke parapi po!" ta'p̄ iya.

²⁶ Kin upokoita'p̄ t̄saurok̄'p̄ pi' ipan pe, e'tane, ap̄ne p̄ra ikup̄ uya kuru tasa' t̄uuya r̄'p̄ pi' t̄nki'ma'san pana airi, inurunpa iya poken p̄ra iyesei'p̄. ²⁷ Miripan uya inke p̄ra i'pairakanin ennoko'p̄, Isaan i'pai r̄'p̄ ne'to' pe iya. Iti'p̄ pariki'si ta', miripan uya Isaan i'pairaka'p̄. ²⁸ Miripan uya inee'p̄ parapi po, miripan uya it̄r̄'p̄ uri'san ena', miripan uya it̄r̄'p̄ t̄san ena'. ²⁹ Miri tetai', Isaan poitor̄ r̄'san uyee'p̄, miripan kon uya itekepu ar̄'p̄, iu'na'tito' pe t̄uuya'nokon ti' akasa' uruwai' pe ya'.

5,000 Kaisaron Kon Ewek̄'p̄ Sises Uya
(Ma'siu 14:13-21; ̄ru' 9:10-17; Isaan 6:1-14)

³⁰ Enno'sa' kon enna'posa' am̄ra'p̄ Sises woi, miripan kon uya tanporo t̄nkup̄'p̄ kon miri awonsi'ki to' enupa'p̄ t̄uuya'nokon ni ekama'p̄. ³¹ Miri yau, tu'ke ri ka'pon am̄' uye'pit̄'p̄ miri awonsi'ki to' utipit̄'p̄ esi'p̄, Sises miri awonsi'ki ipoitor̄ ton enta'nato' a'tai p̄ra ri iyesei'p̄. Miri uriya', to' pi' ta'p̄ iya, "Utinpai'nokon mi airi ri t̄'kena'pi' yau e'ni poken miri koro'tau iumoronkap̄ kon pa," ta'p̄ iya. ³² Miripan kon e'sara'ti'p̄ utin pi' kanau yau t̄'kena'pi' pata ya'.

³³ Tu'kan kon ni ka'pon am̄' uya to' ene'p̄, to' i'tu'p̄ to' uya kamoro pe. Miripan kon eka'tum̄'p̄ tanporo pata ton apai'ne irawiri a'mun poro, miripan kon uya pata eporo'p̄ to' rawiri.

³⁴ Sises ekanwakasa' uya tu'ke anpisin pe ka'pon am̄' ensa' a'tai, ipan pe ri to' pi' isentu'ma'p̄, ap̄ne

††† 6:18 ̄ru' 3:19-20

pæra to' esi'pæ karimeru amæ' esi tæpa'simanin ke pæra kasa. Miripan kon enupa pi' iye'sara'ti'pæ tu'kan pi' ri.

³⁵ Pata uko'mansa' a'tai, ipoitoræ ton uyee'pæ ipiya', miripan kon uya, "Pata uko'manka'sa' kuru ri man, in-non sa'ne seri pata ko," ta'pæ. ³⁶ "Ka'pon amæ' enno'ki a'ko pan pari umi ton miri awonsi'ki eke iwa ton pata amæ' ya'ne, tiwano' kon pe tenta'nato' kon ipi' e'mato' pe to' uya," ta'pæ to' uya.

³⁷ E'tane to' eikæ'pæ iya, "Imiri'nokon pe ræ'kwi ri to' irepati' to' enta'nato' ike ke," ta'pæ iya.

Ta'pæ to' uya ipi', "Miri uya 8 kaisa ri kapæi ka'pon e'turawasomasa' epe'pæ † mo'ka miri! Miri kaisa ri ken pe' ennoko pæreti pi' to' ewe'to' pe?" ta'pæ to' uya.

³⁸ Sises uya to' ekama'po'pæ, "I'ri kaisa ri ræ'kwi pæreti nai ipiyau'nokon? Apæne entanti'," ta'pæ iya.

To' uya ensa' a'tai, "5 kaisaron næ'kwi pæreti miri awonsi'ki asa'ron kon næ'kwi moro' amæ' man," ta'pæ to' uya ipi'.

³⁹ Sises uya ta'pæ tæpoitoræ ton pi', "Ka'pon amæ' amæranæ'pi'ti' tamu'kuru' ke'ne miripan kon ereutapi'to' pe wana' pona," ta'pæ iya. ⁴⁰ Ka'pon amæ' ereutapi'tæ'pæ tamu'kuru' ke'ne 100 kaisa ri'ne miri awonsi'ki 50 kaisa ri'ne.

⁴¹ Miripan Sises uya 5 kaisaron itekiino pæreti miri awonsi'ki asa'ron kon næ'kwi moro' amæ' anæmæ'pæ. Ka'ta' tenu tætu'se tenki ta'pæ iya Papa pi', i'kwi'pitæ'pæ iya. Itæ'pæ iya tæpoitoræ ton uya ekanto' pe ka'pon amæ' ena'. Miri kasa ri mari asa'ron kon næ'kwi moro' amæ' kupæ'pæ iya to' kaisa ri to' e'to' pe.

⁴² Tanporon kon ni enta'na'pæ ta'wetapi'se, ⁴³ miripan ipoitoræ ton uya 12 kaisa ri pa'siki'ti pæreti miri awonsi'ki moro' amæ' tonpa'pæ e'nonkasa' anuku'pæ.

⁴⁴ Warawoti'si amæ' pæreti pi' iyenta'nasa' kon tu'kanoro esi'pæ 5,000 kaisa ri.

Sises Usari'pæ Tuna Po

(Ma'siu 14:22-33; Isaan 6:15-21)

⁴⁵ Inke pæra tæpoitoræ ton ekanwa'tito' pe kanau ya' ikuu'pæ iya, to' utito' pe tærawiri Pe'saita pona, anpisin enno'tane tæuya. ⁴⁶ To' nimi tæpo, wæ' pona iti'pæ ipære-mai'.

⁴⁷ Miri a'tai ko'mamæ pe pata enaka'tane, kanau esi'pæ parau ku'piri aporo' po. Miri koro'tau, Sises esi'pæ tikin sari a'mun po. ⁴⁸ Tæpoitoræ ton utanpokæ-ma ene'pæ iya, tækanwa kon i'kura i'se, apæne pæra a'setun uya to' kota'ma esi'pæ to' winikæi' tæuyepæ ke. Awanakæi', 3 a'kæra' miri pe pæra 6 a'kæra' ri to' piya' iye-ee'pæ parau ku'piri pæro'po. To' ri entaka iya esi'pæ.

⁴⁹ E'tane parau ku'piri pæro'po isari ene tæuya'nokon a'tai, a'kwaræ'pæ pe to' uya ekama'pæ, miripan kon upirorænpitæ'pæ, ⁵⁰ apæne pæra tanporo ensa' tæuya'nokon pi', miripan kon etæipitæ'pæ ipan pe.

Inke pæra Sises uya ta'pæ to' pi', "Merunti pe e'ti! Uri ri. Ketæipi'tæu," ta'pæ iya. ⁵¹ Miri a'tai ri, iyekanwa'ti'pæ

† 8 kaisa ri kapæi ka'pon e'turawasomasa' epe'pæ—200 tenariyas itese' Kiri' maimu yau. Tikin ni pærata pun esi tikin ni wæi yau tærawaso pi' isenupasa' pen e'mato' ike. (Apæne Ma'siu 20:2 enki.)

kanau ya' to' piya'. Miri a'tai ri, a'setun ereuta'pæ, miri-pan poitoræ ton usewansiuka'pæ, ⁵² apæne pæra to' uya ito'ka'næ'sa' pæra iyesi'pæ i'ri kuru ta e'kwa pe pæreti esi tukai'; to' ewan ni usa'mantasa' esi'pæ.

Takuru'kena' Nan Epi'tipitæ'pæ Sises Uya

(Ma'siu 14:34-36)

⁵³ To' i'kwiri'sa' a'tai, to' e'te'ka'pæ Kenesare' airi, miri-pan kon uya tækanwa kon ewa'ti'pæ miri yau. ⁵⁴ To' ekanwaka pe ri, ka'pon amæ' uya Sises i'tusa' esi'pæ.

⁵⁵ Miripan kon eka'tunpitæ'pæ, tanporo miri pata nono yau'ne, miripan kon uya takuru'kena' nan epirinpi'sa' te'kwe' kon po nee'pæ ipiya', miri airi iyesi tukai' etasa' tæuya'nokon airi. ⁵⁶ Miri awonsi'ki Sises utipi'to' airi'ne—eke iwa ton pata amæ', umi amæ' awiri'ne ri—miripan ka'pon amæ' uya takuru'kena' nan apitæ'pæ kæræpo'po pi' e'nito' pata'se' ya', miripan kon uya ipan pe ipawana'ti'pæ takuru'kena' nan uya ipon e'pi a'pi'to' pe, miripan tanporon kon a'pi'nin næ'san usepi'tipitæ'pæ.

Wakæ Miri Awonsi'ki Wakæ Pen

(Ma'siu 15:1-9)

7 Pari'si amæ' miri awonsi'ki Main pi' enupanin nan iye'sa' kon Surusiran wini amærasa' esi'pæ Sises woi, ² miripan kon uya tæron kon ipoitoræ ton enta'na ene'pæ iri, ikorækasa' pen temiyatæ kon ke.

³ (Pari'si amæ' miri awonsi'ki Esuweræ amæ' kamoro tenta'nasan pen temiyatæ kon korækasa' tæuya'nokon pæra iye'tane tepuru kon eseru awiri. ⁴ I'ri ri kæræpo'po iwæ' tapai ine'sa' pi', to' enta'na pen wapiya kuru iko-rækasa' tæuya'nokon a'tai riken to' enta'na, †† miripan kon uya tenupa'pæ kon ni kupæ iye'to' awiri Papa enu yau, tækokæ kon, terin kon, ka'pa konekasa' tæ'sawæ kon, miri awonsi'ki te'kwe' kon amæ' ri koræka. ‡)

⁵ Miri pi' Pari'si amæ' miri awonsi'ki Main pi' enupanin nan uya Sises ekama'po'pæ, "I'ri pe iyesi pi' ipoitoræ ton esi pæra iyesi uyepuru kon eseru ræ'pæ awiri, e'tane iri ri temiyatæ kon ke to' enta'na?" ta'pæ to' uya.

⁶ Sises uya to' eikæ'pæ, "Ipoken ni Aisaya usaurokæ'pæ ipi'nokon, wakæ pe te'ku'san pi'; iye'menukasa' na'ne': "Pæsamoro uya tænta kon ke riken unama; e'tane inni ri to' ewan esi upiyapai.

⁷ To' ipærema upi' i'ri epoton kon kasa ri; to' usenupato' esi ka'pon amæ' uya to' enupa'pæ iyawiri' to' e'to'.' ††

tukai'. ⁸ Imiri'nokon uya Papa uya ayapiyontito' kon apuri pæra iyesi, e'tane ka'pon uya iyenupato' kon apuri auya'nokon niken," ta'pæ iya.

⁹ Miripan uya ta'pæ to' pi', "Tæseru ke kuru iwesi kon Papa Maimu nonka kon pa, iyæseru kon awiri iwesi kon pa! ¹⁰ Mosi' uya tasa', 'I'kæipæne miri awonsi'ki asan inamaki, †† miri awonsi'ki, 'Inæ' ri tækæipæne miri awonsi'ki

†† Tæron ni imenukasa', I'ri ri pi' to' enta'na pæra iyesi kæræpo'po iwæ' tapai tæuye'sa' kon tæpo wapiya tekorækasa' kon a'tai riken to' enta'na, tawon esi. ‡ Tæron ni imenukasa' ton yau, te'kwe' kon amæ' ri, tawon pæra iyesi. †† Aisaya 29:13 †† E'sotas 20:12; Isu'taronomi 5:16

tusan ni pa'nunin wito' pe iyesei.[†] ¹¹ E'tane ta auya'nokon, ka'pon uya tukupun miri pe pura tusan pi' ta pe iyesei yau, 'Iri ri ipika'tinin pe uwini ineporon pan e'tane Kapan pe man' (Papa ena' iye'tuka'sa' man ta e'kwa pe), ¹² miri si i'ri ri kupu iya poken pura tukupun miri pe pura tusan iwano' pe ikupu auya'nokon. ¹³ Miri kasa si ipura Papa Maimu kupu auya'nokon iyeseu kon min wini ri iyikwiri'pi'sa' ke. Miri awonsi'ki tu'ke ri inkupun kon man seri warai'nan," ta'pu iya.

Iri Pe Ka'pon Ku'nin
(Ma'siu 15:10-20)

¹⁴ Sises uya anpin ton ni ki'makaa'pu kanan tupaia', miripan uya ta'pu to' pi', "Apune uyetati', tanporo imiri'nokon, miri awonsi'ki se ito'ka'nun'ti'. ¹⁵ Miri yau i'ri ri tewonsen pura iyesei miri ka'pon ya' kipo'ponsi'ki iri pe iku'se'na, e'tane ka'pon apai iyepa'kasa' uya iri pe ikupu," ^{††} ta'pu iya.

¹⁷ Miripan uya anpin ton ni nimi'pu, iti'pu iuti ta', miripan ipoitoru ton uya ekama'po'pu seri panton pi'. ¹⁸ "Ito'ka'nun'ni nan pe pura ri pe' iwesi kon? Ene auya'nokon pura pe' iyesei, i'ri ri kipo'ponsi'ki tewonsen ka'pon ya' uya, iri pe ikupu pura iyesei? ¹⁹ Apune pura iti pen miri itewan ya' e'tane iti miri iwenu'pi ya', miripan epa'ka ipun apai," ta'pu iya. (Sises uya seri ta'pu, tanporo ri sa'ne kiyari esi miri ko enta'nan nito' ipi' pe, ta tuya e'kwa pe.)

²⁰ Miripan uya ri ta'pu, "Nepa'kayai'ne' ka'pon yapai uya nin ikupu miri iri pe. ²¹ Apune pura ka'pon amu' ewan yapai iri isenuminkato' epa'ka, tekumasen pe, ama' e' pe, te'wisen pe, ²² iyemari'masa' ekumankanin pe, mentaino pe, e'wipaino, enku'tinin ye' pe, iri ku'nin pe ri, tikintai', teseru'tii' ka'pon pi' tusauro'sen pe, mi pe ri te'ku'sen pe, miri awonsi'ki ita'kwaru pura te'sen pe. ²³ Tanporo seri ton makoi eseru ton epa'kasa' ka'pon apai uya iri pe ri ikupu," ta'pu iya.

Uri'san Mure Epi'ti'pu Sises Uya
(Ma'siu 15:21-28)

²⁴ Sises uya miri pata nimi'pu pata Taya itese' pu'ku pona, [‡] miripan ewomu'pu iuti ta', inu' uya ri ti'tu i'se pura ri iyesei'pu, miri yau iyesei tukai', e'tane iye'so'namu poken pura ri iyesei'pu. ²⁵ Inke pura ri etasa' tuya a'tai, aiko ru'kwi makoi ^{‡‡} a'kwaru yen imure uri'san uyee'pu i'ta piya' ata'mo'kai'. ²⁶ Puse ri uri'san esi'pu ka'kuran pe, taron ni pata winon, iyentusa' Poni'siya, Siriya yau, miripan uya Sises pawana'ti'pu iri a'kwaru enpa'kato' pe iya tumare yapai.

²⁷ "Wapiya mure amu' nenta'nakarui tanporo i'se te'to' kon pe, apune pura ipoken pura iyesei mure amu' yu paretu eno'ma to' ikun non pero amu' ena'," ta'pu iya.

† E'sotas 21:17; Ripaiti'kas 20:9 †† Taron ni imenukasa' ton uya v. 16 ke iponantisa' se kasa: ¹⁶ * Miripan tupaia ke iwesi kon a'tai etati'. (Apune Ma' 4:23 enki.) ‡ Tu'kan ni wapiya iwa imenukasa' ton uya: Taya miri awonsi'ki Saitan, ta. †† makoi, miri pe pura iri, Kiri' maimu yau.

²⁸ "Ewai', Epuru, e'tane pero amu' tepuru o'non kon ni mure amu' i'kiyari punu'pi pi' tenta'nasan ko," ta'pu uri'san uya.

²⁹ Sises uya ta'pu ipi', "Miri kasa uyei'sa' auya pi', ena'poki pata pona; iri a'kwaru utikaa'pu man imure yapai," ta'pu iya. ³⁰ Miripan si enna'pokaa'pu pata pona, miripan uya tumare e'pirinkasa' te'kwe' po eporo'pu, iri a'kwaru ri si epa'kaka'pu esi'pu iyapai.

Ipana Pun, Imaimu Pun Ka'pon Epi'ti'pu Sises Uya

³¹ Sises uti'pu pata Taya pu'ku poi, miripan uti'pu Saitan poro parau ku'piri Kiyarari poro, iti esi'pu Te'ka'pores [‡] nono awiri'ne ri. ³² Taron kon ka'pon amu' uya ipana pun, tusauro'sen pen ka'pon nee'pu, miripan kon uya Sises ekama'po'pu temiyatu tuto' pe iya ipona.

³³ Miripan ari'pu iya anpin ton piyapai tikin sari, temiyatu muku'pi turu'pu iya ipana ya', miri awonsi'ki iyeta'ta'pu, miripan uya iyani a'pitu'pu. ³⁴ Miripan Sises uya tenu turu'pu ka' winiku'i', miripan uya e'se'ne' pe teruparu enpa'ka pe ta'pu iya ka'pon pi', "E'pa'ta!" ("Ata'koka'!" ta e'kwa pe). ³⁵ Miri a'tai ri, ipana uta'ko'ka'pu, iyani ekoneka'pu, miripan usauroku'pu i'ri anpokumanin pura ri.

³⁶ Miripan kon ni panama'pu iya, ipi' to' usauro'pitu namai' inu' yan pokon pe ri, e'tane miyari ri to' apiyo'ma tane iya, miyari ri to' uya ekama'pu. ³⁷ Miripan tanporon kon ni etanin nu'san usewansiuka'pu ipan pe ri: "I'ri kasa waku pe ri tanporon ni kupu iya. Ipana pun koneka iya etanin pe; imaimu pun koneka iya tusauro'sen pe!" ta'pu to' uya.

4,000 Kaisaron Kon Eweku'pu Sises Uya
(Ma'siu 15:32-39)

8 Inke kuru pura ri miri tupo, taron kon kanan anpin ton amurakaa'pu. To' enta'nato' ipi' pura iyesei pi', Sises uya tupoitoru ton ki'ma'pu tupaia', miripan uya ta'pu, ² "Usentu'mayai' pusamoro ka'pon amu' pi', apune pura uya'kiri to' e'sa' pi' osoruwau wui, miripan kon enta'nato' ipi' pura ri si iyesei. ³ To' enno'sa' uya a'tai to' tewe'se pura pata pona to' nin utipitu miri yai tauti kon koro'tau apune pura taron kon uye'sa' inni ri," ta'pu iya.

⁴ Ipoitoru ton uya ekama'po'pu, "Nai yau ri tu'kenan yau pusamoro ka'pon amu' ewe'to' ike eporo seri?" ta'pu to' uya.

⁵ "I'ri kaisa ri paretu nai ipiyau'nokon?" ta'pu Sises uya.

To' uya eiku'pu, "7 kaisa ri riken," ta'pu to' uya.

⁶ Anpin ton apiyo'ma'pu iya to' ereutapi'to' pe non pona, miripan 7 kaisaron nu'kwi riken itekiino paretu anumu'pu iya, tenki ta'pu iya Papa pi', miripan i'kwi'pitu'pu iya. Ituru'pu iya tupoitoru ton ena', to' uya ekanto' pe anpin ton ena', miripan ni kupu'pu ipoitoru ton uya. ⁷ To' piyau kanan aiko ton nu'kwi tu'kan kon pen moro' amu' esi'pu. Miri pi' tenki ta'pu

‡‡ Te'ka'pores ta miri 10 kaisaron eke ton pata amu' ta e'kwa pe.

Sises uya, miripan kon ekanto' pe tupoitoru ton uya kanan ikupru'pe iya. ⁸ Tanporon kon enta'na'pu ta'we-tapi'se, miri yau 4,000 kaisa ri ka'pon amu' esi'pu, miripan ipoituru ton uya ipu'ku ru'san iye'nonkasa' ru'pu enti'pu 7 kaisaron pa'siki'ti tupe'ke'ne. Sises uya nin si ka'pon amu' ennoko'pu miri, ¹⁰ miripan ekanwa'ti'pu kanau ya' miri a'tai ri tupoitoru ton pokon pe, miripan kon uti'pu Tarumanu'ta nono pu'ku pona.

I'tuto' Ipikiri Ekama'po'pu
(Ma'siu 12:38-42; 16:1-4)

¹¹ Pari'si amu' uyee'pu miripan kon e'sara'ti'pu Sises ekama'popitu pi'. I'tupitu pe to' uya ekama'po'pu i'tuto' ipikiri Epu winon pi'. ¹² Sises uya e'se'ne' pe teruparu enpa'ka'pu, miripan uya ta'pu, "I'ri pe iyesi pi' seri a'taino kon uya eke Papa tarawasooi, ui'tuto' tuuya'nokon ipikiri ekama'po? I'napairon ekama uya ipi'nokon; miri waraino i'tuto' ipikiri tu ru pen ni," ta'pu iya. ¹³ Miripan kon tuninse iyenna'po'pu kanau ya', miripan e'kwiritu'pu iratoi pona.

Pari'si Amu' Miri Awonsi'ki Era' Uya Purowa A'sarutanu'to' Ike
(Ma'siu 16:5-12)

¹⁴ Ipoitoru ton upu'tikaa'pu esi'pu tu'ke pu'reti ari to' uya pu'ra, tikin ni riken to' piyau iyesi'pu kanau yau. ¹⁵ "Ti'tui' e'ti; tense e'ti' Pari'si amu' miri awonsi'ki Era' uya purowa a'sarutanu'to' ike pi'," tukai' to' panama'pu iya. ¹⁶ To' e'sara'ti'pu usauro'ni pi' tiwano' kon pe. "Apune pu'ra pu'reti pu'ra iyesi pi' isauroku miri," ta'pu to' uya. ¹⁷ To' usauro'to' i'tu tuuya pi' to' ekama'po'pu iya, "I'ri pi' ausauroku kon pu'reti pu'ra iwesi kon pi'? Ene auya'nokon pu'ra ri pe', miri pe pu'ra ito'ka'nuku auya'nokon pu'ra ri pe' iyesi? Iyewan kon ni usa'manta? ¹⁸ Tenu ke ri pe' iwe'tane'nokon ene auya'nokon pu'ra iyesi? Tu'pana ke ri, e'tane eta auya'nokon pu'ra ri? Iyenu kon yau pu'ra nai? ¹⁹ 5 kaisaron pu'reti si'kwi'pi'taine' a'tai 5,000 kaisaron kon ka'pon amu' iwano' pe, i'ri kaisa ri pa'siki'ti amu' tupe'tipi'se ipu'ku ru'san mentita'tui?" ta'pu iya to' pi'.

"12 kaisa ri," ta'pu to' uya.

²⁰ "Miri awonsi'ki 7 kaisaron pu'reti si'kwi'pi'taine' a'tai 4,000 kaisaron kon ka'pon amu' iwano' pe, i'ri kaisa ri pa'siki'ti amu' tupe'tipi'se ipu'ku ru'san e'nonkasa' mentita'tui?" ta'pu iya.

"7 kaisa ri," tukai' to' uya eiku'pu.

²¹ Ta'pu iya to' pi', "Ito'ka'nuku auya'nokon pu'ra ri mari pe' iyesi?" ta'pu iya.

Tenku'nan Epi'ti'pu Sises Uya Pe'saita Po

²² To' uyee'pu Pe'saita pona, miri yau ka'pon amu' uya tenku'nan ka'pon nee'pu Sises piya', miripan kon uya ipawana'ti'pu a'pi'to' pe iya. ²³ Sises uya tenku'nan ari'pu itemiyatu pi' ta'sii' eke iwa pata yapai, miripan

† 8:11 Ma'siu 12:38; Uru' 11:16 †† 8:12 Ma'siu 12:39; Uru' 11:29 ‡ 8:15 Uru' 12:1 †† 8:18 Iseremaya 5:21; Isi'kiyeru 12:2; Ma' 4:12

enu ya' teta'tapitu tu'po, temiyatu tu'ru'pu iya ipona, miripan uya ekama'po'pu, "I'ri ri pe' menyau?" ta'pu iya ipi'.

²⁴ Miripan uya tenu tu'ru'pu ka'ta', miripan uya ta'pu, "Ewai', ka'pon amu' senyai', e'tane to' usene yai amu' usari kasa ri," ta'pu iya.

²⁵ Sises uya kanan temiyatu tu'kaa'pu itenu pona. Seri a'tai kuru si, waku pe itenu ena'pu miri, miripan uya tanporon ni ene'pu waku pe. ²⁶ Sises uya ennoko'pu ipata'se' ya', "Kenna'poi eke iwa pata pona," ta'pu iya ipi'.

Pi'ta Uya Sises Ekama'pu
(Ma'siu 16:13-20; Uru' 9:18-21)

²⁷ Miripan Sises miri awonsi'ki ipoituru ton uti'pu eke iwa ton pata Sisariya Piri'pai oino' nan pona. Asanta tau to' ekama'po'pu iya, "Inu' pe esi tukai' ka'pon amu' nusau'ro'an?" ta'pu iya.

²⁸ To' uya entakanoma'pu, "Taron kon uya Isaan Pa'tes pe iwesi ta; taron kon uya Iraisa pe iwesi ta; taron kon uya kuru ri kanan pu'kena' amu' tonpa ta," ta'pu to' uya. ‡

²⁹ "E'tane si imiri'nokon, inu' pe ken si esi mukay-atuu?" ta'pu iya to' pi'.

Pi'ta uya eiku'pu, "Imiri kuri ri Kurai †††" tukai'. †††

³⁰ Sises uya to' panama'pu inu' pi' ri to' uya tekama namai'.

Tuuma'tato' Ekama'pu Sises Uya
(Ma'siu 16:21-28; Uru' 9:22-27)

³¹ To' enupa pi' iye'sara'ti'pu, Ka'pon, Papa winon uya e'ne' moronkato' oton eke pe ri, miripan ewaruma'tito' oton Esuweru amu' epuru ton uya ri, use'man nito' tarawasomanin nan epuru ton amu' uya ri, miri awonsi'ki Main pi' enupanin nan uya ri niri, miripan wito' oton, miri awonsi'ki iye'mu'sa'kato' oton osoruwau wai tu'po tukai'. ³² Seri ekama'pu iya waku pe kuru ri to' pi', miripan ari'pu Pi'ta uya esereme'se'na. ³³ E'tane Sises era'tisa' a'tai tupoitoru ton ense'na, miripan uya Pi'ta eseremeku'pu, "Upiyapai enta, Se'tan!" ⁵ ta'pu iya. "Iusenuminkato' esi ka'pon usenuminkato' pe, Papa usenuminkato' kasa pu'ra ri," ta'pu iya.

³⁴ Miripan uya anpisin ton ki'ma'pu tupoitoru ton pokon pe tu'piya', "Inu' ri uyepu pe iyesi yau uye'ma'pu pe, tiwi tu'pi' ri tu'pu'tika'se, tukurusukuui tanense nyeyepi upikiri. ³⁵ Apune pu'ra inu' ri kuri tu'ko'manto' ³⁶ inonkapai pu'ra na'ne' uya tu'ko'manto' ri nonka miri, e'tane inu' ri tu'ko'manto' nonka pi' na'ne' upikiri miri awonsi'ki waku itekare pikiri uya inonka pen miri. ³⁶ Waku pe pe' ka'pon esi tanporo non pon eponin ta'kwaru nonkai'ma? Kane ku! ³⁷ Miri pe pu'ra, i'ri tu'ru' iya ta'kwaru entakano' pe? ³⁸ Inu' ri ipiyitu yau

‡ 8:28 Ma' 6:14-15; Uru' 9:7-8 ††† Kurai (Kiri' maimu yau); miri pe pu'ra, Me'saya (Ipuru maimu yau), asa'ri ri mari iyesi, Papa Nanumu'pu ta e'kwa pe. ††† 8:29 Isaan 6:68-69 § Se'tan—Makoi ese' isakon, Papa eseru ewaruma'tinin ta e'kwa pe. †† 8:34 Ma'siu 10:38; Uru' 14:27 ††† Seri Kiri' maimu yau, ta'kwaru ta e'kwa pe, miri pe pu'ra uko'manto' ta e'kwa pe; v. 36 yau niri. †† 8:35 Ma'siu 10:39; Uru' 17:33; Isaan 12:25

upi' miri awonsi'ki umaimu ton pi', seri iyemari'masa' ekumankanin nan miri awonsi'ki iri ton seri a'taino kon weyu a'tai'ne, Ka'pon, Papa winon niri ipiyitæ miri ipi', tæuyepæ a'tai tækupæne meruntiræ yau miri awonsi'ki wakæ ton ni inseræ amæ' pokon pe," ta'pæ Sises uya.

9 Miripan uya ta'pæ to' pi', "I'napairon ekama uya ipi'nokon, seri yau iye'soto'pi'sa' na'ne' nan tonpa ton eri'to' oton pen ni Papa e'to' esa' wanni pe uyepæ merunti pe ene tæuya'nokon rawiri," ta'pæ iya.

Sises Uta'kwaka'pæ

(Ma'siu 17:1-13; Ƴru' 9:28-36)

26 kaisa ri wai tæpo, Sises uya Pi'ta, Isens miri awonsi'ki Isaan pokon ari'pæ ta'kiri. To' ari'pæ iya ka'tawon ni wæ' pona tæ'kenan yau to' e'to' pe. Miri yau to' esi korotau, isensima'pæ. 3 Ipon ena'pæ sirin pe aimu'ne, ipan pe ri aimu'ne inæ' ri seri non pon uya ikorækasa' uya aimu'nakasa' entai ri. 4 Miripan miri yau Iraisa miri awonsi'ki Mosi' pokon usenpoika'pæ to' rakæi', Sises auro'ka pi' to' esi'pæ. 5 Pi'ta uya ta'pæ Sises pi', "Rapai, † wakæ ri pan pe ri seri yau ina man. Tiwi osoræwau iiwæ' kon oton amii ina — tikin ni iiwæ' pe, Mosi' iwæ' pe miri awonsi'ki Iraisa iwæ' pe." 6 (Miri ta tæuya tukai' i'tu iya pæra ri iyese'pæ, apæne pæra kæri ri miri awonsi'ki tæron kon etæipi'sa' esi'pæ miri pi'.)

7 Miri a'tai, kapuru' usenpoika'pæ, miripan uya to' niponti'pæ. Main uyee'pæ kapuru' apai, "Umu pæse ri, Uni'nænkæ. Imaimu etati'!" tawon. ††

8 Mi awiri tenu kon tæpi'tane to' uya, inæ' pæra ri iyese'pæ. Sises riken esi'pæ to' piyau.

9 Wæ' ponsi'ki tæu'ti kon koro'tau, Sises uya ta'pæ to' pi', "Inæ' pi' ri inene'pæ kon kæsekamatæu, Ka'pon, Papa winon eri'sa' e'mæ'sa'ka pæ'kæ pona ri," ta'pæ iya.

10 Imaimu awiri to' esi'pæ, e'tane tiwano' kon pe to' usekama'popitæ'pæ miri pi', i'ri ta e'kwa pe, "eri'nisa' e'mæ'sa'ka pæ'kæ pona ri," ta esi tukai'.

11 Miripan kon uya ekama'po'pæ, "I'ri pe ken iyese' pi' Main pi' enupanin nan uya Iraisa kuru uye'to' oton wapiya ta?" ta'pæ to' uya.

12 To' entakanoma'pæ iya, "I'napairi ri Iraisa uyepæ wapiya tanporon ni konekai' iyese'pæ ya'. I'rito' pe iye'menukasa' Ka'pon, Papa winon ekota'mato' oton ipan pe miri awonsi'ki ewaruma'tito' oton ta? †13 E'tane nin si ekama uya ipi'nokon, Iraisa uye'ka'sa', miripan pi' i'se te'to' kon ku'sa' to' uya ipi' iye'menukasa' na'ne' kasa ri," ta'pæ iya.

Warawo' Mære Epi'ti'pæ Sises Uya

(Ma'siu 17:14-21; Ƴru' 9:37-43a)

14 Ipoitoræ ton tonpa ton piya' to' uye'sa' a'tai, anpisin ton ni ka'pon amæ' ene'pæ to' uya to' oi. Main pi' enupanin nan e'sei'pitæ esi'pæ to' pokon pe. 15 Sises ensa' tanporon kon ka'pon amæ' uya a'tai, ipan pe ri to' usewansiuka'pæ, miripan kon eka'tumæ'pæ ipiya', "Miyari' ka'se'na ipi'. 16 Tæpoitoræ ton ekama'po'pæ Sises uya, "I'ri pi' to' pokon pe iye'sei'pitæ kon?" ta'pæ iya.

† Rapai, Ti'sa ta e'kwa pe †† 9:7 Ma'siu 3:17; Ma' 1:11; Ƴru' 3:22; 2 Pi'ta 1:17-18 ‡ 9:12 Saira' 48:10

17 Anpisin ton koro'tawon ka'pon uya eiku'pæ, "Ti'sa, umu ne'sa' uya ipiya', apæne pæra iri a'kwaræ esi iya, miripan uya imaimu'kasa'. 18 Miri iri a'kwaræ e'sara'ti a'tai, eno'ma iya non pona. Inta a'koronta, tæyi kititi'ima iya, miripan e'sitinka. Ipoitoræ ton ekama'po'pæ uya to' uya enpa'kato' pe, e'tane to' uya ikupæ poken pæra iyese'pæ," ta'pæ iya.

19 "I'ri si, apurinin nan pen ni seri a'taino kon! I'ri pæ'kæ pona ri ipiyau'nokon esi? I'ri pæ'kæ pona aya'kiri'nokon esi? Ine'ti' upiya'," ta'pæ iya.

20 To' uya inee'pæ ipiya'. I'ri a'kwaræ uya Sises ensa' a'tai, inke pæra warawo' mære ennoko'pæ iya yai. Ita'mo'ka'pæ non pona, miripan e'rakairakaima'pæ, inta a'koronta'pæ. 21 "I'ri a'tai seri kasa iyese' e'sara'ti'pæ?" ta'pæ Sises uya ikupæne pi'.

"Mære pe iyese'pæ si'kiri ri," ta'pæ iya. 22 "Inke ri iwini i'se iye'pi'sa' miri teno'mapi'se apo' ya' miri awonsi'ki tuna ka'. Ina pi' isentu'ma', ina ipika'ti', ikupæ auya poken iyese'pæ," ta'pæ iya.

23 "I'ri ta auya e'kwa pe iyese', 'Ikupæ auya poken iyese'pæ, mækayai'ne'? Tanporon ni e'kupæ apurinin nan pi'," ta'pæ Sises uya.

24 Inke pæra warawo' mære kupæne uya tæuki'pi'næmæ pe, "Auri uya ri; upika'tiki apurinin pe pæra e'to' entai enato' pe!" ta'pæ iya.

25 Sises uya anpisin uyepæ a'ko pe tæpiya' ene a'tai, iri a'kwaræ † eseremekæ'pæ iya, "I'pana pæn miri awonsi'ki imaimu pæn a'kwaræ, kæri ri warawo' mære apai epa'kaki. Miri tæpo, iya' kanan kewomæi," ta'pæ iya ipi'.

26 I'ri a'kwaræ upiroræmæ'pæ, miripan uya warawo' mære ennoko'pæ yai ipan pe, miripan epa'ka'pæ. Warawo' mære esi'pæ eke' kasa, miripan tu'kan kon uya, "Iy-eri'sa'," ta'pæ. 27 E'tane Sises uya warawo' mære anæmæ'pæ itemiyatæ pi', miripan e'mæ'sa'ka'pæ.

28 Sises ewomæ'pæ tæpo, ipoitoræ ton uya ekama'po'pæ ama'ai, "I'ri pe ken si iyese' pi' ina uya enpa'ka pæra iyese'?" ta'pæ to' uya.

29 "I'ri pen ni, ipæreman ‡ uya riken seri rupi enpa'ka," ta'pæ Sises uya.

Sises Kanan Usauro'kaa'pæ Teri'to' Pi'

(Ma'siu 17:22-23; Ƴru' 9:43b-45)

30 Miri pata nimi'pæ to' uya, miripan kon uti'pæ Kiyarari poro. Sises esi'pæ miri yau tesi tukai' inæ' uya ri ti'tu i'se pæra, 31 apæne pæra tæpoitoræ ton enupa tæuya pi'. Ta'pæ iya to' pi', "Ka'pon, Papa winon eparankato' oton ka'pon amæ' ena'. To' uya iwito' oton, e'tane itosoræwano wai pata'pæ pe iye'mæ'sa'kato' oton," ta'pæ iya. 32 E'tane to' uya ito'ka'næ'kæ pæra ri iyese'pæ, i'ri ta iya e'kwa pe iyese' tukai', miripan kon enari'næmæ'pæ miri pi' inekama'popai pæra.

Inæ' Esi Eke Pe Kuru?

(Ma'siu 18:1-5; Ƴru' 9:46-48)

33 To' uti'pæ Ka'paneyan pona. Tewomæ tæpo, Sises uya tæpoitoræ ton ekama'po'pæ, "I'ri pi' me'sei'pi'tæune'

†† iri a'kwaræ, miri pe pæra makoi a'kwaræ †† Tæron ni imenukasa' yau, ipæreman miri awonsi'ki useruman tawon esi.

asanta tau?" ta'pə iya. ³⁴ E'tane to' uya eikə pəra iye-si'pə, apəne pəra asanta tau inə' esi eke pe kuru tukai' to' e'sei'pitə esi'pə. †

³⁵ Sises ereuta'pə, miripan uya 12 kaisaron kon təpoitorə ton ki'ma'pə, "Wapiya e'pai na'ne' e'to' pe iyese, iu'matə yau miri awonsi'ki tanporon kon poitorə pe iye'to' pe iyese," ta'pə iya. ††

³⁶ Temekon tətəse iwoi mure ta'sii' isoto'ka'pə iya to' koro'tau, miripan uya ta'pə to' pi', ³⁷ "Inə' uya ri pəsamoro mure amə' tonpa ereutanəku pe iyese' yau uyese' yau, uri ri ereutanəku iya pe iyese; miri awonsi'ki inə' uya ri uri ereutanəku pe iyese' yau, uri riken ereutanəku iya pen miri, kəri uyeno'nin nə'pə kanan ereutanəku iya pe iyese," ta'pə iya. ‡

Inə' Ri Uyewa'nomanin Kon Pen Esi Uwenaino' Kon Pe
(θru' 9:49-50)

³⁸ "Ti'sa," ta'pə Isaan uya, "Ka'pon ene'pə ina uya iyese' yau makoi a'kwarə ton enpa'kapi'nin. Iyereutato' pe ina uya ikupə'pə, apəne pəra uri'nokon tonpa pe pəra iyese pi'," ta'pə iya.

³⁹ Sises uya ta'pə to' pi', "Kəsereutanə'təu, apəne pəra inə' ri eke Papa tərawasooi ku'nin nə'pə uyese' yau usaurokə poken pəra iyese miri təpo iri pe upi'.

⁴⁰ Uyewa'noma iya 'nokon pəra na'ne' esi miri uwe-naino' kon pe ri. †††† Inə'pairon ekama uya ipi'nokon, inə' ri tuna ke iwo'payai'ne'nokon uyese' yau apəne pəra Kərai †† iwano' pe iwesi kon pi', tepe'pə nonka iya pen kuru ri miri. †††

Ka'pon Amə' Umakoita Emapu'ti
(Ma'siu 18:6-9; θru' 17:1-2)

⁴² "Miri awonsi'ki inə' uya ri pəsamoro uyapurininan aiko ton nə'kwi tonpa e'makoima emapu'tisa' yau, wakə iwa pe ri iyese parau ka' eno'ma eke ri a'nai' e'pa-to' ike ewa'tisa' i'mə pi' esa' pe. ⁴³ Iyemiyatə uya iye'makoima emapu'ti pe iyese' yau, a'tiki. Wakə iwa pe ri iyese itemiyatə pəra esii'ma tiwiri ri uko'man nito' ya' iyepa'ka a'tai, tanporo temiyatə ke ekota'man nito' ya' iuti entai, apo' usenkə'to' pen ni ya'. ††† ⁴⁴ Miri awonsi'ki a'ta uya iye'makoima emapu'ti pe iyese' yau, a'tiki. Wakə iwa pe ri iyese i'ta pəra esii'ma tiwiri ri uko'man nito' ya' iyepa'ka a'tai, ti'ta ke iyeno'ma entai ya'mu pən ekota'man nito' ya'. ⁴⁵ Iyenu uya iye'makoima emapu'ti pe iyese' yau, imo'kaki. Wakə iwa pe ri iyese miri tikin ni itenu tiwiri ri uko'man nito' ya' iyepa'ka a'tai, asa'ri itenu iyeno'ma entai ya'mu pən ekota'man nito' ya'. ⁴⁶ Miri yau,

"to' weruweei erikə pen ni,
miri awonsi'ki apo' usenkə'nəku pen ni.' †††

⁴⁹ Tanporon kon ni e'ne'ne'ma miri apo' ke.

† 9:34 θru' 22:24 †† 9:35 Ma'siu 20:26-27; 23:11; Ma' 10:43-44; θru' 22:26 ‡ 9:37 Ma'siu 10:40; θru' 10:16; Isaan 13:20 †† 9:40 Ma'siu 12:30; θru' 11:23 †† Kərai (Kiri' maimu yau); miri pe pəra, Me'saya (Ipuru maimu yau), asa'ri ri mari iyese, Papa Nanəmə'pə ta e'kwa pe. ††† 9:41 Ma'siu 10:42 ††† Təron ni imenukasa' ton uya v. 44 ke iponantisa' se kasa: Miri yau, 'to' weruweei erikə pen ni, miri awonsi'ki apo' usenkə'nəku pen ni.' † 9:43 Ma'siu 5:30 † Təron ni imenukasa' ton uya v. 46 ke iponantisa' se kasa: Miri yau,

⁵⁰ "Waiyo esi wakə, e'tane ine'ne' pe pəra iyenasa' yau, nai kasa ken si ine'ne' pe kanan iye'to' pe iku'kapə auya? Waiyo iku'ti' ayau'nokon, təusewankamai' pəra iko'manti' itonpa kon amə' pokon pe," ta'pə iya. ††

No'pə Nonkato' Ekareei Ekama'pə Sises Uya
(Ma'siu 19:1-12; θru' 16:18)

10 Miri a'tai, Sises uya miri pata nimi'pə, miripan uti'pə Isutiya nono pe te'sen ya' tuna Isotan ra-toi pon anpisin pe ri kanan ka'pon amə' uye'kaa'pə ipiya', miripan kon enupa'pə iya, teseru yau ri.

² Pari'si amə' tonpa ton uyee'pə ipiya', miripan kon uya i'tupitə'pə ekama'popitə təuya'nokon wini, "Main awiri ri e'ni pe ri pe' iyese ka'pon uya tənə'pə nonka a'tai?" ta'pə to' uya.

³ Sises uya to' eikə'pə to' ekama'po pe, "I'ri tawon ken Main tərə'pə Mosi' uya iyena'nokon?" ta'pə iya.

⁴ To' uya eikə'pə, "Mosi' uya itəsa' ka'pon uya e'nonkan nito' karetaai təmenukai' tənə'pə enno'to' pe tasa' iya," ta'pə to' uya. †††

⁵ Sises uya ta'pə to' pi', "Mosi' uya seri main menu-ka'pə, apəne pəra sa'man pe ri iyewan kon esi pi'.

⁶ E'tane iye'kapə epiya'ti yau, 'Papa uya warawo' miri awonsi'ki uri'san kaa'pə,' ††† tasa' iya. ⁷ 'Miri wenai, warawo' uya təkəipənə miri awonsi'ki tusan nito' esi, miripan uta'sikə tənə'pə ya', †††† miripan asa'ron kon ena tikin ni ipun,' ††††† tasa' iya. Asa'ri to' esi pen, e'tane tikin ni to' esi. ⁹ Miri pe iyese pi', Papa na'sikə'san isipona mo'ka ka'pon uya kəse'nin," ta'pə iya.

¹⁰ To' enna'posa' a'tai iuti ta', ipoitorə ton uya seri pi' ekama'po'pə. ¹¹ Eikə'pə iya, "Inə' ri tənə'pə nonkayai'ne' miripan uya təron ni uri'san mari'ma eku-ma pe iyese tənə'pə piyapai. ¹² Miripan tətəan'pə nonka iya pe iyese' yau miripan uya təron ni warawo' mari'ma yau, iyekuma pe ri iyese miri," ta'pə iya. †††

Mure Amə' Pərema'pə Sises Uya
(Ma'siu 19:13-15; θru' 18:15-17)

¹³ Ka'pon amə' uya mure amə' nee'pə Sises piya' to' a'pi'to' pe iya, e'tane ipoitorə ton uya to' esere-mekə'pə. ¹⁴ Sises uya ensa' a'tai, isakorota'pə, miripan uya ta'pə təpoitorə ton pi', "Tiwi mure amə' nəyepəi upiya'. To' kəsereutanə'təu, apəne pəra Papa e'to' esa' wanni pe esi pəsamoro waraino kon iwano' pe. ¹⁵ Inə'pairon ekama uya ipi'nokon, inə' ri kəri Papa e'to' esa' wanni pe eporo iya pəra na'ne' mure kasa te'se ewon-to' oton pen ni ya'," ta'pə iya. ††††† Mure amə' anəmə'pə iya temekon pona, miripan kon pona temiyatə tətəse to' pərema'pə iya.

'to' weruweei erikə pen ni, miri awonsi'ki apo' usenkə'nəku pen ni.' ††† Aisaya 66:24 †† 9:50 Ma'siu 5:13; θru' 14:34-35 ††† 10:4 Isu'taronomi 24:1-4; Ma'siu 5:31 †† Iseneses 1:27; 5:2 †† Təron ni imenukasa' ton, miripan kon uta'sikə tənə'pə ya', tawon pəra iyese. ††† Iseneses 2:24 ††† 10:12 Ma'siu 5:32; 1 Koren 7:10-11 ††† 10:15 Ma'siu 18:3

Imaminke' Moineri'pi
(Ma'siu 19:16-30;  ru' 18:18-30)

¹⁷ Utin pi' Sises e'sara'ti koro'tau, ka'pon eka'tunsa' uyee'p , miripan e'sekunka'p  irau, miripan uya eka-ma'po'p , "Wak , Ti'sa, i'ri kuru ku'to' uya esi tiwiri uko'man nito' epoto' pe uya?" ta'p  iya.

¹⁸ "I'ri pe iyese pi' Wak  tukai' uyesak  auya?" tukai' Sises uya eiku'p . "In ' wak  p ra ri iyese, e'tane Papa riken. ¹⁹ Mosi' n menuka'p  i'tu auya: 'In ' ri ku'winii, iyemari'masa' uri'san k sekumankai, ama' pe kesii, kasi pe ka'pon pi' kasaurokui, enku'tinin pe kesii, ik ip n  miri awonsi'ki asan inamaki, † tawon," ta'p  iya.

²⁰ "Ti'sa, tanporo ri seri ton awiri e'sa' man m re' esi'p  si'kiri ri," ta'p  iya.

²¹ Sises uya ene'p  i'n nka pe, "Tikin nan niken e'nonkasa' man. Tanporo ipiyau na'ne' ik r po'poma-ta, miripan epe'p  t r  pa entu'manin nan ena'. Miri a'tai nin si, imaminke' pe iwesi miri Ep n po. Miri ku'sa' auya t po, upikiri iuyep  pa," ta'p  iya ipi'.

²² Miri eta iya a'tai, ika'ni' p ra ri item ' ena'p . Pokoi pe iti'p , ap ne p ra eke pe kuru itimamin esi'p .

²³ Sises uya tenu t pit 'p , miripan uya ta'p  t poitor  ton pi', "Sa'man pe kuru ri iyese, imaminke' ton epa'ka poken p ra Papa e'to' esa' wanni pe ya!" ta'p  iya.

²⁴ Ipoitor  ton usewansiuka'p  imaimu pi'. E'tane Sises uya takaa'p  kanan, "M re am ', sa'man pe kuru ri iyese Papa e'to' esa' wanni pe ya' epa'kan poken p ra.

²⁵ Sa'man pe p ra ri kiyamer  epa'ka akusa enu euta awiri, imaminke' epa'ka Papa e'to' esa' wanni pe ya' entai," ta'p  iya.

²⁶ Ipan pe miyari ri miri pi' ipoitor  ton usewansiuka'p , miripan kon usekama'popit 'p , "In ' kuru ken si epika'ti?" tukai'.

²⁷ To' enei'ma Sises uya ta'p  to' pi', "Ka'pon pona sa'man pe iyese, e'tane Papa pona tanporo sa'man pe p ra iyese," ta'p  iya.

²⁸ Pi'ta uya ta'p  ipi', "Tanporon ni sa'ne ninsa' ina uya ipikiri t utito' kon pe," ta'p  iya.

²⁹ "Inapairon ekama uya ipi'nokon," ta'p  Sises uya, "in ' ri k ri t pata'se', takon non, t parusi ton, t san, t k ip n , t munki am ' miri pe p ra t mainar  nin-sa' iya na'ne', uri pikiri miri awonsi'ki wak  itekare pikiri, uya ³⁰ eke pe ri tepe'p  eporo miri, seri pe na'ne' entai ri — t pata'se', takon non, t parusi ton, t sanon, t munki am ' miri awonsi'ki t mainar  ri miri awonsi'ki ewa'noman ni niri — miri awonsi'ki seri enta', tiwi ri uko'man nito' eporo iya. ³¹ Tu'kan kon ni wapiya na'ne' nan e'to' oton iu'mat  pe, miri awonsi'ki iu'mat  pe iye'sa' kon nin si e'to' oton wapiya te'ton kon pe," ta'p  iya.

Itosor wano Pe Sises Kanan Usauro'kaa'p  Teri'to' Pi'
(Ma'siu 20:17-19;  ru' 18:31-34)

³² To' uti koro'tau Surusiran pona, Sises to' rawiri, ipoitor  ton usewansiukasa' esi'p , to' pikiri te'san enari'n ntane. Sises uya kanan t poitor  ton panta-ka'p , miripan uya t pi' te'ku'ton ekama'p  to' pi'.

³³ "Utinokon seri Surusiran pona. Miri yau Ka'pon, Papa winon eparankato' oton use'man nito' t rawaso-manin nan epuru ton miri awonsi'ki Main pi' enupanin nan ena', to' uya eno'mato' oton ima'tato' ya', miripan t to' oton to' uya Esuwer  am ' pen ena'. ³⁴ Kamoro uya nin si isapema miri, to' eta'tapit  ipona, to' uya ari'po'pit ; miri awonsi'ki to' uya iwini. Osor wau w i pata'p  pe, iye'm 'sa'kato' oton," ta'p  iya.

Isens Miri Awonsi'ki Isaan Nekama'pon 
(Ma'siu 20:20-28)

³⁵ Miri a'tai, Isens miri awonsi'ki Isaan, Sepiti munki am ' uyee'p  ipiya', "Ti'sa, i'ri ri ina nekama'poyai'ne' ipi' kup  auya i'se ina man ina iwano' pe," ta'p  to' uya ipi'.

³⁶ "I'ri ken kup  uya i'se me'at u iiwano' kon pe?" ta'p  iya.

³⁷ "Tiwi tikin ni iyenwo'net  wini miri awonsi'ki akamisi wini ina nereutai ayapon po iyereutasa' a'tai k rore po," ta'p  to' uya ipi'.

³⁸ "I'ri pi' uyekama'po auya'nokon tukai' i'tu auya'nokon p ra ri iyese," ta'p  Sises uya. "Sensiyai'ne' ken pe' ensi auya'nokon, miri pe p ra iyepa'taisima kon ken pe' epa'taisimayai'ne' ike ke?" ta'p  iya.

³⁹ "Ina uya ri ikup ," ta'p  to' uya.

Sises uya ta'p  to' pi', "Inapairi ri unensin  ri ensi auya'nokon, iyepa'taisima kon ni epa'taisimayai'ne' ke. ⁴⁰ E'tane ereutapai me'at i'ne' uyenwo'net  miri awonsi'ki ukamisi wini kup  uya poken p ra iyese. Seri esi miri kamo to' ku'sa' na'ne' nan Papa uya ri pata'se' pe iyese," ta'p  iya.

⁴¹ Kamo 10 kaisaron kon uya seri etasa' a'tai, Isens miri awonsi'ki Isaan pokon pi' to' usakorota'p . ⁴² Sises uya tanporo to' am ran k 'p , miripan uya ta'p  to' pi', "I'tu auya'nokon ni kamo itepuru pe na'ne' nan ni esi miri Esuwer  am ' pen epuru pe, miripan eke ton uya t merunitir  kon apuri to' pi'. ⁴³ E'tane miri kasa iwesi kon pen. E'tane ru'ku, in ' ri esi yau eke pe enapai i'koro'tau'nokon e'to' pe iyese ipoitor  kon pe, ⁴⁴ miri awonsi'ki in ' ri esi yau wapiyaro' e' pe e'pai, tiwi nesii tanporon kon apiyo' pe. ⁴⁵ Ap ne p ra Ka'pon, Papa winon uye'sa' miri tapiyo' pe e'nito' pe pen, e'tane apiyo' pe e'se'na, miri awonsi'ki t uko'manto' t se'na tu'kan kon ka'pon am ' epe' pe," ta'p  iya.

Tenku'nan Epi'ti'p  Sises Uya
(Ma'siu 20:29-34;  ru' 18:35-43)

⁴⁶ Iseri'ko pona to' uyee'p . Sises miri awonsi'ki ipoitor  ton miri t po anpin ton ka'pon am ' uya miri eke pata nimi koro'tau, tenku'nan ka'pon, Pa'timeyas itese' ereutasa' esi'p  asanta ka'ta po

† E'sotas 20:12; Isu'taronomi 5:16-20

eta'kwanən ni pi' (Timeyas mumu pe te'sen). ⁴⁷ Sises kəri ri Nasare' pon tawon etasa' tūuya a'tai, uki'pi'nən-pi' ni pi' iye'sara'ti'pə, "Sises, Tepi' pa rə'pə, upi' isentu'maki!" ta'pə iya.

⁴⁸ Tu'kan kon uya ri eseremekə'pə e'pana iye'to' pe, e'tane ri miyari ri iki'pi'nənpi'tə'pə, "Tepi' pa rə'pə, upi' isentu'maki!" ta'pə iya.

⁴⁹ Sises e'taku'ka'pə, miripan uya, "Iki'mati'," ta'pə.

Miripan kon uya nin si iki'ma'pə, "Epori'ma'! E'mə'sa'ka'! Iki'ma iya," ta'pə to' uya ipi'. ⁵⁰ Təpon pəro'pon nin si eno'ma'pə iya miri, te'sanəmə pe iye'mə'sa'ka'pə, miripan uyee'pə Sises piya'.

⁵¹ "Iri kupə uya i'se me'an iiwano' pe?" ta'pə Sises uya ipi'.

Tenku'nan ka'pon uya, "Rapai, † ennin pe kanan e'pai e'ai'," ta'pə.

⁵² "Enta, anapurinə uya iyepi'tisa' man," ta'pə Sises uya ipi'. Inke pəra ri, ennin pe iyena'pə, miripan nin si uti'pə miri asanta tawiri Sises pikiri.

Sises Epa'ka'pə Surusiran Pona
(Ma'siu 21:1-11; Өru' 19:28-40; Isaan 12:12-19)

11 Surusiran eporo to' uya koro'tau, Pe'pake miri awonsi'ki Pe'tani ya' si to' uye'ka'sa' Are' Wəpə pon, Sises uya asa'ron kon təpoitorə ton ennoko'pə ² tai'ma to' pi', "Entanti' iyentau'nokon na'ne' eke iwa pata ya', iya' iyepa'ka kon pe ri, miri yau eporo auya'nokon miri isa'ka'si məre ewa'tisa', inə' uti'pə ipo pen ni. Teukai' mənə'tui' seri ya'. ³ Inə' uya ri iyeka-ma'po kon yau, 'Irito' pe miri kupə auya'nokon? tukai', 'Iteperu esi i'se inke pəra inna'poto' pe tūuya ri, 'məkatui' ipi'," ta'pə iya.

⁴ Miripan kon utisa' uya isa'ka'si məre eporo'pə pəro-roi po asanta tau ewa'tisa' məra'ta piyau. Euka pi' to' esi koro'tau, ⁵ miri yau iye'soto'pi'sa' kon ka'pon amə' uya, "Iri kupə auya'nokon, kəri ri isa'ka'si məre meukayatui'ne?" ta'pə to' pi'. ⁶ To' eiku'pə to' uya, Sises uya ta'pə kasa ri, miripan kon uya to' uya ato' pe ikupə'pə. ⁷ Isa'ka'si məre ne'sa' to' uya a'tai Sises piya', təpon kon təpitə'pə to' uya ipəro'pona, miripan po iyereuta'pə. ⁸ Tu'kan kon ka'pon amə' uya təpon kon ta'nəkə'pə asanta tawiri, təron kon uya miri'tawon yəi pantaru'pi'sa' ta'nə'tane asanta tawiri. ⁹ Kamoro to' rawiri tautisan miri awonsi'ki kamoro to' e'ma'pə pe tautisan uki'pi'nənpi'tə'pə,

"Usana!" ††

"Pori' ri kəri esi Iteperu ese' yau nəye'ai'ne!"

¹⁰ "Pori' pe ri e'ni ukəipənə kon Tepi' e'to' esa' wanni pe uyepə pi'!"

"Usana ka' entawon yau!"

tukai'.

¹¹ Sises epa'ka'pə Surusiran pona, miripan uti'pə Esuwerə amə' use'mato', ipəremato' iwə' ta', miripan uya tanporon ni enpi'tə'pə. Pata uko'manka'sa' pi' nin si, iyenna'po'pə miri Pe'tani pona 12 kaisaron kon təpoitorə ton pokon pe.

† Rapai, Ti'sa ta e'kwa pe †† Usana! Ipuru amə' maimu, Pi-ka'ti' ta e'kwa iyenasa' apuripi'nito' yai pe; v. 10 yau niri.

Yəi Pa'nəkə'pə Sises Uya
(Ma'siu 21:18-19)

¹² Miri ema'sa' yau, Pe'tani poi to' enna'po koro'tau, Sises esi'pə iwan pe. ¹³ Inni tare kenan, pi' e' ene tūuya pi', iti'pə teperu ke pe' iyesi tukai' ense'na. Eposa' iya a'tai, i'ri eporo'pə iya pen ni, iyare ton niken, apəne pəra pi' weyu pe pəra pata esi'pə, ¹⁴ miripan uya ta'pə pi' e' pi', "Tiwi si inə' ri iyeperu na'nin kanan seri enta'," ta'pə iya. Ipoitorə ton uya miri ta iya eta'pə.

Sises Uti'pə Esuwerə Amə' Use'mato', Ipəremato' Iwə' Ta'

(Ma'siu 21:12-17; Өru' 19:45-48; Isaan 2:13-22)

¹⁵ Surusiran eporo pe, Sises ewomə'pə Esuwerə amə' use'mato', ipəremato' iwə' pə'kə ta', miripan e'sara'ti'pə usenapi' ni pi', kəpə'po'po pi' miri yau te'san enpa'kapitə pi'. Pərata ensimapi'nin nan tərərəui rawoipitə'pə iya miri awonsi'ki wako'wa amə' kəpə'pomanin nan apon ton ni, ¹⁶ inə' uya ri təkəpə'pooi ari i'se pəra ri iyesi'pə miri awiri. ¹⁷ To' enupa tūuya koro'tau nin si, "Iye'menukasa' pəra pe' nai:

"Uiwə' esa'to' oton

tanporon kon təpataron kon ipəremato' iwə',' †† tukai'? E'tane 'ama' amə' en pe ri' †† iku'sa' auya'nokon," ta'pə iya.

¹⁸ Papa ena' use'man nito' tərawasomanin nan epuru ton miri awonsi'ki Main pi' enupanin nan uya miri eta'pə, miripan kon e'sara'ti'pə iwito' tūuya'nokon eseru warinpa pi', ipi' tenari'nəmə kon pi', apəne pəra anpisin ni usewansiukasa' pi' to' enupato' iya pi'.

¹⁹ Pata uko'mansa' a'tai, Sises miri awonsi'ki ipoitorə ton uti'pə pata yapai.

Usenupan Nito' Pi' E' Pi'
(Ma'siu 21:20-22)

²⁰ Awanakui' miri ema'sa' yau, to' uti koro'tau asanta tawiri, to' uya pi' e' ene'pə. Iyeri'sa' esi'pə siya ri imi' pona ri. ²¹ Pi'ta enu ya' iyee'pə, miripan uya ta'pə Sises pi', "Rapai, †† apəne enki. Pi' e' anpa'nəkə'pə useketa-sa!" ta'pə iya.

²² Sises uya eiku'pə, "Papa apurito' esa' pe e'ti'.

²³ Inapairon ekama uya ipi'nokon; inə' uya ri se wə' pi' ta pe iyesi yau, 'Parau ka' isennasikata,' ikasimai'ma pəra tewan yau, e'tane apurii'ma təmaimu awiri iye'kupə tukai', iye'kupə ri itiwano' pe. ††²⁴ Miri pi' eka-ma uya ipi'nokon, i'ri ri ekama'po auya'nokon a'tai iwipəremato' kon yau, apuriti' eposa' auya'nokon tukai', miri a'tai iiwano' kon pe ri iyesi. ²⁵ Ipəreman pi' iye'mə'sa'kasa' kon a'tai, miri koro'tau ekaməra ri inə' pi' ri iwesi kon yau, ipi' isentu'mati', ikəipənə kon,

‡ Pi' e' are enpu na'ki eporo tūuya tənito' tukai' Sises esi'pə, te-peru ke iyena rawiri. Itenpu pəra si iyesi pi', Sises uya i'tu'pə tē-petasen ye' pe pəra iyesi tukai', miripan pa'nəkə'pə iya. †† Eren 118:25-26 †† Aisaya 56:7; Iseremaya 7:11 ††† Rapai, Ti'sa ta e'kwa pe ††† 11:23 Ma'siu 17:20; 1 Koren 13:2

Erɛn pon usentu'mato' pe amakooi kon pi', ta'pɛ Sis-
es uya. †

Sises Ekama'popitɛ'pɛ To' Uya
(Ma'siu 21:23-27; Ʈru' 20:1-8)

27 Surusiran pona kanan to' enna'pokaapɛ. Sises us-
ari koro'tau Esuwerɛ amɛ' use'mato', ipɛremato' iwɛ'
pɛ'kɛ tau, Papa ena' use'man nito' tɛrawasomanin
nan epuru ton, Main pi' enupanin nan miri awonsi'ki
Esuwerɛ amɛ' epuru ton uyee'pɛ ipiya', 28 miripan kon
uya ekama'po'pɛ, "Ʈri meruntirɛ wini seri ton kupɛ
auya? Inɛ' uya seri merunti ke irepasa' seri kupɛ pa?"
ta'pɛ to' uya.

29 Sises uya entakanoma'pɛ, "Tikin nan pi' ri iyeka-
ma'po uya 'nokon. Uyei'ti'; miri a'tai nin si ekama uya
miri, miri wini umeruntirɛ tepose, seri ton kupɛ uya
tukai'. 30 Isaan uya pa'taisiman nito'—Erɛn winon pe',
miri pe pɛra ka'pon amɛ' winon kati? Ekamati!" ta'pɛ
iya.

31 Tiwano' kon pe to' usaurokɛ'pɛ, "Erɛn winon,' ta
pe iyesi yau, Ʈri pe ken si iyesi pi' apuri auya'nokon
pɛra iyesi'pɛ?' ta iya esi. 32 E'tane, 'Ka'pon amɛ' winon,
ta pe iyesi yau,... ." (To' enari'nɛmɛ ka'pon amɛ' pi',
apɛne pɛra tanporon kon uya ri Isaan esi pu'kena' pe
ta pi'.)

33 Miripan kon uya Sises eikɛ'pɛ, "Ina uya i'tu pɛra
man," ta'pɛ to' uya.

Sises uya ta'pɛ to' pi', "Apana'ti uya 'nokon pɛra ri
niri iyesi miri, miri meruntirɛ wini seri ton kupɛ uya
tukai,'" ta'pɛ iya.

Umi Esa' Pe Inonkasa' Kon Pantomɛ
(Ma'siu 21:33-46; Ʈru' 20:9-19)

12 Panton yai to' auro'ka pi' Sises e'sara'ti'pɛ:
"Ka'pon uya umi pimi'pɛ kɛre' itese', si'na' pe
te'sen kiyari ye' ke. Iwoi iwekupiri'ti'pɛ iya, ikasu'kato'
iyai aka'pɛ iya, miri awonsi'ki ipa'simato' awonsi'ki
ka'tawon soto'pan iuti ami'pɛ iya. Miripan nin si
tɛrɛ'pɛ iya miri umi pi' te'san ena', miripan uti'pɛ siya
ri tɛpata'se' yapai. 2 Iyakɛ'pɛsa' anɛmɛ weyu si e'se-
posa' a'tai, tɛpoitorɛ si ennoko'pɛ iya umi tɛrɛ'pɛ
tɛuya itena' ton piya' ti'kiyari epose'na. 3 E'tane kɛri ri
a'si'pɛ to' uya, ipanta'ma'pɛ to' uya, miripan nin si en-
noko'pɛ to' uya miri itemiyatɛ arɛ pɛra ri. 4 Miri a'tai,
tɛron ni kanan tɛpoitorɛ ennoko'pɛ iya to' piya'; i'pai
pi' nin si pɛse ri wipitɛ'pɛ to' uya miri, miripan iri pe ri
to' uya ikupɛ'pɛ. 5 E'tane ri kanan tɛron ni ennoko'pɛ
iya. Kɛri ri nin si wini'pɛ to' uya miri. Tu'ke ri tɛron kon
enno'pitɛ'pɛ iya; tɛron kon ni panta'mapitɛ'pɛ to' uya,
tɛron kon ni wini'ima.

6 "Tikin ni nin si inennokonɛ e'nonkasa' esi'pɛ, imu ri
nin si, ini'nɛnkanɛ. Pɛse ri, umu nin si nama to' uya
miri,' tai'ma nin si tanporon kon u'matɛ pe ennoko'pɛ
iya.

7 "E'tane nin si to' uya ta'pɛ miri, tiwano' kon pe,
'Pɛse ri kuru pɛse ri kiyari pata'se' anɛnton. Iwito' kon
pe isi'ti', inanɛmɛnɛ e'to' pe uiwano' kon pe,' ta'pɛ to'
uya. 8 To' uya si a'si'pɛ, miripan wini'pɛ to' uya, miripan
eno'ma'pɛ to' uya kiyari e'kwa apai.

9 "Ʈri ken si kupɛ kɛri ri kiyari e'kwa esa' uya? Iyepɛ
kamoro itesa' pe tɛnnonka'san wise'na, miripan uya
nin si miri kiyari e'kwa tɛrɛ miri tɛron kon ena'.

10 Itekare pe' iye'menukasa' ennin nan pen imiri'nokon:

"Ti' iuti aminin nan neno'ma'pɛ

enasa' itekun airon ti' pe;

11 Itepuu uya ri seri ku'sa', miripan esi wakɛ pe kuru
uyenu kon yau,' ††

tukai?"

12 A'sito' tɛuya'nokon ipikiri warinpa'pɛ to' uya,
apɛne pɛra tɛpi'nokon ta iya e'kwa pe miri panton
ekamasa' iya tukai' to' uya i'tu'pɛ. E'tane anpin ton
ka'pon amɛ' pi' to' enari'nɛmɛ'pɛ; miripan kon uya nin
si inimi'pɛ miri, to' uti'pɛ ipiyapai.

Esuwerɛ Amɛ' Uya Ri Pe' Pɛrata Nonka Pata Esa' Ena'?
(Ma'siu 22:15-22; Ʈru' 20:20-26)

13 Emennɛ'pɛ po iwa ri, Pari'si amɛ' miri awonsi'ki
Era' pikiron kon ennoko'pɛ to' uya Sises eparanti'
imaimu wini. 14 To' uyee'pɛ ipiya', miripan kon uya
ta'pɛ ipi', "Ti'sa, ina i'tu pi' man i'napairon ye' pe iwesi
tukai'. Ka'pon amɛ' ri nensimanɛ pe pɛra iyaseru esi,
apɛne pɛra inɛ' pe ri to' esi pi' te'namasen pe pɛra
iwesi; e'tane Papa eseru pi' enupan auya i'napairon
awiri. Ipoken pe' iyesi Sisa ena' pɛrata tɛtɛsen e'ma
a'tai, kane kati? 15 Ina uya pe' e'ma, miri pe pɛra ina
uya e'ma pen ni kati?" ta'pɛ to' uya.

E'tane wakɛ pe to' e'ku'to' eseru i'tusa' Sises uya
esi'pɛ, "Ʈri pe iyesi pi' usa'mapai iwesi kon? Apɛne
pɛrata pun † ine'ti' ento' pe uya," ta'pɛ iya. 16 To' uya
pɛrata pun nee'pɛ, miripan kon ekama'po'pɛ iya, "Inɛ'
nai ipi'? Miri awonsi'ki inɛ' ese' nai ipi'?" ta'pɛ iya.

"Sisa," ta'pɛ to' uya.

17 Miri a'tai, Sises uya ta'pɛ to' pi', "Sisa iwano' ri ituti'
Sisa ena', miri awonsi'ki Papa iwano' ri kanan tɛrɛ
auya'nokon Papa ena'," ta'pɛ iya.

Miripan kon nin si usewansiuka'pɛ miri ipi'.

Eri'ni Tɛpo E'mɛ'sa'kan Nito'
(Ma'siu 22:23-33; Ʈru' 20:27-40)

18 Miri a'tai, Satu'si amɛ', eri'ni tɛpo e'mɛ'sa'kan pɛra
ri iyesi tawon nan uyee'pɛ Sises ekama'pose'na.

19 "Ti'sa, Mosi' uya imenukasa' uiwano' kon pe, ka'pon
rui eri'sa' yau, tɛno'pɛ tɛnonkai' imunki pɛra, iyakon
nɛ'pɛ uya ino'pɛ rɛ'pɛ mari'mato' pe iyesi, miripan
kon umu'tato' pe tɛrui iwano' pe. 20 Moro 7 kaisaron
kon isirunan esi'pɛ. Wapiyaro' emari'ma'pɛ, miripan
erikɛ'pɛ innonkaton kon imunki amɛ' pɛra ri.

21 Ipi'kiron nɛ'pɛ uya nin si ino'pɛ rɛ'pɛ mari'ma'pɛ
miri, e'tane iyerikɛ'pɛ tɛumu'tai' pɛra ri kanan. Miri
kasa ri to' osorɛwano pe te'sen esi'pɛ. 22 Miri kasa ri
tanporo 7 kaisa ri to' esi'pɛ imunki amɛ' pɛra ri to'

† Tɛron ni imenukasa' ton uya v. 26 ke iponantisa' se kasa: 26
* E'tane tɛusentu'masen pe pɛra iwesi yau, ikɛipɛnɛ, Erɛn pon
usentu'ma pɛra ri iyesi miri amakooi ton pi'.

†† Eren 118:22-23 † pɛrata pun —tenariyas itese'

eri'pitə'pə. Kəri ri nin si uri'san eriku'pə miri to' e'ma'pə pe ri. ²³ Eri'ni tupo e'mə'sa'kan nisa' a'tai, inə' no'pə pe ken si iyese miri, apəne pəra sa'ne 7 kaisaron kon uya imari'mapi'sa'?" ta'pə to' uya.

²⁴ Sises uya ta'pə to' pi', "Ipoken pəra pe' iwesi kon pen miri iye'menukasa' itekare miri pe pəra Papa meruntirə i'tu auya'nokon pəra iyese pi'? ²⁵ Iyeri'sa' kon e'mə'sa'kasa' a'tai, to' emari'ma pəra ri iyese, miri pe pəra to' e'təru pen ni emari'man nito' yau; Epən pon kon, inserə amə' kasa to' e'to' oton. ²⁶ Iyeri'sa' kon e'mə'sa'ka tawon pi', Mosi' karetaai yawon pe' ensa' auya'nokon pəra ri iyese, yu' epo'ti'pə tawon? Miri yau, Papa uya ta'pə ipi', 'Uri kəri ri Epəra'an, Aisi' miri awonsi'ki Seko' pokon e'to' itese' pi'.' ²⁷ Papa, iyeri'sa' kon e'to' itese' pi' pe iyese pen, e'tane nurinan kon niken. Ipoken pəra kuru iwesi kon miri," ta'pə iya.

Eke Kuru Iyawiri E'nito'
(Ma'siu 22:34-40; Ɔru' 10:25-28)

²⁸ Main pi' enupanin nan tonpa uye'sa' uya to' us- aurokə etapitə'pə. Wakə pe to' maimu ei'sa' Sises uya pi', ekama'po'pə iya, "Tanporon iyawiri e'nito' pe in- onkasa' Main ton koro'tapai, nai esi eke pe kuru?" ta'pə iya.

²⁹ Sises uya ta'pə ipi', "Se kuru seri eke, 'Etati' Esu- werə amə' rə'kwi; Itepuu itese' pi' e'nito' esi, tikin nan ni Itepuu; ³⁰ Itepuu, itese' pi' iwe'to' i'nənkaki tan- poro iyewan pokon pe, aya'kwarə pokon pe, iusenu- minkato' pokon pe miri awonsi'ki tanporo imeruntirə pokon pe,' ^{††} tawon. ³¹ Ipikiron esi se: 'Itonpa i'nənkaki misi'nənkayai'ne' kasa,' [‡] tawon. Seri ton iyawiri e'nito' entaino eke pəra ri iyese miri," ta'pə Sises uya ipi'.

³² "Ti'sa, wakə pe kuru ei'sa' auya man, ipoken ni məkayai'ne' esi, Papa esi tikin nan ni, inə' pəra ri iyese e'tane kəri ri riken. ³³ I'nənkato' tanporo ewan wanni pokon pe, ito'ka'nə'to' pokon pe miri awonsi'ki merun- tirə wanni pokon pe, miri awonsi'ki tonpa i'nənka usi'nənkakan kasa ri esi eke pe kuru tupo'tise tətusen miri awonsi'ki təron ni ton ni use'man nito' entai," ta'pə iya.

³⁴ Wakə pe teikə iya etasa' Sises uya a'tai, "Inni pəra ri me'ai' Papa e'to' esa' wanni pe piyapai," ta'pə iya ipi'. Miri awonsi'ki nin si miri enta', inə' ri esi'pə ineka- ma'popi'pai pəra.

Inə' Pa Rə'pə Pe Kərai Esi?
(Ma'siu 22:41-46; Ɔru' 20:41-44)

³⁵ Sises esi koro'tau enupan pi' Esuwerə amə' use'mato', ipəremato' iwə' pə'kə tau, to' ekama'po'pə iya, "I'ri pe iyese pi' Main pi' enupanin nan uya Kərai ^{‡‡} esi Tepi' pa rə'pə pe ta? ³⁶ Tepi' ri usaurokə'pə Wakə A'kwarə uya təmaimu'tii',

"Itepuu uya ta'pə uyepuru pi':

"Ereuta' enwo'ne' uyemiyatə wini,
iyeyaton non tərə uya

† E'sotas 3:6 †† Isu'taronomi 6:4-5 ‡ Ripaiti'kas 19:18 ‡‡ Kərai (Kiri' maimu yau); miri pe pəra, Me'saya (Ipuu maimu yau), asa'ri ri mari iyese, Papa Nanəm'pə ta e'kwa pe.

a'ta o'koi' pə'kə pona," ^{‡‡} ta'pə iya.' ³⁷ Tepi' uya təmiri pe ri 'uyepuru' tukai' esakə, nai kasa ken ipa rə'pə pe iyese nesii'no?" ta'pə iya.

Anpisin ton Sises etanin nan esi'pə pori' pe.

³⁸ To' enupa təuya koro'tau, Sises uya ta'pə to' pi', "Tenu ke e'ti' Main pi' enupanin nan pi', ipininpaino kon kusan təpon kon yau, 'Miyari,' ta i'sero' kon təpi'nokon kərupo'po pi' e'ni pata'se' yau ri, ³⁹ eke ton apon po kuru te'san Esuwerə amə' usenupato' iwə' tau, miri awonsi'ki tənamasan pata'se' yau kuru te'san enta'nan a'tai'ne. ⁴⁰ Itaan'pə ima'tasa' rə'san iwə' mo'kanin nan to' enapai, miripan kon ipərema kusan pe, mi pe te'kupə kon pe. Pəsamoro waraino kon ko- ta'ma miri isi pe kuru ri," ta'pə iya.

Itaan'pə Ima'tasa' Rə'pə Nətərənə
(Ɔru' 21:1-4)

⁴¹ Sises ereuta'pə tətusen nonkato' to' uya pata'se' ratoi pe, anpisin ton ka'pon amə' uya təpərataai kon təpitə Esuwerə amə' use'mato', ipəremato' iwə' pərataai yen ya' enpitə pi'. Tu'kan kon ni ipərataaike' ton uya eke pe ri itəpitə'pə. ⁴² E'tane rə'kwi nin si en- tu'manin itaan'pə ima'tasa' rə'pə uyee'pə, miripan uya rə'kwi asa'ron pərata ka'pa muku'pi' ^{‡‡‡} tərə'pə, *peni* punu'pi' rə'kwi ri.

⁴³ Təpoitorə ton təki'mai' təpiya', ta'pə to' pi', "I'napa- iron ekama uya ipi'nokon, pəse ri entu'manin itaan'pə ima'tasa' rə'pə uya eke pe kuru itəsa' miri pərata yen ya', tanporo təron kon entai kuru. ⁴⁴ Təpərataai kon tonpa ri nin təsa' to' uya, e'tane kəri ri, tekota'mato' apai rə'kwi ri tanporo ri təpiyawon tərə'pə təkoko'man- to' ipi' rə'kwi ri," ta'pə iya.

Ima'kəui Ton Non Weyu U'matə Ekamanin Nan
(Ma'siu 24:1-31; Ɔru' 21:5-28)

13 Esuwerə amə' use'mato', ipəremato' iwə' nimi iya koro'tau, ipoitorə ton tonpa uya ta'pə ipi', "Ti'sa, apəne enki; i'ri eke ton ni ti' amə'! I'ri wakə pe ri amisa' iuti ton!" ta'pə iya.

² "Tanporo ri pe' seri ton eke ton iuti amipi'sa' menyan?" ta'pə Sises uya. "Tikin ni ri ti' e'nonkato' oton pen miri isipəro'po; tanporon ni uta'po'to' oton miri," ta'pə iya.

³ Sises ereutasə' koro'tau Are' Wəpə po, Esuwerə amə' use'mato', ipəremato' iwə' ratoi pe, Pi'ta, Isens, Isaan, miri awonsi'ki Anturu pokon uya ekama'po'pə ama'ai, ⁴ "Ina pi' ekamaki, i'ri a'tai kuru ken si seri ton e'ku'to' oton? I'ri kuru ken si esi miri ento' ipi' pe tan- poro seri ton uta'ku'ti ekamanin pe?" ta'pə to' uya.

⁵ Sises uya ta'pə to' pi', "Tenu ke e'ti', inə' uya ri iyenku'ti kon namai'. ⁶ Tu'kan kon ni uye'to' oton uyese' yau, 'Uri ri kəri ri,' ka'se'na, miripan kon uya tu'kan kon ni enku'tito' oton. ⁷ Təusewa'nomasan miri awonsi'ki usewa'noman man tawon eta auya'nokon a'tai, ketəipi'təu miri pi'. Seri warai'nan ni e'ku'to' pe iyese e'tane apəne ri non weyu u'ma'to' uye'tane ri iye- si. ⁸ Təpataron kon uya təpataron kon ni niri ewa'no-

‡‡ Eren 110:1 ‡‡‡ asa'ri ire'pə'ta amə' Kiri' maimu yau

mato' oton, miri awonsi'ki esa' wanni pe ri te'san uya esa' wanni pe te'san ni niri ewa'noma. Miri a'tai, t̄r̄u'p̄n̄u am̄' miri awonsi'ki iwankan e'to' oton miri pata kaisa ri. Seri ton si esi miri e'tinkan e'sara'ti pe.

⁹ "Iserasu pe ri me'tai'. It̄to' oton kon miri pata kon-s̄r̄u' ai am̄' ena', miri awonsi'ki Esuwer̄ am̄' usenu-pato' iw̄' tau ayari'po'pi'to' oton kon. Uri pikiri iye'so-to'kato' oton kon kop̄na am̄', miri awonsi'ki kin am̄' rau ri to' pana ya' uri ekama pi'. ¹⁰ Miripan wapiya kuru wak̄ itekare usekamato' pe iyese tanporon kon mi yawiron kon pana ya'. ¹¹ To' uya aya'sisa' kon ari a'tai ko't̄u ta', pena ri kisewankamat̄u, 'Tri kuru ta uya?' tukai', amaimu'tisa' kon na'ne' ke ri ausaurok̄ kon miri, iiwano' kon pe ausaurok̄ kon pen e'tane Wak̄ A'kwar̄ usaurok̄. †

¹² "Eri'nito' ya' t̄ru' eparankato' oton iyakon uya, ik̄uip̄n̄u uya niri t̄m̄re. Miri kasa ri mari, m̄re am̄' enato' oton t̄san kon am̄' ewa'noma pi' to' eri'to' ya' to' t̄r̄u' pi'. ¹³ Uri uriya' tu'kan kon ka'pon am̄' uya iye-waruma'tito' oton kon, e'tane k̄ri ri pana' pe ne'm̄'sa'kayai'ne' iu'mat̄u pona ri epika'tito' oton miri. ††

¹⁴ "Tri Kuru Nuirapanin Uma'tan Emapu'tinin' ‡ e'so-to'kasa' ene auya'nokon a'tai, t̄pata'se' pen ni yau—tiwi seri ennin n̄to'ka'n̄k̄u—tiwi kamoro Isutiya po na'ne' nan nain̄m̄u w̄' ton pona'ne. ¹⁵ Tiwi ti-w̄' nakapu po te'sen k̄u'tinin miri pe p̄ra k̄sewon-nin ni iuti ta' i'ri ri mo'kai'. ¹⁶ Tiwi in̄' ri umi yau na'ne' k̄senna'ponin t̄pon epose'na. ††† Miri w̄' a'tai'ne isi pe kuru ri uri'sami'si am̄' mono' pe te'san pona iye'to' oton miri, miri awonsi'ki mana' pokon kon imunki pona. ¹⁸ Ip̄remati' seri e'kup̄ namai' komi' pe pata e'to' weyu a'tai, ¹⁹ ap̄ne p̄ra miri waraino ewanka-manin e'ku'sa' p̄ra ri iyese iyepiya'ti'p̄ si'kiri, Papa uya non kaa'p̄ si'kiri seri p̄'k̄ pona, miri waraino kanan e'ku'to' oton pen ni. ‡

²⁰ "Itepuru uya seri iweyu ton nu'tisa' p̄ra iyese yau, in̄' ne'nonkai'no pen ni. E'tane an̄nsa' kon, t̄-nan̄m̄'san pikiri nin ito'kena'masa' iya miri. ²¹ Miri a'tai, in̄' uya ri ta pe iyese yau ipi'nokon, 'Ap̄ne enti', seri airi K̄rai ††† man!' miri pe p̄ra, 'Ap̄ne enti!' Mi airi man!' ta pe iyese yau, k̄sapurit̄u. ²² Ap̄ne p̄ra enku'tinin nan k̄rai am̄', enku'tinin nan pu'kena' am̄' usenpoikato' oton, miripan kon uya i'tuto' ipi' ton miri awonsi'ki eke Papa t̄rawasooi ton ku'to' oton an̄nsa' kon enku'ti pe, ikup̄ t̄uya'nokon poken iyese yau. ²³ Miri pi' iiwano' kon pe ri iserasu kon pe e'ti'; tanporon ni ekamasa' uya miri ipi'nokon iweyu wapiya.

²⁴ "E'tane miri a'tai'ne, usewankaman pata'p̄ pe, "W̄' enu ewarumanto' oton, kap̄i e'wei'tito' oton pen; ²⁵ siriki am̄' uta'po'to' oton ka' apai, miri awonsi'ki ka' yau ri te'san usi'ki'mato' oton.' †††

† 13:11 Ma'siu 10:17-20; ̄ru' 12:11-12 †† 13:13 Ma'siu 10:22 ‡ Taniyer̄ 9:27; 11:31; 12:11. ††† 13:16 ̄ru' 17:31 ‡‡ 13:19 Taniyer̄ 12:1; Isenpoikasa' 7:14 ††† K̄rai (Kiri' maimu yau); miri pe p̄ra, Me'saya (Ipuru maimu yau), asa'ri ri mari iyese, Papa Nan̄m̄'p̄ ta e'kwa pe. ††† Aisaya 13:10; 34:4; Isi'kiyer̄ 32:7; Isower̄ 2:10, 31; 3:15; Isenpoikasa' 1:7; 6:12.

²⁶ "Miri a'tai si, ka'pon am̄' uya Ka'pon, Papa winon uye'p̄ ento' oton miri kapuru' yau eke t̄meruntir̄ ke miri awonsi'ki a'kwa yau, ²⁷ miripan uya tins̄er̄u' ton ennoko t̄nan̄m̄'san am̄'ran̄'se asakiri'n̄an a'setun uye'to' yawiron kon ni, non p̄'k̄ u'mat̄u apai'ne, ka' u'mat̄u p̄'k̄ ponsi'ki'ne.

Pi' E' Pi' Usenupan Nito'
(Ma'siu 24:32-35; ̄ru' 21:29-33)

²⁸ "Isenupati' se pi' e' pi': Iyepanta'ti are ton atu'ta a'tai, a'ko pe w̄' a'ne' pe pata e'to' weyu e'seporo tukai' i'tu auya'nokon. ²⁹ Miri kasa ri, seri ton e'kup̄ ene auya'nokon a'tai, a'ko pe iyese m̄ra'ta nau ri tukai' i'tu auya'nokon. ³⁰ I'napairon ekama uya ipi'nokon; seri a'taino kon kuru ri p̄ra iyenato' oton pen ni seri ton e'kup̄ p̄'k̄ pona ri. ³¹ Ep̄n miri awonsi'ki non p̄ra iyenato' oton, e'tane umaimu miri tereutat̄on pen ni.

In̄' Ni'tun̄ Pen Iweyu
(Ma'siu 24:36-44)

³² "In̄' uya miri w̄' miri pe p̄ra iwekusi i'tu p̄ra ri iyese, inser̄ am̄' Ep̄n pon kon uya ri miri pe p̄ra imu uya ri, e'tane ik̄uip̄n̄u uya riken i'tu. ³³ Iiwano' kon pe ri iserasu kon pe e'ti'! Tenu ke e'ti'! †† I'tu auya'nokon p̄ra iyese i'ri a'tai miri weyu e'seporo tukai'. ³⁴ Inni ka'pon uti kasa iyese: T̄poitor̄ ton enau tiw̄' nimi iya, to' t̄rawasooi ke to' t̄repap̄'se, miri awonsi'ki m̄ra'tanawon pi' tenu ke e'ki tai'ma. ††† ³⁵ "Miri pe iyese pi', enei'ma e'ti', ap̄ne p̄ra i'tu auya'nokon kasa p̄ra i'ri a'tai iuti esa' enna'poto' oton tukai'—ko'mam̄ pe ri, miri pe p̄ra anom̄ra' ri, miri pe p̄ra ri kiritiki uturum̄ a'tai ri, miri pe p̄ra pata emak̄ a'tai. ³⁶ Ite'kwanau p̄ra ri iyep̄ iyepoti'nin, iye'n̄m̄ kon eponin. ³⁷ Ukayai'ne' ri ipi'nokon ni mari ta uya tanporon kon pi': 'Tenu ke e'ti'!' ta'p̄ iya.

Sises Karapaima'p̄ Pe'tani Po
(Ma'siu 26:1-13; ̄ru' 22:1-2; Isaan 11:45-53; 12:1-8)

14 Asa'ri riken w̄' e'ku'ka'sa' esi'p̄ To' Epoi Iti'p̄ Weyu R̄'p̄ miri awonsi'ki A'sarutan̄'sa' Pen P̄reti Pi' Enta'n̄an Weyu e'seporo rawiri, †† miri pi' Pa-pa ena' use'man nito' t̄rawasomanin nan epuru ton miri awonsi'ki Main pi' enupanin nan esi'p̄ ama'ai Sises a'sito' t̄uya'nokon ipikiri warinpa pi' miri awonsi'ki iwito' pe t̄uya'nokon. ² "E'tane Iweyu R̄'p̄ a'tai pen, ka'pon am̄' nin e'sara'ti esi usewa'noman pi'," ta'p̄ to' uya.

³ Pe'tani po iyese koro'tau, t̄teire' po tenai' tep̄r̄u' piyau, ka'pon, Saiman, erek̄'pan tukai' ti'tusen iw̄' tau, uri'san uyee'p̄ po'toro arapasta yawon, epe'kena' po'piyun esukenan nat̄ konekasa' esa' pe. T̄p̄t̄ur̄kai' i'pai pona po'piyun ma'p̄ iya. †††

⁴ Miri yau te'san tonpa ton usakorota usaurok̄'p̄ ti-wano' kon pe, "Tri'to' pe ri si po'piyun ma'tan̄k̄ ko?

§ 13:26 Taniyer̄ 7:13; Isenpoikasa' 1:7 †† T̄ron ni imenukasa' uya, Tenu ke e'ti', miri awonsi'ki ip̄remati'! ta. ††† 13:34 ̄ru' 12:36-38 †† 14:1 E'sotas 12:1-27 ††† 14:3 ̄ru' 7:37-38

⁵ Ikurupo'pomapaino ri tiki ni wuipiya iye'turawaso-masa' e'mato' epe' entai ri, † itepe'pæ tæto' pe entu'manin nan ena'!" ta'pæ to' uya. Isi pe ri to' uya esere-mekæ'pæ.

⁶ "Tiwi nesii, i'ri pe ikupæ i'se iwesi kon? Wakæ ri ku'sa' iya miri upi'," ta'pæ Sises uya to' pi'. ⁷ "Entu'manin nan kamoro ipiyawon kon ni i'se iwe'to' kon a'tai ri in-pika'tinæ kon, e'tane inke uri pæra iyese ipiyau'nokon. ^{††8} Tænkupæna pokena' ri ku'sa' iya miri, po'piyun masa' iya upona ukoneka pe uruwai' ya' utæra e'ma ta'. ⁹ I'napairon ekama uya ipi'nokon, mi awiri ri itekare nuseka-mayai'ne' non emæ' kaisa ri, inkupæ'pæ ræ'pæ ri mari usekama miri en yau ikupæ pe ri," ta'pæ iya.

¹⁰ Isutas Eskariya', 12 kaisaron kon ipoitoræ ton tonpa uti'pæ use'man nito' turawasomanin nan epuru ton piya', Sises eparankase'na to' ena'. ¹¹ To' epori'ma'pæ miri tetai', miripan kon usaurokæ'pæ pærata ke irepato' tæuya'nokon pi', miripan esi'pæ itæto' tæuya weyu epero i'se.

Iteperu Enta'nato'

(Ma'siu 26:17-30;  ru' 22:7-20, 21-23; Isaan 13:21-30)

¹² A'sarutanæ'sa' Pen Pæreti Pi' Enta'nan Weyu e'sara'ti a'tai, iteseru pe To' Epoi Iti'pæ Weyu Ræ'pæ pi' karimeru mære wito' a'tai, Sises poitoræ ton uya ekama'po'pæ, "Nai ya' ina uti i'se me'an To' Epoi Iti'pæ Weyu Ræ'pæ pi' iyenta'nato' konekase'na?" ta'pæ to' uya.

¹³ Miripan uya asa'ri tæpoitoræ ton ennoko'pæ. To' pi' ta'pæ iya, "Entanti' eke pata pona, miripan yau, tuna anin ka'pon uya iyeporo kon miri. Ipikiri mætitæi'. ¹⁴ Iye-wonsa' na'ne' ita' iuti esa' mekama'potæi', 'Ti'sa man: Nai airi uiwæ' oton nai To' Epoi Iti'pæ Weyu Ræ'pæ pi' upoitoræ ton pokon pe enta'nato' itau? ta pi', mækatæi'.

¹⁵ Ekama iya ri miri ipi'nokon eke ri ka'tawon iuti tapu-rui'tise ikonekasa'. Miri yau si enta'nan nito' mækonekatæi'," ta'pæ iya.

¹⁶ Ipoitoræ ton si uti'pæ eke pata pona, miripan kon uya si eporo'pæ Sises uya tauro'ka'pæ kon kasa ri, miripan kon uya si To' Epoi Iti'pæ Weyu Ræ'pæ pi' te'to' kon koneka'pæ.

¹⁷ Pata uko'mansa' a'tai, Sises uyee'pæ 12 kaisaron kon pokon pe. ¹⁸ Tæpæra piyau tæteire' kon po tenai' enta'nan pi' to' esi koro'tau, ta'pæ iya, "I'napairon ekama uya ipi'nokon, itonpa kon uya uyeparankato' oton—kæri upokon pe enta'nan pi' na'ne' ri," ta'pæ iya. †

¹⁹ To' si upokoita'pæ, miripan tiki pa'ne ta'pæ to' uya ipi', "I'napai ri uri pen kuru ri?" ta'pæ to' uya.

²⁰ "Imiri'nokon 12 kaisaron kon tonpa, tæyu kipæ pi' na'ne' pæsau ya' upokon pe. ²¹ Ka'pon, Papa winon uti-to' oton iye'menukasa' tæpi' na'ne' kasa ri, e'tane isi yau ri kæri ri ka'pon esi Ka'pon, Papa winon eparankanin! Wakæ pe ri nesii'no iyentusa' pæra iyese yau," ta'pæ iya.

²² To' enta'na koro'tau, Sises uya pæreti anæmæ'pæ, tenki ta'pæ iya Papa pi', miripan uya i'kwipæ'pæ, miri-

pan ekamæ'pæ iya tæpoitoræ ton ena', "Anænti', seri seri upun," tai'ma. ††

²³ Miri a'tai, ko' anæmæ'pæ iya, tenki ta'pæ iya Papa pi', miripan uya to' o'pa'pæ, tanporon kon uya iyawon ensi'pæ.

²⁴ "Seri seri umæna, emenna' †† ekonekan nito' iwano', tu'kan kon iwano' pe iye'kwansa'," ta'pæ iya to' pi'. †††25 "I'napairon ekama uya ipi'nokon, iteperu euku ensito' uya oton pen ipokon pe 'nokon Papa e'to' esa' wanni pe yau emenna' pe ensi uya pæ'kæ pona," ta'pæ iya.

²⁶ Eren pi' tæuserenkasa' kon tæpo, to' uti'pæ Are' Wæpæ pona.

Pi'ta Uya Tænonkato' Oton Ekama'pæ Sises Uya

(Ma'siu 26:31-35;  ru' 22:31-34; Isaan 13:36-38)

²⁷ "Tanporo ri unimi auya'nokon miri," tukai' Sises uya to' pana'ti'pæ, "apæne pæra iye'menukasa':

"Karimeru amæ' pa'simanin wini uya, miripan karimeru amæ' si e'ta'næ'to' oton,' ††† tawon. ²⁸ E'tane erikæ tæpo, e'mæ'sa'kasa' a'tai, uti miri arawiri'nokon Kiyarari pona," ta'pæ iya. †

²⁹ Pi'ta uya ta'pæ, "Tanporon kon uya inintane, inimi uya pen ni nin miri," ta'pæ iya.

³⁰ "I'napairon ekama uya ipi', seri pe—i'nai ri sa'ne, seri ewarupii tau—kiritiki uturumæ asa' ite'kwa rawiri, unonkato' auya oton osoræwau ite'kwa," ta'pæ Sises uya.

³¹ E'tane miyari pari e'se'ne' pe pari Pi'ta uya ta'pæ, "Tri pe pæra ri aya'kiri uma'ta pe iyese yau, inonka uya pen ni," ta'pæ iya. Miri awonsi'ki tanporon kon uya ri miri ri mari ta'pæ.

Sises Ipærema Ke'semani Po

(Ma'siu 26:36-46;  ru' 22:39-46)

³² To' uti'pæ Ke'semani tukai' tesa'sen pata ya'. Miri yau, Sises uya ta'pæ tæpoitoræ ton pi', "Ereutapi'ti' se airi ipærema tane," ta'pæ iya. ³³ Miripan uya Pi'ta, Isens miri awonsi'ki Isaan ari'pæ ta'kiri, miripan usewankama ena'pæ ika'ni' pæra ipan pe ri. ³⁴ "Uya'kwaræ man pokoi pe, uma'tan poken ni," ta'pæ iya to' pi'. "Seri yau e'ti' tenu ke," ta'pæ iya.

³⁵ Iti'pæ miyari pari inni iwa ita'mo'ka'pæ non pona ipæremase'na tæpi' te'ku'sen si usentakato' pe. ³⁶ "Apa, †† Papai, tanporon ni e'ku'to' pe iku'nin pe iwesi, seri ko' imo'kaki uyenapai. E'tane i'se iwe'to' riken e'ku'to', i'se e'to' pen," ta'pæ iya.

³⁷ Miripan enna'po'pæ tæpoitoræ ton piya', miripan uya to' e'næmæ eporo'pæ. "Saiman," ta'pæ iya Pi'ta pi', "iye'nænsa' si miri? Tenu ke pe' iwesi poken pæra iyese mara ræ'kwi ri? ³⁸ Tenu ke esii'ma ipæremati', i'tupi'nito' ya' auta'mo'ka kon namai'. Iya'kwaræ esi inku'pai, e'tane ipun esi i'si'mæra," ta'pæ iya.

† tiki ni wuipiya iye'turawasomasa' e'mato' epe' entai ri —300 pærata pun tenariyas itese' ton entai ri †† 14:7 Isu'taronomi 15:11 † 14:18 Eren 41:9

†† 14:22 1 Koren 11:23-25 †† Tæron ni imenukasa' ton yau 'emenna' tasa' pæra iyese. ††† 14:24 E'sotas 24:8; Iseremaya 31:31-34 ††† Sakaraya 13:7 † 14:28 Ma'siu 28:16 †† Apa; miri pe pæra, Papai ta e'kwa pe Arami' pe.

³⁹ Itikaa'pɛ ipɛremase'na miri kasa ri mari kanan.
⁴⁰ Iyenna'posa' a'tai kanan, to' ri mari e'nɛnsa' eporo'pɛ iya, apɛne pɛra e'tape'ne' pe'ne to' enu pi'pi ton esi ke. I'ri ri ta tɛuya'nokon ipi' tukai' to' uya i'tu pɛra ri iyese'pɛ.
⁴¹ Itosorɛwano ite'kwa tenna'poi', ta'pɛ iya to' pi', "Miri si e'nɛn ni pi' ri miri awonsi'ki umoronka' ni pi' ri iwesi kon? Eke pe man! Iweyu si e'seposa' man. Ka'pon, Papa winon eparankasa' man tɛmakooikena' nan ena'. ⁴² E'mɛ'sa'kati'. Utinpai'nokon! Uyeparankanin si uye'ka'ni pi' man!" ta'pɛ iya.

Sises A'si'pɛ To' Uya

(Ma'siu 26:47-56; ɛru' 22:47-53; Isaan 18:3-12)

⁴³ Usauro'ni pi' kuru ri iyese koro'tau, Isutas, 12 kaisaron kon tonpa pe te'sen usenpoika'pɛ. Ipokon pe anpisin usepai'tipi'sa' supara ke miri awonsi'ki wa'tana ke esi'pɛ use'man nito' tɛrawasomanin nan epuru ton eke ton kuru, Main pi' enupanin nan miri awonsi'ki Esuwerɛ amɛ' epuru ton nennoko'san.
⁴⁴ Eparankanin uya tɛnku'ton ekamasa' esi'pɛ to' pi', "Kɛri sa'su'kayai'ne' si kɛri ri, ma'sitɛi', matɛi' terasu ke," tasa' esi'pɛ. ⁴⁵ Isutas uti'pɛ Sises piya' to'sari ri, miripan uya, "Rapai," † ta'pɛ ipi', miripan a'su'ka'pɛ iya. ⁴⁶ Miripan kon uya Sises a'si'pɛ. ⁴⁷ Miri yau, a'ko pe iye'soto'pi'sa' kon tonpa uya tɛsuparaai mo'ka'pɛ, miripan uya use'man nito' tɛrawasomanin nan epuru poitorɛ pana a'ti'pɛ.
⁴⁸ Sises uya, "Main awiron kon pen pe' esa' pe esi seri, iuye'sa' kon na'ne' supara amɛ' miri awonsi'ki wa'tana amɛ' esa' pe uya'sise'na? ⁴⁹ Wɛi kaisari ri ipiyau'nokon esi'pɛ, enupan pi' Esuwerɛ amɛ' use'ma-to', ipɛremato' iwɛ' pɛ'kɛ tau, uya'si auya'nokon pɛra ri. E'tane imenukasa' itekare uta'ku'tito' pe ri iyese," ta'pɛ iya. †⁵⁰ Miri a'tai, tanporon kon ipoitorɛ ton uya inonka'pɛ, miripan kon aɩnɛmɛ'pɛ.
⁵¹ Moine e'wontisa' epe'kena' pon renen tato' atɛ ke tɛpon ke pɛra esii'ma uti esi'pɛ Sises pikiri. Miripan a'si i'se to' e'tane, ⁵² to' enapai temo'kai' iyeka'tumɛ'pɛ iwon pɛra.

Sises Esi Konsɛrɛ Amɛ' Piyau

(Ma'siu 26:57-68; ɛru' 22:54-55, 63-71; Isaan 18:13-14, 19-24)

⁵³ To' uya si Sises ari'pɛ use'man nito' tɛrawasomanin nan epuru piya', miripan tanporo use'man nito' tɛrawasomanin nan epuru ton eke ton kuru, Esuwerɛ amɛ' epuru ton ni, miri awonsi'ki Main pi' enupanin nan ni amɛra'pɛ. ⁵⁴ Pi'ta uya e'ma'pɛka'pɛ innonsi'ki ri, use'man nito' tɛrawasomanin nan epuru iwɛ' pɛrorooi pona. Miri yau iyereutasa' esi'pɛ erasu amɛ' pokon pe a'non pi' apo' piyau.
⁵⁵ Use'man nito' tɛrawasomanin nan epuru ton eke ton kuru miri awonsi'ki tanporon kon ni Esuwerɛ amɛ' Konsɛrɛɛi ton esi'pɛ Sises ewa'nomato' tɛuya'nokon ipikiri eporo i'se itɛto' pe tɛuya'nokon ima'tato' ya', e'tane to' uya i'ri ri eporo'pɛ pen ni. ⁵⁶ Tu'kan kon ni us-

† Rapai, Ti'sa ta e'kwa pe †† 14:49 ɛru' 19:47; 21:37

aurokɛ'pɛ ipi' kasi ye' pe ri, e'tane isi'kaisa ri pɛra to' maimu esi'pɛ.

⁵⁷ Miri a'tai, tɛron kon e'soto'pi'sa' usaurokɛ'pɛ kasi ye' pe ri ipi' se tukai': ⁵⁸ "Ina uya eta'pɛ, 'Seri ka'pon nɛkoneka'pɛ use'man nito', ipɛreman nito' iwɛ' ma'tanɛkɛ uya miri, miri awonsi'ki osorɛwau wɛi yau, tɛron ni kanan ami uya, ka'pon nɛkoneka'pɛ pe pɛra nin si,' ta iya," ta'pɛ to' uya. ⁵⁹ Miri ri e'tane, isi'kaisa ri pɛra to' maimu esi'pɛ.

⁶⁰ Miri a'tai, use'man nito' tɛrawasomanin nan epuru e'soto'ka'pɛ to' rau, miripan uya Sises eka-ma'popitɛ'pɛ, "Eikɛ auya pen ni pe' miri? I'ri tukai' pɛsamoro ka'pon amɛ' usaurokɛ ipi'?" ta'pɛ iya.

⁶¹ E'tane Sises esi'pɛ e'pana ri to' eikɛ iya pɛra ri.

Use'man nito' tɛrawasomanin nan epuru uya eka-ma'pookaa'pɛ kanan, "Imiri pe' kɛri ri Kɛrai, † Iyipɛre-masa' pe Te'sen Mu?" ta'pɛ iya.

⁶² Miripan pi', "Uri ri," ta'pɛ Sises uya. "Ka'pon, Papa winon ereutasas' Merunti pe te'sen emiya enwo'netɛ wini ento' auya'nokon oton, miri awonsi'ki iyepɛ kapuru' yau Epɛn poi," ta'pɛ iya. ††

⁶³ Use'man nito' tɛrawasomanin nan epuru uya tɛpon karaka'pɛ. "I'rito' pe miyari ri ekamanin nan i'se e'ni? ⁶⁴ Metatɛu ri sa'ne ko isaurokɛ Papa sapema pe. I'ri tukai' ken misenuminkayatɛu?" ta'pɛ iya. †††

Tanporon kon uya ri eno'ma'pɛ ima'tato' pe. ⁶⁵ Miripan tɛron kon ni eta'tapitɛ'pɛ ipona; to' uya itenu aurokɛ'pɛ, tɛmokokoro' kon ke to' uya iwini'pɛ, miripan, "Pu'kena' pe ekamakii!" ta'pɛ to' uya ipi', miripan mo'ka'pɛ erasu ton uya, miripan wipitɛ'pɛ to' uya.

Pi'ta Uya Sises Nonka'pɛ

(Ma'siu 26:69-75; ɛru' 22:56-62; Isaan 18:15-18, 25-27)

⁶⁶ Pi'ta esi koro'tau non po, iuti pɛrorooi po, uri'san, use'man nito' tɛrawasomanin poitorɛ uyee'pɛ. ⁶⁷ Pi'ta a'no ensa' tɛuya a'tai, enpitɛ'pɛ iya a'ko pe esii'ma, "Imiri ri niri Nasare' pon Sises a'kiron nɛ'pɛ," ta'pɛ iya ipi'.

⁶⁸ E'tane i'tunin pe pɛra iye'kuu'pɛ, "I'tu uya pɛra man; ito'ka'nɛkɛ uya pɛra man i'ri pi' ausaurokɛ tukai'," ta'pɛ iya, miripan uti'pɛ utin nito' e'ma ta', miri a'tai kiritiki uturumɛ'pɛ. †††

⁶⁹ To' poitorɛ uri'san uya ensa' a'tai miri yau, takaa'pɛ iya kanan te'soto'pi'se iwoi te'san pi', "Pɛse ri kɛri ri to' tonpa," ta'pɛ iya.

⁷⁰ I'tunin pe pɛra kanan iye'ku'kaa'pɛ.

Mara ri iyese tɛpo, kamoro a'ko pe iye'soto'pi'sa' kon uya ta'pɛ Pi'ta pi', "I'napai ri kuru ri imiri kɛri ri to' tonpa, apɛne pɛra Kiyarari pon pe iwesi," ta'pɛ to' uya.

⁷¹ Tiwano' pe ri iye'pa'nɛkɛ'pɛ, miripan uya ta'pɛ to' pi', "Pɛse ri ka'pon ipi' masauro'atɛi'ne' i'tu uya pɛra man!" ta'pɛ iya.

‡ 14:58 Isaan 2:19 †† Kɛrai (Kiri' maimu yau); miri pe pɛra, Me'saya (Ipuru maimu yau), asa'ri ri mari iyese, Papa Nanɛmɛ'pɛ ta e'kwa pe. ††† 14:62 Taniyerɛ 7:13 ††† 14:64 Ripaiti'kas 24:16 †††† Tɛron ni imenukasa' ton yau, miri a'tai kiritiki uturumɛ'pɛ tawon pɛra iyese.

⁷² Inke p̄ra ri, iyakon ite'kwa pe kiritiki uturum̄p̄. Miri a'tai, Pi'ta uya Sises maimu r̄p̄ nee'p̄ tenu ya' t̄p̄i isauro'sa' r̄p̄, "Kiritiki uturum̄ rawiri iyakon ite'kwa pe, 'I'tu uya p̄ra man,' tato' auya oton os-or̄wau ite'kwa," ta'p̄ iya r̄p̄, miripan ukaram̄p̄.

Sises Ari'p̄ To' Uya Paire' Piya'

(Ma'siu 27:1-2, 11-26; Ūru' 23:1-5, 13-25; Isaan 18:28—19:16)

15 Ipan pe awanak̄i' kuru, use'man nito' t̄rawa-somanin nan epuru ton eke ton kuru, Esuwer̄ am̄' epuru ton pokon pe, Main pi' enupanin nan miri awonsi'ki tanporo Kons̄r̄ am̄' ekoneka'p̄. To' uya Sises auronpit̄'p̄, miripan ari'p̄ to' uya Paire' ena'.

² "Esuwer̄ am̄' kin pe' imiri?" tukai' Paire' uya eka-ma'po'p̄.

"Ewai', m̄kayai'ne' kasa ri," tukai' Sises uya eik̄'p̄.

³ Tu'kan ke ri use'man nito' t̄rawasomanin nan epuru ton eke ton kuru uya eseru'ti'p̄. ⁴ Miri pi' Paire' uya kanan ekama'poka'p̄, "Eik̄ auya pen ni pe' miri? Menyan pe' tu'kan pi' ri to' uya iyaseru'ti'?" ta'p̄ iya.

⁵ E'tane Sises uya entakanoma'p̄ pen ni; miri uya Paire' ewansiuka'p̄.

⁶ Iteseru si esi'p̄ miri, to' enta'nato' weyu a'tai a'sisa' nonkato' ka'pon am̄' nekama'po'p̄. ⁷ Ka'pon, Parapas tukai' tesa'sen esi'p̄ pariki'si tau, pata esanon pokon pe isewa'nomapai te'san koro'tau, ka'pon winin n̄p̄ miri a'tai. ⁸ Anpisin uyee'p̄ Paire' piya' t̄nku'se' e' ku'se'na iye'to' pe tiwano' kon pe.

⁹ "Esuwer̄ am̄' kin pe' nonka uya i'se me'at̄u ii-wano' kon pe?" ta'p̄ Paire' uya to' pi', ¹⁰ tikinta kon we-nai ri use'man nito' t̄rawasomanin nan epuru ton eke ton kuru uya Sises t̄sa' tena' i'tui'ma ri. ¹¹ E'tane use'man nito' t̄rawasomanin nan epuru ton eke ton kuru uya ka'pon am̄' t̄r̄nka'p̄ Paire' uya Parapas ru'ku nonkato' pe tiwano' kon pe tawon nan pe.

¹² "I'ri pe ken si Esuwer̄ am̄' kin tato' kup̄ uya?" ta'p̄ Paire' uya to' pi'.

¹³ "Kurusu' pona ipokapi'ki!" tukai' to' uki'pi'n̄n-pit̄'p̄.

¹⁴ "I'rito' pe? I'ri i'ri ku'sa' iya?" tukai' Paire' uya to' eka-ma'po'p̄.

E'tane miyari ri eke pe to' uki'pi'n̄n-pit̄'p̄, "Kurusu' pona ipokapi'ki!" tukai'.

¹⁵ Pori' pe anpisin inku'pai t̄si pi', Paire' uya Parapas nonka'p̄ to' iwano' pe. Sises ari'po'pi'to' pe to' uya ikup̄'p̄ iya, miripan nonka'p̄ iya to' ena' kurusu' pona to' uya ipokapi'to' pe.

Sises Sapema'p̄ Soisa Am̄' Uya

(Ma'siu 27:27-31; Isaan 19:2-3)

¹⁶ Sises ewonn̄k̄'p̄ soisa am̄' uya kop̄na iw̄' ta' (kop̄na pe e'ni iw̄', P̄re'toriun itese'), miripan kon uya tanporo t̄tonpa kon soisa am̄' ki'ma'p̄. ¹⁷ To' uya t̄tariren pon ya' iponti'p̄, miripan kon uya tik̄ ke te'sen e'mepit̄'p̄ aro', k̄ron pe, miripan ke to' uya ar̄ko'ti'p̄. ¹⁸ Miripan kon uya esa'pit̄'p̄, "Miyari, Esuwer̄ am̄' kin!" ta'p̄ to' uya. ¹⁹ Miripan kon uya kanan iw̄pit̄'p̄ i'pai pi' ȳi ke, miripan kon

eta'tapit̄'p̄ ipona. To' uta'mo'kapit̄'p̄ t̄se'mu kon pona'ne inama pe itese'. ²⁰ Isapema'p̄ t̄uya'nokon nonka t̄po, to' uya t̄tariren pon mo'ka'p̄, miripan kon uya iponti'p̄ ipon ni nin si ya'. Miripan ari'p̄ to' uya kurusu' pona ipokapi'se'na.

Kurusu' Pona Sises Pokapit̄'p̄ To' Uya

(Ma'siu 27:32-44; Ūru' 23:26-43; Isaan 19:17-27)

²¹ Ka'pon Sairini winon, Saiman itese', Arisanta miri awonsi'ki Ru'pos k̄ip̄n̄ uyep̄ esi'p̄ eke pata ya' sunwapai, miripan a'kwar̄ka'p̄ to' uya kurusu' ato' pe iya. ²² Sises nee'p̄ to' uya pata Kor̄ko'ta tato' ya', pu'pi'p̄ r̄p̄ pata ta e'kwa pe. ²³ Miripan o'pa'p̄ to' uya waain sumasa' i'ne' mir̄ itese' ke, e'tane ensi iya p̄ra iyesi'p̄. ²⁴ Miripan pokapit̄'p̄ to' uya kurusu' pona. Ipon n̄p̄ ta'n̄k̄'p̄ to' uya, i'tuto' ipi' ke te'wapiya'kapi'se, epopit̄'p̄ to' uya. ^{††}

²⁵ To' uya kurusu' pona ipokapit̄'p̄ 9 a'k̄ra'. ²⁶ Iwi-to' iwenai ento' ipi' menukasa' uya, ta esi'p̄: *ESUWER̄ AM̄' KIN*, tukai'. ²⁷ To' uya ipokon pe asa'ron kon ama' am̄' pokapi'sa' kurusu' pona esi'p̄, tikin ni iten-wo'net̄ wini miri awonsi'ki tikin ni ikamisi wini. ²⁸ Seri kasa kuru si iye'menukasa' itekare uta'ku'ti'p̄, "Iri ku'nin n̄'san pokon pe iyesi'p̄," ‡ tawon. ^{†††} Kamoro ipiyawiri t̄utisan uya iri pe ri isapema'p̄. Ti'pai kon s̄k̄s̄k̄uma'p̄ to' uya, "Imiri si, 'use'man nito', ip̄re-man nito' iw̄' ma'tan̄k̄ uya, miripan kanan am̄kap̄ uya osor̄wau w̄i yau,' tawon n̄p̄, ^{††††} iu'tiki si kurusu' poi, epika'tiki iiwano' pe!" tai'ma.

³¹ Miri kasa ri mari use'man nito' t̄rawasomanin nan epuru ton eke ton kuru miri awonsi'ki Main pi' enu-panin nan uya isapema'p̄ t̄miri'nokon pe. "T̄ron kon pika'ti'p̄ iya, e'tane tiwano' pe iyepika'ti p̄ra iye-si! ³² Tiwi p̄se ri K̄rai, ^{†††} Esuwer̄ am̄' kin n̄u'tii seri pe kurusu' poi ento' pe, miripan apurito' pe," ta'p̄ to' uya. Kamoro iya'kiri kurusu' pona ipokapi'sa' kon uya ri niri isapema'p̄.

Sises Erik̄'p̄

(Ma'siu 27:45-56; Ūru' 23:44-49; Isaan 19:8-30)

³³ 12 a'k̄ra' a'tai, pata ewarumam̄'p̄ 3 a'k̄ra' p̄'k̄ pona ri. ³⁴ 3 a'k̄ra' iye'tane Sises uki'pi'n̄n-pit̄'p̄ eke pe ri, "Iroi, Iroi, rama sapa'tani?" ta'p̄ iya, "Papa, Papa, i'rito' pe unonkasa' auya?" ^{†††} ta e'kwa pe.

³⁵ Kamoro a'ko pe iye'soto'pi'sa' kon uya seri etasa' a'tai, "Ap̄ne etati', Iraisia ki'ma pi' man," ta'p̄ to' uya.

³⁶ Tikin nan ka'pon eka'tum̄'p̄ su'pa ki'se'na waain peneka ka', ȳi pi' tepu'tii' Sises uya ensito' pe it̄r̄'p̄ iya. "Tiwi nesii; ap̄ne Iraisia uyep̄ imo'kase'na en-pai'nokon," ta'p̄ iya. [§]

³⁷ Sises uki'pi'n̄m̄'p̄ eke pe ri, miripan erik̄'p̄.

³⁸ Esuwer̄ am̄' use'mato', ip̄remato' itau wapu ekaraka'p̄ a'sa'm̄yay i'nakapu awonsi'ki non pona.

† 15:21 Ron 16:13 †† 15:24 Eren 22:18 ‡ Aisaya 53:12 †† T̄ron ni imenukasa' ton esi v. 28 p̄ra. †† 15:29 Eren 22:7; 109:25; Ma' 14:58; Isaan 2:19 ††† K̄rai (Kiri' maimu yau); miri pe p̄ra, Me'saya (Ipuru maimu yau), asa'ri ri mari iyesi, Papa Nan̄m̄'p̄ ta e'kwa pe. ††† Eren 22:1 § 15:36 Eren 69:21

³⁹ Eke soisa amə' epuru pe te'sen iye'soto'kasa' rə'pə Sises rau uya Sises uki'p'i'nəmə eta'pə, iyerikə ri ene'pə, miripan uya, "I'napai ri kuru ri ka'si, pəse ri esi'pə miri wa Papa Mumu pe!" ta'pə.

⁴⁰ Təron kon uri'sami'si amə' uya enpitə'pə innon-si'ki, miripan kon koro'tau Meri Mataren, Meri kanan aiko Isens miri awonsi'ki Isoses san, miri awonsi'ki Saromi esi'pə. ⁴¹ Kiyarari ponsi'ki pəsamoro uri'sami'si amə' uyee'pə iya'kiri, i'se iye'to' ke to' uya imainan-pa'pə. Tu'kan kon təron kon uri'sami'si amə' iya'kiri iye'sa' kon nə'san Surusiran pona ri niri esi'pə miri yau. ††

Sises U'na'ti'pə Isole' Uya
(Ma'siu 27:57-61; Өru' 23:50-56; Isaan 19:38-42)

⁴² Ekonekan Weyu pe iyese'pə, Sapa' e'ma ta'. Pata uko'mamə koro'tau, ⁴³ Isole', Arama'tiya pon to' nəna-manə pe kuru te'sen Konsəru amə' tonpa, Papa e'to' esa' wannı pe uyepə enupikiri niri te'sen uti'pə enari'məra ri Paire' piya', Sises ekepu ekama'pose'na. ⁴⁴ Paire' usewansiuka'pə iyeri'ka'sa' ta tetai'. Soisa amə' epuru tək'i'mai', ekama'po'pə iya, "Sises pe' eri'ka'sa?" tukai'. ⁴⁵ Soisa amə' epuru uya nin si təpana'tisa' a'tai, "Iyeri'ka'sa' ri," tukai', itekepu nin si nonka'pə iya miri Isole' ena'. ⁴⁶ Isole' uya nin si epe'kena' pon renen tato' atə enna'pə miri, miripan uya Sises ekepu mo'ka'pə kurusu' poi, iwonti'pə iya pon atə ke, miripan emai'ka'pə iya uruwai' pe ti' akasa' ya'. Miripan məra'taai pona ti' tirinka'pə iya. ⁴⁷ Meri Mataren miri awonsi'ki Meri, Isoses san uya miri airi itəru ene'pə.

Sises E'mə'sa'ka'pə
(Ma'siu 28:1-8; Өru' 24:1-35, 50-53; Isaan 20:1-10; Inkupə'pə 1:6-8)

16 Sapa' pata'pə pe, Meri Mataren, Meri, Isens san, miri awonsi'ki Saromi uya a'po'nan enna'pə Sises ekepu karapaimai' təutito' kon pe. ² Awanakəi' kuru suntaaka epiya'ti pe wəi enu enu'tane, to' uti esi'pə ti' akasa' uruwai' pona, ³ "I'nə' uya ti' uruwai' məra'ta pon tirinkato' pe uiwano' kon pe?" tukai' to' usekama'po'pə. ⁴ E'tane, tenu kon təsa' to' uya a'tai, to' uya eke kuru ri ti' e'tirinkasa' ene'pə. ⁵ Ti' akasa' uruwai' pe ya' to' ewomə koro'tau, moine, aimu'nan ipon ereutasa' enwo'ne' wini ene'pə to' uya, miripan pi' to' etəipitə'pə. ⁶ "Ketəipitə'u," ta'pə iya. "Si'tuyai' Sises, Nasare' pon warinpa auya'nokon kurusu' pona ipokapi'sa' rə'pə. Seri yau pəra man, iye'mə'sa'kakaa'pə man! Apəne en-ti', to' uya itəru'pə pata'pə. ⁷ E'tane entanti' ipoitorə ton nə'san ipana'titanti' miri awonsi'ki Pi'ta ri, 'Iti miri Kiyarari pona arawiri'nokon. Miri yau ene auya'nokon, ta'pə təuya kasa ri," ta'pə iya. †

† 15:38 E'sotas 26:31-33 †† 15:41 Өru' 8:2-3 † 16:7 Ma'siu 26:32; Ma' 14:28

⁸ Miripan kon epa'ka'pə to' eka'tumə'pə uruwai' piya-pai e'tititi'kai'ma, apəne pəra ipan pe ri to' etəipitə'sa' esi'pə. I'ri ta'pə to' uya pen ni inə' pi' ri, apəne pəra enari'ke' pe tesi kon pi'.

[Wapiyaro' iwa ton miri awonsi'ki en yawo'nan penaro' ton pari yau Ma' 16:9-20 pəra iyese.]
(Ma'siu 28:9-10; Isaan 20:11-18)

⁹ Sises e'mə'sa'ka'pə terikə'pə təpo, awanakəi' kuru Sonte a'tai, isenpoika'pə wapiya kuru Meri Mataren enu ya', ⁷ kaisaron kon makooi a'kwarə enpa'ka'pə iya rə'pə iyapai piya'. ¹⁰ Iti'pə itonpa rə'san pana'tise'na, pokoi pe tesi kon pi' təkaranan. ¹¹ Miripan uya, "Sises man nurine. Ene'pə uya," ta tane iya, to' uya apuri pəra ri iyese'pə.

¹² Miri təpo, Sises usenpoika'pə təron ni pe tenai' asa'ron kon uti koro'tau pata ya'. ¹³ Pəsamoro si enna'po'pə təron kon pi' ekamase'na, e'tane to' apuri to' uya pəra ri iyese'pə.

¹⁴ Emennə'pə ri, Sises usenpoika'pə 11 kaisaron kon piya' to' enta'na tane. To' esereməkə'pə iya to' napurine pəra iyese pi', sa'man pe ri iye'mə'sa'kasa' ennin nə'san anapuripai pəra to' esi pi'.

¹⁵ Ta'pə iya si to' pi', "Entanti' tanporo ri non poro pata awiri wakə itekare ekamatanti' Papa nəkapə'san pi'. ^{††16} I'nə' ri apurinin ni epa'taisimasa' ri epika'ti, e'tane inə' ri kəri apurinin pen ni eno'ma ri. ¹⁷ Pəsamoro uyese' apurinin nan uya si i'tuto' ipikiri merunti eporo miri makoi amə' enpa'kapitə miri uyese' yau to' si usaurokə miri emenna' main, siran yau. ¹⁸ To' uya ikəi anəmə miri temiyatə kon ke, miripan kon uya isi ri paisin ensi, e'tane e'ne' pe to' kupə iya pen ni, miripan kon uya temiyatə kon nonka takuru'kena' nan ka'pon amə' pona'ne, miripan kon usepi'ti," ta'pə iya.

¹⁹ Itepuru Sises usaurokə'pə təpo to' pokon pe, itanəmə'pə Erəpən pona, miripan ereuta'pə enwo'ne' Papa emiyatə wini. ^{‡‡20} Miripan ipoitorə ton uti'pə itekare ekamase'na mi awiri ri, miripan Itepuru e'tərawasoma'pə to' a'kiri, miripan i'napai ri təmaimu to' nekamanə esi ekamanin pe i'tuto' ipikiri eke ton tərawaso kupə'pə iya.

[Təron Ni Kanan Penaro' Iye'nonka'pə Yai] ‡‡

[9] Uri'sami'si amə' uti'pə Pi'ta miri awonsi'ki itonpa ton piya' to'ken ni təpana'ti'pə kon ekamase'na to' pi'. [10] Miri təpo, təpoitorə ton poro, Sises uya təmiri pe, wəi enu uye'to' winipai, wəi enu utito' pə'kə pona wakə, to'panə'nin tiwiro' epika'tin nito' ekareei ennoko'pə. Amen.

†† 16:15 Inkupə'pə 1:8 ‡‡ 16:19 Inkupə'pə 1:9-11 ‡‡‡ Təron ni ton imenukasa' ton miri awonsi'ki penaro' ton enpoikasa' ton yau, seri to'kenan iu'matə wakə itekare yau ku'sa' iu'matə pə'kə'na'tinin pe.

URU'

Ekamanin

uya Sises ekama asa'ron pe, ekamasa' rɔ'pɔ Esuwerɔ amɔ' pika'tinin miri awonsi'ki tanporon kon ni ka'pon amɔ' pika'tinin pe. uya imenukasa', Itepuru A'kwarɔ uya Sises ki'masa', "Wakɔ itekare ekamanin pe entu'manin nan pi'" (4:18). Seri si itekare esi miri tanporon ke ri itarɔ'tisa' ka'pon amɔ' e'to' i'se ke. Pori' pe e'nito' ri niri epa'ka yau, iye'sara'ti yau kuru Sises uye'to' ekare'ti iya miri awonsi'ki iu'matɔ yau kanan, Sises enuku a'taino Epɔn pona. Kɔri ri ri mari imenukanin nɔ'pɔ uya ekamasa' miri karetaai yau Sises enuku'pɔ awonsi'ki Kɔri'san pe e'ni uya apurito' epamɔ'pɔ, e'ta'nɔkɔ'pɔ pantomɔ.

Asa'ri iku'nin miri awonsi'ki 6 pe iku'nin airon ekamanin ite'ma yau ene auya iyo'no, tu'ke kuru ri iye'seporo seri riken wakɔ itekare inekamanɔ yau: inserɔ amɔ' eremu pi' karimeru amɔ' pa'simanin nan uti'pɔ Sises entusa' ense'na; Sises esi'pɔ Esuwerɔ amɔ' use'mato', ipɔremato' iwɔ' tau mɔre' iwa iyese a'tai, miri awonsi'ki panton amɔ' Wakɔ Sameriya Ko' miri awonsi'ki Itano'masa' Imu pantomɔ ton.

Siya ri seri wakɔ itekare yau ipɔreman nito' pi' isaurokɔ miri awonsi'ki Wakɔ A'kwarɔ pi', uri'sami'si amɔ' nɔkupɔnɔ pi' Sises pokon pe iye'tɔrawasoma a'tai miri awonsi'ki Papa usentu'mato' makoi pi'.

Iyawon Ekamanin

Ekamanin (1:1-4)

Isaan Pa'tes, Sises entu'pɔ, mɔre' to' esi'pɔ (1:5—2:52)

Isaan Pa'tes e'tɔrawasoma'pɔ (3:1-20)

Sises epa'taisima'pɔ, miri awonsi'ki Makoi uya i'tupitu'pɔ (3:21—4:13)

Sises e'tɔrawasoma'pɔ annau Kiyarari po (4:14—9:50)

Kiyarari ponsi'ki Surusiran pona (9:51—19:27)

Iu'matɔ ri suntaaka yau Surusiran po, ipiyau Sises esi'pɔ (19:28—23:56)

Iye'mɔ'sa'ka'pɔ, isenpoipitu'pɔ, iyenuku'pɔ Epɔn pona (24:1-53)

Ekamanin

1 Imenuka uya iyena', eke Tiyo'peras, † tu'kan kon ni uya imenukasa' iye'ku'sa' rɔ'pɔ Sises pi' ina ko-ro'tau. ² Ina pi' tɔron kon nekama'pɔ menuka'pɔ to' uya. Kamo ina pana'tisa' iya na'ne' nan uya tanporo iye'sara'ti'pɔ si'kiri ene'pɔ. Kamoro si kamoro Papa apiyo' pe te'san tɔron kon enupa tɔuya'nokon wini imaimu pi'. ³ Miri wenai, uri uya ri niri si a'tomasa' pi' tanporon ni, iye'sara'ti'pɔ si'kiri, uri pona niri kanan si wakɔ pe iyese iiwano' pe imenukato' pe uya, imiri, eke tɔnamasen Tiyo'peras, ⁴ i'tu pa i'napairon iyenupasa' na'ne' ipi'.

Isaan Pa'tes Entu Ekare'ti

⁵ Kin pe Era' esi a'tai Isutiya po, moro Papa ena' use'man nito' tɔrawasomanin esi'pɔ Sakaraya itese', Apisa o'noron kon tonpa. †† Ino'pɔ, Resipe' itese' esi'pɔ kanan, Eran pa rɔ'pɔ pe. ⁶ Asa'ri ri mari Papa Maimu awiron kon pe to' esi'pɔ, tanporon ni Papa Maimu

† Tiyo'peras tawon ese' esi miri Papa i'nɔnkanin ta e'kwa pe.

†† 1:5 1 Kɔrono'kɔrus 24:10

awiri te'san pe to' esi'pɔ tɔpɔreme'se pɔra. ⁷ E'tane to' munki pɔra iyese'pɔ, apɔne pɔra Resipe' esi'pɔ tɔu-mu'tasen pe pɔra. Asa'ri ri mari to' ukiii'pansa' esi'pɔ.

⁸ Tɔron ni a'tai nin si, tɔweyu kon e'seposa' a'tai, tamɔtɔ ton pokon pe Sakaraya e'tɔrawasoma esi'pɔ, use'man nito' Papa ena' tɔrawasoma pi' Surusiran po, Esuwerɔ amɔ' use'mato', ipɔremato' iwɔ' tau. ⁹ Itonpa ton uya anɔnsa' esi'pɔ tɔutanɔnto' kon eseru yau iye-wonto' pe Esuwerɔ amɔ' use'mato', ipɔremato' iwɔ' ta' a'po'nan kirii'nɔnpase'na. ¹⁰ Sakaraya ewonsa' a'tai Esuwerɔ amɔ' use'mato', ipɔremato' iwɔ' ta' a'po'nan kirii'nɔnpase'na, pɔroroi po tanporo iyamɔrasa' kon ipɔremase'na esi'pɔ ipɔreman pi'.

¹¹ Miri koro'tau, Papa inserɔi usenpoika'pɔ itenu ya'. Miripan e'soto'kasa' esi'pɔ a'po'nan kirii'nɔnpato' apon enwo'netɔ wini. ¹² Sakaraya uya ensa' a'tai, iyetɔipitu'pɔ ipi'. ¹³ E'tane, "Ketɔipituil'" ta'pɔ inserɔ uya ipi'. "Iwipɔremato' etasa' Papa uya man. Ino'pɔ, Resipe' uya imɔre epoto' oton, miripan mese'tii' Isaan tukai'. ¹⁴ Pori' pe kuru iku'to' iya oton miri. Miri awonsi'ki tu'kan kon ni epori'mato' oton iyentusa' a'tai, ¹⁵ apɔne pɔra Papa enu yau eke pe kuru iye'to' oton. I'ri ri kata'pan ensinin pe kɔse'nin, ‡ Papa A'kwarɔ yen

pe iye'to' oton iyentu'pə si'kiri. ¹⁶ Tu'kan kon ni Esuwerə amə' na'poto' iya oton Papa winikəi', ¹⁷ miripan uti-to' oton Itepuru rawiri merunti pe, Iraisa esi'pə kasa, təmunki kon i'nənkənin nan pe ikəipənə ton e'to' pe to' ewan ensimato' iya oton, main awiron kon pen niri ipokena' pu'ketə yau te'ton kon pe. Ka'pon amə' konekanin pe itepuru e'ma ta'," ta'pə inserə uya. †

¹⁸ Sakaraya uya inserə ekama'po'pə, "Nai kasa i'tu uya i'napai ri seri esi tukai'? Intomi'si pe esi, uno'pə niri esi no'sami'si pe," ta'pə iya.

¹⁹ Inserə uya eikə'pə, "Kerərerə uri, Papa piyawon uri, enno'sa' uri ayauro'kase'na, miri awonsi'ki wakə itekare ekamase'na ipi'. †²⁰ Umaimu apuri auya pəra iyesi pi', iye'maimu'ka nin miri, ausauro'to' oton pen unekama'pə e'kupə pə'kə pona ri," ta'pə inserə uya.

²¹ Miri koro'tau, ka'pon amə' enurikə'pə Sakaraya enupikiri, usenuminkan pi' to' esi'pə, "Iri pi' inke kuru ri iko'mamə tepa'kai' pəra?" ta'pə to' uya. ²² Miripan epa'kasa' a'tai, isaurokə pəra iyesi'pə. To' uya i'tu'pə Papa uya itenu a'kwakasa' uya i'ri ri ensa' tukai', apəne pəra temiyatə ke tauro'ka iya 'nokon pi', asaurokəi'ma pəra.

²³ Te'tərawasomato' weyu u'ma'sa' a'tai, itunta'pə ti-wə' ta'. ²⁴ Seri pata'pə pe, ino'pə Resipe' umono'ta'pə. Miripan uko'mamə'pə tepa'kai' pəra 5 kaisa ri kapəi ti-wə' tau. ²⁵ "Papa uya kuru seri ku'sa' seri uiwano' pe," ta'pə iya. "Seri a'tai kuru si piyi'nə' iməre pəra ka'pon amə' koro'tau e'to' mo'kasa' iya man upiyapai," ta'pə Resipe' uya.

Meri Piya' Papa Inserəni Uyee'pə

²⁶ 6 kaisa ri kapəi Resipe' esi koro'tau mono' pe, inserə Kerərerə ennokopə Papa uya Kiyarari awon pata Nasare' itese' pona. ²⁷ A'pi'pən uri'san, Meri itese', auro'kato' iya ike esi'pə, Isole', Tepi' pa rə'pə, no'pə oton pe te'ton. †²⁸ Inserə uyee'pə ipiya'. Miripan a'tai, "Miyari, Papa Nanəmə'pə! Itepuru man ipiyau," ta'pə iya.

²⁹ Inserə maimu pi', ipan pe kuru Meri usenuminka'pə, miripan, "Iri ri si ta iya ko?" tukai'. ³⁰ "Kisi'nəkəi, Meri. Wakə pe Papa enu yau iwesi. ³¹ Iumono'tato' oton, miripan entuto' oton warawo' pe, miripan mese'tii' Sises tukai'. †³² Eke pe kuru iye'to' oton. Miri awonsi'ki eke kuru Papa Mumu Kəri ri tukai', esa'to' oton. Itepuru Papa uya Kin pe iku'to' oton itamokori Tepi' esi'pə kasa, ³³ miri awonsi'ki Seko' payan nə'san epuru pe iye'to' oton inke ri. Kin pe iye'to' e'nonkato' oton pen," ta'pə inserə uya. †

³⁴ "Iri kasa si seri e'kupə, a'pi'pən uri?" ta'pə Meri uya inserə pi'.

³⁵ "Iye'kupə ri Papa A'kwarə ri uyepə ipona, miri awonsi'ki Papa meruntirə ereuta ipiyau. Miri pi' wakə məre esa'to' oton Papa Mumu, tukai'," ta'pə inserə uya. ³⁶ "Itonpa pe' Resipe' mi'tuyan təumu'tasen pen ni tato' ipi' e'tane, 6 kaisa ri kapəi mono' pe iyesi miri,

no'sami'si pe kuru iye'tane, ³⁷ apəne pəra tanporon ni ku'nin pe Papa esi," ta'pə iya. ††

³⁸ "Itepuru apiyo' ri uri. Tiwi si seri ne'kupəi upi' mekamayai'ne' awiri," ta'pə Meri uya. Miri ta iya təpo, inserə uya inimi'pə.

Meri Uti'pə Resipe' Piya'

³⁹ Miri pata'pə pe, inke pəra Meri ekoneka'pə tətutito' pe i'kərə po te'sen pata Isutiya pon ya'. ⁴⁰ Pata eposa' təuya a'tai, Sakaraya iwə' ta' iyewomə'pə. Miripan uya, "Miyari," ta'pə Resipe' pi'. ⁴¹ Resipe' uya Meri maimu etasa' a'tai, iməre utama'pə itewan yau. Resipe' nin si uta'kwarə'ti'pə, Papa A'kwarə ke, ⁴² miripan us-aurokə'pə eke pe, "Imiri kuru ri si kəri ri wakə ri uri'san Papa uya wakə ku'sa' man ipi' tu'kan kon koro'tapai ayanənsa' iya, miri awonsi'ki iməre niri kanan iten pe me'ai'ne'. ⁴³ Iri wenai kuru ri uyepuru san uya uka'kəranpasa' ko? ⁴⁴ Amaimu etasa' uya a'tai, uyau uməre e'sanəmə'pə tepori'ma ke. ⁴⁵ Wakə pe kuru iwe-si miri apuri auya pi' Papa Maimu ipiya' iye'sa' rə'pə uta'ku'ti a'tai," ta'pə iya.

Meri Eremu

⁴⁶ Miri a'tai, Meri uya se kasa ta'pə: "Uyewan uya kuru Papa apuripitə.

⁴⁷ Uya'kwarə esi pori' pe kuru təpika'tinin Papa pi'.

⁴⁸ Sepan ni tapiyo' ku'sa' iya pi' tenu yau.

Miri pe iyesi pi', seri si'kiri, tanporon kon seri entakanon kon uya uyapuripi'to' oton Papa uya pori' pe uku'sa' pi'. ††

⁴⁹ Apəne pəra eke ri, wakə eseru ku'sa' Papa uya pi', upi'; wakə ri itese'.

⁵⁰ Tənamanin nan pi', təusentu'masen Kəri ri, to' epamə kaisari ri.

⁵¹ Merunti pe tesi ke, wakə ton, eke ton ku'sa' iya; mi' pe te'ku'san aimə'pə'pasa' iya to' eseru pokon pe.

⁵² Eke ton pe te'san, itepuru ton nu'tisa' iya to' apon poi,

sepan kon nə'kwi ri anəməi'ma. §

⁵³ Iwan pe te'san a're'tisa' iya wakə ke, imaminkena' ton ennokoi'ma itemiyatə arə pəra.

⁵⁴ Epəra'an, utamokori kon miri təpo ipayan amə' auro'ka'pə təuya kasa, isentu'kena' pe tesi wenai, tapiyo' Esuwerə pika'tisa' iya, miri awonsi'ki imunki amə' miyari ri," †† §†† ta'pə Meri uya.

⁵⁶ Miripan uko'mamə'pə Resipe' piyau osorəwau kapəi, miri awonsi'ki iyenna'po'pə təpata ya'.

Isaan Pa'tes Entu'pə

⁵⁷ Resipe' entuto' weyu e'seposa' a'tai, iyentu'pə warawo' pe. ⁵⁸ Itonpa ton akontawon kon miri awon-

‡ 1:15 Nonpa 6:2-3 † 1:17 Mara'kai 4:5-6 †† 1:19 Taniyerə 8:16; 9:21 † 1:27 Ma'siu 1:18 †† 1:31 Ma'siu 1:21 †† 1:33 2 Sanwerə 7:12-13, 16; Aisaya 9:7

‡†† 1:37 Iseneses 18:14 ††† 1:48 1 Sanwerə 1:11 § 1:52 Isopu 5:11; 12:19 §† 1:54-55 Iseneses 17:7 §†† 1:54-55 1 Sanwerə 2:1-10

si'ki itonpa ton kuru uya etasa' esi'pæ, eke pe kuru Papa usentu'masa' ipi' tawon. Miripan kon esi'pæ pori' pe ipokon pe.

⁵⁹ Tikin ni suntaaka iyenasa' a'tai, itun pi'pi puturæka-to' e'seporo'pæ. Miripan ese'ti to' uya esi'pæ Sakaraya tukai', ikæipænæ ese' yau. ¹⁶⁰ E'tane isan uya, "Kane, Isaan itese' kûri ri," ta'pæ.

⁶¹ Miripan pi' ta'pæ to' uya, "E'tane sa'ne miri tukai' inæ' ri itonpa ese' pæra iyese'," ta'pæ to' uya.

⁶² Miri a'tai, ikæipænæ auro'ka'pæ to' uya temiyatæ kon ke inæ' tukai' ese'ti iya tukai'. ⁶³ Miri a'tai, imenukato' tæuya ipi' ekama'po'pæ iya. Ka'pon amæ' tewansiukai' nin si imenuka'pæ iya miri, "Itese' miri Isaan," tukai'.

⁶⁴ Miri a'tai ri, imaimu epa'ka'pæ, miripan nin si usaurokæ'pæ miri Papa apuripitæ'pæ iya nin si. ⁶⁵ Miripan pi' ri itonpa ton akontawon kon usewansiuka'pæ, miri ton pi' usauro'ni pi' to' esi'pæ siya ri Isutiya i'kæru poro'ne ri. ⁶⁶ Tanporon kon etanin næ'san usenumin-ka'pæ seri pi', miripan kon usekama'popitæ'pæ, "Inæ' pe ri si pæse ri mære e'to' oton?" ta'pæ to' uya, apæne pæra Papa meruntiræ yau iyese pi'.

Sakaraya Eremu

⁶⁷ Ikæipænæ Sakaraya uta'kwaræ'ti'pæ Papa A'kwaræ ke. Miripan usaurokæ'pæ, Papa uya tauro'ka'pæ ike pi':

⁶⁸ "Papa apuripi'pai'nokon, Esuweræ amæ' e'to' itese' pi',

apæne pæra iye'sa' pi' tæpoitoræ ton mo'kase'na.

⁶⁹ Merunti ri, pika'tinin wannî ke urepasa' iya 'nokon pi',

tæpoitoræ pe te'sen, Tepi' pa ræ'pæ.

⁷⁰ Ta'pæ tæuya awiri ri pena pu'kena' amæ' poro ri.

⁷¹ Pika'tinin wannî uyeyaton kon piyapai uyewaruma'tinin kon enapai.

⁷² Utamokori kon pi' isentu'mato' pokon pe, wakæ tæusaurokæ'pæ kupæ iya tenu yau.

⁷³ Utamokori kon Epæra'an pi', 'ikupæ uya kuru,' ta'pæ tæuya ku'sa' iya tenu yau.

⁷⁴ Papa uya ta'pæ uyeyaton kon enapai umo'ka kon tæuya pi',

tæmaimu awiri e'nito' pe tenari'nænse pæra.

⁷⁵ Wakæ pe, ipoken e'nito' pe itenu awiri uko'man ni kaisa ri,"

ta'pæ iya. ⁷⁶ Miripan uya ta'pæ tæmu pi',

"Imiri, umære usesa'to' oton pu'kena' Papa iwano' tukai',

apæne pæra iutito' oton uyepuru kon rawiri ite'ma ta' ka'pon amæ' koneka pe, ††

⁷⁷ imunki amæ' enupa pi' iwe'to' oton epika'tin nito' pi',

to' pi' Papa usentu'ma wini,

⁷⁸ apæne pæra Papa esi pi' isentu'kena' pe upi'nokon wæi enu enuku uya Epæn poi,

uweiti kon na'ne' kasa, Papa uya Kærai tænanæmæ'pæ enno'to' oton upiya'nokon,

⁷⁹ to' wei'tinin pe kamo ewarupi yau

tæuko'mansan uma'tan nito' pi' tenari'nænsan.

† 1:59 Ripaiti'kas 12:3 †† 1:76 Mara'kai 3:1

Uyanin kon pe usewankaman nito' pen e'ma tawiri," † ta'pæ Sakaraya uya tæmu pi'.

⁸⁰ Miripan si'kiri ri, mære usemo'ka'pæ pana' pe ta'kwaræ ke. Miripan uko'mamæ'pæ rimono' tau. Miri tæpo, iyepa'ka'pæ Esuweræ amæ' enupai' Papa eseru pi'.

Sises Entu'pæ

(Ma'siu 1:18-25)

2 Miri a'tai itepuru Akosæ'tas uya main ennoko'pæ tanporon kon pata yawon kon ka'pon amæ' uya tese' kon menukato', ti'tuto' kon pe. ² Wapiyaro' ka'pon amæ' i'tuto' pe seri esi'pæ miri Kiriniyas esi Siriya esa' pe a'tai. ³ Tanporon kon si uti'pæ miri tese' kon menukai' tætipiya kon pata'pæ ya'.

⁴ Isole' niri si uti'pæ miri Nasare', Kiyarari pon pon-si'ki, Isutiya pona Tepi' pata'se' Pe'teri'en itese' pona, apæne pæra Tepi' pa ræ'pæ pe tesi pi'. ⁵ Meri, tæno'pæ oton pokon pe ri to' uti'pæ tese' kon menukai'. Mono' pe iyese'pæ (Papa A'kwaræ mære yen pe). ⁶ Pe'teri'en po si to' esi koro'tau, iyentuto' weyu e'seporo'pæ miri.

⁷ Warawo' pe iyimærewato' entu'pæ. Miripan onti'pæ iya kareku saai'pi'sa' ke, miri awonsi'ki inonka'pæ iya paka amæ' yu yen ya', iuti ton tau to' pata'se' pæra iyese ke.

Karimeru Pa'simanin Nan Piya' Inseræ Amæ' Uyee'pæ

⁸ Karimeru amæ' pa'simanin nan esi'pæ ewarupi nau itæi po tikæn kon pa'sima pi'. ⁹ Miri ya', Itepuru inseræi uyee'pæ to' piya', miri awonsi'ki Papa winipaino a'kwa uya to' wei'ti'pæ. Ipan pe ri to' usi'nækæ'pæ. ¹⁰ E'tane inseræ uya ta'pæ to' pi', "Kisi'næ'tæu! Wakæ itekare ne'sa' uya seri iiwano' kon pe, tanporon kon ni ka'pon amæ' pori'ma pi' te'ton. ¹¹ Seri ewarupii tau Tepi' pata'se' yau ipika'tinin kon entusa' man, Kærai, †† Itepuru. ¹² Se esi miri ento' auya'nokon ipi' pe. Se kasa eporo auya'nokon miri. Iwontisa' pe mære esi kareku saai'pi'sa' ke, miri awonsi'ki paka amæ' yu yen yau iye-si," ta'pæ iya.

¹³ Miri koro'tau, kûri ri inseræ piyau tu'kan kon inseræ amæ' esi'pæ userenkan pi',

"Eke kuru Papa esi ka'tawon,

miri awonsi'ki non po niri tæusewankamai' pæra ka'pon amæ' e'to' pe ikupæ iya, kamo wakæ tato' tæuya ton ni pi',"

tukai' to' userenka'pæ.

¹⁵ Pæsamoro si inseræ amæ' enna'po'pæ Epæn pona a'tai, kamoro karimeru pa'simanin nan usaurokæ'pæ, "Pe'teri'en pona utinpai'nokon man, seri Itepuru neka-ma'pæ upi'nokon ense'na," ta'pæ to' uya.

¹⁶ Tæusenutii' to' uti'pæ. Miri a'tai Meri miri awonsi'ki Isole' eporo'pæ to' uya, miri awonsi'ki mære esi'pæ paka amæ' yu yen yau. ¹⁷ Ene tæpo, inseræ nekama'pæ ekama'pæ to' uya tu'kan kon ka'pon amæ' pi' pæse ri mære pi' isaurokæ'pæ ræ'pæ pi'. ¹⁸ Tanporon kon etanin næ'san usewansiuka'pæ karimeru pa'simanin nan neka-

‡ 1:79 Aisaya 9:2 †† Kærai (Kiri' maimu yau), miri pe pæra Me'saya (Ipuru maimu yau), asa'ri ri mari iyese, Papa Nanæmæ' ta e'kwa pe; v. 26 kanan.

ma'pɛ pi'. ¹⁹ Meri uya tanporo seri pu'tika'nɛkɛ pɛra iyesi'pɛ, miri awonsi'ki isenuminka'pɛ ipan pe ipi'. ²⁰ Karimeru pa'simanin nan enna'po'pɛ tɛuserenka kon pe eke pe Papa esi pi'. Tanporo tɛneta'pɛ kon pi', miri awonsi'ki tɛnene'pɛ kon pi' niri, inserɛ uya eka-ma'pɛ kasa.

Sises Ari'pɛ To' Uya Surusiran Pona

²¹ Tikin ni suntaaka pata'pɛ pe, mɛre yun pi'pi puturɛkato' e'seposa' a'tai, to' uya ese'ti'pɛ Sises tukai', inserɛ nekama'pɛ ke isan umono'ta rawiri. † ²² Isole' miri awonsi'ki Meri uya Main, Mosi' winon awiri ekorɛkan eseru entun ni tɛpo tɛku'sen kupɛ'pɛ. Miri tɛpo, tɛmɛre kon ari'pɛ to' uya Surusiran pona itɛse'na Itepuru ena'. ²³ Iye'menukasa' na'ne' kasa Itepuru winon Maimu awiri, "Tanporon kon wapiya iyentusa' warawo' pe te'san tɛto' pe Papa ena'," tawon. ²⁴ Ise'mai' to' uti'pɛ: "asa'ri toron amɛ', wako'wa waraino kon ke," †† Itepuru winon Main uya tasa' awiri. ²⁵ Miri yau si, ka'pon esi'pɛ miri ti Surusiran po Simiyan itese'. Ipokena' pe te'sen miri awonsi'ki iye'tusa' pe itekare ya' te'sen, tenuri'sen Esuwerɛ amɛ' epika'ti enupikiri, Wakɛ A'kwarɛ esi'pɛ ipiyau. ²⁶ Wakɛ A'kwarɛ uya tasa' esi'pɛ ipi', "Iyerikɛ pen unekama'pɛ Kɛrai entu rawiri," tukai'. ²⁷ Iya'kwarɛ uya Simiyan ari'pɛ Esuwerɛ amɛ' use'mato', ipɛremato' iwɛ' ta'. Isanon uya asa' a'tai pɛse ri si mɛre Sises, Esuwerɛ amɛ' use'mato', ipɛremato' iwɛ' ta' si Main, Mosi' winon awiri, ²⁸ Simiyan uya anɛmɛ'pɛ tena', miripan uya Papa apuripitɛ'pɛ se tukai':

²⁹ "Papa, ausaurokɛ'pɛ ku'sa' auya si man, tiwi si uri, ipoitore' eri'to' pe iku'ki ewankamanin pɛra.

³⁰ Ensa' uya si man pɛse ina pika'tinin pe inen-noko'pɛ.

³¹ Enno'sa' auya si, tu'kan kon nenton pe.

³² Esuwerɛ amɛ' pen weyu pe te'ton to' ena' iyaseru enpoikanin pe,

Esuwerɛ amɛ' apurito' ipikiri pe kanan," ‡ ta'pɛ iya.

³³ Mɛre sanon nin si usewansiuka'pɛ miri Simiyan usaurokɛ pi', ipi'. ³⁴ Simiyan uya to' pɛrema'pɛ, miripan uya ta'pɛ Meri, isan pi', "Pɛse ri mɛre esi Papa Nanɛmɛ'pɛ, tɛron kon ma'tanɛ'nin pe, tɛron kon niri pika'tinin pe, tu'kan kon ni Esuwerɛ amɛ' pata awon kon. Tensen pe iyese Papa winipaino tu'kan kon ni newa'nomanɛ ton tɛmaimu kon ke. ³⁵ Miripan tu'kan kon ni usenuminkato' usenpoikato' oton. Miripan piru kasa kuru pokoi uya iyewan pokato' oton," ta'pɛ iya.

³⁶ Moro kanan si uri'san pu'kena' esi'pɛ miri, Ana itese', Panuwerɛ ensi, Aisarɛ ko' tonpa. No'sami'si pe iyese'pɛ. ⁷ kaisa ri riken wɛpiya iko'mansa' rɛ'pɛ temari'mai'. ³⁷ Miripan nin si uko'mansa' ⁸⁴ kaisa ri wɛpiya tɛtaan'pɛ uma'ta'pɛ pata'pɛ yau. †† Tɛutisen pen ni Esuwerɛ amɛ' use'mato', ipɛremato' iwɛ' tapai,

† 2:21 Ripaiti'kas 12:3; Uru' 1:31 †† Ripaiti'kas 12:8 ‡ Aisaya 42:6; 49:6; 52:10. †† 84 kaisa ri wɛpiya tɛtaan'pɛ uma'ta'pɛ pata'pɛ yau; miri pe pɛra, 84 iwɛpiyaai iyese itaan'pɛ pɛra.

wɛi kaisa ri tɛwipɛremasen Papa pi', useruman pi' tenta'nai' pɛra te'sen. ³⁸ Miri a'tai kuru si iyee'pɛ miri to' poi ri, miripan uya tenki ta'pɛ Papa pi', miripan usaurokɛ'pɛ pɛse ri mɛre pi' tu'kan kon pana ya' tenuri'san Papa uya Surusiran pon kon pika'ti ton en-noko i'se te'san.

³⁹ Isole' miri awonsi'ki Meri uya tanporon ni Itepuru winon Main enuka'nɛ'sa' a'tai, to' enna'po'pɛ tɛpata'se' kon ya' Nasare' pona, Kiyarari yau te'sen. ††† Miripan mɛre usemo'ka'pɛ pana' pe miri awonsi'ki emiya'poke-na' pe, Papa uya wakɛ nonkasa' esi'pɛ ipona.

Sises, Use'man Nito', Ipɛreman Nito' Iwɛ' Tau

⁴¹ Wɛpiya kaisa ri Sises sanon utipitɛ'pɛ Surusiran pona To' Epoi Iti'pɛ Weyu Rɛ'pɛ pi'. †† †††⁴² 12 kaisa ri wɛpiya Sises enasa' a'tai, to' uti'pɛ iweyu rɛ'pɛ pi', tɛutipi'to' kon kasa ri. ⁴³ Miri pata'pɛ pe, tɛsanon enna'po koro'tau, iye'nimi'pɛ Surusiran po to' wanmɛra ri. ⁴⁴ Tɛtonpa ton pokon pe na'ki iyese tukai' to' uti'pɛ tikin ni wɛi ri. Miri a'tai, iwarinpa pi' to' e'sara'ti'pɛ tɛ-tonpa kon amɛ' koro'tau. ⁴⁵ Eporo tɛuya'nokon kasa pɛra, to' enna'po'pɛ Surusiran pona iwarinpase'na. ⁴⁶ Osorɛwau wɛi pata'pɛ pe, to' uya eporo'pɛ Esuwerɛ amɛ' use'mato', ipɛremato' iwɛ' pɛ'kɛ tau. Iyereutasa' esi'pɛ Main pi' enupanin nan koro'tau to' eta pi' miri awonsi'ki to' niri ekama'popitɛ pi'. ⁴⁷ Tanporo eta pi' te'san usewansiuka'pɛ tanporon ni i'tu iya pi' miri awonsi'ki ei'pitɛ iya pi'. ⁴⁸ Isanon uya ensa' a'tai, to' kanan usewansiuka'pɛ. Miripan isanon uya ta'pɛ ipi', "Mooi, i'rito' pe seri kasa ina ku'sa' auya? Ipan pe ina ewankamasa' auya seri, miripan pi' ina uya awarinpa," ta'pɛ to' uya.

⁴⁹ "Irito' pe uwarinpa auya'nokon? Ukɛipɛnɛ iwɛ' tau pe' esi tukai' i'tu auya'nokon pɛra iyese'pɛ?" ta'pɛ iya to' pi'. ⁵⁰ E'tane miri ta iya to'ka'nɛkɛ to' uya pɛra ri iyese'pɛ.

⁵¹ Miripan enna'po'pɛ to' a'kiri Nasare' pona miri yau si to' maimu awiri iyese'pɛ. Isan usenuminkapitɛ'pɛ seri ton pi' te'wan yau. ⁵² Sises usemo'ka'pɛ emiya'poke-na' pe. Papa miri awonsi'ki ka'pon amɛ' enu yau kuru ri iyese'pɛ. §

Isaan Pa'tes Uya Itekare Ekama Esi'pɛ

(Ma'siu 3:1-12; Ma' 1:1-8; Isaan 1:19-28)

3 15 kaisa ri wɛpiya pata'pɛ pe Taipiriyas ena'pɛ pata Ron epuru pe, Ponsiyas Paire' esi'pɛ Isutiya korɛnaai pe, Era' esi'pɛ Kiyarari esa' pe, itakon Piri' esi'pɛ Itureya miri awonsi'ki Tɛra'konai'tes esa' pe, miri awonsi'ki Raiseniyas esi'pɛ Apirini esa' pe. ² Miri a'tai, Anas miri awonsi'ki Kaya'pas esi'pɛ use'man nito' tɛrawasomanin nan epuru pe. Miri a'tai, Main uyee'pɛ

†† 2:39 Ma'siu 2:23 ††† To' Epoi Iti'pɛ Weyu Rɛ'pɛ - Pa'sopa. Papa inserɛ uti'pɛ Esuwerɛ amɛ' iwɛ' epoi, apɛne pɛra karimeru mɛre mɛnɛ ke tɛmɛra'taai kon aku'nisa' to' uya wenai, Papa Maimu awiri. Isi' pon kon uya Papa Maimu kupɛ pɛra iyese'pɛ; miri wenai, tanporo ka'pon amɛ', o' amɛ' munki, warawo' pe to' imɛrewato' ton wini'pɛ Papa inserɛ uya. Apɛne enki E'sotas 11-12 yau. ††† 2:41 E'sotas 12:1-27; Isu'taronomi 16:1-8 § 2:52 1 Sanwerɛ 2:26; Ipu'ketɛ 3:4

Papa winon, Sakaraya mumu, Isaan itese' piya', ri-mono' tau iyesi koro'tau. ³ Iti'pæ Isotan tuna piyawiron pata ya'ne, makoi apai era'tin pe epa'taisiman nito' makoi pi' usentu'man nito' pe ekareei ekama pi'.

⁴ Iye'menukasa' na'ne' kasa pu'kena' Aisaya maimu karetaai yau,

"Rimono' tau uki'pi'nænpi' ni,
 'Itepuru e'ma ikonekati';
 to'sa ri ite'ma ikonekati'.

⁵ Yaranta amæ' ipe'tipi'ti',
 wæ' amæ', i'kæwæ amæ' inu'tipi'ti'.

Oipa' nan asanta ton ikonepi'ti' to'sa ri.

Tarantaranpa' nan asanta ton ikonepi'ti' ekayu pe'ne.

⁶ Tanporon kon uya, Papa uya tæpika'tisa' kon, ento' oton miri,'" †

⁷ Isaan uya ta'pæ anpisin ton ka'pon amæ' pi' tæ-pa'taisimato' kon pe iya tæpiya' tæuye'san pi',
 "Imiri'nokon isi ton ikæi munki ton! Inæ' uya apana'tisa' kon ayainæmæ kon pa næye'ai'ne' kota'man nito' piya-pai? ^{††} Epetati' iyera'tisa' kon amakooi kon apai eka-manin ke. Imiri'nokon pe ri, 'Epæra'an esi ina kæipænæ pe,' ta pi' kepiya'titæu. Apæne pæra apana'ti uya 'nokon seri, seri ton ti' apai Papa uya Epæra'an munki oton kon koneka miri. ^{†††} Wa'ka man yæi amæ' mi' airi, miri awonsi'ki tanporon yæi amæ' tepetasen pen a'tito' oton ni miri, miripan eno'ma apo' ya'," ta'pæ Isaan uya. ‡

¹⁰ "Iri ken si kupæ ina uya, Papa uya tækota'ma kon namai?" tukai' anpisin ka'pon amæ' uya ekama'po'pæ.

¹¹ Isaan uya to' eikæ'pæ, "Inæ' ri kæri asa'ri na'ne' ipon uya, isakon tæto' pe iyesi ipon pæn ena', kæri kanan ti'kiyari ke na'ne' uya miri ri mari ku'to' pe iyesi," ta'pæ iya.

¹² Pærata amæranæ'nin nan ni kanan uti'pæ Isaan uya tæpa'taisimato' kon pe. To' uya ekama'po'pæ, "Ti'sa, i'ri ken si kupæ ina uya?" ta'pæ to' uya. ‡

¹³ "Miri airi imo'kati' tasa' na'ne' awiri ri, mæmo'katæi' itentai pen," ta'pæ iya to' pi'.

¹⁴ Miri awonsi'ki soisa amæ' uya ekama'po'pæ, "Iri kanan ken si kupæ ina uya?" ta'pæ to' uya.

To' eikæ'pæ iya, "Ka'pon amæ' kæsa'kwarækatæu to' pærataai pi', miri awonsi'ki kasi pe ri to' kæseseru'titæu. Miri ri ipærataai kon mepoyatæi'ne' pi' ri pori' pe e'ti'," ta'pæ iya.

¹⁵ Isaan uya i'tu'pæ ka'pon amæ' enurikæ Kærai ‡‡ enupikiri seri pe ri iyepæ tukai'. Ka'pon amæ' usenu-minka'pæ, "Isaan pe' esi Kærai pe?" tukai'.

¹⁶ Isaan uya tanporo to' eikæ'pæ, "Apa'taisima uya 'nokon seri tuna ke, e'tane ka'pon merunti kuru uye'to' oton, isapatooi euka uya pokena' pen ni. Apa'taisima iya 'nokon miri Wakæ A'kwaræ ke miri awonsi'ki apo' ke.

¹⁷ Sara'sara'pan ti'kiyari pi'pi menkato' iya ike esi itemiyatæ yau i'kwato' tæuya apon akorokato' pe tæuya

† Aisaya 40:3-5 (LXX) †† 3:7 Ma'siu 12:34; 23:33 ‡ 3:8 Isaan 8:33 †† 3:9 Ma'siu 7:19 ‡‡ 3:12 Uru' 7:29 ‡‡† Kærai (Kiri' maimu yau), miri pe pæra Me'saya (Ipuru maimu yau), asa'ri ri mari iyesi, Papa Nanætænæ ta e'kwa pe.

miri awonsi'ki ta'nasi, wi' amæranæ'kæ iya tiwæ' ta', e'tane ipi'pi ræ'pæ po'ti iya tæusenæ'sen pen apo' ke," ta'pæ iya.

¹⁸ Tu'kan wini ri Isaan usi'tu'pæ, wakæ ekareei ekama pi' to' uya apurito' pe. ¹⁹ E'tane Isaan uya kopæna Era' esereme'sa' a'tai, iyakon no'pæ Eratiyas wenai miri awonsi'ki tanporon ni iri ton inkuu'pæ pi', ²⁰ tanporo seri ton pirikæ'pæ Era' uya: pariki'si ta' Isaan a'kopitæ'pæ iya. ‡‡

Isaan Uya Sises Pa'taisima'pæ

²¹ Tanporo ka'pon amæ' epa'taisimaka'sa' a'tai, Sises ri niri epa'taisima'pæ. Iyipærema koro'tau, ka' uta'ko-ka'pæ ²² Wakæ A'kwaræ u'ti'pæ tæpun ke ipona wako'wa kasa. Main uyee'pæ Epæn awonsi'ki, "Umu imiri, uni'nænkanæ; ipi' pori' pe e'ai' ipan pe," [§] tawon.

Sises Tipiya Ton

²³ Sises e'sara'ti'pæ Papa uya tætærawasooi'ti'pæ kupæ pi', ³⁰ e'to' airi ri iwæpiyaai esii'ma. Isole' mumu tato' ipi'.

Isole' esi'pæ Irai mu pe.

²⁴ Irai esi'pæ Ma'ta' mu pe.

Ma'ta' esi'pæ Ripai mu pe.

Ripai esi'pæ Merækai mu pe.

Merækai esi'pæ Isana mu pe.

Isana esi'pæ Isole' mu pe.

²⁵ Isole' esi'pæ Ma'ta'tayas mu pe.

Ma'ta'tayas esi'pæ Emos mu pe.

Emos esi'pæ Ne'an mu pe.

Ne'an esi'pæ E'særai mu pe.

E'særai esi'pæ Nakei mu pe.

²⁶ Nakei esi'pæ Meya' mu pe.

Meya' esi'pæ Ma'ta'tayas mu pe.

Ma'ta'tayas esi'pæ Semeyai mu pe.

Semeyai esi'pæ Isole' mu pe.

Isole' esi'pæ Isuta mu pe.

²⁷ Isuta esi'pæ Isowanen mu pe.

Isowanen esi'pæ Iri'sa mu pe.

Iri'sa esi'pæ Userupaperæ mu pe.

Userupaperæ esi'pæ Siya'tiyeræ mu pe.

Siya'tiyeræ esi'pæ Nirai mu pe.

²⁸ Nirai esi'pæ Merækai mu pe.

Merækai esi'pæ Atai mu pe.

Atai esi'pæ Kosan mu pe.

Kosan esi'pæ Eræmatan mu pe.

Eræmatan esi'pæ Iru mu pe.

²⁹ Iru esi'pæ Isa'suwa mu pe.

Isa'suwa esi'pæ Eriyesa mu pe.

Eriyesa esi'pæ Isorin mu pe.

Isorin esi'pæ Ma'ta' mu pe.

Ma'ta' esi'pæ Ripai mu pe.

³⁰ Ripai esi'pæ Simiyan mu pe.

Simiyan esi'pæ Isuta mu pe.

Isuta esi'pæ Isole' mu pe.

‡‡‡ 3:20 Ma'siu 14:3-4; Ma' 6:17-18 § 3:22 Iseneses 22:2; Eren 2:7; Aisaya 42:1; Ma'siu 3:17; Ma' 1:11; Uru' 9:35

Isose' esi'pə Isonan mu pe.
 Isonan esi'pə Eraiya'kin mu pe.
³¹ Eraiya'kin esi'pə Mireya mu pe.
 Mireya esi'pə Mina mu pe.
 Mina esi'pə Ma'ta'ta mu pe.
 Ma'ta'ta esi'pə Ne'tan mu pe.
 Ne'tan esi'pə Tepi' mu pe.
³² Tepi' esi'pə Ise'si mu pe.
 Ise'si esi'pə Ope' mu pe.
 Ope' esi'pə Powas mu pe.
 Powas esi'pə Sarəman mu pe.
 Sarəman esi'pə Neyasan mu pe.
³³ Neyasan esi'pə Aminatapu mu pe.
 Aminatapu esi'pə A'min mu pe.
 A'min esi'pə Arəni mu pe.
 Arəni esi'pə Esuran mu pe.
 Esuran esi'pə Peres mu pe.
 Peres esi'pə Isuta mu pe.
³⁴ Isuta esi'pə Seko' mu pe.
 Seko' esi'pə Aisi' mu pe.
 Aisi' esi'pə Epəra'an mu pe.
 Epəra'an esi'pə Tera mu pe.
 Tera esi'pə Ne'orə mu pe.
³⁵ Ne'orə esi'pə Seru' mu pe.
 Seru' esi'pə Reeu mu pe.
 Reeu esi'pə Perekə mu pe.
 Perekə esi'pə Ipirə mu pe.
 Ipirə esi'pə Sera mu pe.
³⁶ Sera esi'pə Kenan mu pe.
 Kenan esi'pə Arəpa'satə mu pe.
 Arəpa'satə esi'pə Isen mu pe.
 Isen esi'pə Nowa mu pe.
 Nowa esi'pə Rame' mu pe.
³⁷ Rame' esi'pə Me'tusera mu pe.
 Me'tusera esi'pə Iino' mu pe.
 Iino' esi'pə Isaretə mu pe.
 Isaretə esi'pə Mararerə mu pe.
 Mararerə esi'pə Kenan mu pe.
³⁸ Kenan esi'pə Inos mu pe.
 Inos esi'pə Se' mu pe.
 Se' esi'pə Atan mu pe.
 Atan esi'pə Papa mu pe.

Sises I'tupitə'pə Makoi Uya
 (Ma'siu 4:1-11; Ma' 1:12-13)

4 Wakə A'kwarə ke tətutarə'tii', Sises enna'po'pə Isotan apai, miripan ari'pə Iya'kwarə uya rimono' ta'. ² 40 kaisa ri wəi Makoi uya i'tupi'to' yau pe iyesi'pə na'ne'. Iyenta'na'pə pen miri ton wəi a'tai, miripan iu'matə a'tai, iwan pe iyesi'pə.
³ Makoi uya ta'pə Sises pi', "Papa Mumu pe iwesi yau, se ti' pi' pəreti pe enaki ka'ki," ta'pə iya.
⁴ Sises uya eikə'pə, "Iye'menukasa': 'Ka'pon esi təkoko'mansen pəreti pi' riken pen,' † tawon," ta'pə iya.
⁵ Makoi uya ari'pə ka'tawon wə' pona. Miripan uya inke pəra tanporo eke ton pata enpoika'pə itenu ya'.
⁶ Miripan uya ta'pə ipi', "Irepa uya miri tanporo to'

† Isu'taronomi 8:3

meruntirə miri awonsi'ki wakə pe to' e'to' ke, apəne pəra urepa'pə ike pe iyesi pi'; miri pe iyesi pi', inrepa-pai e'to' ri repa uya ike. ⁷ Miri pi' si, upi' iwipəremasa' yau, tanporon ni esi iwano' pe," ta'pə iya.
⁸ Sises uya eikə'pə, "Iye'menukasa': 'Itepuru, Papa, itese' pi' iwe'to' pi' riken ipərema', miri awonsi'ki kəri ri riken poitorə pe e'ki,' †† tawon," ta'pə iya.
⁹ Makoi uya ari'pə Surusiran pona miripan uya Papa ena' Esuwerə amə' use'mato', ipəremato' iwə' ka'tawon inakapu putu po iye'mə'sa'kato' pe ikupə'pə. "Papa Mumu pe iwesi yau, ata'mo'kaki seri awonsi'ki," ta'pə iya ipi', ¹⁰ "apəne pəra iye'menukasa': "Tinserəi apiyo'ma iya ipi' wakə pe to' e'to' pe iyerasu pe.
¹¹ Temiyatə kon yau to' uya ayanəmə, ti' pona a'ta wini auya namai,' ‡ tukai'," ta'pə iya.
¹² Sises uya eikə'pə, "Tasa' iya: 'Itepuru, Papa, itese' pi' iwe'to' kəsi'tupitəi,' †† tawon," ta'pə iya.
¹³ Tanporo si i'tupitə u'ma'sa' a'tai, Makoi uya inimi'pə təron ni a'taino pe.

Sises E'sara'ti'pə Tətərawasooi Pi'
 (Ma'siu 4:12-17; Ma' 1:14-15)

¹⁴ Sises enna'po'pə Kiyarari pona Iya'kwarə meruntirə yau, miripan ekareei uti'pə mi awiri ri tanporo pata poro. ¹⁵ To' enupa'pə iya Esuwerə amə' usenupato' iwə' ton tau. Tanporon kon uya apuripitə'pə.

Nasare' Po Sises Ewaruma'ti'pə To' Uya
 (Ma'siu 13:53-58; Ma' 6:1-6)

¹⁶ Iti'pə Nasare' pata pona, təusemo'ka'pə ya'. Miripan uti'pə Esuwerə amə' usenupato' iwə' ta', te'pi'to' kasa ri Sapa' a'tai. Miripan e'mə'sa'ka'pə Papa Maimu ekamai'. ¹⁷ Pu'kena' Aisaya nəmenuka'pə kareta amon tərə'pə itena'. Ara'ka'pə iya se tawon e'menukasa' airi:
¹⁸ "Papa A'kwarə man uyau.
 Papa uya uyanənsa' wakə ekareei ekamato' pe uya entu'manin nan ka'pon amə' pi'.
 Uyenno'sa' iya seri ekamase'na a'sisa' kon ponaro' pe.
 Miri awonsi'ki tenku'na' nan e'to' pe ennin pe.
 Miri təpo, kamoro iri pe to' nəkupənə ton pika'tinin pe.
¹⁹ Uyenno'sa' iya ka'pon amə' pika'tito' təuya weyu ekamase'na," ‡ tawon.
²⁰ Te'nonkasa' a'tai, təkaretaai e'mepitə'pə iya. Miripan na'po'pə iya itərawasomanin ena'. Miri təpo iyereuta'pə to' enupase'na. Tanporon kon esi'pə enpitə pi'. ²¹ Sises uya ta'pə to' pi', "Seri pe metatəune' uta'ku'tisa' si man," ta'pə iya.
²² Tanporo etanin nə'san usaurokə'pə wakə pe ipi'. Miripan to' usewansiuka'pə wakə imaimu pi'. "Isose' mu pen pe' pəse ri?" ta'pə to' uya.
²³ Sises uya ta'pə to' pi', "Seri pu'kena' ton maimu enpoika auya'nokon upi' tukai' si'tui, 'Ta'ta, iwano' pe

†† Isu'taronomi 6:13 ‡ Eren 91:1, 12 †† Isu'taronomi 6:16 ‡‡ Aisaya 61:1-2

isepi'ti'. Miri a'tai si, ta auya'nokon upi', 'Apune ken si, ina neta'pæ Ka'paneyan po inkuu'pæ, iku'ki seri apata yau', ta auya'nokon, si'tui.' 24 Sises uya ta'pæ, "Inapa-iron ekama uya ipi'nokon, ipata'se' yau, pu'kena' nama pæra iyese. 25 Pu'kena' Iraisa esi a'tai, tu'kan kon itaan'pæ ima'tasa' ræ'san esi'pæ Esuweru po. Miri a'tai si, ipæra non aipæta'pæ osoruwau wæpiya entai ri. Iwankan pe pata tæku'se iyese'pæ. 26 Papa uya Iraisa ennoko pæra iyese'pæ Esuweru amæ' piya', e'tane en-noko'pæ iya Sera'pa' pon itaan'pæ ima'tasa' ræ'pæ piya', Saitan nono pona. 27 Pu'kena' Irai'sa esi a'tai, Esuweru po tu'ke ri erekæ'pa' nan 28 esi'pæ. E'tane ri, tikin nan ni epi'tisa' iya pæra iyese. Neman 29 niken epi'ti'pæ iya, Siriya pon, Esuweru pon pen," ta'pæ iya to' pi'. 30 To' uya imaimu etasa' a'tai, tanporo Esuweru amæ' usenupato' iwæ' tau te'san usakorota'pæ ipan pe. 31 To' e'mæ'sa'ka'pæ, miripan enpa'ka'pæ to' uya pata apai. To' uya ari'pæ wæ' e'pi pona, Nasare' apon pona eno'mase'na soronpan yawiri, 32 e'tane iyera'ti'pæ to' piyapai, miripan uti'pæ.

Warawo' Esi'pæ Makoi A'kwaru Yen
(Ma' 1:21-28)

31 Miri a'tai iu'ti'pæ Ka'paneyan pona, Kiyarari yau te'sen pata pona. Miripan Sapa' a'tai ka'pon amæ' enupa pi' iyepiya'ti'pæ. 32 To' usewansiuka'pæ enupan nito' iya pi', apæne pæra merunti pe inekamanu esi pi'. 33 Moro warawo' esi'pæ Esuweru amæ' usenupato' iwæ' tau, makoi 3 a'kwaru yen. Eke pe iki'pi'næmæ'pæ, 34 "Iiii! Sises, Nasare' pon, i'ri pe ina ku'se'na iuye'sa'? Ina ma'tanæ'se'na pe' iuye'sa'? Kinyi'tuyai' imiri kæri ri—Wakæ Ye' Papa iwano'!" ta'pæ iya. 35 "E'pana e'ki! Epa'kaki iyapai!" ta'pæ Sises uya e'se'ne' pe ipi'. Miri a'tai, makoi a'kwaru uya warawo' eno'ma'pæ tu'kan kon koro'tau. Iyepa'ka'pæ iyapai e'ne' pe pæra ri tæku'se. 36 Tanporo ka'pon amæ' usewansiuka'pæ, miripan kon usekama'popitæ'pæ, "Iri si seri usenupan nito'? Pana'pan, merunti ke makoi a'kwaru apiyo'ma iya, miripan kon epa'ka'pæ ta'pæ to' uya. 37 Miripan ekareei uti'pæ siya ri miri awiro'nan awiri.

Tu'kan Kon Ni Epi'tipitæ'pæ Sises Uya
(Ma'siu 8:14-17; Ma' 1:29-34)

38 Sises uti'pæ Esuweru amæ' usenupato' iwæ' apai Saiman pata'se' ya'. Saiman ewo'pæ esi'pæ ipan pe e'kii'i'man pi'. Miripan Sises ekama'po'pæ to' uya epi'ti-to' pe iya. 39 Miri a'tai, Sises e'mæ'sa'ka'pæ ite'kwe'

† 4:24 Isaan 4:44 †† 4:25 1 Kin Amæ' 17 ‡ 4:26 1 Kin Amæ' 17:8-16 †† ereku'pa' nan—Kiri' maimu ere' esi miri paran pi'pi pi' te'sen ese' pe, leprosy paran tæusepi'tisen pen ese' pe kuru iyese'pæ pen ni. †† Neman —Neman esi'pæ pata Siriya po tæuko'mansen, soisa amæ' epuru. Esuweru pe pæra iyese'pæ. Eke pe ri iye'tane, erekæ' pe iyese'pæ. Pu'kena' Iraisa etasa' tæuya a'tai, iti'pæ ipiya' eka-ma'pose'na tepi'tito' pe iya terekæ apai. Iraisa uya ennoko'pæ Isotan tuna ka' iyeku'pito' pe 7 kaisa ri ite'kwa. Neman esi'pæ imaimu awiri, miripan usepi'ti'pæ tanporo ri. ††† 4:27 2 Kin Amæ' 5:1-14 ††† 4:32 Ma'siu 7:28-29 § makoi, miri pe pæra iri, Kiri' maimu yau; v. 35-36 yau niri.

piyau. Miripan uya pana' pe ikii'i'manin pi', "Ereuta'!" ta'pæ. Miri a'tai ri, iyereuta'pæ. Inke pæra ri iye'mæ'sa'ka'pæ to' mæta'napai'. 40 Pata uko'mansa' a'tai, ka'pon amæ' uya takuru'ke-na' nan nee'pæ Sises piya'. Miripan uya temiyatæ ke to' a'pi'pitu'pæ to' kaisa ri'ne, to' epi'ti'pæ iya. 41 Miri enta' ri, makoi a'kwaru ton epa'kapitæ'pæ ka'pon amæ' apai. Makoi a'kwaru yen ton uki'pi'nænpi'tæ'pæ, "Papa Mumu imiri!" ta'pæ to' uya. E'se'ne' pe to' eseremekæ'pæ iya, to' usaurokæ namai'. To' e'paka'nækæ'pæ iya, apæne pæra Kærai 5† pe ti'tu to' uya wenai.

Sises Esi'pæ Itekare Ekama Pi'
(Ma' 1:35-39)

42 Pata ema'tane, Sises uti'pæ tæ'kenan pata ya'. Ka'pon amæ' esi'pæ iwarinpa pi'. Miripan eposa' tæuya'nokon a'tai, ereutanæku i'se to' esi'pæ, iti namai'. 43 E'tane, "Wakæ Papa e'to' esa' wanni ekareei ekamato' uya esi tæron ni ton pata yau'ne ri mari, apæne pæra mirito' pe uyenne'sa' pe iyese," ta'pæ iya. 44 Miripan esi'pæ Esuweru amæ' usenupato' iwæ' ton Isutiya pon tau'ne itekare ekama pi' iyese'pæ.

Sises Uya Wapiyaro' Kon Tæpoitoræ Ton Ki'ma'pæ
(Ma'siu 4:18-22; Ma' 1:16-20)

5 Tæron ni a'tai, Sises e'mæ'sa'kasa' esi'pæ parau ku'pæri Isenesere' e'pi po. 5†† Ka'pon amæ' amærasa' esi'pæ a'ko pe iwoi, Papa Maimu ekama iya etase'na. 2 Parau ku'pæri e'pi po, asa'ri kanau ene'pæ iya, moro' a'sinin nan kanwa'pæ. Moro' a'sinin næ'san uya tæpunweræ kon korækapitæ esi'pæ. 3 Sises ekanwa'ti'pæ Saiman kanwa ya'. Miripan uya ta'pæ Saiman pi', "Akanwa a'tu'maki parau ku'pæri e'pi apai," ta'pæ iya. Miri apai, a'mun po te'san enupa'pæ iya. 5‡ Sises e'nonkasa' a'tai ka'pon amæ' enupa tæpo, ta'pæ iya Saiman pi', "Miyari pari kanau aki i'nawon ya' pari. Miripan ipunweræ kon eno'ma kon pa tuna ka' moro' amæ' a'si kon pa," ta'pæ iya. 5 ¶ Miripan e'tane, Saiman uya ta'pæ Sises pi', "Uyepuru, ewarupi nau ina ri næsi'tui to' a'si i'se ipan pe, e'tane ina uya to' a'si pæn ni. E'tane pæra, tæpunweræ kon tæru ina uya, amaimu awiri," ta'pæ iya. 5††6 To' uya si itæru'pæ, miripan kon uya tu'ke ri moro' amæ' a'si'pæ to' punweræ ekaraka poken ni. 5†7 Miripan kon uya tætonpa kon amæ' tæron ni kanau yawon kon ki'ma'pæ tæpi-ka'tinin kon pe. Miripan kon uyee'pæ, to' uya si asa'ri ri mari tækanwa kon pe'ti'pæ. Miripan kon kanwa e'sænkaiwa'pæ ri. 8 Saiman Pi'ta uya se e'kupæ to'ka'næ'sa' a'tai, iye'sekunka'pæ Sises enupikiri. "Enta upiyapai. Ipiyau esi poken pæra man, apæne pæra tæmakooi ke esi pi'," ta'pæ Saiman uya ipi', 9 apæne pæra tætonpa ton amæ' pokon pe tæusewansiukasa' kon pi' tæna'si'san kon moro' amæ' tense. 10 Sepiti munki amæ',

5† Kærai, miri pe pæra Me'saya—Papa Nanæmæn ta e'kwa pe. 5†† Isenesere': Kiyarari tato' ri mari. 5‡ 5:3 Ma'siu 13:1-2; Ma' 3:9-10; 4:1 5†† 5:5 Isaan 21:3 5† 5:6 Isaan 21:6

Isens, miri awonsi'ki Isaan, usewansiuka'pə niri, Saiman tonpa pe te'san.

Sises uya ta'pə Saiman pi', "Kenari'nəməi, seri si'kiri-pai ka'pon amə' nin si a'sinin pe iwesi miri," ta'pə iya. ¹¹ Miripan kon uya təkənwa kon amə' pi'si'pitə'pə pa-rau ku'piri e'pi pona. Tanporon ni təninse to' uti'pə ipikiri.

Erekə'pan Ka'pon Epi'ti'pə Sises Uya

(Ma'siu 8:1-4; Ma' 1:40-45)

¹² Pata ton tonpa yau, Sises esi koro'tau, erekə'pan † ka'pon uyee'pə ipiya'. Sises ensa' tūuya a'tai, ita'mo'ka'pə non pona itemə' eta'kwanəse ipi', "Uyepuru, inku'pai iwesi yau, wakə pe ukupə auya," ta'pə iya.

¹³ Sises uya temiyatə inka'pə, miripan uya a'pitə'pə, "Inku'pai ri e'ai'. Wakə pe e'ki," ta'pə iya. Inke pəra ri, iterekə usepi'ti'pə. ¹⁴ Sises uya ta'pə, "Inə' ri ku'pana'tii, e'tane enta isenpoikata Papa ena' use'man nito' tərawasomanin ena' miri awonsi'ki iuse'mato' pe te'sen, Mosi' uya tasa' na'ne' awiri mətərui', iyeko-rəkasa' pi', ekamanin pe to' pi'," †† ta'pə iya.

¹⁵ Miripan e'tane, itekaree' useta'pə. Miri wenai, tu'kan kon ka'pon amə' uyee'pə etase'na miri awonsi'ki isepi'tipi'se'na te'paran kon apai. ¹⁶ E'tane Sises utipitə'pə ipəremase'na təkənən ya'.

Ise'mesa' Warawo' Epi'ti'pə Sises Uya

(Ma'siu 9:1-8; Ma' 2:1-12)

¹⁷ Təron ni a'tai, ka'pon amə' enupa pi' iyesi'pə. Pari'si amə' miri awonsi'ki Main pi' enupanin nan iye'pi'sa' kon tanporon ni eke iwa pata ton Kiyarari po'nan apai, Isutiya, Surusiran wini'ne ri ereutas'a' esi'pə. Papa uya imeruntirə ke irepasa' esi'pə e'ne' ton epi'tinin pe. ¹⁸ Ka'pon amə' uyee'pə, ite'kwe' po ipu'ti-ka'sa' ka'pon nee'pə to' uya. To' usi'tu'pə inepə i'se Sises piya', epi'tito' pe iya. ¹⁹ Apəne pəra anpisin pe ka'pon amə' esi pi' ikupə tūuya'nokon pəra iyesi i'tusa' tūuya'nokon a'tai, to' ekainəmə'pə iuti nakapu pona. Miripan kon uya inipon mo'ka'pə, miri awonsi'ki to' uya inu'ti'pə iteuta yai, anpisin ton aporo'pona, Sises poi ri. ²⁰ Sises uya təttonpa kon epi'ti tūuya tukai' apuri-to' to' uya ensa' a'tai, "Utonpa, amakooi pi' usen-tu'mayai'," ta'pə iya ipu'tika'sa' pi'.

²¹ Pari'si amə', Main pi' enupanin nan niri, usenumin-ka'pə tiwano' kon pe, "Inə' pəse ri ka'pon Papa sape-ma pe ri tūsauro'sen? Papa riken Kəri ri makoi pi' tūsensu'masen!" ta'pə to' uya.

²² Sises uya to' usenuminkato' i'tu'pə. Miripan uya, "Iri pe iyesi pi' se ton pi' iusenuminka kon? Seri kasa iusenuminka kon poken pəra man. ²³ Nai esi sa'man pe pəra iwa: 'Amakooi pi' usentu'ma,' ta; miri pe pəra, 'E'mə'sa'ka', asaki,' ta kati ipu'tika'sa' pi'? ²⁴ Ka'pon, Pa-pa winon uya enpoikato' pe iyesi ipiyau merunti esi seri non po makoi ton pi' tūsensu'masen pe," ta'pə

† erekə'pan—Kiri' maimu ere' esi miri paran pi'pi pi' te'sen ese' pe, leprosy paran tūusepi'tisen pen ese' pe kuru iyesi'pə pen ni.

†† 5:14 Ripaiti'kas 14:1-32

iya, Pari'si amə' miri awonsi'ki Main pi' enupanin nan pi' niri. Miri təpo, ta'pə iya ipu'tika'sa' pi', "E'mə'sa'ka', iye'kwe' anənki, enna'po' apata'se' ya'," ta'pə iya.

²⁵ Miri a'tai ri, iye'mə'sa'ka'pə. ²⁶ Tanporon kon ka'pon amə' usewansiuka'pə. Miripan kon uya Papa apuripitə'pə. To' enari'nəmə'pə, miri awonsi'ki, "Seri pe, eke Papa tərawasooi e'kupə ensa' man," ta'pə to' uya.

Sises Uya Ripai Ki'ma'pə Təpoitorə Pe

(Ma'siu 9:9-13; Ma' 2:13-17)

²⁷ Miri təpo, Sises uti'pə, miripan uya pərata aməranə'nin kopəna iwano' pe ene'pə, Ripai itese'. Iy-ereutas'a' esi'pə pərata aməranə'to' iwə' tau. "Uya'kiri utinpai," ta'pə Sises uya ipi'. ²⁸ Ripai e'mə'sa'ka'pə, tanporon ni nimi'pə iya, iya'kiri iti'pə.

²⁹ Miri təpo, Ripai uya eke enta'nan kupə'pə Sises iwano' pe tiwə' tau. Anpisin pe pərata aməranə'nin nan, təron kon ni niri esi'pə enta'nan pi' to' pokon pe. ³⁰ E'tane Pari'si amə' miri awonsi'ki Main pi' enupanin nan uya ta'pə Sises poitorə ton pi', "Iri pe iyesi pi' iyen-ta'na kon pərata aməranə'nin nan kopəna iwano' pe pokon pe miri awonsi'ki təkakooikena' nan pokon pe?" ta'pə to' uya. †

³¹ Sises uya to' eikə'pə, "Atu' pe te'san esi ta'ta i'se pəra. Takuru'kena' nan niken esi tepi'tinin kon i'se. ³² Ipokena' ton ki'mai' uye'sa' pen, e'tane təkakooike-na' nan era'tito' pe təkakooi kon apai," ta'pə iya.

Ka'pon Amə' Uya Sises Ekama'po'pə Useruman Nito' Eseru Pi'

(Ma'siu 9:14-17; Ma' 2:18-22)

³³ Ta'pə to' uya ipi', "Isaan poitorə ton useruma tenta'nai' pəra, to' ipərema niri isipikiri, miri kasa ri Pari'si amə' poitorə ton. E'tane, ipoitorə ton enta'na," ta'pə to' uya.

³⁴ Sises uya to' eikə'pə, "Ka'pon emari'ma piyau te'san, useruma pəra iyesi tenta'nai' pəra, to' piyau iyesi koro'tau. ³⁵ E'tane iweyu uye'to' oton temari'masen kasa te'sen anənto' oton ipoitorə ton piyapai; miri a'tai to' userumato' oton tenta'nai' pəra," ta'pə iya.

³⁶ Təron ni panton ekama'pə iya to' enupa pe, penaro' pokon pe emenna' pe to' enupato' tūuya utoi'ma namai', "Inə' uya ri emenna' pe te'sen pon apai takə'se pon pooi'pi a'si'ti pəra iyesi. Ikupə iya pe iyesi yau, emenna' pon a'si'sa' usene iri pe ipooi'pi pi', miri awonsi'ki emenna' pon ma'tanə'sa' iya pe iyesi. ³⁷ Inə' uya ri emenna' waain amuku pəra iyesi penaro' itenpə'pə ya'. Ikupə iya yau, ten i'moi iya. Iye'kwamə, iten ni si uma'ta. ³⁸ Emenna' waain amu'to' pe iyesi emenna' iten ya'. ³⁹ Inə' uya ri penaro' ensi təpo emenna' waain ensi pəra iyesi, 'Penaro' esi wakə pe kuru upona,' ta iya," ta'pə Sises uya.

‡ 5:30 Uru' 15:1-2

Sises Esi Sapa' Epuru Pe Ri
(Ma'siu 12:1-8; Ma' 2:23-28)

6 Taron ni Sapa' a'tai, Sises uti'pɛ a'nai' e'kwa nawiri. Ipoitorɛ ton e'sara'ti'pɛ iye'suruupi'sa' i'kwi'pitu' pi'. † To' uya isoko'soko'ma'pɛ temiya kon yau, miripan kon uya iku'pɛ. 2 Seri ensa' tɛuya'nokon a'tai, Pari'si amɛ' uya Sises ekama'po'pɛ, "I'ri pe iyesi pi' Main uya tɛku'sen pen ni Sapa' a'tai tasa' rɛ'pɛ kupɛ auya'nokon Sapa' a'tai?" ta'pɛ to' uya.

3 Sises uya to' eikɛ'pɛ, "Kin Tepi' nɛkupɛ'pɛ pe' etasa' auya'nokon pɛra nai? Tɛpoitorɛ ton pokon pe iwan pe tesi kon a'tai, 4 Esuwerɛ amɛ' use'mato', ipɛremato' iwɛ' ta' iyewomɛ'pɛ, ipɛremasa' pɛreti tɛyu oton tepose iyenta'na'pɛ, Main uya Papa ena' use'man nito' tɛrawasomanin nan yu pe riken te'sen tasa' iku'pɛ iya, e'tane ri miri uya imakoima'pɛ pen. Tɛtonpa ton niri repa'pɛ iya," ta'pɛ iya. ††

5 Miri a'tai, Sises uya ta'pɛ to' pi', "Ka'pon, Papa winon esi Sapa' Epuru pe ri," ta'pɛ iya.

Sises Uya Itemiya Aipɛtasa' Warawo' Epi'ti'pɛ
(Ma'siu 12:9-14; Ma' 3:1-6)

6 Taron ni kanan Sapa' a'tai, iti'pɛ Esuwerɛ amɛ' usenupato' iwɛ' ta' to' enupase'na. Miri yau, ka'pon esi'pɛ enwo'ne' itemiyatɛ yaipɛtasa' amɛrasa'. 7 Pari'si amɛ' miri awonsi'ki Main pi' enupanin nan esi'pɛ Sises enpitu' pi' eseru'tito' pe tɛuya'nokon. A'ko pe enpitu' pi' to' esi'pɛ Sapa' a'tai ka'pon epi'ti' iya ene i'se. 8 E'tane Sises uya to' usenuminkato' i'tu'pɛ, miripan uya ta'pɛ itemiyatɛ yaipɛtasa' amɛrasa' pi', "E'mɛ'sa'ka' tanporon kon rau," ta'pɛ. Miripan e'mɛ'sa'kasa' e'so-to'ka'pɛ to' rau. 9 Miripan a'tai Sises uya ta'pɛ to' pi', "Iyekama'po uya 'nokon. Nai esi Main awiri Sapa' a'tai tɛku'sen pe: Wakɛ kupɛ miri pe pɛra iri kupɛ kati? Ka'pon pika'ti, ima'tanɛkɛ kati?" 10 Tanporo to' ene'pɛ iya, miripan uya ta'pɛ warawo' pi', "Iyemiyatɛ inka'!" Iku'pɛ'pɛ iya, miripan emiyatɛ enna'po'pɛ tesi'pɛ ya'.

11 E'tane, ipan pe Pari'si amɛ' miri awonsi'ki Main pi' enupanin nan usakorota'pɛ. "I'ri pe iku'pai nai?" tukai' to' usaurokɛ'pɛ.

12 Kaisaron Kon Enno'sa' Kon
(Ma'siu 10:1-4; Ma' 3:13-19)

12 Miri a'tai'ne, Sises uti'pɛ wɛ' poi ri ipɛremai', ewarupi nau ipɛreman pi' iyesi'pɛ Papa pi' pata tema'kwai'. 13 Pata ema'sa' a'tai, tɛpoitorɛ ton ki'ma'pɛ iya. 12 kaisa ri to' anɛmɛ'pɛ iya, itekare ekamai' enno'sa' kon pe to' koneka'pɛ iya. 14 To' ese' esi'pɛ: Saiman (Pi'ta tukai' inese'ti'pɛ), iyakon Anturu, Isens, Isaan, Piri', Pa'taramiu, 15 Ma'siu, Tamas, Isens (Arɛ'piyas mumu), Saiman (Usera' tukai' tesa'sen ‡), 16 Isutas (Isens mu), miri awonsi'ki Isutas Eskariya', eparankanin pe iyena'pɛ na'ne'.

Sises Uya To' Enupa'pɛ, To' Epi'tipitɛ'pɛ Niri
(Ma'siu 4:23-25)

17 To' a'kiri iu'ti'pɛ, miripan e'soto'ka'pɛ rimon po. Tu'ke ri anpisin pe ipoitorɛ ton esi'pɛ miri yau miri awonsi'ki tu'ke ri ka'pon amɛ' Isutiya, miri awonsi'ki Surusiran winon kon uye'sa' esi'pɛ. Taron kon ka'pon amɛ' uyee'pɛ parau e'pi Taya, Saitan winon kon. 18 To' uyee'pɛ etase'na, isepi'tise'na teparan kon apai'ne. Makoi a'kwarɛ †† yen pe te'san usepi'ti'pɛ. 19 Tanporon kon ka'pon amɛ' usi'tu'pɛ a'pitu' i'se, apɛne pɛra merunti epa'ka pi' piyapai, miripan uya tanporo to' epi'tipitɛ pi'.

Pori' Ton Miri Awonsi'ki Isi Yawon Kon
(Ma'siu 5:1-12)

20 Tɛpoitorɛ ton enei'ma ta'pɛ iya, "Pori' pe iwesi kon, imiri'nokon entu'ma' na'ne' nan, apɛne pɛra Papa e'to' esa' wanni pe esi pi' iiwano' kon pe.

21 Pori' pe iwesi kon, imiri'nokon seri pe iwan pe na'ne' nan,

apɛne pɛra aya'wetato' oton kon.

Pori' pe iwesi kon, imiri'nokon seri pe nɛkaranyai'ne' nan,

apɛne pɛra auta'kirito' oton kon.

22 "Pori' pe iwesi kon, imiri'nokon ka'pon amɛ' newaruma'tinɛ ton, tɛpokon pe iwesi kon i'se pɛra to' esi a'tai, asapema kon a'tai, iyese' kon eno'ma a'tai iri tukai', Ka'pon, Papa winon uriya'. ††23 Ipan pe mepori'matɛi', pori' pe iwesi kon pi' me'sanɛnpi'tɛi' miri wɛi a'tai, apɛne pɛra eke ri iyepe'pɛ kon esi pi' E'pɛn po. Apɛne pɛra miri kasa ri to' kɛipɛnɛ ton uya pu'kena' ton ku'pitu'pɛ. †††

24 "E'tane isi yau me'atɛi' imiri'nokon ipɛrataaikena' ton,

apɛne pɛra wakɛ epoka'sa' auya'nokon pi'.

25 Isi yau me'atɛi', imiri'nokon tɛuta're'tisan, apɛne pɛra iwan pe iwe'to' oton kon.

Isi yau me'atɛi', imiri'nokon tɛuta'kirisan, apɛne pɛra tɛuta'kwarɛkai' aukaranto' oton kon.

26 "Isi yau me'atɛi', imiri'nokon wakɛ pe ka'pon amɛ' usaurokɛ a'tai ipi'nokon, miri na'ne' kasa to' tipiya ton uya ennakanin nan pu'kena' amɛ' ku'pitu'pɛ miri.

Iyeyaton Kon I'nɛnkati'
(Ma'siu 5:38-48; 7:12a)

27 "E'tane ekama uya ipi'nokon uyetayatɛi'ne' nan: iyeyaton kon i'nɛnkati', iyewaruma'tinin kon pi' wakɛ iku'ti'. 28 Kamo apa'nɛ'nin nan kon pona ipɛremati', iri pe iku'nin nan kon pona ipɛremati'. 29 Inɛ' uya ri iwini yau iye'peta pi', iratoi rɛ'pɛ ri mari ira'tiki iwini'kɛi'. Inɛ' uya ri ipon kon pɛro'pon anɛmɛ pe iyesi yau, kɛsereutanɛ'tɛu iyo'non ipon anɛntane iya. 30 Tanporon kon iyekama'poyai'ne'nokon irepati', inɛ' uya ri iiwano' kon anɛmɛ yau, inna'poki kɛkatɛu. 31 Iku'ti'

† 6:1 Isu'taronomi 23:25 †† 6:4 Ripaiti'kas 24:9; 1 Sanwerɛ 21:1-6 ‡ Usera'—Roman amɛ' enapai temo'ka kon i'sero'.

†† Makoi a'kwarɛ; miri pe pɛra, Iri a'kwarɛ †† 6:22 1 Pi'ta 4:14 ††† 6:23 2 Kɛrono'kɛrɛs 36:16; Inkupɛ'pɛ 7:52

taron kon pi', ikupu to' uya i'se me'atui'ne' kasa ipi'nokon.

³² "I'nunkanin kon niken i'nunka auya'nokon yau, i'ri wakɛ eporo auya'nokon? Tɛmakooikena' nan uya ri ti'nunkanin kon i'nunka. ³³ Miri awonsi'ki wakɛ kupu auya'nokon yau wakɛ pe iku'nin kon pi', i'ri wakɛ eporo auya'nokon? Tɛmakooikena' nan uya ri miri ri kupu. ³⁴ Itaru auya'nokon pe iyese yau, kamoro in-na'ponin nan pe te'san ena', i'ri wakɛ eporo auya'nokon? Tɛmakooikena' nan uya itaru tɛmakooikena' nan ena' inna'po to' uya mi tukai'. ³⁵ E'tane, iyeyaton kon i'nunkati', wakɛ iku'ti' to' pi'. To' irepati', to' uya inna'po enupikiri iwesi kon pa pɛra. Miri a'tai, iyepɛpɛ kon e'to' oton eke pe, miri awonsi'ki Eke Kuru munki pe iwe'to' oton kon, apɛne pɛra man-nɛ' pe iyese tenki tawon nan pen pi' miri awonsi'ki iri ton pi'. ³⁶ Tɛusentu'masan pe e'ti', ikupɛnɛ kon esi tɛusentu'masen pe kasa.

Ka'pon Eseru Kɛsaimenkatɛu
(Ma'siu 7:1-5)

³⁷ "Inɛ' ri ka'pon eseru kɛsaimenkatɛu, miri a'tai iye-seru kon ni niri aimenka pen. Ka'pon kɛseno'matɛu, miri a'tai imiri'nokon ni niri eno'ma pen. Isentu'mati', miri a'tai imiri'nokon pi' ri usentu'man. ³⁸ Itaki, miri awonsi'ki iyena' iye'tɛto' pe. Wakɛ i'tuto' yai, eremu-ru'sa', itɛntɛnmasa', miripan anɛ'sa' e'taru'kwa, taru miri iye'mata pona. Apɛne pɛra i'tuto' auya yai, yai iye-nakan i'tu miri," ta'pɛ Sises uya.

³⁹ Sises uya panton ekama'pɛ to' pi', "Tenku'nan uya pe' tenku'nan kanan ari? Asa'ri ri mari pe' akasa' ya' to' uta'mo'ka pen? ⁴⁰ Tɛusenupasen esi pɛra iyese miri tɛti'saai entai. E'tane tanporon kon ipan pe isenupasa' kon e'to' oton tɛti'saai kon kasa ri. ††

⁴¹ "I'ri pe iyese pi' aiko ru'kwi ri paranka punu'pi inen-pai iwesi itonpa enu yawon, eke ri paranka e'tane iyenu yau? ⁴² Nai kasa itonpa pi', 'Utonpa, apɛne amuru simo'kai' iyenu apai,' ta auya, iyenu awon ni paran-ka ene auya pen ni e'tane? Imiri'nokon wakɛ pe te'ku'san, wapiya iyenu apai paranka imo'kaka'ki, miri a'tai wakɛ pe ene auya itonpa enu apai amuru mo'ka pa," ta'pɛ Sises uya.

Yui Miri Awonsi'ki Iteperu
(Ma'siu 7:16-20; 12:33-35)

⁴³ To' enupa pi' ri Sises esi'pɛ, ta'pɛ iya, "Wakɛ yui epeta pɛra iyese miri iri pe, miri pe pɛra iri yui epeta pɛra iyese miri wakɛ pe. ⁴⁴ Ikaisa ri iteperu pikiri yui usi'tu miri. Ka'pon amɛ' uya pi' pɛipitɛ pɛra ri iyese miri tikɛ kenan e'kwa apai, miri pe pɛra kure' imi'ni ton ye' apai. ⁴⁵ Wakɛ ka'pon uya wakɛ usentisa' tewan yawon enpa'ka miri, miri awonsi'ki iri ka'pon uya iri usentisa' tewan yawon enpa'ka miri. Apɛne pɛra ite-wan yau te'sen epe'tisa' ke inta usaurokɛ miri.

† 6:39 Ma'siu 15:14 †† 6:40 Ma'siu 10:24-25; Isaan 13:16; 15:20

Asa'ron Kon Iuti Aminin Nan
(Ma'siu 7:24-27)

⁴⁶ "I'ri pi', 'Uyepuru, uyepuru,' tukai' uyesa'pitɛ auya'nokon, ukayai'ne' kupɛi'ma pɛra ri? ⁴⁷ Inɛ' kasa iyese tukai' enpoika uya kɛri upiya' nɛye'ai'ne' miri awonsi'ki umaimu etayai'ne' miripan kupɛ pi' na'ne'. ⁴⁸ Ka'pon uya iuti ami kasa iyese, i'na' akanin nɛ'pɛ miripan uya iyapon nonkasa' ti' pona. I'mɛnpɛ uye'sa' a'tai, itapɛnetɛ uya miri iuti wini'pɛ e'tane iwokouka iya poken pɛra iyese'pɛ, apɛne pɛra wakɛ pe amisa' pe iyese pi'. ⁴⁹ E'tane kɛri umaimu eta pi' na'ne' miripan kupɛ iya pɛra na'ne' esi iuti aminin ka'pon non po iyapon pɛra kasa. I'mɛnpɛ apɛnetɛ uya miri iuti wini'pɛ, miripan uta'mo'ka'pɛ, ipɛra ri tɛuma'tai," ta'pɛ iya.

Soisa Amɛ' Epuru Poitorɛ Epi'ti'pɛ Sises Uya
(Ma'siu 8:5-13)

7 Ka'pon amɛ' uya eta tane tanporo seri ta nonkasa' tɛuya a'tai, Sises epa'ka'pɛ Ka'paneyan pona. ² Miri yau, soisa amɛ' epuru poitorɛ esi'pɛ, ipan pe ini'nunkanɛ takuru'ke kuru, eri'ka'ni pi' ri. ³ Soisa amɛ' epuru uya Sises ekareei eta'pɛ, miripan uya Es-uwerɛ amɛ' epuru ton ennoko'pɛ iki'mai' tɛpoitorɛ epi'tii' iye'to' pe. ⁴ Sises piya' tɛuye'sa' kon a'tai, tɛu-ta'kwarɛpi'se kuru, "Tɛpika'tisen ye' pe kuru pɛse ri ka'pon esi. Ipika'tiki kuru, ⁵ apɛne pɛra ina i'nunka iya, ina Esuwerɛ amɛ' usenupato' iwɛ' konekasa' iya niri," ta'pɛ to' uya.

⁶ Miripan kon a'kiri Sises uti'pɛ. Inni pɛra ri iuti piya-pai iye'tane, soisa amɛ' epuru uya tɛtonpa ton en-noko'pɛ ipana'tise'na, "Uyepuru, katanpokɛmai, apɛne pɛra uiwɛ' ta' iuyepɛ pokena' pen ni uri. ⁷ Miri pe iyese pi', ipiya' kuru ri uti ta uya pɛn, e'tane amaimu itaki, miri a'tai upoitorɛ usepi'tito' pe. ⁸ Apɛne pɛra uri ri kɛri ri tepuru kenan, soisa amɛ' esa' uwo'noro te'san. Pɛse pi', 'Enta,' ta uya a'tai, iti; kɛri pi', 'Isi'ki,' ta a'tai, iyepɛ ri; upoitorɛ pi', 'Se iku'ki,' ta uya a'tai, ikupɛ iya," ta'pɛ iya.

⁹ Sises uya seri etasa' a'tai, isewansiuka'pɛ ipi' era'tii'ma anpisin ka'pon amɛ' tɛpikiri te'san winikui' ta'pɛ, "Ta uya seri ipi'nokon, inɛ' ri eposa' uya pɛra ri man Esuwerɛ amɛ' koro'tau eke ri seri waraino apuri-to'," ta'pɛ iya.

¹⁰ Enno'sa' kon nin si, warawo' amɛ' enna'po'pɛ iuti ta' takuru'kenan usepi'tisa' tepose.

Sises Uya Eke' I'mɛ'sa'ka'pɛ

¹¹ Inke pɛra ri miri pata'pɛ pe, Sises uti'pɛ Nen itese' pata pona. Ipoitorɛ ton miri awonsi'ki anpisin ton ka'pon amɛ' uti'pɛ iya'kiri. ¹² Pata mɛra'ta eporo iya koro'tau, eke' u'na'tii' tɛutisan epa'ka eporo'pɛ iya. Tikin nan ni itaan'pɛ ima'tasa' ru'pɛ mɛre warawo' uma'tasa' esi'pɛ. Anpisin ka'pon amɛ' uti esi'pɛ iya'kiri. ¹³ Sises uya ensa' a'tai, isentu'ma'pɛ ipi', miripan uya, "Kakaramɛi," ta'pɛ ipi'. ¹⁴ Miripan uti'pɛ iten a'pi'se'na,

miripan anin nan e'takə'ka'pə. Miripan pi', "Moineri'pi, e'mə'sa'ka'!" ta'pə iya. ¹⁵ Miri a'tai eke' e'mə'sa'ka'pə, miripan usaurokə'pə. Miripan tərə'pə iya isan ena'.

¹⁶ Miripan kon enari'nəmə'pə ipan pe, miripan kon uya si Papa apuripitə'pə. "Eke pu'kena' uye'sa' man u'koro'ta'nokon! Papa uye'sa' man təmunki ton pika'tise'na!" ta'pə to' uya.

¹⁷ Sises ekareei ekama'pə ka'pon amə' uya mi awiri ri Isutiya poro, miri awonsi'ki iwoino' nan pata awiri'ne.

Sises Miri Awonsi'ki Isaan Pa'tes

(Ma'siu 11:2-19)

¹⁸ Isaan poitorə ton uya si tanporo seri ton ekama'pə miri ipi'. Isaan uya asa'ron kon təpoitorə ton ki'ma'pə,

¹⁹ miripan kon ennoko'pə iya Itepuru piya' ekama'pose'na, "Imiri ri pe' kəri ri təuye'ton ta'pə rə'pə ipi', tərən ni ri kati uyepə enupikiri ina e'to' nai?" tukai'.

²⁰ Sises piya' təuye'sa' kon a'tai, "Isaan Pa'tes uya ina enno'sa' ipiya' iyekama'pose'na, Imiri ri pe' kəri ri təuye'ton ta'pə rə'pə ipi', tərən ni ri kati uyepə enupikiri ina e'to' nai?" ta'pə to' uya.

²¹ Miri koro'tau, Sises uya ka'pon amə' epi'tipitə'pə, paran pokon kon, miri awonsi'ki amariwakə'pa' nan ni. Tu'kan kon ni tenku'na' nan kupə'pə iya ennin pe.

²² Miri kasa main anin nə'san eikə'pə iya, "Enna'poti' Isaan pi' ekamatanti' inene'pə kon, ineta'pə kon: tenku'na' nan enasa' ennin nan pe; ise'mesa' kon enasa' təusasan pe; wereei'pa' nan usepi'tisa'; etanin nan pen enasa' etanin nan pe; eke' e'mə'sa'kasa'; wakə itekare usekamasā' man entu'manin nan pana ya'.

²³ Pori' pe ka'pon esi miri təuta'mo'kasen pen un-kupənə uriya'," ta'pə iya.

²⁴ Isaan maimu anin nə'san enna'po'pə pata'pə yau, Sises e'sara'ti'pə anpinis auro'ka pi' Isaan pi', "Tri ense'na iuti'pə kon rimono' ta'? Wana' ri ari'ma a'setun uya ense'na? ²⁵ Miri pe pəra iyesei yau, i'ri ken ense'na iuti'pə kon? Wakə pe kati ka'pon epontipi'sa' ense'na? Kane. Kamoro epe'kena' ton pon yau te'san esi use'wanpan pi' te'sen pata esanon iwə' tawon kon.

²⁶ E'tane i'ri kuru ken ense'na iuti'pə kon? Pu'kena' kati? Ewai' apana'ti uya 'nokon, pu'kena' entaino ri.

²⁷ Pəse ri sa'ne si kəri ri ko iye'menukasa' itekare usauro'sa' rə'pə ipi',

"Umaimu ekamanin ennoko uya miri arawiri, iye'ma konekanin pe awapiya,'" ††

ta'pə rə'pə ipi'. ²⁸ Apana'ti uya 'nokon, kamo uri'sami'si amə' nentunə'kə'san koro'tau, inə' ri iyentusa' rə'pə pəra ri iyesei miri eke Isaan entaino, miri e'tane kəri aiko pe te'sen Papa e'to' esa' wannī pe yawon esi eke pe Isaan entai,'" ta'pə Sises uya.

²⁹ Tanporon kon ka'pon amə' pərata aməranə'nin nan ni uya Sises maimu etasa' təuya'nokon a'tai, i'tu'pə Papa eseru esi i'napairon pe, apəne pəra Isaan nəpa'taisima'san pe tesi kon pi'. ³⁰ E'tane si, Pari'si amə' miri awonsi'ki Main pi' enupanin nan uya Papa nəkupə'pə tiwano' kon pe ewaruma'ti'pə, apəne pəra to' esi'pə Isaan uya təpa'taisima kon i'se pəra. ‡

† 7:22 Aisaya 35:5-6; 61:1 †† Mara'kai 3:1

³¹ "Inə' yan kasa ken ka'pon amə' seri a'taino kon ekama uya? Inə' yan kasa to' esi? ³² Məre amə' ereutapi'sa' kərəpo'po pata'se' yau na'ne' təkū'pi'nən-pi'san təttonpa kon amə' pi' kasa:

"Sarakuwa turunpa'pə ina uya iiwano' kon pe e'tane, aumanənsa' kon pəra iyesei; eke' eremu pi' ina userenka'pə e'tane, aukaransa' kon pəra iyesei,'

tawon nan kasa ri. ³³ Apəne pəra Isaan Pa'tes uyee'pə pəreti iku iya pəra miri pe pəra waain ensi iya pəra, miripan pi', 'Makoi esi iyau,' ta'pə auya'nokon.

³⁴ Ka'pon, Papa winon, uyee'pə tenta'nasen miri awonsi'ki ensinin, miripan pi', 'Pəse eke pe tenta'nasen miri awonsi'ki te'taripasen, pərata aməranə'nin nan, təmakooikena' nan niri tonpa pe iyesei,' ta'pə auya'nokon.

³⁵ E'tane Papa pu'ketə usi'tu miri i'napai ri, tanporo imunki amə' wini,'" ta'pə Sises uya.

Sises Karapaima'pə Təmakooikenan Uri'san Uya

³⁶ Pari'si amə' tonpa uya Sises ki'ma'pə təpiya' entai'kwase'na. Miripan uti'pə itiwə' ta' tətəire' po iye-na'pə tərə'pə piyau. ³⁷ Miri pata yau ri, təkū'mansen uri'san, iri pe iteseru iko'mansa', uya Sises enta'na Pari'si iwə' tau etasa' a'tai, po'toro arapasta po'piyun yen nee'pə. ³⁸ Miripan e'soto'ka'pə Sises a'poi wini akaraməi'ma. Miripan e'torupa'ti'pə, Sises pəta aman-ka'pə iya tenu paru ke, miri awonsi'ki a'munaka'pə iya tənse' ke, i'ta a'su'ka'pə iya, miripan pona po'piyun ma'pə iya. ††39 Miri ensa' təuya a'tai, Pari'si iki'manin nə'pə uya ti'nau, "Pu'kena' pe pəse ri ka'pon esi yau, ta'pi'nin uri'san eseru i'tui'no! Iri pe iyesei tukai,'" ta'pə.

⁴⁰ Sises uya eikə'pə, "Saiman, ayauro'kato' uya ike moro man," ta'pə iya.

"Ekamaki, Ti'sa," ta'pə iya nin si miri ipi'.

⁴¹ "Asa'ron kon ka'pon amə' uya pərata tənin ye' ko'manə'pitə esi'pə te'mai' pəra. Tikin nan uya 500 kaisa ri pərata pun ko'manə'pitə esi'pə, isakon uya 50 kaisa ri kanan pərata pun. ††42 To' uya inna'poto' ike pəra ri iyesei'pə. Asa'ri ri mari to' pi', 'Tiwi si nesii,' ta'pə iya. Nai kəri uya kuru i'nənka ipan pe?" ta'pə iya nin si miri Saiman pi'.

⁴³ Miripan eikə'pə Saiman uya, "Eke kuru ipərataai ko'manə'nin nə'pə na'ki," ta'pə iya.

"Ipoken kuru i'tusa' auya miri,'" ta'pə Sises uya. ⁴⁴ Miri a'tai, iyera'ti'pə uri'san winikəi', tai'ma Saiman pi', "Pəse uri'san menyan? Iiwə' ta' uyepəi, e'tane u'tu-na'kwaai'ti auya pən u'ta kumi'to' uya ike ke. Miri e'tane tenu paru ke u'ta amankasa' iya, tənse' ke a'munakasa' iya niri. ⁴⁵ Uya'su'kasa' auya pəra iyesei, uyetu-pa pe, e'tane pəse ri uri'san uya ewomə'pə si'kiri ri, u'ta a'su'ka nonkasa' pəra ri iyesei. ⁴⁶ U'pai karapaimasa' auya pəra ri iyesei uyese'ru kon yau, e'tane u'ta pona po'piyun masa' iya. ⁴⁷ Miri pi' ta uya ipi', eke ri imakooi pi' usentu'masa' wenai, eke pe isi'nənkato' esi. E'tane

‡ 7:30 Ma'siu 21:32; Uru' 3:12 †† 7:38 Ma'siu 26:7; Ma' 14:3; Isaan 12:3 †† pərata pun. Seri pərata pun—tenariyas itese'—esi tikin ni wai e'tərawasoman nə'pə epe'pə ta e'kwa pe iyesei'pə.

si, kəri mararon imakooi pi' usentu'masa' na'ne' uya nin si, mara ri i'nənkən," ta'pə iya.

⁴⁸ Miri a'tai nin si, ta'pə iya miri uri'san pi', "Amakooi ton pi' usentu'masa' man," ta'pə iya ipi'.

⁴⁹ Təron kon inki'ma'san uya nin si ti'nau'nokon, "Inə' si pəse makoi pi' təusentu'masen?" ta'pə.

⁵⁰ "Apəne pəra uyapurisa' auya pi', Papa uya ipi-ka'tisa' man auma'tato' apai. Enta si təusewankamai' pəra," ta'pə Sises uya uri'san pi'.

Sises Pokon Tonpa Pe Uri'sami'si Amə' Esi'pə

8 Təron ni a'tai, Sises utipitə'pə təron ni eke iwa ton pata kaisa ri'ne wakə Papa e'to' esa' wanni pe ekareei ekama pi' iyəsi'pə. ¹² Kaisaron kon ipoitorə ton esi'pə iya'kiri. ² To' tonpa pe kanan upinin ni pi' uri'sami'si amə' makoi a'kwarə yen ton nə'san miri awonsi'ki e'ne' ton nə'san Sises nepi'ti'san esi'pə: Meri, Matara pon, ⁷ kaisaron kon makoi a'kwarə epa'kasa' iyapai ru'pə; ³ miri awonsi'ki Isowana, Kusa no'pə (Kusa esi'pə Era' esen o'non pe), miri təpo Susana; miri awonsi'ki tu'ke ri təron kon esi'pə. Pəsamoro uri'sami'si amə' esi'pə miri Sises pokon pika'ti pi' to' e'to' i'se ke ri tiwano' kon pe te'sen apai. †

Umi Pi' Te'sen Pantomə
(Ma'siu 13:1-17; Ma' 4:1-12)

⁴ Tu'ke kuru ri anpsin pe ri ka'pon amə' aməra ko-ro'tau miri awonsi'ki ka'pon amə' uyee'pə Sises piya' ise'ma'pə pe'ne ri eke iwa ton pata ton apai'ne, seri panton ekama'pə iya:

⁵ "Umi pi' te'sen uti'pə kiyari ye' pinse'na tə-pa'karakai'. Ipa'karaka iya koro'tau, təron ni ton uta'pokə'pə asanta ta'. Miripan ka'pon amə' usari uya iwasa'kapitə'pə, miripan iku'pə toron amə' uya.

⁶ Təron ni ton uta'pokə'pə ti' pona. Iya'ta koro'tau, iyaipətapitə'pə, apəne pəra tuna eporo iya pəra iyəsi wenai. ⁷ Təron ni ton uta'pokə'pə tikəkənən nə'ta', miripan a'ta'pə ipokon pe, miripan uya iwitanəkə'pə.

⁸ Miri e'tane ri, təron ni ton uta'pokə'pə wakə non ya'. Miripan a'ta'pə, iyepeta'pə. Iyepeta'pə eke pe ri, ¹⁰⁰ kaisa ri ite'kwa e'to' airi inpimi'pə entai ri," ta'pə iya.

Seri ta'pə iya a'tai, iki'pi'nəmə'pə, "Kəri təpana ke na'ne' etato' ike, tiwi netai!" ta'pə iya.

⁹ Ipoitorə ton uya ekama'po'pə i'ri ta e'kwa pe seri panton esi tukai'. ¹⁰ Ta'pə iya to' pi', "Inə' ni'tunə pen ni ama'aino Papa e'to' esa' wanni pe i'tu kon pa iye-na'nokon itəsa', e'tane təron kon pana ya' panton yai usaurokə, 'Enei'ma ri to' uya ene pəra iye'to' pe; etai'ma ri to' uya ito'ka'nəkə pəra iye'to' pe.' ††

I'ri Ta E'kwa Pe Te'pinsen Pantomə Esi
(Ma'siu 13:18-23; Ma' 4:13-20)

¹¹ "Se nin si ta iya e'kwa pe, panton esi miri, ite' pe na'ne' miri, Papa Maimu. ¹² Kamoro asanta tau na'ne' nan esi Papa Maimu etanin nan. Miripan nin si, makoi

uyepə to' ewan yawon main mo'kai', to' uya apuri na-mai', miripan kon epika'ti namai'. ¹³ Kamo ti' pon kon kamoro main anənnin nan pori' pe eta təuya'nokon a'tai, e'tane to' mi' pəra ri to' esi. Aka'ne' pe ri to' uya apuri, e'tane ekamən uya teposa' kon a'tai, to' uya in-onka. ¹⁴ Ite' tikəkənən nə'ta' ita'po'sa' na'ne' miri kamoro etanin nan, e'tane to' uko'mamə koro'tau, non eseru uya to' anpokəma təkə'mamə kon yau tu'kan pi' ri to' usenuminka, imaminke' pe te'to' kon pi' ri, wakə pe təkə'manto' kon pi' ri. Miripan kon akə'pə pəra iyəsi. ¹⁵ E'tane si wakə non po na'ne' ite' kamoro wakə pe te'san, wakə itewan ton. Main etanin nan, anənnin nan, miripan ko'manəkə to' uya epeta.

Raan'pu E'nən Nito' Apon O'koi' Itəsa'
(Ma' 4:21-25)

¹⁶ "Inə' uya ri raan'pu po'ti pəra iyəsi onanto' pe təuya wai ya' miri pe pəra te'nənto' apon o'koi' ri iturə iya. E'tane ru'ku, itapon pona iturə iya kamo tewonsan uya iweyu ento' pe. ‡

¹⁷ "Miri a'tai nin si ti, tanporon ni usene; ama'ai na'ne' seri pe usenpoikato' oton kipo'pona. ††

¹⁸ "Miri pe iyəsi pi', wakə pe təusenuminkai' e'ti' eta-to' auya'nokon pi'. Inə' ri itesa' pe te'sen repa miri mi-yari ri; inə' ri i'ri esa' pen ni enapai imo'ka miri itesa' pe tesi tukai' ri iye'ku'to'," ta'pə Sises uya. ††

Sises San Miri Awonsi'ki Iyakon Non
(Ma'siu 12:46-50; Ma' 3:31-35)

¹⁹ Miri a'tai Sises san miri awonsi'ki iyakon non uy-ee'pə ense'na, e'tane a'ko pe ipiya' to' uti poken pəra ri iyəsi'pə, apəne pəra anpsin esi wenai. ²⁰ Ka'pon uya ipana'ti'pə, "Asan miri awonsi'ki ayakon non e'so-to'pi'sa' man pəroroi po, iyenpai to' esi," ta'pə iya.

²¹ Eikə'pə iya, "Usan miri awonsi'ki uyakon non kamoro Papa Maimu eta pi' te'san, miri awonsi'ki ikupə pi' te'san," ta'pə iya.

A'setun Tə'ni'pə Sises Uya
(Ma'siu 8:23-27; Ma' 4:35-41)

²² Təron ni a'tai, Sises uya təpoitorə ton pi', "Parau ku'piri ratoi pona e'kwiri'nipai'nokon," ta'pə. Miripan kon ekanwa'tisa' uti'pə. ²³ To' e'kwiritə koro'tau, Sises e'nəmə'pə. Miri a'tai, isi pe a'setun uyepə parau ku'piri ka' uya, to' kanwa rawoirawoima'pə to' kuruuka poken. ²⁴ Ipoitorə ton uya enpaka'pə, "Uyepuru, uyepuru! Aputan pe man!" tai'ma.

Miripan upakasa' uya e'se'ne' pe a'setun pi', miri awonsi'ki sipa'sipa pi', "E'tə'niki!" ta'pə. Miripan ton si e'tə'ni'pə, imaimu awiri. ²⁵ "Nai apurito' auya'nokon ike?" ta'pə iya təpoitorə ton pi'.

Tətəpitə kon pe ri, təusewansiuka kon pe ri to' usekama'po'pə, "Inə' si pəse? A'setun miri awonsi'ki tu-na esereme'nin, miripan ton esi imaimu awiri!" ta'pə to' uya.

† 8:3 Ma'siu 27:55-56; Ma' 15:40-41; Uru' 23:49 †† Aisaya 6:9-10 (LXX)

‡ 8:16 Ma'siu 5:15; Uru' 11:33 †† 8:17 Ma'siu 10:26; Uru' 12:2 †† 8:18 Ma'siu 25:29; Uru' 19:26

Makoi A'kwaru Yen Epi'ti'pu Sises Uya

(Ma'siu 8:28-34; Ma' 5:1-20)

²⁶ Miripan kon si uti'pu Kerasa † nono pona seri si parau ku'piri Kiyarari ratoi pona. ²⁷ Sises ekanwaka koro'tau, ka'pon, makoi a'kwaru yen uya eporo'pu pata winipai. Inke puse ri uko'mamu'pu tapon ke pura, iuti tau pura ri, e'tane uruwai' yau'ne riken. ²⁸ Sises ensa' tuya a'tai, ipiroromu'pu eke pe, miripan useremuruku'pu Sises rau. Miripan uki'pi'nemu'pu eke pe, "I'ri pe ukupu i'se iwesi, Sises, Papa Mumu? Apune, ukota'makapui!" ta'pu iya. ²⁹ Seri ta'pu iya, apune pura Sises uya epa'kaki iyapai taka'sa' pi' tupa'. Sises uya eporo rawiri, inke ri sa'ne makoi a'kwaru †† uya a'sisa' ko'manu'sa' esi'pu. To' uya ri temiyatu, ti'ta ri auron-pi'sa' e'tane i'sen ke, tupa'simanin ke ri te'tane, i'kiripitu'pu iya ri, miripan apitu'pu makoi a'kwaru ton uya tu'kena'pi ya'.

³⁰ Sises uya si ekama'po'pu, "Inu' iyese?" ta'pu iya. "Anpisin," ta'pu iya ipi', apune pura anpisin yen pe ri tesi pi'. ³¹ Miripan a'tai, ipan pe ri Sises pawana'ti'pu to' uya, "Ina kusennokoi ta'mu kenan pen ni ya'!" ta'pu to' uya.

³² Tu'kan kon peiruku amu' esi'pu enta'nan pi' i'kuru po a'ko pe ri. Makoi a'kwaru ton uya Sises pawana'ti'pu tenno'to' kon pe iya peiruku amu' ya'. "Ewai," ta'pu iya to' pi'. ³³ Miripan kon uti'pu si peiruku amu' ya' isentii'. Miripan kon si e'turu'kwa'pu parau ku'piri ka', miripan kon aputa'pu.

³⁴ To' esanon uya seri ensa' a'tai, to' uti'pu pata pona ekare'tise'na siya ri pata kaisari ri. ³⁵ Ka'pon amu' uyee'pu iye'ku'sa' ru'pu ense'na. To' uye'sa' a'tai Sises piya', to' uya kuru ri ka'pon eporo'pu, makoi a'kwaru enpu'pu. Sises piyau iyereutasa' esi'pu iyepontisa', waku pe nin si iya'kwaru, miripan pi' to' enari'nemu'pu. ³⁶ Kamoro ennin nu'san uya ekama'pu ka'pon amu' pi', "Makoi a'kwaru yen pe te'sen epi'ti'pu Sises uya," tukai'. ³⁷ Miri a'tai, tanporo Kerasa nono pon kon uya Sises ennoko'pu tupa'iyapai'nokon, apune pura enari'ke' pe tenasa' kon pi'. Miripan ekanwa'tisa' uti'pu. ³⁸ Iti koro'tau, kuru ri ka'pon uya Sises pawana'ti'pu iya'kiri tautito' pe, e'tane Sises uya ta'pu, ³⁹ "Itunta' apata'se' ya' Papa nukupu'pu ipi' ekamata itonpa ton pana ya'," ta'pu iya. Miripan si uti'pu miri, Sises nukupu'pu tupa' ekamase'na mi awiri ri.

Iyeri'sa' Uri'san Mure, Takuru'kenan Uri'san

(Ma'siu 9:18-26; Ma' 5:21-43)

⁴⁰ Sises enna'posa' a'tai, anpisin ka'pon amu' epori'ma'pu ipi'. Iyenna'po enupikiri te'sa' kon pi'. ⁴¹ Miri a'tai si, ka'pon Isairas itese', Esuweru amu' usenupato' iwu' epuru pe te'sen uyee'pu Sises piya'. Miripan useremuruku'pu Sises pata piyau inama tuya ekamanin pe, ipawana'ti'pu iya tiwu' ta' iye'to' pe,

† Kerasa taron ni imenukasa' ton uya Katarens ta; taron ni ton uya Kerukesens ta; v. 37 airi ri mari †† makoi a'kwaru; miri pe pura, iri a'kwaru

⁴² apune pura tikin nan nu'kwi tensi 12 kaisaron iwai'piyaa' eriku pi'.

Sises uti koro'tau Isairas iwu' winiku'i, anpisin ka'pon amu' uya iwonti'pu, i'ta pata'se' pura ri. ⁴³ Miripan kon koro'tau, uri'san esi'pu mun pi' tautisen, iko'mansa' 12 kaisa ri wai'piya miri pi', e'tane inu' uya epi'ti pura ri iyesi'pu. ⁴⁴ Miripan uyee'pu Sises a'poi wini ipon e'pi pi' a'pi'se'na. Miri a'tai ri, imunu uti ereuta'pu. ⁴⁵ "Inu' uya'pitui?" ta'pu Sises uya.

Ka'pon amu' e'wapu'ti pi', Pi'ta uya ta'pu, "Uyepuru, anpisin ni ne' ka'pon amu' aya'pi'pitu pi' ko," ta'pu iya.

⁴⁶ E'tane Sises uya ta'pu, "Ka'pon uya kuru sa'ne uya'pi'sa' i'tu uya, merunti epa'kasa' pi' upiyapai," ta'pu. ⁴⁷ Kuru ri si uri'san uya ti'tusa' iya i'tusa' a'tai, iyee'pu isi'nuku'i'ma ri, miripan tetupitu pe ri iseremuruku'pu Sises pata piyau. Tu'kan kon koro'tau, isekama'pu, miri wenai, "Aya'pi'sa' uya tukai', miripan usepi'tisa'," ta'pu iya. ⁴⁸ Miripan pi' Sises uya ta'pu, "Ma'non, Papa apuri auya uya ri iyepi'tisa' man. Enta tusewankamai' pura," ta'pu iya.

⁴⁹ Sises usauroku koro'tau, ka'pon uyee'pu, Isairas iwu' tapai, miripan uya ta'pu ipi', "Iyensi eri'ka'sa' man. Tiwi nesii ti'sa kusapokamai," ta'pu iya.

⁵⁰ Seri eta tuya a'tai, Sises uya ta'pu Isairas pi', "Kise-wankamai. Uyapuriki riken, miri a'tai Papa uya ito'panuku ri miri," ta'pu iya.

⁵¹ Isairas iwu' ta' tuye'sa' a'tai, inu' ri ewomu i'se pura iyesi'pu ta'kiri, Pi'ta, Isens, miri awonsi'ki Isaan niken miri awonsi'ki kuru ri si mure sanon. ⁵² Miri koro'tau, tanporo ka'pon amu' ukaramu esi'pu tuta'kwarukai' iwenai. "E'pana e'ti'. Iyeri'sa' pen miri, e'tane iye'nemu ri nin," ta'pu iya to' pi'.

⁵³ To' uta'kiri'pu ipi', iyeri'sa' tukai' i'tu tuya'nokon pi'. ⁵⁴ Miripan iwu' ta' iyewomu'pu, itemiyatu pi' nin si ta'sii', "Uri'san mure, e'mu'sa'ka'!" ta'pu iya miri. ⁵⁵ Ita'kwaru si uyee'pu miri, miripan e'mu'sa'ka'pu miri a'tai ri. Miripan Sises uya to' pi' ta'pu, "Ewe'ti'," ta'pu iya. ⁵⁶ Miripan pi' isanon usewansiuka'pu, e'tane si ti, "Kusekamatuu inu' pana ya' ri," ta'pu iya to' pi'.

Sises Uya 12 Kaisaron Kon Ennoko'pu

(Ma'siu 19:5-15; Ma' 6:7-13)

9 Sises uya 12 kaisaron kon tupoitoru ton amuranu'sa' a'tai, to' repa'pu iya to' merunturu ke, to' pana'pano ke tanporo iri a'kwaru a'tu'manin pe to' e'to' pe, miri awonsi'ki paran epi'tinin pe to' e'to' pe.

² To' ennoko'pu iya, Papa e'to' esa' wanni pe ekareei ekamai, e'ne' ton ni niri epi'tii'. ³ "I'ri ri kusatuu," ta'pu iya to' pi'. "Teke'sen, paiki, wenamu, purata, asa'ri ipon kon kusatuu. ⁴ Iyereutanu'nin kon nu'pu piyau me'tui, taron ni pata nimi auya'nokon pona ri, ⁵ ka'pon amu' uya iyereutanuku kon pura iyesi yau, a'ta kon mutiutipi'tui' to' pata nimi auya'nokon a'tai, Papa uya to' kota'mato' oton ekamanin pe," ta'pu iya. ‡

⁶ Miripan kon uti'pu eke iwa ton pata kaisa ri'ne, waku itekare ekama pi', e'ne' ton ni niri epi'ti pi'.

‡ 9:5 Uru' 10:4-11; Inkupu'pu 13:51

Era' I'pai Utaka'ma'pɛ Sises Pi'
(Ma'siu 14:1-12; Ma' 6:14-29)

⁷ Kopɛna Era' uya etasa' a'tai tanporo te'ku'sen, i'pai utaka'ma'pɛ, apɛne pɛra tɛron kon uya Sises esi Isaan e'mɛ'sa'kasa' pe terikɛ'pɛ apai ta pi', ⁸ tɛron kon uya kanan pu'kena' Iraisia usenpoikasa' ta wenai, tɛron kon uya ri mari penaro' kon eke ton pu'kena' amɛ' tonpa e'mɛ'sa'kasa' ta pi'. ⁹ E'tane si Era' uya ta'pɛ, "Isaan ne si'pairɛkatali ko. Inɛ' niri ken si ekareei eta uya seri?" ta'pɛ iya. Miripan esi'pɛ Sises inenpai.

5,000 Kaisaron Kon Ewekɛ'pɛ Sises Uya
(Ma'siu 14:13-21; Ma' 6:30-44; Isaan 6:1-14)

¹⁰ Sises nennoko'san enna'posa' a'tai, tɛnkupɛ'pɛ kon ekama'pɛ to' uya Sises pi'. Miri a'tai, Sises uya to' ari'pɛ anpisin a'kiri pɛra Pe'saita pata pona. ¹¹ Tu'kan kon uya eta'pɛ, miripan kon uti'pɛ Sises pikiri. To' ereutanɛkɛ'pɛ iya, miripan kon auro'ka'pɛ iya, Papa e'to' esa' wanni pe ekareei pi'. Isepi'tipaino kon, e'ne' ton epi'ti'pɛ iya.

¹² Pata uko'mansa' a'tai, 12 kaisaron kon ipoitorɛ ton uyee'pɛ ipiya', "To' enno'ki eke iwa ton pata pona'ne miri awonsi'ki umi awiri'ne ti'kiyari kon epoto' pe to' uya, pata tɛto' tɛuya'nokon ni epoto' pe to' uya. Innon pata yau e'ni pi'," ta'pɛ to' uya.

¹³ Sises uya ta'pɛ to' pi', "To' ewe'ti'," ta'pɛ iya. Miripan pi' ta'pɛ to' uya, "5 kaisa ri rɛ'kwi itekiino pɛreti esi, miri awonsi'ki asa'ron kon nɛ'kwi moro' amɛ'. Kiyari ri nin ennase utin nisa' a'tai, to' ewe'to'pan," ta'pɛ to' uya. ¹⁴ (5,000 kaisa ri iwa ri ka'pon amɛ' esi'pɛ miri yau.)

E'tane ri tɛpoitorɛ ton pi' ta'pɛ iya, "To' ereutanɛ'pi'ti' tamu'kuru' ke'ne 50 kaisa ri'ne," ta'pɛ iya.

¹⁵ Miripan kuu'pɛ ipoitorɛ ton uya, tanporon kon ereutapitɛ'pɛ. ¹⁶ 5 kaisaron itekiino pɛreti anɛmɛ'pɛ iya, asa'ron kon moro' amɛ' rɛ'kwi niri miri esa' pe esii'ma, tenu tɛrɛ'pɛ iya ka'takɛi'. Tenki ta pe ri Papa pi' i'kwi'pitɛ'pɛ iya si. Miripan uya itɛrɛ'pɛ tɛpoitorɛ ton ena' to' uya ekanto' pe. ¹⁷ To' enta'na'pɛ ta'weta kon pona ri. Miripan tonpa'pɛ amɛranɛkɛ'pɛ ipoitorɛ ton uya, 12 kaisa ri pa'siki'ti.

Pi'ta Uya Sises Ekama'pɛ
(Ma'siu 16:13-19; Ma' 8:27-29)

¹⁸ Tɛron ni a'tai, Sises ipɛrema koro'tau, tɛpoitorɛ ton pokon pe rikɛn, to' ekama'po'pɛ iya, "Inɛ' pe ri esi tukai' anpisin ka'pon amɛ' nɛsauro'an?" ta'pɛ iya to' pi'.

¹⁹ To' uya entakanoma'pɛ, "Tɛron kon uya Isaan Pa'tes ta; tɛron kon uya kanan pu'kena' Iraisia ta; tɛron kon uya ri mari penaro' kon eke ton pu'kena' amɛ' tonpa e'mɛ'sa'kasa' ta ipi'," ta'pɛ to' uya. ^{††}

²⁰ "E'tane si imiri'nokon, inɛ' pe ken si esi tukai' mɛkayatɛu?" ta'pɛ iya.

† 9:8 Ma'siu 16:14; Ma' 8:28; Uru' 9:19 †† 9:19 Ma'siu 14:1-2; Ma' 6:14-15; Uru' 9:7-8

Pi'ta uya eiku'pɛ, "Imiri kɛri ri Kɛrai ‡, Papa iwano'," ta'pɛ iya. ^{‡††} Sises uya ipan pe to' panama'pɛ inɛ' pi' ri to' uya seri ekama'namai'.

Tɛuma'tato' Ekama'pɛ Sises Uya
(Ma'siu 16:20-28; Ma' 8:30-9:1)

²² Miripan uya ta'pɛ, "Ka'pon, Papa winon uya e'ne' moronkato' oton eke pe ri, miripan ewaruma'tito' oton Esuwerɛ amɛ' epuru ton uya, use'man nito' tɛrawasomanin nan epuru ton uya, miri awonsi'ki main pi' enupanin nan uya, miripan wito' oton miri awonsi'ki iye'mɛ'sa'kato' oton itosorɛwano wɛi a'tai uko'man ni to' ya'," ta'pɛ iya.

²³ Miripan uya ta'pɛ tanporo to' pi', "Inɛ' ri uyepɛ pe iyesi yau uye'ma'pɛ pe, tɛpi' ri tɛupu'tika'se tɛkurusuukuui tanɛnse wɛi kaisa ri nɛyepɛi upikiri.

^{‡††} Apɛne pɛra inɛ' ri kɛri tɛuko'manto' innonkapai pɛra na'ne' uya tɛuko'manto' ri nonka miri. E'tane inɛ' ri kɛri tɛuko'manto' nonkanin upikiri uya innonka pen ni miri. ^{‡†††} Wakɛ pe pe' ka'pon esi tanporo non pon eponin tɛmiri ri nonkai'ma, miri pe pɛra eno'mai'ma te'sen? ²⁶ Inɛ' ri ipiyitɛ yau upi' miri awonsi'ki umaimu ton pi', Ka'pon, Papa winon ni niri ipiyitɛ miri ipi' tɛmeruntirɛ yau tɛuyepɛ a'tai miri awonsi'ki ikɛipɛnɛ meruntirɛ yau, miri awonsi'ki inserɛ amɛ' meruntirɛ yau. ²⁷ Inapairon ekama uya ipi'nokon, seri yau iye'so-to'pi'sa' na'ne' nan tonpa ton erito' oton pen Papa e'to' esa' wanni pe ene tɛuya'nokon rawiri," ta'pɛ iya.

Sises Uta'kwaka'pɛ
(Ma'siu 17:1-8; Ma' 9:2-8)

²⁸ 8 pe wɛi pata'pɛ pe iwa ri seri ta iya tɛpo, Pi'ta, Isaan, miri awonsi'ki Isens ari'pɛ iya ta'kiri, miri awonsi'ki wɛ' pona to' enuku'pɛ ipɛremai'. ²⁹ Iyipɛrema koro'tau, tɛron ni pe itemɛ' ena'pɛ, miripan pon ena'pɛ aimu'ne sirin pe kamiri' e'wei'ti kasa. ³⁰ Asa'ron kon ka'pon amɛ' usenpoika'pɛ a'kwa pe kuru, Mosi', miri awonsi'ki Iraisia, ³¹ miripan kon uya Sises auro'ka'pɛ. To' usaurokɛ'pɛ itito' pi', iye'ku'to' pe ta'pɛ rɛ'pɛ Papa uya uta'ku'tito' pe iyerikɛ wini Surusiran po. ³² Ipan pe e'moronɛ' pe Pi'ta miri awonsi'ki itonpa ton ena'pɛ e'tane, to' upakasa' a'tai, to' uya ene'pɛ ita'kwarii miri awonsi'ki asa'ron kon ka'pon amɛ' e'soto'pi'sa' esi'pɛ ipiyau. ³³ Ka'pon amɛ' uya Sises nimi koro'tau, Pi'ta uya ta'pɛ ipi', "Wakɛ ri pan pe seri yau ina man, uyepuru. Tiwi ina osorɛwau iiwɛ' kon amii; tikin ni iiwɛ' pe, tikin ni Mosi' iuwɛ' pe, Iraisia iuwɛ' pe niri," ta'pɛ iya. (Miri ta tɛuya tukai' i'tu iya pɛra iyesi'pɛ.)

³⁴ Isaurokɛ koro'tau, kapuru' usenpoika'pɛ, miripan uya to' niponti'pɛ, miripan kon usi'nɛkɛ'pɛ kapuru' ya' ewomɛi'ma. ³⁵ Main uyee'pɛ kapuru' apai, "Umu pɛse ri, Unanɛmɛ'pɛ. Imaimu etati'," tawon. ^{‡‡‡} §

‡ Kɛrai (Kiri' maimu yau), miri pe pɛra Me'saya (Ipuru maimu yau), asa'ri ri mari iyesi, Papa Nanɛmɛnɛ ta e'kwa pe. †† 9:20 Isaan 6:68-69 ‡† 9:23 Ma'siu 10:38; Uru' 14:27 ‡†† 9:24 Ma'siu 10:39; Uru' 17:33; Isaan 12:25 ‡††† 9:35 2 Pi'ta 1:17-18 § 9:35 Aisaya 42:1; Ma'siu 3:17; 12:18; Ma' 1:11; Uru' 3:22

³⁶ Main useta tupo, to' uya Sises ene'pə tikin sari. Ipoitorə ton uya seri enkurunpa'pə tūpiyau'nokon, miri a'tai inə' pi' ri to' uya tənene'pə kon ekama'pə pen ni.

Warawo' Məre Epi'ti'pə Sises Uya
(Ma'siu 17:14-18; Ma' 9:14-27)

³⁷ Miri ema'sa' yau wə' poi to' u'tisa' a'tai, anpisin ni ka'pon amə' uya to' eporo'pə. ³⁸ Warawo' to' ko-ro'tawon uki'pi'nəmə'pə, "Ti'sa!" ta'pə iya. "Iyekama'po uya umu ene pa, tikin nan nə'kwi. ³⁹ Iri a'kwarə uya a'sipi'pitə, miri uya ipirorənpapitə, iyai enno'pitə iya, miripan mətə a'koronta. Inonka iya pəra iyese, ima'tanəkə iya ri. ⁴⁰ Ipoitorə ton pi', 'Enpa'katī,' ta'pə uya e'tane, to' uya ikupə poken pəra iyese'pə," ta'pə iya.

⁴¹ Miri a'tai, Sises uya ta'pə to' pi', "Iri si! Iri ton ni, apurinin nan pen ni seri a'taino kon! I'ri pə'kə pona ipiyau'nokon uko'mamə? I'ri pə'kə pona aya'kiri'nokon esi? Imu ine'ki se ya'," ta'pə iya.

⁴² Warawo' məre uyepə koro'tau ri, makoi a'kwarə uya eno'ma'pə non pona iyai ennoko pe. E'tane Sises uya e'se'ne' pe iri a'kwarə † eseremekə'pə. Miri a'tai, Sises uya warawo' məre epi'ti'pə, miripan tərə'pə iya ikūipənə ena'. ⁴³ Miripan kon usewansiuka'pə Papa meruntirə ke Sises e'turawasoma pi'.

Təuma'tato' Ekamakaa'pə Kanan Sises Uya
(Ma'siu 17:22-23; Ma' 9:30-32)

Təusewansiuka'pə kon si'kiri ri ka'pon amə' esi koro'tau Sises nəkupə'pə pi', ta'pə iya tūpoitorə ton pi', ⁴⁴ "Wakə pe etati' kanyauro'kayatəi'ne', Ka'pon, Papa winon eparankato' oton ka'pon amə' ena'," ta'pə iya. ⁴⁵ E'tane to' uya ito'ka'nəkə pəra iyese'pə i'ri ta e'kwa pe seri esi tukai'. To' piyapai iye'so'nansa' esi'pə to' uya a'si poken pəra, miripan kon enari'nəmə'pə miri pi' inekama'popai pəra.

Inə' Kuru Esi Eke Pe?
(Ma'siu 18:1-5; Ma' 9:32-37)

⁴⁶ E'sei'pi' ni pi' ipoitorə ton e'sara'ti'pə, inə' kuru e'to' oton eke pe tukai'. ^{†47} Sises uya nin si to' usenuminkato' i'tu tūyua pi', məre rə'kwi nee'pə miri, miripan so-to'ka'pə iya tūpiyau. ⁴⁸ Miri a'tai, ta'pə iya to' pi', "Inə' uya ri puse ri məre ereutanəkə a'tai uyese' yau, uy-ereutanəkə iya pe ri iyese. Inə' uya ri uyereutanəkə a'tai, uyenko'nin nə'pə ri ereutanəkə iya pe iyese. Apəne pəra kəri ri aiko pe rə'kwi na'ne' i'ko-ro'tau'nokon, kəri ri kuru esi eke pe," ta'pə iya. ‡

Iyewa'nomanin Pen Esi Yau Iwenaino' Pe Iyese
(Ma' 9:38-40)

⁴⁹ "Uyepuru," ta'pə Isaan uya, "ka'pon ene'pə ina uya iyese' yau iri a'kwarə ton enpa'kap'i'nin. Miripan

ereutanəkə i'se ina esi'pə, apəne pəra utonpa kon pe pəra iyese pi'," ta'pə.

⁵⁰ "Kəsereutanə'təu," ta'pə Sises uya, "apəne pəra inə' ri iyewa'nomanin pen esi iwenaino' pe," ta'pə iya.

Sises Ewaruma'ti'pə Sameriya Pon Kon Uya

⁵¹ Epən pona tūtito' weyu e'seporo koro'tau, Sises e'kama'pə utin pi' Surusiran pona ⁵² tūmāimu anin nan ennoko'pə iya tərāwiri. Miripan kon uti'pə eke iwa Sameriya pon pata pona ite'ma ta' ekonekase'na, ⁵³ e'tane miri yawon kon uya ereutanəkə'pə pen, apəne pəra Surusiran pona iti pi'. ⁵⁴ Seri ensa' ipoitorə ton, Isens miri awonsi'ki Isaan uya a'tai, to' uya eka-ma'po'pə, "Uyepuru, apo' pe' nu'ti uya'nokon i'se me'an Epən poi to' ma'tanə'nin pe †?" ta'pə to' uya.

⁵⁵ E'tane, Sises era'ti'pə to' esereme'se'na, ⁵⁶ miripan kon uti'pə tərən ni eke iwa pata ya'.

Təpikiri E'paino Kon Auro'ka'pə Sises Uya
(Ma'siu 8:19-22)

⁵⁷ Utin pi' ri to' esi koro'tau asanta tawiri, ka'pon uya ta'pə ipi', "Aya'kiri uti seri mətīyai'ne' ya' ri," ta'pə iya.

⁵⁸ Sises uya eikə'pə, "Maikan amə' kamoro tenkena' nan, toron amə' niri tūponkena' nan, e'tane Ka'pon, Papa winon e'sapontito' yau pən ni," ta'pə iya.

⁵⁹ Tərən ni pi' nin si ta'pə iya miri, "Iisiri uya'kiri," ta'pə iya.

E'tane eikə'pə iya, "Uyepuru, apəne wapiya ukūipənə siu'na'tika'tai'ya," ta'pə iya.

⁶⁰ Miripan pi' ta'pə iya, "Tiwi kamoro Papa ese' pokon kon pen tekepu kon u'na'tii, e'tane enta Papa e'to' esa' wanni pe ekareei ekamai'," ta'pə iya.

⁶¹ Miri ri e'tane, tərən ni uya kanan, "Uyepuru, aya'kiri uti, e'tane wapiya kuru utonpa ton piya' utii'ya, 'Iisiri utiyai,' ka'se'na," ta'pə iya. ‡

⁶² Sises uya eikə'pə, "Inə' ri upikiri te'sara'ti tupo tenu tūpi'nin te'ma'pə ta' esi miri Papa e'to' esa' wanni pe tərawasomanin ye' pe pəra ri," ta'pə iya.

Sises Uya 72 Kaisaron Kon Ennoko'pə Asa'ri'ne

10 Seri pata'pə pe, Sises uya tərən kon 72 ^{††} kaisaron kon tənənəmə'san ennoko'pə asa'ri'ne tərāwiri to' utito' pe pata kaisa ri'ne tūtito' ya'ne to' enupai' tūpi', miri awonsi'ki to' enna'poto' pe. ² To' ennoko tūyua rawiri, ta'pə iya to' pi', "Eke pe kiyari akə'pəka'sa' tanənsen man, e'tane tu'ke pəra tərāwaso amə' esi. Miri pe iyese pi', kiyari akə'pəsa' anəmə Epuru ekama'poti', tərāwaso amə' enno'to' pe iya kiyari akə'pəsa' anəmə e'kwa na'. ^{†††} Entanti'! Iyennoko uya 'nokon seri karimeru munki kasa isi ton ene amə' koro'tau. ⁵⁴ I'ri ri kəsətəu; ipurataai kon yen ni, apaikii kon ni, asapatooi kon ni, miri awonsi'ki asanta tawon kon pi', 'Miyari,' ta'pə auya'nokon si'kiri ri kereutatəu.

†† Tərən ni imenukasa' ton uya, to' ma'tanə'nin pe, Iraisa uya ikupə'pə kasa ri? ta. †† 9:61 1 Kin Amə' 19:20 ††† 72—tərən ni imenukasa' uya 70 ta; v. 17 kanan ††† 10:2 Ma'siu 9:37-38 § 10:3 Ma'siu 10:16

† makoi a'kwarə; miri pe pəra, iri a'kwarə †† 9:46 Uru' 22:24 ‡ 9:48 Ma'siu 10:40; Uru' 10:16; Isaan 13:20

⁵“Iuti ta' iyewomə kon rawiri, ‘Tiwi təusewankamai’ pəra e'nito' nesii seri iuti tau, 'məkatui'. ⁶Təusewankamai' pəra e'ni ku'nin ka'pon esi yau miri yau, tiwi təusewankamai' pəra e'nito' nesii ipiyau. Miri pe pəra iyese yau, tiwi ipona'nokon nenna'poi. ⁷Miri si iuti tau me'tui, uta're'tin pi' to' uya irepato' kon ike pi', apəne pəra tərawasə kəri ri tepe'pə warinpanin. Iuti kaisa ri ke'kwiri'pi'təu. †

⁸“Pata ya' iyewonsa' kon ereutanə'sa' a'tai, anta'napasa' kon pi' menta'natui'. ⁹Miri yawon kon e'ne' ton mepi'titui, 'Papa e'to' esa' wanni pe man a'ko pe ipiyau'nokon, 'məkatui' to' pi'. ¹⁰E'tane pata ya' iyewonsa' kon ereutanə'sa' to' uya pəra iyese a'tai, asanta ta' mətitiui, ††11 ‘Non ni apata kon yawon uta'si'sa' ina pəta pi' tiuti ina uya apa'nəkə kon pe. E'tane se kuru i'tuti': Papa e'to' esa' wanni pe man a'ko pe, 'məkatui' to' pi'. ††12 Apana'ti uya 'nokon, Satan uya imoronka pokon pa ri iye'to' oton miri wui a'tai, miri pata uya imoronka entai iye'tane,” ta'pə iya. ††

Apurinin Nan Pen
(Ma'siu 11:20-24)

¹³Sises uya ta'pə, “Isi si, Korasin pon kon! Isi si, Pe'saita pon kon! Apəne pəra eke Papa tərawasooi e'ku'sa' na'ne' apata'se' kon yau, e'ku'sa' yau, Taya miri awonsi'ki Saitan pon kon koro'tau, pena ri to' era'ti'pə nesii'no təmakoosi kon apai isa'ka'si ya' tepontii' to' ereutasə' nesii'no urumirə'pə yau. ††14 E'tane Taya miri awonsi'ki Saitan pon kon uya pa ri imoronkato' oton eseru aimenka weyu e'seposa' a'tai imiri'nokon entai. ¹⁵Imiri'nokon, Ka'paneyan pon kon, autanənto' oton kon pe' ka'takui'? Kane, auta'mo'kato' oton kon miri ta'mu kenan pen ni ††† ya',” ta'pə iya. †††

¹⁶(Təpoitorə ton pi' ta'pə iya,) “Kəri amaimu kon etayai'ne' uya umaimu ri etakarə miri; kəri iyewaruma'tiyai'ne'nokon uya ri kanan uyewaruma'ti miri; kəri uyewaruma'tiyai'ne' uya ri niri kəri uyeno'nin nə'pə ewaruma'ti miri,” ta'pə iya. †

72 Kaisaron Kon Enna'posa'

¹⁷72 kaisaron kon inennoko'san nə'pə enna'po'pə pori' pe, miripan kon uya ta'pə, “Uyepuru, iri ton a'kwarə ri esi'pə ina maimu awiri, iyese' yau ina uya tenpa'ka kon a'tai ka'pon amə' apai,” ta'pə to' uya.

¹⁸Eikə'pə iya, “Se'tan †† utə'mo'ka senei kamiri' kasa ka' apai. ¹⁹Imeruntirə kon ke irepasa' uya 'nokon ikui amə' miri awonsi'ki mini' amə' wasa'pi'nin pe, tanporo iyeyaton kon Makoi meruntirə entai iwesi kon pa, i'ri uya ri ama'tanəkə kon pen. ††20 E'tane pəra, iri a'kwarə amə' e'sa' pi' amaimu kon awiri kepori'matəu, e'tane

† 10:7 1 Koren 9:14; 1 Temu'ti 5:18 †† 10:10 Inkupə'pə 13:51 † 10:11 Ma'siu 10:7-14; Ma' 6:8-11; Uru' 9:3-5 †† 10:12 Iseneses 19:24-28; Ma'siu 10:15; 11:24 †† 10:13 Aisaya 23:1-18; Isi'kiyerə 26:1—28:26; Isowerə 3:4-8; Emas 1:9-10; Sakaraya 9:2-4 ††† ta'mu kenan pen ni; Etis Kiri' maimu yau ††† 10:15 Aisaya 14:13-15 † 10:16 Ma'siu 10:40; Ma' 9:37; Uru' 9:48; Isaan 13:20 †† Se'tan—Makoi ese' isakon, Papa eseru ewaruma'tinin ta e'kwa pe. ††† 10:19 Eren 91:13

epori'mati' iyese' kon e'menukasa' pi' Epən po,” ta'pə iya.

Sises Epori'mato'
(Ma'siu 11:25-27; 13:16-17)

²¹Miri a'tai, Sises uta'kwarə'tisa' Wakə A'kwarə ke esi pori' pe uya ta'pə, “Ayapuripitə uya, Papai, Epən miri awonsi'ki non Epuru, apəne pəra seri ton onansa' auya pi' pu'kena' ton miri awonsi'ki isenupasa' kon piyapai, miripan enpoikasa' auya pi' aiko ton mərə amə' ena'. Ewai', Papai, seri ku'sa' auya i'se iwe'to' awiri pori' pe iku'nin pe iyese pi',” ta'pə iya.

²²(Miri ta təpo Papa pi', ka'pon amə' kanan au-ro'kakapə pi' iye'sara'ti'pə,) “Tanporon ni esi ukəipənə nənonka'pə pe uyena'. Inə' uya ri, imu i'tu pəra iyese, e'tane ikəipənə uya riken i'tu. Inə' uya ri ikəipənə i'tu pəra iyese, e'tane imu uya riken i'tu, miri awonsi'ki kamo, imu na'ne' e'to' inenpoikapai itena' ton,” ta'pə iya. ††

²³Miripan era'ti'pə təpoitorə ton winikui, miripan uya ta'pə to' pi' ama'ai, “Pori' pe en ton esi, menyatui'ne' ene pi' na'ne'. ²⁴Ekama uya ipi'nokon, tu'kan kon ni pu'kena' amə', kin amə' esi'pə menyatui'ne' inenpai, e'tane to' uya ene'pə pen, miri awonsi'ki metayatu'ne' inetapai, e'tane to' uya eta'pə pen,” ta'pə iya.

Wakə Ka'pon Sameriya Pon Pantomə

²⁵Ipan pe Main i'tunin e'mə'sa'ka'pə Sises i'tupi'se. “Ti'sa, i'ri kupə uya tiwiri ri uko'manto' epoto' pe uya?” ta'pə iya. †††

²⁶“I'ri tukai' ken iye'menukasa' miri pi' Main yau eka-manin imiri? Nai kasa ken menyən?” tukai' Sises uya eikə'pə.

²⁷Sises eikə'pə iya, “Papa i'nəkaki tanporo iyewan pokon pe, aya'kwarə pokon pe, imeruntirə pokon pe, iusenuminkato' pokon pe,” †† miri awonsi'ki, 'Itonpa niri, misi'nəkayai'ne' kasa,' †† tasa' iya,” ta'pə iya.

²⁸“Iye'to' pe kuru ei'sa' auya man,” tukai' Sises uya eikə'pə. “Seri si iku'ki, miri a'tai iuko'mamə ri tiwiri ri,” ta'pə iya. †††

²⁹E'tane, wakə pe e'ku'pai tesi pi', Sises ekama'po'pə iya, “Inə' ken si esi utonpa pe?” tukai'.

³⁰Eikə' pe, Sises uya ta'pə: “Ka'pon uti'pə Surusiran poi Iseri'ko pona, miripan uya ama' amə' eporo'pə. Miripan kon uya a'si'pə, miripan kon uya iponkapitə'pə, to' uya iwipitə'pə, miripan akamasa' nimi'pə to' uya. ³¹Miri təpo, use'man nito' tərawasomanin uti'pə miri asanta tawiri. Ensa' təuya a'tai, entaka'pə iya iratoi poro. ³²Miri kasa ri mari, ite'ma'pə pe te'sen, itesen o'non esi'pə ensa' təuya a'tai, iratoi poro ri mari iti'pə. ³³E'tane, Sameriya pon ka'pon uyee'pə iporo. Ensa' təuya a'tai, ipi' isentu'ma'pə. ³⁴Ipiya' iti'pə, miripan uya iwipi'sa' rə'pə aku'ni'pə waain ke, miri awonsi'ki karapa ke, miripan onti'pə iya. Miripan

†† 10:22 Isaan 3:35; 10:15 ††† 10:25 Ma'siu 22:35-40; Ma' 12:28-34 †† Isu'taronomi 6:5 †† Ripaiti'kas 19:18 ††† 10:28 Ripaiti'kas 18:5

anəmə'pə iya tikən isa'ka'si pona, ari'pə iya patatuse' ya', ipa'simato' pe tūya. ¹³⁵ Miri ema'sa' yau, asa'ri pərata pun ^{††} tərū'pə iya patatuse' esa' ena'. 'Pəse ri məpa'simai' se pərata ke. Enna'posa' a'tai, ipi' inen-noko'pə ipərataai na'po uya miri,' ta'pə iya," ta'pə Sises uya ipi'.

³⁶ Miri ekama təpo, Sises uya ekama'po'pə, "Nai kəri ken si esi osorəwawon kon apai ama' amə' eponin nə'pə tonpa pe tukai' mi'tuyan?" ta'pə iya.

³⁷ Miripan eikə'pə Main pi' enupanin uya, "Kəri ipi' isentu'masa' rə'pə," ta'pə iya.

Sises uya ta'pə ipi', "Iku'ta si kəri ri kasa," ta'pə iya.

Sises Uya Mata Miri Awonsi'ki Meri Ka'kəranpa'pə

³⁸ Sises miri awonsi'ki ipoitorə ton uti koro'tau, to' uy-ee'pə eke iwa pata ya'. Miri pata yau, uri'san, Mata itese' uya Sises ki'ma'pə tiwə' ta'. ³⁹ Iyakon ese' esi'pə Meri. Miripan ereutasā' esi'pə Sises piyau, tauro'kato' eta pi' iyesi'pə. ⁴⁰ E'tane Mata usewankamato' esi'pə tanporon tənku'pə pi'. Iyee'pə Sises piya' eka-ma'pose, "Uyepuru, upi' pe' isentu'ma pəra ri iyesi, uyakon uya uninsa' pi' tikin sari e'tərawasomato' pe? 'Ipika'tita!' ka'ki ipi'," ta'pə iya.

⁴¹ Sises uya eikə'pə, "Mata, tu'kan pi' ri sa'ne iuse-wankama, ⁴² e'tane tikin nan ni esi i'se e'nito'. Meri uya nin wakə kuru anənsa' miri, miripan emo'kato' oton pen ipiyapai," ta'pə iya.

Ipəreman Eseru Pi' Sises Uya Enupan Nito'

(Ma'siu 6:9-13; 7:7-11)

11 Sises esi'pə ipəreman pi'. Miripan e'nonkasa' a'tai, tikin nan ipoitorə uya ta'pə ipi', "Ina Epuru, ipəreman eseru pi' ina enupaki, Isaan uya təpoitorə ton enupa'pə kasa," ta'pə iya.

² Ta'pə iya to' pi', "Iwipərema kon a'tai, se kasa məkati':

"Papai, ††

tənamasen pe iyese' nesii.

Ina esa' pe iwe'to' nəyepəi. ††

³ Wəi kaisa ri ina irepaki wəi kaisa ri te'sen ina i'kiyari ke.

⁴ Ina makooi pi' isentu'maki, apəne pəra ina niri usentu'ma pi' ina pi' imakoitasa' kon pi'.

Miri awonsi'ki ina kəsarii i'tupi'nito' ya'. †††

⁵ Miri təpo, ta'pə iya to' pi', "Iya'tai pəra təttonpa ke iwesi a'tai, anoməra' a'tai iuti itiwə' ta'. Ta auya ipi', 'Osorəwau pəreti ke urepa', ⁶ apəne pəra utonpa pe te'sen uye'sa', e'tane inta'napato' uya ike pəra iyesi.'

⁷ Iuti tawon uya si amaimu eikə, 'Uyanpokəmai, məra'ta uta'kopi'ka'sa', miri awonsi'ki umunki amə'

† 10:34 2 Kərono'kərus 28:15 †† asa'ri pərata pun; asa'ri tenari—Seri pərata pun esi tikin ni wəi e'tərawasoman nə'pə epe'pə ta e'kwa pe iyesi'pə. † 10:39 Isaan 11:1 †† Papai; miri pe pəra, Ina kəipənə, Epən pon, †† tənamasen pe iyese' nesii; miri pe pəra, tənamasen pe iyese' nesii, Amaimu ne'kupəi non po Epən po iyesi kasa. ††† i'tupi'nito' ya'. Təron ni kanan, i'tupi'nito' ya', e'tane iri apai ina imo'kaki.

e'nənsa' niri. Irepase'na e'mə'sa'ka poken pəra man,' ta iya yau. ⁸ Ekama uya etati', təttonpa pe iwesi pi' irepase'na iye'mə'sa'ka pen e'tane, iyepiyitə pəra †† ekama'popitə auya pi' irepase'na iye'mə'sa'ka i'se iwe'to' ke.

⁹ "Miri pi' ta uya ipi'nokon: Ekama'poti', miri a'tai iye-na'nokon ni iye'təru; iwarinpati', miri a'tai eporo auya'nokon; məra'ta iwipi'ti', miripan uta'kokato' pe iyena'nokon. ¹⁰ Apəne pəra tanporon kon ekama'po pi' na'ne' nan uya eporo; kəri iwarinpa pi' na'ne' uya ri eporo; miri awonsi'ki kəri iwipitə pi' na'ne' ena' ri məra'ta uta'koka. ¹¹ Nai kəri warai ikəipənə ton uya imu uya moro' pi' iyekama'po yau, e'tane irepa ikəi ke?

¹² Miri pe pəra, mini' ke ri kati irepa iya kiritiki pəmooi ekama'po tane iya? ¹³ Imiri'nokon nin si iri ton uya i'tu yau wakə ton e'repan nito' ike ke imunki kon repa auya'nokon, miri entai kuru ikəipənə kon, Epən pon uya Wakə A'kwarə tərə kamoro ekama'ponin nan ena'," ta'pə iya.

Sises Miri Awonsi'ki Makoi

(Ma'siu 12:22-30; Ma' 3:20-27)

¹⁴ Sises esi'pə iri a'kwarə enpa'ka pi' təusauro'sen pen ka'pon apai. Iri a'kwarə epa'ka'pə a'tai, təusauro'sen pe iyena'pə. Miri pi' ka'pon amə' usewan-siuka'pə ¹⁵ e'tane, təron kon uya ta'pə, "Pirisipupə, [§] makoi amə' epuru wini makoi amə' enpa'kapitə iya miri," ta'pə to' uya. ^{§†}

¹⁶ Təron kon uya i'tupitə'pə tekama'popi'se i'tuto' Epən winon ku'to' pe iya. ^{§††17} Sises uya to' usenu-minkato' i'tusa' esi'pə, miripan uya ta'pə to' pi', "Ti'tui' pəra ri esa' wannī pe te'san epantakapi'sa' isewa'no-mai' uma'ta ri miri, miri awonsi'ki tiwə' tawon kon epantakapi'sa' isewa'nomai' ri uta'mo'ka miri. ¹⁸ Se'tan ^{§†} epantakapitə pe iyesi yau təpokon pe ri isewa'no-mai', nai kasa esa' wannī pe iye'to' esi moro? Seri ta uya apəne pəra makoi a'kwarə ton enpa'kapitə uya Pirisipupə wini tukai' iye'kupə kon pi'. ¹⁹ Seri si makoi amə' enpa'ka uya pe iyesi yau Pirisipupə wini, inə' wini ken si ipikiron kon uya to' enpa'ka? Miri wenai si iye-seru kon aimenkanin pe to' esi miri. ²⁰ E'tane, makoi amə' enpa'ka uya pe iyesi yau Papa meruntirə ke, miri nin si Papa e'to' esa' wannī pe uye'sa' ipiya'nokon," ta'pə iya.

²¹ Miyari ri nin si Sises esi'pə to' enupa pi', "Pana'pan ka'pon esi a'tai tepaai ton ke esii'ma tiwə' erasu pe, ita-puruui ton esi miri wakə pe ri. ²² E'tane, itentaino pana'pan ka'pon uye'sa' a'tai, itentai iyena miri. Miri-pan uya itamataai ton inapurinə pe te'sen mo'ka, miri-pan uya itapuruui ton təneporo'pə pantakapitə təttonpa ton ena'.

²³ "Kəri uya'kiri pəra na'ne' esi uyewa'noma pi', kəri ri upokon pe aməranə'kə iya pəra na'ne' uya ai'pika. ^{§††}

††† iyepiyitə pəra; miri pe pəra təusetə'kai' pəra § Pirisipupə - Iuti epuru ta e'kwa pe, Makoi ese' isakon; v. 18-19 yau niri. §† 11:15 Ma'siu 9:34; 10:25 §†† 11:16 Ma'siu 12:38; 16:1; Ma' 8:11 §† Se'tan—Makoi ese' isakon, Papa eseru ewaruma'tinin ta e'kwa pe. §†† 11:23 Ma' 9:40

Iri A'kwaru Enna'po
(Ma'siu 12:43-45)

²⁴ "Iri a'kwaru † epa'kasa' a'tai ka'pon apai, iti siya ri a'mun pata yau tereutato' yau warinpa pi'. Miripan eporo iya pura iyese, miri a'tai, 'Enna'po seri iuti un-nimi'pu ta,' ta iya. ²⁵ Iye'sa' a'tai, iuti eporo iya waku pe akorokasa' pe miri awonsi'ki ikonekasa' pe. ²⁶ Miri a'tai, iti 7 kaisaron kon iri ton kuru tentaino kon nepu iya. To' ewomu miri yau iko'manse'na. Miri a'tai, ipan pe, iri pe ka'pon esi wapiya tesi'pu entai," ta'pu iya.

Kamoro Ipan Pe Pori' Pe Te'san

²⁷ Sises usauroku koro'tau, uri'san uya ta'pu anpin koro'tapai, "Pori' pe kuru asan man ipi'!" ta'pu iya.

²⁸ Sises uya eiku'pu, "Miri entai kuru kamoro Papa Maimu etanin nan, miri awonsi'ki apurinin nan esi miri pori' pe," ta'pu iya.

Isona, I'tuto' Ipi'kiri
(Ma'siu 12:38-42)

²⁹ Anpin pe ka'pon amu' epiriku koro'tau, Sises uya ta'pu, "Iri ton ni seri a'taino kon! Eke Papa turawasooi i'tuto' ipikiri ekama'ponin nan e'tane, ikupu uya pen. Isona pi', i'tuto' ipikiri ru'pu riken kupu uya. ^{††30} Apne pura Isona esi'pu i'tuto' ipikiri pe Ninipa pon kon pona, miri kasa ri mari Ka'pon, Papa winon esi miri seri a'taino kon pona. ^{‡‡31} Kwin, wai enu uye'to' kamisi winon e'mu'sa'kato' oton eseru aimenka weyu a'tai seri a'taino kon pokon pe to' eno'ma pe; apne pura iye'sa' wenai non u'matu apai Saraman pu'ketu etase'na. Seri pe eke Saraman entaino man seri yau. ^{‡‡32} Ka'pon amu' Ninipa pon kon e'mu'sa'kato' oton eseru aimenka weyu a'tai seri a'taino kon pokon pe to' eno'ma pe; apne pura to' era'ti'pu tumakooi kon apai Isona uya itekare ekama pi'. Seri pe eke Isona entaino man seri yau. ‡

Upun Kon Weyu
(Ma'siu 5:15; 6:22-23)

³³ "Inu' uya ri raan'pu po'ti pura iyese onansa' pe iye'to' ya' ituto' pe tuuya, miri pe pura pusu o'koi'. E'tane ru'ku, itapon pona ituru iya kamo tewonsan uya iweyu ene poken. ^{‡‡34} Iyenu kon esi ipun kon raan'puu pe. Waku pe iyenu kon esi a'tai, tanporo ipun kon esi a'kwa pe. E'tane iri pe iyese a'tai, ipun kon ni miri esi ewarupi pe. ³⁵ Miri pi' tense, ka'pon e'to'ka'nu'to' pe iyese waku pe pe' tesi tukai', iri pe kati tukai'. ³⁶ Waku pe te'sen to'ka'nu'sa' ka'pon uya a'tai, iri kupu iya pen. Miri na'ne' kasa nin si, waku pe inkupunu kon, weyu uya iwei'ti kon kasa ri," ta'pu Sises uya.

Sises Uya Pari'si Amu' Eseremeku
(Ma'siu 23:1-36; Ma' 12:38-40)

³⁷ Sises usauroku e'nonka tu'po, tikin nan Pari'si uya iki'ma'pu ata're'tii'. Miripan ewomu'pu, miripan ena'pu tuteire' po tepuru piyau. ³⁸ E'tane Pari'si usewansiu-ka'pu, apne pura temiyatu korokasa' Sises uya pura iyese pi' tauta're'ti wapiya, teseru kon yau. ³⁹ Miri a'tai, Itepuru uya ta'pu ipi', "Imiri'nokon Pari'si amu' uya a'sawu kon miri awonsi'ki aparapii kon koruka iya'poi pi' riken, e'tane iyau eke pe ri mentai e'nito' iri pe e'ni-to' esi ayau'nokon. ⁴⁰ Imiri'nokon iya'kwaru pannon ka'pon amu'! Kuri pe' iya'poi pi' ika'nin nu'pu uya ri mari pe' iyawon kapu pen? ⁴¹ E'tane nin aparapii kon yawon ituti' entu'manin nan ena', miripan tanporon ni nin si esi miri waku pe iwano' kon pe," ta'pu iya.

⁴² "Isi si, Pari'si amu', apne pura Papa ena' 1/10 kaisa ri ^{‡‡‡} min, ru miri awonsi'ki ti'tui' pura ri amainaru kon yawon ii'kiyari kon isu turu auya'nokon, e'tane isi'kaisa ri ka'pon ku'to' miri awonsi'ki Papa uya i'nukan nito' eno'ma auya'nokon. Emen iwa pe na'ne' kupu pi' iwesi'pu kon nesii'no iwapiyaro' tannonkai' pura ikupu pura. ⁵

⁴³ "Papa uya ikota'ma kon miri ipan pe ri, Pari'si amu', apne pura eke ton apon po iyereutapi'pitu kon i'nuka auya'nokon pi' Esuweru amu' usenupato' iwu' tau, miri awonsi'ki ka'pon amu' uya, 'Miyari,' ta i'se iwesi kon ipi'nokon kuru'po'po pi' e'ni pata'se' yau.

⁴⁴ "Isi si, apne pura ima'kumasa' pen uruwai' kasa iwesi kon, ka'pon amu' usato' ipuro'poro i'tui'ma pura," ta'pu iya.

⁴⁵ Main pi' enupanin nan tonpa uya eiku'pu, "Ti'sa, seri tasa' auya a'tai, ina piyi'nu'pi'pitu auya," ta'pu iya.

⁴⁶ Sises uya eiku'pu, "Imiri'nokon, Main pi' enupanin nan, Papa uya ikota'ma kon miri ipan pe, apne pura ka'pon amu' apiyo'masa' auya'nokon sa'man ni ku'to' pe to' uya Papa Maimu seri tukai', miripan kon pika'ti auya'nokon pura iyese ikupu pi'.

⁴⁷ "Isi si, apne pura pu'kena' amu' uruwasi oton ti' akapitu'pu auya'nokon, miripan atamokori kon amu' uya to' tu'ka'pu. ⁴⁸ Iusekama kon atamokori kon nukupu'pu pi' i'nairon ta auya'nokon; pu'kena' amu' tu'ka'pu to' uya, miripan to' uruwasi oton ti' akapitu'pu auya'nokon. ⁴⁹ Miri wenai, pena ri Papa uya tpu'ketu yau ta'pu, 'Pu'kena' amu' miri awonsi'ki itekare ekamanin nan ennoko uya miri. Taron kon tu'kato' oton to' uya, miri awonsi'ki taron kon kota'ma-to' oton to' uya.' ⁵⁰ Miri pe iyese pi', seri a'taino kon e'to' oton pu'kena' amu' muntu esa' pe itisa' ru'pu oru epiya'ti'pu si'kiri, ⁵¹ Eperu muntu awonsi'ki Sakaraya muntu pu'ku pona iwisa' ru'pu Papa ena' use'man nito' apon miri awonsi'ki ipureman nito' iwu' ka'sanau. Ewai', ekama uya, seri a'taino kon e'to' oton tanporo seri esa' pe. ^{5†}

† Iri a'kwaru; miri pe pura, Makoi a'kwaru †† 11:29 Ma'siu 16:4; Ma' 8:12 ‡ 11:30 Isona 3:4 †† 11:31 1 Kin Amu' 10:1-10; 2 Kirono'kuru 9:1-12 ‡‡ 11:32 Isona 3:5 ††† 11:33 Ma' 4:21; Uru' 8:16

‡‡‡ Tai' - 10 kaisa ri iri ri eposa' a'tai, tikin ni inonkato' iyai. ⁵ 11:42 Ripaiti'kas 27:30 †† 11:51 Iseneses 4:8; 2 Kirono'kuru 24:20-21

⁵² "Isi si, ipan pe main i'tunin nan, apəne pəra i'tunin pe e'nito' kii mo'kasa' auya'nokon pi'. Imiri'nokon ni epa'kasa' pəra iyese, miri awonsi'ki tepa'kasan wa'kə'pitə auya'nokon," ta'pə Sises uya.

⁵³ Miri təpo, Pari'si pata'se' apai Sises enna'po'pə. Miri si'kiri ri, Pari'si amə' miri awonsi'ki Main pi' enupanin nan ena'pə iteyaton pe. Miripan eka-ma'popitə'pə to' uya sa'man ton pi' ri, ⁵⁴ a'sito' təuya'nokon ipikiri' otan ni imaimu eta i'se to' esi'pə.

Wakə Pe Te'ku'sen
(Ma'siu 10:26-27)

12 Miri koro'tau, anpisin pe ka'pon amə' aməra'pə. Tu'ke ka'pon amə' esi'pə, təttonpa kon ni təwasa'pi'se. Wapiya təpoitorə ton auro'kapi' Sises e'sara'ti'pə: "Te'mainanpai' e'ti', Pari'si amə' uya pərowa a'sarutanə'to' ike namai', wakə pe to' e'ku'to'. ¹² I'ri pəra ri iyese miri iwapu'tisa' te'niponkasen pen, miri pe pəra onansa' i'tu pəra te'sen. ¹³ Ewarupi yau ausaurokə'pə usetato' otan wəi nai, miri awonsi'ki pana ya' iyetarerumə'pə i'nau i'iwə' tau usekamato' otan iuti nakapu ponsi'ki.

Papa Pi' Enari'nənti'
(Ma'siu 10:28-31)

⁴ "Apana'ti uya 'nokon, utonpa ton, ipun kon winin nan pi' kenari'nəntəu, miri təpo i'ri kupə to' uya pəra iyese. ⁵ E'tane ekama uya ipi'nokon kəri ri iyenari'nənto' kon ipi'. Kəri ri pi' riken enari'nənti', ama'tanəkə təpo, a'kwarə wanni kuru ri eno'manin kəri ri, eko-ta'man nito' ya'. Ewai', apana'ti uya 'nokon, kəri ri riken pi' enari'nənti'.

⁶ "5 kaisaron kon pe' toron amə' təkə'pə'pomasan pen asa'ron pərata pun kaisa ri? E'tane tikin nan ni to' tonpa pu'tika'nəkə Papa uya pəra iyese. ⁷ I'napai ri, a'pai kon i'po' ri esi tanporo i'tusa' pe. Kenari'nəntəu, i'nənkena' ton imiri'nokon tu'kan kon toron amə' entaino kon," ta'pə Sises uya.

Sises Ekama Miri Awonsi'ki Inurunpa
(Ma'siu 10:32-33; 12:32; 10:19-20)

⁸ "Apana'ti uya 'nokon, inə' uya ri uyekama a'tai, i'nai ri iyese tukai' ka'pon amə' pi', Ka'pon, Papa winon uya ekamato' otan i'nai ri iyese tukai' Papa inserəi ton pi'. ⁹ E'tane inə' ri unurunpayai'ne' ka'pon amə' rau nurunpato' otan Papa inserəi ton rau.

¹⁰ "Tanporon kon təusauro'san isapema pe Ka'pon, Papa winon pi' ri usentu'man, e'tane inə' ri təusauro'sen esi a'tai, Wakə A'kwarə sapema pe pi', Papa usentu'man pen ni. †

¹¹ "Usenupan nito' iwə', esa' wanni ton miri awonsi'ki eke ton rakui' to' uya inə'sa' kon a'tai, kisewankamatəu, nai kasa e'wapu'ti miri pe pəra i'ri ta uya, tukai'. ¹² Papa A'kwarə uya amaimu ke irepa miri, miri a'tai," ta'pə Sises uya. ††

Mentaino Ka'pon Pantomə

¹³ Tu'kan kon ka'pon amə' koro'tawon uya ta'pə Sises pi', "Ti'sa, urui pi' ekamaki urepato' pe iya a'sa'məyai ina kəipənə apuruui rə'pə ke," ta'pə iya.

¹⁴ Sises uya eikə'pə, "Utərawasooi pen ni miri," ta'pə iya. ¹⁵ Miripan a'tai, ta'pə iya tu'kan kon pi', "Ti'tui' e'ti! Mentai pəra e'ti! Ka'pon uko'mamə pəra ri iyese seri non po inke poro' pe tanporon esa' pe tesi pi'," ta'pə iya.

¹⁶ Sises uya panton ke to' auro'ka'pə to' enupanin pe, "Tapiyara ka'pon esi'pə, eke imainarə. ¹⁷ Miripan usen-uminka'pə, 'I'ri kupə uya seri?' tukai'. 'Ui'kiyari aməranə'to' uya ya' pəra iyese.' ¹⁸ Miri a'tai ta'pə iya, 'Seri kupə uya; uyapuruui iwə' tərə'kwa uya seri. Eke pe pari amito' pe uya. Miri yau si ui'kiyari miri təpo uyapuruui aməranə'to' pe uya. ¹⁹ Miri a'tai si ta uya miri, Tu'kan ni aməranə'sa' uya miri uko'manə'nin pe. E'tərawasoma pen nin si seri təpo. Enta'na, ensi uya, poro' pe uko'mamə! †

²⁰ "E'tane, Papa uya ta'pə ipi', 'Pu' pən! Seri ewarupi nau auma'tato' otan. E'tane si tiwano' pe, i'iwano' pe inkupə'pə epoto' otan təron ni uya,' ta'pə Papa uya ipi'.

²¹ "Seri na'ne' kasa si te'ton kon ka'pon amə' mentaino kon pe to' esi a'tai, apəne pəra Papa e'to' i'se kupə to' uya pəra iyese pi'," ta'pə Sises uya.

Kisewankamatəu
(Ma'siu 6:25-34)

²² Miri a'tai Sises uya ta'pə təpoitorə ton pi', "Miri pe iyese pi' ekama uya seri ipi'nokon, i'uko'manto' kon pi' ri kisewankamatəu, i'ri pi' enta'nato' pe, miri pe pəra ipun kon pi' ri, i'ri esi upon pe, tukai'. ²³ Uko'man nito' esi kiyari entai, miri awonsi'ki pun wanni, pon entai.

²⁴ Toron amə' pi' isenupati': Te'pinsan pen, kiyari akə'pəsa' aməranə'nin nan pen, to' i'kiyari pata'se' pənnon kon ni; e'tane Papa uya to' ewekə. Miri entai i'nənkena' pe iwesi kon miri toron amə' entai! ²⁵ Inə' uya ri təkə'manto' inka miyari pari, ††† ipi' təuse-wankamai? ²⁶ Sepa' nan kupə auya'nokon poken pəra iye'tane, i'ri pi' ken si təron ni ton pi' i'usewankama kon?

²⁷ "Pata ipərə ton a'ta pi' isenupati': Te'tərawasomasan pen, miri pe pəra i'pi'nin nan pen. Miri ri e'tane, ekama uya seri ipi'nokon, Saraman imaminkena' epon-tisa' pəra iyese'pə miri ton kasa. †††²⁸ Miri kasa Papa uya wana' ri ponti pe iyese yau, wana' seri pe na'ne' miri awonsi'ki awanapairi eno'ma apo' ya', miri entai ri iponti iya 'nokon. Aiko si, aiko pe rə'kwi apurito' auya'nokon esi!

²⁹ "Miri awonsi'ki iyewan kon tənnonkai' pəra e'ti' inikunə miri awonsi'ki inensinə kon pi'; ipi' kisewankamatəu. ³⁰ Apəne pəra Papa i'tunin nan pen e'to' ipikiri pe tanporo seri warai'nan esi, miripan i'kəipənə kon

† 12:1 Ma'siu 16:6; Ma' 8:15 †† 12:2 Ma' 4:22; Uru' 8:17 ††† 12:10 Ma' 3:29 ††† 12:12 Ma'siu 10:19-20; Ma' 13:11; Uru' 21:14-15

†† 12:19 Saira' 11:19 ††† təkə'manto' inka miyari pari; miri pe pəra, usemo'ka kusan pe pari ††† 12:27 1 Kin Amə' 10:4-7; 2 Kuro'no'kərəs 9:3-6

uya i'tu seri ton i'se iwesi kon. ³¹ E'tane, esa' wanni pe iye'to' iwarinpati', miri awonsi'ki seri ton ni nin si e'taru miri iyena'nokon ni niri.

³² "Tu'ke pura ri esii'ma, enari'ke' pe pura e'ti', apune pura ikupuru kon man pori' pe itesa' pe ri mari iwesi kon pa irepa kon tauya pi'. ³³ Ayapuruui kon ikurupo'pomati', entu'manin nan repa kon pa. Iparataai kon yen inepoti' ipooi'pi pe tenasen pen, mamin, Epan po na'ne' tau'ma'sen pen. Miri yau ama' uyepu pura iyesi a'ko pe, miri awonsi'ki irukanin uya ima'tanuku pura ri iyesi. ³⁴ Apune pura, imamin kon e'to' airi, miri yau iyewan kon ni niri e'to' oton," ta'pu Sises uya.

Wakɛ Apiyo' Ton

³⁵ Miyari ri to' enupa'pu iya se kasa, "Iyekonekasa' pe e'ti', Papa tarawasooi ku'nin pe inke ri. ³⁶ Iyapiyo' ton esi tepuru kon enupikiri kasa e'ti'. Iye'sa' a'tai, mura'ta wipitu iya a'tai, inke pura to' uya a'koka iyewonto' pe. ³⁷ Pori' pe to' esi miri itenupikiri te'san. I'napairon ekama uya ipi'nokon, iyeponti miri to' mata'napato' pe tauya, tepuru piyau tuteire' kon po to' enato' pe to' kupu iya, miripan kon enta'na enupikiri iyesi. ³⁸ Wakɛ pe kuru iyesi miri kamoro iyapiyo' ton itenupikiri te'san, i'ri pe pura ri ewarupi nau ri iye'tane. ³⁹ E'tane, se ito'ka'nu'ti': Iuti esa' uya ama' uyepu i'tusa' yau, ti-wu' ta' ewon ni kuu'pu iya nesii'no pen. ⁴⁰ Imiri'nokon niri, tekonekai' me'tui', apune pura Ka'pon, Papa winon uye'to' oton itenupikiri pura ri iwe'tane'nokon," ta'pu iya. ‡

Main Awiron Miri Pe Pura Main Awiron Pen Ipoitoru
(Ma'siu 24:45-51)

⁴¹ Pi'ta uya Sises ekama'po'pu, "Uyepuru, ina riken pe' pana ya' seri panton ekama auya, miri pe pura tanporon kon pi' ri kati?" ta'pu iya.

⁴² Itepuru uya eiku'pu, "Inu' ken usauro'ni'pu awiron miri awonsi'ki emiya'pokena' tutonpa esa' e' pe nai? Itesa' nunonkanu' tupoitoru ton esa' pe to' i'kiyari epe' ke to' repanin pe ituto' weyu a'tai? ⁴³ Wakɛ pe ri kuri ri ipoitoru e'to' oton itepuru neporonu' miri kupu pi' tena'po a'tai. ⁴⁴ I'napairon ekama uya ipi'nokon, itepuru uya tanporon tapuruui esa' pe iku'to' oton. ⁴⁵ E'tane si iya'tai pura kuri ri ipoitoru uya ta pe iyesi yau, 'Uyepuru nuko'manyan inke ri, iyepu pura,' ta iya yau, miripan e'sara'ti warawo' amu', uri'sami'si amu' ipoitoru ton panta'ma pi' miri awonsi'ki enta'nan pi', ensi pi', miri awonsi'ki e'taripan pi'. ⁴⁶ Kuri ri ipoitoru epuru uye'to' oton wui a'tai itenupikiri iye'tane pura, miri a'kura' iyepu ta tane iya pura ri, miripan uya ipirukato' oton † miri awonsi'ki inonkato' iya oton apurin'nan pen pata'se' ya'.

⁴⁷ "Kuri ri ipoitoru epuru e'to' i'se i'tunin e'tane tekonekasen pen, tepuru tarawasooi ku'nin pen niri, miripan kota'mato' oton itepuru uya ipan pe kuru.

† 12:35 Ma'siu 25:1-13 †† 12:36 Ma' 13:34-36 ‡ 12:40 Ma'siu 24:43-44 †† epuru uya ipirukato' oton; miri pe pura, epuru uya ipan pe ikota'mato' oton.

⁴⁸ E'tane kuri ri i'tunin pen tepuru e'to' i'se, miripan uya iri kupu, mara ru'kwi itepuru uya ikota'mato' oton. Kuri ri eke pe Papa uya irepasa' na'ne' wini eke pe iwarinpa iya. Kuri ri niri Papa uya irepasa' na'ne' itemiya'poru ke, eke pe kuru tarawasooi ku'to' iya ike ke wini, ekama'poto' oton eke pe kuru itarawasooi ru'pu pi'," ta'pu Sises uya.

Epantakapi'nito'
(Ma'siu 10:34-36)

⁴⁹ Miyari ri mari Sises esi'pu to' enupa pi' se kasa: "Apo' ne'sa' uya seri non pona, epo'tin pi' iye'sara'ti-ka'sa' i'se e'ai'. ⁵⁰ Uma'tanu'to' ya' uti pe man, e'tane e'ne' pe kuru ukupu iya seri iu'matu' pu'ku pona ri. ⁵¹ Tausewankamai' pura pe' e'nito' ne'sa' uya pe ekama auya'nokon seri non pona? Tausewankamai' pura e'nito' ne'sa' uya pen, e'tane epantakapi'nito' nin. ⁵² Seri awonsi'ki, 5 kaisaron kon ka'pon amu' e'to' oton isitonpa pe usewa'noman pi'; osoruwawon kon asa'ron kon ewa'noma pi', asa'ron kon osoruwawon kon ewa'noma pi' niri. ⁵³ To' epantakapi'sa' e'to' oton; ikupuru tamu ewa'noma pi', imu tukupuru ewa'noma pi', isan uri'san tumare ewa'noma pi', imare uri'san tusan ewa'noma pi', itewo'pu tupa'se ewa'noma pi', miri awonsi'ki ipa'se tewo'pu ewa'noma pi'," ta'pu iya. ††

Iweyu I'tu
(Ma'siu 16:2-3)

⁵⁴ Anpisin pi' ta'pu iya, "Kapuru' enuku ene auya'nokon a'tai, wui enu uti wini, inke pura, tuna uyepu tukai' i'tu auya'nokon, miri koro'tau iye'kapu ri. ⁵⁵ Wui enu enuku kamisi wini pese'ti uyepu a'tai, i'tu auya'nokon, a'ne' pe wui uyepu tukai', miripan esi a'ne' pe ri. ⁵⁶ Wakɛ pe te'ku'san! I'tu auya'nokon non miri awonsi'ki ka' wini ri i'ri ri enpoikanin pe iwesi kon. I'ri pe ken si iyesi pi' seri pe iweyu na'ne' enpoika i'tu auya'nokon pura iyesi?

Iyeyaton A'kiri Iyekoneka Kon
(Ma'siu 5:25-26)

⁵⁷ "I'ri pe iyesi pi' wakɛ eseru into'ka'nu'pai pura iwesi kon iiwano' kon pe? ⁵⁸ Iuti kon koro'tau iyeyaton a'kiri a'sinin itepuru piya', ipan pe isi'tuki ekoneka i'se ipokon pe, aya'kwaruka iya rawiri a'sinin itepuru ena', ituru iya miri paresiman ena', miripan uya iyeno'ma pariki'si ta'. ⁵⁹ Ekama uya, iyepa'kato' oton kon pen ni tanporo ine'manu' kon i'ma'ka auya'nokon pu'ku pona ri," ta'pu Sises uya.

Era'titi' Amakooi Kon Apai Miri Pe Pura Auma'tati' Ri

13 Moron kon uya Sises pana'ti'pu Kiyarari pon kon pi' Paire' nusuma'san imunu' pi' to' use'mato' pokon pe. ² Miri a'tai, Sises uya ta'pu, "Seri kasa to' uma'tasa' pi' iri ton pe kuru to' esi'pu pe kusekamatuu. ³ Kane, ta uya, iyera'ti kon pura iyesi yau amakooi kon

†† 12:50 Ma' 10:38 ††† 12:53 Mai'ka 7:6

apai, imiri'nokon ni niri uma'ta miri to' kasa ri mari iwesi kon pi'. ⁴ Miri pe p̄ra 18 kaisaron kon iyeri'sa' kon Sairon pon ka'ta' amisa' iuti uta'mo'kasa' a'tai t̄pona'nokon. Surusiran pon kon entai kuru pe' iri pe to' esi'p̄ pe ekama auya'nokon, miri wenai to' e'wini'p̄ na'ne'? ⁵ Kane, ta uya, iyera'ti kon p̄ra iyesei yau amakooi kon apai, imiri'nokon ni niri uma'ta miri to' kasa ri mari iwesi kon pi'," ta'p̄ iya.

Kiyari Ye' Tepetasen Pen Pantom̄

⁶ Miripan uya se panton ekama'p̄, "Ka'pon esi'p̄ pi' e' esa'. Miripan utipit̄'p̄ iteperu ense e'tane, eporo iya p̄ra iyesei'p̄. ⁷ Miri a'tai, ta'p̄ iya t̄mainar̄ esa' pi', 'Osor̄wau w̄piya e'to' airi utipi'sa' man ui'kiyari epetasa' ene i'se e'tane, eporo uya p̄ra ri iye'sa'. A'tiki! I'rito' pe non iwan̄'ka iya nesii'no?' ⁸ Miripan eik̄'p̄ imainar̄ esa' uya, 'Tiwi tikin ni riken w̄piya isi'tu-ka'to' pe nesii. Iwoi aka uya, miripan epetan̄'nin ke iu'na'tito' pe uya. ⁹ Iyepetasa' pe iyesei yau, wak̄ pe nin si iyesei miri; miri p̄ra iyesei yau, a'tito' pe ri nin si,' ta'p̄ iya," ta'p̄ Sises uya.

T̄muipan Uri'san Epi'ti'p̄ Sises Uya

¹⁰ Sapa' a'tai, Sises esi'p̄ ka'pon am̄' enupa pi' Esuwer̄ am̄' usenupato' iw̄' tau. ¹¹ Miripan yau uri'san esi'p̄ t̄muipan, iri a'kwar̄ n̄timuika'p̄ 18 kaisa ri w̄piya iko'mansa'. Ipan pe iye'timuikasa' to'sa ri iyena p̄ra. ¹² Sises uya ensa' a'tai, iki'ma'p̄ iya t̄piya'. Miripan uya ta'p̄ ipi', "Ma'non, iyeparan apai imo'ka uya seri." ¹³ Miri a'tai, temiyat̄ t̄r̄'p̄ iya ipona, miri a'tai ri nin si, to'sa ri iyena'p̄ miri. Miripan uya Papa apuripit̄'p̄.

¹⁴ Sises uya ka'pon epi'tisa' pi' Sapa' a'tai, t̄usakorota pe Esuwer̄ am̄' usenupato' iw̄' epuru uya ta'p̄ ka'pon am̄' pi', "6 kaisa ri moro w̄i esi miri e't̄rawasoman weyu. Miri ton weyu a'tai, isepi'tii' isi'ti', Sapa' a'tai pen," ta'p̄ iya. †

¹⁵ Sises uya eik̄'p̄, "Imiri'nokon wak̄ pe te'ku'san! Sapa' a'tai pe' iik̄n kon paka, isa'ka'si ri eukanin nan pen imiri'nokon iten apai tuna ensise'na ari kon pa? ¹⁶ P̄se ri ken pe' si uri'san Ep̄ra'an pa r̄'p̄, Se'tan † n̄wa'ti'p̄ 18 kaisa ri w̄piya euka pen ken pe' si Sapa' a'tai?" ta'p̄ Sises uya. ¹⁷ Seri ta iya a'tai, tanporo iteyaton non ipiyit̄'p̄, e'tane ka'pon am̄' epori'ma'p̄ tanporon wak̄ ton inkup̄n̄ pi'.

Mosta' Ena'pi Pantom̄

(Ma'siu 13:31-33; Ma' 4:30-32)

¹⁸ Miri a'tai, Sises uya ekama'po'p̄, "Iri kasa Papa e'to' esa' wann̄ pe esi? I'ri pi' miri kasa iyesei tukai' eka-ma uya? ¹⁹ Mosta' ena'pi kasa iyesei, ka'pon n̄pim̄n̄ t̄mainar̄ yau. Iya'ta, miripan ena eke pe, miripan panta po toron am̄' esi," ta'p̄ iya.

²⁰ Ekama'poka'p̄ iya kanan, "I'ri pi' miri kasa Papa e'to' esa' wann̄ pe esi ta uya? ²¹ P̄rowa a'sarutan̄'nin

kasa iyesei, uri'san nan̄m̄n̄, miripan uya p̄rowa † pokon pe eke pe iki'ma tanporo ipun yau iyena p̄'k̄ pona," ta'p̄ iya.

Aiko R̄'kwi M̄ra'ta

(Ma'siu 7:13-14, 21-23)

²² Miri a'tai, Sises uti esi'p̄ eke iwa ton pata awiri'ne ri, Surusiran pona t̄utii'ma ri, ka'pon am̄' enupa pi' iyesei'p̄. ²³ Ka'pon uya ekama'po'p̄, "Uyepuru, tu'kan kon pen ni si ka'pon am̄' pika'tito' oton Papa uya to' ato' pe t̄uya Ep̄n pona?" ta'p̄ iya.

Sises uya ta'p̄ to' pi', ²⁴ "I'ri'uti' kuru ri aiko r̄'kwi m̄ra'ta awiri ewon ni pi', ekama uya ipi'nokon, ap̄ne p̄ra tu'kan kon usi'tuto' oton ewom̄ i'se, e'tane to' ewonto' oton pen. ²⁵ Miri a'tai si, iuti esa' e'm̄'sa'ka, miripan uya m̄ra'ta a'koro, p̄roroi po iye'soto'kasa' esii'ma m̄ra'ta wipit̄ auya'nokon ipan pe ekama'po' pe, 'Ina epuru, m̄ra'ta a'kokaki ina iwano' pe,' miri e'tane, iyeik̄ iya 'nokon, 'Ii'tu uya 'nokon p̄ra man, miri pe p̄ra miri wini iuye'sa' kon ta uya p̄ra ri iyesei, tukai'. ²⁶ Miri a'tai nin si, 'Ipokon pe sa'ne ina n̄ta're'ti-tai ko, miri awonsi'ki ka'pon am̄' menupatai ko ina e'ma tau'ne.' ²⁷ Miripan e'tane, iyeik̄ iya 'nokon, 'Ii'tu uya 'nokon p̄ra man, miri pe p̄ra miri winon kon uye'sa' ta uya p̄ra ri iyesei. Entanti' upiyapai, tanporo imiri'nokon iri ku'nin nan!' tato' iya oton. †

²⁸ "Miri yau, ukaran nito' oton miri awonsi'ki i e'kititii'mato' oton, Ep̄ra'an, Aisi', Seko' miri awonsi'ki pu'kena' am̄' ene auya'nokon a'tai, Papa e'to' esa' wann̄ pe yau, iyeno'masa' kon e'tane. †²⁹ Ka'pon am̄' uye'to' oton w̄i enu uyep̄ wini, w̄i enu uti wini, w̄i enu enwo'net̄ wini, w̄i enu kamisi wini, miripan kon eretato' oton enta'nan pi' Papa e'to' esa' wann̄ pe yau. †³⁰ I'napai ri, kamoro iu'mat̄ pe na'ne' nan wapiya te'ton kon, miri awonsi'ki wapiya na'ne' nan iu'mat̄ pe te'ton kon," ta'p̄ Sises uya. ††

Sises Miri Awonsi'ki Era'

(Ma'siu 23:37-39)

³¹ Miri a'tai, Pari'si am̄' uyee'p̄ Sises piya', miripan kon uya ta'p̄ ipi', "Seri apai t̄ron ni airi enta, Era' e'ka-man pi' man iwini pi'," ta'p̄ to' uya.

³² Miripan kon eik̄'p̄ iya, "K̄ri ri pata ennakanin ipana'titanti' unkup̄n̄ pi': 'Iri a'kwar̄ ton enpa'ka pi' esi, miri awonsi'ki ka'pon am̄' epi'ti pi' esi, seri pe, awanapai ri niri, miri ema'sa' yau'ne ri nin si ut̄rawasooi u'ma'sa' pe iyesei miri.' ³³ Miri koro'tau ri nin si, uti ri, seri pe, awanapai ri, miri ema'sa' yau, Surusiran pona. I'napai ri iyesei, in̄' ri pu'kena' wito' p̄ra iyesei miri mi airi ri e'tane Surusiran po riken.

Sises Upokoita'p̄ Surusiran Pi'

³⁴ "Aiko si, Surusiran pon kon, Surusiran pon kon! Imiri'nokon, pu'kena' am̄' t̄'kanin n̄'san,

‡ p̄rowa—osor̄wau sata ton Kiri' maimu yau (½ bushel miri pe p̄ra 22 liters e'to' airi) †† 13:27 Eren 6:8 †† 13:28 Ma'siu 22:13; 25:30 ††† 13:29 Ma'siu 8:11-12 ††† 13:30 Ma'siu 19:30; 20:16; Ma' 10:31

† 13:14 E'sotas 20:9-10; Isu'taronomi 5:13-14 †† Se'tan—Makoi ese' isakon, Papa eseru ewaruma'tinin ta e'kwa pe.

ipiyanokon Papa nennoko'san wipi'nin nusan ti' ke. Inke ri sa'ne imunki amu' amuranuku i'se esi'pu, kiritiki uya tumunki amuranuku kasa tapiri o'koi', e'tane ikupu uya i'se pura iwesi'pu kon. ¹³⁵ Apune si enti', iiwu' kon e'nonkasa' iyena'nokon yawon pura. Ekama uya ipi'nokon, uyento' auya'nokon oton pen ni kanan seri enta', 'Pori' pe ri kari ri naye'ai'ne' Itepuru ese' yau esi, ^{††} ta auya'nokon pu'ku pona," ta'pu Sises uya.

Takuru'kenan Epi'ti'pu Sises Uya Sapa' A'tai

14 Sapa' a'tai, Sises uti'pu Pari'si amu' epuru iwu' ta' enta'nai'. Ipan pe ri to' esi'pu enpitu pi'. ² Miri yau si, takuru'kenan esi'pu miri itemekon ton miri awonsi'ki i'si ton a'sarutapi'sa'. ³ Sises uya Pari'si amu' miri awonsi'ki Main pi' enupanin nan ekama'po'pu, "Main awiri pe' e'ni pe iyese Sapa' a'tai takuru'kenan ka'pon epi'ti yau, miri pe pura kane kati?" ta'pu iya. ⁴ E'tane to' uya ri etapitu'pu. Miripan uya temiyatu tura'pu takuru'kenan pona, epi'ti'pu iya, miripan enoko'pu iya. ⁵ Miripan a'tai, to' ekama'po'pu iya, "Iri ken kupu auya imure, miri pe pura iikun paka uta'mo'kasa' pe iyese yau non akasa' ya' Sapa' a'tai? Imo'ka auya pen pe' inke pura?" ta'pu iya. ⁶ Iri nin si tato' to' uya pura ri iyese'pu miri.

Papa Uya Se Pe Ri Te'san Kupu Eke Pe

⁷ Taron ni a'tai, Sises uya iki'masa' kon ereutasa' ene'pu eke ton pe te'san apon po. Miripan kon pana ya' se panton ekama'pu iya: ⁸ "Inu' uya ri iki'masa' pe iyese yau, temari'masan uta're'ti koro'ta', eke ton pata'se' airi kereutai. Iya'tai pura, eke iyentaino ki'masa' iya esi. ⁹ Miri pe iyese yau, apatawono iki'manin nu'pu uya ta ipi', 'Puse irepaki ayapon ke.' Miri a'tai nin si, iyepiyi'sa' ereuta miri sepan pona ru'kwi nin si. ¹⁰ E'tane iki'masa' a'tai, sepan airi ru'kwi mereutai'. Apatawono uye'sa' a'tai, 'Se ya' pari wak ya' atamaki,' tato' pe iya ipi'. Miri a'tai, eke pe ikupu iya ipokon pe iki'masa' kon enu airi. ¹¹ Apune pura, eke pe te'ku'san tiwano' kon pe ena miri se pe ri, miri awonsi'ki se pe te'ku'san ena miri eke pe," ta'pu iya. ^{††} ¹² Miri a'tai, Sises uya ta'pu tapatawono pi', "Iye'ki'ma a'tai, itonpa ton niken ku'ki'mai, tapiyara ton ku'ki'mai, apune pura to' use'ma esi imiri tuki'mai'. ¹³ E'tane enta'nai' ka'pon amu' ki'ma auya pe iyese yau, entu'manin nan, ipu'tika'sa' ton, wasesenpa' nan, tenku'na' nan niken muki'mai'. ¹⁴ Pori' pe iwesi miri, to' uya iye'ma tane pura ri. Iyepu'pu eporo auya, ipokena' ton eri'sa' emu'sa'ka a'tai," ta'pu Sises uya.

Emari'man I'kiyari Pantomu
(Ma'siu 22:1-10)

¹⁵ Seri etasa' miri yau te'san tonpa uya a'tai, ta'pu iya Sises pi', "Pori' pe kuru kamoro esi miri enta'nai' pi' te'ton kon Papa e'to' esa' wanni pe yau," ta'pu iya.

¹⁶ Sises uya eiku'pu panton ekama pe, "Ka'pon uya eke kuru enta'nai' nito' koneka esi'pu. Miripan uya tu'kan kon ni ka'pon amu' ki'ma'pu. ¹⁷ Tenta'nakapu a'tai nin si, tupoitoru' ennoko'pu iya tunki'ma'san pana'tise'na, 'Isi'ti' si, tanporon ni si ekonekasa' man,' tukai'. ¹⁸ E'tane, tanporo tawapu kon eporo'pu to' uya. Wapiyaro' uya ta'pu, 'Seri pe kuru umi ennasa' uya man, miripan ense'na uti. Iri pe miri pi' ke'kupui.'

¹⁹ "Taron ni uya ta'pu, 'Seri pe kuru 5 kaisa ri asa'ri'ne i'mukansa' kon paka amu' waraino kon ennasa' uya man, miripan kon ituse'na uti seri. Iri pe miri pi' ke'kupui.'

²⁰ "Taron ni uya ri mari kanan ta'pu, 'Seri pe kuru emari'masa' man. Miri wenai, uti poken pura man,' tukai' to' usekama'pu.

²¹ "Seri si ekamase'na ipoitoru' enna'po'pu miri tepuru pi'. Miri pi' itepuru usakorota'pu ipan pe, miripan uya tupoitoru' apiyo'ma'pu, 'Inke pura enta pata ya'ne, eke ton asanta tawiri'ne, aiko ton tawiri'ne entu'manin nan ine'ta, ipu'tika'sa' kon, tenku'na' nan miri awonsi'ki wasesenpa' nan,' ta'pu itepuru uya.

²² "Miripan poitoru' uye'sa' uya ta'pu ipi', 'Uyapiyo'ma'pu auya siku'kapui, e'tane moro ri mari iuti man, iyaru pura,' ta'pu iya.

²³ "Miri a'tai, itepuru uya kanan takaa'pu tupoitoru' pi', 'Enta asanta ta'ne inni' nan pata ya'ne miri yawon kon pi' isi'ti' kuru mukai', uiwu' utaru'tika'to' pe. ²⁴ Ta uya ipi', kamoro unki'ma'san wapiya uya ui'kiyari onpa-to' oton pen,' ta'pu itepuru uya tapiyo' pi'," ta'pu Sises uya.

Sises Poitoru' Pe Uko'man Nito' Eseru
(Ma'siu 10:37-38)

²⁵ Anpisin ni uti esi'pu Sises a'kiri. To' winikui' tera'tii' ta'pu iya, ²⁶ "Inu' ri esi pura iyese upoitoru' pe tukupunu, tusan i'nunkai'ma, tano'pu, miri awonsi'ki tumunki amu', takon non miri awonsi'ki teparusi ton, tuko'mamu' eseru ri niri i'nunkai'ma ri uri i'nunkato' tuya entai. ²⁷ Miri awonsi'ki inu' ri tukurusukuui anapai pura na'ne' miri awonsi'ki upikiri itipai pura na'ne' esi upoitoru' poken pura ri. ^{††}

²⁸ "Ka'tawon iuti anamipai itonpa kon esi yau, iyereuta pen pe' wapiya eke pe pe' tupa'rataai esi ami poken ni tukai' ense'na? ²⁹ Isara'tisa' iya e'tane, i'ma'ka iya pura iyese yau, tanporon kon ennin nan uta'kiri miri ipi', ³⁰ 'Puse ri ru'kwi e'sara'ti'pu ami pi' e'tane, i'ma'ka iya pura iye'sa',' tukai'.

³¹ "Iya'tai pura si, kin ekoneka seri ko tautito' pe taron ni kin ewa'nomai', miri awonsi'ki itentai enai'. Iyereuta pen pe' isenuminkase'na 10,000 kaisaron kon tasoisaai amu' pe' esi pana' pe tukai' teyatnon uyepu pe iyese yau 20,000 kaisa ri tewa'nomai'?

³² Ikupu tuya poken pura iyese pi', tupoitoru' ton enoko iya kin piya' inni ri mari esii'ma ekama'pose'na tuko'manto' kon pe tusewa'nomai' pura. ³³ Miri pe iyese pi', upoitoru' pe e'pai iwesi yau, tanporon ni tnonkai' iwe'to' pe iyese.

† 13:34 2 Esturas 1:30 †† Eren 118:26; Iseremaya 22:5 ‡ 14:5 Ma'siu 12:11 †† 14:11 Ma'siu 23:12; Uru' 18:14

†† 14:27 Ma'siu 16:24; Ma' 8:34; Uru' 9:23

Ine'ne' Pen Waiyo
(Ma'siu 5:13; Ma' 9:50)

³⁴ "Waiyo esi wakꞀ, e'tane ine'ne' pe pꞀra iyenasa' yau, nai kasa ine'ne' pe kanan ikupꞀ? ³⁵ WakꞀ pe pꞀra ri iyese non iwano' pe miri pe pꞀra non isu pe; eno'masa' pe iyese.

"KꞀri tꞀpana ke na'ne' etanin pe, tiwi netai," ta'pꞀ Sis- es uya.

Itano'masa' RꞀpꞀ Karimeru
(Ma'siu 18:12-14)

15 TꞀron ni a'tai, pꞀrata amꞀranꞀnin nan miri awonsi'ki tꞀmakooikena' nan amꞀra esi'pꞀ Sises woi imaimu etase'na. ² E'tane Pari'si amꞀ' miri awonsi'ki Main pi' enupanin nan etarerumꞀpꞀ, "PꞀse ri ka'pon uya tꞀmakooikena' nan kupꞀ tꞀtonpa pe, to' pokon pe ri iyenta'na!" ta'pꞀ to' uya. ¹³ Miri a'tai nin si, Sises uya seri ton panton amꞀ' ekama'pꞀ miri to' pi', ⁴ "Iya'tai pꞀra, 100 kaisa ri karimeru amꞀ' itikꞀn ton itonpa kon esi yau, miripan kon tonpa utano'masa' pe iyese yau, 99 pan kon pe' ninnin pen ayupon pata yau itano'masa' e'ma'pꞀ tau tꞀutito' pe eporo tꞀuya pꞀ'kꞀ pona ri? ⁵ Eposa' tꞀuya a'tai, pori' pe esii'ma ti'mꞀye'pi pona anꞀmꞀ iya. ⁶ Miri a'tai, tꞀtonpa ton ki'ma iya, miripan uya ta to' pi', 'Epori'manpai'nokon. UikꞀn karimeru itano'masa' rꞀ'pꞀ eposa' uya man! ⁷ Miri eka-ma uya ipi'nokon, miri kasa kuru si iyese epori'man esi eke pe EpꞀn po tikin nan tꞀmakooikenan era'tisa' a'tai, kamo 99 kaisaron kon ipokena' ton ka'pon amꞀ' pi' pori' pe e'ni entai.

Itano'masa' RꞀ'pꞀ PꞀrata Pun

⁸ "Miri pe pꞀra, uri'san uya 10 kaisaron pꞀrata pun ^{††} tonpa ano'ma'pꞀ pe iyese yau tikin ni, i'ri ken si kupꞀ iya? TꞀraan'puui po'ti iya, tiwꞀ' akorokato' pe tꞀuya, iwarinpa iya, eporo tꞀuya pꞀ'kꞀ pona. ⁹ Eposa' tꞀuya a'tai, tꞀtonpa ton ki'ma iya, miripan uya ta to' pi', 'Epori'manpai'nokon, itano'masa' rꞀ'pꞀ upꞀrataai eposa' uya man! ¹⁰ Miri kasa ri mari iyese ta uya ipi'nokon, Papa inserꞀi amꞀ' epori'ma tikin nan ni tꞀmakooikenan era'tisa' a'tai," ta'pꞀ Sises uya.

Itano'masa' RꞀ'pꞀ Imu

¹¹ Miyari ri Sises usaurokꞀ'pꞀ, "Moro ka'pon esi'pꞀ asa'ron kon imunki. ¹² Iyakon uya ta'pꞀ tꞀkꞀipꞀnꞀ pi', 'Papai, uyena' intꞀrꞀnꞀ pe te'sen iimamin itꞀka'ki,' ta'pꞀ iya ipi'. Miripan uya timamin ratoika'pꞀ to' kaisa ri. ¹³ Inke kuru pꞀra ri miri pata'pꞀ pe, imu akon si uya tanporo tiwano' pe iye'nonkasa' amꞀranꞀkꞀ'pꞀ. Miripan uti'pꞀ innon pata ya'. Miri yau nin si tꞀpꞀrataai ma'tanꞀkꞀ'pꞀ iya miri. ¹⁴ Tanporon ni nin si ma'tanꞀkꞀ'pꞀ iya pata'pꞀ pe, iwankan uta'mo'ka'pꞀ miri, miri pata yau, miripan ekota'ma'pꞀ. ¹⁵ Miri tꞀpo,

† 15:2 Uru' 5:29-30 †† 10 kaisaron pꞀrata pun—10 tꞀra'kuma, Kiri' maimu yau; tikin ni esi tikin ni wꞀi e'tꞀrawasoman nꞀ'pꞀ epe'pꞀ ta e'kwa pe iyese'pꞀ.

iti'pꞀ patawon piya' tꞀtꞀrawasooi epose. Miripan uya tikꞀn non peiruku amꞀ' ewe'se'na ennoko'pꞀ. ¹⁶ Miripan nꞀ'kwi esi'pꞀ peiruku amꞀ' i'kiyari pi' enta'napai. E'tane inꞀ' uya ri irepa'pꞀ pen iti'kiyari ke. ¹⁷ Isenu-minkato' uya nin si eporo'pꞀ miri. Miripan uya, 'UkꞀipꞀnꞀ apiyo' ton i'kiyari esi seri eke pe ri to' entai ri,' ta'pꞀ iya. 'E'tane si, seri yau apꞀ'ka'ni pi' esi. ¹⁸ En-na'po seri, tase'na ukꞀipꞀnꞀ pi'; Papai, e'makoimasa' man Papa winikꞀi' miri awonsi'ki iwini'kꞀi' niri. ¹⁹ Imu tukai' uyesakꞀi, e'tane pꞀra ayapiyo' ton tonpa pe uku'ki.' ²⁰ Miripan enna'po'pꞀ tꞀkꞀipꞀnꞀ piya'.

"Inni ri mari iye'tane, ikꞀipꞀnꞀ uya ensa' esi'pꞀ. Miripan tense isentu'ma'pꞀ, miripan eka'tumꞀ'pꞀ a'sise'na. Miri tꞀpo, ereutanꞀkꞀ'pꞀ iya, a'su'kapitꞀ'pꞀ iya etupa pe. ²¹ Imu uya ta'pꞀ ipi', 'Papai, e'makoimasa' man Papa winikꞀi' miri awonsi'ki iwini'kꞀi' niri. Imu tukai' uyesakꞀi.' ²² Miripan e'tane ikꞀipꞀnꞀ uya ta'pꞀ tapiyo' ton pi', 'Inke pꞀra wakꞀ ipon ine'ti' iponti kon pa, irimuui intꞀti' itemiyatꞀ pi'. WakꞀ ke kuru isapatooi'titi'. ²³ Eka'nꞀ'sa' paka ine'ti' iwini kon pa. Enta'nan-pai'nokon umu uye'sa' pi'! ²⁴ PꞀse ri si umꞀre ima'tasa' kasa, iye'sa' rꞀ'pꞀ e'mꞀ'sa'kasa' pe ri upona iyese pi'. Itano'masa' rꞀ'pꞀ e'seposa', ta'pꞀ iya to' pi'. Miripan kon e'sara'ti'pꞀ enta'nan pi'.

²⁵ "Miri koro'tau si, eke imu esi'pꞀ miri umi yau. Iuti piya' a'ko pe iye'sa' a'tai, wai uturumꞀ miri awonsi'ki tꞀumanunsan eta'pꞀ iya. ²⁶ Miripan uya tapiyo' ton tonpa ki'ma'pꞀ, miripan ekama'po'pꞀ iya, 'Iri ne'ku'an? tukai'. ²⁷ Miripan eikꞀ'pꞀ iya, 'Ayakon enna'posa'. Miri pi' eka'nꞀ'sa' paka wisa' ikꞀipꞀnꞀ uya, atu' pe ri iyen-na'posa' pi', ta'pꞀ iya. ²⁸ Ewonpai pꞀra irui usakoro-tasa' esi'pꞀ.

"Ewonki,' ka'se'na ikꞀipꞀnꞀ epa'ka'pꞀ.

²⁹ "Miripan uya tꞀkꞀipꞀnꞀ eikꞀ'pꞀ, 'ApꞀne uyeta', amaimu pꞀreme'nin pen sa'ne uri ko; ayapiyo' pe tꞀuko'mansen inke ri wꞀipiya ton kaisari ri, e'tane utonpa ton pokon pe epori'mato' pe urepanin pen ni imiri. ³⁰ E'tane si pꞀse ri imu ayapuruui, ipꞀrataai ma'tanꞀ'nin nꞀ'pꞀ ekuman pi', miripan enna'posa' yo' pe, eka'nꞀ'sa' paka mꞀre wisa' auya,' ta'pꞀ iya.

"Miripan eikꞀ'pꞀ ikꞀipꞀnꞀ uya, ³¹ 'Upiyau te'sen imiri tiwiri ri, miri awonsi'ki tanporon ni upiyau na'ne' miri iiwano', ta'pꞀ ikꞀipꞀnꞀ uya ipi'. ³² E'tane pꞀse ri ayakon enna'posa' pi', itano'masa' rꞀ'pꞀ pe iyese pi', ima'tasa' kasa ri iko'mansa' pi' epori'man,' ta'pꞀ ikꞀipꞀnꞀ uya ipi', ta'pꞀ iya.

Emiya'pokena' PantomꞀ

16 Panton ekama'pꞀ Sises uya tꞀpoitorꞀ ton pana ya', se tawon: "Miri yau ka'pon esi'pꞀ ipꞀrataaike', miripan esi'pꞀ timamin esa' ke. TꞀron ni a'tai, itepuru piya' ka'pon uti'pꞀ tepuru pꞀrataai miri awonsi'ki itimamin ma'tanꞀkꞀ iya ekamai'. ² Miri a'tai, iki'ma'pꞀ iya ekama'poto' pe tꞀuya, 'Ka'pon amꞀ' uya upana'tisa' man iyaseru ke, miripan apurisa' uya man. Iyenau iye'sa' rꞀ'pꞀ pꞀrata miri awonsi'ki uimamin apon nꞀ'pꞀ kareta ikonekaka'ki. Miri enta' uimamin esa' pe iwe'to' oton pen miri,' ta'pꞀ iya.

³ “Miripan apiyo' usenuminka'pə, 'Uyepuru uya, “Mirī enta' uimamin esa' pe iwe'to' oton pen miri,” tasa' upi'. I'ri ri ku'to' pe uya ko? Pana' pe pəra e'ai' sa'man tərawasō kupə uya poken pəra, ipiyitə ri enkuui pe enasa' yau. ⁴ Si'tuyai', uyepuru imamin anənnin nə'san pika'ti uya miri, to' uya niri upika'tito' pe, tiwə' kon ta' to' uya uyereutanə'to' pe ri,' ta'pə iya.

⁵ “Miripan uya te'mai' pəra tepuru imamin e'ma'tinin nə'san ki'ma'pə, miripan kon uyee'pə tikin pa'ne. Wapiya iye'sa' ekama'po'pə iya, 'I'ri kaisa ri te'mai' pəra uyepuru imamin ari'pə auya nai?' ta'pə iya ipi'. ⁶ '800 kiyaran e'to' airi are' kasi', † ta'pə iya nin si miri.

“Miripan pi' ta'pə iya, 'Se si imenuka' 400 kaisaron iten karapa, are' kasi' tukai', ta'pə iya. ⁷ Miri təpo, ite'ma'pə pe iye'sa' ekama'po'pə iya, 'I'ri kaisa ri te'mai' pəra uyepuru imamin ari'pə auya nai?' ta'pə iya ipi'.

“1,000 kaisa ri pərowa paikii,' † ta'pə iya.

“Miripan pi' ta'pə iya, 'Se si imenuka' 80 kaisa ri pərowa paikii tukai', ta'pə iya.

⁸ “Miripan etasa' itepuru uya a'tai, apuripitə'pə iya, iri ku'sa' iya ri e'tane, təkō'manto' e'ma konekasa' iya pi'. Serī ta uya apəne pəra serī non pon kon esi emiya'poke' ton non eseru wenai uta'kwarəkan pi' te'san, Papa munki uta'kwarəka non eseru pi' pəra ri nin iyese miri.

⁹ “Ta uya ipi'nokon, ipərataai kon miri awonsi'ki iimamin kon ke entu'manin nan ipika'titi' tətonpa ke iwesi kon pa, miripan ipərataai kon u'ma'sa' a'tai, Papa uya irepato' kon pe apata kon ke Epən po. ¹⁰ Inə' ri aiko pe irepasa' uya wakə pe ikupə yau, eke ke irepa ri miri wakə pe ikupə iya pi', e'tane inə' ri kəri tərēpasa' ma'tanə'nin nə'pə repa pəra ri iyese miri eke ke. ¹¹ Miri kasa si serī non pon pərata miri awonsi'ki mamin ma'tanə'nin pe iwesi yau, Papa uya wakə nin si iimamin ke Epən pon ke irepa pəra ri iyese miri.

¹² Ka'pon imamin ma'tanə'sa' auya yau, inə' uya ri irepa iimamin ke kupə auya? ¹³ Inə' ri iyapiyo' pe te'sen esi pəra iyese asa'ron kon tepuru ton apiyo' pe. Tikin nan ewaruma'ti iya, isakon i'nənka iya; tikin nan pi' ita'si, isakon sanoma iya pəra. Asa'ri ri mari Papa miri awonsi'ki pərata apiyo' pe iwesi kon pəra iyese,” ta'pə iya. †

Itekare Awiri E'nito' Ipərataaike' Pe E'pai E'ni Entai
(Ma'siu 11:12-13; 5:31-32; Ma' 10:11-12)

¹⁴ Serī ta Sises uya etasa' təuya'nokon a'tai, Pari'si amə' uya isapema'pə, apəne pəra pərata i'nənkanin nan pe tesi kon pi'. ¹⁵ Miri a'tai, ta'pə iya to' pi', “Imiri'nokon kuru sa'ne si kamoro ko wakə pe te'ku'san ka'pon amə' enu airi, e'tane Papa uya iitu kon pərata i'nənka auya'nokon ti'nənka auya'nokon entai, tukai'. Ka'pon uya wakə tato' ipi' pi', Papa uya iiri ta.

¹⁶ “Main Mosi' winon miri awonsi'ki pu'kena' amə' Maimu esi'pə meruntī pe, Isaan Pa'tes uyepə pə'kə

pona; miri si'kiri Papa e'to' esa' wanni pe ekareei usekamasa' serī, miripan pikiri e'pai tu'kan kon ni uta'kwarəkan pi' man. ¹⁷ Sa'man pe pəra ri iyese Epən miri awonsi'ki non pəra iyena aiko pe ri na'ne' pen nəwarai'ka'pə uta'mo'ka pen Main apai. †

¹⁸ “Inə' ri tənə'pə nonkayai'ne' miripan uya təron ni uri'san mari'ma, ekuma pe iyese, miri awonsi'ki ka'pon inonkasa' rə'pə mari'mayai'ne', ekuma pe iyese,” ta'pə Sises uya. ††

Imaminke' Miri Awonsi'ki Urasaras

¹⁹ Sises uya ta'pə, “Ka'pon esi'pə moro imaminke', tətari renen miri awonsi'ki wakə ri ipon renen tato', epe'kena' ton ni. Eke pe ri itikiyari esi'pə. ²⁰ Moro kanan si entu'manin esi'pə miri, ipon pən, itimamin pən, itikiyari pən, erekə'pan, Urasaras itese'. Miripan nin si tase to' uya ininpitə'pə miri, imaminkena' mərə'ta nau.

²¹ Enta'napai iyese'pə ipərataaikena' ka'pon i'kiyari punu'pi pi'. Pero amə' uye'pitə'pə iterekə'ami'kai'.

²² Miri koro'tau, iyeri'kaa'pə. Miripan nin si ari'pə in-serə amə' uya, Papa apurinin nan eri'sa' utise' ya'. Miri yau nin si, Urasaras uya Epəra'an tətīpiya eporo'pə miri pena ima'tasa' rə'pə. Imaminkena' ri niri eri'kaa'pə, miripan ekepu u'na'ti'pə to' uya, ²³ miripan uti'pə apo' ya', ††† isi pata ya'. Miri awonsi'ki si tenu tərə'pə iya miri. Miripan uya Epəra'an piyau Urasaras ene'pə inni kuru tēpiyapai. ²⁴ Papai, Epəra'an, upi' isentu'maki! Urasaras enno'ki tuna ka' temiyatə tēki'se uyesen amankai' iye'to' pe. Isi yau e'ai' a'ne' yau, ta'pə iya nin si miri. †

²⁵ “Mooi, mi'tuyan pe' nurine iwesi a'tai, pori' pe ri iuko'mamə'pə, Urasaras kanan iri ri moronka pi'. Miripan e'tane nin si, serī yau wakə pe ri iyese miri, imiri kanan si isi yau. ²⁶ Miri pona ipiya' utin poken pəra e'ni serī awonsi'ki, yaranta uya uwa'kə'sa' kon, uya'sanau'nokon iyese. Inə' ri uti poken pəra miyari. Miri apai niri serī ya' inə' ri uyepə poken pəra, ta'pə iya ipi'.

²⁷ “Miri pi' ita'kwarəka'pə ipan pe, 'Warai yau ken si, Urasaras enno'ki ukəipənə iwə' ta' ²⁸ 5 kaisaron kon uyakon non panamase'na, serī ya' to' uyepə namai'. Wakə pe to' uko'manto' pe, Papa Maimu awiri, ta'pə iya.

²⁹ “Miripan pi' Epəra'an uya ta'pə, 'Moro ri Mosi' maimu rə'pə esi miri, miri awonsi'ki pu'kena' amə' maimu rə'pə esi miri, tiwi to' netai, iyawiri te'to' kon pe, ta'pə iya ipi'.

³⁰ “Kane, Papai Epəra'an, miri apuri to' uya pəra ri iyese, serī awon kuru nin ti, ima'tasa' rə'pə e'mə'sa'kasa' uya tauro'ka kon a'tai, to' uya kuru ri nin apuri miri təmako'ki kon apai ri nin si to' era'ti, ta'pə iya nin si miri.

³¹ “Miripan pi' Epəra'an uya ta'pə, 'Mosi' miri awonsi'ki pu'kena' amə' auro'ka'pə Papa uya, to' uya imenukato' pe, miri awiri pəra to' esi a'tai, uruwai'

† 800 kiyaran e'to' airi are' kasi'—100 kaisaron pa'tos, Kiri' maimu yau. †† 1,000 kaisa ri pərowa paikii—800 koros, Kiri' maimu yau. † 16:9 Topayas 4:9-11 †† 16:13 Ma'siu 6:24

‡† 16:17 Ma'siu 5:18 ‡†† 16:18 1 Koren 7:10-11 ‡††† apo' ya', Etis Kiri' maimu yau; Eriku'pə Ton Pata'se' ta e'kwa pe. † 16:24 2 Estras 7:36; 8:59

awon ni e'mu'sa'kasa' e'tane to' uya niri imaimu etato' oton pen ni,' ta'pu iya nin si miri ipi,'" ta'pu Sises uya to' pi'.

Ka'pon Amu' Umakoita Emapu'ti
(Ma'siu 18:6-7, 21-22; Ma' 9:42)

17 Sises uya ta'pu tupoitoru ton pi', "Makoi ya' ka'pon uta'mo'kato' ri e'ku'to' pe iyese, e'tane nin si isi yau kuru man ti iye'kupu emapu'tinin nu'pu.

²Waku iwa pe ri iyese eno'ma a'tai parau ka' ti' a'nai' e'pato' yai tewa'tii' i'mu pi' pwsamoro aiko ton nu'kwi tonpa e'makoima emapu'ti iya entai. ³Miri wenai, ti'tui' e'ti'.

"Itonpa e'makoimasa' a'tai, auro'kaki miri enta' ikupu iya namai'; tumakooi apai iyera'tisa' a'tai, ipi' isentu'maki. ⁴Tikin nan wui yau inke ri ipi'

iyemakoimapitu a'tai, miripan enna'popitu ipiya' a'tai, 'Umakooi apai era'tisa' man,' tase'na ipi' isentu'maki,'" ta'pu iya.

Sises Usauroku'pu Apurito' Pi'

⁵Itekare ekamanin nan pe enno'sa' kon uya ta'pu, "Ina Epuru, ina uya apurito' iku'ki eke pe," ta'pu to' uya.

⁶To' eiku'pu iya, "Apurito' auya'nokon esi yau, aiko ru'kwi mosta' ena'pi kasa, ta auya'nokon ni miri yui, moru'peri tato' ye' pi', 'Ekuru'ka', parau ka' iye'pimi pa,' ta auya a'tai, amaimu awiri ri iyese.

⁷"Iya'tai para, tupoitoru ke itonpa e'sa' yau non aninin miri pe para karimeru amu' pa'simanin. Iyena'posa' a'tai umi apai, 'Isi'ki eretaki enta'nai', tawon pe' imiri? Kane. ⁸Ta auya ipi', 'Ui'kiyari ikoneka' unta'napa pa, miri tupo ri nin si, iyenta'na pari,' tawon imiri. ⁹Tenki tato' auya para ri iyese ipoitoru pi' amaimu awiri iye'sa' pi'. ¹⁰Imiri'nokon kanan miri kasa ri iwe'to' oton kon miri Papa uya inkupunu kon ke irepasa' kon i'ma'kasa' auya'nokon yau, ta auya'nokon nin si miri, 'Sepa' nan nu'kwi ri nin sa'ne ina, ina uya tuturawasooi kon i'ma'kasa' man,' ta auya'nokon,'" ta'pu Sises uya.

10 Kaisaron Kon Ereku'pa' Nan Epi'ti'pu Sises Uya

¹¹Sises uti koro'tau Surusiran pona, Sameriya miri awonsi'ki Kiyarari a'sanawiri, ¹²eke iwa pata eporo iya koro'tau, 10 kaisaron kon ereku'pa' nan ¹³uy eporo'pu. Inni Sises piyapai to' e'soto'ka'pu, ¹³miripan kon uki'pi'numu'pu, "Sises, ina epuru, ina pi' isentu'ma!" ta'pu to' uya.

¹⁴To' ensa' iya a'tai, ta'pu iya, "Entanti', isekamatanti' use'man nito' turawasomanin nan piya' iusepi'tisa' kon ni man tato' pe to' uya," ta'pu iya. To' uti koro'tau, to' usepi'ti'pu. ¹⁵Tikin nan nin si enna'po'pu Sises piya' tausepi'tisa' tense, ipan pe kuru ri Papa apuripitu'pu iya. ¹⁶Sises

† 17:3 Ma'siu 18:15 †† ereku'pa' nan—Kiri' maimu ere' esi miri paran pi'pi pi' te'sen ese' pe, leprosy paran tausepi'tisen pen ese' pe kuru iyese'pu pen ni. † 17:14 Ripaiti'kas 14:1-32

pu'ta piya' ita'mo'ka'pu tenki ta tuuya ekamanin pe, pu'se ri esi'pu miri Sameriya pon pe. ¹⁷Sises uya eka-ma'po'pu, "10 kaisaron kon pen pe' imiri'nokon nusepi'tii? Nai kamo ken si itonpa ton? ¹⁸Iri pe iyese pi' Esuweru amu' enna'po tane para ri imiri riken Esuweru pen ni nin enna'posa' Papa apuripi'se'na?" ta'pu iya. ¹⁹Miri a'tai, ta'pu iya ipi', "E'mu'sa'ka', enta. Papa apuri auya uya ri iyepi'tisa' man," ta'pu Sises uya ipi'.

Papa E'to' Esa' Wannu' Pe Uye'to'
(Ma'siu 24:23-28, 37-41)

²⁰Turon ni a'tai kanan, Pari'si amu' uya Sises eka-ma'po'pu, "Iri a'tai Papa e'to' esa' wanni pe uyepu?" tukai'.

Sises uya to' eiku'pu, "Enton para ri iyese miri Papa ena a'tai esa' wanni pe, ²¹Inu' uya ri, 'Seri ne' ko,' miri pe para, 'Miri ne' ko,' ta para ri iyese, apune para, Papa e'to' esa' wanni pe esi iyewan kon yau ri,'" ta'pu iya.

²²Miripan uya ta'pu tupoitoru ton pi', "Iweyu uye'ni pi' man Ka'pon, Papa winon inenpai iwe'to' oton kon, e'tane ento' auya'nokon oton pen ni. ²³Ka'pon amu' uya tato' oton, 'Mi airi man,' miri pe para, 'Se airi man,' e'tane ta to' uya pikiri ri kitipi'tuu. ²⁴Ka'pon, Papa winon weyu e'seposa' a'tai, kamiri' e'wei'ti uya ka' a'kwaka ipu'ku pona'ne kasa kuru iyese miri. ²⁵E'tane wapiya tanporon ni e'ne' moronkato' iya esi, miri awonsi'ki seri a'taino kon uya ewaruma'tito' pe ri iyese.

²⁶"Nowa a'tai iyese'pu na'ne' kasa kuru, miri kasa ri mari iye'to' oton Ka'pon, Papa winon weyu a'tai. ²⁷Ka'pon amu' esi'pu uta're'tin pi' miri awonsi'ki emari'man pi' miri awonsi'ki e'turu'ni pi' emari'man ni-to' yau Nowa ewomu' a' ya' weyu pona ri. Miri a'tai, eke pe i'muru'pu uyee'pu, miripan uya tanporo to' ma'tanu'pu. ²⁸"Iyepu rawiri Ra' a'tai iyese'pu kasa ri mari iye'to' oton. Ka'pon amu' esi'pu uta're'tin pi' miri awonsi'ki kuru'po'pi, e'pin ni pi' miri awonsi'ki iuti amipitu pi'. ²⁹E'tane Ra' uya Satan nimi'pu tupo, apo' miri awonsi'ki soru'pa uyee'pu Eru'ni poi miri to' ma'tanu'se'na. ³⁰"Miri kasa kuru iye'to' oton Ka'pon, Papa winon usenpoika weyu a'tai. ³¹Miri wui a'tai, inu' ri tiwu' nakapu po na'ne' kuu'tinin tiwu' tawon timamin kan. Miri kasa ri kanan, inu' ri tumainaru yau na'ne' niri kusenna'ponin pata pona i'ri kan ni. ³²Ra' no'pu esi'pu na'ne' kuru nesii iyenu kon yau, timamin pi' iyera'tipi'sa' ru'pu. ³³Inu' ri tuuko'manto' inko'manu'paina uya inonkato' oton, miri awonsi'ki inu' ri tuuko'manto' nonkanin uya ikoneka miri. ³⁴Ekama uya ipi'nokon: Miri ewarupuu tau, asa'ron kon ka'pon amu' e'to' oton te'nuntu' kon apon po; tikin ni anuntu' oton, isakon e'ninto' oton. ³⁵Asa'ron kon uri'sami'si amu' e'to' oton a'nai' e'pa pi'; tikin ni anuntu' oton, isakon e'ninto' oton. ³⁶(Asa'ron kon kanan ka'pon amu' e'to' oton tumainaru kon yau. Tikin ni

†† 17:26 Iseneses 6:5-8 ††† 17:27 Iseneses 7:6-24 †††† 17:29 Iseneses 18:20—19:25 ††††† 17:31 Ma'siu 24:17-18; Ma' 13:15-16 § 17:32 Iseneses 19:26 §† 17:33 Ma'siu 10:39; 16:25; Ma' 8:35; Uru' 9:24; Isaan 12:25

anunto' oton, isakon e'ninto' oton," ta'pə Sises uya.) †
 37 "Nai airi, Itepuru?" ta'pə to' uya.
 To' eikə'pə iya, "Eke' airi ri anwana amə' amərato'
 oton," ta'pə iya to' pi'.

Itaan'pə Ima'tasa' Rə'pə Pantomə

18 Sises uya nin si panton ekama'pə təpoitorə ton enupanin pe tiwiri ri təwipəremasan pe to' e'to' pe təuseta'kai' pəra ri. 2 Sises uya ta'pə, "Moro eseru aimenkanin esi'pə pata yau, Papa Maimu apurinin pen ni miri awonsi'ki ka'pon amə' pi' təusentu'masen pen ni. 3 Miri yau, itaan'pə ima'tasa' rə'pə esi'pə tiwiri ri ata'kwarəkai' təuye'pi'sen ipiya', 'Upika'tiki uma'tanəkə i'se na'ne' uyeyaton enapai,' tap'i'se'na.

4 "Inke ri ipika'ti iya pəra iyəsi'pə, e'tane nin si isenu-minka'pə miri, 'Apəne pəra tiwiri ri itaan'pə ima'tasa' rə'pə uye'pitə pi' uyewana'tise'na, miri enta' nin si uye-wana'ti iya pen miri. Miri pe iyəsi pi', ipika'tikapə uya seri i'se iye'to' ke, Papa namanin pe pəra ri e'tane, miri awonsi'ki ka'pon amə' pi' təusentu'masen pe pəra ri e'tane,' ta'pə iya," ta'pə Sises uya.

6 Miripan pi' Sises uya ta'pə, "Isenupati' iri, eseru aimenkanin pi'. 7 Miri ku'sa' iya pi' itaan'pə ima'tasa' rə'pə pi', Papa nin si wakə eseru aimenkanin kamo ka'pon amə' tənənəmə'san iwano' pe, tiwiri ri təpika'ti-to' kon ekama'ponin nan. Tinin pi' iyəsi pen nin kəri eseru aimenkanin kasa. †8 Ekama uya ipi'nokon, Papa uya inke pəra ri nin wakə kupə to' iwano' pe. E'tane, Ka'pon, Papa winon uyepə a'tai ken pe' si, ka'pon amə' ri pe' eporo iya tapuri pi', ipəreman pi' seri non po?" ta'pə Sises uya.

Pari'si, Pərata Aməranə'nin Pantomə

9 Sises uya panton ekama'pə wakə pe Papa enu yau tesi kon pe ekamanin nan pi', tərən kon eno'mai'ma iri pe, se tawon, 10 "Iprəmai' asa'ron kon ka'pon amə' uti'pə Esuwerə amə' use'mato', ipəremato' iwə' ta', tikin nan esi'pə Pari'si pe, miri awonsi'ki isakon esi'pə pərata aməranə'nin pe. 11 Pari'si e'soto'ka'pə təpi' ri asauro'se təwipərema itese', 'Papa, tenki ta uya seri ipi' tanporon kon entai ri wakə pe esi pi'. Tərən kon man iri ton ni, makoi ku'nin nan ni, e'tane uri esi mentaino pe pəra, kasi ye' pe pəra, tekumasen pe pəra, kəri ri pərata aməranə'nin kasa pəra ri esi. 12 Təuseru-masen uri tenta'nai' pəra asa'ri wəi suntaaka a'sanau'ne, miripan irepato' tənin ‡ uri tasa' auya awiri uneporo'pə apai,' tukai' iyipərema'pə.

13 "E'tane pərata aməranə'nin e'soto'kasa' esi'pə inni ri Pari'si piyapai, Epən winikəi' tenu tərə'pə iya pen ni, e'tane təpəropo wipitə'pə iya təupokoita təmakoiki ke tesi pi' ekamanin pe, 'Papa, upi' isentu'maki, uri sa'ne təmakoiki enan,' ta'pə iya." †

14 Sises uya ta'pə, "Ekama uya ipi'nokon, pəse ri, isakon pen, ekonekasa' Papa pokon pe enna'po'pə, apəne pəra mi pe te'ku'sen ena miri se pe ri, miri

† Tərən ni ton imenukasa' yau 36 pəra iyəsi. †† 18:7 Saira' 35:19 ‡ Tai—10 kaisa ri i'ri ri eposa' a'tai, tikin ni inonkato' iyai ta e'kwa pe. †† 18:13 Mana'sa 8

awonsi'ki se pe ri te'ku'sen ena miri eke pe," ta'pə iya. †

Sises Miri Awonsi'ki Məre Amə'
 (Ma'siu 19:13-15; Ma' 10:13-16)

15 Ka'pon amə' uya təmunki kon nee'pə Sises uya to' a'pi'to' pe. Ipoitorə ton uya seri ensa' a'tai, to' sanon ton eseremekə'pə to' uya. 16 E'tane ri, Sises uya məre amə' ki'ma'pə təpiya', "Tiwi məre amə' nəyepəi upiya'; to' kəsereutanə'təu, apəne pəra Papa e'to' esa' wannī pe kuru esi pəsamoro waraino' nan iwano' pe. 17 Ina-pairon ekama uya ipi'nokon, inə' ri Papa e'to' esa' wan-ni pe eporo iya pəra na'ne' məre kasa te'se, epa'kato' oton pen ni ya'," ta'pə iya.

Imaminke' Moineri'pi
 (Ma'siu 19:16-30; Ma' 10:17-31)

18 Tikin nan itepuru uya Sises ekama'po'pə, "Wakə ti'sa, i'ri kuru ku'to' uya esi wakə uko'man nito' tiwiri ri, epoto' pe uya?" ta'pə iya.

19 "Iri pe iyəsi pi' wakə tukai' uyesakə auya?" tukai' Sises uya eikə'pə. "Inə' pəra ri iyəsi wakə e'tane Papa riken. 20 Mosi' nəmenuka'pə i'tu auya: 'Iyemari'masa' uri'san kəsəkumankai, inə' ri kə'winii, ama' pe kesii, kasi pe ka'pon pi' kasaurokəi, ikəipənə miri awonsi'ki asan niri inamaki,' †† tawon," ta'pə Sises uya.

21 "Məre' esi'pə si'kiri ri tanporo seri ton awiri ri uko'mansa' man," ta'pə iya.

22 Seri etasa' Sises uya a'tai, ta'pə iya ipi', "Tikin nan niken iyawiri iwe'to' e'ku'sa' man; tanporo iimamin pe na'ne' ikə'pə'pomaki, miripan itepe'pə tərə pa en-tu'manin nan ena', miripan epe'pə pe wakə eporo pa Epən po. Miri ku'sa' auya təpo, upikiri si isi'ki," ta'pə iya. 23 Seri etasa' iya a'tai, ipan pe ika'ni' pəra iyena'pə, apəne pəra imaminke' pe kuru iyəsi'pə.

24 Sises uya ene'pə, miripan uya ta'pə, "Sa'man pe ku-ru ri iyəsi imaminke' ton epa'ka poken pəra Papa e'to' esa' wannī pe ya'! 25 Inai ri iyəsi, sa'man pe pəra ri kiyamerə epa'ka akusa enu euta awiri imaminke' epa'ka Papa e'to' esa' wannī pe ya' entai," ta'pə Sises uya.

26 Seri etanin nə'san uya nin si ekama'po'pə miri, "Inə' kuru ken si epika'ti?" ta'pə to' uya.

27 Sises uya to' eikə'pə, "Ka'pon pona sa'man pe na'ne' esi sa'man pe pəra Papa pona," ta'pə Sises uya to' pi'.

28 Pi'ta uya ta'pə ipi', "Tanporon ni sa'ne ninsa' ina uya ipikiri təutito' kon pe!" ta'pə iya.

29 "Ina'pairon ekama uya ipi'nokon, inə' ri təpata'se' miri pe pəra tənə'pə miri pe pəra takon non miri pe pəra təsanon miri pe pəra təmunki ton ninnin nə'pə Papa e'to' esa' wannī pe wenai, 30 uya tu'ke ite'kwa ri seri a'tai teposen miri awonsi'ki seri enta' te'ton a'tai teposen tiwiri uko'man nito' eporo pəra iyəsi ta pen ni," ta'pə iya.

†† 18:14 Ma'siu 23:12; Uru' 14:11 ††† E'sotas 20:12-16; Ista'taronomi 5:16-20

Itosoruwano Pe Teri'to' Pi' Sises Usaurokupu

(Ma'siu 20:17-19; Ma' 10:32-34)

³¹ Sises uya 12 kaisaron kon tupoitoru ton tapan-takai' ta'pu to' pi', "Uti'nokon seri Surusiran pona. Miripan tanporon ni pu'kena' amu' numentuka'pu Ka'pon, Papa winon pi' uta'ku'tito' oton miri yau. ³² To' uya itu'to' oton Esuweru amu' pen ena', isapemato' oton to' uya, to' eta'tapi'to' oton ipona, to' uya ari'po'pi'to' oton, miri awonsi'ki to' uya ri iwito' oton. ³³ Itosoruwano wai a'tai, iye'mu'sa'kato' oton kanan," ta'pu iya.

³⁴ E'tane ipoitoru ton uya seri to'ka'nuku' pu'ra ri iye-si'pu. I'ri kuru ta iya e'kwa pe miri pi' isaurokukukai'.

Tenku'nan Epi'ti'pu Sises Uya

(Ma'siu 20:29-34; Ma' 10:46-52)

³⁵ Sises uya Iseri'ko eporo koro'tau, tenku'nan esi'pu asanta ka'ta po eta'kwanen ni pi'. ³⁶ Ka'pon amu' uti eta tu'ya a'tai, "I'ri ne'ku'an?" ta'pu iya.

³⁷ Miripan pi', "Sises Nasare' pon uti," ta'pu to' uya.

³⁸ Miripan uki'pi'numu'pu, "Sises, Tepi' pa ru'pu, upi' isentu'ma!" ta'pu iya.

³⁹ Sises rawiri tautisan uya, "E'pana e'ki! I'ri pi' iuki'pi'nunpitu?" ta'pu to' uya ipi'.

Miri ri e'tane iki'pi'nunpitu'pu, "Upi' isentu'maki ta uya, Kin Tepi' pa ru'pu!" ta'pu iya.

⁴⁰ Sises e'taku'ka'pu, miripan uya, "Kuri ri ka'pon ine'ti' upiya," ta'pu. Iye'sa' a'tai, Sises uya ekama'po'pu, ⁴¹ "I'ri kupu uya i'se me'an iiwano' pe?" ta'pu iya.

"Uyepuru, ennin pe e'pai e'ai," ta'pu iya.

⁴² Miripan pi', "Enki si, Papa apuri auya uya ri iyepi'tisa' man," ta'pu Sises uya ipi'.

⁴³ Miri ta iya a'tai ri, ennin pe iyena'pu. Sises a'kiri iti'pu Papa apuripitu'ma. Kamo ka'pon amu' miri ennin nu'san uya Papa kanan apuripitu'pu.

Sises Miri Awonsi'ki Sa'kiyas

19 Sises si epa'kaka'pu Iseri'ko pona, miripan uti esi'pu iyawiri. ² Miri yau, ka'pon esi'pu, Sa'kiyas itese'. Kuri ri esi'pu miri pu'rata amuranu'nin nan epuru pe, miripan esi'pu ipurataaikena' pe. ³ Sises inenpai iyese'pu, e'tane to'ken nu'kwi iyese'pu tu'kan kon ka'pon amu' koro'tau. To'ken nu'kwi iyese' wena, ene iya poken pu'ra iyese'pu. ⁴ Miripan nin si eka'tumu'pu miri to' rawiri eke yui, si'kamoru itese' poi ekainunse'na miri ponsi'ki ense'na. Miri awiri ri Sises uti tukai' i'tu tu'ya ke. ⁵ Sises uya miri eposa' a'tai, tenu tu'ru'pu iya ka'takui', miripan uya ta'pu ipi', "Sa'kiyas, inke pu'ra iu'tiki. Seri pe iiwu' ta' uti seri aka'kuranpai," ta'pu Sises uya ipi'.

⁶ Miripan u'ti'pu imaimu awiri, miripan uya pori' pe esii'ma tiwu' ta' eretanuku'pu. ⁷ Tanporo ka'pon amu' seri ennin nu'san etarerumu'pu, "Sises utisa' tu-makooikenan iwu' ta' ika'kuranpase'na," ta'pu to' uya.

⁸ Sises uya si tiwu' epoka'sa' a'tai, Sa'kiyas e'so-to'ka'pu tase'na ipi', "Apune enki, Uyepuru, seri awonsi'ki a'sa'muyai uimamin tuku'se entu'manin nan repa

uya miri, miri awonsi'ki inu' ri rapumasa' uya pe iyese' yau, inna'po uya miri asakiri'ne ite'kwa," ta'pu iya.

⁹ Sises uya nin si ta'pu miri ipi', "Seri iuti tawon pi-ka'tisa' Papa uya man seri pe, apune pu'ra apurinin pe iwesi pi' Epura'an esi'pu kasa. ¹⁰ Ka'pon, Papa winon, uye'sa' tumakooikenan kon warinpase'na miri awonsi'ki to' pika'tise'na," ta'pu iya. †

Osoruwawon Kon Ipoitoru Ton Pantomu

(Ma'siu 25:14-30)

¹¹ Tusauroku etanin nu'san esi koro'tau, panton ekama pi' ri Sises esi'pu, a'ko pe Surusiran epokapu to' uya ri esi'pu, miripan ka'pon amu' usenuminka'pu Papa e'to' esa' wanni pe ri na'ki e'sara'tikapu seri pe ri ko tukai'. ¹² Miripan pi' panton ekama'pu iya se tawon:

"Ka'pon eke ton mure pe iyentusa' ru'pu uti'pu innon ni pata ya' kin pe tanunto' pe miri awonsi'ki tenna'po-to' pe. ¹³ Miripan uya 10 kaisa ri tupoitoru ton ki'ma'pu miripan kon repa'pu iya 10 kaisa ri maina. †† 'Seri pu'ra-ta iturawasomati' enna'po pu'ku' pona," ta'pu iya.

¹⁴ E'tane moro i'sero' kon pen esi'pu, miripan kon uya tatonpa kon amu' ennoko'pu ite'ma'pu tau. 'Puse ri ka'pon i'se pu'ra ina man kin, tepuru kon pe,' ta'pu to' uya.

¹⁵ "Kin pe iyenaka'sa' enna'po'pu tu'pata ya'. Miripan uya tupoitoru ton tunrepa'san pu'rata ke ki'ma'pu, i'ri kaisa ri to' uya ipiri'sa' tukai' inii'tupai iyese'pu.

¹⁶ "Wapiyaro' uye'sa' uya, 'Uyepuru, tikin ni urepa'pu auya ike piri'sa' uya man, 10 kaisa ri nin si maina esi,' ta'pu.

¹⁷ "Waku kuru ri ku'sa' auya man, waku upoitoru,' ta'pu itepuru uya, 'apune pu'ra aiko ru'kwi irepa'pu uya piri'sa' auya pi', 10 kaisaron pata esa' pe e'ki,' ta'pu iya ipi'.

¹⁸ "Turon ni kanan ipoitoru uyee'pu tase'na ipi', 'Uyepuru, tikin ni urepa'pu auya ike piri'sa' uya man, 5 kaisa ri ipona,' ta'pu iya.

¹⁹ "Itepuru uya ipi', 'Miri pe iyese' pi', 5 kaisaron pata esa' pe e'ki,' ta'pu ipi'.

²⁰ "Turon ni ru'pu kanan ipoitoru uye'kaa'pu tase'na ipi', 'Uyepuru, seri si iiwano' maina; iko'manu'sa' uya tonanse, pon piya'pi po. ²¹ Ipi' enari'numu'pu, apune pu'ra sa'man pe ri iwesi pi'. Anpata'ti'pu pen ni mo'kanin miri awonsi'ki inpimi'pu pen ni anunnin,' ta'pu iya.

²² "Miripan pi' itepuru uya ta'pu, 'Amaimu ke ri iye-seru aimenka uya miri, imiri iri ri ipoitoru! I'tu auya si sa'man pe esi, unyata'ti'pu pen ni mo'kanin pe, miri awonsi'ki unpimi'pu pen ni anunnin pe? ²³ I'ri pe ken iyese' pi' upurataai tutuse tunonkai' pu'ra iwesi'pu pu'ra-ta epiri'to' iwu' ta', uye'sa' a'tai nin si iyepiri'sa' simo'kai'no?' ta'pu ipi'.

²⁴ "Miripan uya nin si miri yau iye'soto'kasa' kon pi' ta'pu, 'Miri itenau na'ne' maina imo'kati' ituru kon pa kuri 10 kaisaron maina esa' pe na'ne' ena', ta'pu iya.

† 19:10 Ma'siu 18:11 †† maina—Seri koru pun esi'pu miri 100 kaisa ri wai e'turawasoman nu'pu epe'pu pe.

²⁵ "Ina epuru, eke pe sa'ne epoka'sa' iya man ko,' ta'pə to' uya ipi'.

²⁶ "To' eiku'pə iya, 'Ekama uya ipi'nokon, tanporon kon itesa' pe te'san repa miri miyari ri ipona, e'tane kəri i'ri esa' pen ni enapai imo'ka miri itenawon nə'kwi ri. ¹²⁷ Miripan kamoro ui'se pəra iye'sa' kon nə'san kin pe, uyeyaton non, kota'ma uya miri. To' ine'ti', miripan kon tək'a kon pa uyenu airi,' ta'pə iya," ta'pə Sises uya.

Sises Epa'ka'pə Surusiran Pona
(Ma'siu 21:1-11; Ma' 11:1-11; Isaan 12:12-19)

²⁸ Miri panton ekama iya təpo, to' pokon pe Sises uti'pə Surusiran pona. ²⁹ Pe'pake miri awonsi'ki Pe'tani eporo iya koro'tau i'kəru Are' Wəpə tato' airi, asa'ri təpoitorə ton ennoko'pə iya, tai'ma to' pi', ³⁰ "Entanti' iyentau'nokon na'ne' eke iwa pata ya'. Miri yau iyepa'ka kon pe ri isa'ka'si mure ewa'tisa' eporo auya'nokon miri, inə' ri uti'pə rə'pə pen ipo. Teukai' mənə'təi' seri ya'. ³¹ Inə' uya ri iyekama'po kon yau, 'Irito' pe euka auya'nokon? tukai', 'Itepuru † esi i'se,' məkatəi'," ta'pə iya.

³² Kamoro si enno'sa' kon uya eporo'pə miri tasa' iya rə'pə awiri. ³³ To' uya euka tane, itesanon uya to' ene'pə, miripan kon uya, "Irito' pe euka auya'nokon?" ta'pə. ³⁴ "Itepuru esi i'se," ta'pə to' uya.

³⁵ To' uya ine'kaa'pə Sises piya', təpon kon təpitu'pə to' uya isa'ka'si a'poi pona, miripan pona Sises tərə'pə to' uya. ³⁶ Iti koro'tau, ka'pon amə' uya təpon kon ta'nəkə'pə asanta tawiri.

³⁷ A'ko pe si Are' Wəpə piyapai, təutisen asanta epokapə iya a'tai, anpisin pe te'san ipoitorə ton e'sara'ti'pə Papa apuripitə pi', təkū'pi'nənp'i'se eke pe, pori' pe tesi kon pi', apəne pəra tanporon ni eke Papa tərawasooi ri ku'pi'sa' Sises uya ensa' təuya'nokon pi'.

³⁸ "Pori' pe kin esi Itepuru ese' yau nəye'ai'ne!" ‡
"Təusewankamai' pəra Epən yau nesii, miri awon-si'ki eke pe iku'to' nesii ka'tau!" ta'pə to' uya.

³⁹ Təron kon si Pari'si amə' anpisin koro'tau te'san uya ta'pə Sises pi', "Ti'sa, ipoitorə ton e'paka'to' pe to' esereme'ki!" ta'pə to' uya.

⁴⁰ E'tane Sises uya ta'pə to' pi', "To' e'paka'sa' a'tai, ti' amə' ri niri e'sara'ti miri uki'pi'nənp'i' ni pi'," ta'pə iya.

Sises Ukaramə'pə Surusiran Pon Kon Wenai

⁴¹ Sises uya si Surusiran enkapə esi'pə, Are' Wəpə ponsi'ki, miri pata awonsi'ki ka'pon amə' wenai ikaramə e'sara'ti'pə, miripan uya ta'pə, ⁴² "Seri pe ri ito'ka'nə'sa' auya'nokon a'tai, i'ri uya usewankaman pəra na'ne' kupə tukai', Papa uya ri iusewankama kon pəra ri ikupə, e'tane seri pe Papa uya ito'ka'nəkə auya'nokon namai' onansa' man. ⁴³ Iweyu uye'ni pi' man isi ri e'ku'to' oton ipi'nokon, iyeyaton kon amə' uya ti' amə' ka'to' oton apata'se' kon woi tekainənto' kon ipoi pe iwise'na'nokon. Sen wini'ne ri to' uya awa'kə'pi'to' oton kon ayainəmə kon poken pəra ri.

† 19:26 Ma'siu 13:12; Ma' 4:25; Uru' 8:18 †† Itepuru, miri pe pəra Itesa'; v. 34 niri ‡ Eren 118:26

⁴⁴ To' uya ama'tanəkə kon apata'se' kon pokon pe ri, ipəra ri to' uya ima'tanə'to' oton enpi'ton pəra ri, apəne pəra Papa uye'to' ipika'tii'nokon to'ka'nə'sa' auya'nokon pəra iyesi pi'," ta'pə iya.

Sises Uti'pə Esuwerə Amə' Use'mato', İpəremato' İwə' Ta'

(Ma'siu 21:12-17; Ma' 11:15-19; Isaan 2:13-22)

⁴⁵ Miripan ewomə'pə Esuwerə amə' use'mato', ipəremato' iwə' pə'kə ta', miripan e'sara'ti'pə kərəpo'po pi' te'san enpa'kapitə pi'. ⁴⁶ "Iye'menukasa', 'Uiwə' e'to' esi ipəreman nito' iwə' pe,' †† tawon; e'tane 'ama' amə' en pe ri' iku'sa' auya'nokon man! ††† ta'pə iya to' pi'.

⁴⁷ Wəi kaisari ri, enupan pi' iyesi'pə use'man nito', ipəreman nito' iwə' tau. E'tane Papa ena' use'man nito' tərawasomanin nan epuru ton, Main pi' enupanin nan, miri awonsi'ki ka'pon amə' koro'tau te'san itepuru ton esi'pə inwipai, †††48 miripan e'tane ama'ai iwito' təuya'nokon eporo i'se to' e'tane, to' uya eporo pəra iyesi'pə, apəne pəra ka'pon amə' esi'pə ipan pe ri imaimu eta pi'.

Sises Ekama'popitə'pə To' Uya

(Ma'siu 21:23-27; Ma' 11:27-33)

20 Təron ni wəi a'tai kanan, ka'pon amə' enupa pi' miri awonsi'ki wakə itekare ekama pi' Sises esi koro'tau use'man nito', ipəreman nito' iwə' pə'kə tau. Papa ena' use'man nito' tərawasomanin nan epuru ton, Main pi' enupanin nan miri awonsi'ki Esuwerə amə' epuru ton uyee'pə ipiya', ² miripan kon uya eka-ma'po'pə, "I'ri meruntirə wini seri ton kupə auya; inə' uya seri merunti ke irepa'pə?" ta'pə to' uya.

³ Entakanoma'pə iya, "Iyekama'po uya 'nokon ni mari. Ekamati' upi', ⁴ Isaan uya pa'taisiman ni-to'—Epən winon pe pe' iyesi'pə, ka'pon winon pe kati iyesi'pə?" ta'pə iya.

⁵ Miripan kon usaurokə'pə tiwano' kon pe, "Epən winon' ta pe iyesi yau, ekama'pon ni iya, 'I'ri pe ken iye-si pi' apuri auya'nokon pəra iyesi'pə? tukai'. ⁶ E'tane, 'Ka'pon amə' wini' ta pe iyesi yau, ka'pon amə' uya nin si uwini'nokon miri ti' ke, apəne pəra Isaan apuri to' uya pu'kena' Papa winon tukai'," ta'pə to' uya. ⁷ Miri-pan kon uya nin si Sises maimu eiku'pə miri, "Ewai' na-won, ina uya i'tu pəra ri man nai winon pe iyesi'pə tukai'," ta'pə to' uya.

⁸ Miripan Sises uya ta'pə to' pi', "Ekamasa' auya'nokon pəra iyesi ke, ekama uya pəra ri kanan iye-si ipi'nokon i'ri meruntirə wini seri ton kupə uya tukai'," ta'pə iya.

Umi Pa'simanin Nan Pe Inonkasa' Kon Pantomə

(Ma'siu 21:33-46; Ma' 12:1-12)

⁹ Miripan kon pi' panton ekama'pə iya, "Ka'pon uya kərə' itese' si'na' pe te'sen kiyari ye' patama'pə tə-mainarə yau, miripan tərə'pə iya umi pi' te'san ena'. Miripan uti'pə təron ni pata ya' iko'manse'na inke ri.

†† Iseremaya 7:11 †† Aisaya 56:7 ††† 19:47 Uru' 21:37

¹⁰ Iyakup'pasa' anumə weyu e'seposa' a'tai nin si, təpoitorə enno'kaa'pə iya umi tərə'pə təuya itena' ton piya' tərəpato' pe to' uya təmainarə yawon ke, e'tane si kamoro uya ipanta'ma'pə, miripan ennoko'pə to' uya itemiyatə arə pəra ri. ¹¹ Miri awonsi'ki kanan tərən ni təpoitorə enno'kaa'pə iya, miripan kanan pan-ta'ma'pə to' uya, miri awonsi'ki iri pe ri to' uya ikup'pə, miripan enna'po'pə itemiyatə arə pəra ri mari. ¹² Miri ri e'tane, to' osorəwano pe tərən ni kanan təpoitorə enno'kaa'pə iya, miripan ni mari pan-ta'makaa'pə to' uya isi pe kuru ri, miripan enpa'ka'pə to' uya.

¹³ "Miri a'tai kiyari e'kwa esa' uya ta'pə, 'Iri ken si kupə uya seri? Uni'nənkənə ri nin si umu ennoko uya seri; to' uya nin si inama miri,' ta'pə iya. ¹⁴ E'tane si to' uya ensa' a'tai, ipi' to' usaurok'pə. 'Pəse ri kuru pəse ri inonka'pə anənton. Iwipai'nokon, inanəmənə kiyari pata'se' anənto' kon pe uiwano' kon pe,' ta'pə to' uya. ¹⁵ Miripan nin si eno'ma'pə to' uya kiyari e'kwa yapai, miripan wini'pə to' uya.

"Iri ken si kupə kiyari e'kwa esa' uya miri to' pi': ¹⁶ Iye'to' oton si, kamoro itesa' pe tənnonka'san təkase'na, miripan uya tərən kon ena' kiyari e'kwa nonkato' oton," ta'pə Sises uya.

Ka'pon amə' uya seri etasa' a'tai, "Seri e'pai pəra ri man!" ta'pə.

¹⁷ Sises uya to' ene'pə, miripan kon ekama'po'pə iya, 'Iri ken si ta e'kwa pe iye'menukasa' esi:

"Iuti aminin nan neno'ma'pə rə'pə ti' enasa' itekun airi te'sen ti' pe,' ††

tawon? ¹⁸ Tanporon kon miri ti' pona nətə'mo'kayai'ne' nan utakiti'kwa miri, e'tane ipona ti' nətə'mo'kayai'ne' uta'si'kiri miri," ta'pə iya.

¹⁹ Main pi' enupanin nan miri awonsi'ki use'man nito' tərəwasomanin nan epuru ton esi'pə inke pəra a'sito' təuya'nokon ipikiri warinpa pi', apəne pəra seri panton ekamasa' iya tərə'pə'nokon ta iya e'kwa pe tukai', e'tane to' enari'nəm'pə ka'pon amə' pi'.

Esuwerə Amə' Uya Ri Pe' Pərata Nonka Pata Esa' Ena'?
(Ma'siu 22:15-22; Ma' 12:13-17)

²⁰ A'ko pe ipa'sima pi' to' esi'pə, miripan kon uya wakə ton pe itese' ka'pon amə' ennoko'pə ama'ai Sises maimu etase. Miri wenai eparankato' pe təuya'nokon Roman amə' kopənaai ena' a'sito' pe iya. ²¹ Miripan kon uya Sises ekama'po'pə, "Ti'sa, ina uya i'tu ausaurokə miri awonsi'ki enupan auya ipokenan pi' miri awonsi'ki ka'pon amə' menkanin pen imiri, e'tane Papa eseru pi' enupan auya i'napairon awiri. ²² Ipoken pe' iyesi Sisa ena' pərata tətəsen e'ma ina uya a'tai, kane kati?" ta'pə to' uya.

²³ Tenku'tipai to' esi poro tense to' pi' ta'pə iya, ²⁴ "Apəne, pərata pun ‡ enpoikati' uyena'. Inə' nai, inə' ese' nai ipi'?" ta'pə iya.

²⁵ Miripan kon uya eikə'pə, "Sisa," tukai'.

Miripan uya ta'pə to' pi', "Miri wenai, itəti' ken si Sisa ena' itiwano' pe ri te'sen, Papa ena' kanan itiwano' pe ri niri te'sen tərə'i'ma," ta'pə iya.

²⁶ Miri yau, annau isauro'to' wini to' uya isa'mato' pəra ri iyesi'pə. Miripan kon usewansiuka'pə ei'pitə iya pi', miripan kon e'pakaa'pə.

Eri'ni Təpo E'mə'sa'kan Nito'
(Ma'siu 22:23-33; Ma' 12:18-27)

²⁷ Satu'si amə' tonpa ton eri'ni təpo e'mə'sa'kan pəra iyesi tawon nan uyee'pə Sises piya' ekama'pose'na.

²⁸ Miripan kon uya ta'pə ipi', "Ti'sa, Mosi' uya imenukasa' uiwano' kon pe, ka'pon rui eri'sa' yau, tənə'pə tənənkai' imunki pəra, iyakon nə'pə uya tərui no'pə rə'pə mari'mato' pe iyesi imu'tanə'to' pe təuya tərui iwano' pe. ²⁹ Moro si 7 kaisaron kon isirunan esi'pə. Wapiyaro' emari'ma'pə, miripan erikə'pə iməre pəra. ³⁰ Miripan akon nə'pə uya ino'pə rə'pə mari'ma'pə, miripan kanan erikə'pə. ³¹ To' osorəwano rə'pə uya kanan imari'ma'pə, miripan kanan erikə'pə. Miri kasa tanporo 7 pan kon uya imari'mapitə'pə, miripan 7 pe ri to' erikə'pə təmunki ke pəra ri. ³² Miripan kon e'ma'pə pe, to' no'pə rə'pə ri mari eri'kaa'pə.

³³ Eri'ni təpo e'mə'sa'kan nisa' a'tai, inə' kuru no'pə pe ken si iyesi, tanporo 7 kaisaron kon uya imari'masa' pi'?" ta'pə to' uya.

³⁴ Sises uya to' entakanoma'pə, "Seri a'taino kon emari'ma, miripan kon e'tərə emari'man nito' yau. ³⁵ E'tane nin si ti, kamo emenna' pe uko'man nito' yau te'san, wakə tato' kon Papa uya ipi', terikə kon təpo iye'mə'sa'kasa' kon emari'ma pen ni nin, miri pe pəra to' e'tərə pen ni nin emari'man nito' yau, ³⁶ apəne pəra miri enta' to' erikə pen, inserə amə' kasa ri nin si to' esi. Papa munki pe to' esi, eri'ni təpo e'mə'sa'kan nisa' munki pe to' esi pi'. ³⁷ E'tane yu' epo'ti ekaree' yau, Mosi' uya ri enpoikasa' iyeri'sa' kon e'mə'sa'ka, apəne pəra Itepuru esakə iya, 'Papa, Epəra'an e'to' itese' pi', Aisi' e'to' itese' pi' miri awonsi'ki Seko' e'to' itese' pi' tukai', ††† ta'pə. ³⁸ Papa, iyeri'sa' kon e'to' itese' pi' pen, e'tane nurinan kon, apəne pəra tanporo ipona nurine to' esi," ta'pə iya.

³⁹ Tərən kon Main pi' enupanin nan uya ta'pə Sises pi', "Ti'sa, wakə pe kuru ei'sa' auya man," ta'pə to' uya. ⁴⁰ Miri awonsi'ki inə' ri esi'pə miri enta' ineka-ma'popi'pai pəra.

Inə' Pa Rə'pə Pe Kərai Esi?
(Ma'siu 22:41-46; Ma' 12:35-37)

⁴¹ Miri a'tai, Sises uya ta'pə to' pi', "Iri pe iyesi pi' to' uya Kərai ††† esi Tepi' pa rə'pə pe ta? ⁴² Tepi' uya ri eka-masa' Eren apon yau:

"Itepuru uya ta'pə uyepuru pi':
"Ereutaki uyenwo'netə wini,

⁴³ iyeyaton non ku'tane uya a'ta apon pe," ††† †

† 20:9 Aisaya 5:1 †† Eren 118:22 ‡ pərata pun —tenariyas itese'

†† 20:27 Inkup'pə 23:8 †† 20:28 Isu'taronomi 25:5 ††† E'sotas 3:6 ††† Kərai (Kiri' maimu yau), miri pe pəra Me'saya (Ipu-ru maimu yau), asa'ri ri mari iyesi, Papa Nanəmənə ta e'kwa pe. † Eren 110:1

tasa'. ⁴⁴ Tepi' uya esakū 'uyepuru' tukai'; nai kasa ken si Tepi' pa rə'pə pe iyəsi?" ta'pə iya.

Main Pi' Enupanin Nan Wakū Pe Itese' Te'ku'san
(Ma'siu 23:1-36; Ma' 12:38-40)

⁴⁵ Miri a'tai, Sises uya ta'pə təpoitorə ton pi' tanporon kon uya ri eta tane, ⁴⁶ "Ti'tui' e'ti' Main pi' enupanin nan pi'. İpininpaino kon kusan təpon kon yau miri awonsi'ki, 'Miyari,' ta i'sero' kon təpi'nokon kərpə'po pi' e'ni pata'se' yau, eke ton apon po te'san Esuwerə amə' usenupato' iwə' tau miri awonsi'ki tənamasan pata'se' yau kuru te'san enta'nan a'tai'ne. ⁴⁷ İtaan'pə ima'tasa' kon nə'san iwə' ma'tanəkə to' uya, miripan kon ipərema kusan pe ri wakū ton tato' pe təpi'nokon. İpan pe ri miri waraino kon ekota'mato' oton," ta'pə Sises uya.

İtaan'pə İma'tasa' Rə'pə Nəturə'pə
(Ma' 12:41-44)

21 Sises uya tenu təsa' koro'tau, ipərataaike' ton uya pərata tərə ene'pə iya Esuwerə amə' use'mato', ipəremato' iwə' pərataai yen ya'. ² Entu'manin nə'kwi kanan itaan'pə ima'tasa' rə'pə uya asa'ron nə'kwi aiko ton pərata, ka'pa pun tərə ene'pə iya. ³ "İnapairon ekama uya ipi'nokon; pəse ri entu'manin nə'kwi itaan'pə ima'tasa' rə'pə uya itəsa' eke pe tanporon kon nəturə'pə entai ri. ⁴ Tanporo pəsamoro uya itəsa' eke ri nin təpərataai kon tonpa; e'tane kəri ri tekota'mato' apai rə'kwi ri tanporo ri təpiyawon tərə'pə təkū'manto' ipi' rə'kwi ri," ta'pə iya.

Pata Weyu U'matə Ekamanin
(Ma'siu 24:1-14; Ma' 13:1-13)

⁵ Sises poitorə tonpa ton usaurokə'pə Esuwerə amə' use'mato', ipəremato' iwə' pi' wakū pe ri isene pi' ti' ke itamisa', Papa ena' use'man nisa' rə'pə ike ton ni usene wakū pe. E'tane Sises uya ta'pə, ⁶ "Seri yau menyatəi'ne' pi' nin si ta uya, iweyu e'seporo miri mi pe ri tikin ni ti' e'nonkato' oton pen ni isipəro'po, tanporon ni uta'po'to' oton," ta'pə iya.

⁷ Miri a'tai, to' uya ekama'po'pə, "Ti'sa, İ'ri a'tai seri ton e'ku'to' oton? İ'ri kuru ken si esi ento' ipi' pe e'ku'ka'ni pi' iyəsi ekamanin pe?" ta'pə to' uya. †

⁸ To' eikə'pə iya: "Tenu ke e'ti' iyenku'ti kon namai'. Apəne pəra tu'kan kon ni uye'to' oton uyese' yau, 'Uri ri kəri ri,' ka'se'na, miripan, 'İweyu man a'ko pe,' ta to' uya. To' pikiri ke'təu. ⁹ Usewa'noman miri awonsi'ki tepuru kon ineno'mapaino kon eta auya'nokon a'tai, kenari'nəntəu. Seri ton ni e'kupə miri wapiya, e'tane inke pəra pata weyu u'matə uyepə pen ni," ta'pə iya.

¹⁰ Miri a'tai, ta'pə iya to' pi', "Təpataron kon uya təpataron kon ni niri ewa'nomato' oton, miri awonsi'ki esa' wannı pe te'san uya esa' wannı pe te'san ni niri ewa'nomato' oton. ¹¹ Eke pe kuru ri tərə'pənə amə' iwankan miri awonsi'ki paran amə' e'to' oton pata ton

yau'ne' miri awonsi'ki nari'panin ni e'ku'to' oton miri awonsi'ki eke ri ento' ipi' ton Epən apai e'to' oton.

¹² "E'tane seri rawiri, to' uya aya'sito' oton kon, iko-ta'mato' oton kon to' uya. Usenupan nito' iwə' ta' miri awonsi'ki pariki'si ta', kin amə', kopəna amə' rakəi' niri to' uya itəto' oton kon, tanporo seri esi uyese' uriya'.

¹³ Uyekareei ekamato' auya'nokon oton to' pi' seri moron nə'pə pe. ¹⁴ E'tane ekonekati' riken pena ri iusewankama kon namai', nai kasa kuru si e'wapu'ti ta auya'nokon namai'. ¹⁵ Apəne pəra amaimu'tito' uya 'nokon oton miri awonsi'ki iyemeporə'ti uya 'nokon ausauro'to' kon ike ke iyeyaton kon uya, 'Kasi pe iwesi,' ta namai' ipi'nokon. ††¹⁶ İmiri'nokon ni eparankato' oton asanon kon uya ri, itonpa kon amə' uya ri. To' uya itonpa kon tətəto' oton eri'nito' ya'. ¹⁷ Tanporon kon ka'pon amə' uya ri iyewaruma'tito' oton kon uri uriya'. ¹⁸ To' uya ri iwisa' kon e'tane, aya'kwarə kon ni mainanpa uya. ¹⁹ Pana' pe iye'mə'sa'ka kon wini iuko'manto' kon eporo auya'nokon," ta'pə iya.

Esuwerə Amə' Pen Uya Surusiran Ma'tanə'to'
(Ma'siu 24:15-21; Ma' 13:14-19)

²⁰ Sises uya ta'pə, "Soisa amə' amərasa' ene auya'nokon a'tai Surusiran woi, i'tu auya'nokon miri to' uya ima'tanəkə tukai'. ²¹ Tiwi kamoro Isutiya po na'ne' nan nainəməi wə' ton pona'ne; tiwi kamoro eke pata yawon kon nepa'kai, miri awonsi'ki kamoro pata yau na'ne' nan kəsepa'kanin eke pata pona. ²² Seri ta uya, apəne pəra miri si e'to' oton, Papa uya Surusiran yawon kon kota'ma weyu pe, seri e'kupə miri pu'kena' amə' nəmenuka'pə a'ku'ti pe. †²³ Miri a'tai'ne isi pe kuru ri uri'sami'si amə' mono' pe te'san pona iye'to' oton miri awonsi'ki mana' pokon kon imunki pona. İpan pe ri usewankaman e'to' oton non po, miri awonsi'ki ekota'man nito' e'to' oton pəsamoro ka'pon amə' pi'.

²⁴ Soisa amə' uya tu'kan kon ni Esuwerə amə' təkato' oton, miripan təron kon a'sisa' kon Esuwerə amə' ato' oton to' uya pata amə' kaisari ri. Ka'pon amə', Esuwerə amə' pen uya Surusiran ma'tanə'to' oton ipan pe ri. To' uya ikupə weyu pe Papa nəkupə'pə u'matə pə'kə pona," ta'pə iya.

Ka'pon, Papa Winon Uyepə Ento' Ipi'
(Ma'siu 24:29-35; Ma' 13:24-31)

²⁵ "İtuto' ipi' ton e'ku'to' oton wəi enu yau, kapəi yau miri awonsi'ki siriki amə' yau. Non po təpataron kon e'to' oton isi ri i'tu pi', etəipi' ni pi' parau a'merumə miri awonsi'ki iyenu'pitə pi'. ††²⁶ Ka'pon amə' enato' oton İ'si'məra tetəipitə kon ke, təuye'sen non pona i'tu təuya'nokon pi', apəne pəra ka' yawon kon ni usi'kimato' oton pi'. ²⁷ Miri a'tai si, to' uya Ka'pon, Papa winon ento' oton uyepə kapuru' yau təmeruntirə ke, miri awonsi'ki eke ri a'kwarə pokon pe. ††²⁸ Seri e'kupə e'sara'ti ene imiri'nokon upoitorə ton uya a'tai, mepori'matəi' si, itenupikiri esii'ma, apəne pəra seri

†† 21:15 Uru' 12:11-12 † 21:22 Oseya 9:7 †† 21:25 Aisaya 13:10; İsi'kiyerə 32:7; Isowerə 2:31; İsenpoikasa' 6:12-13 †† 21:27 Taniyerə 7:13; İsenpoikasa' 1:7

† 21:7 2 Esturas 4:51—5:19

esi a'ko pe ri Papa uya ipika'tito' kon esi ekamanin pe," ta'pə iya.

²⁹ Miri a'tai, tupoitoru ton pi' panton ekama'pə iya, "Apəne kiyari ye' ito'ka'nə'ti'; tanporon ni sa'ne yai amə'. ³⁰ Itare'kasa' rə'pə atu'ta a'tai, tanporon kon uya i'tu iyepetato' oton tukai'. ³¹ Miri kasa ri mari si ti, seri isi ton e'kupə ene auya'nokon a'tai, i'tu auya'nokon kuru ri a'ko pe ri Papa e'to' esa' wanni pe weyu e'seporo.

³² "Inapairon ekama uya ipi'nokon, seri a'taino kon kuru ri pəra iyenato' oton pen ni seri ton e'kupə pə'kə pona ri. ³³ Tanporon ni ka' po na'ne', non po na'ne', miri awonsi'ki non ni niri pəra iyenato' oton, e'tane umaimu miri tereutaton pen ni," ta'pə iya.

Sises Poitoru Ton E'to' Iyekonekasa' Pe

³⁴ Sises uya ta'pə tupoitoru ton pi', "Ti'tui' e'ti', wakə pi' iusenuminkato' kon piyapai ayano'manin kon pi'. Ke'taripatu, e'tari ton nukupənu kə'ku'təu, seri non pon pi' ri aya'kwaru kon kusainənpatu. Miri ku'sa' auya'nokon yau, iyekonekasa' pe pəra ri iwesi kon koro'tau iyeporo uya 'nokon miri ite'kwanau pəra ri.

³⁵ Ipi'nokon iye'kupə pe pəra kusekamatəu, apəne pəra tanporon kon, mi yawiron kon pi' ri iye'ku'to' oton miri. ³⁶ Miri wenai, ti'tui' ri tenu ke ri e'ti', ipəremati' Pa-pa uya ipika'tito' kon pe isi ton te'ku'sen awiri wakə pe iyepa'ka kon pa. Ipəremati' ri kanan wakə pe te'mə'sa'kasen pe iwesi kon pa Ka'pon, Papa winon rau," ta'pə iya.

³⁷ Wəi kaisari ri, ka'pon amə' enupa pi' Sises esi'pə Esuweru amə' use'mato', ipəremato' iwə' pə'kə tau. Ko'mamə pe'ne nin si ti, itipitə'pə Are' Wəpə pona e'nənsə'na. ^{†38} Awanakəi' kuru ri kanan, tanporon kon tenupa iya 'nokon etanin nə'san uye'pitə'pə Esuweru amə' use'mato', ipəremato' iwə' pə'kə ta' tenupato' kon iya etase'na.

Isutas E'kama'pə Sises Eparankato' Pe Təuya

(Ma'siu 26:1-5, 14-16; Ma' 14:1-2, 10-11; Isaan 11:45-53)

22 A'ko pe si A'sarutanə'sa' Pen Pəreti Pi' Enta'nənan Weyu, To' Epoi Iti'pə Weyu Rə'pə tato' pi' enta'nənan weyu e'seporo esi'pə. ^{††2} Use'man nito' tərawasomanin nan epuru ton eke ton kuru miri awonsi'ki Main pi' enupanin nan esi'pə Sises ma'tanə'to' təuya'nokon wini eporo i'se, ama'ai, apəne pəra ka'pon amə' pi' tenari'nəmə kon pi'.

³ Miripan a'tai, Se'tan † ewomə'pə Isutas, Eskariya' tato' ipi' ya', 12 kaisaron kon ipoitoru ton tonpa pe te'sen. ⁴ Miri a'tai si, Isutas uti'pə use'man nito' tərawasomanin nan epuru ton eke ton kuru miri awonsi'ki Esuweru amə' use'mato', ipəremato' iwə' pa'simanin nan piya'. Miripan kon a'kiri usauro'ni pi' iyesi'pə Sises eparankato' təuya pi' to' uya a'sito' pe. ⁵ To' epori'ma'pə, miripan pərata ke irepa pi' to' e'kama'pə. ⁶ Miripan uya, "Ewai'," ta'pə, miripan esi'pə Sises tətə' təuya weyu eporo i'se, anpisin pe ka'pon amə' esi a'tai pəra.

† 21:37 Uru' 19:47 †† 22:1 E'sotas 12:1-27 † Se'tan—Makoi ese' isakon, Papa eseru ewaruma'tinin ta e'kwa pe.

Itepuru Enta'nato'

(Ma'siu 26:17-25; Ma' 14:12-21; Isaan 13:21-30)

⁷ Miri a'tai A'sarutanə'sa' Pen Pəreti Pi' Enta'nənan Weyu e'seporo'pə karimeru məre wito' Itepoi Iti'pə Weyu Rə'pə iwano' pe. ⁸ Sises uya Pi'ta miri awonsi'ki Isaan ennoko'pə, tai'ma to' pi', "Entanti' enta'nənan nito' To' Epoi Iti'pə Weyu Rə'pə pi' ikonekatanti'," ta'pə iya.

⁹ "Nai yau ken si ina uya ikoneka i'se iwesi ite'ma ta'?" tukai' to' uya ekama'po'pə.

¹⁰ To' eikə'pə iya, "Eke pata pona iyepa'kasa' kon a'tai, ka'pon tuna yen anin uya iyeporo kon miri. Miripan pikiri iuti newonyai'ne' ta' mətiti'. ¹¹ Miripan iuti esa' pi' mikatəi', 'Ti'sa man, nai yau tupoitoru ton pokon pe To' Epoi Iti'pə Weyu Rə'pə pi' tenta'na kon tukai' ini'tu-pai.' ¹² Kuri ri ka'pon uya ka'tawon eke iuti ekama miri tanporon ni e'to' itau. Miri yau si tanporon ni məkonekatəi'," ta'pə iya.

¹³ Miripan kon uti'pə nin si miri, to' uya eporo'pə Sises uya ekama'pə poro ri. Miripan kon uya si To' Epoi Iti'pə Weyu Rə'pə pi' te'to' kon koneka'pə.

Sises Enta'na'pə Tupoitoru Ton Pokon Pe Te'nonka Pe

(Ma'siu 26:26-30; Ma' 14:22-26; 1 Koren 11:23-25)

¹⁴ Iweyu e'sepoka'sa' a'tai, Sises miri awonsi'ki ipoitoru ton enapitə'pə tətəire' kon po tepəru piyau.

¹⁵ Miripan uya ta'pə to' pi', "Aya'kiri'nokon kuru ri enta'napai e'sa' seri To' Epoi Iti'pə Weyu Rə'pə i'kiyari pi', ukota'ma to' uya rawiri. ¹⁶ Ekama uya ipi'nokon, enta'nato' oton pen ipi' kanan, Papa na'ne' esa' wanni pe yau e'seposa' a'tai riken kanan enta'nənan," ta'pə iya.

¹⁷ Sises uya ko', waain yen anəmə'pə temiyatə ya', miripan uya tenki ta'pə Papa pi', miripan tupo tupoitoru ton pi' ta'pə, "Akaisari'ne'nokon se waain, ko' yawon ensiti'. ¹⁸ Apəne pəra ekama uya ipi'nokon, itepuru euku ensito' uya oton pen, Papa e'to' esa' wanni pe uyepə pə'kə pona," ta'pə iya.

¹⁹ Miripan uya pəreti anəmə'pə, tenki ta'pə iya Papa pi', miripan i'kwipitə'pə iya, miripan ekamə'pə iya to' ena', tai'ma to' pi', "Seri seri upun iye'təsa' iiwano' kon pe; seri iku'ti' iyenu kon yau ukupə auya'nokon ekamanin pe," ta'pə iya. ²⁰ Miri kasa ri mari tenta'na tupo, ko' anəmə'pə iya. To' pi' ta'pə iya, "Seri ko' esi emenna' pe ekonekan nito' umənu yau, iiwano' kon pe iye'kwansa'. ^{††21} E'tane kuri ri uyeparanka ton emiya esi uyemiya pokon pe ri tepəru po. ^{††22} Ka'pon, Papa winon utito' oton tūpi' isekamasa' na'ne' kasa ri, e'tane isi yau ri kuri ri ka'pon esi eparankanin," ta'pə iya.

²³ Miripan ipoitoru ton usekama'popitə'pə, "Inə' kuru ri si u'koro'tawon kon uya seri ku'to' oton?" ta'pə to' uya.

E'sei'pi'ni'pə Inə' Kuru E'to' Oton Eke Pe Tukai'

²⁴ Miripan kon si e'sara'ti'pə tiwano' kon pe ri e'sei'pi' ni pi' inə' kuru e'to' oton eke pe tukai'. ^{††25} Sises uya

†† 22:20 Iseremaya 31:31-34 †† 22:21 Eren 41:9 ††† 22:24 Ma'siu 18:1; Ma' 9:34; Uru' 9:46

ta'pə to' pi', "Kin amə' Esuwerə amə' pen esanon esi to' esa' pe, miri awonsi'ki kamo tumeruntirə kon apurinin nan to' pi' e'sesakə 'ka'pon amə' pika'tinin nan' tukai'.²⁶ E'tane miri kasa iwe'to' kon pe pəra iyesi. E'tane ru'ku, eke pe na'ne' i'koro'tau'nokon e'to' pe iyesi a'mi'pi wanni kasa, miri awonsi'ki esa' wanni, apiyo' wanni kasa.¹²⁷ Inə' rupi esi eke pe, iyereutasa' na'ne' enta'nan pi', miri pe pəra apiyo' wanni kati? Enta'nan pi' iyereutasa' na'ne' esi eke pe ipona, tausekansen entai, e'tane uri esi ipiyau'nokon tausekansen kasa.^{††}
²⁸ "Imiri'nokon kamoro uya'kiri iye'sa' kon ui'tupi'to' yau'ne ri,²⁹ miripan uya ri ikupə kon kin pe iwesi kon pa ukəipənə uya ri uku'sa' na'ne' kasa itesa' pe e'to' pe,³⁰ iyenta'na kon pa miri awonsi'ki ensi kon pa uterəwəi po esa' wanni pe e'to' yau miri awonsi'ki iyereuta kon pa apono' po 12 kaisaron kon Esuwerə pon kon eseru aimenka pi'," ta'pə iya. †

Pi'ta Uya Tənonkato' Oton Ekama'pə Sises Uya
 (Ma'siu 26:31-35; Ma' 14:27-31; Isaan 13:36-38)

³¹ Miri a'tai si, Sises uya Pi'ta pi', "Saiman, Saiman," ta'pə, "apəne uyetaki. Se'tan †† uya Papa ekama'posa' man ii'tupi'to' kon pe təuya, ka'pon uya ta'nasi eisika kasa,³² e'tane ipəremasa' man ipona, Saiman, anapurinə apai iyemo'ka namai'. Iyenna'posa' pe iyesi a'tai, itonpa ton məmeruntitanəku'i to' tauro'kai'," ta'pə iya.
³³ E'tane Pi'ta uya ta'pə, "Uyepuru, e'kamasā' ri seri aya'kiri ri pariki'si ta' utito' pe miri awonsi'ki uma'tato' pe ri aya'kiri," ta'pə iya.

³⁴ Sises uya eikə'pə, "Ekama uya seri ipi', Pi'ta, kiritiki uturumə rawiri seri pe, osorəwau ite'kwa ui'tunin pe pəra iye'ku'to' oton," ta'pə iya.

Tapuruui Ke Ri Si Utin Nito'

³⁵ Sises uya to' ekama'po'pə, "Iyenna'sa' uya 'nokon a'tai, itekare ekamai', ipərataai kon pəra, apaikii kon pəra miri awonsi'ki asapatooi kon pəra, i'ri ri na'ki i'se iwe'to' kon məwarinpata'tui'nokon?" ta'pə iya.

"Kane," ta'pə to' uya. ††

³⁶ Miripan kon pi' nin si ta'pə iya, "Seri pe nin si təpərataai ke iwesi kon a'tai, ati' ri si aya'kiri'nokon, miri awonsi'ki apaikii kon ni kanan. Isuparaai kon pəra iyesi yau, ipon kon təkəwəpo'pomai' isuparaai kon me'matui'.³⁷ Ekama uya, iye'menukasa' na'ne' upi' uta'ku'tito' pe ri iyesi, 'Ka'pon amə' uya iri ton main awiron kon pen tonpa pe iyesi'pə tato' oton,' ††† tawon. Seri iye'menukasa' rə'pə uri pi' ri uta'ku'ti miri," ta'pə iya.

³⁸ Ipoitorə ton uya ta'pə ipi', "Apəne enki, asa'ri ri supara man ina piyau," ta'pə to' uya.

"Miri kasa ri si e'paka'ti, tərən ni enna pi' kasauro'təu," ta'pə iya to' pi'.

† 22:26 Ma'siu 20:25-27; 23:11; Ma' 9:35; 10:42-44 †† 22:27 Isaan 13:12-15 † 22:30 Ma'siu 19:28 †† Se'tan—Makoi ese' isakon, Papa eseru ewaruma'tinin ta e'kwa pe. †† 22:35 Ma'siu 10:9-10; Ma' 6:8-9; Uru' 9:3; 10:4 ††† Aisaya 53:12

Sises İpərema'pə Are' Wəpə Po
 (Ma'siu 26:36-46; Ma' 14:32-42)

³⁹ Sises uti'pə Are' Wəpə airi'ne te'pi'to' kasa ri ipoitorə ton uya e'ma'pəka'pə.⁴⁰ Pata eposa' təuya'nokon a'tai, ta'pə iya to' pi', "İpəremati', i'tupi'nito' to' ya' auta'mo'ka kon namai'," ta'pə iya.

⁴¹ Ti' eno'mato' enta' ri iti'pə, iye'sekunka'pə ipəremase'na.⁴² "Papai, inku'pai iwesi yau, seri ko' imo'kaki uyenapai, e'tane i'se iwe'to' awiri iku'ki, i'se e'to' awiri pen," ta'pə iya. [⁴³ Miri ta iya koro'tau, Papa inserəi uyee'pə ipiya' imeruntirə'tii'.⁴⁴ Miripan Sises ipərema'pə ipan pe, təuta'kwarəkai', apəne pəra pokoi pe tesi pi', miripan eramu'ta usee'kwa esi'pə non pona mən kasa.] †††

⁴⁵ Təwipərema təpo, iye'mə'sa'kasa' uti'pə təpoitorə ton piya'. To' e'nənpə'sa' eporo'pə iya, pokoi uya to' eketu'kasa'.⁴⁶ "İrito' pe iye'nəmə kon? Te'mə'sa'kai' ipəremati', i'tupi'nito' ya' auta'mo'ka kon namai'," ta'pə iya to' pi'.

Sises A'si'pə To' Uya

(Ma'siu 26:47-56; Ma' 14:43-50; Isaan 18:3-11)

⁴⁷ Usauro'ni pi' ri mari iyesi koro'tau, anpisin uyee'pə to' piya', ka'pon, Isutas tukai' tesa'sen, 12 kaisaron kon tonpa pe te'sen esi'pə to' esa' pe. Sises piya' a'ko pe iyee'pə a'su'kase.⁴⁸ E'tane Sises uya ekama'po'pə, "Isutas, Ka'pon, Papa winon pe' eparanka auya miri uta'su'kan ke?" ta'pə iya.

⁴⁹ Ipoitorə ton uya te'ku'sen ensa' a'tai, Sises pi' ta'pə to' uya, "İna epuru, ina uya pe' si to' panta'ma seri təsuparaai kon amə' ke?" ta'pə to' uya.⁵⁰ To' tonpa uya use'man nito' tərawasomanin nan epuru poitorə pana enwo'ne' winon a'ti'pə.

⁵¹ E'tane Sises uya ta'pə təpoitorə ton pi', "Tiwi nesii!" ta'pə iya. Miripan uya a'pitə ke ri ipana epi'ti'pə.

⁵² Miri a'tai, Sises uya use'man nito' tərawasomanin nan epuru ton eke ton kuru pi', use'man nito', ipəremān nito' iwə' pa'simanin nan miri awonsi'ki itepuru ton təkān iye'sa' kon pi' ta'pə iya, "Main awiron kon pen pe' esa' pe esi seri, iuye'sa' kon na'ne' supara amə' miri awonsi'ki wa'tana amə' esa' pe?"⁵³ Wəi kaisari ri ipiyau'nokon esi'pə Esuwerə amə' use'mato', ipəremāto' iwə' pə'kə tau. Upi' iyemiyatə kon təsa' auya'nokon pəra iyesi. E'tane seri pe iweyu kon pe iyesi—ewarupi esi pana' pe iyesa' kon pe koro'tau," ta'pə iya.⁵

Pi'ta Uya Sises Nonka'pə

(Ma'siu 26:57-58, 69-75; Ma' 14:53-54, 66-72; Isaan 18:12-18, 25-27)

⁵⁴ Miri a'tai, ta'sise to' uya ari'pə use'man nito' tərawasomanin nan epuru iwə' ta'. Pi'ta uya e'ma'pəka'pə innonsi'ki ri.⁵⁵ E'tane apo' po'tisa' to' uya a'tai pərōro' aporo' po, miripan kon ereutasa' esi'pə a'samətə yau, Pi'ta ereuta'pə to' piyau.⁵⁶ To' poitorə uri'san uya iyereutasa' ene'pə apo' weyu ya'. Enpitə'pə

††† Seri tawon pəra iyesi miri tərən ni yau'ne. § 22:53 Uru' 19:47; 21:37

iya a'ko pe esii'ma, miripan uya ta'pæ, "Pæse ri ka'pon ne'tai Sises a'kiri," ta'pæ iya.

⁵⁷ E'tane i'tunin pe pæra iye'kuu'pæ. "Ma'non, kæri ri i'tunin pen uri," ta'pæ iya.

⁵⁸ Emennæ'pæ iwa ri, tæron ni uya kanan ensa' esi'pæ, miripan uya ta'pæ ipi', "Imiri sa'ne kæri ri ko to' tonpa," ta'pæ iya.

"Mooi, kæri ri pen ni uri!" ta'pæ Pi'ta uya.

⁵⁹ Tikin ite'kwa kæra' emiya era'ti'pæ tæpo'ne ri, tæron ni ka'pon uya e'se'ne' pe ipi', "I'napai ri sa'ne pæse ri esi'pæ iya'kiri; apæne pæra Kiyarari pon pe iyesei," ta'pæ iya.

⁶⁰ Pi'ta uya eiku'pæ, "Mooi, ipi' masauro'atæi'ne' i'tu uya pæra ri man!" ta'pæ iya.

Usauro'ni pi' iyesei koro'tau, kiritiki uturumæ'pæ.

⁶¹ Itepuru era'ti'pæ to'sa ri Pi'ta ense'na. Miri a'tai si, Pi'ta uya Itepuru uya tauro'ka'pæ ræ'pæ nee'pæ tenu ya', "Kiritiki uturumæ rawiri seri pe, osoræwau ite'kwa un-onkato' auya oton," tawon. ⁶² Miripan epa'ka'pæ, miripan ukaramæ'pæ ipan pe.

Sises Sapema'pæ Soisa Amæ' Uya

(Ma'siu 26:67-68; Ma' 14:65)

⁶³ Sises erasu pe te'san e'sara'ti'pæ isapema pi' miri awonsi'ki iwipitæ pi'. ⁶⁴ To' uya itenu auromæ'pæ, miripan kon uya ekama'po'pæ, "Pu'kena' pe ekamak! Inæ' iwini?" ta'pæ to' uya. ⁶⁵ Miripan kon usaurokæ'pæ eke pe ri iri pe ri tæsapemai'.

Sises Ari'pæ To' Uya Esuweræ Amæ' Epuru Ton Koro'ta'

(Ma'siu 26:59-66; Ma' 14:55-64; Isaan 18:19-24)

⁶⁶ Pata ema'sa' a'tai, ka'pon amæ' epuru ton—asa'ri ri use'man nito' tærawasomanin nan epuru ton eke ton kuru miri awonsi'ki Main pi' enupanin nan amæra'pæ, miripan kon rakæi' Sises ari'pæ to' uya. ⁶⁷ "Ina pi' isekamaki, Kærai † pe iwesi yau," ta'pæ to' uya.

Sises uya to' eiku'pæ, "Usekamasa' yau, uyapuri auya'nokon pæra iyesei; ⁶⁸ iyekama'posa' uya 'nokon yau, uyeiku auya'nokon pæra iyesei. ⁶⁹ E'tane seri awonsi'ki Ka'pon, Papa winon eretato' oton merunti pe te'sen Papa enwo'netæ wini," ta'pæ iya.

⁷⁰ Tanporo esii'ma to' uya ekama'po'pæ, "Papa Mumu pe ken pe' si iwesi?" ta'pæ to' uya.

To' eiku'pæ iya, "Ipoken me'atæi' kæri ri pe esi mukay-atæi'ne'," ta'pæ iya.

⁷¹ Miri a'tai, ta'pæ to' uya, "I'rito' pe miyari ekamanin i'se e'ni? Etaka'sa' sa'ne miri ko inta apai," ta'pæ to' uya.

Sises Ari'pæ To' Uya Paire' Piya'

(Ma'siu 27:1-2, 11-14; Ma' 15:1-5; Isaan 18:28-38)

23 Kamoro si asauro'se iyamærasa' kon næ'san uya Sises ari'pæ Paire' Isutiya kopænaa' piya'. ² Miri yau, eseru'ti pi' to' esi'pæ, "Pæse ri uya ka'pon amæ' ano'ma, 'Pærata kæ'nonkatæu pata esa' ena', uri kæri ri Kærai †† pata esa', ta' iya," ta'pæ to' uya.

³ Sises ekama'po'pæ Paire' uya, "Esuweræ amæ' kin pe imiri?" tukai'.

Miripan eiku'pæ Sises uya, "Ewai', mukayai'ne' kasa ri," tukai'.

⁴ Miri a'tai, Paire' uya ta'pæ use'man nito' tærawasomanin nan epuru ton eke ton kuru pi' miri awonsi'ki ka'pon amæ' pi', "I'ri ri pæse ri wito' ipikiri eposa' uya pæra man," ta'pæ iya.

⁵ E'tane Sises pi' ri usauro'ni pi' to' esi'pæ, "Eke pe ri usewa'noman emapu'ti iya pata Isutiya poro ri to' enupa ke. Pata Kiyarari po iye'sara'ti'pæ, miripan uye'ka'sa' seri ya', miri pi' ri to' enupa pi' iyesei," ta'pæ to' uya.

Sises Ari'pæ To' Uya Era' Piya'

⁶ To' ekama'po'pæ iya, "Sises pe' esi Kiyarari ko' pe?" tukai', ⁷ "Ewai'," tasa' to' uya pi'. Sises ennoko'pæ iya kin Era' piya', apæne pæra itesa' pe iye'to' winon pe iyesei pi', miri koro'tau si Surusiran po Era' esi'pæ. ⁸ Miripan epori'ma'pæ ipan pe Sises tense, apæne pæra inke ri Sises inenpai te'sen pe iye'pitæ'pæ, apæne pæra eke Pappa tærawasooi kupæ iya tawon etasa' tæuya pi'. Miripan nin si kupæ iya inenpai iyesei'pæ miri. ⁹ Tu'kan pi' ri Sises ekama'popitæ'pæ iya, e'tane eiku'pæ iya pen. ¹⁰ Use'man nito' tærawasomanin nan epuru ton eke ton kuru miri awonsi'ki Main pi' enupanin nan e'soto'pi'sa' esi'pæ miri yau Sises eseru'ti pi'. ¹¹ Miri a'tai, Era' miri awonsi'ki isoisaai amæ' uya Sises sapema'pæ. E'neimapitæ pe to' usennaka'pæ ipi', miripan ponti'pæ to' uya epe'kena' kuru pon ya', miripan na'po'pæ to' uya Paire' piya'. ¹² Miri wapiya Era' miri awonsi'ki Paire' pokon esi'pæ i'seyaton pe, miripan kon ena'pæ isitonpa pe miri wæi a'tai ri.

Sises Uma'tato' Pe Ta'pæ To' Uya

(Ma'siu 27:15-26; Ma' 15:6-15; Isaan 18:39—19:16)

¹³ Paire' uya use'man nito' tærawasomanin nan epuru ton eke ton kuru, ka'pon amæ' epuru ton miri awonsi'ki ka'pon amæ' ri niri amæranæku'pæ. ¹⁴ To' uye'sa' a'tai, ta'pæ iya to' pi', "Pæse ri ka'pon ne'sa' auya'nokon upiya', kopæna ewa'nomanin pe ka'pon amæ' kupæ iya ta auya'nokon. Ekama'popi'sa' uya man apana airi'nokon, miri awonsi'ki i'ri ri eposa' uya pæra man meseru'tiyatæi'ne' ipi', pi'. ¹⁵ Era' uya ri niri iri pe man tasa' pæra man, apæne pæra inna'posa' iya man upiya'nokon. Menyatæi'ne' ri, i'ri ri ku'sa' iya pæra iyesei tæwito' ipikiri. ¹⁶ Miri pi', usoisaai amæ' uya ri nin ari'po'pi'to' pe ta uya, miri awonsi'ki inonkato' pe uya ri nin," ta'pæ Paire' uya. [¹⁷ To' Epoi Iti'pæ Weyu Ræ'pæ a'tai, iteseru esi'pæ Paire' uya tikin ni a'sisa' pe te'sen nonkato' pe iyesei Esuweræ amæ' iwano' pe.] †

¹⁸ Tikin ni imaimu esii'ma to' uki'pi'næmæ'pæ, "Pæse ri ka'pon ati' iwini kon pa! Parapas nonkai'ma ina iwano' pe," ta'pæ to' uya. ¹⁹ Parapas esi'pæ a'sisa' pe, apæne pæra usewa'noman emapu'tisa' iya pi' Surusiran po miri awonsi'ki ka'pon niri wisa' iya pi'.

(Kiri' maimu yau), miri pe pæra Me'saya (Ipuru maimu yau), asa'ri ri mari iyesei, Papa Nanæmænæ ta e'kwa pe; v. 35, 39 kanan. † 17 pæra iyesei tæron ni ton yau'ne.

† Kærai (Kiri' maimu yau), miri pe pæra Me'saya (Ipuru maimu yau), asa'ri ri mari iyesei, Papa Nanæmænæ ta e'kwa pe. †† Kærai

²⁰ Sises innonkapai tesi pi', Paire' uya kanan to' eka-ma'pokaap'pe. ²¹ E'tane to' uki'pi'nepit'pe, "Kurusu' pona ipokapi'ki! Kurusu' pona ipokapi'ki!" ta'pe to' uya.

²² Itosorawano ite'kwa pe to' auro'ka'pe iya, "I'rito' pe? I'ri iri ku'sa' puse ri ka'pon uya? I'ri ri ima'tato' ipikiri eposa' uya p'ra man. Miri pe iyese pi', ikota'ma-to' pe ikupu uya, miri awonsi'ki inonkato' pe," ta'pe iya.

²³ E'tane eke pe to' uki'pi'nepit'pe, tiwi kurusu' pona ipokapit' nesii, tukai', miripan kon nin si ena'pe imaimu entai. ²⁴ Paire' nin si ekoneka'pe miri to' ne-sak'pe ke to' repa pi'. ²⁵ Ka'pon nonka'pe iya use-wa'noman ku'sa' iya pi' miri awonsi'ki ka'pon niri wisa' iya pi' a'sisa' r'pe, to' nekama'po'pe, Sises nonkai'ma i'se to' e'to' ya'.

Kurusu' Pona Sises Pokapit'pe To' Uya
(Ma'siu 27:32-44; Ma' 15:21-32; Isaan 19:17-27)

²⁶ To' uya ari koro'tau, ka'pon, Sairini pon Saiman itese', a'si'pe to' uya, Surusiran pona t'utisen t'umainar' awonsi'ki. Miripan ena' kurusu' nonka'pe to' uya ato' pe iya Sises e'ma'pe pe.

²⁷ Tu'kan kon ni uti'pe Sises pikiri kurusu' pona soisa am' uya ipokapi'to' ya'. Uri'sami'si am' ri t'eu-ta'kwar'kai' t'ukaransan iwenai. ²⁸ Miripan kon winik' Sises era'ti'pe, "Surusiran pon kon uri'sami'si am', uwenai kakarant'eu; iwenai'nokon ni, imunki kon wenai ri akaranti', ap'ne p'ra isi ri e'ku'to' oton pi' ipi'nokon. ²⁹ Ap'ne p'ra tato' oton to' uya iweyu e'se-posita' a'tai, 'Wak' ton kuru ri kamoro uri'sami'si am' m're a'sinin nan pen, m're yen pe itewan e'sa' kon pen, m're na'su'ka'pe pen imanata' ton.' ³⁰ Miripan t'aron kon uya tato' oton w' ton pi', 'Ina iwasa'kaki,' i'k' ton pi', 'Ina iu'na'tiki,' tato' oton to' uya. ³¹ Seri kup' ka'pon am' uya pe iyese yau isenan pe y' esi koro'tau, i'ri pe ken si iyese miri iyaip'atasa' pe iyese a'tai?" ta'pe iya.

³² Asa'ri ri mari iri ku'nin n'usan ka'pon am' en-pa'ka'pe soisa am' uya pata apai Sises pokon pe kurusu' pona to' pokapi'to' pe. ³³ Pata, Pu'pi I'pe r'pe tato' eposa' to' uya a'tai, to' uya si kurusu' pona ipokapit'pe iri ton pokon pe, tikin ni itenwo'net' wini, isakon ikamisi wini. ³⁴ Sises uya ta'pe, "Papai, to' pi' isentu'maki, ap'ne p'ra to' uya i'tu p'ra ri iyese iri kup' t'uya'nokon tukai'," † ta'pe iya. ‡

Ipon n'pe ta'n'ku'pe to' uya te'wapiya'kapi'se. ³⁵ Ka'pon am' e'soto'pi'sa' esi'pe enpit' pi', Esuwer' am' epuru ton uya Sises sapema'pe, "T'aron kon sa'ne si pika'ti'pe iya, tiwi si nepika'tii tiwano' pe, i'napai ri K'rai pe tesi yau, Papa Nan'um'pe pe," ta'pe to' uya. ††

³⁶ Te'neimapi'se soisa am' usennaka'pe ipi', miripan kon uya waain peneka ke iwo'pa'pe ††† tai'ma, "Ap'ne si Esuwer' am' iwano' kin pe iwesi yau, iu'tiki kurusu' poi epika'tiki," ta'pe to' uya ipi'.

³⁸ Miripan i'pai epoi t'annenuka'pe kon t'usa' to' uya esi'pe: *P'USE RI SI P'USE RI ESUWER' AM' IWANO' KIN*, tawon.

³⁹ Iri ka'pon, ipokapi'sa' ipiyau uya ri isapema'pe, "K'rai pen ni pe' imiri, epika'tiki, ina niri ipika'tiki," ta'pe iya.

⁴⁰ E'tane isakon uya e'se'ne' pe eseremek'pe, "Sises kasa ri pe' ama'tai'ma Papa nama auya p'ra iyese?"

⁴¹ Iye'to' pe ri nin kurusu' pona to' uya upokapi'sa' kon seri iri ku'sa' wenai ri nin, e'tane p'ra ri uya iri ku'sa' p'ra ri iyese, iwenai p'ra ri nin kurusu' pona to' uya ipokapi'sa' na'ne'," ta'pe iya. ⁴² Miripan uya ta'pe Sises pi', "Sises, iyenu yau r'kw' ukup' kin pe iyenasa' a'tai," ta'pe iya.

⁴³ Sises uya eik'pe, "I'pi' ta uya seri, seri pe upiyau iwesi miri wak' upata yau," ta'pe Sises uya ipi'.

Sises Eriku'pe

(Ma'siu 27:45-56; Ma' 15:33-41; Isaan 19:28-30)

⁴⁴ 12 a'k'ra' e'to' airi'ne ri, pata si ewarumam'pe 3 a'k'ra' p'k' pona ri, ⁴⁵ w' enu uya pata wei'ti p'ra iyese'pe to' e'to' airi. Esuwer' am' use'mato', ip'rema-to' iwu' wapu ekaraka'pe a'sa'm'uyai. †††† Miripan Sises uki'pi'nem'pe, "Papai, iyena' si uya'kwar' sit'uyai!" ta'pe iya. Seri ta t'upo si, iyeriku'pe miri. †††

⁴⁷ Roman am' soisaai ton epuru uya ensa' a'tai, Pa-pa apuripit'pe iya, "I'napai ri kuru ri ka'si, p'ra ri esi'pe miri wa ipokena' e' pe," ta'pe iya.

⁴⁸ Ka'pon am' iyam'rasa' kon uya tanporo seri e'kup' ene'pe miri, miripan kon uti'pe ipan pe pokoi pe esii'ma. ⁴⁹ Tanporo kamoro Sises i'tunin nan e'so-to'pi'sa' esi'pe miri te'ku'sen enpit' pi' innonsi'ki, uri'sami'si am' ri esi'pe, iya'kiri iye'sa' kon n'usan Ki-yarari poi. †

Sises U'na'ti'pe Isole' Uya

(Ma'siu 27:57-61; Ma' 15:42-47; Isaan 19:38-42)

⁵⁰ Moro ka'pon esi'pe Isole' itese', Kons'ru' pe te'sen, wak' miri awonsi'ki ipoken te'sen awiron, ⁵¹ Papa e'to' esa' wanni pe e'seporo enupikiri te'sen. K'ri ri esi'pe asauro'se'na iyam'rasa' kon tonpa pe ri, e'tane to' eseru pi', "Ewai'," tasa' iya p'ra iyese'pe. ⁵² I'ti'pe Roman am' kop'naai, Paire' piya' Sises ekepu ekama'pose'na iu'na'tito' pe t'uya. Miripan pi', "Ewai'," ta'pe iya.

⁵³ Miripan mo'ka'pe iya, iwonti'pe iya epe'kena' pon ren-nen tato' at' ke. Miripan t'ar'pe iya emenna' pe ti' akasa' uruwai' pe ya'. ⁵⁴ Ekonekan weyu pe iyese'pe, Sapa' nin si epiya'tikap' esi'pe.

⁵⁵ Uri'sami'si am' Sises a'kiri iye'sa' kon n'usan Ki-yarari poi uti'pe Isole' a'kiri. Miripan kon uya Sises ekepu emai'ka ene'pe. ⁵⁶ To' enna'po'pe patat'ase' t'uya'nokon ya'. Miripan kon uya a'po'na' nan karapa konepit'pe Sises ekepu karapaimato' t'uya'nokon ike pe. †† To' nin si ereuta'pe miri Sapa' weyu a'tai, Main uya tasa' na'ne' awiri.

† 23:30 Oseya 10:8; Isenpoikasa' 6:16 †† 23:34 Eren 22:18 ‡ 34a p'ra iyese t'aron ni ton yau'ne. ††† 23:35 Eren 22:7 †††† 23:36 Eren 69:21

††† 23:45 E'sotas 26:31-33 †††† 23:46 Eren 31:5 † 23:49 Uru' 8:2-3 †† 23:56 E'sotas 20:10; Isu'taronomi 5:14

Sises E'mu'sa'ka'pu

(Ma'siu 28:1-10; Ma' 16:1-8; Isaan 20:1-10)

24 Awanakui' kuru nin si suntaaka epiya'ti pe uri'sami'si amu' uya tunkoneka'pu kon a'po'na' nan ari esi'pu ti' akasa' uruwai' pe pona. ²To' uya ti' e'tirinkasa', ti' akasa' uruwai' pe apai eporo'pu, ³e'tane to' ewonsa' a'tai Sises ekepu pu'a iyese'pu miri yau. ⁴Miripan pi' to' usenuminka koro'tau, ite'kwanau pu'a ri, asa'ron kon ka'pon amu' e'soto'ka'pu to' piyau, to' pon ton e'wei'tipitu'pu a'kwa pe, kamiri' kasa. ⁵Tetupitu' kon pi' uri'sami'si amu' epeima'pu non pona, e'tane to' pi' ta'pu to' uya, "I'rito' pe eke' amu' koro'tau nurinan warinpa auya'nokon?" ⁶Ipu'a man seri yau, iye'mu'sa'ka'pu man. Iyenu kon yau iku'ti' in-ekama'pu ipiyau'nokon tesi koro'tau Kiyarari po, ⁷'Ka'pon, Papa winon tuto' oton ka'pon amu' uya tu-makooikenan kon ena' to' uya ipokapi'to' pe kurusu' pona, e'tane iye'mu'sa'kato' oton itosoruwano wai a'tai, '† tawon," ta'pu to' iya. ⁸Miri eta tuuya'nokon a'tai, to' enu ya' si iyena'pu Sises maimu ru'pu. ⁹Tenna'posa' kon a'tai, ti' akasa' uruwai' apai, 11 pan kon ipoitoru' ton miri awonsi'ki taron kon ipoitoru' ton pana'ti'pu to' uya tanporon ni iye'ku'sa' ru'pu ke. ¹⁰Pusamoro uri'sami'si amu' esi'pu miri, Meri Mataren, Isowana, miri awonsi'ki Isens san, Meri ri mari itese', miri awonsi'ki taron kon uri'sami'si amu' esi'pu to' a'kiri. ¹¹E'tane uri'sami'si amu' uya tapanatito' kon, apuri to' uya pu'a iyese'pu, apune pu'a kasi poken iseta pi'. ¹²Miri ri e'tane, Pi'ta e'mu'sa'kasa' nin si eka'tumepu'pu ti' akasa' uruwai' pona. Te'timuikai' Sises ekepu ontito' ike pe isaai'pi'sa' ru'pu renen tato' atu ene'pu iya tu'pona ri. Miripan uti'pu, "I'ri pe ri si iyese'pu ko?" tai'ma. ^{††}

Emeyas Pona To' Uti Koro'tau

(Ma' 16:12-13)

¹³Miri ri suntaaka e'sara'ti a'tai, asa'ron kon Sises poitoru' ton uti esi'pu, eke iwa pata Emeyas tato' ka'pon amu' uya ya'. Seri pata esi'pu 7 mayiru' e'to' airi ri Surusiran poi. ¹⁴Asaurokui'ma to' uti esi'pu tanporo iye'ku'sa' ru'pu pi' Surusiran po. ¹⁵Miri ton pi' usauro'ni pi' to' esi koro'tau, Sises uyee'pu a'ko pe to' piya', miripan uti'pu to' a'kiri, ¹⁶e'tane Papa uya to' uya ito'ka'nuku'pu namai' Sises ku'sa' esi'pu. ¹⁷Miripan kon ekama'po'pu Sises uya, "I'ri pi' asaurokui'ma iuti kon?" ta'pu iya to' pi'. ¹⁸Miripan kon e'taku'kasa' umaintapitu'pu, ¹⁸miripan isakon Kiriyo'pas itese' uya ta'pu Sises pi', "Imiri riken na'ki si nai seri ton, Surusiran po iye'ku'sa' ru'pu i'tunin pe pu'a," ta'pu ipi'. ¹⁹"I'ri ton si e'kupu'pu?" ta'pu nin si Sises uya miri ipi'. "Mi ton sa'ne, Sises, Nasare' pon pi' iye'ku'sa' ru'pu. Pu'kena' pe sa'ne iyese' tukai', Papa ni'tun, ka'pon amu' ri niri ni'tun, merunti pe tusauro'sen, miri awonsi'ki i'ri ri ku'nin merunti pe. ²⁰Use'man nito'

† 24:7 Ma'siu 16:21; 17:22-23; 20:18-19; Ma' 8:31; 9:31; 10:33-34; Uru' 9:22; 18:31-33 †† v. 12 pu'a iyese' taron ni ton yau'ne.

turawasomanin nan epuru ton eke ton kuru, miri awonsi'ki uyepuru kon amu' uya ituru'pu Roman amu' kopnaai ena' to' uya iwito' pe iku'to' pe iya. Miripan pokapi'sa' to' uya kurusu' pona eriku'pu. ²¹Ina sa'ne si Esuweru' amu' mo'ka iya ina eyaton non enapai tukai' ina e'ku'sa' e'tane. Miri riken pe ekama tane, seri si osoruwau wai iko'mankapu' to' uya iwini'pu si'kiri. ²²Miri pona ina koro'tau te'san uri'sami'si amu' uya ina ewan-siukapi'an ko. Awanakui' kuru to' uti'pu ti' akasa' uruwai' pe pona, e'tane itekepu pu'a iyese'pu miri yau. Miripan kon uye'sa' uya ina pana'ti'pu inseru' amu' ene'pu tuuya'nokon tukai'. Miripan kon uya, "Sises e'mu'sa'ka'pu man," ta'pu to' pi'. ²⁴Miripan ina tonpa ton kanan utika'pu ti' akasa' uruwai' pe pona, miripan kon uya si eporo'pu uri'sami'si amu' uya ekama'pu kasa ri, Sises ene'pu to' uya pen ni kanan," ta'pu iya.

²⁵Miripan a'tai, Sises uya ta'pu to' pi', "Nai pan kon imiri'nokon iya'kwaru'pu non kon ni, apuri auya'nokon pu'a kuru ri iyese'pu'kena' amu' nekama'pu te'ku'ton tukai'. ²⁶Papa uya ri sa'ne iku'sa' esi'pu miri ko pu'se ri tnanamupu' ekota'mato' pe ri. Miripan i'mu'sa'kasa' tuuya e'to' pe tapuripi'sen pe Eru' po," ta'pu iya.

²⁷Miripan uya to' pi' ekama'pu tupi' itekare usauro'sa' Mosi' numenuka'pu si'kiri te'sara'tii', siya ri pu'kena' amu' numenuka'pu ri tupi'.

²⁸To' uya si a'ko pe eke iwa pata epokapu' esi'pu miri tutito' kon ya', e'tane Sises e'kupu'pu to' entawon ya' pari tuti pe itese'. ²⁹Miripan pi' ta'pu to' uya, "Pata ituki ina piyau, apune pu'a pata newarumanka'an," ta'pu to' uya. Miripan kon piya' iyewomupu'. ³⁰Iyereu-ta'pu to' pokon pe enta'nase'na, miripan uya tenki ta pe Papa pi' pu'reti anupu'pu, i'kwitu'pu iya, miripan turu'pu iya to' ena'. Miri a'tai, Papa uya to' enu a'ko-ka'pu, miripan to'ka'nuku'pu to' uya, miripan kon enu apai'ka'pu iya. ³²Miripan kon uya ta'pu, "Uyewan kon sa'ne a'pi'pitu' ko asanta tau uyauro'ka iya 'nokon ko-ro'tau pu'kena' amu' nekama'pu iye'menukasa' itekare pi'," ta'pu to' uya.

³³Miripan kon e'mu'sa'kasa' uti'pu oko pe pu'a ri, Surusiran pona. Miri yau, 11 pan kon Sises poitoru' ton amurasu' eporo'pu to' uya taron kon ipoitoru' ton pokon pe. ³⁴Miripan kon uya pusamoro asa'ron kon pi' ta'pu, "I'napairi ri kenu' Sises e'mu'sa'kasa' man! Miripan ene'pu Pi'ta uya!" ta'pu to' uya.

³⁵Miripan pusamoro asa'ron kon uya Emeas e'ma tau iye'ku'sa' ru'pu ekama'pu kanan to' pi', ito'ka'nuku'pu tuuya'nokon pu'reti i'kwitu'pu iya a'tai.

Sises Usenpoika'pu Tupoitoru' Ton Piya'

(Ma'siu 28:16-20; Ma' 16:14-18; Isaan 20:19-23; Inkupu'pu 1:6-8)

³⁶Pusamoro ri si usaurokui' koro'tau miri pi', Sises e'soto'ka'pu to' koro'ta'. Miripan uya ta'pu to' pi', "Miyari'nokon," ta'pu iya. [‡]

³⁷Ipan pe to' etupitu'pu, a'kwaru'pu ensa' tuuya'nokon pe tekamai'. ³⁸Miripan kon pi' ta'pu iya, "Tetupi'se pu'a e'ti, tukasimai' pu'a, e'mu'sa'kasa'

‡ Miripan uya ta'pu to' pi', "Miyari'nokon," ta'pu iya to' pi' pu'a iyese' taron ni ton yau'ne.

apuriti', ³⁹ apune upokapitɛ'pɛ iyi rɛ'pɛ enti', uyemiy-atɛ pi' miri awonsi'ki u'ta pi'. Uri ri kɛri ri, uya'kwarɛ'pɛ ensa' auya'nokon pen, uya'pi'ti', uri ri kɛri ri. Uri kasa pe' tɛpun ke a'kwarɛ'pɛ esi pe ekama auya'nokon," ta'pɛ iya to' pi'.

⁴⁰ Seri ta tɛuya a'tai, tɛpokapitɛ'pɛ i rɛ'pɛ enpoika'pɛ iya miri to' ena'. ^{†41} Pori' pe kuru tesi kon ke, "I'napai ri se esi pen ni seri?" ta'pɛ to' uya. Miripan kon pi' ta'pɛ iya, "Kiyari pe' moro nai enta'nan nito' ipi?" ta'pɛ iya.

⁴² Miripan kon uya irepa'pɛ akuse pe ikanpɛ'tisa' moro' ke. ⁴³ Miripan pi' iyenta'na'pɛ to' enu airi.

⁴⁴ Miripan kon pi' ta'pɛ Sises uya, "I'koro'tau'nokon sa'ne esi a'tai, erikɛ rawiri, sekamatai ipi'nokon ko tanporon ni Mosi' Maimu, pu'kena' amɛ' Maimu ri, Eren yau'ne isauro'sa' na'ne' upi' uta'ku'tito' pe iyese ukatai ko," ta'pɛ iya to' pi'.

⁴⁵ Miripan kon uya tɛpi' iye'menukasa' itekare to'ka'nɛ'to' pe to' uya ikupɛ'pɛ, ⁴⁶ To' pi' ekama'pɛ iya, "Seri seri iye'menukasa' rɛ'pɛ: Kɛrai ^{††} uya e'ne' moronkato' oton, miripan eri'to' oton, te'mɛ'sa'ka ton pe itosorɛwano wɛi a'tai. ⁴⁷ Miri awonsi'ki tanporon kon

† v. 40 pɛra iyese tɛron ni ton yau'ne. †† Kɛrai (Kiri' maimu yau), miri pe pɛra Me'saya (Ipuru maimu yau), asa'ri ri mari iyese, Pa-pa Nanɛtɛnɛ ta e'kwa pe.

tɛpataron kon pi' itekare usekamato' oton itese' yau, makoi apai era'tin nito' pi' miri awonsi'ki makoi pi' usentu'man nito' pi', Surusiran po te'sara'tii'. ⁴⁸ Miri pe iyese pi', entanti' tɛron kon kanan ipana'titanti' inene'pɛ kon pi'. ⁴⁹ Seri pe iwa ri, ukɛipɛnɛ us-aurokɛ'pɛ ennoko uya ta'pɛ rɛ'pɛ iya'kwarɛ ennoko uya miri ipiya'nokon. Miri pe iyese pi', seri yau Surusiran po e'ti' Papa winon imeruntirɛ kon eporo auya'nokon pɛ'kɛ pona," ta'pɛ iya to' pi'. ‡

Sises Enuku'pɛ Epɛn Pona

(Ma' 16:19-20; Inkupɛ'pɛ 1:9-11)

⁵⁰ Miri a'tai, Sises uya to' ari'pɛ Surusiran poi a'ko pe ri pata Pe'tani piya'. To' uya eposa' a'tai, temiyatɛ tanɛnse to' pɛrema'pɛ iya. ⁵¹ To' pɛrema pi' iyese korotau, to' nimi'pɛ iya, itanɛmɛ'pɛ Epɛn pona. ^{††}

^{‡‡52} Ipoitorɛ ton e'sekunka'pɛ apuripi'se'na. Miripan kon enna'po'pɛ ipan pe ri pori' pe esii'ma Surusiran pona. ⁵³ Miripan kon esi'pɛ Papa apuripitɛ pi', inke ri wɛi kaisa ri use'man nito', ipɛreman nito' iwɛ' pɛ'kɛ tau.

‡ 24:49 Inkupɛ'pɛ 1:4 †† 24:51 Saira' 50:20; Inkupɛ'pɛ 1:9-11
 ‡‡ iyenuku'pɛ si Epɛn pona pɛra iyese tɛron ni ton yau'ne.

ISAAN

Ekamanin

e'menukasa' ennin nan uya apurito' pe, Sises esi ekamasa' rɔ'pɔ pika'tinin wannɪ pe, Papa Mumu, apuri tɔuya'nokon wini tɔuko'manto' kon epoto' pe to' uya (20:31).

Ekama tɔpo siyaro' pe ri Papa Maimu pe Sises e'to', iye'sara'tito' wini wakɔ itekare uya ekama tu'kan ni eke, Papa tɔrawasooi e'ku'sa' rɔ'pɔ, Sises esi ekamasa' rɔ'pɔ pika'tinin wannɪ, Papa Mumu pe iyesei tukai' enpoikanin pe. Miri pikiri si i'ri enpoikanin pe eke, Papa tɔrawasooi e'ku'sa' tawon. Seri airi kareta uya ekama ka'pon amɔ' uya Sises apuri'pɔ, miripan kon ena'pɔ ipikiron kon pe, tɔron kon uya ri ewa'noma koro'tau, anapuripai pɔra ri niri. 13 awonsi'ki, 17 pɔ'kɔ pona isekamato' airi ita'sisa' kusan pe ri a'ko pe a'samɔtɔ pe tɔpoitorɔ ton pokon pe iyesei'pɔ ta'si ewarupii tau, imaimu to' koneka pe to' pori'mapitɔ pe isaurokɔ'pɔ rɔ'pɔ kurusu' pona tɔpokapi'to' rawiron ko'mamiri yau. Iu'matɔ winikɔi'no isekama to' airi iyesei Sises a'si'pɔ rɔ'pɔ i'tupitɔ'pɔ, kurusu' pona ipokapitɔ'pɔ miri awonsi'ki iye'mɔ'sa'ka'pɔ terikɔ'pɔ apai, miri tɔpo isenpoikapitɔ'pɔ tɔpoitorɔ ton piya' uya kuru ekama tiwi ri uko'man nito' epoto' Sises Kɔrai poro, epoto' epiya'ti seri pe ri kamo Sises pi' ewai' tawon nɔ'san, ite'ma pe, i'napairon pe miri awonsi'ki uko'man nito' pe iyesei pi', piya' iyepɔ. Isaan uya enpoikato' iwini tensen ton wɔi kaisa ri yai a'kwarɔ eseru ton ekamato' iya yai esi'pɔ, tuna, pɔreti, iweyu, karimeru amɔ' pa'simanin miri awonsi'ki itikɔn non, miri awonsi'ki kɔre' e' miri awonsi'ki iteperu ton.

Iyawon Ekamanin

Isara'tinin (1:1-18)

Isaan Pa'tes miri awonsi'ki wapiyaro' kon Sises pitorɔ ton (1:19-57)

Annau Sises e'tɔrawasoma'pɔ (2:1—12:50)

Iweyu u'matɔ ton Surusiran po miri awonsi'ki ipiyau (13:1—19:42)

Itepuru e'mɔ'sa'kasa' miripan usenpoikapitɔ'pɔ (20:1-31)

I'ma'kanin: Tɔron ni kanan isenpoika'pɔ Kiyarari po (21:1-25)

Main Ni Ena'pɔ Ka'pon Pe

1 Iyepiya'ti yau Main esi'pɔ, Papa piyau Main esi'pɔ, Papa pe ri Main esi'pɔ. ² Miri ri esi'pɔ iyepiya'ti pe Papa piyau.

³ Tanporon ni ekoneka'pɔ iporo; i'ri ri ekonekasa' pɔra iyesei ipɔra iye'tane. ⁴ Uko'man nito' esi iyau, † uko'man nito' esi ka'pon amɔ' weyu pe. ⁵ Miri iweyu e'wei'ti'pɔ ewarupi yau, e'tane ewarupi uya ito'ka'nɔkɔ'pɔ pen. ††

⁶ Moro ka'pon esi'pɔ Papa nennoko'pɔ, Isaan itese'. ⁷ Kɔri ri uyee'pɔ iweyu enpoikai' tanporon kon uya apurito' pe tɔporo. ⁸ Iweyu pe iyesei'pɔ pen, e'tane iweyu ekamanin pe enno'sa' pe iyesei'pɔ.

⁹ Miri esi'pɔ i'napairon iweyu, tanporon kon ka'pon amɔ' non pon kon wei'tinin pe iyepɔ esi'pɔ.

¹⁰ Non po iyesei'pɔ, non ni ekonekasa' e'tane iporo, e'tane non pon kon uya i'tu pɔra iyesei'pɔ. ¹¹ Tɔtonpa ton piya' iyee'pɔ, e'tane itonpa ton uya isanoma'pɔ

† Uko'man nito' esi iyau; miri pe pɔra, I'ri ri ekonekasa' pɔra iye-
si ipɔra iye'tane, apɔne pɔra uko'man nito' esi pi' iyau †† ewarupi
uya ito'ka'nɔkɔ'pɔ pen; miri pe pɔra, ewarupi esi'pɔ pen itentai. ‡
1:6 Ma'siu 3:1; Ma' 1:4; Hru' 3:1-2

pen. ¹² E'tane kamoro tɔsanomanin nɔ'san, tapurinin nɔ'san repasa' iya merunti ke, Papa munki pe to' ena-
to' pe. ¹³ Mɔre amɔ', entu eseru yau iyentusa' kon pen,
ipun eseru awiri pen, warawo' eseru awiri pen ni niri,
e'tane Papa iwano' pe kuru.

¹⁴ Miri Main enasa' esi'pɔ ka'pon pe, miripan uko'mamɔ'pɔ ina piyau. Ina uya a'kwa ene'pɔ, tikin nan nɔ'kwi kuru ri imu a'kwarii, Ikuipɔnɔ wini iye'sa', eke pe ri wakɔ nonkasa' miri awonsi'ki i'napairon esa' pe.

¹⁵ Isaan uya ekama'pɔ eke pe tɔuki'pi'nɔnse, "Pɔse ri si kɔri ri unekama'pɔ, 'Kɔri ri si uye'ma'pɔ tau tɔuye'ton esi miri eke uyentaino, penaro' uwapiyaro' rɔ'pɔ ri,'" ta'pɔ iya.

¹⁶ Eke pe wakɔ nonkasa' esa' pe e'ni wini wakɔ ke up-
ɔremasa' iya 'nokon eporo ise'ma'pɔ tau'ne ri. ¹⁷ Main e'tɔrɔ'pɔ Mosi' poro, e'tane wakɔ nonkasa' miri awon-
si'ki i'napairon uyee'pɔ Sises Kɔrai poro. ¹⁸ Inɔ' uya Pa-
pa ensa' pɔra iyesei; tikin nan kuru ri Papa Mumu,

†† eposa'nokon si'kiri ri wakɔ ton eporo ise'ma'pɔ tau'ne ri; miri
pe pɔra, eposa'nokon wakɔ ton tɔron ni ton ensimapitɔ iya ke isipa-
ta'pɔ ya'ne wakɔ ton ke.

təkəipən enau te'sen kəri ri uya riken enpoikasa' i'tu-to' pe.

Isaan Pa'tes Uya Kərai Pen Uri Ta'pə
(Ma'siu 3:1-12; Ma' 1:1-8; Ƴru' 3:1-18)

¹⁹ Seri esi Isaan maimu rə'pə, Esuwerə amə' epuru ton Surusiran pon kon uya Esuwerə amə' use'mato' tərawasomanin nan miri awonsi'ki Ripai amə' enno'sa' Isaan ekama'pose'na a'taino, inə' pe iwesi tukai'.

²⁰ Iye'wapu'ti'pə pen, e'tane isekama'pə, "Kərai † pen uri," tukai'.

²¹ To' uya ekama'po'pə, "Inə' pe ken iwesi? Iraisa pe?" ta'pə to' uya. ††

"Kane," ta'pə iya.

"Pu'kena' kati?" ††† ta'pə to' uya.

"Kane," ta'pə iya.

²² Miripan kon uya ta'pə ipi', "Inə' pe ken iwesi, ina enno'nin nə'san pi' ina uya ekamato' pe. Inə' pe iwesi ta auya ken?" ta'pə to' uya.

²³ Isaan uya eikə'pə pu'kena' Aisaya maimu yai, "Uri kəri ri rimono' tau ka'pon uki'pi'nənpitə, 'To'sa ri Itepu-ru e'ma ikonekati', †† tawon," ta'pə iya.

²⁴ Kamoro esi'pə tətənpa kon enno'sa' Pari'si amə' uya pe. ²⁵ To' uya ekama'po'pə, "Ƴri pe ken iyese pi' imiri uya to' pa'taisima, Kərai pe pəra ri, Iraisa pe pəra ri, pu'kena' pe pəra ri iwe'tane?" ta'pə to' uya.

²⁶ Isaan uya to' eikə'pə, "Uri uya to' pa'taisima tuna ke. E'tane moro man i'koro'tau'nokon, ini'tunə kon pen. ²⁷ Kəri ri esi təuye'sen uye'ma'pə pe, isapatooi euka uya pokena' pen ni," ta'pə iya.

²⁸ Seri ton e'kupə'pə Pe'tani pata yau, Isotan tuna ra-toi po, Isaan uya ka'pon amə' pa'taisimato' airi.

Sises, Papa Iwano' Karimeru Məre

²⁹ Miri ema'sa' yau, Isaan uya Sises uyepə tekare pi' ene'pə, miripan uya ta'pə, "Pəse ri si Papa iwano' karimeru məre, non makooi mo'kanin! ³⁰ Pəse ri si kəri ri unekama'pə, 'Uye'ma'pə tau ka'pon uyepə eke kuru uyentaino, penaro' uwapiyaro' rə'pə ri, ukataine'.

³¹ Uri uya ri kəri ri i'tusa' pəra iyese, inə' pe iyese tukai', e'tane uye'sa' na'ne' esi pa'taisiman nise'na tuna ke Esuwerə amə' ena' enpoika pe," ta'pə iya.

³² Miri a'tai Isaan uya se ekama'pə: "Iya'kwarə u'ti ene'pə uya Epən poi wako'wa kasa, miripan uta'si'pə ipona. ³³ I'tu uya pəra ri mari iyese'pə. E'tane uyeno'nin nə'pə pa'taisimanin pe tuna ke uya uyauro'kasa' esi'pə, 'Inə' ri pona Iya'kwarə uyepə ene auya a'tai, uta'si ri niri ipo te'ton pe, kəri ri si kəri ri Wakə A'kwarə ke pa'taisimanin,' ta'pə iya. ³⁴ Unene'pə si ekama uya, pəse ri si esi Papa Mumu pe," ta'pə Isaan uya.

† Kərai (Kiri' maimu), miri pe pəra Me'saya (Ipuru maimu), Papa Nanəmə'pə ta e'kwa pe; v. 25, 41 yau niri. †† 1:21 Mara'kai 4:5 † 1:21 Isu'taronomi 18:15-18; Saira' 48:10-11 †† Pu'ke-na'—Təuye'ton, təuye'sen Me'saya ekare'tise tasa' rə'pə ipi'. †† Aisaya 40:3 (LXX)

Wapiyaro' Kon Sises Poitorə Ton

³⁵ Miri ema'sa' yau, miri yau ri mari Isaan esi'pə, asa'ron kon təpoitorə ton pokon pe. ³⁶ Sises usari uya tentaka kon ensa' təuya a'tai, "Pəse ri si Papa iwano' karimeru məre!" ta'pə iya.

³⁷ Asa'ron kon ipoitorə ton uya isaurokə etasa' a'tai, to' uya Sises e'ma'pəka'pə.

³⁸ Miri a'tai, Sises era'tisa' uya te'ma'pəka to' uya ene'pə. "Ƴri warinpa auya'nokon?" ta'pə iya to' pi'.

"Rapai (Ti'sa ta e'kwa pe), nai airi apata'se' esi?" ta'pə to' uya.

³⁹ "Entanə'ti'," ta'pə iya to' pi'. To' uti'pə ipata'se' ense'na. Ipiyau to' uko'mamə'pə miri wəi a'tai, apəne pəra pata uko'mansa' esi'pə (4 a'kəra' e'to' airi pata esi'pə).

⁴⁰ Isakon, Isaan usaurokə etanin nə'pə, Sises e'ma'pəkanin nə'pə esi'pə Anturu, Saiman Pi'ta akon.

⁴¹ Wapiya kuru tərui Saiman warinpai' iti'pə, miripan uya ta'pə ipi', "Ina uya Me'saya eposa' man, Kərai tato' ipi'," ta'pə iya.

⁴² Miripan uya Sises piya' inee'pə. Sises uya ene'pə, miripan uya ta'pə ipi', "Imiri kəri ri Saiman, Isaan mu, Ke'pas ††† pe iyesa'to' oton (Ti' ta e'kwa pe)," ta'pə iya.

Sises Uya Piri' Miri Awonsi'ki Na'taniyerə Ki'ma'pə

⁴³ Miri ema'sa' yau, Sises ekoneka'pə Kiyarari pona tətutito' pe. Piri' eporo'pə iya, ta'pə iya ipi', "Upikiri isi'ki." ⁴⁴ Piri' esi'pə Pe'saita winon, Anturu miri awonsi'ki Pi'ta pata'se' winon pe.

⁴⁵ Piri' uya Na'taniyerə eporo'pə, ta'pə iya ipi', "Mosi' nəmənuka'pə Main yau, pu'kena' ton ni niri nəmənuka'pə ipi', Sises, Nasare' winon, Isole' mumu eposa' ina uya man," ta'pə iya.

⁴⁶ Na'taniyerə uya ta'pə ipi', "Wakə pe' epa'ka mi Nasare' poi?" ta'pə iya.

"Apəne entanə'ki," ta'pə Piri' uya ipi'.

⁴⁷ Sises uya Na'taniyerə uyepə tekare pi' ensa' a'tai, ta'pə iya ipi', "Apəne enki, Esuwerə kuru ri, enku'tinin pen ni," ta'pə iya.

⁴⁸ Na'taniyerə uya ta'pə ipi', "Ƴri kasa ui'tu auya?" ta'pə iya.

Sises uya imaimu eikə'pə, "Piri' uya iki'ma wapiya, pi' e' o'no iwesi a'tai, iyene'pə uya," ta'pə iya.

⁴⁹ Na'taniyerə uya ta'pə ipi', "Rapai, †† imiri esi Papa Mumu pe, imiri esi Esuwerə amə' Kin pe!" ta'pə iya.

⁵⁰ Sises uya imaimu eikə'pə, "Pi' e' o'no iyene'pə uya tasa' uya ipi' pi' ri pe' uyapuri auya? Miri entaino kuru ento' auya oton miri. ⁵¹ I'napairon ekama uya ipi'nokon, seri təpo Epən uta'koka ento' auya'nokon oton, Papa inserəwi ton u'tipitə miri awonsi'ki enu'pitə Ka'pon, Papa winon pona," ta'pə Sises uya. [§]

††† Ke'pas (Arami' maimu yau), miri pe pəra Pi'ta (Kiri' maimu yau), asa'ri ri mari esi ti' ta e'kwa pe. ††† Rapai, Ti'sa ta e'kwa pe § 1:51 Iseneses 28:12

Temari'masan Kena Po

2 Asa'ri wai tupo moro temari'masan esi'pæ Kena po, Kiyarari airi. Miri yau, Sises san esi'pæ. 2 Sises miri awonsi'ki ipoitoræ ton ki'masa' to' uya esi'pæ miri pona.

3 To' yuku, waain u'ma'sa' a'tai, isan uya, "To' yuku, waain u'matæ'pæ man," ta'pæ ipi'.

4 Sises uya eikæ'pæ, "Miri iku'ki kækai upi', ma'non. Uweyu e'seposa' pæra ri mari man," tukai'.

5 Isan uya nin si ta'pæ miri to' poitoræ ton pi', "Miri iku'ti' ta iya mæku'tæi'," ta'pæ iya.

6 Esuweræ amæ' eseru esi'pæ ekorækan tawon, miri to' nin si 6 kaisaron tuna yen ton ti' ka'pi'sa' wai amæ' esi'pæ miri, eke ton kuru ri, 20, 30 kiyaran e'to' airi tuna a'sinin. 7 Sises uya nin si, "Se ton wai amæ' ipe'tipi'ti' tuna ke," ta'pæ miri to' poitoræ ton pi', miripan pe'tipitæ'pæ to' uya ite'pi ton tepopi'se. 8 Miri awonsi'ki nin si, "Imati' si, ari kon pa uta're'tin epuru piya'," ta'pæ iya to' pi', miripan kon uya ari'pæ itena'.

9 Miripan uya onpa'pæ, tuna si enasa' waain pe. I'tu iya pæra iyese'pæ nai wini iye'seposa' tukai' (e'tane to' poitoræ ton uya riken i'tu'pæ). Miripan uya warawo', temari'masen ki'ma'pæ, 10 miripan uya, "Tanporon kon ni sa'ne wapiya wakæ kuru waain ekannin nan ko, tanporo iki'masa' kon uya nin si; ensika'sa' a'tai te'sen næ'kwi ri nin si ekamæ to' uya miri. E'tane wakæ kuru ri enkurunpasa' auya man ko seri pæ'kæ pona!" ta'pæ iya.

11 Seri si miri ti'tuto' ipikiri ku'pitu tæuya sara'ti'pæ Sises uya Kena po, Kiyarari airi. Miri si tæmeruntiræ enpoi-ka'pæ iya, miripan apuri'pæ ipoitoræ ton uya. 12 Seri pa-ta'pæ pe, iu'ti'pæ Ka'paneyan pona, tæsan, takon non miri awonsi'ki tæpoitoræ ton pokon pe. Miri yau to' uko'mamæ'pæ aka'ne' pe ri. †

Sises Uti'pæ Esuweræ Amæ' Use'mato', Ipæremato' Iwæ' Ta'

(Ma'siu 21:12-13; Ma' 11:15-17; Өru' 19:45-46)

13 Esuweræ amæ' uya Itepoi Iti'pæ Weyu Ræ'pæ ku'to' weyu e'seporo esi'pæ, miri pi' Sises uti'pæ Surusiran pona. ††14 Miripan uya, Esuweræ amæ' use'mato', ipæremato' iwæ' pæ'kæ tau, ka'pon amæ' uya paka amæ', karimeru amæ', wako'wa amæ' kæræpo'poma eporo'pæ, pærata ensimapi'nin nan ni ereutapi'sa' esi'pæ tæteperæwi kon piyau'ne. 15 Si'na' amæ' tækonekai' to' ari'po'pi'to' tæuya ike pe, paka amæ', karimeru amæ' enpa'kanæ'kæ'pæ iya; pærata ensimanin nan tepæruwi ra-woipitæ'pæ iya, to' pærataai tæru'pitæ'pæ iya.

16 Miri awonsi'ki ka'pon amæ' wako'wa amæ' kæræpo'pomanin nan pi', "To' akanæ'ti' seri tapai, ukæipæne iwæ' kæ'ku'tæu kæræpo'po pi' e'ni iwæ' pe," ta'pæ iya.

17 Ipoitoræ ton enu ya' iyee'pæ iye'menukasa' itekare, "Papa, iwæ' kuru wenai uta'kwaræka ukiri'næku pi' man," ‡ tawon.

18 Esuweræ amæ' epuru ton uyee'pæ ekama'poi', "Tri iituto' ipikiri kupæ auya, seri ku'to' auya ekamanin pe?" ta'pæ to' uya.

19 Sises uya to' eikæ'pæ, "Se Papa ena' use'man nito', ipæreman nito' iwæ' a'morækatæ', amito' pe uya osoræwau wai yau," ta'pæ iya. ††

20 "Osoræwau wai yau si seri ami auya kanan?" tukai' to' uya ekama'po'pæ. "46 kaisa ri sa'ne wæipiya amisa' ræ'pæ seri ko," ta'pæ to' uya.

21 E'tane use'man nito', ipæreman nito' iwæ' Sises næsaurø'ai'ne' ipi' esi'pæ miri tæmiri pun pi' ri nin.

22 Miripan nin si e'mæ'sa'kasa' a'tai terikæ tupo, ipoitoræ ton enu ya' iyee'pæ miri, seri ta'pæ iya ræ'pæ, miripan kon uya pena iye'menukasa' ræ'pæ itekare apuri'pæ, miri awonsi'ki Sises maimu ræ'pæ.

23 Sises esi koro'tau Surusiran po, To' Epoi Iti'pæ Weyu Ræ'pæ kupæ to' uya a'tai, tu'kan kon uya ri apuri'pæ, eke Papa tærawasooi ti'tuto' ipikiri kupæ iya ene tæuya'nokon pi'. 24 E'tane Sises uya to' apuri'pæ pen, apæne pæra miri waraino kon tukai' to' i'tu tæuya wenai. 25 Inæ' uya ri ipana'tito' pæra iyese ka'pon amæ' pi', apæne pæra to' ewan ni i'tu iya wenai.

Sises Uya Nekutimas Enu

3 Moro ka'pon esi'pæ Nekutimas itese', Esuweræ amæ' epuru, Pari'si amæ' tonpa pe te'sen. 2 Iti'pæ ewarupi nau Sises piya', miripan uya ta'pæ ipi', "Ina uya iit'u, Rapai, †† Papa nennoko'pæ pe. Inæ' uya ri i'tuto' ipikiri kupæ pæra ri iyese miri mæku'ai'ne', Papa pæra iye'tane tæpiyau," ta'pæ iya.

3 Entakanoma pe Sises uya ekama'pæ, "Inapairon ekama uya ipi', inæ' uya ri Papa e'to' esa' wannæ pe ene pæra ri iyese iyakon ite'kwa pe iyentuka'sa' pæra te'tane," ††† ta'pæ iya.

4 "Nai kasa si isemo'kaka'sa' ri ka'pon entukapæ kanan iyakon ite'kwa pe?" tukai' Sises ekama'po'pæ iya. "Iyewonkapæ poken pæra ri sa'ne iyese tæsan ewan ya' tentuka'to' pe iyakon ite'kwa pe," ta'pæ iya.

5 Sises uya eikæ'pæ, "Inapairon ekama uya ipi', inæ' ri epa'ka Papa e'to' esa' wannæ pe ya' pæra iyese miri tentusa' a'tai riken, tuna miri awonsi'ki iya'kwaræ ke iyepa'ka. 6 Ka'pon entusa' miri tæpun ke tæsanon wini, e'tane iyentuka'sa' kanan iya'kwaræ yau esi miri iya'kwaræ winon pe ri. 7 Kisewansiukai, 'Tanporo iyentukapæ kon kanan miri, ta uya pi' ipi'. 8 A'setun uti miri i'se te'to' awiri ri. Imaimu eta auya, e'tane miri wini iyepæ, miyari iti tukai' i'tu auya pæra ri iyese. Miri kasa tanporon kon esi miri iyentusa' kon iya'kwaræ wini," ta'pæ iya.

9 "Nai kasa si seri esi?" ta'pæ Nekutimas uya miri pi'.

10 Sises uya eikæ'pæ, "Eke sa'ne Esuweræ amæ' ti'saai imiri ko, miri pe' e'tane seri i'tu auya pæra iyese? 11 Inapairon ekama uya ipi', ina usaurokæ seri ina ni'tunæ pi', tænene'pæ kon ekama ina uya, e'tane ina maimu

†† 2:19 Ma'siu 26:61; 27:40; Ma' 14:58; 15:29 ††† Rapai, Ti'sa ta e'kwa pe; v. 26 yau niri ††† iyakon ite'kwa pe iyentuka'sa' pæra te'tane; miri pe pæra, ka' winipai iyentusa' pe niri. Apæne, v. 7 kanan enki.

ananənpai pəra inə' ri esi. ¹² Uyapuri auya pəra iyəsi seri non pon pi' ayauro'ka tane uya, nai kasa ken si uyapuri auya Epən pon pi' ayauro'ka uya yau? †

¹³ "Miripan, inə' ri kanan enu'sa' pəra iyəsi Epən pona, Ka'pon, Papa winon niken Epən winon. ^{††14} Mosi uya karukuri ka'sa' ikəi pe i'mə'sa'ka'pə yəi pi' rimono' tau kasa ri mari, Ka'pon, Papa winon i'mə'sa'kato' pe iyəsi, ^{††15} tanporon kon si apurinin nan uya tiwiri ri uko'man nito' epoto' pe.

¹⁶ "Ipan pe seri non pon kon i'nənka tūuya wenai, Pa-pa uya tikin nan kuru tūmu tərə'pə tanporo apurinin nan pe te'san uma'ta namai', e'tane tiwiri ri uko'man nito' epoto' pe to' uya. ¹⁷ Papa uya tūmu enno'sa' pəra iyəsi seri non pon kon eseru aimenkanin pe, e'tane to' epika'tito' pe iporo. ¹⁸ Inə' ri imu apurinin eseru aimenka pen, apurinin pen eseru aimenkaka'sa' ri nin miri, apəne pəra tikin nan kuru ri Papa Mumu apurisa' iya kasa pəra.

¹⁹ "Seri kasa si Papa uya eseru aimenka miri: Iweyu uye'sa' non pona, e'tane ka'pon amə' uya ewarupi i'nənka iweyu entai, iri pe teseru kon esi ke. ²⁰ Tanporon kon iri kupə pi' te'san uya iweyu ewaruma'ti. Iweyu winikəi' to' uyerə pəra iyəsi, teseru kon usenpoika namai'. ²¹ E'tane kəri ri i'napairon ku'nin uyerə iweyu ya', wakə teseru usento' pe Papa eseru awiri," ta'pə Sises uya. †

Isaan Pa'tes Usaurokə Sises Pi'

²² Seri ton təpo, təpoitorə ton pokon pe Sises uti'pə Isutiya pona. Miri yau iko'mamə'pə epa'taisiman nito' kupə pi'.

²³ Isaan niri esi'pə pa'taisiman pi' Inon yau, Sarin piyau, apəne pəra eke pe tuna esi pi' miri yau. Ka'pon amə' utipitə'pə ipiya' inke ri epa'taisimai'. ²⁴ (Seri esi'pə miri Isaan tərə rawiri pariki'si ta'.) ††

²⁵ Miri a'tai, e'sei'pi'nito' esi'pə Isaan poitorə ton miri awonsi'ki Esuwerə ††† pokon pe ekorəkan nito' pi'. ²⁶ To' uyee'pə Isaan piya', ta'pə to' uya ipi', "Rapai, kəri ri ipiyau ne'taine' Isotan ratoi po mekamataine', kəri ri si man epa'taisiman nito' kupə pi', tanporon kon ka'pon amə' uyerə ipiya'," ta'pə to' uya.

²⁷ Isaan uya to' maimu eikə'pə, "Iri ri eporo ka'pon uya pəra iyəsi, Epən wini riken tərəpasa' a'tai eporo iya pe iyəsi. ²⁸ Imiri'nokon uya eta'pə, 'Kərai ††† pen uri; iwapiya enno'sa' pe esi,' ta'pə uya. ⁵

²⁹ "Temari'masen uri'san esi miri temari'masen warawo' iwano' pe ri. E'tane si ti, temari'masen warawo' tonpa esi ipiyau imaimu eta pi', miripan esi pori' pe imaimu eta tūuya a'tai. Miri kasa si pori' pe e'to' e'seposa' seri, mararon pe pəra. ³⁰ Eke pe iyena, aiko pe ena tane.

³¹ "Kəri ri ka'tapai tūuye'sen esi miri tanporon kon entai ri; kəri ri non winon esi miri non pon pe ri, miri awonsi'ki non pi' niri isaurokə. Kəri ri ka'tapai tūuye'sen esi tanporon kon entai. ³² Tənene'pə, miri awonsi'ki təneta'pə ekama iya, e'tane inə' uya ri imaimu apuri pəra iyəsi. ³³ Inə' ri i'napai ri imaimu anəmə pi' na'ne', i'napai ri Papa esi tukai' ekama iya miri. ³⁴ Kəri ri Papa nennoko'pə usaurokə Papa maimu pi', Papa uya eke pe ta'kwarə tərə ipona tərə'kə ke pəra. ³⁵ Ikuirəne uya tūmu i'nənka, tanporon ni niri təsa' iya itena'. ^{††36} Kəri imu apurito' esa' pe na'ne' uya tiwiri ri uko'man nito' eporo, e'tane imu apurinin pen uya uko'man nito' ento' oton pen, apəne pəra Papa uya kota'man nito' uko'mamə ipo," ††† ta'pə iya.

Sises Uya Sameriya Pon Uri'san Auro'ka

4 Pari'si amə' uya eta'pə Sises uya tu'ke kuru təpoitorə ton eporo miri awonsi'ki to'

pa'taisimapi'tə iya Isaan entai kuru tawon. ² Sises uya kuru inə' ri pa'taisimasa' pəra ri iye'tane, ipoitorə ton uya riken ni nin ti. ³ Sises uya miri tawon etasa' a'tai, iyenna'po'pə Isutiya poi Kiyarari pona.

⁴ Sameriya poro itito' e'ma esi'pə. ⁵ Uyee'pə pata pona Sameriya pon Si'karə itese', innon kuru pen ni non Seko' nətərə'pə tūmu Isole' ena' piyapai. ^{††6} Miri yau, Seko' tuna'kwaai yen esi'pə, Sises nin si useta'kasa' tətuti ke ri, ereuta'pə miri tuna yen piyau. ¹² a'kəra' pata esi'pə.

⁷ Sameriya pon uri'san uyee'pə tuna kan, miripan pi', "Uyuku tuna intəki," ta'pə Sises uya. ⁸ (Ipoitorə ton uti'pə esi'pə pata pona kiyari ennai'.)

⁹ Miripan eikə'pə iya, "Esuwerə pon sa'ne imiri ko; uri esi Sameriya pon pe. Nai kasa mairi uyekama'po auya iuku pi'?" ta'pə iya ipi'. ^{†††} (Esuwerə amə' esi'pə isipə-sawə pokon kon pe pəra. ^{††})

¹⁰ Sises uya eikə'pə, "Itunin pe iwesi yau Papa e'repa-to' ike miri awonsi'ki inə' uya iyekama'po tukai', meka-ma'poi'no, miripan uya iwo'pa'pə nesii'no to'panə'nin tuna ke," ta'pə iya.

¹¹ "Itepuru, ipo'ki'tii pəra iyəsi; i'nau ya'mu tuna yen esi. Nai yawon to'panə'nin tuna eporo auya? ¹² Utamokori kon Seko' uya repa nə'pə ike seri tuna yen, kəri ri, imunki amə' miri awonsi'ki itikən non ni uya tuna ensipitə'pə iyapai. Kəri ri entai kuru ri kati eke pe iwesi?" ta'pə iya.

¹³ Sises uya eikə'pə, "Inə' ri seri tuna ensinin nə'pə e'tuna'kiripakapə kanan miri, ¹⁴ e'tane inə' ri təwo'pa'pə uya ensinin nə'pə e'tuna'kiripa pen ni nin miri. Tuna iwo'pa'pə uya ike ena i'napaino ri i'tuna'kwaai pe ri, miripan uya to'panə'nin tuna ke irepa, iko'manto' ike ke tiwiri ri," ta'pə iya.

¹⁵ "Itepuru, uwo'paka'ki ken si miri tuna ke, tuna'kiri' ke esi namai', miri enta' tuna kan ni uyepə namai'," ta'pə iya.

† 3:12 Ipu'ketə 9:16-17†† 3:13 Paru' 3:29† 3:14 Nonpa 21:9; Ipu'ketə 16:5-7†† Imaimu rə'pə u'matə v. 15 airon ite'ma airi. †† 3:24 Ma'siu 14:3; Ma' 6:17; Uru' 3:19-20††† Esuwerə; miri pe pəra, Esuwerə amə'. ††† Kərai (Kiri' maimu), miri pe pəra Me'saya (Ipuru maimu), Papa Nanəmə'pə ta e'kwa pe. § 3:28 Isaan 1:20

§† 3:35 Ma'siu 11:27; Uru' 10:22§†† Imaimu rə'pə u'ma'to' pe nesii 30 airon ite'ma airi. §† 4:5 Iseneses 33:19; Isa'suwa 24:32 §†† 4:9 Esura 4:1-6; Ne'imaya 4:1-2 §† isipə-sawə pokon kon pe pəra; miri pe pəra, isitonpa pe pəra to' usi'tupi'pitə'pə.

¹⁶ "Ataan'pɛ iki'mata iuye'kapɛ pa kanan seri ya," ta'pɛ Sises uya.

¹⁷ "Tɛtaan'pɛ kenan pen uri," ta'pɛ uri'san uya ipi'.

Sises uya eiku'pɛ, "Ipoken ni ausaurokɛ, Tɛtaan'pɛ kenan pen uri,' ta auya a'tai. ¹⁸ 5 kaisaron kon ya' iye-mari'mapi'sa' † man, kɛri ri kanan si ipiyau me'ai'ne' ataan'pɛ kuru pen ni kanan. I'napairi ri iusekamasa' miri," ta'pɛ Sises uya.

¹⁹ "Itepuru, pu'kena' pe kinyi'tuyai'. ²⁰ Utamokori kon ipɛremapitɛ'pɛ seri wɛ' po, e'tane si seri pe imiri'nokon Esuwerɛ amɛ' uya Surusiran kuru miri Pa-pa pi' ipɛreman pata ta auya'nokon," ta'pɛ iya.

²¹ Sises uya ta'pɛ ipi', "Uyapuriki uri'san, iweyu uye'ni pi' man ikɛipɛnɛ pi' ka'pon amɛ' ipɛremato' oton pen seri wɛ' po miri pe pɛra Surusiran po ri. ²² Imiri'nokon Sameriya pon kon uya i'tu pɛra ri iyese iwipɛremato' kon ipi'; e'tane ina ipɛrema tɛni'tunɛ kon pi', apɛne pɛra epika'tin nito' uye'pɛ Esuwerɛ amɛ' wini. ²³ E'tane iweyu uye'pɛ, iye'ka'sa' ri, i'napai ri tɛwipɛremasan ipɛremato' oton ikɛipɛnɛ pi', a'kwarɛ yau miri awonsi'ki i'napairon yau. Pɛsamoro waraino kon tɛpi' tɛwipɛremasan warinpa ikɛipɛnɛ uya miri. ²⁴ Papa esi a'kwarɛ pe; kamoro ipi' tɛwipɛremasan ipɛremato' pe iyese a'kwarɛ yau miri awonsi'ki i'napairon yau," ta'pɛ iya.

²⁵ Uri'san uya ta'pɛ ipi', "Si'tuyai', Me'saya" (Kɛrai † tato') "uye'to' oton. Iye'sa' a'tai, tanporon ni ekamato' iya oton miri upi'nokon," ta'pɛ iya.

²⁶ Sises uya eiku'pɛ, "Kɛri ri ri uri, kɛri ri ri usauro'ni pi' na'ne' ipokon pe," ta'pɛ iya.

²⁷ Miri a'tai ri, Sises poitorɛ ton enna'posa' uyee'pɛ, miripan kon usewansiuka'pɛ ipan pe ri, uri'san pokon pe isaurokɛ tepose. E'tane inɛ' uya ri, "I'ri i'se iwesi pi' auro'ka auya?" ta'pɛ pen ni ipi', miri pe pɛra, "I'rito' pe ipokon pe ausaurokɛ?" ta'pɛ to' uya pen ni Sises pi'.

²⁸ Miripan uri'san uya tɛ'tuna'kwaai yen nimi'pɛ, iyenna'po'pɛ pata pona, miripan uya ka'pon amɛ' pi' ta'pɛ miri yau, ²⁹ "Ka'pon entanɛ'ti' tanporon ni unku'pitɛ'pɛ ekamasa' iya upi'. Kɛrai pe pe' si pɛse ri esi seri?" ta'pɛ iya. ³⁰ Miripan kon uti'pɛ pata apai Sises piya'.

³¹ Miri koro'tau, ipoitorɛ ton uya Sises pi', "Rapai, † enta'naki," ta'pɛ.

³² E'tane to' eiku'pɛ iya, "Ui'kiyari esi miri moro ini'tunɛ kon pen ni," ta'pɛ iya.

³³ Miripan pi' ipoitorɛ ton usekama'popitɛ'pɛ, "Inɛ' uya ri pe' iti'kiyari nee'pɛ pe iyese?" tukai'.

³⁴ "Ui'kiyari esi, uyenna'nin nɛ'pɛ maimu awiri e'to' pe iyese, miri awonsi'ki itɛrawasooi i'ma'kato' uya pe iyese intɛrɛ'pɛ iku'to' pe uya. ³⁵ Tato' sa'ne ko, 'Asakiri'ne riken kapɛi e'ku'ka'sa' kiyari aku'pɛ rawiri.' Ta uya ipi'nokon, apɛne wakɛ pe umi amɛ' enpi'ti'. Kiyari aku'pɛka'sa', tanɛnsen pe iyenaka'sa'. ³⁶ Ka'pon, anɛmɛ pi' te'sen e'ma miri, miripan uya kiyari

amɛranɛkɛ tiwiri ri uko'man nito' ya'. Miripan nin si, kɛri ri ipinnin nɛ'pɛ miri awonsi'ki anɛnnin nɛ'pɛ epori'mato' pe isi'kaisa ri. ³⁷ I'napairi ri main esi miri, 'Tikin nan uya ipimi; tɛron ni uya anɛmɛ,' tawon.

³⁸ Iyenna'sa' uya 'nokon kiyari aku'pɛsa' anɛnse'na, umi iye'tɛrawasoma'pɛ kon pen ni yawon ya'. Tɛron kon e'tɛrawasoma'pɛ miri yau, miripan kon tɛrawasooi otori'pi' nin si eporo auya'nokon," ta'pɛ Sises uya.

Tu'kan Kon Sameriya Pon Kon Uya Apuri

³⁹ Tu'kan kon ni Sameriya pon kon miri pata yawon kon uya Sises apuri'pɛ, apɛne pɛra uri'san uya, "Tanporon ni unku'pitɛ'pɛ ekamasa' iya upi'," tasa' pi'.

⁴⁰ Miripan nin si, Sameriya pon kon uye'sa' a'tai nin si ipiya', to' uya ekama'po'pɛ ipan pe tɛpiyau'nokon iko'manto' pe; miri yau, Sises uko'mamɛ'pɛ asa'ri wɛi to' piyau. ⁴¹ Tu'kan kon uya ri nin si apuri'pɛ miri imaimu etasa' tɛuya'nokon pi'.

⁴² Miripan kon uya ta'pɛ uri'san pi', "Ina si napuriyan, tasa' auya pi' riken pen, e'tane tiwano' kon pe ri etasa' tɛuya'nokon pi', ina uya si i'tu i'napai ri kuru ri pata pi-ka'tinin pe iyese," ta'pɛ to' uya.

Sises Uya Kin Poitorɛ Pe Te'sen Mu Epi'ti

⁴³ Asa'ri wɛi ennoko tɛpo miri yau, miri tɛninse Sises uti'pɛ Kiyarari pona. ⁴⁴ (Sises uya ri, "Pu'kena' namanin pɛn ni ipata'se' yau," tasa' esi'pɛ. †) ⁴⁵ Kiyarari pona itisa' a'tai, miri yawon kon ka'pon amɛ' uya wakɛ pe kuru ereutanɛkɛ'pɛ, apɛne pɛra itisa' kon nɛ'san pe to' esi'pɛ To' Epoi Iti'pɛ Weyu Rɛ'pɛ pi' Surusiran pona, miripan kon uya tanporon ni inkupɛnɛ ensa' esi'pɛ miri a'tai. †

⁴⁶ Seri riken pe Sises uya Kena, Kiyarari airon ka'kɛranpa'pɛ, tuna koneka'pɛ tɛuya yau waain pe. Miri yau, ka'pon, kin poitorɛ pe te'sen esi'pɛ, takuru'kenan imu Ka'paneyan po. ††† Pɛse ri ka'pon uya Sises uye'sa' Isutiya poi Kiyarari pona ta etasa' a'tai, iti'pɛ ipiya' ekama'poi' itito' pe Ka'paneyan pona tɛmu epi'tii', teri'ka'sen ni.

⁴⁸ Sises uya, "Inɛ' uya apuri pɛra ri iyese eke Papa tɛrawasooi i'tuto' ipikiri miri awonsi'ki a'kwarɛpi'nin niken e'kupɛ a'tai apuri auya'nokon," ta'pɛ.

⁴⁹ Kin poitorɛ uya, "Itepuru, uya'kiri utinpai umɛre erikɛ rawiri," ta'pɛ ipi'.

⁵⁰ Sises uya, "Enta, imu ri uto'pamɛ miri," ta'pɛ ipi'.

Sises maimu tapurii' iti'pɛ. ⁵¹ Ite'matai tɛuye'se, itekare ke ipoitorɛ ton uya eporo'pɛ. "Imu uto'pan ni pi' ri man!" ta'pɛ to' uya. ⁵² To' ekama'po'pɛ iya, i'ri a'kɛra' kuru tɛmu uto'pamɛ'pɛ tukai', miripan kon uya, "Ko'mamiyau, 1 a'kɛra' ko'mamɛ pe iye'kiii'mato' ereuta'pɛ," ta'pɛ to' uya ipi'.

⁵³ Ikɛipɛnɛ uya i'tu'pɛ miri a'kɛra' kuru ri Sises uya, "Imu ri uto'pamɛ miri," ta'pɛ rɛ'pɛ. Miri pi' kɛri ri miri awonsi'ki tanporo itonpa ton ena'pɛ apurinin nan pe.

† iyemari'mapi'sa'; miri pe pɛra, iyewipi'sa' †† Kɛrai (Kiri' maimu yau), miri pe pɛra Me'saya (Ipuru maimu yau), asa'ri ri mari iyese, Papa Nanɛmɛn ta e'kwa pe; v. 29 kanan. ‡ Rapai, Ti'sa ta e'kwa pe

†† 4:44 Ma'siu 13:57; Ma' 6:4; ɛru' 4:24 †† 4:45 Isaan 2:23

††† 4:46 Isaan 2:1-11

⁵⁴ Seri seri iyakon ite'kwa pe eke Papa tɔrawasooi ti'tuto' ipikiri kupɔ'pɔ Sises uya tɔuyepɔ tɔpo Isutiya poi Kiyarari pona.

Epi'tin Iku'pi Mɔre'pɔ Kau

5 Miri tɔpo, Esuwerɔ amɔ' enta'nato' weyu pi' Sises uti'pɔ Surusiran pona. ² Moro iyesi Surusiran po karimeru mɔra'ta airi, iku'pi mɔre'pɔ 5 kaisaron enkurun nito' itau ton esa'; Ipuru amɔ' maimu yau Pe'sata tato' ipi'. ³ Anpisin ton kuru ri takuru'kena' nan ipirin-pi'sa' esi'pɔ miri tau'ne, tenku'na' nan, sekentei'pa' nan ipu'tika'sa' kon ni. (Tuna e'tɔkui'tɔkui'ma enupikiri to' enurikɔ, ⁴ apɔne pɔra isipikiri Papa inserɔi u'ti iku'pi mɔre'pɔ ka', miripan uya tuna sokousokouma. Takuru'kenan si wapiya tɔutisen iku'pi mɔre'pɔ ka' iyesosokousokouma'pɔ tɔpo usepi'tipitɔ'pɔ ti'tui' pɔra ri teparan kon pe te'sen apai.) ⁵ Miri yau si ka'pon esi'pɔ miri takuru'ke iko'mansa' 38 kaisa ri wɔpiya. ⁶ Sises uya iyipirinkasa' ene'pɔ miri yau, i'tu'pɔ iya inke ri takuru'ke iko'mansa', miripan uya, "Isepi'tipai pe' me'an?" ta'pɔ ipi'.

⁷ Takuru'kenan uya eiku'pɔ, "Itepuru, inɔ' pɔra ri iyesi seri yau utɔnin iku'pi ka' tuna e'sokousokouma a'tai, iti i'se rɔ'kwi e'tane ika', tɔron ni utikapɔ uwapiya," ta'pɔ iya.

⁸ Sises uya, "E'mɔ'sa'ka', ayapon tanɔnse enta!" ta'pɔ ipi'. ⁹ Miri a'tai ri isepi'ti'pɔ; tapon tanɔnse iti'pɔ. Seri e'kupɔ'pɔ miri Sapa' a'tai.

¹⁰ Miri pi' Esuwerɔ amɔ' epuru ton uya, "Sapa' seri; wakɔ pe pɔra iyesi Main, Mosi' winon pona ayapon ari pi' me'ai'ne'," ta'pɔ to' uya ipi'. ¹¹

¹¹ To' eiku'pɔ iya, "Kɔri uyepi'tinin nɔ'pɔ uya, 'Ayapon tanɔnse enta,' tasa' upi'," ta'pɔ iya to' pi'.

¹² To' uya ekama'po'pɔ, "Inɔ' pe si kɔri ri esi, 'Ayapon tanɔnse enta,' tawon ipi'?" ta'pɔ to' uya ipi'. ¹³ E'tane kɔri ri isepi'tisa' rɔ'pɔ uya i'tu pɔra iyepi'pɔ inɔ' pe iyepi' tukai', apɔne pɔra anpisin pe miri yau to' esi'pɔ, miripan kon koro'tawiri Sises uti'pɔ esi'pɔ.

¹⁴ Miri pata'pɔ pe, Sises uya eporo'pɔ use'man nito', ipɔreman nito' iwɔ' tau, miripan uya ta'pɔ ipi', "Apɔne enki, wakɔ pe si iyenasa' miri. Amakooi inonkaki, isi kuru ri e'kupɔ namai' ipi' inonka auya pɔra iyepi' yau," ta'pɔ iya ipi'. ¹⁵ Miripan uti'pɔ Esuwerɔ amɔ' epuru ton pana'tii' Sises uya kenɔ' tepi'tisa' ka'se'na.

¹⁶ Seri wenai, Sises ewa'noma pi' to' e'sara'ti'pɔ, apɔne pɔra usepi'tin ku'sa' iya pi' Sapa' a'tai. ¹⁷ Sises uya to' eiku'pɔ, "Ukɔipɔnɔ esi te'tɔrawasomasen inke ri; uri niri e'tɔrawasomato' pe iyepi'," ta'pɔ iya. ¹⁸ Seri tawon uya ri Esuwerɔ amɔ' epuru ton kupɔ'pɔ miyari ri inwipai; Main niken Sapa' pi' enupanin i'kwi'sa' iya pen, e'tane Papa esi tɔkɔipɔnɔ pe kuru tasa' iya pi', seri wini si Papa kaisari ri iye'ku'sa' pi'. [‡]

Imu Meruntirɔ

¹⁹ Miri pi' Sises uya to' eiku'pɔ, "Tɔnapairon ekama uya ipi'nokon: tiwano' pe i'ri ri kupɔ imu uya pen, tɔkɔipɔnɔ nɔkupɔnɔ riken ensa' tɔuya kupɔ iya, apɔne pɔra i'ri ri kupɔ ikɔipɔnɔ uya a'tai, imu uya ri niri ikupɔ. ²⁰ Ikɔipɔnɔ uya imu i'nɔnka, miripan uya tanporon ni tɔnkupɔnɔ enpoika itena'. Seri entaino kuru ri enpoika iya miri iku'to' pe iya, miri uya iyewan-siukato' oton kon. ²¹ Ikɔipɔnɔ iyepi'sa' kon i'mɔ'sa'kayai'ne' nurine to' ku'ai'ne' kasa ri mari, imu uya nurine ri to' e'to' pe to' kupɔ, i'se te'to' ton ni kupɔ iya nurine. ²² Miri riken pe pɔra, inɔ' ri eseru aimenka ikɔipɔnɔ uya pen. Tɔmu ena' eseru aimenkato' ike nonkasa' iya, ²³ tanporon kon uya tɔmu namato' pe ikɔipɔnɔ nama tɔuya'nokon kasa ri mari. Inɔ' uya ri imu nama pɔra iyepi' yau, ikɔipɔnɔ nama iya pɔra ri mari iyepi' miri enno'nin nɔ'pɔ.

²⁴ "Tɔnapairon ekama uya ipi'nokon: Inɔ' uya ri umaimu eta a'tai, miri awonsi'ki uyennon'in nɔ'pɔ apuri a'tai, kɔri ri uya tiwiri uko'man nito' eposa' miri. Iteseru aimenkato' oton pen ni, iye'kwiri'ka'sa' pe ri iyepi' uma'tan nito' apai uko'man nito' ya'.

²⁵ "Tɔnapairon ekama uya ipi'nokon: Iweyu uye'ni pi' man, iye'ka'sa' ri, iyepi'sa' kon uya Papa Mumu maimu eta weyu, kamoro nin si etanin nan uko'manto' oton. ²⁶ Ikɔipɔnɔ esi na'ne' kasa uko'man nito' esa' pe, miri kasa ri mari tɔmu konekasa' iya uko'man nito' esa' pe. ²⁷ Miri awonsi'ki tɔmu repasa' iya eseru aimenka meruntirɔ ke, apɔne pɔra Ka'pon, Papa winon pe iyepi' pi'.

²⁸ "Seri pi' kisewansiukatɔ; iweyu uye'ni pi' man tanporon kon iyepi'sa' kon uruwai' yawon kon uya imaimu eta weyu, ²⁹ miripan kon epa'kato' oton tɔuruwasii kon apai: kamoro wakɔ ku'nin nɔ'san e'mɔ'sa'kato' oton tɔuko'manto' kon pe, miri awonsi'ki kamoro iri ku'nin nɔ'san e'mɔ'sa'kato' oton teno'mato' kon ya'. [‡]

Sises Eseru Ekama

³⁰ "Uiwano' pe i'ri ri kupɔ uya pɔra iyepi'. Ka'pon eseru aimenka uya Papa uya uyauro'kasa' awiri. Miri wenai iye'to' awiri ka'pon eseru aimenka uya, apɔne pɔra i'se e'to' kupɔ uya kasa pɔra, e'tane kɔri uyennon'in nɔ'pɔ e'to' i'se riken.

³¹ "Uri pe ri uyepi' ekama uya a'tai, unekamanɔ esi tapurisen pe pɔra ri. ³² Miri yau, tɔron ni esi uyekamanin i'napai ri uyekama iya tukai' i'tu uya. ³³ Isaan piya' amaimu kon esanon ennoko'pɔ auya'nokon, miripan uya i'napairon enpoika'pɔ. ^{‡34} Ka'pon uya uyekama i'se e'tane pɔra ri, e'tane seri ta uya ipi'nokon iyepi'ka'tisa' pe iwesi kon pa. ³⁵ Isaan esi'pɔ raan'pu tepo'tisen pata weyu pe kasa, miripan weyu yau e'pai iwesi'pɔ kon aka'ne' pe ri.

³⁶ "E'tane upiyau uiwano' pe ri usekamato' esi Isaan uya ekama'pɔ na'ne' entaino. Tɔrawaso unku'pɔnɔ i'ma'kato' pe uya ukɔipɔnɔ nɔ'tɔrɔ'pɔ, miri ton uya ri

† Tɔron ni ton esi 3b miri awonsi'ki 4 airon ite'ma ton pɔra.

†† 5:10 Ne'imaya 13:19; Iseremaya 17:21 ‡ 5:18 Ipu'ketɔ 2:16

‡† 5:29 Taniyerɔ 12:2 ‡† 5:33 Isaan 1:19-27; 3:27-30

ekama ikũipũnũ uya uyennos'a' tukai'.³⁷ Ikũipũnũ uyennon'in nũpũ usauros'a' upi', imaimu etasa' auya'nokon pũra iyese, itemũ niri ensa' auya'nokon pũra ri niri iyese.³⁸ Imaimu ko'manũkũ auya'nokon pũra niri iyese iyewan kon yau, apũne pũra inen-noko'pũ apuri auya'nokon pũra iyese ke.
³⁹ Iye'menukasa' itekare pi' iusenupa kon; †† tiwiri uko'man nito' esi iya tukai' iusenuminka kon pi', upi' ri si tũsauros'en.⁴⁰ E'tane ri, upiya' isi'pai pũra iwesi kon iũko'manto' kon epose'na.

⁴¹ "Ka'pon amũ' uya ri uyapuripi'to' i'se esi pen.
⁴² E'tane i'tu uya 'nokon Papa i'nũnkato' auya'nokon pũra iyese iyewan kon yau.

⁴³ "Ukũipũnũ ese' yau uye'sa' e'tane uyereutanũ'sa' auya'nokon pũra iyese. E'tane tũron ni uye'sa' a'tai tese' yau, kũri ri ereutanũkũ auya'nokon miri.⁴⁴ I'ri tukai' apuri auya'nokon itonpa kon wini ayapuripi'to' kon eponin nan pe esii'ma, e'tane i'ri ri kupũ auya'nokon pũra iyese ayapuripi'to' kon eporo kon pa tikin nan ni Papa wini tũuye'sen?

⁴⁵ "Kisenuminkatũ uri uya ikũipũnũ ena' iyese'uti kon tukai', Mosi' riken kũri ri iyese'utinon kon, kũri ri anapuri'pũ kon.⁴⁶ Mosi' apurisa' auya'nokon pe iyese yau, uyapurisa' auya'nokon niri nesii'no, apũne pũra uri pi' imenukasa' iya.⁴⁷ E'tane inmenuka'pũ apuri auya'nokon pũra iyese pi', i'ri tukai' umaimu apuri auya'nokon?" ta'pũ iya.

5,000 Kaisaron Kon Ewekũ Sises Uya

(Ma'siu 14:13-21; Ma' 6:30-44; Uru' 9:10-17)

6 Seri pata'pũ pe, Sises enna'po'pũ parau ku'piri Kiyari (parau ku'piri Taipiriyas tato' ri mari) ratoi pona.² Anpisin uya kuru ri e'ma'pũka'pũ, apũne pũra ti'tuto' ipikiri ku'sa' iya pi' takuru'kena' nan pi'.³ Sises enuku'pũ i'kũrũ pona, miripan ereuta'pũ tũpoitorũ ton pokon pe.⁴ To' Epoi Iti'pũ Weyu Rũ'pũ, Esuwerũ amũ' nũkupũnũ e'seporo esi'pũ.

⁵ Sises uya tenu tũsa' a'tai, anpisin pe kuru ri ka'pon amũ' uyepũ ene'pũ iya tekare pi', ta'pũ iya Piri' pi', "Nai yau pũreti enna pũsamoro ka'pon amũ' ni'ton?" ta'pũ iya.⁶ (Seri ta'pũ iya Piri' i'tupitũ pe ri; tũnkupũnũ pe te'sen i'tukapũi'ma ri.)⁷ Piri' uya eikũ'pũ, "8 kaisaron kapũ yau e'tũrawasoman nisa' epe'pũ † uya eke pe kiyari enna pũra ri iyese miri to' nonpa ton nũ'kwi ri mara ri," ta'pũ iya.

⁸ Ipoitorũ ton tonpa pe te'sen, Anturu, Saiman Pi'ta akon uya ta'pũ ipi',⁹ "Miri yau warawo' mũre man, 5 kaisa ri pũreti miri awonsi'ki asa'ron kon aiko ton moro' amũ' esi ipiyau. Miri e'tane i'ri pũ'kũ pona iti tu'kan kon ewekũ pi'?" ta'pũ iya.

¹⁰ "Ka'pon amũ' ereutato' pe iku'ti'," ta'pũ Sises uya. (Miri yau, wana' e'kwa pe pata esi'pũ.) 5,000 kaisaron kon ka'pon amũ' ereutapitũ'pũ.¹¹ Sises uya pũreti

† 5:37 Ma'siu 3:17; Ma' 1:11; Uru' 3:22 †† iusenupa kon; miri pe pũra, iusenupati' wakũ pe † 8 kaisaron kapũ yau e'tũrawasoman nisa' epe'pũ; miri pe pũra, 200 kaisaron pũrata pun. Tikin ni miri pũrata pun esi'pũ tikin ni wũ e'tũrawasoman nisa' epe'pũ, tenariyas itese'.

anũmũ'pũ, miri awonsi'ki tenki ta'pũ iya, miri awonsi'ki itũpitũ'pũ iya iyereutasa' kon ka'pon amũ' ena'. Miri kasa ri mari moro' amũ' kupũ'pũ iya.

¹² To' a'wetapi'sa' a'tai, Sises uya ta'pũ tũpoitorũ ton pi', "I'pũ'kũ rũ'pũ ton amũranũ'ti', itonpa'pũ uma'ta namai'," ta'pũ iya.¹³ Miri, to' uta're'ti'pũ tonpa'pũ amũranũkũ'pũ to' uya 12 kaisa ri pa'siki'ti amũ' tũpe' ke'ne.

¹⁴ Miri a'tai, ka'pon amũ' seri eke Papa tũrawasooi i'tuto' ipikiri e'kupũ ennin nũ'san uya ta'pũ, "I'napai ri kuru ri pũse ri esi Pu'kena" †† tũuye'ton ta'pũ ipi' pe," ta'pũ to' uya.¹⁵ Sises uya to' uya tanũmũ tũmiri ta'kwarũkai' kin pe, tukai' i'tusa' a'tai, iti'pũ tikin sari i'kũrũ pona.

Sises Usari Tuna Pũro'po

(Ma'siu 14:22-33; Ma' 6:45-52)

¹⁶ Pata uko'mansa' a'tai, ipoitorũ ton uti'pũ parau ku'piri ka',¹⁷ miripan kon ekanwa'tisa' uti'pũ parau ku'piri ratoi pona Ka'paneyan winikũi'. Pata ewarumankaa'pũ, Sises uye'sa' pũra ri mari iye'tane to' piya'.¹⁸ Pana' pe a'setun uyee'pũ isi pe sipa'sipa pe tuna tũku'se.¹⁹ Ipoitorũ ton utika'sa' esi'pũ kanau yau 3 mayirũ, 4 mayirũ e'to' airi ri, miri a'tai Sises uyepũ ene'pũ to' uya tuna pũro'po. A'ko pe kanau piya' iyepũ a'tai, to' etũipitũ'pũ.²⁰ E'tane, "Ketũipi'tũ; uri ri," ta'pũ Sises uya to' pi'.²¹ Miri a'tai, to' uya ikanwa'ti'pũ kanau ya', miripan kon uya pata tũtuto' kon ya' eporo'pũ inke pũra ri.

Ka'pon Amũ' Uya Sises Warinpa

²² Miri ema'sa' yau, anpisin ton parau ku'piri ratoi po iye'ninsa' kon uya tikin nan niken kanau uti'pũ i'tu'pũ. To' uya i'tu'pũ Sises uti' pũra iyese'pũ kanau yau tũpoitorũ ton a'kiri, ipokon pe pũra to' uti'pũ.²³ Tũron ni ton kanau amũ' uyee'pũ Taipiriyas winipai'ne, miripan e'tekapitũ'pũ a'ko pe ka'pon amũ' anpisin ton uya pũreti iku'pũ airi, Sises uya tenki ta tũpo.²⁴ Sises miri pe pũra ipoitorũ ton ene tũuya'nokon kasa pũra, ka'pon amũ' anpisin ton ekanwa'ti'pũ'pũ kanau ton ya' uti'pũ Ka'paneyan pona, iwarinpa pi'.

Sises Uko'man Nito' A're

²⁵ Ka'pon amũ' uya Sises eposa' a'tai parau ku'piri ratoi po, ta'pũ to' uya ipi', "Rapai, †† i'ri a'tai seri ya' iuy-ee'pũ?" ta'pũ to' uya.

²⁶ Sises uya to' eikũ'pũ, "I'napairon ekama uya ipi'nokon; uwarinpa auya'nokon, apũne pũra eke pe ri pũreti i'sa' auya'nokon pi' i'se iwe'to' kon awiri ri, u'i'tu-to' ipikiri ku'sa' uya to'ka'nũ'sa' auya'nokon pi' pen ni.
²⁷ Aka'nero' ri kiyari pi' ke'tũrawasomatũ; e'tũrawasomatũ' tiwiri ri iũko'manto' kon pe iku'nin kon kiyari pi'. Seri kiyari ke Ka'pon, Papa winon uya irepa kon miri. Papa, ikũipũnũ uya enpoikasa' iyena'nokon uri piyau merunti esi," ta'pũ Sises uya. ††

†† Pu'kena': Apũne Isaan 1:21 enki. †† Rapai, Ti'sa ta e'kwa pe ††† 6:27 Saira' 24:19-22

²⁸ Miripan kon uya ekama'po'pə, "I'ri kuru ken kupə ina uya, Papa tərawasooi kupə pe ta auya?" ta'pə to' uya.

²⁹ Sises uya to' eikə'pə, "Se seri Papa tərawasooi ikupə auya'nokon i'se iye'to'; inennoko'pə apuriti'," ta'pə iya.

³⁰ To' uya eikə'pə, "I'ri eke Papa tərawasooi ii'tuto' ipikiri kupə auya ina nenton, ina uya ayapurito' pe? I'ri kupə auya?" ³¹ Utamokori kon uya mana tato' i'pitə'pə rimonon' tau, itekare iye'menukasa' nekamayai'ne', 'To' ni'ton pəreti ke to' repapitə'pə iya Epən poi, 'tukai'," † ta'pə to' uya.

³² "I'napairon ekama uya ipi'nokon; Mosi' uya irepa'pə kon na'ne' ike esi'pə Epən poino pen ni; ukəipənə nin kəri ri i'napairon Epən poino pəreti ke irepanin kon. ³³ Pəreti, Papa nətərənə nin kəri ri Epən poi iu'tisa' pata repanin uko'man nito' ke," ta'pə Sises uya.

³⁴ "Itepuru, tiwiri ri ken si seri pəreti ke ina irepapi'ki," ta'pə to' uya ipi'.

³⁵ "Uri ri esi uko'man nito' a're' pe; kəri upiya' nəye'ai'ne' e'to' oton pen ni iwan pe; kəri uyapuri pi' na'ne' e'to' oton pen ni tuna'kiri' ke. ³⁶ Sekamai ko ipi'nokon; uyenka'sa' auya'nokon e'tane uyapuri auya'nokon pen ni. ³⁷ Tanporon kon ukəipənə urepayai'ne' ike ton uyepə miri upiya'; inə' ri upiya' təuyə'sen nurunpa uya pəra ri iyəsi, ³⁸ apəne pəra uye'sa' seri Epən poi uyənno'nin nə'pə eseru ku'se'na, uyeseru ku'se'na pen. ³⁹ Kəri uyənno'nin nə'pə esi se kupə uya i'se; kamo urepa'pə iya ike ton nonka uya i'se pəra iyəsi, e'tane tanporo to' i'mə'sa'kato' pe uya pata weyu u'ma'sa' a'tai. ⁴⁰ Ukəipənə eseru esi tanporon kon imu ennin nə'san miri awonsi'ki apurinin nə'san uya tiwiri ri uko'man nito' epoto' pe; to' i'mə'sa'kato' pe uya pata weyu u'ma'sa' a'tai," ta'pə iya.

⁴¹ Esuwerə amə' e'sara'ti'pə ipi' entarun ni pi', apəne pəra, "Uri kəri ri pəreti Epən poi iu'tisa'," ta' iya pi'.

⁴² Miripan kon uya, "Sises sa'ne pəse ri ko, Isose' mu, pen pe? Ikəipənə miri awonsi'ki isan uni'tunə kon. Nai kasa, 'Epən poi u'tisa', ta' iya nin si?" ta'pə to' uya.

⁴³ Sises uya to' eikə'pə, "Iyentarunto' kon e'pa-ka'nə'ti'. ⁴⁴ Inə' ri uyepə pəra iyəsi miri upiya' ikəipənə, uyənno'nin nə'pə uya riken iki'ma a'tai upiya' iyepə ri; miripan i'mə'sa'kato' uya oton pata weyu u'ma'sa' a'tai.

⁴⁵ Pu'kena' amə' uya imenukasa', 'Tanporon kon ni ka'pon amə' enupato' oton Papa uya,' tawon. †† Miri pi', tanporon kon ikəipənə maimu etanin nan miri awonsi'ki iwini təusenupasan uyepə upiya'. ⁴⁶ Seri uya, inə' uya ri ikəipənə ene'pə ta pen; kəri Papa winon uya riken ikəipənə ene'pə. ⁴⁷ I'napairon ekama uya ipi'nokon; kəri apuripi' na'ne' uya tiwiri ri uko'man nito' eposa'. ⁴⁸ Uko'man nito' a're' pəreti pe esi. ⁴⁹ Atamokori kon amə' uya mana tato' i'pitə'pə rimonon' tau, e'tane to' eri'pitə'pə. ⁵⁰ E'tane seri nin si pəreti Epən poi iu'tisa'; inə' ri i'nin nə'pə erikə pen ni nin.

⁵¹ To'panə'nin pəreti pe esi, Epən poi iu'tisa'. Inə' uya ri

seri pəreti i'sa' yau, iko'manto' oton ni tiwiri ri. Pəreti seri upun, untəton pata uya uko'man nito' epoto' pe," ta'pə iya.

⁵² Seri uya isi pe Esuwerə amə' e'sei'pitə tiwano' kon pe sara'ti'pə. "Nai kasa təpun ke uya're'ti iya 'nokon?" ta'pə to' uya.

⁵³ Sises uya to' eikə'pə, "I'napairon ekama uya ipi'nokon; Ka'pon, Papa winon pun pi' auta're'tisa' kon pəra iyəsi yau, imənə ri ensisa' auya'nokon pəra iyəsi yau, uko'man nito' pəra ri iyəsi miri ayau'nokon. ⁵⁴ Inə' ri upun pi' təuta're'tisen, umənə ensinin uya tiwiri ri uko'man nito' eposa' miri, miripan i'mə'sa'kato' uya oton pata weyu u'ma'sa' a'tai. ⁵⁵ Upun esi pi' i'napairon kuru kiyari pe, umənə niri i'napairon tensesen pe.

⁵⁶ Upun pi' təuta're'tisen ni, umənə ensinin ni uko'mamə miri uyau, iyau niri uko'mamə.

⁵⁷ Təuko'mansen ikəipənə uya uyənno'sa', kəri ri uriya' uko'mamə ri mari. Miri kasa ri, upi' təuta're'tisen uko'mamə miri uri uriya'. ⁵⁸ Se si esi pəreti Epən poi iu'tisa'. Iku təpo atamokori kon amə' erikə'pə na'ne' waraino pen. Kəri seri i'nin uko'manto' oton tiwiri ri," ta'pə Sises uya. ⁵⁹ Sises uya seri ta'pə Esuwerə amə' usenupato' iwə' tau to' enupa təuya a'tai Ka'paneyan po.

Tu'kan Kon Iya'kiron Kon Uya Sises Nimi

⁶⁰ Seri etasa' təuya'nokon a'tai, tu'kan kon ipoitərə ton uya, "Sa'man pe kuru se usenupan nito' man. Inə' uya ri seri anəmə?" ta'pə.

⁶¹ Inə' uya təpana'tii' pəra ri, Sises uya təpoitorə ton entarumə seri pi' i'tusa' esi'pə, miripan uya ta'pə to' pi', "E'nonkapai na'ki seri iku'atəu?" ⁶² I'ri pe iyəsi Ka'pon, Papa winon enuku ene auya'nokon a'tai wapiya tēsi'pə ya'? ⁶³ Papa A'kwarə uya uko'man nito' tərə; se pe ri nin ka'pon meruntirə esi miri. Main ton ayaurō'kasa' uya 'nokon na'ne' ike esi, a'kwarə wannī miri awonsi'ki uko'man nito' ku'nin. ⁶⁴ Miri e'tane mo-ro man itonpa kon amə' apurinin nan pen," ta'pə iya. Sises uya i'tusa' esi'pə iyepiya'ti'pə si'kiri, apurinin nan pen miri awonsi'ki teparanka ton. ⁶⁵ Miripan uya ta'pə, "Seri pi' sa'ne si kanyaurō'kata'tui ko: inə' ri uyepə pəra iyəsi upiya' ikəipənə uya riken iye'ku'to' pe iku'sa' a'tai iyepə," ta'pə iya.

⁶⁶ Miri wəi awonsi'ki, tu'kan kon ni ipikiri tətutisan ena'po'pə, iya'kiri to' uti pəra.

⁶⁷ Miripan pi' Sises uya ta'pə 12 kaisaron kon təpoitorə ton pi', "Imiri'nokon si, e'nonkapai ri mari na'ki me'atəu?" ta'pə iya to' pi'.

⁶⁸ Saiman Pi'ta uya eikə'pə, "Uyepuru, inə' piya' niri ina uti? Ipiyau sa'ne Main esi miri ko, tiwiri ri uko'man nito' pe ku'nin. ⁶⁹ Ina uya i'tu miri awonsi'ki ina uya apuri imiri esi Wakə, Papa iwano'," ta'pə iya. ††

⁷⁰ Sises uya eikə'pə, "12 kaisaron kon pe' imiri'nokon anənnin nə'pə pen uri? Miri e'tane, itonpa kon esi makoi pe!" ta'pə iya. ⁷¹ (Isutas pi' isaurokə'pə, Saiman

† Esotas 16:4-15; Eren 78:24; Ipu'ketə 16:20-21. †† Aisaya 54:13

‡ 6:63 Ipu'ketə 9:13-18 †† 6:69 Ma'siu 16:16; Ma' 8:29; Uru' 9:20

Eskariya' mu pi'. 12 kaisaron kon tonpa pe ri esii'ma, Isutas uya teparankato' oton pi'.)

Sises Uti Surusiran Pona

7 Miri tupo, Sises esi'pə upinin ni pi' Kiyarari awiri. Isutiya pona itipai pəra iyesi'pə, apəne pəra Esuwerə amə' epuru ton esi pi' tawini i'se miri yau. 2 Təusiwəntipi'se Esuwerə amə' nəkupəny weyu e'seporo esi'pə. 13 Miri pi' si, iyakon non uya ta'pə Sises pi', "Seri təninse, Isutiya pona enta, ipoitorə ton uya eke Papa tərawasooi kupə auya ento' pe. 4 Inə' uya ri tənkupey tətərawasooi onamə pəra ri iyesi miri ti'tu i'se e'ni yau. Seri ton amə' kupə auya pi', tiwi tanporon pata ii'tui'," ta'pə to' uya. 5 Iyakon non uya ri niri apuri pəra iyesi'pə. 6 Sises uya ta'pə to' pi', "Uweyu pe kuru te'sen e'seposa' pəra iyesi. Iweyu kon nin esi miri ti'tui' pəra ri. 7 Pata uya iyewaruma'ti kon pəra iyesi, e'tane uye-waruma'ti iya, apəne pəra iri pe iyaseru man ta uya pi' tūpi'. 8 Entanti' tuku'sen ya'. Miri ya' nin uti pəra man, †† apəne pəra uweyu pe kuru te'sen e'seposa' pəra iyesi pi'," ta'pə iya to' pi'. 9 Seri ta tupo, Kiyarari po iye'nimi'pə.

Sises Təusiwəntipi'se Tuku'sen Yau

10 Takon non uti'pə tuku'sen ya' tupo, Sises ri niri si utika'pə, e'tane ama'ai ri nin iti'pə, eke pe ti'tui' pen. 11 Esuwerə amə' epuru ton uya iwarinpa esi'pə tuku'sen yau. "Nai kəri si?" ta'pə to' uya. 12 Mi awiri ri anpisi koro'tawiri etarerun ni pi' to' esi'pə ipi'. "Wakə kuru sa'ne," ta'pə tərən kon ka'pon amə' uya. "Kane," ta'pə tərən kon uya, "Ka'pon amə' ri enku'ti iya," ta'pə to' uya. 13 E'tane eke pe annau to' us-aurokə'pə pen ipi', apəne pəra Esuwerə amə' epuru ton pi' tenari'nəmə kon pi'. 14 To' nəkupəny e'nonkakarə iwa koro'tau ri, Sises ewomə'pə Esuwerə amə' use'mato', ipəremato' iwə' ta', miripan e'sara'ti'pə to' enupa pi'. 15 Esuwerə amə' epuru ton usewansiuka'pə ipan pe ri, miripan kon uya ta'pə, "Nai kasa pəse ri uya eke pe ri i'tu, uri'nokon kasa enupasa' kasa ri?" ta'pə to' uya. 16 Sises uya to' eikə'pə, "Iyenupato' kon uya ike esi uwinon pen ni, e'tane Papa, uyennon'nin nə'pə wini iyepə. 17 Inə' ri Papa e'to' i'se inku'pai na'ne' uya i'tuto' oton kinyenupayatəi'ne' esi Papa winon pe miri pe pəra uiwano' pe ri tukai'. 18 Ka'pon tiwano' pe ri nəsauro'ai'ne' esi tapurito' ipikiri ri i'se, kəri tenno'nin nə'pə apurito' ipikiri i'se te'sen esi miri, usenku'tin ipi' pen ni. 19 Mosi' uya Main ke irepa'pə kon, pen ni kati? E'tane tiki nan ni iyawiron pəra ri iyesi. I'ri wenai uwi-pai iwesi kon?" ta'pə iya. 20 Ka'pon amə' anpisi ton uya eikə'pə, "Ene ri esi miri ayau! Inə' nai iwini i'se?" ta'pə to' uya.

† 7:2 Ripaiti'kas 23:34; Isu'taronomi 16:13 †† Uti pəra man; miri pe pəra, uti pəra man seri a'tai.

21 Sises uya to' eikə'pə, "Tikin ni eke Papa tərawasooi kupə'pə uya, miripan pi' iusewansiuka'pə kon. 22 Mosi' uya ayapiyonti'pə kon imunki kon yun pi'pi puturəkapitə kon pa (Mosi' pen ni e'tane atamokori kon amə' uya isara'ti'pə), Sapa' a'tai si warawo' mərə yun pi'pi puturəka auya'nokon. †23 Warawo' mərə yun pi'pi si puturəka yau Sapa' a'tai, Mosi' maimu si e'kwitə namai', i'ri pi' ken si upi' ausakorota kon ka'pon epi'tisa' uya pi' Sapa' a'tai? ††24 Kipo'po ri ka'pon eseru aimenkato' auya'nokon ereutanə'ti', i'napairon yai eseru aimenkato' iku'ti'," ta'pə iya.

Sises Pe' Esi Kərai Pe?

25 Miri a'tai, tərən kon ka'pon amə' Surusiran pon kon usekama'po'pə, "Pəse ri pen pe' iwini i'se to' na'ne'? 26 Apəne enti', iye'nama pəra ri annau isaurokə, inə' uya i'ri ta pəra ri ipi'. Pata epuru ton uya pe', Kərai † ri ta pe iyesi ipi'? 27 E'tane sa'ne, Kərai uye'sa' a'tai, inə' uya ri miri winon tukai' i'tuto' pəra ri nin iyesi. E'tane i'tu'nokon miri winon pe tukai'," ta'pə to' uya. 28 Esuwerə amə' use'mato', ipəremato' iwə' tau ka'pon amə' enupai'ma eke pe təmaimu tuku'se Sises uya, "Ui'tu auya'nokon kuru ri si, miri winon tukai' kuru ri niri. E'tane sa'ne uiwano' pe uye'sa' pen, e'tane ri uyennon'nin nə'pə esi ikasima auya'nokon pokena' pen ni. Ini'tunə kon pen ni, 29 e'tane uni'tunə, apəne pəra iwinon pe esi, miri awonsi'ki inennoko'pə pe esi," ta'pə iya. 30 Miripan a'si i'se to' esi'pə, miri e'tane inə' uya ri a'pi'pitu'pə pen ni, apəne pəra iweyu e'seposa' pəra ri mari iyesi'pə. 31 E'tane tu'kan kon anpisi tonpa ton uya ri apuri'pə, miripan kon uya, "Kərai uye'sa' a'tai, pəse ri nəku'ai'ne' entai kuru niri ken pe' eke Papa tərawasooi ti'tuto' ipikiri ku'to' iya oton?" ta'pə to' uya.

Erasu Ton Ennoko'pə Sises A'sise'na

32 Pari'si amə' uya seri ton pi' ka'pon amə' etarerumə eta'pə, miripan kon uya use'man nito' tərawasomanin nan epuru ton miri awonsi'ki Pari'si amə' uya use'man nito', ipəreman nito' iwə' erasu ton ennoko'pə Sises a'sise'na. 33 Sises uya ta'pə, "Ipiyau'nokon esi seri mara rə'kwi pari, miri awonsi'ki nin si uti miri uyennon'nin nə'pə piya'. 34 Uwarinpatō' auya'nokon oton e'tane uyepoto' auya'nokon oton pen, apəne pəra iyau e'ai'ne' ya' iuti kon pəra iyesi," ta'pə iya. 35 Esuwerə amə' epuru ton usekama'po'pə tatonpa kon amə' pokon pe esii'ma, "Nai ya' mairi iti eporo po-ken pəra? Kiri' amə' pata'se' airi kati iti Esuwerə amə' na'ne' airi, Kiri' amə' enupai'?" 36 Uwarinpatō' auya'nokon oton e'tane uyepoto' auya'nokon oton pen, miri awonsi'ki, 'Iyau e'ai'ne' ya' iuti kon pəra iyesi,' ta'pə iya pi' sa'ne. I'ri ta iya e'kwa pe iyesi?" ta'pə to' uya.

‡ 7:22 Iseneses 17:10; Ripaiti'kas 12:3 †† 7:23 Isaan 5:9 †† Kərai; miri pe pəra, Me'saya; v. 27, 31, 41, miri awonsi'ki 42 yau ri niri.

To'panu'nin Tuna

³⁷ Taku'sen weyu u'matu esi'pu ipan pe, eke pe kuru te'sen pe. † Miri wai a'tai, Sises e'soto'kasa' uya ta'pu eke pe tumaimu taku'se, "Inu' ri tuna'kiri' ke te'sen nu'epai upiya' tøyuku epose. ³⁸ Inu' uya ri uyapuri pe iyese a'tai, iye'menukasa' itekare nikayai'ne' kasa ri, 'Inapaino ri to'panu'nin tuna epa'ka miri iyapai,'" ta'pu iya. †³⁹ Seri ta'pu Sises uya miri, A'kwaru pi' kamoro tapurinin nan pe te'san nepoton pi'. Miri a'tai, A'kwaru e'tusa' pæra ri mari iyese'pu, apæne pæra Sises enasa' pæra iyese'pu tapuripi'to' ya'.

Ka'pon Amu' Epantakapitu'pu

⁴⁰ Tu'kan kon ka'pon amu' anpisin koro'tawon kon uya seri ta iya eta'pu, miripan kon uya, "Pæseri ri esi seri Pu'kena' pe," ‡ ta'pu to' uya.

⁴¹ Tæron kon uya, "Kærai pæse ri," ta'pu.

Miri e'tane tæron kon uya, "Kærai uye'to' pæra ri iyese Kiyarari winipai. ⁴² Iye'menukasa' itekare uya ta, Kærai e'to' pe iyese kin Tepi' pa ru'pu pe, Pe'teri'en po iyentu, Tepi' uko'mamu'pu ru'pu yau," † ta'pu to' uya. ⁴³ Miri pi' si ka'pon amu' epantakapitu'pu kæri ri uriya'. ⁴⁴ Tæron kon esi'pu a'si i'se, e'tane inu' uya ri temiyatæ tæru'pu pen ipi'.

Apurinin Nan Pen Esuweru Amu' Epu Ton

⁴⁵ Erasu ton enna'po'pu use'man nito' tarawaso-manin nan epuru ton miri awonsi'ki Pari'si amu' piya', miripan kon uya ta'pu to' pi', "I'ri pi' tæne'se pæra iwe-si'pu kon?" ta'pu to' uya.

⁴⁶ Miri pi' erasu ton uya, "Inu' ri usaurokæ pæra iyese pæse ri kasa," ta'pu to' uya.

⁴⁷ "Iyenku'tisa' iya 'nokon kanan na'ki?" ta'pu Pari'si amu' uya to' pi'. ⁴⁸ "Itepuru tonpa ton ni miri pe pæra Pari'si amu' tonpa ton ni uya pe' apuri tukai' mi'tuy-atæu? ⁴⁹ Pæsamoro uya main, Mosi' winon i'tu pæra iye-si miri; miri wenai, Papa nupa'nukæ'san pe to' esi miri," ta'pu to' uya.

⁵⁰ Nekutimas esi'pu to' tonpa pe, wapiya ewarupi nau itisa' ru'pu Sises piya', †⁵¹ miripan uya, "Main uya, 'Ka'pon pi' iri ta pæra iyese eta tæpo pæra ri miri awonsi'ki inkupu'pu eposa' pen ni e'tane,' tasa'," ta'pu iya.

⁵² "Kiyarari pon ni mari pe' imiri? Iye'menukasa' itekare pi' isenupa'; miri a'tai, i'tu auya miri Pu'kena' uye'to' pæra ri iyese Kiyarari wini," ta'pu to' uya.

[Wapiyaro' iwa ton miri awonsi'ki en yawo'nan penaro' ton pari yau Isaan 7:53—8:11 pæra iyese.]

⁵³ Miri a'tai, tanporon kon utunta'pu.

Uri'san Iyekuma Koro'tau Eposa'

8 E'tane Sises uti'pu Are' Wæpu pona. ² Miri ema'sa' yau awanakui' iyenna'po'pu Esuweru amu'

† 7:37 Ripaiti'kas 23:36 †† 7:38 Isi'kiyeru 47:1; Sakaraya 14:8
‡ Pu'kena': apæne Isaan 1:21 enki. †† 7:42 2 Sanweru 7:12;
Mai'ka 5:2 †† 7:50 Isaan 3:1-2

use'mato', ipæremato' iwu' pu'ku ta'. Anpisin pe ka'pon amu' amæra'pu iwai, miripan ereuta'pu to' enupase'na. ³ Main pi' enupanin nan miri awonsi'ki Pari'si amu' uya uri'san nee'pu, iyekuma koro'tau tæneporo'pu kon, miripan soto'ka'pu to' uya tu'kan kon annau, ⁴ miripan kon uya ta'pu Sises pi', "Ti'sa, pæse ri uri'san eposa' ina uya ekuman pi'. ⁵ Main yau Mosi' uya ina pi' tasa' kamoro waraino kon uri'sami'si amu' tæwisin ti' ke, †† tasa' iya. I'ri ken mukayan?" ta'pu to' uya. ⁶ Seri tukai' to' uya ekama'po'pu tumusunu kon pe eseru'tito' tæuya'nokon ipikiri pe.

E'tane Sises e'timuika'pu, miripan e'sara'ti'pu non menuka pi' temiyatæ ke. ⁷ Tekama'popitu' pi' ri to' e'tane, iye'mæ'sa'kasa' uya ta'pu to' pi', "Inu' ri i'ko-ro'tawon kon esi yau imakooi pæra, tiwi si asara'tii'nokon ti' ke iwini pi'," †† ta'pu iya. ⁸ Miripan e'timuikakaa'pu kanan non menukai'.

⁹ Miri pi', kamoro etanin nu'san e'sara'ti'pu utipi' ni pi' tiki' pa'ne, ki'yi' amu' wapiya, Sises riken tænonkai', uri'san niken si e'soto'kasa' miri yau pokon pe. ¹⁰ Sises e'mæ'sa'ka'pu, miripan uya ekama'po'pu, "Ma'non, nai kamo si? Inu' uya iri ta uya uya iyeno'masa' pæra ri?" ta'pu iya.

¹¹ "Itepuru, inu' pæra ri man," ta'pu iya.

"Uri uya ri niri si iri ta pe iyeno'mato' pæra man. Enta si, makoi yau iuko'manto' tænonkai'," ta'pu iya. ⁵

Sises Pata Weyu

¹² Ka'pon amu' auro'kakapu tæuya a'tai kanan, Sises uya ta'pu, "Pata weyu pe esi. Inu' ri upikiri tæuye'sen uya, uko'man nito' weyu eporo miri, miri awonsi'ki ewarupi yau isato' oton pen ni," †† ta'pu iya.

¹³ Pari'si amu' uya ta'pu ipi', "Miri si iwano' pe iusekama, mukayai'ne' esi miri i'napai ri pæra ri," ††† ta'pu to' uya.

¹⁴ Sises uya to' eiku'pu, "Uiwano' pe ri si usekama pe iyese yau, ukayai'ne' nin si esi i'napairi ri, apæne pæra iwini uye'sa' ru'pu miri awonsi'ki utito' ya' i'tu uya.

E'tane nai wini uye'sa', nai ya' uti tukai' i'tu auya'nokon pæra iyese. ¹⁵ Ka'pon pe kuru ri eseru aimenka auya'nokon; inu' eseru aimenka uya pæra nin man.

¹⁶ E'tane inu' ri eseru aimenka uya pe iyese yau, iyawiri kuru iku'sa' uya miri, apæne pæra tiki' sari esi kasa pæra, ikæipænu, uyenne'nin nu'pu pokon pe esi. ¹⁷ Ii-wano' kon ni Main, Mosi' winon yau iye'menukasa', asa'ron kon ka'pon amu' uya ekama a'tai i'napai ri iyese tasa'. ¹⁸ Uiwano' pe ri si usekama, tæron ni uyekamanin kanan esi ikæipænu, uyenne'nin nu'pu," ta'pu iya.

¹⁹ Miri a'tai, to' uya ekama'po'pu, "Nai kæri ken si ikæipænu?" ta'pu to' uya.

††† 8:5 Ripaiti'kas 20:10; Isu'taronomi 22:22-24 ††† 8:7 Susana 34 § Tu'kan ni imenukapi'sa' miri awonsi'ki pena iwa main enpoikapi'sa' yau seri ton pæra iyese; tæron ni ton yau iyese Isaan 21:24 pikiri; tæron ni ton yau iyese tæru' 21:38 pikiri; tiki'nan ni imenukasa' yau iyese Isaan 7:36 pikiri. †† 8:12 Ipu'ketu 7:26; Ma'siu 5:14; Isaan 9:5 ††† 8:13 Isaan 5:31 †† 8:17 Isu'taronomi 19:15

"Ui'tu auya'nokon p̄ra iyese, uk̄ip̄n̄u r̄i n̄iri i'tu auya'nokon p̄ra iyese. Ui'tu auya'nokon yau, uk̄ip̄n̄u r̄i n̄iri mi'tut̄i'no," tukai' to' eik̄u'p̄u iya. ²⁰ Seri ta pi' Sises esi'p̄u to' enupai'ma Esuwer̄u am̄u' use'mato', ip̄re-mato' iw̄u' p̄k̄u' tau, to' use'mato' en ton pata piyau iwa esi'ma. E'tane in̄u' uya a'si'p̄u pen ni, ap̄ne p̄ra iweyu e'seposa' p̄ra iyese pi'.

Iuti Kon P̄ra Iyese Utiyai'ne' Ya'

²¹ Sises uya kanan takaa'p̄u to' pi', "Utito' oton miri. Uwarinpat̄o' auya'nokon oton, e'tane amakooi kon yau r̄i auma'tato' oton kon. Iuti kon p̄ra iyese utiyai'ne' ya'," ta'p̄u iya.

²² Seri uya Esuwer̄u am̄u' usekama'po emapu'ti'p̄u, "Tiwan̄o' pe pe' iye'wini? Miri pi' pe', 'Iuti kon p̄ra iyese utiyai'ne' ya', ta iya?" ta'p̄u to' uya.

²³ E'tane miyar̄i r̄i ta'p̄u iya, "Iyo'non winon pe iwesi kon, itepoino winon pe e'tane. Seri non pon kon pe iwesi kon, seri non pon pe p̄ra e'tane. ²⁴ Auma'tato' oton kon amakooi kon yau ta'p̄u uya, k̄ri r̄i uri, ukayai'ne' † apuri auya'nokon p̄ra iyese yau, auma'ta kon kuru r̄i amakooi kon yau," ta'p̄u iya.

²⁵ "In̄u' pe ken iwesi?" ta'p̄u to' uya ipi'.

"Misi'kiri r̄i sa'ne k̄ri r̄i ukayai'ne' r̄i," tukai' Sises uya to' eik̄u'p̄u. ²⁶ "Eke pe r̄i tato' uya man iyaseru kon aimenka pe. E'tane uyenn̄o'nin n̄u'p̄u kuru esi i'napairon pe; k̄ri r̄i wini uneta'p̄u nin ekama uya non pon kon pi'," ta'p̄u iya.

²⁷ To' uya ito'ka'n̄uk̄u p̄ra iyese'p̄u t̄uk̄ip̄n̄u pi' tau-ro'ka tane iya 'nokon. ²⁸ Miripan pi' Sises uya ta'p̄u, "Ka'pon, Papa winon, an̄nsa' auya'nokon a'tai ka'tak̄ui', miri a'tai ui'tuto' auya'nokon oton in̄u' pe esi tukai', miri awonsi'ki i'ri r̄i kup̄u uya p̄ra iyese uiwano' pe, e'tane ik̄ip̄n̄u uya riken uyenu'p̄u pi' usaurok̄u. ²⁹ Uyenn̄o'nin n̄u'p̄u r̄i pokon pe esi; t̄ikin sari unonkasa' iya pen, ap̄ne p̄ra ipori'manin ku'nin pe esi ke," ta'p̄u iya. ³⁰ Isauro'tane r̄i mari, tu'kan kon uya r̄i apurito' t̄uaya'nokon t̄u'p̄u ipi'.

Ep̄ra'an Munki Am̄u'

³¹ Esuwer̄u am̄u' tapurin̄in nan pi' ta'p̄u Sises uya, "Iyenupato' kon uya pi' auta'sisa' kon yau, upoitor̄u ton pe kuru r̄i iwesi kon miri. ³² Miri a'tai i'napairon i'tuto' auya'nokon oton, miripan uya imo'kasa' pe ikup̄u kon miri," ta'p̄u iya.

³³ To' uya eik̄u'p̄u, "Ina kamoro Ep̄ra'an payan ton; in̄u' r̄i enawon kon ye' pen ni. Nai kasa imo'kasa' pe iwe'to' oton kon ta auya?" ta'p̄u to' uya. ††

³⁴ Sises uya to' eik̄u'p̄u, "I'napairon ekama uya ipi'nokon; tanporon kon n̄makoitayai'ne' nan esi makoi poitor̄u ton pe. ³⁵ Ipoitor̄u pe te'sen esi miri t̄u-tonpa ton koro'tawon pen ni, e'tane imu riken esi miri, miri yawon tiwiro' e' pe r̄i. ³⁶ Imu uya imo'kasa' kon pe iyese yau, imo'kasa' pe kuru r̄i iwesi kon miri.

† K̄ri r̄i uri, ukayai'ne'; miri pe p̄ra, K̄ri r̄i uri Esuwer̄u am̄u' pona, ipan kuru wak̄u Papa ese' pe "Yawe" esi'p̄u; tenpoikasen pe "Uri" tukai'. Isaan n̄menuka'p̄u itekare yau, "Uri" tawon apurip̄u'p̄u Sises uya k̄ri r̄i pe tesi ekamanin pe. †† 8:33 Ma'siu 3:9; Uru' 3:8

³⁷ Ep̄ra'an payan pe iwesi kon tukai' si'tuyai', miri r̄i e'tane uwini pi' iye'kamasa' kon, ap̄ne p̄ra umaimu pata p̄ra r̄i iwesi kon wenai ayau'nokon. ³⁸ I'napairon ekama uya ipi'nokon; unene'p̄u ik̄ip̄n̄u piyau; ik̄ip̄n̄u kon wini ineta'p̄u kon kup̄u auya'nokon ni n̄iri miri," ‡ ta'p̄u iya.

³⁹ "Ep̄ra'an k̄ri r̄i ina k̄ip̄n̄u," tukai' to' uya eik̄u'p̄u.

"Ep̄ra'an munki pe r̄i r̄u'san pe iwesi kon yau, inkup̄u'p̄u m̄ku't̄u'no. ††40 Na'ne' r̄i si, uwini pi' iye'kup̄u kon, ka'pon sa'ne i'napairon ekamanin ni ipi'nokon t̄uneta'p̄u Papa winon. Ep̄ra'an uya m̄ku'at̄u'ne' waraino ku'sa' p̄ra r̄i iyese. ⁴¹ Ik̄ip̄n̄u kon n̄kup̄n̄u r̄i nin kup̄u auya'nokon miri," ta'p̄u iya.

"P̄rau am̄u' ton pen ni ina, Papa riken k̄ri r̄i ina k̄ip̄n̄u," ta'p̄u to' uya.

Makoi Munki Ton

⁴² Sises uya ta'p̄u to' pi', "Papa esi yau ik̄ip̄n̄u kon pe, ui'n̄enkat̄u'no, Papa winipai uye'sa' pi' seri ya'. Ui-wano' pe uye'sa' pen, e'tane uyenn̄o'sa' iya. ⁴³ I'ri pe iyese pi' sa'man pe r̄i umaimu esi ipona'nokon? Umaimu inetapai p̄ra iwesi kon pi' iyese. ⁴⁴ Ik̄ip̄n̄u kon, Makoi munki pe iwesi kon, ik̄ip̄n̄u kon maimu awiri e'pai iwesi kon. Te'wisen ye' k̄ri r̄i iyepiya'ti'p̄u si'kiri r̄i, t̄u'ta'sisen pen ni i'napairon pi', i'napairon ye' pe p̄ra tesi pi'. Kasi pe iyese a'tai, teseru pe r̄i te'sen kup̄u iya miri, kasi ye' pe tesi pi' miri awonsi'ki kasi ye' ton k̄ip̄n̄u pe tesi pi'. ††45 I'napairon ekama tane uya, uyapuri auya'nokon p̄ra iyese. ⁴⁶ In̄u' r̄i uya t̄umakooi ke ui'tu? I'napai r̄i usaurok̄u pe iyese yau, i'ri pe iyese pi' uyapuripai p̄ra iwesi kon? ⁴⁷ Papa iwano' uya r̄i, Papa maimu eta miri. Eta auya'nokon p̄ra iyese, ap̄ne p̄ra Papa iwano' pe p̄ra iwesi kon pi'," ta'p̄u iya.

Sises Usekama'p̄u

⁴⁸ Esuwer̄u am̄u' uya eik̄u'p̄u, "Ina uya pe' ta p̄n̄ Sameriya pon pe iwesi, iri a'kwar̄u yen pe?" ta'p̄u to' uya.

⁴⁹ "Iri a'kwar̄u yen pen ni uri," ta'p̄u Sises uya, "uk̄ip̄n̄u nama uya, e'tane unama auya'nokon p̄ra iyese. ⁵⁰ Uyapurip̄u'to' warinpa uya pen, e'tane moro iyese miri iwarinpanin; k̄ri r̄i k̄ri r̄i eseru aimenkanin. ⁵¹ I'napairon ekama uya ipi'nokon; umaimu awiron esi yau, iyeri'to' oton pen ni," ta'p̄u Sises uya.

⁵² Miri pi' Esuwer̄u am̄u' uya, "Seri si ina uya i'tu iri a'kwar̄u yen pe iwesi tukai'! Ep̄ra'an erik̄u'p̄u, miri awonsi'ki pu'kena' am̄u' r̄i n̄iri erik̄u'p̄u, miri e'tane si in̄u' r̄i esi yau umaimu awiri iyeri'to' oton pen ni ta auya. ⁵³ Eke pe kuru pe' ina k̄ip̄n̄u Ep̄ra'an entai iwesi? Iyerik̄u'p̄u, miri awonsi'ki pu'kena' am̄u' r̄i n̄iri erik̄u'p̄u. In̄u' pe kuru iye'kup̄u?" ta'p̄u to' uya.

‡ ik̄ip̄n̄u kon wini ineta'p̄u kon kup̄u auya'nokon ni n̄iri miri; miri pe p̄ra, miri pe iyese pi' ik̄ip̄n̄u wini ineta'p̄u kon iku'ti'. Ap̄ne v. 58 enki n̄iri. †† Ep̄ra'an munki pe r̄i r̄u'san pe iwesi kon yau, inkup̄u'p̄u m̄ku't̄u'no; miri pe p̄ra, Ep̄ra'an munki pe iwesi kon yau, inkup̄u'p̄u iku'ti'. †† 8:44 Ipu'ket̄u' 1:13; 2:24

⁵⁴ Sises uya to' eikə'pə, "Uiwano' pe utapuripitə yau, utapuri pe pəra ri iyese. Ukəipənə, ina e'to' itese' pi' məkayatuine' uya nin uyapuripitə miri. ⁵⁵ I'tu tane auya'nokon pəra ri, i'tu uya nin. I'tunin pen uri ta uya yau, kasi pe esi, akasa'nokon, e'tane i'tu uya, imaimu awiri niri esi. ⁵⁶ İkuipənə kon, Epəra'an esi'pə pori' pe weyu ento' oton təuya pi'; miripan uya ensa' epori'ma'pə," ta'pə iya.

⁵⁷ "50 kaisa ri pəra ri iwəipiyaa man, miri pe' e'tane Epəra'an ene'pə auya?" ta'pə Esuwerə amə' uya ipi'.

⁵⁸ "İnapairon ekama uya ipi'nokon; Epəra'an entu rawiri ri, uri esi 'i'" ta'pə iya to' pi'. ⁵⁹ Miri pi', ti' amuku'pə to' uya ipona eno'mapi'to' pe təuya'nokon, e'tane Sises e'so'namə'pə, iti'pə Esuwerə amə' use'ma-to', ipəremato' nono apai.

Tenku'ne Te'sen Ka'pon Epi'ti Sises Uya

9 Sises usari koro'tau, tentu'pə si'kiri tenku'ne te'sen ka'pon ene'pə iya. ² İpoitorə ton uya eka-ma'po'pə, "Rapai, †† inə' uya makoi kupə'pə—pəse ri ka'pon uya pe', isanon uya kati, tenku'ne iyentu tema-pu'tii?" ta'pə to' uya.

³ Sises uya to' maimu eikə'pə, "Pəse ri ka'pon e'makoimasa' pəra iyese, isanon niri, e'tane Papa tərawasooi usenpoikato' pe iyawiri iye'ku'sa' pe iyese. ⁴ Wəi nai pata esi koro'tau, uyeno'nin nə'pə tərawasooi ku'pai'nokon. Ewarupi nəye'an, inə' ri e'tərawasooi ma weyu pen. ⁵ Seri non po esi koro'tau, uri esi non weyu pe," ta'pə iya. ‡

⁶ Seri kasa təusaurokə'pə təpo, non pona iyeta'ta'pə. Tawa koneka'pə iya eta' namanka'pə ke, miripan tərə'pə iya ka'pon enu pona. ⁷ Ta'pə iya ipi', "Ekumi'ta, Sairon ku'pəri ka'," ta'pə iya. (Sairon tawon main esi miri Enno'sa' ta e'kwa pe.) Miri a'tai, iti'pə, iyeku-misi'pə, iyee'pə ennin pe tenai'.

⁸ Miri a'tai, itonpa ton miri awonsi'ki wapiya tenku'ne ennin nə'san uya ta'pə, "Pəse ri pen pe' tereutai' eta'kwanən ni pi' nəko'manpi'taine' pen?" ta'pə.

⁹ Təron kon uya, "Pəse ri kəri ri," ta'pə.

Təron kon uya, "Kəri ri kasa ri mari isene," ta'pə. E'tane, "Uri ri kəri," ta'pə iya.

¹⁰ Miri a'tai, "İri tukai' iyenu uta'kokasa?" ta'pə to' uya ipi'.

¹¹ To' maimu eikə'pə iya, "Sises tukai' tesa'sen uya tawa koneka'pə. Miri təpo, uyenu pona itərə'pə iya. Ta'pə iya upi', 'Ekumi'ta Sairon ku'pəri ka'.' Utə'pə eku-mi'se'na, miri təpo ene'pə uya," ta'pə iya.

¹² Miri təpo ta'pə to' uya ipi', "Nai kəri ken si?"

"I'tu uya pəra iyese," ta'pə iya to' pi'.

Pari'si Amə' Uya Tenku'nan Nə'pə Ekama'popitə'pə

¹³ Tenku'ne iko'mansa' rə'pə nəpə'pə to' uya Pari'si amə' piya'. ¹⁴ Sapa' a'tai Sises uya tawa koneka'pə, itenu niri a'koka'pə iya esi'pə. ¹⁵ Miri a'tai, Pari'si amə' uya kanan ekama'po'pə nai kasa ennin pe iyenasa' tukai'. Ta'pə iya to' pi', "Tawa nonka'pə iya uyenu pona, ikumisi'pə uya, ennin pe nin si esi seri," ta'pə iya.

¹⁶ Miri a'tai, təron kon Pari'si amə' uya ta'pə, "Papa winon pe pəra pəse ri ka'pon esi, apəne pəra Sapa' apuri iya pəra iyese," ta'pə to' uya.

"İri tukai' i'tuto' ipikiri kupə təmakookenan ni ka'pon uya?" ta'pə təron kon ka'pon amə' uya, miripan kon epantakapitə'pə. ¹⁷ Tenku'nan pi' kanan tera'tii', "İri ta auya kəri iyenu a'kokanin nə'pə pi'?" ta'pə to' uya.

"Pu'kena' pe iyese!" ta'pə iya to' pi'.

¹⁸ E'tane Pari'si amə' uya apuri'pə pen tenku'ne iye-si'pə tukai', miripan enasa' ennin pe tukai', tenku'nan sanon ki'ma təuya'nokon pona ri. ¹⁹ To' uya to' eka-ma'po'pə, "Pəse ri pe' esi iməre kon pe? Tenku'ne iyentusa' rə'pə tato' auya'nokon ipi'? Nai kasa ken si ennin pe iyenasa'?" ta'pə to' uya.

²⁰ Isanon uya to' maimu eikə'pə, "İna uya i'tu pəse ri esi ina məre pe, iyentusa' rə'pə tenku'ne. ²¹ E'tane İri tukai' ennin pe iyenasa' tukai' ina uya i'tu pəra iyese. İne' uya itenu a'kokasa' tukai' niri ina uya i'tu pəra iyese. Ekama'poti'. Eke pe iyese; tiwano' pe təusauro'sen pe iyese," ta'pə to' uya.

²² Seri ta'pə isanon uya, apəne pəra enari'ke' to' esi'pə Esuwerə amə' pi', apəne pəra Esuwerə amə' e'ku'sa' esi'pə inə' uya ri Kərai †† pe Sises esi tukai' eka-masa' a'tai, ipa'kato' pe iyese usenupan nito' iwə' tapai tukai'. ²³ Miri wenai, "Eke pe iyese; tiwano' pe təusauro'sen pe," ta'pə isanon uya.

²⁴ İyakon ite'kwa pe tenku'nan nə'pə ka'pon ki'makaa'pə to' uya kanan. Ta'pə to' uya ipi', "Papa apuripi'ki; ‡‡ pəse ri nin i'tu pi' ina man təmakookenan pe," ta'pə to' uya.

²⁵ To' maimu eikə'pə iya tai'ma, "Təmakooci ke iyese, miri pe pəra imakooi pəra iyese, i'tu uya pəra iyese, e'tane tikin nan ni i'tu uya; tenku'ne esi'pə, e'tane seri pe ene uya!" ta'pə iya.

²⁶ Miri təpo kanan to' uya ekama'po'pə, "İri kupə'pə iya ipi'? İri tukai' iyenu a'koka'pə iya?"

²⁷ To' maimu eikə'pə iya, "Ayauro'kakaa'pə uya 'nokon, etasa' auya'nokon pəra iyese. İri pe iyese pi' inetapai kanan iwesi kon? İpoitorə ton pe niri pe' e'pai iwesi kon?" ta'pə iya.

²⁸ Miri təpo to' uya ipa'nəkə'pə, "İmiri esi miri ipoitorə pe! İna nin Mosi' poitorə ton," tai'ma. ²⁹ "Papa uya Mosi' auro'ka'pə tukai' ina uya i'tu, e'tane nai wini kəri ri uye'sa' tukai' ina uya i'tu pəra iyese," ta'pə to' uya.

†† Kərai (Kiri' maimu yau), miri pe pəra Me'saya (İpuru maimu yau), asa'ri ri mari iyese, Papa Nanəmənə ta e'kwa pe. ‡‡ Papa apuripi'ki; miri pe pəra, Papa pi' Tenki ka'ki. Seri seri e'se'ne' pe ta'pə to' uya rə'pə ipi' i'napai ri isauro'to' pe. Apəne İsa'suwa 7:19 enki.

† Uri esi—Esuwerə amə' pona, ipan kuru wakə Papa ese' pe "Yawe" esi'pə; tenpoikasen pe "Uri" tukai'. İsaan nəmenuka'pə itekare yau, "Uri" tawon apuripitə'pə Sises uya kəri ri pe tesi eka-manin pe. "Uri" miri Papa ese' "Yawe" tato' Esuwerə amə' uya, ipan kuru wakə Papa ta e'kwa pe. Apəne İsaan 6:35; 8:24; 9:5; 10:7, 11; 11:25 enki. †† Rapai, Ti'sa ta e'kwa pe ‡ 9:5 Ma'siu 5:14; İsaan 8:12

³⁰ Ka'pon uya to' maimu eikə'pə, "I'ri pan si ti'tupɪ'sen pen ni! Nai wini iye'sa' tukai' i'tu auya'nokon pəra iyese, e'tane uyenu ton a'koka'pə iya. ³¹ Papa uya tə-makooikena' nan eta pəra iyese, tukai' i'tu'nokon, e'tane Papa uya tasa' kasa te'sen, iteseru niri kupəi'ma eta iya. ³² Non e'sara'ti'pə si'kiri, isetasa' pəra iyese inə' uya ri tenku'ne iyentusa' rə'pə enu a'kokasa' tawon. ³³ Papa winon pe pəra pəse ri ka'pon uye'sa' a'tai, i'ri kupə iya pen," ta'pə iya. ³⁴ To' uya imaimu eikə'pə tai'ma ipi', "Makoi yau iyentu'pə! Nai kasa rə'kwi ina enupa i'se iwesi!" ta'pə to' uya. Miri təpo, to' uya enpa'ka'pə usenupan nito' iwə' tapai.

Iya'kwarə Yau Tenku'ne E'ni

³⁵ Sises uya to' uya enpa'ka'pə eta'pə. Eposa' təuya a'tai, ta'pə iya ipi', "Ka'pon, Papa winon pe' ma-puriyan?" ta'pə iya.

³⁶ Imaimu eikə'pə iya, "Itepuru, inə' pe iyese?" tukai', ekama'po'pə iya. "Ekamaki, apurinin pe e'to' pe," ta'pə iya.

³⁷ Sises uya, "Ensa' auya miri; kəri ri ipokon pe masauro'ai'ne'," ta'pə.

³⁸ Ta'pə iya, "Uyepuru, ayapuri uya," tai'ma iyepəre-ma'pə ipi'.

³⁹ Sises uya ta'pə, "Eseru aimenkato' wenai seri non pona uye'sa' kamoro tenku'ne te'san uya ento' pe, miri awonsi'ki kamoro ennin nan enato' pe tenku'ne," ta'pə iya.

⁴⁰ Pari'si amə' iya'kiri te'san kon uya seri ta iya eta'pə. Ta'pə to' uya ipi', "I'ri? Tenku'ne niri ina esi?" ta'pə to' uya.

⁴¹ Sises uya ta'pə to' pi', "Tenku'ne iwesi kon yau, imakooi pəra iwesi kon, e'tane ennin pe iye'kupə kon pi', amakooi kon yau ri iwesi kon.

Karimeru Pa'simanin Miri Awonsi'ki Itikən Non

10 "I'napai ri ta uya ipi'nokon; kəri ri mərə'ta awiri pəra tewonsen karimeru amə' iwə' ta' e'tane təron ni wini tewonsen esi miri ama' e', rapumanin ni. ² E'tane kəri ri mərə'ta awiri tewonsen esi miri karimeru amə' esa' pe. ³ Itena' mərə'ta tərawasomanin uya mərə'ta a'koka, karimeru amə' uya imaimu eta. To' ese' ton yai karimeru amə' ki'ma iya, miripan kon pa'ka iya. ⁴ Tikən non karimeru amə' pa'kasa' iya a'tai, to' wapiya iti, karimeru amə' uya niri e'ma'pəka, imaimu i'tu to' uya wenai. ⁵ Ka'kəran e'ma'pəka to' uya pəra iyese, e'tane to' apərumə ipiyapai, apəne pəra ka'kəran maimu i'tu to' uya pəra iyese." ⁶ Sises uya seri panton ekama'pə, e'tane to' uya ito'ka'nəkə pəra iyesi-si'pə i'ri ton pi' isaurokə tukai'.

⁷ Miri təpo, Sises uya kanan ta'pə to' pi', "I'napairon ekama uya ipi'nokon; uri esi karimeru amə' mərə'taai pe. ⁸ Tanporo kamoro wapiya iye'sa' kon esi ama' e' ton, rapumanin nan pe niri, e'tane karimeru amə' uya to' maimu eta pəra iyese'pə. ⁹ Uri esi mərə'ta pe, uri poro inə' ri ewomə a'tai, iyepika'ti. Iyewomə, miri

awonsi'ki iyepa'ka niri ti'kiyari pata'se' epose'na.

¹⁰ Ama' e' uyepə ama'mase'na riken, miri awonsi'ki iwese'na, miri awonsi'ki ima'tanə'se'na. Uri uye'sa' uko'man nito' epoto' pe to' uya, eke pe kuru niri to' uya epoto' pe.

¹¹ "Uri esi wakə karimeru amə' pa'simanin. Wakə karimeru pa'simanin pe te'sen uya təkə'manto' nonka karimeru amə' iwano' pe. ¹² E'tane kəri ri te'masen pe iye'to' pe ekama'posa', karimeru amə' esa' pen, karimeru amə' esi itikən non pe pəra. Ene kaikusi uyepə ene iya a'tai, karimeru amə' nimi iya. Iyainəmə, ene kaikusi uya to' a'si, karimeru amə' niri e'təru'kwa. ¹³ Ka'pon ainəmə, apəne pəra te'masen pe iye'to' pe ekama'posa' pe tesi ke, aiko tawon pe pəra iyese karimeru amə' pi'.

¹⁴ "Uri esi wakə karimeru amə' pa'simanin. Uikən non karimeru amə' i'tu uya; to' uya niri ui'tu—

¹⁵ ukəipənə uya ui'tu na'ne' kasa, miri kasa ukəipənə i'tu uya—miri awonsi'ki uko'manto' nonka uya karimeru amə' iwano' pe. ¹⁶ Moro təron kon karimeru amə' esi miri, seri yau pəra ri mari. Kamoro niri nepə uya. To' uya niri umaimu eta, miri awonsi'ki tikin ni iten to' esi, † tikin ni niri to' pa'simanin esi. ¹⁷ Ukəipənə uya ui'nənka, apəne pəra uko'manto' nonkasa' uya pi', anənka'to' pe uya kanan. ¹⁸ Inə' ri uya imo'ka pəra iyese upiyapai, e'tane uri pe ri inonkasa' uya. Inonkato' merunti esi upiyau, anənka'to' uya ri kanan. Seri uyapiyo'mato' eposa' uya ukəipənə wini," ta'pə iya.

¹⁹ Seri ton main pikiri, Esuwerə amə' kanan epan-takapitə'pə. ²⁰ Tu'kan kon uya, "Makoi esi ipiyau, iya'kwarə pəra iyese. I'ri pe iyese pi' imaimu eta auya'nokon?" ta'pə.

²¹ Təron kon uya ta'pə, "Makoi esa' maimu ton pen ni seri. Makoi uya pe' tenku'nan enu a'koka poken nai?" ta'pə to' uya.

Esuwerə Amə' Apurinin Nan Pen

²² Esuwerə amə' use'mato', ipəremato' iwə' uta'ko-ka'pə Weyu Rə'pə † e'seporo'pə Surusiran po. Ikomi' pe pata esi weyu pe iyese'pə. ²³ Sises usari koro'tau Esuwerə amə' use'mato', ipəremato' iwə' pə'kə tau, Saraman Epa'kato' Iya' tawiri, ²⁴ miri a'tai, Esuwerə amə' uyee'pə iwoi. Ta'pə to' uya ipi', "I'ri pə'kə pona ina ko'manəkə auya usenuminkan pi'? Kərai † pe iwesi a'tai, wakə pe ina pi' isekamaki," ta'pə to' uya.

²⁵ Sises uya to' maimu eikə'pə, "Ayauro'kaka'pə uya 'nokon, e'tane apuri auya'nokon pəra iyese. Seri eke tərawasosiku'ai'ne' ukəipənə ese' yau usaurokə ui-wano' pe. ²⁶ E'tane apuri auya'nokon pəra iyese, apəne pəra uikən non karimeru amə' tonpa pe pəra iwesi kon. ²⁷ Uikən non karimeru amə' uya umaimu eta; to' i'tu uya, to' uya niri uye'ma'pəka. ²⁸ Tiwiri ri uko'man nito' ike ke to' repa uya, to' uma'tato' oton pen ni; inə' uya to' mo'kato' oton pen uyemiyatə apai. ²⁹ Ukəipənə

† 10:11 Saira' 18:13 †† 10:15 Ma'siu 11:27; Ʈru' 10:22 ‡ to' esi; miri pe pəra, to' enato' oton †† 10:22 1 Ma'kapis 4:36 †† Kərai (Kiri' maimu yau), miri pe pəra Me'saya (Ipuu maimu yau), asa'ri ri mari iyese, Papa Nanəməmə ta e'kwa pe.

urepanin nɛ'pɛ kamoro ke esi eke pe tanporon kon entai ri. † Inɛ' uya ri to' mo'ka pɛra iyesi ukɛipɛnɛ piya-pai. ³⁰ Ikɛipɛnɛ ya' tikin ni ina esi," ta'pɛ iya.

³¹ Miri tɛpo, Esuwerɛ amɛ' uya ti' ton amuku'pɛ iwi-to' pe tɛuya'nokon, ³² e'tane Sises uya ta'pɛ to' pi', "Ikɛipɛnɛ winon tu'kan ni eke tɛrawaso enpoika'pɛ uya iyena'nokon. Nai wenai kuru ti' ke uwini i'se iwesi kon?" ta'pɛ iya.

³³ Esuwerɛ amɛ' uya imaimu eiku'pɛ, "Seri ton wenai ti' ke iwini i'se ina esi pen, e'tane isapema auya wenai. Ka'pon pe ri esii'ma Papa pe iye'kupɛ," ta'pɛ to' uya. ††

³⁴ Sises uya to' maimu eiku'pɛ, "Iye'menukasa' pɛra pe' nai Main yau, 'Ta uya ipi'nokon papa pe'ne iwesi kon,' ‡ tawon? ³⁵ Papa pe'ne to' esa'sa' iya yau, Papa maimu uyee'pɛ na'ne' ipiya' ton, Papa Maimu i'kwitɛ poken pɛra niri iyesi. ³⁶ I'ri pe ken si kɛri nai, ikɛipɛnɛ nanɛmɛ'pɛ tiwano' pe kuru, miripan enno'sa' iya orɛ pona? I'rito' pe ken iri pe isapema pe tɛusauro'sen ta auya'nokon, 'Papa Mumu uri,' ta uya pi'? ³⁷ Uri kɛsa-puritɛu, ukɛipɛnɛ tɛrawasooi ku'tane uya pɛra ri.

³⁸ E'tane ikupɛ uya a'tai, uyapuri auya'nokon pɛra iye'tane, eke tɛrawaso amɛ' kupɛ uya apuriti', i'tu kon pa apuri kon pa niri ukɛipɛnɛ esi uyau, uri niri esi iyau tukai'." ³⁹ Miri wenai kanan a'si i'se to' esi'pɛ, e'tane to' enapai iyemo'ka'pɛ.

⁴⁰ Iti'pɛ Isotan ratoi pona, Isaan uya epa'taisiman kupɛ'pɛ pena iwa'ne pata piya'. Miri yau, iko'mamɛ'pɛ. ††⁴¹ Tu'kan kon ka'pon amɛ' uyee'pɛ ipiya'. Ta'pɛ to' uya, "Isaan uya i'tuto' ipikiri kupɛ'pɛ pen, e'tane tanporon Isaan usaurokɛ'pɛ pɛse pi' esi i'napai ri," ta'pɛ to' uya. ⁴² Tu'kan kon uya Sises maimu apuri'pɛ miri yau.

Ƴrasaras Eri'to'

11 Moro takuru'kenan ka'pon esi'pɛ Ƴrasaras itese', Pe'tani eke iwa pata pon, Meri miri awonsi'ki Mata pata'se'. ††² Pɛse ri Meri, ipi na'ne' esi'pɛ takuru'ke, kɛri ri esi'pɛ Sises karapaimanin nɛ'pɛ, i'ta niri a'munakanin nɛ'pɛ tɛnse' ke. ††³ Miri a'tai, ipasi ton uya iki'mai' tɛmaimu kon ennoko'pɛ, "Itepuru, ipan pe ini'nɛnkanɛ man takuru'ke," tukai'.

⁴ Sises uya miri etasa' a'tai, ta'pɛ iya, "Seri paran uya eri'nɛ'ka pen ni, e'tane Papa meruntirɛ usenpoikato' pe, Papa Mumu apurito' pe ipikiri iyesi," ta'pɛ iya. ⁵ Sises uya Mata, itakon, miri awonsi'ki Ƴrasaras i'nɛnka esi'pɛ. ⁶ Takuru'ke iyesi tukai' etasa' tɛuya a'tai, asa'ri wɛi iko'mamɛ'pɛ tesi'pɛ yau ri.

⁷ Miri tɛpo, tɛpoitorɛ ton pi', "Isutiya pona kanan utinpai'nokon," ta'pɛ iya.

⁸ Ipoitorɛ ton uya ta'pɛ ipi', "Rapai, ††† pena kuru pɛra ri Esuwerɛ amɛ' esi'pɛ iwini i'se ti' ke. Miri pe' e'tane miri ya' iutikapɛ kanan?" ta'pɛ to' uya.

⁹ Sises uya to' maimu eiku'pɛ, "12 kaisa ri wɛi yau pata weyu pɛra pe' nai? Inɛ' usari a'tai wɛi nai ita'mo'ka

pen, apɛne pɛra a'kwa pe non esi wenai. ¹⁰ E'tane ewarupi yau ka'pon usari a'tai, ita'mo'ka, apɛne pɛra a'kwa pe pɛra iyesi ke," ta'pɛ iya.

¹¹ Seri ton ta tɛpo, ta'pɛ iya to' pi', "Utonpa kon Ƴrasaras e'nɛmɛ, e'tane uti enpakase'na iye'nɛnto' apai," ta'pɛ iya.

¹² Miri tɛpo ipoitorɛ ton uya ta'pɛ, "Itepuru, iye'nɛn-sa' pe iyesi yau, ito'pamɛ ri miri," ta'pɛ to' uya. ¹³ Sises usaurokɛ esi'pɛ iyeri'sa' pi', e'tane iye'nɛmɛ pi' isaurokɛ pe to' uya ekama'pɛ.

¹⁴ Miri a'tai nin si to' pana'tikaa'pɛ iya miri wakɛ pe, "Ƴrasaras eri'sa' kuru ri miri, tukai'. ¹⁵ Pori' pe e'ai', imiri'nokon pi', miri yau e'sa' pɛra iyesi pi', apuri kon pa. E'tane pɛra utinpai'nokon ipiya'," ta'pɛ iya.

¹⁶ Miri tɛpo, Tamas (Titimas tukai' tesa'sen) uya ta'pɛ tɛtonpa ton, ipoitorɛ ton pi', "Utinpai'nokon ni niri uma'tan nito' pe ipokon pe," ta'pɛ iya.

Sises Uya Ƴrasaras Pasi Rɛ'san A'kwarɛ Ne'pitu'pɛ

¹⁷ Sises uye'sa' a'tai, asakiri'ne wɛi uruwai' yau iko'manka'sa' eporo'pɛ iya. ¹⁸ Pe'tani esi'pɛ inni pɛra Surusiran piyapai, 2 mayirɛ e'to' airi ri. ¹⁹ Miri a'tai, tu'kan kon Esuwerɛ amɛ' uyee'pɛ Meri miri awonsi'ki Mata pokon a'kwarɛ ne'pi'se'na to' pi pata'pɛ yau.

²⁰ Mata uya Sises uyepɛ eta pe ri, iti'pɛ ite'matai, e'tane Meri esi'pɛ iuti tau moro ri. ²¹ Miri a'tai, Mata uya ta'pɛ Sises pi', "Itepuru, seri yau iwesi yau, upi nɛ-ma'tai'no pen. ²² E'tane i'tu uya i'ri ri ekama'po auya a'tai Papa pi', Papa uya irepa," ta'pɛ iya.

²³ Sises uya ta'pɛ ipi', "Ipi kanan e'mɛ'sa'kato' oton," ta'pɛ iya.

²⁴ Mata uya imaimu eiku'pɛ, "Si'tuyai' iye'mɛ'sa'kato' oton kanan e'mɛ'sa'kan weyu a'tai, pata weyu u'ma'sa' a'tai," ta'pɛ iya.

²⁵ Sises uya ta'pɛ ipi', "Uri esi i'mɛ'sa'kanin pe, uko'man nito' ku'nin pe ri niri esi. Uri yau apurinin esi a'tai, iyeri'sa' pe ri iye'tane, iko'manto' oton ni. ²⁶ Inɛ' ri tɛuko'mansen uyapuri pi' uma'tato' oton pen. Seri pe' mapuriyan?" ta'pɛ iya ipi'.

²⁷ "Ewai', uyepuru, sapuriyai' Kɛrai st pe iwesi, Papa Mumu pe tɛuye'ton seri non pona, tasa' rɛ'pɛ," ta'pɛ iya.

²⁸ Seri ta tɛuya tɛpo, iti'pɛ ama'ai takon ki'mase'na. "Ti'sa uye'sa' man, iki'ma iya," ta'pɛ iya. ²⁹ Miri eta tɛuya pe ri, iye'mɛ'sa'ka'pɛ, iyee'pɛ inke pɛra ipiya'.

³⁰ Sises uye'sa' pɛra ri mari iyesi'pɛ eke iwa pata pona, e'tane Mata uya teporo'pɛ yau ri mari iyesi'pɛ. ³¹ Esuwerɛ amɛ' Meri piyau iye'sa' kon iuti tau iya'kwarɛ nepɛ pi' uya iye'mɛ'sa'ka'ensa' inke pɛra, miripan epa'ka a'tai, to' uya e'ma'pɛka'pɛ, tɛuta'kwarɛkai' akaranse ti' akasa' uruwai' pe ya' iti pe tekamai'. ³² Meri uya Sises pata eposa' a'tai, ensa' tɛuya a'tai, i'ta piyau ita'mo'ka'pɛ, "Itepuru, seri yau iwe'sa' yau, upi nɛ-ma'tai'no pen ni," tai'ma.

† Wapiyaro' ton imenukasa' ton yau Ukɛipɛnɛ nɛrepa'pɛ ike esi tanporo entaino pe, tawon esi. †† 10:33 Ripaiti'kas 24:16 ‡ Eren 82:6 †† 10:40 Isaan 1:28 †† 11:1 Ƴru' 10:38-39 ††† 11:2 Isaan 12:3 ††† Rapai, Ti'sa ta e'kwa pe

§ 2 mayirɛ e'to' airi—15 stetiya Kiri' maimu yau (3 kilometers e'to' airi). †† Kɛrai (Kiri' maimu), miri pe pɛra Me'saya (Ipuru maimu), Papa Nanɛmɛ'pɛ ta e'kwa pe.

³³ Ikaramə ensa' təuya a'tai, miri awonsi'ki Esuwerə amə' niri iya'kiri iye'sa' kon ukaramə, ipan pe ipokoi-ta'pə tewan temo'kai'. ³⁴ "Nai yau inonkasa' auya'nokon?" ta'pə iya to' pi'.

"Itepuru, entanə'ki," ta'pə to' uya.

³⁵ Sises ukaramə'pə.

³⁶ Esuwerə amə' uya, "Ipan pe i'nənka iya!" ta'pə.

³⁷ E'tane tərən kon uya, "Tenku'nən enu a'kokanin nə'pə uya ri pe' pəse ri ka'pon erikə namai' ikupə pəra iyəsi'pə?" ta'pə.

Sises Uya Ƴrasaras Eri'sa' I'mə'sa'ka

³⁸ Pokoi pe kuru ri mari esii'ma, Sises uti'pə uruwai' piya'. Ti' euta pe iyəsi'pə eke ti' tusa' iməra'taai po.

³⁹ "Ti' amati'," ta'pə iya.

E'tane Mata, eke' pasi uya, "Uyepuru, iki pe ikitaka'sa' seri, asakiri'ne wəi iko'manka'sa' miri yau," ta'pə iya.

⁴⁰ Miri a'tai, Sises uya, "Apu'ri auya yau, Papa meruntirə ene auya tukai' pe' apana'ti uya pən?" ta'pə.

⁴¹ Miripan kon uya ti' ama'pə. Miri a'tai, kakəi' tenu tətəse Sises uya ta'pə, "Papai, tenki ukayai' umaimu etasa' auya pi'. ⁴² I'tu uya umaimu etanin pe ri iwesi tiwiri ri, e'tane ta uya ri nin pəsamoro iye'soto'pi'sa' kon na'ne' uya ri nin apurito' pe uyənno'sa' auya tukai'," ta'pə iya.

⁴³ Seri ta təpo, eke pe iki'pi'nəmə'pə, "Ƴrasaras, epa'ka!" tukai'. ⁴⁴ Iyeri'sa' rə'pə epa'ka'pə, auronpi'sa' pe itemiyatə ton i'ta ton, pon saai'pi'sa' kusan ton pe epe'kena' pon renen tato' atə ke, miri awonsi'ki pon atə itemə' woi.

Sises uya, "Iponkati' uruwai' pon apai, tiwi itito' pe," ta'pə to' pi'.

Sises Wini Pi' To' E'kama

(Ma'siu 26:1-5; Ma' 14:1-2; Ƴru' 22:1-2)

⁴⁵ Miri pi' si tu'kan kon ka'pon amə' Meri piya' iye'sa' kon, Sises nəkupənə ennin nə'san uya apuri'pə.

⁴⁶ E'tane tərən kon uti'pə Pari'si amə' piya' Sises nəkupə'pə ekamai' to' pana ya'. ⁴⁷ Miri a'tai, use'man nito' tərawasomanin nan epuru ton eke ton kuru miri awonsi'ki Pari'si amə' uya təkonsərəi kon mitimu kupə'pə.

"Ƴri kupə'nokon nai?" ta'pə to' uya. "Pəse ri ka'pon uya tu'ke ri eke Papa tərawasooi i'tuto' ipikiri kupə.

⁴⁸ Seri ku'tane iya enpi'sa' yau, tanporon kon uya ri apuri, miri awonsi'ki Roman amə' uya use'man nito', ipəreman nito' iwə' miri awonsi'ki upata kon mo'ka miri," ta'pə to' uya.

⁴⁹ Miri a'tai, to' tonpa, Kaya'pas itese', use'man nito' tərawasomanin nan epuru pe te'sen miri wəipiya yau, usaurokə'pə, "Ƴni'tunə kon pəra ri iyəsi miri!

⁵⁰ Ito'ka'nəkə auya'nokon pəra iyəsi wakə iwa pe iyəsi ipona'nokon tikin ni ka'pon eri'to' pe ka'pon amə' iwano' pe, tanporon kon ka'pon amə' ekota'ma entai," ta'pə iya.

⁵¹ Təmiri pe seri ta'pə iya pen ni, e'tane use'man nito' tərawasomanin nan epuru pe ri nin tesi pi' miri wəipiya yau, Sises eri'to' oton ni nin ekama'pə iya

ka'pon amə' iwano' pe. ⁵² Kamoro iwano' pe riken pen e'tane iye'ta'nə'sa' kon Papa munki amə' iwano' pe ri niri, to' aməranə'nin pe tikin ni to' təkonekai'. ⁵³ Miri pi' nin si, iwini pi' to' e'kama'pə miri, miri wəi awonsi'ki.

⁵⁴ Miri wenai, Sises si usari pəra iyəsi'pə miri Esuwerə amə' annawiri. E'tane ru'ku iyemo'ka'pə rimonota nono winikəi', eke iwa pata E'pəren tato' ya', miri yau iyəsi'pə təpoitorə ton pokon pe.

⁵⁵ Esuwerə Amə' Epoi Iti'pə Weyu Rə'pə e'sepokapə ri a'tai, tu'kan kon ni uti'pə miri pata yapai Surusiran pona, ekorəkase'na miri Weyu wapiya. ⁵⁶ Sises ene i'se to' esi'pə, use'man nito', ipəreman nito' iwə' airi te'so-to'pi'se' to' usekama'popitə'pə, "Ƴri tukai' mi'tuyatəu? Iyepə pen ni pe' seri Weyu Rə'pə pi'?" ta'pə to' uya. ⁵⁷ Use'man nito' tərawasomanin nan epuru ton miri awonsi'ki Pari'si amə' uya tasa' esi'pə, inə' uya ri Sises esi miri yau tukai' i'tusa' yau, ekamato' pe iya, a'sito' pe təuya'nokon.

Sises Ekarapaima Pe'tani Po

(Ma'siu 26:6-13; Ma' 14:3-9)

12 6 kaisa ri wəi To' Epoi Iti'pə Weyu Rə'pə rawiri, Sises uti'pə Pe'tani pona, Ƴrasaras, Sises nə'mə'sa'ka'pə iyerikə'pə apai pata'se' ya'. ² Iyenta'na-to' koneka'pə to' uya miri yau, Mata esi'pə ekamə pi', Ƴrasaras e'tane Sises piyawon kon tətəire' kon po tərərə piyau te'san koro'tau. ³ Miri a'tai, Meri uya ten yau ri esukenan natə, epe'kena' po'piyun nee'pə, miripan ma'pə iya Sises pəta pona, ikuka'pə iya tənse' ke, miripan po'piyun kitun uya a'po'ne iuti ki'nənpasa' esi'pə. †

⁴ E'tane Sises poitorə ton tonpa, Isutas Eskariya', eparanka ton si pona ipoken pəra iyəsi'pə, ⁵ miripan uya, "Ƴri pe iyəsi pi' seri po'piyun kərəpo'pomasa' pəra ri iyəsi, itepə'pə ke entu'manin nan repato' pe? Tikin ni wəipiya yau e'tərawasoman nisa' epe'pə e'to' airi ri iyəsi miri, †† ta'pə iya. ⁶ Aiko tawon pe tesi pi' entu'manin nan pi' seri ta'pə iya pen ni, e'tane ama' e' pe tesi pi'. Pərata paikii esa' pe tesi koro'tau, iyawon enonin pe iye'pitə'pə i'se te'to' pi'.

⁷ "Tiwi nesii," ta'pə Sises uya. "Inenkurunpa'pə miri po'piyun uwu'na'ti weyu iwano' pe, tasa' iya rə'pə.

⁸ Inke ri i'koro'tau'nokon te'san kamoro entu'manin nan, e'tane inke ipiyau'nokon esi pen nin," ta'pə iya. ‡

⁹ Miri koro'tau anpisin ton kuru ri Esuwerə amə' uya etasa' esi'pə miri yau Sises esi tukai', miripan kon uy-ee'pə, kəri ri pikiri riken pen e'tane Ƴrasaras ri niri ense'na, ini'mə'sa'ka'pə iyerikə'pə yapai. ¹⁰ Miri pi' nin si use'man nito' tərawasomanin nan epuru ton e'ka-ma'pə Ƴrasaras ri niri wini pi', ¹¹ kəri ri uriya' tu'kan kon ni Esuwerə amə' uya tənənka kon pi' Sises piya' tətutito' kon pe miri awonsi'ki to' uya ri apuri pi'.

† 12:3 Ƴru' 7:37-38 †† Tikin ni wəipiya yau iye'tərawasomasa' epe'pə; miri pe pəra, 300 kaisaron pərata pun, tenariyas itese'. Tikin nan pərata pun esi isenupasa' pen nə'kwi e'mato' ike. ‡ 12:8 Išu'taronomi 15:11

Sises Epa'ka'pə Surusiran Pona
(Ma'siu 21:1-11; Ma' 11:1-11; Ɔru' 19:28-40)

¹² Miri ema'sa' yau, anpisin ton kuru ri iye'sa' kon nəs'an Iweyu Rə'pə pi' uya Surusiran pona Sises uti etasa' esi'pə. ¹³ Miripan kon uti'pə ite'matai patawa ye' apimu ton itenau'ne, iki'pi'nənpi'təi'ma,

“Usana!” †

“Pori' pe kəri esi miri Itepuru ese' yau nəye'ai'ne!” ††

“Pori' kəri ri kin Esuwerə amə' epuru!”

ta'pə to' uya.

¹⁴ Sises uya isa'ka'si məre eporo'pə, miripan ereu-ta'pə ipo, iye'menukasa' itekare uya ta awiri ri,

¹⁵ “Kenari'nəmūi, Sayan ensi rə'kwī;

enki, iyepuru, kin uye'ni pi' man,

iyereutasa' isa'ka'si məre po,” ‡

tawon.

¹⁶ Miri a'tai, ipoitorə ton uya tanporo seri ton to'ka'nəkə'pə pen. Sises ri nin enasa' tapuripi'to' ya' təpo—iyeri'sa' rə'pə, e'mə'sa'kasa' təpo ri nin—to' uya i'tu'pə seri ton e'menukasa' esi'pə ipi', seri ton ni kenə' si ku'sa' to' uya esi'pə itiwano' pe.

¹⁷ Anpisin ton si iya'kiri iye'sa' kon nəs'an ni esi'pə ekama pi' Ɔrasaras ki'ma'pə iya uruwai' apai, iyeri'sa' apai i'mə'sa'ka'pə iya ri ekama pi'. ¹⁸ Tu'kan kon ni uti'pə seri eke Papa tərawasooi i'tuto' ipikiri e'ku'sa' tetai' ite'matai. ¹⁹ Miri pi' si Pari'si amə' uya ta'pə miri tətōn pa kon pi', “Menyatəu, i'ri kupə poken pəra ri iye-si. Enti', tanporo pata yawon kon uti ipikiri!” ta'pə to' uya.

Sises Uya Təuma'tato' Ekama'pə

²⁰ Moro Kiri' amə' tonpa ton esi'pə to' koro'tau ipəre-mai' itisa' kon nəs'an Iweyu Rə'pə pi'. ²¹ To' uyee'pə Piri', Pe'saita, Kiyarari airon winon piya', i'se te'to' kon ekama'poi' ipi', “Itepuru, Sises inenpai ina man,” ta'pə to' uya. ²² Piri' uti'pə Anturu pana'tii'; Anturu miri awonsi'ki Piri' uya nin si Sises pana'ti'pə miri.

²³ Sises uya to' eikə'pə, “Iweyu si e'seposa' man Ka'pon, Papa winon apuripi'to' weyu. ²⁴ I'napairon eka-ma uya ipi'nokon, a'nai' ena'pi uta'mo'kasa' non pona eri'sa' pəra iyesei yau, tikin ni ri iko'mamə miri, e'tane iyeri'sa' yau, tu'ke ri nin itena'pi epamə miri. ²⁵ Ka'pon təkoko'manto' i'nənkanin uya inonka miri, kəri təkoko'manto' ewaruma'tinin seri non po uya ri nin iko'manəkə miri tiwiri uko'man nito' iwano' pe. ††²⁶ Inə' ri uyapiyo' pe na'ne' uya uye'ma'pəkato' pe iyesei; e'ai'ne' yau ri upoitorə ri kanan e'to' pe iyesei. Ukūipənə uya ri uyapiyo' pe na'ne' nama miri.

²⁷ “Ekaməra uyewan enasa' man, i'ri ken si ta uya? ‘Papai, upika'tiki seri iweyu apai,’ ta uya? Kane, seri pikiri sa'ne seri iweyu pə'kə pona uye'sa' seri ko. ²⁸ Pa-pai, eke pe iyese' e'to' enpoikaki,” ta'pə iya.

Miri a'tai main uyee'pə Epən poi, “Enpoikaka'sa' uya ri man, miri awonsi'ki enpoikakapə uya ri kanan miri,”

† Usana! Ipuru amə' maimu, Pika'ti! ta e'kwa iyenasa' apuripi'ni-to' yai pe. †† Eren 118:25-26 ‡ Sakaraya 9:9 †† 12:25 Ma'siu 10:39; 16:25; Ma' 8:35; Ɔru' 9:24; 17:33

tawon. ²⁹ Anpisin miri yau te'san uya etasa' uya, “Ko-rəme e'tərənka,” ta'pə; tərən kon uya, “Inserə uya au-ro'ka,” ta'pə.

³⁰ Sises uya, “Iiwano' kon pe seri main esi'pə miri, uri iwano' pe pen,” ta'pə. ³¹ “Seri si iweyu orə eseru aimenkato' yai. Seri orə epuru pe si te'sen ainənpatō'. ³² E'tane, uri utanənsa' a'tai non apai, tanporon kon ni ki'mato' uya oton upiya,” ta'pə iya. ³³ Seri ta'pə iya, se kasa uma'tato' oton ta təuya ekama pe ri.

³⁴ Anpisin uya ta'pə, “Ina uya etasa' man Main, Mosi' winon wini, Kərai †† uko'manto' oton tiwiri ri, miri ken pe' e'tane, ‘Ka'pon, Papa winon utanənto' oton,’ ta auya? Inə' pəse ri Ka'pon, Papa winon?” ta'pə to' uya. †††

³⁵ Miri a'tai, Sises uya ta'pə, “Iweyu e'to' oton miri ipiyau'nokon inke rə'kwī ri mara ri. Ipininti' iweyu esi koro'tau, ewarupi uya iyeporo kon rawiri. Ka'pon ewarupi yau tətutisen uya tətutito' ya' i'tu pəra ri iyesei miri. ³⁶ Iweyu apuriti' moro ipiyau'nokon iyesei koro'tau, iweyu munki amə' pe iyena kon pa,” ta'pə iya. Təusauro'to' nonkasa' təuya a'tai, Sises uti'pə, miripan e'so'namə'pə to' piyapai.

Apurinin Nan Pen Esuwerə Amə'

³⁷ Seri ton eke ton Papa tərawasooi ti'tuto' ipikiri ku'sa' Sises uya e'tane təkoro'tau'nokon, to' uya apuri pəra ri mari iyesei'pə. ³⁸ Seri esi'pə pu'kena' Aisaya maimu a'ku'tinin pe:

“Itepuru, inə' uya ina nekamanə etasa';
inə' ena' Itepuru meruntirə usenpoikasa'?” †††
tawon.

³⁹ Miri wenai, to' uya apuri pəra ri iyesei, Aisaya uya tasa' na'ne' awiri ri:

⁴⁰ “To' enu ri a'kopi'sa' iya
miri awonsi'ki to' ewan ni sa'mantanə'pi'sa' iya,
to' uya ene namai' tenu kon ke,
to' uya ito'ka'nəkə namai' tewan kon ke,
to' era'ti namai' to' epi'tito' pe uya,” †

tawon. ⁴¹ Aisaya uya seri tasa' apəne pəra Sises apuripi'to' ipikiri ensa' təuya pi', ipi' isaurokə'pə.

⁴² Miri ri e'tane miri koro'tau ri tu'kan kon ni itepuru ton uya apuri'pə ri. E'tane Pari'si amə' esi pi', tənə-purinə kon inekamapai pəra to' esi'pə. To' uya ten-pa'ka kon təusenupato' kon iwə' tapai tukai' to' enari'nəmə'pə; ⁴³ ka'pon amə' uya tapuripitə kon i'se te'san pe tesi kon pi' Papa uya tapuripitə kon i'se tesi kon entai.

⁴⁴ Miri a'tai, Sises usaurokə'pə eke pe, “Ka'pon uya uyapuri a'tai, uri riken apuri iya pe iyesei pen, e'tane kəri uyennō'nin nə'pə. ⁴⁵ Uyene iya a'tai, uyennō'nin nə'pə ene iya miri. ⁴⁶ Uye'sa' seri pata weyu pe, inə' ri uyapurinin pe na'ne' enkurumə namai' moro ewarupi yau.

†† Kərai (Kiri' maimu yau), miri pe pəra Me'saya (Ipuru maimu yau), asa'ri ri mari iyesei, Papa Nanəntənə ta e'kwa pe. ††† 12:34 Eren 110:4; Aisaya 9:7; Isi'kiyerə 37:25; Taniyerə 7:14 ††† Aisaya 53:1 (LXX) § Aisaya 6:10

⁴⁷ “Kæri nin ka’pon umaimu eta pi’ na’ne’ e’tane, ikupæ iya pæra na’ne’, iteseru aimenka uya pen ni, apæne pæra pata eseru aimenkai’ uye’sa’ pen, e’tane ipika’tii’. ⁴⁸ Moro unurunpanin miri awonsi’ki umaimu ananænpaino pen eseru aimenkanin esi miri, miri ri main usauro’ai’ne’ uya eno’mato’ oton pata weyu u’ma’sa’ a’tai. ⁴⁹ Uiwano’ pe usauro’sa’ kasa pæra, e’tane ikæipæny uyennonin næ’pæ uya uyapiyo’masa’ usauro’to’ pe umaimu’tisa’ iya ri. ⁵⁰ I’tu uya, seri uya arin tiwiri ri uko’man nito’ ya’. Miri pi’ si usauro’ai’ne’ ikæipæny uya upana’ti’pæ næ’pæ ekama uya,” ta’pæ iya.

Sises Uya Tæpoitoræ Ton Pæta Koræka

13 To’ Epoi Iti’pæ Weyu Ræ’pæ pi’ e’nito’ rawiri kuru ri, Sises uya i’tusa’ esi’pæ seri non ninto’ tæuya weyu e’seposa’, ikæipæny piya’ si tæutito’. Tiwano’ ton pe te’san i’nænkakapæ tæpo, non po te’san, miripan kon ena’ nin si ipan pe to’ i’nænkato’ tæuya en-poikakaa’pæ iya. †

² Ko’maan pe enta’nan nito’ utanænkaa’pæ, Makoi uya Isutas Eskariya’, Saiman mu ku’sa’ esi’pæ isenuminkato’ pe Sises eparanka pi’. ³ Sises uya tanporon ni nonkasa’ ikæipæny uya tena’ tukai’ i’tu’pæ; tæuye’sa’ Papa wini, miripan enna’po Papa piya’ tukai’ ri. ⁴ Miripan e’mæ’sa’ka’pæ tepæny piyapai, tæpon pæro’pon mo’ka’pæ iya, miripan uya toweræ e’mæ’pæ tæworopai pi’. ⁵ Miri tæpo, tuna ma’pæ iya pesæn ya’, miripan uya tæpoitoræ ton pæta korækapitæ’pæ a’munakapitæ’ma tæworopai pokon toweræ ke.

⁶ Miripan uye’kaa’pæ Saiman Pi’ta poi ri, tekama’po ton, “Uyepuru, u’ta si koræka auya?” tukai’.

⁷ Sises uya eikæ’pæ, “Ito’ka’næku auya pæra iyese miri siku’ai’ne’, e’tane emennæ’pæ ito’ka’næ’to’ auya oton,” ta’pæ iya.

⁸ “Kane, u’ta korækato’ auya pæra ri iyese miri,” ta’pæ Pi’ta uya ipi’.

Sises uya eikæ’pæ, “Ikorækasa’ uya pæra iyese a’tai, upæ’kæ pe iwesi pen,” ta’pæ iya.

⁹ Miri a’tai, Saiman Pi’ta uya eikæ’pæ, “Uyepuru, u’ta riken pen ken si e’tane, uyemiyatæ ton miri awonsi’ki u’pai ri niri ken!” ta’pæ iya.

¹⁰ Sises uya eikæ’pæ, “Ka’pon iyeku’pisa’ esi ti’ta riken korækato’ iya pe; tanporon nin ipun esi miri wakæ pe. Wakæ pe nin iwesi kon miri, tanporo kuru iwe’tane’nokon pæra ri,” ta’pæ iya. ¹¹ I’tu tæuya wenai teparanka ton; miri pi’ nin si, tanporo wakæ pe iwesi kon pen, ta’pæ iya na’ne’.

¹² To’ pæta koræka nonka tæuya tæpo, iyepontikaa’pæ kanan, miripan enna’po’pæ tæpata’pæ ya’. Miripan uya, “Mæto’ka’næ’atæu pe’ ipi’nokon siku’ai’ne’?” ta’pæ to’ pi’. ¹³ “Ti’sa,’ Uyepuru,’ tukai’ uyesakæ auya’nokon, miri esi ipoken ni, kæri ri ri uri. ¹⁴ Miri si uri, iyepuru kon, iti’saai kon uya a’ta kon korækasa’, itonpa kon pæta si tækorækase e’ti’. ¹⁵ Ene kon pa iku’sa’ uya miri, ikupæ kon pa ipi’nokon iku’sa’ uya na’ne’. ^{††16} I’napairon ekama uya

† Miripan kon ena’ nin si ipan pe to’ i’nænkato’ tæuya en-poikakaa’pæ iya; miri pe pæra, miripan uya to’ i’nænka iu’matæ næ’kæ pona. †† 13:15 Uru’ 22:27

ipi’nokon, ipoitoræ esi pæra ri iyese eke pe tesa’ entai, miri pe pæra main anin ni esi pæra iyese eke pe tenononin næ’pæ entai. ^{†17} Seri ton i’tu auya’nokon pe iyese pi’, ipærema’nokon miri, miri ton kupæ auya’nokon yau.

Sises Uya Teparankato’ Ekama

¹⁸ “Tanporon kon imiri’nokon pi’ ta uya pen ni; i’tu uya kamo unanæmæ’san, e’tane seri esi iye’menukasa’ itekare a’ku’tinin pe: ‘Upokon pe ri iyenta’nasa’ næ’pæ enasa’ uyewa’nomanin pe,’ †† tawon. ¹⁹ Ekama uya seri ipi’nokon iye’kupæ wapiya, iye’kupæ a’tai apuri kon pa kæri ri pe esi tukai’. ²⁰ I’napairon ekama uya ipi’nokon, inæ’ uya ri inæ’ ri unennokonæ anæmæ uya uyanæmæ ri, miri awonsi’ki inæ’ uya ri uyanæmæ uya kæri uyennonin næ’pæ anæmæ,” ta’pæ iya. ††

²¹ Seri ta’pæ iya tæpo, ipan pe ipokoita’pæ ta’kwaræ yau, miripan uya ekama’pæ, “I’napairon ekama uya ipi’nokon, itonpa kon uya uyeparankato’ oton,” ta’pæ iya.

²² Miripan poitoræ ton usenpitæ’pæ, inæ’ pi’ ta iya ta pe. ²³ To’ tonpa Sises ni’nænkanæ ipoitoræ esi’pæ ipiyau tæteire’ po. ²⁴ Saiman Pi’ta uya kæri ri wæi’ka’pæ ekama’poto’ pe iya, “Ekama’po’ inæ’ pi’ ta iya tukai’,” ta’pæ iya.

²⁵ Sises pona nin si te’tænkai’ ekama’po’pæ iya miri, “Uyepuru, inæ’ si?” ta’pæ iya.

²⁶ Sises uya eikæ’pæ, “Kæri sa’ne pæreti piya’pi tæki’sæ itena’ sitæyai’ne’,” ta’pæ iya. Miripan uya pæreti piya’pi kii’pæ, miripan tæpæ’pæ iya Isutas Eskariya’, Saiman mu ena’. ²⁷ Pæreti a’si iya pe ri, Se’tan ††† ewomæ’pæ iya. “I’kupæny pe te’sen iku’ki inke pæra,” ta’pæ Sises uya ipi’, ²⁸ e’tane inæ’ ri enta’nan pi’ te’sen uya ito’ka’næku’pæ pen i’ri pe iyese pi’ seri ta Sises uya ipi’ tukai’. ²⁹ Apæne pæra Isutas esi’pæ pærata esa’ pe, tæron kon ni nin si usenuminka’pæ miri, i’sæ te’to’ kon Iweyu Ræ’pæ pi’ e’ni iwano’ pe ri na’ki ennato’ pe iya, miri pe pæra entu’manin nan irepaki ta iya ri na’ki ta’pæ to’ uya. ³⁰ Isutas uya pæreti a’si pe ri, iyepa’ka’pæ nin si. Ewarupi nau seri esi’pæ.

Pi’ta Uya Tænonkato’ Oton, Ekama Sises Uya

³¹ Iyepa’ka’pæ pata’pæ yau, Sises uya ta’pæ, “Seri si Ka’pon, Papa winon apuripi’to’ ipi’, miri awonsi’ki Papa apuripi’to’ si ri man iyau. ³² Papa apuripi’to’ esi yau, iyau, Papa uya ri niri tæmu apuripitæ miri tæyau, inke pæra apuripitæ iya miri. †††

³³ “Umunki amæ’, mara næ’kwi kuru inke næ’kwi esi seri ipiyau’nokon, uwarinpatto’ auya’nokon oton, Esuweræ amæ’ pi’ ukataine’ kasa ri ta uya ipi’nokon: Utiyai’ne’ ya’ iuyepæ kon poken pæra iyese. [§]

³⁴ “Emenna’ main ke irepa uya ’nokon: Itonpa kon i’nænkati’. Ii’nænka’ uya ’nokon na’ne’ kasa, miri kasa itonpa kon i’nænkati’. ^{§†35} Tanporo ka’pon amæ’ uya i’tu

‡ 13:16 Ma’siu 10:24; Uru’ 6:40; Isaan 15:20 †† Eren 41:9 †† 13:20 Ma’siu 10:40; Ma’ 9:37; Uru’ 9:48; 10:16 ††† Se’tan—Makoi ese’ isakon, Papa eseru ewaruma’tinin ta e’kwa pe. ††† Papa apuripi’to’ pe iyese yau, iyau; seri tawon pæra iyese miri tæron ni

miri upoitoru ton pe iwesi kon tukai' itonpa kon i'nun-ka auya'nokon yau," ta'pua iya.

³⁶ Saiman Pi'ta uya ekama'po'pua, "Uyepuru, nai ya' iuti?" ta'pua iya.

Sises uya eiku'pua, "Utiyai'ne' ya' upikiri iuyepua pua iyese, e'tane emennu'pua ri upikiri iuye'to' oton," ta'pua iya.

³⁷ Pi'ta uya ekama'po'pua, "Uyepuru, i'ri pe iyese pi' seri pe uti pua iyese ipikiri? Iwenai ri uma'ta miri," ta'pua iya.

³⁸ Miri a'tai, Sises uya eiku'pua, "Uwenai kuru pe' ama'ta? I'napairon ekama uya seri ipi', kiritiki uturumu rawiri, osoruwau ite'kwa kuru ui'tunin pe pua iye'ku'to' oton!" ta'pua iya ipi'.

Sises Uya Tupoitoru Ton A'kwaru Ne'pitu

14 Sises uya ta'pua, "Kisewankamatuu! Papa apuriti'; † uri ri niri apuriti'. ² Tu'ke ri pata wann man ukupunuw iwu' tau; sekamai'no miri pe pua iyese yau. Miri ya' uti seri apata'se' kon oton konekai'. ³ Utisa' pe iyese yau apata'se' kon konekai', uye'kapu kanan ayase'na'nokon upiyau iwesi kon pa, e'ai'ne' yau iwesi kon pa. ⁴ Ite'ma i'tu auya'nokon miri utin nito' ya' utiyai'ne' ya'," ta'pua iya.

Sises Esi Ite'ma Pe Ikuipunuw Piya'

⁵ Tamas uya ta'pua ipi', "Uyepuru, ina uya sa'ne i'tu pua iyese nai ya' iuti tukai'; nai kasa ken ina uya ite'ma i'tu?" ta'pua iya.

⁶ Sises uya eiku'pua, "Uri ri esi ite'ma pe, miri awonsi'ki i'napairon ni, miri awonsi'ki uko'man nito' ri. Inu' ri uti pua iyese ukupunuw piya' uri poro riken itito' esi. ⁷ Inapai ri kuru ui'tu auya'nokon pe iyese yau, ukupunuw ri niri i'tu auya'nokon miri. Seri awonsi'ki i'tu auya'nokon, miri awonsi'ki ensa' auya'nokon," ta'pua iya.

⁸ Piri' uya ta'pua, "Uyepuru, ikupunuw enpoikaka'ki ina ena'; miri riken i'se ina esi miri," ta'pua iya.

⁹ Sises uya eiku'pua, "Ui'tu auya pua pe' iyese, Piri', ipiyau'nokon ni inke ri uko'manka'sa' e'tane? Inu' ri kuri uyennin pe na'ne' uya ri ukupunuw ensa' pe iyese. Nai pe mairi, 'Ikuipunuw enpoikaki ina ena',' ta auya?

¹⁰ Apuri auya pua pe' iyese uri esi ikupunuw yau, ikupunuw niri esi uyau? Main sekamayai'ne' ipi'nokon esi uiwano' pen e'tane ikupunuw, uyau nuko'manyai'ne' uya tutrawasooi kupu miri. ¹¹ Uyapuriti', uri esi ikupunuw yau, ikupunuw esi uyau ta uya a'tai; miri pe pua, eke Papa trawasooi amu' kupu uya ri apuriti'.

¹² I'napairon ekama uya ipi'nokon, inu' ri uyapurinin esi pe iyese yau, kuri ri uya iku'to' oton miri siku'ai'ne' ri. Miri entaino kuru ri ku'to' iya oton siku'ai'ne' entai kuru ri, apua pua uti wenai ikupunuw piya'. ¹³ Ikupe uya ri inekama'ponu kon uyese' yau, imu uya ikupunuw apuripi'to' ipikiri enpoikato' pe. ¹⁴ Uyekama'po †† auya'nokon ni miri i'ri pi' ri uyese' yau, ikupu uya ri miri.

yau'ne. § 13:33 Isaan 7:34 † 13:34 Isaan 15:12-17; 1 Isaan 3:23; 2 Isaan 5 † Papa apuriti'; miri pe pua, Papa apuri auya'nokon. †† Uyekama'po; miri pe pua, Ekama'po

Sises Usauroku Waku A'kwaru Enno'to' Tuya Pi'

¹⁵ "Ui'nunka auya'nokon pe iyese yau, umaimu awiri ri iwesi kon miri. ¹⁶ Ikuipunuw ekama'po uya miri, miripan uya ipika'tinin kon taron ni enno'to' pe, ipiyau'nokon te'ton tiwiri ri. ¹⁷ Pua ri I'napairon A'kwaru, seri non pon kon nanumunu pen ni, apua pua ene to' uya pua iyese, miri awonsi'ki i'tu to' uya pua ri iyese, e'tane i'tu auya'nokon apua pua ipiyau'nokon iyese, ayau'nokon ni niri iye'to' oton. ¹⁸ Piyapaino pe inimi uya 'nokon pen; ipiyau'nokon uyepua ri. ¹⁹ Seri pe ri, seri non pon kon uya uyene pua iyena, miri e'tane uyento' auya'nokon oton. Apua pua uko'mamu pi', imiri'nokon ni mari uko'manto' oton.

²⁰ Uto'ka'nua'tai'ne' a'tai i'tuto' auya'nokon oton ukupunuw yau esi, imiri'nokon esi uyau, miri awonsi'ki uri esi ayau'nokon. ²¹ Inu' ri umaimu esa' pe na'ne' esi miri iyawiri ri, kuri ri kuri ri ui'nunkanin ye' ri. Kuri ri ui'nunkanin i'nunka ukupunuw uya miri, uri uya ri niri i'nunka kanan miri awonsi'ki usenpoika ri itena'," ta'pua iya.

²² Miri a'tai, Isutas (Isutas Eskariya' pen) uya ta'pua, "E'tane sa'ne Uyepuru, i'ri pe iyese pi' ina enu ya' iusenpoika, seri non pon kon enu ya' pua ri?" ta'pua iya.

²³ Sises uya eiku'pua, "Inu' uya ri ui'nunka pe iyese yau, tenupato' uya awiri ri iyese miri. Ukuipunuw uya i'nunkato' oton, miripan piya' ina uye'to' oton, iya tu'pata kon koneka ina uya. ²⁴ Kuri ri ui'nunka iya pua na'ne' esi miri tenupato' uya awiri pua ri. Seri ton main amu' metayatui'ne' esi uiwano' pen; uyennoin nu'pua ikupunuw iwano' pe iyese.

²⁵ "Seri ton pi' usauroku miri ipiyau'nokon esi korotau. ²⁶ E'tane kuri ipika'tinin kon, Waku A'kwaru, ikupunuw, uyese' yau nenno'ai'ne' uya iyenu'pato' oton kon tanporon pi' ri, iyemiya'ponti iya 'nokon ni kanyau-ro'kapi'ta'tuine' pi'. ²⁷ Tusewankamai' pua iwe'to' kon nimi uya seri ipiyau'nokon; uiwano' pe te'sen tu'pua uya iyena'nokon. Seri non nutuyai'ne' kasa ituru uya pen. Kisewankamatuu, kenari'nuntuu.

²⁸ "Ta uya etasa' auya'nokon, 'Uti seri, uye'kapu ri mari ipiya'nokon.' Ui'nunka auya'nokon yau, pori' pe ri iwesi kon miri uti pi' ikupunuw piya', apua pua ikupunuw esi eke pe uyentai. ²⁹ Seri ekamasa' uya seri ipi'nokon iye'kupu rawiri, iye'kupu a'tai si ti apuri kon pa. ³⁰ Inke kuru ayau'ka uya 'nokon pen, apua pua seri pata epuru uye'ni pi' man. I'ri pe uku'nin pen ni, ³¹ e'tane seri non pon kon uya i'tuto' pe iyese ikupunuw i'nunka uya, miripan uyapiyo'ma'pua iya ru'pua kupu uya iyawiri kuru.

"Isi'ti', utinpai'nokon," ta'pua iya.

Ite' Miri Awonsi'ki Ipanta Ton

15 "Uri esi i'napairon ite' pe; ukupunuw nin si esi miri imainanpanin pe. ² Upanta tepetasen pen a'tipitu' iya, tepetasen pu'kuima iya ikaima pe, miyari ri

‡ ayau'nokon ni niri iye'to' oton; miri pe pua, ayau'nokon ni niri iyese.

iyepetato' pe. ³ Ikaimaka'sa' pe iwesi kon miri main kanyauro'kayatui'ne' ike uriya'. ⁴ Moro uyau iko'manti', moro ayau'nokon niri uko'manto' pe. Ipanta epeta p̄ra iyese tiwa ri; moro t̄ye' pi' iko'manto' pe iyese. Imiri'nokon ni niri epeta p̄ra iyese miri moro uyau iuko'mam̄ kon p̄ra iye'tane.

⁵ 'Ite' pe esi; imiri'nokon esi ipanta ton pe. Moro ka'pon esi yau uyau miri awonsi'ki uri niri iyau, tu'ke ri iyepeta miri; uri p̄ra iye'tane i'ri kup̄ auya'nokon p̄ra ri iyese. ⁶ In̄' ri esi p̄ra iyese yau moro uyau, iyese miri eno'masa', useketasa' ipanta kasa; miri waraino ipanta ton amuku miri eno'mato' pe apo' ya', iyepo'ti-to' pe. ⁷ Moro uyau iwesi kon pe iyese yau, umaimu ri niri esi moro ayau'nokon, i'se iwe'to' kon ekama'poti', irepa kon ni miri ike. ⁸ Se uya uk̄ip̄n̄ apuripi'to' enpoika, tu'ke iyepeta kon, upoitor̄ ton pe iwesi kon ekamanin pe.

⁹ 'Ik̄ip̄n̄ uya ui'n̄nkasa' na'ne' kasa, miri kasa ii'n̄nkasa' uya 'nokon. Moro si usi'n̄nkato' yau e'ti'. ¹⁰ Umaimu awiri iwesi kon yau, usi'n̄nkato' yau moro iwesi kon miri, uk̄ip̄n̄ maimu awiri e'sa' na'ne' kasa kuru miri awonsi'ki moro isi'n̄nkato' yau e'ai'ne' kasa. ¹¹ Seri ke apana'tisa' uya 'nokon miri pori' pe e'to' pe ipi'nokon miri awonsi'ki pori' pe iwe'to' kon e'to' pe mararon pe p̄ra. ¹² Se seri apiyontin nito' uya: Itonpa kon i'n̄nkati', ii'n̄nkasa' uya 'nokon na'ne' kasa. ¹³ In̄' ri usi'n̄nkato' p̄ra ri iyese miri eke pe, k̄ri t̄-tonpa ton iwano' pe t̄uko'manto' t̄nin entai. ¹⁴ Utonpa ton pe iwesi kon miri ayapiyo'ma'p̄ uya 'nokon kup̄ auya'nokon yau. ¹⁵ Upoitor̄ tukai' si iyesak̄ uya 'nokon pen seri enta', ap̄ne p̄ra ipoitor̄ k̄ri ri tepuru t̄rawasooi i'tunin pen. E'tane ru'ku, iyesak̄ uya 'nokon utonpa ton tukai', ap̄ne p̄ra tanporon ni usenupa'p̄ ipi' uk̄ip̄n̄ wini i'tu kon pa iku'sa' uya pi'. ¹⁶ Uyan̄nsa' auya'nokon pen, e'tane ayan̄nsa' uya 'nokon iuti kon pa epetai', iteperu moro t̄uko'mansen ye' pe. Miri a'tai, ik̄ip̄n̄ uya irepa kon i'ri ri uyese' yau inekama'pon̄ kon ke. ¹⁷ Seri seri apiyontin nito' uya: Itonpa kon i'n̄nkati'.

Or̄ Uya Ipoitor̄ Ton Ewaruma'ti

¹⁸ "Or̄ uya iyewaruma'ti kon yau, iyenu kon yau m̄ku't̄i' wapiya uri ewaruma'ti'p̄ iya. ¹⁹ Or̄ iwano' pe iwesi kon yau, ii'n̄nka iya 'nokon miri tiwano' pe iwesi kon pi'. Na'ne' ri nin si, or̄ iwano' pe iwesi kon pen, e'tane ayan̄nsa' uya 'nokon or̄ apai. Miri wenai, or̄ uya iyewaruma'ti kon. ²⁰ Iyenu kon yau main us-aurok̄'p̄ r̄'p̄ m̄ku't̄i': 'In̄' ri ipoitor̄ esi p̄ra iyesi eke pe tesa' entai, tawon. ²¹ To' uya ukota'masa' yau, to' uya ri mari ikota'ma kon miri. Uri uya tenupato' kon awiri to' esi yau, to' ri esi miri imiri'nokon uya to' enupa'p̄ awiri ri mari. ²¹ Seri kasa to' uya ikup̄ kon miri uyese' pi' iwesi kon pi', ap̄ne p̄ra to' uya i'tu p̄ra iyese k̄ri uyeno'nin n̄'p̄. ²² Uye'sa' p̄ra iyese yau to' auro'kase'na, t̄makooi ke to' esi pi' iri pe to' nesii'no pen ni. E'tane nin si, miri pi', t̄makooi kon wapu'tito'

† 15:12 Isaan 13:34; 15:17; 1 Isaan 3:23; 2 Isaan 5 †† 15:20 Ma'siu 10:24; ̄ru' 6:40; Isaan 13:16

uya poken p̄ra iyese. ²³ K̄ri uyewaruma'tinin uya uk̄ip̄n̄ ri mari ewaruma'ti miri. ²⁴ In̄' n̄kup̄'p̄ pen ni ku'sa' uya p̄ra iyese yau to' koro'tau, t̄makooi ke tesa kon pi' iri pe to' nesii'no pen ni. E'tane si seri eke t̄rawaso am̄' kup̄ uya ensa' to' uya, e'tane si asa'ri ri mari uri, miri awonsi'ki uk̄ip̄n̄ ewaruma'tisa' to' uya. ²⁵ E'tane seri iye'menukasa' Main uta'ku'tito' pe iyese: 'Iwenai p̄ra ri to' uya uyewaruma'ti'p̄, tawon. ‡

²⁶ 'Ipika'tinin kon uye'sa' a'tai, unennoko'p̄ ik̄ip̄n̄ winipaino, i'napairon A'kwar̄, ik̄ip̄n̄ yapai tepa'kasen uya uyekamato' oton ipi'nokon. ²⁷ Meka-matui' ri niri imiri'nokon upiyau iwe'sa' kon miri iyepiya'ti'p̄ si'kiri.

16 "Tanporo seri ke apana'tisa' uya 'nokon seri a-tano'ma kon namai'. ² To' uya iyenpa'kato' oton kon usenupan nito' iw̄' tapai; i'napai ri iweyu uye'kap̄, iwiniin e'ku'to' oton wak̄ kup̄ t̄uya pe tekamai' Papa iwano' pe. ³ Seri rupi ton kup̄ to' uya miri, ap̄ne p̄ra to' uya ik̄ip̄n̄ miri pe p̄ra uri i'tu p̄ra iyese pi'. ⁴ Seri ke apana'tisa' uya 'nokon, iweyu uye'sa' a'tai, apana'ti'p̄ uya 'nokon e'to' pe iyenu kon yau. Seri ke apana'ti uya 'nokon p̄n wapiya, ap̄ne p̄ra ipiyau'nokon esi pi'.

Wak̄ A'kwar̄ T̄rawasooi

⁵ "Utiyai' si uyeno'nin n̄'p̄ piya', e'tane in̄' uya uyekama'po p̄ra man, 'Nai ya' iuti?' tukai'. ⁶ Ap̄ne p̄ra si seri ton ekamasa' uya pi' iupokoitasa' kon nin si. ⁷ E'tane i'napairon ekama uya ipi'nokon: Wak̄ pe iwesi kon pa uti seri. Utisa' p̄ra iyese yau, ipika'tinin kon uyep̄ p̄ra iyese ipiya'nokon; e'tane utisa' yau, enoko uya miri ipiya'nokon. ⁸ Iye'sa' a'tai, or̄ pi' enpoika iya miri ipoken p̄ra makoi pi' iyese pi', iyawiron pi', miri awonsi'ki eseru aimenkato' pi': ⁹ makoi pi', ap̄ne p̄ra ka'pon am̄' uya uyapuri p̄ra iyese pi'; ¹⁰ iyawiron pi', ap̄ne p̄ra ik̄ip̄n̄ piya' uti pi', miri enta' uyene auya'nokon p̄ra iye'to' ya'; ¹¹ miri awonsi'ki eseru aimenkato' pi', ap̄ne p̄ra seri or̄ epuru si esi pi' eno'masa' pe.

¹² "Eke pe ri tato' uya man ipi'nokon, e'tane a'si auya'nokon poken p̄ra iyese. ¹³ E'tane k̄ri, i'napairon A'kwar̄ uye'sa' a'tai, ayari iya 'nokon miri i'napairon ya'. Tiwano' pe isauro'to' oton pen, t̄neta'p̄ pi' riken isauro'to' oton, miri awonsi'ki ekamato' iya oton miyari ri t̄uye'sen. ¹⁴ Uyapuripi'to' ipi' nep̄ iya miri uiwano' mo'ka t̄uya wini i'tunin pe iwesi kon pa ikup̄ iya. ¹⁵ Tanporo ik̄ip̄n̄ iwano' pe na'ne' esi miri uiwano' ri. Miri pe iyese pi' ukayai'ne', Iya'kwar̄ uya uiwano' mo'ka i'tunin pe iwesi kon pa ikup̄ iya. ¹⁶ Seri pe iwa ri miri enta' uyene auya'nokon p̄ra iyena miri, miri awonsi'ki miri t̄po uyento' auya'nokon oton miri," ta'p̄ iya.

‡ Eren 35:19; 69:4

Ipoitoru Ton Pokooi Era'tito' Oton Epori'man Pe

¹⁷ Ipoitoru ton tonpa ton uya ta'pæ tætonpa kon pi', "I'ri ta iya e'kwa pe iyese, 'Serì pe iwa ri miri enta' uyene auya'nokon pæra iyena miri, miri awonsi'ki miri tæpo uyento' auya'nokon oton miri,' miri awonsi'ki, 'Apæne pæra ikæipænu piya' uti pi', 'nikayai'ne?' ta'pæ to' uya.

¹⁸ To' esi'pæ usekama'popi' ni pi', "I'ri ta iya e'kwa pe iyese, 'seri pe iwa ri' nikayai'ne'? Ito'ka'næku'nokon pæra man," ta'pæ to' uya.

¹⁹ Sises uya ene'pæ tekama'popai'nokon to' esi seri pi', miripan uya ta'pæ to' pi', "Iusekama'popitæ kon i'ri ta uya e'kwa pe iyese, 'Serì pe iwa ri miri enta' uyento' auya'nokon oton pen, miri awonsi'ki miri tæpo uyento' auya'nokon oton ni miri? ²⁰ I'napairon ekama uya ipi'nokon, iupokoitato' oton kon, tæuta'kwarækai' aukaranto' oton kon pata epori'ma tane. Iupokoitato' oton kon, e'tane ipokooi kon era'tito' oton epori'man pe. ²¹ Tentusen uri'san utaimerunpa miri e'ne' pe tesi pi', apæne pæra tæweyu e'seposa' pi'; e'tane nin si tæmure entusa' a'tai, e'ne' pe tesi'pæ pu'tika'næku' iya miri, apæne pæra pori' pe tesi pi' mure entunæ'sa' tæuya pi' oru pona. ²² Miri kasa iwesi kon miri: Iupokoita kon weyu si seri, e'tane iyento' uya 'nokon oton; miri a'tai, iyepori'ma kon miri, inæ' uya ri pori' pe iwe'to' kon mo'kato' oton pen. ²³ Miri wæi a'tai, i'ri pi' ri uyekama'po auya'nokon pen ni miri. I'napairon ekama uya seri ipi'nokon; ukæipænu uya ri irepa kon uyese' yau inekama'po'pæ kon ke. ²⁴ Serì pæ'ku' pona ri i'ri ri ekama'posa' auya'nokon pæra man uyese' yau. Ekama'poti'; miri a'tai, eporo auya'nokon ni miri, mararon pe pæra pori' pe iwe'to' kon esi miri.

²⁵ "Panton yai ayauro'kapi'sa' uya 'nokon, e'tane iweyu næye'an seri rupi main yai ayauro'kato' uya 'nokon weyu pen ni, e'tane sa'man yai pæra ri ukæipænu ekamato' uya oton ipi'nokon. ²⁶ Miri wæi a'tai, uyese' yau ekama'poto' auya'nokon oton. Amaimu kon pe ikæipænu ekama'poto' uya oton ta uya pen. ²⁷ Kane, ikæipænu uya ri tæmiri pe i'nænka kon, apæne pæra ui'nænka'sa' auya'nokon pi' miri awonsi'ki Papa wini uye'sa' pi' apurisa' auya'nokon pi'. ²⁸ Uyee'pæ ikæipænu winipai seri oru pona; seri nin si oru nimi uya, ikæipænu piya' enna'po," ta'pæ iya.

²⁹ Miri a'tai, ipoitoru ton uya ta'pæ, "Miri si ausauroku' ito'ka'næku' poken, panton yai pæra. ³⁰ Serì si ina uya i'tu tanporon ni i'tunin pe iwesi miri awonsi'ki inæ' uya ri iyekama'poto' i'se pæra ri iwesi. Serì uya ina kupæ Pa-pa winon pe ayapurinin pe," ta'pæ to' uya.

³¹ "Miri si apurisa' auya'nokon iu'matæ ya' ri!" † tukai' Sises uya to' eiku'pæ. ³² "E'tane iweyu næye'an, iye'ka'sa' ri, iye'ta'næ'to' oton kon apata'se' kon ya'ne. Tikin sari anonkato' auya'nokon oton. E'tane ri tikin sari esi pen, apæne pæra ukæipænu esi ke upiyau.

³³ "Serì ton ekamasa' uya ipi'nokon, uyau iwesi kon pa ewankamanin pæra. Serì oru po eke ri iyewanka-

† Miri si apurisa' auya'nokon iu'matæ ya' ri; miri pe pæra, Serì pe pe' nai apuri auya'nokon?

manin kon esi, e'tane iyewan kon imeruntitanæ'ti': Oru wapiya'kasa' uya man," ta'pæ iya.

Tæpona Sises Iþærema'pæ

17 Serì ton ta'pæ Sises uya tæpo, tenu tæru'pæ iya Eþæn winikæi, miripan uya ta'pæ, "Papai, iweyu uye'sa' man. Imu apuripi'ki, imu uya niri ayapuripi'to' pe. ² Tanporon kon esa' pe iye'to' pe merunti ke irepasa' auya na'ne' kasa, tiwiri ri uko'man nito' tæto' pe iya, irepa'pæ auya na'ne' nan ena'. ³ Serì tiwiri ri uko'man nito', to' uya i'tuto' pe i'napairon Papa pe iwesi, Sises Kærai niri i'tuto' pe to' uya inennoko'pæ tukai'. ⁴ Serì non po ayapuripi'to' ne'sa' uya man, tærawaso intæru'pæ iku'to' pe uya i'ma'kasa' uya wini. ⁵ Papai, seri pe uyapuripi'ki upiyau iwesi ke ri, pena ipokon pe esi a'tai uya-puripi'taine' kasa non ekoneka wapiya.

Tæpoitoru Ton Pona Sises Iþærema'pæ

⁶ "I'tuto' pe iyenpoika'pæ uya †† ka'pon amæ' ure-pasa' auya na'ne' nan oru apai ena'. Iiwano' pe to' esi'pæ; to' tæsa' auya uyena', miripan kon uya amaimu apurisa'. ⁷ To' uya niri i'tusa' seri tanporon urepa'pæ auya esi iwinon pe tukai'. ⁸ Main urepa'pæ auya ike ke to' repasa' uya, miripan anænsa' to' uya. To' uya niri i'tusa' iwini uye'sa' tukai', uyenne'sa' auya tukai' niri to' uya apurisa'. ⁹ To' pona iþærema. Oru pona iþærema pen, e'tane urepa'pæ auya ton pona, apæne pæra iiwano' pe to' esi pi'. ¹⁰ Tanporo upiyau na'ne' niri esi iiwano' pe, tanporo ipiyau na'ne' esi niri uiwano' pe. Kamoro uriya' uya-puripi'to' uye'sa'. ¹¹ Inke seri oru po esi pen, e'tane seri oru po to' esi, miri awonsi'ki uti nin si ipiya'. Wakæ ikæipænu, iyese' merunti ke to' iwa-pu'tiki—ite-se' urepa'pæ auya ike—tikin ni to' e'to' pe, tikin ni e'ni na'ne' kasa. ¹² To' piyau esi koro'tau, to' wapu pe e'sa' man, to' pa'sima pi' miri itese' urepa'pæ auya ike ke. Inæ' ri utano'masa' pæra man, kæri riken tæuma'tasen ye' pe ri iye'ku'sa' ræ'pæ iye'menukasa' itekare a'ku'tinin pe ri. ‡

¹³ "Iþiya' si uti seri, e'tane seri ton ekama uya seri non po ri mari esi koro'tau, pori' pe e'to' eponin pe to' e'to' pe tæyau'nokon. ¹⁴ Amaimu ke to' repasa' uya, miripan kon ewaruma'ti oru pon kon uya, oru pon kon pe pæra to' esi wenai, uri niri esi oru pon pe pæra na'ne' kasa. ¹⁵ Iþærema oru apai to' mo'ka pa pen, e'tane to' wapu pe iwesi pa iri namai'. ¹⁶ Oru iwano' ton pe pæra to' esi, oru iwano' pe pæra e'ai'ne' kasa. ¹⁷ Wakæ pe i'napairon poro to' iku'ki, amaimu esi i'napairon. ¹⁸ Oru pona uyenne'sa' auya na'ne' kasa, miri kasa ri mari to' enno'sa' uya non pon kon koro'ta'. ¹⁹ To' iwano' pe ekonekasa' wakæ pe, to' niri ekonekasa' e'to' pe wakæ pe.

†† I'tuto' pe ikupæ'pæ uya; miri pe pæra, Iyese' i'tuto' pe ikupæ'pæ uya; v. 26 yau kanan. ‡ 17:12 Eren 41:9; Isaan 13:18

Tanporon Kon Apurinin Nan Pona Sises İpürema'pæ

²⁰ "Kamoro riken pona ipürema pen, e'tane kamoro uyapurinin nan pona niri to' maimu wenai. ²¹ Tikin ni tanporo to' e'to' pe, Papai, imiri esi na'ne' kasa uyau, uri niri ayau. To' niri e'to' pe tikin ni niri uyau'nokon, oræ pon kon uya apurito' pe uyanno'sa' auya tukai'. ²² Uyapuripi'to' pe urepa'pæ auya na'ne' ke to' repasa' uya, to' e'to' pe tikin ni, tikin ni e'ni na'ne' kasa ri mari: ²³ uri to' yau, imiri niri uyau. To' ekonekato' pe wakæ pe tikin nan ni yau, uyanno'sa' auya tukai' oræ pon kon uya i'tuto' pe, to' i'nænkasa' uya, ui'nænkasa' auya na'ne' kasa.

²⁴ "Papai, urepasa' auya ike na'ne' nan i'se esi upiyau e'ai'ne' yau, uyapuripi'to' ento' pe to' uya, urepa'pæ auya na'ne' ike, apæne pæra ui'nænka auya pi', oræ ekoneka rawiri ri.

²⁵ "İpokena' Papai, oræ uya ii'tu pæra iye'tane, ii'tu uya. Uyanno'sa' auya tukai' niri pæsamoro uya i'tu. ²⁶ İyenpoikasa' uya to' ena', miri kupæ uya miyari ri, ui'nænkato' auya e'to' pe to' iwano' pe, uri ri niri si e'to' pe to' yau," tukai' iwipürema'pæ.

Sises A'si'pæ To' Uya

(Ma'siu 26:47-56; Ma' 14:43-50; Üru' 22:47-53)

18 Tæwipürema e'nonkasa' a'tai, Sises uti'pæ tæpoitoræ ton pokon pe Kitæron aranta tæni'kwiri'næ'se. Iratoi po are' e'kwa esi'pæ, miri ya' tæpoitoræ ton pokon pe Sises uti'pæ.

² İsutas si, eparankanin oton, uya miri pata i'tu'pæ, apæne pæra miri ya' inke ri tæpoitoræ ton pokon pe tæuti'pi'sen pe Sises e'pitæ pi'. ³ Miri pi', İsutas uti'pæ are' e'kwa na', tamu'kuru' tawon kon soisa amæ' ari pe miri awonsi'ki use'man nito' tærawasomanin nan epuru ton eke ton kuru miri awonsi'ki Pari'si amæ' poitoræ ton ari pe. To' uya ta'særai' ton, raan'pu ton miri awonsi'ki tepaai kon ari esi'pæ.

⁴ Sises uya tanporon ni tæpi' te'ku'ton i'tu wenai, iti'pæ to' ekama'poi', "İnæ' i'se iwesi kon?" tukai'.

⁵ "Sises, Nasare' pon," tukai' to' uya eikæ'pæ.

"Kæri ri uri," ta'pæ Sises uya. (İsutas nin si eparankanin e'soto'kasa' esi'pæ miri to' pokon pe.)

⁶ Sises uya, "Kæri ri uri," ta etasa' tæuya'nokon a'tai, ta'poi kon ya' to' enna'po uta'mo'ka'pæ non pona.

⁷ To' kanan ekama'pokaa'pæ iya, "İnæ' i'se iwesi kon?" ta'pæ iya.

Miripan kon uya, "Sises, Nasare' pon," ta'pæ.

⁸ "Kæri ri uri, ukayai'ne ko," ta'pæ Sises uya. "Uwarinpa auya'nokon pe iyesei yau, tiwi pæsamoro ka'pon amæ' næti," ta'pæ iya. ⁹ Seri e'kupæ'pæ isaurokæ'pæ a'ku'tinin pe: "Tikin ni ri urepa'pæ auya ton tonpa ano'masa' uya pæra man," ta'pæ iya ræ'pæ. †

¹⁰ Miri a'tai, Saiman Pi'ta, supara esa' pe te'sen uya imo'ka'pæ, miripan uya use'man nito' tærawasomanin

† 18:9 Isaan 6:39

nan epuru poitoræ pana enwo'ne' winon a'ti'pæ.

(İpoitoræ ese' esi'pæ Maræ'kas.)

¹¹ Sises uya Pi'ta apiyo'ma'pæ, "İsuparaai emaika'! Ukæipæne uya pe' uwo'pasa' na'ne' ike ensi uya pen?" ta'pæ iya. ††

Anas Piya' Sises Ari

¹² Miri a'tai, tamu'kuru' tawon kon Roman soisaai amæ', tepuru kon pokon pe esii'ma, miri awonsi'ki Esuweræ amæ' erasu ton uya Sises a'si'pæ. To' uya auron-pitæ'pæ, ¹³ miripan kon uya ari'pæ wapiya Anas piya' Kaya'pas tamo, miri wæipiya yau use'man nito' tærawasomanin nan epuru pe te'sen. ¹⁴ Kaya'pas kæri ri Esuweræ amæ' pi' wakæ pe iwa iyesei miri tikin nan ka'pon uma'tasa' a'tai ka'pon amæ' iwano' pe tawon næ'pæ. ‡

Pi'ta Uya Sises Nonka'pæ

(Ma'siu 26:69-70; Ma' 14:66-68; Üru' 22:55-57)

¹⁵ Saiman Pi'ta miri awonsi'ki tæron ni ipoitoræ uya Sises e'ma'pæka esi'pæ. Apæne pæra use'man nito' tærawasomanin nan epuru ni'tunæ pe pæse ri ipoitoræ esi'pæ, miripan uti'pæ Sises a'kiri use'man nito' tærawasomanin nan epuru iwæ' pæ'kæ ta'. ¹⁶ E'tane Pi'ta esi'pæ mæra'ta nau itenupikiri e'ni pi'. Tæron ni ipoitoræ use'man nito' tærawasomanin nan epuru ni'tunæ, enna'posa' uyee'pæ, miripan uya miri yawon uri'san auro'ka'pæ, miripan uya Pi'ta ewonnæ'kæ'pæ.

¹⁷ "İmiri pen pe' kæri ri, kæri ri poitoræ ton tonpa, imiri ri?" tukai' uri'san mæra'ta nawon uya Pi'ta ekama'po'pæ.

Entakanoma'pæ iya, "Uri pen ni kæri ri," tukai'.

¹⁸ Komi' pe pata esi'pæ, miri pi' to' poitoræ ton miri awonsi'ki eke ton ni e'soto'pi'sa' esi'pæ a'non pi' apo' piyau. Pi'ta ri niri e'soto'kasa' esi'pæ to' koro'tau a'non pi'.

Sises Ekama'popitæ'pæ

(Ma'siu 26:59-66; Ma' 14:55-64; Üru' 22:66-71)

¹⁹ Miri koro'tau, use'man nito' tærawasomanin nan epuru uya Sises ekama'popitæ'pæ ipoitoræ pi' miri awonsi'ki enupan nito' iya pi'. ²⁰ Sises uya imaimu eikæ'pæ, "Ama'ai pæra usauro'sa' man usenupan ku'sa' uya man Esuweræ amæ' usenupato' iwæ' tau, use'man nito', ipüreman nito' iwæ' tau, Esuweræ amæ' amæ'rato' yau'ne. ²¹ İ'ri pe iyesei pi' uyekama'po auya? Uyetanin næ'san ekama'poki. To' uya ri i'tu miri umaimu ræ'pæ," ta'pæ iya.

²² Seri kasa isaurokæ a'tai, soisa amæ' tonpa iye'mæ'sa'kasa' uya temiyatæ ke itemæ' pi' iwini'pæ. "Miri kasa pe' tæmaimu'sen kæri use'man nito' tærawasomanin nan epuru?" tai'ma.

²³ Sises uya imaimu eikæ'pæ, "İpoken pæra usauro'sa' pe iyesei yau, ekama'. E'tane i'napairon pi' usauro'sa' pe iyesei yau, i'ri pe iyesei pi' uwini auya?" ta'pæ iya. ²⁴ Anas

†† 18:11 Ma'siu 26:39; Ma' 14:36; Üru' 22:42 ‡ 18:14 Isaan 11:49-50

uya ennoko'pə auronpi'sa' pe ri mari Kaya'pas piya' use'man nito' tərawasomanin nan epuru.

Iyakon Ite'kwa Pe, Itosoruwano Ite'kwa Pe Sises Non-ka'pə

(Ma'siu 26:71-75; Ma' 14:69-72; Ɔru' 22:58-62)

²⁵ Saiman Pi'ta e'mə'sa'kasa' esi koro'tau a'hon pi'. "Ɔpoitorə ton tonpa pen pe' imiri?" ta'pə to' uya ipi'.

I'tunin pe pəra iye'kuu'pə, "Uri pen ni," ta'pə iya.

²⁶ Use'man nito' tərawasomanin nan epuru poitorə tonpa pe te'sen, Pi'ta nakətə'pə ipana tonpa pe te'sen uya ta'pə, "Imiri pen pe' iya'kiri are' e'kwa nau sentaine' pen?" ta'pə iya.

²⁷ Pi'ta kanan e'ku'kaa'pə i'tunin pe pəra. Miri a'tai ri, kiritiki epiya'ti'pə uturun ni pi'.

Sises Ari'pə To' Uya Paire' Piya'

(Ma'siu 27:1-2, 11-31; Ma' 15:1-20; Ɔru' 23:1-5, 13-25)

²⁸ Miri a'tai, Esuwerə amə' uya Sises ari'pə Kaya'pas piyapai Roman amə' korənaai iwə' ta'. Awanakəi' si pata enaka'sa' esi'pə, iri pe enapai pəra tesi kon pi' Esuwerə amə' ewomə'pə pen miri ya', enta'napai tesi kon pi' Itepoi Iti'pə Weyu Rə'pə a'taino pi'. ²⁹ Paire' epa'ka'pə to' piya', "Ɔri waraino ke eseru'ti auya'nokon?" tase'na.

³⁰ To' uya imaimu eikə'pə, "Ɔri ku'sa' iya pəra iyesei yau, ina nənepəi'no pen iyena'," ta'pə to' uya.

³¹ Paire' uya ta'pə to' pi', "Ati' si iteseru aimenka kon pa main, Mosi' winon awiri," ta'pə iya.

Esuwerə amə' epuru ton uya ta'pə ipi', "Main, Mosi' winon pe pəra ri iyesei inə' ri tətə' pe ina uya iyeri'to' ya'," ta'pə to' uya. ³² Seri e'kupə'pə Sises uya ta'pə rə'pə uta'ku'tito' pe miri kasa eri'to' oton ta'pə iya rə'pə. † ††

³³ Paire' kanan ewonkaa'pə tiwə' ta', miripan uya Sises ki'ma'pə, miripan uya ekama'po'pə, "Esuwerə amə' kin pe' imiri?" tukai'.

³⁴ Sises uya imaimu eikə'pə, "Imiri pe ri pe' seri məkayan, tərən kon uya ri kati ayauro'kasa' upi'?" ta'pə iya.

³⁵ Paire' uya imaimu eikə'pə, "Esuwerə pe' uri? Itonpa ton, use'man nito' tərawasomanin nan epuru ton eke ton kuru uya itəsa' uyena'. Ɔri kupə'pə auya?" ta'pə iya.

³⁶ Sises uya imaimu eikə'pə, "Seri non po itesa' pe e'to' esi pen. Seri non po itesa' pe e'to' esi yau, upoitorə ton nepanta'mai'no Esuwerə amə' uya uya'si namai', e'tane seri po itesa' pe e'to' esi pen tərən ni yau ri iyesei," ta'pə iya.

³⁷ Paire' uya ta'pə, "Kin pe ka'si iwesi wa!" ta'pə iya.

Sises uya imaimu eikə'pə, "Ipoken ni iwesi, kin pe esi məkayai'ne'. ‡ I'nai ri, entu'pə seri wenai, seri pi' uy-

ee'pə seri non pona, i'napairon ekamai'. Tanporon kon i'napairon wini na'ne' uya umaimu eta," ta'pə iya.

³⁸ Paire' uya ta'pə ipi', "Ɔri miri i'napairon?" Seri ta pe, iti'pə kanan Esuwerə amə' piya'. Ta'pə iya to' pi', "Ɔri imakooi eposa' uya pəra man. ³⁹ E'tane iyesei kon esi tiki ni a'sisa' nonkato' pe Itepoi Iti'pə Weyu Rə'pə a'tai. Miri wenai Esuwerə amə' kin ken pe' nonka uya iyena'nokon?" ta'pə iya.

⁴⁰ Təuki'pi'nəmə kon yau, "Kane, kəri ri pen. Parapas kuru!" ta'pə to' uya. Parapas esi'pə Roman korənaai ewa'noma yau iye'sa' rə'pə.

Sises Təru'pə Kurusu' Pona Ipokapi'to' Pe

19 Miri a'tai, Paire' uya Sises anəmə'pə, miripan ari'po'pi'to' pe ikupə'pə iya. ² Soisa amə' uya tikəkəna' e'mepitə'pə aro', kəron pe, miripan təru'pə to' uya i'pai pona. To' uya ipontitə'pə tətəriren ya', ³ miripan ekare pi' to' utipitə'pə, "Miyari, Esuwerə amə' kin!" tapitəi'ma. To' uya temiyatə kon ke iwini'pə itemə' pi'.

⁴ Paire' epa'kaka'pə kanan Esuwerə amə' pi' tase'na, "Apəne enti, enpa'ka uya seri iyena'nokon i'tu kon pa iri pe iyesei tato' uya ipikiri pəra ri iyesei," ta'pə iya. ⁵ Sises epa'kasa' a'tai, imi'ni si e'mepi'sa' iyərəkooi pe miri awonsi'ki tətəriren pe si ipon, Paire' uya si ta'pə to' pi', "Pəse ri si!" ta'pə iya.

⁶ Ensa' təuya'nokon a'tai, use'man nito' tərawasomanin nan epuru ton eke ton kuru miri awonsi'ki to' poitorə ton uki'pi'nəpiti'pə, "Kurusu' pona ipokapi'ti'! Kurusu' pona ipokapi'ti'!" tukai'.

E'tane Paire' uya to' eikə'pə, "Anənti', kurusu' pona ipokapitə kon pa. Uri nin, iri pe iyesei tato' uya ipikiri pəra nin man," ta'pə iya to' pi'.

⁷ Esuwerə amə' uya ta'pə, "Main esanon ina, miri awiri ima'tato' pe ri iyesei, apəne pəra Papa Mumu pe iye'kupə pi'," ta'pə to' uya.

⁸ Paire' uya miri etasa' a'tai, miri uya ri miyari ri enari'pa'pə, ⁹ miripan enna'po'pə tiwə' ta', miripan uya Sises ekama'po'pə, "Nai winipai iye'sa'?" tukai', e'tane Sises uya eikə'pə pen. ¹⁰ "Uyauro'kapai pəra si iwesi?" ta'pə iya ipi'. "I'tu auya pəra pe' iyesei təmeruntirə ke esi imo'kato' ike miri pe pəra kurusu' pona ipokapi'to' ike?" ta'pə iya.

¹¹ Sises uya eikə'pə, "Uyentai imeruntirə pəra iyesei ka'tapai irepa'pə ike. Miri pi' kəri iyena' utənin nə'pə umakoitasa' miri eke pe kuru," ta'pə iya.

¹² Miri si'kiri, Paire' esi'pə Sises inmo'kapai to' uya iwini namai', e'tane Esuwerə amə' uki'pi'nəpiti'pə, "Pəse ri utito' pe iku'sa' auya yau, Sisa tonpa pe pəra ri iwesi miri. Inə' ri kin pe ne'ku'ai'ne' esi miri Sisa ewa'nomanin pe," ta'pə to' uya.

¹³ Seri etasa' təuya a'tai, Paire' uya Sises enpa'ka'pə, miripan ereuta'pə eseru aimenkato' apon po, pata, Ti' Konekasa' tato' yau, (Arami' pe Kapa'ta tato' ipi').

¹⁴ Itepoi Iti'pə Weyu Rə'pə e'ma ta' ekonekan nito' pe iyesei'pə, pəre'po'si e'to' a'tai ri,

"Pəse ri si kin, iiwano kon," ta'pə Paire' uya Esuwerə amə' pi'.

† 18:32 Isaan 3:14; 12:32 †† miri kasa uma'tato' oton ta'pə iya rə'pə—Sises uya tətənanse erikə ta'pə, kurusu' po terikə ta iya e'kwa pe iyesei'pə. Roman amə' uya iye'wisa' kon wini eseru esi'pə kurusu' pona to' təkəpiti'se, e'tane miri kasa inə' ri wini Esuwerə amə' uya i'se pəra to' esi'pə. ‡ Kin pe esi məkayai' sa'ne ko; miri pe pəra, Ipoken ni miri ta auya miri.

¹⁵ E'tane to' uki'pi'nənpitə'pə, "Ati! Ati! Kurusu' pona ipokapi'ti!" ta'pə to' uya.

"Kin pe' iiwano' kon pokapitə uya kurusu' pona?" ta'pə Paire' uya to' pi'.

"Ina kin pəra ri man, e'tane Sisa riken ina kin," ta'pə use'man nito' tərawasomanin nan epuru ton eke ton kuru uya.

¹⁶ Iye'nonka pe ri nin si, Paire' uya itəru'pə miri to' ena' kurusu' pona to' uya ipokapi'to' pe.

Kurusu' Pona Sises Pokapitə'pə To' Uya

(Ma'siu 27:32-44; Ma' 15:21-32; Ɔru' 23:26-43)

Soisa amə' uya nin si Sises a'sikaa'pə miri. ¹⁷ Tiwari ri təkurusukuui arii'ma iti'pə Pu'pi I'pə Rə'pə pata'se' ya' (Arami' pe Korəko'ta tato' ya'). ¹⁸ Seri yau si kurusu' pona to' uya ipokapitə'pə miri, asa'ron kon təron kon pokon pe, sen wini'ne Sises si to' aporo' po.

¹⁹ Paire' uya ento' ipi' menukasa' esi'pə, miripan tusa' iya esi'pə kurusu' pi', *SISES, NASARE' PON ESUWERƏ AMƏ' KIN*, tawon. ²⁰ Tu'kan kon Esuwerə amə' uya seri tawon ene'pə, apəne pəra a'ko pe pata piyau Sises pokapi'sa' to' uya esi'pə, kurusu' pona ento' ipi' e'menukasa' esi'pə Arami' pe, Ra'ten pe, miri awonsi'ki Kiri' pe. ²¹ Esuwerə amə' use'mato', ipəremato' tərawasomanin nan epuru ton eke ton kuru uya ta'pə Paire' pi', "Esuwerə Amə' Kin' tukai' kə'menukai, e'tane pəse ri e'kupə Esuwerə amə' kin pe, tukai' riken imenuka'," ta'pə to' uya.

²² Paire' uya to' eikə'pə, "Imenukasa' uya na'ne' esi miri, imenukasa' uya pe ri," ta'pə iya.

²³ Sises pokapi'sa' təuya'nokon a'tai kurusu' pona, soisa amə' uya ipon anəmə'pə asakiri'ne təkaisari'nokon to' uya ekamə'pə, iyo'non niken tənnonkai'. Seri ipon esi'pə to'sa ri ika'sa' tikin nan ni inakapu ponsi'ki ipərakon pə'kə pona.

²⁴ "Ikarapi'pai'nokon pəra, apəne təusi'tui' te'wapiya'kai' imo'kapai'nokon," ta'pə to' uya.

Seri e'kupə'pə iye'menukasa' itekare uta'ku'tito' pe, "To' uya təkaisari'nokon upon ekamə'pə,

miri awonsi'ki təusi'tui' te'wapiya'kai' to' uya upon anəmə'pə," †

tawon. Miri si kupə'pə soisa amə' uya miri.

²⁵ Sises kususukuui piyau isan e'soto'kasa' esi'pə, isan pasi Meri, Kəro'pas no'pə, miri awonsi'ki Meri Mataren. ²⁶ Miri yau Sises uya tusan ensa' a'tai, miri awonsi'ki təpoitorə təninənkanə e'soto'kasa' a'ko pe, ta'pə iya tusan pi', "Kəri ri si iməre," ta'pə iya, ²⁷ miri awonsi'ki təpoitorə pi', "Kəri ri si asan," ta'pə iya. Miri a'tai ri, ipoitorə uya ari'pə təpata'se' ya'.

Sises Erikə

(Ma'siu 27:45-56; Ma' 15:33-41; Ɔru' 23:44-49)

²⁸ Emennə'pə, tanporon ni enuka'sa' i'tu təuya pi', imenukasa' si itekare uta'ku'tito' pe, ta'pə miri, "Tuna'kiri' ke e'ai," ta'pə iya. ††²⁹ Moro iyesi'pə miri yau wai yawon waain peneka, miripan ka' su'pa təkise, iyəi i'so'pu ye' pi' to' uya inta na' itəru'pə. ³⁰ Miripan

ku'kasa' təuya a'tai, Sises uya, "Nu'ma'tai si," ta'pə. Miri pe ri nin si, ti'pai təpeimai' ta'kwarə tərə'pə iya miri.

³¹ Miri si esi'pə miri ekonekan weyu pe, miri ema'sa' yawon Sapa' esi pi' eke pe kuru To' Epoi Iti'pə Weyu Rə'pə pe. Apəne pəra Sapa' a'tai eke' amə' i'se pəra tesi kon wenai kurusu' po'ne, Esuwerə amə' uya Paire' ekama'po'pə to' pisi ton i'kwi'pi'to' pe iku'to' pe iya, miripan kon ekepu nu'tipi'to' pe kurusu' poi. ³² Miri pi' si soisa amə' uyee'pə wapiyaro' pisi ton i'kwi'pi'se'na Sises pokon pe kurusu' pona ipokapi'sa' rə'pə, miri awonsi'ki si isakon pisi ton. ³³ E'tane si Sises piya' to' uye'sa' a'tai, iyeri'ka'sa' pe to' uya ene'pə; miri wenai, to' uya i'si ton i'kwi'pitə'pə pen. ³⁴ E'tane nin, soisa amə' tonpa uya apuruka'pə iteire' airi suparari ke, miripan yai mən miri awonsi'ki tuna e'kwamə'pə.

³⁵ Ka'pon ennin nə'pə uya ekamasa', miripan neka-ma'pə esi i'napai ri. I'tu iya i'napai ri tənəkamanə esi tukai', imiri ri niri uya apurito' pe təkasimai' pəra.

³⁶ Seri ton e'kupə'pə iye'menukasa' itekare uta'ku'tito' pe, "Tikin ni ri iyipə e'kwi'to' oton pen," ‡ tawon, ³⁷ miri awonsi'ki təron ni kanan iye'menukasa', "Tənapuruka'pə kon enpi'to' oton to' uya," †† tawon.

Sises U'na'ti'pə Isole' Uya

(Ma'siu 27:57-61; Ma' 15:42-47; Ɔru' 23:50-56)

³⁸ Emennə'pə iwa ri, Isole', Arama'tiya pon uya Sises ekepu ekama'po'pə Paire' pi'. Isole' esi'pə Sises poitorə pe, e'tane ama'ai, apəne pəra Esuwerə amə' pi' tenari'nəmə pi'. Paire' uya ewai' tasa' pi' iyee'pə Sises ekepu kan. ³⁹ Nekutimas esi'pə isakon pe, pena iwa Sises piya' ewarupi nau itisa' rə'pə. Nekutimas uya karapa mirə isumasa' aro tato' pokon pe nee'pə, 75 pon e'to' airi ri. ††⁴⁰ Asa' ipi' si esii'ma Sises ekepu asa' təuya'nokon onti'pə to' uya miri a'po'nan pokon pe, pon renen tato' atə saai'pi'sa' ke. Seri esi'pə miri Esuwerə amə' uya tekepu kon u'na'ti eseru yau. ⁴¹ Pata, Sises pokapitə'pə to' uya kurusu' pona na'ne' airi iyesi'pə umi, miri umi yau emenna' pe ti' akasa' uruwai' pe esi'pə inə' ri emaikasa' rə'pə pen ni ya'. ⁴² Apəne pəra si Esuwerə amə' ekonekato' weyu pe iyesi pi', miri awonsi'ki a'ko pe ti' akasa' uruwai' pe esi pi', miri ya' Sises emaikə'pə to' uya.

Iyarə Pən Ti' Akasa' Uruwai'

(Ma'siu 28:1-10; Ma' 16:1-11; Ɔru' 24:1-12)

20 Awanakəi' kuru, suntaaka epiya'ti pe, ewarupi pe ri mari pata e'tane, Meri Mataren uti'pə ti' akasa' uruwai' pe pona, miripan uya ti' utamasa' iməra'taai apai ene'pə. ² Miripan eka'tunsa' uti'pə Saiman Pi'ta miri awonsi'ki təron ni ipoitorə, kəri Sises ni'nənkanə piya', miripan uya ta'pə, "To' uya Itepu mo'ka'pə man ti' akasa' uruwai' pe apai, miripan i'tu pəra ri iyesi nai ya' ri nawon to' uya itəru'pə!" ta'pə iya.

³ Miri pi' si Pi'ta miri awonsi'ki təron ni ipoitorə ton e'sara'ti'pə ti' akasa' uruwai' pe pona utin pi'. ⁴ Asa'ri ri to' eka'tumə esi'pə, e'tane isakon uya Pi'ta entaka'pə,

‡ E'sotas 12:46; Nonpa 9:12; Eren 34:20. †† Sakaraya 12:10; Isenpoikasa' 1:7 †† 19:39 Isaan 3:1-2

† Eren 22:18 †† 19:28 Eren 69:21; 22:15

miripan uya ti' akasa' uruwai' pe eporo'pə iwapiya.
⁵ Te'timuikai' tenu təpitu'pə iya pon renen atə
 saai'pi'sa' kusan pe ene'pə iya miri yau, e'tane iye-
 womə'pə pen. ⁶ E'tane nin si Saiman Pi'ta, ite'ma'pə pe
 te'sen uyee'pə, miripan ewomə'pə ti' akasa' uruwai' pe
 ya'. Pon saai'pi'sa' kusan pe renen tato' ene'pə iya miri
 yau, ⁷ eke' on pe kanan te'sen Sises i'pai won nə'pə.
 Təpona ri e'mepi'sa' esi'pə, pon renen atə saai'pi'sa'
 kusan pe pokon pe pəra. ⁸ Miri awonsi'ki nin si tərən ni
 ipoitorə, ti' akasa' uruwai' pe eponin nə'pə wapiya, ri
 mari ewomə'pə. Miripan uya tənene'pə apuri'pə. ⁹ (To'
 uya ito'ka'nəkə pəra ri mari iyese'pə iye'menukasa'
 itekare Sises e'mə'sa'kato' oton terikə'pə apai, tawon.)

Sises Usenpoika Meri Mataren Piyau

¹⁰ Miri a'tai, ipoitorə ton enna'po'pə təpata kon ya',
¹¹ e'tane Meri, e'soto'kasa' esi'pə ti' akasa' uruwai' pe
 piyau ukaran ni pi'. Akaraməi'ma te'timuikai' tenu
 təpitu'pə iya ti' akasa' uruwai' pe ya', ¹² miripan uya
 asa'ron kon aimu'nan ipon ton inserə amə'
 ereutapi'sa' ene'pə, Sises ekepu pata'pə yau, i'pai pa-
 ta'pə airi miri awonsi'ki i'ta pata'pə airi isakon. ¹³ To'
 uya ekama'po'pə, "Ma'non, i'ri pi' aukaramə?" ta'pə to'
 uya.

"To' uya uyepuru ari'pə, nai ya' ri nawon to' uya
 itərə'pə," ta'pə iya. ¹⁴ Tai'ma iyera'ti'pə, miripan uya
 Sises ene'pə iye'soto'kasa' miri yau, e'tane Sises tukai'
 i'tu iya pəra iyese'pə.

¹⁵ "Ma'non, i'ri pi' aukaramə? Inə' warinpa auya?"
 ta'pə iya ipi'.

Umi tərawasomanin pe ri nin si tekamai', "Apəne
 ken, ari'pə auya pe iyese yau, ekamaki nai ya' itərə'pə
 auya, ikan utito' pe," ta'pə iya ipi'.

¹⁶ "Meri," ta'pə Sises uya ipi'.
 Iyera'ti'pə Sises winikəi' iki'pi'nəməi'ma Arami' pe,
 "Raponai!" (Ti'sa ta e'kwa pe).

¹⁷ Sises uya ta'pə, "Upi' kata'sii, apəne pəra en-
 na'posa' pəra ri mari man ikəipənə piya'. E'tane, enta
 ru'ku uyakon non piya', to' pana'tii', 'Utiyai' ukəipənə
 piya', miri awonsi'ki ikəipənə kon piya', itese' pi' e'to'
 piya', miri awonsi'ki itese' pi' iwe'to' kon piya', ta'pə
 iya.

¹⁸ Meri Mataren nin si uti'pə miri itekaree' esa' pe
 ipoitorə ton piya', "Itepuru ene'pə uya," ta'pə iya. Tau-
 ro'ka'pə iya ke to' pana'ti'pə iya.

Sises Usenpoika'pə Təpoitorə Ton Piya'

(Ma'siu 28:16-20; Ma' 16:14-18; Өru' 24:36-49)

¹⁹ Miri ri suntaaka e'sara'ti ko'mamiri pe, a'samətə
 yau ipoitorə ton esi a'tai, mərə'ta ta'kopi'se Esuwerə
 amə' pi' enari'ke' pe tesi kon pi', Sises uyee'pə, miripan
 e'soto'ka'pə to' koro'tau, miripan uya, "Miyari'nokon!"
 ta'pə to' pi'. ²⁰ Seri ta təpo, temiyatə miri awonsi'ki
 tətəire' enpoika'pə iya to' ena'. Ipan pe ri ipoitorə ton
 epori'ma'pə itepuru ensa' təuya'nokon a'tai.

²¹ Sises uya kanan takaa'pə to' pi', "Miyari'nokon!
 Ikəipənə uya uyənno'sa' na'ne' kasa ri, iyənnoko uya
 'nokon seri," ta'pə iya to' pi'. ²² Miri tai'ma to' pona

ise'netu'ka'pə, "Wakə A'kwarə anənti'," tai'ma. ²³ "Inə'
 makoi ton pi' ri iusentu'ma yau, ipi' ri usentu'man; miri
 ton pi' iusentu'ma pəra iyese yau, miri ton pi' ri usen-
 tu'man pəra iyese miri," ta'pə iya. †

Sises Usenpoika Tamas Piya'

²⁴ Tamas nin si (Titimas tato' ipi'), 12 kaisaron kon
 tonpa pəra iyese'pə, tətonpa ton koro'tau Sises uye'sa'
 a'tai to' piya'. ²⁵ Təron kon nin si ipoitorə ton uya,
 Itepuru ensa' təuya'nokon nə'pə ekama a'tai, ta'pə iya,
 "Tui' i rə'pə itemiyatə pokon, miripan ya' uyemiyatə
 təsa' uya a'tai, miri awonsi'ki iteire' ya' uyemiyatə təsa'
 uya a'tai kuru nin apuri uya miri," ta'pə iya.

²⁶ Tikin ni suntaaka pata'pə pe, ipoitorə ton kanan
 esi'pə iuti tau, Tamas nin si esi'pə miri to' piyau.

Mərə'ta ri uta'kosa' e'tane, Sises uyee'pə to' koro'ta'
 e'soto'kai', miripan uya ta'pə, "Miyari'nokon!" ta'pə iya
 to' pi'. ²⁷ Miri a'tai, ta'pə iya Tamas pi', "Iyemiyatə itəki
 se ya'; uyemiyatə ton enki. Iyemiyatə tinkai' uteire' ya'
 itəki. Ikasimato' auya tənənkai' apuriki," ta'pə iya.

²⁸ Tamas uya ta'pə ipi', "Uyepuru miri awonsi'ki Papa,
 itese' pi' e'to'!" ta'pə iya.

²⁹ Miri a'tai, Sises uya ta'pə ipi', "Apəne pəra uyensa'
 auya pi', apurisa' auya; pori' pe kamo esi miri ene təpo
 pəra ri apurinin nan," ta'pə iya.

³⁰ Sises uya tu'ke ri eke Papa tərawasooi ti'tuto' ipikiri
 kupə'pə təpoitorə ton uya entane, e'tane seri kareta
 pi' iye'menukasa' pəra iyese. ³¹ E'tane seri ton
 e'menukasa' apuri kon pa, †† Sises esi Kərai, ‡ Papa Mu,
 miripan apuri auya'nokon wini iuko'manto' kon eporo
 kon pa itese' pəra.

Sises Usenpoika Təpoitorə Ton Tonpa Ton Piya'

21 Miri pata'pə pe, Sises kanan usenpoikakaa'pə
 təpoitorə ton piya', Taipiriyas †† ku'piri piyau. Se
 kasa iyese'pə: ² Saiman Pi'ta, Tamas (Titimas †† tato' ipi'),
 Na'taniyerə, Kena, Kiyarari yawon winon; Sepiti munki
 amə', miri awonsi'ki asa'ron kon tərən kon ipoitorə
 ton esi'pə a'samətə yau. ³ "E'saponka seri moro' amə'
 a'sii'," ta'pə Saiman Pi'ta uya to' pi', ††† miripan pi',
 "Aya'kiri ina uti seri," ta'pə to' uya. Miripan kon utisa'
 ekanwa'tipitə'pə kanau ya', e'tane miri ewarupəi tau,
 moro' amə' a'si'pə to' uya pen ni.

⁴ Awanakəi' kuru, Sises e'soto'kasa' esi'pə tuna e'pi
 po, e'tane ipoitorə ton uya ito'ka'nəkə pəra iyese'pə
 Sises pe. ⁵ To' ki'pi'nənpa'pə iya, "Utonpa ton, moro'
 amə' pe' a'sisa' auya'nokon pəra nai?" ta'pə iya.

"Kane!" ta'pə to' uya.

⁶ "Ipunwerə kon eno'mati' kanau enwo'netə winikəi';
 miri a'tai, to' ri eporo auya'nokon miri," ta'pə iya. To'
 uya iku'sa' a'tai, to' uya ipi'sikə poken pəra ri to' pun-
 werə esi'pə, apəne pəra tu'ke ri moro' amə' esi ke. †††

† 20:23 Ma'siu 16:19; 18:18 †† Seri ton e'menukasa' apuri kon
 pa; miri pe pəra, Seri ton e'menukasa' miyari ri apuri kon pa ‡
 Kərai (Kiri' maimu), miri pe pəra, Me'saya (Ipuru maimu) Papa
 Nanəmə'pə ta e'kwa pe. †† Taipiriyas; miri pe pəra, Kiyarari ††
 Titimas—Esimunui' ta e'kwa pe. ††† 21:3 Өru' 5:5 ††† 21:6 Өru'
 5:6

⁷ Miri a'tai si, ipoitoru Sises ni'nunkanu uya Pi'ta pi', "Itepuru pe man!" ta'pe miri. "Itepuru pe man," ta iya etasa' tuya pe ri, Saiman Pi'ta uya tapon puro'pon e'me'pe tuiwoi (imo'kasa' iya esi'pe), miripan e'sanume'pe tuna ka'. ⁸ Taron kon ipoitoru ton uya nin si e'ma'puka'pe miri kanau yau, tu'kan kon moro' amu' en punwe tewa'tii' to' uya ipi'siku'pe, apone para inni kuru para ri 300 pi' † e'to' airi ri tuna e'pi piyapai tesi kon ke. ⁹ To' e'te'kasa' a'tai, enkena' pe apo' e'simikasa' ene'pe to' uya moro' e'puru ipo, miri awonsi'ki puresi esi'pe.

¹⁰ Sises uya, "Moro' amu' si seri pe kuru ma'situne' inne'ti'," ta'pe miri to' pi'.

¹¹ Saiman Pi'ta ekanwa'tisa' uya nin si punwe pi'siku'pe miri makai'. Tu'ke ri, 153 kaisa ri eke ton moro' amu' esi'pe, e'tane punwe ekaraka para ri iyesi'pe.

¹² Sises uya, "Isi'ti', enta'natanu'ti'," ta'pe to' pi'. Ipoitoru ton uya, "Inu' imiri?" ta para ri iyesi'pe ipi'.

Itepuru pe to' uya i'tu'pe. ¹³ Sises uyee'pe, puresi tanense to' repa'pe iya, miri kasa ri moro' ke to' repa'pe iya. ¹⁴ Seri si seri itosoruwano ite'kwa pe Sises usenpoika'pe tpoitoru ton ena', teriku tpo te'mu'sa'kasa' a'tai.

Sises Uya Pi'ta Eri'to' Ekama'pe

¹⁵ Tenta'na kon e'nonkasa' a'tai, Sises uya ta'pe Saiman Pi'ta pi', "Saiman, Isaan mumu, ui'nunka auya kuru ri pe' pusesamo entai?" ta'pe iya.

"Ewai', uyepuru, ii'nunka uya ri i'tu auya," ta'pe Pi'ta uya.

Sises uya ta'pe ipi', "Uikun non karimeru munki amu' ken si ewe'ki," ta'pe iya ipi'.

¹⁶ Sises uya kanan takaa'pe ipi', "Saiman, Isaan mumu, ui'nunka auya kuru ri pe'?" ta'pe iya.

Eiku'pe iya, "Ewai', uyepuru, ii'nunka uya ri i'tu auya," ta'pe iya.

Sises uya, "Uikun non ken si karimeru amu' ipa'simaki," ta'pe ipi'.

¹⁷ Itosoruwano ite'kwa pe Sises uya ta'pe ipi', "Saiman, Isaan mumu, ui'nunkayan pe'?" ta'pe iya.

Pi'ta ena'pe pokoi pe, apone para Sises uya teka-ma'posa' pi' osoruwau ite'kwa, "Ui'nunkayan pe'?" tukai', miripan uya, "Uyepuru, tanporon ni i'tu auya; ii'nunka uya ri i'tu auya," ta'pe.

Sises uya, "Uikun non ken si karimeru amu' ewe'ki.

¹⁸ Inapairon ekama uya ipi'; moine pe iwa iwesi a'tai, ii-wano' pe ri iyepontipitu'pe miri awonsi'ki iutipitu'pe i'se iwe'to' ya'; e'tane iukii'pansa' a'tai, iyemiyatu ton inka auya miri awonsi'ki ka'pon uya nin si iponti miri, miripan uya ayari itipai iwe'to' pen ni ya'," ta'pe iya ipi'.

¹⁹ Sises uya seri ta'pe Pi'ta uma'tato' eseru ekama tuya pe Papa apuripi'to' ipi' pe, miripan uya, "Upikiri isi'ki!" ta'pe ipi'.

²⁰ Pi'ta uya tenu ra'ti'pe, miripan uya ipoitoru, Sises ni'nunkanu uyepu tpoikiri'nokon ene'pe. (Puse ri kuri ri Sises pona iye'tunkasa' ru'pe to' enta'na a'tai, "Uyepuru, inu' uya si iyeparankato' oton?" tawon nu'pe.)

^{††21} Pi'ta uya ensa' a'tai, ekama'po'pe iya, "Uyepuru, puse kanan si?" ta'pe iya.

²² Sises uya eiku'pe, "Iko'mamu i'se esi yau enna'po pona ri, i'ri pe miri esi ipona? Isiri, upikiri isi'ki," ta'pe iya ipi'. ²³ Miri si etasa' tuya'nokon tukai' itonpa ton esi'pe miri, puse ri si ipoitoru eriku para iye'to' oton, tukai'. E'tane Sises uya iyeri'to' oton pen tasa' para iyesi; "Iko'mamu i'se esi yau enna'po pona ri, i'ri pe miri esi ipona?" tasa' iya riken esi.

²⁴ Puse ri si kuri ri ipoitoru ekama pi' na'ne' imenukasa' iya ri na'ne'. I'tu i'napai ri inekamanu esi.

²⁵ Sises uya tu'ke ri taron ni ton ni niri kupu'pe. Tanporo ri iye'menukasa' pe iyesi yau, si'tuyai', seri non po imenukapi'sa' kareta ton pata para iyesi.

† 300 pi'; miri pe para, 200 kiyupi' amu'; 90 mi'ta e'to' airi.

†† 21:20 Isaan 13:25

INKUPH'PH

Ekamanin

esi itekare n̄menuka'p̄p̄ r̄p̄k̄ pe ri. Inkup̄n̄ kuru esi, wapiyaro' kon Sises pikiron kon uya iku'to' pe Wak̄ A'kwar̄ uya to' kup̄'p̄ Wak̄ Itekare ato' pe to' uya Sises pi', "Surusiran awiri, miri awonsi'ki Isutiya, Sameriya awiri'ne ri, siya ri non u'mat̄ p̄'k̄ pona ri" (1:8). Sises pikiron kon pantom̄ pe iyese Esuwer̄ am̄' koro'tau iye'sara'ti'p̄ tanporon kon pata em̄' kaisaron kon uya apurito' pe. Imenukanin esi'p̄ t̄nmenuka'p̄ ennin nan uya i'tuto' pe Sises pikiron kon esi Roman am̄' esi pata epuru pe enari'panin pe pen, Sises pikiron kon napurin̄ esi Esuwer̄ am̄' enurik̄'p̄ ipi' a'ku'tinin pe.

ekanpai iyese osor̄wau eke ton ite'ma yau, enei'ma nai awiri Sises pi', Wak̄ Itekare usekama'p̄ so'si e'sara'ti'p̄ utin pi' mi awiri: 1) Sises pikiron kon n̄kup̄n̄ e'sara'ti'p̄ Surusiran po Sises enuku'p̄ e'ma'p̄ pe; 2) Parestin p̄'k̄ ton ni ti'ma'kapi'se iyepam̄'p̄; 3) miyari ri iyepam̄'p̄ Mete'teriyā nono poro ri Ron ni tepose.

Usennakan pari pen esi miri iye'sa' r̄'p̄ t̄meruntir̄ ke Sises apurinin nan pona Surusiran po Penti'kas weyu a'tai, miripan ni esi miyari ri so'si esa' pe imeruntitan̄k̄ pi' ri miri awonsi'ki itepuru ton ni, iye'ku'pi'sa' usekama'sa' na'ne' awiri kareta yau. Iye'sara'ti a'taino kon Sises pikiron kon ekareei am̄ran̄'sa' to'ken esi miri tu'kan ni to' nekamapit̄'p̄ itekare yau, iye'ku'sa' r̄'p̄ e'menukasa' na'ne' iye'ku'sa' r̄'p̄ uya ri ekama merunti pe itekare esi'p̄ Sises apurinin nan yau miri awonsi'ki so'si tawon kon yau ri.

Iyawon Ekamanin

Ekonekan ensa' r̄'p̄ ekamanin pe (1:1-26)

a. Te'nonka pe Sises usaurok̄'p̄ (1:1-14)

b. Isutas pata'p̄ iyakan an̄m̄'p̄ (1:15-26)

Surusiran po t̄nene'p̄ kon ekama'p̄ enno'sa' kon uya (2:1—8:3)

Isutiya, Sameriya po t̄nene'p̄ kon ekama'p̄ enno'sa' kon uya (8:4—12:25)

Paar̄ e't̄rawasoma'p̄ (13:1—28:31)

a. Iye'sara'ti pe itekare ekamai' it̄'p̄ (13:1—14:28)

b. Surusiran po eke pe mitin pi' to' esi'p̄ (15:1-35)

c. Iyakon ite'kwa pe itekare ekamai' it̄'p̄ (15:36—18:22)

d. Itosor̄wano ite'kwa pe itekare ekamai' it̄'p̄ (18:23—21:16)

e. A'sisa' pe Paar̄ esi'p̄, Surusiran, Sisariya, miri awonsi'ki Ron po (21:17—28:31)

Sises Enuku'p̄ Ep̄n Pona

1 Eke Tiyo'peras, wapiyaro' ukaretaai yau imenukasa' uya man, tanporon ni Sises n̄kup̄'p̄ miri awonsi'ki to' enupa'p̄ iya r̄'p̄² iyenuku pona ri Ep̄n pona. Miri rawiri, Papa meruntir̄ ke t̄uta'kwar̄'ti', t̄neporo'san t̄nenno'ton kon pe itekare ekamai' apiyo'ma'p̄ iya t̄t̄rawasooi kon ku'to' pe to' uya.³ Sises ekota'ma'p̄, miri awonsi'ki iyerik̄'p̄ t̄po kurusu' po, to' piya' isenpoikapit̄'p̄ inke ite'kwa ri, to' uya te'm̄'sa'kasa' apurito' pe. Inke ri to' piya' isenpoikapit̄'p̄ 40 kaisa ri w̄i ton u'mat̄ koro'tau terik̄ t̄po te'm̄'sa'kasa' a'tai, miripan usaurok̄'p̄ Papa e'to' esa' wann̄i pe pi'.⁴ T̄ron ni a'tai to' piyau t̄si koro'tau, to' auro'ka'p̄ iya, "Surusiran apai k̄t̄it̄u, e'tane uk̄ip̄n̄ usauro'sa' r̄'p̄ ipi'

enup̄ikiri me't̄ai' usaurok̄ ri metata't̄aine'nokon ipi'.

^{†5} Isaan uya ka'pon am̄' pa'taisimapit̄'p̄ tuna ke, e'tane seri pe iwa'ne ri Papa uya apa'taisimapit̄ kon miri Wak̄ Ta'kwar̄ ke," ta'p̄ iya.^{††}

⁶ Sises pokon pe kanan tam̄rasa' kon a'tai, to' uya ekama'po'p̄, "Ina epuru, seri a'tai pe' uri'nokon Esuwer̄ am̄' e'to' itesa' pe na'po auya seri?" ta'p̄ to' uya.

⁷ Miripan uya ta'p̄ to' pi', "Iweyu i'tuto' auya'nokon kuru p̄ra ri iyese. Uk̄ip̄n̄ uya ikoneka miri t̄weyu a'tai ri.⁸ E'tane Wak̄ A'kwar̄ uye'sa' a'tai ipona'nokon, merunti pe iyena kon miri, miripan uyekareei ekama auya'nokon miri Surusiran po, Isutiya po, Sameriya po, miri awonsi'ki siya ri non em̄' kaisa ri," ta'p̄ iya.[‡]

† 1:4 *Uru'* 24:49 †† 1:5 *Ma'siu* 3:11; *Ma'* 1:8; *Uru'* 3:16; *Isaan* 1:33 ‡ 1:8 *Ma'siu* 28:19; *Ma'* 16:15; *Uru'* 24:47-48

⁹ Seri ta'pə iya təpo, itanəmə'pə to' enu airi ri, miri-pan onamə'pə kapuru' uya to' enu apai. †

¹⁰ To' esi'pə ka'ta' tenu kon tətəse enpitə pi' iyenu'tane. Miri koro'tau, ite'kwanau pəra ri, asa'ron kon inserə amə' e'soto'kasa' esi'pə to' piyau.

¹¹ “Miri'nokon, Kiyarari pon kon, i'ri pi' seri yau iye'so-to'pi'sa' kon uya ka'ta' iyenu kon təpitə? Pəse ri Sises enuku menyatəine' Epən pona uye'to' oton, iti ene'pə auya'nokon kasa ri,” ta'pə to' uya.

Ma'tayas Ena'pə Isutas Pata'pə Yakan Pe

¹² Miri təpo, enno'sa' kon enna'po'pə Surusiran pona Are' Wəpə poi, inni kuru pəra ri, 1 mayirə o'koi' ri pata pona. ¹³ Pata eposa' təuya'nokon a'tai, pata tətə təuya'nokon itau, ka'tawon iuti ta' to' uti'pə. Pəsamoro iyamərasa' kon esi'pə; Pi'ta, Isaan, Isens, Anturu, Piri', Tamas, Pa'taramiu, Ma'siu, Isens (Arə'piyas mu), Saiman (Usera' tukai' tesa'sen ††), miri awonsi'ki Isutas (təron ni Isens mu). ¹⁴ To' amərapitə'pə isewenapai ri ipəremai'. Uri'sami'si amə', Sises san Meri, miri awonsi'ki Sises akon non esi'pə to' koro'tau.

¹⁵ Miri a'tai, Pi'ta e'mə'sa'ka'pə tətonpa ton Sises apurinin nan koro'tau. 120 kaisaron kon esi'pə miri yau. ¹⁶ “Utonpa ton, kin Tepi' poro Wakə A'kwarə usauro'sa' rə'pə Isutas pi' si uta'ku'tisa' man. Sises a'si ton kon anin pe iyena'pə. ¹⁷ Isutas esi'pə anənsa' rə'pə ina tonpa pe itekare ekama pi' iye'tərawasomato' pe,” ta'pə Pi'ta uya.

¹⁸ (Iri eseru ku'sa' təuya epe'pə ke Isutas uya non e'ma'pə, miripan yau ita'mo'ka'pə, iye'toi'kwa'pə təwenu'pi takanə'se. ¹⁹ Tanporon kon Surusiran pon kon uya itekareei eta'pə, miripan kon uya miri non ese'ti'pə A'ketama tukai', Mən Pata'se' ta e'kwa pe.) ††

²⁰ Miyari ri Pi'ta usaurokə'pə, “Iye'menukasa' man Eren yau,

“Tiwi itawon pəra itiwə' nesii,
inə' ri kəse'nin itau,' ††

miri awonsi'ki,
“Tiwi təron ni itepuru pe te'ton ipata'pə anəməi,' ††† tukai'. ²¹ Miri pe iyese pi', Isutas pata'pə iyakan epapai'nokon, pena ri Sises a'tai uya'kiri'nokon iye'sa' rə'pə, ²² Isaan uya epa'taisiman ekareei ekama'pə si'kiri miri awonsi'ki Sises enuku pə'kə pona ri iye'sa' rə'pə, miripan e'to' pe utonpa kon pe Sises e'mə'sa'kasa' ene'pə təuya ekamanin pe,” ta'pə iya. †††

²³ Miripan kon uya asa'ri ka'pon amə' anəmə'pə; Isole', Parəsapas tukai' to' nesakənə, Isu'su'tas tato' to' uya ipi', miri awonsi'ki Ma'tayas. ²⁴ Miripan tanporo miri yau te'san ipərema'pə, “Ina epuru, tanporon kon usenuminkato' i'tu auya. Arəne ekamaki nai kəri rupi anənsa' auya pəsamoro asa'ron kon ka'pon amə' apai ²⁵ enno'sa' pe iye'to' pe, Isutas pata'pə iyakan pe. Isutas uya ina nonkasa' man təpata'se' ya' tətuti pi',” tukai' to' ipərema'pə. ²⁶ I'tun nito' ike ke to' i'tu'pə to' uya,

† 1:9 Ma' 16:19; Ɔru' 24:50-51 †† Usera' - Roman amə' enapai temo'ka kon i'sero'. † 1:13 Ma'siu 10:2-4; Ma' 3:16-19; Ɔru' 6:14-16 †† 1:19 Ma'siu 27:3-8 †† Eren 69:25 ††† Eren 109:8 ††† 1:22 Ma' 16:19; Ɔru' 24:51

miripan i'ki'ma tane to' uya ita'mo'ka'pə Ma'tayas winikui', miripan Ma'tayas ena'pə 11 pan kon enno'sa' kon tonpa pe.

Papa A'kwarə Uyee'pə Sises Poitorə Rə'san A'kwarə'tii'

² Penti'kas tato' weyu e'seposa' a'tai, [§] †† tanporo Sises apurinin nan amərasa' esi'pə tiki ni ipata Surusiran po. ² Miri yau, ite'kwanau pəra ri, pata a'merumə'pə, eke pe a'setun kasa, ka' winipai, miripan ewomə'pə to' iwə' ta', ³ miripan kon uya apo' waraino ene'pə, miripan e'ta'nəkə'pə to' kaisa ri to' i'pai pona'ne eretai'. ⁴ Tanporo to' uta'kwarə'ti'pə Wakə A'kwarə ke, miripan kon e'sara'ti'pə usauro'ni pi' təron kon ka'pon amə' maimu ^{§††} yau'ne, Iya'kwarə uya təusauro'to' kon pe təkupə kon pi'.

⁵ Miri a'tai, Esuwerə amə' amərasa' esi'pə mi awiri'nan ni, pata emə' apaino kon Surusiran pona. ⁶ Pata a'merumə tetai', to' aməra'pə Sises apurinin nan pata'se' ya'. To' usewansiuka'pə təmaimu kon tau'ne to' usaurokə eta təuya'nokon pi'. ⁷ Ipan pe to' usewansiuka'pə, miripan kon uya ta'pə, “Pəsamoro nəsau'ro'ai'ne' nan sa'ne Kiyarari ko' amə' ko! ⁸ I'ri kasa ken si umaimu kon tau'ne to' usaurokə eta seri?

⁹ Təron kon sa'ne uye'pi'sa' man ko, Pa'tiya winipai, Metiya winipai, miri awonsi'ki Eran winipai, miri awonsi'ki təron kon kanan Me'sa'po'temiya, Isutiya, Ka'pa-to'siya, Pontas, Eisa Məre'pə, ¹⁰ Pərekiya, Panperiya, Isi', Ripiya miri awonsi'ki Ron piyaworo' nan ni uye'sa' man ko, Esuwerə amə' miri awonsi'ki Esuwerə amə' pen e'tane, Esuwerə amə' napurine apurinin nan. Təron kon kanan Kəri' winipaino kon miri awonsi'ki Arepiya winipaino kon, e'tane si umaimu kon tau'ne to' usaurokə eta'nokon, eke ri Papa nəkupə'pə ekareei pi'!" ta'pə to' uya. ¹² Tanporon kon usewansiuka'pə, i'tu təuya'nokon pəra iyese pi'. “I'ri ekamanin pe seri esi'?” tukai' to' usekama'popitə'pə.

¹³ E'tane təron kon uta'kiri'pə to' pi' to' sapema pe ri. “To' e'taripasa' man,” ta'pə to' uya.

Pi'ta Uya Itekare Ekama'pə

¹⁴ Miri a'tai, Pi'ta e'mə'sa'ka'pə 11 pan kon tətonpa ton pokon pe, anpisin ka'pon amə' koro'tau, miripan usaurokə'pə eke pe, “Utonpa ton, Esuwerə amə' təron ni pata wini'nan miri awonsi'ki Surusiran po təkukomansan, arəne etati! I'ri ta e'kwa pe seri e'ku'sa' tukai' ekama uya. ¹⁵ Ipoken pəra ri iusenuminka kon ina e'taripasa' tukai'. Awanakui' ri mari pata man, ⁹ a'kəra' ri mari. Inə' e'taripa pəra ri iyese miri a'tai. ¹⁶ E'tane pu'kena' Isowerə nekama'pə rə'pə uta'ku'ti seri,

¹⁷ “Papa uya se kasa tasa': Se ton kupə uya miri non weyu u'matə a'tai:

Uya'kwarə enno'to' uya oton tanporon kon pona.

§ 2:1 E'sotas 23:16; 34:22; Ripaiti'kas 23:15-21; Isu'taronomi 16:9-12 †† Penti'kas—To' Epoi Iti'pə Weyu Rə'pə pe, 50 pe wəi təpo Esuwerə amə' amərasa' ti'kiyari kon a'nai' akə'pəsa' anəmə təuya'nokon weyu pi'. ††† maimu, miri pe pəra ani Kiri' maimu yau.

Imu kon miri awonsi'ki iyensi kon amə' uya umaimu ekamato' oton,

moineri'san enu uta'kwakasa' uya ento' oton, miri awonsi'ki kiiyi' amə' e'ne'pi'to' oton.

¹⁸ Miri riken pe pəra, upoitorə ton, warawoti'si amə' miri awonsi'ki uri'sami'si amə' pona

uya'kwarə enno'to' uya oton ni mari, miripan kon uya umaimu ekamato' oton.

¹⁹ A'kwarəpi'nin ku'to' uya oton ka' yau, miri awonsi'ki i'tuto' ipi' non po kanan.

Miri a'tai, miri yau mən e'to' oton, apo' miri awonsi'ki ipun pe ikirisin e'to' oton.

²⁰ Wəi enu ewarumanto' oton, miri awonsi'ki kapəi usuitato' oton mən kasa.

Eke ri, miri awonsi'ki wakə ri Itepuru Weyu uyepə rawiri tanporo seri ton e'ku'to' oton.

²¹ Inə' ri kəri ri Itepuru ekama'ponin nə'pə təpi-ka'tinin pe,

epika'tito' oton tasa' iya,' † ta'pə rə'pə Isowerə uya.

²² "Imiri'nokon Esuwerə amə', seri umaimu etati'! Pəse ri Sises, Nasare' pon, i'koro'tau'nokon iyese'pə Pa-pa nennoko'pə. Tu'kan ni eke Papa tərawasooi, a'kwarəpi'nin, miri awonsi'ki i'tuto' ipikiri ri ku'to' pe iya iyena'nokon. Papa uya enpoika'pə iyena'nokon inkupənə wini, Papa nennoko'pə tukai' i'tu kon pa, mi'tuyatəi'ne' kasa ri. ²³ Pena ri Papa uya iku'sa' esi'pə iyena'nokon ituto' pe tūuya, miripan tərə'pə auya'nokon iri ton ena' to' uya kurusu' pona ipokapi'to' pe, iyeri'to' pe. ^{††24} E'tane Papa uya i'mə'sa'ka'pə eri'ni-to' meruntirə apai, eri'nito' uya a'sisa' ko'manəkə na-mai'. ^{‡25} Pena Tepi' uya Itepuru maimu ekama'pə,

"Papa, Itepuru ene uya inke ri upiyau.

Miri uriya', usi'nəkə pen.

²⁶ Miri pe iyese pi', pori' pe uyewan yau esii'ma, uye-sen uya epori'mato' enpoika.

Ayapuri uya, Papa, eri'sa' ri e'tane,

upun uko'mamə te'ku'to' yau,

²⁷ apəne pəra uruwai' yau esi i'se pəra iwesi pi', miri awonsi'ki wakə, uri ipoitorə ukita i'se pəra iwesi.

²⁸ Iko'manse'na utito' e'ma enpoikasa' auya man; pori' pe uku'to' auya oton, apəne pəra tiwi ri upiyau iwesi pi', †

ta'pə Tepi' uya," ta'pə iya.

²⁹ Pi'ta usaurokə'pə tipiyi'se pəra, "Utonpa ton, eke utamokori kon Tepi' erikə'pə, miripan uruwasi esi seri pona ri. ³⁰ Tepi' esi'pə pu'kena', miripan uya Papa uya, 'Ikupə uya kuru ri miri,' tukai' tauro'ka'pə rə'pə si i'tu'pə: tikin ni ipayan amə' tonpa ku'to' oton Papa uya itepuru pe, Papa munki amə' esa' pe, Tepi' esi'pə to' esa' pe kasa, tawon. ^{‡‡31} Miri pe iyese pi', Tepi' uya nin si Kərai ^{‡‡} e'mə'sa'kato' oton i'tusa' tūuya pi' ekama'pə,

† Isowerə 2:28-32 †† 2:23 Ma'siu 27:35; Ma' 15:24; Ūru' 23:33; Isaan 19:18 † 2:24 Ma'siu 28:5-6; Ma' 16:6; Ūru' 24:5 †† Eren 16:8-11 †† 2:30 Eren 132:11; 2 Sanwerə 7:12-13 ††† Kərai (Kiri' maimu yau), miri pe pəra Me'saya (Ipuru maimu yau), asa'ri ri mari iyese, Papa Nanəmənə ta e'kwa pe; v. 36 kanan.

uruwai' yau iko'manto' oton pen ni, miri awonsi'ki ipun ukita pen ni, tukai'.

³² "Pəse ri Sises, iyeri'sa' rə'pə i'mə'sa'ka'pə Papa uya. Ina si iya'kiron kon nə'san uya iye'mə'sa'kasa' ene'pə.

³³ Papa uya eke pe kuru ikupə'pə, miripan ereutanə'sa' iya tenwo'netə wini, miripan uya apiyo'ma'pə ta'kwarə enno'to' pe iya təpoitorə ton pona, təusaurokə'pə awiri ri. Sises uya si eke pe kuru ri ina repasa' Wakə A'kwarə ke menyatəi'ne' miri awonsi'ki metayatəi'ne'.

³⁴ Tepi' enu'sa' pəra iyese təpun yau Epən pona, e'tane Tepi' uya ta'pə,

"Itepuru uya ta'pə uyepuru pi';

"Uyenwo'netə winikəi' ereutatənə'ki Itepuru pe iwesi pa,

³⁵ apəne iyeyaton non entai iwesi pa iku'tane uya to' esa' pe iwesi pa," ††

tasa'.

³⁶ "Imiri'nokon miri awonsi'ki tanporo ri Esuwerə amə' uya i'tu i'se esi i'napai ri kuru iyese tukai': Pəse ri si Sises inwini'pə kon ku'sa' Papa uya man Itepuru pe miri awonsi'ki Kərai pe," ta'pə Pi'ta uya.

³⁷ Ka'pon amə' uya seri etasa' a'tai, ipan pe to' ewan poka'pə iya, miripan kon uya Pi'ta miri awonsi'ki itonpa ton ekama'po'pə, "Ina tonpa ton, i'ri ken si kupə ina uya seri?" ta'pə to' uya.

³⁸ Pi'ta uya to' maimu eikə'pə, "Imiri'nokon tikin pa'ne me'atəi'ne' kaisa ri amakooi kon apai era'titi', ina uya apa'taisimato' kon pe Sises ese' yau amakooi kon pi' usentu'man nito' pe, miripan uya Wakə A'kwarə ke irepa kon miri. ³⁹ Papa uya təusaurokə'pə kupə miri ipi'nokon, apayan kon nə'san pi', miri awonsi'ki sunwaron kon pi' niri, tanporon kon Itepuru, itese' pi' e'ni-to' Papa nəki'manə ton pi' ri niri," ta'pə Pi'ta uya.

⁴⁰ Miyari ri Pi'ta usaurokə'pə to' emiya'pontinin pe, "Epika'titi' iri ton seri a'taino kon piyapai," ta'pə iya.

⁴¹ Pi'ta maimu apurinin nə'san pa'taisima'pə enno'sa' kon uya, miripan 3,000 kaisaron kon ena'pə to' tonpa pe.

⁴² Inke ri tenupato' kon awiri kuru ri to' e'pitu'pə, təusi'nənka kon ke to' amərapitu'pə, to' uta're'tipitu'pə

[§] miri awonsi'ki to' ipəremapitu'pə a'samətə yau.

Enno'sa' Kon Uya I'tuto' Ipikiri Ku'pitu'pə

⁴³ Tu'ke ri a'kwarəpi'nin miri awonsi'ki i'tuto' ipikiri kupə'pə enno'sa' kon uya, miripan pi' tanporon kon enari'nəmə'pə.

⁴⁴ Tanporo Sises apurinin nan amərapitu'pə a'samətə yau, miripan kon e'reparitu'pə

tanporon ke ri tətonpa kon pokon pe, ^{§†45} miripan kon uya tənono kon miri awonsi'ki timamin kon tonpa kərapo'pomapitu'pə.

Miri epe'pə ke tətonpa kon repa-pitu'pə to' uya i'se iye'to' airi. ⁴⁶ Wəi kaisa ri to' amərapitu'pə Esuwerə amə' use'mato', ipəremato' iwə' pə'kə ta', tanporo tamərapisə to' uta're'tipitu'pə

tiwə' kon tau'ne pori' pe, aməre' pe pəra to' usekan-

††† Eren 110:1 § to' uta're'tipitu'pə; miri pe pəra, to' en-ta'napitu'pə Itepuru enta'na'pə eseru rə'pə yau; miri pe pəra, to' en-ta'napitu'pə Itepuru tenupa'pə kon awiri. §† 2:44 Inkupə'pə 4:32-35

pitu'pæ. ⁴⁷ Papa apuripitu pi' to' esi'pæ, miripan tæron kon ka'pon amæ' esi'pæ pori' pe to' pi'. Wæi kaisa ri Itepuru uya tænkoneka'san ke to' tonpa'ti'pæ.

Pi'ta Uya Ise'mesa' Epi'ti'pæ

3 Tæron ni wæi a'tai, Pi'ta miri awonsi'ki Isaan pokon uti'pæ Esuweræ amæ' use'mato', ipæremato' iwæ' ta' ipæreman weyu a'tai, ko'mamæ pe, 3 a'kæra'.
² Miri yau, ka'pon esi'pæ ise'mesa' iyentu'pæ si'kiron ni to' napitæne "Akoræwan Mæra'ta" tukai' to' nesakæne Esuweræ amæ' use'mato', ipæremato' iwæ' pærorooi mæra'ta na'. Miri yau, to' uya inonkapitu'pæ tæpærataai oton ekama'poto' pe iya ka'pon amæ' tewonsan pi'.
³ Pi'ta miri awonsi'ki Isaan pokon ewontane tæpærataai oton pi' to' ekama'po'pæ iya. ⁴ Pi'ta miri awonsi'ki Isaan uya to'sa ri ene'pæ. "Apæne, ina enki," ta'pæ Pi'ta uya ipi', ⁵ miripan kon ene'pæ iya, pærata ke to' uya tærepa tukai'.
⁶ Pi'ta uya ta'pæ, "Pærata pæra man, e'tane itesa' pe ri e'ai'ne' ke irepa uya: Sises Kærai Nasare' pon ese' yau, e'mæ'sa'ka', miri awonsi'ki asaki," ta'pæ iya ise'mesa' pi'.
⁷ Itenwo'netæ wini itemekon a'si'pæ iya iye'mæ'sa'ka tane, miripan i'ta ton miri awonsi'ki ipæra'kon amæ' ena'pæ pana' pe inke pæra ri. ⁸ Miripan e'sanæmæ'pæ iye'sara'ti'pæ usarin pi'. To' a'kiri iyewomæ'pæ Esuweræ amæ' use'mato', ipæremato' iwæ' ta', iye'sanænpitu'pæ Papa apuripitu' pe. ⁹ Tanporo ka'pon amæ' miri yau te'san uya isari ene'pæ Papa apuripitu' pi', ¹⁰ miripan kæri ri teta'kwanænsen tukai' to' ni'tunæ Akoræwan Mæra'ta tato' yau Esuweræ amæ' use'mato', ipæremato' iwæ' mæra'ta nau te'sen pe ti'tuse, ipan pe to' usewan-siuka'pæ, iye'ku'sa' na'ne' ipi' pi'.

"Sises Uya Ka'pon Epi'tisa'," Ta'pæ Pi'ta Uya

¹¹ Pæse ri si ka'pon uta'sisa' esi'pæ Pi'ta miri awonsi'ki Isaan pokon pi', miripan ka'pon amæ' usewansiukasa' eka'tumæ'pæ to' piya' Saraman Epa'kato' Iya' tato' ya'.
¹² Ka'pon amæ' ensa' Pi'ta uya a'tai, ta'pæ iya to' pi', "Utonpa ton, Esuweræ amæ', i'ri pe iyese pi' iusewan-siukasa' kon seri pi'? I'ri pe iyese pi' ina enpitu' auya'nokon? Tæmeruntiræ kon ke miri awonsi'ki Papa pori'manin nan pe tesi kon pi' ina uya epi'tisa' pen miri. ¹³ Utamokori kon amæ' Epæra'an, Aisi', miri awonsi'ki Seko' e'to' itese' pi' † Papa uya tæpoitoræ Sises ku'sa' eke pe, miripan Paire' piya' inee'pæ auya'nokon iwito' pe iya. Inonka tane iya ri, 'Sises i'se pæra ina man,' ta'pæ auya'nokon Paire' pi'. ¹⁴ Sises esi'pæ wakæ, ipokena' ri e'tane, 'I'se pæra ina man,' ta'pæ auya'nokon. Sises inonkapai Paire' esi'pæ, e'tane ka'pon amæ' wipi'nin næ'pæ enna'pæ auya'nokon inonkato' pe iya. ††¹⁵ Inke ka'pon amæ' uko'manto' sara'tinin næ'pæ wini'pæ auya'nokon e'tane, Papa uya i'mæ'sa'ka'pæ iyeri'sa' apai. Ina esi seri ennin næ'san pe miri awonsi'ki ekamanin nan pe. ¹⁶ Ina miri awonsi'ki pæse ri ka'pon uya Sises apuri uriya' pæse ri

e'mæ'sa'kasa' pana' pe. Sises apuri ina uya uriya', pæse ri ise'mesa' usepi'tisa' tanporon kon pe menyatæi'ne'.

¹⁷ "Imiri'nokon miri awonsi'ki itepuru ton uya seri kupæ'pæ Sises pi' inkupæne kon i'tu auya'nokon pæra iyese pi'. ¹⁸ E'tane pæra ri, Papa uya pu'kena' amæ' auro'kasa' ræ'pæ pena ri awiri seri e'kupæ'pæ, pæse ri Kærai ‡ ekota'mato' oton tawon. ¹⁹ Miri pe iyese pi', amakooi kon inonkati', Papa winikæi' era'titi'. Miri a'tai, Papa usentu'ma ipi'nokon uya tanporo amakooi kon koræka-to' pe. Miri a'tai, wakæ pe ri Papa uya imeruntitanæke kon miri, ²⁰ miri awonsi'ki Kærai, Papa Nanæmæ'pæ enoko iya miri—Sises ri. ²¹ Pæse ri Sises si e'to' oton Epæn po Papa uya tanporon koneka emenna' pe pona ri, pena ri tæusaurokæ'pæ kasa wakæ ton pu'kena' amæ' yai. ²² Apæne pæra Mosi' uya ekama'pæ, 'Papa, Itepuru uya pu'kena', uwaraino anænto' oton itonpa kon ni. Tanporon inekamanæ main awiri me'tæi'. ²³ Kæri ri si pu'kena' maimu awiron pen esi a'tai, Papa uya ima'tanæ'to' oton tæmunki amæ' koro'tapai, ††" ta'pæ Pi'ta uya to' pi'.

²⁴ Miyari ri Pi'ta usaurokæ'pæ, "Seri pe si ne'ku'ai'ne' esi penaro' ri tanporon kon pu'kena' amæ' nekama'pæ Sanweræ esi'pæ si'kiri ri. ²⁵ Papa uya ta'pæ ræ'pæ atamokori kon pi' pu'kena' amæ' awiri tænkunton kuru pi'. To' uya si eporo'pæ, imiri'nokon uya ri niri kanan eporo. Epæra'an auro'ka'pæ Papa uya i'tuti': 'Tanporon kon ka'pon amæ' pærema uya miri apayan næ'san poro,' †† tasa' iya ræ'pæ," ta'pæ iya.

²⁶ Te'nonka pe, Pi'ta uya ta'pæ, "Papa uya, tæron kon piya' ennoko tæuya wapiya kuru, tæni'mæ'sa'ka'pæ, tæpoitoræ ennoko'pæ ipiya'nokon, ipærema kon pe, iri iyese'ru kon tænonkai' iwesi kon pa," ta'pæ Pi'ta uya to' pi'.

Pi'ta Miri Awonsi'ki Isaan Esi'pæ Konsæru Amæ' Piyau

4 Papa ena' use'man nito' tærawasomanin nan, Esuweræ amæ' use'mato', ipæremato' iwæ' erasu ton epuru, miri awonsi'ki Satu'si amæ' uyee'pæ, Pi'ta miri awonsi'ki Isaan pokon ni mari usaurokæ koro'tau.
² Miri a'tai, to' usakorota'pæ se kasa iyese pi', asa'ron kon enno'sa' kon uya ka'pon amæ' enupa esi'pæ Sises e'mæ'sa'ka'pæ pi' teri'sa' apai. Seri enta', iyeri'sa' kon e'mæ'sa'ka ekamanin pe. ³ Pi'ta miri awonsi'ki Isaan a'si'pæ to' uya pariki'si ta'; pata uko'mansa' pi', tæron ni wæi emakæ pæ'kæ pona ri. ⁴ E'tane tu'kan kon ka'pon amæ' uya itekare etaka'sa' esi'pæ, miripan kon uya apuri'pæ, miripan kon e'tonpa'tisa' esi'pæ 5,000 kaisa ri.
⁵ Miri ema'sa' yau, Esuweræ amæ' epuru ton miri awonsi'ki Main pi' enupanin nan amæra'pæ Surusiran pona. ⁶ Miri yau, Anas, Papa ena' use'man nito' tærawasomanin nan epuru pe te'sen esi'pæ, Kaya'pas a'kiri te'san, Isaan, Arisanta miri awonsi'ki tæron kon ni esi'pæ itepuru tonpa ton pe te'san. ⁷ Tæpiya'nokon Pi'ta miri awonsi'ki Isaan nepæ'pæ to' uya to' ekama'popi'to' pe tæuya'nokon, "Nai kasa ikupæ'pæ auya'nokon? Inæ'

† 3:13 E'sotas 3:15 †† 3:14 Ma'siu 27:15-23; Ma' 15:6-14; Uru' 23:13-23; Isaan 19:12-15

‡ Kærai, miri pe pæra Me'saya—Papa Nanæmæ'pæ ta e'kwa pe; v. 20 a'iri ri mari. †† Isu'taronomi 18:15, 18-19 †† Iseneses 22:18; 26:4

meruntirū yau, inū' ese' yau ikupu'pū auya'nokon?" tukai'.

⁸ Miri a'tai, Pi'ta, uta'kwarū'tisa' Wakū A'kwarū ke uya ta'pū to' pi', "Eke ton ka'pon amū' epuru ton, ⁹ seri pe ina ekama'po auya'nokon ise'mesa' epi'tisa' ina uya pi', i'ri kasa isepi'tisa' tukai'. ¹⁰ Seri i'tuti' imiyamoro ka'pon amū' Esuwerū amū'; Nasare' pon, Sises ese' uya pūse ri warawo' epi'tisa' e'mū'sa'kasa' esi ipiyau'nokon. In-pokapitū'pū kon kurusu' pona iyeri'to' pe i'mū'sa'kasa' Papa uya. ¹¹ Papa Maimu uya tasa' na'ne' Sises pi',

"Seri ti' imiri'nokon aminin nan newaruma'ti'pū enasa' man aminin nan uya amito' apon pe kuru,' † tasa'. ¹² Makooi apai epika'tin nito' e'seposa' Sises poro riken, tanporo seri non po inū' ri Papa nūturū'pū pi-ka'tinin wanni pe pūra ri iyese miri," ta'pū Pi'ta uya.

¹³ Itepuru ton usewansiuka'pū, ipiyi'ke' pe pūra Pi'ta miri awonsi'ki Isaan ene tūuya'nokon pi' sepa' nan ni miri awonsi'ki isenupasa' kon pen ni, e'tane to' uya to' to'ka'nūkū'pū Sises a'kiron kon nū'san pe. ¹⁴ E'tane si ka'pon to' nepi'ti'pū e'mū'sa'kasa' ene'pū to' uya to' piyau. Miri a'tai, i'ri ri tato' to' uya pūra iyese'pū Pi'ta miri awonsi'ki Isaan pi'. ¹⁵ Konsū'pū amū' uya to' en-pa'ka'pū tiwū' kon tapai, miripan kon e'sara'ti'pū us-auro'ni pi' tūtonpa kon amū' pokon pe, ¹⁶ "I'ri pe to' kupū seri, tanporon kon Surusiran po tūuko'mansan uya ri tanporo to' nūkupū'pū i'tu, miripan wapu'ti po-ken pūra iyese. ¹⁷ E'tane seri ereutanū'pai iyese iye'ta'nū'kapū wapiya ka'pon amū' koro'tawiri. To' enari'papai'nokon, miri entakasa' auya'nokon a'tai iko-ta'ma kon miri tukai'," ta'pū to' uya.

¹⁸ Miri a'tai, to' kanan ki'makaa'pū to' uya. Ta'pū to' uya to' pi', "Seri tūpo inū' ri kūsau'ro'katū, kūsenu-patū Sises ese' pi'," ta'pū to' uya.

¹⁹ E'tane Pi'ta miri awonsi'ki Isaan pokon uya to' maimu eikū'pū, "Imiri'nokon pe i'tuti', ipoken pe' iwesi kon Papa enu yau, amaimu kon awiri e'ni yau Papa Maimu tentakai'? ²⁰ Ina e'pakapū poken pūra man ina nene'pū ton, miri awonsi'ki ina neta'pū ekamato' tūuya'nokon piyapai," ta'pū to' uya. ²¹ Ipan pe to' enari'pa tūuya'nokon tūpo, Konsū'pū amū' uya to' non-ka'pū. Nai kasa to' kota'mato' tūuya'nokon tukai' to' uya i'tu pūra ri iyese'pū, apūne pūra tanporon kon uya ri Papa apuripitū pi' iye'ku'sa' rū'pū pi'. ²² Warawo' isepi'tisa' na'ne' esi'pū 40 kaisaron entaino ri iwūpiyaa'i.

Pi'ta Miri Awonsi'ki Isaan Pokon Ipūrema'pū

²³ Tūnonkasa' kon a'tai, Pi'ta miri awonsi'ki Isaan ena'po'pū tūtonpa kon amū' koro'ta', ekamase'na tanporon ni use'man nito' tūrawasomanin nan epuru ton eke ton kuru miri awonsi'ki itepuru ton uya ta'pū tūpi'nokon nū'pū. ²⁴ Seri etasa' tūuya'nokon a'tai, to' ipūrema'pū isewan ya' tenai' Papa pi'. "Itepuru, imiri nūkoneka'pū Epūn miri awonsi'ki non miri awonsi'ki parau miri awonsi'ki tanporon ni miri yawon.

††25 Ausaurokū'pū Wakū A'kwarū awiri ina tamokori, ipoitōrū Tepi' poro ri, se kasa tukai':

† Eren 118:22 †† 4:24 E'sotas 20:11; Ne'imaya 9:6; Eren 146:6

"I'ri pi' Esuwerū amū' pen usakorota; i'ri pi' ka'pon amū' e'kama, epoton kon kasa ri?"

²⁶ Kin amū' e'kama,

miri awonsi'ki non esanon ni amūra isipokon pe, Papa, Itepuru miri awonsi'ki inanūmū'pū, Kūrai † ewa'nomase'na,' ††

tukai'. ²⁷ I'napai ri Era' miri awonsi'ki kopūna Ponsiyas Paire' pokon amūra'pū Esuwerū amū' pen ka'pon amū' Esuwerū pon kon pokon pe seri pata yau, wakū ayapiyo' Sises ananūmū'pū ewa'noma pi' te'to' kon pe ekonekai'. ††28 To' amūrasa' tanporon ni imeruntirū miri awonsi'ki iyese'pū awiri iye'ku'to' pe inkupū'pū ku'se'na. ²⁹ Miripan, seri pe si enki, Papa: ina enari'pa to' uya; ina, ipoitōrū ton iku'ki wakū pe, tepiyi'se pūra amaimu ekamato' pe ina uya. ³⁰ Iyemiyatū tinkai' ri usepi'tin iku'ki, wakū ipoitōrū Sises ese' yau," tukai' to' ipūre-ma'pū.

³¹ Tūwipūrema kon tūpo, to' e'nonkasa' a'tai, to' e'to' yau usi'ki'ma'pū. Tanporo to' uta'kwarū'ti'pū Wakū A'kwarū ke, miripan kon uya Papa Maimu ekama'pū tepiyi'se pūra.

Sises Apurinin Nan Esi'pū Amūre' Ton Pen

³² Sises apurinin nan esi'pū tikin ni ri isenuminkato', tikin ni ri itewan. Inū' uya ri uiwano' seri ta pūra ri, e'tane tiwano' kon ke ri te'repasan pe to' esi'pū.

††33 Merunti pe kuru esii'ma enno'sa' kon uya Itepuru Sises e'mū'sa'ka'pū terikū'pū apai ekama'pū, miripan kon pona eke pe ri wakū nonkasa' tanporo to' pona.

³⁴ Inū' ri tekota'masen kuru ri pūra iyese'pū to' koro'tau, kamoro tūmainarū ke, tiwū' ke ri te'san uya ikū'pū'pomapitū'pū, miripan epe'pū rū'pū ne'piti'pū to' uya ³⁵ enno'sa' kon ena', miripan ekanpitū'pū to' uya to' kaisa ri ipūra kuru to' esi'pū tense.

³⁶ Miri kasa si, Isole' esi'pū miri, Ripai pa rū'pū pe te'sen, Sai'pūras po iyentusa' rū'pū, Panapas tukai' enno'sa' kon nesakū'pū (Pori'mapi'nin ta e'kwa pe). ³⁷ Tū-mainarū kū'pū'poma'pū iya, miripan epe'pū nee'pū iya enno'sa' kon ena'.

Ananayas, Ino'pū Sa'paira

5 Ananayas, ino'pū Sa'paira uya kanan tūnono kon kū'pū'poma'pū. ² Itepe'pū tonpa'ka'pū to' uya tūno'pū ya' ri esii'ma tiwano' kon pe iye'to' pe, miripan tonpa'pū nee'pū iya enno'sa' kon ena'. ³ Miri a'tai, Pi'ta uya ta'pū, "Ananayas, i'ri pe iyese'pū iri ri Se'tan †† ewonsa' iyewan ya', kasi pe ri Wakū A'kwarū enku'ti pa, miri awonsi'ki itonpa ri kupū'pū esii'ma ipiyau?"

⁴ Ikū'pū'poma auya wapiya pe' iiwano' pe iyese'pū pen miri? Miri awonsi'ki ikū'pū'poma tūpo, itepe'pū esi'pū iiwano' pe pen ni pe' miri? I'ri pe iyese'pū tūku'sen pen ni kupū'pū auya? Ka'pon amū' pi' pe' kasi

† Kūrai (Kiri' maimu yau), miri pe pūra Me'saya (Ipuru maimu yau), asa'ri ri mari iyese, Papa Nanūmū'pū ta e'kwa pe. †† Eren 2:1-2 †† 4:27 Ma'siu 27:1-2; Ma' 15:1; Ūru' 23:1; Isaan 18:28-29 ††† 4:32 Inkupū'pū 2:44-45 ††† Se'tan—Makoi ese' isakon, Papa eseru ewaruma'tinin ta e'kwa pe.

pe iwe'sa' pe ekama auya e'tane, kasi pe iwe'sa' Papa pi'," ta'pu iya. ⁵ Seri etasa' tūuya a'tai, Ananayas uta'mo'ka'pu eke' pe, miri awonsi'ki ipan pe ri seri etanin nū'san enari'nūmū'pu iye'ku'sa' rū'pu pi'. ¹⁶ Miri tūpo, moine ton warawo' amū' uyee'pu itekepu on-tise'na, miripan enpa'ka'pu to' uya iu'na'tito' pe tūuya'nokon.

⁷ Osorūwau ite'kwa kura' emiya era'tisa' tūpo'ne ri, ino'pu uyee'pu, i'ri e'ku'sa' tukai' i'tu iya pūra iyese'pu.

⁸ Pi'ta uya ekama'po'pu, "Seri riken pe' Ananayas ya' inono kon epe'pu pe ineporo'pu kon?" ta'pu iya.

"Ewai', miri riken itepe'pu," ta'pu iya.

⁹ Pi'ta uya ta'pu ipi', "I'ri pe iyese'pi' Itepu A'kwarū i'tupitū kon pa iyekoneka'pu kon?" ta'pu iya. "Apūne enki, ataan'pu u'na'tinin nū'san ni mari esi moro mūra'ta nau, miri awonsi'ki to' uya ri mari iyenpa'ka miri," ta'pu iya. ¹⁰ Miri a'tai ri, ipiyau ita'mo'ka'pu eke' pe, miripan moine ton warawo' amū' ewomū'pu itekepu ekare'pi'. Itekepu ari'pu to' uya iu'na'tito' pe itaan'pu piyau ri. ¹¹ Miri pi', ipan pe ri Sises apurinin nan miri awonsi'ki tanporon kon seri etanin nū'san enari'nūmū'pu.

Enno'sa' Kon Uya E'ne' Ton Epi'ti'pu

¹² Enno'sa' kon uya tu'kan ni i'tuto' ipikiri miri awonsi'ki a'kwarū'pi'nin kupū'pu ka'pon amū' koro'tau, miri awonsi'ki tanporon kon Sises apurinin nan pe te'san esi'pu pūroroi po, Saraman Epa'kato' Iya' tato' tau.

¹³ Tanporon kon ni esi'pu ipiyi'ke' pe to' koro'ta' enapai pūra, ka'pon amū' uya ipan pe ri to' nama tane. ¹⁴ Miri koro'tau ri, tu'kan kon warawoti'si amū' miri awonsi'ki uri'sami'si amū' uya ri Itepu apuri'pu, miri awonsi'ki to' tonpa pe to' era'ti'pu. ¹⁵ Miri pe iyese'pi', ka'pon amū' uya e'ne' ton nepū'pu, asanta ta' to' nonka'pu to' uya to' e'kwe' po'ne to' apon po'ne ri, Pi'ta uti a'kwarū'pu uya ri to' epi'tito' pe. ¹⁶ Anpin ka'pon amū' Surusiran woi tūuko'mansan uya e'ne' ton, makoi a'kwarū yen ton ni nee'pu, miripan kon usepi'ti'pu.

Enno'sa' Kon Ekota'ma'pu

¹⁷ Miripan Papa ena' use'man nito' tūrawasomanin nan epuru miri awonsi'ki tanporon kon iya'kiri te'san Satu'si amū' tonpa ton ikintato' esi'pu ipan pe to' pi'.

¹⁸ To' uya enno'sa' kon a'si'pu, miripan kon uya to' tūru'pu pariki'si ta'. ¹⁹ E'tane ewarūpi nau, Papa inserūi uya pariki'si mūra'taai a'koka'pu, miripan uya to' enpa'ka'pu. ²⁰ "Esuwerū amū' use'mato', ipūremato' iwū' ta' entanti', ka'pon amū' pi' tanporo seri main ekamatanti' emenna' pe uko'man nito' ekareei," ta'pu iya.

²¹ Pata ema'sa' a'tai, to' ewomū'pu Esuwerū amū' use'mato', ipūremato' iwū' ta' tauro'ka'pu kon awiri ri, miri awonsi'ki to' e'sara'ti'pu ka'pon amū' enupa pi'.

Papa ena' use'man nito' tūrawasomanin nan epuru miri awonsi'ki itonpa ton uye'sa' a'tai, Esuwerū amū' Konsūruūi ton ki'ma'pu to' uya—tanporo Esuwerū amū' epuru ton—to' amūrato' pe. To' uya Esuwerū

amū' use'mato', ipūremato' iwū' erasu pe te'san enoko'pu pariki'si ta' a'sisa' rū'san enpa'kase'na.

²² E'tane to' utisa' pariki'si ta' a'tai, to' eporo to' uya pūra iyese'pu. Miri pi' to' enna'po'pu isekamase'na, ²³ "A'kopi'sa' pe kuru ri pariki'si eporo'pu ina uya iterasu ton ni e'soto'pi'sa' esi'pu mūra'ta nau, e'tane ina uya a'kokasa' a'tai, inū' pūra iyese'pu itau," ta'pu to' uya.

²⁴ Seri tawon eta tūuya a'tai, Esuwerū amū' use'mato', ipūremato' erasu ton epuru miri awonsi'ki Esuwerū amū' use'mato', ipūremato' epuru ton usenu'mere'ma'pu miri, "I'ri ri si e'kupū'pu seri ko? I'ri pe to' esi'pu?" tukai'.

²⁵ Miripan e'tane, ka'pon uyee'pu, "Apūne enti', pariki'si ta' ana'si'pu kon amū' e'soto'pi'sa' use'man nito', ipūreman nito' iwū' tau ka'pon amū' enupa pi'," tase'na. ²⁶ Miri a'tai ri, erasu ton epuru uti'pu tūtonpa ton pokon pe enno'sa' kon ne'se'na. To' ta'kwarūkai' to' inne'pai pūra to' esi'pu, apūne pūra ka'pon amū' uya tūwini kon ti' ke tukai' to' usenari'pa'pu.

²⁷ Enno'sa' kon nepū'pu to' uya Esuwerū amū' Konsūruūi ton piya', Papa ena' use'man nito' tūrawasomanin nan epuru uya to' ekama'popi'to' pe. ²⁸ "E'se'ne' pe ina uya ta'pu ipi'nokon, 'Sises ese' pi' ka'pon amū' kūsenupatū," ta'pu e'tane ri, pata Surusiran emū' wisa' auya'nokon enupan nito' auya'nokon ike ke miri awonsi'ki tūmakooi ke ina esi pūse ri mūnū uriya' ta auya'nokon," † ta'pu iya.

²⁹ Pi'ta miri awonsi'ki itonpa ton uya imaimu eiku'pu, "Papa Maimu awiri ina e'to' pe iyese', ka'pon maimu awiri pen. ³⁰ Papa, ina tamokori ton e'to' itese' pi', Sises i'mū'sa'kanin nū'pu iyeri'sa' apai inwini'pu kon tūpokapi'se yūi pona. ³¹ Papa uya i'mū'sa'kasa' tenwo'netū wini, iku'sa' iya esa' wanni pe miri awonsi'ki pikatinin pe, Esuwerū amū' ra'tinin pe, to' makooi pi' isentu'ma ke. ³² Seri e'kupū ennin nū'san ina, Wakū A'kwarū uya ri niri ene'pu, Papa nūturū'pu tūmaimu awiron kon ena'," ta'pu to' uya.

³³ Seri eta tūuya'nokon a'tai, ipan pe ri to' usakoro'ta'pu, miri awonsi'ki to' ri inwipai to' ena'pu, ³⁴ e'tane Pari'si, Main pi' enupanin nan tonpa, Kamariyerū itese', ka'pon amū' nūnamanū ri e'soto'ka'pu to' piya', "Apūne rū'kwi, kamoro warawo' amū' enpa'kati' aka'ne' pe," ka'se'na. ³⁵ Miripan uya to' auro'ka'pu, "Esuwerū amū', inkupūnū kon ti'tui' e'ti' pūsamoro ka'pon amū' pi'. ³⁶ Pena sa'ne Tiyotas itese' ka'pon esi'pu inū' pe ri e'kupū i'se. Tu'kan kon ni ka'pon amū', 400 kaisaron kon era'ti'pu ipoitorū pe. Iwini'pu to' uya, miripan poitorū ton nū'san e'ta'nūku'pu, miri awonsi'ki i'ri pūra ri iyese'pu. ³⁷ Kūri ri e'ma'pu ta', Isutas, Kiyarari ko' kanan esi'pu, ka'pon amū' ese' menukapi'to' a'tai, miri awonsi'ki ka'pon amū' kanan anin pe iyese'pu. Kūri ri kanan wini'pu to' uya, miripan poitorū rū'san e'ta'nūku'pu. ³⁸ Miri pe iyese'pi', seri pe na'ne' pi' kapai e'ai' ipi'nokon: tiwi pūsamoro warawo' amū' nesii; tiwi to' nūtii. Seri te'ku'sen esi a'tai ka'pon eseru pe, iye'kupū pūra iyese' miri. ³⁹ E'tane Papa winon pe iyese' a'tai, inū' uya ri pūsamoro ereutanūku' pūra ri iyese'. Pa-

† 5:5 Susana 55

†† 5:28 Ma'siu 27:25

pa ewa'noma auya'nokon pe ri iye'to' oton," † ta'pu' iya.
 40 Seri ta iya pi', "Ewai' ri ka'wa," ta'pu' to' uya. En-
 no'sa' kon ki'ma'pu' to' uya, miripan kon ari'po'pitu'pu'
 to' uya, miripan kon uya ta'pu' to' pi', "Sises ese' yau
 kasauro'tau seri tau'po," ta'pu' to' uya. To' utito' pe to'
 nonka'pu' to' uya. 41 Enno'sa' kon uti'pu' Esuweru' amu'
 Konsurui ton piyapai. Pori' pe to' esi'pu', apune para
 Papa pona waku pe ri iyese pi' to' ekota'ma Sises ese'
 wenai. 42 Miri awonsi'ki wai kaisari ri Esuweru' amu'
 use'mato', ipuremato' iwu' tau, ka'pon amu' iwu'
 tau'ne tereutai' para ri, Sises pi' to' enupa pi' to' esi'pu',
 waku itekare ekama pi' to' esi'pu', Sises esi Papa
 Nanumu'pu', tukai'.

7 Kaisaron Kon Utanumu'pu'

6 Miri a'tai, tu'ke ri Sises apurinin nan tu'kanoro
 epiriku'pu'. Kiri' pe tusauoro'san Esuweru' amu'
 miri awonsi'ki patawon amu' Esuweru' amu' pokon pe
 to' e'manenpato' esi'pu', kiyari ke tutonpa kon uri'sa-
 mi'si amu' itaan'pu' ima'tasa' kon ini to' uya pi'. 2 Miri pi'
 si ka'pon amu' amuranuku'pu' 12 kaisaron kon uya tan-
 poron kon Sises apurinin nan, miri awonsi'ki ta'pu' to'
 uya, "Iye'to' pe para iyese miri upona'nokon Papa
 Maimu tekamai' para taron ni pi' e'ni a'tai usekan ni pi'
 ri. 3 Utonpa ton, 7 kaisaron kon ka'pon amu' epoti' i'ko-
 ro'tapai'nokon, i'tunin nan pe kuru ka'pon amu'
 ni'tunon ton, Waku A'kwaru' ke ita'kwaru'tisa' kon, seri
 i'se e'nito' tarawasomanin pe te'ton kon, 4 ipureman pi'
 pari ina e'to' pe ka'pon amu' enupa pi' Papa Maimu
 ke," ta'pu' to' uya.

5 Tanporon kon epori'ma'pu' enno'sa' kon maimu pi',
 miripan kon uya si Si'tipun anumu'pu' Papa Maimu
 apurinin ye' kuru, Waku A'kwaru' yen; Piri' ri kanan to'
 tonpa pe; taron kon Puro'koras; Ni'kanoru; Timon;
 Parumenas; Ne'koras, Antiyo' winon, iyera'tisa' ru'pu'
 Esuweru' amu' tonpa pe. 6 To' uya si pasamoro anensa'
 kon nu'san taru'pu' enno'sa' kon piya', to' puremato' pe
 si to' uya, tutarawasooi kon si ku'to' pe to' uya.

7 Miripan Papa Maimu usekama'pu' miyari ri tu'kan
 kon pi' ri tu'ke ri Sises apurinin nan tu'kanoro
 epiriku'pu' Surusiran po. Use'man nito' tarawasomanin
 nan ni era'ti'pu' tu'ke kuru ri Sises uya enupan nito'
 awiri te'to' kon pe.

Si'tipun A'si'pu' To' Uya

8 Si'tipun, eke ri Papa uya waku nonkasa' esa' miri
 awonsi'ki tameruntiru' kenan uya, eke pe ri
 a'kwarupi'nin miri awonsi'ki i'tuto' ipikiri ri kupu'pu'
 ka'pon amu' koro'tau. 9 E'tane taron kon ka'pon amu'
 Esuweru' amu' usenupato' iwu' tau te'san tonpa ton In-
 onkasa' Kon tukai' tesa'san, Esuweru' amu' pe ri te'san,
 Sairini miri awonsi'ki Arisantiriya winon kon ena'pu'
 ewa'noma pi'. Kamoro miri awonsi'ki Esuweru' amu'
 Siritiya miri awonsi'ki Eisa Mure'pu' winon kon pokon
 pe te'sepose Si'tipun pokon pe to' e'sei'pitu'pu'.

10 E'tane ipoken para ri iyese tato' ipikiri para ri iyese'pu',

† 5:39 2 Ma'kapis 7:19

apune para isauroku' pi' i'tunin pe kuru Iya'kwaru' uya
 iku'sa' ke.

11 Miripan kon uya ama'ai ka'pon amu' anumu'pu'
 eseru'tinin nan pe, "Si'tipun eta'pu' ina uya Mosi' miri
 awonsi'ki Papa sapema pe ri isauroku'pu'," taton kon.

12 Miripan kon uya ka'pon amu', Esuweru' amu' epuru
 ton miri awonsi'ki Main pi' enupanin nan ni tarun-
 ka'pu'. To' uya Si'tipun a'si'pu', miripan nepu'pu' to' uya
 Esuweru' amu' Konsurui ton piya'. 13 To' uya kasi pe ri
 Si'tipun eseru'tisa' tauya'nokon nu'pu' ekama'pu' Kon-
 suru' amu' pi'. "Iyereuta para ri pase ri usauro'ni pi'
 man iri pe use'man nito', ipureman nito' iwu' pi' miri
 awonsi'ki Main, Mosi' winon pi'. 14 Ina uya etasa' man
 ta iya pase ri Sises, Nasare' pon uya seri pata
 ma'tanuku' tawon. Miri awonsi'ki ensima iya uko'man
 ni eseru Mosi' nataru'pu' uyena'nokon," ta'pu' to' uya.

15 Tanporo ense'na iyamerasa' kon Esuweru' amu'
 Konsurui ton iwu' ta' uya enpitu'pu' itemu' poi ri, miri-
 pan kon uya itemu' ene'pu' inseru' emu' kasa ri.

Si'tipun Uya Esuweru' Amu' Konsurui Ton Auro'ka'pu'

7 Miri a'tai, use'man nito' tarawasomanin nan epu-
 ru uya Si'tipun ekama'po'pu', "Inapai ri pe' ka'pon
 amu' nusauoro'ai'ne' ipi' esi?" tukai'.

2 Si'tipun uya imaimu eiku'pu', "Miri'nokon, tana-
 masan itepuru ton, apune etati'. Papa usenpoika'pu'
 Epura'an piya' Me'sa'po'temiya po Eran pona iti rawiri.
 3 'Apata'se' miri awonsi'ki itonpa ton ininki, itiki miri
 non sekamayai'ne' ya', † ta'pu' Papa uya ipi'.

4 "Miripan uya Karatiya pon kon nimi'pu'. Eran po
 iyepatama'pu'. Iku'pune uma'ta'pu' tau'po, Papa uya en-
 noko'pu' seri mako'manyatui'ne' ya'. 5 E'tane intarune
 pe te'sen itimamin tusa' iya para iyese'pu', e'tane Papa
 usauroku'pu' iku'to' pe uya tukai', 'Miri, miri awonsi'ki
 apayan nu'san, Esuweru' amu' uya non epoto' oton.'
 Miri a'tai, imure para Epura'an esi'pu'. 6 Miri tau'po, Pa-
 pa usauroku'pu', 'Apayan nu'san, Esuweru' amu' e'to'
 oton ka'kuran pe taron kon pata yau. Miri yau, tapiyo'
 kon pe to' e'tane, to' kota'mato' oton to' uya 400 kaisa
 ri wapiya, 7 e'tane uri uya miri eke pata kota'mato'
 oton. To' epa'kato' oton miri eke pata yapai, seri pata
 ya' uyapuripi'se'na,' † ta'pu' Papa uya. 8 Miri a'tai, Papa
 uya Epura'an auro'ka'pu' tanporo warawo' amu' uya
 tayan kon pi'pi puturukapi'to' pe, tamunki pe to' esi
 ekamanin pe. Miri a'tai, Aisi', Epura'an mu entu'pu', 8
 kaisa ri wai tau'po, itun pi'pi puturuka'pu' iya. Miri tau'po,
 Aisi' mu, Seko' entu'pu', miripan yun pi'pi puturuka'pu'
 iya. Seko' uya niri 12 kaisaron kon tamunki amu' yun
 pi'pi puturukapi'pu'. ††

9 "Isole' esi'pu' to' tonpa pe. Irunan ni ikinta'pu' Isole'
 pi', miripan kon uya ikuru'po'poma'pu' Isi' yawon kon
 pitoru' pe. E'tane Papa esi'pu' iya'kiri, †††10 miripan uya
 ipika'ti'pu' tanporo ewankamanin apai. Isole' repa'pu'
 iya ipu'ketu' ke, miripan uya iku'sa' esi'pu' waku pe kin

†† Iseneses 12:1 † 7:4 Iseneses 11:31; 12:4 †† 7:5 Iseneses
 12:7; 13:15; 15:18; 17:8 †† Iseneses 15:13-14; E'sotas 3:12 †††
 7:8 Iseneses 17:10-14; 21:2-4; 25:26; 29:31—35:18 ††† 7:9 Isene-
 ses 37:11-28; 39:2, 21

Peero ewakiri pe. Miri a'tai, Peero uya Isole' kupu'pu tanporo Isi' miri awonsi'ki tupa'tase' epuru pe. †

11 "Miri a'tai, iwankan uta'mo'ka'pu tanporo Isi' miri awonsi'ki Kenan pata pona. Miri a'tai, ka'pon amu' apu'kaa'pu iwan pi', utamokori kon amu' ri enta'nato' ipi' pu'a iyese'pu, miripan uya eke ri ewankamanin nee'pu. ††12 Seko' uya eta'pu, 'Kiyari esi Isi' po,' tawon, miripan uya tumunki amu', utamokori kon amu' en-noko'pu kiyari ennase'na. 13 Iyakon ite'kwa pe to' utisa' a'tai, Isole' usekama'pu tui ton pi'. Miri a'tai si, Peero uya Isole' tonpa ton i'tu'pu miri. ††14 Seri tupo, Isole' uya tumaimu ennoko'pu tukupunu uye'to' pe tanporo tatonpa ton pokon pe Isi' pona. 75 kaisa ri tanporo to' esi'pu. ††15 Miri a'tai, Seko' uti'pu Isi' pona, miripan uma'ta'pu. Imunki amu' ri niri uma'tapitu'pu miri yau. ††16 To' ekepu nee'pu to' uya Si'ken pona, miripan kon u'na'tipitu'pu to' uya Epura'an ne'ma'pu yau Amoru' munki amu' wini, Si'ken po. ††

17 "A'ko pe iweyu uyeru koro'tau, Papa uya tusauroku'pu ku'to' pe Epura'an pi', tu'ke kuru utonpa kon amu' epansa' esi'pu. 18 Miri a'tai, taron ni kin, Isole' i'tunin pen ena'pu Isi' epuru pe. †††19 Kuri ri e'kupu'pu to' wanmura iri pe to' ma'tanuku pi', uri'nokon tamokori ton kota'ma'pu to' uya. To' apiyo'ma'pu to' uya tentusan mre amu' eno'mato' pe to' uya, to' uma'tato' pe. †

20 "Miri koro'tau, Mosi' entu'pu. Waku pe ru'kwi iyese'pu, mre e'pi'to' kasa pu'a. Osoruwau kapu' to' uya imainanpa'pu ikupunu iwu' tau. ††21 To' uya enpa'kanu'sa' a'tai, Peero ensi uya anumu'pu, miripan emo'ka'pu iya tumre kasa kuru ri. †††22 Mosi' usenupasa' esi'pu tanporo Isi' pon kon eseru yau. Imaimu, miri awonsi'ki inkupunu esi'pu merunti pe.

23 "40 kaisa ri iwapiyaa Mosi' enasa' a'tai, tatonpa ton ka'kuranpa pi' iye'kupu'pu. 24 To' tonpa Esuweru pon wipitu' Isi' ko' uya ene'pu iya, miripan uti'pu Esuweru pon pika'tise'na. Miripan e'ma'pu Mosi' uya, Isi' ko' tu'wise. 25 Mosi' usenuminka'pu tatonpa ton uya tu'to'ka'nuku tukai' Papa uya tuku'sa' to' pika'tinin pe tukai', e'tane to' uya ito'ka'nuku pu'a iyese'pu. 26 Miri ema'sa' yau, Mosi' uya asa'ron kon Esuweru pon kon epanta'ma ene'pu, to' epanta'ma ereutanuku i'se iyese'pu. Ta'pu iya to' pi', 'Warawo' amu' isitonpa pe iwesi kon miri. Itonpa ku'wipitu', ta'pu iya to' pi'.

27 "E'tane warawo' tatonpa wipi'nin uya Mosi' a'tu'ma'pu, Inu' uya iku'sa' ina epuru pe, miri pe pu'a ina eseru aimenkanin pe? 28 Uwipai pe' iwesi Isi' ko' wini'pu auya kasa ko'mamiyau?' tai'ma. 29 Mosi' uya miri etasa' a'tai, iyapuru'pu Metiyan pona. Miri yau, iko'mamu'pu ka'kuran pe. Miri yau, asa'ri imu'ta'pu. †

30 "40 kaisa ri wapiya tupo, inseru usenpoika'pu Mosi' piya' yu' epo'ti yau, rimono' tau, a'ko pe Sainai Wupu piyau. 31 Miri ensa' tu'uya a'tai, ipan pe isewan-

siuka'pu yu' epo'ti pu'a iyese'pi'. A'ko pe iwini'ku' ito' koro'tau, Papa maimu eta'pu iya: 32 'Papa uri, atamokori kon Epura'an, Aisi', miri awonsi'ki Seko' e'to' itese' pi'.' ††† Mosi' enari'numu' e'tititi'ka'pu, inenpai pu'a. 33 Miri a'tai, Papa uya ta'pu ipi', 'Asapatooi imo'kaki! Miri iye'mu'sa'kasa' na'ne' yau esi waku pe. 34 Umunki amu' ekota'ma ensa' uya man Isi' po. To' a'numu' etasa' uya man. Miri pi' uye'sa' man to' mo'kase'na. Inke pu'a isi'ki; iyennoko uya seri Isi' pona' †† ta'pu iya ipi'.

35 "Pu'e ri Mosi' Esuweru amu' newaruma'ti'pu, Inu' uya iku'sa' ina epuru pe, ina eseru aimenkanin pe? ta'pu ipi' ru'pu, kuri ri ennoko'pu Papa uya to' epuru pe, to' pika'tinin pe niri, inseru wini isenpoikasa' ru'pu yu' yau. †††36 Mosi' kuri ri utamokori kon amu' anin nu'pu inni Isi' apai, a'kwarupi'nin miri awonsi'ki i'tuto' ipikiri ri kupu'pu iya, Papa uya imeruntai tusa' esi'pu. Miri ton kupu'pu iya Isi' po, Isuweyu Parau kau miri awonsi'ki rimono' tau niri 40 kaisa ri wapiya yau. ††

37 "Pu'e ri Mosi', Esuweru amu' auro'kanin nu'pu, 'Papa uya pu'kena' anunto' oton i'koro'tapai'nokon uwaraino,' tawon nu'pu. †††38 Pu'e ri Mosi' esi'pu to' koro'tau rimono' tau. Inseru, Papa winon uya auro'ka'pu Sainai Wupu po. Main, uko'man nito' ipi' ekama'pu iya ipi'. ††

39 "E'tane utamokori kon amu' uya apuri pu'a iyese'pu. To' uya inurunpa'pu. Tewan kon yau, enna'popai to' esi'pu Isi' pona. 40 Eran auro'ka'pu to' uya, 'Papa tato' ipi' pe ika'sa' inkoneka', uyanin kon pe te'ton. Pu'e ri Mosi', une'nin nu'pu kon Isi' apai e'tane, i'ri pe ri nawon iyese'pu tukai' ina uya i'tu pu'a man! ta'pu to' uya. 1841 Miri a'tai, to' uya papa tato' pe ipi' ika'sa' koneka'pu paka mre kasa, tause'mato' kon nee'pu to' uya ipiya', miripan kon userenka'pu, to' umanumu'pu tunkoneka'pu kon nama tu'uya'nokon ekamanin pe.

1942 E'tane Papa usakorotasa' era'ti'pu to' piyapai, apu'e pu'a papa tato' ipi' ika'sa' konekasa' to' uya wena. To' nonka'pu iya to' ipuremato' pe wai enu, kapu', miri awonsi'ki siriki amu' pi'. Seri e'menukasa' esi'pu pu'kena' karetaai yau:

"Esuweru amu' ru'kwi, seri iuse'mato' kon nepu auya'nokon pu'a iyese'pu uyena'

40 kaisa ri wapiya rimono' tau iwesi kon a'tai.

43 Papa tato' pe ipi' ika'sa' More' iwu' apitu'pu auya'nokon,

siriki pe ika'sa' ka'pon amu' nesakunu Re'pan tukai'. Ika'sa' iwipuremato' kon ipi'.

Miri pe iyese'pi', iyenno'to' uya 'nokon oton inni' 20 Paperan enta'.

44 "Utamokori kon amu' piyau Papa uya amuranu'nito' ita' esi'pu rimono' tau. Iyekonekasa' esi'pu Mosi' pi' Papa nekama'pu awiri. Ikonekato' ipi' pe tunene'pu kasa. 2145 Utamokori kon amu' uya miri amuranu'nito' ita' eporo'pu tukupunu kon wini, miripan ari'pu to' uya ta'kiri'nokon Isa'suwa a'kiri tauti kon a'tai non mo'kai'.

† 7:10 Iseneses 41:39-41 †† 7:11 Iseneses 42:1-2 † 7:13 Iseneses 45:1-16 †† 7:14 Iseneses 45:9-10, 17-18; 46:27 †† 7:15 Iseneses 46:1-7; 49:33 ††† 7:16 Iseneses 23:3-16; 33:19; 50:7-13; Isa'suwa 24:32 ††† 7:18 E'sotas 1:7-8 † 7:19 E'sotas 1:10-11; 22 †† 7:20 E'sotas 2:2 ††† 7:21 E'sotas 2:3-10 †† 7:29 E'sotas 2:11-15; 18:3-4

††† E'sotas 3:6 †† 7:34 E'sotas 3:5, 7-8, 10 †† 7:35 E'sotas 2:14 ††† 7:36 E'sotas 7:3; 14:21; Nonpa 14:33 ††† Isu'taronomi 18:15, 18 ††† 7:38 E'sotas 19:1—20:17; Isu'taronomi 5:1-33 18 E'sotas 32:1 19 7:41 E'sotas 32:2-6 20 Emos 5:25-27 (LXX) 21 7:44 E'sotas 25:9, 40

Miri non mo'ka'pu to' uya taron kon ka'pon amu' ena-pai. Papa uya to' ainnpa'pu Esuweru amu' uya non mo'kato' pe. Iko'mamu'pu miri pata yau Tepi' weyu e'seporo pona ri. ¹⁴⁶ Kuri ri Papa ewakiri pe iye'sa' ru'pu, miripan uya Papa ekama'po'pu iuti amito' pe tuya tumiri pe. ¹⁴⁷ E'tane Saraman uya kuru iuti ami'pu. †

⁴⁸ "Miripan e'tane, Papa esi eke pe ka'pon nami'pu tau tukomansen pen. Pu'kena' amu' tonpa uya tasa',

⁴⁹ "Epan esi uyapon pe, non esi u'ta apon pe.

I'ri warai iuti ami auya'nokon uiwu' pe?

ta Itepuru uya.

Miri pe para nai yau umoronka'to' pata'se' esi?

⁵⁰ Unkoneka'pu ton pen pe' se ton tanporon ni?' ††

⁵¹ "Imiri'nokon iri ton ni, sa'man ton ni iyewan kon!

Imiri'nokon e'makoima atamokori kon amu' esi'pu kasa. Iko'mamu' kon Waku A'kwaru ewaruma'ti pi'.

⁵² Atamokori kon uya wapiyaro' kon pu'kena' amu' kota'ma'pu. To' uya ri Ipokena' Ka'pon uyeru eka-manin nan ta'ka'pu. Seri pe si eparanka'pu auya'nokon iteyaton non ena' to' uya iwito' pe. ⁵³ Imiri'nokon uya Papa Maimu eporo'pu miri, Papa ntu'ru'pu atamokori kon ena'. Inse'u amu' uya miri tu'ru'pu atamokori kon ena'. Miri e'tane, iyawiri para iwesi kon," ta'pu Si'tipun uya to' pi'.

Ti' Ke Si'tipun Wini'pu To' Uya

⁵⁴ Esuweru amu' Konsuru'i ton uya puse ri Si'tipun maimu etasa' a'tai, ipan pe to' usakorota'pu. Miri a'tai, to' uya tui kon kititii'ma'pu, ipan pe tusakorota kon pe. ⁵⁵ E'tane, Si'tipun uya eke pe Waku A'kwaru eposa' esi'pu, ka'ta' tenu tu'ru'pu iya. Miri a'tai, Papa a'kwarii ene'pu iya. Miri a'tai, Sises e'mu'sa'kasa' ene'pu iya Pa-pa enwo'netu' wini. ⁵⁶ "Apane enti', Papa uya Epan mura'taai a'kokasa'! Sises e'mu'sa'kasa' esi Papa enwo'netu' wini!" ta'pu Si'tipun uya.

⁵⁷ Eke pe to' uki'pini'pu. Tanporo to' uti'pu itekare pi', temiyatu kon tui'pu to' uya tupa kon pona imaimu eta tuya'nokon namai'. ⁵⁸ To' uya tui'si'se enpa'ka'pu pata yapai, miripan kon e'sara'ti'pu eke ton ti' ma'kiri pi' ipona, iwini'pu to' uya. Ka'pon amu' iwinin nan uya tapon kon pu'ro'pon kan-ka'pu, miripan nonka'pu to' uya non pona moineri'pi, Saaru piyau.

⁵⁹ Ti' ke to' uya twini koro'tau, Si'tipun ipurema'pu, "Uyepuru, Sises, uya'kwaru anunki!" ta'pu iya.

⁶⁰ Tese'mu po ita'mo'ka'pu, eke pe iyipurema'pu, "Uyepuru, to' ka'kota'mai to' uya uwini pi'!" ta'pu iya. Miri ta tupo, iyeriku'pu.

8 Saaru esi'pu miri yau iwiti' ri ta pi'.

Saaru Uya Sises Apurinin Nan Kota'mapitu'pu

Miri a'tai, ka'pon amu' e'sara'ti'pu ipan pe Sises apurinin nan kota'ma pi' Surusiran po tukomansan.

† 7:45 Isens 3:14-17 †† 7:46 2 Sanweru 7:1-16; 1 Kuro'no'kuru 17:1-14 ‡ 7:47 1 Kin Amu' 6:1-38; 2 Kuro'no'kuru 3:1-17 †† Aisaya 66:1-2 ‡ 7:51 Aisaya 63:10

Miri a'tai, tu'kan kon Sises apurinin nan apuru'pu Isutiya miri awonsi'ki Sameriya pona. Enno'sa' kon niken e'ninsa' esi'pu Surusiran po. ² Papa uya tasa' kasa warawo' amu' uya Si'tipun u'na'ti'pu, eke pe tu-ta'kwarukai' to' ukaramu'pu iwenai.

³ Miri koro'tau, Saaru e'sara'ti'pu Sises apurinin nan ma'tanuku pi'. Iyewonpitu'pu iuti kaisa ri'ne, warawo' amu', uri'san amu' niri Sises apurinin nan tui'pu pariki'si ta'. †††

Piri' Uya Itekare Ekama'pu Sameriya Po

⁴ Sises apurinin nan, ka'pon amu' nainnpa'san Surusiranapai uti'pu pata kaisa ri waku Sises ekareei ekama pi'. ⁵ Sises apurinin nan tonpa, Piri' itese' uti'pu Sameriya pata ya', miripan uya miri yau Kurai †† eka-ma'pu ka'pon amu' pi'. ⁶ Miri a'tai, tu'kan kon esi'pu ipan pe Piri' maimu inetapai, wak u'tuto' ipi' inkupunu' ensa' tuya'nokon pi'. ⁷ Makoi ⁸ a'kwaru ton epa'ka'pu ipirorunpitu'pu ma'ka'pon amu' apai. Tu'kan kon ise'mesa' kon, sekentei'pa' nan usepi'ti'pu, apune para Papa uya Piri' ku'sa' wenai to' epi'tinin pe. ⁸ Tu'kan kon ka'pon amu' esi'pu ipan pe pori' pe miri pata yau.

Saiman, Enwoke'

⁹ Miri yau iyese'pu ka'pon, Saiman itese', enwoke', eke pe te'ku'sen miri pata yau. Enwoke' pe tesi wini te'ku'sen pen ni ku'nin pe iyese'pu Sameriya yawon kon tewansiukai'. ¹⁰ Tanporo ka'pon amu' miri yawon kon aiko ton miri awonsi'ki eke ton ni uya apuri'pu. "Puse ri ka'pon esi Papa meruntiru yau," ta'pu to' uya. Eke kuru tukai' ka'pon amu' uya esaku'pu. ¹¹ Apuri pi' to' esi'pu, apune para enwoke' pe tesi ke to' ewansiukapitu'pu iya, inke ri. ¹² E'tane nin si Piri' nekamanu wak itekare, Papa e'to' esa' wanni pe, miri awonsi'ki Sises Kurai ese' ekareei apurisa' to' uya a'tai, warawoti'si amu' miri awonsi'ki uri'sami'si amu' epa'taisima'pu. ¹³ Saiman uya ri niri Piri' maimu apuri'pu. Piri' uya ipa'taisima'pu tupo, ipikiri Saiman esi'pu mi airi ri Piri' uti a'tai. Tiwiri ri Saiman usewansiukapitu'pu, i'tuto' ipi' miri awonsi'ki eke Papa turawasooi Piri' nukupunu tense.

¹⁴ Surusiran pon kon enno'sa' kon uya etasa' a'tai, tu'kan kon Sameriya yawon kon uya Papa maimu apurisa' tawon, to' uya Pi'ta miri awonsi'ki Isaan enoko'pu to' piya'. ¹⁵ To' uya to' eposa' a'tai, to' ipurema'pu to' pona Waku A'kwaru epoto' pe to' uya, ¹⁶ apune para Waku A'kwaru uye'sa' para ri mari iyese'pu to' pona. Piri' uya to' pa'taisima'pu esi'pu Itepuru Sises ese' yau riken. ¹⁷ Miri a'tai, Pi'ta miri awonsi'ki Isaan uya temiyatu kon tu'ru'pu to' pona, miripan kon uya Waku A'kwaru eporo'pu.

¹⁸ Saiman uya ene'pu Papa uya Ta'kwaru tu'ru' ka'pon amu' pona enno'sa' kon uya temiyatu kon tu'ru' to' pona a'tai, parata ke to' repa i'se iyese'pu. ¹⁹ "Urepati' miri ku'nin ke. Miri a'tai, tanporo uyemiyatu tuto' uya ton ipona uya, Waku A'kwaru epoto' pe," ta'pu iya.

††† 8:3 Inkup'pu 22:4-5; 26:9-11 ††† Kurai, miri pe para Me'saya—Papa Nanitu'pu ta e'kwa pe. ‡ Makoi, miri pe para iri, Kiri' maimu yau.

²⁰ Pi'ta uya imaimu eiku'pu, "Iperataai pokon pe auma'ta miri, apune pura iusenuminka pi' Papa winon e'ma auya perata ke tukai!" ²¹ Papa uya iku'sa' pura man i'ri ku'nin pe ina a'kiri seri tarawaso yau, apune pura iyewan esi wakx pe pura Papa pona. ²² Miri pe iyese pi', i'ri pe iusenuminkato' inonka' miri awonsi'ki iwipurema pa Itepuru pi'. Miri a'tai, ipi' isentu'ma uya amakooi eno'mato' pe ikupu i'se iusenuminka'pu na'ne'. ²³ Ii'tu uya wenai ipan pe iyikinta ina pi' tukai', tiwi ri iye'makoima wini," ta'pu iya.

²⁴ Miri a'tai, Saiman uya ta'pu Pi'ta miri awonsi'ki Isaan pi', "Iperemati' upona. Miri a'tai, mukayati'ne' ri e'kupx namai' upi'," ta'pu iya.

²⁵ Pi'ta miri awonsi'ki Isaan uya ka'pon amx' au-ro'ka'pu tupo, Sises i'tusa' tuya'nokon nu'pu pi' itekare ekama'pu to' uya to' pi', Papa winon Sises ekareei, to' e'sara'ti'pu enna'pon pi' Surusiran winikui'. Tauti kon koro'tau, wakx Sises ekareei ekama'pu to' uya ka'pon amx' pi' Sameriya yawon eke iwa ton pata yau'ne.

I'tiyo'piya Kwin Perataai Esa'

²⁶ Inseru, Papa nennoko'pu uya Piri' auro'ka'pu, "Ekoneka' iuti pa wai enu enuku kamisi winikui' Surusiran pino asanta Kesa ponakan ta'," ta'pu iya. (Miri asanta e'nonka'pu miri.) ²⁷ Miripan ekonekasa' uti koro'tau, ka'pon eporo'pu iya miri asanta tau tautisen, eke kuru ri I'tiyo'piya pata kwin perataai esa', Surusiran pona itisa' ru'pu ipuremai'. ²⁸ Iyenna'po a'tai, iyereutasa' esi'pu tukanwa tararan yau. Eke pe pu'kena' Aisaya nomencluka'pu kareta ekama iya esi'pu. ²⁹ Papa A'kwaru uya Piri' auro'ka'pu, "Enta miri tararan piyau a'ko pe e'se'na," tukai'.

³⁰ Miri a'tai, Piri' uti'pu tararan piya', miripan uya eta'pu ekama iya pu'kena' Aisaya nomencluka'pu yau. Piri' uya ekama'po'pu, "Mekamayai'ne' pe' mto'ka'n'an?" ta'pu iya.

³¹ "Kane, ito'ka'nukx uya pura man. Ka'pon uya ri nin enpoika a'tai, ito'ka'nukx uya ri," ta'pu iya. Miripan uya Piri' ki'ma'pu tuiyau iyereutato' pe tukanwa ya'. ³² Se tawon ekama pi' iyese'pu:

"To' uya ari'pu karimeru ari kasa iwise'na. Karimeru mre kasa ti'po' akutane e'pana te'sen, miripan kasa isauroku pura iyese'pu.

³³ Se pe ri iye'ku'to' yau, inu' ri iwenaino' pura iyese'pu. Inu' uya ri ipayan nu'san ekamato' oton pen ni, apune pura non po iko'manto' emo'ka'pu pi'," ^{††} tawon.

³⁴ Kwin perataai esa' uya Piri' ekama'po'pu, "Ekamaki inu' pi' pu'kena' uya imenukasa'; tumiri pi' pe', taron ni pi' ri kati?" ta'pu iya. ³⁵ Miri a'tai, Piri' epiya'ti'pu miri ri iye'menukasa' itekare apai wakx Sises ekareei ke ipana'ti pi'.

³⁶ To' uti koro'tau asanta tawiri, tuna eporo'pu to' uya. "Apune tuna enki! Upa'taisimaki. I'ri niri ken uwa'kutai'no miri apai?" ta'pu iya.

³⁷ Piri' uya ta'pu, "Apuri auya a'tai tanporo iyewan a'kiri, iye'kupx ri," ta'pu iya.

Miripan maimu eiku'pu iya, "Apuri uya seri Sises Kurai esi Papa Mu pe tukai'," ta'pu iya. [‡]

³⁸ Miripan uya tararan ereutanuku'pu. Miri a'tai, asa'ri ri mari Piri' miri awonsi'ki kwin perataai esa' uti'pu tuna ka', miripan pa'taisima'pu iya. ³⁹ To' ekan-waka a'tai tuna kapai, Itepuru A'kwaru uya Piri' ari'pu. Kwin perataai esa' uya ene pura iyena'pu. Miri ri e'tane, iti'pu pori' pe esii'ma asanta tawiri. ⁴⁰ Miri a'tai, Piri' esi ene'pu to' uya itekare ekama pi' Aso'tas po, siya ri pata kaisa ri'ne Sisariya pona ri.

Saarx Eporo'pu Sises Uya
(Inkup'pu 22:2-16; 26:12-18)

9 Miri koro'tau, Saarx usakorotasa' uya, "Sises poitoru ton tu'ka uya," ta'pu. Saarx uti'pu Papa ena' use'man nito' tarawasomanin nan epuru piya' ² tekamanin kareta, Tamaskas pon Esuweru amx' usenupato' iwu' ton ta' epose'na. Seri kareta uya Saarx ku'sa' esi'pu, Ite'ma awiron kon, warawoti'si miri awonsi'ki uri'sami'si a'sisa' ato' pe iya Surusiran pona.

³ Ta'kiron kon pokon pe iti uya pata eporo koro'tau, Tamaskas itese', a'kwa, Epan winon uya iwei'ti'pu.

⁴ Ita'mo'ka'pu non pona. Miri a'tai, main eta'pu iya, "Saarx, Saarx, i'ri pe iyese pi' ukota'ma auya?" tawon.

⁵ Saarx uya ekama'po'pu, "Inu' imiri, Uyepuru?" ta'pu iya.

"Uri Sises, inkota'manu," ta'pu iya. ⁶ "Emu'sa'ka', itiki pata pona. Miri yau iyese miri ayau'ka ton inku'ton pi'," ta'pu iya.

⁷ Ka'pon amx' iya'kiri tautisan e'taku'ka'pu, i'ri tai'ma pura ri; miripan kon uya main eta'pu, e'tane inu' ri ene to' uya pura iyese'pu. ⁸ Saarx e'mu'sa'ka'pu non poi, e'tane i'ri ene iya pura iyese'pu. Miri wenai, to' uya ari'pu itemiyatu pi' ta'sii' Tamaskas pona. ⁹ Osoruwau wai itenu pura iyese'pu. Iyenta'na pura, i'ri ri ensi iya pura iyese'pu.

Ananayas, Itepuru Apurinin

¹⁰ Miri yau iyese'pu Sises apurinin, Ananayas itese'. Ananayas enu uta'kwakasa' koro'tau, Itepuru maimu eta'pu iya, "Ananayas!" tawon.

"Setayai' ri, Uyepuru," ta'pu iya.

¹¹ "Ekoneka', enta Isutas piya', To'saron itese' asanta ta'," ta'pu Itepuru uya ipi'. "Inu' ri mekama'poi' miri yau, 'Ka'pon, Saarx itese', Tarusas winon pe' seri yau nai?' tukai'. Seri a'tai, ipureman pi' man. ¹² Itenu uta'kwakasa' uya ene'pu ka'pon, Ananayas itese' uyepu, temiyatu tuse'na tpona, ennin pe tenato' pe," ta'pu Itepuru uya itenu uta'kwakasa' koro'tau.

¹³ "Uyepuru, tu'kan kon ka'pon amx' uya uyau'ka'pu man, wakx ton Papa nukupu'san ekota'mato' emapu'tisa' iya ipan pe Surusiran po. ¹⁴ Papa ena' use'man nito' tarawasomanin nan epuru ton uya auro'ka'pu

[†] Miri asanta e'nonka'pu miri; miri pe pura, Miri asanta esi ri-mono' ta' e'ma. ^{††} Aisaya 53:7-8

[‡] 37 airon pura iyese miri taron ni imenukasa' ton yau.

iyeto' pe Tamaskas pona iyese' pi' te'san a'sipi'se'na, to' ase'na Surusiran pona," ta'pæ Ananayas uya.

¹⁵ E'tane, "Saaræ piya' enta. Anænsa' uya man uyapiyo' pe, uyekareei pi' Esuweræ amæ' pen, to' epuru ton, miri awonsi'ki Esuweræ amæ' auro'kato' pe iya.

¹⁶ Uri wenai eke pe iyekota'mato' enpoika uya miri itenu ya'," ta'pæ Itepuru uya Ananayas pi'.

¹⁷ Miri a'tai, Ananayas uti'pæ itau iye'to' iuti ta', miripan uya temiyatæ tæru'pæ Saaræ pona. "Utonpa Saaræ, Sises, asanta tau isenpoikasa' ræ'pæ iyena' uya uyeno'sa' man, ennin pe kanan iyena pa, auta'kwaræ'ti pa niri Wakæ A'kwaræ ke," ta'pæ iya. ¹⁸ Miri ta iya pe ri, mo-ro' pi'pi waraino uta'pokæ'pæ itenu ton poi. Ennin pe kanan iyena'pæ. Miri a'tai, iye'mæ'sa'ka'pæ, miri pe ri Ananayas uya ipa'taisima'pæ. ¹⁹ Miripan enta'nasa' ena'pæ pana' pe.

Tamaskas Po Saaræ Uya Sises Ekareei Ekama'pæ

Saaræ uko'mamæ'pæ Sises poitoræ ræ'san piyau Tamaskas po. ²⁰ Miri a'tai ri, itekare ekama pi' iye'sara'ti'pæ, "Sises esi Papa Mu pe," tukai'.

²¹ Tanporo etanin nan usewansiuka'pæ, "Pæse ri pen pe' pæse, Surusiran pon kon kæri ri ese' pokon kon tæ'kataine' pen? Iye'sa' kanan pen pe' se, kamoro a'sipi'se'na, miripan kon ase'na use'man nito' tærawa-somanin nan epuru ton eke ton kuru ena'?" ta'pæ to' uya.

²² E'tane miyari ri tænekamanæ yau merunti pe Saaræ ena'pæ. Papa Maimu wini enpoika pi' iyese'pæ, "Sises esi Kærai † pe," tukai', miripan pi' to' utanpokæma'pæ.

²³ Inke Tamaskas po Saaræ esi koro'tau, Esuweræ amæ' e'kama'pæ iwini pi'. ²⁴ Tæwini pi' e'kamanisa' eta'pæ Saaræ uya. Wæi nai, ewarupi nau niri mæra'ta nau Saaræ enupikiri to' esi'pæ, iwito' pe tæuya'nokon e'tane, to' uya iwini'pæ pen. ²⁵ Inenupanæ ton uya ipi-ka'ti'pæ, ewarupi nau tæpa'kai'. Miri a'tai, eke pa'siki'ti yau si'na' pi' to' uya inu'ti'pæ pata wekupiri euta yai. ‡

Panapas Uya Saaræ Ekama'pæ Surusiran Po

²⁶ Surusiran pona Saaræ epa'kasa' a'tai, Sises poitoræ ræ'san tonpa pe kuru enapai iyese'pæ, e'tane tu'kan kon enari'næmæ'pæ ipi', "I'napai ri pe' ken Sises apurinin pe iyenasa'?" tukai'. ²⁷ E'tane Panapas uya inee'pæ itekare ekamase'na enno'sa' kon piya'. Panapas uya enpoi-ka'pæ to' pi', "Saaræ uti koro'tau Tamaskas e'ma tau, Itepuru ene'pæ iya, miripan uya auro'ka'pæ," ta'pæ iya. Panapas uya niri to' auro'ka'pæ, "Saaræ uya Sises ekareei ekama'pæ enari'mæra Tamaskas pon kon ka'pon amæ' pi'," ta'pæ iya. ²⁸ Panapas maimu apurisa' to' uya wenai, Sises apurinin nan Surusiran pon kon tonpa pe Saaræ ena'pæ, miripan usari'pæ enari'mæra ri Surusiran poro Sises ekareei ekama pi'.

²⁹ Saaræ esi'pæ usauro'ni pi' e'maimu'pi' ni pi' Sises ekareei pi' Esuweræ amæ', Kiri' pe tæusauro'san pokon pe enpoika i'se to' pi', e'tane miyari ri iwini pi' to' e'ka-

† 9:18 Topayas 11:13-15 †† Kærai (Kiri' maimu yau); miri pe pæra, Me'saya (Ipuru maimu yau), asa'ri ri mari iyese, Papa Nanæmæ'pæ ta e'kwa pe. ‡ 9:25 2 Koren 11:32-33

ma'pæ. ³⁰ Tæron kon Sises apurinin nan uya i'tusa' a'tai, ka'pon amæ' e'kamasa' iwini pi', to' uya ari'pæ Sisariya pona, miripan ennoko'pæ to' uya Taræsas pona.

³¹ Miri a'tai, Sises apurinin nan Isutiya, Kiyarari, miri awonsi'ki Sameriya pon kon uko'mamæ'pæ ewanka-manin pæra, inæ' uya ri to' kota'ma pæra iyese wenai. Wakæ A'kwaræ uya to' meruntitanæku'pæ, to' pori'ma'pæ iya ri. Miyari ri Sises apuri pi' tu'ke to' ena'pæ. Miripan kon uko'mamæ'pæ Itepuru nama pi' ri tæuko'mamæ kon kaisa ri.

Ise'mesa' Epi'ti'pæ Pi'ta Uya

³² Pi'ta esi koro'tau utin pi' pata ton kaisa ri'ne, Reta pon kon wakæ ton Papa nækupæ'san ka'kæranpai' iti'pæ. ³³ Miri yau, ka'pon eporo'pæ iya, Eniyas itese'. Te'kwe' poi iye'mæ'sa'ka pæra iyese'pæ, 8 kaisa ri wæipiya ise'mesa' uko'mansa' esi'pæ. ³⁴ Pi'ta uya ta'pæ ipi', "Eniyas, seri pe Sises uya iyepi'ti. E'mæ'sa'ka', iye'kwe' e'mepi'ki," ta'pæ iya. Miri a'tai ri, Eniyas e'mæ'sa'ka'pæ. ³⁵ Tanporo tæuko'mansan Reta miri awonsi'ki Isaran yawon kon uya ene'pæ, to' era'ti'pæ Itepuru Sises winikui'.

Taræ'kas, Eri'sa' I'mæ'sa'ka'pæ Pi'ta Uya

³⁶ Isa'pa pata po, Sises apurinin uri'san esi'pæ, Tapi'ta itese'. Itese' esi'pæ Kiri' maimu yau Taræ'kas, "usari" ta e'kwa pe. Tiwiri ri wakæ ku'nin pe iye'pitæ'pæ, en-tu'manin nan ni pika'ti pi'. ³⁷ Reta po Pi'ta esi a'tai, e'ne' pe tenai', uri'san Taræ'kas erikæ'pæ. Iyeri'sa' ekepu koræka'pæ to' uya, miripan kon uya ka'tawon iuti tau in-onka'pæ. ³⁸ Reta esi'pæ a'ko pe Isa'pa piyau. Sises poitoræ ræ'san uya Reta po Pi'ta esi tukai' etasa' a'tai, asa'ron kon ka'pon amæ' ennoko'pæ to' uya ipiya'. "Inke pæra isi'ki," ta'pæ to' uya ipi'.

³⁹ Miri a'tai ri, iti'pæ Isa'pa pona to' a'kiri. Pata eposa' iya a'tai, to' uya ari'pæ ka'ta', Taræ'kas ekepu piya'. Tanporo uri'sami'si amæ' itaan'pæ ima'tasa' kon næ'san amærasa' esi'pæ ipiyau, ukaran ni pi', pon amæ' Taræ'kas nækonepitæ'pæ enpoikapitæ pi' to' esi'pæ nurine iyese a'taino ræ'pæ.

⁴⁰ Tanporo Pi'ta uya to' enpa'ka'pæ, miripan e'sekun-ka'pæ ipæremai', nurine kanan Taræ'kas enato' pe. Miri tæpo, eke' winikui' iyera'ti'pæ, "Tapi'ta, e'mæ'sa'ka'!" ta'pæ iya. Miri a'tai ri, itenu ton uta'koka'pæ. Pi'ta ene iya a'tai, iye'mæ'sa'ka'pæ ta'mu pona. ⁴¹ Itemiya pi' ta'sii' i'mæ'sa'ka'pæ iya, miripan uya Sises poitoræ ræ'san miri awonsi'ki uri'sami'si amæ' itaan'pæ ima'tasa' kon næ'san ki'ma'pæ, miripan uya nurine inee'pæ to' piya'. ⁴² Miri a'tai ri, mi poro ri te'san ka'pon amæ' uya Isa'pa po eke Papa tærawasooi e'ku'sa' i'tu'pæ. Tu'kan kon uya Itepu-ru apuri'pæ. ⁴³ Pi'ta uko'mamæ'pæ Isa'pa po ka'pon, Saiman itese', o' pi'pi konepi'nin piyau.

Koneriyas, Papa Apurinin

10 Miri yau iyese'pæ ka'pon, Koneriyas itese', Sis-ariya pata po tæuko'mansen, Roman amæ' soisaai epuru ton tonpa pe te'sen, I'tariyan soisa amæ'

tukai' tesa'san kon. ² Tiwiri ri tatonpa ton amutu pe Papa eseru poro iko'mamu i'se te'sen, tiwiri ri entu'manin nan repanin pe iyese'pu eke pe ri, tiwiri ri twipure-masen Papa pi'.

³ Ko'maan pe iwa, 3 a'kura', Papa uya itenu a'kwakasa' uya, kipo'po Papa inseru uye'pu tupa'ya ene'pu. "Koneriyas!" ta'pu iya ipi'.

⁴ Koneriyas uya enari'ke' pe esii'ma ene'pu, "I'ri na'ki i'se me'ai', uyepuru?" ta'pu iya ipi'.

Inseru uya ta'pu ipi', "Papa epori'masa' man entu'manin nan repasa' auya pi', iwipuremasa' pi' tupa'.

⁵ Saiman, Pi'ta tukai' tesa'sen ki'manin nan ka'pon amu' inenno'ki Isa'pa pata pona. ⁶ Saiman ni mari itese' ka'pon, o' pi'pi konepitu pi' te'sen iwu' tau iyese miri, parau e'pi po na'ne'," ta'pu iya.

⁷ Auro'kanin nu'pu inseru uti'pu a'tai, Koneriyas uya asa'ri tupoitoru ton ki'ma'pu. Tikin ni soisa ki'ma'pu iya niri, Papa apurinin, tatonpa pe te'sen. ⁸ Tanporo iye'ku'sa' ru'pu pi' to' auro'ka'pu iya. Miri tupo, Isa'pa pona Pi'ta ki'mai' to' ennoko'pu iya.

Pi'ta Enu A'kwaka'pu Papa Uya

⁹ Pura'po'si a'tai ri, miri ema'sa' yau, pata eporo to' uya koro'tau, Pi'ta enuku'pu ai'tou pan iuti nakapu pona ipuremai'. ¹⁰ Miri a'tai, iwan pe iyese'pu, enta'napai iyese'pu. Iti'kiyari ekoneka koro'tau, Papa uya itenu a'kwaka'pu. ¹¹ Ka' uta'kokasa' ene'pu iya. Kareku waraino u'ti non pona a'kwa' kasa ewa'tisa' asakiri'nan si'na' ke itekun enne'pi'ne ene'pu iya. ¹² Miri yau iye-si'pu ti'tui' pura ri ene amu', iku' amu', miri awonsi'ki iri ton ni toron amu' niri. ¹³ Miri a'tai, main eta'pu iya, "Iyo' tawise enta'naki," tawon.

¹⁴ E'tane Pi'ta uya imaimu eiku'pu, "Uyepuru, miri kupu uya pura man; iri tasa' na'ne' nan ipi' Main uya annin pen uri," ta'pu Pi'ta uya.

¹⁵ Papa uya ta'pu ipi', akon ite'kwa pe, "Waku enta'nan nito' pe Papa nukoneka'pu pi' iri kuka'," ta'pu iya. ¹⁶ Pi'ta uya seri main eta'pu osoruwau ite'kwa, miri pe ri, o' amu' en enuku'pu ka' pona.

Koneriyas Poiru Ton Uya Pi'ta Warinpa'pu

¹⁷ Pi'ta usenuminka koro'tau, "I'ri kuru si ekamanin se ko?" tukai', Koneriyas nennoko'san ka'pon amu' esi'pu enuri'ni pi' mura'ta nau. ¹⁸ To' uya ekama'po'pu, "Moro pe' seri yau ka'pon, Saiman, Pi'ta tato' nai?" ta'pu to' uya.

¹⁹ I'ri ta e'kwa pe seri esi se, ta Pi'ta uya koro'tau, "Osoruwawon kon [†] ka'pon amu' esi iyenpai," ta'pu Ita'kwaru uya ipi'. ²⁰ "E'mu'sa'ka', iu'ti'; tawusenuminkai' pura itiki to' a'kiri. To' enno'sa' uya miri ipiya'," ta'pu.

²¹ "Uri kuri ri anwarinpanu kon. I'ri na'ki pikir uyense'na misi'tu?" ta'pu Pi'ta uya to' pi'.

²² "Koneriyas, Roman amu' soisaai epuru uya ina enno'sa' man," ta'pu to' uya ipi'. "Ipokena' pe te'sen miri awonsi'ki tiwiri ri Papa eseru poro iko'mamu i'se

† 10:9 Isuti' 8:5 †† Osoruwawon; taron ni ton imenukasa' ton uya asa'ron ta; taron ni ton imenukasa' ton uya inonpaai ekama pura iyese.

te'sen; Esuweru amu' uya niri waku kuri ri tato' ipi'. Papa inseru uya auro'ka'pu iuye'to' pe itiwu' ta' auro'ka-to' auya etato' pe iya," ta'pu to' uya.

²³ "Ewai'," ta'pu Pi'ta uya to' pi', miripan uya to' ewon-nuku'pu tupa'ya to' apontii'.

Koneriyas Uya Pi'ta Ereutanuku'pu

Miri ema'sa' yau, Pi'ta e'sara'ti'pu utin pi' to' a'kiri. Isa'pa apai Sises apurinin nan e'sara'ti'pu itonpa pe.

²⁴ Iyema'sa' yau, Sisariya epokaa'pu to' uya. Tatonpa ton akonta awon kon miri awonsi'ki tatonpa ton kuru tamuranu'se Koneriyas esi'pu to' enupikiri. ²⁵ Pi'ta ewomu' koro'tau, Koneriyas uti'pu mura'ta na' ipiya' ata'mo'kai' inama tu'ya ekamanin pe. ²⁶ Pi'ta uya ipi-ka'ti'pu i'mu'sa'ka pi' itemiyatu pi' ta'sii', "E'mu'sa'ka', uri pi' kipuremai, ka'pon ni mari uri, awaraino," ta'pu iya ipi'.

²⁷ Asaurokui'ma iya'kiri Pi'ta ewomu'pu, tu'kan kon ka'pon amu' amurasa' koro'ta'. ²⁸ "I'tu auya'nokon miri Esuweru amu' enta'na pura iyese taron kon Esuweru amu' pen a'kiri, to' ri ka'kuranpa to' uya pura ri iyese to' iwu' ta'. E'tane pura, Papa uya enpoikasa' man uyenu ya' taron kon waku pe inkoneka'san pi' iri tukai' esi namai'. ²⁹ Miri wenai, ukan ka'pon amu' enno'sa' auya a'tai, inke pura ri uye'ni pi' epori'ma'pu. Apune ekama; i'ri pe iyese pi' uki'masa' auya?" ta'pu Pi'ta uya ipi'.

Koneriyas Uya Tene'pu Ekama'pu Pi'ta Pi'

³⁰ Koneriyas uya imaimu eiku'pu, "Asakiri'ne ipata'pu pe wai utika'sa' seri, uiwu' tau ipureman pi' esi koro'tau, ko'maan pe iwa, 3 a'kura', ite'kwanau pura ri, ka'pon a'kwa ipon e'soto'kasa' esi'pu upiyau, ³¹ miripan uya ta'pu, 'Koneriyas, Papa uya iwipuremato' etasa' man, entu'manin nan repa auya niri i'tusa' iya man.

³² Miri wenai, Isa'pa pona Saiman Pi'ta ki'mase'na ka'pon amu' inenno'ki. Saiman ni mari itese' ka'pon o' pi'pi konepitu pi' te'sen piyau iyese miri, parau e'pi po na'ne', ta'pu iya upi'. ³³ Miri a'tai ri, ka'pon amu' ennoko'pu uya iki'mai'. Waku pe ri umaimu awiri iuye'sa' man. Seri pe si ina amurasa' man tanporo Papa uya tentane'nokon, tanporo ri Itepu' uya irepasa' ina auro'kato' auya ike ke ekama auya etase'na. Asauro'ki si," ta'pu Koneriyas uya.

Papa Uya Tanporon Kon I'nanka

³⁴ Pi'ta e'sara'ti'pu to' auro'ka pi', "Seri pe ito'ka'nuku uya, i'napai ri Papa esi tanporo ka'pon amu' i'nankanin pe isi'kaisa ri, ³⁵ tanporon kon ni tamananin nan, ipoken te'sen ku'nin nan anumu' Papa uya, inu' yan pe ri to' e'tane. ³⁶ I'tu auya'nokon, Papa uya tumaimu ennoko'pu Esuweru amu' piya'. Waku itekare ekama'pu iya, waku pe tupo'kon pe uko'man ni emapu'tinin Sises poro. (Sises esi Esuweru amu' epuru pe riken pen, e'tane tanporon kon ni epuru pe iyese.) ³⁷ Tanporon ni e'kupu'pu Isutiya pata poro'ne i'tu auya'nokon miri. Miri ton e'sara'ti'pu Kiyarari po, itekare ekama pi'

‡ 10:34 Isu'taronomi 10:17

epa'taisimapi' ni pi' Isaan esi'pu pata'pu pe. ³⁸ I'tu auya'nokon Sises, Nasare' pon Papa uya Ta'kwaru miri awonsi'ki tumeruntiru turu'pu ipona. Sises utipitu'pu niri wak' kupu pi' pata kaisa ri'ne, ka'pon amu' epitipitu pi' Makoi meruntiru apai. Sises uya seri ton kupu'pu Papa esi wenai tupa'kinin pe.

³⁹ "Ina esi miri tanporo Esuweru amu' pata'se' awiri, Surusiran poro ri, inkupu'pu tunene'pu kon ekamanin pe. To' uya iwini'pu kurusu' pona tupa'kapi'se. ⁴⁰ Miri ri e'tane, nurine iye'to' pe Papa uya i'mu'sa'ka'pu osoruwau wai tupo. Papa uya ka'pon amu' uya ento' pe ikupu'pu. ⁴¹ Tanporon kon uya kuru ene'pu pen; ina riken ennin nan pe anusa' kon uya Sises ene'pu, taron kon ka'pon amu' auro'kanin nan pe ina e'to' pe. Ina iyenta'nasa' kon iya'kiri, ensinin nu'san ni iya'kiri, nurine iyenasa' a'tai teriku tupo, ⁴² kuri ri uya ina auro'kasa' itekare ekamanin pe ina e'to' pe ka'pon amu' pi'. Kuri ri kuri ri Papa Nanumu'pu tanporon kon eseru aimenkanin pe tanporo nurinan kon, iyeri'sa' kon ni niri. ⁴³ Tanporo kareta amu' pu'kena' ton numentuka'pu ka'pon amu' auro'kanin pe ipi' uya seri ekamasa': Inu' ri kuri Sises apurinin pe te'sen uya, tumakooi pi' usentu'man nito' eporo miri itese' poro," ta'pu iya.

Papa A'kwaru U'ti'pu To' Pona

⁴⁴ Pi'ta usauroku koro'tau, ite'kwanau pu'ra ri, Waku A'kwaru u'ti'pu tanporo ka'pon amu' etanin nan pona. ⁴⁵ Isa'pa winon kon, Esuweru amu', Sises apurinin nan, Pi'ta a'kiri iye'sa' kon usewansiuka'pu, apu'ne pu'ra Papa uya Ta'kwaru tusa' pi' Esuweru amu' pen ni pona. ⁴⁶ Taron ni main † yau'ne, Papa apuripitu to' uya, eta'pu to' uya.

Miri a'tai, Pi'ta uya ta'pu, "Inapai ri man wak' pe, pusamoro epa'taisimato' pe iyesi tuna ke. To' uya Waku A'kwaru eposa' man uri'nokon uya eposa' na'ne' kasa ri," ta'pu iya. ⁴⁸ To' apiyo'ma'pu iya to' epa'taisimato' pe Sises Kurai ese' yau, miripan kon uya Pi'ta ekama'po'pu tupa'kau'nokon iko'manto' pe miyari ru'kwi pari.

Pi'ta Epataka'pu

11 Enno'sa' kon miri awonsi'ki taron kon to' tonpa ton Isutiya po tuko'mansan uya, Esuweru amu' pen ni uya Papa ekareei anusa' tawon eta'pu. ² Pi'ta utisa' a'tai Surusiran pona, Esuweru amu' pen yun pi'pu puturuka tawon nan uya isapema'pu miri yau. ³ "Esuweru amu' pen ni piya' iutipitu miri awonsi'ki autare'tipitu to' piyau," ta'pu to' uya Pi'ta pi'. ⁴ Miri pi' nin si tanporo iye'ku'sa' ru'pu pataka'pu Pi'ta uya na'ne' to' pi';

⁵ "Isa'pa pata po ipureman pi' esi'pu. Miripan koro'tau, ka' apai eke kareku waraino a'kwa' kasa ewa'tisa' asakiri'nan si'na' ke itekun enne'pi'ne u'ti ene'pu uya upiya', Papa uya uyenu a'kwakasa' koro'tau. ⁶ Miri yau, tu'kan kon ni ti'tui' pu'ra ri ene amu', ikai amu' miri awonsi'ki iri ton ni toron amu' ri ene'pu

uya. ⁷ Miri tupo, Papa uya uyauro'ka eta'pu uya, 'Pi'ta, iyo' oton tawise enta'na', tawon.

⁸ "Kane, Uyepuru, ikupu uya pu'ra iyesi, apu'ne pu'ra kamoro warai'nan o' amu' ansa' uya pu'ra kuru ri iyesi, tukai' imaimu eiku'pu uya.

⁹ "Akon ite'kwa pe kanan uyauro'ka'pu iya, 'Tri pi' ri iri kikai, tanporon ni Papa nukoneka'pu esi wak' pe.'

¹⁰ Seri e'kupu'pu osoruwau ite'kwa. Miri tupo, ene amu' apon kareku waraino enuku'pu.

¹¹ "Miri a'tai, osoruwawon kon ka'pon amu' uyee'pu itau e'to' iuti airi, Koneriyas nennoko'san upiya' Sisariya apai. ¹² Papa A'kwaru uya uyauro'ka'pu te'ku'ku'mai' pu'ra ri to' a'kiri utito' pe, Esuweru amu' pe pu'ra ri to' e'tane. ⁶ kaisaron kon Isa'pa pon kon utonpa ton uti'pu uya'kiri Sisariya pona. Miri yau, ka'pon iwu' ta' ina ewomu'pu. ¹³ Miripan uya inseru e'mu'sa'kasa' ene'pu tu'ya ekama'pu ina pi', 'Ka'pon amu' enno'ki Isa'pa pona Saiman Pi'ta ki'mai'. ¹⁴ Ekama iya miri, Papa uya tanporo iwu' tawon kon pika'tito' oton, tukai', ta'pu inseru uya ipi'.

¹⁵ "Usauroku e'sara'ti pe ri, Waku A'kwaru u'ti'pu to' pona, wapiya upona'nokon iu'ti'pu kasa. ¹⁶ Miri a'tai, i'tu'pu uya Itepu Sises uya ta'pu ru'pu, 'Isaan uya ka'pon amu' pa'taisimapi' tuna ke, e'tane imiri'nokon epa'taisimato' oton Waku A'kwaru ke,' tawon. ¹⁷ Papa uya miri ri Waku A'kwaru ke to' repasa' uri'nokon repa'pu tu'ya ike ke ri Itepu Sises Kurai apuri'nokon a'tai, inu' pe ken si te'ku'se Papa ereutanuku i'se esi?" ta'pu Pi'ta uya ka'pon amu' Surusiran pon kon pi'.

¹⁸ Seri eta to' uya a'tai, Pi'ta sapemato' tu'ya'nokon ereutanuku'pu to' uya, Papa riken apuripitu'pu to' uya. "Papa uya ken ka'wa Esuweru amu' pen kanan ku'sa' tumakooi kon apai tera'tii' tuko'mansan pe," ta'pu to' uya.

Apurinin Nan Antiyo' Pon Kon

¹⁹ Ka'pon amu' uya Si'tipen wini'pu si'kiri, Sises apurinin nan apurumu'pu Surusiran apai taron ni pata ya'ne, apu'ne pu'ra miri yawon kon ka'pon amu' uya tukota'ma kon pi'. Taron kon to' tonpa ton uti'pu Pini'siya pata ya', Sai'pu'ras opa'wu pona, miri awonsi'ki Antiyo' pata ya'. To' uya Sises ekareei ekama esi'pu Esuweru amu' pi' riken miri ton pata yau'ne. ²⁰ Taron kon Sises apurinin nan esi'pu Sai'pu'ras opa'wu pon kon miri awonsi'ki Sairini pata yawon kon, miripan kon uti'pu Antiyo' pata ya'. Miri yau, itekare ekama'pu to' uya Esuweru amu' pen ni pi', wak' Itepu Sises ekareei. ²¹ Miripan kon pika'ti'pu Papa uya. Itekare ekama pi' to' esi koro'tau, tu'kan kon ni Esuweru amu' pen ni ena'pu Sises apurinin nan pe, miripan kon era'ti'pu Papa winiku'.

²² Surusiran pon kon apurinin nan uya seri etasa' esi'pu, miripan kon uya Panapas ennoko'pu Antiyo' pona. ²³ Pata eposa' tu'ya a'tai, Papa uya eke pe ri wak' nonkasa' to' pona ene'pu iya. Pori' pe iyesi'pu, miripan uya to' pori'mapitu'pu miyari ri Sises apurinin nan pe to' e'to' pe tanporo tewan kon pokon pe.

† main, miri pe pu'ra ani

†† 11:16 Inkupu'pu 1:5 † 11:19 Inkupu'pu 8:1-4

²⁴ Panapas esi'pu wakɛ kuru ka'pon, Wakɛ A'kwarɛ ke ita'kwarɛ'tisa', miri awonsi'ki apurito' ke, miripan uya tu'kan kon ni pika'ti'pu Itepu Sises apurinin nan pe.

²⁵ Miripan tɛpo, Panapas uti'pu Tarɛsas pona Saarɛ epose'na. ²⁶ Miripan uya eposa' a'tai, inee'pu iya Antiyo' pona. Miri yau, Panapas miri awonsi'ki Saarɛ pokon uko'mamɛ'pu tikin ni wɛpiya apurinin nan pokon pe te'sepopi'se, miripan kon uya tu'kan kon ni ka'pon amɛ' enupapitu'pu. Antiyo' po wapiya kuru Sises poitorɛ ton esaku'pu to' uya miri Kɛri'san amɛ' tukai'.

²⁷ Miri a'tai'ne, Sises apurinin nan, pu'kena' amɛ' uti'pu Antiyo' pona, Surusiran apai. ²⁸ Tikin ni to' tonpa, Akapas itese', e'mɛ'sa'ka'pu asauro'se'na. Papa A'kwarɛ uya tauro'kato' awiri ekama'pu iya to' pi', "Eke iwankan uta'mo'kan pi' man tanporo pata emɛ' kaisa ri," ta'pu iya. (Seri e'kupɛ'pu Kɛrautiyas esi a'tai Ron o'no te'san pata ton epuru pe.) ²⁹ Sises pi' enupasa' kon e'kamapɛ Isutiya pon kon tɛtonpa kon repa pi' pɛrata ke. ³⁰ Miripan kon uya ikupɛ'pu, pɛrata enoko'pu to' uya so'si epuru ton ena', Panapas miri awonsi'ki Saarɛ pokon enau.

Pi'ta Epa'ka'pu Pariki'si Tapai

12 Miri koro'tau, Sises apurinin nan kota'ma i'se kin Era' esi'pu, miripan uya soisa amɛ' enoko'pu so'si epuru ton Surusiran pon kon a'sise'na, miripan kon tɛto' pe to' uya pariki'si ta'. ² Era' uya soisa apiyo'ma'pu Isens, Isaan rui wito' pe iya supara ke. ³ Era' uya i'tu'pu Isens wisa' tɛuya a'tai, pori' pe kuru Esuwerɛ amɛ' ena'pu tukai', miri awonsi'ki soisa amɛ' kanan apiyo'ma'pu iya Pi'ta a'sito' pe to' uya iwito' pe kanan. Seri e'kupɛ'pu A'sarutanɛ'sa' Pen Pɛreti Pi' Enta'nan Weyu a'tai. ⁴ Soisa amɛ' uya Pi'ta a'si tɛpo, to' uya ari'pu pariki'si ta', miripan Era' uya asakiri'nan kon iyamu'kuru' ton asakiri'nan yawon kon soisa amɛ' apiyo'ma'pu erasunti pi'. Era' esi'pu Pi'ta tenpa'kai' pariki'si tapai inekama'popi'pai Esuwerɛ amɛ' pana airi, To' Epoi Iti'pu Weyu Ru'pu tɛpo. ⁵ Miri pi' ri pariki'si tau Pi'ta enkurunpa'pu to' uya, e'tane apurinin nan esi'pu Papa ekama'po pi', Pi'ta pika'tito' pe iya.

⁶ Era' e'kamasa' Pi'ta enpa'ka pi' ekama'popi'to' pe tɛuya min winon ewarupɛi tau, Pi'ta esi'pu e'nɛn ni pi' asa'ron kon soisa amɛ' a'sanau. To' uya itemekon auronpi'sa' esi'pu. Tɛron kon soisa amɛ' esi'pu mɛra'ta erasunti pi'. ⁷ Ite'kwanau pɛra ri, inserɛ usenpoika'pu Pi'ta piya', miripan uya a'kwa pe pata kupɛ'pu pariki'si tau. Inserɛ uya Pi'ta enpaka'pu ta'pi'pi'se, "Inke pɛra e'mɛ'sa'ka'," ta'pu iya, miripan auronpi'sa' itemiyatɛ utaranka'pu. ⁸ Miri tɛpo, "Ekoneka', asapatooi ipata'ti'," ta'pu inserɛ uya ipi', miripan kupɛ'pu Pi'ta uya. "Ipon pɛro'pon ipata'ti', miri awonsi'ki uya'kiri isi'ki," ta'pu inserɛ uya.

⁹ Pi'ta uti'pu iya'kiri pariki'si tapai. I'napai ri pe' ne'ku'ai'ne' esi tai'ma ri Pi'ta epa'ka'pu pariki'si tapai, tenu uta'kwakasa' uya ri na'ki ene tukai' isenu-minkai'ma. ¹⁰ Pi'ta miri awonsi'ki inserɛ uya wapiyaro'

kon soisa amɛ' entakakaa'pu, miri awonsi'ki ite'ma'pu pe te'san kanan entakakaa'pu to' uya. Soisa amɛ' uya to' ene pɛra. To' uye'kaa'pu wa'ka pun pe te'sen mɛra'ta na', pata ya' tɛutisen, miripan mɛra'ta uta'ko-ka'pu tiwano' pe ri, miripan kon epa'ka'pu. Inni rɛ'kwi ri asanta tau to' utikaa'pu tɛpo, inserɛ uya inimi'pu.

¹¹ "I'napairi ri ka'si, pariki'si tapai epa'kasa' seri wa!" ta'pu Pi'ta uya. "Si'tuka'ai' si, Itepu uya tinsereɛi eno'sa' upika'tii' Era' esi tɛnkupɛnɛn inku'pai upi' apai miri awonsi'ki iye'kupɛ kuru tawon nan niri Esuwerɛ amɛ' piyapai," ta'pu iya.

¹² Pi'ta uya i'tusa' a'tai, iti'pu Meri, Isaan san iwɛ' ta'. Tu'kan kon ni ka'pon amɛ' amɛrasa' ipɛremase'na tepose. ¹³ Pi'ta uya mɛra'ta wipitɛ'pu. Ka'pon uya ri tewonnɛ'to' pe, apiyo' pe rɛ'kwi te'sen, Rota itese' uye'e'pu imaimu'se'na mɛra'ta na'. ¹⁴ Pi'ta maimu etasa' tɛuya a'tai, epori'mai'ma iyeka'tumɛ'pu, mɛra'ta ta'kokai' pɛra, iuti tawon kon pana'tii', "Pi'ta man mɛra'ta nau!" ta'pu iya.

¹⁵ "I'ri uya ayano'ma, Rota?" ta'pu to' uya ipi', e'tane ri akonomapi'kaa'pu iya,

"Pi'ta esi mi airi ukayai'ne ko!" takaa'pu iya kanan.

"A'tai pɛra itinsereɛi ri na'ki," ta'pu to' uya.

¹⁶ Mɛra'ta wipitɛ pi' ri Pi'ta esi'pu to' uya a'kokato' pe. To' uya a'kokasa' a'tai, to' usewansiuka'pu ene tɛuya'nokon pi'. ¹⁷ Pi'ta uya temiyatɛ ke e'pana e'ti' ta'pu to' pi', miripan uya Papa inserɛi uya tenpa'kasa' pariki'si tapai rɛ'pu ekama'pu. "Seri mekamati' Isens pi' miri awonsi'ki tɛron kon itonpa kon amɛ' pi'," ta'pu iya. Miri tɛpo, tɛron ni pata ya' iti'pu.

¹⁸ Miri ema'sa' yau, soisa amɛ' utai'pu ipan pe ri, apɛne pɛra i'ri kasa Pi'ta epa'ka'pu tukai' to' uya i'tu pɛra ri iyesi'pu. ¹⁹ Era' uya soisa amɛ' apiyo'ma'pu Pi'ta warinpatɛ' pe to' uya, e'tane to' uya eporo pɛra iyesi'pu. Miri pi' to' ekama'popitɛ'pu iya, i'ri kasa Pi'ta epa'ka'pu tukai', e'tane to' nekama ton pɛra ri iyesi'pu, miripan uya tɛron kon soisa amɛ' apiyo'ma'pu Pi'ta erasuntinin nan pe iku'sa' kon nɛ'san wito' pe to' uya.

Miri tɛpo, Era' uti'pu Sisariya pona Isutiya ponsi'ki, miripan uko'mamɛ'pu inke rɛ'kwi ri.

Era' Uma'tato'

²⁰ Era' usakorota'pu ipan pe ri Taya miri awonsi'ki Saitan pon kon ka'pon amɛ' pi'. Tɛron kon ka'pon amɛ' Taya miri awonsi'ki Saitan pon kon tonpa ton uti'pu Era' ense'na. Era' poitorɛ, eke pe kuru te'sen Pɛrastas e'to' pe tɛmaimu kon awiri kin Era' auro'kato' pe to' uya ekama'po'pu, tɛpata'se' kon yawon kon ka'pon amɛ' e'to' pe wakɛ pe kin a'kiri tukai', apɛne pɛra kin pata'se' apai ti'kiyari kon eponin nan pe te'to' kon pe.

²¹ Tɛweyu pe tɛneporo'pu a'tai, Era' uya tɛpon pata'ti'pu kin pe tesi ekamanin, miripan ereuta'pu tapon po, ka'pon amɛ' iyamɛrasa' kon auro'ka pi'. ²² "Pɛse ri kɛri ri Papa nɛsau'ro'ai'ne', ka'pon pen ni!" tukai', ka'pon amɛ' uki'pi'nɛnpitɛ'pu Era' pi'.

²³ Inke pɛra Papa inserɛi uya eno'ma'pu non pona, apɛne pɛra ka'pon amɛ' uya tapuri i'se iyese wenai

† 11:28 Inkupɛ'pu 21:10 †† 12:4 E'sotas 12:1-27

miri awonsi'ki Papa ru'ku inamati' ta iya kasa pæra. Miripan ani'pæ weruwe amæ' uya, miripan erikæ'pæ. †
 24 E'tane Papa maimu ri esi'pæ miyari ri utin pi' miri awonsi'ki epan ni pi'.
 25 Tætærawasooi kon u'ma'sa' a'tai, Panapas miri awonsi'ki Saaru pokon enna'po'pæ Surusiran poi. †† ‡
 Isaan, Ma' tato' nee'pæ to' uya ta'kiri'nokon.

Panapas, Saaru Ennoko'pæ To' Uya

13 Antiyo' po so'si tau te'san koro'tau, pu'kena' ton miri awonsi'ki enupanin nan esi'pæ. Kamoro si esi'pæ Panapas; Simiyan, Mekoro tukai' to' nesakæ'pæ; Rusiyas, Sairini itese' pata winon; Manayen, kopæna Era' isakon pe isemo'kasa' ræ'pæ; miri awonsi'ki Saaru. 2 Papa apuri pi' to' esi koro'tau, miri awonsi'ki tæuta're'tii' pæra to' useruma koro'tau, Papa A'kwaræ uya to' auro'ka'pæ, "Inke pæra seri pe Panapas miri awonsi'ki Saaru pokon anenti', uyapiyo' ton pe, miri awonsi'ki tæki'ma'pæ uya 'nokon ya' ku'se'na to' utito' pe," ta'pæ iya.
 3 Miripan tenta'nai' pæra tæuseruma kon tæpo, miri awonsi'ki tæwipærema kon tæpo, to' pona'ne temiyatæ kon nonkapitæ'pæ to' uya to' pærema pe, miripan kon ennoko'pæ to' uya.

Paaru Esi'pæ Sai'pæras Pata Po

4 Papa A'kwaræ uya Panapas miri awonsi'ki Saaru pokon ennoko'pæ tu'kan pata yau'ne tænekamanæ kon ekama pi'. To' uti'pæ Antiyo' ponsi'ki Seru'siya pona, miripan kon ekanwa'ti'pæ, Saramis pona tæutito' kon pe, Sai'pæras opa'wæri pon. 5 Saramis po si tæsi kon koro'tau, Esuweræ amæ' usenupato' iwæ' ta' to' uti'pæ, Papa Maimu ekama'pæ to' uya. Isaan Ma' esi'pæ miri to' a'kiri to' pika'ti pi'.
 6 Tanporo miri opa'wæ ti'ma'kai' to' usari'pæ, Pa'pos itese' pata eporo tæuya'nokon pona ri. Miri pata yau, Esuweræ enwoke' pe esii'ma akono pe te'sen esi'pæ Paaru-Sises itese'. 7 Miri opa'wæ epuru pe te'sen, Sisiyas Paaros itese' a'kiri inke itipitæ'pæ. Kæri ri kopæna esi'pæ i'tunin kuru. Tikin nan ka'pon ennoko'pæ iya Panapas miri awonsi'ki Saaru ki'mase'na to' uye'to' pe tæpiya', aræne pæra Papa Maimu inetapai tæsi pi'. Miri a'tai, Panapas miri awonsi'ki Saaru pokon uti'pæ ipi' ekamase'na. 8 E'tane pæse ri ka'pon, Erimas tato' ipi' Kiri amæ' maimu yau, enwoke' ta e'kwa pe esi'pæ to' i'se pæra, kopæna auro'ka'pæ iya Sises apuri iya namai'.
 9 Miri a'tai Saaru, Paaru tukai' to' nesakæ'pæ uta'kwaræ'ti'pæ Wakæ A'kwaræ ke uya to'sa ri Erimas ene'pæ, 10 miripan uya, "Makoi kasa kuru me'ai!! Wakæ pe te'sen ewaruma'ti auya! Kasi pe ri ka'pon amæ' auro'ka auya, miri awonsi'ki tæron ni ton ni iri ton ni kupæ auya to' pi'. I'napairon ni Papa eseru ensima i'se iwe'to' ereutanæ'ki! 11 Seri pe kuru Papa uya ikota'ma miri, tenku'ne iyena miri, miripan inke kuru pæra ri wæi enu tense pæra i'uko'mamæ miri," ta'pæ Paaru uya ipi'.

† 12:23 2 Ma'kapis 9:5-28 †† Tæron ni imenukasa' ton, Surusiran pona tawon pe iyæsi. ‡ Tæron ni imenukasa' ton, Surusiran poi Antiyo' pona tawon pe iyæsi.

Inke pæra ri, tenku'ne iyena'pæ kapuru' miri awonsi'ki ewarupi yee'e'pæ ipona, miripan usari'pæ te'ma a'pitæ i'se, ka'pon ni i'se iyæsi'pæ temiyatæ pi' tanin oton.
 12 Paaru uya enwoke' auro'ka'pæ iye'ku'sa' ipi' tense, kopæna uya, "i'napairon," ta'pæ Sises ekareei pi'. Paaru miri awonsi'ki Panapas nekamanæ Sises ekareei pi' ise-wansiuka'pæ.

Paaru, Panapas Pokon Esi'pæ Antiyo' Po

13 Miri tæpo, Paaru miri awonsi'ki iya'kiri te'san itonpa ton uti'pæ kanau yai Pa'pos ponsi'ki Pæræka, Panperiya awon pona. Miri yau, Isaan Ma' uya to' nimi'pæ. Surusiran pona iyenna'po'pæ. 14 Pæræka ponsi'ki to' uti'pæ Antiyo', Pi'sitiya yawon pona. Sapa' a'tai, to' uti'pæ Esuweræ amæ' usenupato' iwæ' ta', miripan kon ereuta'pæ. 15 Mosi' næmenuka'pæ miri awonsi'ki pu'kena' amæ' næmenuka'pæ usekama'pæ tæpo, Esuweræ amæ' usenupato' iwæ' epuru ton uya ka'pon ennoko'pæ Paaru miri awonsi'ki Panapas piya' tæmaimu kon pe, miripan uya, "Ina tonpa ton, inæ' ri esi a'tai asauro'pai tiwi ka'pon amæ' auro'kai' to' pori'ma pe," ta'pæ iya to' pi'. 16 Miri yau, Paaru e'mæ'sa'ka'pæ, temiyatæ ari'ma'pæ iya, e'pana to' e'to' pe, miripan uya,
 "Utonpa ton, Esuweræ amæ', miri awonsi'ki Esuweræ amæ' pen, Papa namanin nan, umaimu etati!! 17 Papa, uri'nokon Esuweræ amæ' napurinæ uya utamokori kon anæmæ'pæ, miripan kon epankasa' tæuya, ka'kæran pe to' esi koro'tau Isi' po. Inke ri tæuko'mamæ tæpo, Papa uya tæmeruntiræ ke to' enpa'ka'pæ miri pata apai. ††18 Tæmaimu awiri pæra ri to' e'tane, to' nækupæ'pæ moronka pi' iyæsi'pæ 40 kaisa ri wæpiya rimono' tau to' uko'mamæ koro'tau. ††19 Papa uya to' pika'ti'pæ 7 kaisaron kon tæpataron kon Kenan pon kon ka'pon amæ' enpa'kato' pe to' uya, miripan uya to' nono tæsa' uiwano' kon pe. ††20 Seri e'kupæ'pæ 450 kaisa ri wæpiya yau iwa'ne ri.
 "Miri tæpo, Papa uya to' usewa'noma epuru pe te'ton kon anænpitæ'pæ, Sanweræ, pu'kena' pe te'sen ena to' epuru pe pona ri. ††21 Miri a'tai, tepuru kon pe kin i'se ka'pon amæ' esi'pæ. Miripan Saaru, Kisi mu anæmæ'pæ Papa uya kin pe, miripan uko'mamæ'pæ 40 kaisa ri wæpiya to' epuru pe. †22 Kin pe iye'to' yapai Saaru mo'ka tæuya tæpo, Papa uya Tepi' anæmæ'pæ kin pe. Wakæ pe kuru Papa usaurokæ'pæ ipi', 'Eposa' uya man warawo' Tepi', Ise'si mu upori'manin pe te'sen ku'nin, i'se e'to' ku'to' iya oton miri,' †† ta'pæ Papa uya. †††
 23 "Papa uya Tepi' pa ræ'pæ, Sises ennoko'pæ Esuweræ amæ' pika'tise'na. Miri kupæ uya ta'pæ tæuya utamokori ton pi' awiri. 24 Sises e'sara'ti e'tærawasoman pi' rawiri, Isaan uya itekare ekama'pæ tanporon kon Esuweræ awon kon pi', iri tænkupæ'pæ kon apai to' era'tito' pe, miripan kon epa'taisimato' pe. †25 Tætærawasooi i'ma'ka tæuya winikæi', Isaan uya to' ekama'popitæ'pæ,

†† 13:17 E'sotas 1:7; 12:51 †† 13:18 Nonpa 14:34; Isu'taronomi 1:31 ††† 13:19 Isu'taronomi 7:1; Isa'suwa 14:1 ††† 13:20 Eseru Aimenkanin Nan 2:16; 1 Sanweræ 3:20 § 13:21 1 Sanweræ 8:5; 10:21 †† Eren 89:20 ††† 13:22 1 Sanweræ 13:14; 16:12 §† 13:24 Ma' 1:4; Hru' 3:3

'Inu' pe uku'atuu? Ka'pon ennoko uya miri, tasa' ru'pu Papa uya ipi' pe, uyekama auya'nokon seri, e'tane etati', seri pe ri iyepu miri e'tane isapatooi mu' ara'ka poken pua ri esi, ta'pu iya. †

²⁶ "Utonpa ton Esuweru amu', Epura'an payan nu'san, Esuweru amu' pen ni niri Papa namanin nan, etati'! Uri'nokon iwano' pe kuru Papa uya epika'tin nito' eseru ennoko'pu. ²⁷ Surusiran pon kon ka'pon amu' miri awonsi'ki to' epuru ton uya i'tu pua iyessi'pu puse ri Sises esi pika'tinin pe tukai', miri awonsi'ki pu'kena' amu' maimu Sapa' kaisa ri tusekamasen to'ka'nuku to' uya pua iyessi'pu, e'tane pu'kena' amu' uya ekama'pu awiri to' uya iwini'pu. ²⁸ Tu'kan kon ni ka'pon amu' usauroku'pu, 'Iri kupu Sises uya, tukai', e'tane iwito' ipikiri oton eporo to' uya pua iyessi'pu. Miri ri e'tane, itepuru Paire' ekama'po'pu to' uya ima'tanu'to' pe iya. ††²⁹ Pena ri pu'kena' ton nekama'pu kupu'pu ka'pon amu' uya miri Sises pi'. To' uya iwini'pu. Kuru'pu pona to' uya ipokapitu'pu, miripan mo'ka'pu turon kon uya kuru'pu poi, miripan emai'ka'pu to' uya ti' akasa' uruwai' pe ya'. ³⁰ E'tane Papa uya i'mu'sa'ka'pu eri'nito' apai. ³¹ Inke ri isenpoikapitu'pu ta'kiri Kiyarari ponsi'ki Surusiran pona itisa' kon enu ya', ka'pon amu' si ennin nu'san esi miri turon kon ka'pon amu' pana ya' ekama pi'. †

³² "Ina uya kanan si seri waku kuru itekare ekama seri ipi'nokon. 'Miri kupu uya, ta'pu Papa uya utamokori kon pi' uta'ku'tisa' ru'pu ³³ uri'nokon, to' payan non pi'. Miri si ku'sa' iya Sises ti'mu'sa'kase Eren apon yau isakon pe te'sen Eren uya ekamasa' kasa, "Seri pe umu, tikin nan pe kuru iwesi miri, ikupuru pe enasa' seri.' †

³⁴ Papa uya tamu i'mu'sa'ka'pu iyeri'sa' apai, miripan eri'to' oton pen ni miri enta'. Miri pi', Papa uya utamokori kon amu' auro'ka'pu, "Irika'ti uya 'nokon kuru miri, umunki amu', Tepi' auro'ka'pu uya awiri ri.' ††

³⁵ Tepi' uya Kurai †† pi' Papa auro'kasa' turon ni Eren yau,

"Ikitato' pe uyekepu nonka auya pen, apune pua waku uri, ipoitoru ukita i'se pua iwesi.' ⁵

³⁶ "Tuku'mamu koro'tau, Tepi' uya, ikupu iya i'se Papa e'to' ku'pitu'pu. E'tane iyeriku'pu, ka'pon uya iu'na'ti'pu, itamokori ton esi'pu kasa ri, miripan pun ukita'pu. ³⁷ E'tane kuru Papa nu'mu'sa'ka'pu iyeriku'pu yapai ukita'pu pen.

³⁸ "Miri pe iyessi pi', utonpa ton, i'tu auya'nokon i'se esi Sises poro makoi pi' usentu'man, usekama ipi'nokon. ³⁹ Kuru ri poro tanporon kon apurinin nan ekoneka, tanporon ni ekonekan pokena' pen ni ipiyapai, Mosi' numenuka'pu wini. ⁴⁰ Miri pe iyessi pi', ti'tui'

† 13:25 Isaan 1:20; Ma'siu 3:11; Ma' 1:7; Uru' 3:16; Isaan 1:27
 †† 13:28 Ma'siu 27:22-23; Ma' 15:13-14; Uru' 23:21-23; Isaan 19:15
 ‡ 13:29 Ma'siu 27:57-61; Ma' 15:42-47; Uru' 23:50-56; Isaan 19:38-42 †† 13:31 Inkupu'pu 1:3 †† Eren 2:7 ††† Aisaya 55:3
 ††† Kurai (Kiri' maimu yau), miri pe pua Me'saya (Ipu' maimu yau), asa'ri ri mari iyessi, Papa Nanumunu ta e'kwa pe. § Eren 16:10

e'ti', pu'kena' amu' nekama'pu e'kupu namai' ipi'nokon:

⁴¹ "Etati' imiyamoro, Papa sapemanin nan! Iusewansiuka kon miri Papa nukupunu tense miri awonsi'ki iyeri'to' oton kon.

Iku'to' uya oton aya'tai'nokon anapurinu ton kon pen ni ka'pon uya ekama tane ipi'nokon,' ^{5†} tawon," ta'pu iya.

⁴² Paaru miri awonsi'ki Panapas uya Esuweru amu' usenupato' iwu' nimi koro'tau, ka'pon amu' uya to' ki'ma'pu Sapa' a'tai to' uye'to' pe miyari pari seri ton ekamase'na. ⁴³ Ka'pon amu' e'nonkasa' a'tai, anpisin pe Esuweru amu' miri awonsi'ki Esuweru amu' pen e'tane Papa namanin nan uya Paaru miri awonsi'ki Panapas e'ma'puka'pu. Paaru miri awonsi'ki Panapas uya to' auro'ka'pu, Papa uya waku nonkasa' turo'na'nokon awiri to' uko'manto' pe.

⁴⁴ Turon ni Sapa' a'tai, tu'ke ri anpisin pe Antiyo' pon kon amura'pu Esuweru amu' usenupato' iwu' ta' Paaru miri awonsi'ki Panapas usauroku' etase'na Itepu'ru Sises pi'. ⁴⁵ Esuweru amu' ikinta'pu anpisin pe ka'pon amu' ene tuya'nokon a'tai, miripan kon usauroku'pu iri pe Paaru pa'nuku' pe. ⁴⁶ Miripan kon maimu eiku'pu Paaru miri awonsi'ki Panapas uya te'namai' pua, "Sises ekareei, Papa winon ekamato' ina uya pe iyessi wapiya Esuweru amu' pi', e'tane Papa Maimu ewaruma'ti auya'nokon, miri uya ekama waku tiwiri uko'man nito' eponin nan pe pua ri tukai' iye'kupu kon.

⁴⁷ Apune pua Papa uya ina apiyontisa' ina uya iku'to' pe,

"To' weyu pe iyennoko uya seri non emu' kaisaron kon ka'pon amu' pana'tise'na, to' pika'tinin pe uri esi pi', ^{5††} tukai'," ta'pu Paaru uya.

⁴⁸ Miri eta Esuweru amu' pen uya a'tai, to' epori'ma'pu. Papa Maimu inamato' uya. Esuweru amu' pen, Papa nanumu'san tuiyau to' e'to' pe uya Sises ekareei apuri'pu.

⁴⁹ Miri a'tai, Itepu'ru maimu uti'pu tanporo miri nono awiri. ⁵⁰ Miri e'tane turon kon Esuweru amu' epuru ton uya, eke ton pe te'san ka'pon amu', miri awonsi'ki Papa namanin nan uri'sami'si amu' uya Paaru miri awonsi'ki Panapas ewaruma'tito' pe ikupu'pu. Kamoro Esuweru amu' uya turon kon ka'pon amu' auro'ka'pu Paaru miri awonsi'ki Panapas kota'mato' pe to' uya. Miripan kon uya Paaru miri awonsi'ki Panapas enpa'ka'pu tunono kon apai. ⁵¹ Miripan Paaru miri awonsi'ki Panapas uya ti'ta kon poi non tiuti'pu pata nimiti'ma, Papa uya to' nonkasa' ekamanin pe, miripan kon uti'pu Ai'koniyan pona, Antiyo' ponsi'ki. ^{5†52} Miri koro'tau, Sises apurinin nan uta'kwaru'ti'pu pori' ke miri awonsi'ki Waku A'kwaru ke.

§† Apa'ka' 1:5 §†† Aisaya 42:6; 49:6 §† 13:51 Ma'siu 10:14; Ma' 6:11; Uru' 9:5; 10:11

Paaru Miri Awonsi'ki Panapas Pokon Esi'pu Ai'koniyan Po

14 Te'to' kon kasa ri Ai'koniyan po, Paaru miri awonsi'ki Panapas pokon uti'pu Esuweru amu' usenupato' iwu' ta', miripan kon uya waku pe pori'ma' kuru ri itekare ekama'pu. Miripan tu'ke ri Esuweru amu' miri awonsi'ki Esuweru amu' pen ni niri ena'pu Sises apurinin nan pe. ² E'tane Esuweru amu' itekare apurinin nan pen uya Esuweru amu' pen tarunka'pu ri pe to' pi' to' e'ku'to' pe. ³ Miri yau, Paaru miri awonsi'ki Panapas pokon uya wui apitu'pu inke ri. Enari'mura Sises ekareei ekama pi' to' esi'pu, i'napai ri waku nonkasa' iya ekareei esi enpoikanin pe, to' repa'pu iya wini to' meruntiru ke, i'tuto' ipikiri miri awonsi'ki a'kwarupi'nin ku'to' pe to' uya. ⁴ Kamoro Ai'koniyan po tuku'omansan epantakapi'sa' esi'pu; taron kon uya enno'sa' kon apuri'pu, taron kon uya taron kon Esuweru amu' apuri'pu.

⁵ Miri yau, Esuweru amu' pen miri awonsi'ki Esuweru amu' usauroku'pu Paaru miri awonsi'ki Panapas koto'mato', tepuru kon pokon pe to' e'kama'pu, ti' ke to' wito' pe tuya'nokon. ⁶ E'tane Paaru miri awonsi'ki Panapas uya etasa' esi'pu, miripan kon uti'pu taron ni pata pona, Restera, Terupi, miri awonsi'ki iwoino' nan pata pona, Rai'koniya pata yau. ⁷ Miri yau tesi kon a'tai, itekare ekama pi' to' esi'pu ka'pon amu' pi'.

Paaru, Panapas Pokon Esi'pu Restera, Terupi Po

⁸ Restera po ka'pon esi'pu ise'mepi'sa' i'ta. Iyentusa' a'tai, miri kasa ri iyepi'pu, miripan usari para ri iyepi'pu. ⁹ Paaru usauroku' Itepuru Sises pi' etapitu pi' iyepi'pu. Paaru uya enpitu'pu, miripan ene'pu iya Itepuru Sises uya kuru upika'ti tukai' apuri'pu iya. ¹⁰ Miripan Paaru uya, "E'mu'sa'ka, utonpa!" ta'pu ipi' tuku'ipi'nense. Miri etasa' tuya a'tai, iye'sanumu'pu, miripan usari'pu waku pe.

¹¹ Paaru nukupu'pu tense, papa amu' tato' pe ri Paaru miri awonsi'ki Panapas kupu'pu to' uya. Tamaimu kon, Rai'koniya pon kon maimu yau to' uki'pi'nunpitu'pu, "Apane, enti! Pwsamoro ka'pon amu' esi miri papa amu' pe, e'tane ka'pon amu' pe to' era'tisa', miripan kon u'tisa' ka' winipai upi-ka'tise'na'nokon!" ta'pu to' uya. ¹² Miri yau, Panapas esaku'pu to' uya Isus tukai', "Eke pe iyepi," ta'pu to' uya, miripan Paaru esaku'pu to' uya Irumes tukai', apune para tusauro'sen pe iyepi pi'. ¹³ Eke pata mura'ta yau ri to' use'mato', ipuremato' iwu' esi'pu Isus itese' tepuru kon apurise'na ka'pon amu' utito' ita'. Miripan to' use'mato' tarawasomanin uya Paaru miri awonsi'ki Panapas nukupu'pu eta'pu. Miripan uya asa'ri paka amu' nee'pu, pata ipuru to' i'mu woi, to' use'mato' tarawasomanin, miri awonsi'ki ka'pon amu' esi'pu paka amu' inwipai Paaru miri awonsi'ki Panapas apuri pe tenta'nato' kon pe.

¹⁴ Miri yau, Paaru miri awonsi'ki Panapas uya to' e'kama'sa' i'tu'pu paka amu' wini pi' tapuri kon pe to' po'ti-

to' pe tuya'nokon, miripan kon uya taron kon puro'pon karapitu'pu, "Kane!" ta tuya'nokon e'kwa pe. To' eka'tumu'pu ka'pon amu' koro'ta' tuku'ipi'nunpitu'pu'ma'nokon, ¹⁵ "Ina tonpa ton, miri ku'ku'tau! Ka'pon amu' ri mari ina, awarai'nokon ni mari! Emen-na' itekare waku kuru ekamai' ina uye'sa' ipi'nokon. Taron kon ika'sa' ton piyapai era'titi'; i'napairon Papa piya' era'titi'! To' uya ipika'ti kon para iyepi. Kuri ri esi Papa pe, tanporon non koneka'pu iya tanporo ipo te'sen. Non koneka'pu iya, parau, tuna ton, ka' miri awonsi'ki tanporo uri'nokon. ¹⁶ Pena ri imiri'nokon Esuweru amu' pen esi'pu i'se ri iwe'to' kon apuri pi' Papa uya ri iyenpitu'pu kon, apune para ti'tu auya'nokon para iyepi pi'. ¹⁷ E'tane si, tanporon kon ka'pon amu' enu ya' isenpoikasa', kuri ri uya waku ton ke repa'nisa' tukai' i'tu kon pa. Waku ton ni ku'sa' iya iiwano' kon pe: tuna enno'sa' iya; taweyu a'tai iyepetato' pe iikiyari kon ku'sa' iya; eke pe ri kiyari ke irepasa' iya 'nokon; miri awonsi'ki pori' pe iku'sa' iya 'nokon," ta'pu Paaru uya. ¹⁸ To' usauroku' eta'pu ka'pon amu' uya e'tane ri, to' ereutanuku' i'se to' e'tane paka amu' wini to' uya namai', to' ereutanuku' to' uya poken para iyepi'pu.

¹⁹ Miri a'tai, Esuweru amu' Antiyo' miri awonsi'ki Ai'koniyan pon kon uyepi'pu, miripan kon uya tawinikui'nokon to' mo'ka'pu. Miripan kon uya ti' ke Paaru wipitu'pu. Iyeri'sa' pe tekamai', to' uya ipi'siku'pu pata apai. ²⁰ E'tane Sises apurinin nan uti'pu Paaru piya'. To' amura'pu iwoi. Iye'mu'sa'ka'pu, miripan enna'po'pu pata pona to' a'kiri. Iyema'sa' yau, Paaru miri awonsi'ki Panapas uti'pu Terupi pona Restera ponsi'ki.

To' Enna'po'pu Antiyo', Siriya Yawon Pona

²¹ Miri yau, to' uko'mamu'pu Sises ekareei Papa Maimu ekama pi'. Tu'kan kon ni kupu'pu to' uya Sises apurinin nan pe. Miri taro, enna'pon pi' to' e'sara'ti'pu Restera pona miri awonsi'ki Ai'koniyan pona miri awonsi'ki Antiyo' pona. ²² Pata kaisari ri Sises apurinin nan epopitu'pu to' uya. To' meruntitanuku'pu to' uya, miripan kon auro'ka'pu to' uya itekare pi' to' pori'ma pe, Sises ri apuri pi' to' uko'manto' pe. "Uri'nokon ekota'mato' pe iyepi Papa e'to' esa' wanni pe ya' epa'kan nito' pe," ta'pu to' uya. ²³ Paaru miri awonsi'ki Panapas uya so'si epuru pe te'ton kon anumu'pu. Tawipuremai' miri awonsi'ki tenta'nai' para tuserumai' to' taru'pu to' uya to' napurinu Itepuru ena'.

²⁴ Pi'sitiya itese' pata poro tauti kon taro, Paaru miri awonsi'ki Panapas uti'pu Panperiya pona. ²⁵ Miripan kon uya Piruka itese' pata eporo'pu, to' uya Papa Maimu ekama'pu ka'pon amu' pi'. Miri taro, to' uti'pu parau e'pi pona, to' uya A'tariya itese' pata eporo'pu. ²⁶ A'tariya ponsi'ki kanau yau, parau kau to' uti'pu Antiyo' pona ri mari te'sara'ti'pu kon ya'. Miri yau, to' taru'pu Papa uya waku nonkasa' ya' to' tarawasooi to' uya enuka'nu'sa' na'ne' si ku'nin pe to' e'to' pe.

²⁷ Antiyo' pona tuye'sa' kon a'tai, tanporo apurinin nan amuranuku'pu to' uya. Papa nukupu'pu ta-

† 14:15 E'sotas 20:11; Eren 146:6

poro'nokon ekama'pɛ to' uya to' pi', Esuwerɛ amɛ' pen uya apurito' pe ikuph'pɛ iya rɛ'pɛ. ²⁸ Paarɛ miri awonsi'ki Panapas pokon uko'manpɛtɛ'pɛ Antiyo' po inke ri kapɛi tenno'pi'se, Sises pi' enupasa' kon miri pata yawon kon piyau.

Konsɛrɛ Amɛ' Surusiran Pon Kon

15 Tɛron kon Sises apurinin nan uti'pɛ Isutiya yapai Antiyo' pona tɛtonpa kon enupase'na, "ɛyun kon pi'pi puturɛkasa' auya'nokon a'tai riken, Mosi' nekama'pɛ awiri, Papa uya ipika'ti kon," tase'na. ¹² Seri uya, Paarɛ miri awonsi'ki Panapas pokon sakoropa'pɛ, miripan pi' to' pokon pe to' e'sei'pɛtɛ'pɛ. Miri a'tai, Paarɛ miri awonsi'ki Panapas anɛmɛ'pɛ to' uya tɛron kon apurinin nan pokon pe, to' utito' pe Surusiran pona, enno'sa' kon miri awonsi'ki so'si epuru ton ense'na to' uti'pɛ miri pi'.

³ Apurinin nan uya to' ennoko'pɛ. To' uti koro'tau Pini'siya, Sameriya yawiri, Sises apurinin nan auro'ka'pɛ to' uya, "Esuwerɛ amɛ' pen enasa' man Sises apurinin nan pe," tukai'. Tanporon kon epori'ma'pɛ ipan pe eta tɛuya'nokon a'tai. ⁴ To' uye'sa' a'tai Surusiran pona, to' ereutanɛkɛ'pɛ apurinin nan uya, enno'sa' kon miri awonsi'ki so'si epuru ton uya. Miri a'tai, Paarɛ miri awonsi'ki Panapas uya to' pi' ekama'pɛ tanporo Papa nɛkupɛ'pɛ tɛporo'nokon Esuwerɛ amɛ' pen koro'tau. ⁵ Miri a'tai, Sises apurinin nan Pari'si amɛ' tonpa ton e'mɛ'sa'ka'pɛ, miripan kon uya ta'pɛ, "Esuwerɛ amɛ' pen yun pi'pi puturɛkato' pe kuru ri iyese miri. Mosi' nekama'pɛ main apurito' pe to' uya ekama auya'nokon kuru miri to' pi'," ta'pɛ to' uya.

⁶ Seri pi' isenuminkase'na itekare ekamai' enno'sa' kon miri awonsi'ki so'si epuru ton amɛra'pɛ. ⁷ Inke kuru tɛusaurokɛ kon tɛpo, Pi'ta e'mɛ'sa'ka'pɛ, ta'pɛ iya to' pi', "Utonpa ton, i'tu auya'nokon pena Papa uya uyanɛmɛ'pɛ i'koro'tapai'nokon, Esuwerɛ amɛ' pen uya itekare etato' pe uri wini, to' uya apurito' pe niri. ^{††8} Papa, tanporon usenuminkato' i'tunin uya enpoika'pɛ Esuwerɛ amɛ' pen anɛmɛ tɛuya Wakɛ A'kwarɛ tɛrɛ tɛuya wini to' pona, uri'nokon pi' ikuph'pɛ tɛuya kasa. ^{†9} Tɛron ni pe uku'sa' iya 'nokon pɛra ri iyese kamoro piyapai. To' ewan korɛka'pɛ iya to' uya apurito' wini. ¹⁰ I'ri pe ken si iyese pi' Papa i'tupɛtɛ i'se iwesi kon? Sa'man pe ri Esuwerɛ amɛ' pen apurinin nan kupɛ i'se iwesi kon miri, uri'nokon miri awonsi'ki ukɛipɛnɛ kon nɛkupɛ'pɛ pen ni. ¹¹ Kane! Apuri Itepuru Sises uya wakɛ nonkasa' poro epika'tin nisa', to' kasa ri," ta'pɛ iya.

¹² Tanporo iyamɛrasa' kon esi'pɛ e'pana Panapas miri awonsi'ki Paarɛ eta pi' i'tuto' ipikiri miri awonsi'ki a'kwarɛpi'nin ku'sa' Papa uya tɛporo'nokon Esuwerɛ amɛ' pen koro'tau ekama tane to' uya. ¹³ To' e'nonkasa' a'tai, Isens usaurokɛ'pɛ, "Utonpa ton, uyetati'.

¹⁴ Saiman nekamayan ko upi'nokon, Esuwerɛ amɛ' pen pi' 'aiko' tato' tɛuya enpoika Papa uya, to' tonpa ton anɛmɛ tɛuya wini tɛmunki pe to' e'to' pe. ¹⁵ Seri si esi

seri pena pu'kena' amɛ' nɛmenuka'pɛ awiri.

Iye'menukasa' na'ne' kasa:

¹⁶ "Seri tɛpo, enna'poto' oton

Tepi' iwɛ' rɛ'pɛ uta'mo'kasa' konekase'na, miripan a'motasa' ami uya emenna' pe, inna'po uya pena iyese'pɛ kasa.

¹⁷ Miri a'tai, ka'pon amɛ' tonpa rɛ'san uya Itepuru warinpatto' pe,

tanporo kamoro Esuwerɛ amɛ' pen uri iwano' pe to' esi, tasa' Itepuru uya, seri ku'nin nɛ'pɛ uya' ^{††}

¹⁸ Pena ri isitusa' rɛ'pɛ seri. ^{††}

¹⁹ "Miri pe iyese pi', miri pi' ekonekasa' man: sa'man pe iku'pai pɛra man Esuwerɛ amɛ' pen pona nera'tiyai'ne' nan Papa winikɛi'. ²⁰ Miri pe iyese pi' to' ena' imenukapi'nokon, to' auro'kapai'nokon iri kiyari ika'sa' ena' itɛsa' pi' to' enta'na namai'; tekumai' makoi tɛku'se pɛra to' e'to' pe; terupatu'kai' iwisa' o' miri awonsi'ki mɛnɛ'pan pi' to' enta'na namai'. ²¹ Papa uya Mosi' repa'pɛ ike Main ekama pi' ka'pon amɛ' nɛko'manyan pena si'kiri ri, Sapa' kaisa ri usenupan ni to' iwɛ' tau pata kaisari ri seri pɛ'kɛ pona ri," ta'pɛ iya.

To' Nɛmenuka'pɛ Esuwerɛ Amɛ' Pen Apurinin Nan Ena'

²² Miri a'tai, enno'sa' kon miri awonsi'ki so'si epuru ton, tanporo so'si tawon kon pona ri niri, wakɛ pe poken iyese'pɛ ka'pon amɛ' anɛnto' pe to' uya tɛ'ko-ro'tapai'nokon, miripan kon uya to' ennoko'pɛ Antiyo' pona Paarɛ miri awonsi'ki Panapas a'kiri. Asa'ron kon anɛmɛ'pɛ to' uya: Isutas, Pa'sapas tato'; miri awonsi'ki Sairas, tɛtonpa kon epuru pe te'san. ²³ Miripan kon enau kareta ennoko'pɛ to' uya se tawon si:

"Ina, enno'sa' kon miri awonsi'ki so'si epuru ton, irunan kon uya, 'Miyari'nokon,' ina tonpa ton pe iyenasa' kon Esuwerɛ amɛ' pen Antiyo', Siriya, Siri'siya pon kon. ²⁴ Ina uya etasa' man ina nennoko'san pen ni uti'pɛ miri ya' amanenpase'na'nokon, iusenuminkato' kon tɛmanenpai'. ²⁵ Miri wenai, tanporo ina e'kupɛ'pɛ ka'pon amɛ' anɛmɛ pi', miripan kon ennoko'pɛ ina uya imiyamoro piya', Panapas miri awonsi'ki Paarɛ pokon a'kiri, ²⁶ ka'pon amɛ' tɛuma'tato' kon pi' tenari'nɛnsan pen ni pena iyepa'ka-ka'sa' kon ni miri yai, uyepuru kon Sises Kɛrai ese' wenai.

²⁷ "Miri pe iyese pi', ina uya Isutas miri awonsi'ki Sairas ennoko miri, kareta ina nɛmenuka'pɛ enpoikase'na tɛnta kon yai. ²⁸ Wakɛ poken iyese'pɛ Wakɛ A'kwarɛ miri awonsi'ki ina pona, imiri'nokon pona e'tape'ne' ri tɛrɛ namai' i'se e'nito' entai ri.

²⁹ Papa tato' pe ipi' ika'sa' ena' use'man nisa' rɛ'pɛ pi' kenta'natɛu; miri pona mɛn pi' kenta'natɛu, miri awonsi'ki o' erupatu'kasa' rɛ'pɛ niri; tekumai' niri ke'makoimatɛu. Wakɛ pe iwesi kon miri seri ton apanama'pɛ kon awiron pe iwesi kon yau. Iisiri ina ne'nonkayan, wakɛ pe si tanporo miko'mantɛi'," tawon.

† 15:1 Ripaiti'kas 12:3 †† 15:7 Inkuph'pɛ 10:1-43 † 15:8 Inkuph'pɛ 10:44; 2:4

†† Emas 9:11-12 †† 15:18 E'sotas 34:15-17; Ripaiti'kas 18:6-23; 17:10-16

Isutas Miri Awonsi'ki Sairas Uya Kareta Turu'pu

³⁰ Asakiri'nan kon warawo' amu' ennoko'pu to' uya Antiyo' pata pona. To' amurasa' a'tai tanporo so'si ta', kareta turu'pu to' uya to' ena', ³¹ miripan ekama to' uya a'tai, to' epori'ma'pu tupa'kinin kon pe main esi pi'. ³² Miri a'tai, Sairas miri awonsi'ki Isutas, pu'kena' pe te'san uya eke pe ri to' pika'ti'pu. Merunti pe ri tatonpa kon amu' kupu'pu to' uya. ³³ To' uko'mamu' tupo miri yau, to' tonpa ton uya to' ennoko'pu tausewankamai' pu'ra to' utito' pe tenno'nin nu'san kon piya'. ³⁴ Miri e'tane, Sairas ekoneka'pu miri yau ri tauko'manto' pe. † ³⁵ E'tane Paarü miri awonsi'ki Panapas pokon e'nimi'pu Antiyo' po. Miri yau, tu'kan kon pokon pe esii'ma enupan pi', miri awonsi'ki Itepuru Sises maimu ekama pi' ri to' esi'pu.

I'sentai Paarü, Panapas Pokon Eseru Esi'pu

³⁶ Miri tupo, Paarü uya ta'pu Panapas pi', "Enna'ponpai utonpa kon amu' ka'kuranpase'na tanporo pata kaisari Itepuru Maimu ekama ne'taine' awiri, ikupu to' uya ense'na," ta'pu iya. ³⁷ Panapas esi'pu Isaan, Ma' tukai' tesa'sen ari i'se ta'kiri'nokon, ³⁸ e'tane Paarü pona ipoken pu'ra iyessi'pu, apune pu'ra tuninsa' iya 'nokon pi' Panperiya yau iye'turawasoma pu'ra iyessi'pu to' a'kiri. ††³⁹ Ipan pe isi pe to' e'sei'pitü'pu. Miri wenai, to' e'nonka'pu isipiyapai; Panapas uya Ma' anumu'pu tisakon pe. To' uti'pu kanau yau Sai'pu'ras pona; ⁴⁰ e'tane Paarü uya Sairas anumu'pu. Sises apurinin nan uya to' turu'pu Itepuru uya wakü nonkasa' ya'. Miripan kon nin si uti'pu miri. ⁴¹ To' uti'pu Siriya miri awonsi'ki Siri'siya awiri, apurinin nan meruntitanuku' pi'.

Temu'ti Ena'pu To' Tonpa Pe

16 Paarü miri awonsi'ki Sairas pokon uti'pu Siri'siya itese' pata ponsi'ki Terupi pona, miripan kon uti'pu Restura pona Sises apurinin Temu'ti itese' pata'se' ya'. Isan esi'pu Esuweru' amu' tonpa pe, Sises apurinin, e'tane ikupunu' esi'pu Kiri' pe. ² Itekare apurinin nan, Restura miri awonsi'ki Ai'konian pon kon uya, "Wakü keri ri Temu'ti," ta'pu. ³ Ta'kiri' taron ni pata ya'ne Temu'ti miri awonsi'ki Sairas anapai Paarü esi'pu, miripan uya Temu'ti yun pi'pi' puturuka'pu. Miri kupu'pu iya, Temu'ti uya ekamura miri pata yau te'san Esuweru' amu' e'kupu' emapu'ti namai', apune pu'ra Esuweru' pe pu'ra ikupunu' esi' uya iku'sa' pe pu'ra to' uya i'tu'pu. ⁴ Miri yau, pata kaisa ri to' usari'pu. Surusiran pon kon enno'sa' kon miri awonsi'ki so'si epuru ton nukoneka'pu main Esuweru' amu' pen napuri ton pe iku'sa' ekama pi' to' esi'pu pata kaisa ri. ⁵ Miri pi', Sises apurinin nan umeruntita'pu apurito' tauya'nokon yau, miripan kon epirikü'pu tu'ke ri wai kaisa ri.

Paarü Enu Uta'kwakasa' Uya Ma'sitoniya Pon Ene'pu

⁶ Paarü miri awonsi'ki itonpa ton uti'pu Pürekuya nono poro miri awonsi'ki Kare'siya itese' pata epose'na, apune pu'ra Wakü A'kwaru' esi'pu Sises ekaree' ekama to' uya i'se pu'ra Eisa po. ⁷ Paarü miri awonsi'ki iya'kiri te'san uya Maisa itese' pata eposa' a'tai, Pi'tiniya itese' pata ya' itipai to' esi'pu, e'tane Sises A'kwaru' esi'pu miri ya' to' uti' i'se pu'ra. ⁸ Miri pe iyessi' pi', to' uti'pu to'sari ri Maisa poro, miripan kon epa'ka'pu Türowas pona. ⁹ Ewarupi nau, Papa uya ka'pon Ma'sitoniya pon ento' pe Paarü enu a'kwaka'pu. Ka'pon e'mu'sa'kasa' ene'pu iya ata'kwarukase'na, "Ma'sitoniya pona ina ipika'titanu'ki," ta'pu iya. ¹⁰ Paarü enu uta'kwaka'pu tupo, inke pu'ra ri Ma'sitoniya pona tautito' kon pe ina e'kama'pu, apune pu'ra ina uya i'tu'pu Papa esi' miri yau ina uya itekare ekama i'se tukai'.

Retiya Ena'pu Sises Apurinin Pe

¹¹ Ina ekanwa'ti'pu kanau ya' Türowas po, miripan parau ni'kwiri'nuku'pu ina uya opa'wu' Samo'tures itese' pona. Iyema'sa' yau, ina uti'pu Niya'pores itese' pata pona kanau yau. ¹² Miri tupo, ina uti'pu makü' Piri'pai itese' pata pona, Roman amu' neporo'pu. Eke pe kuru seri pata esi'pu Ma'sitoniya po. Inke ru'kwi ri wai ina uko'manpitu'pu Piri'pai yau.

¹³ Ina uti'pu pata apai tuna tau'tisen e'pi pona Sapa' a'tai, Esuweru' amu' ipüremato' pata'se' eporo i'se ina esi'pu. Ina ereutapitu'pu, miripan usau'ro'ni pi' ina e'sara'ti'pu miri yau, iyamura'sa' kon uri'sami'si amu' pokon pe. ¹⁴ Miri yau, tikin nan to' tonpa ina maimu eta pi' te'sen esi'pu, Retiya itese', Taya'tira itese' pata winon, tatariren pon atü kuru'po'poma pi' te'sen. Retiya esi'pu Esuweru' amu' tonpa pen ni, e'tane ri Pa'pa pi' tauwipüremasen pe iyessi'pu. Paarü nekamanu' Sises ekaree' apurito' pe iya Itepuru uya itewan a'koka'pu. ¹⁵ Retiya miri awonsi'ki itiwu' tau te'san pa'taisi-ma ina uya tupo, tiwu' ta' ina ki'ma'pu iya. "Itepuru Sises apurinin pe esi' tukai' i'tu auya'nokon pi' si, uiwu' ta' isi'ti'," ta'pu iya. Ina utito' pe tiwu' ta' ina kuu'pu iya.

Paarü, Sairas A'si'pu To' Uya Pariki'si Ta'

¹⁶ Taron ni a'tai, Esuweru' amu' ipüremato' ya' ina uti' a'tai, to' poitoru' pe te'sen uri'san eporo'pu ina uya, makoi a'kwaru' yen pe iyessi'pu, miripan esi'pu pena ri te'ku'ton i'tunin pe. Itesa' pe te'san uya eke pe pu'rata eporo esi'pu, apune pu'ra ka'pon amu' uya e'ma'pu to' ena' te'ku'sen ekamato' pe iya. ¹⁷ Pu'se ri uri'san uya Paarü miri awonsi'ki itonpa ton e'ma'pukapitu'pu inke iki'pi'nunpitu'pu ma, "Pusamoro ka'pon amu' esi' Eke Pa'pa poitoru' ton pe, miripan kon uya epika'tin nito' eseru ekama!" ta'pu iya. ¹⁸ Inke ri miri ta' pi' iyessi'pu Paarü tanpokumai', miripan era'ti'pu makoi a'kwaru' yen winiku'i, miripan uya, "Sises Kurai ese' yau ayau-ro'ka uya, pu'se uri'san apai epa'ka'!" ta'pu. Miri a'tai ri, makoi a'kwaru' epa'ka'pu iyapai.

† Taron ni ton penaro' kuru imenukasa' yau v. 34 pu'ra iyessi.
 †† 15:38 Inkupu'pu 13:13

¹⁹ Itesanon uya seri enta' tæpærataai kon epoto' iya oton pen tukai' i'tusa' a'tai, Paaræ miri awonsi'ki Sairas a'si'pæ to' uya. To' pi'siku'pæ to' uya kæræpo'po pi' e'nito' pata'se' ya' eke ton pata esanon piya'. ²⁰ Roman amæ' epuru ton piya' to' ari'pæ to' uya, miripan kon uya, "Es-uweræ amæ' pæsamoro, e'tane upata'se' kon yawon kon ka'pon amæ' anpokæma to' uya. ²¹ Utonpa kon amæ' enupa to' uya uri'nokon Roman amæ' nækupæne pen ni ku'to' pe to' uya," ta'pæ to' uya.

²² Miri yau, anpisin ton ka'pon amæ' e'sara'ti'pæ to' tonpa pe Paaræ miri awonsi'ki Sairas ewa'noma pi', miripan itepuru ton uya soisa amæ' apiyonti'pæ to' pon kara'pi'to' pe to' uya, miri awonsi'ki to' ari'po'pi'to' pe to' uya. ²³ Isi pe to' ari'po'pitæ tæpo, Paaræ miri awonsi'ki Sairas a'si'pæ to' uya pariki'si ta'. Itepu ton uya to' a'sinin auro'ka'pæ, wakæ pe to' erasuntito' pe iya. ²⁴ Main etasa' tæuya a'tai, i'na' kuru to' ennin uya to' ewonnekæ'pæ, miripan uya yæi akæ'pi'sa' yai'ne to' pæra kon amæ' enpa'kapitæ'pæ, ti'si kon amæ' amapitæ to' uya namai'.

²⁵ Anomæra' a'tai, Paaræ miri awonsi'ki Sairas esi'pæ eke pe ipæreman pi'. To' userenka'pæ Papa apuripitæ'pæ to' uya, tæron kon a'sisa' kon esi'pæ to' etapitæ pi'. ²⁶ Miri koro'tau, pana' pe tæpæ'pæne esi'pæ, pariki'si usi'ki'ma'pæ miri, iyapon ni usi'ki'ma'pæ. Inke pæra ri, pariki'si mæra'ta amæ' uta'kokapitæ'pæ, miri awonsi'ki a'sisa' kon auronpi'to' ike i'sen amæ' emo'kapitæ'pæ. ²⁷ Miri a'tai, a'sisa' kon esa' upaka'pæ, miripan mæra'ta amæ' uta'kokapi'sa' tense, tæsuparaai mo'ka'pæ tæutapurukato' pe ike, apæne pæra a'sisa' kon utipitæ'pæ tukai' tæusenuminka ke. ²⁸ "Iiwano' pe ri, kat-apurukai, tanporo ri seri yau ina man!" tukai' nin si Paaræ uki'pi'nænpi'tæ'pæ miri.

²⁹ Tæweyu nin si i'se a'sinin uki'pi'nænpi'tæ'pæ miri, miripan ewomæ'pæ Paaræ miri awonsi'ki Sairas pokon rakæi' iye'sekunka'pæ e'tititi'kai'ma. ³⁰ To' enpa'ka'pæ iya pariki'si tapai, miripan kon pi', "Iri kuru tæku'se epika'tito' pe iyese?" ta'pæ iya to' pi'.

³¹ Miripan kon uya, "Itepu Sises apuriki iyepika'ti pa, imiri miri awonsi'ki i'iwæ' tau te'san," ta'pæ to' uya ipi'. ³² Miri yau, Paaræ miri awonsi'ki Sairas uya Itepu Sises ekareei ekama'pæ a'sinin miri awonsi'ki itiwæ' tawon kon pi'. ³³ Miri a'tai ri, a'sinin uya to' ari'pæ to' ari'po'pitæ'pæ pata'pæ korækase'na. Inke pæra ri miri tæpo, Paaræ miri awonsi'ki Sairas uya kæri ri miri awonsi'ki itiwæ' tawon kon pa'taisima'pæ. ³⁴ Miri yau Paaræ miri awonsi'ki Sairas ari'pæ a'sinin uya tiwæ' ta' to' a're'tii'. Papa apuri tæuya pi' nin si ipan pe pori' pe iyese'pæ miri, miri awonsi'ki itonpa ton ni niri.

³⁵ Miri ema'sa' yau, itepuru ton uya pæresiman amæ' ennoko'pæ a'sinin piya'. "Tiwi kamoro ka'pon amæ' næti," tawon main esa' pe.

³⁶ Miripan uya Paaræ miri awonsi'ki Sairas pi', "Itepu ru amæ' uya uyapiyontisa' man iyenno'to' kon pe uya, miripan yau entanti' ri si, tæusewankamai' pæra," ta'pæ iya.

³⁷ E'tane Paaræ uya pæresiman amæ' maimu eikæ'pæ, "Iri ku'sa' ina uya pæra ri iye'tane, soisa amæ' uya an-

pisin koro'tau ina ari'po'pi'to' pe to' uya, to' auro'ka'pæ! Roman amæ' ina e'tane pariki'si ta' ina a'si'pæ to' uya, miripan kon esi ama'ai ina ennoko i'se. Kane! Tiwi Roman amæ' epuru ton næyepæi ina enpa'kai'," ta'pæ iya.

³⁸ Miri yau, pæresiman amæ' epuru ton enna'po'pæ Paaræ maimu ræ'pæ ekamai' Roman amæ' epuru ton pi'. Roman amæ' ina, tasa' Paaræ miri awonsi'ki Sairas uya etasa' tæuya'nokon a'tai, to' usenari'pa'pæ. ³⁹ Miripan kon uti'pæ to' pi' iri pe ri ina e'sa' man tase'na. Paaræ miri awonsi'ki Sairas enpa'ka'pæ to' uya pariki'si tapai, miripan kon pi', "Entanti'," ta'pæ to' uya. ⁴⁰ Pariki'si tapai tepa'ka kon tæpo, Paaræ miri awonsi'ki Sairas pokon uti'pæ Retiya iwæ' ta', miripan kon e'seporo'pæ tætonpa kon amæ' pokon pe. To' auro'ka tæpo to' pori'ma pe, Paaræ miri awonsi'ki Sairas uti'pæ Piri'pai apai.

Paaræ Esi'pæ Tesaroni'ka Po

17 Paaræ miri awonsi'ki Sairas uti'pæ Anpi'pores miri awonsi'ki A'poroniya pata ton awiri. Tesaroni'ka pata eposa' to' uya a'tai, Esuweræ amæ' usenupato' iwæ' eporo'pæ to' uya miri pata yau. ² Te'pi'to' kasa ri, Paaræ uti'pæ Esuweræ amæ' usenupato' iwæ' ta' osoræwau Sapa' kaisa ri ka'pon amæ' auro'ka pi' iyesi'pæ iye'menukasa' itekare ke. ³ Enpoika pi' iyese'pæ Kærai † ekota'mato' pe iyese'pæ, ima'tato' pe iyese'pæ, miri tæpo iye'mæ'sa'kato' pe terikæ'pæ apai iyese'pæ niri. "Pæse ri Sises kanyauro'kayætæi'ne' esi miri Kærai pe," ta'pæ iya to' pi'. ⁴ Tæron kon Esuweræ amæ' ena'pæ Paaræ miri awonsi'ki Sairas pokon tonpa pe, tu'kan kon ni Kiri' amæ' Papa namanin nan pokon pe ri niri, miri awonsi'ki tænamai' te'san uri'sami'si amæ' ri niri.

⁵ E'tane tæron kon Esuweræ amæ' ikinta'pæ. Miri a'tai, iri iteseru ton ka'pon amæ' kan to' uti'pæ kæræpo'po pi' e'ni pata'se' apai. Miri tæpo, ka'pon amæ' amæranækæ'pæ to' uya, miripan kon uya usewankaman nito' sara'ti'pæ. Miripan kon uti'pæ Ise'sæn iwæ' ta' Paaræ miri awonsi'ki Sairas warinpai', to' ne'to' pe tæuya'nokon tu'kan kon ka'pon amæ' koro'ta'. ⁶ E'tane Paaræ miri awonsi'ki Sairas eporo'pæ to' uya pen. Miri wenai, Ise'sæn pi'siku'pæ to' uya. Tæron kon niri Sises apurinin nan ne'sa' niri to' uya esi'pæ eke ton itepuru ton piya'. Tu'kan kon ka'pon amæ' uki'pi'næmæ'pæ, "Pæsamoro manenpanin ku'nin nan pata yau uye'sa' man seri yau. ⁷ Ise'sæn uya to' ereutanæ'sa' tæpiyau. Tu'kan ni kupæ'pæ to' uya kin Sisa uya tasa' poro pæra. Ta to' uya moro man tæron ni kin, Sises tukai' tesa'sen ta to' uya," ta'pæ to' uya. ⁸ Seri etasa' pata epuru miri awonsi'ki anpisin ka'pon amæ' uya a'tai, to' e'sakoropa'pæ. ⁹ Miri tæpo, Ise'sæn miri awonsi'ki tæron kon ka'pon amæ' uya pærata tæto' pe to' kupæ'pæ itepuru ton uya to' nonkato' pe to' utito' pe aka'ne' pe.

Paaræ Miri Awonsi'ki Sairas Esi'pæ Pereya Po

¹⁰ Ewarupi uye'sa' pe ri, to' tonpa ton uya Paaræ miri awonsi'ki Sairas ennoko'pæ Pereya pata pona. Pereya

† Kærai; miri pe pæra, Me'saya; Papa Nanæmæ'pæ ta e'kwa pe.

pata eposa' tūuya'nokon a'tai, Paarū miri awonsi'ki Sairas pokon uti'pū Esuwerū amū' usenupato' iwū' ta'.
 11 Pereya pon kon Esuwerū amū' esi wakū pe pari ite-seru, isenupapai pari Tesaroni'ka pon kon ka'pon amū' entai, ipan pe Sises ekareei inetapai to' esi'pū. Tiwiri wūi kaisa ri iye'menukasa' itekare warinpa pi' to' esi'pū, i'napai ri pe' Paarū uya tenupato' kon esi tukai'.
 12 Tu'ke kuru Esuwerū amū' uya itekare apuri'pū, miri awonsi'ki eke ton Kiri' pasi ton miri awonsi'ki wara-woti'si amū' uya niri apuri'pū.

13 Paarū uya Pereya po Papa Maimu ekama tukai' Esuwerū amū' Tesaroni'ka pon kon uya etasa' a'tai, to' kanan uti'pū ka'pon amū' tūrunkase'na. 14 E'tane inke pūra Paarū ennoko'pū itonpa ton uya tūron ni pata ya', e'tane Sairas miri awonsi'ki Temu'ti pokon uko'man-pitū'pū Pereya po ri. 15 Paarū apūrunpanin nū'san uya ari'pū A'tens itese' eke pata pona, miripan kon en-na'po'pū Pereya pona Paarū maimu esa' pe, "Inke pūra pari Sairas miri awonsi'ki Temu'ti pokon uya uyepoto' pe," tawon.

Paarū Esi'pū A'tens Po

16 To' enupikiri Paarū esi koro'tau A'tens po, ipan pe ri ekamūra iye'kupū'pū ika'sa' ton ipūreman nito' ton ipi' ene tūuya a'tai miri pata yau. 17 Esuwerū amū' usenu-pato' iwū' tau, Esuwerū amū' miri awonsi'ki Esuwerū amū' pen Papa namanin nan pokon pe usauro'ni pi' iyese'pū, miri awonsi'ki kūrūpo'po pi' e'nito' yau ri niri, miri ya' tūutipi'san pokon pe wūi kaisa ri. 18 Tūron kon enupanin nan, E'pi'kuriyan tato' ton ipi' miri awonsi'ki tūron kon Si'towi' tato' kon esi'pū ipokon pe e'sei'pi' ni pi' inapurinū ton pi'. Tūron kon pūsamoro uya, "I'ri si ta pūse iya'kwarū pūn ka'pon uya?" ta'pū to' uya.

Tūron kon uya ta'pū, "Tūron ni papa pi' ipūreman ni-to' pe enupan ni iya, tūron ni pata awon kon kasa," ta'pū to' uya. Seri ta'pū ka'pon amū' uya, apūne pūra wakū Sises e'mū'sa'ka'pū ekareei ekama Paarū uya pi'.
 19 Miri tūpo, Paarū nee'pū to' uya Areyo'pakas itese' pa-ta'se' ya'. Miri yau, "Ina auro'ka' seri emenna' iyekareei ke," ta'pū to' uya ipi'. 20 "Iyekareei man ina netapitūnū pe pūra ri; miri wenai, i'ri kuru ta auya e'kwa pe iyese tukai' ina pi' enpoikaki," ta'pū to' uya. 21 (Tanporo A'tens miri tūpo ka'kūran amū' miri yau tūuko'mansan esi'pū tūweyu kon enno'pū'pū pi' emenna' itekare pi' usauro'ni pi'.)

22 Miri tūpo, Paarū e'mū'sa'ka'pū ka'pon amū' amūrasa' koro'tau, Areyo'pakas pata'se' yau, "A'tens pon kon ka'pon amū'! Iyene uya 'nokon tanporo ri ipūreman iya'kwarū pe me'atūi', 23 apūne pūra tanporo pata yau upinimū koro'tau, iwipūremato' kon yau ene pi' iuse'mato' kon apon eporo'pū uya. Miri pi' iye'menukasa' ensa' uya man, 'Ti'tusen pen ni Papa ena', tawon. Seri pe si ini'tunū kon pen ni ipūreman ni-to' ipi' ekareei ekama uya seri ipi'nokon. †

24 "Papa, non konekanin nū'pū, tanporon Epūn miri awonsi'ki non esi itiwano' pe, miripan uko'mamū pen ka'pon nami'pū temiyatū ke iuti' tau. 25 Papa esi miri

† 17:23 Ipu'ketū 13:1

ka'pon uya tūrepa enupikiron pen, apūne pūra tan-poron ni i'se iye'to' esi ipiyau, apūne pūra Papa kūri ri tanporon kon ni repanin uko'man ni a'kwarū ke.
 ††26 Tikin nan Papa nūkaa'pū ka'pon wini, tu'ke ka'pon amū' epamū'pū seri non po, seri non emū' poro'ne to' uko'manto' pe. Pata weyu ton koneka'pū iya iye'to' awiri'ne. Pata ton niri iye'to' airi'ne ka'pon uko'manto' yau pe'ne. ††27 Seri kupū'pū iya, to' uya tūwarinpatō' pe, to' uya ri iwarinpa tūuya'nokon koro'tau epoto' pe, inni pūra ri Papa e'tane upiyapai'nokon. ††28 'Kūri ri uriya' uko'man ni, upinin ni, nurine e'ni.' Imenukanin, itonpa kon pe te'sen uya, 'Uri'nokon kamoro ipayan nū'san,' tasa' na'ne' kasa ri.

29 "Papa nūkoneka'san pe e'ni wenai, usenuminkan poken pūra iyese ika'sa' pe iyese tukai'; korū, ti', miri pe pūra sirūpa, ka'pon nūkoneka'pū ipūreman nito' pe e'tane nurine pūra iyese. 30 Pena a'tai, ka'pon amū' uya ti'tu pūra iyese pi', Papa uya to' enpi'pū, i'ri pe to' tūku'se pūra ri. E'tane si seri pe, mi yawiron kon ni ka'pon amū' pi', 'Amakooi kon apai era'tika'ti!' ta iya. 31 Apūne pūra tikin ni wūi tūweyu ku'sa' iya ka'pon amū' eseru aimenkato' tūuya weyu pe, seri ku'ton ka'pon epoka'sa' Papa uya tiwano' pe ka'pon amū' uya apurito' pe. Papa uya tūnanūmū'pū enpoikasa' to' enu ya', i'mū'sa'ka' tūuya wini iyerikū'pū apai," ta'pū Paarū uya.

32 Ka'pon amū' uya iyeri'sa' kon e'mū'sa'ka'pū ta iya eta a'tai, isapema pe to' uta'kiri'pū, e'tane tūron kon uya, "Seri ekareei pari inetapai ina man," ta'pū. 33 Miri tūpo, Paarū epa'ka'pū usauro'nito' pata apai. 34 Tu'kan kon pen ni ka'pon amū' ena'pū Paarū pikiron kon pe, miripan kon uya niri Sises apuri'pū. To' koro'tau Sises apurinin pe iyenasa' ese' esi Tayano'siyas, Areyo'pakas itese' konsū'pū amū' tonpa pe te'sen, Tamares itese' niri uri'san, miri tūpo tūron kon uya ri niri Sises apuri'pū.

Paarū Esi'pū Koren Po

18 Seri tūpo, Paarū uya A'tens nimi'pū, miripan tūpo Koren pata pona iti'pū. 2 Miri yau, A'kira itese', Esuwerū eporo'pū iya, Pontas pon, pena pūra iye'sa' kon I'tari pata winipai tūno'pū Pūre'sira a'kiri, apūne pūra Roman pata epuru Kūrautiyas itese' uya tanporo Esuwerū amū' epa'kato' pe tasa' pi'. Paarū uti'pū A'kira miri awonsi'ki Pūre'sira ense'na. 3 Tūkasa ta'porin ton ka'pi'nin pe to' esi wenai, to' piyau e'tūrawasoman pi' iko'mamū'pū. 4 Tiwiri Sapa' kaisa ri'ne Esuwerū amū' miri awonsi'ki Kiri' amū' pokon pe itekare pi' usauro'ni pi' iyese'pū, Sises esi pika'tinin pe enno'sa' tukai' to' enu ya' enpoika i'se tesi wenai.

5 Sairas miri awonsi'ki Temu'ti uye'sa' a'tai Paarū piya' Ma'sitoniya pata apai, Paarū uya tūweyu ennoko'pū itekare riken ekama pi' Esuwerū amū' pi', Sises, kūri ri Kūrai, †† tukai' enpoika'pū iya. 6 E'tane Esuwerū amū' e'sara'ti a'tai iri pe, ipa'nūkū pe Paarū pi' usauro'ni pi',

†† 17:25 1 Kin Amū' 8:27; Aisaya 42:5; 2 Ma'kapis 14:35; Inkupū'pū 7:48 † 17:26 2 Ma'kapis 7:23 †† 17:27 Ipu'ketū 13:6-9 †† Kūrai; miri pe pūra, Me'saya; Papa Nanūmū'pū ta e'kwa pe; v. 28 yau niri.

Paarŭ uya tŭpon tiuti'pŭ, Papa uya to' nonkasa' eka-manin pe. "Iiwano' kon pe ri aumakoita kon imŭnŭ kon uti emapu'ti auya'nokon ke, uri iwano' pe pŭra iye'to' oton Papa uya iponi'sima kon a'tai. Seri apai utito' oton Esuwerŭ amŭ' pen piya'," ta'pŭ iya. ⁷ Miri tŭpo, Paarŭ uti'pŭ Ti'tiyas Isa'su'tas, Esuwerŭ pen iwŭ' ta' itekare ekamai'. Ti'tiyas Isa'su'tas esi'pŭ Papa pi' tŭwipŭremasen pe, Esuwerŭ amŭ' usenupato' iwŭ' piyawon itiwŭ'. ⁸ Kiri'pas, Esuwerŭ amŭ' usenupato' iwŭ' epuru, miri awonsi'ki itiwŭ' tau te'san uya Sises apuri'pŭ. Tu'ke itekare etanin nŭ'san Koren pon kon uya apuri'pŭ, miripan kon epa'taisima'pŭ.

⁹ Tŭron ni a'tai ewarupi nau, Itepuru Sises uya Paarŭ auro'ka'pŭ itenu uta'kwakasa' yau, "Enari'ke' kesii. Asauro'ki ri. E'pana kesii, ¹⁰ apŭne pŭra aya'kiri e'ai inŭ' uya ri iwini pen miri, apŭne pŭra tu'ke ka'pon amŭ' man seri pata yau uyapurinin nan," tukai'. ¹¹ Miri a'tai, Paarŭ uko'mamŭ'pŭ tikin ni wŭipiya miri awonsi'ki 6 kaisa ri kapŭi ipona Papa maimu ke to' enupa pi'.

¹² Kariyo esi a'tai Roman amŭ' korŭnaai pe, A'kaya pata epuru pe a'samŭtŭ ya' tŭwenai, Esuwerŭ amŭ' uya Paarŭ a'si'pŭ, miripan kon uya inee'pŭ ko'tŭ pi' e'ni iwŭ' ta'. ¹³ "Pŭse ri ka'pon uya ka'pon amŭ' auro'ka Pa-pa pi' to' ipŭremato' pe Main uya miri kasa tasa' pŭra ri iye'tane," ta'pŭ to' uya.

¹⁴ Paarŭ e'sara'ti rawiri usauro'ni pi', Kariyo uya ta'pŭ Esuwerŭ amŭ' pi', "Iri kuru ri, ipokena' pen kuru ri ku'sa' Paarŭ uya wenai, ausaurokŭ kon a'tai amaimu kon setai'no. ¹⁵ E'tane se pe ri usekama'popi' ni main ton pi' miri tŭpo iiwano' kon iyaseru kon, iiwano' kon pe ri inkoneka'pŭ kon pi' ri iwesi kon wenai, iiwano' kon pe ikonekatŭ'. Seri waraino iyaseru kon aimenka uya pŭra man," ta'pŭ iya. ¹⁶ Miri tŭpo, Kariyo uya to' enpa'ka'pŭ. ¹⁷ Miripan kon era'ti'pŭ, Esuwerŭ amŭ' usenupato' iwŭ' epuru a'sise'na, Sostenes itese', miri-pan ari'pŭ to' uya ko'tŭ pi' e'nito' iwŭ' tapai, miripan ari'po'pitu'pŭ to' uya ko'tŭ pi' e'nito' iwŭ' pŭrorooi po. Miri pi' Kariyo usewankama'pŭ pen ni.

Paarŭ Utipitŭ'pŭ Tu'kan Pata Ya'ne

¹⁸ Paarŭ uko'mamŭ'pŭ inke rŭ'kwi ri Koren pata po. Miri yau, tŭtonpa ton tŭninse iti'pŭ kanau epotorŭ'pŭ yau Siriya pona. Tŭuti rawiri, ti'pai kiriri'ka'pŭ iya, Papa auro'kasa' tŭuya pi', miripan a'kiri Pŭre'sira miri awonsi'ki A'kira e'sara'ti'pŭ itonpa pe. ¹⁹ To' uya E'pe'sas eporo'pŭ. Miri yau, Paarŭ uya Pŭre'sira miri awonsi'ki A'kira nimi'pŭ. Miri yau, iti'pŭ Esuwerŭ amŭ' usenupa-to' iwŭ' ta', itekare pi' asauro'se'na Esuwerŭ amŭ' pokon pe. ²⁰ Inke pari iko'manto' pe to' uya ekama'po tane, e'pai pŭra iyese'pŭ. ²¹ E'tane tŭutikapŭ a'tai, "Papa eseru pe iyese' yau, uyepŭ kanan miri ipiya'nokon," ta'pŭ iya to' pi'. Miri tŭpo, iyekanwa'ti'pŭ kanau ya', miripan uti'pŭ E'pe'sas poi.

²² Paarŭ uya Sisariya eposa' a'tai, iyekanwaka'pŭ, "Miyari!" ka'se'na Sises apurinin nan pi' Surusiran pona, miri awonsi'ki iu'ti'pŭ Antiyo' pona. ²³ Antiyo' po inke

rŭ'kwi ri kanan tesi tŭpo, iti'pŭ kanan miri apai. Miri-pan uti'pŭ Kare'siya miri awonsi'ki Pŭresiya nono awiri'ne, miripan uya Sises apurinin nan merunti-tanŭkŭ'pŭ.

Pŭre'sira Miri Awonsi'ki A'kira Uya A'poros Auro'ka'pŭ

²⁴ Miri koro'tau, A'poros, Esuwerŭ pe te'sen, Arisan-tiriya pon uyee'pŭ E'pe'sas pona. Wakŭ pe kuru tŭusauro'sen ye', iye'menukasa' itekare i'tunin pe iye-si'pŭ. ²⁵ Papa eseru awiri kuru enupasa' pe iyese'pŭ. Pana' pe kuru niri tŭusauro'sen pe iyese'pŭ, iye'to' poro kuru Itepuru Sises eseru pi' enupanin pe kuru niri iye-si'pŭ. Isaan Pa'tes ekaree' epa'taisiman tawon niken i'tunin pe iyese'pŭ. ²⁶ A'poros e'sara'ti'pŭ enari'mŭra Sis-es ekaree' ekama pi' Esuwerŭ amŭ' usenupato' iwŭ' tau. Pŭre'sira miri awonsi'ki A'kira uya etasa' a'tai, to' uya iki'ma'pŭ tiwŭ' kon ta'. Miri pata yau, wakŭ pe pari Papa eseru enpoika'pŭ to' uya ipana ya'.

²⁷ A'poros esi a'tai itipai A'kaya pata pona, E'pe'sas awon kon to' tonpa ton uya ipori'ma'pŭ miyari pari iti-to' pe. To' uya kareta menuka'pŭ, miri yau te'san Sises apurinin nan ena' to' uya ereutanŭ'to' pe. Ipan pe kuru pata eporo iya a'tai, kamoro wakŭ nonkasa' wini apurinin pe iyenasas' kon pika'tinin pe iyese'pŭ, ²⁸ apŭne pŭra pana' pe tŭusaurokŭ wini Esuwerŭ amŭ' a'kiri ipoken pŭra to' e'sa' tukai'. Iye'menukasa' itekare wini-pai enpoika'pŭ iya Sises esi Kŭrai pe tukai'.

E'pe'sas Po Paarŭ Esi'pŭ

19 A'poros esi koro'tau Koren po, Paarŭ uya makŭi' tŭutisen asanta anŭmŭ'pŭ, miripan epa'ka'pŭ E'pe'sas pona. Miri yau, Sises apurinin nan eporo'pŭ iya, ² miripan uya to' ekama'po'pŭ, "Wakŭ A'kwarŭ pe mepotantŭ Sises apurisa' auya'nokon a'tai?" tukai'.

"Kane, Wakŭ A'kwarŭ esi moro tukai' ina uya i'tusa' pŭra ri man," tukai' to' uya imaimu eikŭ'pŭ.

³ Paarŭ uya to' ekama'po'pŭ, "Iri waraino epa'taisi-man nito' ke iyepa'taisima'pŭ kon?" tukai'.

"Isaan Pa'tes uya epa'taisiman nito' ke ka'pon amŭ' enupa'pŭ poro ina epa'taisimasa'," tukai' to' uya imaimu eikŭ'pŭ.

⁴ Paarŭ uya to' maimu eikŭ'pŭ, "Isaan uya pa'taisi-man nito' esi'pŭ miri makoi yapai ka'pon amŭ' era'tito' pe, to' auro'ka'pŭ iya te'ma'pŭ pe tŭuye'sen Sises tapurii' to' e'to' pe," ta'pŭ iya to' pi'. ††

⁵ Seri etasa' to' uya a'tai, to' epa'taisima'pŭ Sises ese' yau. ⁶ Paarŭ uya temiyatŭ ton nonka'pŭ a'tai to' pona, Wakŭ A'kwarŭ uyee'pŭ to' pona'ne. Miri a'tai, to' us-aurokŭ'pŭ tŭron ni ton main † yai'ne, miripan kon uya Papa Maimu ekama'pŭ. ⁷ 12 kaisa ri iye'to' airi ri to' esi'pŭ.

⁸ Paarŭ uti'pŭ Esuwerŭ amŭ' usenupato' iwŭ' ta' E'pe'sas po, miripan usaurokŭ'pŭ enari'mŭra os-orŭwau kapŭi kaisa ri. To' pi' ipatakapi'tŭ'pŭ iya, to' uya ito'ka'nŭkŭ i'se tesi wenai, Papa e'to' esa' wanni pe pi'.

†† 19:4 Ma'siu 3:11; Ma' 1:4, 7-8; Ťru' 3:4, 16; Isaan 1:26-27 † main, miri pe pŭra ani Kiri' maimu yau.

† 18:18 Nonpa 6:18

⁹ E'tane taron kon ka'pon amə' ena'pə main inetapai pəra. To' uya tewan kon sa'mantanəku'pə, miripan kon usauroku'pə iri pe Ite'ma awiron kon pi' tu'kan kon ka'pon amə' koro'tau. Miri pi' si Paarə uya to' nimirəpə, miripan uya Sises pi' enupasa' kon aripə ta'kiri, miripan kon esipə təusenupa kon pe usauro'pi' ni pi' tiwiri wəi kaisa ri Tiranasi sikuruu tau. ¹⁰ Seri kupə'pə Paarə uya miri asa'ri wəipiya kaisa ri. Miri a'tai, tu'kan kon nə'kwi ri Esuwerə amə' miri awonsi'ki Kiri' amə', eke Eisa awiri təkukomansan uya Ite'puru ekareei eta'pə.

¹¹ E'pe'sas po Paarə esi a'tai, eke tərawasə e'kupə emapu'tipə Papa uya iporo. ¹² Enki'sa amə' miri awonsi'ki pon ton ni Paarə napuripitə'pə ri apitə'pə to' uya e'ne' ton piya' to' epitipin'ni pe. Miri a'tai, to' eparan apai to' usepitipitə'pə, makoi a'kwarə uya to' nonkapitə'pə.

7 Kaisaron Kon Sə'kepa Munki Amə'

¹³ Miri yau niri, Esuwerə amə' esi'pə pata kaisa ri makoi a'kwarə pa'kapitə pi', Ite'puru ese' tesa'pi'se makoi a'kwarə pa'ka i'se usitupi' ni pi' to' esi'pə. Ta to' uya, "Ite'puru Sises ese' yau, Paarə itekareei nekamanə pe na'ne', kəri ri ese' yau epa'ka," ta'pə to' uya. ¹⁴ 7 kaisaron kon Sə'kepa, use'man nito' Papa ena' tərawasomanin nan epuru pe te'sen munki amə' uya seri ku'pitə'pə.

¹⁵ E'tane, makoi a'kwarə uya to' maimu eiku'pə, "Sises situyai', Paarə niri situyai', e'tane inə' yan ken imiri'nokon?" tukai'.

¹⁶ Miri a'tai, ka'pon makoi a'kwarə yen pe te'sen e'sanəmə'pə 7 kaisaron kon ka'pon amə' pona to' entai tenai', isi pe kuru ri to' wipitə'pə iya to' pon ton təkara'pi'se, miripan kon ainəmə'pə itiwə' tapai, mən ennokoi'ma. ¹⁷ Seri etasa' Esuwerə amə' miri awonsi'ki Kiri' amə' təkukomansan E'pe'sas po uya a'tai, ipan pe enari'ke' to' ena'pə. Miri a'tai, ipan pe kuru Ite'puru Sises ese' nama'pə to' uya imeruntirə wenai. ¹⁸ Tu'kan kon Sises apurinin nan pe iyenasa' kon e'sara'ti'pə uye'ni pi', miripan kon uya təmako'oi kon ekama'pə taron kon apurinin nan pana ya'. ¹⁹ Tu'kan kon piyai'san amə' eseru kupə pi' iko'mansa' kon uya tu'kan ni iri ekareei apon kareta aməranəku'pə, miripan po'tipitə'pə to' uya annau. Pərata pe kareta ton epe' i'tu'pə to' uya a'tai, 50,000 kaisa ri sirəpa pun † pe iyepa'ka'pə. ²⁰ Seri wini Ite'puru Sises ekareei uti'pə miyari ri pata yau, miripan niri usemo'ka'pə merunti pe kuru.

Paarə E'kupə'pə Utin Pi' Surusiran Pona

²¹ Seri ton e'kupə'pə təpo, Paarə e'kama'pə utin pi' Surusiran pona, Ma'sitoniya miri awonsi'ki A'kaya poro, "Surusiran pona tauti'pə təpo, uti kuru miri Ron pata pona," ta'pə iya. ²² Asa'ron kon, Temu'ti miri awonsi'ki Erastas, təpika'tinin nan ennoko'pə iya təwapiya

† sirəpa pun—təra'kuma, Kiri' maimu yau. Seri pərata pun esi tikin ni wəi e'tərawasoman nə'pə epe'pə ta e'kwa pe iyesi'pə. Apəne Ma'siu 20:2 enki.

Ma'sitoniya pona inke rə'kwi pari iko'maməi'ma Eisa nono pata yau.

Usewa'noman E'pe'sas Po

²³ Miri a'tai, ipan ni anpokəmanin e'sara'ti'pə Ite'ma awiron kon pi'. ²⁴ E'pe'sas po iyesi'pə ka'pon, Temi'təriyas itese', ipəreman Arə'times pi' iwə' ka'pinin sirəpa ke, miripan tonpa ton uya eke pe kuru pərata epopitə'pə. ²⁵ Temi'təriyas uya təttonpa ton ki'ma'pə, miri waraino ri mari itərawasooi ton to' pokon pe təusauro'to' pe. Ta'pə iya, "Mitu'yatəu pe' utonpa ton, seri utərawasooi kon ikupə na'ne' wini eke pe pərata eporo uya'nokon? ²⁶ Miyari ri ensa', etasa' auya'nokon E'pe'sas po riken pen, e'tane siya ri Eisa pata awiri, tu'kan kon ka'pon amə' uya apurito' pe Paarə uya iku'sa' ka'pon nəkoneka'pə ipəreman nito' ipi' pe esi papa pe pəra ri ta iya. ²⁷ Isi esi miri yau, miyari ri Paarə uya tato' apuri pi' ka'pon amə' esi a'tai, uri'nokon nəkupə'nə enato' oton tənamasen pe pəra ri. Eke kuru uri'san papa tukai' təkusən Arə'times iwə' enato' oton ka'pon amə' enu yau pəra ri. Kamo ri niri ika'sa' pi' təwipəreman Eisa pata awiri'ne, miri awonsi'ki non emə' kaisa ri niri inamato' pəra ri iyenato' oton," ta'pə iya.

²⁸ Seri ta Temi'təriyas uya eta təuya'nokon a'tai, to' ena'pə sakoro' pe. Uki'pinənpə' ni pi' to' e'sara'ti'pə, "Eke kəri ri papa tato' ipi' pe ika'sa', Arə'times, ipəreman nito' kon ipi' E'pe'sas po!" tukai'. ²⁹ Miri pe ri, eke utanpokəman esi'pə miri pata yau. Ka'pon amə' uya Kayas miri awonsi'ki Aresta'kos a'si'pə, Paarə upinimə tonpa pe te'san. Miri a'tai, anpisin ka'pon amə' enasa' tikin ni uya Kayas miri awonsi'ki Aresta'kos pi'siku'pə aməran nito' iwə' ta'. ³⁰ Miri a'tai, Paarə esi'pə ka'pon amə' anauro'kapai e'tane, Sises apurinin nan esi'pə iti i'se pəra. ³¹ Kamoro niri eke pata epuru ton, Paarə mai'pəremu ton uya main ennoko'pə iti namai'.

³² Iyamərasa' kon esi'pə isi pe uki'pinənpə' ni pi'; taron kon esi'pə taron ni pe uki'pinənpə' ni pi'; taron kon niri, taron ni pe ri. Miri yawon kon tu'kan kon ka'pon amə' uya i'ri pe iyesi pi' to' amərasa' miri yau tukai' i'tu pəra ri iyesi'pə. ³³ Taron kon Esuwerə amə' uya Arisanta itese' ka'pon a'tu'ma'pə aməran nito' iwə' tau, ka'pon amə' rau iye'mə'sa'kato' pe. Taron kon ka'pon amə' anpisin koro'tau te'san uki'pinəmə'pə Arisanta auro'ka pe. Arisanta uya temiyatə anəmə'pə, e'pana e'ti' ta təuya e'kwa pe, tiwano' pe ri təusauroku' wenai. ³⁴ E'tane Esuwerə pe to' uya ito'ka'nə'sa' a'tai, isauroku' i'se pəra to' esi'pə. Tikin ni te'sepose to' uki'pinəmə'pə asa' ite'kwa kəra' emiya era'tito' e'to' poro, "Eke kəri ri Arə'times E'pe'sas pon kon iwano'!" tai'ma.

³⁵ Pata karetaai menukəpinin uya anpisin e'pa-ka'nəku'pə. "E'pe'sas pon kon ka'pon amə'! I'tu auya'nokon pəra pe' nai tanporo mi awiron pata uya i'tu E'pe'sas esi eke Arə'times pi' ipəreman nito' iwə' erasu pe te'san pe tukai'? Miri niri ipe ika'sa' Epən wini ita'mo'kasa' erasuntinin pe e'ni'nokon tukai'. ³⁶ Miri wənai, seri ton esi ke onamə poken pəra, e'pana iwe'to'

kon pe iyese, tæusenuminkai' pæra i'ri ri tæku'se pæra. ³⁷ Seri uya ri pæsamoro asa'ron kon ka'pon amæ' ne'to' auya'nokon wenai pe pæra iyese'pæ man. Ipæreman ni-to' yawon ama'masa' miri awonsi'ki ika'sa' itese' pi' e'nito' pe pa'næ'sa' to' uya pæra iyese niri. ³⁸ E'tane Temi'tæriyas miri awonsi'ki ipæreman nito' ku'pi'nin nan uya pata eseru main i'kwi'sa' pe iyese yau, seri rupi konekato' esi moro ri. Miri yau, konekanin nan eke ton esi. Miri yau, to' utito' pe iyese teseru kon konekai'. ³⁹ E'tane miyari ri iri i'se iwesi kon yau, ikonekato' pe iyese pata eseru uya tasa' awiri. ⁴⁰ Isi yau e'ni'nokon man, apæne pæra Roman amæ' uya uyekama'popitæ kon miri seri pe ne'kupæine' pi'. I'ri wenai isi pe uki'pi'nænpi' ni esi'pæ tukai', ekama ton pæra iye'tane miri wenai tukai'," ta'pæ iya. ⁴¹ Seri ta'pæ iya tæpo, iyamærasa' kon nin si ka'pon amæ' ennoko'pæ iya miri, miri apai.

Paaræ Uti'pæ Ma'sitoniya Miri Awonsi'ki Kiris Poro

20 Isi pe uki'pi'nænpi' ni ereutasa' tæpo, Paaræ uya tætonpa ton ki'ma'pæ, miripan kon pori'mapitæ tæpo, Paaræ uya, "Iisiri utiyai'," ta'pæ to' pi', miripan uti'pæ Ma'sitoniya pona, to' tæninse E'pe'sas po. ² Miri awiri ri, iti'pæ. Eke pe ri ka'pon amæ' pori'ma'pæ iya, tu'kan pi' ri, miripan uyee'pæ Kiris † pona. ³ Miri yau, iko'mamæ'pæ osoræwau kapæi. Iye'kama koro'tau kanau epotoræ'pæ yau utin pi' Siriya pona, Esuweræ amæ' ekonekasa' eta'pæ iya ipi' te'to' kon pe. Miri pe iyese pi', iyekoneka'pæ tenna'poto' pe Ma'sitoniya poro. ⁴ Iya'kiron kon esi'pæ So'pa'taræ, Piros mu, Pereya winon; Aresta'kos, Sekuntos, Tesaroni'ka winon kon; Kayas, Teræpi winon; Tai'ki'kas, Tæro'pimas, Eisa winon kon; Temu'ti niri. ⁵ Pæsamoro warawo' amæ' uti'pæ ina rawiri to' esi'pæ ina enupikiri Tærowas po. ⁶ E'tane ina uti'pæ kanau yau Piri'pai yapai A'sarutanæ'sa' Pen Pæreti Pi' Enta'nan Weyu tæpo. ⁵ kaisa ri wæi tæpo, ina e'seporo'pæ tæron kon a'kiri Tærowas po. Miri yau, ina uko'mamæ'pæ 7 kaisa ri wæi.

Moine Eri'sa' I'mæ'sa'ka'pæ Paaræ Uya

⁷ Suntaaka e'sara'ti pe, ina amæra'pæ pæreti pi' enta'nai'. Paaræ uya ka'pon amæ' auro'ka'pæ. Awanapai ri tæutito' esi pi' isaurokæ'pæ anomæra' pona ri. ⁸ Miri yau, tu'ke raan'pu amæ' esi'pæ ka'tawon tau ina amærato' yau. ⁹ Moine ka'pon ereutasa' esi'pæ winto po, Iu'tai'kos itese'. Kæri ri e'nænpi'tæ'pæ, miyari ri Paaræ us-aurokæ koro'tau, miripan e'nænkaa'pæ ipan pe, næ-ta'mo'kai osoræwawon ikawono iuti' apai. Miripan uma'tasa' anæmæ'pæ to' uya eke' pe. ¹⁰ Paaræ u'ti'pæ, miripan ena'pæ ipæro'pona, temiyatæ tæpæ'pæ iya iwoi, "Ipan pe kuru kisewankamatæu! Nurine ri man!" ta'pæ iya. ¹¹ Miri tæpo kanan, ka'ta' iyenuku'pæ pæreti pi' enta'nai'. Pata tema'kwai' tæusaurokæ tæpo, iti'pæ. ¹² Ka'pon amæ' uya moine ari'pæ nurine. Ipan pe kuru pori' pe to' epori'masa' esi'pæ.

E'pe'sas Epuru Ton Panama'pæ Paaræ Uya

¹³ Ina uti'pæ kanau yau A'sos pona. Miri yau, Paaræ anænse'na ina uti'pæ. "Miri yau uyepotæi'," ta'pæ iya a'mun po tæuti pi'. ¹⁴ Ina eposa' iya a'tai A'sos po, ina uya ari'pæ Me'tirin pona. ¹⁵ Miri ema'sa' yau, ina uti'pæ miri apai Kiyos pona. Miri tæpo, ina e'kwiritæ'pæ Samos pona; miri ema'sa' yau, Mairi'tos eporo'pæ ina uya. ¹⁶ Paaræ e'ku'sa' esi'pæ E'pe'sas entakato' pe tæuya kanau yau, inke iko'manpai pæra iyese'pæ Eisa po. Sursuran inepopai isenuti'pæ Penti'kas weyu a'tai.

¹⁷ Mairi'tos ponsi'ki, E'pe'sas so'sii epuru ton ki'ma'pæ Paaræ uya. ¹⁸ To' uya teposa' a'tai, ta'pæ iya to' pi'; "Uko'mamæ'pæ eseru i'tu auya'nokon miri ipiyau'nokon Eisa po esi a'tai. ¹⁹ Itepuru apiyo' pe esi'pæ se pe ri tenai', tæukaranpi'se niri, sa'man pe ri Esuweræ amæ' uya ukota'ma tane. ²⁰ I'tu auya'nokon miri, tanporo un-ekamanæ ekama'pæ uya ipika'tinin kon pe te'sen, iyenupa'pæ uya 'nokon annau'ne ri, iiwæ' kon tau'ne niri. ²¹ Enpoika'pæ uya Esuweræ amæ', Kiri' amæ' pi' niri tæmakooi kon pi' to' usewankama era'tito' pe Papa winikui', Sises yau apurito' esa' pe to' enato' pe.

²² "Seri si Papa A'kwaræ uya tapiyo'mai', uti si seri Sursuran pona, i'ri e'kupæ upi' miri yau tukai' i'tui'ma pæra. ²³ Se riken i'tu uya tanporo pata yau'ne Wakæ A'kwaræ uya upana'ti. Miri yau, pariki'si ta' uya'sito', miri awonsi'ki sa'man ni e'ku'to' esi upi'. ²⁴ E'tane use-wankama pæra ri iyese uwinin nan pi', utærawasooi inku'pai esi Itepuru Sises nætæru'pæ iku'to' pe uya utærawasooi, tanporon kon pi' Papa uya wakæ nonkasa' ekareei ekamato' uya. ††

²⁵ "Si'tuyai' imiri'nokon seri itekare, Papa e'to' esa' wann pe ekama'pæ uya ipana ya' ton uya uyento' oton pen seri enta'. ²⁶ Miri pe iyese pi', ekama uya ipi'nokon seri pe; makoi pæra esi tanporon kon ka'pon amæ' mænæ piyapai. ²⁷ Tanporon ni Papa e'to' i'tu auya'nokon i'se ekamasa' uya man. I'ri ri Papa Maimu nonkasa' uya pæra iyese. ²⁸ Wakæ pe epa'simati', tanporo itonpa kon amæ' ri pokon pe, Wakæ A'kwaræ uya iku'sa' kon na'ne' to' ennin pe. Papa apurinin nan ‡ en-nin pe e'ti', Sises ne'ma'pæ tæmænæ ke. ²⁹ Si'tuyai', kasi ton enupanin nan uye'to' oton isi ton ene amæ' kasa i'koro'ta'nokon. Kærai apurito' apai to' ereutanæ'to' oton to' uya. ³⁰ I'koro'tapai'nokon ni to' e'mæ'sa'kato' oton, itekare ensimato' oton to' uya, Sises apurinin nan era'tito' oton to' pikiri. ³¹ Miri pe iyese pi', ti'tui' e'ti'. Mi'tuyatæu pe' osoræwau wæpiya tereutapi'se pæra ayau'ka kon pi' uko'mamæ'pæ ewarupi nau, wæi nai niri tæukaranpi'se.

³² "Seri pe inonka uya 'nokon Papa ena', wakæ nonkasa' iya maimu ya', imiri'nokon ku'nin apurinin pe ya'. Miri a'tai, iwe'to' oton kon Papa na'ne' yau tu'kan ni wakæ ton epoto' auya'nokon, Papa nekama'pæ tæ-munki amæ' pi'. ³³ Inæ' ri siræpaai, koræi ri, pon ni enkuui pe esi pæn. ³⁴ I'tu auya'nokon ni miri uiwano' pe ri e'tærawasomapi'sa' pærata eporo pi' i'se e'to' eporo

† Kiris, miri pe pæra A'kaya

†† 20:24 2 Temu'ti 4:7 ‡ Papa apurinin nan—Papa so'sii. Tæron ni imenekasa' ton, Itepuru Sises so'sii, tawon esi.

pi', utonpa ton e'to' i'se niri. ³⁵ Tanporo unkur'p' wini, sa'man t'rawaso kup'p' uya wini, iyenupasa' uya 'nokon ip'urataai p'anon kon pika'tinin pe e'nito' pe. Sis-es uya se kasa ta'p' iku'ti' iyenu kon yau, 'Wak' pe kuru iyese te'repasan pe e'ni a'tai, t'repasan pe e'ni entai,'" ta'p' Paar' uya to' pi'.

³⁶ Seri ta t'po, iye'sekunka'p' tanporon kon pokon pe iyip'rema'p'. ³⁷ Tanporo to' ukaram'p' ipi' t'au-ta'sii', to' uya a'su'ka'p' niri. ³⁸ "Seri enta' uyene auya'nokon pen," ta iya pi', to' upokoita'p'. Eke kanau ya' ipikiri to' uti'p'.

Paar' Uti'p' Surusiran Pona

21 To' piyapai ina emo'ka'p' t'po, ina uta'tu'ma'p' parau po. To'sa ri ina uti'p' Kos pona. Iyema'sa' yau, ina uti'p' Rotes pona; miri apai, ina uti'p' Pa'tara pona. ² Kanau epotor'p' ti'kwiri'sen eporo'p' ina uya Pini'siya po. Miri ya', tekanwa'tii' ina uti'p'. ³ Sai'p'aras ene t'uya'nokon t'po, ina uya entaka'p' wai enu enuku kamisi winikui'. Ina uti'p' Siriya pona. Ina ekanwaka'p' Taya pona, apuru kanwaka to' uya koro'tau. ⁴ Sises apurinin nan eporo'p' ina uya. ⁷ kaisa ri wai ina uko'mam'p' to' piyau. Iya'kwar' uya to' pana'ti'p' Paar' auro'kato' pe to' uya iti namai' Surusiran pona. ⁵ Ina weyu u'ma'sa' a'tai to' piyau ina e'to', ina uya to' nimit'p', tanporo Sises apurinin nan, to' no'p' ton, to' munki am' niri uti'p' ina a'kiri eke pata apai. Miri yau, tuna e'pi po ina e'sekunka'p' ip'reman pi'. ⁶ "Iisiri'nokon," ta t'po t'at'pa kon am' pi', ina ekanwa'ti'p' kanau epotor'p' ya'. T'ron kon enna'po'p' t'pata kon ya'.

⁷ Miyari ri utin pi' ina esi'p' Taya apai. Ina ekanwaka'p' Toremes pona. Miri yau te'san ina tonpa ton pi', "Miyari," ta'p' ina uya. To' piyau ina uko'mam'p' tikin ni wai. ⁸ Iyema'sa' yau, ina uti'p' Sisariya tepose. Miri yau, ina uti'p' Piri' itekare ekamanin iw' ta' ipiyau e'se'na, Surusiran po 7 pe to' nan'm'p'san tonpa pe te'sen. ¹⁹ Asakiri'nan kon a'pi'p'anon itensi ton esi'p' pu'kena' pe itekare ekamanin nan.

¹⁰ Miri yau inke kuru p'ra ri ina esi'p' t'po, pu'kena' Akapas itese' uyee'p' Isutiya wini. ¹¹ Iyee'p' ina piya', Paar' pokur'wai an'm'p' iya, temiyat' miri awonsi'ki ti'ta aurom'p' iya, se tai'ma: "Wak' A'kwar' man se kasa ta pi', 'Seri pokur' esa' auronpi'to' oton Esuwer' am' uya Surusiran po, miripan t'ato' oton to' uya Esuwer' am' pen ena','" ta'p' iya.

¹² Seri etasa' ina uya a'tai, ina miri awonsi'ki ka'pon am' miri awon kon uya Paar' temek'p' iti namai' Surusiran pona. ¹³ Miri a'tai, Paar' uya to' pi' ta'p', "Iri pe iyese pi' aukaram' kon uyewan ni t'pokoitan' se? Ekonekasa' seri uya'sito' pe riken pen e'tane uma'tato' pe Surusiran po Itepuru Sises ese' wenai!" ta'p' iya.

¹⁴ Ina uya tauro'ka eta iya p'ra iyese wenai, ina uya inonka'p'. "Tiwi Itepuru e'to' i'se ne'kup' i'se iye'to' awiri," ta'p' ina uya.

¹⁵ Miri yau tesi kon t'po, tekonekai' ina uti'p' Surusiran pona. ¹⁶ Sises apurinin nan Sisariya winon kon

uti'p' ina a'kiri, miripan kon uya ina ari'p' Nas' itese' ka'pon iw' ta'. Miri yau, ina uko'mam'p' ipiyau. Sai'p'aras winon pe iyese'p', pena si'kiri ri Sises apurinin pe iyese'p'.

Paar' Epa'ka'p' Surusiran Pona

¹⁷ Surusiran eposa' ina uya a'tai, ina tonpa ton uya ina ereutan'k'p' tepori'ma kon pe. ¹⁸ Miri ema'sa' yau, Paar' a'kiri ina uti'p' Isens ense'na. Tanporo so'si epuru ton esi'p' miri yau. ¹⁹ "Miyari," ta t'po to' pi', Paar' uya tanporon Papa n'kup'p' pi' Esuwer' am' pen koro'tau te't'rawasoma a'taino pi' to' auro'ka'p'.

²⁰ Seri etasa' to' uya a'tai, Papa apuripit'p' to' uya. Ta'p' to' uya Paar' pi', "Ina tonpa, tu'kan kon Esuwer' am' man Itepuru Sises apuri pi'. Tanporon kon man ipan pe Main, Mosi' winon apuri pi'. ²¹ T'ron kon ka'pon am' uya to' auro'kasa' esi'p' imiri pi' tanporo Esuwer' am' enupasa' auya Esuwer' am' pen koro'tau t'uko'mansan to' ereutato' pe Main, Mosi' winon piyapai to' auro'ka'p' auya, t'munki kon yun pi'pi putur'ka to' uya namai', uri'nokon eseru awiri.

²² Iri ken si kup' uya'nokon? To' uya kuru eta miri iuye'sa' tukai'. ²³ Miri pe iyese pi', ayauro'kato' awiri e'ki. Miri yau man asakiri'nan kon ka'pon am' Papa auro'kanin n'p'san t'anku'ton kon pi'. ²⁴ P'samoro ka'pon am' aki to' ekor'kato' pe to' pokon pe mekor'kai'. To' i'pai kiriri'p'inan nan, to' ekor'kasa' ekamanin pe, me'mai'. Miri a'tai, tanporon kon uya i'tuto' pe i'napai ri p'ra ri ipi' usauro'nisa' na'ne' esi tukai', e'tane main p'reme'nin pe p'ra ri iwesi tukai'. ²⁵ Ina uya nin Esuwer' am' pen enasa' Sises apurinin pe ena' imenukasa' man. Ina e'ku'sa' man ika'sa' ena' it'asa' pi' to' enta'na namai', to' enta'na namai' m'n'p'an ni o' pi' miri pe p'ra erupatu'kasa' pi' ri, miri awonsi'ki tekumasan pe to' esi namai'," ²⁶ ta'p' to' uya.

²⁶ Miri ema'sa' yau, Paar' uya ka'pon am' ari'p' to' pokon pe iyekor'ka'p'. Miri t'po, iti'p' Papa ena' Esuwer' am' use'mato', ip'remato' iw' ta' to' auro'kase'na, ekor'kan n'p' weyu u'ma'to' pi', tanporon kon use'mato' ike ekonekato' oton pi' to' kaisa ri.

To' Uya Paar' A'si'p'

²⁷ 7 kaisaron wai u'mat' iwa koro'tau, Eisa winon kon Esuwer' am' uya Paar' ene'p' Papa ena' Esuwer' am' use'mato', ip'remato' iw' tau. Anpisin t'at'rankai' Paar' a'sito' pe to' uya iku'p'. ²⁸ To' uki'p'in'p'it'p', "Esuwer' am', ina ipika'titi'! P'ase ri si ka'pon mi yawiron kon tanporo ka'pon am' enupanin, uri'nokon Esuwer' am' use'mato', ip'remato' iw', miri awonsi'ki Main, Mosi' winon ewa'nomanin. Miri pona, Kiri' am' ne'sa' iya Papa ena' use'man nito', ip'reman nito' iw' ta', wak' pata ma'tan' se'na," ta'p' to' uya. ²⁹ (T'ro'pimas ene'p' to' uya E'pe'sas pata winon Paar' a'kiri, to' usenuminka'p' Paar' uya ine'sa' use'man nito', ip'reman nito' iw' ta' tukai'.)

‡ 21:24 Nonpa 6:13-21; Inkup'p' 18:18 †† 21:25 Inkup'p' 15:29

† 21:8 Inkup'p' 6:5; 8:5 †† 21:10 Inkup'p' 11:28

³⁰ Tanporo pata pon kon utai'po'pu. Tanporo pata kaisaron kon eka'tunsa' uyee'pu. Paarpu pi'siku'pu to' uya use'man nito', ipureman nito' iwu' tapai. Miri pe ri, mura'ta a'koro'pu to' uya. ³¹ Iwini i'se to' esi koro'tau, main uya Roman amu' soisaai epuru eporo'pu eke pe Surusiran pata pon kon utai'pon pi' man tukai'. ³² Inke pura soisa amu' anamu'pu iya. To' eka'tumu'pu tu'kan kon koro'ta'. Roman amu' soisaai epuru miri awonsi'ki soisa amu' ensa' to' uya a'tai, iwipitu' tu'ya'nokon ereutanuku'pu to' uya.

³³ Eke soisa amu' epuru uya a'si'pu. "Asa'ri i'sen ke auroniti'," ta'pu iya. Miri a'tai, to' ekama'po'pu iya, "Inu' pe iyese? I'ri ku'sa' iya?" ta'pu iya. ³⁴ Tu'kan kon uki'pi'nun-pitu'pu taron ni pe'ne, waku' pe i'napairon eporo iya pura eke soisa amu' epuru esi'pu, eke pe to' uki'pi'nun-pitu'pu wenai. "Soisa amu' iwu' ta' Paarpu ati'," ta'pu iya. ³⁵ Paarpu uya miye' eposa' a'tai, tu'kan kon e'sakoropasa' esi'pu ipan pe. Miri pe iyese pi', soisa amu' uya ari'pu tura'runpai'. ³⁶ Anpisin ipikiri te'san uki'pi'nun-pitu'pu, "Iwiti' ri!" ta'pu to' uya.

Paarpu Uya Anpisin Auro'ka'pu

³⁷ Paarpu ari to' uya koro'tau soisa amu' iwu' ta', eke soisa amu' epuru ekama'po'pu iya, "Apu'ne, kanyau-ro'kai'ya," ta'pu iya.

"Kiri' pe pe' tusauro'sen imiri?" ta'pu soisa amu' epuru uya ipi'. ³⁸ "Isi' pon pen pe' imiri manenpanin sara'tinin nu'pu, 4,000 kaisaron kon winin nan anin nu'pu rimono' ta' pena?" ta'pu iya.

³⁹ Paarpu uya eiku'pu, "Esuweru uri, Tarusas, Siri'siya yawon yau iyentusa' ru'pu, patawon kanan uri ti ekasiman pen yawon. Apu'ne, ka'pon amu' sauro'kai'ya," ta'pu iya.

⁴⁰ Eke soisa amu' epuru uya, "Ewai'," ta'pu tupo, Paarpu e'mu'sa'ka'pu miye' pona, "E'pana e'ti!" ta'pu iya temiyatu' ke. Tanporo to' e'paka'sa' a'tai, ta'pu iya to' pi' Esuweru amu' maimu yai. †

Paarpu Usauroku'pu Sises Pikiron Pe Tena'pu Pi'

(Inkupu'pu 9:1-19; 26:12-18)

22 "Utonpa ton, ukupuru'pu ton, apu'ne uyetati' usekama tane!" ta'pu iya. ² Arami' pe isauroku' eta to' uya a'tai, e'pana pari to' ena'pu. Paarpu uya ta'pu miri a'tai,

³ "Esuweru uri, iyentusa' ru'pu Tarusas, Siri'siya yawon yau, e'tane seri yau usemo'ka'pu. Kamariyeru piyau usenupa'pu ukupuru'pu kon nukoneka'pu Main pi'. Ipan pe Papa apuri pi' seri pe iwesi kon na'ne' kasa. †⁴ Seri wenai, Ite'ma awiron kon kota'mapitu'pu uya to' wito' pe to' ne'pitu'pu uya. Warawo' amu', uri'sami'si amu' niri a'sipitu'pu uya pariki'si ta'. ⁵ Miri kasa ri niri, Papa ena' use'man nito' tarawasomanin nan miri awonsi'ki Konsuru amu' uya ta miri, kareta ri sepopi'tai to' wini Tamaskas awon kon to' tonpa ton ena' tu'utisen. Miri ya' ri, utipitu'pu ka'pon amu' ne'se'na a'sisa' pe to' ari pi' Surusiran pona to' kota'mato' pe. ‡

† Esuweru amu' maimu yai, miri pe pura Arami' pe; Ma'siu 22:2 yau niri. †† 22:3 Inkupu'pu 5:34-39 ‡ 22:5 Inkupu'pu 8:3; 26:9-11

⁶ "Wui nai pata esi koro'tau, a'ko pe Tamaskas eporo uya koro'tau, ite'kwanau pura ri, Epun wini a'kwa e'wei'ti uya uyenkasi'panuku'pu. ⁷ Uta'mo'ka'pu non pona, main eta'pu uya, 'Saaru, Saaru, i'rito' pe ukota'ma auya?' tawon.

⁸ "Inu' imiri, Uyepuru?' tukai' ekama'po'pu uya.

"Sises uri, Nasare' winon, makota'mayai'ne', ta'pu iya. ⁹ Uya'kiron kon uya a'kwa ene'pu e'tane, uyau-ro'kanin eta to' uya pura iyese'pu.

¹⁰ "I'ri kupu' uya seri, uyepuru?' tukai' ekama'po'pu uya.

"E'mu'sa'ka', enta Tamaskas pona. Miri yau, tanporo inkupuru' ke ayauro'kato' pe, ta'pu Itepu' uya.

¹¹ Uya'kiron kon uya uyari'pu uyemiyatu' pi' Tamaskas pona, apu'ne pura a'kwa uya uyenkasi'panu'sa' pi' itenu pura uri tuku'se.

¹² "Ananayas itese' ka'pon uyee'pu uyense'na, miri yawon kon Esuweru amu' nunamanu' pe kuru iyese'pu, ipan pe Main, Mosi' winon ikonekasa' awiron pe iyese'pu. ¹³ Iye'mu'sa'kasa' esi'pu upiyau, 'Utonpa, Saaru, ennin pe kanan enaki!' ta'pu iya upi'. Miri pe ri, ennin pe ena'pu. ¹⁴ Miri a'tai, ta'pu iya, 'Papa, ukupuru' kon esi'pu itese' pi' uya ayanansa' man, teseru i'tunin pe iwesi pa, Ipokena' Pe Te'sen inanamu'pu ene pa, inta winon imaimu etanin pe iwesi pa. ¹⁵ Tanporon kon ka'pon amu' pi' inene'pu miri awonsi'ki ineta'pu ekamanin pe iwesi pa. ¹⁶ I'ri enupikiri iwesi? E'mu'sa'ka', epa'taisima', amakooi ekorokato' pe ipuremaki Sises pi', ta'pu Ananayas uya upi'.

¹⁷ "Surusiran pona enna'posa' a'tai, ipurema koro'tau use'man nito', ipureman nito' iwu' tau, uyenu uta'kwakasa' uya ene'pu. ¹⁸ Itepu' uya uyauro'ka, 'Inke pura enta Surusiran apai, apu'ne pura to' uya upi' ausauro'to' apuri pura iyese miri, ta'pu iya upi'.

¹⁹ "Uyepuru, pusamoro uya ui'tu miri usenupan nito' iwu' kaisa ri utipi'sa', to' a'sipitu' pi' pariki'si ta', to' wipitu' pi' kamoro ayapurinin nan. ²⁰ To' uya niri i'tu Si'tipun, itekare ekamanin pe te'sen munu' uti a'tai, e'mu'sa'kasa' esi'pu miri yau iwiti' ri ta pe iwini'nan pon esa' pe esi'pu, ta'pu uya Itepu' pi'. ††

²¹ "Miri a'tai, Itepu' uya ta'pu upi', 'Enta, iyennoko uya inni Esuweru amu' pen koro'ta', ta'pu iya," ta'pu Paarpu uya to' pi'.

Roman Pe Paarpu Esi

²² Anpisin uya Paarpu maimu eta'pu miri ta iya pu'ku' pona ri. Miri a'tai, to' uki'pi'nunpitu'pu, "Iwika'ti' kuru ri! Iko'manto' pura ri iyese miri!" ta'pu to' uya. ²³ To' uki'pi'nunpitu'pu ri kanan, tu'pon kon mo'kapitu'pu to' uya, non ma'kiri'pu to' uya ka'ta'. ²⁴ Eke soisa amu' epuru uya, "Paarpu ati' soisa amu' iwu' ta'," ta'pu tu'poitoru' ton pi'. To' auro'ka'pu iya to' uya ari'po'pi'to' pe, isekamato' pe i'ri wenai to' uki'pi'nunpitu'pu ewa'no-ma pe, tukai'. ²⁵ Itemekon a'sipi'sa' to' uya esi'pu ari'po'pi'tane, Paarpu uya ta'pu itepuru e'mu'sa'kasa' pi' miri yau, "Iye'to' pe ri pe' iyese Roman pe te'sen

†† 22:20 Inkupu'pu 7:58

ari'po'pitu a'tai inu' uya ri iri iteseru eposa' pua iye'tane?" ta'pu iya.

²⁶ Soisa amu' epuru uya seri etasa' a'tai, iti'pu eke soisa amu' epuru piya' ekamase'na, "Iri kupu auya? Roman pe sa'ne man ko!" ta'pu iya.

²⁷ Eke soisa amu' epuru uti'pu Paar u ekama'pose'na, "Uyauro'kaki, Roman amu' karetaai esa' pe' imiri?" ta'pu iya.

"Ewai," ta'pu Paar uya.

²⁸ Miri a'tai, eke soisa amu' epuru uya ta'pu, "Eke pe purata ke tause'mai' iyenasa' ru'pu uri kamoro Roman amu' tonpa pe," ta'pu iya.

"E'tane, entu'pu si'kiri nin usanon uya ukaretai'ti'pu to' tonpa pe e'to' pe," ta'pu Paar uya.

²⁹ Kamoro ekama'popitu pi' te'san utama'pu ipiyapai miri a'tai ri. Soisa amu' epuru enari'nemu'pu, Paar u, Roman pe te'sen auronpi'sa' tuuya pi' i'sen ke.

Paar u E'wa'kutu'pu Esuwer u Amu' Konsuru'ui Ton Rau

³⁰ Soisa amu' epuru esi'pu ini'tupai i'ri pi' Esuwer u amu' uya, iri ku'sa' Paar uya ta, tukai'. Miri pi', itepuru uya soisa amu' apiyo'ma'pu Paar u auronpi'sa' ara'ka pi', miri awonsi'ki use'man nito' tarawasomanin nan epuru ton eke ton kuru miri awonsi'ki tanporo Esuwer u amu' Konsuru'ui ton kanan amurato' pe amuran iwu' ta' ekama'pu iya, miripan kon amura'pu. Miripan itepuru uya Paar u nee'pu to' amurasa' koro'ta', miripan uya iye'mu'sa'kato' pe ikupu'pu to' rau.

23 Paar u uya to'sa ri Esuwer u amu' Konsuru'ui ton enpitu'pu, miripan uya ta'pu, "Utonpa ton Esuwer u amu', uko'mamu koro'tau, Papa nama pi' e'sa' man, miri awonsi'ki si'tuyai' i'ri ri iri ku'sa' uya pu'ra ri iyese, seri pu'ku pona ri," ta'pu iya. ² Use'man nito' tarawasomanin nan epuru, Ananayas uya etasa' a'tai, ipiyau iye'mu'sa'kasa' kon apiyo'ma'pu iya, to' uya Paar u inta'moto' pe. ³ Miri tu'po, Paar u uya ta'pu Ananayas pi', "Papa uya ikota'ma miri, wak u pe tause'nsen, miri ku'sa' auya pi'. Main, Mosi' winon awiri miri airi iyereutasa' uya uyekama'popitu, e'tane iyawiri pu'ra iwesi, ka'pon amu' mapiyomayai'ne' to' uya unta'mopi'to' pe," ta'pu iya. [†]

⁴ Paar u piyau iye'mu'sa'kasa' kon uya, "Miri kasa iri pe ri Papa ena' use'man nito' tarawasomanin nan epuru pi' ta auya pu'ra iyese miri," ta'pu.

⁵ Paar u uya to' maimu eiku'pu, "Use'man nito' tarawasomanin nan epuru tukai' i'tusa' uya pu'ra man, utonpa ton. Mosi' numentuka'pu yau, Iri pe kasauroku' ka'pon amu' esa' pe te'sen pi' tawon ni,' ^{††} i'tunin uri e'tane," ta'pu iya to' pi'. ⁶ Paar u uya to' Konsuru'ui amu' ene'pu Satu'si amu' pe miri awonsi'ki Pari'si amu' pe, eke pe isauroku'pu konsuru' amu' koro'tau, "Utonpa ton, Pari'si amu' tonpa sa'ne uri ko, Pari'si mu ri. Seri ekota'mato' yau esi iyeri'sa' kon e'mu'sa'kato' oton tukai' i'tu uya wenai!" ta'pu iya. [‡]

⁷ Seri tasa' iya a'tai, Pari'si amu' miri awonsi'ki Satu'si amu' e'sei'pitu'pu tatonpa kon pokon pe. ⁸ (Satu'si

amu' uya, iyeri'sa' kon e'mu'sa'ka pu'ra ri iyese, inseru amu' pu'ra ri iyese, a'kwaru'san pu'ra ri iyese ta, e'tane Pari'si amu' uya moro ri iyese, to' ri esi ta. ^{†††} ⁹ Pari'si amu' miri awonsi'ki Satu'si amu' ena'pu isi pe to' e'sei'pitu'pu. Main pi' enupanin nan esi'pu Pari'si amu' pe, miripan kon uya Satu'si amu' ei'pitu'pu ipan pe, "Iri ri iri ku'sa' pu'ra ka'pon uya eposa' ina uya pu'ra man! A'tai pu'ra inseru miri pe pu'ra a'kwaru' ri uya au'ro'kasa', miri kasa ri Papa ekareei ekamato' pe iya!" ta'pu Pari'si amu' uya.

¹⁰ To' e'sei'pi'to' ena'pu isi pe, miripan pi' eke soisa amu' epuru enari'nemu'pu Paar u ri na'ki karapitu to' uya ko tukai'. Miripan uya soisa amu' apiyo'ma'pu Paar u enpa'kato' pe to' uya to' piyapai soisa amu' iwu' ta'.

¹¹ Miri ewarupiii tau, Itepu'ru Sises uyee'pu Paar u piya', miripan uya ta'pu, "Kenari'nemu! Seri yau, Sुरु'rusiran po uyekareei ekamasa' auya man, miri na'ne' kasa ri mari Ron po uyekareei mekamai'," ta'pu iya.

Esuwer u Amu' E'kama'pu Paar u Wini Pi'

¹² Miri ema'sa' yau, Esuwer u amu' usauroku'pu i'ri kasa Paar u wito' pe tukai', miripan kon e'kama'pu, "Iri ri ensi pen miri awonsi'ki uta're'tin pen iwini pu'ku pona," ta'pu to' uya. ¹³ 40 entaino kon ni e'kama'pu seri kupu pi', ¹⁴ miripan kon uti'pu use'man nito' tarawasomanin nan epuru ton eke ton kuru miri awonsi'ki Esuwer u amu' epuru ton piya', "Ina e'kamasa' man, i'ri ri pi' uta're'tin nito' pe pu'ra Paar u wini pu'ku pona ri tukai'. ¹⁵ Miri pi', imiri miri awonsi'ki Konsuru' amu' uya main ennoko i'se ina esi, eke soisa amu' epuru ena' Paar u enpa'kato' pe iya, ipokon pe asauro'pai kanan ina esi tukai', apune pu'ra ina uya Paar u ekama'popi'to' esi tukai', itepuru mauro'katu'i. Ina e'kama tane iwini pi' iyepu koro'tau," ta'pu to' uya.

¹⁶ E'tane Paar u parusi mure uya etasa' a'tai, iti'pu soisa amu' iwu' ta' Paar u piya', ipana'tise'na iwini pi' to' e'kamasa' ekamai'. ¹⁷ Paar u uya etasa' a'tai, tikin ni soisa amu' epuru tonpa ki'ma'pu iya. "Pu'ra ri warawo' mure aki soisa amu' epuru piya', apune pu'ra inekamanu' esi moro," ta'pu iya. ¹⁸ Miripan uya Paar u poitoru' aritu'pu soisa amu' epuru piya'.

"Paar u uya uyenne'sa' ipiya', pu'ra ri moineri'pi nekamamu' esi pi'," ta'pu iya.

¹⁹ Miripan soisa amu' epuru uya aritu'pu tu'piya' miri awonsi'ki, "Iri na'ki esi inekamanu' upi'?" ta'pu iya.

²⁰ "Ewai", Esuwer u amu' epuru ton e'kamasa' iyekama'po pi' Paar u enpa'ka pa, Esuwer u amu' Konsuru'ui ton ena'. Miripan kon uya tato' oton ina esi wak u iwa pe inekama'popi'pai tukai', e'tane i'napai ri pu'ra miri esi. ²¹ Miri pi' to' uya iyekama'posa' a'tai, to' maimu kusetai, apune pu'ra 40 entai ri Esuwer u amu' esi, miripan kon e'so'nansa' enuri'to' oton Paar u enupikiri. Iri ri pi' uta're'tin pen miri awonsi'ki ensi pen, Paar u wini pu'ku pona ri, tasa' to' uya. Miripan kon nin si enuriku' i'ri ri tukai' tumaimu kon eiku' auya i'se," ta'pu Paar u poitoru' uya soisa amu' epuru pi'.

† 23:3 Ma'siu 23:27-28 †† E'sotas 22:28 ‡ 23:6 Inkupu'pu 26:5; Piri'pai 3:5

†† 23:8 Ma'siu 22:23; Ma' 12:18; Uru' 20:27

²² Soisa amu' epuru uya, "Seri upana'tisa' auya na'ne' kusekamai inu' pi' ri," ta'pu, miripan ennoko'pu iya tuiyapai.

Paaru Ennoko'pu To' Uya Kopuna Piya'

²³ Miripan soisa amu' epuru uya asa'ri tupoitoru ton auro'ka'pu, "200 kaisa ri soisa amu' epoti' Paaru a'kiri to' utito' pe, miri awonsi'ki 70 kaisa ri kaware pon kon miri awonsi'ki 200 kaisa ri piriu tawon kon Sisariya pona to' utito' pe 9 a'kura' ewarupi nau. ²⁴ Waku pe kopuna Piri'kus epoto' pe Paaru uya, itikan non ipo itito' ton kaware amu' minepotai," ta'pu soisa amu' epuru uya tupoitoru ton pi'.

²⁵ Soisa amu' epuru uya kareta menuka'pu se kasa:

²⁶ "Ina kopunaai, ina nenanamanu, Piri'kus, miyari ta uya ipi'.

"Uri, Kurautiyas Raisayas uya imenuka.

²⁷ "Puse ri ka'pon enno'sa' uya man ipiya', Esuweru amu' na'si'pu, miripan kon esi inwipai, e'tane usoisai amu' uya imo'kasa' Roman amu' tonpa pe ri iyesei tukai' ito'ka'nusa' uya pi'. ²⁸ Into'ka'nusapai esi i'ri pi' Esuweru amu' uya iri ku'sa' iya ta tukai'. Miri pi', Esuweru amu' Konsuruui ton ena' ari'pu uya to' uya ekama'popi'to' pe. ²⁹ E'tane i'ri ri eposa' uya pura iyesei iwito' iwenai, miri awonsi'ki a'sito' pariki'si ta', miri awonsi'ki main tusenupato' kon pi' ri nin to' uya eseru'ti. ³⁰ Esuweru amu' e'kamasa' Paaru wini pi' ke upana'tisa' ka'pon uya a'tai, ennoko pi' e'kamapu ipiya'. Esuweru amu' kanan auro'kasa' uya man to' utito' pe Sisariya pona inkuu'pu ekamato' pe to' uya ipi'. Seri seri kareta, uri itepuru," ta'pu iya.

³¹ Soisa amu' uti'pu itepuru uya tauro'kato' kon awiri ri, miri awonsi'ki kareta ari'pu to' uya ta'kiri'nokon. Paaru ari'pu to' uya ta'kiri'nokon ewarupi nau pata Antipateres pu'ku pona ri. ³² Miri ema'sa' yau, ti'ta kon po tautisan soisa amu' enna'po'pu Surusiran pona taron kon kaware pon kon soisa amu' uti tane Paaru a'kiri Sisariya pata ya'. ³³ Kaware pon kon soisa amu' uya Sisariya pata eposa' a'tai, kareta miri awonsi'ki Paaru turu'pu kopuna ena', miripan kon enna'po'pu Surusiran pona. ³⁴ Kopuna uya kareta ene tupo, Paaru ekama'po'pu iya, "I'ri eke Roman amu' pata winon imiri?" tukai'.

"Siri'siya winon uri," ta'pu Paaru uya.

³⁵ "Iyekareei ri eta uya miri iri ku'sa' auya tawon nan uye'sa' a'tai," ta'pu kopuna uya. Kopuna uya soisa amu' auro'ka'pu Paaru ato' pe to' uya Era' iwu' ta', miri awonsi'ki soisa amu' e'to' pe iterasu pe.

I'tuto' Piri'kus Piyau

24 5 kaisaron wai tupo, use'man nito' tarawaso-manin epuru, Ananayas uti'pu Sisariya pona Esuweru amu' epuru ton miri awonsi'ki raya Ti'turas itese' pokon pe. Miripan kon uya Paaru eseru'tito' tuya'nokon neru'pu kopuna piya'.

² Paaru ki'masa' a'tai si, Ti'turas uya si Paaru eseru'tito' tuya'nokon ekama'pu miri Piri'kus pi'. Ta'pu iya, "Kopuna Piri'kus, waku pe ri, tusewankamai' pura, inke ri ina ko'manus'a' auya man. Pata eseru ri koneka'pu auya waku pe uko'man nito' yau pe, waku i'tu auya wenai ina epuru pe iwesi koro'tau. ³ Siya ri, mi awiri ri, eke ri waku ri Piri'kus, tewan kon yapai kuru ina uya ekama seri, pori' pe ina man inkupu'pu ina iwano' pe pi'. ⁴ Okoro' pen ni ina nekamanu eta pa waku pe iyewan tuku'se, ina uya iyekama'po.

⁵ "Puse ri ka'pon to'ka'nusa' ina uya man, waku pe pura ri uko'man ni emapu'tinin pe, tatonpa ton Esuweru amu' epanta'mato' pe to' tarunkapi'nin pe siya ri pata kaisari ri. Puse ri ka'pon esi Nasare' pon eseru ru'pu pi' te'san epuru, ⁶ miri awonsi'ki ina, Esuweru amu' use'mato', ipuremato' iwu' ri ma'tanuku iya tukai' ri isauroku. Miri pe iyesei pi', ina uya eretanusa' ikupu iya namai'. ¹⁸ Imiri pe ri i'tu auya miri iwinipai i'napairon pe ipi' ina usauro'sa' tukai'," ta'pu iya.

⁹ Esuweru amu' pokon pe te'sepose, "I'napairi ri seri ton esi," ta'pu to' uya.

Piri'kus Uya Paaru Ekama'popi'to' Ereutanuku'pu

¹⁰ Kopuna uya si isauro'to' pe iku'sa' a'tai, Paaru uya eiku'pu, "Si'tuyai' pena ri seri pata yawon kon eseru aimenka pi' iuko'mamapu'pu tukai'. Miri pi', pori' pe kuru esii'ma usekama seri. ¹¹ Sa'man pe pura ri uyekama'poto' auya ipi' to'ka'nuku auya miri. Pena kuru pura ri 12 kaisari ri wai Surusiran pona ipuremai' uti'pu yapai. ¹² Esuweru amu' uya uyeposa' pura ri iyesei e'sei'pi' ni pi' inu' ya' ri ina use'mato', ipuremato' iwu' tau. Miri pe pura, ka'pon amu' ri tarunkasa' uya pura iyesei iri ku'to' pe to' uya ina usenupato' tau, miri pe pura mairi ri pata yau. ¹³ To' nekama ton pura ri iyesei to' uya uya'sito' ipikiri. ¹⁴ E'tane pura ri ta uya: tanporon kon ina tamokori ton e'to' itese' pi' Papa riken apuripi'nin uri, i'napairon pen nikayai'ne' to' Ite'ma yawiri te'sen uri, tanporon ni sapuriyai' main, Mosi' winon miri awonsi'ki pu'kena' amu' numentuka'pu. ¹⁵ Kamoro esi'pu kasa Papa sapuriyai' Papa uya i'musa'kan nito' oton uruwai' yapai, ipokena' ton miri awonsi'ki iri ton. ¹⁶ Miri pe iyesei pi', waku pe uyewan kupu i'se te'sen uri Papa winikui' miri awonsi'ki ka'pon amu' winikui' niri.

¹⁷ "Emennu'pu ri Surusiran pona uye'sa', utonpa ton entu'manin nan purataai oton tuse'na, miri awonsi'ki ise'mase'na ina use'mato', ipuremato' iwu' ta'. ¹⁸ I'ri pura ri iyekorukasa' pe esii'ma unku'pu kupu uya koro'tau Esuweru amu' Eisa nono winon kon uya uyeporo'pu. To' uya uyeporo'pu Esuweru amu' use'mato', ipuremato' iwu' tau, anpisin pura ri uya'kiri, iri pe ri e'nito' ku'sa' uya pura ri iyesei. ¹⁹ To' uye'sa' nin si ipiya' nesii'no uri nukupu'pu ekamase'na ipi'. ²⁰ Miri pe pura,

† Taron ni imenekasa' ton uya v. 6b-8a ke iponantisa' se kasa: Seri tupo, usenupan nito' main uya ekamasa' na'ne' yawiri, 7* e'tane eke soisa amu' epuru Raisayas uyee'pu. I'se'ne' pe Paaru mo'ka'pu iya ina enapai. 8* Tiwi si ipi' tusauro'san nyepu'pi ipiya'. †† 24:18-19 Inkupu'pu 21:17-28

p̄samoro uya ri niri ta e'pai man iri unkupe'pe pi' Esuweru amu' Konsuruu ton piyau esi a'tai. ²¹ E'tane p̄ra ri, e'se'ne' pe riken umaimu t̄ru'pe uya to' koro'tau: Eri'ni t̄po e'm̄'sa'kan nito' apuri uya pi'. Miri pikiri riken uyekama'popi'to' pe auya esi seri, seri pe," ta'pe Paar̄ uya. †

²² Piri'kus, Ite'ma to'ka'n̄'nin n̄'pe uya Paar̄ ekama'popi'to' ereutan̄ku'pe. "Eke soisa amu' epuru uye'sa' a'tai, Raisayas itese', seri iko't̄u'i konekato' pe uya nesii," ta'pe iya. ²³ Soisa amu' esa' apiyo'ma'pe iya, "Paar̄ erasunpanin pe, tewa ke p̄ra Paar̄ iku'ki, itonpa ton uya ri Paar̄ mainanpato' pe i'se iye'to' ri ne'to' pe to' uya iku'ki," ta'pe iya.

Piri'kus Esi'pe Paar̄ Usauroku Eta Pi'

²⁴ Emenn̄'pe po ri, Piri'kus miri awonsi'ki ino'pe Turu'sira, Esuweru amu' pasi, uyee'pe, miripan uya Paar̄ ki'ma'pe, isauroku etato' pe t̄uya Sises K̄rai apurito' eseru pi'. ²⁵ Paar̄ usauroku koro'tau, waku pe ka'pon uko'manto' pi', ti'tui' ka'pon e'to' pi' t̄nkupe'pe pi' t̄uko'mamu' yau, miri awonsi'ki eseru aimenkato' weyu ri e'seporo pi', Piri'kus usenari'pa uya ta'pe, "Miri kasa riken ni nesii, enta. Iki'ma uya kanan miri iweyu eposa' uya a'tai," ta'pe iya. ²⁶ Miri a'tai, Paar̄ uya ri t̄repa p̄rata ke tukai' iye'kup̄'pe. Miri pi' nin si, iki'mapit̄'pe iya, miri awonsi'ki auro'kapit̄'pe iya.

²⁷ Asa'ron w̄piya pata'pe pe, Piri'kus uya pata epuru pe te'to' nonka'pe. Miri pata'pe ya', Poru'siyas Pesu'tas ena'pe pata epuru pe. Esuweru amu' epuru ton a'kwaru uye'to' pe, Paar̄ n̄imi'pe Piri'kus uya pariki'si tau.

Paar̄ I'tuto' Pesu'tas Piyau

25 Isutiya po itepuru pe Pesu'tas esi'pe. Miri a'tai, Sisariya pona iti'pe, miripan enna'po'pe Surusiran pona osor̄wau w̄i t̄po. ² Surusiran po, Pesu'tas piya' use'man nito' t̄rawasomanin nan epuru ton miri awonsi'ki Esuweru amu' epuru ton uti'pe Paar̄ eseru'tise'na, "Tu'kan ni iri ton ku'sa' iya," ta'pe to' uya. ³ Kamoro uya Pesu'tas apiyonti'pe Surusiran pona Paar̄ uye'to' pe ekamato' pe iya, miripan ekama'popi'to' pe. E'tane to' e'kama'pe asanta piyau t̄ron kon e'so'nanto' pe Surusiran pona iti a'tai iwinin nan pe. ⁴ E'tane Pesu'tas uya to' eiku'pe, "Sisariya po a'sisa' pe Paar̄ esi miri. Seri pe'ne ri uti miri Sisariya pona. ⁵ Iyepuru kon amu' enno'ti' uya'kiri to' utito' pe, iri ton kup̄ iya m̄kayat̄i'ne' pi' Paar̄ patakase'na to' utito' pe, i'napai ri iyesei yau," ta'pe iya to' pi'.

⁶ 8 pe miri pe p̄ra 10 kaisari w̄i Surusiran po tesi kon t̄po, Pesu'tas uti'pe Sisariya pona, miripan a'kiri Esuweru amu' uti'pe. Iyema'sa' yau, Pesu'tas ereuta'pe aimenkan apon pona, miripan uya Paar̄ ne'to' pe to' uya ekama'po'pe ekama'popi'to' pe t̄uya. ⁷ Miri yau, soisa amu' epuru uya Paar̄ nee'pe. Esuweru amu' epuru ton Surusiran poi iye'sa' kon esi'pe iwoi. "Tu'kan ni iri ku'sa' Paar̄ uya," ta'pe Esuweru amu' epuru ton

† 24:21 Inkup̄'pe 23:6

uya Pesu'tas pi', e'tane i'napai ri iyesei tukai' to' uya i'tu p̄ra iyesei'pe. ⁸ Miri yau, tiwano' pe Paar̄ e'wa'kut̄'pe, "Iri pe ri ina, Esuweru amu' iwano' main, Mosi' winon winikui' usauro'sa' p̄ra man, miri awonsi'ki ina use'mato', ip̄remato' iw̄' eseru p̄reme'sa' uya p̄ra ri man, miri awonsi'ki Sisa pi' ri niri iri ku'sa' uya p̄ra ri iyesei," ta'pe iya.

⁹ E'tane Esuweru amu' a'kwaru inne'pai Pesu'tas esi'pe, miripan uya Paar̄ ekama'po'pe, "Surusiran pona pe' itipai me'an? Miri yau si, p̄samoro uya iyekama'popi'to' pe upiyau," ta'pe iya.

¹⁰ E'tane Paar̄ uya, "Kane, seri ipiyau e'm̄'sa'kasa' na'ne' Sisa uya iku'sa' pi'. Seri yau kuru uyekama'popi'to' auya pe iyesei. I'tu auya iri pe ri Esuweru amu' pi' e'sa' p̄ra iyesei. ¹¹ E'tane uwito' ipikiri ku'sa' uya yau, i'ri pe p̄ra man ukota'ma, to' uya uwin̄ a'tai, e'tane iri ton ku'sa' uya p̄ra man. Miri pi', Esuweru amu' epuru ton ena' in̄' uya ut̄ru' p̄ra iyesei miri. Itepuu Sisa uya uyekama'popit̄ i'se esi!" ta'pe Paar̄ uya Pesu'tas pi'.

¹² T̄konsuruu amu' pokon pe t̄useta t̄po, eiku'pe iya, "Sisa uya iyekama'popit̄ i'se iwesi, miri pi' iutito' pe iyesei Sisa piya!" ta'pe Pesu'tas uya ipi'.

Pesu'tas Uya Teseru Oton Warinpa'pe Kin Ak̄ri'pa Pi'

¹³ Emenn̄'pe t̄po ri, kin Ak̄ri'pa miri awonsi'ki ino'pe Pones uti'pe Sisariya pona. Pesu'tas apuripi'se'na to' uti'pe. ¹⁴ Inke ri kin Ak̄ri'pa miri awonsi'ki Pones uko'manpit̄'pe; miripan koro'tau, Pesu'tas uya Paar̄ ekareei ekama'pe Ak̄ri'pa pi'. "Moro ka'pon man a'sisa', Paar̄ itese', itepuru Piri'kus na'si'pe. ¹⁵ Surusiran pona utisa' a'tai, use'man nito' t̄rawasomanin nan epuru ton eke ton kuru miri awonsi'ki t̄ron kon Esuweru amu' epuru ton uya uyeseru kon i'se p̄ra iyesei, iri ku'sa' iya ta uya i'se to' esi'pe.

¹⁶ "To' auro'ka'pe uya Roman amu' eseru esi inke p̄ra ka'pon nonkanin nan pen iteyaton non ena'. Wapiya kuru a'sisa' miri awonsi'ki iteyaton non utito' pe iyesei ekama'popi'nin piya'. Miri yau, teyatton non pokon pe te'sepose isauro'to' pe, te'wa'kut̄'pe. ¹⁷ Miri yau, Esuweru amu' uyee'pe Sisariya pona, Paar̄ eseru aimenkato' a'tai. Ina uyee'pe ema'sa' yau, Paar̄ ne'to' pe to' uya ekama'pe uya. ¹⁸ Iri kuru ri na'ki wenai to' uya ikup̄ ta'pe uya e'tane, miri pe p̄ra iyesei'pe.

¹⁹ E'tane to' e'manenpato' Paar̄ pi' esi'pe Papa apurito' t̄uya'nokon pi'. To' e'manenpato' kanan esi'pe ka'pon, Sises itese' pikiri. Iyeri'sa' ru'pe e'tane si, Paar̄ uya, 'Moro iyesei,' ta. ²⁰ Miri enta' to' ekama'popi'to' ike i'tu uya p̄ra iyesei'pe, miripan to' eseru koneka i'tu uya p̄ra iyesei'pe. Miri pi', Paar̄ ekama'po'pe uya Surusiran pona itito' pe miri yau ekama'popi'to' pe, ²¹ e'tane Paar̄ esi'pe i'se p̄ra. Roman amu' epuru Sisa uya kuru tekama'popit̄ i'se iyesei'pe, e'tane a'sisa' pe ri iye'to' pe ennoko uya pona ri Sisa piya," ta'pe Pesu'tas uya kin Ak̄ri'pa pi'.

²² "Uri pe kuru imaimu inetapai e'ai'," ta'pe Ak̄ri'pa uya Pesu'tas pi'.

"Awanapai ri etato' pe ikupu uya miri. Isauroku etase'na misipui,'" ta'pu Pesu'tas uya.

Paaru E'wa'kutu'pu Akuri'pa Piyau

²³ Iyema'sa' yau, Akuri'pa miri awonsi'ki Pones uti'pu amuran nito' iwu' ta' tuwaai ke, tusoisaai amu' ke eke pe tesi kon ekamanin pe. Eke ton soisa amu' epuru pe te'san miri awonsi'ki taron kon ni eke ton pe te'san Sisariya po uyee'pu to' a'kiri. Pesu'tas uya ta pi' Paaru nee'pu to' uya. ²⁴ Miripan uya ta'pu, "Kin Akuri'pa miri awonsi'ki taron kon ni seri yau na'ne' nan, puse ri pe menyatuu?" ta'pu Pesu'tas uya to' pi'. "Tanporon kon Esuweru amu' seri yau Sisariya pon kon miri awonsi'ki Surusiran pon kon uya, ipikiri upi' tumaimu kon tupi'sa' man. To' uki'pi'nunpitu'pu, 'Miri enta' ku'ko'manin!' tukai'. ²⁵ Iwito' ipikiri para ri iyesei tukai' i'tu'pu uya e'tane, Sisa uya kuru tekama'popitu' i'se iye'sa'. Miripan Ron pona enno'to' pe uya e'kamasas'. ²⁶ Iteperu ena' unmenukanu' i'tu uya para iyesei, miri pe iyesei pi' puse ri senno'ai' tawon, apune para iri ku'sa' iya para iyesei pi'. Miri pe iyesei pi', ipiya'nokon ine'sa' uya, imiri kuru kin Akuri'pa piya'. Ekama'popitu' uya'nokon tupo, itepuru Sisa ena' unmenukanu' oton nin si i'tu uya miri. ²⁷ Miri ton iri ku'sa' iya tawon kareta para iye'tane a'sisa' ennoko Ron pona para iyesei," ta'pu Pesu'tas uya to' pi'.

Kin Akuri'pa Piyau Paaru Usauroku'pu Teseru Pi'

26 Miri tupo, kin Akuri'pa uya ta'pu Paaru pi', "Imiri pe ausauroku pa iku'sa' man," ta'pu iya. Miri a'tai, Paaru uya temiyatu anamu'pu tusau'ro'to' pe. Miri a'tai tumiri pe usauro'ni pi' iye'sara'ti'pu.

² "Kin Akuri'pa, waku pe seri esi uiwano' pe usekama'to' pe, to' nusau'ro'ai'ne' upi' pi'. Ito'ka'nuku uya tu'kan ni uri pi' kasi pe Esuweru amu' usauro'to' upi' ekama uya ipi', ³ apune para kuru tanporon ni Esuweru amu' uko'manto' eseru miri awonsi'ki to' manenpanin ton eseru i'tu auya wenai niri iseseru yawon kon pe para to' esi. Miri wenai, uyeta auya i'se e'ai' waku pe.

⁴ "Esuweru amu' uya waku pe uko'mamu'pu eseru i'tu miri, mare pe esi'pu si'kiri utonpa ton koro'tau Surusiran po. ⁵ To' uya ui'tusa' wapiyaro' si'kiri, to' uya niri upataka e'paino upatakapai tesi kon a'tai, miri sa'man ipureman nito' eseru pe te'sen yau uko'mamu'pu Pari'si pe. ¹⁶ Seri pe si Papa uya ta'pu na'ne' penaro' kon ina tamokori ton pi' ri iya e'ku'to' pikiri, seri pe uyekama'popitu' auya na'ne'. ⁷ Seri ekamasas' ru'pu enupikiri 12 kaisaron kon Esuweru pon kon esi miri. Papa apuri pi' esii'ma wai nai miri awonsi'ki ewarupi nau, epoto' pe tuya'nokon. Kin, seri pi' e'ku'to' wenai Esuweru amu' uya uyewa'noma miri. ⁸ Iri pe iyesei pi' Papa uya iyeri'sa' i'mu'sa'ka'pu apuri auya'nokon para iyesei? ^{††}

⁹ "Uri niri uya apuri'pu man waku pe na'ki iyesei tukai' tanporon yau ri Nasare' pon Sises ewa'noma pi' esi'pu. ¹⁰ Miri na'ne' kuru kupu pi' esi'pu miri Surusiran po. Es-

† 26:5 Inkupu'pu 23:6; Piri'pai 3:5 †† 26:8 2 Ma'kapis 7:9

uweru amu' use'man nito' turawasomanin nan epuru ton eke ton kuru uya iku'ki tasa' maimu awiri, tu'kan kon Sises apurinin nan emai'ka'pu uya pariki'si ta'. To' uma'tato' pe to' ku'sa' a'tai, miri kasa ri to' noma'tai tawon pe ri e'pitu'pu. ¹¹ Inke ri, utipitu'pu Esuweru amu' usenupato' ton iwu' kaisa ri'ne to' kota'mapitu' pi'. Miyari ri to' a'kwaruka pi' iri pe Papa pi' asau'ro'ti' tawon pe e'pitu'pu. Pana' pe usakorooi yau tautisen pe e'pi'tai inno'nan pata ton ya' to' poni'simato' pe uya. [‡]

Paaru Uya Ekama'pu Sises Apurinin Pe Tena'pu Ru'pu
(Inkupu'pu 9:1-19; 22:6-16)

¹² "Miri ton a'tai'ne uti a'tai, use'mato' turawasomanin nan epuru ton eke ton kuru uya uyennosa' pi' tumeruntiru ke utito' pe uku'sa' uti koro'tau Tamaskas pata e'ma tau. ¹³ Kin si, pure'po'si a'tai, wai enu esi koro'tau, asanta tau esi koro'tau, a'kwa ene'pu uya Epan winipai. A'kwa pe kuru wai enu entai iye'wei'ti'pu uwoi miri awonsi'ki utonpa pe te'san woi. ¹⁴ Tanporo ina uta'mo'ka'pu non pona. Miri yau, main eta'pu uya, Arami' pe, ^{††} Saaru, Saaru, iri pe iyesei pi' uponi'sima auya? Iiwano' pe ri e'ne' mamononkayai' tiwiri ri uri poni'sima auya kaisa ri, tesa' yuu' pona te'wipi'sen itikan paka waraino kasa.'

¹⁵ "Miri tupo, ekama'po'pu uya, 'Inu' imiri, uyepuru?' ta'pu uya.

"Uri kari ri Sises, muponi'simayai'ne', tukai' Iteperu uya umaimu eiku'pu. ¹⁶ 'Seri pe, e'mu'sa'ka', ipiya' usenpoikasa' seri upoitoru pe ikonekase'na. Seri iyenu ya' senpoikayai'ne', miri tupo, seri pe kanyau-ro'kayai'ne' ekamanin pe iwesi pa. ¹⁷ Ipika'ti uya miri itonpa ton Esuweru amu' miri awonsi'ki Esuweru amu' pen namai'. Iyennoko uya to' piya' ¹⁸ to' enu a'kokapi'se'na, to' era'tito' pe ewarupi apai a'kwa winikui' miri awonsi'ki Se'tan ^{‡‡} meruntiru apai Papa winikui'. Uyapurito' to' uya wini, tumakooi kon pi' usentu'mato' epoto' pe to' uya, waku ton ka'pon amu' pata'se' yau to' e'to' pe,' ta'pu iya upi'.

¹⁹ "Miri wenai, kin Akuri'pa, uyenu uta'kwakasa' a'tai, unene'pu Epan winon winon maimu awiri esi'pu. ²⁰ Iyepiya'ti pe kuru, itekare ekama'pu uya Tamaskas pata awon kon pi', Surusiran pon kon miri awonsi'ki tanporo Isutiya pata pon kon pana ya' niri. Miri tupo, itekare ekama'pu uya Esuweru amu' pen pana ya' to' era'tito' pe tumakooi kon apai Papa winikui'. To' auro'ka'pu uya i'napai ri to' uko'manto' pe tumakooi kon apai tera'tisa' kon ekamanin pe. ^{‡‡‡} ²¹ Miri wenai kuru, Esuweru amu' uya uya'si'pu miri use'man nito', ipureman nito' iwu' pu'ku' tau. Miri tupo, to' esi'pu uwini i'se. ²² E'tane Papa uya upika'tisa' seri pona ri. Miri wenai, seri pe e'mu'sa'kasa' seri ekamase'na inu' pe Sises esi tukai' eke ton miri awonsi'ki sepa' nan ni pana ya', tanporo Sises pi' ukayai'ne' esi miri itekare Mosi' miri awonsi'ki taron kon pu'kena' ton nomenclu'pu poro. ²³ Pu'kena'

‡ 26:11 Inkupu'pu 8:3; 22:4-5 †† Arami' pe; miri pe para, Esuweru amu' maimu, Iperu tukai' tesa'san. ‡‡ Se'tan—Makoi ese' isakon, Papa eseru ewaruma'tinin ta e'kwa pe. ‡‡‡ 26:20 Inkupu'pu 9:20, 28-29

ton uya imenuka'pə Kərai † kota'mato' oton, miri təpo, iwito' oton, miripan te'mə'sa'ka ton terikə'pə apai iy-eri'sa' kon e'mə'sa'ka tīpiya pe Esuwerə amə' miri awonsi'ki Esuwerə amə' pen ni niri pika'tise'na to' weyu ekamai', tawon," ta'pə iya. ††

I'tupi'to' Si U'matə'pə

24 Seri airi, Paarə wanə'tipa'pə kopəna Pesə'tas uya isekama koro'tau. Iki'pi'nəmə'pə, "Ta'kwarə ke pəra me'ai', Paarə!" tukai'. "Eke pe kuru iusenupasa' ayano'ma pi' man. Miri uya aya'kwarə pəra iku'sa' man," ta'pə iya.

25 E'tane, "Uya'kwarə pəra esi pen seri, eke tənə-masen Pesə'tas," tukai' Paarə uya imaimu eikə'pə. "E'tane ukayai'ne' esi miri i'napairon pe kuru tətə-to'ka'nə'sen pe ri. 26 Seri ton ukayai'ne' i'tu imiri, kin Akəri'pa uya miri; miri wenai, usaurokə kuru ri, us-aurokə niri eta auya pe si'tuyai'. Sapuriyai' seri ton iye'ku'sa' Sises pi' i'tu auya tukai', apəne pəra tu'kan kon uya Sises pi' iye'ku'sa' etasa' pi'," ta'pə iya. 27 Miri təpo, Paarə uya kin Akəri'pa ekama'po'pə, "Pu'kena' ton nəmenuka'pə pe' mapuriyan? Apuri auya pe kuru ri si'tuyai'," ta'pə iya.

28 "Inke pəra pe' Kəri'san pe enato' pe ukupə auya tukai' iusenuminka?" ta'pə Akəri'pa uya Paarə pi'.

29 "Inke pəra ri, miri pe pəra inke ri, ipərema seri Pa-pa pi', imiri riken pen e'tane tanporo kamoro uyeta pi' na'ne' nan ni mari seri pe, enato' pe uri na'ne' kasa apurinin pe, a'sisa' pe pəra riken," tukai' Paarə uya imaimu eikə'pə.

30 Kin, kopəna, Pones, miri awonsi'ki tanporon kon to' a'kiri te'san e'mə'sa'ka'pə. 31 Itau te'to' kon iuti nīmipə to' uya, asaurokəi'ma tətənpa kon amə' pokon pe. "Pəse ri uya iri ri təwito' miri awonsi'ki ta'sito' iwe-nai ku'sa' pəra ri iyesei," ta'pə to' uya.

32 Akəri'pa uya ta'pə Pesə'tas pi', "Pəse ri uya Sisa uya tekama'popi'to' pe tasa' pəra iyesei yau, inonka'pə nesii'no ri," ta'pə iya.

Paarə Uti'pə Sisariya Apai Opa'wə Kəri' Pona

27 Ina utito' pe I'tari pona tukai' iye'ku'sa' pe iye-si'pə a'tai, Paarə miri awonsi'ki təron kon a'sisa' kon nonka'pə to' uya soisa amə' epuru, Isuriyas itese' ena', "tamə' tawon kon Sisa Soisaai Amə'," tato' kon. 2 Kanau epotorə'pə ya' ina ekanwa'ti'pə pata Atəra-mi'tiyan, Eisa awon apai. Kanau tətutisen pe te'sen ereutapitə'pə Eisa awo'nan təron ni ton ni pata ton yau. Aresta'kos, Sises apurinin Tesaroni'ka winon esi'pə ina tonpa pe, Ma'sitoniya apaino.

3 Miri ema'sa' yau, Saitan pata eporo'pə ina uya. Miri yau, Isuriyas uya Paarə auro'ka'pə mannə' pe te'se, tətənpa ton ense'na itito' pe inonka'pə iya, i'se ri iye'to' ke to' uya ipika'tito' pe. 4 Miri apai, ina kanan uti'pə pa-rau po Sai'pəras opa'wə pata winikəi', miri airi tətəi pe iyesei pi', apəne pəra pana' pe kuru a'setun uyee'pə ina

winikəi'. 5 Parau po Siri'siya miri awonsi'ki Panperiya poro iwa ri ina e'kwiritə'pə. Ina uya Maira eporo'pə Iri'siya awon. 6 Miri yau, soisa amə' epuru uya Arisan-tiriya pata apai kanau uye'sa' eta'pə. Utin pi' iyesei'pə I'tari winikəi', miripan ya' ina kanwa'ti'pə iya.

7 Inke ri wəi tenno'pi'se tinin pi' kuru ina uti'pə. Miri a'tai, Kənitas eporo i'se ina usi'tu'pə, e'tane pana' pe kuru a'setun uyee'pə; miri wenai, to'sa ri kanau uti'pə pen ina utito' ya'. Kəri' opa'wə winikəi' ina uti'pə, apəne pəra a'setun pəra miri poro iyesei pi', Sarəməne nono utisa' parau ka' woi. 8 Miri apai, ina utama'pə sa'man yau, pana' pe ri a'setun esi koro'tau. Miri təpo, ina uyee'pə Wakə Peya' tato' ya', a'ko pe pata Raseya piya' ri.

9 Oko pe ina esi emapu'ti'pə isi pe a'setun esi uya. Seri a'tai'ne ri Esuwerə amə' useruma weyu pata'pə pe † iyesei'pə. Miri wenai, Paarə uya to' auro'ka'pə:

10 "Utonpa ton, isi yau kuru e'ni tukai' senyai'. A'setun uya kanau, apuru, uri'nokon ni niri ma'tanəkə poken iyesei," ta'pə iya. 11 E'tane Paarə usauro'to' uya soisa amə' epuru ewankama'pə pen. "Kanau anin miri awonsi'ki kanau esa' uya auro'kan nito' awiri, utin-pai'nokon," ta'pə iya. 12 Kanau ereutato' pata esi'pə wakə pe iyau e'ni poken pəra, komi' pe pata e'to' weyu e'seposa' a'tai, tu'kan kon uya, "Miyari ri utinpai'nokon ni," ta'pə. Pini'kəs itese' pata Kəri' pon eporo təuya'nokon tukai' to' esi'pə, miri yau komi' pe pata e'to' weyu enno'to' pe təuya'nokon. Seri Kəri' pata esi'pə miri asa'ron winipai isi'ratoi pe kanau ereutapi'to' pata'se' pe.

Isi Kuru A'setun Uya Kanau Ari'pə Ite'ma Tapai

13 Mararon A'setun e'sara'tisa' a'tai uye'ni pi', i'se te'ton kon uya teposa' kon pe to' uya ekama'pə. Miri a'tai, wa'ka pun kanau ku'nin peten anəmə'pə to' uya, miripan uti'pə Kəri' ka'ta poro. 14 Inke kuru iye'sa' ko-ro'tau pəra ri, pana'pan a'setun, kuranau warai uy-ee'pə opa'wə pata winipai kanau wise'na, Wəi Enu Enu Enwo'netə Winon A'setun tukai' tesa'sen.

15 Kanau wini'pə iya pana' pe, miyari ri itito' pəra ri iye'to' temapu'tii'. Miri pi', a'setun uya kanau epotorə'pə ato' pe ina uya inonka'pə. 16 Miri yau, wəi enu enuku kamisi winikəi' aiko Kauta opa'wəri awiri ina uti'pə, a'setun pəra miri awiri iyesei wenai. Epika'tin ni-to' kanwa kupə poken pəra iyesei pi'. Miri wenai, ina uya anəmə'pə kanau epotorə'pə ya'. 17 Kanau anəmə'pə təpo, to' uya si'na' ke ewa'ti'pə kanau epotorə'pə pona. Enari'ke' to' esi'pə ta'muna kon Siritis wə'sipu pona tukai'. Kanau anin kareku nu'ti'pə to' uya, tinin pi' itito' pe. 18 Miyari ri pana' pe a'setun esi'pə uye'ni pi'. Miri ema'sa' yau, kanau pəro'po te'sen ka'pon amə' apuruui ton ma'kiri'pə to' uya. 19 Itosorəwano wəi a'tai, kanau apuruui amə' ma'kiri'pə to' uya kanau yapai asi'ono pe pari kanau e'to' pe. 20 Inke kuru ewarupi pe pata esi'pə; wəi enu e'wei'ti pəra, siriki amə' niri usene

† Kərai (Kiri' maimu yau); miri pe pəra, Me'saya (Ipuru maimu yau), asa'ri ri mari iyesei, Papa Nanəmə'pə ta e'kwa pe. †† 26:23 1 Koren 15:20; Aisaya 42:6; 49:6

‡ Esuwerə amə' useruma weyu pata'pə pe. Miri esi'pə Esuwerə amə' ekonekato' iri pe tesi'pə kon apai weyu rə'pə pata'pə pe (Yon Ki'porə), kanau epotorə'pə yau utin esi'pə sa'man pe kuru ri.

pūra, apəne pūra a'setun ni esi wenai uye'ni pi'. Inke rə'kwi ri wakə pi' te'ku'pitə kon təpo, ina e'nonka'pə.

²¹ Inke ina enta'nasa' pūra ina uko'mansa' koro'tau, Paarə e'mə'sa'ka'pə to' pi' tase'na, "Utonpa ton, kanyauro'katantəune' utinpai'nokon pūra Kəri' pata apai ukataine' tetai' pūra iwesi'pə kon. Epika'tin ni nesii'no, apuru ton ni uma'ta pūra nesii'no. ²² E'tane seri pe ipi'nokon ta uya pana' pe aya'kwarə kon nesii, apəne pūra inə' ri uma'ta pe pūra iyese. Kanau riken uma'tato' oton. ²³ Nesiine' ewarupi nau, Papa, uri na'ne' itiwano' pe miri awonsi'ki ipoitore pe e'turawasomayai'ne' inserəi e'mə'sa'ka'pə upiyau. ²⁴ Ke-nari'nəmūi Paarə! Me'mə'sa'kai' ri, iyekama'popi'to' Sisa uya yau. Papa uya niri təusentu'ma wenai kamoro kanau yau iye'sa' kon aya'kiri pika'tisa' miri.' ²⁵ Miri wenai utonpa ton, kenari'nəntəu! Papa apurito' uya esi pi' iye'kupə ri inserə nekama'pə awiri. Miri kasa kuru inserə uya uyauro'ka'pə miri. ²⁶ Miri e'tane ri, a'munan pe man opa'wə tonpa ton pona ri; kanau ri uta'morə-ka," ta'pə iya.

Paarə Uya Tətonpa Ton Pori'ma'pə

²⁷ 14 kaisaron wəi yau, parau Atəriyati' po utin pi' ina e'tane, anoməra' kanau anin nan uya a'mun pata eporo tukai' i'tu'pə. ²⁸ Miri a'tai, i'tuto' si'na' ton en-nasikapitə'pə to' uya. Miri a'tai, to' uya eporo'pə 120 pi' i'nau iyese tukai'. Emennə'pə iwa to' uya kanan i'tukaa'pə; 90 pi' i'nau iyese tukai' kanan to' uya eporo'pə. ²⁹ Ti' pona sipa'sipa uya ina ari tukai' to' enari'nəmū'pə. 4 kaisaron ton wa'ka pun kanau ku'nin peten eno'ma'pə to' uya, miripan kon enurikə'pə pata emakə i'se. ³⁰ Tapərənto' kon pe kanau anin nan uya epika'tin nito' kanwa nu'ti'pə tuna ka', kanau a'sinin ton nu'ti təuya'nokon pe itese'. ³¹ Miri a'tai, Paarə uya ta'pə soisa amə' epuru pi' miri awonsi'ki soisa amə' pi' ri, "Pəsamo kanau yau te'turawasomasan esi a'tai riken kanau yau, iyepika'tito' oton kon miri," ta'pə iya. ³² Miri pi', soisa amə' uya si'na' ton akə'pitə'pə tuna ka' epika'tin nito' kanwa uta'mo'kato' pe.

³³ Pata emakə rawiri ri, tanporo to' enta'nato' pe ta'pə Paarə uya. "14 kaisa ri wəi iwe'sa' kon sa'man yau tenta'nai' pūra," ta'pə Paarə uya. ³⁴ "Seri pe si enta'nati' ta uya ipi'nokon, nurine iwesi kon pa. Inə' uya ri tikin ni ri ti'pai i'po' eno'mato' oton pen miri," ta'pə iya. ³⁵ Seri ta'pə təuya təpo, təyu anəmū'pə iya, tenki ta'pə iya Papa pi', miripan pi' iyenta'na'pə tanporon kon enu airi. ³⁶ Tanporon kon pori'ma'pə iya, miripan kon niri enta'na'pə. ³⁷ Tanporo 276 kaisa ri † ina esi'pə kanau yau. ³⁸ Tanporo i'se te'to' kon pe tenta'na kon təpo, to' uya a'nai', wi' tato' tənarinə kon ma'kiri'pə pa-rau ka' asi'ono pe kanau enato' pe.

Sipa'sipa Uya Kanau Aure Ma'tanəkə'pə

³⁹ Pata ema'sa' a'tai, a'mun pata eposa' təuya'nokon to'ka'nəkə to' uya pūra iyese'pə, e'tane ikupai yau ite'pi

† Təron ni imenukasa' ton uya, 275 kaisa ri ta; təron kon uya, 76 kaisari ri nawon ta.

ene'pə to' uya. Miyari ri kanau ari pi' to' e'ku'sa' pe iye-si a'tai, iyereuta nesii'no a'mun pona. ⁴⁰ Wa'ka pun kanau ku'nin peten ewa ton akə'pitə'pə to' uya, miripan nonka'pə to' uya parau ka'. Miri a'tai'ne ri, kanau a'sito' ike ewa ton amə' eukapitə'pə to' uya. Miri təpo, iputu pon kanau anin kareku i'mə'sa'ka'pə to' uya, a'setun uya tato' kon pe parau ka'ta pona. ⁴¹ E'tane kanau putu a'muna'pə. Miri apai, iye'wəruka'pə pen, pana' pe sipa'sipa e'wipitə uya iyaure i'kwitə'pə ipūra.

⁴² Soisa amə' e'kupə'pə a'sisa' kon wini pi' təupinənse to' apərəmə namai', ⁴³ e'tane soisa amə' epuru esi'pə Paarə inpika'tipai, miripan niri esi'pə a'sisa' kon wini soisa amə' uya i'se pūra, miri pi' to' ereutanəkə'pə iya. Kamoro təupinənsan pi', "Ainənti' tuna ka' iupinəmə kon pa a'mun pona," ta'pə soisa amə' epuru uya. ⁴⁴ To' tonpa ton nin si utito' pe to' pikiri iye'kwi'pi'sa' ton paranka pi' təuta'sipi'se, seri ta itepuru uya awiri ina e'sa' wenai, a'mun eporo'pə ina uya wakə pe ri.

Marə'ta Itese' Opa'wə Po

28 Wakə pe kuru ina uya pata eposa' a'tai, ina uya Marə'ta itese' miri opa'wə tukai' i'tu'pə. ² Pata-won amə' uya wakə pe kuru ina ereutanəkə'pə. Apo' po'ti'pə to' uya, miripan kon uya ina ki'ma'pə a'nose'na, apəne pūra tuna pe, ikomi' pe niri pata esi pi'. ³ Paarə uya apo' pe te'ton aməranə'sa' a'tai, isi kuru ikəi esi'pə i'koro'tau. A'ne' uya enpa'ka'pə, miripan uta'si'pə itemiyatə pi'. ⁴ Patawon amə' uya ikəi e'sinkasa' ene a'tai itemiyatə pi', to' uya ta'pə tiwano' kon pe, "Pəse ri ka'pon esi pe man te'wisən pe, parau apai iyapərənəsa' e'tane, kəri ri Papa miri waraino kon poni'simanin uya si ima'tanəkə pe man," ta'pə to' uya. ⁵ E'tane Paarə uya ikəi eno'ma'pə apo' ya', miripan esi'pə e'ne' pe pūra ri. ⁶ Ka'pon amə' esi'pə iya'mamə enupikiri, miri təpo iyerikə tukai' itenupikiri to' esi'pə. E'tane inke ri itenupikiri tesi kon təpo, i'ri ri e'kupə pūra iyese pi' ipi', teseru kon ensima'pə to' uya. "Papa pe man," ta'pə to' uya.

⁷ A'ko pe ri miri yau iyese'pə umi, eke opa'wə pata epuru, Pa'piriyas itese' mainarə. Ina ereutanəkə'pə iya tiwə ta' osorəwau wəi e'to' airi. ⁸ Ikəipənə esi'pə e'ne' pe e'kii'iman pi', miri awonsi'ki mənəimi pi', miripan piya' Paarə ewomə'pə ipərəmai', miripan uya temiyatə nonka'pə ipona, miripan epi'ti'pə iya. ⁹ Seri e'ku'sa' a'tai, təron kon e'ne' ton uyee'pə ipiya', miripan kon usepi'tipitə'pə. ¹⁰ Ina nama'pə to' uya tu'kan wini ri. Ina utito' e'seposa' a'tai, to' uya ina repapitə'pə tu'kan ke ri ina i'kiyari miri awonsi'ki i'se ina e'to' ton ni kanau yau.

Paarə Uti'pə Marə'ta Apai I'tari Pona

¹¹ Osorəwau kapəi təpo, kanau epotorə'pə yau pa-rau po ina uti'pə iko'mansa' komi' weyu pe pata esi wenai. Arisantiriya winon pe kanau esi'pə. Kanau putu pi' Munui' Amə' Papa tato' ipi' pe yəi ewa'pi'sa' ton esi'pə. ^{†12} Ina uya Sire'kiyus eporo'pə. Miri yau, os-

orɔwau wɛi ina uko'mamɛ'pɛ. ¹³ Miri apai, ina kanan uti'pɛ, Resiyan tepose. Miri ema'sa' yau, wɛi enu enuku kamisi winon pese'ti uyee'pɛ. Asa'ri wɛi pata'pɛ pe, Pu'tiyori eporo'pɛ ina uya. ¹⁴ Miri yau, tɛtonpa kon amɛ' eporo'pɛ ina uya, miripan kon uya ina ki'ma'pɛ tikiŋ ni suntaaka e'to' poro ina uko'manto' pe tɛpiyau'nokon. Miri kasa ina uya pata Ron eporo'pɛ. ¹⁵ To' uya ina uyepɛ Ron pona tukai' etasa' a'tai, to' uye'sa' esi'pɛ innon A'piyas tepose ri, tɛron kon niri uye'sa' esi'pɛ Osorɔwau Patatuse' tepose'ne ri ina e'matai. Pɛsamoro eposa' tɛuya a'tai, Paarɛ uya Papa pi' tenki ta'pɛ, miripan pori'ma'pɛ to' uya miri yau.

Paarɛ Epa'ka'pɛ Ron Pona

¹⁶ Ina epa'kasa' a'tai Ron pona, tiwano' pe iko'manto' pe to' uya Paarɛ kupɛ'pɛ soisa tɛku'se erasuntinin pe.

¹⁷ Osorɔwau wɛi tɛpo, Esuwerɛ amɛ' epuru ton ki'ma'pɛ Paarɛ uya. To' amɛrasa' a'tai, ta'pɛ iya to' pi', "Utonpa ton, i'ri ri ekamɛn miri pe pɛra i'ri ri penaro' kon ukɛipɛnɛ kon amɛ' nekama'pɛ pen ni ku'sa' uya pɛra iye'tane, a'sisa' pe e'ai'. A'sisa' rɛ'pɛ uri Surusiran po. Miri tɛpo, Ron pon kon ena' inonkasa' rɛ'pɛ uri.

¹⁸ To' uya uyekama'popitɛ'pɛ tɛpo, unonkapa to' esi'pɛ, apɛne pɛra iri ku'sa' uya pɛra iyese'pɛ uwito' ipikiri. ¹⁹ Esuwerɛ amɛ' esi'pɛ unonka i'se pɛra, miri wenai enno'sa' uri Sisa uya uyaseru aimenkato' pe, i'ri ri ekamɛn tɛto' uya pɛra ri iye'tane utonpa ton, Esuwerɛ amɛ' pi'. ²⁰ Miri wenai, iyento' kon pe uya, ayau-ro'kato' kon pe uya iki'masa' uya 'nokon miri. A'sisa' pe e'ai', apɛne pɛra Esuwerɛ amɛ' pika'tinin pe ekamasa' rɛ'pɛ ese' pi' esi' pi'," ta'pɛ iya.

²¹ To' uya imaimu eikɛ'pɛ, "Kareta ri eposa' ina uya pɛra man imiri ekamanin. Inɛ' yan ni uye'sa' miri apai uya iyaseru patakasa' pɛra ri man. ²² E'tane anapurinɛ inetapai ina man, apɛne pɛra seri emenna' iyamɛtɛ yau iwe'to' esi wakɛ pe pɛra tukai' tanporon kon us-aurokɛ pi'," ta'pɛ to' uya.

²³ To' uya tɛweyu kon koneka'pɛ tɛron ni wɛi a'tai kanan etato' pe tɛuya'nokon, miripan kon uyee'pɛ

†† To' ese' ton esi Kastorɛ miri awonsi'ki Poros tukai', kanau yau tɛupininsan ewakiri ton kuru. † 28:19 Inkupɛ'pɛ 25:11

tu'ke pari Paarɛ pata'se' ya'. Awanakɛi' si'kiri iko'mamɛ pona ri, Papa e'to' esa' wannɛ pe enpoika pi' iyese'pɛ to' pana ya', i'ri tukai' miri ya' ewon nito' esi tukai' niri. Main, Mosi' winon apai miri awonsi'ki tɛron kon ni pu'kena' ton eseru apai'ne ri to' uya Sises apurito' pe ikupɛ i'se iyese'pɛ. ²⁴ Tɛron kon uya inekamanɛ apuri'pɛ, e'tane tɛron kon uya apuri'pɛ pen. ²⁵ Isi'kaisa ri to' ekoneka pɛra iyese'pɛ, miripan kon e'sara'ti'pɛ in-imi pi', iu'matɛ pe ri se tawon ekama iya tɛpo, "Wakɛ A'kwarɛ usaurokɛ'pɛ ri i'napairon pi' ukɛipɛnɛ kon pi'. Ta'pɛ iya na'ne' Aisaya pu'kena' awiri:

²⁶ "Enta kamoro ka'pon amɛ' piya' tase'na to' pi', "Tiwiri ri eta auya'nokon, miri e'tane ito'ka'nɛkɛ auya'nokon pɛra ri iyese; tiwiri ri iyenu kon tɛpitɛ auya'nokon, miri e'tane ene auya'nokon pɛra iyese," tawon.

²⁷ Apɛne pɛra pɛsamoro ka'pon amɛ' ewan enasa' sa'man pe,

tɛpana kon a'kopi'sa' to' uya, tenu kon ni a'kopi'sa' to' uya. To' uya tenu kon ke ene nesii'no, to' uya eta tɛpana kon ke nesii'no, to' uya tewan kon ke ito'ka'nɛkɛ nesii'no, miripan kon era'ti uwinikɛi' nesii'no to' epi'ti uya nesii'no,' †† tawon," ta'pɛ Paarɛ uya.

²⁸ "Miri wenai i'tu auya'nokon i'se e'ai', seri epika'tin nito' ekareei esi miri Esuwerɛ amɛ' pen iwano' pe, miripan anɛnto' oton to' uya," ta'pɛ iya. ²⁹ (Seri etasa' Esuwerɛ amɛ' uya a'tai, tɛmiri'nokon pe ri e'sei'pitɛi'ma to' enna'po'pɛ.) ‡

³⁰ Asa'ri wɛipiya e'to' airi, Paarɛ uko'mamɛ'pɛ tɛne'manɛ iuti' tau, tikiŋ ni'ne tɛuye'san ereutanɛkɛ'pɛ iya to' auro'kato' pe tɛuya. ³¹ Te'namai' pɛra, iwa'kɛ'pi'nin pɛra Papa e'to' esa' wannɛ pe pi' itekare ekama'pɛ iya, miri awonsi'ki Itepuru Sises Kɛrai pi' enupan nɛ'pɛ iya.

†† Aisaya 6:9-10 ‡ Tɛron ni imenukasa' ton v. 29 pɛra iyese.

RON

Ekamanin

e'menuka'pɛ, tɛuti e'ma ta' to' ekonekato' pe iye'kuu'pɛ rɛ'pɛ tɛutito' pe so'si Ron po na'ne' pona. Iyekonekato' esi'pɛ te'tɛrawasomato' pe Kɛri'san amɛ' koro'tau miri yau aka'ne' pe ri, miri awonsi'ki to' uya tɛpika'tii' tɛutito' pe Sɛ'pen pona. Imenuka'pɛ iya Kɛri'san amɛ' uya apurito' to'ka'nɛkɛ tɛuya ekamanin pe miri awonsi'ki Kɛri'san amɛ' uko'manto' tenpoikai' inku'pai te'to' ri. Kareta yau iyenuka'sa' pe inekamanɛ itekareei esi. Miyari ta tɛpo ka'pon amɛ' so'si tawon kon Ron pon kon pi' miri awonsi'ki to' pana'ti tɛpo to' pona tɛwipɛrema-to' pi', Paarɛ uya ekama tɛkaretaai yau tɛusauro'to' ipi': "Itékare uya enpoika Papa uya ka'pon amɛ' konekato' tɛpokon pe: Apurito' poro iyepiya'ti'pɛ si'kiri iu'matɛ pɛ'kɛ pona" (1:17). Paarɛ uya nin si seri tɛusauro'to' ipi' emo'ka. Tanporo ka'pon amɛ', asa'ri ri Esuwerɛ amɛ' miri awonsi'ki Esuwerɛ amɛ' pen, ekonekato' pe iyese Papa pokon pe, apɛne pɛra tanporo ri isi'kaisari ri makoi meruntirɛ o'no to' esi pi'. Ka'pon amɛ' ekoneka Papa pokon pe Sises Kɛrai apurito' to' uya poro. Tɛron ni, Paarɛ uya ekama emenna' pe uko'man nito' Kɛrai ya' tɛwenai' ipokon pe e'nito' seri si emenna' pe Papa pokon pe e'nito' moron nɛ'pɛ pe. Papa pokon pe apurinin e'to' esi ewankamanin pɛra miripan emo'ka Papa A'kwarɛ wini makoi miri awonsi'ki uma'tan nito' meruntirɛ apai. Isa'ta 5—8 yau Paarɛ ri mari uya ekama usaurokɛ Papa iwano' main e'to' mirito' tukai', miri awonsi'ki Papa A'kwarɛ meruntirɛ pi' apurinin pe te'sen uko'manto' yau. Miri awonsi'ki itekare ekamai' enno'sa' e'kaai'ma a'toman nito' pokon pe miri kasa Esuwerɛ amɛ' miri awonsi'ki Esuwerɛ amɛ' pen epata'ti ka'pon amɛ' iwano' pe Papa nɛkonekanɛ ya' tawon pokon pe. Iye'nonka Sises ewaruma'tito' Esuwerɛ amɛ' uya esi, Papa ekonekasa' pe ri tanporo ka'pon amɛ' ne'nin pe Papa uya wakɛ nonkato' Sises Kɛrai yau eporo to' uya poken, miri awonsi'ki apuri iya tiwiri ri Esuwerɛ amɛ' uya Sises ewaruma'ti pen tukai'. Iu'matɛ pe Paarɛ uya imenuka se kasa Kɛri'san pe e'ni uko'manto' esi tukai', tɛusi'nɛnkai' tɛron kon pokon pe e'nito' pi'. Anɛnpitɛ iya tɛusauro'to' ipi' ton pe Papa apiyo' pe e'nito' pi', pata esanon pi' tɛtɛrawasooi kon ku'to' Kɛri'san amɛ' uya pi', miri awonsi'ki isitonpa pe te'to' ku'to' pi', miri awonsi'ki ewan wannɛ uya i'tun nito' pi' uta'toman nito'. Tɛkaretaai i'ma'ka iya tekareei ton ke ri miri awonsi'ki Papa apuripi'to' main ke.

Iyawon Ekamanin

Ekamanin miri awonsi'ki isauro'to' ipi' (1:1-17)

Epika'tin nito' i'se kuru e'nito' (1:18—3:20)

Papa eseru epika'tin nito' pi' (3:21—4:25)

Emenna' pe uko'man nito' Kɛrai yau (5:1—8:39)

Esuwerɛ Papa ekonekato' yau (9:1—11:36)

Kɛri'san pe e'ni e'to' (12:1—15:13)

Iye'nonkato' miri awonsi'ki tɛmiri pe miyari tato' iya (15:14—16:27)

1 Paarɛ, Sises Kɛrai poitorɛ, esa'sa' itekare ekamai' enno'sa' pe, imo'kasa' wakɛ Papa ekareei iwano' pe, winipaino. ² Seri itekare ikupɛ uya tukai' isaurokɛ'pɛ rɛ'pɛ pena pu'kena' amɛ' imaimu pe tɛusauro'san poro Wakɛ iye'menukasa' itekare yau ³ tɛmu pi', ka'pon pe te'to' yau Tepi' pa rɛ'pɛ pe na'ne'. ⁴ Wakɛ pe te'sen Iya'kwarɛ poro ekamasa' rɛ'pɛ merunti ke Papa Mu pe [†] iye'mɛ'sa'ka wini iyerikɛ'pɛ apai: Sises Kɛrai si uyepuru kon. ⁵ Iporo miri awonsi'ki itese' iwano' pe wakɛ nonkasa' eposa' man innen-noko'san pe e'nito' pe, ka'pon amɛ' ne'nin pe e'nito' pe Esuwerɛ amɛ' pen koro'tapai imaimu awiron pe to'

[†] ekamasa' rɛ'pɛ merunti ke Papa Mu pe; miri pe pɛra, ekamasa' rɛ'pɛ tɛmeruntirɛ ke Papa Mu pe

e'to' pe apurito' to' uya wini. ⁶ Miri awonsi'ki imiri'nokon ni niri si esi kamoro Sises Kɛrai iwano' pe iki'masa' kon koro'tau.

⁷ Tanporon kon Ron pon kon enakan Papa ni'nɛnkanɛ ton miri awonsi'ki iki'masa' kon wakɛ ton pe to' e'to' pe:

Wakɛ nonkasa' miri awonsi'ki tɛusewankamai' pɛra iwe'to' kon Papa, ukɛipɛnɛ kon miri awonsi'ki Itepuru Sises Kɛrai winon nesii iyenakan kon pe.

Paarɛ E'to' Ron Pona Itipai

⁸ Wapiya, Papa pi' tenki ta uya Sises Kɛrai poro tanporo imiri'nokon pi', apɛne pɛra apurito' auya'nokon

usekare'tisa' tanporo non emə' kaisa ri. ⁹ Papa, iyapiyo' pe e'to' tanporo uyewan a'kiri Imu ekareei wakə eka-ma uya yau, esi uyekamanin pe inke ri uyenu yau ikupə uya 'nokon ¹⁰ ipərema yau tiwiri ri; miri awonsi'ki ipərema si seri pe ri Papa eseru awiri ite'ma uta'kokasa' e'to' pe ipiya'nokon utito' pe.

¹¹ Iyenpai'nokon esi ipika'tito' kon pe uya iya'kwarə nətərənə eponin pe, pana' pe iku'nin kon pe— ¹² miri si, imiri'nokon miri awonsi'ki uri uya apurito' wini epori'mapi'nito' pe asa' ipi'. ¹³ I'tunin nan pe pəra iwesi kon i'se pəra esi, utonpa ton, ekonepitə'pə inke ri ipiya'nokon utito' pe (e'tane miri namai' uwa'kə'pi'sa' seri pona ri nin si) i'koro'tau'nokon iyakə'pəsa' anənto' pe uya, tərən kon Papa pənon kon koro'tau eporo'pə uya kasa. †

¹⁴ E'nonkasa' pe ri esi asa'ron kon ena' Kiri' amə' miri awonsi'ki Kiri' amə' pen ni ena', asa'ri ri emepoke' ton miri awonsi'ki emepo pənon kon ena'. ¹⁵ Miri pe iyese pi', wakə itekare inekamapai kuru esi seri imiri'nokon Ron pon kon pi' ri mari.

¹⁶ Wakə itekare pi' ipiyitə pen ni, apəne pəra Papa meruntirə pe iyese tanporon kon apurinin nan epika'ti-to' ike pe; wapiya Esuwerə iwano' pe, miri awonsi'ki Esuwerə pen iwano' pe. ††17 Apəne pəra wakə itekare yau Papa uya anən ni ipokena' ri tukai' apurito' wini iyepiya'ti si'kiri iu'matə pona, ‡ iye'menukasa' na'ne' kasa: "Ipokena' awiri te'sen uko'mamə apurito' wini," †† tawon.

Ka'pon Kota'mato' Papa Uya

¹⁸ Papa uya kota'man nito' usenpoikasa' Epən poi Pa-pa pəra e'nito' miri awonsi'ki iri ka'pon amə' eseru pi' wakə i'tuto' pe pəra iku'nin nan iri teseru kon wini, ¹⁹ Papa i'tuto' ipi' esi to' pona tense ri, apəne pəra tense ri Papa uya iku'sa' to' pona. ²⁰ Apəne pəra non e'kaa'pə si'kiri Papa ewakiri təusensen pen—siyaro' ri imeruntirə miri awonsi'ki Papa pe iye'to' i'naino ri—usensa' wakə pe ri, tətə'ka'nə'se iyekonekasa' rə'pə wini, ka'pon amə' e'to' pe iye'wapu'tito' ipona pəra.

²¹ Apəne pəra Papa i'tu tane to' uya, Papa pe to' uya apuripitə pəra iyese, to' uya tenki ta pəra ri iyese ipi', e'tane to' usenuminkato' esi iwotori'pi pəra ri miri awonsi'ki emepo pən to' ewan ewarumamə'pə.

‡‡22 Emepoke' pe to' e'ku'tane, epe' ri to' ena'pə, ²³ miri-pan kon uya Papa teri'sen pen ku'to' eke pe entakanoma'pə to' uya ipe iye'to' pe ika'sa' ke ka'pon teri'sen pe ri nin miri awonsi'ki toron amə' pe miri awonsi'ki o' amə' pe miri awonsi'ki ene amə' ri. †††

²⁴ Miri pe iyese pi', Papa uya to' nonkasa' iri to' ewan e'to' i'se yau iri pe tekumato' kon yau tətənpa kon pokon pe təpun kon eno'mato' to' uya ya'. ²⁵ I'nairon pe Papa e'to' entakanoma to' uya kasi pe e'nito' ke, miri awonsi'ki ika'sa' ton ni apuripitə to' uya miri

awonsi'ki iyapiyo' pe ri to' esi ika'nin nə'pə ta pe pəra ri—tiwiri ri tapuripi'sen. Amen.

²⁶ Miri pe iyese pi', Papa uya to' nonkasa' piyi'nə'nin ni niki eseru ya'. To' uri'samo ton ni uya i'naino pe ri e'ni-to' entakanoma i'naino pen ni ke. ²⁷ Miri kasa ri mari, warawoti'si amə' uya i'naino uri'san pokon pe e'nito' nonkasa', miripan kon a'mintasa' tənikiru kon yau tətənpa kon pi'. Warawoti'si amə' uya iri ri kuu'pə warawoti'si amə' pokon pe, miripan kon uya tekota'mato' kon eposa' təpun kon yau iye'to' awiri pəra te'sa' kon wenai.

²⁸ Miyari ri, to' usenuminka kasa pəra ri Papa i'tunin pe e'nito' enkurunpanin pe, to' nonkasa' iya iye'to' awiri pəra to' usenuminkato' ya', təkū'sen pen ni ku'to' pe to' uya. ²⁹ To' ri si epe'tisa' tanporon ni iri eseru ke, iri ke, mentai e'nito' ke miri awonsi'ki iteseru pe te'sen awiri pəra e'nito' ike ke. Iri pe tərən kon pi' te'ku'san pe to' esi, te'wisən pe, isipi' te'san pe, enku'tinin nan pe miri awonsi'ki iri inku'pai te'san pe. Ka'pon eseru pi' təusauro'san pe, ³⁰ iri pe ka'pon pi' təusauro'san pe, Papa ewaruma'tinin nan pe, sapemanin nan pe, i'tunin pe te'ku'san pe, miri awonsi'ki tətəpurisən pe; iri kupə eseru sara'tinin nan pe; təsən kon maimu awiron kon pen pe; ³¹ iya'kwarə pənon kon pe, apuri pokena' ton pen pe, təusi'nənkasan pen pe, isentu'mənon kon pe, aiko tawon nan pen pe. ³² I'tui'ma ri Papa us-auro'sa' esi ipoken kamoro seri rupi ku'nin nan esi uma'tan nito' eponin nan pe tawon, seri ton kuru kupə to' uya, miri awonsi'ki kamoro seri ku'nin nan pi' ri niri wakə pe man ta to' uya.

Papa Uya Ipoken Eseru Aimenkato'

2 Miri pe iyese pi', imiri, ka'pon, inə' ri eseru aimenkanin, iye'wapu'tito' ipona pəra iyese, i'ri poiri ri tərən ni eseru aimenka auya, iiwano' pe ri nin iuseno'ma miri, apəne pəra imiri eseru aimenkanin uya miri ton ni kupə. ††2 Seri si i'tu'nokon Papa uya eseru aimenkato' esi kamoro seri rupi ku'nin nan pi' esi i'nairon po. ³ Miri kasa si imiri, ka'pon ni nin, uya eseru aimenkato' kupə a'tai to' pi' miri ri kupə'i'ma, Pa-pa uya eseru aimenkato' piyapai ayainəmə tukai' pe' iye'kupə? ⁴ Miri pe pəra kati, eke pe ri isi'nənke' pe iye'to' iku'tane auya, iyenpi'to' iya, miri awonsi'ki təuseta'kai' pəra iye'to' nurunpa auya, i'tui'ma pəra Papa e'to' isi'nənke' pe uya ayato' esi iyera'tito' ya'?

⁵ E'tane apəne pəra sa'man pe ri tera'tisen pe pəra ri iyewan esi pi', kota'man nito' aməranəkə auya iiwano' pe ri Papa uya kota'man nito' weyu a'taino pe, ipoke-na' eseru aimenkato' iya usenpoika a'tai. ⁶ Papa uya, "itərə ka'pon kaisa ri inkupə'pə pi' tense," ⁷ tasa' iya. ⁷ Kamoro ka'pon amə' sa'man annawiri wakə kupə pi' te'san uya eke pe təkū'to' kon, tənamoto' kon miri awonsi'ki erin'ito' pen warinpa ena' inke ri uko'man ni-to' tərə iya. ⁸ E'tane kamoro tiwano' kon pe ri te'san miri awonsi'ki i'nairon ana'sipai pəra te'san miri awonsi'ki iri pikiri te'san pi', moro isakorotasa' pi' ekota'man nito' esi miri. ⁹ Moro ewankamanin miri awonsi'ki

† 1:13 Inkupə'pə 19:21 †† 1:16 Ma' 8:38 ‡ iyepiya'ti si'kiri iu'matə pona; miri pe pəra, apurito' apai apurito' pona †† Apa'ka' 2:4 †† 1:21 E'pe'sas 4:17-18 ††† 1:23 Isu'taronomi 4:16-18

††† 2:1 Ma'siu 7:1; Ƴru' 6:37 § Eren 62:12; Ipu'ketə 24:12

a'kwaru ainanpanin e'to' oton tanporon kon iri ku'nin nan ka'pon amu' pi': wapiya Esuweru amu' pi', miri tu'po Esuweru amu' pen; ¹⁰ e'tane eke pe iku'to', inamato' miri awonsi'ki tusewankamai' pura e'nito' esi tanporo waku ku'nin nan iwano' pe: wapiya Esuweru amu' pi', miri tu'po Esuweru amu' pen pi', ¹¹ apune pura Papa esi pi' tenu yawon kenan pe pura ri. †

¹² Tanporon kon, main, Mosi' winon piyapai imakoitasa' kon uma'tato' oton miri main piyapai ri mari, miri awonsi'ki tanporon kon imakoitasa' kon main o'noro eseru utaimenkato' oton main ke.

¹³ Apune pura kamoro miri main etanin nan esi pen ipokena' pe Papa enu yau, e'tane kamoro main awiron kon anumu' Papa uya ipokena' ton tukai'. ¹⁴ (Kasi pe pura, Esuweru amu' pen, main, Mosi' winon esanon pen, uya ikupu' ti'naino kon ni main e'to' i'se, main pe ri tiwano' kon pe to' esi, main esanon pe pura ri esii'ma, ¹⁵ to' uya enpoika si'kiri miri main e'to' i'se e'menukasa' to' ewan pi', to' ewan uya ri niri ekama to' pi', miri awonsi'ki to' usenuminkato' uya ri ipoken pura to' e'sa' ekama, miri awonsi'ki taron ni a'tai ipoken to' e'sa' ta iya ri.) ¹⁶ Seru e'ku'to' oton Papa uya ama'aino eseru aimenka weyu a'tai Sises Kurai poro, waku uyekareei nekamayi'ne' kasa.

Esuweru Amu' Miri Awonsi'ki Main, Mosi' Winon

¹⁷ Imiri nin si, Esuweru pe te'sesa'sen; main, Mosi' winon enupikiri te'sen miri awonsi'ki Papa pokon pe iwe'to' pi' tautapurisen. ¹⁸ I'se iye'to' i'tunin pe iwesi yau, miri awonsi'ki ewai' tawon pe te'sen epoi te'sen pi' apune pura main nenupa'pe pe iwesi pi'. ¹⁹ Pori' pe iwesi yau tenku'na' nan anin pe iwesi pi', ewarupi yau te'san weyu pe iwesi pi', ²⁰ iya'kwaru pannon enupanin pe iwesi kon pi', aiko ton nukwi mre amu' ti'saai pe iwesi pi', apune pura main esi waku pe i'tuto' miri awonsi'ki i'nairon yen pe— ²¹ Imiri si, taron kon enupanin, iiwano' pe pe' i'usenupa pen ni? Imiri ama' pe e'ni namai' itekare ekamanin, ama'manin pe' imiri? ²² Imiri iyemari'masa' kon ka'pon amu' kusekumanin tawon, tekumasen pe' imiri? Imiri papa tato' ipi' pe ika'sa' itewaruma, ipureman nito', use'man nito' iwu' ton pe' rapumanin imiri? ²³ Imiri main pi' tautapurisen, main pe' ti'kwi'se Papa namanin pe pura te'sen imiri? ²⁴ Iye'menukasa' na'ne' kasa: "Papa ese' e'sapema Esuweru amu' pen koro'tau imiri'nokon uriya'," †† tawon. ²⁵ Itepe' e' pe un pi'pi puturukato' esi main awiri iwesi yau, e'tane main i'kwitu' auya yau, itun pi'pi puturukasa' pen pe ri iyena. ²⁶ Kamoro itun pi'pi iputurukasa' kon pen e'sa' main e'to' i'se awiri, itun pi'pi iputurukasa' kon pe pe' to' kupu' pen? ²⁷ Kari ipun pe itun pi'pi iputurukasa' pen, miripan e'tane main awiron, uya iyeno'ma miri, imiri iye'menukasa' main tensen pe esa' † miri awonsi'ki un pi'pi puturukato' esa', esi main i'kwu'nin pe.

²⁸ Ka'pon esi pen miri Esuweru pe kuru kipo'po ri kari ri pe iyese yau, miri awonsi'ki kipo'po ri, ipun pe ri un pi'pi puturukato' esi niri pen ni. ²⁹ Kane, ka'pon esi miri Esuweru pe kuru tuyau kari ri pe tesi yau; miri awonsi'ki un pi'pi puturuka esi tepe' ke ri ewan wanni ma'kui'ti kasa, iya'kwaru wini, iye'menukasa' main na'ne' awiron pen ni. Puse ri waraino ka'pon apuripi'to' esi miri ka'pon winipaino pen, e'tane Papa winipaino pe. ††

Papa Tusauroku'pe Awiron

3 I'ri eponin pe ken si e'ni Esuweru pe e'ni yau, miri pe pura i'ri epe' pe yun wanni pi'pi puturuka? ² Eke pe ri tanporon yau ri! Tanporon wapiya, Papa maimu kuru ri e'nonka'pe miri to' ena'.

³ I'ri pe ken iyese to' tonpa ton uya apurito' pura iyese yau? To' uya apurito' pura iyese uya Papa e'to' tusauro'sa' awiri pura kupu? ⁴ Pen kuru ri! Tiwi Papa nesii i'nai ri, miri awonsi'ki tanporon kon e'tane kasi ye' pe. Iye'menukasa' na'ne':

"Ipokena' pe iusi'tu pa amaimu yau

iyeseru aimenkato' yau itentai iyena pa," †† tawon.

⁵ E'tane ipoken pura e'nito' uya Papa e'to' ipoken enpoika waku pe kuru, i'ri ken si ta? Papa esi waku pe pura ri uya kota'man nito' nepu upona'nokon ta? (Ka'pon e'sei'pi'to' e' pe ri nin si e'kapu.) ⁶ Miri kasa iyese pen! Miri kasa iyese yau, nai kasa Papa non eseru aimenkai'no? ⁷ Ka'pon ni entarumu, "Kasi ye' pe esi uya Papa e'to' i'nairon pe koneka yau eke pe iku'to' temo'kai', i'rito' pe ken si tumakooikenan pe uyeno'ma?" ⁸ Tapai pura pe' nai—kasi ye' pe ri ina pi' usauro'nisa' na'ne' kasa miri awonsi'ki taron kon uya ikupu, ina uya—"Iri ku'pai'nokon waku pe itepe'pe e'to' pe," ta, ta pura? To' eno'mato' esi miri i'se to' e'to' pe ri.

Inu' Ipoken Te'sen Pun Ni

⁹ I'ri ken si? Ina ken pe' si Esuweru amu' esi waku †† ton pe? Pari pen ni! Ekamaka'sa'nokon ni miri, Esuweru amu' miri awonsi'ki Esuweru amu' pen esi miri isi'kaisa ri makoi o'no. ¹⁰ Iye'menukasa' na'ne' kasa:

"Inu' ri pura iyese ipokena' pe te'sen, tikin nan pura ri;

¹¹ inu' ri pura iyese ito'ka'nunin,

inu' ri Papa warinpanin.

¹² Tanporon kon ni era'tisa' isi'kaisa ri siya

tanporo ri to' enasa' se pe ri;

inu' ri pura iyese waku ku'nin,

tikin nan pura ri." †††

¹³ "To' esen ton esi emenna' ton akasa' uruwai' ton pe; to' ani ton esi enku'tin nito' ku'nin pe." ⁵

"Iku' urarii ri esi to' e'pi pi'." ^{5†}

¹⁴ "To' muta ton epe'tipi'sa' e'pa'nun'ito' miri awonsi'ki isipi' e'nito' ke." ^{5††}

¹⁵ "Aitune' pe ri to' pata ton esi mun ennoko pi';

¹⁶ to' uti'pe e'mape' tau uma'tan nisa' miri awonsi'ki usewankaman nito' e'nimi,

† 2:11 Isu'taronomi 10:17 †† Aisaya 52:5; Isi'kiyeru 36:22 †† iye'menukasa' main tensen pe esa'; miri pe pura, iye'menukasa' tensen pe main wini

†† 2:29 Isu'taronomi 30:6 †† Eren 51:4 ††† waku, miri pe pura iri ††† Eren 14:1-3; Eren 53:1-3; E'kirisiyastes 7:20 § Eren 5:9 §† Eren 140:3 §†† Eren 10:7

¹⁷ miri awonsi'ki tausewankamai' pæra ka'pon uko'manto' ku'to' to' ni'tunæ pen." †

¹⁸ "Papa pi' to' enari'nænto' pæra ri iyese to' enu yau," †† tawon.

¹⁹ Seri si i'tu'nokon, tanporo main uya tasa' na'ne', ta iya kamoro main o'no na'ne' nan pi', tanporo mæta e'tætæikato' pe miri awonsi'ki tanporo non pon kon e'to' pe Papa pi' ekamanin pe. ²⁰ Miri pe iyese pi', inæ' ri anæmæ Papa uya pæra iyese ipokena' tukai' main kupæ iya pi'; e'tane ru'ku, main poro makoi i'tunin pe enan. ‡

Ipoken E'ni Apurito' Poro

²¹ E'tane nin si seri Papa uya ka'pon amæ' anænto' ipokenan pe usi'tusa', main piyapai, main, Mosi' winon miri awonsi'ki Pu'kena' amæ' nekamayai'ne'. ²² Seri ipoken e'nito' usi'tusa' uyepæ Sises Kærai apurito' poro tanporon kon apurinin nan piya'. Tæponaron pæra ri iyese, ††²³ apæne pæra tanporon kon ni umakoitasa' miri awonsi'ki to' u'ma'sa' mi airi ri eke pe Papa ku'to' tepose pæra, ²⁴ miripan kon ekonekasa' tause'mai' pæra wakæ nonkasa' iya wini e'man nito' poro iye'sa' Kærai Sises wini. ²⁵ Papa uya itæsa' use'man nito' ike pe upi'nokon tæusentu'mato' pe †† imænæ apurito' poro. Seri ku'sa' iya ipokena' pe tesi ekamanin pe, apæne pæra a'kære'tinin pe tesi ke makoi ton pena iye'ku'sa' ræ'san nonka'pæ iya tæponi'simai' pæra— ²⁶ ikuu'pæ iya ipoken tesi seri a'tai tukai' enpoikanin pe, ipoken teseru esi enpoikanin pe miri awonsi'ki ka'pon amæ' anænnin pe ipokena' pikiron kon pe Sises apurito' wini.

²⁷ Nai ken si utapurin nito'? Miri pæra ri iyese. I'ri iteseru pe? Main pe' awiri e'ni pi'? Kane, e'tane apurito' pi'. ²⁸ Apæne pæra ka'pon anæmæ Papa uya ipokena' pe ta'nokon apurito' wini main awiri e'ni wini pæra. ²⁹ Papa pe' esi Esuweræ amæ' riken e'to' itese' pi' pe? Esuweræ amæ' pen e'to' itese' pi' ri niri pen pe' kæri? Ewai', Esuweræ amæ' pen ni niri, ³⁰ tikin ni riken Papa esi pi', ka'pon itun pi'pi iputurækasa' anænton apurito' wini miri awonsi'ki itun pi'pi iputurækasa' pen miri ri mari apurito' poro. †††³¹ Apurito' pi' ken pe' si usauro' ni uya main, Mosi' winon pæra iye'to' pe ikupæ? Pari pen ni! E'tane ru'ku, main awiri e'ni'nokon.

Epæra'an Ekoneka'pæ Apurito' Wini

4 I'ri ken si eporo'pæ utamokori kon Epæra'an uya seri rupi pi' ta seri? ² Epæra'an anænsa' pe iyese yau ipokena' pe inkuu'pæ wini, itapurito' ipi' esi miri—e'tane Papa rau pen. ³ I'ri ta imenekasa' itekare uya? "Epæra'an uya Papa apuri'pæ, miri pi' ipokena' pe iyese," ta'pæ ipi'. †††

⁴ Ka'pon e'tærawasoma a'tai, itepe'pæ esi miri irepato' ike tukai' iyese pen ni e'tane iye'tærawasomasæ' ræ'pæ ipi' pe iyese. ⁵ E'tane ri, kæri ka'pon te'tærawasomasen

† Aisaya 59:8 †† Eren 36:1 ‡ 3:20 Eren 143:2; Kare'siya 2:16 †† 3:22 Kare'siya 2:16 †† use'man nito' ike pe upi'nokon tæusentu'mato' pe; miri pe pæra, kæri tækota'man nito' i'ni'panæ'nin, makoi mo'kai'ma ††† 3:30 Isu'taronomi 6:4; Kare'siya 3:20 ††† Iseneses 15:6; Kare'siya 3:6; v. 22 niri

pen pona e'tane Papa apurinin iri ka'pon anænnin ipokena' tukai', apurito' iya uya ikupæ Papa uya anænto' pe ipokena' tukai'. ⁶ Tepi' uya miri ri mari ta isaurokæ a'tai ka'pon e'to' pi' pori' pe Papa uya anæmæ a'tai ipokena' pe iyese tukai', inkupæni pikiri pen:

⁷ "Pori' pe kamo esi

iri to' nækuu'pæ pi' usentu'man nisa' kon miri awonsi'ki imakooi ton inipontisa' na'ne' nan.

⁸ Pori' pe kæri ka'pon esi

imakooi i'tuto' Itepuru uya pen ipi'," ⁵ ta.

⁹ Seri pori' pe e'nito' pe' esi itun pi'pi iputurækasa' kon iwano' pe riken, miri pe pæra itun pi'pi iputurækasa' kon pen ni niri kati iwano' pe iyese? Epæra'an anæmæ'pæ ipokena' tukai' apurito' iya pikiri ta pi' e'nisa'. ¹⁰ I'ri waraino ton o'noro seri e'kuu'pæ? Itun pi'pi puturækaka'pæ tæpo pe' iyese'pæ, miri pe pæra irawiri kati? Miri tæpo pen e'tane miri rawiri! ¹¹ Miripan uya tæyun pi'pi puturækato' eporo'pæ ento' ipi' pe, Papa uya anænsa' ipokena' pe enpoikanin pe apurito' iya wini, itun pi'pi puturækasa' pe pæra ri mari iyese koro'tau. Miri pe iyese pi', tanporon kon apurinin nan kæipænæ pe iyese e'tane itun pi'pi iputurækasa' kon pen, anænsa' kon tato' pe to' pi'. ¹² Miri awonsi'ki itun pi'pi iputurækasa' kon kæipænæ pe ri mari iyese, itun pi'pi iputurækasa' kon pe riken to' esi pen e'tane tæutisan ni mari apurito' pæta'pæ awiri ukæipænæ kon Epæra'an enau iye'sa' ræ'pæ itun pi'pi puturækaka rawiri.

¹³ Main poro Epæra'an miri awonsi'ki imunki amæ' uya iku'to' pe uya tukai' usauro'nisa' eporo'pæ pen non anænto' iya, e'tane anæn nito' tæuye'sen apurito' wini. ¹⁴ Apæne pæra kamoro tæuko'mansan main awiri riken esi yau anænnin nan pe, apurito' esi miri itepe' pe pæra ri miri awonsi'ki iku'to' pe uya tukai' usauro'nisa' esi miri se pe ri, ¹⁵ apæne pæra main uya kotta'man nito' nepæ. Miri awonsi'ki main pæra na'ne' airi main awiri pæra e'nito' pæra iyese.

¹⁶ Miri pe iyese pi', iku'to' pe uya tukai' usauro'nisa' uyepæ apurito' wini, iye'ku'to' pe wakæ nonkasa' wini, miripan e'kupæ miri a'tai tanporo Epæra'an munki amæ' pi'—kamoro riken main pi' te'san pen e'tane kamoro Epæra'an uya apurito' pi' te'san ni mari. Tanporo ukæipænæ kon pe iyese. ¹⁷ Iye'menekasa' na'ne' kasa: "Ikonekasa' uya miri tu'kan kon tæpataron kon kæipænæ pe," ¹⁸ tawon. Epæra'an esi ukæipænæ kon pe Papa enu yau, inapurinæ—Papa uko'man nito' tænin iyeri'sa' ena' miri awonsi'ki i'ri ri esa'nin moro ipæra ri iye'tane moro iyese kasa.

¹⁸ E'ku'nito' ipi' pæra kasa ri iye'tane, te'ku'to' yau ri Epæra'an uya apuri'pæ, miripan ena'pæ tu'kan kon tæpataron kon kæipænæ pe, ta'pæ na'ne' tæpi' kasa ri, "Miri kasa kuru apayan næ'san e'to' oton," ¹⁹ tawon. ¹⁹ Apurito' tæuya yau ti'si'mænka'næ'se pæra, i'tu'pæ iya ri tæpun eri'sa' pe ri—apæne pæra 100 e'to' airi ri tæwæpiyaai esi pi'—miri awonsi'ki Sera mære yen ni niri esi'pæ iyeri'sa'

5 Eren 32:1-2 †† 4:11 Iseneses 17:10 ††† 4:13 Iseneses 17:4-6; 22:17-18; Kare'siya 3:29 †† 4:14 Kare'siya 3:18 ††† 4:16 Kare'siya 3:7 †† Iseneses 17:5 †† Iseneses 15:5

pe. ¹²⁰ E'tane ri Papa uya ikupɛ tɛuya tukai' tauro'ka'pɛ apuri'pɛ iya, apurito' iya umeruntita'pɛ, miripan uya Papa apuripitɛ'pɛ, ²¹ ipan pe ti'tui' Papa esi merunti ri ikupɛ tɛuya tukai' tɛusaurokɛ'pɛ ku'nin ye'. ²² Miri wenai, "Papa uya anɛmɛ'pɛ ipokenan tukai'," tasa' iya. ²³ Main, "iku'to' esi'pɛ miri," tawon e'menuka'pɛ kɛri ri iwano' pe riken pen, ²⁴ e'tane uri'nokon ni niri iwano' pe, anɛnsa' pe ipoken e'nito' e'ku'to' oton na'ne'—uri'nokon apuripi' na'ne' nan uyepuru kon Sises i'mɛ'sa'kasa' iya pi' eri'nito' apai. ²⁵ Itɛrɛ'pɛ eri'nito' ya' umakooi kon wenai, miripan i'mɛ'sa'ka'pɛ iko'manto' ya' wakɛ pe ekonekan nito' pe Papa enu yau. ††

Tɛusewankamai' Pɛra Miri Awonsi'ki Pori' Pe E'ni

5 Miri pe iyese pi', apurito' poro Papa uya uyanɛnsa' kon ipokena' pe pi', usewankaman nito' pɛra iyese † Papa pokon pe e'ni pi' Sises Kɛrai, uyepuru kon poro, ² iporo epoto' eposa' apurito' wini seri eke nonkasa' iya' iyau e'mɛ'sa'kan nisa'nokon na'ne'. Miri awonsi'ki epori'ma'nokon †† ipokon pe Papa ku'to' eke pe yau e'ni'nokon pi' e'ku'nito' yau. ³ Miri kasa riken pen, e'tane epori'ma'nokon ni niri ekota'ma'nokon yau, apɛne pɛra i'tu'nokon ekota'man nito' uya sa'man awiri iku'to' enpa'ka; ⁴ sa'man awiri iku'to' uya, eseru wannɛ; miri awonsi'ki eseru wannɛ uya e'ku'nito' enpa'ka. ⁵ Miri awonsi'ki e'ku'nito' uya ika'ni' pɛra ku'ni pen, apɛne pɛra Papa uya tɛusi'nɛnkato' nonkasa' uyewan kon ya' Wakɛ A'kwarɛ wini, itɛsa' iya na'ne' uyena'nokon.

⁶ Menyatɛu, iweyu a'tai kuru sa'ne, imeruntirɛ pɛra ri mari e'ni'nokon a'tai, Kɛrai †† erikɛ'pɛ Papa uya tasa' pen awiron kon iwano' pe. ⁷ Iteseru pen ni inɛ' ri erikɛ' pɛra iyese ipokena' pe te'sen ka'pon iwano' pe, wakɛ ka'pon iwano' pe inɛ' ri e'to' e'tane eri'pai itiwano' pe. ⁸ E'tane Papa uya ui'nɛnkato' kon tɛuya ya' ri enpoika wakɛ pe seri yau: Tɛmakooikenan pe ri mari e'ni'nokon koro'tau, Kɛrai erikɛ'pɛ uiwano' kon pe.

⁹ Papa uya anɛn nisa' ipokena' pe pi' imɛnɛ wini, miri entai ri epika'tin nito' oton kon iporo Papa uya kotta'man nito' apai! ¹⁰ Apɛne pɛra, Papa eyaton pe e'nisa'nokon yau, itonpa pe enan nisa'nokon Imu eri'to' poro, miri entai nin si, itonpa pe enan nisa' epika'tito' oton iko'manto' poro! ¹¹ Seri riken ni esi pen miri kasa, e'tane epori'man ni mari Papa yau Sises Kɛrai, uyepuru kon poro, iporo Papa tonpa pe enan nisa' eposa'nokon na'ne'.

Uma'tan Nito' Atan Poro, Uko'man Nito' Kɛrai Poro

¹² Miri pe iyese pi', makoi ewomɛ'pɛ non pona tikin nan ka'pon poro na'ne' kasa kuru, miri awonsi'ki uma'tan nito' makoi poro, miri awonsi'ki seri na'ne' kasa uma'tan nito' uyee'pɛ tanporon kon ka'pon amɛ' pona. Seri ta uya, apɛne pɛra tanporon kon

† 4:19 Iseneses 17:17 †† 4:25 Aisaya 53:4-5 † usewankaman nito' pɛra iyese; miri pe pɛra, tɛusewankamai' pɛra e'nito' esa' pe e'ni'pail'konon †† epori'ma'nokon; miri pe pɛra, epori'man-pai'nokon; v. 3 yau ri niri †† Kɛrai; miri pe pɛra, Me'saya; Papa Nanɛmɛ'pɛ ta e'kwa pe; v. 8 yau niri.

umakoitasa' pi'. ††¹³ Main, Mosi' winon e'tɛrɛ rawiri, makoi esi'pɛ non po. E'tane makoi miri tato' pɛra iyese main pɛra na'ne' airi. ¹⁴ Miri nin si e'tane, uma'tan nito' e'sa' esa' wannɛ pe Atan si'kiri Mosi' pɛ'kɛ pona, kamoro ri main ti'kwi'se, Atan kasa imakoitasa' kon pen ni esa' pe, tɛuye'ton ento' ipi' pe te'sen.

¹⁵ E'tane repa nito' ike esi'iri ku'sa' Atan uya na'ne' warai pen ni. Apɛne pɛra tu'kan kon eri'sa' pe iyese yau tikin nan ka'pon uya iri ku'sa' pi', miri entai Papa uya wakɛ nonkasa' miri awonsi'ki repa nito' tikin nan ni ka'pon, Sises Kɛrai uya wakɛ nonkasa' wini iye'sa', tu'kan kon ni ka'pon amɛ' uya eposa' eke pe kuru ri! ¹⁶ Repa nito' ike, kanan, esi'iri pen tikin nan ka'pon, Atan umakoitasa' moron nɛ'pɛ kasa: Eseru aimenkato' esi'iri tikin nan makoi e'ma'pɛka pi', miripan uya eno'man nito' nɛ'pɛ; e'tane repa nito' uya tu'kan ni iri ku'pi'sa' e'ma'pɛka, miripan uya anɛn nito' ipokena' pe nɛ'pɛ.

¹⁷ Apɛne pɛra tikin nan ka'pon uya iri ku'sa' wini, uma'tan nito' e'sa' esa' wannɛ pe yau kɛri ri tikin nan ka'pon poro, miri entai kuru kamoro eke pe ri wakɛ Papa nɛnonka'pɛ eponin nan miri awonsi'ki anɛn nito' Papa uya ipokena' pe nɛtɛrɛnɛ esi'iri esa' wannɛ pe uko'man nito' yau tikin nan ni ka'pon, Sises Kɛrai poro.

¹⁸ Miri moron nɛ'pɛ pe, tikin nan ka'pon nɛkuu'pɛ iri moron nɛ'pɛ pe tanporon kon ka'pon amɛ' eno'mato' esi'iri kasa, miri kasa ri mari tikin nan Papa maimu awiri e'nito' ku'sa' moron nɛ'pɛ esi'iri anɛn ni Papa uya ipokena' pe uko'man nito' ne'nin pe tanporon kon ka'pon amɛ' iwano' pe. ¹⁹ Apɛne pɛra tikin nan ni ka'pon e'sa' pi' main awiri pɛra iporo tu'kan kon ni ena'pɛ tɛmakooikena' nan pe, miri kasa ri mari tikin nan ni ka'pon esi'iri main awiron pe tu'kan kon ni anɛmɛ Papa uya ipokena' ton pe.

²⁰ Main e'tonpa'ti'pɛ iri e'kupɛ epanto' pe. E'tane makoi epansa' yau, wakɛ nonkasa' epansa' miyari ri, ²¹ makoi esi'iri na'ne' kasa esa' wannɛ pe uma'tan nito' yau, miri kasa ri mari wakɛ nonkasa' e'to' pe esa' wannɛ pe Papa uya anɛn ni ipokena' pe poro tiwiro' ri uko'man nito' ne'nin pe Sises Kɛrai, uyepuru kon poro.

Eri'nisa' Makoi Ya', Nurine E'ni Kɛrai Yau

6 I'ri ken si ta'nokon seri, miri a'tai? Umakoitan pi' ri e'ni'nokon, wakɛ nonkasa' epanto' pe? ² Kane ku! Uko'man nito' iri yau eri'sa'; nai kasa iyau ri mari uko'man ni pi' e'ni? ³ Miri pe pɛra, i'tu auya'nokon pɛra kati iyese uri'nokon tanporo iyepa'taisimasa' kon Kɛrai Sises ya' epa'taisima'pɛ ima'tato' ya'? ⁴ Iye'u'na'tisa' pe ri e'ni'pɛ'nokon; miri pe iyese pi', ipokon pe epa'taisiman nito' poro uma'tan nito' ya', Kɛrai e'mɛ'sa'ka'pɛ terikɛ'pɛ apai kasa kuru eke pe Ikuipɛnɛ ku'to' poro, uri'nokon ni niri uko'manto' pe iyese emenna' uko'man nito' yau. †††

⁵ Ima'tato' yau ipokon pe uta'si'nisa' yau, ipokon pe kuru ri mari uta'si'ni'nokon miri iye'mɛ'sa'kato' yau.

⁶ Apɛne pɛra i'tu'nokon pena e'nito' eseru pokapitɛ'pɛ kurusu' pona ipokon pe makoi pun enato' pe i'si'mɛra,

† makoi poitoru ton pe p̄ra e'nito' kon pe— 7 ap̄ne p̄ra iyeri'sa' pe na'ne' emo'kasa' makoi apai.

⁸ Eri'nisa' pe iyesei yau K̄rai pokon pe, apuri'nokon ipokon pe ri mari uko'man ni'nokon tukai'. ⁹ Ap̄ne p̄ra i'tu'nokon pi' K̄rai e'm̄sa'kasa' pi' eri'nisa' apai, iyeri'kap̄ pen kanan; itentai uma'tan nito' esi pen.

¹⁰ Uma'tan nito' iyeriku'p̄ na'ne' yau, iyeriku'p̄ makoi ya' tiki ite'kwa t̄natonomaton pe p̄ra ri; e'tane si iko'manto' n̄ko'man̄'ai'ne', iko'mam̄ Papa iwano' pe i'se iye'to' awiri.

¹¹ Miri kasa si, isi'tuti' iri yau iuko'manto' kon eri'sa' pe e'tane nurine Papa iwano' pe K̄rai Sises yau. ¹² Miri pe iyesei pi', makoi k̄se'nin t̄uma'tasen ipun kon esa' pe iri i'se iye'to' awiri iwesi kon pa. ¹³ Ipun kon p̄'k̄ ri k̄t̄t̄u makoi ena', iri ku'to' ike pe, e'tane e't̄ti' ru'ku Papa ena', kamoro uma'tan nito' apai uko'man nito' ya' iyera'tisa' kon pe; miri awonsi'ki ipun kon p̄'k̄ it̄ti' itena' ipokon e'nito' ku'to' ike pe. ¹⁴ Ap̄ne p̄ra makoi e'to' pe p̄ra iyesei iyepuru kon pe, ap̄ne p̄ra main o'no iwesi kon pen, e'tane wak̄ nonkasa' o'no.

Ipoken E'nito' Poitoru Pe E'ni

¹⁵ Miri a'tai si, i'ri ken? Umakoita'nokon ken pe' si ap̄ne p̄ra main o'no p̄ra e'ni pi' e'tane eke wak̄ nonkasa' o'no e'ni pi'? Kane ku! ¹⁶ I'tu auya'nokon p̄ra pe' iyesei iye'tusa' kon a'tai ka'pon ena' imaimu awiri iwesi kon pa ipoitoru ton pe, imaimu awiri iwe'to' kon poitoru pe iwesi kon? Makoi poitoru pe iwesi kon yau, uma'tan nito' ya' anin, miri pe p̄ra main awiri e'nito' ya', ipoken uko'man nito' ya' anin. ¹⁷ E'tane tenki tapai'nokon Papa pi', makoi poitoru pe ri iwe'pi'sa' kon e'tane, tanporo iyewan kon pokon pe iyenu'pato' kon awiri iwe'sa' kon iye'tusa' kon na'ne' ya'. ¹⁸ Makoi apai iyemo'kasa' kon; ipoken e'nito' Papa enu yau poitoru pe iyenasa' kon.

¹⁹ Ka'pon pe e'nito' yau ekama uya ap̄ne p̄ra i'si'm̄ra a'naino kon iyesei kon yau iwesi kon pi'. Ipun kon p̄'k̄ t̄p̄it̄p̄ auya'nokon kasa kuru iri poitoru pe, eke pe ri tepansen iri ena', miri kasa si it̄ti' ipoken Papa enu yau poitoru pe e'nito' ya', wak̄ pe iwesi kon pa. ²⁰ Makoi poitoru pe iwesi kon a'tai, ipoken te'sen Papa enu yau ku'to' auya'nokon p̄ra ri iye-si'p̄. ²¹ I'ri ken si wak̄ mepota't̄i miri a'tai seri pe ipi' si m̄piyi'at̄i'ne' apai? Miri ton moron n̄'p̄ esi uma'tan nito'! ²² E'tane nin si, iyemo'kasa' kon pi' makoi apai miri awonsi'ki Papa poitoru pe nin si iyenasa' kon, wak̄ si ineporon̄ kon esi ayanin kon wak̄ pe e'nito' ya', miripan moron n̄'p̄ esi inke ri uko'man nito'. ²³ Ap̄ne p̄ra makoi epe'p̄ esi uma'tan nito', e'tane Papa e'repato' ike esi inke uko'man nito' K̄rai Sises, uyepuru kon poro. ††

Ento' Ipi' Emari'man Nito' Apai

7 I'tu auya'nokon p̄ra pe' nai, utonpa ton—ka'pon am̄' main, Mosi' winon i'tunin nan auro'ka uya

† i'si'm̄ra; miri pe p̄ra, eno'mato' kon pe †† poro, miri pe p̄ra yau

seri—merunti pe ka'pon pi' main esi iko'mam̄ p̄'k̄ pona riken? ² Ento' ipi' pe, iyemari'masa' uri'san utaronsa' miri t̄t̄aan'p̄ pona nurine iyesei koro'tau, e'tane itaan'p̄ eri'sa' yau, iyemo'kasa' nin si miri emari'man nito' ku'nin main apai. ³ Miri a'tai nin si, t̄ron ni warawo' ya' iyemari'masa' yau nurine ri t̄t̄aan'p̄ esi koro'tau, tekumase temari'masa' e'tane ta miri ipi'. E'tane itaan'p̄ eri'sa' pe iyesei yau, iyemo'kasa' miri main apai, miripan esi tekumase temari'masa' e'tane tato' ipi' pe p̄ra, t̄ron ni warawo' mari'ma tane iya ri.

⁴ Miri kasa si, utonpa ton, imiri'nokon ni niri main yau iuko'manto' kon apai iyeri'sa' kon K̄rai pun poro, t̄ron ni iwano' pe iwesi kon pa, k̄ri iye'm̄sa'kasa' r̄'p̄ teriku'p̄ apai, Papa iwano' pe epetan nito' pe. ⁵ Ap̄ne p̄ra u'naino kon umakooi kon † esi a'tai uyesa' kon pe, iri inku'pai e'nito' upakasa' main wini esi'p̄ e't̄rawasoman pi' upun kon yau, miri si epetan ni'p̄ uma'tan nito' iwano' pe. ⁶ E'tane seri pe nin si, uyaaron nin n̄'p̄ kon ya' eri'ni wini, emo'kan nisa' main apai emenna' Iya'kwar̄ eseru yau iyapiyo' pe e'nito' kon pe, miri awonsi'ki penaro' iye'menekasa' main awiron pen ni.

Makoi Ya' E'suran Man

⁷ I'ri ken si ta'nokon seri, miri a'tai? Makoi pe pe' main esi? Ta pen ni! I'nai ri, makoi miri tukai' si'tui'no pen ni, e'tane main poro nin i'tusa' uya. Ap̄ne p̄ra si'tui'no pen ni tonpa iwano' i'se e'nito' ipan pe, main uya, "It̄onpa iwano' i'se kesii ipan pe," †† tasa' p̄ra iyesei yau. ⁸ E'tane makoi, iku'to' uya iwini ta'sii' apiyontin nito' wini, uya uyau tanporon ni i'se ipan pe esi ku'sa'. Ap̄ne p̄ra main p̄ra iyesei a'tai, makoi esi iyeri'sa' pe. ⁹ Pena nurine iye'sa' r̄'p̄ uri main p̄ra iyesei a'tai; e'tane apiyontin nito' uye'sa' a'tai, makoi usenpoi-ka'p̄, ¹⁰ miri awonsi'ki eriku'p̄ si. I'tu'p̄ uya miri ri si miri main uko'man nito' ne'nin pe iku'sa' uya ri uma'tan nito' kuru ri nee'p̄.

¹¹ Makoi uya apiyontin nito' apurisa' miripan uya uyenku'tisa' uya uwisa' miri main poro. ††¹² Miri pi', main esi wak̄ pe, miri awonsi'ki apiyontin nito' esi wak̄ pe, ipokena' pe, miri awonsi'ki wak̄ pe. ¹³ Miri ken pe' si wak̄ pe te'sen ena'p̄ miri upona uma'tan nito' pe? Kane ku! E'tane makoi e'to'ka'n̄'to' pe makoi pe, uma'tan nito' ku'sa' iya uyau wak̄ pe te'sen poro ri, main uya apiyontin nito' poro makoi enato' pe ti'tusen pe iri pe kuru ri.

¹⁴ I'tu'nokon main esi Papa A'kwar̄ winon pe; e'tane uri esi Iya'kwar̄ pikiron pe p̄ra, ik̄r̄p̄o'pomasa' pe makoi poitoru pe. ¹⁵ Unkur̄n̄ i'tu uya p̄ra ri iyesei, ap̄ne p̄ra inku'pai e'to' kup̄ uya p̄ra iyesei, e'tane uyewaruma kup̄ uya. ††¹⁶ Miri awonsi'ki, inku'pai p̄ra e'to' kup̄ uya yau, wak̄ pe main esi ta uya ri. ¹⁷ Iyesei na'ne' kasa, uri pe iyesei pen n̄ku'ai'ne', e'tane makoi uyau n̄ko'manyai'ne'. ¹⁸ I'tu uya wak̄ uko'mam̄ p̄ra iyesei uyau, miri na'ne' u'naino ipan makoi yau. ††

† umakooi kon; miri pe p̄ra, ipun; v. 25 yau ri niri †† E'sotas 20:17; Isu'taronomi 5:21 †† 7:11 Iseneses 3:13 †† 7:15 Kare'siya 5:17 †† makoi yau; miri pe p̄ra, upun yau

Apune p̄ra wak̄ pe na'ne' inku'pai esi, e'tane ari uya p̄ra iyese. ¹⁹ Apune p̄ra siku'ai'ne' esi wak̄ inku'pai e'to' pe p̄ra; iri, inku'pai p̄ra e'to' kup̄ uya—seri kup̄ pi' ri uko'mam̄. ²⁰ Seri si inku'pai e'to' pen kup̄ uya yau, uri uya ikup̄ pen, e'tane makoi uyau n̄ko'manyai'ne' uya ikup̄.

²¹ Miri kasa si, seri main e't̄rawasoma pe i'tusa' uya: Wak̄ inku'pai esi a'tai, iri esi miri moro upiyau. ²² Uyau Papa iwano' main pi' tepori'masen uri; ²³ e'tane t̄ron ni main e't̄rawasoma ene uya upun p̄'k̄ ton yau, usenuminkato' iwano' main pokon pe usewa'noma kup̄ iya, miripan uya ukoneka main iwano' makoi na'si'p̄ pe, te't̄rawasomasen upun p̄'k̄ ton yau. ²⁴ Pokoi ri sa'ne uri! In̄' uya upika'ti seri uma'tan nito' meruntir̄ apai uyau e't̄rawasoman pi' na'ne'? ²⁵ Tenki ta Papa pi'—Sises K̄rai, uyepuru kon poro!

Miri pi' si, uri ri usenuminkato' yau esi Papa iwano' main poitor̄ pe, e'tane u'naino makoi yau makoi iwano' main poitor̄ pe esi.

Uko'man Nito' Iya'kwar̄ Poro

8 Miri pe iyese pi', kamoro K̄rai Sises yau na'ne' nan eno'mato' p̄ra iyese seri pe, ^{†2} apune p̄ra K̄rai Sises poro uko'man nito' A'kwar̄ iwano' main uya umo'kasa' ^{††} makoi miri awonsi'ki uma'tan nito' iwano' main apai. ³ Apune p̄ra main, Mosi' winon esi'p̄ na'ne' i'si'm̄ra ikup̄ iya p̄ra, i'naino makoi [‡] uya a'tu'm̄nka'n̄sa' ke, Papa uya ikuu'p̄ tiwano' t̄mu tenno'se t̄makooikenan ka'pon kasa makoi mo'kanin pe t̄t̄usen pe. ^{††} Miripan uya makoi eno'ma'p̄ t̄makooikenan ka'pon yau, ^{†††} ipokena' pe e'ni i'se main e'to' e'seposa' e'to' pe eke pe uyau'nokon, u'naino kon umakooi kon pikiri t̄uko'mansan pe pen e'tane uri'nokon Iya'kwar̄ pikiri t̄uko'mansan.

⁵ Kamoro t̄uko'mansan ti'naino kon t̄makooi kon awiri uya t̄usenuminkato' kon t̄sa' miri ti'naino kon e'to' i'se pona; e'tane kamoro t̄uko'mansan Iya'kwar̄ awiri uya t̄usenuminkato' kon t̄sa' miri Iya'kwar̄ e'to' i'se pona. ⁶ T̄makooikenan ka'pon usenuminkato' ^{†††} esi uma'tan nito', e'tane Iya'kwar̄ e'to' itesa' pe te'sen usenuminkato' esi uko'man nito' pe miri awonsi'ki usewankaman nito' pen; ⁷ apune p̄ra t̄makooikenan usenuminkan nito' ^{†††} esi isi pe Papa pi'. Papa iwano' main ya' iye't̄r̄ p̄ra iyese, miri kup̄ iya poken p̄ra ri niri iyese. ⁸ Kamoro to' i'naino makoi e'to' itesanon pe uya Papa pori'ma poken p̄ra ri iyese.

⁹ E'tane ri, imiri'nokon a'naino kon amakooi kon esi pen iyese' kon pe, e'tane Iya'kwar̄, Papa A'kwar̄ uko'mam̄ yau ayau'nokon. Miri awonsi'ki in̄' ri esi

† *T̄ron ni ton emen imenukasa' ton uya iponantipi'sa', t̄uko'mansan i'naino makoi awiri p̄ra e'tane a'kwar̄ awiri, †† umo'kasa'; t̄ron ni imenukasa' ton yau, imo'kasa' kon; t̄ron ni ri mari yau, umo'kasa' kon ‡ i'naino makoi; miri pe p̄ra, ipun; v. 4-5, 8-9, 12 yau ri niri †† makoi mo'kanin pe t̄t̄usen pe; miri pe p̄ra, makoi iwano' pe †† t̄makooikenan ka'pon yau; miri pe p̄ra, ipun yau ††† T̄makooikenan ka'pon usenuminkato'; miri pe p̄ra, Usenuminkan nito' e't̄sa' pun pi' ††† t̄makooikenan usenuminkan nito'; miri pe p̄ra, usenuminkan nito' e't̄sa' pun pi'*

yau K̄rai A'kwar̄ esa' pe p̄ra, K̄rai iwano' pe p̄ra ri iyese. ¹⁰ E'tane ayau'nokon K̄rai esi yau, ipun kon esi iyeri'sa' pe apune p̄ra makoi esi pi', e'tane aya'kwar̄ kon esi nurine apune p̄ra Papa uya ayan̄m̄ kon pi' ipokena' ton pe. ¹¹ Miri awonsi'ki Sises i'm̄sa'kanin n̄'p̄ iyerik̄'p̄ apai A'kwar̄ uko'mam̄ yau ayau'nokon, k̄ri ri K̄rai i'm̄sa'kanin n̄'p̄ iyerik̄'p̄ apai uya ri mari t̄uma'tasen ipun kon repa miri iko'manto' ke Ta'kwar̄ poro, ayau'nokon n̄ko'manyai'ne'. ⁵

¹² Miri pe iyese pi', utonpa ton, unkur̄n̄ kon kuru esi—e'tane u'naino kon umakooi kon pi' pen, t̄uko'mansan pe iteseru awiri pen. ¹³ Apune p̄ra iuko'mam̄ kon pe iyese yau a'naino kon amakooi kon awiri, iyerik̄ kon; e'tane Iya'kwar̄ wini ipun n̄kup̄'p̄ ipoken p̄ra t̄sa' auya a'tai ima'tato' ya', iuko'mam̄ kon ni, ¹⁴ apune p̄ra kamoro, Papa A'kwar̄ narin̄ ton esi Papa munki pe pi'. ¹⁵ Apune p̄ra iya'kwar̄ eposa' auya'nokon p̄ra iyese enari'ke' pe e'ni poitor̄ pe kanan iwesi kon pa pen, e'tane Iya'kwar̄ eposa' auya'nokon imunka pe ikonekanin kon, ^{††} miripan wini, "Apa, ^{†††} Papai," ta'nokon. ^{††††} Iya'kwar̄ uya ekama tiwano' pe uya'kwar̄ kon pokon pe, uri'nokon esi Papa munki pe tukai'. ¹⁷ Seri si munki pe e'ni'nokon yau, int̄r̄n̄ an̄nnin pe e'ni—Papa n̄t̄r̄n̄ an̄nnin pe miri awonsi'ki K̄rai nan̄m̄n̄ int̄r̄n̄ an̄nnin pe iya'kiri, i'nai ri iyeko-ta'mato' yau e'nisa' yau, eke pe iku'to' yau ri mari e'ni-to' pe. ^{†††}

Seri Enta' Eke Pe E'nito'

¹⁸ Usenuminka seri pe ekota'man na'ne' esi uri'nokon yau t̄usenpoika ton Papa uya ikup̄ wini eke pe iku'to' kaisa ri i'n̄nke' pe iyese pen ni. ¹⁹ Ika'sa' kon enurik̄ tenu ke esii'ma Papa munki am̄' usenpoika enupikiri. ²⁰ Tanporo ika'sa' ton ko'man̄k̄'p̄ itiwano' pe ika'sa' epoto' iya piyapai, iko'manpai iyese pi' pen. Seri e'kuu'p̄ iye'moronkato' pe ku'nin n̄'p̄ poro, te'ku'se ²¹ ika'sa' kon ni emo'kato' pe ma'tan̄nin meruntir̄ apai, iyemo'kasa' kon Papa munki pe eke pe te'ton kon pe.

²² I'tu'nokon tanporo ika'sa' kon a'n̄m̄ m̄re entun̄k̄ pi' e'ni kasa seri p̄'k̄ pona ri. ²³ Miri kasa riken pen, e'tane uri'nokon ni niri, iyepiya'ti pe te'sen Wak̄ A'kwar̄ eponin n̄'san ni a'n̄m̄ u'nau'nokon enurik̄ tenu ke esii'ma uyan̄to' kon pi' imunki pe, upun kon e'mato'. ^{††††} Apune p̄ra seri e'ku'nito' yau epika'tin nisa'. E'tane e'ku'nito' tensen pe na'ne' esi e'ku'nito' pe p̄ra kuru ri. In̄' ken te'ku'sen tenawon pi' ri? ²⁵ E'tane e'ku'ni pe iyese yau uyenu'nokon p̄ra na'ne' pi', itenupikiri e'ni miri t̄useta'kai' p̄ra.

²⁶ Miri kasa ri, Iya'kwar̄ uya upika'ti kon i'si'm̄ra e'nito' yau. Ip̄reman nito' i'tu'nokon p̄ra iyese, e'tane Iya'kwar̄ ri ip̄rema upona'nokon ta'n̄nse main uya

§ 8:11 1 Koren 3:16 †† imunki pe ikonekanin kon; miri pe p̄ra, t̄munki pe imo'kanin kon ††† Apa; Arami' maimu, Papai ta e'kwa pe. §† 8:15 Ma' 14:36; Kare'siya 4:6 ††† 8:17 Kare'siya 4:5-7 †† 8:23 2 Koren 5:2-4

ekama poken p̄ra ri. ²⁷ Miri awonsi'ki k̄ri uyewan kon warinpanin uya Iya'kwar̄ usenuminkato' i'tu, ap̄ne p̄ra Iya'kwar̄ ip̄rema wak̄ ton Papa n̄kup̄'san pona Papa e'to' i'se awiri.

Entakanin Nan Entai R̄i

²⁸ Miri awonsi'ki i'tu'nokon tanporon yau ri Papa e't̄rawasoma wak̄ pe ti'n̄nkanin ku'nin pe, † iki'masa' kon mirito' pe ta'p̄ t̄uya awiri. ††²⁹ Kamoro iwano' pe Papa uya wapiya i'tu'p̄ pena kanan to' koneka'p̄ iya T̄mu kasa to' e'to' pe iwaraino kon pe, eke kuru iye'ka'sa' kon entaino pe wapiyaro' t̄mu pe tu'kan kon tonpa ton koro'tau. ³⁰ Kamoro si pena t̄nkoneka'san, to' ki'masa' iya ri mari; kamoro t̄nki'ma'san, an̄m̄ iya ipokena' pe; kamoro t̄nan̄m̄'san ipokena' pe, kup̄ iya eke pe ri mari.

³¹ I'ri ken si ta seri ei'nin pe? Papa esi pe iyesi yau uwenai'nokon pe, in̄' ken si esi uyewa'nomanin kon pe? ³² K̄ri ri T̄mu teme'nin n̄'p̄ pen, e'tane inonkanin n̄'p̄ tanporon kon uri'nokon iwano' pe—nai kasa ken uri'nokon repa iya p̄ra nesii'no ipokon pe wak̄ pe ri tanporon ke ri? ³³ In̄' uya niri ken Papa nan̄m̄'san pi' iri ton ta? Papa k̄ri ri an̄n̄n̄ ipokena' pe. ³⁴ In̄' k̄ri eno'manin? K̄rai Sises, iyeri'sa' r̄'p̄—miri entai, iye'm̄'sa'kasa' r̄'p̄ uko'man nito' ya—esi na'ne' Papa emiyat̄ enwo'net̄ wini, uri'nokon pona ri niri ip̄reman pi' te'sen. ³⁵ In̄' uya pantakan K̄rai uya ui'n̄nkato' kon apai? I'ri uya kati, usewankaman nito' uya, sa'man yau e'nito' uya, miri pe p̄ra iwe-nai p̄ra kota'man nito' uya miri pe p̄ra iwankan uya, miri pe p̄ra ipon p̄ra e'nito' uya, miri pe p̄ra isi yau e'nito' uya, miri pe p̄ra supara uya kati?

³⁶ Iye'menukasa' na'ne' kasa:

“Imiri'nokon epika'tito' pe uma'tan nito' yau ina esi pata t̄ko'man̄'se;

karimeru am̄' iwito' kon pe iku'sa' kon kasa ri ina esi,” ‡ t̄awon.

³⁷ Kane, tanporo seri ton yau'ne e'ni'nokon entakanin nan entai kuru ri, k̄ri ui'n̄nkanin kon poro. ³⁸ Ap̄ne p̄ra apurisa' uya uma'tan nito' miri pe p̄ra uko'man nito', inser̄ am̄' ri miri pe p̄ra makoi am̄' ri, †† seri pe na'ne' miri pe p̄ra seri enta' na'ne', miri pe p̄ra i'ri ri merunti ri, ³⁹ ka'tawon ni miri pe p̄ra i'nawon ni, miri pe p̄ra i'ri ri tanporo ika'sa' yawon, uya pantakan p̄ra ri iyesi Papa uya i'n̄nkan nito' apai K̄rai Sises, uypuru kon yau na'ne'.

Eke Pe Kuru Tesi Pi' Papa Uya An̄n̄ Nito'

9 I'nairon pe usaurok̄ K̄rai yau—kasi pe esi pen, uya'kwar̄ uya apitan̄k̄ Wak̄ A'kwar̄ yau—

† T̄ron ni imenukasa' ton yau, i'tu'nokon tanporon ni e't̄rawasoma a'sam̄t̄ yau wak̄ ku'nin pe kamoro Papa i'n̄nkanin nan pi' †† e't̄rawasoma wak̄ pe ti'n̄nkanin ku'nin pe, iki'masa' kon mirito' pe ta'p̄ t̄uya awiri; miri pe p̄ra, e't̄rawasoma a'sam̄t̄ yau kamoro i'n̄nkanin nan pokon pe wak̄ pe te'sen ne'nin pe—kamoro iki'masa' kon pokon pe mirito' pe ta'p̄ iya awiri. ‡ Eren 44:22 †† makoi am̄' ri; miri pe p̄ra, ka' epuru ton

2 eke pe kuru ipan pe upokoitato' man miri awonsi'ki iyereuta p̄ra uyewan yau upokoitato' esi. ³ Ipa'n̄'sa' pe miri awonsi'ki imo'kasa' pe K̄rai piyapai esi i'se e'ai', utonpa ton pika'tinin pe, kamoro kuru t̄ponaron kon upokon pe, ⁴ ka'pon am̄' Esuwer̄ pon kon. To' iwano' pe munki wann̄ pe to' an̄nsa' esi; to' iwano' pe ri Papa a'kwarii esi, to' iwano' pe ri ekonekan nito' esi, to' iwano' pe ri main eporo esi, to' iwano' pe ip̄reman nito', use'man nito' iw̄' tau Papa apuripi'to' esi miri awonsi'ki ikup̄ uya tasa' r̄'san esi, to' iwano' pe.

⁵ To' iwano' pe r̄ko' am̄' tipiya ton esi, miri awonsi'ki K̄rai ka'pon pe te'to' wini u'tisa' to' apai, Papa, tanporon ni epoino, tiwiri ri apuripit̄ nesii! †† Amen.

⁶ Papa Maimu ip̄reme'sa' kasa iyesi pen. Ap̄ne p̄ra tanporon kon Esuwer̄ apai iu'tisa' kon esi pen Esuwer̄ pe. ⁷ Ipayan n̄'san pe ri to' esi pi' tanporo Ep̄ra'an munki pe to' esi pen. E'tane miri kasa p̄ra kuru ri; “Aisi' poro imunki am̄' e'seporo miri,” †† tasa'. ⁸ T̄ron ni pe tato' yau, ka'pon i'naino kon ⁹ esi pen Pa-pa munki pe, e'tane ikup̄ uya tukai' usauro'nisa' munki ton esi Ep̄ra'an munki pe. ⁹ Ap̄ne p̄ra se kasa ikup̄ uya tawon usekama'p̄: “Iweyu pe iku'sa' r̄'p̄ a'tai †† enna'po, miri a'tai Sera e'to' oton t̄m̄re ke,” †† tukai'.

¹⁰ Miri riken pe p̄ra, e'tane Rupe'ka munki am̄' esi'p̄ tikin ni ikup̄ miri awonsi'ki k̄ri ri ri to' k̄ri'p̄ pe uri'nokon tamokorii, Aisi'. ¹¹ Miri ri e'tane, munui' am̄' entu rawiri miri pe p̄ra i'ri ri wak̄ miri pe p̄ra iri kup̄ to' uya rawiri—moro Papa uya an̄n̄ to' mirito' pe tukai' e'to' esi'p̄: ¹² t̄rawaso wini pen e'tane k̄ri iki'manin wini—ta'p̄ ipi', “Iru'i e'to' oton takon apiyo' pe,” †† ta'p̄. ¹³ Iye'menukasa' na'ne' kasa: “Seko' i'n̄nkasa' uya, e'tane I'sa ewaruma'tisa' uya,” †† tukai'.

¹⁴ I'ri ken si ta miri a'tai? Iri pe pe' Papa esi ta? Pen

kuru ri! ¹⁵ Ap̄ne p̄ra Mosi' pi' ta iya,

“Isentu'mapai ri e'to' ipi' pi' usentu'ma,

aiko kapai ri e'to' ipi' pi' aiko ta uya,” ††

tasa' iya. ¹⁶ Miri pi' si ka'pon e'to' i'se pi' miri pe p̄ra

inkuu'p̄ pi' iyesi pen, e'tane Papa usentu'mato' pi' iye-

si. ¹⁷ Ap̄ne p̄ra iye'menukasa' itekare uya ta, Peero

pi': “Ii'm̄'sa'kasa' uya serito' pe, umeruntir̄ enpoika-

to' pe uya ayau miri awonsi'ki uyese' usekamato' pe

tanporo non yau,” †† ta iya. ¹⁸ Miri pe iyesi pi', Papa esi

t̄usentu'masen isentu'mapai te'to' ipi' pi' ri, miri

awonsi'ki ansa'mantan̄'pai te'to' ri sa'mantan̄'k̄ iya.

¹⁹ Itonpa kon uya ta upi': “I'ri pe ken si iyesi pi' Papa

uya upona'nokon eno'ma? In̄' uya iteseru wa'kut̄?”

ta. ²⁰ Aiko si, ka'pon. In̄' imiri Papa Maimu ei'pit̄ pa?

†† 9:4 E'sotas 4:22 ††† K̄rai ka'pon pe te'to' wini u'tisa' to' apai, Papa, tanporon ni epoino, tiwiri ri apuripit̄ nesii! miri pe p̄ra, K̄rai, tanporon ni entaino. Papa apuripit̄ nesii tiwiri ri! miri pe p̄ra, K̄rai, Papa tanporon entaino ri apuripit̄ nesii tiwiri ri! ††† Iseneses 21:12 § ka'pon i'naino kon—Ep̄ra'an payan Esimer̄, Ekar̄ m̄re poron kon pi', ta seri uya. (Ap̄ne Kare'siya Pon kon 4:22-23 enki.) §† Iweyu pe iku'sa' r̄'p̄ a'tai; miri pe p̄ra, Seri a'tai ne'sepoyai'ne' w̄piya yau §†† Iseneses 18:10, 14 §† Iseneses 25:23 §†† Mara'kai 1:2-3 §† E'sotas 33:19 §† E'sotas 9:16 (LXX)

"Inkaa'pɛ uya pe' ta miri tɛka'nin nɛ'pɛ pi', 'I'rito' pe uka'sa' auya se kasa?" † ta? ²¹ Iini ka'nin pe' e'to' pe pɛra tɛmeruntirɛ yau iyese miri ri iini pun ke eke pata weyu a'tai tapurisen miri awonsi'ki tɛweyu ke pɛra ri tapurisen ka'nin pe?

²² I'ri pe iyese Papa uya anɛnsa' pe iyese yau kota'man nito' enpoikato' pe tɛuya miri awonsi'ki tɛmeruntirɛ usi'tuto' pe, uya imoronka tɛusetak'ai' pɛra kota'man nito' ton ipi'—iyekonekasa' kon tɛuma'tato' kon pe?

²³ I'ri pe iyese seri ku'sa' iya yau eke pe tɛku'to' ipi' usi'tuto' pe tɛsuntu'mato' ton ipi', inkoneka'san pena eke pe to' e'to' pe— ²⁴ uri'nokon ni, inki'ma'san ni mari, Esuwerɛ amɛ' apai riken pen, e'tane Esuwerɛ amɛ' pen piyapai ri mari? ²⁵ Oseye yau ta pi' na'ne' kasa:

"Umunki,' ta uya to' pi' umunki amɛ' pen ni pi';
miri awonsi'ki 'Ui'nɛn,' ta uya ipi' ui'nɛn pen ni pi'," ††
ta, ²⁶ miri awonsi'ki,
'Iye'ku'to' oton to' pi',

'Umunki amɛ' pen ni imiri'nokon,' ta'pɛ yau kuru ri,
'Papa, tɛuko'mansen munki amɛ',' tato' oton to' pi'," ††
tasa' iya.

²⁷ Aisaya uya Esuwerɛ ekare'ti uki'pi'nɛmɛ:
'Esuwerɛ amɛ' tu'kanoro e'tane ri parau e'pi pon wi'si' kasa ri,
tu'ke pɛra to' tonpa'san epika'tito' oton.

²⁸ Apɛne pɛra Itepuru uya
iyekota'mato' ya' non tɛrɛ inke pɛra miri awonsi'ki
i'ri kupɛ poken pɛra," ††
ta.

²⁹ Aisaya uya wapiya ekamasa' na'ne' kasa:
'Itepuru merunti pe kuru te'sen ye' uya riken
upayan kon pɛra unonkasa' kon yau,
Satan kasa ena'nokon nesii'no,
miri awonsi'ki Komora kasa e'ni'nokon nesii'no," ††
tukai'.

Esuwerɛ Amɛ' Apurinin Nan Pen

³⁰ I'ri ken si ta miri a'tai? Esuwerɛ amɛ' pen, ipoken e'nito' ku'nin nɛ'san pen, uya si eposa', tanɛnto' kon ipokena' pe apurito' wini teposen; ³¹ e'tane Esuwerɛ amɛ', main ipoken e'nito' ku'nin nɛ'san, uya eposa' pɛra iyese. ³² I'ri pe iyese pi'? Apɛne pɛra to' uya ikuu'pɛ apurito' iyawiri pɛra, tɛrawaso wini iyese tato' pe ri. To' e'pi'po'pɛ "e'pi'pon nito' ti'" pona. ³³ Iye'menukasa' na'ne' kasa:

"Enti', inonkasa' uya Sayan po, ti', ka'pon amɛ' e'pi'po-to' ipona
miri awonsi'ki, ti', to' eno'manin,
miri awonsi'ki kɛri, kɛri ri si apurinin pe te'sen ipiyi'to' oton pen," †††
tukai'.

10 Utonpa ton, uyewan e'to' i'se miri awonsi'ki ipɛremato' Papa pi' esi Esuwerɛ amɛ' epika'tito' pe. ² To' pi' ri usaurokɛ Papa i'tuto' tɛuya'nokon pi' kuru ri ipan pe to' e'tɛsa' tukai', e'tane to' e'to' ipan pe e'tɛpai esi Papa i'tuto' pi' pen ni. ³ To' uya Papa uya

anɛn nito' ipoken e'nito' ya' ku'sa' se pe ri pi', miripan kon e'warinpasa' tiwano' kon ni nin ipoken e'nito' inkonekapai, to' e'tɛsa' pɛra iyese Papa uya anɛn nito' ipoken e'nito' pe ya'. ⁴ Kɛrai esi main, Mosi' winon u'ma'sa' pe ri, ††† tanporon kon ni apurinin nan iwano' pe Papa uya anɛn ni ipokena' pe e'nito' ya'.

⁵ Mosi' uya ekama se na'ne' kasa ipoken e'nito' esi main wini: "Ka'pon seri ton ku'nin uko'mamɛ miri ton wini," † ta. ⁶ E'tane Papa nanɛmɛnɛ ipokena' pe e'nito' ya' apurito' wini te'sen uya ta: "Kɛkai iyewan yau, 'Inɛ' enuku Epɛn pona?" ††† kɛkai ta (Kɛrai nu'tinin pe ta e'kwa pe), ⁷ "miri pe pɛra, 'Inɛ' u'ti seri i'nawon ya'?" †††† kɛkai ta (Kɛrai arɛ'nɛ'nin pe eri'nisa' apai ta e'kwa pe). ⁸ E'tane i'ri ken si ta Mosi' uya? "Main esi a'ko pe ipiyau; anta nau iyese miri awonsi'ki iyewan yau," †† ta iya, apurito' maimu si ina nekamayai'ne: ⁹ Anta ke ekama auya yau, "Sises esi Epuru wannɛ," tukai', miri awonsi'ki apurii'ma iyewan yau Papa uya i'mɛ'sa'ka'pɛ iyeri'sa' apai, iyepika'ti ri. ¹⁰ Apɛne pɛra iyewan pokon pe apuri auya miri awonsi'ki iyekoneka, miri awonsi'ki anta ke ekama auya miri awonsi'ki si iyepika'ti. ¹¹ Imenukasa' itekare nikayai'ne' kasa, "Kɛri apuri pi' na'ne' ipiyi'to' pɛra ri iyese," †††† nikayai'ne'. ¹² Apɛne pɛra Esuwerɛ amɛ' esi tɛron ni pe Esuwerɛ amɛ' pen kasa pɛra tato' pɛra ri iyese—kɛri ri ri epuru esi tanporon kon epuru pe, miripan uya eke pe ri wakɛ tɛrɛ tanporon kon tesa'nin nan pona, ¹³ apɛne pɛra, "Tanporon kon Itepuru ese' esa'nin nan epika'tito' oton," ††††† tasa' iya.

¹⁴ Nai kasa ken tɛnapurɛnɛ kon pen ni esakɛi'no to'? Miri awonsi'ki, nai kasa ken i'ri ri tɛneta'pɛ kon ipi' pen ni apurii'no to'? Miri awonsi'ki, nai kasa ken to' uya eta, inɛ' uya ri itekare ekama tane pɛra ri to' pi'? ¹⁵ Miri awonsi'ki, nai kasa ken itekare ekama to' uya tenno'sa' kon pen ni e'tane? Iye'menukasa' na'ne' kasa, "I'ri pan wakɛ ton ni i'ta ton kamoro wakɛ itekare ne'nin nan!" ††††† tawon.

¹⁶ E'tane tanporo Esuwerɛ amɛ' esi'pɛ pen wakɛ itekare awiri. Aisaya uya tasa' kasa, "Epuru, inɛ' uya ina nekamanɛ itekare apurisa'?" ††††† tawon. ¹⁷ Itepe'pɛ pe, apurito' uyepɛ tekamasen eta wini, miri awonsi'ki tekamasen useta Kɛrai maimu poro ina nekamanɛ pe te'sen. ¹⁸ E'tane ekama'po uya: To' uya pe' eta pɛra iyesi'pɛ? A'tai kanan ma:

"To' maimu utisa' siya ri non awiri,
to' maimu utisa' non u'matɛ ya' ri," †††††
tasa'. ¹⁹ Ekama'pokapɛ uya kanan: Esuwerɛ uya pe' ito'ka'nɛkɛ pɛra iyese'pɛ? Wapiya ri, Mosi' uya ta,
"Iyikintanɛkɛ uya 'nokon miri kamoro tɛpataron kon pen ni wini;
asakoropa uya 'nokon miri ito'ka'nɛ'nin nan pen ni tɛpataron kon wini," †††††
ta. ²⁰ Miri a'tai nin si Aisaya uya ta miri enari'mɛra esii'ma,
"Kamoro uwarinpanin nan pen ni uya uyeporo'pɛ;

---

††† Kɛrai esi main, Mosi' winon u'ma'sa' pe ri; miri pe pɛra, Kɛrai esi main, Mosi' winon a'ku'tisa' pe ri † Ripaiti'kas 18:5 †† Isu'taronomi 30:13 ††† Isu'taronomi 30:13 ††† Isu'taronomi 30:14 ††† Aisaya 28:16 †† Isowerɛ 2:32 †† Aisaya 52:7 ††† Aisaya 53:1 †††† Eren 19:4 †††† Isu'taronomi 32:21

† Aisaya 29:16; 45:9 †† Oseye 2:23 † Oseye 1:10 †† Aisaya 10:22-23 †† Aisaya 1:9 ††† Aisaya 8:14; 28:16

kamoro nai yau nai tawon nan pen ni ena' usenpoi-ka'pɔ,†
 ta. 21 E'tane Esuwerɔ pi' ta iya,
 "Pata tɔko'manɔ'se ri uyemiyatɔ tinkai' uko'mamɔ
 ka'pon amɔ' main awiron kon pen miri awonsi'ki
 sa'man ni itewan ton ena'," ††
 ta iya.

Esuwerɔ Pɔ'kɔ Rɔ'san Apuriton Kon

11 Iyekama'po uya ken si: Papa uya pe' tɔmunki amɔ' ewaruma'tisa'? Kane ku! Uri ri niri Esuwerɔ pon, Epɔra'an pa rɔ'pɔ, Pensiman ko' winipaino. ‡2 Pa-pa uya tɔmunki ton ewaruma'tisa' pɔra iyese, iwapiya ri tɔni'tu'san. I'tu auya pɔra pe' nai iye'menukasa' itekare uya ta Iraisia pi' ipɔ'kɔ yau—Esuwerɔ amɔ' patakapɔ iya Papa pi' iri pe to' e'sa' pi': 3 "Itepuru, amaimu ekamanin nan pu'kena' amɔ' wipitɔ'pɔ to' uya, miripan kon uya iyena' use'man nito' apon a'morɔpitɔ'pɔ; uri riken e'nonkasa', miripan kon esi uri ri niri inwika'pai," †† tawon? 4 I'ri ken si tukai' Papa uya eikɔ'pɔ nai? "Uiwano' pe 7,000 kaisaron kon nonkasa' uya man iye'sekunkasa' kon pen Peyarɔ pi'," †† tukai'. 5 Miri kasa ri mari, seri a'tai tu'ke pɔra to' tonpa'san esi wakɔ nonkasa' wini anɔnsa' kon. 6 Miri awonsi'ki wakɔ nonkasa' wini iyese yau, tɔrawaso wini iyese pen; miri kasa iye'sa' yau, wakɔ nonkasa' esi pen ni miri wakɔ nonkasa' pe. †††

7 I'ri ken? Ipan pe tɔnwarinpa'pɔ kon eposa' Esuwerɔ amɔ' uya pɔra iyese, e'tane tɔron kon to' tonpa ton anɔnsa' kon uya riken eporo'pɔ. Tɔron kon to' tonpa ton ewan usa'manta'pɔ, 8 iye'menukasa' na'ne' kasa: "Papa uya to' repa'pɔ epe' ri e'nito' a'kwarɔ ke, en ton to' uya ene namai' miri awonsi'ki pana ton to' uya eta namai', seri wɔi pɔ'kɔ pona ri," ††† tukai'. 9 Miri awonsi'ki Tepi' uya ta: "Tiwi to' tepɔrɔwɔ nesii mare pe miri awonsi'ki to' sa'manin pe, to' e'pi'poto' ipona pe miri awonsi'ki to' kota'manin pe.

10 Tiwi to' enu newarumamɔi to' uya ene namai', miri awonsi'ki to' a'poi nɔse'mei tiwiro' pe ri," 5 ta.

Are'na'tisa' Ipanta Ton

11 Ekama'pokapɔ uya kanan: To' ri pe' e'pi'po'pɔ tɔu-ta'mo'kai' te'mɔ'sa'ka ton kon pe pɔra? Pen ni! E'tane ru'ku, apɔne pɔra main pɔremekɔ to' uya pi', epika'tin nito' uye'sa' Esuwerɔ amɔ' pen piya', Esuwerɔ amɔ' ikintanɔ'nin pe. 12 E'tane main pɔreme'sa' to' uya uya eke pe pata pɔremato' ne'sa' yau, miri awonsi'ki to' eno'masa' uya Esuwerɔ amɔ' pen pɔremato' eke pe

† Aisaya 65:1 †† Aisaya 65:2 ‡ 11:1 Piri'pai 3:5 †† 1 Kin Amɔ' 19:10, 14 †† 1 Kin Amɔ' 19:18 ††† Tɔron ni imenukasa' ton uya wakɔ nonkasa' pe. E'tane tɔrawaso ton winon pe iyese yau, wakɔ inonkasa' pe pɔra ri nin si iyese miri; miri pe iyese yau, tɔrawaso esi miri tɔrawaso pe pɔra ri, ta. ††† Isu'taronomi 29:4; Aisaya 29:10 § Eren 69:22-23

kupɔ yau, miri entai kuru si eke pe ri pɔreman nito' nepɔ tanporo wakɔ pe to' konekasa' Papa uya, uya!

13 Imiri'nokon auro'ka uya, Esuwerɔ amɔ' pen. Esuwerɔ amɔ' pen ena' itekare ekamai' enno'sa' pe esi wena'i, eke pe kuru utɔrawasooi kupɔ uya, 14 te'ku'se utonpa ton ikintanɔ'nin pe, to' tonpa ton ni epika'tito' pe. 15 To' uya ewaruma'tito' esi yau non konekanin pe, i'ri pe to' uya anɔnto' uya ikupɔ? Iyeri'sa' kon na'po kasa iyese nurine to' e'to' ya'. 16 Ipɔ'kɔ pe wapiyaro' iteperu ki'masa' tɔsa' enasa' yau wakɔ pe, miri a'tai nin si tanporon itonpa esi miri wakɔ pe; imi' ton esi wakɔ pe, miri kasa kanan ipanta ton esi miri.

17 Ipanta tonpa ton anpi'pɔ pe iyese yau, imiri si, mi airon are' enpu pe iwe'tane, ike ipata'pɔ yai ri are'na'tisa', miripan nin si usewekɔ ite'ku are' mi' winon pi', 18 miri ton ipanta ton pi' katapurii. Ikupe auya yau, se pi' isenuminka': Imi' esa' pe iwesi pen, e'tane imi' esi iyese' pe. 19 Miri a'tai si, ta auya, "Ipanta ton anpi'pɔ uri ke itare'na'tito' pe." 20 Iye'to' pe ri iyese, e'tane anpi'pɔ miri apɔne pɔra apuri pɔra iyese pi', miripan imiri nin si esi miri apurito' auya wini iye'mɔ'sa'kasa'. Mi pe ke'kupɔi, e'tane enari'nɔnki. 21 Apɔne pɔra Papa uya i'naino ipanta ton enkurun-pasa' pɔra iyese yau, imiri ri niri enkurunpa iya pɔra iyese miri.

22 Miri pe iyese pi', mannɔ' pe Papa e'to' miri awonsi'ki isi yai konekan nito' iya pi' isenuminka': isi yai kamoro ita'mo'kasa' ton konekato' iya, e'tane mannɔ' pe ipi' iyese, mannɔ' pe iye'to' yau iwesi yau kanan. Miri pɔra iwesi yau, imiri ri niri a'ti miri. 23 Miri awonsi'ki tapurii' pɔra e'nito' yau to' esi pɔra iyese yau, to' ri are'na'ti ipona, apɔne pɔra Papa ri esi to' are'na'ti-ka'nin pe ri kanan. 24 Miri ri ta tane, auta'tisa' pe iyese yau are' e' apai mi airon ni i'naino airon, miri awonsi'ki i'naino waraino pen ni utare'na'tisa' ipatamasa' are' e' ya', miri entai kuru ri nin seri ton, i'naino ton ipanta ton, esi miri itare'na'ti tɔye' are' e' kuru ri nin pona!

Tanporo Esuwerɔ Amɔ' Epika'tito' Oton

25 Tonan tawon i'tunin nan pe pɔra iwesi kon i'se pɔra e'ai', utonpa ton, autaperɔka kon namai': Esuwerɔ uya sa'man pe enan i'tusa' miri ipɔ'kɔ pe ri tanporo Esuwerɔ amɔ' pen ewomɔ pɔ'kɔ pona. 26 Miri kasa nin si tanporo Esuwerɔ amɔ' epika'ti miri, iye'menukasa' na'ne' kasa:

"Mo'kanin uye'to' oton Sayan wini;

Papa pɔra e'nito' ra'ti iya Seko' piyapai.

27 Seri nin si miri †† to' pokon pe ekonekato' iwini to' makooi mo'kasa' uya a'tai," ††† tukai'.

28 Wakɔ itekare esi na'ne' awiri, i'seyaton pe to' esi miri imiri'nokon pikiri; e'tane utanɔn nito' esi na'ne' awiri, to' usi'nɔnka tɔtamokori kon pikiri, 29 apɔne pɔra Papa nɔtɔrɔnɔ ton miri awonsi'ki ki'man nito' iya esi inna'ponɔ pe pɔra. 30 Pena Papa Maimu awiri pɔra me'ta'tɔine' kasa, main awiri pɔra to' esi moron nɔ'pɔ

†† Seri nin si miri; miri pe pɔra, Seri e'to' oton ††† Aisaya 59:20-21; 27:9; Iseremaya 31:33-34

pe ipi'nokon usentu'man nito' eposa' auya'nokon,
³¹ miri kasa ri mari, Papa usentu'masa' ipi'nokon mo-
 ron nupæ pe, to' nin si enasa' main awiri pæra
 tæpi'nokon usentu'man nito' epoto' pe tæuya'nokon.
³² Apæne pæra Papa uya tanporo ka'pon amæ' a'sisa'
 main awiri pæra e'nito' ya', tanporo to' pi' tæusentu'ma-
 to' pe.

Papa Apuripi'to'

³³ Eke si i'nawon ni Papa e'to' eke pe ipu'ketæ miri
 awonsi'ki i'tunin pe iye'to'! †
 Iwarinpa pokena' pen ni eseru aimenkato' iya,
 miri awonsi'ki e'ma'pæka pokena' pen ni ite'ma'pæ!
³⁴ "Inæ' uya Itepuru usenuminkato' i'tu'pæ?
 Miri pe pæra, inæ' ri esi'pæ ipana'tinin pe?" ††
³⁵ "Inæ' uya ri Papa repa'pæ,
 Papa uya te'mato' pe?" ‡
³⁶ Apæne pæra iwinipai miri awonsi'ki iporo miri awon-
 si'ki itiwano' pe tanporon ni esi.
 Itiwano' pe eke pe iku'to' nesii, tiwiri ri! Amen. ‡‡

Nurinan Use'man Nito' Ike

12 Miri pe iyese pi', iyekama'po uya 'nokon kuru,
 utonpa ton, isentu'ke' pe Papa esi pi', te'tæsen
 pe iwesi kon pa nurinan use'man nito' ton ike ye' pe,
 wakæ, Papa pori'manin ye' pe—iya'kwaræ ‡‡ yau
 apuripi'to' auya'nokon. ² Seri oræ eseru awiri inke
 ke'tæu, e'tane isensimati' kuru iusenuminkato' kon
 eseru kupæ wini emenna' pe, Papa eseru wakæ pe
 te'sen i'tunin pe nin si iwesi kon pa miri awonsi'ki
 wakæ pe iyese ta kon pa—pori'manin pe te'sen miri
 awonsi'ki ima'takæi pæra te'sen.
³ Apæne pæra wakæ nonkasa' uyena' wini ta uya tan-
 poro imiri'nokon pi': Eke pe kuru ri ipi'nokon ke'ku'tæu
 iwe'to' kon entai ri, e'tane ru'ku, eseru aimenkato' yai
 isenti' nurinan yai, apurito' auya'nokon ke ti'tui' Papa
 uya irepasa' kon na'ne' ike. ⁴ Tikin ni upun kon esa' esi
 na'ne' kasa tu'ke ri ipæ'kæ ton e'tane, miripan seri ton
 ipæ'kæ ton esi pen tikin ni itærawasooi, ⁵ miri kasa Kærai
 yau uri'nokon, tu'kan kon ni ena tikin ni ipun pe, miri-
 pan esi isipæ'kæ pe'ne. ‡‡¹⁶ Isi'tai repapi'nito' esi, wakæ
 nonkasa' uyena'nokon awiri. Ka'pon repato' ike pe
 pu'kena' pe usauro'nito' esi yau, tiwi napurii apurito'
 tæuya yau iyese kaisari ri. ⁷ Apiyo' pe iyese yau, tiwi
 apiyo' pe nesii; enupanin pe iyese yau, tiwi enupan pi'
 nesii; ⁸ pori'mapi'nin pe iyese yau, tiwi pori'man pi'
 nesii; entu'manin nan repanin pe iyese yau, tiwi
 amære'mæra ne'repai; epuru pe iyese yau, tiwi esa' wan-
 ni pe nesii ari'kena' pe; tæusentu'masen pe iyese yau,
 tiwi pori' pe esii'ma nækupæi. ‡‡‡

† Papa e'to' eke pe ipu'ketæ miri awonsi'ki i'tunin pe iye'to'; miri
 pe pæra, Papa e'to' eke pe, miri awonsi'ki ipu'ketæ pe, miri awonsi'ki
 i'tunin pe iye'to'! †† Aisaya 40:13 ‡ Isopu 41:11 †† 11:36 1 Ko-
 ren 8:6 ‡‡ iya'kwaræ, miri pe pæra ikupæ poken ‡‡‡ 12:5 1 Koren
 12:12 ‡‡‡ 12:8 1 Koren 12:4-11

Usi'nænkan Nito'

⁹ Usi'nænkan nito' nesii i'nairon pe kuru. Iri eseru
 ewaruma'titi'; wakæ pi' ata'siti'. ¹⁰ Tæusi'nænkasen pe
 e'ti' isitonpa pe. Itonpa kon tænamai' iyentaino kon pe
 e'ti'. ¹¹ Emiya'ne' pe ke'tæu, e'tane inku'paino ye' pe ku-
 ru aya'kwaræ kon ke, Itepuru apiyo' ton pe e'ti'. ¹² Pori'
 pe e'ku'nito' yau, isi yau e'ni moronkanin pe e'ti', ipære-
 man yau te'nonkasen pe pæra. ¹³ Papa munki amæ'
 tekota'masan tærepai' e'ti'. Ka'kæran ereutanæ'sa'
 a're'tito' eseru tæku'se e'ti'.

¹⁴ Tæwipæremai' wakæ kupæ auya'nokon wenai iko-
 ta'manin kon pona e'ti', te'pa'næ'se pæra e'ti'.
¹⁵ Tepori'mai' tepori'masan pokon pe e'ti'. Tæukaranse
 tæukaransan pokon pe e'ti'. ¹⁶ Wakæ pe iseseru yau
 tæko'mansan pe e'ti'. Mi pe te'ku'san pe pæra e'ti',
 e'tane se pe te'san pokon pe te'san pe e'ti'. ‡† Tæuta-
 perækasan pe pæra e'ti'. ‡††

¹⁷ Iri ku'nin nupæ ipi'nokon kuse'matæu iri ke. Ti'tui'
 wakæ iku'ti' ka'pon amæ' uya iyentane'nokon. ¹⁸ Ikupæ
 poken iyese yau, iiwano' kon pe iwe'to' kon awiri,
 iko'manti' isi pe pæra tanporon kon pokon pe.
¹⁹ Kise'matæu, utonpa ton, e'tane Papa uya kota'man
 nito' pata tæku'se e'ti', apæne pæra iye'menukasa' esi:
 "Uri iwano' miri e'man; uri uya ri e'ma," ta Itepuru uya.
²⁰ Miri pe pæra:
 "Iwan pe iyeyaton esi yau, a're'tiki;
 tuna'kiri' ke iyese yau, iwo'paki.
 Seri kupæ auya uya enkena' kamaræka' amæranæku
 miri i'pai pona," ‡††
 tasa' iya. ²¹ Iri kuru kæsenanin iyentai'nokon, e'tane iri
 entai enati' wakæ ke.

Eke Ton Ena' E'tæn Nito'

13 Tanporon kon e'tæto' pe iyese eke ton esa' wann
 pe te'san ena', apæne pæra moro inæ' ri eke pæra
 iyese Papa næ'mæ'sa'ka'pæ pen. Eke pe na'ne' nan esi
 Papa næ'mæ'sa'ka'san pe. ² Miri pe iyese pi', inæ' ri eke
 pe te'sen ewa'nomanin uya Papa nækuu'pæ ewa'noma
 miri, miri awonsi'ki kamoro miri ku'nin nan uya eseru
 aimenkato' nepæ miri tæpona'nokon ni. ³ Apæne pæra
 nari' pe te'san pen ton ni kamoro esanon wann ipoke-
 na' ku'nin nan pona, e'tane kamoro nin ipokena' pen
 ku'nin nan. Eke pi' pe' enari'mæra e'pai me'atæu? Ipoke-
 na' ken si iku'ti' ayapuripi'to' kon pe iya nin si. ⁴ Apæne
 pæra Papa poitoræ pe iyese wakæ pe iku'nin kon pe.
 E'tane ipokena' pen ku'sa' auya'nokon yau, ipi'
 enari'nænti', notæn pe supara esa' pe te'sen pen kæri ri.
 Papa poitoræ kæri ri, Papa uya kota'man nito' ne'nin
 kamoro iri ku'nin nan kota'mai'. ⁵ Miri pe iyese pi', e'tæn
 nito' pe kuru iyese eke ton ena', to' uya kota'man pi'
 riken pen, e'tane ewan wann uya i'tu pi' ri. ⁶ Miri we-
 nai ri niri tamæranæ'sen pærata e'ma auya'nokon miri,
 apæne pæra Papa poitoræ pe eke ton esi pi', inke ri esa'

§ 12:14 Ma'siu 5:44; Uru' 6:28 ‡† se pe te'san pokon pe te'san
 pe; miri pe pæra, se pe ræ'kwi ri te'san tærawasooi ye' inku'paino pe
 e'ti' ‡†† 12:16 Ipu'ketæ 3:7 ‡† Isu'taronomi 32:35 ‡†† Ipu'ketæ
 25:21-22

wanni pe te'san pe. ⁷ Tanporo inwoma'san kon e'mati': Taməranə'sen omasa' auya'nokon yau, e'ma'ti'; in-təranə kon yau iye'womasa' kon yau, e'mati'; eke pe iku'to' yau iye'womasa' kon yau, eke pe iku'ka'ti' ri; inamato' yau iye'womasa' kon yau, inamaka'ti' ri. †

Isi'nənkati', Apəne Pəra A'ko Pe Iweyu Esi Pi'

⁸ I'ri ri te'masen kəsənkurunpatəu te'mai' pəra, iusi'nənkato' kon niken enkurunpati' miyari ri usi'nənkati' pi', apəne pəra kəri tətənpa i'nənkatin uya main a'ku'tisa' pe iyəsi. ⁹ Apiyontin nito' ike ton, "Iye-mari'masa' pe esii'ma kekumai," "Inə' ri kə'winii," "Ama' pe kesii," "Ipan pe itonpa iwano' i'se kesii," †† miri awonsi'ki i'ri ton ni apiyontin nito' esi na'ne' amərasa' miri se tikin nan iporo e'nito' yau: "Itənpa i'nənkati, misi'nənkayai'ne' kasa ri," ‡ tawon. ¹⁰ Usi'nənkati nito' esi isi pe tətənpa ku'nin pen ni. Miri pe iyəsi pi', usi'nənkati nito' esi main awiri e'ni ekamanin pe.

¹¹ Miri awonsi'ki seri si iku'ti', seri pe e'nito' to'ka'nəkə pe. Iweyu e'seposa' man aupakato' kon iye'nənto' kon apai, apəne pəra a'ko pe si epika'tin nito' esi pi' wapiya apuri a'tai iyəsi'pə entai. ¹² Ewarupi utiiwaka'ni pi' man; pata ema'kapə pe ri iyəsi. Miri pi' ewarupi yau təkə'sen amaka'pai'nokon miri awonsi'ki a'kwa amataai ya' enai'ma. ¹³ Wakə pe te'san pe e'ni-pai'nokon, wəi naino kon pe, ipi' ri te'kamai' e'taripan pi' pəra miri awonsi'ki te'taripasan pe pəra, ekuman pəra miri awonsi'ki ipan pe iri kupə pi' iko'manpai e'ni pi' pəra, iseseru yau pəra e'nito' pəra miri awonsi'ki ikintan pəra. ¹⁴ E'tane ru'ku, Itepuru Sises Kərai ke epontin'pai'nokon, miri awonsi'ki a'naino kon makoi †† e'to' i'se pi' təusenuminkai' pəra imaimu awiri iwe'to' kon pi'.

I'si'mən Miri Awonsi'ki Pana'pan

14 I'si'məra na'ne' apurito' iya yau, anənti', iteseru taimenkai' pəra təron ni pe iteseru esi pi' ipokon pe te'sei'pi'se pəra. ² Tikin nan ka'pon uya apurito' uya ikupə tanporon pi' ri tenta'nasen pe, e'tane təron ni, i'si'məra te'sen apurito' iya enta'na ipatamasa' kiyari pi' riken. ³ Ka'pon tanporon pi' ri tenta'nasen, kəri ipatamasa' kiyari pi' tenta'nasen pi' kə'sewaruma'tinin, miri awonsi'ki ka'pon tanporon pi' tenta'nasen pen kəri tanporon pi' tenta'nasen pe te'sen eno'manin, apəne pəra Papa uya anənsa' pe iyəsi pi'. ⁴ Inə' pe ken iwesi, ka'pon poitorə ri eseru aimenka pa? Itesa' pona iye'mə'sa'kasa' pe iyəsi miri pe pəra ita'mo'kasa' pe ri. Miri awonsi'ki iye'mə'sa'ka ri si, apəne pəra Itepuru uya iye'mə'sa'kato' pe ikupə pi'.

⁵ Təron ni ka'pon pona eke tənamasen pe tikin nan wəi esi təron ni ton kasa pəra; təron ni ka'pon pona tanporon ni wəi esi isi'kaisa ri. Təkaisari'nokon təusen-uminkato' kon awiri to' nesii i'se te'to' kon pe kuru.

⁶ Kəri eke pe kuru tikin nan wəi esi nikayai'ne' uya ikupə miri Itepuru iwano' pe. Kəri o' anyai'ne' uya ani

miri Itepuru iwano' pe, apəne pəra Papa pi' tenki ta iya ke; miri awonsi'ki kəri ani iya pəra na'ne' uya ikupə miri Itepuru iwano' pe, miripan uya tenki ta Papa pi'. ⁷ Apəne pəra uri'nokon uko'mamə uiwano' kon pe riken pen, miri awonsi'ki eri'ni uiwano' kon pe riken pen. ⁸ Uko'man ni pe iyəsi yau, Itepuru iwano' pe uko'man ni; miri awonsi'ki eri'ni pe iyəsi yau, eri'ni Itepuru iwano' pe. Miri pi' si, uko'man ni pe iyəsi yau miri pe pəra eri'ni pe iyəsi yau, Itepuru iwano' pe ri e'ni.

⁹ Seri wenai kuru si, Kərai erikə'pə miripan e'mə'sa'ka'pə nurine te'to' ya', iyeri'sa' kon miri awonsi'ki nurine te'san epuru pe te'to' pe. ¹⁰ Imiri si, i'rito' pe itonpa eseru aimenka auya? Miri pe pəra, i'rito' pe itonpa ewaruma'ti auya? Tanporo uri'nokon e'mə'sa'kasa' e'to' oton Papa uya eseru aimenkato' apən piyau. ††† Iye'menukasa':

"Uko'manyai'ne' kasa,' ta Itepuru uya, 'Tanporon kon e'sekunkato' oton urau;

tanporon ani uya ekamato' oton Papa pi,'" †††

tukai'. ¹² Miri pi' nin si, ukaisari'nokon usekaman nito' oton kon Papa pi'.

¹³ Miri pe iyəsi pi', utonpa kon amə' eseru aimenkato' ereutan'pai'nokon. E'tane ru'ku, iusenuminkato' kon ikonekati' itonpa kon e'pi'poto' ipona miri pe pəra iwa'kə'nin tərə auya'nokon namai' ite'ma ta'. ¹⁴ Uri, Itepuru Sises yau te'sen ye' pe, upona kuru iri pe te'sen kiyari § pəra ri iyəsi. E'tane inə' uya ri iri pe ikupə yau, iri pe ri iyəsi miri ipona. ¹⁵ Itənpa e'kəuma pe iyəsi yau anani'pə pi', usi'nənkati nito' esi pen ni miri inkupənyə yau. Anani'pə itonpa ma'tanə'nin Kərai uma'ta'pə iwenaino pe rə'pə. ¹⁶ Wakə pe inkupənyə kəse'nin iri pe usauro'nito' ipi' pe. ¹⁷ Apəne pəra Papa e'to' esa' wanni pe esi pen enta'nan miri awonsi'ki ensi pe pen, e'tane Papa uya anən ni ipokena' pe, təuse-wankamai' pəra miri awonsi'ki pori' pe Wakə A'kwarə yau, ¹⁸ apəne pəra Kərai tərawasooi pe te'sen seri kasa esi Papa pori'manin pe miri awonsi'ki ka'pon amə' uya wakə tato' ipi' pe.

¹⁹ Miri pe iyəsi pi', təusewankamai' pəra e'nito' ya' miri awonsi'ki isi'kaisa ri usemo'kan nito' pe apurito' yau epika'tin nito' ya' anin ku'pai'nokon. ²⁰ Papa tərawasooi kə'ma'tanə'təu kiyari pikiri ri. Tanporon kiyari esi wakə pe Papa enu yau, e'tane ipoken pəra iyəsi ka'pon enta'na a'tai təron ni e'pi'po emapu'tinin pe. ²¹ Wakə pe pari iyəsi o' tanse pəra e'ni miri pe pəra waain tensii' pəra miri pe pəra i'ri ri təkə'se pəra itonpa uta'mo'ka emapu'tinin pe.

²² Miri wenai, mapuriyatəi'ne' seri ton pi' enkurunpati' imiri'nokon miri awonsi'ki Papa ya' riken. Pori' pe te'sen kəri ri ka'pon tiwano' pe təusenomasen pen wakə tato' təuya ipi' wini. ²³ E'tane kəri ka'pon ikasimanin useno'masa' miri iyenta'nasa' yau, apəne pəra iyenta'nato' esi apurito' iya wini pəra; miri awonsi'ki tanporon apurito' wini pəra nəye'ai'ne' esi makoi pe.

† 13:7 Ma'siu 22:21; Ma' 12:17; Uru' 20:25 †† E'sotas 20:13-15; Isu'taronomi 5:17-19, 21 ‡ Ripaiti'kas 19:18 †† a'naino kon makoi, miri pe pəra ipun kon

‡‡ 14:6 Koro'se 2:16 ‡‡‡ 14:10 2 Koren 5:10 ‡‡‡ Aisaya 45:23 § iri pe te'sen kiyari; miri pe pəra, iri pe te'sen

15 Uri'nokon pana' pe te'san e'to' pe iyese
 i'si'manon pokon pe to' uya ikupæ pæra iye'to'
 yau to' pika'ti pi', iwano' wanni pe ri upori'manin kon
 tæku'se pæra. ² E'ni na'ne' kaisa ri utonpa kon tæ-
 pori'mai' e'nito' pe iyese, wakæ pe to' ku'nin pe, to' pi-
 ka'tinin pe tæusemo'kasan pe to' uya apurito' yau.
³ Apæne pæra Kærai ri niri uya tæpori'manin ku'sa' pæra
 iyese, e'tane iye'menukasa' na'ne' kasa: "Asapemato'
 asapemanin nan uya uta'mo'kasa' man upona," † tasa'.
⁴ Apæne pæra tanporon ni iye'menupi'sa' na'ne'
 e'menupitu'pæ uyenupanin kon pe, imoronka wini miri
 awonsi'ki iye'menukasa' itekare uya tæpori'mai',
 e'ku'nito' epoto' pe.

⁵ Tiwi Papa imoronkato' pe ku'nin miri awonsi'ki
 pori'mapi'nin a'samætæ yau iwesi kon a'kwaræ ke
 irepatæu Kærai Sises pikiri iwesi kon koro'tau, ⁶ tikin ni
 nin si itewan miri awonsi'ki inta esii'ma uri'nokon Epu-
 ru Sises Kærai e'to' itese' pi' Papa miri awonsi'ki
 Ikuipæ apuripitu' kon pa.

⁷ Itonpa kon si tanæne e'ti', Kærai uya ayanænsa' kon
 na'ne' kasa, Papa apuripitu' ne'nin pe. ⁸ Ekama uya
 ipi'nokon Kærai enasa' Esuweræ amæ' †† poitoræ pe Pa-
 pa e'to' i'nairon pe ekamanin pe, isauro'sa' ræ'pæ iku'to'
 pe tæuya tukai' tamokori ton amæ' pi' ⁹ Esuweræ amæ'
 pen uya Papa apuripitu' pe isentu'ke' pe iyese pi',
 iye'menukasa' na'ne' kasa:

"Seri wenai ayapuripitu' uya miri Esuweræ amæ' pen
 koro'tau;

eren erenka uya miri iyese' pi'," ‡
 tasa' iya. ¹⁰ Taka'sa' iya kanan,

"Epori'mati', Esuweræ amæ' pen, imunki amæ' pokon
 pe," ††

tasa' iya. ¹¹ Miri awonsi'ki kanan,

"Itepuru apuripitu', tanporon kon Esuweræ amæ' pen,
 miri awonsi'ki apuripitu' erenkati', tanporon kon
 ka'pon amæ'," ††

tasa' iya. ¹² Miri awonsi'ki kanan, Aisaya uya ta,

"Ise'si Atæ ræ'pæ e'mæ'sa'ka miri,
 kæri te'mæ'sa'ka ton tæpataron kon esa' pe te'to' pe;
 Esuweræ amæ' pen e'ku'to' e'to' oton iyau," †††
 ta iya.

¹³ Tiwi Papa e'ku'nito' ipi' ikupæi'nokon eke pe kuru
 pori' pe miri awonsi'ki tæusewankamasen pe pæra
 tapuri auya'nokon koro'tau, ayanæku kon pa iye'ku'to'
 kon ike ke Wakæ A'kwaræ meruntiræ wini.

Paaræ, Esuweræ Amæ' Pen Poitoræ

¹⁴ Sapuriyai' kuru ri, utonpa ton, imiri'nokon esi wakæ
 pe kuru ri, i'tuto' auya'nokon yau iyenuka'sa' pe iwesi
 kon miri awonsi'ki itonpa kon enupanin nan pe kuru ri.
¹⁵ Imenukasa' uya 'nokon man enari'mæra tæron ni ton
 pi'ne, iyemiya'pontikapæ kon pe ri kanan, Papa uya
 wakæ nonkasa' pi' ri urepa pe, ¹⁶ Kærai Sises poitoræ pe
 e'to' pe Esuweræ amæ' pen iwano' pe use'man tærawa-
 somanin eseru yau wakæ Papa ekareei ekama pi', Es-

† Eren 69:9 †† Kiri' maimu uya itun pi'pi iputurækasa' ton ta,
 ‡ 2 Sanweræ 22:50; Eren 18:49 †† Isu'taronomi 32:43 †† Eren
 117:1 ††† Aisaya 11:10

uweræ amæ' pen enato' pe Papa nanæmænæ ton wakæ
 tætasen ton pe, Wakæ A'kwaræ wini iyekonekasa' kon
 pe.

¹⁷ Miri pe iyese pi', mi' pe e'kupæ Kærai Sises yau Papa
 poitoræ pe esi pi'. ¹⁸ I'ri pi' ri usaurokæ pen Kærai
 nækupæ'pæ uporo pi' riken Esuweræ amæ' pen ari pi'
 Papa Maimu awiron kon pe usauro'sa' ræ'pæ miri
 awonsi'ki unkupæ'pæ wini— ¹⁹ ento' ipi' miri awonsi'ki
 eke Papa tærawasooi meruntiræ wini, Iya'kwaræ
 meruntiræ poro. Miri pi' si Surusiran ponsi'ki siyarî
 Iriri'kun pona ri, wakæ itekare Kærai iwano' ekama pi'
 e'sa' seri tanporo kuru ri. ²⁰ Wakæ itekare inekamapai
 kuru e'pi'pitu' Kærai i'tu pæra na'ne' airi, inæ' ri
 nætækæa'pæ po ami uya namai'. ²¹ E'tane ru'ku,
 iye'menukasa' na'ne' kasa:

"Kamoro ipi' auro'kasa' kon pen uya ento' oton,

miri awonsi'ki etanin næ'san pen uya ito'ka'næ'to'
 oton," †††

tasa' iya. ²² Miri wenai inke ri ipiya'nokon uti pæra iyese
 usemapu'tipi'sa' miri. §

Paaræ Ekonekato' Ron Pona Utin Pi'

²³ E'tane si seri ton nono yau e'tærawasomato' pæra
 iyese pi', miri awonsi'ki inke kuru ri wæpiya tenno'pi'se
 iyenpai'nokon e'sa' pi', ²⁴ ikupæ pi' nin si ekoneka uti
 a'tai Sæ'pen pona. Uti koro'tau ipiya'nokon upika'ti kon
 pa utito' yau, miri yau uyewakiri pe ri aka'ne' pe ri
 ipokon pe esi tæpo. ²⁵ E'tane pæra ri, uti si seri Surusir-
 an pona wakæ ton miri yawon kon apiyo' pe. ^{§†26} Apæne
 pæra Ma'sitoniya miri awonsi'ki A'kaya pon kon esi'pæ
 pori' pe entu'manin nan wakæ ton koro'tawon kon Su-
 rusiran pon kon pika'ti tæuya'nokon pi'. ²⁷ Pori' pe ri to'
 esi'pæ ikupæ tæuya'nokon pi', to' uya iku'to' pe ri iyese
 to' iwano' pe. Apæne pæra Esuweræ amæ' pen uya Es-
 uweræ amæ' neporonæ iya'kwaræ pe te'sen wakæ ri
 eposa' pe iyese yau, to' uya kuru ri iku'to' pe iyese Esu-
 weræ amæ' pokon pe ri non pon wakæ ri tiwano' kon
 ekanto' pe iyese. ^{§††28} Seri si tærawaso enuka'næ'sa' uya
 tæpo miri awonsi'ki to' uya si tæneporonæ kon eposa'
 ene tæpo, uti si miri Sæ'pen pona uti pe
 iyenei'ma'nokon. ²⁹ Si'tuyai', uye'sa' a'tai ipiya'nokon,
 uyepæ miri eke pe kuru Kærai uya ipæremasa' kon esa'
 pe.

³⁰ Iyekama'po uya 'nokon kuru, utonpa ton,
 uri'nokon epuru Sises Kærai miri awonsi'ki Iya'kwaræ
 usi'nænkato' wini, e'suranmato' yau tikin ni upokon pe
 iyena kon i'se esi, upona Papa pi' iwipærema kon yau.
³¹ Ipæremati' apurinin nan pen Isutiya pon kon enapai
 emo'kato' pe miri awonsi'ki Surusiran po e'tærawaso-
 mato' e'to' pe wakæ ton miri yawon kon nanæmænæ pe.
³² Miri a'tai si Papa eseru pe iyese pi' uye'to' pe
 ipiya'nokon pori' pe ipokon pe e'se'na. ³³ Papa, use-
 wankaman nito' pæn ni nesii tanporo ipiyau'nokon.
 Amen.

††† Aisaya 52:15 § 15:22 Ron 1:13 §† 15:25 1 Koren 16:1-4
 §†† 15:27 1 Koren 9:11

Təmiri Pe Ri Nin Si Miyari Tato' Iya

16 İpi'nokon ina parusi Pepi ekama uya, so'si Senkure yawon poitoru pe te'sen. ^{†2} İyekama'po uya 'nokon İtepuru awiri anumu kon pa wakı ton ananto' eseru yau miri awonsi'ki i'ri ri i'se iye'to' iwini-paino kon ke ipika'titi', apıne pıra eke pe ri tu'kan kon ni ka'pon amı' pika'tinin kırı ri, uri ri to' tonpa pe.

³ Miyari ka'ti' Pıre'sira ^{††} miri awonsi'ki A'kira pi', e'tırawasoma Kırı Sises yau tonpa ton pi'. ^{‡4} Tıu-ma'tato' kon annau ri upika'ti'pı to' uya. Uri riken pen e'tane tanporon ni so'si ton Esuwerı amı' pen iwano' ton esi pori' pe to' pi'.

⁵ Miyari ka'ti' ri marı so'si to' iwı' tau tamırasan pi'. Miyari ka'ti' utonpa rı'kwi Epene'tos pi', wapiya kuru iyera'tisa' rı'pı Kırı winıki' Eisa nono po.

⁶ Miyari ka'ti' Meri pi', sa'man pe kuru iwano' kon pe iye'tırawasomasa' rı'pı.

⁷ Miyari ka'ti' Antıroni'kas miri awonsi'ki Isunıyas, ^{‡†} utonpa ton, upokon pe pariki'si tau iye'sa' kon. Eke ton pe kuru itekare ekamai' enno'sa' kon koro'tau te'san kamoro, miri awonsi'ki urawiri Kırı yau to' esi'pı.

⁸ Miyari ka'ti' Anpıriya'tas pi', İtepuru yau uni'nıkanı.

⁹ Miyari ka'ti' Orıpanos pi', Kırı yau e'tırawasoman tonpa, miri awonsi'ki utonpa rı'kwi Sı'ta'kes.

¹⁰ Miyari ka'ti' A'peres pi', wakı ye' pe Kırı yau i'tusa'.

Miyari ka'ti' Arestoporos tonpa ton pi'.

¹¹ Miyari ka'ti' utonpa, Esuwerı pe te'sen Eratiyan pi'. Miyari ka'ti' Narısisas amıtı pe te'san pi', İtepuru yawon kon.

¹² Miyari ka'ti' Tırai'pina miri awonsi'ki Tırai'posa pi', kamoro uri'sami'si amı' sa'man pe ri te'tırawasomasan İtepuru apiyo' pe.

Miyari ka'ti' utonpa rı'kwi Pırıses pi', kırı ri kanan uri'san sa'man pe kuru ri iye'tırawasomasa' İtepuru apiyo' pe.

¹³ Miyari ka'ti' Ru'pos pi', anınsa' İtepuru iwano' pe, miri awonsi'ki isan, usan pe ri kanan iye'sa' rı'pı. ^{‡†}

¹⁴ Miyari ka'ti' Asenkıri'tas, Pırekon, İrımes, Pa'tıropas, İrımas miri awonsi'ki tonpa ton amı', to' piyau na'ne' nan pi'.

[†] poitorı; miri pe pıra, uri'san so'si epuru pika'tinin ^{††} Kiri' maimu uya Pıresı'ka ta. [‡] 16:3 İnkupı'pı 18:2 ^{††} Isunıyas; miri pe pıra Isunıya; miri pe pıra Isuriya —uri'san pe iyesi'pı ta e'kwa pe. ^{‡†} 16:13 Ma' 15:21

¹⁵ Miyari ka'ti' Pırorokas, Isuriya, Nereyas miri awonsi'ki iparusı, miri awonsi'ki Orenpas miri awonsi'ki tanporo wakı ton to' piyau na'ne' nan.

¹⁶ Miyari ka'ti' isipokon pe wakı eseru yau auta'su'ka kon pe.

Tanporon Kırı so'sii ton miyari nıkayan.

¹⁷ İyekama'po uya 'nokon kuru, utonpa ton, kamo e'ta'nı emapu'tinin nan enei'ma iwesi kon pa miri awonsi'ki iye'mata'nokon awa'kı'nin kon tınin nan. To' nıkupıne esi iusenupa'pı kon ipi' kasa pıra ri. To' piyau ke'tıu. ¹⁸ Apıne pıra pısamoro rupı esi uyepuru kon Kırı apiyo' pe pıra, e'tane tiwano' kon ni. Wakı pe kuru ri tıusaurokı kon ke, miri awonsi'ki en-nakan nito' ike ke entu'ma' ri te'san ka'pon amı' enku'ti to' uya. ¹⁹ Tanporon kon uya ri main awiri iwe'to' kon etasa' man, miri wenai ipan pe ri pori' pe e'ai' ipi'nokon; e'tane wakı pe te'sen ti'tui' iwesi kon i'se e'ai', miri awonsi'ki iri ku'nin nan ye' pe pıra.

²⁰ Papa sewankaman nito' pın ni uya Se'tan ^{‡††} amo'korokı miri a'ta kon o'no.

Uyepuru kon Sises uya wakı nonkasa' nesii ipiyau'nokon. ^{‡††}

²¹ Temu'ti, e'tırawasoma tonpa man miyari ta pi' ipi'nokon, Rusıyas ri, İse'sın miri awonsi'ki So'sipa'tıı, utonpa ton. [§]

²² Uri, Tırı'tıyas, kareta menukanin nı'pı, miyari nıkayan ipi'nokon İtepuru yau.

²³ Kayas, tewakiri kon pe uri miri awonsi'ki tanporo ri so'si na'ne' seri yau itiwı' tau te'san miyari nıkayan ipi'nokon.

Erastas, eke pata pırataai esa' pe te'sen, miri awonsi'ki utonpa kon Kuwarı'tas miyari nıkayan ipi'nokon. ^{§†}

²⁵ Apurı'pı'to' tıpai'nokon Papa ena! Pana' pe iye'mı'sa'ka kon apurı auya'nokon yau kupı iya, wakı itekare sekamayai'ne' kasa ri, itekare Sises Kırı pi' miri awonsi'ki ama'aino i'nairon onansa' rı'pı pena ri usenpoikasa' na'ne' kasa ri. ²⁶ E'tane nin si isenpoikasa' pu'kena' amı' nımenuka'pı awiri Papa tıwi ri tıuko'mansen uya apiyontin awiri, tanporo tıpataron kon uya tapurıto' pe miri awonsi'ki tımaimu awiri to' e'to' pe. ²⁷ Papa riken ta'kwarı kenan iwano' pe eke pe iku'to' nesii tıwiri ri Sises Kırı poro! Amen.

^{†††} Se'tan—Makoi ese' isakon, Papa eseru ewaruma'tinin ta e'kwa pe. ^{‡††} Tıron ni ton imenukasa' ton uya seri airon nonkasa'. [§] 16:21 İnkupı'pı 16:1 ^{§†} Tıron ni imenukasa' ton uya v. 24 ke iponantisa' se kasa: ²⁴ *Tıwi uyepuru kon Sises Kırı uya wakı nonkasa' na'ne' nesii tanporo ipiyau'nokon, Amen ta.

1 KOREN

Ekamanin

e'menuka'pɛ ekamɛra Kɛri'san amɛ' uko'manto' miri awonsi'ki to' napurinɛ esi konekanin pe so'si Paarɛ nɛsara'ti'pɛ Koren po. Miri a'tai, Koren esi'pɛ eke kuru mi awiron kon enawon Kiri' pata, Roman amɛ' e'to' itesa' pe awonsi'ki A'kaya pon. Tɛpɛrataai epoto' iya pikiri ti'tusen pe iyesi'pɛ, iko'mamɛ eseru ri, eke ri mi yawiron ni iyekumato', miri awonsi'ki tu'kan ni itekare yau iyesi eseru.

Itekare ekamase enno'sa' usewankamato' eke pe esi, te'ta'nɛ'se miri awonsi'ki so'si tawon kon ekumato' pi' ise-wankamato', miri awonsi'ki asa'kiri e'nito' miri awonsi'ki emari'man nito', ewan wannɛ uya i'tuto', so'si eseru, Wakɛ A'kwarɛ nɛtɛrɛnɛ, miri awonsi'ki eri'ni tɛpo e'mɛ'sa'kan nito'. I'nawonsi'ki enei'ma enpoika iya wakɛ itekare usau'ro'to' seri ton pi'.

Isa'ta 13 airi usi'nɛnkan nito' tɛrɛ pi' na'ne' wakɛ ye' kuru Papa nɛtɛrɛnɛ tɛmunki amɛ' ena', esi kuru ri eke pe kuru ti'tusen kareta yawon.

Iyawon Ekamanin

Ekamanin (1:1-9)

E'ta'nɛ'ni pi' e'ni pi' so'si tau ri (1:10—4:21)

Ekuman, munki pokon pe uko'man nito' (5:1—7:40)

Kɛri'san amɛ' miri awonsi'ki Papa i'tunin nan pen (8:1—11:1)

So'si uko'manto' miri awonsi'ki apuripi'to' (11:2—14:40)

Kɛrai e'mɛ'sa'ka'pɛ miri awonsi'ki apurinin nan (15:1-58)

Kɛri'san amɛ' Isutiya pon kon ena' tɛtɛsen (16:1-4)

Itiwano' ton ni nin miri awonsi'ki iu'matɛ (16:5-24)

1 Paarɛ, esa'sa' Sises Kɛrai nennokonɛ pe, Papa eseru wini, miri awonsi'ki utonpa kon Sostenes winipaino, ² Papa so'sii, Koren pon enakan, kamoro Kɛrai Sises wini iyekonekasa' kon wakɛ pe te'ton kon pe, kamoro mi awiri na'ne' nan amɛ'tɛ pe esii'ma Sises Kɛrai, uyepuru kon esakɛ pi' na'ne' nan, to' epuru miri awonsi'ki uyepuru kon ni niri: ¹³ Wakɛ nonkasa' miri awonsi'ki tɛusewankamai' pɛra iwe'to' kon Papa, ukɛipɛnɛ kon miri awonsi'ki Itepu'ru Sises Kɛrai winon nesii iyenau'nokon.

Tenki Tato'

⁴ Tiwiri ri Papa pi' tenki tawon uri ipi'nokon, apɛne pɛra wakɛ nonkasa' iya pi' ipona'nokon, Sises Kɛrai awiri. ⁵ Apɛne pɛra kɛri ri awiri eke pe ri eposa' auya'nokon tanporon yau ri—ausau'ro'to' kon yau, i'tunin pe iwe'to' kon yau— ⁶ apɛne pɛra Sises Kɛrai ekamato' ina uya esi'pɛ merunti pe ayau'nokon. ⁷ Miri pe iyesi pi', i'ri ri Iya'kwarɛ uya iyemeporɛ'tito' kon temeporɛ ke pɛra iwesi kon pen ni inenpai kuru iyenurikɛ kon koro'tau Sises Kɛrai usenpoika. ⁸ Pana' pe ri iyenkurunpa kon Uyepuru kon Sises Kɛrai uya miri iu'matɛ pona ri, imakooi pɛra iwesi kon pa

† 1:2 Inkupɛ'pɛ 18:1

tɛweyu a'tai. ⁹ Papa, tɛmu, Sises Kɛrai pokon pe iwesi kon pa iki'manin nɛ'pɛ kon esi, tɛusau'ro'kɛ'pɛ awiron pe.

So'si Tau E'ta'nɛ'pi' Ni

¹⁰ Iyekama'po uya 'nokon kuru ri, utonpa ton, Uyepuru kon Sises Kɛrai ese' yau, isi'kaisa ri iyaseru kon e'to' pe, iye'ta'nɛ'pitɛ kon namai', wakɛ pe kuru ri auta'sisa' kon isipona e'to' pe aya'kwarɛ kon miri awonsi'ki iusenuminkato' kon yau. ¹¹ Utonpa ton, Kɛroi tonpa ton uya upana'tisa' man isipi' iwe'pi'to' kon pi' isiwano' pe. ¹² Se pi' sa'ne ta uya: Tɛron ni uya, "Paarɛ a'kiron nin uri;" tɛron ni, "A'poros a'kiron nin uri;" tɛron ni, "Ke'pas †† a'kiron nin uri;" tɛron ni niri kanan, "Kɛrai a'kiron nin uri," ta pi'. ‡

¹³ Kɛrai pe' e'ta'nɛ'sa'? Paarɛ pe' pokapitɛ'pɛ kurusu' pona iiwano' kon pe? Iyepa'taisima'pɛ kon pe' Paarɛ ese' ya'? ¹⁴ Epori'mayai' apa'taisimasa' uya 'nokon pɛra iyesi pi', Kɛrispos miri awonsi'ki Kayas riken, ††¹⁵ inɛ' uya ri nin si uyese' yau tepa'taisimasa' ta pɛra iyesi miri. ¹⁶ (Ewai', Sitipanas pokon ni niri kenɛ' pa'taisi-

†† Ke'pas (Arami' maimu yau), miri pe pɛra Pi'ta (Kiri' maimu yau), asa'ri ri mari esi ti' ta e'kwa pe. ‡ 1:12 Inkupɛ'pɛ 18:24 †† 1:14 Inkupɛ'pɛ 18:8; 19:29; Ron 16:23

ma'pə uya man; təron kon nin si pa'taisima'pə uya pəra kuru man uyenu yau.)¹⁷ Kərai uya sa'ne pa'taisi-man nise'na uyennosa' pəra iyese, e'tane wakə itekare ekamai'—ka'pon pu'ketə maimu yai pəra, Kərai kurusu' e'meruntirə'ka namai'.

Kərai, Papa Pu'ketə' Miri Awonsi'ki Imeruntirə

¹⁸ Apəne pəra kurusu' ekareei esi se pe ri kamoro təuma'tasan pona, e'tane uri'nokon iyepika'tisa' kon pona Papa meruntirə pe iyese. ¹⁹ Apəne pəra iye'menukasa':

"Pu'kena' ton pu'ketə ma'tanəkə uya miri; emiya'poke' ton emeporə eno'ma uya miri,"^{††} tasa' iya.

²⁰ Nai airi ken si pu'kena' nai? Nai airi ken si isenu-pasa' nai? Nai airi ken si seri a'taino kon pata eseru pi' təusauro'san nai? Papa uya pe' se pe te'sen konekasa' pəra nai pata pu'ketə pe?^{‡†} Apəne pəra Papa pu'ketə yau, pata uya təpu'ketə yau i'tusa' pəra iyese, Papa epori'ma'pə se pe te'sen itekare ina nekamanə poro kamoro apurinin nan epika'tito' pe. ²² Esuwerə amə' esi i'tuto' ipikiri e'kupə inenpai, Kiri' amə' esi ipu'ketə inenpai, ²³ e'tane Kərai pokapitə'pə kurusu' pona eka-ma ina uya: Esuwerə amə' e'pi'popi'to' ipona, iya'kwarə pəra Esuwerə amə' pen pona te'sen, ²⁴ e'tane kamoro Papa nəkima'san, asa'ri ri Esuwerə amə' miri awonsi'ki Kiri' amə' pona, Kərai esi Papa meruntirə miri awonsi'ki Papa pu'ketə pe. ²⁵ Papa e'to' iya'kwarə pəra esi ka'pon pu'ketə' entai ipu'ketə, miri awonsi'ki Papa e'to' i'si'məra esi pana' pe ka'pon meruntirə entai.

²⁶ Utonpa ton, isenuminkati' iki'ma kon a'tai iwesi'pə kon nə'pə pi'. Tu'ke pəra ri iwesi'pə kon pu'kena' pe ka'pon eseru yau, eke ton pe, eke ton mərə pe iyen-tusa' kon pe. ²⁷ E'tane Papa uya iya'kwarə pəra te'san non po anənsa' ta'kwarəkena' nan piyi'nə'nin pe, Papa uya i'si'mənon anənsa' pana'pa' nan piyi'nə'nin pe. ²⁸ Non enu yawon pen ni anənsa' iya miri awonsi'ki eno'masa' ri, ipən ni, moro te'sen ma'tanə'to' pe təuya, ²⁹ inə' ri utapuri namai' tərau. ³⁰ Kəri ri uriya' Kərai Sises yau iwesi kon miri, iyekonekasa' rə'pə upu'ketə kon pe Papa winon pe—iyawiron pe, wakə miri awonsi'ki uye'manin kon pe. ³¹ Miri wenai, iye'menukasa' na'ne' kasa: "Tiwi atapuripaino nətapurii Itepuu yau,"^{‡†} tasa'.

2 Utonpa ton, ipiya'nokon uye'taine' a'tai, eke pe ri ika'ni pe ri, pu'kena' pe ri Papa ekareei ekamai' uyerə pən. ² I'ri i'tunin pe pəra ri e'kupə'pə, ipiyau'nokon esii'ma, Sises Kərai pokapitə'pə riken kurusu' pona. ³ I'si'məra ri miri awonsi'ki enari'ke' pe ri e'tititi'kai'ma ri uyee'pə ipiya'nokon. ^{‡††} Uyekareei miri awonsi'ki ekamato' uya esi'pə miri eke pe ika'ni pe pəra ri miri awonsi'ki apurinin pe iku'nin kon pe pəra ri, e'tane Iya'kwarə meruntirə ri nin usenpoika'pə,

⁵ anapurinə esi namai' ka'pon pu'ketə pi' ri, e'tane Pa-pa meruntirə pi'.

Pu'ketə Wannī Iya'kwarə Winon

⁶ Miri ri nin si e'tane, ipu'ketə ekareei ekama iyakə'pəsa' kon koro'tau, seri a'taino kon pu'ketə pen, miri pe pəra seri a'taino kon epuru ton^{‡†} pu'ketə pen, ipəra enan pi' na'ne' nan. ⁷ Usauro'ni'nokon seri ama'aino Papa pu'ketə pi', ipu'ketə tonan tau iye'sa' rə'pə, uiwano' kon a'kwa pe Papa nəkupə'pə pata epiya'ti rawiri ri. ⁸ Seri a'taino kon epuru ton uya ito'ka'nəkə pen ni, to' uya ito'ka'nəkə yau, to' a'kwa Epuru pokapitə'no pen kurusu' pona. ⁹ Miri ri nin si e'tane, iye'menukasa' na'ne' kasa:

"En nene'pə pen ni, pana neta'pə pen ni, usenuminkan nito' ipi' pen ni, Papa nəkoneka'pə kamoro ti'nənkənin nan iwano' pe ri esi,"^{‡††} tasa' iya. ¹⁰ E'tane si Papa uya enpoikasa' uyena'nokon ta'kwarə wini.

Iya'kwarə esi tanporon ni warinpanin, i'nawon ton kuru ri Papa eseru pe te'sen ton. ¹¹ Inə' ken ka'pon nai ka'pon usenuminkato' i'tunin, iya'kwarə ri nin ti iya-won ni? Miri kasa ri, inə' uya Papa usenuminkato' i'tu pəra ri iyese, Papa A'kwarə uya ri nin i'tu. ¹² Non a'kwarə eposa' uya'nokon pəra iyese, e'tane iya'kwarə Papa winipaino, ito'ka'nə'to' kon pe Papa uya urepa'pə kon ike. ¹³ Seri pi' si usauro'ni'nokon, ka'pon pu'ketə ke, isenupasa' kon maimu ke pen, e'tane main, Iya'kwarə uya enupan nisa' yai, iya'kwarə yawon i'napairon ekama pi' iya'kwarə maimu yau. ¹⁴ Iya'kwarə yawon pen ka'pon uya Papa A'kwarə wini teposen eporo pəra ri iyese, apəne pəra iya'kwarə pəra ri iyese ipona, miri ton to'ka'nəkə iya pəra ri iyese, apəne pəra Iya'kwarə yau riken ti'tusen pe iyese. ¹⁵ Papa A'kwarə yen pe te'sen ka'pon uya ri tanporon ni aimenka, e'tane inə' uya nin iteseru aimenkato' pe pəra iyese:

¹⁶ "Inə' uya Itepuu usenuminkato' i'tu, enupato' pe təuya?"^{§†} ta iya. Uri'nokon nin man ti Kərai usenuminkato' esa' pe.

E'ta'nə'pi' Ni Pi' So'si Tau

3 Utonpa ton, ta'kwarə kenan kon auro'ka kasa ayauro'kato' uya 'nokon pəra iyese, e'tane seri non pon kon pe ri nin ayauro'ka uya 'nokon, amiyu amə' pe ri Kərai pona. ² Merə' ke iwo'pa'pə uya 'nokon, sa'man kiyari ke irepa'pə uya 'nokon pen, apəne pəra iyekonekasa' kon pəra iyese pi', itiwano' pe. I'napairi ri, iyekonekasa' kon pəra ri mari iyese. ^{§††3} Non pon kon pe ri mari iwesi kon. Apəne pəra moro ri ikintan miri awonsi'ki isipi' e'ni esi pi' i'koro'tau'nokon, non pon

^{‡††} seri a'taino kon epuru ton, iri ton a'kwarə meruntirə ton pa-ta po ne'trawasomayai'ne' pi', ta iya pe iyese. ^{‡†††} Aisaya 64:4 § iya'kwarə yawon i'napairon ekama pi' iya'kwarə maimu yau; miri pe pəra, i'nairon iya'kwarə pe e'nito' pi' iya'kwarə pe te'sen enupa. ^{§†} Aisaya 40:13 ^{§††} 3:2 Ipuu 5:12-13

† 1:16 1 Koren 16:15 †† Aisaya 29:14 ‡ 1:20 Isopu 12:17; Aisaya 19:12; 33:18; 44:25 †† Iseremaya 9:24 ‡† 2:3 Inkupə'pə 18:9

kon pe p̄ra pe' me'at̄u? Ka'pon am̄' Papa p̄non kon e'to' kasa p̄ra pe' me'at̄u? ⁴ Ap̄ne p̄ra t̄ron ni uya, "Paar̄ a'kiron nin uri," ta; t̄ron ni uya, "A'poros a'kiron nin uri," ta; ka'pon am̄' pe p̄ra pe' me'at̄u? †

⁵ In̄' k̄ri A'poros? In̄' k̄ri Paar̄? Poitor̄ ton ni nin, kamoro poro apur̄nin nan pe iyenasa' kon—Itepuru uya to' p̄ir̄'ne to' t̄rawasoi'tipi'sa' awiri. ⁶ Ite' p̄imi uya, A'poros uya nin si inan̄k̄ miri, e'tane Papa uya nin si a'tan̄k̄ miri. ††⁷ Miri wenai, k̄ri ip̄n̄nin miri awonsi'ki k̄ri inan̄'nin esi miri i'ri pan pe p̄ra ri, e'tane Papa riken i'ri ri a'tan̄'nin. ⁸ Ka'pon ip̄n̄nin miri awonsi'ki ka'pon inan̄'nin esi miri t̄pona ri'ne p̄ra ri, miripan kon e'mato' oton esi miri it̄rawasooi r̄p̄ pikiri ri. ⁹ Ina esi Papa t̄rawasooi ku'nin nan pe a'sam̄t̄ yau, imiri'nokon esi Papa mainar̄ ton pe, Papa nam̄n̄ iuti pe ri niri.

¹⁰ Wak̄ nonkasa' ke Papa uya urepasa' na'ne' ke, iyapon nonka uya isenupasa' kuru iuti aminin ye' pe, miripan po t̄ron kon aminin nan uya amito' pe. E'tane nin si ti'tui' kuru to' uya amito' pe iyesi t̄nam̄n̄ kon. ¹¹ Ap̄ne p̄ra in̄' uya ri t̄ron ni iyapon nonka poken p̄ra iyesi inonkasa' na'ne' Sises K̄rai, enta'. ¹² In̄' uya ri ami pe iyesi yau, seri iyapon po, kor̄ ke ri, sir̄pa ke ri, epe'kena' ton ni ti' am̄' ke, yai ke, iyaip̄tasa' wana' ke, ¹³ it̄rawasooi r̄p̄ usenpoika miri, miri pe iyesi tukai', ap̄ne p̄ra Iweyu uya inep̄ miri a'kwa ya'. Apo' uya enpoika miri, miri awonsi'ki apo' uya i'tu miri wak̄ pe to' t̄rawasooi r̄p̄ esi ento' pe. ¹⁴ Inami'p̄ ma'tan̄k̄ apo' uya p̄ra iyesi yau, tepe'p̄ eporo iya. ¹⁵ Iyepo'tisa' pe iyesi yau, ima'tasa' ri nin si miri, k̄ri ri ri nin epika'ti ri, e'tane iyain̄nsa' pe ri nin apo' awiri.

¹⁶ I'tu auya'nokon p̄ra pe' nai, imiri'nokon ni esi Pa-pa iw̄' pe, miripan Papa A'kwar̄ uko'mam̄ ayau'nokon? ††¹⁷ In̄' uya ri Papa iw̄' ma'tan̄'sa' pe iyesi yau, Papa uya ri ima'tan̄k̄ miri, Papa iw̄' miri wak̄, imiri'nokon si kamoro miri iuti.

¹⁸ Iiwano' kon pe ri kisennakat̄u. Itonpa kon ni usenuminka pe iyesi yau, ta'kwar̄ ke t̄si tukai', seri a'taino kon eseru yau, tiwi iya'kwar̄ p̄ra nenai, ta'kwar̄ ke tenato' pe. ¹⁹ Ap̄ne p̄ra seri non pon kon pu'ket̄ esi iya'kwar̄ p̄ra ri Papa enu yau. Iye'menukasa' na'ne' kasa: "Pu'kena' pe te'san a'si iya i'tunin pe to' e'ku'to' wini," †† t̄sa' iya, ²⁰ miri awonsi'ki kanan, "Itepuru uya i'tu ta'kwar̄kena' nan usenuminkato' esi imaku'pi pe ri," ta. ††²¹ Miri pi' si, kata-pur̄it̄u ka'pon am̄' pi'! Tanporon ni esi iiwano' kon pe, ²² Paar̄, miri pe p̄ra A'poros, miri pe p̄ra Ke'pas, ††† miri pe p̄ra seri non, miri pe p̄ra uko'man nito', miri pe p̄ra uma'tan nito', miri pe p̄ra seri paro', miri pe p̄ra seri entawon esi tanporo iiwano' kon pe, ²³ imiri'nokon si K̄rai iwano' pe, K̄rai kanan Papa iwano' pe.

K̄rai Ekareei Ekamai' Enno'sa' Kon

⁴ Miri pi', ka'pon am̄' uya i'tuto' pe iyesi ina esi K̄rai poitor̄ ton pe, kamoro ama'aino Papa iwano' pe te'sen esanon pe. ² Esa'sa' pe iyesi kamoro itena' inonkasa' pe na'ne' nan e'to' pe iyesi t̄usaurok̄'p̄ kon iyawiron kon pe. ³ E'namato' p̄ra man uyeseru aimenka auya'nokon yau, miri pe p̄ra ka'pon am̄' uya ri ko't̄ yau ukup̄ yau; i'napai ri ui-wano' pe ri uyeseru aimenka uya p̄ra iyesi. ⁴ Uyewan ni man wak̄ pe, e'tane miri uya iri ku'nin n̄'p̄ pe p̄ra ukup̄ p̄ra iyesi. Itepuru kuru k̄ri ri uyeseru aimenkanin. ⁵ Miri pe iyesi pi', i'ri ri eseru k̄-saimenkat̄u iweyu rawiri ri; ap̄ne ri e'ti' Itepuru uyep̄ pona ri. Onansa' pe ri ewarup̄ yau te'sen enpoikanin a'kwa ya', miri awonsi'ki ka'pon am̄' ewan yawon ni enpoika iya. Miri a'tai, t̄kaisari'nokon tapur̄ip̄'to' kon eporo to' uya Papa wini.

⁶ Utonpa ton, seri ton ku'sa' uya ina pi', uri miri awonsi'ki A'poros, iiwano' kon pe, iusenupa kon pa ina wini, i'ri ta e'kwa pe se tawon esi, "Imenukasa' na'ne' enta' kitit̄u," tawon. Miri a'tai, tikin nan apur̄i auya'nokon namai' isakon entai. ⁷ In̄' uya ikonekasa' kon t̄ron ni pe, t̄ron kon kasa p̄ra? I'ri nai moro ipiyau'nokon ineporo'p̄ kon pen? Miri awonsi'ki si, eposa' auya'nokon pe si iyesi yau, i'ri pi' ken si autapur̄i kon eponin n̄'san pen kasa?

⁸ Epoka'sa' auya'nokon ni sa'ne tanporo i'se iwe'to' kon ta auya'nokon! Tanporon esa' pe ri iyenaka'sa' kon ta auya'nokon! Kin pe ri iyenapi'ka'sa' kon ina a'kiri p̄ra ri ta auya'nokon! Kin pe kuru ri iyenapi'sa' kon i'se e'ai', ipokon pe ina e'to' pe kin pe! ⁹ Upona ri nin iyesi Papa uya ina itekare ekamai' enno'sa' kon t̄sa' tensan pe t̄utisan a'mu yawon kon kasa, ka'pon am̄' iyeri'to' pe eno'masa' kon kasa Roman am̄' usennakato' pa-ta'se' ya'. Mi yawiron kon ni, inser̄ am̄' ri ka'pon am̄' ri nenp̄it̄n̄ pe ina ku'sa'. ¹⁰ Iya'kwar̄ p̄non kon pe ina esi K̄rai iwano' pe, e'tane si imiri'nokon esi pu'kena' pe K̄rai awiri. I'si'm̄ra ina esi, e'tane imiri'nokon esi pana' pe! T̄namasan pe iwesi kon, ina esi t̄namasan pe p̄ra! ¹¹ Seri iweyu p̄'k̄ pona ri ina esi iwan pe miri awonsi'ki tuna'kiri' ke, ipooi'pi ri esi ina pon pe, t̄wipi'san pe ri ina esi, ipata p̄ra ri ina esi. ¹² Sa'man pe kuru ri sa'ne temiyat̄ kon ke ina e't̄rawasoma. Ina pa'n̄k̄ a'tai, ina uya t̄pa'n̄'nin kon p̄rema; ina kota'ma a'tai iwenai p̄ra, ina uya ri imoronka; †††¹³ ina pi' iri pe usauro'ni a'tai, ina uya eik̄ i'si'm̄n̄ yai. Seri p̄'k̄ pona ri ina esi non neno'ma'p̄ pe ri, pata e'to' i'se pe p̄ra ri.

¹⁴ Ipiyi'n̄'nin kon pe seri menuka uya pen, e'tane apanama uya 'nokon, umunki pe iwesi kon pi'. ¹⁵ 10,000 kaisari ri iyesanon kon e'tane K̄rai poro, tu'ke p̄ra ik̄ip̄n̄ kon am̄' esi, K̄rai poro ik̄ip̄n̄ kon pe enasa' wak̄ itekare poro. ¹⁶ Miri pe iyesi pi', iyekama'po uya 'nokon kuru unkur̄n̄ kup̄ kon pa. ^{§17} Miri wenai Temu'ti ennoko uya seri ipiya'nokon, umu uni'n̄n̄kan̄, usauro'nisa' awiron Itepuru yau.

† 3:4 1 Koren 1:12 †† 3:6 Inkup̄'p̄ 18:4-11, 24-28 †† 3:16 1 Koren 6:19; 2 Koren 6:16 †† Isopu 5:13 †† Eren 94:11 ††† Ke'pas (Arami' maimu yau), miri pe p̄ra Pi'ta (Kiri' maimu yau), asa'ri ri mari esi ti' ta e'kwa pe.

††† 4:12 Inkup̄'p̄ 18:3 § 4:16 1 Koren 11:1; Piri'pai 3:17

İyemiya'ponti iya 'nokon miri uko'manto' Sises Kurai yau eseru pi', enupan nito' uya poron ni mi awiri ri so'si kaisa ri.

¹⁸ Mi pe te'ku'san pe itonpa kon amə' enasa' man, İpiya'nokon utito' oton pe pəra tekamai'. ¹⁹ E'tane utito' oton miri İpiya'nokon seri pe'ne kuru ri, ewai' pe Papa esi yau; miri si i'tu uya miri pəsamoro mi pe te'ku'san usauro'to' riken pen, e'tane İri esi to' pana'pano pe tukai' ri. ²⁰ Apəne pəra Papa e'to' esa' wanni pe esi usauro'ni pe riken pen, e'tane ipana'pano. ²¹ Nai rupi i'se me'atəu? İkota'mai'nokon pe' uti i'se me'atəu imiri'nokon tari'po'pi'se, miri pe pəra usi'nənkən pe, i'si'mən yaino pe kati iya'kwarə?

Tekumasan Tonpa Enpa'kati'

5 Isetasa' man ekuman esi i'koro'tau'nokon tukai', İri kuru ri sa'ne Papa i'tunin nan pen koro'tau te'ku'sen pen ni: ka'pon esi təkəipənə no'pə tusanə'tinin ya' ri. ¹² Miri pi' si mi pe iye'kupə kon! İpokoitato' kon İpi' poken pəra pe' nai kəri ri pe' ka'pon seri ku'nin nə'pə enpa'ka auya'nokon poken pəra nai i'koro'tapai'nokon? ³ İpun pe İpiyau'nokon e'tane pəra ri, iya'kwarə pe esi İpiyau'nokon. Kəri ri ka'pon miri ku'nin nə'pə pona eseru aimenkato' nonkasa' uya miri, miri yau esi kasa ri. ⁴ Ayamərasa' kon a'tai uyepuru kon Sises ese' yau, İri İpiyau'nokon iya'kwarə yau, miri awonsi'ki uyepuru kon Sises meruntirə esi miri yau, ⁵ pəse ri ka'pon itət'i' Se'tan † ena' İpun uma'tato' pe, iya'kwarə epika'tito' pe İtepuru weyu a'tai.

⁶ Matapuriyatəi'ne' esi wakə pe pəra. I'tu auya'nokon pəra pe' İyesi aiko ri a'sarutanə'nin e'tərawasoma tanporo ri pərowa ki'masa' awiri? ⁷ Penaro' rə'pə a'sarutanə'nin eno'mati', emenna' iki'masa' pərowa pe İwesi kon pa a'sarutanə'nin a'kiri pəra—me'atəi'ne' pe kuru nin si, apəne pəra Kurai, İri'nokon İwano' To' Epoi İti'pə † İwano' karimeru məre, e'wisa' pi'. ⁸ Miri pe İyesi pi', To' Epoi İti'pə Weyu Rə'pə ku'pai'nokon, penaro' a'sarutanə'nin ke pen, İri İsi pe e'paino, İri İteseru pe e'paino a'sarutanə'nin pen, e'tane pəreti a'sarutanə'nin a'kiron pen ke, pəreti enku'tinin pen, e'tane İnapairon ke.

⁹ İmənukasa' uya 'nokon unennokonə ukaretaai yau tekumasan ka'pon amə' pokon pe İwesi kon namai'.

¹⁰ Seri non pon kon ka'pon amə' pi' ta uya pen, təttonpa kon no'pə pokon kon, mentaino kon, tennakai' ka'pon rapumanin nan, miri pe pəra İka'sa' pi' təwipəremasan. Miri pe İyesi yau, seri non nimi auya'nokon miri. ¹¹ E'tane İmənuka uya 'nokon, İtonpa kon pe te'ku'sen İnə' ri, tekumasan miri pe pəra mentaino, İka'sa' pi' təwipəremasan, miri pe pəra təttonpa pi' təusauro'sen, te'taripasen, miri pe pəra İtepe'pə pen ni esa'nin, pokon pe ke'təu. Pəse ri rupi pokon pe ri kenta'natəu.

† 5:1 *Isu'taronomi* 22:30 †† Se'tan—Makoi ese' isakon, Papa eseru ewaruma'tinin ta e'kwa pe. ‡ 5:6 *Kare'siya* 5:9 †† To' Epoi İti'pə; miri pe pəra, Pa'sopa - apəne *Isu'taronomi* 16:1-8 enki. †† 5:7 *E'sotas* 12:5

¹² Utərawasooi pe pe' İyesi so'si tawon kon pen eseru aimenkato' pe uya? Kamoro pe' so'si tawon kon eseru aimenkato' auya pe pəra İyesi? ¹³ Papa uya kamoro so'si tawon kon pen eseru aimenka miri. "İri ka'pon enpa'kati' i'koro'tapai'nokon," ††† tasa'.

Mi Airon Kon Uya Apurinin Nan Eseru Aimenka Namai'no

6 İsi'pi' İwe'to' kon esi yau isitonpa pe, anapai kuru pe' İwesi kon Papa uya tasa' pen awiri te'sen piya' to' uya İteseru aimenkato' pe wakə ton piya' ru'ku tase pəra? ² I'tu auya'nokon pəra pe' İyesi Papa munki amə' uya non eseru aimenkato' oton tukai'? Non eseru si aimenkanin pe İwesi kon yau, miri məre'pə ri ken pe' si eseru aimenka auya'nokon poken pəra İyesi? ³ I'tu auya'nokon pəra pe' İyesi İri'nokon uya inserə amə' eseru aimenkato' oton? Miri entai ri sa'ne seri po uko'man nito' yau eseru aimenka miri ko! ⁴ Miri pe İyesi pi', İsi'pi' İwe'to' kon esi yau seri rupi ton pi', İnepoti' si so'si tawon kon eseru aimenka ton kon, tənamasan ye' ton pəra ri to' e'tane! ††† Seri ta uya İpiyi'nə'nin kon pe ri. İnə' pəra kuru ri pe' İyesi i'koro'tau'nokon emiya'pokena' eseru aimenkanin İsi'pi' İwe'to' kon pi' apurinin pe esii'ma? ⁶ E'tane ru'ku, təron ni uya təttonpa ari ko'tə ta', apurinin nan pen ni rakui'!

⁷ İnapai ri İtonpa kon pokon pe ko'tə tau İwe'to' kon uya ekama, İneporonə kon eposa' auya'nokon pəra İyesi. Tiwi İpoken pəra İku'to' kon anənti'. Tiwi tenakai' to' arapumatəu. ⁸ E'tane ru'ku, imiri'nokon pe ri təusennakai' isitonpa pe esii'ma İ'senta' İye'rapuma kon, isitonpa pe ri esii'ma İ'senta' İpoken pəra İwesi kon, İtonpa kon pokon pe kuru ri.

⁹ I'tu auya'nokon pəra pe' İyesi İri ton uya Papa e'to' esa' wanni pe e'poro pəra İye'to' oton? Kisenku'titəu: Tekumasan, miri pe pəra Papa tato' İpi' pe İka'sa' pi' təwipəremasan, İyemari'masa' pe esii'ma tekumasan, warawoti'si amə', warawo' ku'nin nan tətəan'pə kon pe, təwaraino kon ni ku'nin nan tənə'pə kon pe, ¹⁰ ama' amə' ri, mentaino kon ni, te'taripasan ni, İri pe təttonpa kon pa'nə'nin nan, təttonpa kon a'kwarəkanin nan İtimamin pi', uya Papa e'to' esa' wanni pe e'poro pəra İye'to' oton. ¹¹ Miri ye' pe İtonpa kon amə' esi'pə. E'tane si İkorəkasa' kon, wakə pe İkonekasa' kon Papa İwano' pe, Papa pokon pe İyekonekasa' pe İpokena' pe, İtepuru Sises Kurai ese' yau, Papa, İtese' pi' e'nito' A'kwarə ke.

Ekuman Uya İri Pe Ku'ni

¹² "Tanporon ni ku'to' uya pe İyesi," ta ri—e'tane si tanporon esi pen pika'tinin pe. "Tanporon ni ku'to' uya pe İyesi," ta ri—e'tane tanporon ni e'to' pe pəra İyesi uyepuru pe. ¹³ "Kiyari esi ewan wanni İwano' pe miri awonsi'ki ewan wanni esi kiyari İwano' pe," ta

††† *Isu'taronomi* 13:5; 17:7; 19:19; 21:21; 22:21, 24; 24:7 ††† İnepoti' si so'si tawon kon eseru aimenka ton kon, tənamasan ye' ton pəra ri to' e'tane; miri pe pəra, İri pe İyesi pi' ka'pon amə' so'si yawon kon pen ni İtau te'san pen ni uya İkonekato' pe İkupə auya'nokon? § 6:12 1 *Koren* 10:23

ri—e'tane Papa uya asa'ri ri mari ima'tanə'to' oton. Pun e'to' pe pəra iyəsi niki' pe e'ni iwano' pe, e'tane Itepuru iwano' pe, Itepuru kanan si pun iwano' pe. ¹⁴ Təpana'pano ke Papa uya Itepuru i'mə'sa'ka'pə iy-eri'sa' apai, miripan uya ri mari ui'mə'sa'kato' oton kon. ¹⁵ I'tu auya'nokon pəra pe' nai ipun kon esi Kərai pə'kə pe'ne? Kərai pə'kə pe riken pe' te'sen tərə uya tətərawasooi pe ekuman ku'nin uri'san pə'kə pe iye'to' pe? Ikupe uya pen! ¹⁶ I'tu auya'nokon pəra pe' iyəsi kəri tekumasen pə'kə pe iye'tusa' rə'pə esi tikin ni ipokon pe? Tasa' iya esi, "Asa'ri te'san ena tikin ni ipun," †tasa'. ¹⁷ E'tane kəri Itepuru pə'kə pe iyenasa' esi miri tikin ni ipokon pe iya'kwarə yau.

¹⁸ Ainənti' ekuman nito' apai. Tanporo tərən ni ton makoi amə' ka'pon nəkupənə ton esi ipun yau pəra, e'tane kəri tekumai' imakoitasa' na'ne' umakoitasa' miri təpun təma'tanə'se. ¹⁹ I'tu auya'nokon pəra pe' nai ipun kon esi Wakə A'kwarə iwə' pe, ayau'nokon na'ne', ineporo'pə kon Papa winipai? İiwano' kon pen ni imiri'nokon; ††20 te'mai' ennasa' rə'pə ton imiri'nokon; miri pe iyəsi pi', Papa inamati' ipun kon ke.

Emari'man Nito'

7 Seri si inmenuka'pə rə'pə kon pikiron:
Temari'mai' pəra ka'pon esi, esi wakə pe ri.
² E'tane eke pe ri niki esi pi', təpoi ri ka'pon e'to' pe iyəsi tənə'pə ke, uri'san niri tətəan'pə ke təpoi ri.
³ İtaan'pə pe e'ni eseru ku'to' itaan'pə uya pe iyəsi tənə'pə pi', ino'pə niri tətəan'pə pi' miri kasa ri.
⁴ Ino'pə pun esi itiwano' pe riken pen, e'tane itaan'pə iwano' pe ri mari iyəsi. Miri kasa ri mari, itaan'pə pun esi pen miri itiwano' pe riken pen e'tane ino'pə iwano' pe ri mari iyəsi. ⁵ Te'nurunpai' pəra e'ti', iye'ku'sa' kon a'tai ri nin aka'ne' pe ri iwesi kon, iwipərəma kon pari nin iye'ku'sa' kon pi' riken. Miri awonsi'ki riken kanan iwesi si kon, Se'tan †† uya i'tupi'nito' ya' itərə kon namai' iwano' kon pe iuse'se'ti kon pəra iwesi kon pi'.
⁶ Seri ta uya ri nin, takapə uya kuru pen ni iku'to' pe.
⁷ Tanporo warawo' amə' esi i'se e'ai' uri kasa. E'tane kaisa ri'ne Papa uya uyemeporə kon ke repapi' nisa', tərən ni esi se esa' pe, tərən ni mi esa' pe.
⁸ Seri si iyemari'masa' kon pen miri awonsi'ki itaan'pə iyeri'sa' kon pi' ta uya: Temari'mai' pəra to' esi a'tai, to' esi wakə pe ri, uri na'ne' kasa. ⁹ E'tane si to' use'se'ti pəra iyəsi yau, to' emari'mato' pe ri iyəsi təkiritə kon entai i'se te'to' kon wenai.
¹⁰ İyemari'masa' kon pi' se ta uya (uri pen e'tane Itepuru uya ta): Ino'pə kəse'nonkanin tətəan'pə piyapai. ¹¹ E'tane ikupə iya pe iyəsi yau, iyenkurunto' pe iyəsi temari'mai' pəra, miri pe pəra tətəan'pə pona ri iyenna'pokapə. Miri awonsi'ki itaan'pə tənə'pə nonkanin. †

† Iseneses 2:24 †† 6:19 1 Koren 3:16; 2 Koren 6:16 †
Temari'mai' pəra ka'pon esi, esi wakə pe ri; miri pe pəra, Wakə pe ri iyəsi uri'san ta'pi'pi'se pəra warawo' esi, esi wakə pe ri. ††
Se'tan—Makoi ese' isakon, Papa eseru ewaruma'tinin ta e'kwa pe. ††
‡ 7:11 Ma'siu 5:32; 19:9; Ma' 10:11-12; Uru' 16:18

¹² Tərən kon pi' se ta uya (uri, Itepuru pen nin si): Tonpa esi yau Sises apurinin pe pəra ino'pə, miripan esi ipiyau ri iko'manpai, kə'nonkanin. ¹³ Miri awonsi'ki uri'san esi yau Sises apurinin pe pəra itaan'pə, miripan esi ipiyau ri iko'manpai, kə'nonkanin. ¹⁴ Apəne pəra Sises apurinin pen itaan'pə ekonekasa' miri wakə pe tənə'pə awiri, miri awonsi'ki Sises apurinin pen ino'pə ekonekasa' miri wakə pe Sises apurinin tətəan'pə awiri. Miri pəra iyəsi yau, imunki kon nin esi miri iri pe, e'tane si na'ne' kasa, wakə pe to' esi.

¹⁵ E'tane Sises apurinin pen e'nonka yau, tiwi ri nəkupəi. Sises apurinin warawo' miri awonsi'ki uri'san uta'sito' pəra ri iyəsi miri rupi yau; Papa uya ki'man nisa' təusewankamai' pəra uko'man nito' pe. ¹⁶ Nai kasa i'tu auya, no'pə, ataan'pə pika'ti auya ri pe' tukai'? Miri pe pəra, taan'pə, ino'pə pika'ti auya ri pe' tukai'?

¹⁷ Miri ri e'tane, akaisari'nokon iko'manti' Itepuru uya iku'sa' kon na'ne' yau ri, miri awonsi'ki Papa uya iki'masa' kon na'ne' ipona. Seri, seri iyawiri e'nito' main unnonkanə so'si ton kaisa ri. ¹⁸ Ka'pon, yun pi'pi pe' puturəkasa' esi'pə iki'ma a'tai? Itun pi'pi puturəkasa' pe pəra kəsenanin. Ka'pon pe' esi'pə itun pi'pi puturəkasa' pe pəra iki'ma a'tai? Itun pi'pi puturəka kəse'nin. ¹⁹ İri pan pen ni miri un pi'pi puturəka miri awonsi'ki, İri pan pen ni miri un pi'pi puturəka pəra iyəsi. Papa Maimu awiri nin e'ni esi miri İri pe kuru nin iyəsi. ²⁰ E'ni na'ne' kaisa ri e'nito' pe iyəsi e'ni'pə yau ki'man a'tai. ²¹ Poitorə pe pe' me'tai iki'ma a'tai? Miri ri ayanpokəmanin, inonkato' pe ri iyəsi pe iyəsi yau, miri ri iku'ki. ²² Apəne pəra kəri poitorə pe iye'sa' Itepuru uya iki'ma a'tai esi miri Itepuru nəmo'ka'pə pe; miri kasa ri mari, kəri inə' enau pəra iye'tane iki'masa' rə'pə esi miri Kərai poitorə pe. ²³ Te'mai' ennasa' rə'pə ton imiri'nokon; ka'pon amə' poitorə pe kenatəu. ²⁴ Utonpa ton, Papa iwano' pe iwesi kon pi', isi'kaisa ri iki'ma'pə kon ya' ri si e'ti' Papa uya iki'ma kon a'tai iwe-si'pə kon yau ri.

²⁵ Seri si a'pi'pənon kon pona kan: İri tawon main pəra ri nin man Itepuru winon, e'tane uri pe ri nin aimenka uya Itepuru isentu'kena' wini ri nin tapurisen ye' pe esi pi'. ²⁶ Seri pe ri nin sa'man yau ri e'ni pi', me'atəi'ne' kasa ri nin iwesi kon i'se esi tukai' ri nin usenuminka. ²⁷ İyemari'masa' pe pe' me'an? İye'nonka-to' kə'warinpai. İyemari'masa' pe pəra pe' me'an? İno'pə oton kə'warinpai. ²⁸ E'tane iyemari'ma pe iyəsi yau, aumakoitasa' pen ni miri; miri awonsi'ki a'pi'pənon emari'masa' pe iyəsi yau, imakoitasa' pen ni miri. E'tane kamoro iyemari'masa' kon uya eke ri anpokəmanin eporo seri uko'man nito' yau, miri yapai nin ipi-ka'ti i'se 'nokon esi miri.

²⁹ Se ta uya e'kwa pe sa'ne iyəsi, utonpa ton, to'ken pata weyu esi. Seri awonsi'ki kamoro tənə'pə ke na'ne' nan uko'manto' pe iyəsi ino'pə pən kasa; ³⁰ kamoro tətəa'kwarəkai' təkəransan, təkəransan pen kasa ri, pori' pe na'ne' nan pori' pen kasa, kamoro İri ri ennanin nə'san to' enawon pe pəra iyəsi kasa; ³¹ kamoro seri non pon apuri pi' te'san, ipi' kuru təkə'mansen

ye' pen kasa. Apəne pəra seri non seri pe na'ne' esi ri utin pi'.

³² Təusewankamai' pəra iwesi kon i'se esi. Iyemari'masa' pen usewankama Itepuru tərawasooi pi', Itepuru pori'manin pe te'sen ku'to' təuya pi'. ³³ E'tane iyemari'masa' usewankama seri non tərawasooi pi', tənəpə pori'manin pe te'sen ku'to' təuya pi'.

³⁴ Inku'pai nin si iye'to' e'ta'nə'sa' ri. Iyemari'masa' pen uri'san miri pe pəra a'pi'pən uri'san usewankama Itepuru tərawasooi pi': Iye'ku'to' esi iye'təsa' pe kuru te'to' pe Itepuru ena' asa'ri ri mari təpun yau miri awonsi'ki ta'kwarə yau. E'tane si iyemari'masa' uri'san usewankama seri non tərawasooi pi', pori' pe tə-taan'pə ku'to' təuya pi'. ³⁵ Seri ta uya wakə pe iwesi kon pa, kemari'matəw kuru ta uya pen ni. İuko'mamə kon i'se esi iye'to' awiri Itepuru iwano' pe iye'təsa' kon apai te'ta'nə'se pəra.

³⁶ Inə' ri usenuminka pe iyesei yau wakə pe pəra ri a'pi'pən uri'san imari'mato' pe təuya tənku'pə'pə pi', miripan uno'somanka'pə yau miripan mari'makarə ta təuya yau, tiwi nəku'pəi i'se te'to' pe. Imakoita pen ni miri. Tiwi to' nemari'mai. ³⁷ E'tane kəri ri ka'pon tewan yau tesoru esa' pe tekonekai', inə' uya ta'kwarəkai' pəra e'tane tiwano' pe ri tesoru təkonekai', miripan uya tewan konekasa' imari'mato' pe pəra təuya—pəse ri uya ri mari wakə ku'sa' miri. ³⁸ Miri pi' si, kəri a'pi'pən uri'san mari'manin uya wakə ku'sa', e'tane kəri imari'manin pen uya miri entai wakə ku'sa'. †

³⁹ Uri'san uta'sisa' miri tətaan'pə pi' iko'mamə pə'kə pona ri. E'tane itaan'pə eri'sa' a'tai, i'se te'to' ri mari'manin pe iyesei miri, e'tane Itepuru iwano' pe kuru, riken te'sen. ⁴⁰ Uri uya aimenkato' yau, pori' pe pari iyesei miri na'ne' kasa ri iyesei yau, miripan Papa A'kwarə esa' pe ri esi tukai' si'tuyai'.

O' Use'man Ni'pə Ike Ika'sa' Ena'

8 Seri si o' papa tato' ipi' pe ika'sa' ena' use'man ni'pə ike pi' te'sen: I'tu'nokon tanporo i'tunin pe e'nito' esa' pe e'ni'nokon. †† I'tunin pe e'nito' uya a'saru-tanə'ni e'tane usi'nə'kan nito' uya ka'ni. ² Ka'pon i'tunin pe ne'ku'ai'ne' uya tən'i'tunə ye' pan i'tu pəra ri mari iyesei. ³ E'tane kəri ka'pon Papa i'nə'ka pi' na'ne' i'tu Papa uya.

⁴ Miri pi' si, o' pi' si enta'nənan papa tato' ipi' pe ika'sa' ena' use'man nisa' rə'pə: I'tu'nokon non po papa tato' pe ika'sa' esi pəra kuru ri iyesei, miri awonsi'ki tərən ni papa tato' ipi' pəra iyesei, kəri ri riken tikin nan ni. ⁵ I'ri pe pəra papa tato' ton ipi' e'tane, Epən po miri pe pəra

† Miri pe pəra, ³⁶ * Inə' ri kəri wakə pe pəra tensi kupə təuya tukai' təusenuminkasen, miripan uya ri wəpiya epopitə, miripan esi iyemari'mato' pe i'se, tiwi si i'se ri te'to' kupəi. Iyemakoima pen ni miri. Tiwi iyemari'mato' pe nəku'pəi. ³⁷ * E'tane kəri ka'pon tesoru konekanin tewan yau, inə' uya ri ta'kwarəkai' pəra ri e'tane tiwano' pe ri tekonekai' tesoru esa' pe, miripan uya tesoru koneka'pə a'pi'pən mari'mato' pe təuya pəra ri—pəse ri ka'pon uya iye'to' ri kupə. ³⁸ * Miri kasa si kəri a'pi'pən uri'san mari'manin uya wakə ku'sa', e'tane kəri imari'manin pen uya miri entai wakə ku'sa'. †† I'tu'nokon tanporo i'tunin pe e'nito' esa' pe e'ni'nokon; miri pe pəra, "Tanporo ri i'tuto' esa' pe e'ni'nokon," məkayai'ne' kasa.

non po (to' na'ne' ri tu'ke ri "papa amə" miri awonsi'ki tu'ke ri "itepuru ton"), ⁶ e'tane nin si upona'nokon tikin ni ri Papa esi, İku'pənə, tanporon ni uye'sa' na'ne' iwini miri awonsi'ki uko'man ni'nokon na'ne' itiwano' pe; miri awonsi'ki tikin nan ni kanan Itepuru Sises Kərai, tanporon ni uye'sa' na'ne' iporo miri awonsi'ki uko'man ni'nokon na'ne' iporo.

⁷ E'tane tanporon kon uya seri i'tu pen. Tərən kon kuru ri enupansa' papa tato' ipi' pe ika'sa' pi' seri warai si o' pi' to' enta'nasa' a'tai, papa tato' pe ipi' ika'sa' ena' use'man ni'pə ike pe iyesei tukai' to' usenuminka, i'si'məra to' ewan esi ke ima'ta. ⁸ E'tane kiyari uya a'ko pe Papa piya' ne'ni pen; uma'tan pəra iyesei enta'nənan nisa' pəra iyesei yau, wakə pe e'ni pəra ri iyesei enta'nənan nisa' yau.

⁹ E'tane riken, ti'tui' e'ti', se kasa ri iwe'to' kon i'si'məra te'san eno'manin pe kəse'nin. ¹⁰ Apəne pəra i'si'məra te'sen itewan uya imiri i'tunin pe e'nito' esa' enta'na papa tato' pe ipi' ika'sa' ena' use'man nito' ipərəmato' iwə' tau ene yau, iyepori'ma pen pe' mi, pa-pa tato' pe ipi' ika'sa' ena' use'man ni'pə ani pi'? ¹¹ Miri si, pəse ri si i'si'mən tonpa, Kərai uma'ta'pə itiwano' pe rə'pə si uma'ta, i'tunin pe iwe'to' wini. ¹² Seri kasa aumakoitasa' pe iyesei a'tai itonpa ton pi' i'si'mən to' ewan təma'tanə'se, aumakoitasa' pe iyesei miri Kərai pi'. ¹³ Miri pe iyesei pi', enta'nasa' na'ne' uya utonpa eno'masa' pe iyesei yau makoi ya', o' pi' enta'nato' otan pari pen kanan, ita'mo'kato' emapu'ti uya namai'.

Itekare Ekamase'na Enno'sa' Iwano' E' Kuru

9 Inə' enawon pen ni pen pe' uri? Itekare ekamase'na enno'sa' pen pe' uri? Sises pe' Uyepuru kon ennin nə'pə pen uri? İmiri'nokon pen pe' kamoro Itepuru yau e'tərawasomasa' otorisan? ² Itekare ekamai' enno'sa' pe pəra ri e'tane tərən kon pona, ipona'nokon nin esi seri. Apəne pəra imiri'nokon esi uya'si'sa' ike pe uri itekare ekamai' enno'sa' Itepuru yau.

³ Seri seri uwapu kamoro uyesei aimenkato' yau iyereutas' kon na'ne' namai'no. ⁴ Ina iwano' kuru pen ni pen pe' miri kiyari miri awonsi'ki ina yuku? ⁵ Ina eseru pen ni pen pe' miri itekare apurinin tənəpə kon ari təya'kiri'nokon, tərən kon itekare ekamase'na enno'sa' kon, miri awonsi'ki Itepuru akon non miri awonsi'ki Ke'pas ‡ kasa? ⁶ Uri, miri awonsi'ki Panapas riken katı kamoro te'tərawasomasan pe te'san təkə'manto' kon iwano' pi'?

⁷ Inə' esi tiwano' pe təkə'mansen soisa pe esii'ma? Inə' kərə' e' patamanin iteperu napəi'ma pəra? Inə' imanatə e'ku tensisan tikən non esa' to' manatə e'ku ensii'ma pəra? ⁸ Ka'pon, Papa pən e'to' kasa na'ki ukayai'? Miri ri mari pe' ta Main uya pəra nai? ⁹ Main, Mosi' nūmenuka'pə uya ta: "Paka məta kəsənə'tii a'nai' pəro'poro i'kwa pi' itipi'tane," †† ta iya. Paka pi' riken pe' Papa usewankama? ††¹⁰ Uri'nokon pi' sa'ne ta

‡ Ke'pas (Arami' maimu yau), miri pe pəra Pi'ta (Kiri' maimu yau), asa'ri ri mari esi ti' ta e'kwa pe. †† Isu'taronomi 25:4 †† 9:9 1 Temu'ti 5:18

iya seri ko, pen pe'? Ewai', seri e'menukasa' uiwano' kon pe, apune p̄ra non anunnin uya anum̄ a'tai miri awonsi'ki i'kwanin uya i'kwa, seri kup̄ to' uya eporo t̄uya'nokon poken iyak̄p̄sa' anum̄ t̄uya'nokon a'tai. ¹¹ Ina uya si iya'kwar̄ ye' patama pe iyesei yau i'koro'tau'nokon, eke pe kuru pe' iyesei ina uya non poron iyak̄p̄sa' anum̄ pe iyesei yau iwinipai'nokon? ¹² T̄ron kon uya seri t̄pika'tito' kon kuru eporo pi' iwinipai'nokon, miri entai pari pe' ina uya eporo pen?

E'tane seri ina iwano' kuru ri apurisa' ina uya p̄ra man. Miri p̄ra ri, ti'tui' p̄ra ina uya imoronkasa' man oko pe wak̄ K̄rai ekareei uko'mam̄ namai'. ¹³ I'tu auya'nokon p̄ra pe' nai, kamoro Papa ena' use'man nito', ip̄reman nito' iw̄' tau te't̄rawasomasan uya ti'kiyari kon eporo itapai, miri awonsi'ki kamoro Papa ena' use'man nito' apon po te't̄rawasomasan uya ri eporo it̄usa' tonpa? ¹⁴ Miri kasa ri, Iteporu uya tasa' kamoro itekare ekama pi' te'san uya t̄uko'manto' kon ipi' epoto' pe ri iyesei wak̄ itekare wini. †

¹⁵ E'tane tanporo seri ton ni uiwano' kuru ri apurisa' uya p̄ra iyesei. Seri menuka uya pen miri ton ku'to' pe auya'nokon uiwano' pe tukai' e'kup̄i'ma pen. Eri'to' pe ri iyesei utapurito' mo'ka in̄' uya ri entai. ¹⁶ E'tane ri wak̄ itekare ekama uya a'tai, utapuri poken p̄ra iyesei, apune p̄ra itekare ekamaki tasa' pe iyesei upi'. Isi yau esi wak̄ itekare ekama uya p̄ra iyesei yau! ¹⁷ Uiwano' pe ri itekare ekama pi' esi yau, uyep̄e'p̄ ri esi; uiwano' pe p̄ra iyesei yau, uyapiyo'masa' pi' ri nin eka-ma uya pe iyesei. ¹⁸ I'ri ken si esi uyep̄e'p̄ pe? Seri riken: Itekare ekama uya wini it̄ur̄ uya i'n̄um̄ra ri, uiwano' kuru si tapurii' p̄ra itekare ekama uya iwano'.

¹⁹ In̄' enawon pen ni uri miri awonsi'ki in̄' iwano' pen ni e'tane, tanporon kon poitor̄ pe e'kup̄, tu'kan kon ne'nin pe K̄rai piya' to' nep̄ uya poken ni te'san. ²⁰ Esuwer̄ am̄' pi' Esuwer̄ pe ri ena, Esuwer̄ am̄' ne'nin pe K̄rai piya'. Kamoro main o'noro na'ne' nan pona main o'noron kasa ena (main o'noron pe p̄ra ri e'tane), main o'noron kon ne'nin pe K̄rai piya'.

²¹ Kamoro main esanon pen pona main esa' pen kasa ena (main, Papa winon p̄ra e'tane p̄ra ri, e'tane main, K̄rai winon o'noron pe esi), main p̄non kon ne'nin pe K̄rai piya'. ²² I'si'm̄non pona i'si'm̄ra ri ena i'si'm̄non ne'nin pe K̄rai piya'. Tanporon pe ri enasa' tanporon kon ni ka'pon am̄' pona, itonpa pe ri to' pika'tito' pe uya to' pika'tito' uya pokena' eseru wini ri.

²³ Tanporo seri kup̄ uya wak̄ itekare pikiri, wak̄ p̄reman nito' iya tonpa epoto' pe uya.

²⁴ I'tu auya'nokon p̄ra pe' nai teka'tunpi'san a'tai, tanporon kon eka'tum̄ e'tane tikin nan ni uya itepe'p̄ eporo? Eka'tunti' itepe'p̄ eponin ye' pe.

²⁵ Tanporon kon usi'tun pi' te'ton kon usenupa isi koro'tau. To' uya ikup̄ pata ip̄r̄ konekasa' aro', k̄ron pe ri epoto' pe t̄uya'nokon inke te'sen pen ni; e'tane ikup̄'nokon seri aro', k̄ron epoto' kon pe inke ri t̄uko'mansen. ²⁶ Miri pe iyesei pi', te'kamai' p̄ra ri t̄neporon̄ pi' teka'tunsen ka'pon kasa eka'tum̄ pen;

† 9:11 Ron 15:27 †† 9:13 Isu'taronomi 18:1 † 9:14 Ma'siu 10:10; ̄ru' 10:7

epanta'ma pen ka'pon iya'kwar̄p̄ p̄ra panta'manin kasa. ²⁷ Kane, upun sa'mantan̄'sa' uya, upoitor̄ pe iku'sa' uya, t̄ron kon pi' itekare ekamasa' uya t̄po un-eporon̄ itepe'p̄ eporo uya p̄ra iyesei namai'.

Panaman Nito' Esuwer̄ Am̄' Kasa E'ni Namai'

10 I'tunin pe p̄ra iwesi kon i'se p̄ra e'ai', utonpa ton, tanporo utamokori kon am̄' esi'p̄ kapuru' o'no tanporo to' uti'p̄ parau poro. ¹² Tanporo to' epa'taisima'p̄ Mosi' pikiron kon pe, kapuru' yau miri awonsi'ki parau kau. ³ Tanporo to' enta'na'p̄ miri iya'kwar̄ kiyari pi' ri. ⁴ Miri ri iya'kwar̄ tensisen ni ensi'p̄ to' uya; apune p̄ra to' uya ri ti' iya'kwar̄ pe te'sen apai ensi'p̄ ta'kiri'nokon ni t̄utisen, miri ti' esi'p̄ K̄rai ri. ⁵ Miri ri e'tane, Papa esi'p̄ pen ni pori' pe tu'kan kon to' tonpa ton pi'; miripan kon ekepu esi'p̄ mi'tawiri ri rimono' tau. ††

⁶ Seri ton si e'kup̄'p̄ ento' ipi' pe, iri ton pi' ri uye-wan kon t̄ur̄ namai' to' esi'p̄ kasa. ⁷ Papa tato' ipi' pe ika'sa' pi' t̄wip̄remanan pe ke't̄u, to' tonpa ton esi'p̄ kasa; iye'menukasa' na'ne' kasa: "Ka'pon am̄' ereuta'p̄ enta'nai', miri awonsi'ki ensii', miripan kon e'm̄'sa'kasa' umanum̄'p̄ Papa i'tunin nan pen eseru yau," tawon. ⁸ Ekumanpai'nokon p̄ra, to' tonpa ton esi'p̄ kasa—miripan kon uma'ta'p̄ 23,000 kaisa ri tikin nan w̄i yau. ⁹ Iteporu ⁵ ti'tupi'se e'hipai'nokon p̄ra, to' tonpa ton esi'p̄ kasa, miripan kon na'ne' e't̄'ka'p̄ ik̄i am̄' pi'. ¹⁰ Ke'nai'pi't̄u, to' tonpa ton esi'p̄ na'ne' kasa, miripan kon t̄'ka'p̄ ma'tan̄'nin in-ser̄ uya. †

¹¹ Seri ton e'kup̄'p̄ to' pi' ento' ipi' ton pe, miripan e'menukasa' upanamanin kon pe, uri'nokon penaro' r̄'p̄ uta'ku'tito' uye'sa' ipona na'ne' ton. ¹² Miri pi' si, pana' pe iye'm̄'sa'kasa' pe iusi'tu yau, ti'tui' e'ki au-ta'mo'ka namai'! ¹³ I'ri ri i'tupi'nito' uya iyereutan̄'sa' kon p̄ra man e'tane ri nin ka'pon pi' te'sen ye' ri. Papa esi t̄usaurok̄'p̄ awiron ni; ii'tupi'to' e'to' pe imoronka auya entai iku'nin pen. E'tane ii'tupi'sa' a'tai iyepa'kato' yai ke ri mari irepa iya iyo'no iye'm̄'sa'ka pa.

Iteporu Kok̄ui Miri Awonsi'ki Iri Ton Kok̄ui

¹⁴ Miri pe iyesei pi', utonpa ton am̄' r̄'kwi, ain̄nti' papa tato' pe ipi' ika'sa' pi' iwip̄remato' kon yapai. ¹⁵ Ta'kwar̄kena' nan ka'pon am̄' auro'ka uya; iiwano' kon pe usauro'ai'ne' eseru aimenkat̄i'. ¹⁶ Tenki tato' kok̄ui pen pe' seri, tenki ta'nokon na'ne' ipi' K̄rai m̄n̄ anum̄ pe pen pe'? P̄reti i'kwit̄ na'ne' pen pe' esi K̄rai pun anum̄ pe pen pe'? ¹⁷ Apune p̄ra tikin ni ri itekiino esi pi', uri'nokon tu'kan kon, esi tikin ni ipun, apune p̄ra tikin nan itekiino anum̄ pi'.

†† 10:1 E'sotas 13:21-22; 14:22-29 †† 10:3 E'sotas 16:35 ††† 10:4 E'sotas 17:6; Nonpa 20:11 ††† 10:5 Nonpa 14:29-30 † 10:6 Nonpa 11:4 †† E'sotas 32:6 ††† 10:8 Nonpa 25:1-18 †† Itepu-ru; t̄ron ni ton imenukasa' ton uya K̄rai ta. ††† 10:9 Nonpa 21:5-6 †† 10:10 Nonpa 16:41-49 †† 10:16 Ma'siu 26:26-28; Ma' 14:22-24; ̄ru' 22:19-20

²³ Apune pæra Itepuru wini uneporo'pæ ni'kwiri'nækæ uya iyena'nokon ni mari: Itepuru Sises uya, teparankato' ewarupiii tau, pæreti anæm'pæ, ²⁴ tenki ta'pæ tæuya a'tai, i'kwitæ'pæ iya miripan uya ta'pæ, "Seri seri upun, iiwano' kon; seri iku'ti' iyenu kon yau ukupæ auya'nokon pe," ta'pæ iya. ²⁵ Miri kasa ri mari, tenta'na tæpo ko' anæm'pæ iya, "Seri ko' esi emenna' ekonekan nito' umænæ yau; seri iku'ti', ensi auya'nokon a'tai, iyenu kon yau ukupæ auya'nokon pe," tai'ma. ²⁶ Apune pæra seri pæreti iku auya'nokon a'tai miri awonsi'ki ko' yawon ensi auya'nokon a'tai, Itepuru uma'ta'pæ ekama auya'nokon pe iyese iyepæ pæ'kæ pona.

²⁷ Miri pe iyese pi', inæ' ri Itepuru yu i'nin miri awonsi'ki ikokæi yawon ensinin iyawiri pæra esii'ma umakoita miri Itepuru pun miri awonsi'ki imænæ pi'. ²⁸ Ka'pon kuru usento' pe iyese tiwano' pe, tæyu iku tæuya miri awonsi'ki tæyuku ensi tæuya rawiri. ²⁹ Apune pæra inæ' ri uya iku yau miri awonsi'ki ensi yau Itepuru pun to'ka'nækæi'ma pæra uya eseru aimenkato' ri iku miri awonsi'ki ensi tæponakan pe ri. ³⁰ Miri wenai tu'kan kon ni i'koro'tau'nokon te'san esi i'si'mæra miri awonsi'ki takuru'ke'ne miri awonsi'ki tu'kan kon ni uma'ta'pæ. ³¹ E'tane uiwano' kon pe uyaseru kon aimenka yau, eseru aimenkato' Papa uya o'koi' enan pen ni. ³² Itepuru uya uyaseru kon aimenka a'tai ukoneka iya 'nokon miri, oræ pokon pe useno'man namai'.

³³ Miri pe iyese pi', utonpa ton, enta'nase'na ayamærasa' kon a'tai, itonpa kon enupikiri te'se e'ti'. ³⁴ Inæ' ri esi yau iwan pe, pata po ri nenta'nakapæi, ayamæra kon pe iyese a'tai eseru aimenkato' otori pe iyena kon namai'.

Miri awonsi'ki uye'sa' a'tai, miyaræ ri iyenuya uya 'nokon miri.

Iya'kwaræ Uya Repan Nito'

12 Seri si Iya'kwaræ uya repa nito' pi', i'tunin pe pæra iwesi kon i'se pæra esi, utonpa ton. ² I'tu auya'nokon Papa i'tunin pe pæra iwesi kon a'tai, tæmaimu kenan kon pen ni papa tato' ipi' pe ika'sa' kon winikæi' autano'ma'pæ kon. ³ Miri pi' nin si ta uya ipi'nokon, inæ' Papa A'kwaræ wini tæusauro'sen pen uya, "Sises nesii tæpa'næ'sen pe," ta pæra iyese, miri awonsi'ki inæ' uya, "Sises esi Itepuru," ta pæra ri iyese Wakæ A'kwaræ uya riken ta pi' ta iya miri.

⁴ Moro i'si'tai ri Iya'kwaræ uya repa nito' esi, e'tane miri ri Iya'kwaræ. ⁵ Moro ri i'si'tai iyapiyo' pe e'nito' eseru esi, e'tane kæri ri ri Itepuru. ⁶ Moro i'si'tai e'tærawasoman eseru esi, e'tane kæri ri ri Papa uya itærawasoma tanporon kon ka'pon amæ' yau.

⁷ Seri si Iya'kwaræ usenpoika esi miri ka'pon kaisa ri wakæ pe to' ku'nin pe. ⁸ Tikin nan ena' iye'tæsa' Iya'kwaræ wini pu'kena' pe isauro'to' pe, tæron ni ena' miri ri Iya'kwaræ uya itæsa' isauro'to' pe i'tunin ye' pe, ⁹ tæron ni ena' miri ri mari Iya'kwaræ uya itæsa' apurito', tæron ni ena' miri tikin nan Iya'kwaræ uya itæsa' epit'in nito' ike, ¹⁰ tæron ni eke Papa tærawasooi ku'to'

ike, tæron ni ena' pu'kena' pe isauro'to', tæron ni ena' tæron ni pe'ne iya'kwaræ i'tunin, tæron ni ena' tæron ni ton main yai ^{††} tæusauro'sen pe, miri awonsi'ki tæron ni ri mari ena' tæron ni main yai usauro'ni enpoikanin pe. ¹¹ Tanporo seri ton na'ne' esi tikin nan ni, miri ri mari Iya'kwaræ tærawasooi pe, itæsa' iya ka'pon kaisa ri iye'kupæ i'se te'to' awiri. [‡]

Ipun Tikin Nan, Tu'kan Ipæ'kæ Ton

¹² Ipun esi tikin nan, iyekonekasa' ri e'tane tu'ke ipæ'kæ ton; miri awonsi'ki tu'ke ri tanporo ipæ'kæ ton e'tane tikin ni ri ipun konekasa' iya. Miri kasa Kærai esi. ^{††13} Apune pæra tanporo tikin nan ni Iya'kwaræ uya pa'taisiman nisa' tikin nan ipun ya'—Esuweræ amæ' miri pe pæra Kiri' amæ', poitoræ ton miri awonsi'ki enawon kon pen—tanporo uwo'pa'pæ kon tikin nan ni Iya'kwaræ ke ensito' pe.

¹⁴ Seri si tikin nan ipæ'kæ uya ipun konekasa' pen e'tane tu'kan uya. ¹⁵ Pæta uya ta pe iyese yau, "Apune pæra miya' pe pæra esi pi', ipun tonpa pen uri," ta pæra iyese, miri uya ereutanækæ pæra ri iyese ipun pæ'kæ pe pæra iye'to' pe. ¹⁶ Pana uya ta pe iyese yau, "Apune pæra en pe pæra esi pi', ipun tonpa pen uri," ta pæra iyese, miri uya ereutanækæ pæra ri iyese ipun pæ'kæ pe pæra iye'to' pe. ¹⁷ Tanporo ipun esi yau en pe, nai airi etanin nesii'no? Tanporo ipun esi yau pana pe, nai airi ikitun etanin nesii'no? ¹⁸ E'tane Papa uya ri ipæ'kæ ton tæpi'sa' ipun pi', tanporon ton ni, i'se te'to' awiri ri. ¹⁹ Tanporo iyese yau tikin ni ipæ'kæ pe, nai airi ken si ipun nesii'no? ²⁰ Na'ne' kasa nin si iyese, moro tu'ke ipæ'kæ ton esi, e'tane tikin ni ipun.

²¹ Itenu uya ta poken pæra iyese miya' pi', "Ii'se pæra e'ai!" miri awonsi'ki i'pai uya ta poken pæra iyese pæta pi', "Ii'se pæra e'ai!" ²² Miri kasa pen. Mi ipæ'kæ ton i'si'mæra na'ne' i'se pæra e'ni poken pæra iyese. ²³ Miri awonsi'ki ipæ'kæ ton se pe ri upona'nokon te'sen esi tæpontisen pe wakæ pe kuru. Miri wenai si tæron kon uya ene namai' iniponti miri, ²⁴ tæron ni ton nin si ipæ'kæ ton e'tane miri kasa kuru tækupæ i'se pæra. Miri kasa si Papa uya pun wannæ konekasa' isi'kaisa ri, tæron ni e'tane wakæ pe kuru tæku'sen pe iri pe ræ'kwi ri iye'tane, ²⁵ ipun e'ta'nækæ namai' e'tane ipæ'kæ ton e'to' pe isi'kaisa ri isipi' tæusewankamasan pe. ²⁶ Tikin nan ipæ'kæ ekota'ma yau, tanporon ni ipæ'kæ ton ekota'ma ipokon pe; tikin nan ipæ'kæ nama yau, tanporo itonpa ton epori'ma ipokon pe.

²⁷ Seri si imiri'nokon esi Kærai pun pe, me'atæi'ne' kaisa ri ipæ'kæ pe iwesi kon. ²⁸ Miri awonsi'ki Papa uya tanporon wapiya anænsa' itekare ekamai' enno'sa' kon, miri pikiri pu'kena' amæ', miri pikiri ti'sa amæ', miri awonsi'ki eke Papa tærawasooi ku'nin nan, kamo kanan epit'inin pe to' e'to' pe iku'sa' kon, kamo tætonpa kon pika'tinin nan ye', kamo tætonpa kon amæ' esanon, iu'matæ pe kamo i'si'taino main yai ^{‡‡} tæusauro'san. ^{‡‡29} Tanporo pe' itekare ekamai' enno'sa'

^{††} main yai; miri pe pæra, ani yai Kiri' maimu yau; v. 28 yau ri niri. [‡] 12:11 Ron 12:6-8 ^{††} 12:12 Ron 12:4-5 ^{‡‡} main yai; miri pe pæra, ani yai; v. 30 yau niri. ^{‡‡†} 12:28 E'pe'sas 4:11

kon pe to' nai? Tanporo pe' pu'kena' amə' pe to' nai? Tanporo pe' ti'sa pe to' nai? Tanporo pe' eke Papa tərawasooi kupə pi' to' nai? ³⁰ Tanporo pe' epi'tinin pe iku'sa' kon pe to' nai? Tanporo pe' to' nəsauro'an tərən ni main yai [†]? Tanporon kon pe' enpoikanin nan?

³¹ E'tane eke pari tətəsen enupikiri e'ti'. ^{††}

Miri awonsi'ki si iyenu kon ya' enpoika uya wakə kuru nin iteseru.

Usi'nənkān Nito'

13 Usaurokə pe iyese yau ka'pon amə' miri awonsi'ki inserə amə' ani yai, [‡] e'tane usi'nənkā pəra iyese yau, tenten tawon sanpana miri pe pəra isipona təwipi'se təturunpasen wai amə' kasa ri pana'ka' ri esi. ² Pu'kena' pe ri usauro'tane, tanporon ni i'tu pokena' pen ni i'tunin pe miri awonsi'ki tanporon ni i'tuto' ike esa' pe, miri awonsi'ki apurito' uya wə' ri amanin pe, e'tane usi'nənkān nito' pəra esi yau, inə' pe pəra ri esi miri. ^{‡‡3} Tanporo uiwano' pe te'sen ke entu'manin repanin pe miri awonsi'ki upun ni tənin pe e'tane iyepo'tito' pe, ^{‡‡} e'tane usi'nənkān nito' pəra esi yau, i'ri eporo uya pen ni miri.

⁴ Usi'nənkān nito' esi miri imoronkanin pe, usi'nənkān nito' esi miri mannə' pe e'nito'. Ikinikena' pen, tətəpurisen pen, mi pe te'ku'sen pen. ⁵ Iri pen ni, təpi' riken təusenminkasen pen, se pe ri təsakoro-tasen pen, iri rəpə ri ko'manə'nin pen. ⁶ Usi'nənkān nito' esi miri iri nəpori'manə pen ni e'tane tepori'masen i'napairon pi'. ⁷ Wapu'tinin ye' ri, apurinin ye' ri, te'ku'sen ye' ri, miyari ri iku'nin ye'.

⁸ Usi'nənkān nito' esi siyaro' ri. E'tane pu'kena' pe isekamasa' rəpə ereutato' oton ni nin; ani ton pe na'ne' e'tə'nito' oton; i'tunin pe e'ni emeporə utito' oton. ⁹ Apəne pəra mara ri i'tunin pe e'ni, miri awonsi'ki pu'kena' pe e'ni emeporə esi mara ri, ¹⁰ e'tane nin si mara te'sen pen uyepə a'tai, mara te'sen pəra iyena miri. ¹¹ Məre' esi a'tai, məre pe ri usaurokə'pə, məre pe ri usenuminka'pə, məre pe ri e'ku'to' esi'pə. Eke pe nin si enasa' a'tai, məre' esi eseru rəpə ensimasa' uya miri. ¹² Seri si ene'nokon e'tane wanamari e'kwasā' yai, ikapisin pe; miri a'tai nin si, usen nito' oton kon ipun pe. Seri si i'tu uya mara ri; mara pəra nin si i'tuto' uya oton, mara pəra ui'tu na'ne' kasa.

¹³ Seri ton si osorəwawon esi moro: apurito', e'ku'nito' miri awonsi'ki usi'nənkān nito'. E'tane miri ton tonpa eke kuru esi usi'nənkān nito'.

Pu'kena' Pe Usauro'ni Miri Awonsi'ki Ani Ton Yai

14 Usi'nənkān eseru awiri e'ti', Iya'kwarə uya iyemeporə'ti kon i'se esii'ma, pu'kena' pe iwe'to' kon emeporə kuru. ² Apəne pəra kəri təsauro'sen ani yai ^{‡‡} esi ka'pon amə' auro'kanin pe pəra e'tane Papa auro'ka iya. I'napai ri sa'ne, inə' uya imaimu to'ka'nəkə

[†] main yai; miri pe pəra, ani yai Kiri' maimu yau. ^{††} eke pari tətəsen enupikiri e'ti'; miri pe pəra, eke pari tətəsen enupikiri auya'nokon miri. [‡] ani yai; miri pe pəra, maimu yai; v. 8 yau niri. ^{‡‡} 13:2 Ma'siu 17:20; 21:21; Ma' 11:23 ^{‡‡} iyepo'tito' pe; miri pe pəra, tətəpurisen pe e'to' pe. ^{‡‡‡} ani yai; miri pe pəra, main yai

pəra iyese; i'tu pokena' pen ekama iya ta'kwarə ke.

³ E'tane tanporon kon pu'kena' pe təsauro'san uya ka'pon amə' auro'ka miri to' meruntitanə'nin pe, to' pori'manin pe miri awonsi'ki to' a'kwarə nepə pe.

⁴ Kəri ani yai təsauro'sen epika'ti tiwano' pe, e'tane kəri pu'kena' pe təsauro'sen uya so'si pika'ti.

⁵ Me'atə'i'ne' kaisa ri ausaurokə kon i'se e'ai' ani yai, e'tane kuru pu'kena' pe ausaurokə kon i'se esi. Kəri pu'kena' pe təsauro'sen esi eke pe ani yai ^{‡‡‡} təsauro'sen entai, enpoika iya a'tai riken so'si epika'ti-to' pe.

⁶ Seri si, utonpa ton, uyepə pe iyese yau ayau-ro'kai'nokon ani yai, wakə pe pe' ikupə uya 'nokon? Tenpoikasen niken nepə uya a'tai, miri pe pəra i'tunin pe e'nito' miri pe pəra pu'kena' pe usauro'nito' miri pe pəra usenupan nito' nepə uya a'tai riken, wakə pe ikupə uya 'nokon. ⁷ Nurinān ton pen yau ri sa'ne tətuturunsan wai amə' yau, sarakuwa miri pe pəra a'pu ri, nai kasa iturumə i'tu etanin uya, wakə pe riken iyenu'pi'to' iu'tipi'to' e'kupə yau i'tu ri? ⁸ Təronpi' kanan uturumə pəra iyese yau e'ki'man pe, inə' e'kama təusewa'nomato' pe? ⁹ Se kasa si iwesi kon. Təto'ka'nə'sen pe riken ausaurokə kon yau ayani kon yai ausaurokə i'tu etanin uya. Miri pəra iyese yau, a'setun ya' ri nin ausaurokə kon miri. ¹⁰ Ikasima poken pəra ri iyese ti'tui' pəra main amə' esi miri non emə' poro, e'tane i'ri ta e'kwa pe iyese ta pəra iyese. ¹¹ Ka'pon usauro'to' to'ka'nə'sa' uya pəra iyese yau, ka'kəran pe ri ipona esi miri, uri pona niri ka'kəran pe iyese. ¹² Miri kasa iwesi kon. Iya'kwarə uya iyemeporə'tito' kon inepopai iwesi kon pi', so'si emo'kanin kuru i'se e'ti'.

¹³ Miri pe iyese pi', ka'pon ani yai təsauro'sen ipəremato' pe iyese təmaimu enpoikanin pe te'to' pe. ¹⁴ Ani yai ipərema pe iyese yau, uya'kwarə ipərema, e'tane usenuminkato' esi i'ri pəra ri. ¹⁵ Miri pi' si, i'ri ken si kupə uya? Uya'kwarə pokon pe ipərema, usenuminkato' pokon pe ri niri ipərema; uya'kwarə pokon pe userenka, usenuminkato' pokon pe ri niri userenka.

¹⁶ Aya'kwarə ke Papa apuripitə auya pe iyese yau, nai kasa kəri i'koro'tau'nokon na'ne' ito'ka'nə'nin pen uya, "Amen," ta, tenki tato' auya pi' amaimu i'tui'ma pəra ri?

¹⁷ Wakə pe ri tenki tato' auya esi, e'tane tərən ni ka'pon pika'ti iya pəra iyese.

¹⁸ Tenki ukayai' Papa pi' iyentai'nokon pari təsauro'sen uri ani yai. ¹⁹ E'tane so'si tau 5 kaisa ri enupanin main yai asauro'pai e'ai' tərən kon enupanin pe 10,000 kaisaron main ani yaino entai.

²⁰ Utonpa ton, məre kasa iusenuminkato' kon ereutanə'ti. Iri yau aiko ton məre amə' pe e'ti', e'tane iusenuminkato' kon yau iyakə'pəsa' kon pe e'ti'.

²¹ Main yau iye'menukasa' man:

"Ti'tusan kon pen ka'pon amə' ani yai, sunwaron kon mətā yai pəsamoro ka'pon amə' auro'kato' uya oton, e'tane miri ri e'tane to' uya uyetato' oton pen," [§] ta Itepuru uya.

^{‡‡‡} ani yai, miri pe pəra main yai; v. 6, 18, 21-23, 39 yau niri. [§] Aisaya 28:11-12

²² Miri wenai si, ani esi i'tuto' ipi' pe apurinin nan iwano' pen e'tane apurinin nan pen iwano'; pu'kena' pe usauro'ni esi apurinin nan iwano' pe, apurinin nan pen iwano' pe pen. ²³ Tanporo si so'si tawon kon ye' amarasa' yau, miripan kon usaurokx yau ani yai, miri yau ito'ka'nunin nan pen [†] miri pe p̄ra apurinin nan pen ewomx yau, to' utano'ma ta to' uya pen pe' mi? ²⁴ E'tane apurinin pen miri pe p̄ra inu' ri ito'ka'nunin pen ewomx yau, tanporon kon usaurokx yau pu'kena' pe, ewai' ri ka'wa ta iya tanporo t̄netanx pi', t̄makooi ke tesi pi', miri awonsi'ki tanporon kon uya teseru aimenka pi', ²⁵ miri awonsi'ki ama'ai ri tewan yau in-enkurunpanx usenpoika ayu pona. Miripan nin si ena temu' po non pona Papa apuripi'se'na, miripan uya, "Papa kuru ri man ipiyau'nokon!" ta.

Papa Apuripitx Eseru

²⁶ I'ri ken si ta, utonpa ton? Ayamarasa' kon pe iyese a'tai, tanporon kon piyau eren e'to' pe iyese, miri pe p̄ra usenupan nito' ipi', miri pe p̄ra tenpoikasen, miri pe p̄ra ani, miri pe p̄ra ani yaino enpoikanin. Tanporo seri ton e'ku'to' pe iyese so'si meruntitanunin pe. ²⁷ Inu' ri usaurokx pe iyese yau ani yai, tiwi asa'ron kon, miri pe p̄ra osoruwawon kon nusaurokxi tikin pa'ne ise'ma'p̄x pe, miri awonsi'ki t̄ron ni si nenpoikai. ²⁸ Enpoikanin p̄ra iyese yau, tiwi t̄usauro'sen nesii e'pana so'si tau, tiwano' pe ri nin miri awonsi'ki Papa ya' ri nin usauro'ni pi'.

²⁹ Asa'ri miri pe p̄ra osoruwawon kon pu'kena' amu' nusaurokxi, t̄ron kon uya eta tane. ³⁰ Miri yau si inu' ri iyereutasa' na'ne' piya' tenpoikasen uyep̄x yau, t̄usauro'sen ne'pakap̄xi. ³¹ Ap̄ne p̄ra tanporo i'senta' pu'kena' pe ausauro'to' kon pe iyese, tanporon kon enupa pe miri awonsi'ki to' porima' pe. ³² Iya'kwaru' uya pu'kena' amu' emeporut̄ito' to' usauro'to' pe esi pu'kena' amu' enawon pe ri. ³³ Ap̄ne p̄ra Papa esi isiporon pen ni i'sero' pen e'tane t̄usewankamai' p̄ra e'ni iwano'.

Tanporo wakx ton so'si tawon kon esi na'ne' kasa, ³⁴ uri'sami'si amu' e'to' pe iyese e'pana. To' usauro'to' pe p̄ra iyese, e'tane main awiri to' e'to' pe iyese, Main, Mosi' winon uya tasa' na'ne' kasa. ³⁵ I'ri ri inekama'popai to' esi yau, t̄taan'p̄x kon ni ekama'poto' to' uya pe iyese pata po; ap̄ne p̄ra piyi'nun' ri iyese uri'san usaurokx a'tai so'si tau.

³⁶ Iwini'nokon pe' Papa maimu epiya'ti'p̄x? Imiri'nokon niken kati ka'pon amu' ineporo'san? ³⁷ Inu' ri e'kup̄x yau pu'kena' pe miri pe p̄ra Iya'kwaru' nemeporut̄i'p̄x pe, tiwi ni'tui seri iyena'nokon simenekayai'ne' esi Itepuru maimu. ³⁸ Seri nonkasa' iya yau, kari ri ri niri nonka miri. ^{††}

³⁹ Miri pe iyese pi' utonpa ton, pu'kena' pe t̄usauro'sen pe e'paine pe e'ti', ani yai usauro'nito' ku'nnonkat̄u. ⁴⁰ E'tane wakx pe riken isiporo ne'kup̄xi.

[†] ito'ka'nunin nan pen; miri pe p̄ra, ata'toma'san ^{††} Seri nonkasa' iya yau, kari ri ri niri nonka miri; miri pe p̄ra, seri i'tu iya p̄ra iyese yau, tiwi i'tunin pe p̄ra nesii.

Kurai E'mu'sa'kato'

15 Seri si, utonpa ton, iyemiya'pontipai'nokon esi wakx itekare ipi'nokon unekama'p̄x pi', ananum̄'p̄x kon miri awonsi'ki ipi' auta'sisa' kon na'ne'. ² Seri itekare wini iyepika'tisa' kon miri, main ipi'nokon unekama'p̄x pi' sa'man pe auta'sisa' kon yau. Miri pe p̄ra iyese yau, apurisa' auya'nokon nin miri epoton kasa ri.

³ Uneporo'p̄x ni'kwiri'nukx uya miri iyena'nokon usennakan pe p̄ra kuru iyese pi': [‡] Kurai erik̄'p̄x umakooi kon wenai, iye'menukasa' itekare na'ne' awiri, ^{††4} miripan u'na'ti'p̄x, miripan e'mu'sa'ka'p̄x itosoruwano w̄xi yau, iye'menukasa' na'ne' itekare awiri, ^{††5} miripan usenpoika'p̄x Ke'pas ^{†††} piya' miri awonsi'ki nin si 12 kaisaron kon piya'. ^{†††6} Miri t̄po, isenpoika'p̄x 500 entaino kon ni t̄tonpa ton piya' miri a'tai ri, moro ri to' tonpa'san esi miri nurine, t̄ron kon ni eri'pi'kaa'p̄x e'tane. ⁷ Miri a'tai'ne ri isenpoika'p̄x Isens piya', miri awonsi'ki tanporo itekare ekamai' enno'sa' kon piya', ⁸ iu'mat̄x pe isenpoika'p̄x upiya' ri niri, ipoken p̄ra iyentusa' r̄'p̄x waraino ri piya'. ⁹

⁹ Itekare ekamai' enno'sa' kon o'non ni uri miri awonsi'ki esa'paine pen ni itekare ekamai' enno'sa' tukai', ap̄ne p̄ra Papa so'sii kota'masa' uya. ^{§†10} E'tane Papa uya wakx nonkasa' ke esi seri e'ai'ne' pe, miri awonsi'ki wakx nonkasa' iya e'sa' esi iwotori'p̄i p̄ra pen. Kane ku, sa'man pe e'turawasomasa' seri to' entai, uri pen ni sa'ne e'tane, e'tane Papa uya wakx nonkasa' upiyau iye'sa' na'ne'. ¹¹ Uri pe ri, miri pe p̄ra kamoro pe ri na'ki, seri seri ina nekamanu', miri awonsi'ki seri seri anapurinx kon.

Iyeri'sa' Kon E'mu'sa'kato'

¹² E'tane Kurai e'mu'sa'ka'p̄x terik̄'p̄x apai tawon usekamasa' yau ipi'nokon, nai kasa ken itonpa kon uya iyeri'sa' kon e'mu'sa'ka' p̄ra iyese ta? ¹³ Iyeri'sa' kon e'mu'sa'ka' p̄ra iyese yau, Kurai ri si e'mu'sa'ka'p̄x pe p̄ra iyese miri. ¹⁴ Kurai e'mu'sa'kasa' p̄ra iyese yau, ina nekamanu' esi miri iturawasooi r̄'p̄x p̄ra miri awonsi'ki apurito' auya'nokon ni niri. ¹⁵ Miri entai kuru, ina si esi kasi ye' pe ri Papa pi' t̄usauro'sen pe, ap̄ne p̄ra Papa uya Kurai i'mu'sa'ka'p̄x iyerik̄'p̄x apai tasa' ina uya. E'tane i'mu'sa'kasa' iya p̄ra ri iyese, iyeri'sa' kon e'mu'sa'ka' p̄ra iyese yau. ¹⁶ Ap̄ne p̄ra si iyeri'sa' kon e'mu'sa'ka' p̄ra iyese pi', miri a'tai si Kurai e'mu'sa'kasa' p̄ra ri niri si iyese. ¹⁷ Miri awonsi'ki Kurai e'mu'sa'kasa' p̄ra iyese yau, apurito' auya'nokon esi miri epoton kasa ri, amakooi kon yau ri mari si iwesi kon. ¹⁸ Miri a'tai kamo Kurai yau te'san eri'sa' uma'tasa' ri nin si. ¹⁹ Seri yawon uko'man nito' yau Kurai pi' e'ku'nito' esi

[‡] usennakan pe p̄ra kuru iyese pi'; miri pe p̄ra, wapiyaro' pe usennakan nito' pe p̄ra iyese pi' ^{††} 15:3 Aisaya 53:5-12 ^{††} 15:4 Eren 16:8-10; Ma'siu 12:40; Inkup̄'p̄x 2:24-32 ^{†††} Ke'pas, miri pe p̄ra Pi'ta tukai' Arami' maimu yau. ^{†††} 15:5 Ma'siu 28:16-17; Ma' 16:14; Uru' 24:34, 36; Isaan 20:19 [§] 15:8 Inkup̄'p̄x 9:3-6 ^{§†} 15:9 Inkup̄'p̄x 8:3

yau, usentu'man nito' ipi' pe ri nin e'ni seri taron kon ka'pon amə' pi' e'ni entai ri.

²⁰ E'tane Kurai kuru ri nin e'mə'sa'ka'pə terikə'pə apai, kamoro iye'nənsa' kon nə'san tipiyarəka pe. ²¹ Apəne pəra uma'tan nito' uye'sa' pi' ka'pon poro, eri'ni tupo e'mə'sa'kan nito' ri niri uyepə ka'pon poro. ²² Apəne pəra tanporon kon eri'sa' pi' Atan pikiri, miri kasa ri tanporon kon enato' oton nurine Kurai pikiri. ²³ E'tane isipikiri'ne, Kurai to' tipiyarəka nin; miri awonsi'ki iye'sa' a'tai kamoro nin si itiwano' ton. ²⁴ Miri a'tai kuru nin iweyu u'ma'to' esi miri; Papa Ikəipənə ena' itesa' pe te'to' nonkato' iya, tanporon ni non esanon, eke pata esanon miri awonsi'ki merunti ma'tanəkə tupo. ²⁵ Apəne pəra etasa' pe iye'to' pe iyəsi Papa uya tanporo iteyaton non nonka pə'kə pona i'ta o'koi'. ²⁶ Iu'matə pe inma'tanəkənə iteyaton esi miri uma'tan nito'. ²⁷ Apəne pəra, "Papa uya tanporon ni nonkasa' i'ta o'koi'." †† Seri si, "tanporon ni e'nonkasa' iwo'koi'," nikayai'ne' esi, i'tu ri Papa pokon pe iyəsi pi' ta iya pen ni, tanporon ni nonkayai'ne' Kurai o'koi'. ²⁸ Seri ku'sa' iya a'tai, Imu ri ena iwo'koi' tanporon ni tənin nə'pə təwo'koi' miri kasa ri Papa e'to' pe tanporo; tanporon yau.

²⁹ Seri si, e'mə'sa'kan nito' pəra iyəsi yau, i'ri ken si kupə kamoro iyeri'sa' kon iwano' pe, iyepa'taisimasa' kon uya? Iyeri'sa' kon e'mə'sa'kasa' pəra kuru iyəsi yau, i'rito' pe ken ka'pon amə' epa'taisima nesii'no to' iwano' pe? ³⁰ Miri awonsi'ki ina ri si, i'rito' pe ken si isi yau ina esi pata weyu kaisari ri? ³¹ Wəi kaisari ri erikə—ta uya kuru ri sa'ne, utonpa ton—imiri'nokon pi' utapuripitə kasa kuru ri uyepuru kon Sises Kurai awiri. ³² Ene amə' pokon pe usewa'nomasa' yau E'pe'sas po, ka'pon pe e'nito' eseru yau, i'ri ken si eposa' uya nai? Iyeri'sa' kon e'mə'sa'kasa' pəra iyəsi yau,

"Enta'nanpai'nokon miri awonsi'ki e'taripanpai'nokon, apəne pəra awanapai ri eri'ni'nokon pi'," † ta. ³³ Kisenku'titəu: "Iri ton tonpa pe e'ni uya wakə eseru wanni ma'tanəkə," tasa'. ³⁴ Ta'kwarə ke iwe'to' ya' enna'po' iwe'to' kasa, miri awonsi'ki aumakoitato' ereutanə'ki; apəne pəra moro taron kon man Papa i'tunin nan pen—seri ta uya iyipiyitə kon pa.

E'mə'sa'kan Nisa' Pun

³⁵ E'tane taron ni uya ri ekama'po, "Nai kasa iyeri'sa' kon e'mə'sa'ka? I'ri waraino ipun pe to' uyepə?" ³⁶ Nai pe iya'kwarə pəra ri! Inpimi'pə tauto'pansen teri'sa' a'tai riken. ³⁷ Iye'pimi' a'tai, tupun ke ipimi' auya pen, e'tane ite' pe te'sen itena'pi, iya'tai pəra pərowa ye' ri miri pe pəra i'ri ye' ri. ³⁸ E'tane si Papa uya ipun ke irepa iye'kupə i'se te'to' awiri, miri awonsi'ki ite' kaisari ri iwarai'nan ni ipun ke irepa iya. ³⁹ Tanporo pun amə' esi pen isi'kaisa ri: Ka'pon amə' pun esi təpona ri, o' amə' taron ni pe, toron amə' taron ni pe miri awonsi'ki moro' amə' taron ni pe. ⁴⁰ Miri yau ka' yawon kon niri pun esi miri awonsi'ki non pon kon pun esi; e'tane təpona ri'ne ri ka' yawon kon akorəwano ton esi, miri

awonsi'ki non pon kon akorəwano esi taron ni pe ri.

⁴¹ Wəi enu taron ni pe ri itakorəwano, kapəi taron ni miri awonsi'ki siriki amə' taron ni pe: miri awonsi'ki siriki amə' esi təpona ri takorəwano kon yau.

⁴² Miri kasa si iyeri'sa' kon e'mə'sa'ka e'to' oton. Itekepu ne'pinyai'ne' esi təkuitasen pe, iye'mə'sa'kasa' esi təkuita ton pe pəra; ⁴³ iye'pimi' tənamasen pe pəra ri, iye'mə'sa'ka eke pe tuku'sen pe; iye'pimi' i'si'məra, iye'mə'sa'ka merunti pe; ⁴⁴ iye'pimi' təpun tau ri, iye'mə'sa'ka iya'kwarə pe ipun.

Təpun tau te'sen pe e'ni yau, moro ri niri iya'kwarə pe e'nito' esi miri. ⁴⁵ Seri kasa iye'menukasa' miri: "Wapiyaro' ka'pon Atan ena'pə nurinan pe," †† tukai'; iu'matə pe te'sen Atan repa'pə uko'man nito' a'kwarə ke. ⁴⁶ Wapiya iya'kwarə uyee'pə pen, e'tane tupun tawon, miri awonsi'ki nin si iya'kwarə. ⁴⁷ Wapiyaro' ka'pon esi'pə non sururuu'pi pe, iyakon ite'kwaro' ka'pon esi'pə Epən poino. ⁴⁸ Non pe te'sen ka'pon esi'pə kasa, miri kasa ri kamoro non pon kon esi miri; miri awonsi'ki Epən poino ka'pon esi kasa, miri kasa ri mari kamoro Epən iwano' ton esi miri. ⁴⁹ Miri awonsi'ki non pe te'sen ka'pon esa' pe e'ni'pə'nokon ikasa kasa ri mari, miri kasa ri Epən poino ka'pon esa' pe ikasa e'ni'nokon miri. ††

⁵⁰ Ekama uya ipi'nokon, utonpa ton, miri pun miri awonsi'ki mən uya Papa e'to' esa' wanni pe eporo pəra ri iyəsi, miri pe pəra təkuitasen uya təkuitasen pen eporo pəra ri iyəsi. ⁵¹ Etati', tonan tawon ni ekama uya: Tanporo e'nənni'nokon pen, e'tane tanporo usensi-ma'nokon— ⁵² inke pəra ri, en e'piuka yau ri, iu'matə pe te'sen wai taronpi' a'tai. Apəne pəra wai taronpi' uturunto' oton, iyeri'sa' kon si e'mə'sa'kato' oton təkuitasen pe pəra, miri awonsi'ki si usensima'nokon.

††⁵³ Apəne pəra təkuitasen si epontito' pe iyəsi, təkuitasen pen ya'; miri awonsi'ki teri'sen, teri'sen pen ya'. ⁵⁴ Təkuitasen epontisa' pe iyəsi a'tai, təkuitasen pen ya', miri awonsi'ki teri'sen, teri'sen pen ya', miri a'tai si main iye'menukasa' na'ne' ena miri i'napai ri: "Itental enan nito' uya uma'tan nito' enko'masa'," ††† tawon.

⁵⁵ "Uma'tan nito' si, nai ken si itental iyenato'?

Uma'tan nito' si, nai ken si isi'poto' auya?" †

⁵⁶ Uma'tan nito' uya si'pon nito' esi, makoi; makoi meruntirə esi, main, Mosi' winon. ⁵⁷ E'tane tenki Papa! Entakanin pe uku'sa' iya 'nokon pi' uyepuru kon Sises Kurai poro.

⁵⁸ Miri pe iyəsi pi', utonpa ton nə'kwi, pana' pe e'mə'sa'kati' i'ri ri ayamati'nin. Te'təsen ye' pe kuru ri e'ti' Itepuru tərawasooi pona, apəne pəra i'tu auya'nokon Itepuru iwano' pe e'tərawasoman esi notən pe pen.

Purata Aməranə'to' Papa Munki Iwano' Oton

16 Seri si purata aməranə'to' pi' Papa munki amə' iwano' oton: Kare'siya pon kon so'sii ton pi' iku'ti' ta'pə uya ri iku'ti'. ^{††2} Suntaaka e'sara'tito' weyu kaisa

†† Iseneses 2:7 †† ikasa e'ni'nokon miri; miri pe pəra, ikasa e'hipai'nokon. ††† 15:52 1 Tesaroni'ka 4:15-17 ††† Aisaya 25:8 † Osey 13:14 (LXX) †† 16:1 Ron 15:25-26

ri'ne, akaisari'nokon p̄rata m̄mo'kat̄i' ineporon̄ kon pi' tense, m̄konekat̄i', uye'sa' a'tai p̄rata am̄ran̄to' esi namai'. ³ Miri a'tai uye'sa' a'tai imenukasa' kareta t̄pi'to' pe uya anan̄m̄'san kon ena' to' ekamanin pe miri awonsi'ki to' enno'to' pe in-t̄r̄n̄ kon esa' pe Surusiran pona. ⁴ Utito' pe iyesei yau ri niri, uya'kiri ri to' utito' pe.

T̄p̄oiri Ri Inesak̄n̄

⁵ Ma'sitoniya poro uti t̄po, uye'to' oton ipiyau'nokon—ap̄ne p̄ra Ma'sitoniya poro uti ke. ¹⁶ Mara ri na'ki ipiyau'nokon e'an, miri pe p̄ra komi' pe pata e'to' weyu ri eno'ma uya, upika'ti kon pa utito' yau, utiyai'ne' airi'ne ri. ⁷ Aka'ne' pe ri iyentaka kon pe ri iyenpai'nokon esi pen, ipiyau'nokon pari iko'manpai esi, Itepuru uya ikup̄ pe iyesei yau. ⁸ E'tane E'pe'sas po nin uko'mam̄ miri Penti'kas p̄'k̄ pona; ¹⁹ ap̄ne p̄ra uyena' eke kuru t̄rawaso m̄ra'taai uta'kokasa' man miri awonsi'ki tu'ke nin uyewa'nomanin nan man. †

¹⁰ Temu'ti uye'sa' yau, iyenari'n̄nto' k̄se'nin ipiyau'nokon iyesei koro'tau, ap̄ne p̄ra Itepuru t̄rawasooi ari iya miri, uri kasa kuru. ¹¹ In̄' ri k̄'nu-runpanin. Menno't̄i' tewankamai' p̄ra upiya' iye'to' pe. Itenupikiri e'ai' itonpa ton am̄' pokon pe.

¹² Seri nin si utonpa kon A'poros pi': Ipan pe kuru ekama'posa' uya miri ipiya'nokon itito' pe utonpa kon am̄' pokon pe. Seri pe'ne itipai p̄ra iyesei, e'tane iti ri itito' uya eposa' a'tai.

¹³ Iiwano' kon pe ri iserasu kon pe e'ti'; sa'man pe e'ti' anapurin̄ kon yau; enari'ke' pe p̄ra, pana' pe e'ti'.

¹⁴ Tanporon ni iku'ti' iusi'n̄nka kon yau.

† 16:5 Inkup̄'p̄ 19:21 †† 16:8 Ripaiti'kas 23:15-21; Isu'taronomi 16:9-11 † 16:9 Inkup̄'p̄ 19:8-10 †† 16:10 1 Koren 4:17

¹⁵ I'tu auya'nokon S̄tipanas iw̄' tawon kon ekoneka'p̄ A'kaya po, miripan kon e't̄sa' wak̄ ton t̄rawasooi ku'nin nan pe. Ipan pe iyekama'po uya 'nokon, utonpa ton, ¹⁶ p̄samoro waraino kon maimu awiri iye't̄r̄ kon pa miri awonsi'ki tanporon kon seri t̄rawaso ya' newonyai'ne' nan ipi' te't̄rawasomato' kon pe maimu awiri niri. ¹⁷ Pori' pe esi'p̄ S̄tipanas, Po'tuna'tos, miri awonsi'ki A'kai'kos uye'sa' a'tai, ap̄ne p̄ra int̄ton kon p̄ra na'ne' t̄r̄'p̄ to' uya. ¹⁸ To' uya uya'kwar̄ to'pan̄'sa' imiri'nokon ni niri. P̄samoro waraino kon ka'pon am̄' esi miri ti'tusan pe.

Iu'mat̄ Pe Ri Miyari Tato'

¹⁹ So'si am̄' Eisa nono awiron kon uya miyari tato' t̄uya'nokon ennoko iyena'nokon. A'kira miri awonsi'ki P̄re'sira ^{††} uya miyari ta ipi'nokon tewan kon apai Itepuru yau, miri kasa ri mari kamoro so'si pi' tam̄rap̄'san to' iw̄' tau uya ta. ²⁰ Tanporon kon ni seri yau te'san man miyari tato' t̄uya'nokon ennoko pi' iyena'nokon. Miyari ka'ti' itonpa kon am̄' pi' wak̄ eseru yau auta'su'ka kon pe.

²¹ Uri, Paar̄ uya miyari tato' menuka uyemiyat̄ ke ri.

²² In̄' uya ri Itepuru i'n̄nka p̄ra iyesei yau—pa'n̄' ri e'nonka miri ipona. Isi'ki ri, Epuru! [§]

²³ Itepuru Sises uya wak̄ nonkasa' nesii ipiyau'nokon.

²⁴ Tanporo ii'n̄nkato' kon uya esi Sises K̄rai yau. Amen. ^{§†}

†† 16:15 1 Koren 1:16 ††† Kiri' maimu yau, P̄ri'sa, t̄ron ni pe P̄re'sira tato' yai. ††† 16:19 Inkup̄'p̄ 18:2 § Isi'ki ri, Epuru!—Arami' maimu yau, Marana'ta—Isi'ki ri, Epuru ta e'kwa pe. §† T̄ron ni imenukasa' ton esi Amen p̄ra si.

2 KOREN

Ekamanin

e'menuka'pɛ sa'man pe kuru so'si Koren pon kon pokon pe tesi a'tai. So'si menpaai pe te'san tonpa ton uya pana' pe kuru Paarɛ ewa'nomato' tɛuya'nokon ku'sa' esi'pɛ, e'tane enpoika iya to' pokon pe ekonekapai kuru te'to' miri awonsi'ki inekamapai iyese eke pe tepori'mato' seri e'ku'sa' a'tai.

Iye'sara'ti yau imenukasa' kareta yau Paarɛ usaurokɛ so'si Koren pon kon pokon pe te'to' pi', i'ri wenai isi pe ipan pe to' eikɛ'pɛ tɛuya to' uya tɛsapema miri awonsi'ki tewa'noma pi' so'si tau ekama iya miri awonsi'ki pori' pe te'to' ekama iya isi pe tesi'pɛ rɛ'pɛ otori'pi era'tin nisa' wini miri awonsi'ki to' pokon pe tekonekasa'. Miri awonsi'ki ipan pe so'si ekama'po iya amɛre'mɛra to' uya itɛto' pe entu'manin nan Kɛri'san amɛ' Isutiya pon kon pika'tito' ike. Iu'matɛ yau'ne Paarɛ esi itekare ekamai' tenno'sa' wapu pe tu'kan kon pen ka'pon amɛ' Koren pon kon i'nairon kon itekare ekamai' enno'sa' kon pe iye'ku'sa' kon namai', Paarɛ pi' ennanin tai'ma.

Iyawon Ekamanin

Ekamanin (1:1-11)

Paarɛ miri awonsi'ki so'si Koren pon (1:12—7:16)

Tɛtɛsen Kɛri'san amɛ' Isutiya pokon iwano' pe (8:1—9:15)

Paarɛ e'to' itekare ekamai' tenno'sa' wapu pe (10:1—13:10)

Iu'matɛ (13:11-13)

1 Paarɛ winipaino, Kɛrai Sises nennoko'pɛ itekare ekamai', Papa eseru poro, miri awonsi'ki Temu'ti, uto'na kon winipaino, †

Papa so'sii Koren pon pona kan, tanporo A'kaya poro te'san wakɛ ton Papa munki amɛ' pokon pe:

² Wakɛ nonkasa' miri awonsi'ki tɛsewankamai' pɛra e'nito' Papa, ukɛipɛnɛ kon miri awonsi'ki Ite'puru Sises Kɛrai winon nesii iyenau'nokon.

Papa, Tanporon A'kwarɛ Ne'nin Esa'

³ Uri'nokon epuru Sises Kɛrai, e'to' itese' pi' Papa miri awonsi'ki Ikɛipɛnɛ, usentu'man nito' kɛipɛnɛ miri awonsi'ki Papa, tanporo a'kwarɛ ne'nin iwano' pe apuripi'to' nesii, ⁴ uya'kwarɛ kon ne'nin tanporon ni mi awiron ni ekamɛn uyepɛ uya uyewankama kon ko-ro'tau, kamoro miri waraino kon ni mari a'kwarɛ ne'to' pe, uya'kwarɛ kon uneporo'pɛ kon Papa wini ke.

⁵ Kɛrai ekota'ma'pɛ i'kwiritɛ uko'manto' kon ya' kasa ri, miri kasa ri mari Kɛrai awiri uya'kwarɛ kon uye'sa' anɛkɛ. ⁶ Mi awiron ni ekamɛn uyepɛ uya ina ewankama yau, aya'kwarɛ kon ne'nin pe iyese, miri awonsi'ki iyepika'tito' kon pe niri; ina a'kwarɛ ne'sa' pe iyese yau, aya'kwarɛ kon uye'sa' pe iyese, tɛuseta'kai' pɛra a'kɛre'tito' nɛpɛ iya ekota'man nito' ina ekota'ma'pɛ ri mari ipi' a'kɛre'ti kon pa. ⁷ Ina e'ku'to' ipi'nokon esi pana' pe, apɛne pɛra ina uya i'tu ina ekota'ma'pɛ yau

ri mari iuye'sa' kon tukai', miri kasa ri ina a'kwarɛ uye'to' yau iuye'sa' kon.

⁸ Auro'kasa' rɛ'pɛ pe pɛra ri iwesi kon i'se pɛra ina man, uto'na ton, sa'man ton yau ina ekota'ma'pɛ pi' Eisa Mɛre'pɛ awo'nan yau'ne. Eke kuru sa'man yau ina esi'pɛ, ina uya a'kɛre'tito' entai ri, tɛuko'mamɛ kon pen ni tukai' enari'ke' ina esi'pɛ. ⁹ Inai ri te'wan kon yau'ne iyeri'to' pe eno'masa' kasa ina usi'tu'pɛ, e'tane seri e'kupɛ'pɛ tɛpi'nokon ni ina uta'si namai' e'tane Papa pi' kuru, iyeri'sa' i'mɛ'sa'kanin. ¹⁰ Ina pa'kasa' iya isi kuru ma'tanɛ'nin apai, miri awonsi'ki ina ri pa'ka iya. Kɛri ri pi' te'ku'to' kon ku'sa' ina uya, miyari ri ina pa'ka iya tukai', ¹¹ iwipɛremato' kon uya ri ina pika'ti korotau. Miri a'tai ri si, tu'kan kon uya tenki tato' oton miri ina iwano' pe † eke pe ri Papa uya wakɛ nonkasa' wenai, tu'kan kon ipɛremato' maimu ei'sa' wenai.

Paarɛ Eseru Usensima'pɛ

¹² Seri si ina utapurito': Ina ewan uya ekama teseru kon ku'sa' ina uya non yau, miri awonsi'ki aya'kiri'nokon ipokon pe ina e'to' iya kuru. Papa winon wakɛ miri awonsi'ki i'napairon yau. Seri ku'sa' ina uya orɛ pu'ketɛ poro pɛra, e'tane Papa uya wakɛ nonkasa' wini. ¹³ Ina uya, i'ri ri imenu inenenɛ kon pen miri awonsi'ki into'ka'nɛkɛnɛ kon pen ke imenuka kon pen. Miri awonsi'ki e'ku'ai', tɛron ni a'tai tanporo ina

† 1:1 Inkupɛ'pɛ 18:1

†† 1:8 1 Koren 15:32 ‡ Tu'ke ri imenukasa' ton uya, iiwano' pe ta.

to'ka'nəkə auya'nokon miri tukai', ¹⁴ seri pe ipə'kə pe ri ina to'ka'nə'sa' auya'nokon e'tane, autapuri kon pa, ina utapurito' oton ipi'nokon na'ne' kasa Itepuru Sises weyu a'tai.

¹⁵ Miri pi' uyenu yau esi ke, wapiya aka'kəranpato' kon pe uya ekoneka'pə asa' ite'kwa iyepika'ti kon pa.

¹⁶ Aka'kəranpato' kon pe uya ekoneka'pə kanan Ma'sitoniya pona uti pe ri miri awonsi'ki ipiya'nokon kanan tenna'poi' Ma'sitoniya apai miri awonsi'ki utito' pe Isutiya pona uyennoko kon pa. ¹⁷ Seri pi' ekonekasa' a'tai, usennakan pe ri pe' ikuu'pə uya? Miri pe pəra kati, ekonekato' kupə uya orə eseru poro, a'sa'tai ri, "Ewai", ewai," miri awonsi'ki, "Kane, kane," tato' pe uya?

¹⁸ E'tane i'napai ri təusauro'to' awiri Papa e'to' kasa, iyanakan kon ina ekareei esi "Ewai" miri awonsi'ki "Kane" pe pen. ¹⁹ Apəne pəra Papa Mumu, Sises Kərai, i'koro'tau'nokon itekareei ekamasa' rə'pə uri miri awonsi'ki Sairas †† miri awonsi'ki Temu'ti nekama'pə, esi'pə pen "Ewai" pe miri awonsi'ki "Kane" pe niri, e'tane iyau "Ewai" pe ri iye'sa'. ²⁰ Tu'ke ri tənku'ton pi' Papa usauro'sa', miripan esi "Ewai" pe'ne ri Kərai yau. Miri wenai iporo "Amen" tasa' uri'nokon uya eke pe Pa-pa kupə pe. ²¹ Papa kuru ri kəri ri asa'ri ri mari pana' pe uri'nokon e'mə'sa'kato' emapu'tisa' iya na'ne' Kərai yau. Uyanənsa' iya 'nokon ni, ²² tiwano' pe e'ni ekamanin a'sisa' iya upona'nokon miri awonsi'ki Ta'kwarə emaikasa' iya uyewan kon ya', emaikasa' pe iye'to' pe, tiwano' pe e'nito' pe i'nai ri təuye'sen eporo ekamanin pe.

²³ Papa ri esi miri uyekamanin pe, imiri'nokon an-ma'tanə'pai pəra esi wenai, Koren pona enna'po pəra ri uye'sa'. ²⁴ Apurito' auya'nokon entai itesa' pe ina esi pen, e'tane imiri'nokon pokon pe ina e'tərawasoma ipori'ma kon pe, apəne pəra apurito' auya'nokon poro pana' pe iye'mə'sa'kasa' kon pi'.

2 Uyeseru koneka'pə uya, təron ni kanan e'ne' pe ri iku'to' kon pe aka'kəranpa uya 'nokon namai'. ² Apəne pəra ipokoitanə'sa' uya 'nokon pe iyesei yau, inə' e'ku'sa' upori'manin pe, e'tane imiri'nokon niken unpokoitanəkə'san. ³ Imenuka'pə uya na'ne' kasa imenuka'pə uya, uye'sa' a'tai isewankamasa' pe esi namai' upori'manin nan pe ri e'pains kon wini. Uyenu yau tanporo iwesi'pə kon tanporo pori' pe e'to' yau iwesi kon pa. ⁴ Imenuka'pə uya 'nokon, ipan pe usewankama miri awonsi'ki upokoitato' apai uyewan yau, miri awonsi'ki eke pe ri uyenu ku'ma tenno'se, ipokoitanə'nin kon pe pen e'tane i'tu kon pa, uyewan yau ipan pe ii'nənka uya 'nokon.

Təmakooikenan Pi' Usentu'man

⁵ Inə' uya ri upokoitan emapu'tisa' yau, upokoitanə'sa' iya pəra man tanporo ipokoitanə'sa' iya 'nokon na'ne' kasa, siya kuru pəra ri—ipən pe kuru təusauro'se pəra ri. ⁶ Ikota'mato' ike pe tu'kan kon kuru ri imiri'nokon nətə'pə nesii eke pe ri ipona.

† 1:16 Inkupə'pə 19:21 †† Kiri' Sirəpanas, Sairas tato' təron ni pe. ‡ 1:19 Inkupə'pə 18:5

⁷ E'tane ru'ku nin, ipi' isentu'mati', miri awonsi'ki iya'kwarə ne'to' auya'nokon pe iyesei, ipan pe ipokoita-to' uya eno'ma namai' itentai. ⁸ Miri pi' si iku'ti' ta uya seri ipi'nokon, i'nənka'ka'ti' kanan. ⁹ Imenukasa' uya 'nokon na'ne' esi ii'tuto' kon pe' moronka auya'nokon tanporon awiri ri pe' iwesi kon ta uya wenai. ¹⁰ Inə' ri pi' iusentu'ma kon yau, uri ri niri usentu'ma miri ipi'. Inə' pi' ri usentu'masa'—moro ipi' usentu'man nito' e'sa' yau—usentu'masa' miri ipi' Kərai enu airi ipikiri'nokon, ¹¹ Se'tan †† ena namai' uyentai'nokon, apəne pəra uri'nokon uya tənku'pə pi' iye'ku'to' i'tu pəra iyesei pen.

Emenna' Ekonekan Nito' Tərawasomanin Nan

¹² Utisa' a'tai si Tərowas pona Kərai ekareei ekamase'na, eporo'pə uya Itepuru uya məra'ta a'kokasa' esi'pə uiwano' pe, ††¹³ usewankaman pi' ri esi'pə, apəne pəra utonpa Tai'tas eposa' uya pəra iyesei pi' miri yau. Miri pi' si, "iisiri, utiyai'," ta'pə uya miri to' pi', miri awonsi'ki uti'pə Ma'sitoniya pona.

¹⁴ E'tane tenki ta uya Papa pi', uyanin kon ye' inke ri Sises Kərai yau itentai ina enasa' utito' yau, miri awonsi'ki uri'nokon poro iye'ta'nəkə mi awiri ri i'tuto' kitun.

¹⁵ Apəne pəra Papa pona ina esi Kərai na'po'nənəkə'san pe təkui'nənsan pe kamoro iyepika'tisa' kon miri awonsi'ki uma'tan pi' na'ne' nan koro'tawon kon. ¹⁶ Təron kon pona iki pe e'ni'nokon, iyeri'sa' ukitasa' kitun ke; təron kon pona uko'man nito' a'po'nənəkə pe e'ni'nokon. Inə' ken si nai seri tərawaso kaisa ri? ¹⁷ Tu'ke te'sen kasa pəra ri, Papa maimu kə'pə'poma pi' ina esi pen. Miri kasa pen nin, Kərai yau ina usaurokə Papa rau wakə pe Papa nennoko'san kon ka'pon amə' pe.

3 Utapurin pi' kanan pe' ina epiya'ti seri? Miri pe pəra kati təron kon ka'pon amə' kasa, imenukasa' kareta i'se ina esi ina ekamanin ipi'nokon miri pe pəra ipiyapai'nokon? ² Imiri'nokon ni kamoro imenukasa' ton kareta amə', imenukasa' ton ina ewan pi', ti'tusan miri awonsi'ki tanporon kon ni nenenə ton imenu.

³ Enpoika auya'nokon imenukasa' kareta Kərai winon pe iwesi kon, ina e'tərawasomasa' otori'san, imenukasa' pen paru ke pen e'tane Papa təkə'mansen A'kwarə ke, ti' konekasa' iyapon pi' pen e'tane ka'pon amə' ewan ton esi iyapon pe. ††

⁴ Seri waraino en yau e'nito' esi ina iwano' pe Kərai poro Papa rau. ⁵ Tiwano' kon pe seri kupə ina uya ta pen, e'tane Papa wini iku'to' ina uya ike uyepə.

⁶ Ina ku'sa' iya apiyo' pe emenna' pe ekonekan nito' tərawasomanin nan pe, imenukasa' kareta pen e'tane Iya'kwarə; apəne pəra imenukasa' kareta uya iwini, e'tane Iya'kwarə uya uko'man nito' tərə. †††

Emenna' Ekonekan Nito' A'kwarii

⁷ Penaro' iteseru, uma'tan ni ne'nin, e'menukasa' ti' pi' uye'sa' pe iyesei yau Esuwerə amə' uya, inke tenu

†† Se'tan—Makoi ese' isakon, Papa eseru ewaruma'tinin ta e'kwa pe. †† 2:12 Inkupə'pə 20:1 ††† 3:3 E'sotas 24:12; Isere-maya 31:33; Isi'kiyerə 11:19; 36:26 ††† 3:6 Iseremaya 31:31

kon tətəse Mosi' enpitə namai' apəne pəra a'kwa pe iyese pi' iyenpuru'na tane ri. ¹⁸ Miri entai pe' a'kwa pe Iya'kwarə eseru esi pen mi? ⁹ Penaro' iteseru ka'pon ni uma'ta ku'nin uye'sa' yau a'kwa pe, miri entai a'kwa pe ipokena' pe e'nito' ne'nin esi! ¹⁰ A'kwa pe iye'sa' rə'pə esi eke pe iku'to' ipikiri pəra, apəne pəra eke kuru emenna' iteseru a'kwa uye'sa' pi'. ¹¹ Miri awonsi'ki tenpuru'nasen uye'sa' pe iyese yau a'kwa pe, miri entai ri nin təkukomansen a'kwa esi miri.

¹² Miri pe iyese pi', miri warai e'ku'nito' esi pi', ipan pe enari'məra e'ni. ¹³ Mosi' kasa e'ni pen, temə' nipontinin iwon ke Esuwerə amə' uya enkena' pe iye'sa' enpuru'na ene namai'. ¹⁴ E'tane to' usenuminkato' ena'pə i'tunin ye' pe pəra ri, apəne pəra seri wəi pə'kə pona miri ri iwon esi moro ri, penaro' ekonekan nisa' rə'pə usekama a'tai. Itamasa' pəra ri iyese, apəne pəra Kərai yau riken iyemo'kato' esi. ¹⁵ Seri wəi pə'kə pona ri Papa nənnonka'pə main Mosi' poro usekama a'tai, iwon uya ri to' ewan ton niponti. ¹⁶ E'tane inə' ri era'ti a'tai Itepuru winikəi', iwon nin si emo'ka. ¹⁷ Miri si Itepuru esi Iya'kwarə pe, miri awonsi'ki Itepuru A'kwarə na'ne airi imo'kasa' pe e'ni. ¹⁸ Miri awonsi'ki tanporo uri'nokon, itemə' iwonkasa' ton uya Itepuru a'kwarii ri a'kwarə'pə enpoika, usensimasa' ikasa miyari ri a'kwa pe enan nito' ke, təuye'sen Itepuru wini, Iya'kwarə pe si na'ne'.

Mamin İni Pun Ka'sa' Wai Yawon

4 Miri pe iyese pi', Papa isentu'kena' pe tesi ke ina repasa' iya tərawasə ke ina uya iku'to' pe, miri pi' si ina uya inonka pəra iyese. ² Ina uya mi airi tanporo ama'aino miri awonsi'ki iri piyi'nə'nin nonkasa'; kasi awiri ina esi pen. Miri pe pəra Papa Maimu kupə ina uya pen kasi ye' pe, miri pe pəra nin, i'nairon ekama pi' ina e'təsa' tanporon kon ka'pon amə' ewan ya' Papa enu yau. ³ İri pe pəra ina ekareei e'niponti pe iyese yau, iye'niponti kamoro təuma'tasan pona. ⁴ Papa pe te'ku'sen, seri a'taino kon e'to' itese' pi' uya apurinin nan pen usenuminkato' enku'nanə'sa', to' uya itekare weyu ene namai' Kərai ku'to' eke pe ipi', Papa pe te'sen. ⁵ Apəne pəra tekareei kon ekama ina uya pen, e'tane Sises Kərai Itepuru pe, ina nin si ipoitəra kon pe Sises uriya'. ⁶ Apəne pəra Papa, "Tiwı a'kwa ne'weiti ewarupi apai," ⁷ tawon nə'pə uya təweyu e'weiti'to' pe iku'sa' uyewan kon yau uwei'tinin kon pe eke pe Papa ku'to' i'tunin pe e'nito' kon pe Kərai emə' yau.

⁷ E'tane seri mamin esa' pe ina esi ini pun ka'sa' wai yau enpoikanin pe seri tanporon ni entaino merunti esi Papa winon pe, ina winon pe pəra. ⁸ Ina pona ekamən nəye'an sen wini'ne ri, e'tane ina ma'tanə'sa' iya pəra ri iyese; enpikaimapi'sa' pe, e'tane miri pi' ina enari'nənsa' pəra ri; ⁹ təkota'masen pe ri, e'tane inonkasa' pe pəra ri; iwisa' uta'mo'kasa' pe, e'tane ima'tanə'sa' pe pəra ri. ¹⁰ Tiwiri ri ina pun esi Sises uma'ta'pə ekamanin ye' pe ri, iko'manto' usenpoikato' pe ri mari ina uko'manto' yau. ¹¹ Apəne pəra ina nuri-

nan kon esi tətəsan pe tiwiri ri uma'tan nito' ya' Sises Kərai uriya', iko'manto' usenpoikato' pe təuma'tasen ina pun yau. ¹² Miri kasa si, uma'tan nito' e'tərawasoma ina yau, e'tane uko'man nito' e'tərawasoma ayau'nokon.

¹³ Iye'menukasa': "Apurisa' uya; miri pe iyese pi', us-auro'sa'," ¹⁴ tukai'. Miri ri apurito' iya'kwarə pe ina uya ri mari apuri, miri pi' ina usaurokə, ¹⁴ apəne pəra ina uya i'tu kəri ri ri Itepuru i'mə'sa'kanin nə'pə iyerikə'pə yapai uya ri mari ina i'mə'sa'ka Sises pokon pe, miri-pan uya ina tərə imiri'nokon pokon pe təpiya'. ¹⁵ Tanporo seri esi iiwano' kon pe ri, wakə nonkasa' uya miyari ri ka'pon amə' eporo uya, uya tenki tato' ku'to' pe eke pe itentai, eke pe Papa ku'to' iwano' pe.

¹⁶ Miri pe iyese pi', ina uya inonka pen. Kipo'po ina a'mota tane, e'tane ti'nau'nokon ina ena emenna' pe wəi kaisari ri. ¹⁷ Apəne pəra usewankaman nito' esi mara ri miri awonsi'ki aka'nero' pe ri, miripan uya konekan eke pe e'nito', aka'nero' pen eponin pe eke pe ri miri ton entai. ¹⁸ Miri wenai, tenu kon təsa' ina uya tensen pi' pen, e'tane tensen pen pi'. Apəne pəra tensen esi aka'nero' pe ri, e'tane tensen pen esi inkero' pe ri.

Epən Pon Uiwə' Kon

5 Seri si i'tu'nokon, seri non po e'ni'nokon iwə', upun kon, ta'porin kasa te'sen uma'tasa' pe iyese yau, uiwə' kon esi miri Papa winon, inkero' nin uiwə' kon Epən pon, ka'pon emiyatə ke amisa' pen. ² Miri koro'tau ri, a'nən ni pi' e'ni, Epən pon uiwə' kon ke upon-tikapə kon i'se, ³ epontin nisa' a'tai ipon pəra eporon pen ni. ⁴ Seri si ta'porin tau e'ni koro'tau, a'nən ni, iwari'sa'tisa' kon pe e'ni, apəne pəra uponka kon i'se pəra e'ni wenai e'tane uponti kon i'se e'ni Epən pon uiwə' kon ke, təuma'tasen pe te'sen usenko'masa' e'to' pe uko'man nito' ike ke. ⁵ Papa si kəri ri uka'nin nə'pə kon serito' pe, miripan uya urepasa' kon Ita'kwarə ke emaikasa' pe, təuye'ton e'ma takan pe.

⁶ Miri pe iyese pi', uyenu kon yawon kon ni uri'nokon miri awonsi'ki i'tu'nokon upun kon yau e'ni'nokon a'tai, Itepuru piyau pəra ri e'ni'nokon. ⁷ Uko'man ni'nokon seri apurito' wini, ene wini pen. ⁸ Uyenu kon awon kon uri'nokon, ta uya, miripan e'ni'nokon upun kon yau e'pai pəra Itepuru piyau riken e'pai. ⁹ Uyese kon nin si esi inpori'mapai te'sen pe, upun kon yau e'ni yau ri miri pe pəra ipiyapai ri e'ni yau. ¹⁰ Apəne pəra usenpoikan nito' oton kon Kərai uya eseru aimenkato' apon rakəi', ukaisari'nokon uneporonə kon epose'na un-kupə'pə kon pikiri upun kon yau e'ni'nokon koro'tau, wakə ri miri pe pəra iri ri. ¹¹

İpokon Pe Ekonekan Tərawasooi

¹¹ Miri si'kiri Itepuru pi' enari'nən ni i'tu'nokon ke, ka'pon amə' nin si anra'tipai e'ni. E'ni na'ne'nokon esi tense ri Papa pona, miri awonsi'ki e'ku'ai' tense ri niri iyese e'pai man iyewan kon yau. ¹² İyena'nokon kanan

† 3:7 E'sotas 34:29 †† 3:13 E'sotas 34:33 † 3:16 E'sotas 34:34 †† Iseneses 1:3

‡‡ Eren 116:10 (LXX) ††† 5:10 Ron 14:10

e'tapai ina esi pen, e'tane ina pi' tautapurisen pe iwesi kon pa, kamoro tensen pi' ewan yawon pen ni pi' tautapurisan ei'nin nan pe iwesi kon pa. ¹³ I'pai itano'masa' pe ina esi yau, Papa iwano' pe iyese miri; wakɛ pe ina i'pai esi yau, i'iwano' kon pe iyese miri. ¹⁴ Apɛne pɛra Kɛrai usi'nɛnkato' uya ina a'kwarɛka pe ri iyese, apɛne pɛra ina uya apuri tikin nan ni eriku'pɛ tanporon kon iwano' pe, miri pi' si tanporon kon ni eriku'pɛ. ¹⁵ Tanporon kon iwano' pe iyeriku'pɛ kamoro si nɛko'manyai'ne' nan uko'mamɛ namai' tiwano' kon pe, e'tane kɛri tiwano' kon pe iyeri'sa' rɛ'pɛ, miri awonsi'ki iye'mɛ'sa'kaka'sa' rɛ'pɛ kanan iwano' pe. ¹⁶ Seri awonsi'ki nin si, ka'pon pi' ina usenuminkato' pɛra iyese miri non pon pe e'ni eseru yau. Seri kasa ri Kɛrai pi' ina usenuminka'pɛ ri e'tane pena, seri pe miri kupɛ ina uya pen. ¹⁷ Inɛ' ri esi yau Kɛrai iwano' pe, emenna' pe ika'sa' pe iyese miri; penaro' uti'pɛ, emenna' uye'sa'! ¹⁸ Tanporo seri ton esi Papa winon pe, tɛwinikɛi' ukonekanin nɛ'pɛ kon Kɛrai poro miri awonsi'ki tɛpokon pe tɛron kon konekato' pe utɛrawasooi kon ke urepasa' iya 'nokon; ¹⁹ Papa esi'pɛ tɛpokon pe orɛ ekoneka i'se Kɛrai yau, ka'pon amɛ' pi' tɛmakooi ke to' esi tukai' pɛra. Miripan uya tɛpokon pe ekonekan ekareei nonkasa' ina ena'. ²⁰ Ina nin si esi seri Kɛrai nennoko'san pe tɛpe ri, Papa uya iyekama'posa' kon kuru ina poro. Ina uya kuru iyekama'po kon ipan pe Kɛrai iwano' pe: Papa pokon pe ekonekaka'ti'. ²¹ Papa uya tɛmakooikenan pen ni kuu'pɛ makoi pe † uiwano' kon pe, Papa e'to' ipokena' pe eponin nan pe ekonekan nito' kon pe ipokon pe.

6 Papa pokon pe a'samɛtɛ yau te'tɛrawasomasan pe ina esi pi' ina uya kuru iyekama'po kon, wakɛ nonkasa' Papa uya na'ne' anɛnsa' auya'nokon esi namai' notɛn pe. ² Apɛne pɛra ta iya, "Wakɛ pe e'to' weyu a'tai iyeta'pɛ uya, miri awonsi'ki epika'tin weyu a'tai ipika'ti'pɛ uya," †† ta iya. Apana'ti uya 'nokon, seri kuru si seri wakɛ pe Papa e'to' weyu, seri pe kuru si man epika'tin weyu pe.

Sa'man Yau Paarɛ E'to'

³ Inɛ' e'ma ta' ri uta'mo'kan nito' ri tɛrɛ ina uya pɛra man, ina tɛrawasooi sapema namai'. ⁴ E'tane nin, tanporon yau ri Papa poitorɛ ton pe ina usenpoika: sa'man ni; isi ri moronka pi', ewankamanin ni miri awonsi'ki aimerunpanin ni moronka ina uya; ⁵ ari'po'pi'nito', pariki'si ta' a'sin nito' miri awonsi'ki anpisin usewa'noma koro'tau ri; sa'man pe e'tɛrawasoman pi', e'nɛnpai e'ni tane e'nɛn ni pɛra miri awonsi'ki iwan pe. ⁶ Se ton moronka ina uya, wakɛ pe kuru ina e'to' yau, ito'ka'nɛkɛ yau, tɛusetaka'kai' pɛra e'nito' yau, miri awonsi'ki mannɛ' pe e'nito' yau; Wakɛ A'kwarɛ yau miri awonsi'ki i'nai ri usi'nɛnkan nito' yau; ⁷ i'nairon main yau miri awonsi'ki Papa meruntirɛ yau; ipoken ina e'to' esi ina epaai pe tanporon yau ri, siyauya'ne ri; ⁸ eke pe ina ku'to' wini miri awonsi'ki ina nama pɛra ina e'to' wini, ina apuripi'to' wini miri awon-

† makoi pe; miri pe pɛra, makoi e'mato' ike pe †† Aisaya 49:8 ‡ 6:5 Inkupɛ'pɛ 16:23

si'ki ina pona eno'ma wini; i'nairon pe, e'tane kasi ye' tato' ipi' ton pe. ⁹ Se ton moronka ina uya, ti'tusan ye', e'tane ti'tusan ye' pen kasa; eri'ni pi', miri ri e'tane ina ri uko'mamɛ; ari'po'pi'sa' pe, e'tane iyeri'sa' pe pɛra; ¹⁰ tewankono'mai', e'tane tiwiri ri pori' pe; entu'ma', e'tane tu'kan kon ni kupɛ pi' imaminke' pe; i'ri esa' pe pɛra ri, e'tane tanporon ni esa' pe.

¹¹ Tɛwapu'tii' pɛra ri ina uya ayauro'kasa' kon man, Koren pon kon, ina uya ri niri tewan kon a'kokasa' eke pe iyena'nokon. ¹² Ina uya ri i'nɛnkato' tɛuya'nokon enkurunpa pen ipiyapai'nokon, e'tane imiri'nokon uya nin ina i'nɛnkato' auya'nokon enkurunpa miri ina piyapai. ¹³ Umunki amɛ' pe kuru, ayauro'ka uya 'nokon seri, miri entakanoma pe, iyewan kon a'kokati' eke pe ri mari.

Apurinin Nan Pen Pokon Pe Ke'pɛmɛkantɛu

¹⁴ Apurinin nan pen pokon pe a'samɛtɛ ya' ke'pɛmɛkantɛu. I'ri kasa ipoken e'nito' nesii'no isi'kaisa ri iri pe e'nito' pokon pe? Miri pe pɛra, nai kasa a'kwa esi isi'kaisa ri ewarupi pokon pe? ¹⁵ I'ri kasa pori' pe Kɛrai nesii'no Periyarɛ †† pokon pe? I'ri kasa apurinin miri awonsi'ki apurinin pen nesii'no isi'kaisa ri? ¹⁶ I'ri kasa iseseru yau Papa ena' use'man nito', ipɛreman nito' iwɛ' nesii'no papa tato' pe ika'sa' pokon pe? Apɛne pɛra uri'nokon esi nurinan Papa ena' use'man nito', ipɛreman nito' iwɛ' pe, Papa uya tasa' na'ne' kasa ri, "To' piyau uko'mamɛ miri, to' koro'tau ri usari, to' e'to' itese' pi' pe ri esi, miripan kon esi umunki pe ri." ††

¹⁷ "Miri pe iyese pi', to' koro'tapai epa'kati', tɛpona ri enati',

ta Itepuru uya.

Iri ri kɛsa'pi'pi'tɛu,

miri a'tai ayanɛmɛ uya 'nokon." †††

¹⁸ "I'kɛirɛnɛ kon pe e'to' pe,

miri a'tai umunki amɛ' pe, uyensi ton pe iwe'to' kon pe,

ta Itepuru merunti pe kuru te'sen uya," †††
tasa'.

7 Seri ton si iku'to' pe usauro'nisa' eposa'nokon pi', utonpa ton amɛ' rɛ'kwi, ekorɛkanpai'nokon tanporon iri ton apai upun kon miri awonsi'ki uya'kwarɛ kon ma'tanɛ'sa' iya na'ne', miri awonsi'ki miyari'nokon wakɛ pe e'nito' ya' Papa tɛnamai' e'nito' wini.

Paarɛ E'to' Pori' Pe

² Iyewan kon yau ina pata oton inkonekati'. Inɛ' ri ku'sa' ina uya pɛra man ipoken pɛra, inɛ' ri ma'tanɛ'sa' ina uya pɛra man, inɛ' pi' ri ina usenakasa' pɛra man. ³ Iyeno'ma kon pe seri ta uya pen; wapiya takaa'pɛ uya apata kon ni esi ina ewan yau, i'iwano' kon pe ri ina uko'mamɛ miri awonsi'ki ina ri uma'ta ipokon pe. ⁴ Uyenu yau kuru ri iwesi kon; mi pe

†† Periyarɛ, Kiri' maimu yau ese' Sepan ni ta e'kwa, Makoi ese' tonpa. †† Ripaiti'kas 26:12; Iseremaya 32:38; Isi'kiyerɛ 37:27; 1 Koren 3:16; 6:19. ††† Aisaya 52:11; Isi'kiyerɛ 20:34, 41 ††† 2 Sanwerɛ 7:8, 14; 1 Kɛrono'kurus 17:13; Aisaya 43:6; Iseremaya 31:9.

kuru ukupꞀ auya'nokon. Eke pe kuru upori'ma auya'nokon; tanporon ni ina ewankamanin yau pori' pe e'to' ri anꞀkꞀ.

⁵ ApꞀne pꞀra ina utisa' a'tai Ma'sitoniya pona, ina pun umoronka'to' a'tai pꞀra ri iyessi'pꞀ, ina ewankamanin esi'pꞀ sen wini'ne ri—kipo'po ina ewa'noma miri awonsi'ki enari'nꞀn ni ina yau. ¹⁶ E'tane Papa iseno'masa' ri a'kwarꞀ wannꞀ ne'nin uya ina a'kwarꞀ ne'sa' Tai'tas tenno'se, ⁷ iyepꞀ uya riken pen e'tane iya'kwarꞀ ne'sa' auya'nokon ke ri niri. Ina pi' ekama'pꞀ iya, upi' iusentu'mato' kon, ipan pe iupokoita kon, upi-ka'ti pi' a'ne' pe iwe'to' kon, miri uya miyari ri eke pe pori' pe e'to' pe uku'to' pe.

⁸ I'ri pe pꞀra pokoi pe ukaretaai unennoko'pꞀ uya iku'sa' kon e'tane, aiko ta uya pen ni. Aiko ta'pꞀ uya ri e'tane—ene uya ukaretaai uya e'ne' pe iku'sa' kon, e'tane aka'ne' pe ri— ⁹ e'tane nin si seri si pori' pe esi, pokoi pe iku'sa' kon pi' pen e'tane ipokooi kon uya iyera'ti kon ku'sa' pi' amakooi kon apai. Iusewankama'pꞀ kon Papa iwano' pe ri miri pi' ina wini ri e'ne' pe iye-na'pꞀ kon pen ni. ¹⁰ Papa uya tasa' kasa upokoitan nisa' uya era'tin kupꞀ, epika'tin nito' winikui' arin ni iya. Miri pi' usewankamanin pen, e'tane seri non pon kon pe upokoitan nito' uya uma'tan nito' nepꞀ. ¹¹ Enti' seri Papa uya tasa' kasa ipan pe pokoi pe e'nito' uya iku'sa' kon: temetarunsan pe pꞀra, inke pꞀra ipoken ku'nin pe tꞀusenpoikasen pe, tꞀusakorotasen pe ekamꞀra iku'sa' kon pi', tetꞀipi'san pe, tꞀusi'nꞀnkasan pe, tꞀusewankamasan pe, miri awonsi'ki iye'kamasan kon isi'kaisa ri iye'kupꞀ ene kon pa. Tanporon yau ri wakꞀ pe iwesi kon tukai' iusi'tu kon seri ton yau. ¹² Miri pi' si imenukasa' uya 'nokon ni e'tane ipokena' pen ku'nin nꞀ'pꞀ pi' pen ni, e'ne' pe iku'sa' kon pi' ri niri pen, e'tane Papa rau iwano' kon pe iusene kon pa, wakꞀ pe kuru ina pi' iye'tusa' kon. ¹³ Seri ton uya ri ina pori'ma.

Ina epori'mapi'to' piriku' pe ri, ina esi'pꞀ pori' pe, Tai'tas esi pori' pe tense, apꞀne pꞀra imiri'nokon uya ipika'tisa' wakꞀ pe itewan ku'sa' ke. ¹⁴ Ipi' ipi'nokon utapurito' kuu'pꞀ uya, miripan upiyi'nꞀsa' auya'nokon pꞀra iyessi. E'tane tanporon ni ekamasa' na'ne' ipi'nokon esi'pꞀ i'nairi ikasa ri, miripan si ipi'nokon utapurin nisa' Tai'tas pi' usi'tusa' i'nairi ri niri. ¹⁵ Miri awonsi'ki ii'nꞀnkato' iya 'nokon esi miyari ri eke pe, tenu yau ikupꞀ tꞀuya'nokon a'tai main awiri iwesi'pꞀ kon, Tai'tas ereutanꞀkꞀ'pꞀ auya'nokon, eke pe inamoto' auya'nokon ke, inku'pai iwesi kon pi'. ¹⁶ Epori'mayai' mararon pe pꞀra uyenu yau ikupꞀ uya 'nokon pe iyessi pi'.

AmꞀre'mꞀra E'nito' Pe Pori'man

8 Miri awonsi'ki seri pe si utonpa ton i'tu auya'nokon i'se ina esi wakꞀ nonkasa' Papa uya na'ne' Ma'sitoniya pon so'si ton ena' intꞀrꞀ'pꞀ pi'. ² Isi ton kuru i'tupi'nito' apai, eke ri to' epori'mato' anꞀ'sa' miri awonsi'ki ipan ni itimamin pꞀra to' e'to' ena'pꞀ amꞀre'mꞀra e'nito' yau imaminkena' pe. ³ ApꞀne pꞀra

† 7:5 2 Koren 2:13

ekama uya to' uya itꞀrꞀ'pꞀ eke pe kuru ri itꞀto' tꞀuya'nokon kaisa ri, miri awonsi'ki itꞀto' tꞀuya'nokon entai kuru ri niri. Tanporo kuru tiwano' kon pe, ⁴ inke pꞀra ina pi' to' uta'kwarꞀka'pꞀ wakꞀ ton pika'tikapꞀ pi' seri e'repan nito' yau. ^{†5} Miri awonsi'ki ina e'to' itenu'pikiri kasa pꞀra to' uya ikupꞀ'pꞀ pen, e'tane wapiya Itepuru ena' to' e'tꞀrꞀ'pꞀ tiwano' kon pe miri tꞀpo ina ena', Papa eseru awiri tesi kon ekamanin pe. ⁶ Miri pi' Tai'tas enuti'pꞀ ina uya, wapiya isara'tisa' iya pi' ri, imiri'nokon iwano' pe niri iu'ma'to' ya' ine'to' pe iya, seri wakꞀ nonkasa' nꞀkupꞀnꞀ. ⁷ E'tane tanporon ni kupꞀ auya'nokon pi' inkupꞀnꞀ kon yau wakꞀ pe—apurito' auya'nokon yau, ausauro'to' kon yau, i'tu-to' auya'nokon yau, inku'pai e'nito' enuka'nꞀ'sa' pe, miri awonsi'ki ina i'nꞀnka auya'nokon yau †—enti' kanan seri e'repan nito' kupꞀ auya'nokon wakꞀ nonkasa' yau.

⁸ Ayapiyo'ma uya 'nokon pen ni e'tane i'nairon iusi'nꞀnkato' kon i'tupitꞀ i'se esi, tꞀron kon e'to' inku'pai kaisa ri ti'tui'. ⁹ ApꞀne pꞀra i'tu auya'nokon, uyepuru kon Sises KꞀrai uya wakꞀ nonkasa' miri imaminkena' pe ri esii'ma, miri ri e'tane iwenai'nokon entu'ma' iyena'pꞀ, entu'ma' iyenasan wini imaminkena' pe iyena kon pa. ¹⁰ NꞀtitaine' wꞀpiya yau imiri'nokon esi'pꞀ iwapiya itꞀnin pe riken pen e'tane inku'pai niri iwesi'pꞀ kon. Seri si apanamato' uya 'nokon wakꞀ pe kuru te'sen iwano' kon pe seri yau. ¹¹ Seri si tꞀrawaso i'ma'kati', miri si inku'pai iwe'to' kon uya iu'ma'to' uya enpoikato' pe inku'pai iwe'to' kon awiri. ¹² ApꞀne pꞀra miri yau inku'pai iwe'to' kon esi yau, iye'repato' kon esi tapurisen pe ri ipiyau'nokon na'ne' awiri, ipiyau'nokon pꞀra na'ne' awiri pen.

¹³ Ina e'to' i'se esi pen tꞀron kon pika'tii'ma sa'man pe ikupꞀ kon pi', e'tane isi'kaisa ri e'nito' e'to' pe. ¹⁴ Seri pe kuru eke pe ipiyau'nokon na'ne' uya ipan pe i'se to' e'to' ke to' pika'ti, miri enta' eke pe to' piyau te'sen uya ipan pe i'se iwe'to' kon ke ipika'ti kon. Miri a'tai nin si isi'kaisa ri iwe'to' oton kon miri, ¹⁵ iye'menukasa' na'ne' kasa: "KꞀri eke pe amꞀranꞀ'nin nꞀ'pꞀ piyau eke pe kuru pꞀra iyessi, miri awonsi'ki kꞀri aiko pe amꞀranꞀ'nin nꞀ'pꞀ piyau aiko pe iyessi pen," †† tawon.

Tai'tas Ennoko'pꞀ Koren Pona

¹⁶ Papa pi' tenki ta uya usewankamato' ri mari ipi'nokon emaikanin nꞀ'pꞀ pi' Tai'tas ewan ya'. ¹⁷ Ina nekama'ponꞀ pi' riken Tai'tas epori'ma'pꞀ pen e'tane ipiya'nokon itipai te'to' kuru pokon pe miri awonsi'ki tiwano' pe ri. ¹⁸ Miri awonsi'ki tꞀtonpa kon niri ennoko pi' ina man iya'kiri tanporo so'si amꞀ' napuripitꞀnꞀ wakꞀ itekare pi' iye'tꞀrawasoma pi'. ¹⁹ Miri entai kuru, so'si amꞀ' uya anꞀnsa' ina tonpa pe itito' pe tꞀtꞀusen ari ina uya koro'tau ina nꞀtꞀrꞀnꞀ Itepuru nama tꞀuya'nokon pe miri awonsi'ki ipan pe epika'tipai ina e'to' enpoikanin pe.

²⁰ E'sapeman nito' pꞀra iye'to' pe ikupꞀ i'se ina esi, eke tꞀtꞀusen pe tꞀron kon nꞀtꞀrꞀ'pꞀ tꞀrawasoma

†† 8:4 Ron 15:26 † TꞀron ni imenukasa' uya, ii'nꞀnka uya 'nokon yau, tawon esi. †† E'sotas 16:18

eseru. ²¹ Ipoken te'sen kupu pi' e'pai ina esi, Itepuru enu yau riken pen, e'tane ka'pon amu' enu yau ri niri. †

²² Miri pona, to' a'kiri tatonpa kon ennoko pi' ina man; tu'kan wini ri inku'paina pe isenpoikasa', miri awonsi'ki miri entai ri apune para eke pe kuru itenu yau iwesi kon. ²³ Tai'tas nin si esi miri uisakon, miri awonsi'ki e'tarawasoma tonpa pe i'koro'tau'nokon; taron kon ina tonpa ton natiyai'ne' nan nin si esi miri so'si amu' maimu ekamanin pe miri awonsi'ki Kurai nama pe. ²⁴ Miri pe iyese pi', ipan pe to' i'nunkati' ipi'nokon ina utapurito' enpoika pe tanporo so'si ton uya ento' pe.

9 Imenukato' uya 'nokon iwenai para ri man seri waku ton pika'tito' pi'. ² Apune para ipan pe epika'tipai iwe'to' kon i'tu uya, miri awonsi'ki miri pi' Ma'sitoniya pon kon pi' utapurin pi' e'sa', to' auro'ka pi' natitane' wai'piya si'kiri itaru pi' imiri'nokon A'kaya pon kon ekonekasa' esi'pu, miri awonsi'ki tu'kan kon tarunkasa' auya'nokon inku'pai iwe'to' kon wini iku'nin pe, tukai'. ³ E'tane pasamoro ina tonpa ton senno'ai' seri eseru yau ipi'nokon ina utapurito' esi namai' a'ta pe ri, e'tane tekonekai' iwesi kon pa, ta'pu uya na'ne' kasa. ⁴ Apune para inu' ri Ma'sitoniya pon ni uye'sa' pe iyese yau uya'kiri miri awonsi'ki iyekonekasa' pe para iyeporo kon pe iyese a'tai, ina ri ipiyitu—imiri'nokon kuru ri niri ipiyitu—apune para ina uya ayapurisa' kon pi'. ⁵ Miri pi' pasamoro utonpa ton enuti pi' usenuminka'pu to' uya aka'kuranpato' kon pe, pena iwapiya pari miri awonsi'ki ekonekan nito' ton i'ma'kase'na amure'mura intarunu kon ta'pu auya'nokon nu'pu tunin pe. Miri a'tai, iyekonekasa' pe iwe'to' kon pe enpoikanin pe, intarunu kon esi aya'kwarakasa' kon pe para.

Amure'mura E'pin Ni

⁶ Iyenu kon yau seri iku'ti': Inu' ri mara ipinnin uya mara ri eporo, miri awonsi'ki inu' ri amure'mura ipinnin uya amure'mura ri eporo. ⁷ Tukaisari'nokon to' natu'rai tewan kon yau itato' pe tuya'nokon te'ku'sa' kon poro, intapai para esii'ma pen miri pe para e'kosonkosonmai'ma pen. Papa uya pori' pe esii'ma itenin i'nunka. ⁸ Miri awonsi'ki Papa uya wak u nonkasa' kupu miri eke pe ipona'nokon, tu'kan yau ri tiwiri ri, tanporon esa' pe i'se iwe'to' kon eke pe ri, tanporon wak tarawasos yau eporo auya'nokon miri.

⁹ Iye'menukasa' na'ne' kasa:

"Tuntarunu ta'nu'sa' iya mi poro ri entu'manin nan ena';

ipoken iko'manto' esi moro inke ri," †† tawon. ¹⁰ Kuri ipinnin repanin itena'pi ke ite' pe miri awonsi'ki kiyari pe paretu ke, uya ri mari itaru miripan uya eke pe ite' amaranuku pa ikupu, miri awonsi'ki ipoken iwe'sa' ru'pu anumu kupu eke pe. ¹¹ Tanporon yau ri imaminke' pe iyena kon pa iku'to' kon oton, tiwiri ri amure'mura te'repasen pe iwesi kon pa, miri awonsi'ki ina awiri iye'repato' kon uya tenki tato' Papa pi' emapu'tito' pe.

¹² Seri epika'tin nito' maku'atui'ne' uya riken Papa munki amu' repa pen e'tane eke pe iyanuku tenki tato' to' uya Papa pi' usenpoika. ¹³ Apune para tarawasos maku'atui'ne' uya iyenpoikasa' kon pi' ka'pon amu' uya Papa apuripi'to' oton main awiri iwe'to' kon uya Kurai ekareei ekamasa' uya itonpa'tisa' pi', miri awonsi'ki amure'mura iye'repato' kon anta'nukunu kon to' ena' miri awonsi'ki tanporon kon pokon pe ri. ¹⁴ Miri awonsi'ki to' ipuremato' ipona'nokon tewan kon yau uti ipiya'nokon, apune para eke wak nonkasa' Papa uya, uya irepasa' kon pi'. ¹⁵ Tenki kuru ta Papa pi', ekama entaino ri intaru'pu pi'!

Paaru Uya Tutarawasooi Wapu'ti

10 Eke pe para miri awonsi'ki mannu' pe Kurai e'to' wini uta'kwaruka ipi'nokon—uri, Paaru, enari'kena' e'semu' pona e'sepon nisa' a'tai, e'tane enari'mun inni esi a'tai, tato' ipi'! ² Uye'sa' a'tai, isi pe e'nin ipi'nokon e'to' kasa taron kon ka'pon amu' pi' seri non eseru yau uko'man ni tukai' tausenuminkasan. ³ Non po ri ina uko'mantane, non nuku'ai'ne' kasa ina usewa'noma esi pen. ⁴ Ina epai ton ina epanta'mato' ike ton esi non epanta'mato' ike kasa para. Miri kasa para, Papa merunturu esi to' piyau pana'pa' nan to' wapu ma'tanu'nin. ⁵ E'sei'pi'nito' enku'nuku ina uya miri awonsi'ki tanporon ni kasi Papa uya i'tuto' i'se para te'sen miri awonsi'ki tanporon ni usenuminkan nito' a'sisa' anumu' ina uya Kurai maimu awiron pe iye'to' pe. ⁶ Miri awonsi'ki iyekonekasa' pe ina e'to' oton tanporon ni main awiri para e'nisa' kota'manin pe, tanporo ti'ma'kai' iyawiri iwe'sa' kon a'tai.

⁷ Iparu'po riken i'ri ri ene auya'nokon. † Kurai iwano' pe inu' ri e'kupu pe iyese yau, tiwi niri ni'tui ina esi Kurai iwano' pe, iyese na'ne' kasa ri mari. ⁸ Apune para Itepuru merunturu ina repa'pu iya ike esi ipika'tinin kon pe, ama'tanu'nin kon pe pen. Utapuri pe iyese yau, miri pi' ipiyitu pen. ⁹ Ukaretaai ton ke iyenari'pa i'se 'nokon esi pe isenpai para e'ai'. ¹⁰ Apune para taron kon uya ta, "Ikaretaai ton esi sa'man miri awonsi'ki pana' pe kuru, e'tane ka'pon pe iyese yau i'si'mura ri iseta miri awonsi'ki isauro'to' esi notun ni," ta.

¹¹ Kamoro rupi uya ito'ka'nuku e'pai iyese karetaai wanni yau ta na'ne' esi miri yau e'ni tane para unku'ton kon pe iyese miri yau e'ni a'tai.

¹² Ina e'warinpa pen sa'ne miri pe para taron kon tautapurisan eseru a'kiri teseru kon to'ka'nu'pitu pi' ina esi pen. Teseru kon i'tupitu to' uya teseru kon ke ri a'tai, miri awonsi'ki teseru kon ke ri teseru kon aku'menka a'tai, ta'kwaru ke para ri to' esi. ¹³ Miri pe ri iye'tane, wak pe iye'to' entai ri ina utapuri pen, e'tane ina utapurito' kupu ina uya Papa uya ina ku'sa' na'ne' awiri iteseru, iyepoton kon ni. ¹⁴ Siya kuru ri mi pe te'ku'to' kon yau ina uti pen, ipiya'nokon ina uye'sa' para iyese yau, miri kasa nin si nesii'no apune para si Kurai ekareei esa' pe ri ina uye'kaa'pu ipiya'nokon.

¹⁵ Turu'ku kon entai siya kuru niri ina uti pen taron

†† Iparu'po riken i'ri ri ena auya'nokon; miri pe para, Iparu'po amu' pi' enpi'ti'.

kon nəkupə'pə tərawasō pi' tətupuri kon wini. Ina e'ku'to' esi miri, † miyari ri apurito' auya'nokon usemo'ka koro'tau, †koro'tau'nokon ina nəkupənə e'waraukato' oton eke pe kuru, ¹⁶ ina uya itekare ekamato' pe itekare ke a'pi'sa' pen pata ton nono yau'ne iyen-tau'nokon, apəne pəra ka'pon uya ri itekare ekama'pə yau itekare tekamai' atapuripai pəra ina esi pi'.
¹⁷ E'tane, "Tiwi atapuripaino nətupurii Itepuru yau," †† tasa'.
¹⁸ Apəne pəra ka'pon tiwano' pe tətupurisen pi' wakə ta pəra iyēsi e'tane ka'pon Itepuru napurinə pi' riken.

Paarə Miri Awonsi'ki Ennakanin Nan Enno'sa' Kon

11 Mara rə'kwi iya'kwarə pəra e'ai'ne' yau a'kəre'ti auya'nokon tukai' e'ku'ai', e'tane iku'kapə auya'nokon ni. ² Papa uya tasa' kasa ikintato' yau ikin-tayai' ipi'nokon. Tikin nan ataan'pə ena' ituto' pe uya usauro'sa', Kərai ena', a'pi'pən kuru uri'san pe ituto' pe uya itena'. ³ E'tane enari'ke' e'ai' iku' uya I' enku'ti'pə kasa enku'tin nito' ike ke iusenuminkato' kon utano'ma, i'nai ri miri awonsi'ki esuken iye'tusa' kon Kərai ena' apai. ⁴ Apəne pəra inə' ri uyepə pe iyēsi yau ipiya'nokon Sises ekareei ekamase'na, Sises ekareei ina nekama'pə warai pen ni, miri pe pəra təponaron ni a'kwarə anənsa' auya'nokon yau, ananəm'pə kon warai pen, miri pe pəra təponaron ni wakə itekare ana'si'pə kon warai pen, inke pəra ri iya' iyena kon. ⁵ E'tane usenuminka pəra iyēsi aiko pe esi eke ton enno'sa' kon o'koi' tukai'. ⁶ Wakə pe kuru anpisin koro'tau təusauro'sen pe isenupasa' pen uri, e'tane i'tunin pe ri esi. Seri ton ku'sa' ina uya man wakə pe kuru ene pokēn ni tanporon wini ri.

⁷ Makoi pe pe' iyēsi'pə u'tito' ayanənnin kon pe Papa ekareei ekama uya wini te'masen pe pəra? ⁸ Təron ni ton so'si amə' rapumasa' uya to' e'repato' mo'ka uya wini ipika'tinin kon pe. ⁹ Miri awonsi'ki ipiyau'nokon esi a'tai, i'ri rə'kwi ri i'se esi pi', inə' ri tewankamai' esi'pə pen, apəne pəra Ma'sitoniya wini iye'sa' kon utonpa ton uya i'se e'to' ke urepa'pə. I'ri wini ri iyewankamanin kon pe pəra enkurum'pə, miri kasa ri esi miyari ri. ¹⁰ I'nai ri, i'nairon Kərai eseru esi pi' uyau, inə' ri A'kaya nono ton awon uya seri utapurito' ereutanəku pəra ri iyēsi. ¹¹ I'ri pe iyēsi pi'? Apəne pəra iinənka uya 'nokon pəra iyēsi pi' pe'? Iinənka uya 'nokon i'tu Papa uya! ¹² Miri awonsi'ki seri ri siku'ai'ne' kupə pi' esi non akə'to' pe uya kamoro təweyu kon eporo i'se te'san o'noro ukaisari'nokon e'paino kon tətupurito' kon yau.

¹³ Kamoro waraino kon esi miri ennakanin nan enno'sa' kon pe, usenku'tin nito' tərawasomanin nan, Kərai nennoko'san pe te'ku'san. ¹⁴ Miri awonsi'ki usenuminkan pe pəra, Se'tan †† ni e'kupə a'kwa inserəui pe.

† Miri pe pəra, ¹³ * E'tane ri, ina utapuri pen ni i'tu pokena' pen ni pi', e'tane ina utapuri Papa uya i'tuto' ike ke ina uya iku'to' pe iku'sa' na'ne' ke—i'tuto' ike imiri'nokon ni ku'to' ike. ¹⁴ * ... ¹⁵ * Ina utapuri pəra iyēsi i'tu pokena' pen ni pi' təron kon ni tərawasooi rə'pə pi' †† Iseremaya 9:24 † 11:3 Iseneses 3:1-5, 13 †† 11:9 Piri'pai 4:15-18 †† Se'tan—Makoi ese' isakon, Papa eseru ewaruma'tinin ta e'kwa pe.

¹⁵ Miri wenai, usewansiukan pe pəra, ipoitorə ton e'kupə pe iyēsi a'tai ipokena' pe e'nito' poitorə pe. To' weyu u'ma'to' oton to' nəkupənə nəwarinpanə pe.

Tekota'ma Pi' Paarə Utapurito'

¹⁶ Akonoma uya: Iya'kwarə pən pe ri inə' ri uku'nin, e'tane ikupə auya'nokon yau, uyanənti' si iya'kwarə pən kupə pe, mara rə'kwi utapurin nito' ku'to' pe uya. ¹⁷ Seri iwano' wanni pe en yau e'ku'nito', Itepuru kasa usaurokə pen ni, e'tane iya'kwarə pən kasa. ¹⁸ Tu'kan kon ni utapuri pi' non nəkupənə kasa, uri niri utapuri. ¹⁹ Pori' pe iya'kwarə pən kon pi' iwesi kon, ta'kwarə ke iwesi kon pi' kuru si! ²⁰ I'nai ri kuru, to' uya aya'sisa' kon tapiyo' kon pe, miri pe pəra aiko pe ri to' uya iku'sa' kon, miri pe pəra ipi'nokon ni to' usennakasa', miri pe pəra awapiya'nokon ni iye'sara'tipi'sa' pe to' esi, miri pe pəra iyemə' kon pi' to' uya iwipi'sa' kon. ²¹ Epiyi'to' yau, a'tu'məra kuru ina esi ukayai' miri kasa e'nisa' pi'!

I'ri pi' riken inə' ri atapuripai nai—usaurokə iya'kwarə pən kasa—uri kuru ri utapuri miri pi'. ²² Ipu-ru amə' pe pe' to' esi? Uri ri niri esi. Esuwerə amə' pe pe' to' esi? Uri ri niri esi. Epəra'an payan nə'san pe pe' to' esi? Uri ri niri esi. ²³ Kərai poitorə pe pe' to' esi? Usenuminkato' yau pəra ri na'ki e'ai' seri kasa usauro'to' pe, to' entaino ri uri. Sa'man pe kuru e'tərawasoma'pə, pariki'si tau isipikiri'ne kuru, isi pe kuru ari'po'pi'sa' pe, miri awonsi'ki inke ite'kwa'ne ri eri'nito' ya' a'ko pe utipi'sa'. ²⁴ 5 kaisa ri ite'kwa Esuwerə amə' wini 40 kaisa ri tikin ni iyapai təmo'kai' utari'po'pi'nito' eporo'pə uya. ²⁵ Osorəwau ite'kwa uyari'po'pitə'pə yəi ke, tikin ite'kwa ti' ke uwipitə'pə, osorəwau ite'kwa uyən pe iye'tane kanau epotorə'pə uta'morəpitə'pə, tikin ni ewarupi miri awonsi'ki tikin ni wəi ennoko'pə uya parau kau, ²⁶ utin pi' ri uko'manpi'tai. Isi yau ri esi'pə tuna kau, isi yau ama' e' ton koro'tau, isi yau uwaraino kon Esuwerə amə' koro'tau ri, isi yau Esuwerə amə' pen koro'tau; isi yau eke pata yau ri, isi yau eke pata pə'kə yau, isi yau parau po; miri awonsi'ki isi yau ennakanin nan utonpa ton pe te'ku'se koro'tau. ²⁷ E'tərawasomasa' man, e'tərawasomasa' man sa'man pe, miri awonsi'ki inke ite'kwa e'nəm'pə pəra; iwan pe e'nito' i'tusa' uya miri awonsi'ki tuna'kiri' ke miri awonsi'ki kiyari pəra e'pi'sa'; ikomi' pe e'pi'sa' miri awonsi'ki ipon pəra. ²⁸ Tanporon piyapai, wəi kaisa ri usewankaman pi' esi'pə so'si amə' pi'. ²⁹ Inə' esi i'si'məra, miri awonsi'ki uri si i'si'məra usi'tu pəra? Inə' ari'pə makoi ya', u'nau epo'ti pəra ipikiri'?

³⁰ Utapuri pe iyēsi yau, utapuri ri i'si'məra e'to' enpoikanin pi'. ³¹ Papa, Itepuru Sises e'to' itese' pi' miri awonsi'ki Ikuipənə, tiwiri ri tapuripi'sen pe te'sen uya i'tu, kasi pe pəra esi. ³² Tamaskas yau kopəna, kin Are'tas o'noron uya pata Tamaskas erasunti'pə, uri a'sito' pe. ³³ E'tane pa'siki'ti yau unu'ti'pə, iwekupiri wintooi awiri, miripan enapai emo'ka'pə. ³⁴

††† 11:23 Inkupə'pə 16:23 ††† 11:24 Isu'taronomi 25:3 § 11:25 Inkupə'pə 16:22; 14:19 §† 11:26 Inkupə'pə 9:23; 14:15 §†† 11:33 Inkupə'pə 9:23-25

PaarꞰ Enu Uta'kwakasa' Miri Awonsi'ki ItikꞰ

12 Utapurin pi' ri esii'ya. WakꞰ epoton pꞰra ri iye'tane, en uta'kwakato' miri awonsi'ki isen-poikato' pi' Itepuru wini pi' ri esii'ya. ² Ka'pon si'tuyai' KꞰrai yawon, 14 kaisa ri wꞰpiya utikaa'pꞰ seri itosorꞰwano EpꞰn pona iyenuku'pꞰ awonsi'ki. TꞰpun tau ri nawon miri pe pꞰra tꞰpun tau pꞰra ri nawon i'tu uya pꞰra ri iyese—Papa uya i'tu. ³ I'tu uya si, pꞰse ri ka'pon—tꞰpun tau miri pe pꞰra tꞰpun tapai ri nawon i'tu uya pꞰra ri iyese, e'tane Papa uya i'tu —
⁴ utanꞰmꞰ'pꞰ wakꞰ pe Papa pata'se' ya'. Ekama poke-na' pen ni eta'pꞰ iya, ka'pon uya ekamato' pe tato' pen ni. ⁵ KꞰri ri waraino ka'pon pi' utapuri, e'tane upi' utapuri pen, i'si'mꞰra riken e'to' pi' utapuri. ⁶ Utapuri pe iyese yau, iya'kwarꞰ pꞰn pe esi pen, apꞰne pꞰra i'na-iron pi' usaurokꞰ pe iyese. E'tane ikupꞰ uya pen, eke pe ri uri tꞰku'se inꞰ' ri usenuminka namai' upi' unkuu'pꞰ pi' miri pe pꞰra ta'pꞰ uya pi' tesi entai.

⁷ UtaperꞰkan pi' esi namai', seri ton eke pe ri isen-poikasa' rꞰ'pꞰ uyena' pi', itikꞰ e'tꞰrꞰ'pꞰ upun ya', Se'tan † maimu ne'nin pe, ipan pe ri ukota'manin pe. ⁸ OsorꞰwau ite'kwa ipan pe Itepuru ekama'po'pꞰ uya upiyapai imo'kato' pe iya. ⁹ E'tane, “Uri uya wakꞰ nonkasa' esi eke pe iiwano' pe, apꞰne pꞰra umeruntirꞰ ekoneka wakꞰ pe i'si'mꞰra e'nito' yau,” ta'pꞰ iya upi'. Miri pe iyese pi', utapuri miyari pari pori' pe esii'ma i'si'mꞰra e'to' pi', KꞰrai meruntirꞰ ereutato' pe upona. ¹⁰ Miri pe iyese pi', KꞰrai uriya', uri esi pori' pe i'si'mꞰra e'nito' yau, sapeman nito' yau, sa'man pe e'nito' yau, wakꞰ kupꞰ wenai kota'man nito' yau, sa'man ikupꞰ pokena' pen yau. ApꞰne pꞰra i'si'mꞰra esi a'tai, miri a'tai pana' pe ri esi.

PaarꞰ Usewankamato' Koren Pon Kon Pi'

¹¹ Uiwano' pe ri iya'kwarꞰ pꞰra enasa' seri, e'tane sa'ne imiri'nokon uya iku'to' pe uya ikuu'pꞰ. Uyekama pe masau'ro'tai'no e'tane, apꞰne pꞰra aiko pe esi pen eke ton itekare ekamai' enno'sa' kon o'koi', inꞰ' pe pꞰra ri sa'ne e'tane. ¹² Mi ton itekare ekamai' enno'sa' ma'kꞰi'tinin—ento' ipi' ton, usenuminkan nito' miri awonsi'ki eke Papa tꞰrawasooi—e'kuu'pꞰ i'ko-ro'tau'nokon eke ri sa'man annawiri. ¹³ Nai kasa ken tꞰron ni ton so'si amꞰ' o'koi' aiko pe iwesi'pꞰ kon, ipi'nokon niken upika'titi' tasa' uya pꞰra iyese pi' pe'? Ipokena' pen unkuu'pꞰ pi' si upi' isentu'mati'!

¹⁴ Seri si e'kama utin pi' aka'kꞰranpai'nokon itosorꞰwano ite'kwa pe, miri awonsi'ki upika'titi' ta uya pen ipi'nokon, apꞰne pꞰra iimamin kon i'se esi pen e'tane imiri'nokon. ApꞰne pꞰra mꞰre amꞰ' esi tꞰsanon kon potawa'tinin nan pe pen, e'tane to' sanon uya nin to' potawa'ti. ¹⁵ Miri kasa si ipi'nokon pori' pe esii'ma tanporon ni uyenawon ennoko uya miri awonsi'ki uri ri niri si. Ipan pe pe' ii'nꞰnka uya 'nokon yau, mara rꞰ'kwi pe' ui'nꞰnka auya'nokon? ¹⁶ Iyese'pꞰ na'ne' kasa si iyese

yau, upika'ti auya'nokon i'se pꞰra esi'pꞰ. Miri ri e'tane ennakanin pe esi'pꞰ enku'tin nito' wini iyeparanti'pꞰ uya 'nokon ta! ¹⁷ Kinyennakata'tꞰi pe' ipꞰrataai kon mo'kato' pe uya ka'pon amꞰ' unennoko'san wini? ¹⁸ Tai'tas apiyo'ma'pꞰ uya ipan pe ipiya'nokon itito' pe, miripan a'kiri utonpa kon ennoko'pꞰ uya. Tai'tas uya ken pe' iyennaka'pꞰ kon ipꞰrataai kon mo'kato' pe tꞰuya? I'si'kaisaron kon pen pe' ina ta'kwarꞰ kon yau tꞰnkupꞰnꞰ kon yau miri awonsi'ki isiporon ni pen pe' ina eseru?

¹⁹ Usenuminkan pi' pe' iwesi'pꞰ kon misi'kiri ri ipi'nokon ina e'wapu'ti tukai? Usauro'ni pi' sa'ne ina e'sa' seri ko Papa uya tentane'nokon KꞰrai yawon kon pe; utonpa ton nꞰ'kwi, tanporon ina nꞰku'ai'ne' esi imeruntitanꞰ'nin kon pe. ²⁰ Enari'nꞰnyai' ipiya'nokon utisa' a'tai, iyeporo uya 'nokon poken pꞰra ri iyese i'se e'to' awiri, miri awonsi'ki uri niri i'se iwe'to' kon awiri pꞰra. Enari'nꞰnyai' isipi' ri te'san, tikintasan ni, tꞰusakorotasan ni, tꞰpoiri'nokon ni te'san ni, kasi pe ka'pon eseru'tinin nan ni, iri ka'pon eseru pi' tꞰusauro'san ni, i'tunin pe ri tesi kon pi' mi pa'nan ni, miri awonsi'ki itanpokꞰmasa' pe ri iyeporo uya 'nokon poken iyese. ²¹ Enari'nꞰnyai' utika'sa' a'tai kanan Papa itese' pi' e'to' uya se pe ri uku'to' oton arau'nokon, miri awonsi'ki ipan pe ri upokoitato' oton tu'kan kon imakoitasa' kon pena iwa wenai iyera'tisa' pꞰra na'ne' nan iri apai, tekumato' kon apai miri awonsi'ki iri i'se te'to' kon ku'to' tꞰuya'nokon apai, ikupꞰ pi' tesi'pꞰ kon.

Iu'matꞰ Pe Panaman Nito'

13 Seri si itosorꞰwano ite'kwa pe aka'kꞰranpai'nokon uti. “Moro i'ri e'ku'sa' rꞰ'pꞰ esi pi' asa'ron kon miri pe pꞰra osorꞰwawon kon usauro'to' pe iyese,” †† tasa'. ² Apanamakaa'pꞰ uya 'nokon ipiyau'nokon esi a'tai iyakon ite'kwa pe. Akonoma uya ipiyau'nokon pꞰra esii'ma: Enna'posa' a'tai, inꞰ' ri e'wanpa uya pen kamoro pena iwa imakoitasa' kon pe na'ne' nan miri pe pꞰra tꞰron kon ni, ³ ipan pe ini'tupai iwesi kon pi' KꞰrai usauro'to' uporo. I'si'mꞰn pen kꞰri ri imiri'nokon koneka pi' tesi yau, e'tane merunti pe iyese i'koro'tau'nokon. ⁴ ApꞰne pꞰra i'nai ri iye'to' pe, kurusu' pona ipokapitꞰ'pꞰ i'si'mꞰn yau, e'tane si iko'mamꞰ Papa meruntirꞰ wini. Miri kasa ri, iyau i'si'mꞰra e'ni'nokon, e'tane si Papa meruntirꞰ wini ina uko'mamꞰ ipokon pe ayapiyo' kon pe.

⁵ Isenti' apurito' yau ri pe' iwesi kon tukai'; isi'tuti' iiwano' kon pe. I'tu auya'nokon pꞰra pe' iyese KꞰrai esi ayau'nokon?—iusi'tuto' kon yau ri nin auta'mo'kasa' kon a'tai riken i'tu auya'nokon ipꞰra iyese? ⁶ Miri awonsi'ki sapuriyai' ito'ka'nꞰkꞰ auya'nokon usi'tun nito' yau uta'mo'kan nisa' pꞰra iyese. ⁷ Seri si ina ipꞰrema Papa pi' ipokena' pen kupꞰ auya'nokon namai'. Ka'pon amꞰ' uya en nito' pe pen ni usi'tun nito' yau entakasa', e'tane ipokena' pe te'sen kupꞰ kon pa ita'mo'kasa' pe ri e'ku'ni tane. ⁸ ApꞰne pꞰra i'ri ri kupꞰ poken pꞰra ina uya iyese i'nairon ewa'noma pe, e'tane i'nairon iwano' pe riken. ⁹ Ina epori'ma i'si'mꞰra tesi kon a'tai e'tane

† Se'tan—Makoi ese' isakon, Papa eseru ewaruma'tinin ta e'kwa pe.

†† Isu'taronomi 19:15

pana' pe iwesi kon; ina ipɛremato' nin si esi miri wakɛ pe iwesi kon pa. ¹⁰ Miri wenai seri ton menuka uya seri ipiyau'nokon pɛra esii'ma, utisa' a'tai isi pe umeruntirɛ apuri uya namai'—umeruntirɛ Itepuru uya urepa'pɛ ike ke ikonekanin kon pe, ama'tanɛ'nin kon pe pen.

Iu'matɛ Pe Miyari Tato'

¹¹ Iu'matɛ pe, utonpa ton, iisiri'nokon. Wakɛ pe e'nito' pi' ise'se'titi', ipan pe iyekama'poto' uya 'nokon etati', tikin ni isenuminkato' e'ti', tɛusewa'nomai' pɛra

iko'manti'. Miri awonsi'ki Papa usi'nɛnkan miri awonsi'ki tɛusewankamai' pɛra e'ni ku'nin esi miri ipiyau'nokon.

¹² Miyari ta auya'nokon e'kwa pe itonpa kon pi' wakɛ eseru yau ata'su'kati'. ¹³ Tanporo wakɛ ton man miyari ta pi' ipi'nokon.

¹⁴ Tiwi eke ri wakɛ Itepuru Sises Kɛrai nɛnonka'pɛ, miri awonsi'ki Papa usi'nɛnkato', miri awonsi'ki Wakɛ A'kwarɛ amɛtɛ pe e'nito' nesii tanporo ipiyau'nokon.

KARE'SIYA

Ekamanin

Wakɛ itekare Sises pi' epiya'ti tekamasen pe miri awonsi'ki tereutanɛ'sen pe koro'tau Esuwerɛ amɛ' pen ka'pon amɛ' koro'tau, usekama'popi' nito' e'seporo'pɛ man Mosi' winon pe' awiri ka'pon e'to' pe iyese, i'nai ri Kɛri'san pe e'nito' pe tukai'. Paarɛ uya to' eseru'ka'pɛ miri i'se e'nito' pe pɛra seri esi tukai'—miri kuru nin, Kɛrai yau uko'man nito' esi apurito' riken iwini na'ne' tanporon kon ekonekato' Papa pokon pe. E'tane Kare'siya so'sii amɛ' koro'tau, Roman nono, Eisa Mɛre'pɛ yau, ka'pon amɛ' uye'sa' esi'pɛ, miripan kon uya Paarɛ ewa'noma'pɛ miri awonsi'ki to' uya ta'pɛ ka'pon uya kuru ri mari apurito' pe iyese tekonekato' pe Papa ya' Main, Mosi' winon nɛnonka'pɛ.

e'menuka'pɛ kamoro itano'masa' kon seri ennakanin enupan nito' ke, na'ponin pe i'nai ri te'sen apurito' miri awonsi'ki iku'to' ya'. Paarɛ epiya'ti itekare ekamai' Sises nennoko'pɛ pe tesa'to' wa'kɛtɛ pe. Ta iya, iki'masa' itekare ekamai' enno'sa' pe iye'to' pe esi, Papa winon pe, ka'pon meruntirɛ wini pen, miri awonsi'ki enno'sa' pe iyese'pɛ Esuwerɛ amɛ' pen piya' kuru. Miri awonsi'ki si te'sei'pi'to' to' eseru'ka' pe emo'ka'pɛ iya apurito' wini riken ni ka'pon amɛ' ekoneka Papa pokon pe. Iu'matɛ airo'nan isa'ta yau, Paarɛ uya enpoikasa' Kɛri'san amɛ' nɛkupɛnɛ e'kupɛ tiwano' ti'naino pe ri tɛusi'nɛnkato' wini Kɛrai apurito' moron nɛ'pɛ pe.

Iyawon Ekamanin

Ekamanin (1:1-10)

Paarɛ meruntirɛ itekare ekamai' enno'sa' pe (1:11—2:21)

Papa uya eke wakɛ nonkasa' ekareei (3:1—4:31)

ɪnɛ' enawon kon pen ni Kɛri'san amɛ' miri awonsi'ki to' tɛrawasooi (5:1—6:10)

Iu'matɛ (6:11-18)

Miyari Ta Paarɛ Uya

1 Paarɛ, enno'sa' itekare ekamai'—ka'pon amɛ' winipai enno'sa' pen, miri pe pɛra ka'pon nennoko'pɛ pen, e'tane Sises Kɛrai miri awonsi'ki Papa, Ikuipɛnɛ, i'mɛ'sa'kanin nɛ'pɛ iyerikɛ'pɛ apai nennoko'pɛ winipaino— ² miri awonsi'ki tanporon kon tonpa ton upiyawon kon winipaino,

So'si ton Kare'siya po'nan enakan:

³ Tiwi wakɛ nonkasa' miri awonsi'ki tɛusewankamai' pɛra iwe'to' kon Papa, ukuipɛnɛ kon miri awonsi'ki Itepuru Sises Kɛrai winipaino nesii iyenakan kon pe.

⁴ Kɛri ri Sises Kɛrai iye'tusa' rɛ'pɛ umakooi kon iwano' pe umo'kanin kon pe seri pe na'ne' iri pe e'nito' apai, uri'nokon e'to' itese' pi' Papa, ukuipɛnɛ kon e'to' i'se awiri, nesii iyenakan kon pe. ⁵ Kɛri ri Papa iwano' pe eke pe iku'to' nesii tiwiri ri miri awonsi'ki tiwiri ri. Amen.

Tɛron Ni Itekare Pen

⁶ Usewansiukasa' man inke pɛra kuru ri iki'manin nɛ'pɛ kon wakɛ nonkasa' Kɛrai uya wini nonka auya'nokon pi', † miri awonsi'ki iyera'ti kon tɛponaron ni itekare winikɛi'— ⁷ itekare pari pen kuru ri winikɛi'.

Tɛron kon ka'pon amɛ' uya iyeno'ma kon poken iyese utaipon nito' ya', miripan kon esi wakɛ Kɛrai ekareei wɛuka i'se. ⁸ E'tane pɛra ri, ina miri pe pɛra inserɛ Eɛn poino uya ri tɛron ni itekare ekama pe iyese yau, seri ina nekamayai'ne' ipi'nokon warai pen ni, tiwi ipa'nɛ'sa' pe nesii! ⁹ Ina uya taka'sa' na'ne' kasa ri, takapɛ uya kanan seri pe: ɪnɛ' uya tɛron ni itekare ekama pe iyese yau ipi'nokon, ananɛmɛ'pɛ kon waraino pen, tiwi ipa'nɛ'sa' pe nesii!

¹⁰ Ka'pon amɛ' uya pe' uyapurito' i'se esi seri, miri pe pɛra Papa uya kati? Miri pe pɛra ka'pon amɛ' kati inpori'mapai esi? Ka'pon amɛ' inpori'mapai esi yau, Kɛrai poitorɛ pe pɛra ri esi miri.

Papa Uya Paarɛ Ki'ma'pɛ

¹¹ I'tu auya'nokon i'se e'ai', utonpa ton, sekamayai'ne' wakɛ itekare esi ka'pon nɛkoneka'pɛ pen. ¹² Ka'pon wini uneporo'pɛ pen ni, miri pe pɛra uyenuasa' rɛ'pɛ ipi' pen ni; e'tane ru'ku, Sises Kɛrai uya enpoika wini uneporo'pɛ.

¹³ Aɛpɛne pɛra eta'pɛ auya'nokon uko'mamɛ'pɛ Esuwerɛ amɛ' eseru yau, isi pe ri Papa so'sii kota'ma'pɛ

† eke wakɛ Kɛrai nɛnonka'pɛ; miri pe pɛra, eke wakɛ innonka'pɛ

uya, anma'tanupai ri esi'pæ. ¹⁴ Esuweru amæ' eseru yau ukiiyisi kaisaron kon entai ri utisa' esi'pæ utamokori ton eseru kuru awiri e'ni pi'. ¹⁵ E'tane Papa, uya-manin nupæ entu'pæ si'kiri † miri awonsi'ki ukima'pæ iya wakæ nonkasa' tæuya wini, esi'pæ pori' pe ¹⁶ tæmu inenpoikapai uyau itekareei ekamanin pe e'to' pe Esuweru amæ' pen koro'tau. Miri a'tai, inu' ri ekama'po'pæ uya pen upika'tito' pe iya, ¹⁷ utisa' pæra ri iyese Surusiran pona urawiron kon itekare ekamai' enno'sa' kon ense'na, e'tane ru'ku uti'pæ inke pæra Arepiya pona, emennupæ tenna'po ton pe Tamaskas pona.

¹⁸ Miri awonsi'ki osoræwau wæpiya tæpo, uti'pæ Surusiran pona Pi'ta † enupankase'na, miri awonsi'ki ipiyau uko'mamupæ 15 kaisa ri wæi. ¹⁹ Tæron kon itekare ekamai' enno'sa' kon ensa' uya pæra iyesi—Isens riken, Itepuru akon. ²⁰ Inai ri kuru ekama uya, Papa uya entane, seri simenukayai'ne' esi kasi pe pen. ²¹ Miri tæpo uti'pæ Siriya itese' pata pona miri awonsi'ki Siri'siya itese' pata pona. ²² Ka'pon pe uri i'tu so'si amæ' Kærai yau te'san Isutiya pon kon uya pæra iyese'pæ. ²³ Uyekareei riken eta'pæ to' uya, "Ka'pon, isi pe so'si kota'manin nupæ man tapurisen ima'tanukæ i'se te'sa' ræ'pæ ekareei ekama pi'," tawon. ²⁴ Miri awonsi'ki Papa apuripitupæ to' uya uri uriya'.

Paaræ Anumupæ Itekare Ekamai' Enno'sa' Kon Uya

2 ¹⁴ kaisa ri wæpiya tæpo, Surusiran pona kanan uti'pæ Panapas pokon pe. Seri a'tai, Tai'tas niri ari'pæ uya uya'kiri. ² Isenpoikasa' ræ'pæ maimu eikæ pe uti'pæ itekare ekamai' to' pi' miri unekamanu Esuweru amæ' pen koro'tau. E'tane seri kupæ'pæ uya ama'ai, kamoro itepuru pe to' esi tato' ton iwano' pe, apæne pæra enari'ke' pe esi pi' eka'tumæ, miri pe pæra eka'tunsa' esi iwotori'pi pæra na'ki ko, tukai'. ³ E'tane ri Tai'tas, uya'kiri iye'sa' ræ'pæ a'kwaræka'pæ pen ni tæyun pi'pi puturækatu' pe iya, Kiri' pe ri iye'tane. ⁴ Seri eseru usenpoika'pæ, apæne pæra ennakarin nan tonpa ton uyee'pæ ina uya i'tu pæra i'ri kan to' uyee'pæ tukai', e'tane to' kenæ' uyee'pæ ina nækupæ'pæ miri pe pæra ina uko'mamæ eseru ense'na, Kærai Sises næmo'ka'san pe esii'ma, ina kanan ku'se'na a'sisa' kon pe. ⁵ Mara ræ'kwi ri to' weyu ke to' repa'pæ ina uya pen, miri yau i'nairon wakæ itekare uko'manto' pe ipiyau'nokon.

⁶ Kamoro eke pe na'ne' nan—i'ri pe ri to' esi'pæ uya tæron ni pe ri to' kupæ pæra iyese uri pona; Papa uya kipo'pon wini ri eseru wanni aimenka pæra iyesi—kamoro ka'pon amæ' uya i'ri ke ri uyekareei ponantisa' pæra iyese. ⁷ Tæron ni pe, to' uya ene'pæ urepasa' itekare ekamato' tærawasooi ke Esuweru amæ' pen ⁸ pana ya', Esuweru amæ' ⁹ pi' Pi'ta uya itekare ekamato' pe irepa'pæ itærawasooi ke na'ne' kasa. ⁸ Apæne pæra

† 1:13 Inkupæ'pæ 8:3; 22:4-5; 26:9-11 †† 1:14 Inkupæ'pæ 22:3 † entu'pæ si'kiri; miri pe pæra, usan ewan apai †† 1:16 Inkupæ'pæ 9:3-6; 22:6-10; 26:13-18 †† Pi'ta; miri pe pæra, Ke'pas - Kiri' maimu yau ††† 1:18 Inkupæ'pæ 9:26-30 ††† 2:6 Isu'taronomi 10:17 § Esuweru amæ' pen; miri pe pæra, tæyun kon pi'pi puturæka'pæ kon pen §† Esuweru amæ'; miri pe pæra, tæyun kon pi'pi puturæka'pæ kon; v. 8-9 niri.

Papa, Pi'ta e'tærawasomato' yau tærawaso pe iye'sa' Esuweru amæ' pi' itekare ekamai' enno'sa' tærawasooi yau niri e'tærawasoma'pæ, miripan ni mari esi'pæ utærawasooi yau itekare ekamai' enno'sa' pe Esuweru amæ' pen pana ya'. ⁹ Isens, Pi'ta ¹⁰ miri awonsi'ki Isaan, anænsan kon itepuru ton pe uya uri miri awonsi'ki Panapas a'si'pæ temiyatæ kon enwo'netæ ke tætonpa kon pe, wakæ nonkasa' uyena' to'ka'nukæ tæuya'nokon a'tai. To' uya ewai' ta'pæ, ina utito' pe iyese a'tai Esuweru amæ' pen ton piya', miri awonsi'ki kamoro Esuweru amæ' piya'. ¹⁰ To' uya riken ekama'po'pæ miyari ri entu'manin nan tæku'se ina e'to' pe tenu kon yau, seri kuru ri esi'pæ inku'pai e'pi'to'.

Paaræ Uya Pi'ta Piri'ka'pæ

¹¹ Pi'ta uye'sa' a'tai Antiyo' pona, ipiri'ka'pæ uya itenpa tau, apæne pæra ipoken pæra kuru ri iye'sa' pi'. ¹² Isens piyapai ka'pon amæ' uyepæ wapiya, Esuweru amæ' pen pokon pe tenta'napi'sen pe iyese'pæ. E'tane to' uye'sa' a'tai, to' piyapai itama'pæ miri awonsi'ki iye'wæruka'pæ, apæne pæra enari'kena' pe tesi wenai, iputuræka tawon nan tonpa pe te'san pi'. ¹³ Tæron kon Esuweru amæ' e'sara'ti'pæ wakæ pe iye'ku'to' eseru yau, miri pi', wakæ pe to' e'ku'to' wini Panapas ri niri utano'ma'pæ.

¹⁴ Inairon itekare poro pæra to' esi ensa' uya a'tai, tu'kan kon koro'tau Pi'ta pi' ta'pæ uya, "Esuweru pon pe iwesi, e'tane ri Esuweru pon pen kasa iuko'mamæ, Esuweru pon kasa pæra. I'ri kasa ken si Esuweru amæ' pen a'kwaræka auya Esuweru amæ' eseru yau to' utito' pe?"

¹⁵ "Uri'nokon kamoro tentu'pæ kon wini Esuweru amæ', 'Esuweru amæ' pen tæmakooikena' nan' pen. ¹⁶ E'tane uri'nokon uya i'tu Papa uya kamo Sises Kærai apurito' esanon niken anumæ. Miri kasa iyese wenai, uri'nokon uya niri Kærai Sises apurito' esi apurito' poro wakæ pe ekonekan nito' pe, main awiri e'ni wini pen, apæne pæra main awiri te'se inu' ri ekoneka pæra iyese wakæ pe. ¹⁷

¹⁷ "Kærai yau wakæ pe ekonekan nito' warinpa koro'tau iyese yau, tæmakooi ke si usi'tun nito' ya' enan, makoi ri tærawasoma Kærai uya, ta iya pe' e'kwa pe iyesi mi? Kane ku! ¹⁸ Unma'tanukæ'pæ ami uya pe kanan iyese a'tai, main i'kwi'nin pe esi tukai' usenpoika. ¹⁹ Main poro, eri'sa' main pona, uko'manto' pe Papa iwano' pe. ²⁰ Uri e'pokapi'sa' kurusu' pona Kærai a'kiri, miri awonsi'ki uko'mamæ pæra iyese, e'tane Kærai uko'mamæ uyau. Uko'manto' uko'manyai'ne' ipun yau, Papa Mumu apurito' uya yau uko'mamæ, ui'nænkanin nupæ miri awonsi'ki tæmiri pe iye'tæsa' ræ'pæ uiwano' pe. ²¹ Wakæ nonkasa' Papa uya nonka uya pen, Main poro ipoken e'nito' eporo pe iyese yau, Kærai uma'ta'pæ pe iyese notæn pe ri!" ²²

§†† Pi'ta, miri pe pæra Ke'pas Kiri' maimu yau; v. 11, 14 niri. §‡ 2:16 Eren 143:2; Ron 3:20-22 §†† Tæron kon enpoikanin nan uya main nupæ i'ma'ka v.14 airi.

Apurito' Miri Pe Pura Main, Mosi' Winon Awiri E'nito'

3 Imiri'nokon pu'pənon Kare'siya pon kon! Inu' uya ayawopasa' kon? İyenu kon yau kuru Sises usene'pə kipo'po kurusu' pona ipokapi'sa' pe. ² Tikin nan inıtupai e'ai' iwini'nokon: Main, Mosi' winon pe' awiri iwesi kon pi' Papa A'kwaru' eporo'pə auya'nokon, ineta'pə kon kati apuri auya'nokon pi'? ³ Pu'pəra kuru ri pe' iwesi kon? Papa A'kwaru' a'kiri iye'sara'ti kon təpo, seri pe i'se iwe'to' kon pe' eporo i'se iwesi kon ka'pon nukupənu' wini'? ⁴ İ'rito' pe pəra ri pe' iyeko-ta'masa' kon? İ'ri ku'nin pe ri iyesi'pə miri. ⁵ Main, Mosi' winon pe' awiri iwesi kon pi' Papa uya Ta'kwaru' ke irepa'pə kon, miri awonsi'ki eke tətərawasooi pe' kupə'pə iya i'koro'tau'nokon, miri pe pəra ineta'pə kon kati apuri auya'nokon pi'?

⁶ Epəra'an i'tuti': "Papa apuri'pə iya, miripan i'tu'pə iya wakə ipokena' e' pe kuru." ^{† ††} Ito'ka'nə'ti', kamoro apurinin nan esi Epəra'an munki amə' pe tukai'. [‡] İtekare e'menukasa' uya pena ri ensa' esi'pə, Papa uya Esuweru' amə' pen konekato' oton apurito' to' uya wini, miri uya iye'kupə rawiri ri itekare ekama'pə Epəra'an pi': "Tanporon kon təpataron kon pəremato' uya oton iporo," ^{‡‡} tukai'. ⁹ Miripan kamoro apurito' esanon pəremasa' Epəra'an, apurito' esa' pokon pe.

¹⁰ Tanporo kamoro Main pi' təuta'sii' te'san esi pa'nə'nisa' o'no, apəne pəra iye'menukasa': "İpa'nə'sa' kon pe kamoro esi tanporo Main apon pi' iye'menukasa' kupə pi' te'san pen," ^{‡‡} tukai'. ¹¹ Ene ri, inu' ri koneka Main uya pəra iyesi Papa enu yau, apəne pəra, "İpokena' pe te'sen uko'mamə apurito' wini," ^{‡‡‡} tasa' iya. ¹² Main esi apurito' pokon pen; miri e'tane, "Kəri ri seri ton ku'nin uko'mamə ri miri wini," ^{‡‡‡} tasa'. ¹³ Kərai uya uye'masa' kon, main uya pa'nə'nisa' apai, ipa'nə'sa' pe uri'nokon pe tenai', apəne pəra iye'menukasa', "İpa'nə'sa' kon kamoro yəi pi' isinkasa' kon," [§] tukai'. ¹⁴ Uye'masa' iya 'nokon, Epəra'an pəremasa' rə'pə utito' pe Esuweru' amə' pen pona Kərai Sises poro, miripan apurito' wini İta'kwaru' usauro'nisa' rə'pə ipi' epoto' pe.

Main Miri Awonsi'ki Usauro'nisa' Rə'pə

¹⁵ Utonpa ton, apəne wəi kaisa ri uko'man nito' eseru pi' sekamai'ya. Inu' uya ri ka'pon amə' ekonekasa' rə'pə pena iteseru ye' awiri isara'tisa' mo'ka miri pe pəra itonpa'ti pəra iyesi miri. Miri na'ne' kasa seri esi miri. ¹⁶ Usauro'nisa' rə'pə ton usekama'pə Epəra'an pana ya' miri awonsi'ki imu ena'. İtekare iye'menukasa' uya, "imunki amə'," tasa' pəra iyesi, tu'kan kon ta e'kwa pe, e'tane, "iməre," ^{§†} tasa' iya, tikin nan pi'; kəri ri si esi Kərai. ¹⁷ Se kasa ta uya e'kwa pe iyesi: Main, 430 kaisa ri wəipiya təpo isekamasa' rə'pə uya Papa ekoneka'pə ka'pon amə' pokon pe iye'sara'tisa' rə'pə kuka pəra iyesi, ikupə tukai' usauro'ni'pə eno'manin

† Iseneses 15:6 †† 3:6 Ron 4:3 ‡ 3:7 Ron 4:16 ‡† Iseneses 12:3; 18:18; 22:18 ‡‡ İsu'taronomi 27:26 (LXX) ‡‡† Apa'ka' 2:4 ‡‡‡ Ripaiti'kas 18:5 § İsu'taronomi 21:23 §† Iseneses 12:7; 13:15; 24:7

pe. ^{§††18} Apəne pəra Papa uya repan nito' esi yau main awiri e'nisa' wenai, isauro'sa' rə'pə wenai iyesi pen ni miri, e'tane Papa uya, wakə nonkasa' təuya yau, Epəra'an repa'pə iya ike təusauro'sa' poro. ^{§†}

¹⁹ İ'ri ken si ku'nin pe main esi miri? İponantisa' miri makoi esi pi', ekamasa' rə'pə Epəra'an pa rə'pə uyepə pona ri. Papa uya main tərə'pə inseru amə' poro Mosi', ka'sanawon wanni ena' ka'pon amə' enakan pe. ²⁰ Tikin nan niken Papa, ^{§††} miripan main uye'sa' pəra iyesi iwinipai kuru.

²¹ Main ken pe' si esi Papa usauro'sa' ewa'nomanin pe? Kane! Main e'təsa' pe iyesi yau uko'man nito' ne'nin pe, ipokena' pe e'nito' ne'seporoi'no main wini. ²² E'tane iye'menukasa' itekare uya ekama tanporo oru' esi makoi na'si'pə pe, miri si usauro'nisa' rə'pə ipi', iye'təsa' rə'pə pe te'sen apurito' poro Sises Kərai yau, e'təto' pe kamoro apurinin nan ena'.

²³ Seri apurito' uyepə rawiri, Main uya a'sin nisa' esi'pə, a'kon nisa' iya esi'pə, apurito' usenpoika pə'kə pona ri. ²⁴ Miri yau Main e'təsa' esi'pə esa' wanni pe uyanin kon pe Kərai piya', ^{§†} ekonekan nito' pe apurito' wini. ²⁵ Apurito' si uye'sa' pi', main o'no pəra e'ni'nokon seri.

Papa Munki Amə'

²⁶ Tanporo Papa munki amə' pe iwesi kon Kərai Sises apurito' auya'nokon poro, ²⁷ apəne pəra tanporo imiri'nokon ipokon pe iyenasa' kon iyepa'taisima kon yau Kərai ya' epontisa' miri Kərai ke. ²⁸ Miri yau Esuweru' pəra ri iyesi, Esuweru' pen pəra ri, poitoru' pəra ri, a'sisa' pen pəra ri, warawo' pəra ri miri awonsi'ki uri'san pəra iyesi, apəne pəra tikin ni iwesi kon Kərai Sises yau. ²⁹ Kərai iwano' pe iwesi kon yau, Epəra'an payan ton pe iwesi kon miri, miri yau usauro'nisa' rə'pə epoton kon pe. ^{§†}

4 Se ta uya, inonkasa' rə'pə anənnin esi pi' məre pe ri mari, poitoru' kasa pəra təpona ri iyesi pen ni, tanporon ni tiwano' esa' pe ri te'tane. ² Terasu ton miri awonsi'ki tesan non ni enau iyesi ikupənu' nukuu'pə iweyu e'seporo pona ri. ³ Miri kasa ri mari, məre amə' pe e'ni a'tai, apiyo' pe e'ni'pə oru' eseru o'noro. ⁴ E'tane si iweyu kuru e'seposa' a'tai, Papa uya Təmu en-noko'pə, uri'san yai iyentu'pə, main o'no iyentu'pə, ⁵ kamoro main o'no te'san e'manin pe, imunki amə' pe kuru e'nito' epoto' pe. ⁶ Apəne pəra imunki pe iwesi kon pi', Papa uya Təmu A'kwaru' ennoko'pə uyewan kon ya', İta'kwaru' təkui'pi'nənsen, "Apa, ^{§§†} Papai," tukai'. ⁷ Miri wenai poitoru' pe iwesi kon pen, e'tane imu pe; imu pe si iwesi kon pi', Papa uya ikonekasa' kon tənnonka'pə anənnin pe. ^{§§†}

§†† 3:17 E'sotas 12:40 §† 3:18 Ron 4:14 §†† Tikin nan niken Papa; miri pe pəra, Papa esi tikin sari esii'ma iku'nin §† uyanin kon pe Kərai piya'; miri pe pəra, Kərai uyepə pə'kə pona ri. §† 3:29 Ron 4:13 §§† Apa; miri pe pəra, Papai Arami' maimu yau. §§† 4:7 Ron 8:15-17

Paarɔ Usewankama Kare'siya Pon Kon Pi'

⁸ Pena ri, Papa i'tu auya'nokon pɔra iyese a'tai, apiyo' pe iwesi'pɔ kon kamo ti'naino kon papa amɔ' pen iwano' pe. ⁹ E'tane nin si seri si Papa i'tu auya'nokon—miri pe pɔra ru'ku, Papa uya ii'tu kon—nai pe ken si iyenna'po kon mi ton i'si'mɔnon, iri ton eseru ya'? To' uya ri pe' aya'sikapɔ kon kanan i'se iwesi kon? ¹⁰ Eke ton pe te'sen ton wɛi amɔ', miri awonsi'ki kapɛi amɔ', miri awonsi'ki pata weyu ton miri awonsi'ki wɛipiya ton kupɔ auya'nokon! ¹¹ Uye-wankamayatu', ipi'nokon ni sa'ne wakɔ ri ku'to' uya i'ma'kasa' uya pi'.

¹² Iyɛkama'po uya 'nokon kuru, utonpa ton, uri kasa enati', akasa'nokon enasa' pi'. Iri pe uku'sa' auya'nokon pɔra ri man. ¹³ Mi'tuyatu'ne' kasa ri, apɔne pɔra takuru'ke esi pi' imiri'nokon pi' kuru wapiya wakɔ itekare ekama'pɔ uya. ¹⁴ Takuru'ke ri e'to' e'tane ii'tupi'to' kon pe, iri pe ri ukuu'pɔ auya'nokon pen miri pe pɔra upi' ri iunuirata'pɔ kon pen ni. E'tane ru'ku, uyereutanɔkɔ'pɔ auya'nokon Papa inseru'pe esi kasa ri, Kɔrai Sises pe esi kasa ri. ¹⁵ I'ri pe tanporo ri pori' pe iwe'to' kon enasa' nai? Miri ri ekama uya, miri ku'sa' auya'nokon pe iyese yau, iyenu kon ni mɔ-mo'katu'i'no uyena' itɔrɔ kon pa. ¹⁶ Iyeyaton kon pe pe' enasa' seri i'nairon tekamai' ipi'nokon?

¹⁷ Kamoro esi imo'kapai'nokon kuru ri tɔwiniku'i'no kon, e'tane wakɔto' pe pɔra ri. Ina piyapai ri nin ene amɔ' pe iku'pai'nokon to' esi, iwesi kon pa to' winiku'i'no kon pe kuru. ¹⁸ Wakɔ pe ri iyese miri kuru i'ku'pai iwesi kon a'tai, wakɔ iwano' pe iyese pi', miri awonsi'ki miri kasa te'sen pe tiwiri ri, ipiyau'nokon niken esi a'tai pen. ¹⁹ Umunki amɔ' rɔ'kwi, itiwano' pe e'tinkaka'sa' kanan na'ne' nan, Kɔrai e'kapɔ ayau'nokon pɔ'kɔ pona, ²⁰ ipiyau'nokon kuru e'pai e'ai' seri pe umaimu ensima pe, apɔne pɔra ipi'nokon usewankama pi'!

Ekarɔ Miri Awonsi'ki Sera

²¹ Apɔne upana'titi', imiri'nokon main o'no e'paino kon, i'tu auya'nokon pɔra pe' nai main uya ri tasa'?

²² Apɔne pɔra iye'menukasa' esi, Epɔra'an esi'pɔ asa'ron kon imu, tikin nan esi'pɔ poitorɔ pe te'sen uri'san winipaino, miri awonsi'ki tɔron ni inɔ' apiyo' pen ni uri'san winipaino. ²³ Imu poitorɔ pe te'sen uri'san winipaino esi'pɔ entun eseru yau ri iyentusa' pe; e'tane imu apiyo' pen uri'san wini iyentusa' esi'pɔ iye'kupɔ tukai' usauro'nisa' otori'pi pe.

²⁴ Seri ton amɔ' anɔmɔ' pe iyese i'tuto' ipi' pe, apɔne pɔra pɔsamoro uri'sami'si amɔ' esi asa'ron ekonekan nisa' rɔ'pɔ pe. Tikin nan ekonekan nisa' rɔ'pɔ esi Sainai Wɔpɔ winon, apiyo' ton pe tɔumu'tasen: Pɔse ri pɔse ri Ekarɔ. ²⁵ Ekarɔ si esi Sainai Wɔpɔ, Arepiya pon pe ri miri awonsi'ki seri pe na'ne' eke pata Surusiran kaisa ri iyese, apɔne pɔra tɔmunki amɔ' pokon pe apiyo' pe iyese pi'. ^{†26} E'tane Surusiran ka'tau na'ne' esi

inɔ' apiyo' pe pɔra ri, kɔri ri si kɔri ri usan kon.

²⁷ Apɔne pɔra iye'menukasa':

“Epori'maki tɔumu'tasen ye' pen uri'san, mɔre amɔ' entunɔ'nin pen; eke pe iki'pi'nɔnki, imiri entun nito' pe e'tinkan nisa' i'tunin pen; apɔne pɔra tu'ke imunki inonkasa' uri'san esi pi' tɔtaan'pɔ kenan entai,” †

tukai'.

²⁸ Imiri'nokon si, utonpa ton, esi Aisi' kasa, us-auro'nisa' rɔ'pɔ iye'kupɔ tukai' munki pe. ²⁹ Miri a'tai, imu, entun eseru yau ri iyentusa' rɔ'pɔ uya Iya'kwarɔ wini iyentusa' kota'ma'pɔ. Miri kasa ri si iyese seri pe. ^{†30} E'tane i'ri ken nikayan imenukasa' itekare? “Uri'san poitorɔ pe te'sen miri awonsi'ki imɔre inonkaki, apɔne pɔra poitorɔ pe te'sen mɔre uya inɔ' enawon pen mɔre pokon pe inonkasa' rɔ'pɔ anɔmɔ' pen miri,” † tawon. ³¹ Miri pe iyese pi', utonpa ton, uri'nokon esi poitorɔ uri'san munki pe pɔra, e'tane inɔ' enawon pen munki pe e'ni'nokon.

Apiyo' Pe Pɔra E'nito' Kɔrai Yau

5 Apiyo' pe pɔra e'nito' pe Kɔrai uya mo'kan nisa' seri. Miri pi', pana' pe e'soto'kati', ke'wari'sa'ti-ka'tɔu kanan apiyo' pe e'nito' ya' te'mɔkanse.

² Umaimu a'si'ti'. Uri, Paarɔ uya apana'ti kon, iyun kon pi'pi puturɔka auya'nokon pe iyese yau, Kɔrai esi miri inɔ' pe pɔra ri ipona'nokon. ³ Ekamakapɔ uya kanan, tanporon kon ka'pon amɔ' tɔyun kon pi'pi puturɔkanin nan pi', to' tɔrawasooi pe kuru iyese tanporon main awiri to' e'to' pe iyese. ⁴ Imiri'nokon ekonekapaino kon main wini enasa' miri ene pe Kɔrai piyapai; auta'mo'kasa' kon wakɔ nonkasa' ipona'nokon piyapai. ⁵ E'tane apurito' wini ina enurikɔ kuru seri Iya'kwarɔ poro ipokena' pe e'nito' epoto' pi' te'ku'to' kon pi'. ⁶ Apɔne pɔra Kɔrai Sises yau iputurɔka miri pe pɔra iputurɔka pɔra ri e'ni esi miri notɔn pe ri. Tikin nan niken ti'tusen esi apurito', tiwano' pe tɔusen-poikasen usi'nɔnkan nito' poro.

⁷ Wakɔ kuru ri eka'tun nito' yau iyeka'tumɔ kon esi'pɔ. Inɔ' uya ken iyereutanɔkɔ'pɔ kon miri i'nairon apurito' auya'nokon piyapai? ⁸ Miri waraino iku'to' pe pori'manin uyepɔ pɔra ri iyese miri kɔri iki'manin kon nɔ'pɔ wini. ⁹ “Aiko rɔ'kwi ri pɔrowa a'sarutanɔ'nin e'tɔrawasoma miri tanporon iki'masa' yau.” ^{††10} Uyenu yau ri e'ai', Itepuru yau, tɔron ni pe ene auya'nokon pen ni tukai'. Kɔri iyeno'ma kon pi' na'ne' a'pai kon utaka'mato' ya' uya ri itepe'pɔ pe e'ma miri, inɔ' pe ri ken nai. ¹¹ Utonpa ton, iputurɔka pi' ri mari usaurokɔ yau, i'ri pe ken iyese pi' isi pe ri to' uya ukupɔ ri mari? Miri pe iyese pi' si, kurusu' uya ikinɔntanɔ'nito' useno'ma'pɔ. ¹² Kamoro si usauro'ni pi' te'san asakoranin kon esi i'se e'ai' miyari ri tɔ'ma'kai' aku'pitu' pi'!

¹³ Imiri'nokon, utonpa ton ki'masa' a'sisa' pe iwesi kon pa pen, e'tane a'sisa' pe pɔra iwe'to' kon iku'ti' nin

†† iyese ta pi' na'ne' esi Ekarɔ pi' miri pe pɔra eke pata Surusiran pi' ri. † Aisaya 54:1 †† 4:29 Iseneses 21:9 †† Iseneses 21:10

††† 5:9 1 Koren 5:6

† 4:22 Iseneses 16:15; 21:2

iri eseru † kupu pi'; e'tane ru'ku, isiyapiyo' pe e'ti' iusi'nunkato' kon yau. ¹⁴ Tanporo main amerasa' miri tikiin nan ni main ya': "Itanpa i'nunkaki imiri pe misi'nunkayai'ne' kasa ri," †† tukai'. ¹⁵ Usi'kapi' ni pi' miri awonsi'ki utan ni pi' iwesi kon yau, isiwano' pe ri au-ma'ta kon miri.

Uko'man Nito' Ita'kwaru Wini

¹⁶ Miri pi' si ta uya, iko'manti' Ita'kwaru wini, miri a'tai i'naino iri eseru pori'ma auya'nokon p̄ra iyese miri.

¹⁷ Ap̄ne p̄ra i'naino esi Ita'kwaru kaisaron pe p̄ra ri, miri awonsi'ki Ita'kwaru esi i'naino kaisaron pe p̄ra ri niri. T̄usewa'nomasan pe ri to' esi; i'se iwe'to' kon kupu auya'nokon poken p̄ra ri. ¹⁸ E'tane Ita'kwaru esi pe iyese yau ayanin kon pe, main o'no iwesi kon pen miri.

¹⁹ I'naino makoi t̄rawasooi esi tense ri: ekuman nito', iri eseru kupu pi' e'nito', miri awonsi'ki unikirun nito', ²⁰ papa tato' pe ipi' ika'sa' pi' ip̄reman nito', miri awonsi'ki enwoke' pe e'nito'; isewaruma'ke' pe e'nito', isipi' e'nito', ikintan nito', ipan pe ri usakorotan nito', am̄re' pe e'nito', iseseru yau p̄ra e'nito', eseru wann̄i pikiri usewa'noman nito', ²¹ miri awonsi'ki ikinike' pe e'nito'; e'taripan nito', te'kamai' ri e'taripan ekuman nito' pe, miri ton warai'nan. Apanamakap̄ uya 'nokon seri, wapiya siku'taine' kasa, kamoro seri kasa t̄uko'mansan uya Papa e'to' esa' wann̄i pe an̄nto' oton pen ni.

²² E'tane Ita'kwaru eperu ton esi usi'nunkan nito', pori' pe e'nito', t̄usewankamai' p̄ra e'nito', t̄use-ta'kai' p̄ra e'nito', mann̄u' pe e'nito', wak̄u' pe e'nito', main n̄p̄ awiri e'nito', ²³ isi pe p̄ra e'nito', miri awonsi'ki iwano' wann̄i pe t̄use'se'tii' e'nito'. Seri ton namai'no main p̄ra ri iyese miri. ²⁴ Kamoro K̄rai Sises iwano' pe te'san uya kurusu' pona ti'naino kon iri eseru, iri pe e'pai te'to' kon miri awonsi'ki ekumapai te'to' kon pokapit̄p̄ kurusu' pona. ²⁵ Ita'kwaru wini uko'man ni'nokon pi', Ita'kwaru pikiri e'nipai'nokon. ²⁶ Mi pe te'ku'sen pe enanpai'nokon p̄ra, tonpa t̄sakoropai' p̄ra, tikintai' p̄ra e'nipai'nokon.

Wak̄u Kup̄u Tanporon Kon Pi'

6 Utonpa ton, in̄u' ri e'makoimasa' a'tai, imiri'nokon, ta'kwaru ke na'ne' nan n̄na'poi

† iri eseru; miri pe p̄ra, pun; v. 16-17, 19, 24 niri. †† Ri-paiti'kas 19:18 ‡ 5:17 Ron 7:15-23

i'si'm̄n yai. E'tane isenki, a'tai p̄ra ii'tupi'to' ri mari esi. ² Itanpa kon wari'saru ati'; miri a'tai, K̄rai maimu a'ku'ti auya'nokon miri. ³ In̄u' ri usenuminka pe iyese yau in̄u' pe tesi tukai', in̄u' pe p̄ra ri esii'ma, tiwano' pe ri isenku'ti miri. ⁴ Tiwi ka'pon teseru i'tui. Miri t̄po, mi pe te'ku'to' pe, t̄ron ni pokon pe t̄usi'tui' p̄ra, ⁵ ap̄ne p̄ra t̄kaisari'nokon t̄wari'saru kon ari to' uya miri.

⁶ In̄u' ri tenupato' an̄nnin main yau esi a'tai, tiwi tanporo wak̄u ton pe te'sen ekam̄i tenupanin ena'.

⁷ Kisenku'tit̄u: Papa esi in̄u' n̄sapeman̄ pen ni. Ka'pon uya t̄n̄p̄imi'p̄u ri an̄m̄ miri. ⁸ K̄ri ri ti'naino ku'nin t̄pori'manin pe esi a'tai, miri i'naino uya ima'tan̄k̄; k̄ri ri wak̄u Iya'kwaru pori'manin pe ip̄in̄in esi a'tai, Iya'kwaru winipai inkeru' uko'man nito' eporo iya. ⁹ Useta'kanpai'nokon p̄ra man wak̄u eseru ku'tane, ap̄ne p̄ra itepe'p̄u an̄nto' oton kon iweyu a'tai, useta'kan nisa' p̄ra iyese yau. ¹⁰ Miri pe iyese pi', uweyu kon esi koro'tau, wak̄u eseru ku'pai'nokon tanporon kon ka'pon am̄u' pi', kamoro kuru Papa Maimu apurinin nan pe te'san pi'.

Iputur̄ka Pen E'tane Emenna' Pe E'ka'ni

¹¹ Eke ton imenu enti' iyena'nokon imenuka uya koro'tau uyemiyat̄ ke!

¹² Kamoro atapuripaino kon kipo'pon pi' ri aya'kwar̄ka i'se na'ne' nan iyun kon pi'pi putur̄kapit̄u pi'. T̄kota'ma kon namai' riken to' uya ikupu K̄rai kurusu'kuui wenai. ¹³ Kamoro nin iputur̄kapit̄u sa' na'ne' nan esi main awiri p̄ra ri. T̄utapurito' kon pe iputur̄kapit̄u i'se 'nokon to' esi. ¹⁴ Atapuripai p̄ra e'ai' e'tane uyepuru kon Sises K̄rai kurusu'kuui pi' riken utapuri, iporo upona or̄u e'pokapit̄u'p̄u na'ne', miri awonsi'ki uri ri e'pokapit̄u'p̄u na'ne' ipona.

¹⁵ Iputur̄kato' miri pe p̄ra iputur̄kato' pen esi i'ri pe p̄ra ri; emenna' pe nin e'ka'nito' usi'tu miri. ¹⁶ T̄use-wankamai' p̄ra e'nito' miri awonsi'ki isentu'ke' pe e'nito' esi tanporo seri iporo e'nito' iyawiri te'san pona kan pe, kamo ri niri Papa iwano' ton niri Esuwer̄ am̄u' pona.

¹⁷ Iu'mat̄u pe, in̄u' uya ri uyanpok̄ma i'se p̄ra e'ai', ap̄ne p̄ra Sises wenai ukota'ma'p̄u i r̄p̄u man upi'.

¹⁸ Sises K̄rai, uyepuru kon uya wak̄u nonkasa' nesii aya'kwaru kon piyau, utonpa ton. Amen.

E'PE'SAS

Ekamanin

esi isewankamasa' wapiya kuru, "Papa ekonekato' pi'...tanporo ikonekasa' aməranə'to' pi' a'samətə ya', tanporon ni Epən pon miri awonsi'ki non pon, Kərai si itesa' pe" (1:10). Ipan pe Papa munki amə' ekama'po pe ri niri iyesi to' uko'manto' pe se ta e'kwa pe seri eke kuru Papa ekonekato' esi ta pe ka'pon amə' enato' pe tikin ni, tikin ni e'nito' poro Sises Kərai pokon pe.

Wapiya iye'to' airi yau imenukanin uya emo'ka təusauro'to' ipi' tikin ni e'nito' ite'ma pi' təusaurokə wini Papa ikəipənə uya təmunki ton anənsa', to' pi' isentu'masa' miri awonsi'ki to' mo'kasa' iya to' makooi apai Sises Kərai təmu poro, miri awonsi'ki eke kuru Papa usauro'sa' rə'pə e'ma takan pe iye'ku'sa' Wakə A'kwarə wini. Ipi'kiron pe iyesi airi ipan pe tənmenuka'pə ennin nan ekama'po iya to' uko'manto' pe tikin ni to' e'to' Kərai yau enato' ipikiri pe i'nai ri to' uko'manto' yau a'samətə pe.

Tu'kan ni panton i'tuto' yai main utapurisa' tikin ni Papa munki amə' esi enpoikanin pe tikin ni Kərai yau to' e'to': So'si esi pun esa' kasa, Kərai i'pai pe; miri pe pəra iuti tamisen kasa, Kərai itekun airo'nan ti' pe; miri pe pəra no'pə kasa, Kərai itaan'pə pe. Seri imenukasa' kareta enuku ipan pe ri ka'ta' ekamato' ya' imenukanin uti koro'tau eke ri wakə nonkasa' Papa uya wini usenuminkan nito' Kərai poro. Tanporon ni usene Kərai usi'nənka-to' weyu yau, use'man nito', usentu'man nito', eke ri wakə nonkasa' miri awonsi'ki esuken iri pəra e'nito'.

Iyawon Ekamanin

Ekamanin (1:1-2)

Kərai miri awonsi'ki so'si (1:3—3:21)

Emenna' pe uko'man nito' Kərai yau (4:1—6:20)

Iu'matə (6:21-24)

1 Paarə, Kərai Sises nennoko'pə itekare ekamai' Papa eseru wini, winipaino, †

Wakə ton E'pe'sas pon kon †† enakan, təusaurokə'pə awiron kon ‡ Kərai Sises yau:

² Wakə nənnonkasa' miri awonsi'ki təusewankamai' pəra e'nito' nesii iyenakan kon pe Papa, ukəipənə kon miri awonsi'ki Itepuru Sises Kərai winon.

Iya'kwarə Pe Pəreman Nito' Kərai Yau

³ Apuripi'to' nesii Papa miri awonsi'ki uyepuru kon Sises Kərai kəipənə iwano' pe, wakə pe upəremanin nə'pə kon tanporon ni iya'kwarə pe pəreman nito' Epən po e'ni pata yau Kərai yau. ⁴ Apəne pəra uyanənsa' iya 'nokon pi' pata ekoneka rawiri wakə pe te'san pe miri awonsi'ki iri pe pəra tenu yau. Təusi'nənkato' yau ⁵ təmunki pe e'nito' yau ku'ni'pə iya pena †† Sises Kərai poro, poro' pe te'to' miri awonsi'ki tesoru awiri. ⁶ Ikuu'pə iya tapuripi'to' pe, wakə nonkasa' təuya pi', i'nəməra ri Təmu tənini'nənkənə yau. ⁷ Iyau e'man nito' esi imənə poro, makoi pi' usentu'man nito', Papa uya

† 1:1 Inkupə'pə 18:19-21; 19:1 †† Təron ni imenukasa' ton yau, E'pe'sas pon kon pəra iyesi. ‡ təusaurokə'pə awiron kon; miri pe pəra, apurinin nan †† tenu yau. Təusi'nənkato' yau təmunki pe e'nito' yau ku'ni'pə iya pena; miri pe pəra, tenu yau təusi'nənkato' yau. Təmunki pe e'nito' yau ku'ni'pə iya pena.

wakə nonkasa' na'ne' awiri eke pe kuru ri †† upona'nokon itəsa' iya eke pe kuru ri tanporo təpu'ketu miri awonsi'ki ito'ka'nə'to' pokon pe. ⁹ Miri awonsi'ki ama'ai tənku'pənə tesoru poro' pe te'to' awiri koneka'pə iya i'tuto' kon pe, te'kuu'pə rə'pə Kərai yau. ¹⁰ Seri ekonekan nisa' e'ku'to' pe ita'ku'tito' weyu ton e'seposa' a'tai—tanporon ni Epən pon miri awonsi'ki non pon aməranə'nin pe tikin ni itesa', kəri ri kəri ri Kərai.

¹¹ Kəri ri yau ri niri utanən ni'pə'nokon pena, †† inkuu'pə iye'ku'to' pe awiri ri tanporon ni tərawasomanin miri kasa iye'to' pe tawon tesoru awiri, ¹² ina, wapiya Kərai yau te'ku'to' ke iye'sa' kon, e'to' pe eke pe iku'to' apuripi'to' ku'nin pe. ¹³ Miri awonsi'ki imiri'nokon ni niri esi'pə Kərai yau i'nairon maimu etasa' auya'nokon a'tai, wakə iyepika'tito' kon ekareei. Apurisa' auya'nokon a'tai, ama'kəi'ti'pə kon a'si'to' ike ke, usauro'nisa' rə'pə ipi' Wakə A'kwarə, ¹⁴ itəsa' uneporonə kon ekamanin pe kamoro Papa iwano' pe te'san e'ma pona ri—eke pe tesi pi' tapuripi'to' pe.

†† 1:7 Koro'se 1:14 ††† utanən ni'pə'nokon pena; miri pe pəra, eponin pe enan ni'pə'nokon pena

Tenki Tapitü Miri Awonsi'ki Ipürema

¹⁵ Seri wenai, Itepuru Sises apurito' auya'nokon eta'pü uya si'kiri miri awonsi'ki wakü ton i'nünkato' auya'nokon, ¹⁶ ereutasa' püra ri iyese ipi'nokon tenki tapitü pi' miri awonsi'ki ipona'nokon ipüremato' ri esi uyenu yau. ¹⁷ Uri'nokon epuru Sises Kúrai e'to' itese' pi' Papa, merunti pe te'sen Ikuipüñü, ekama'po pi' ri esi irepato' kon pe iya pu'ketü miri awonsi'ki enpoikanin A'kwarü ke, † wakü pe pari i'tunin pe iwesi kon pa. ¹⁸ Ipürema ri niri iyewan kon yau iyenu kon uta'kwakato' pe iki'mato' iya 'nokon ipona iye'ku'to' kon i'tunin pe iwesi kon pa, eke pe kuru ri merunti pe ineporonü kon esi wakü pe te'san yau, ¹⁹ miri awonsi'ki miri kaisaron ta pokena' pen ni uri'nokon apurinin nan iwano' pe intüñü eke kuru ri ipana'pano. Miri ipana'pano esi eke imeruntirü e'türawasoma pe ri, ²⁰ inapuri'pü Kúrai yau i'mü'sa'ka'pü iya a'tai iyeriku'pü apai, miripan apononti tüya a'tai temiyatü enwo'netü wini Epün po e'ni pata yau; ††²¹ inni ri tanporon ni esa' wannü pe te'sen miri awonsi'ki eke ton, pana'pano miri awonsi'ki eke pata esanon, miri awonsi'ki tanporon eke pe te'sen ese' ese'tin nito', seri a'taino riken pen e'tane seri entakan pe ri te'sen a'taino entaino. ²² Miripan Papa uya tanporon ni tusa' i'ta o'koi' miri awonsi'ki anüsa' iya tanporon ni i'pai pe iye'to' pe so'si iwano' pe, ††²³ ipun pe si te'sen, küri ri pe ri si tanporon ni arü'tinin tanporon wini ri. †

Nurine Iyenasä' Kúrai Yau

2 Imiri'nokon si, iyeri'sa' pe iye'sa' rü'san main yawiri püra miri awonsi'ki amakooi kon yau, †† iuko'mamü'pü kon na'ne' iya seri orü eseru awiri iwesi kon a'tai, miri awonsi'ki ka'yawon kon esanon, iya'kwarü e'türawasoman pi' na'ne' kamoro main awiron kon pen yau. ³ Tanporo e'ni na'ne' kaisa ri uko'man ni'pü'nokon to' koro'tau pena a'tai, u'naino kon umakooi kon e'to' i'se kupü pi' †† miri awonsi'ki i'se iye'to' miri awonsi'ki isenuminkato' pikiri utin pi'. To' kasa ri, i'naino kota'man nito' iwano' pe e'ni'pü. ⁴ E'tane apüñe püra eke pe ui'nünkato' kon iya esi wenai, Papa, eke pe ri isentu'mato' te'sen, ⁵ uya nurine uku'sa' kon Kúrai pokon pe iyeri'sa' pe ri e'ni tane main awiri püra e'nito' yau. I'nai ri kuru iyese, eke wakü nonkasa' wini iyepika'tisa' kon. ⁶ Miri awonsi'ki Papa uya ui'mü'sa'kasa' kon Kúrai pokon pe, miri awonsi'ki uyaponontisa' iya 'nokon ipokon pe Epün pe te'sen pata yau, Kúrai Sises yau, ⁷ enpoikato' tüya seri entakan nüye'ai'ne' a'tai miri kaisaron ta pokena' pen wakü nonkasa', enpoikasa' iya isi'nünke' pe te'to' yau upi'nokon Kúrai Sises yau. ⁸ Apüñe püra wakü nonkasa' wini iyepika'tisa' kon, apurito' poro—miri awonsi'ki seri esi iwinon kon pen, Papa nüñü miri— ⁹ türawaso pikiron pen, inü' ri utapuri' namai'. ¹⁰ Apüñe püra Papa türawasooi rü'san uri'nokon,

† A'kwarü ke; miri pe püra, a'kwarü ke †† 1:20 Eren 110:1 † 1:22 Eren 8:6 †† 1:23 Koro'se 1:18 †† 2:1 Koro'se 2:13 ††† umakooi kon e'to' i'se kupü pi'; miri pe püra, upun kon pi'

ika'sa' kon Kúrai Sises yau wakü türawaso ku'nin nan pe, Papa nüñe'ka'pü uye'mata'nokon iku'to' pe.

Kúrai Yau Tikin Ni Enan Nisa'

¹¹ Miri pe iyese pi', iyenu kon yau iku'ti' Esuwerü amü' pe püra iwesi'pü kon iyentusa' kon wini, miri awonsi'ki, "itun pi'pi iputurü'kasa' kon pen" tukai' iyesakü'pü kon, "itun pi'pi iputurü'kasa' kon" tukai' tusesa'san uya (ka'pon amü' nükupüñü tüpun kon pi' temiyatü kon ke)— ¹² iyenu kon yau miri iku'ti', miri a'tai Kúrai piyapai iyemo'kasa' pe iwesi'pü kon, Esuwerü yawon kon pe püra miri awonsi'ki innon kon pe ri ekonekan nito' pi' usauro'nito' piyapai, iye'ku'to' püra ri miri awonsi'ki Papa püra ri seri non po. ¹³ E'tane si seri pe Kúrai Sises yau imiri'nokon, pena inni iye'sa' kon ne'sa' si a'ko pe Kúrai münü poro.

¹⁴ Apüñe püra küri ri ri esi usewankaman namai'no pe, asa'ri te'san ku'nin nü'pü tikin ni, miripan uya wa'kü'nin pe te'sen ma'tanükü'pü, i'seyaton pe e'nito' wekupiri, ¹⁵ tüpun wini main, Mosi' winon nonka'pü tüya wini apiyontin nito' iya miri awonsi'ki iyawiri e'nito' ton pokon pe. Ika'to' pe tüya iye'ku'to' esi'pü tikin nan pe asa'ron apai, usewankaman püra si iyese tükü'se; †††¹⁶ miri awonsi'ki seri si tikin nan ipun yau to' konekanin pe asa'ri ri mari Papa piya' kuru' po terikü wini, to' usewa'nomato' mo'ka'pü iya. ¹⁷ Iyee'pü miripan uya tüusewankamai' püra e'nito' ekama'pü imiri'nokon inni te'san pi' miri awonsi'ki a'ko pan kon nü'san pi'. ¹⁸ Apüñe püra iporo asa'ri ri mari uri'nokon utito' e'ma esi Ikuipüñü piya' tikin nan Iya'kwarü wini.

¹⁹ Miri epe'pü pe, innon kon pe püra miri awonsi'ki sunwaron kon pe püra iwesi kon, e'tane Papa munki amü' tonpa pe miri awonsi'ki itiwü' tau te'san tonpa ye' ton pe, ²⁰ itamisä' pe iyapon pe te'san itekare ekamai' enno'sa' kon miri awonsi'ki pu'kena' amü' po, küri ri ri nin si Kúrai Sises itekun airon eke ti' pe. ²¹ Küri ri yau tanporo miri amisä' enasä' isipona, miripan nin si e'mü'sa'kasa' wakü use'man nito' miri awonsi'ki ipürema nito' iwü' pe tenai' Itepuru yau. ²² Miripan yau nin si imiri'nokon ni niri utamisä' miri a'samü'tü yau itiwü' pe iyena kon pa Papa uko'manto' yau pe Ta'kwarü wini.

Paarü, Esuwerü Amü' Pen Pi' Itekare Ekamanin

3 Miri wenai, uri, Paarü, Kúrai Sises iwano' pe a'sisa' pe te'sen imiri'nokon Esuwerü amü' pen iwano' pe—

² Eta'pü auya'nokon kuru ri Papa uya wakü nonkasa' türawasooi, iye'tüsa' uyena', iyena'nokon miri awonsi'ki türon kon ena' ekanto' pe uya ipika'tinin kon pe. ³ Seri tonan tawon usenpoika'pü uyena', to'ken nü'kwü imenukaka'sa' uya na'ne' ipi'. ⁴ Miri ene auya'nokon a'tai, ito'ka'nükü auya'nokon Kúrai nükupüñü tonan tau ennin pe esi, ⁵ ka'pon amü' uya i'tuto' pe iye'sa' rü'pü pen türon ni a'tai iye'sa' kon ena' seri a'tai isen-

††† 2:15 Koro'se 2:14 § 2:16 Koro'se 1:20 §† 2:17 Aisaya 57:19

poikasa' na'ne' kasa Iya'kwaru wini wakɛ ton Papa nennoko'san itekare ekamai' miri awonsi'ki pu'kena' amɛ' ena'. ⁶ Serɛ tonan tawon, wakɛ itekare poro Esuweru amɛ' pen esi Esuweru amɛ' pokon pe isi'kaisa ri itesa' pe te'ton kon pe, tikin nan ni ipun pɛ'kɛ pe isi'kaisa ri, miri awonsi'ki isi'kaisa ri ikupɛ tukai' us-auro'nisa' eponin nan pe Kɛrai Sises yau. [†]

⁷ Serɛ itekare pitoru pe iyenasa' rɛ'pɛ uri Papa uya wakɛ nonkasa' ke urepasa' pi' tɔpana'pano e'tɛrawa-soma poro. ⁸ Se pe ri e'tane sepan kon kuru niri Papa munki amɛ' o'koi' kuru, serɛ wakɛ nonkasa' ke urepa'pɛ: Esuweru amɛ' ton pen ena' iwarinpa pokena' pen ni eke Kɛrai iwano' ekamanin pe. ⁹ Uyanɛmɛ'pɛ tonan tau Papa, tanporon konekanin nɛ'pɛ, nɛkuu'pɛ iyepiya'ti si'kiri ku'nin pe sa'man pe pɛra tanporon kon ena'. ¹⁰ Iteseru esi'pɛ serɛ pe si, so'si poro, i'tu pokena' pen ni Papa pu'ketɛ enato' pe ti'tusen pe esa' wanni ton miri awonsi'ki eke ton ena' Epɛn eseru pe te'sen yawon kon, ¹¹ inkerɔ' ri mirito' pe ta'pɛ iya rɛ'pɛ inenuka'nɛkɛ'pɛ Kɛrai Sises, uyepuru kon yau. ¹² Iyau miri awonsi'ki apurito' uya'nokon poro Papa epoto' pe iteme'nin pɛra miri awonsi'ki en wanni yau te'se. ¹³ Miri pe iyese pi', iyekama'po uya 'nokon, temiya'nɛnse pɛra iwesi kon pa, iwenai'nokon eko-ta'ma pi', eke pe iku'to' kon ipi' pi' ri.

E'pe'sas Pon Kon Pona Ipɛrema Nito'

¹⁴ Miri wenai Ikuipɛnɛ rau e'sekunka, ¹⁵ Ikuipɛnɛ tanporon kon a'samɛtɛ yawon kon apurinin nan Epɛn miri awonsi'ki non pon kon uya tese' kon eposa' na'ne' iwini. ¹⁶ Ipɛrema eke pe ri te'sen eke pe tɛku'to' apai imeruntitanɛ'to' kon pe iya tɔpana'pano ke Ta'kwaru poro ayau'nokon, ¹⁷ miri kasa si, Kɛrai e'to' pe ayau'nokon apurito' poro. Miri awonsi'ki ipɛrema kanan imiri'nokon, imisitas'a' pe miri awonsi'ki iyekonekasa' pe iwesi kon pa usi'nɛnkan nito' yau, ¹⁸ tɔpana'pano ke iwesi kon pa, wakɛ ton amɛtɛ pe, ito'ka'nɛ'nin nan pe eke pe ri ika'ta, kusan pe ri, ka'tau ri miri awonsi'ki i'nau ri Kɛrai usi'nɛnkato' esi, ¹⁹ miri awonsi'ki i'tu kon pa serɛ usi'nɛnkan nito', i'tunin pe e'nito' entaino ri—autarɛ'ti kon pa eke pe kuru Papa uya irepato' kon ike ke.

²⁰ Serɛ si ipona iku'nin pe te'sen ipɛ'kɛ i'tu pɛra ri ekama'posa' entai ri miri kasa na'ki tato' entai ri, tɛmeruntirɛ awiri ne'tɛrawasomayai'ne' uyau'nokon, ²¹ iwano' pe eke pe iku'to' nesii, so'si tau miri awonsi'ki Kɛrai Sises yau siyaro' kon poro ri, tiwiri ri, tiwiri ri! Amen.

Tikin Ni E'nito' Kɛrai Pun Yau

4 A'sisa' pe Itepuru iwano' pe esi koro'tau, ipan pe ayapiyo'ma uya 'nokon iuko'mamɛ kon pa uko'man nito' yau iki'masa' kon pe te'san pe anɛnsa' auya'nokon na'ne' yau. ² Mi pe te'ku'san pe pɛra kuru e'ti', i'si'mɛn yaino kon pe e'ti'; tɛusetakasan pe pɛra, iusi'nɛnka kon pi' itonpa kon tɛpika'tii' e'ti'. ^{††3} Tikin ni

iwe'to' kon Iya'kwaru iwano' yau enkurunpati' kuru tɛusewankamai' pɛra e'nito' na'si'ai'ne' poro. ⁴ Moro tikin nan ipun esi miri awonsi'ki tikin nan Iya'kwaru—iki'masa' kon na'ne' kasa kuru tikin nan iye'ku'to' kon ya' iki'masa' kon a'tai— ⁵ tikin nan Itepuru, tikin nan apurito', tikin nan epa'taisiman nito'; ⁶ tikin nan Papa, tanporon kon kɛipɛnɛ, tanporon entaino, tanporon poron ni miri awonsi'ki tanporon yawon ni.

⁷ E'tane uiwano' kon pe e'ni na'ne' kaisa ri wakɛ nonkasa' e'tɛsa' upona'nokon Kɛrai uya iku'sa' na'ne' awiri. ⁸ Miri wenai ta iya: [‡]

“Iyenu'sa' a'tai ka'ta',

a'sisa' kon ari'pɛ iya ta'kiri,

miripan uya repa nito' tɛsa' ka'pon amɛ' ena',” ^{††} ta iya. ⁹ (I'ri ta e'kwa pe “Iyenu'sa'” ta? Iu'ti'pɛ pe ri mari iyese non pona, non pe te'sen ya'. ^{††10} Kɛri ri iu'tisa' rɛ'pɛ ri kɛri ri iyenu'sa' rɛ'pɛ ka'ta' ri ka'enta' ri, tanporon ni mi yawon yau te'to' pe.) ¹¹ Kɛri ri uya tɛron kon kuu'pɛ itekare ekamai' enno'sa' kon pe, tɛron kon pu'kena' amɛ' pe, tɛron kon itekare ekamanin nan pe, tɛron kon ka'pon amɛ' ennin nan pe miri awonsi'ki ti'sa amɛ' pe, ¹² Papa munki amɛ' konekanin nan pe tɛrawaso ku'nin nan pe, Kɛrai pun e'ka'to' pe, ¹³ tikin ni enan pɛ'kɛ pona apurito' yau miri awonsi'ki Papa Mumu i'tuto' yau miri awonsi'ki wakɛ pe iyakɛ'pɛsa' pe, Kɛrai yau eke pe utarɛ'tin nito' wakɛ ke eponin pe.

¹⁴ Miri a'tai mɛre' e'ni'nokon pen miri, sipa'sipa nɛna'popitɛnɛ, miri awonsi'ki se airi miri awonsi'ki mi airi ka'pon amɛ' uya enupan wini ennananin nan a'setunɛ uya api' ni enku'tinin tesoru kon ke pen. ¹⁵ E'tane ru'ku, usi'nɛnkan yau i'nairon pi' tɛsaurɔ'sen pe, tanporon yau usemo'ka'nokon u'pai kon pe te'sen, Kɛrai kaisa ri. ¹⁶ Iwini tanporo ipun ena isipona ikara ton ke, usemo'ka e'kapɛ tiwano' pe usi'nɛnkato' yau, isi'kaisa ri tɛtɛrawasooi kon kupɛ to' uya ke. ^{†††}

Uko'man Ni Iweyu Munki Pe

¹⁷ Serɛ ta uya nin si ipi'nokon, ta uya kuru ri Itepuru yau ipi'nokon, kiko'mantɛu serɛ enta' itekare apurinin nan pen, iwotori'pi pɛra tɛsenuminkato' kon yau te'san kasa. ¹⁸ To' ewarumansa' ito'ka'nɛ'to' tɛuya'nokon yau, miripan kon e'ta'nɛ'sa' Papa iwano' uko'man nito' piyapai, apɛne pɛra to' yau na'ne' ito'ka'nɛ'nin pen esi to' ewan usa'manta wini. ¹⁹ To' ewan enasa' sa'man pe, to' ri e'tɛsa' iri ku'to' pe tɛuya'nokon ipan pe ri tɛuse'se'tito' kon ni tɛnonkai', miripan kon uya ti'tui' pɛra ri iri ton kupɛ.

²⁰ Imiri'nokon, miri kasa Kɛrai i'tunin pe iyena'pɛ kon pen. ²¹ I'nai ri eta'pɛ auya'nokon miripan pi' iusenu-pa'pɛ kon i'nairon Sises yau na'ne' awiri. ²² Iyenupa'pɛ kon, iuko'mamɛ'pɛ kon eseru pi', penaro' iyese kon nonka kon pa, iyenku'tipai'nokon te'sen pikiri iwesi kon nɛma'tanɛkɛ'pɛ; ^{†††23} emenna' pe iyenato' kon pe iusenuminkato' kon yau; ²⁴ emenna' iyese kon ya'

[‡] ta iya; miri pe pɛra, ta Papa uya ^{††} Eren 68:18 ^{††} non pona, non pe te'sen ya'; miri pe pɛra, non o'no, non pe te'sen ya' ^{†††} 4:16 Koro'se 2:19 ^{†††} 4:22 Koro'se 3:9

iyena kon pa, iye'ka'sa' rə'pə Papa kasa iye'to' pe i'nairon ipoken e'nito' yau miri awonsi'ki wakə pe e'nito' yau. †

²⁵ Miri pe iyese pi', akaisari'nokon kasi ye' pe te'sen inonkati', miri awonsi'ki i'nairon pi' təusauro'sen pe tətonpa pokon pe, apəne pəra tikin nan ipun pə'kə pe e'ni'nokon wenai. ††²⁶ "Asakorooi kon yau kamakoi-tatəu." ‡ Wəi enu u'ti tane ke'təu ausakorotasa' kon ni mari e'tane, ²⁷ miri awonsi'ki makoi pəta yen oton kə'ku'təu. ²⁸ Kəri ama' pe iye'pi'sa' rə'pə kəse'nin ama' pe miri enta', e'tane tiwi ne'tərawasomai, i'ri ri kupə pi' nesii temiyatə ke, kamoro entu'ma' na'ne' nan repanin pe te'to' pe.

²⁹ Iri ri usauro'nito' kəsepa'kanin anta kon apai, e'tane wakə pika'tinin niken təron kon ka'nin pe i'se to' e'to' awiri, kamoro etanin nan epika'tito' pe. ³⁰ Miri awonsi'ki Wakə Papa A'kwarə kə'pokoitanə'təu aya'si'sa' kon na'ne' ike iye'mato' kon weyu pona ri. ³¹ Iri pe itonpa kon pi' iwe'to' kon inonkati', ewe'toi'pi'to' kon, miri awonsi'ki sakoro, e'sa'morəpi'nito' miri awonsi'ki iri pe ka'pon pi' usauro'nito', tanporon ni iri pe e'pai e'nito' pokon pe ri. ³² Mannə' pe e'ti' miri awonsi'ki aiko tawon pe itonpa kon pi', isentukəna' pe itonpa kon pi', Kərai yau Papa usentumasa' ipi'nokon na'ne' kasa. ††

5 Miri pe iyese pi', Papa kasa te'san pe e'ti', ini'nənkənə ton imunki pe, ² miri awonsi'ki təkoko'mansan pe usi'nənkən nito' yau, Kərai uya ui'nənkasa' kon na'ne' kasa, miripan e'nonka'pə uiwano' kon pe a'po'nan tətəsen miri awonsi'ki use'man nito' Papa ena' pe. ††

³ E'tane i'koro'tau'nokon ekuman eseru ri kəse'se'sa'pi'nin, miri pe pəra iri ri, miri pe pəra mentai e'nito', apəne pəra seri ton esi ipoken pəra ri wakə ton Papa munki amə' iwano' pe. ⁴ Miri pe pəra iri pe ri usauro'nito', iya'kwarə pəra ri usauro'nito' miri pe pəra iri pe te'sen main apurito', ipokena' pen ni, e'tane tenki tato' riken imaimu pe. ⁵ Seri pi' i'nai ri e'ti': tekumasan, miri pe pəra iri kupə pi' te'san, miri pe pəra mentaino kon—esi ika'sa' apuripi'nin pe—esi pəra iyese Kərai miri awonsi'ki Papa e'to' esa' wanni pe ††† epoton kon pe pəra ri. ⁶ Inə' ri iyenku'titi'nin itenpə'pə ri main ke, apəne pəra miri warai'nan pona Papa uya kota'man nito' uyepə main awiron kon pen pona. ⁷ Miri pe iyese pi', to' tonpa pe ke'təu.

⁸ Apəne pəra imiri'nokon ni niri esi'pə ewarupi pe, e'tane nin si Itepuru yau iweyu pe iwesi kon. İko'manti' iweyu munki pe, ⁹ (apəne pəra iweyu ††† eperu pe e'ni esi tanporo wakə pe e'nito' yau, ipoken e'nito' yau miri awonsi'ki i'nairon yau) ¹⁰ miri awonsi'ki Itepuru pori'manin anwarinpati'. ¹¹ Teperu kenan pen ni ewarupi tərawasooi kəsa'pi'pi'təu, e'tane ru'ku enpoikati'. ¹² Apəne pəra piyi'nə' ri iyese ama'ai iku'sa' rə'pə e'sesa'pitə yau. ¹³ E'tane tanporon ni isenpoikasa'

† 4:24 Iseneses 1:26; Koro'se 3:10 †† 4:25 Sakaraya 8:16 ‡ Eren 4:4 (LXX) †† 4:32 Koro'se 3:13 †† 5:2 E'sotas 29:18; Eren 40:6 ††† esi pəra iyese Kərai miri awonsi'ki Papa e'to' esa' wanni pe; miri pe pəra, esi pəra iyese Kərai e'to' esa' wanni pe miri awonsi'ki Papa ††† iweyu, miri pe pəra iya'kwarə

iweyu ke ena tensen pe, ¹⁴ apəne pəra iweyu esi tanporon ni ku'nin pe tensen pe. Miri wenai tasa' iya:

"Aiko te'nənsen, apakaki,
eri'nisa' apai e'mə'sa'ka',
Kərai uya iwei'tito' pe,"

ta iya.

¹⁵ Ti'tui' iko'manti'—pu'pəra pen e'tane pu'kena' pe, ¹⁶ wakə pe iweyu kon apuriti', apəne pəra wəi ton man iri pe ri. ¹⁷ Miri pe iyese pi', iya'kwarə pəra ke'təu, e'tane Itepuru eseru tətə'ka'nə'se. ¹⁸ Waain pi' ke'tari-patəu, miyari ri təuse'se'tii' pəra ri e'pai ikupə iya 'nokon esi. E'tane ru'ku, Iya'kwarə ke atarə'titi'. ¹⁹ Eren yai itonpa kon auro'kati', ipəreman eremu miri awonsi'ki iya'kwarə pe te'sen eren yai. Iserenkati' iyewan kon apai Itepuru pi', ²⁰ tiwiri ri tenki tawon pe e'ti' Papa, İkuipənə pi' tanporon pi' ri, uyepuru kon Sises Kərai ese' yau. ††

²¹ İsiyena' te'təse e'ti', Kərai nama auya'nokon pe ri.

No'pə Ton Miri Awonsi'ki Taan'pə Ton

²² No'pə ton, ataan'pə kon ena' e'təti' Itepuru ena' iye'təru kon pe ri. †††²³ Apəne pəra taan'pə esi no'pə i'pai pe, Kərai esi kasa so'si i'pai pe, təpun, ipika'tinin pe te'to'. ²⁴ So'si ne'təyai'ne' kasa Kərai ena', miri kasa no'pə ton e'təto' pe iyese tətəan'pə kon ena' tanporon yau ri.

²⁵ Taan'pə ton, ino'pə kon i'nənkati', Kərai uya so'si i'nənkasa' na'ne' kasa, te'nonkai' itiwano' pe, †††²⁶ wakə pe iku'nin pe, ikorəka təuya wini ††† tuna ke təmainu wini, ²⁷ itəto' pe təuya tena' ri enkena' so'si pe ri, ita'si'sa' pe pəra ri, miri pe pəra itepikirii pəra ri, miri pe pəra i'ri ri ima'takəui pəra ri, e'tane wakə pe, imaku'pi pe pəra. ²⁸ Miri na'ne' kasa, taan'pə ton uya tənə'pə kon i'nənkato' pe iyese təpun kon i'nənkə təuya'nokon pe ri. Kəri tənə'pə i'nənkənin usi'nənkə ri miri. ²⁹ Inə' ken təpun ewaruma'tinin, e'tane ewekə iya miri awonsi'ki imainanpa iya, so'si ku'ai'ne' Kərai kasa— ³⁰ apəne pəra ipun pə'kə pe e'ni pi'. ³¹ "Miri wenai, warawo' uya təkəipənə miri awonsi'ki təsan ninto' pe iyese, miripan ena tənə'pə ya' tikin ni, miripan kon ena tikin ni ipun," †† tasa'. ³² Seri seri eke kuru ama'aino—e'tane usaurokə seri Kərai miri awonsi'ki so'si pi'. ³³ Miri nin si e'tane, akaisari'nokon kuru ino'pə kon i'nənkato' auya'nokon pe iyese misi'nənkəyatəi'ne' kasa, miri awonsi'ki no'pə uya tətəan'pə namato' pe iyese.

Məre Amə' Miri Awonsi'ki To' Sanon

6 Məre amə', asanon kon maimu awiri e'ti' Itepuru yau, apəne pəra seri esi ipokena' pe. ††† "İkuipənə miri awonsi'ki asan inamaki"—wapiyaro' ri apiyontin nito' ikupə uya tukai' usauro'nisa' itonpa— ³ "wakə pe iwesi pa inke iuko'mamə pa seri non po," ††† tawon. ⁴ İkuipənə ton, imunki kon təsakoropai' pəra e'ti';

§ 5:16 Koro'se 4:5 †† 5:20 Koro'se 3:16-17 ††† 5:22 Koro'se 3:18; 1 Pi'ta 3:1 †† 5:25 Koro'se 3:19; 1 Pi'ta 3:7 ††† ikorəka təuya wini; miri pe pəra, ikorəkasa' təuya wini †† Iseneses 2:24 †† 6:1 Koro'se 3:20 ††† İsu'taronomi 5:16

e'tane ru'ku, to' emo'kati' Itepuru eseru yau to' tenu-pai' miri awonsi'ki to' tauro'kai'. †

Apiyo' Ton Miri Awonsi'ki Epuru Ton

⁵ Apiyo' ton, non pon kon iyepuru kon maimu awiri e'ti', to' nama pe miri awonsi'ki tenari'nunse to' pi', wakɛ pe itewan, Kɛrai maimu awiri iwesi kon pe ri. ^{††6} To' maimu awiri e'ti', to' uya iyenpi'tane'nokon niken pen wakɛ tato' pe to' uya ipi'nokon, e'tane Kɛrai apiyo' ton pe, Papa eseru kupɛ pi' iyewan kon apai. ⁷ Iyapiyo' pe e'ti' ari'kena' pe, Itepuru apiyo' pe iwesi kon pe, ka'pon amɛ' pen, ⁸ apɛne pɛra i'tu auya'nokon Itepuru uya tanporon kon e'ma wakɛ inkuu'pɛ pi', poitorɛ pe te'sen miri pe pɛra inɛ' enawon pen ni.

⁹ Miri awonsi'ki esanon, ayapiyo' kon iku'ti' miri kasa ri mari. To' kɛsenari'patɛu, i'tu auya'nokon ke kɛri asa'ri ri iyepuru kon miri awonsi'ki to' epuru esi Epɛn pon, tenu yawon kenan pen ni nin. ‡

Papa Amataai

¹⁰ Iu'matɛ pe, pana' pe e'ti' Itepuru yau miri awonsi'ki merunti ipana'pano yau. ¹¹ Tanporo kuru Papa amataai ya' enati', wakɛ pe iye'soto'ka kon pa makoi eseru namai'. ¹² Apɛne pɛra pun pokon pe miri awonsi'ki mɛn pokon pe e'suranman pi' e'ni'nokon pen, e'tane esanon miri awonsi'ki eke ton, miri awonsi'ki seri ewarupi orɛ meruntirɛ miri awonsi'ki iri a'kwarɛ ton pana'pano, ka' eseru yawon kon pokon pe nin e'suranman. ¹³ Miri pe iyesi pi', tanporo Papa amataai ya' enati', iri weyu e'seposa' a'tai, wakɛ pe iye'soto'ka kon pa, miri awonsi'ki tanporon ni kupɛ tɛpo, iye'soto'ka kon pa. ¹⁴ Pana' pe e'soto'kati' i'nairon ipokurɛni kon

† 6:4 Koro'se 3:21 †† 6:5 Koro'se 3:22-25 ‡ 6:9 Isu'taronomi 10:17; Koro'se 3:25; 4:1

pe iworo'pai kon oi, ipoken e'nito' ipiti kon wapu pe, ^{††15} a'ta kon temaikai' tɛusewankamai' pɛra e'nito' wakɛ ekareei ya' wakɛ pe iye'kamasa' pe. ^{††16} Seri tonpa ton pe apurito' anɛnti' awapu kon pe, seri ke tanporon iri pɛre ton i'ni'panɛkɛ kon pa. ¹⁷ Epika'tin nito' anɛnti' ayarɛkooi kon pe miri awonsi'ki isuparaai kon pe Iya'kwarɛ, Papa Maimu pe te'sen. ^{††18} Miri awonsi'ki ipɛremati' Iya'kwarɛ yau tanporo te'ku'sen a'tai ri, ti'tui' pɛra ri ipɛreman nito' miri awonsi'ki esa'to' yai. Seri itewan yau esii'ma, tenu ke esii'ma miri awonsi'ki tiwiri ri ipɛremai'ma tanporon kon wakɛ ton pona.

¹⁹ Upona niri ipɛremati', unta a'koka uya a'tai, main ke urepato' pe enari'mɛra tonan tawon itekare ku'to' pe uya ti'tusen pe, ²⁰ kɛri ri pe ri enno'sa' pe e'ai'ne' i'sen yau. Ipɛremati' enari'mɛra ekamato' pe uya, e'to' awiri.

Iu'matɛ Pe Miyari Tato'

²¹ Tai'ki'kas, tonpa rɛ'kwi miri awonsi'ki iyawiron apiyo' Itepuru yau, uya tanporon ni ekama miri ipi'nokon, i'tu kon pa miri kasa esi miri awonsi'ki i'ri pi' esi. ^{††22} Ennoko uya ipiya'nokon miri pikiri, ina i'tu kon pa miri kasa ina esi tukai', miri awonsi'ki ipori'manin kon pe. §

²³ Tɛusewankamai' pɛra e'nito' miri awonsi'ki usi'nɛnkan nito' apurito' pokon pe Papa, Ikuipɛnɛ miri awonsi'ki Itepuru Sises Kɛrai winon nesii utonpa kon enakan pe. ²⁴ Tiwi wakɛ nonkasa' nesii kamo uyepuru kon Sises Kɛrai i'nɛnkato' to' uya usenkɛ'sa' pɛra na'ne' nan enakan pe.

†† 6:14 Aisaya 11:5; 59:17 †† 6:15 Aisaya 52:7 ††† 6:17 Aisaya 59:17 ††† 6:21 Inkuu'pɛ 20:4; 2 Temu'ti 4:12 § 6:22 Koro'se 4:7-8

PIRI'PAI

Ekamanin

e'menuka'pɛ wapiyaro' Paarɛ nɛ'mɛ'sa'ka'pɛ Yuro' pon kon nono po, Roman amɛ' nono pɛ'kɛ Ma'sitoniya pon. Iye'menuka'pɛ itekare ekamase'na enno'sa' esi koro'tau pariki'si tau, miri awonsi'ki ewa'noma pi' te'san tɛron kon Kɛri'san pe e'ni tɛrawasooi ku'nin nan uya imanenpa a'tai miri awonsi'ki ennakanin pe enupan nito', so'si Piri'pai yawon tau uya isakoropa'pɛ. E'tane si seri enno'sa' kareta uya pori' pe e'nito' miri awonsi'ki enu wanni yau e'nito' enna'pi'nɛnka, Paarɛ ri ken uya Sises Kɛrai apurito' ipan pe uya enpoika.

Inke pɛra iye'to' wenai seri tenno'sen kareta e'menuka'pɛ Piri'pai awon kon Kɛri'san amɛ' pi' tepori'mato' ekamanin pe i'se te'to' tɛrepato' ike rɛ'pɛ pi' tɛpika'tinin pe, pi'. Miri koro'tau si pori' pe tenu kon yau to' e'to' pe to' usewankama namai' tanporo imanenpanin pe te'sen yau miri awonsi'ki tɛmiri'nokon ni niri usewankamato' yau. To' ekama'po iya ipan pe Sises eseru mi pe te'ku'sen pen kasa to' e'to' pe, amɛre' pe miri awonsi'ki mi pe te'ku'sen pe e'nito' esi namai' to' esa' pe. To' emiya'ponti'pɛ iya to' uko'manto' Kɛrai pokon pe esi Papa uya wakɛ nonkasa' winon pe, to' neporo'pɛ to' uya apurito' wini, main, Mosi' winon Esuwerɛ amɛ' iwano' awiri e'ni nɛkupɛnɛ winon pen. Pori' pe e'nito' miri awonsi'ki tɛusewankamai' pɛra e'nito' Papa nɛtɛrɛ'pɛ kamoro Kɛrai pokon pe tɛuko'mansa' pi' imenuka iya.

Seri kareta e'ma'ku'i'tisa' miri pori' pe e'nito', enu wanni yau e'nito', a'samɛtɛ pe tikin ni tenai e'nito', miri awonsi'ki sa'man annawiri ri Kɛri'san pe e'ni uya apurito' miri awonsi'ki uko'man nito' pi' iyetɛ'ka. Enpoika iya ri niri ipan pe Paarɛ uya so'si Piri'pai yawon i'nɛnkato'.

Iyawon Ekamanin

Ekamanin (1:1-11)

Ipoi ri Paarɛ pi' te'ku'sen (1:12-26)

Kɛrai yau uko'man nito' (1:27—2:18)

Temu'ti miri awonsi'ki E'pa'pɛrotai'tas iwano' ekonekan nito' (2:19-30)

Panaman nito' eyaton non miri awonsi'ki isi ton namai' (3:1—4:9)

Paarɛ miri awonsi'ki itonpa ton Piri'pai pon kon (4:10-20)

Iu'matɛ (4:21-23)

1 Paarɛ miri awonsi'ki Temu'ti, Sises Kɛrai poitorɛ ton winipaino, †

Tanporo wakɛ ton a'samɛtɛ pe so'si epuru ton miri awonsi'ki to' pika'tinin nan pokon pe te'san Sises Kɛrai yau Piri'pai yau te'san enakan:

² Wakɛ nonkasa' miri awonsi'ki tɛusewankamai' pɛra e'nito' nesii iyenakan kon pe, Papa, ukɛipɛnɛ kon miri awonsi'ki Iteperu Sises Kɛrai winipaino.

Tenki Tato' Miri Awonsi'ki Ipɛreman Nito'

³ Tenki tapitɛ uya Papa pi' iyenuminkapitɛ uya 'nokon kaisari ri. ⁴ Tanporo ipona'nokon ipɛrema yau, tiwiri ri ipɛrema pori' pe esii'ma, ⁵ apɛne pɛra utonpa pe iwesi kon wakɛ itekare yau, iye'sara'ti'pɛ si'kiri seri pɛ'kɛ pona ri, ⁶ seri i'tu uya pi' kuru ri, kɛri wakɛ tɛrawaso piya'tinin nɛ'pɛ ayau'nokon uya ikupɛ iu'matɛ pɛ'kɛ pona, Sises Kɛrai uyepɛ weyu pɛ'kɛ pona.

† 1:1 Inkupɛ'pɛ 16:12

⁷ Iye'to' pe ri seri kasa e'ku'ai' tanporo ipi'nokon, apɛne pɛra uyewan yau ikupɛ uya 'nokon pi', i'ri pe ri esi yau a'sisa' pe miri pe pɛra e'wa'kɛtɛ yau miri awonsi'ki wakɛ itekare meruntitanɛkɛ uya yau, tanporo imiri'nokon uya Papa uya wakɛ nonkasa' eporo upokon pe. ⁸ Papa uya tanporo imiri'nokon i'se e'to' ekama miri Kɛrai Sises usi'nɛnkato' ike ke.

⁹ Seri seri ipɛremato': iusi'nɛnkato' kon enato' pe miyari ri eke pe i'tunin pe miri awonsi'ki ipan pe ennin pe, ¹⁰ miri si wakɛ pe te'sen i'tunin pe iwesi kon pa, iri tato' ipi' pe pɛra miri awonsi'ki esuken Kɛrai weyu pɛ'kɛ pona, ¹¹ ipokena' pe e'nito' nepetanɛkɛnɛ ke itarɛ'tisa' pe tɛuye'sen Sises Kɛrai poro—eke pe Papa ku'to' miri awonsi'ki apuripi'to' pe.

Paarɛ I'sen Uya Miyari Ri Wakɛ Itekare Usekama Kupɛ

¹² I'tu auya'nokon i'se e'ai', utonpa ton, iye'ku'sa' rɛ'pɛ upi' uya miyari ri wakɛ itekare usekama ku'sa' man. ¹³ Miri moron nɛ'pɛ pe tensen pe tanporo kopɛ

na pata'se' erasu ton koro'tawiri iyenasa' miri awonsi'ki tanporon kon pona ri Kurai iwano' pe i'sen yau esi.

¹⁴ Uya'sisa' wenai tu'ke ri tonpa ton pe te'san Itepuru yau, epori'mapi'sa' tusauro'san pe Papa Maimu pi' epiyi'kena' pe p̄ra miri awonsi'ki enari'm̄ra.

¹⁵ I'nairi ri iyese t̄ron kon uya Kurai ekareei ekama tikinta kon pe miri awonsi'ki t̄usakorota kon pe, e'tane t̄ron kon uya ekama wak̄ pe kuru nin iteseru esii'ma. ¹⁶ Seri pe iwa na'ne' nan uya ikup̄ usi'n̄nkan nito' yau, i'tui'ma seri ya' e't̄sa' esi wak̄ itekare wapu pe. ¹⁷ Wapiyaro' kon uya itekare ekama'p̄ Kurai pi' tiwano' kon pe inku'pai te'to' kon i'napai ri p̄ra ri, ekam̄n ne'nin pe upona a'sisa' pe esi koro'tau.

¹⁸ E'tane, i'ri pe ken iyese? Eke esi miri tanporon yau, kasi ye' ri eseru wann̄ miri pe p̄ra i'nairo' yau, Kurai ekareei usekamasa'; seri wenai nin si pori' pe esi.

Ewai', miyari ri epori'man pi' esi, ¹⁹ i'tu uya wenai iwip̄remato' kon wini miri awonsi'ki epika'tito' esi Sises Kurai a'kwar̄ wini, seri iye'ku'sa' r̄p̄ upi' esi miri upa'kanin pe. ²⁰ Enurik̄ seri miri awonsi'ki e'ku'to' esi epiyi'to' pe p̄ra, e'tane enari'ke' p̄ra e'to' seri pe siya ri Kurai namato' pe upun yau, uko'manto' yau miri pe p̄ra eri'to' yau. ²¹ Ap̄ne p̄ra uri pona, uko'man ni pe Kurai esi, miri awonsi'ki eri'ni esi eporo pe. ²² Ap̄ne p̄ra uko'mam̄ pe iyese yau upun yau ri, seri esi miri miyari ri epekena' pe e't̄rawasoma ta e'kwa pe. Miri ri e'tane, i'ri kuru ken si an̄m̄ uya? I'tu uya p̄ra ri iyese!

²³ Ekaraka seri asa'ron a'sanau: emo'kapai ri esi miri awonsi'ki Kurai a'kiri e'to' pe, wak̄ pe kuru ri nin; ²⁴ e'tane miyari ri iwano' kon pe kuru upun yau e'to' pe iyese, ²⁵ Si'tuyai' ri seri, si'tuyai' seri yau ri e'to' esi tukai' miri awonsi'ki tanporo aya'kiri'nokon ni esi miri ikup̄ kon pa miri awonsi'ki pori' pe iwesi kon pa apurito' auya'nokon yau, ²⁶ miri kasa si uri esi ipiyau'nokon kanan uya pori' pe ikup̄ kon, Kurai Sises yau iwe'to' kon an̄'kato' pe uri pikiri.

²⁷ I'ri ri e'ku'tane, iwano' kon pe ri iye'to' awiri Kurai ekareei yau e'ti'. Miri a'tai, uyep̄ iyense'na'nokon, miri pe p̄ra eta uya riken ipi'nokon, uri p̄ra ri iye'tane i'tu uya ri miri, iye'soto'kasa' kon pana' pe tikin ni iya'kwar̄ tikin nan ka'pon pe itekare apurito' pi', ²⁸ tenari'n̄nse p̄ra i'ri pi' ri iyewa'nomanin kon n̄kup̄n̄ pi'. Seri esi miri to' uya ento' ipi', to' uma'ta ekamanin, imiri'nokon nin si epika'ti tane, Papa wini. ²⁹ Iyena'nokon iye't̄sa' pi', Kurai iwano' pe apuri kon pa riken pen, e'tane iyekota'mato' kon pe ri iyese itiwano' pe, ³⁰ miri awiri ri sa'ne iuti kon esi miri e'suranman pi' uyenta't̄aine' awiri ri, miri awonsi'ki seri pe eta auya'nokon uri ri esi e'suranman pi'. †

Kurai E'to' Mi Pe Te'ku'sen Pe P̄ra Pataka

2 Iuko'manto' kon Kurai yau uya pana' pe iku'sa' kon, miri awonsi'ki isi'n̄nkato' uya aya'kwar̄ kon ne'sa', miripan uya Iya'kwar̄ pokon pe iku'sa' kon isi'n̄nkena' pe miri awonsi'ki isentu'kena' pe itonpa

† 1:13 Inkup̄p̄ 28:30 †† T̄ron ni ton seri iwa pe imenukasa' yau v. 17 esi v. 16 rawiri. ‡ upa'kanin pe; miri pe p̄ra, upika'tinin pe. †† 1:30 Inkup̄p̄ 16:19-40

kon am̄' pokon pe. ² Miri pe iyese pi', ipan pe iyekama'po uya 'nokon mararon pe p̄ra pori' pe uku'ti' isi'kaisa ri t̄usenuminkai', t̄usi'n̄nkai' miri awonsi'ki tikin ni iya'kwar̄, tikin ni isenuminkato' te'se. ³ Am̄re' pe ri iwesi kon pi' i'ri ri k̄'ku't̄au miri pe p̄ra ri autaper̄ka kon pe ri, e'tane se pe ri e'ku'ti', t̄ron kon kup̄i'ma wak̄ pe iyentai'nokon. ⁴ Akaisari'nokon itonpa kon tense e'ti', imiri'nokon pi' riken pen.

⁵ Iyese kon nesii Kurai Sises esi'p̄ kasa:

⁶ I'naino pe kuru ri Papa pe te'sen, e'tane Papa kaisa ri esi i'se iyese'p̄ pen, ta'sisen pe,

⁷ e'tane tanporon ni nonka'p̄ iya, i'naino ipoitor̄ pe e'nito' an̄m̄'p̄ iya, ka'pon pe tekonekasa' pi'.

⁸ Ka'pon pe si t̄usene pi', se pe ri iyena'p̄

miri awonsi'ki uma'tan nito' maimu awiri ri iyese'p̄—kurusu' po ri uma'tan nito'!

⁹ Miri pe iyese pi', Papa uya an̄m̄'p̄ kak̄i' kuru ri miri awonsi'ki itese' ke irepa'p̄ iya, tanporo ese' pe te'sen entaino ke ri,

¹⁰ miri pi' Sises ese' pi' tanporon ese'mu ton e'sekunka,

Ep̄n yawon kon miri awonsi'ki non pon kon miri awonsi'ki non o'non kon, †

¹¹ miri awonsi'ki tanporon kon uya ekama Sises Kurai esi Itepuru pe, Papa Ik̄ip̄n̄ ku'to' eke pe kup̄ pe. ††

E'wei'tin Siriki Am̄' Kasa

¹² Miri pe iyese pi', utonpa ton n̄'kw̄, main awiron kon pe ri iwe'p̄it̄ kon—moro riken esi pi' pen, e'tane seri pe miri entai ip̄ra esi pi'—iyepika'tito' kon t̄rawasooi pi' ri e'ti' iyep̄it̄ kon, e'tititi'ka pe ri, ¹³ ap̄ne p̄ra Papa e't̄rawasoma ayau'nokon iku'nin pe miri awonsi'ki inku'pai iwesi kon pa ipori'manin pe te'sen.

¹⁴ Tanporon ni iku'ti' tepatakai' p̄ra miri pe p̄ra te'sei'pi'se p̄ra, ¹⁵ miri si wak̄ pe, iri p̄ra miri awonsi'ki esuken iwesi kon pa Papa munki pe, t̄uko'mansan pe iri yau miri awonsi'ki iri ton koro'tau t̄ma'tak̄i ke p̄ra. To' koro'tau e'wei'titi' siriki am̄' te'wei'tisan kasa ka' yau; ††† to' pi' uko'man nito' ekareei ekama auya'nokon koro'tau. Miri kup̄ auya'nokon yau, utapurito' esi miri Kurai weyu a'tai, ap̄ne p̄ra enpoika iya miri ut̄rawasooi, unkuu'p̄ e'sa' p̄ra iyese not̄n pe. ¹⁷ E'tane i'ri pe p̄ra ri iyese use'man nito' ike pe te'sen tensisen kasa ri use'man nito' pona ri e'ma tane apurito' auya'nokon wini, pori' pe ri esi epori'ma ri tanporo aya'kiri'nokon. ¹⁸ Miri kasa ri mari pori' pe e'ti' miri awonsi'ki epori'mati' upokon pe.

Temu'ti Miri Awonsi'ki E'pa'p̄rotaitas

¹⁹ Itepuru Sises yau, e'kup̄ kuru ri seri Temu'ti enno'to' pe uya seri pe'ne ri ipiya'nokon, pori' pe e'to' pe

†† non o'no: Iyeri'sa' kon esi ewarupi yau uko'man ni pi' tukai' usenuminkan nito' esi. ††† 2:11 Aisaya 45:23 (LXX) ††† 2:15 Ius'taronomi 32:5

iyekareei kon etasa' uya a'tai. ²⁰ Inu' p̄ra ri man iwaraino, i'napai ri i'uko'manto' kon ennin. ²¹ Tanporon kon ni nin esi tiwano' kon pi', Sises K̄rai iwano' pi' pen ni nin. ²² Temu'ti i'tusa' auya'nokon ni, imu esi t̄k̄aip̄un̄ a'kiri kasa uya'kiri iye'sa' wak̄a itekare t̄rawasooi yau. ²³ Miri pe iyese pi', enno'to' pe uya kuru ri e'kup̄ seri inke p̄ra i'ri pe ri te'sen e'kup̄ ensa' uya a'tai upi'. ²⁴ Uri niri esi uyenu yau Itepuru yau seri pe ri uri ri utito' oton pi'.

²⁵ E'tane usenuminka seri E'pa'p̄rotai'tas na'po pi' ipiya'nokon, utonpa, uya'kiri te't̄rawasomasen, miri awonsi'ki uisakon pe soisa pe te'sen, amaimu kon niri ekamanin, inennoko'p̄ kon i'se e'to' ennin pe. ²⁶ Ap̄ne p̄ra iyenpai'nokon iyese miri awonsi'ki ika'ni' p̄ra ri iyese, ap̄ne p̄ra takuru'ke iyese tawon etasa' auya'nokon pi'. ²⁷ I'nai ri, takuru'ke iyese'p̄, ima'tai-wa'p̄ ri. E'tane Papa usentu'ma'p̄ ipi', k̄ri ri pi' riken pen, uri pi' ri niri, pokoi pe e'to' tonpa'ti pe ri iyese na-mai' pokoi ke. ²⁸ Miri pe iyese pi', miyari ri miri pi' inen-na'pai esi ensa' auya'nokon a'tai kanan, iyepori'ma kon pa miri awonsi'ki usewankamato' p̄ra iye'to' pe. ²⁹ Mereutan̄'tii' Itepuru yau ipan pe, pori' pe esii'ma, ka'pon am̄' k̄ri ri waraino kon m̄namat̄i', ³⁰ ap̄ne p̄ra ima'taiwa'p̄ ri K̄rai t̄rawasooi pi', isi ri t̄u-ma'tato' annau ri iyena'p̄ upika'tinin pe, imiri'nokon uya ikup̄ poken p̄ra iyese pi'.

Pun Kup̄ Pen En Yau

3 Iu'mat̄ pe ri si, utonpa ton, Itepuru pi' pori' pe e'ti'! Miri r̄'p̄ ri mari menuka uya iyena'nokon uya uyanpok̄mato' p̄ra man, miri awonsi'ki iserasu kon pe iyese.

² Kamo pero am̄' enei'ma e'ti', kamo ka'pon am̄' makoi ku'nin nan, kamo pun ma'tan̄'nin nan. ³ Ap̄ne p̄ra uri'nokon kamoro iputur̄kasa' ton, t̄wip̄re-masan Papa A'kwar̄ awiri, K̄rai Sises apurito' ipikiri, miri awonsi'ki pun kup̄ pi' tenu kon yau te'san pen—⁴ uri ri miri wenai uyenu yau esi tato' uya e'tane.

Inu' ri usenuminka yau miri wenai ipun esi uyenu yau tukai', uri man miri entai ri: ⁵ itun pi'pi iputur̄kasa' ⁸ pan w̄i a'tai, ka'pon am̄' Esuwer̄ pon kon pe, Pensiman r̄ko' pe, Ipuru am̄' pe; main, Mosi' winon awiri, Pari'si pe; ¹⁶ ipan pe inku'p̄aino pe e'to' pi', so'si am̄' kota'ma pi'; Mosi' n̄nonka'p̄ awiri e'ni pi', ima'tak̄ui p̄ra. ¹¹

⁷ E'tane si ti, i'ri ri eporo uya miri wini tasa' uya e'tane, eposa' uya p̄ra iyese tukai' ito'ka'n̄k̄ uya K̄rai uriya' ri si. ⁸ Miri entai, tanporon to'ka'n̄k̄ uya teposen pe p̄ra ri, i'tu tanporo eke pe te'sen entai K̄rai Sises uyepuru i'tuto' esi, k̄ri ri uriya' tanporon ni nonka'p̄ uya seri. Eno'masa' pe ri ene uya, K̄rai epoto' pe uya ⁹ k̄ri ri yau iye'seposa' pe e'to' pe, uiwano' pe ipoken e'to' pe pen main wini t̄uye'sen, e'tane mi K̄rai apurito' poro—wak̄ ipokena' Papa winon miri awonsi'ki apurito' wini t̄uye'sen. ¹⁰ K̄rai ini'tupai esi miri awonsi'ki iye'm̄'sa'ka'p̄ meruntir̄ miri awonsi'ki

ita'kiri iyekota'ma'p̄ yau esi, ikasa ri ena iyeri'to' yau, ¹¹ miri pi' si miri kasa ri iye'm̄'sa'ka'p̄ terik̄'p̄ apai eponin pe e'to' pe.

Teposen Winik̄ui' Utin

¹² Tanporo seri ton an̄nka'sa' uya pen, miri pe p̄ra wak̄a pe ekonekaka'sa' pen, e'tane uta'kwar̄ka uta'sito' pe K̄rai Sises uya uya'sisa' na'ne' pi'. ¹³ Utonpa ton, uta'sika'sa' p̄ra iwa ri man ipi' e'tane tikin nan kup̄ uya, uye'ma'p̄ ta' te'sen t̄apu'tika'n̄'se miri awonsi'ki sa'man pe uta'kwar̄ka urawiri te'sen ekare pi', ¹⁴ teposen ekare pi' uta'kwar̄ka epoto' pe uya, Pa-pa uya uki'masa' na'ne' ipona Ep̄n winik̄ui' K̄rai Sises awiri.

¹⁵ Tanporo uri'nokon iyak̄'p̄sa' ton uya ento' esi. Miri awonsi'ki t̄ron ni airi usauro'ai'ne' pi' t̄ron ni pe iusenuminka kon yau, miri ri kanan enpoika Papa uya iyena'nokon. ¹⁶ Utinpai'nokon eporo'p̄ uya'nokon na'ne' awiri riken.

¹⁷ T̄ron kon a'kiri e'sara'titi' unku'p̄'p̄ kup̄ pi' utonpa ton, kamo ina n̄kup̄'p̄ kasa t̄uko'mansan enti'. ¹⁸ Ap̄ne p̄ra wapiya tapit̄u pi' ri e'sa' ipi'nokon, seri pe kanan si takap̄ uya akaram̄i'ma, tu'kan kon ni uko'mam̄ K̄rai kurusukuui eyaton pe. ¹⁹ To' utito' ya' esi uma'tan nito', to' e'to' itese' pi' esi to' ewan, to' e'to' eke pe esi to' epiyi'to' yau. To' usenuminkato' esi non eseru pi' ri. ²⁰ E'tane uri'nokon esi Ep̄n pon kon pe, miri awonsi'ki enuri'ni'nokon itenupikiri pika'tinin Itepuru Sises K̄rai uyep̄ miri wini, ²¹ imeruntir̄ uya tanporon ni ena iyo'koi' emapu'ti, sepan ni upun kon ensima iya, a'kwa t̄pun kasa iye'to' pe.

4 Miri pe iyese pi', utonpa ton, imiri'nokon uni'n̄nkan̄ ton miri awonsi'ki itenupikiri e'to' ton, pori' pe uku'nin nan miri awonsi'ki uyar̄ko k̄ron ton, miri kasa kuru merunti pe Itepuru yau te'm̄'sa'kai' e'ti', utonpa ton n̄'kwil!

Panaman Nito'

² Iyotiya miri awonsi'ki Sinti'ki, iyekama'po uya 'nokon ipan pe iseseru yau iwesi kon pa Itepuru yau. ³ Imiri, uisakon pe te't̄rawasomasen [†] ekama'po uya p̄samoro uri'sami'si am̄' ipika'tiki uya'kiri wak̄a itekare pi' ita'sisa' kon, K̄remen pokon pe miri awonsi'ki t̄ron kon e't̄rawasoma tonpa ton, to' ese' e'menukapi'sa' na'ne' uko'man nito' karetaai pi'.

⁴ Pori' pe Itepuru yau e'ti' tiwiri ri. Takap̄ uya kanan: Pori' pe e'ti'! ⁵ Tiwi tanporon kon pi' isi pe p̄ra iwe'to' n̄senei. A'ko pe Itepuru man. ⁶ I'ri pi' ri kisewankamat̄u, e'tane tanporon yau ri, iwip̄rema kon miri awonsi'ki ekama'po auya'nokon yau, iyepori'ma kon pe, inesak̄n̄ kon it̄ti' Papa ena'. ⁷ Miri awonsi'ki t̄usewankamai' p̄ra e'nito' Papa iwano', tanporon ni ito'ka'n̄'to' entaino ri esi iyewan kon miri awonsi'ki iusenuminkato' kon erasu pe K̄rai Sises yau.

† 3:5 Inkup̄'p̄ 23:6; 26:5; Ron 11:1 †† 3:6 Inkup̄'p̄ 8:3; 22:4; 26:9-11

‡ 3:17 1 Koren 4:16; 11:1 †† uisakon pe te't̄rawasomasen; miri pe p̄ra, awiron Sisikos—itese'.

⁸Iu'matꞫ pe ri, utonpa ton, i'ri ri i'nai ri na'ne', i'ri ri tese ke na'ne', i'ri ri ipokena', i'ri ri esukenan, i'ri ri wakꞫ pe oso tato' ipi' pe na'ne', i'ri ri en yau na'ne'—i'ri ri wakꞫ pe kuru ri na'ne' miri pe pꞫra tapuripi'sen ye' pe, miri waraino ton pi' kuru isenuminkati'. ⁹I'ri ri uwini'pai iusenupa'pꞫ kon pi' miri pe pꞫra ananꞫmꞫ'pꞫ kon miri pe pꞫra ineta'pꞫ kon miri pe pꞫra inene'pꞫ kon uyau—iku'ti' si. Miri awonsi'ki nin si Papa use-wankaman nito' pꞫn ni e'to' pe ipiyau'nokon.

Tenki Ta ItꞫsa' Ton Pi'

¹⁰Eke pe kuru epori'mayai' Itepuru yau, emennꞫ'pꞫ ri upi' iusewankamato' kon enpoikasa' auya'nokon pi'. Inairi ri sa'ne, pena upi' iusewankama'pꞫ kon, e'tane enpoikato' auya'nokon a'tai pꞫra iyese'pꞫ. ¹¹Ekota'ma pi' ta uya pen seri, apꞫne pꞫra isenupasa' uri i'ri pe ri e'ni yau porii' pe te'sen pe. ¹²I'tu uya ri ekota'man nito', miri awonsi'ki i'tu uya ri eke pe itesa' pe e'nito'. Usenu-pasa' man miri yau e'nito' eseru pi' porii' pe te'sen pe ti'tui' pꞫra ri miri awonsi'ki tanporon yau ri e'nito' pi', eke pe ri tenta'nai' miri pe pꞫra iwan pe ri e'nito' yau; eke pe ri itesa' pe e'nito' yau miri pe pꞫra ipꞫra e'nito' yau. ¹³I'tu uya ri, tanporon ni kupꞫ, imeruntirꞫ ke.

¹⁴E'tane wakꞫ pe ri upika'ti pi' iwe'sa' kon man ekamꞫn yau esi koro'tau. ¹⁵Miri tonpa'ti pe, imiri'nokon Piri'pai pon kon ni'tuyai'ne' kasa ri, pena wakꞫ itekare to'ka'nꞫkꞫ pi' iyena kon yau Ma'sitoniya

poi uti a'tai, tikin nan ni so'si uya upika'tisa' pꞫra iyese uri tꞫrepai' i'se e'to' ke, imiri'nokon niken; ¹⁶Tesa-roni'ka po ri kanan esi a'tai i'se e'to' enno'pitꞫ pi' iwe'pitꞫ'pꞫ kon. ¹⁷Urepato' auya'nokon, enupikiri esi pen, e'tane inkupꞫ'pꞫ kon epe'pꞫ eporo auya'nokon enupikiri nin esi. ¹⁸Tanporo kuru ri, iye'to' entai ri iwinipai'nokon eposa' uya man, seri kanan si epoka'sa' uya E'pa'pꞫrotai'tas wini inennoko'pꞫ kon urepato' auya'nokon ike. A'po'nan ikitun tꞫtꞫsen pe iyese, tanꞫsen ye' use'man nito' pe iyese Papa porii'manin pe iyese. ¹⁹Miri pi' nin si Papa itese' pi' e'to' uya tanporon ni i'se iwe'to' kon ke irepa kon miri eke pe ri itesa' pe te'to' ke KꞫrai Sises yawiri.

²⁰Papa itese' pi' e'nito' miri awonsi'ki ukꞫipꞫnꞫ kon iwano' pe eke pe iku'to' nesii inke ri, inke ri te'sen pe. Amen.

Iu'matꞫ Pe Miyari Ta

²¹"Miyari," ka'ti' KꞫrai Sises yau wakꞫ ton pi'. Utonpa kon amꞫ' upiyawon kon, "Miyari," tato' ennoko pi' man. ²²Tanporo wakꞫ ton, "Miyari," tato' ennoko pi' man iyena'nokon, kamoro kuru Sisa iwꞫ' tawon kon.

²³WakꞫ nonkasa' Itepuru Sises KꞫrai iwano' nesii aya'kwarꞫ kon piyau. Amen. †

---

† 4:15 2 Koren 11:9 †† 4:16 InkupꞫ'pꞫ 17:1 ‡ 4:18 E'sotas 29:18 †† TꞫron ni ton imenukasa' ton yau Amen pꞫra iyese.

KORO'SE

Ekamanin

e'menuka'pɛ so'si Koro'se pon, eke pata aiko Eisa, wɛi enu uyepɛ winon E'pe'sas po. Seri so'si esi'pɛ Paarɛ nɛ'mɛ'sa'ka'pɛ pen ni, e'tane Paarɛ e'ku'to' itesa' pe pɛ'kɛ yau iyesi'pɛ, tɛrawaso amɛ' ennoko iya koro'tau E'pe'sas apai, Roman nono pon eke pata epotorɛ Eisa yau. Paarɛ uya i'tusa' esi'pɛ moro ennakanin nan ti'sa amɛ' esi so'si Koro'se pon tau, Papa i'tuto' pe miri awonsi'ki epika'tin nito' pe ipan pe, ka'pon e'to' pe iyesi "iya'kwarɛ pe te'san epuru ton miri awonsi'ki eke ton," apuripi'to' pe iyesi tawon nan. Miri pirikɛ pe, pɛsamoro ti'sa amɛ' uya ta, ka'pon e'tuto' pe iyesi iye'to' pe tasa' ya' kuru yun wanni pi'pi puturɛkato' miri awonsi'ki kiyari ton eseru awiri ri e'nito' pi' miri awonsi'ki tɛron ni ton ni.

Paarɛ uya seri ton ewaruma'ti pe i'nairon Kɛri'san ekareei ke imenuka. Ei'to' iya ike i'narɛ esi Sises Kɛrai esi epika'tin nito' tɛnin pe kuru miripan nin si seri tɛron ni ton apuri ku'nin miri awonsi'ki eseru wanni pe te'sen esi anin ye' pe ipiyapai. Kɛrai poro, Papa uya non kaa'pɛ miri awonsi'ki iporo ri ina'pokapɛ iya tɛpiya'. Kɛrai pokon pe e'ni uya ri ken moro non epika'ti pi' e'ku'nito' kupɛ. Paarɛ uya ekama seri eke enupan nito' apurinin nan uko'manto' ipi'.

Ti'tusen pe iyesi Tai'ki'kas seri enno'sa' kareta anin nɛ'pɛ Koro'se pona Paarɛ apiyo' pe, isakon pe Onisimos pɛrata ke te'mai' pɛra tɛtɛrawasomasen iwano' pe Paarɛ uya tɛnenno'ton tɛkaretaai menuka'pɛ na'ne' Pairiman ena'.

Iyawon Ekamanin

Ekamanin (1:1-8)

Kɛrai tɛrawasooi eseru (1:9—2:19)

Kɛrai yau emenna' pe uko'man nito' (2:20—4:6)

Iu'matɛ (4:7-18)

1 Paarɛ, Kɛrai Sises nennoko'pɛ itekare ekamai' Papa eseru awiri, miri awonsi'ki utonpa kon Temu'ti winipaino,

² Wakɛ ton miri awonsi'ki tɛusaurokɛ'pɛ awiron kon † tonpa ton Kɛrai yau Koro'se pon kon enakan:

Tiwi wakɛ nonkasa' miri awonsi'ki tɛusewankamai' pɛra e'nito' nesii iyenakan kon pe, Papa, ukɛipɛnɛ kon winon. ††

Tenki Tato' Miri Awonsi'ki Ipɛreman Nito'

³ Inke ri tenki ta pi' ina man, Papa, uyepuru kon Sises Kɛrai kɛipɛnɛ pi', ina ipɛrema ipona'nokon a'tai, ⁴ apɛne pɛra Kɛrai Sises apurisa' auya'nokon pi' miri awonsi'ki tanporo wakɛ ton i'nɛnkasa' auya'nokon etasa' ina uya pi'— ⁵ apurito' miri awonsi'ki usi'nɛnkan nito' Epɛn po na'ne' iiwano' kon pe iye'ku'to' kon pikiron, inetakaa'pɛ kon nɛ'pɛ i'nairon main yau, wakɛ itekare ⁶ ipiya'nokon iye'sa' na'ne'. Tanporo non poro seri wakɛ itekare esi epetan pi' miri awonsi'ki epan ni pi', i'koro'tau'nokon ne'ku'taine' kasa kuru eta'pɛ

† tɛusaurokɛ'pɛ awiron kon; miri pe pɛra, apurinin nan †† Papa, ukɛipɛnɛ kon winon; tɛron ni penaro' imenukasa' ton uya, Pa-pa, ukɛipɛnɛ kon miri awonsi'ki uyepuru kon Sises Kɛrai winon ta.

auya'nokon si'kiri miri awonsi'ki Papa uya wakɛ nonkasa' to'ka'nɛkɛ'pɛ auya'nokon tanporo i'nai ri iye'to' yau. ⁷ Seri pi' iusenupasa' kon ina tonpa rɛ'kwi E'pa'pɛras wini, Kɛrai apiyo' pe tɛusaurokɛ'pɛ awiri te'tɛrawasomasen ina pe ri, ⁸ miri awonsi'ki ekama'pɛ iya ina pi' iusi'nɛnkato' kon esi Iya'kwarɛ uya ikupɛ kon ke.

⁹ Miri wenai, iyeta'pɛ kon tɛuya'nokon si'kiri ipona'nokon tɛwipɛremato' kon miri awonsi'ki Papa ekama'poto' tɛuya'nokon ayarɛ'tito' kon pe iya iteseru i'tuto' auya'nokon ike ke tanporo iya'kwarɛ ipu'ketɛ miri awonsi'ki ito'ka'nɛ'to' poro ereutanɛ'sa' ina uya pɛra ri iyesi. ¹⁰ Ina ipɛrema seri pi' iuko'mamɛ kon pa Iteperu enu yau wakɛ pe te'sen uko'man nito' yau, miripan pori'manin pe iwesi kon pa tanporon yau ri, tanporon yau ri wakɛ tɛrawaso yau epetan pi' Papa i'tuto' yau usemo'kan pi', ¹¹ imeruntitasa' pe tanporon merunti ke a'kwa yau iye'to' meruntitɛ ke, imoronkato' esa' pe iwesi kon pa eke pe miri awonsi'ki tɛuseta'kai' pɛra iwe'to' kon, miri awonsi'ki pori' pe esii'ma ¹² tenki ta pi' Ikɛipɛnɛ pi', ikonekanin nɛ'pɛ kon wakɛ ton pokon pe iwesi kon pa a'kwa pe iweyu pe te'sen e'to'

‡ 1:7 Koro'se 4:12; Pairiman 23

esa' wanni pe anumæ pi'. ¹³ Apune pæra ewarupi meruntiræ apai umo'kasa' iya 'nokon, miripan uya une'sa' kon tæmu, tæni'nænkanæ e'to' esa' wanni pe ya', ¹⁴ kæri ri wini umakooi kon use'masa', † upi'nokon isentu'ma ke. ††

Eke Pe Kærai E'to'

¹⁵ Kærai esi tæusensen pen Papa pe ri, Eke Kuru tanporon iye'ka'sa' ton na'ne' entaino. ¹⁶ Kæri ri wini Papa uya tanporon ni koneka'pæ: ka'yawon ton miri awonsi'ki non pon ton ni, tæusensen miri awonsi'ki tæusensen pen, apono' amæ', pata esanon, merunti miri awonsi'ki eke ton ni kanan; tanporon ekoneka'pæ iwini miri awonsi'ki itiwanu' pe. ¹⁷ Tanporon ni wapiyaro' pe iyesi, miripan yau tanporon ni uta'si a'samætu pe. ¹⁸ Tæpun, so'si i'pai pe iyesi; miri awonsi'ki ipærakon pe iyesi, iyepiya'ti pe iyepa'kasa' ræ'pæ pe iyesi eri'nito' apai, miri pi' tanporon epoi eke pe kuru te'to' pe. ¹⁹ Apune pæra Papa esi'pæ pori' pe tanporo ri tæmiri ri esi pi' iya'u, ²⁰ miri awonsi'ki Sises poro tanporon ni ekonekato' pe Papa pokon pe non miri awonsi'ki ka' po na'ne' ri, kæri ri imænæ iye'kwansa' ræ'pæ kurusu' po uya tæusewankamai' pæra e'nito' ku'sa'. ††

²¹ Inni Papa piyapai iwesi'pæ kon, miri awonsi'ki iteyaton non pe iwesi'pæ kon iusenuminkato' kon yau apune pæra iri kupæ auya'nokon pi'. ²² E'tane seri pe ikonekasa' iya 'nokon tæpokon pe, Kærai pun wini iyeri'to' wini, itæto' kon pe tæuya wakæ pe tenu yau, imaku'pi pe pæra, ipi'nokon e'nito' iwenai pæra— ²³ miyari ri apurito' auya'nokon yau iwesi kon yau iye'mæ'sa'kasa' miri awonsi'ki pana'pan pe, tæutamai' pæra, iye'ku'to' kon apai wakæ itekare nekama'pæ. Seri seri wakæ itekare ineta'pæ kon miri awonsi'ki isekamasa' ræ'pæ tanporon kon ika'sa' kon pana ya' ka' o'non kon iwano' pe, miri awonsi'ki uri, Paaræ, enasa' ipoitore' pe wenai.

Paaræ E'tærawasomato' So'si Iwano' Pe

²⁴ Seri pe si pori' pe e'ai', iiwano' kon pe ekota'man næ'pæ pi', miri awonsi'ki upun yau nin si aræ'ti uya ipæra na'ne' Kærai ekota'ma'pæ airi, ipun pikiri, so'si pe na'ne'. ²⁵ Ipoitoræ pe enasa' man, Papa næ'tæ'pæ un-kupænæ pe uyena' wini, iyena'nokon itæto' pe uya imaimu tanporo iye'to' awiri— ²⁶ ama'aino tonan tau iko'mansa' ræ'pæ inke kuru ri penaro' kon piyapai ri niri, e'tane seri pe isenpoikasa' wakæ ton ena'. ²⁷ To' ena' enpoikato' pe tæuya Papa e'ku'sa' Esuweræ amæ' pen koro'tau ama'aino eke pe ri te'sen, Kærai pe na'ne' ayau'nokon, eke pe e'nito' pi' e'ku'nito' pe te'sen. ²⁸ Ina man ekama pi', ka'pon amæ' auro'ka pi' miri awonsi'ki to' enupa pi' tanporon ipu'ketæ pokon pe, ina uya tanporon kon tæto' pe wakæ pe Kærai yau. ²⁹ Seri pæ'kæ pona e'tærawasoma seri, e'suranman pi' tanporo ipana'pano ke iye'tærawasoma merunti pe kuru uyau.

† umakooi kon use'masa'; tæron ni ton emennæ'pæ imenukasa' ton yau, e'man nisa' mænæ poro ta. †† 1:14 E'pe'sas 1:7 † 1:18 E'pe'sas 1:22-23 †† 1:20 E'pe'sas 2:16

² I'tu auya'nokon i'se esi sa'man pe kuru e'tærawasoman pi' esi iiwano' kon pe, tærawote'siya pon kon iwano' pe, miri awonsi'ki tanporon kon ka'pon pe uyennin næ'san pen niri. ² Miri kupæ'pæ uya pana' pe to' e'to' pe te'wan kon yau miri awonsi'ki tikin ni tenai' tæusi'nænka'i to' e'to' pe, tanporo, iye'to' awiri, eke pe kuru ri ito'ka'næ'nin pe e'nito' epoto' pe to' uya ama'aino Papa eseru i'tunin pe to' e'to' pe, Kærai si. ³ Kæri ri yau tanporo mamin, pu'kena' pe miri awonsi'ki i'tunin pe e'nito' e'so'nansa' na'ne' miri. ⁴ Apana'ti uya 'nokon seri inæ' uya ri wakæ pe ri tæusauro'se iyenku'ti kon namai'. ⁵ Apune pæra ka'pon pe ipiyau'nokon e'tane pæra ri, uya'kwaræ yau ri ipiyau'nokon esi miri, wakæ pe iwesi kon pi' epori'mapi' ni pi' miri awonsi'ki pana' pe kuru Kærai apurito' auya'nokon esi pi'.

Uko'man Nito' Kærai Eseru Yau

⁶ Miri pi', Kærai Sises anænsa' auya'nokon pi' Itepuru pe, miyari ri iya'u iko'manti', ⁷ iya'u tæumisitai' miri awonsi'ki te'ka'se iya'u pana' pe apurito' auya'nokon tæku'se iyenupa'pæ kon awiri, miri awonsi'ki eke pe kuru tenki tato' auya'nokon nanækæi.

⁸ Tense e'ti', inæ' ri aya'siti'nin a'ta ri miri awonsi'ki enku'tinin ni enupan nito' ike ke, ka'pon eseru erupa' ri miri awonsi'ki seri non ni uko'manto' eseru pi' te'sen, Kærai pi' pæra ri.

⁹ Apune pæra Kærai yau ri iyenuka'sa' Papa uko'manto' uko'mamæ miri ka'pon pe, ¹⁰ miri si iyenuka'sa' eposa' auya'nokon miri Kærai awiri, tanporo merunti esa' miri awonsi'ki eke pe e'nito' esa'. ¹¹ Kærai awiri iyun kon pi'pi puturækasa' auya'nokon kasa iwesi kon miri, iri iyaseru kon † nonkasa' auya'nokon wini, ka'pon amæ' emiyatæ ke seri e'ku'sa' pen e'tane Kærai uya iku'sa', ¹² iyepa'taisima kon yau iya'kiri iye'u'na'ti'pæ kon miri awonsi'ki iya'kiri iye'mæ'sa'ka'pæ kon apurito' auya'nokon poro Papa meruntiræ yau, i'mæ'sa'kanin næ'pæ iyeri'sa' apai. †††

¹³ Iyeri'sa' pe iwesi kon koro'tau amakooi kon yau miri awonsi'ki ipi'pi puturækasa' pen a'taino kasa amakooi kon ††† yau iwe'tane'nokon, Papa uya nurine ikuu'pæ kon § Kærai pokon pe. Tanporo umakooi kon eno'ma'pæ iya, ¹⁴ iye'menukasa' ræ'pæ main tun-ka'næ'kæ'pæ iya, tanporo iteseru pokon pe, uri'nokon winikui' ekamæra te'sen uyewa'nomanin kon, miripan mo'ka'pæ iya kurusu' pona tæpokapi'se. ¹⁵ I'si'mæra ipana'pano ton amæ' miri awonsi'ki eke ton tæku'se ¹⁶ annau to' piyi'næ'kæ'pæ iya to' entai tenai' kurusu' wini.

¹⁶ Miri pe iyesi pi', inæ' ri iyaseru kon aimenkanin ananinæ kon miri pe pæra inensinæ kon wini, i'ri weyu ræ'pæ pi' ri iwipærema kon wini, emenna' pe kapæi epa'ka pi' iwipærema kon wini ri, miri pe pæra Sapa' weyu wini ri. ¹⁷ Seri ton esi miri tæuye'ton a'kwaræ'pæ

†† iri iyaseru kon; miri pe pæra, ipun kon ††† 2:12 Ron 6:4 ††† amakooi kon; miri pe pæra ipun kon § Papa uya nurine ikuu'pæ kon; miri pe pæra, Papa uya nurine ukuu'pæ kon †† 2:13 E'pe'sas 2:1-5 ††† 2:14 E'pe'sas 2:15 †† I'si'mæra ipana'pano ton amæ' miri awonsi'ki eke ton tæku'se; miri pe pæra, Kærai emo'ka'pæ tiwano' pe iya'kwaræ pe te'san itesanon miri awonsi'ki eke ton meruntiræ piyapai. ††† 2:16 Ron 14:1-6

pe ri; i'napairon kuru nin si e'seposa' miri Kurai yau. ¹⁸ Inu' ri ineporonu piyapai eponin pe pua iku'nin, kuse'nin kasi ye' pe mi pe pua te'ku'sen, inseru amu' pi' ri ipureman pi' pori' pe te'sen. Puse ri rupi usauroku miri siya ri eke pe ri tunene'pu pi', miri awonsi'ki iya'kwaru pua ri isenuminkato' uya a'sarutanuku sep-an ni taseru ke. ¹⁹ I'pai pu'ku pe te'to' apai iyemo'kasa', tanporo isipona ipun a'sinin pe te'sen ikara ton ise-mo'kato' pe Papa uya ikupu koro'tau. †

²⁰ Iyeri'sa' pe iwesi kon yau Kurai pokon pe seri non eseru ton ya', i'ri pe ken si iyese pi' iya kasa ri mari iwesi kon, iteseru kupu auya'nokon? ²¹ "Kusanumu! Kusonpai! Kusa'pitui!" tawo'nan ni mari. ²² Seri warai'nan si apiyontin nito' ton esi ka'pon uya ri nin enupan nito' ton ike pe itusa' ton pe na'ne' apurika'sa' pi'. ²³ Seri ton si apiyontin nito', iteseru ton ka'pon amu' ri nukoneka'pu pokon pe Papa apuripi'to' eseru pe, miripan kon uya kasi pe ri mi pe te'ku'se pua miri awonsi'ki iri pe ri tupun kon ma'tanuku to' uya. Pu'ke-na' pe kasa ri to' esi, e'tane i'nai ri makoi pe i'se te'to' kon taku'ma to' uya pua iyese.

Wakū Pe Uko'man Ni Eseru

3 Miri si'kiri Kurai a'kiri iye'mu'sa'kasa' kon pi', iye-wan kon ituti' kau na'ne' nan pi' riken ni, Papa enu-won'netu wini Kurai ereutasa' na'ne' yawon pi'. ^{†2} Kawon ton pi' riken isenuminkati', non pon pi' pen. ³ Apune pua iyeri'sa' kon miri, miripan iuko'manto' kon e'so'nansa' Kurai pokon pe Papa yau. ⁴ Kurai, iuko'manto' kon † ipi' usenpoika a'tai, iusenpoikato' oton kon kanan iya'kiri a'kwa yau.

⁵ Miri pe iyese pi', seri non eseru ton iwiti': iyekumato' kon, ipan pe wakū pe pua iwe'to' kon, inikuru kon, iri inku'pai e'nito', miri awonsi'ki mentai iwe'to' kon; miri esi ika'sa' pi' papa ta kasa. ⁶ Seri ton uriya' Papa uya kota'man nito' uyepu na'ne'. ^{†7} Seri ton yau ri mipinin-pi'ta'tui wapiyaro' yau iuko'mamu kon a'tai. ⁸ E'tane seri pe tanporo se ton inonkati': sakoro, a'ne' pe iwe'to' kon, e'wipai iwe'to' kon, kasi pe itonpa kon pantomu'tito' auya'nokon, miri awonsi'ki iri pe te'sen main inonkati'. ⁹ Kasi ye' pe itonpa kon pi' ke'tau, penaro' iyaseru kon mo'ka'pu auya'nokon pi' miri tanporo iteseru amu' a'kiri, ^{†10} miri awonsi'ki emenna' pata'tisa' auya'nokon, emenna' pe tenapi'sen i'tunin pe, tuka'nin nu'pu kasa. ^{††11} Seri yau Kiri', Esuweru pua ri iyese, itun pi'pi puturukasa', itun pi'pi puturukasa' pen pua ri iyese, isenupasa' kon pen, Su'kitiyan, ^{†††} poitoru ton miri awonsi'ki inu' enawon kon pen pua ri iyese, e'tane Kurai esi tanporon pe ri, Kurai esi tanporon yau ri.

¹² Miri pe iyese pi', Papa munki inanumu'san pe iwesi kon koro'tau, wakū pe, ti'nunkasan pe, epontiti' isentu'kena' ke, isi'nunkena' ke, mi pe te'ku'sen pen ke,

† 2:19 E'pe'sas 4:16 †† 3:1 Eren 110:1 † iuko'manto' kon; miri pe pua, uko'manto' kon †† uyepu na'ne'; taron ni ton emen imenukasa' ton yau, kamoro main awiron pen pona iyepu ta. †† 3:9 E'pe'sas 4:22 ††† 3:10 Iseneses 1:26; E'pe'sas 4:24 ††† Su'kitiyan—ka'pon amu' taron kon uya Papa penon kon miri awonsi'ki isenupasa' kon pen ni tato' ton ipi'.

i'si'men yaino ke miri awonsi'ki tause'ta'kasen pen ke. ¹³ Itonpa kon pokon pe a'kure'titi', miri awonsi'ki itonpa kon pi' tause'tu'mai' e'ti', iri ri esi a'tai itonpa kon pokon pe iwe'to' kon. Isentu'mati', Itepuru usentu'masa' ipi'nokon na'ne' kasa. ^{†14} Tanporo seri ton pu'ro'pona, usi'nunkan nito' ipata'titi', tanporo seri ton amuranu'nin wakū pe isipona.

¹⁵ Tiwi tausewankamai' pua e'nito' Kurai iwano', iye-sa' kon pe nesii iyewan kon yau, tikin nan ipun pu'ku pe iwesi kon, tausewankamai' pua iwe'to' kon ya' iki'masa' iya 'nokon. Tenki tawon pe e'ti'. ¹⁶ Tiwi Kurai Maimu nuko'mamu ayau'nokon eke pe kuru, taron kon enupa miri awonsi'ki panama auya'nokon koro'tau tanporo tupu'ketu ke, miri awonsi'ki eren ton pi' iserenkai'ma, ipureman eremu miri awonsi'ki a'kwaru eremu ton tenki tai'ma iyewan kon yau Papa pi'.

^{††17} Miri awonsi'ki i'ri ri kupu auya'nokon a'tai, amaimu kon ke, iyemiya kon ke, tanporo iku'ti' Itepuru Sises ese' yau, tenki tai'ma Papa, Ikuipunu pi' Kurai poro ri.

Kurai Munki Pe E'ni Eseru

¹⁸ No'pu ton, ataan'pu kon ena' e'tuti', seri esi pi' wakū pe Itepuru pona. ^{††}

¹⁹ Taan'pu ton, ino'pu kon amu' i'nunkati', isi pe to' pi' ke'tau. [†]

²⁰ Mure amu', tanporon yau ri asanon kon maimu awiri e'ti', seri uya kuru Itepuru pori'ma miri. ^{††}

²¹ Kuipunu ton, imunki kon amu' tusakoropai' pua e'ti', to' emiya'numu kuse'nin. [†]

²² Apiyo' ton, tanporon yau ri ka'pon, iyepuru kon maimu awiri e'ti', iku'ti' to' uya entane riken pen, to' uya wakū tato' pe, e'tane wakū pe iyewan kon pokon pe, miri awonsi'ki Itepuru nama pe. ^{†23} I'ri ri kupu auya'nokon a'tai, iku'ti' iyewan kon pokon pe, Itepuru iwano' pe ikupu auya'nokon pe, ka'pon amu' iwano' pe pen, ²⁴ i'tu auya'nokon ke iimamin kon inepoton kon Itepuru winipai, iyepu'pu kon pe. Itepuru Kurai apiyo' pe iwesi kon miri. ²⁵ Inu' ri iri ku'nin nu'pu uya tunkuu'pu epe'pu epoto' oton, miri awonsi'ki tenu yawon kenan pen ni kuri ri Papa. ^{††}

4 Epuru ton, ayapiyo' kon amu' irepati' ipokena' ke miri awonsi'ki wakū ke, apune pua i'tu auya'nokon iyepuru kon kanan esi Epu' po. ^{††}

Miyari Ri Enupan Nito'

² Tiwiri ri tawipuremasan pe e'ti', tenu ke esii'ma miri awonsi'ki tenki tawon pe. ³ Ina pona ri mari ipuremati', Papa uya ina maimu e'ma a'kokato' pe, ama'aino Kurai eseru enpoikato' pe ina uya, ipikiri i'sen yau e'ai'ne'.

⁴ Ipuremati' wakū pe tuto'ka'nu'sen pe, iye'to' awiri ekamasa' uya e'to' pe. ⁵ Ti'tui' kuru e'ti' i'ri ri kupu auya'nokon a'tai so'si tawon kon pen pi'; wakū pe iweyu kon tapurii' e'ti'. ^{†††6} Tiwi wakū nonkasa' pe kuru

§ 3:13 E'pe'sas 4:2, 32 † 3:16 E'pe'sas 5:19-20 †† 3:18 E'pe'sas 5:22; 1 Pi'ta 3:1 †† 3:19 E'pe'sas 5:25; 1 Pi'ta 3:7 ††† 3:20 E'pe'sas 6:1 † 3:21 E'pe'sas 6:4 †† 3:22 E'pe'sas 6:5-8 ††† 3:25 Isu'taronomi 10:17; E'pe'sas 6:9 ††† 4:1 E'pe'sas 6:9 ††† 4:5 E'pe'sas 5:16

amaimu kon nesii, ine'ne'masa' pe, tanporo ka'pon amə' maimu eikə eseru i'tu kon pa.

Iu'matə Pe Ri Miyari Tato'

⁷Tai'ki'kas uya tanporo uyekareei ekama miri ipi'nokon. Tonpa rə'kwi kəri ri, i'nairon pika'tinin ni miri awonsi'ki ipoitorə pe e'ni tonpa Itepuru yau. ^{†8}Ennoko uya seri ipiya'nokon mirito' pe tukai', i'ri kasa ina emakə tukai' i'tu kon pa, ^{††}miri awonsi'ki iyewan kon pori'mapi'se'na. ^{†††}Utin pi' man, Onisimos pokon pe, i'nairon miri awonsi'ki utonpa kon nə'kwi, itonpa kon ni apata kon apaino. To' uya tanporo seri yau te'ku'sen ekama miri ipi'nokon. ^{††††}

¹⁰Utonpa, a'sisa' pe te'sen Aresta'kos miyari ta pi' man ipi'nokon, miri awonsi'ki Ma', Panapas e'se uya niri. (Ipi' ayau'kato' kon epokaa'pə auya'nokon; ipiya'nokon iye'sa' yau, mereutanə'tui'.) ^{†††††}Sises, Isus-tas tukai' tesa'sen kanan miyari ta pi' man. Pəsamoro riken Esuwerə amə' e'turawasoma tonpa ton Papa e'to' esa' wannı pe iwano' pe, to' uya enpoikasa'

† 4:7 Inkupə'pə 20:4; 2 Temu'ti 4:12 †† Təron ni ton imenukasa' ton uya, ii'tuto' kon pe iya ta. ‡ 4:8 E'pe'sas 6:21-22
†† 4:9 Pairiman 10-12 ††† 4:10 Inkupə'pə 19:29; 27:2; Pairiman 24; Inkupə'pə 12:12, 25; 13:13; 15:37-39

upori'mato' təuya'nokon. ¹²E'pa'pəras, itonpa kon apata kon apaino, Kərai Sises poitorə miyari ta pi' man. Inke kuru ipəreman pi' e'suran man pi' man iiwano' kon pe, pana' pe iye'mə'sa'ka kon pa Papa e'to' i'se yau, iyakə'pəsa' pe miri awonsi'ki ipana'tisa' pe. ^{†††13}Inekamapai e'ai' ipi'nokon, sa'man pe kuru iye'turawasoma iiwano' kon pe, miri awonsi'ki Ůrawote'siya miri awonsi'ki Era'poris pon kon iwano' pe. ¹⁴Utonpa kon nə'kwi, Ůru', ta'ta pe te'sen miri awonsi'ki Temas miyari ta pi' man. ^{†††15}Miyari ta to' uya utonpa ton Ůrawote'siya pon kon pi', ekamati' miri awonsi'ki Ninpa [§]pi' miri awonsi'ki itiwə' tau so'si pi' te'san pi'.

¹⁶Seri kareta usekama ipi'nokon təpo, Ůrawote'siya po so'si pi' kanan isekama mentəi', miri awonsi'ki imiri'nokon kanan Ůrawote'siya pon kon karetaai unennoko'pə ri mari mekamatəi'.

¹⁷A'ki'pas pi' ka'ti': "Iturawasooi enuka'nə'ka'ki ineporo'pə Itepuru yau," ^{§†}ka'ti'.

¹⁸Uri, Paarə, uya seri miyari tato' menuka seri uyemiyatə ke. A'sisa' pe esi mi'tutəi'. Wakə nonkasa' nesii ipiyau'nokon.

††† 4:12 Koro'se 1:7; Pairiman 23 †††† 4:14 2 Temu'ti 4:10-11; Pairiman 24 § Ninpa, miri pe pəra Ninpas §† 4:17 Pairiman 2

1 TESARONI'KA

Ekamanin

Tesaroni'ka esi'pɛ eke kuru pata Roman amɛ' nono Ma'sitoniya po. Paarɛ uya so'si pata'ti'pɛ miri yau Piri'pai nimi tɛpo. E'tane ri, inke pɛra ri, moro usewa'noman nito' esi'pɛ Esuwerɛ amɛ' wini tikintasan wakɛ pe itekare Paarɛ nekamanɛ Kɛri'san ekareei Esuwerɛ amɛ' pen koro'tau, Esuwerɛ amɛ' eseru yau e'pai iyenasa' kon esi pi'. Paarɛ a'kwarɛka'pɛ to' uya Tesaroni'ka ninto' pe iya miri awonsi'ki itito' pe Periya pona. Emennɛ'pɛ, Koren eposa' iya tɛpo, Paarɛ uya tisakon winon miri awonsi'ki te'tɛrawasoma isakon Temu'ti winon tɛmiri pe so'si Tesaroni'ka pon eseru ekamasa' eporo'pɛ.

e'menukasa' esi'pɛ to' pori'mapi'nin pe miri awonsi'ki enari'mɛra Kɛri'san amɛ' miri yawon kon ku'nin pe. Tenki ta iya to' uya apurito' miri awonsi'ki to' usi'nɛnkato' ekareei pi'. To' emiya'pontipitɛ iya tɛuko'manto' eseru rɛ'pɛ pi' to' piyau tɛsi koro'tau, miri awonsi'ki ei'pitɛ iya ta'toma pe tekama'popi'sa' rɛ'pɛ so'si tau iye'seposa' rɛ'pɛ Kɛrai enna'poka'to' kanan pi': Apurinin pe' iyeri'sa' rɛ'pɛ Kɛrai enna'pokapɛ kanan rawiri uya ri pe' tiwiri ri uko'man nito' eporo iyenna'pokapɛ kanan nɛne'ai'ne? Miri awonsi'ki i'ri a'tai kanan Kɛrai uye'kapɛ? Paarɛ uya si seri weyu anɛmɛ to' pana'tipi'to' e'tɛrawasomato' pe tɛusewankamai' pɛra Kɛrai uye'kapɛ enupikiri te'ku'to' kon yau esii'ma.

Iyawon Ekamanin

Ekamanin (1:1)

Tenki tato' miri awonsi'ki apuripitɛ (1:2—3:13)

Pana' pe Kɛri'san amɛ' nɛkupɛnɛ pi' enupan (4:1-12)

Enupan Kɛrai uye'to' pi' (4:13—5:11)

Iu'matɛ pe pana' pe enupan nito' (5:12-22)

Iu'matɛ (5:23-28)

1 Paarɛ, Sairas † miri awonsi'ki Temu'ti pokon wini-paino, ††

Papa, Ikɛipɛnɛ miri awonsi'ki Itepuru Sises Kɛrai yau Tesaroni'ka pon kon so'sii enakan:

Wakɛ nonkasa' miri awonsi'ki tɛusewankamai' pɛra e'nito' nesii iyenakan kon pe. ‡

Tenki Tato' Tesaroni'ka Pon Kon Uya Apurito' Pi'

² Tiwiri tɛwipɛrema kon yau Papa pi' tenki ta pi' ina man ipi'nokon. ³ Miyari ri Papa itese' pi' ina e'to' miri awonsi'ki Ikɛipɛnɛ rau tenu kon yau itɛrawasooi kon apurito' auya'nokon wini iye'seposa', sa'man pe iye'tɛrawasomato' kon usi'nɛnkan nito' wini tɛu-tari'nɛnpai', miri awonsi'ki imoronkato' auya'nokon iye'ku'to' kon uyepuru kon Sises Kɛrai yau apana'ti kon wini.

⁴ Ina uya i'tu, utonpa ton, Papa ni'nɛnkanɛ ton, ayanɛnsa' iya 'nokon, ⁵ apɛne pɛra ina uya wakɛ itekare ne'sa' ipiya'nokon, main pe riken pen e'tane merunti pe ri mari, Wakɛ A'kwarɛ yau, miri awonsi'ki

† Kiri' Sirɛpanas, Sairas tato' tɛron ni pe. †† 1:1 Inkupɛ'pɛ 17:1 ‡ Tɛron ni pena imenukasa' ton uya iponanti Papa, ukɛipɛnɛ kon miri awonsi'ki Itepuru Sises Kɛrai winon ta.

ito'ka'nɛkɛ auya'nokon ina nɛsauro'ai'ne' ipi' kuru esi i'napairon pe. I'tu auya'nokon ina uko'mamɛ'pɛ ipiyau'nokon ipika'tinin kon pe. ⁶ Imiri'nokon uya ina nɛkupɛ'pɛ miri awonsi'ki Itepuru nɛkupɛ'pɛ ton kupɛ'pɛ ekamɛn ton ni ekota'man annau ri. Main ereutanɛkɛ'pɛ auya'nokon pori' Wakɛ A'kwarɛ nɛtɛrɛ'pɛ ike ke. ††⁷ Miri pi' si, tanporo Sises apurinin nan Ma'sitoniya miri awonsi'ki A'kaya pon kon uya ento' ipi' pe iyenasa' kon. ⁸ Main Itepuru iwano' utisa' ipiyapai'nokon Ma'sitoniya miri awonsi'ki A'kaya yau riken pen—Papa apurito' auya'nokon enasa' ti'tusen pe mi awiri ri. Miri pe iyese pi', inɛ' yan pi' ri ina neka-ma ton itekare pɛra man miri enta'. ⁹ Mi airi ri ina uti kaisa ri, ka'pon amɛ' usaurokɛ, iye'ku'sa' rɛ'pɛ pi' ina ereutanɛkɛ auya'nokon yau. Iyera'tisa' kon Papa winikɛi' apurise'na ika'sa' ton piyapai, tɛuko'mansen miri awonsi'ki i'napairon Papa winikɛi' iyapiyo' pe e'se'na tukai' to' uya ekama, ¹⁰ miri awonsi'ki Imu uyepɛ Epɛn ponsi'ki enupikiri iwesi kon pa, ini'mɛ'sa'ka'pɛ iyerikɛ'pɛ apai—Sises, kɛri ri uri'nokon pika'tinin tɛuye'sen kota'man nito' piyapai.

†† 1:6 Inkupɛ'pɛ 17:5-9

Paarɔ E'tɔrawasomato' Tesaroni'ka Po

2 Utonpa ton, i'tu auya'nokon ina uya aka'kuran-pasa' kon a'tai, notɔn pe iyese'pɔ pen. ² Mi'tuy-atɔi'ne' kasa ri, wapiya kuru ina kota'ma'pɔ to' uya miri awonsi'ki ina sapema'pɔ to' uya Piri'pai yau, e'tane Papa itese' pi' ina e'to' uya tɔpika'tii' ina esi wakɔ itekareei inekamapai kuru ipi'nokon pana' pe ri ewa'no-manin e'tane. ³ Apɔne pɔra ina nekama'ponɔ ipan pe esi ipokena' pen wini iye'sa' pe pen miri pe pɔra iri pe ina eseru esi pen ni, miri pe pɔra ina uya ri iyenku'ti kon pen. ⁴ Miri kasa pen, ina usaurokɔ ka'pon amɔ' Papa uya wakɔ ku'sa' auya'nokon man tasa' ipi' ton pe wakɔ itekare nonkasa' itena' ton pe itesa' pe ina e'to' pe. Ka'pon amɔ' uya tapuripi'to' kon pe ina esi pen e'tane Papa uya riken tapuripi'to' kon pe. Papa esi ina ewan i'tupi'nin. ⁵ I'tu auya'nokon ina usauro'sa' pɔra iyese pori' pe iku'nin kon pe, ina uya mentali te'to' kon wapu'ti pɔra iyese ipiyapai'nokon emɔ' wapu ke—Papa uya ri niri i'tu. ⁶ Ka'pon amɔ' uya ina apuripitɔ i'se ina esi'pɔ pen, imiri'nokon ni miri pe pɔra inɔ' yan ni.

⁷ Kɔrai nennoko'san pe itekare ekamai' ina nesii'no iyerupa'nokon pɔrata wini, e'tane i'si'mɔn yaino kon pe ri ina esi'pɔ i'koro'tau'nokon, isan esi aiko ton tɔmunki mainanpa pi' kasa. ⁸ Ina uya ipan pe ri ii'nɔnka kon; miri uriya', ipan pe ri pori' pe tesi kon wenai ina esi'pɔ, wakɔ riken Papa ekareei ekama pi' ipi'nokon pen, e'tane ina uko'manto' ri niri tɔnin pe iyena'nokon, apɔne pɔra ina i'nɔn pe iyenasas' kon wenai. ⁹ Utonpa ton, mi'tuyatɔi'ne' kasa ri ina e'tɔrawasoma'pɔ sa'man pe ri ipiyau'nokon tesi kon a'tai, ewarupi nawiri ri miri awonsi'ki wɔi nai'ne ri iyerupa'nokon ina esi namai', wakɔ Papa ekareei ekama pi' tesi kon koro'tau ipi'nokon.

¹⁰ Imiri'nokon esi ennin nan pe, Papa ri kanan esi, wakɔ pe, ipokena' pe miri awonsi'ki ima'takɔ pɔra ri ina esi'pɔ imiri'nokon apurinin nan koro'tau. ¹¹ Apɔne pɔra i'tu auya'nokon akaisari'nokon ina uya apanama'pɔ kon, tɔmunki ton panama ikɔipɔnɔ uya kasa, ¹² ipori'mapitɔ kon, aya'kwarɔ kon ne'pitɔ pi' miri awonsi'ki ayapiyo'ma kon pi' i'uko'manto' kon yau i'uko'mamɔ kon pa Papa e'to' i'se awiri, iki'manin kon esa' wannɔ pe miri awonsi'ki eke pe tɔpokon pe iwe'to' kon ya'.

¹³ Miyari ri tenki ta pi' ina man Papa pi', apɔne pɔra itekare etasa' auya'nokon pi' ina nekamanɔ, apuripɔ auya'nokon ka'pon amɔ' nɔkoneka'pɔ pe pɔra ri, e'tane na'ne' kasa kuru ri, Papa Maimu ri, e'tɔrawasoman pi' na'ne' imiri'nokon apurinin nan yau. ¹⁴ Apɔne pɔra imiri'nokon, utonpa ton ena'pɔ Papa so'sii ton Isutiya pon kon kasa, Kɔrai Sises ese' pokon kon: Apata'se' yawon kon uya ri ikota'ma'pɔ kon, Esuwerɔ amɔ' uya apurinin nan kota'ma'pɔ rɔ'pɔ kasa ri mari.

¹⁵ Kamoro ri Esuwerɔ amɔ' uya ri mari Itepuru Sises miri awonsi'ki pu'kena' ton tɔ'ka'pɔ, kamoro uya ri

† 2:2 Inkupɔ'pɔ 16:19-24; 17:1-9 †† Tɔron ni imenukasa' ton uya, i'si'mɔn yaino pe, isan uya tɔmɔre kupɔ kasa mana' pi' ta. ‡ 2:14 Inkupɔ'pɔ 17:5

mari ina enpa'ka'pɔ. Seri kupɔ to' uya esi Papa ewaruma pe, tanporon kon ni pi' isi pe to' esi. ¹⁶ Ina uya itekare ekama i'se pɔra to' esi'pɔ Esuwerɔ amɔ' pen pi', to' epika'tito' pe. Seri kasa ri tɔmakooi kon ka'pu'tinin nan ipɔ'kɔ pona ri. Iye'seposa' si, Papa uya kota'man nito' uye'to' to' pona iu'matɔ pe ri. †

Paarɔ E'to' Tesaroni'ka Pon Kon Inenpai Ipan Pe

¹⁷ E'tane, utonpa ton, aka'ne' pe ri ina pɔra ipiyau'nokon iyese'pɔ a'tai (ka'pon pe, usenuminkan nito' yau pen), ipan pe ina e'to' iyenpai'nokon yau iyento' kon pe sa'man pe ina usi'tu'pɔ. ¹⁸ Apɔne pɔra itipai ina esi pi' ipiya'nokon—i'nai ri sa'ne uri, Paarɔ uya iku'kaa'pɔ miri awonsi'ki iku'kaa'pɔ uya kanan—e'tane Se'tan †† uya ina ereutanɔ'pitɔ'pɔ. ¹⁹ Apɔne pɔra i'ri ken esi ina e'ku'to' pe, ina epori'mato' pe, miri pe pɔra aro', kɔron tato' ina utapurito' yai pe, Sises ina epuru rau iyepɔ a'tai? Imiri'nokon pen pe? ²⁰ I'nai ri kuru, imiri'nokon esi ina apuripi'to' ipikiri pe miri awonsi'ki ina epori'mato' pe.

3 Miri a'kɔre'ti tɔuya'nokon poken pɔra iyese pi', wakɔ pe kuru iyese tiwi ina e'ninsa' a'tai A'tens po tukai' ina usenuminka'pɔ. ††† Ina uya Temu'ti en-noko'pɔ, ina tonpa miri awonsi'ki Papa e'tɔrawasoma tonpa ⁵ Kɔrai wakɔ ekareei ekama pi', imeruntitanɔ'se'na'nokon miri awonsi'ki ipori'mapitɔ'se'na'nokon apurito' auya'nokon yau, ³ miri ti'tupi'to' pi' inɔ' ri utan-pokɔma namai'. I'tu auya'nokon ni, seri ton yai ri epa'kan tasa' Papa uya. ⁴ I'nai ri, ipiyau'nokon tesi kon a'tai, seri ton ni ekama pi' ina ne'tai ka'pon amɔ' uya ri ukota'mato' kon oton. Miri ta'pɔ awiri ri iye'kupɔ, mi'tuyatɔi'ne' ri. ⁵ Miri wenai, a'kɔre'ti uya poken pɔra iyese pi', apurito' auya'nokon i'tuto' pe uya, Temu'ti en-noko'pɔ uya. Enari'nɔmɔ'pɔ i'ri wini ri na'ki i'tupi'nin uya ii'tupi'sa' kon, miripan ina e'tɔrawasoma'pɔ rɔ'pɔ na'ki esi notɔn pe ri tukai'.

Pori'mapitɔnin Temu'ti Nekamanɔ

⁶ E'tane Temu'ti si enna'posa' man seri pe kuru ina piya', ipiya'nokon tɔuti tɔpo, miripan uya wakɔ pe ri Papa apurito' auya'nokon miri awonsi'ki iusi'nɔnkato' kon ekareei ne'sa' man. Ina pi' wakɔ pe iusenuminkapitɔ kon tukai' ina pi' ekamasa' iya man miri awonsi'ki ina kanan inenpai kuru iwesi kon, ina esi iyenpai'nokon kuru na'ne' kasa. ⁷ Miri pe iyese pi', utonpa ton, tanporon ina usewankamato' yau miri awonsi'ki Papa wenai ina kota'mato' yau ina epori'ma'pɔ ipi'nokon, apurito' auya'nokon pi'. ⁸ Seri nin si ina a'kwarɔ uye'ka'sa', pana' pe iye'mɔ'sa'ka kon pi' Itepuru apuripɔ iwesi kon pi'. ⁹ Nai kasa tenki ta ina uya eke pe Papa pi' ipi'nokon, tanporon pi' pori' pe ina esi entakanomanin pe Papa itese' pi' ina e'to' rau

†† 2:15 Inkupɔ'pɔ 9:23, 29; 13:45, 50; 14:2, 5, 19; 17:5, 13; 18:12 ††† iu'matɔ pe ri; miri pe pɔra, enuka'sa'. †††† Se'tan—Makoi ese' isakon, Papa eseru ewaruma'tinin ta e'kwa pe. ††††† 3:1 Inkupɔ'pɔ 17:15 § Tɔron ni imenukasa' ton uya, ina tonpa miri awonsi'ki Papa e'tɔrawasoma tonpa ta; tɔron ni ton uya kanan, ina tonpa miri awonsi'ki Papa apiyo' ta. §† 3:6 Inkupɔ'pɔ 18:5

imiri'nokon uriya'? ¹⁰ Ewarupi nau miri awonsi'ki wai nai ri ina iparema'pua ipan pe ina uya iyenka'to' kon pe kanan miri awonsi'ki apurito' auya'nokon yau ipera na'ne' ke irepato' kon pe.

¹¹ Miri pi' si, tiwi Papa itese' pi' e'nito' miri awonsi'ki ukupuna kon tumiri pe ri miri awonsi'ki uyepuru kon Sises ina e'ma konekai ina uye'to' pe ipiya'nokon.

¹² Tiwi Itepuru itonpa kon pokon pe iusi'nunkato' kon emo'kai miri awonsi'ki nanu'kai miri awonsi'ki tanporon kon ni niri iwano' pe, ina iwano' nuku'ai'ne' kasa ipi'nokon. ¹³ Tiwi iyewan kon pana'pantanuku, wakua pe, imakooi para iwesi kon pa, Papa, itese' pi' e'nito' miri awonsi'ki ukupuna kon rau, uyepuru kon Sises uyepua a'tai tanporo wakua ton pokon pe.

Uko'man Ni Papa Pori'manin Pe

4 Miyari ri man, ina tonpa ton, ina uya iyenu-pakaa'pua kon iuko'mama kon eseru ke Papa pori'manin pe. Inapairi ri iyese, miri awiri ri maku'manyatui'. Seri si ina uya iyekama'po kon miri awonsi'ki ayapiyo'ma kon Itepuru Sises yau seri kupua kon pa miyari ri. ² Apune para miri iku'ti' ta'pua ina uya ipi'nokon Itepuru Sises meruntira yau i'tu auya'nokon.

³ Papa eseru esi wakua pe kuru iyekoneka kon i'se: ekuman nito' tukuse para; ⁴ akaisari'nokon ipun kon esa' pe te'san pe iusenupato' kon esi wakua pe te'sen awiri miri awonsi'ki tnamasen pe e'nito' awiri, ⁵ niki' pe para Papa punon kon, Papa i'tunin nan pen kasa; ⁶ miri awonsi'ki seri rupi yau inu' ri tetonpa ku'nin ipoken para miri pe para ipi' ri kusennakanin. Itepuru uya ka'pon amu' kota'ma miri seri ton wenai, ina apana'tita'tuine' miri awonsi'ki apanamaka'ta'tuine' kasa. ⁷ Apune para Papa uya uki'masa' kon para iyese iri pe e'nito' pe, e'tane wakua pe uko'man nito' yau uko'man nito' kon pe. ⁸ Miri pe iyese pi', kari seri miri iku'ti' tato' ewaruma'tinin uya ka'pon ewaruma'ti pen e'tane Papa ewaruma'ti iya, irepanin Wakua Ta'kwaru ke.

⁹ Seri nin si isitonpa pe usi'nunkan nito' pi' imenuka-pai'nokon para ri ina man, apune para Papa uya ri iyenupasa' kon tusa'nunkasan pe. ¹⁰ Inapai ri si tusa'nunkasan pe me'atui' itonpa kon amu' pokon pe Ma'sitoniya awiri ri. E'tane ri, ina tonpa ton, miyari ri iusi'nunka kon pa ipan pe ina uya iyekama'po kon. ¹¹ Patanti pe iuko'manto' kon para e'pains kon ye' pe ekonekati', apantomu kon ni tumainanpai' te'san pe miri awonsi'ki iyemiyatu kon ke te'turawasomasan pe, ina apana'tita'tuine' kasa ri, ¹² wai kaisa ri iuko'manto' kon uya mi airon kon ku'to' pe anamapai'nokon, miripan si inu' erupa' ri te'san pe iwesi kon namai'.

Itepuru Uye'to'

¹³ Ina tonpa ton, i'tunin nan pe para iwesi kon i'se para ina man kamo iye'nansa' kon pi', miri pe para tusewankamasan pe taron kon ka'pon amu' kasa, iye'ku'to' punon kon. ¹⁴ Apuri'nokon Sises eriku'pua, miripan kanan e'mu'sa'ka'pua; miri pi' nin si

apuri'nokon Papa uya ipokon pe kamo iye'nansa' kon nu'san itese' pi' esii'ma ne'to' oton.

¹⁵ Itepuru maimu na'ne' kasa ri, ina uya apana'ti kon uri'nokon nurine ri mari na'ne' nan, iye'nonkasa' kon Itepuru uyepua pua'ka' pona uya iye'nansa' kon nu'san wapiya'kato' oton pari pen ni. ¹⁶ Apune para Itepuru u'tito' oton Epan apai, eke pe imaimu, inseru amu' epuru maimu pokon pe miri awonsi'ki taronpi' uturumu Papa maimu pi' pokon pe, miri awonsi'ki eke' ton Kurai ese' pi' esii'ma iyeri'sa' kon e'mu'sa'kato' oton wapiya. ¹⁷ Miri tapo, uri'nokon, nurine ri mari na'ne' nan, iye'nonkasa' kon e'sepoto' oton to' pokon pe kapuru' yau, ka' yau Itepuru epose'na. Miripan e'ni-to' oton kon Itepuru piyau tiwi ri. ¹⁸ Miri pe iyese pi', seri ton main ke itonpa kon amu' ipori'mapi'ti'.

Itepuru Uyepua E'ma Ta' Ekonekan

5 Seri si, ina tonpa ton, iweyu ton miri awonsi'ki iwekusi ton pi' imenukato' kon para ina man, ² apune para i'tu auya'nokon wakua pe, Itepuru weyu uye'to' oton ama' kasa ewarupi nau. ³ Ka'pon amu' uya, "Ewankamanin para man; isi yau para e'ni man," ta koro'tau, to' uma'tato' uye'to' oton ite'kwanau para ri, mono' e'tinka a'taino kasa, miripan kon ainanto' oton pen.

⁴ E'tane imiri'nokon, ina tonpa ton esi ewarupi nawon kon pe para; miri wenai, Itepuru Sises uyepua weyu uya iyewansiukato' oton kon pen ama' kasa. ⁵ A'kwa muni pe iwesi kon, wai muni pe iwesi kon. Uri'nokon esi ewarupi nawon kon pe para. ⁶ Miri wenai, taron kon kasa para e'nipai'nokon iye'nansa' kon pe na'ne' nan, e'tane tenu ke miri awonsi'ki iwano' wanni pe tuse'se'tii' e'nipai'nokon. ⁷ Apune para kamoro te'nansan, e'namu ewarupi nau, miri awonsi'ki kamoro te'taripasan, e'taripa ewarupi nau. ⁸ E'tane wai enawon pe e'ni'nokon wenai, uiwano' kon pe tuse'se'tii' e'nipai'nokon, apurito', i'nunkato' ya' tenai uparopo kon wapu pe te'sen kasa, miri awonsi'ki epika'tin tukai' e'ku'nito' uyarukooi kon pe te'sen kasa. ⁹ Apune para Papa uya uyanansa' kon pen kota'man nito' kon pe tuya, e'tane epika'tin nito' eponin pe uyepuru kon Sises Kurai poro. ¹⁰ Iyeriku'pua uponaro' kon pe, nurine e'ni pe iyese yau, eri'nisa' pe ri iyese yau, ipokon pe ri uko'man nito' oton kon. ¹¹ Miri pe iyese pi', itonpa kon amu' tpori'mapi'se, tupa'kapi'se e'ti', maku'atui'ne' kasa ri.

Iu'matu Pe Miri Iku'ti' Tato'

¹² Seri si ina uya kanan iyekama'pokapu kon, ina tonpa ton, sa'man pe i'koro'tau'nokon ne'turawasomayai'ne' nan inamaka'ti', iyesanon kon pe na'ne' nan Itepuru yau, apanama kon pi' na'ne' nan. ¹³ To' turawasooi pikiri to' inamaka'ti', to' i'nunkaka'ti' mara ri para. Tusewankamai' para itonpa kon amu' pokon pe iko'manti'.

† 4:15 1 Koren 15:51-52 †† 5:2 Ma'siu 24:43; Uru' 12:39; 2 Pi'ta 3:10 ‡ 5:8 Aisaya 59:17; E'pe'sas 6:13-17

¹⁴ Ina tonpa ton, ina uya iyekama'pokapū kon, emiya'ne' pe te'san ipanamaka'ti', enari'ke' te'san enari'mənkaka'ti', i'si'məra te'san ipika'tika'ti', kisetakatū tanporon kon pi'. ¹⁵ Inə' uya ri iri ku'sa' yau ipi'nokon, kəsentakanomatū iri ke ri mari, e'tane tiwiri ri sa'man pe ri isi'tuti' wakū pe itonpa kon amətū pe e'ni pi' miri awonsi'ki tanporon kon pi' ri niri.

¹⁶ Pori' pe te'san pe e'ti' tiwiri ri; ¹⁷ tūseta'kai' pəra ipəremati' miyari ri; ¹⁸ tanporon yau ri Papa pi' tenki ka'ti', seri kupū auya'nokon i'se Papa esi miri Kərai Sis-es yau.

¹⁹ Iya'kwarū kama'tu kəsənku'nə'tū; ²⁰ Pu'kena' amə' nekamanə kə'ku'tū se pe ri. ²¹ Tanporon i'tupi'ti'. Wakū pi' ata'siti'. ²² Tanporon i'si'taino pe na'ne' iri ton kə'ku'tū.

Papa Uya Wakū Təto' Pe Tesaroni'ka Pon Kon Pona

²³ Tiwi Papa ri təmiri pe, Papa, tūsewankamai' pəra e'nito' esa' ikonekai'nokon tanporo ri. Tiwi tanporo aya'kwarū kon, iyewan kon miri awonsi'ki ipun kon nenkurumūi təma'takūi ke pəra uyepuru kon Sises Kərai uyepū a'tai. ²⁴ Kəri iki'manin kon esi iyawiron ye' pe ri, miri awonsi'ki ikupū iya ri.

²⁵ Ina tonpa ton, ina pona ipəremati'.

²⁶ "Miyari," ka'ti' tanporo utonpa kon amə' pi', wakū pe e'ni eseru yau to' a'su'ka pe.

²⁷ Ta uya ipi'nokon Itepuru rau, seri si kareta mekatūi' tanporo utonpa kon amə' pi'.

²⁸ Wakū nonkasa' uyepuru kon Sises Kərai uya nesii ipiyau'nokon.

2 TESARONI'KA

Ekamanin

Kurai uye'kapu pi' utaipon nito' ri esi'pu moro ri, miripan uya so'si Tesaroni'ka pon manenpa esi'pu. Iyakon ite'kwa pe Paarɛ nɛmenuka'pu kareta Tesaroni'ka pon kon ena' esi Itepuru uye'to' weyu e'sepoka'sa' man tukai' tapurisen pi' isauroku. Paarɛ uya si seri tukai' te'sen eseru suraika'pu, Kurai uye'pu rawiri, iri miri awonsi'ki iri ku'to' uta'tu'mato' oton, "Iri Ye' Ka'pon" tato' itepuru pe (2:3), Kurai ewa'noma ton.

Itekare ekamai' enno'sa' esi tɛnmenuka'pu ennin nan esi i'se tɛnapurinu kon yau merunti pe ekamɛn yau ri miri awonsi'ki e'ne' moronkai'ma ri, te'turawasomasan pe Paarɛ miri awonsi'ki iye'turawasoma tonpa ton kasa, miri awonsi'ki waku ku'to' kupu pi' ri to' e'to' pe.

Iyawon Ekamanin

Ekamanin (1:1-2)

Apuripitu (1:3-12)

Kurai uye'pu pi' enupan nito' (2:1-17)

Pana' pe enupan nito' Kuri'san eseru pi' (3:1-15)

Iu'matu (3:16-18)

1 Paarɛ, Sairas † miri awonsi'ki Temu'ti winipaino, So'si pe Papa, ukupɛnɛn kon miri awonsi'ki Itepuru Sises Kurai yau te'san Tesaroni'ka pon kon enakan: ††

² Waku nonkasa' miri awonsi'ki tɛusewankamai' puɛra e'nito' Papa Iku'pɛnɛn miri awonsi'ki Itepuru Sises Kurai winon nesii iyenakan kon pe.

Tenki Ta Miri Awonsi'ki Ipuɛreman Nito'

³ Utonpa ton, tenki tato' ina uya pe kuru iyese Papa pi' inke ri imiri'nokon pi', ina uya kuru ri iku'to' pe iyese, apɛne puɛra apurito' auya'nokon ni epamɛ miyari ri.

Itonpa kon amɛ' i'nɛnkato' auya'nokon ni niri miyari ri.

⁴ Miri pe iyese pi', ipi'nokon kuru ri tɛutapuri kon pe Papa munki amɛ' auro'ka pi' ina esi seri ipi'nokon, isi yau ri, ekamɛn yau ri esii'ma te'nonkai' puɛra Sises apurito' auya'nokon yau iwesi kon pi'.

⁵ Tanporo seri esi ento' ipi' pe Papa uya eseru aimenkato' esi ipoken, miripan moron nu'pu pe iusi'tu-to' oton kon Papa e'to' esa' wannɛ pe yawon kon ipokena' ton ye' pe, iwenai mekota'mayatɛi'ne'. ⁶ Papa kuri ri waku ri iyawiri ri iku'nin. Ikota'manin kon nu'san kota'manin kuri ri iye'ma kon pe. ⁷ Miripan uya iusewankamato' kon ereutanɛku, miri awonsi'ki ina ri niri. Seri e'ku'to' oton Itepuru Sises usenpoika a'tai Epɛn poi, apo' tepo'tisen yau, merunti pe te'san tɛnserɛni ton pokon pe niri. ⁸ Kamoro Papa i'tunin nan pen miri awonsi'ki uye'pu kon Sises ekaree awiri e'paino kon

pen kota'mato' iya oton. ⁹ To' ekota'mato' oton aka'nero' pen ekota'man nito' ke miri awonsi'ki enpa'kasa' pe Itepuru piyapai miri awonsi'ki eke pe iye'to' meruntirɛ piyapai ¹⁰ iye'pu tapuripi'to' pe waku ton tɛmunki amɛ' yau miri awonsi'ki ipi' usewansiukan nito' pe kamoro apurinin nu'san koro'tau iweyu a'tai. Imiri'nokon ni si esi, apɛne puɛra ina nekamanɛ ipi'nokon apurisa' auya'nokon pi'.

¹¹ Seri si itenu yau esii'ma, inke ri ina ipuɛrema ipona'nokon, Papa, itese' pi' ina e'to' uya waku pe iwesi kon tukai' ii'tuto' kon pe iki'mayatɛi'ne' yawon kon ipokena' ton ye' pe, miripan tɛmeruntirɛ wini waku pe te'sen tanporon ku'nin pe iwe'to' kon a'ku'tito' pe iya miri awonsi'ki tanporon te'ku'sen apurito' auya'nokon uya iku'to'. ¹² Seri pi' ri mari ina ipuɛrema uye'pu kon Sises ese' utapuripi'to' pe ayau'nokon miri awonsi'ki imiri'nokon niri iyau, waku nonkasa' Papa, itese' pi' e'nito' miri awonsi'ki Itepuru Sises Kurai nɛnonka'pu awiri. ††

Iri Ye' Ka'pon Tɛuye'ton

2 Uye'pu kon Sises Kurai uye'to' weyu pi' miri awonsi'ki amɛran nito' pi' ipiya', ina uya iyekama'po kon, utonpa ton, ¹ i'ri uya ri tewankamai' iwesi kon namai' pu'kena' amɛ' nekamayai'ne' uya ri, ina us-auro'sa' ri, ina nɛmenuka'pu ri nikayai'ne' ka'pon amɛ', "Uye'pu kon Sises weyu uye'ka'sa', tasa' to' uya,"

† 1:9 Aisaya 2:10 †† eke waku Papa, itese' pi' e'nito' miri awonsi'ki Itepuru Sises Kurai nɛnonka'pu awiri; miri pe puɛra, eke waku Papa, itese' pi' e'nito', uye'pu kon Sises Kurai nɛnonka'pu awiri. †† 2:1 1 Tesaroni'ka 4:15-17

† Kiri' Sirɛpanas, Sairas tato' tɛron ni pe. †† 1:1 Inkupɛ'pu 17:1

tawon. ³ Inu' ri iyennakati'nin i'ri wini ri, apune pæra Itepuru Sises uyepæ rawiri nin ti, tu'kan kon ka'pon amæ' enato' oton Papa eyaton non pe. Miri e'kupæ a'tai, Iri Ye' Ka'pon, † ka'pon amæ' ennakatin usenpoikato' oton, tæuma'tato' ya' ri kæri ri ka'pon uti miri. ⁴ Papa ewaruma'tito' iya oton tanporon ni ka'pon amæ' nækupæna papa pe, miri pe pæra tapuripi'sen, miripan kon entai ri eke pe iye'ku'to' oton. Miri ræ'pæ pe iyereu-tato' oton Papa ena' use'man nito', ipæreman nito' iwæ' tau, "Papa ri uri," tase'na.

⁵ Iyenu kon yau pæra pe' nai ipiyau'nokon esi a'tai seri ton ekamapitæ'pæ uya ipi'nokon? ⁶ I'tu auya'nokon ni i'ri uya kæri ri Iri Ye' ko'manæ'kæ iye'to' pe pæra, tæweyu a'tai ri isenpoikato' pe tukai'. ⁷ Apæne pæra ama'ai te'sen main awiri pæra e'nito' meruntiræ esi e'turawasomaka'ni pi'; e'tane kæri ri Iri Ye' meruntiræ a'si pi' ri na'ne' ri esi a'si pi' ri kæri ri e'ma tapai ama pæ'kæ pona. ⁸ Miri tæpo nin si, kæri ri Iri Ye' Ka'pon usenpoika miri, Itepuru Sises neno'ma ton pe ri tænta'pisin ke, miripan uya ima'tanæ'to' oton tæuyepæ a'kwarii ke. ⁹ Iri Ye' Ka'pon uye'to' oton Se'tan †† tærawasooi awiri, miripan uya tanporo ennakatin eke tæturawasooi, i'tuto' ipikiri, miri awonsi'ki a'kwarupi'nin ni ennakatin enpoikato' oton, ¹⁰ miri awonsi'ki ti'tui' pæra ri iri ke ka'pon amæ' ennakato' iya oton tæuma'tasan. To' uma'ta apæne pæra i'nairon i'nænkato' nurunpasa' to' uya pi' tæpika'tinin kon. ¹¹ Miri wenai, Papa uya nin si merunti to' enku'tinin ni ennoko miri tennakanin kon ni apurinin pe to' e'to' pe. ¹² Tanporo to' eno'mato' pe ri nin si, i'napairon itekare apurinin næ'san pen, e'tane iri eseru i'nænka pi' iye'sa' kon.

Pana' Pe E'mæ'sa'kati'

¹³ Ina tonpa ton, Itepuru ni'nænkanæ ton, tiwiri ri tenki tato' ina uya pe kuru ri iyese Papa pi' ipi'nokon, apæne pæra itipiya si'kiri ri ayanænsa' iya 'nokon pi' † ipika'tito' kon pe tæuya wakæ a'kwaræ e'turawasoma wini iyena kon pa wakæ pe, anapurinæ kon i'napairon poro niri. ¹⁴ Iki'masa' iya 'nokon seri pona ina nekanæ itekare poro, uyepuru kon Sises Kærai a'kwarii yau ipokon pe iwesi kon pa. ¹⁵ Miri wenai, ina tonpa ton, pana' pe e'mæ'sa'kati', ina uya iyenupa'pæ kon næ'pæ †† tæmaimu kon wini miri pe pæra tækaretaai kon yau ri pi'.

¹⁶ Tiwi uyepuru kon Sises Kærai tæmiri pe ri miri awonsi'ki Papa ukæipæna kon, ui'nænkanin næ'pæ kon miri awonsi'ki wakæ nonkasa' tæuya wini ina repasa' iya inkero' ri epori'man nito' ike ke miri awonsi'ki wakæ e'ku'nito', ¹⁷ iyewan kon pori'mai miri awonsi'ki imeruntiræ'titæi'nokon tanporon ni wakæ tæku'sen yau miri awonsi'ki wakæ pi' usauro'nito' yau.

† Tæron ni ton imenukasa' ton uya, Iri Ye' Ka'pon ta; tæron ni ton uya, ka'pon tæmakooikenan ta. †† Se'tan—Makoi ese' isakon, Papa eseru ewaruma'tinin ta e'kwa pe. † ayanænsa' iya 'nokon pi'; miri pe pæra, apæne pæra Papa uya ayanænsa' kon wapiyaro' kon tæwotori'san pe †† ina uya iyenupa'pæ kon næ'pæ; miri pe pæra, uye-seru kon. Apæne, 3:6 niri enka'ki.

Ipæreman Nito' Ekama'po

³ Iu'matæ pe ri, utonpa ton, ipæremati' ina pona, Itepuru maimu utito' pe inke pæra miripan e'to' pe tænamasen pe, ipiyau'nokon ne'taine' kasa kuru. ² Miri awonsi'ki ipæremati' ina emo'kasa' e'to' pe iri ku'nin nan miri awonsi'ki iri ton piyapai, apæne pæra tanporon kon esi pen apurito' esa' pe.

³ E'tane Itepuru esi tæusaurokæ'pæ awiron, miripan uya imeruntitanæ'kæ kon miri awonsi'ki awapu'ti iya 'nokon iri ye' piyapai. ⁴ Itepuru man ina enu yau, ina uya ayapiyo'ma'pæ kon kupæ auya'nokon miri awonsi'ki miyari ri ikupæ auya'nokon, tukai'. ⁵ Tiwi Itepuru iyewan kon konekai to'sa ri Papa usi'nænkato' to'ka'næ'nin pe miri awonsi'ki Kærai na'kure'ti'pæ to'ka'næ'nin pe. ††

Tenkurunsen Pe E'ni Namai'no

⁶ Itepuru Sises Kærai ese' yau, utonpa ton, ina uya ayapiyo'ma kon, tenkurunsan miri awonsi'ki ina uya iyenupa'pæ kon awiri pæra tæuko'mansan utonpa kon piyau iwesi kon namai'. ⁷ Imiri'nokon uya ri i'tu ina esi'pæ kasa iwe'to' kon pe iyese, ina enkurumæ pæn ipiyau'nokon ina esi a'tai. ⁸ Inu' i'kiyari erupa' ri ina e'sa' pæra iyese te'mai' pæra, e'tane ru'ku ina e'turawasoma'pæ sa'man pe kuru ri wæi nai miri awonsi'ki ewarupi' nawiri ri, iyenupikiri'nokon ina esi namai' i'se te'to' kon pi'. ⁹ Seri kasa ina e'turawasoma'pæ, anmainanpanæ kon pe pæra ina esi pi' pen, e'tane iyenupa'pæ tæuya'nokon pe ikupæ kon pa. ¹⁰ Ipiyau'nokon ina esi a'tai main tætai ina, "Ka'pon e'turawasoma pæra iye-si yau kæsenta'nanin," tawon.

¹¹ Ina uya eta tæron kon i'koro'tau'nokon te'san enkurumæ to' e'turawasoma pæra; tætonpa kon amæ' eseru pi' usauro'ni pi' to' esi. ¹² Itepuru Sises Kærai ese' yau seri kasa tæuko'mansan auro'ka ina uya ipan pe, e'turawasoman pi' to' e'to' pe ti'kiyari kon eporo pi', ka'pon amæ' tanpokæmai' pæra.

¹³ E'tane nin si, ina tonpa ton, kemiya'næntæu wakæ eseru kupæ pi'. ¹⁴ Inu' ri nin si esi yau ti ina næmenuka'pæ anapuripai pæra, ti'tui' me'tæi'. Ipokon pe ke'tæu, iyipi'yo'to' pe ri sa'ne. ¹⁵ E'tane riken iyeyaton kon pe kæ'ku'tæu, e'tane ru'ku ipanamati' riken itonpa kon panamato' auya'nokon kasa ri.

Ipoi' Ri Miyari Tato'

¹⁶ Seri nin si ti, tiwi tæusewankamai' pæra e'ni Epuru tæmiri pe irepai'nokon tæusewankamai' pæra e'nito' ke tiwi ri miri awonsi'ki tanporon yau ri. Tanporo ipiyau'nokon Itepuru nesii.

¹⁷ Uri, Paaræ uya imenuka, uri pe kuru seri airi riken, miyari ta uya ipi'nokon, seri kasa iu'matæ pe tanporo

†† Tiwi Itepuru iyewan kon konekai to'sa ri Papa usi'nænkato' to'ka'næ'nin pe miri awonsi'ki Kærai na'kure'ti'pæ to'ka'næ'nin pe; miri pe pæra, Ipærema Itepuru uya ipika'tito' pe tæusi'nænkasen pe Papa kasa miri awonsi'ki Sises tæuseta'kasen pen kasa.

ukaretaai menukanin uri tanporon kon uya ukaretaai
i'tuto' pe.

¹⁸ Wakɛ nonkasa' uyepuru kon Sises Kɛrai uya nesii
tanporo ipiyau'nokon.

1 TEMU'TI

Ekamanin

Temu'ti, Kɛri'san moine Eisa Mɛre'pɛ winon esi'pɛ Esuwerɛ pon isan pe miri awonsi'ki ikɛipɛnɛ esi'pɛ Kiri' pe. Paarɛ isakon pe miri awonsi'ki ipika'tinin pe iyena'pɛ itekare ekamai' itito' tɛrawasooi yau. Wapiyaro' Paarɛ Nɛ-
menuka'pɛ Kareta usaurokɛ osorɛwawon eke ton ewankamanin pi'.

Imenukasa' kareta esi wapiya kuru panamanin pe so'si tau ennakanin enupan nito' namai'. Seri enupan nito', e'sumasa' Esuwerɛ amɛ' miri awonsi'ki Esuwerɛ amɛ' pen eseru pokon pe, tapurisen pi' iyesi seri ipun pe e'ni-
to' yau orɛ esi iri pe, miripan ka'pon uya tepika'tito' epoto' riken esi tekamasen pen i'tuto' iya wini, miri awon-
si'ki eseru ton wini tɛron ni ton kiyari namai' e'nito' miri awonsi'ki temari'mai' pɛra e'nito'. Imenukasa' kareta
kanan esi enupan nito' en pe, so'si miri awonsi'ki Papa apuripi'to' esa' pe e'nito' pi', enpoika pokon pe so'si epu-
ru ton miri awonsi'ki to' pika'tinin nan eseru e'to' pi'. Iu'matɛ pe, Temu'ti panamasa' wakɛ pe Sises Kɛrai
poitorɛ pe miri awonsi'ki itɛrawasooi ton pi' i'si'taino kon tamu'kuru' ke'ne te'san apurinin nan pi' iye'to' pi'.

Iyawon Ekamanin

Ekamanin (1:1-2)

Enupan nito' so'si miri awonsi'ki itɛrawasooi ku'nin nan pi' (1:3—3:16)

Temu'ti enupato' itɛrawasooi pi' (4:1—6:21)

1 Paarɛ, Kɛrai Sises nennoko'pɛ tekareei ekamai'
Papa uya tapiyo'mai' uri'nokon pika'tinin miri
awonsi'ki Kɛrai Sises, uri'nokon e'ku'to' ipi' winipaino,
² Temu'ti, i'nai ri umu pe te'sen apurito' yau enakan: †
Wakɛ nonkasa', usentu'man nito' miri awonsi'ki
tɛusewankamai' pɛra e'nito' Papa, Ikɛipɛnɛ miri
awonsi'ki Kɛrai Sises, uyepuru kon winon.

Panaman Ennakanin Nan Main Pi' Enupanin Nan Pi'

³ Iku'pɛ pa kuru kinyekama'potaine' kasa Ma'sitoniya
pona utitain'e' a'tai, E'pe'sas po e'ki, kamo ka'pon amɛ'
apiyo'maki to' ereutato' pe ennakanin usenupan nito'
pi' enupan pi' to' esi namai', ⁴ panton pi' ri miri awon-
si'ki tɛtamokori kon pi' ri te'tɛse to' esi namai'. Seri ton
uya i'seyaton pi' e'ni emapu'ti miri, Papa tɛrawasooi
kasa pɛra ri, apurito' winon. ⁵ Seri apiyontin nito'
neporonɛ esi usi'nɛnkan nito', tɛuye'sen esuken ite-
wan e'ni miri awonsi'ki wakɛ pe itewan e'nito' miri
awonsi'ki i'nai ri apurito' wini. ⁶ Tɛron kon utisa' seri
ton piyapai, miripan kon era'tisa' se pe ri usauro'nito'
ya'. ⁷ Main, Mosi' winon pi' enupanin nan pe e'pai to'
esi, e'tane i'ri pi' tɛusaurokɛ kon tukai' to' uya i'tu pɛra
ri iyesi, miri awonsi'ki tenu kon yau esii'ma i'nairon
tato' tɛuya'nokon ipi' i'tu to' uya pɛra ri iyesi.

⁸ I'tu'nokon main, Mosi' winon esi wakɛ pe iye'to'
awiri apuri pe iyesi yau. ⁹ I'tu'nokon ni niri main, Mosi'
winon ekonekasa' esi ipokena' ton iwano' pe pen
e'tane main i'kwi'nin nan miri awonsi'ki Papa pɛra ti-

† 1:2 Inkupɛ'pɛ 16:1

wano' kon pe e'paino kon iwano' pe, Papa pɛnon kon
miri awonsi'ki tɛmakooikena' nan, wakɛ ton pen miri
awonsi'ki itekare awon kon pen; kamoro tɛkɛipɛnɛ
kon miri pe pɛra tɛsan kon winin nan iwano' pe,
te'wisan iwano' pe, ¹⁰ tekumasan miri awonsi'ki
tɛwaraino kon a'kiri te'san, poitorɛ ton kɛrɛpo'po-
manin nan miri awonsi'ki kasi ye' ton miri awonsi'ki
i'nai ri usaurokɛ tai'ma kasi ye' ton iwano'—miri awon-
si'ki i'ri ri ipoken pɛra na'ne' wakɛ usenupan nito' piya-
pai, ¹¹ wakɛ Papa ekareei tɛnamasen awiri e'nito', uye-
na' intɛrɛ'pɛ.

Itepuru Uya Wakɛ Nonkasa' Paarɛ Ena'

¹² Tenki ta uya uyepuru kon Kɛrai Sises pi', umerun-
tirɛ ke urepasa' iya na'ne', tɛmaimu awiron pe esi
tukai' upi' isenuminkasa' pi', uyanɛnsa' iya tɛtɛrawa-
sooi ya'. ¹³ Iri pe ri tɛpi' usauro'pi'sa' e'tane, tapurinin
nan ni kota'masa' uya e'tane, isi pe ri e'pi'sa' e'tane.
E'tane ri, upi' isentu'ma'pɛ, apɛne pɛra i'tu uya pɛra
iyesi uya miri awonsi'ki apuri uya pɛra ri iyesi uya
iku'sa' wenai. ††¹⁴ Wakɛ nonkasa' uyepuru kon uya
e'tɛrɛ'pɛ upona eke pe ri, apurito' miri awonsi'ki
usi'nɛnkan nito' pokon pe Kɛrai Sises yau'ne na'ne'
ton.

¹⁵ Seri, seri tapurisen kuru main tanɛnsen kuru ri:
Kɛrai Sises uyee'pɛ non pona tɛmakooikena' nan pi-
ka'tise'na—uri na'ne' to' maku'pi kuru. ¹⁶ E'tane miri
wenai kuru si upi' usentu'man nisa', uri si tɛmakooike-

†† 1:13 Inkupɛ'pɛ 8:3; 9:4-5

na' nan maku'pi kuru si yau, Kurai Sises uya tɔpɔ'kɔ kenan pen ni tɔuse'ta'kai' pɔra te'to' enpoikato' pe kamoro tapuri ton kon miri awonsi'ki inke ri uko'man nito' epoton kon nenton pe. ¹⁷ Seri si kin inkeru', teri'sen pen, tɔsensen pen, tikin nan ni Papa, iwano' pe inamato' miri awonsi'ki eke pe kuru iku'to' nesii, tiwiri ri. Amen.

¹⁸ Mooi, Temu'ti, se iku'ki ta uya ipi' pu'kena' pe te'san usaurokɔ'pɔ ipi' awiri, ipikiri iwesi eto'to' pe wakɔ pe eto'nito' yau, ¹⁹ wakɔ pe apurito' pi' miri awonsi'ki wakɔ iyewan pi' tɔuta'sii'. Tɔron kon uya seri ton nurunpasa' man, miripan kon uya apurito' tɔuya'nokon ma'tanɔ'sa'. ²⁰ Miripan kon tonpa pe na'ne' esi Aimeniyas miri awonsi'ki Arisanta, miripan kon nonkasa' uya Se'tan † ena', iri pe tɔusauro'sen pe Papa pi' to' esi namai' to' usenupato' pe.

Apuripi'to' Pi' Iku'ki Ta

2 Tanporon wapiya ekama'po tanporon kon pona ri tɔusennasen pe, tɔwipɔremasen pe, ekama'ponin pe iwesi pa, tenki tawon pe tanporon kon ka'pon amɔ' pi'— ² kin amɔ' pona miri awonsi'ki tanporo kamo eke ton pona, tɔusewankamai' pɔra uko'man nito' kon pe miri awonsi'ki tɔtɔi pe tanporon ni Papa pokon pe e'nito' miri awonsi'ki wakɔ pe e'nito' yau. ³ Seri seri wakɔ, Papa, upika'tinin kon pori'manin, ⁴ tanporo ka'pon amɔ' epika'ti i'sero' miri awonsi'ki i'nairon i'tunin nan pe tenasan pe. ⁵ Apɔne pɔra tikin ni Papa esi miri awonsi'ki tikin nan iporo e'nito' Papa miri awonsi'ki ka'pon amɔ' ka'sanawon, kɔri ri ka'pon esi Kurai Sises, ⁶ tɔmiri pe iye'tɔsa' rɔ'pɔ tanporon kon ka'pon amɔ' epe' pe—isekamasa' ri iweyu pe te'sen a'tai ri. ⁷ Seri ku'nin pe ri anɔnsa' rɔ'pɔ uri main anin pe miri awonsi'ki itekare ekamai' enno'sa' pe—i'nairon ekama uya seri, kasi pe esi pen—miri awonsi'ki i'nai ri apurito' ti'saai pe e'to' pe Esuwerɔ amɔ' pen iwano' pe. ††

⁸ Mi yawiron kon ni warawoti'si amɔ' uya wakɔ temiyatɔ kon anɔmɔ i'se esi ipɔreman pi', sakoro miri pe pɔra e'sei'pi' ni a'kiri pɔra. ⁹ Uri'sami'si amɔ' niri eponti i'se esi itenu entai pɔra, tapurisen ye' pe miri awonsi'ki wakɔ iteseru ye' pe, ika'pi'sa' ipɔrɔ'tisa' i'pai pe pɔra miri pe pɔra korɔ miri pe pɔra mokon miri pe pɔra epe'kena' ipon pe pɔra, ¹⁰ e'tane wakɔ ku'nin pe, uri'sami'si amɔ' Papa apuripi'nin nan pe te'san e'to' e' pe.

¹¹ Uri'sami'si amɔ' usenupato' pe iyese e'pana esii'ma miripan kon e'to' pe iyese main awiron kon pe.

¹² Uri'san e'to' pe enupanin pe miri pe pɔra warawo' entai eke pe ta uya pɔra man; e'pana iye'to' pe iyese.

¹³ Apɔne pɔra Atan koneka'pɔ wapiya, miri awonsi'ki I' nin si. ¹⁴ Miripan Atan ennakasa' pɔra iyese; uri'san nin ennaka'pɔ miri, miripan ena'pɔ tɔmakooi ke.

¹⁵ E'tane uri'sami'si amɔ' epika'tito' oton ††† to' umu'ta wini—apurito' yau to' esi yau, usi'nɔnkan nito' yau,

† Se'tan—Makoi ese' isakon, Papa eseru ewaruma'tinin ta e'kwa pe. †† 2:7 2 Temu'ti 1:11 ‡ 2:9 1 Pi'ta 3:3 †† 2:13 Iseneses 2:7, 21-22 ††† 2:14 Iseneses 3:1-6 ††† epika'tito' oton; miri pe pɔra, u'to'panto' oton

miri awonsi'ki wakɔ pe tiwano' kon pe, tɔuse'se'tito' kon ke.

So'si Epuru Ton Pe Te'san Miri Awonsi'ki To' O'non Kon

3 Seri seri tapurisen kuru main: Inɔ' uya ri tewan tɔsa' pe iyese yau tɔrawaso amɔ' epuru ††† pe, eke ri tɔrawaso i'se iyese miri. ² Pɔse ri si so'si epuru e'to' pe iyese isapemato' ipikiri pɔra, tikin nan ni tɔno'pɔ taan'pɔ pe, mentaino ye' pe pɔra, tiwano' pe tɔuse'se'tisen pe, tɔnamasen ye' pe, wakɔ pe ka'pon amɔ' ku'nin pe tiwɔ' tau, enupanin pe, ³ e'taripan nito' ya' iye'tɔsa' pe pɔra, isi ye' pe pɔra e'tane i'si'mɔn yaino ye' pe, isipiki'ne' e' pe pɔra, pɔrata i'nɔnkanin ye' pe pɔra. ⁴ Wakɔ pe tamɔtɔ ton esa' e' pe iye'to' pe iyese miri awonsi'ki tɔmunki amɔ' esi tɔmaimu awiri ennin pe tɔnamai'ma wakɔ pe. ⁵ (Inɔ' ri esi yau tamɔtɔ ton esa' pe e'nito' i'tu iya pɔra, nai kasa ken Papa so'sii mainanpa iya?) ⁶ Emen ni iyekonekasa' pe kɔse'nin, miri pe iyese a'tai, itaperɔka esi, miripan uta'mo'ka miri ri eseru aimenkato' o'koi' makoi kasa. ⁷ Wakɔ ku'nin ye' pe iye'to' pe iyese itekare awon kon pen koro'tau, piyi'nɔ'nin ya' ita'mo'ka namai' miri awonsi'ki Makoi mareei ya'. ⁸

⁸ So'si epuru pika'tinin nan, ⁹ e'to' pe iyese miri kasa ri mari tɔnamasan ye' pe, i'nairon kon pe, mentai ri waain pi' te'san pe pɔra, miri awonsi'ki wakɔ pe pɔra ri te'se pɔrata eponin nan pe pɔra. ⁹ To' uta'sito' pe ipan ni i'nairon ton apurito' pi' wakɔ pe itewan. ¹⁰ Wapiya to' i'tuto' pe iyese; miri a'tai nin si i'ri pe pɔra ri to' esi yau, tiwi si to' ne'tɔrawasomai so'si epuru pika'tinin nan pe.

¹¹ Miri kasa ri mari, to' no'pɔ ton ¹² e'to' pe iyese, uri'sami'si amɔ' tɔnamasan ye' ton pe, iri pe ri tɔusauro'san ye' pe pɔra e'tane mentaino kon pe pɔra miri awonsi'ki tanporon yau ri tapurisan ye' ton pe.

¹² So'si epuru pika'tinin e'to' pe iyese tikin nan ni tɔno'pɔ taan'pɔ pe, miripan e'to' pe iyese wakɔ pe tɔmunki ton miri awonsi'ki tiwɔ' tawon kon esa' pe.

¹³ Kamoro wakɔ pe iye'tɔrawasomasa' kon uya wakɔ yau ri e'nito' eporo miri, miri awonsi'ki eke ri Kurai Sises apurito' tɔuya'nokon yau to' usewankamato' pɔra ri iyese.

¹⁴ Seri pe'ne ri ipiya' uti tukai' e'ku'tane, seri inkupɔnɔ pe te'sen menuka uya, ¹⁵ uko'mamɔ pe iyese yau, i'tu pa ka'pon amɔ' uya tiwano' kon pe tɔuko'manto' kon eseru kupɔ Papa iwɔ' tau, nurinan Papa so'sii pe na'ne', i'nairon ipiyaino miri awonsi'ki iyapon pe te'sen. ¹⁶ A'toma entai ri, Papa apuri pi' e'nito' onansa' pe iye'sa' rɔ'pɔ esi eke pe ri:

Tɔpɔn ke ¹⁷ isenpoika'pɔ, ¹⁸

Iya'kwarɔ uya enpoika'pɔ ipokena' pe,

††† tɔrawaso amɔ' epuru, miri pe pɔra opaserɔ, miri pe pɔra pi'so', Enkeri'si pe. Kiri' maimu yau tɔponari'ne miri ta e'kwa pe iyese tato' ton esi, miri awonsi'ki tɔponaron kon Kuri'san amɔ' so'sii ton esi tɔponari'ne iteseru, pɔse ri warai itepuru tɔrawasooi pi'. ⁵ 3:7 Tai'tas 1:6-9 ⁸ So'si epuru pika'tinin nan, miri pe pɔra ti'kan, Enkeri'si pe. Kiri' maimu yau tɔponari'ne miri ta e'kwa pe iyese tato' ton esi, miri awonsi'ki tɔponaron kon Kuri'san amɔ' so'sii ton esi tɔponari'ne iteseru, pɔse ri warai itepuru tɔrawasooi pi'. ⁸†† to' no'pɔ ton; miri pe pɔra, pika'tinin nan uri'sami'si amɔ' ⁹†† Tɔpɔn

Inseru amu' uya ene'pu,
 Itekareei usekama'pu tɔpataron kon koro'tau,
 Itapuri'pu non po,
 Itanumu'pu a'kwa yau.

Temu'ti Nuku'ton Ekama

4 Waku pe kuru ri Iya'kwaru uya ta, emennu'pu po ri tɔron kon uya apurito' nonkato' oton, miripan kon utito' oton enku'tinin a'kwaru ton miri awonsi'ki makoi uya enupan nito' pikiri. ² Miri waraino usenupan nito' uye'pu waku pe te'ku'san kasi ye' ton poro, itewan iye'pusa' kon a'ne' wa'ka pun ke kasa waku kupu i'tunin nan pen ni. ³ Ka'pon amu' emari'ma namai' to' kupu to' uya, miri awonsi'ki tɔron ni ton kiyari piyapai to' e'to' pe to' panama to' uya, Papa nukaa'pu tenki tai'ma kamoro apurinin nan miri awonsi'ki i'nairon i'tunin nan nanumu'pu ri. ⁴ Apune pu'ra tanporon Papa nukaa'pu esi waku pe, miri awonsi'ki i'ri pu'ra ri iyese tɔnurunpasen pe tenki tai'ma anumu'pe iyese yau, ⁵ apune pu'ra ipuremasa' pe iyese Papa maimu ke miri awonsi'ki ipureman nito' ke.

⁶ Seri ton enpoika auya pe iyese yau utonpa kon ena', waku pe kuru Kurai Sises paitoru' pe iwesi miri, isemo'kasa' pe i'nairon ton apurito' yau miri awonsi'ki waku enupan nito' iyawiri iwe'sa' na'ne'. ⁷ Ennakan nito' ri Papa pu'ra ni panton pi' kesii miri awonsi'ki sepan ni panton no'sami'si' ri te'sen; e'tane ru'ku, Papa uya tasa' kasa pi' isenupa'. ⁸ Apune pu'ra pun enupato' esi tepe'pu ke mara ri, e'tane Papa pokon pe e'nito' epe'pu esi tanporo kuru ri nin, asa'ri ri te'ku'ton a'si iya seri pe uko'man nito' miri awonsi'ki seri enta' uko'man nito'.

⁹ Seri seri tapurisen kuru main tanansen kuru ri ¹⁰ (miripan pi' e'turawasoman sa'man pe): E'ku'nito' tusa' nurinan Papa yau, tanporon kon ka'pon amu' pika'tinin, kamoro kuru sa'ne apurinin nan.

¹¹ Seri ton e'ku'to' pe ka'ki miri awonsi'ki seri ton ke to' enupaki. ¹² Tenu yau pu'ra ri inu' ri iku'nin mure' iwesi pi', e'tane apurinin nan nenton inku'ki ausauroku' yau, iuko'manto' yau, iusi'nunkato' yau, apurito' auya yau miri awonsi'ki waku pe esuken iwe'to' yau.

¹³ Uye'pu pu'ka' pona, e'tuki iye'menukasa' itekare ekamanin pe so'si tau, itekare ekamanin pe miri awonsi'ki enupan nito' ku'nin pe. ¹⁴ Irepa'pu kuseno'mai, iyena' itusa' pu'kena' maimu poro itepuru ton uya temiyatu kon nonkasa' a'taino ru'pu ipona.

¹⁵ Seri ton ti'tui' e'ki; tanporo te'tuse e'ki ipona, tanporon kon uya inkupunu' ento' pe. ¹⁶ Iuko'manto' miri awonsi'ki enupan nito' auya enki a'ko pe. Inku'pai kuru e'ki, apune pu'ra iku'sa' auya yau, asa'ri iyepika'ti kon, imiri ri miri awonsi'ki kamoro iyetanin nan.

Itaan'pu Ima'tasa' Kon, Kiyi' Amu', Apiyo' Ton Pi' Panaman

5 Isi pe kiyi' pi' ke'si'mai, e'tane ipanamaki ikupunu' pe iyese kasa ri. Moine ton iku'ki ayakon non pe ri, ² no'sami'si' ton asanon pe, miri awonsi'ki ama'nomi'si' ton iku'ki aparusi ton pe, iri pokon pe pu'ra.

³ Kamoro itaan'pu ima'tasa' kon tekota'mai' kuru na'ne' nan ti'tui' e'ki. ⁴ E'tane itaan'pu ima'tasa' ru'pu esi yau tumunki ke miri pe pu'ra tɔpayan ke, tiwi pusamoro wapiya apurito' tɔuya'nokon enpoikai tamutu' kon mainanpa tɔuya'nokon wini tusan kon miri awonsi'ki tɔnonan kon e'makapu pe, seri esi pi' Papa pori'manin pe. ⁵ Itaan'pu ima'tasa' ru'pu ipan pe tekota'masen miripan nonkasa' tikin sari uya te'ku'to' tusa' Papa pi', miripan uko'mamu' ewarupi miri awonsi'ki wai kaisa ri ipureman pi' miri awonsi'ki Papa ekama'po pi' tɔpika'tito' pe iya. ⁶ E'tane itaan'pu ima'tasa' ru'pu esi yau utin pi' pori' pe tuku'nin pikiri tukai', iyeri'ka'sa' pe ri iyese miri nurine ri iye'tane. ⁷ Seri ton to' nukupunu' ke ka'pon amu' auro'kaka'ki ri niri, inu' ri esi namai' tɔpokonomasen pe. ⁸ Inu' ri esi yau tɔtonpa ton mainanpanin pe pu'ra, miri awonsi'ki a'kopan kon kuru sa'ne iyamutu' ton, apurito' tɔuya nonkasa' iya miri miripan esi ipan pe ri apurinin pen entai.

⁹ Inu' ri itaan'pu ima'tasa' ru'pu ese' kuse'tenin itaan'pu ima'tasa' kon koro'ta' 60 kaisa ri miri pe pu'ra miri entai iwapiyaai iyese a'tai riken, tɔusauroku'pu tɔtaan'pu ya' awiri iye'sa' ru'pu, ¹⁰ waku inku'pu pikiri ti'tusen, mure amu' emo'ka pi', waku pe ka'pon amu' kupu pi', waku ton pu'ta koruka pi', ekamu' yau te'san pika'ti pi' miri awonsi'ki ti'tui' pu'ra ri waku ton ku'nin pe iye'sa' ru'pu pe riken te'sen e'turu'.

¹¹ Ama'nomi'si' iwa ton itaan'pu ima'tasa' kon, to' kɔturu' miri rupi ton asi' pona, apune pu'ra i'se to' e'to' enasa' a'tai Kurai ena' to' e'tusa' entai, emari'mapai to' esi. ¹² Miri kasa nin si eseru aimenkato' nepu to' uya tɔpona'nokon, apune pu'ra wapiya ikupu uya ta'pu tɔuya'nokon i'kwi'sa' to' uya. ¹³ Miri riken pe pu'ra, teseru kon pe to' uya iku'sa' enkurun ni miri awonsi'ki i'kwiri'pi' ni pi' iuti kaisari'ne miri awonsi'ki tenkurunsan pe riken to' enasa' pen, e'tane ka'pon pi' usauro'ni pi' ri niri miri awonsi'ki manenpanin pe ri, tɔusauro'to' kon ye' pen ni pi' usauro'ni pi'. ¹⁴ Miri wenai, ama'non ton itaan'pu ima'tasa' ru'pu ton emari'makapu i'se esi, to' umu'tato' pe, tiwu' kon niri mainanpanin nan pe to' e'to' pe, uyeyaton kon usauroku' upi'nokon iri pe temapu'tii' pu'ra. ¹⁵ Apune pu'ra tɔron kon itaan'pu ima'tasa' ru'pu ton era'tika'sa' Se'tan ^{††} pikiri tɔutisan pe.

¹⁶ Inu' ri uri'san Sises apurinin pe te'sen tonpa ton pe, itaan'pu ima'tasa' ru'san esi yau, tiwi to' pika'tii' so'si pona e'tape'ne' e'nonka namai', so'si uya kamo itaan'pu ima'tasa' kon ipan pe kuru nekota'mayai'ne' nan pika'tito' pe.

ke; miri pe pu'ra, Ka'pon pe †† isenpoika'pu; miri pe pu'ra, Papa usenpoika'pu

† tɔusauroku'pu tɔtaan'pu ya' awiri iye'sa' ru'pu; miri pe pu'ra, tikin ni itaan'pu e'sa' ru'pu †† Se'tan—Makoi ese' isakon, Papa eseru ewaruma'tinin ta e'kwa pe.

¹⁷ Itepuru ton so'si eseru konekanin nan wakꞫ pe esi miri isipona kuru tɔnamato' kon i'se, kamo kuru sa'ne itekare ekama pi' miri awonsi'ki enupan pi' te'turawasomasan. ¹⁸ Apɔne pɔra imenukasa' itekare uya tasa', "Paka waraino mɔta kɔsemaikai inta yen ya' a'nai' are'kwa pe iwasa'pi'nin," † miri awonsi'ki, "Te'turawasomasen esi tepe'pɔ eponin ye' pe," †† tawon. ¹⁹ So'si epuru ‡ pi' usauro'nito' kɔsetai, asa'ron kon miri pe pɔra osorɔwawon kon ennin nɔ'san esi a'tai riken metai'. ††20 Kamo imakoitasa' kon esereme'ki annau, tɔron kon e'to' pe te'namasan pe.

²¹ Ayapiyonti uya seri, Papa uya miri awonsi'ki Kɔrai Sises uya miri awonsi'ki anɔnsa' kon inserɔ amɔ' uya entane, seri ton iku'ki, ukayai'ne' ton kupɔ auya i'se esi te'menkai' pɔra miri awonsi'ki tenu yawon ke iwesi pi' kɔ'kupɔi.

²² Tɔusenutii' miya' tɔto' yau, miri awonsi'ki tɔron kon makooi yau ri kesii. Esuken ni e'ki.

²³ Esuken tuna kɔsensii, e'tane mara rɔ'kwi waain anɔnki iyewan epi' pe, inke ri takuru'ke te'sen pe iwesi pi'.

²⁴ Tɔron kon ka'pon amɔ' makooi esi tense kuru ri, miripan kon makooi uti to' rawiri utaimenkan nito' ya', e'tane tɔron kon makooi usenpoika emennɔ'pɔ. ²⁵ Miri kasa ri mari wakꞫ kupɔ usene, miri awonsi'ki wakꞫ pe isene pɔra na'ne' uko'mamɔ pɔra ri iyese te'so'nanse.

6 Tanporo apiyo' pe e'nito' pɔmɔkanto' ike o'no na'ne' nan e'to' pe iyese ipan pe tesanon kon namanin nan pe, Papa ese' miri awonsi'ki ina uya enupan nito' pi' iri pe tɔusauro'san esi namai'. ² Kamo apurinin nan pe na'ne' itesanon uya mara to' namato' pe pɔra iyese, apɔne pɔra isitonpa pe tesi kon pi'. E'tane ru'ku, wakꞫ pe pari to' apiyo' pe to' e'to' pe iyese, apɔne pɔra to' turawasooi rɔ'pɔ wini tepika'tisan pe apurinin nan esi pi', miri awonsi'ki to' esanon esi to' poitorɔ ton ni'nɔnkanɔ ton pe. Seri ton ke to' enupa' miri awonsi'ki to' uya iku'to' pe iku'ki.

Pɔrata I'nɔnkato'

³ Inɔ' uya ri enakanin enupan nito' ke enupan yau miripan esi wakꞫ uyepuru kon Sises Kɔrai uya iku'ti' tasa' na'ne' miri awonsi'ki Papa uya tasa' kasa usenupan nito' pi' ewai' tawon pe pɔra, ⁴ esi miri mi pe iye'ku'sa' pe miripan uya i'ri to'ka'nɔkɔ pɔra ri iyese. E'ne' pe ri e'sei'pi'pai iye'to' uya ikupɔ miri awonsi'ki isipi' e'nito' main wenai. Miri moron nɔ'pɔ pe ikinita, iyikinta, miripan usauro'kɔ isi pe ri, iri pe tɔron kon esi tukai' isenuminka, ⁵ miri awonsi'ki miyari ri e'sei'pi' ni pi' to' esi iri ke isenuminkato' ima'tasa' kon pokon pe, irapumasa' kon ni i'nairon pi' miri awonsi'ki pɔrata

† Isu'taronomi 25:4 †† ɔru' 10:7 ‡ So'si epuru, miri pe pɔra Erɔta, miri pe pɔra Pɔrespi'ta, Enkeri'si pe. Kiri' maimu yau tɔponari'ne miri ta e'kwa pe iyese tato' ton esi, miri awonsi'ki tɔponaron kon Kɔri'san amɔ' so'sii ton esi tɔponari'ne iteseru, pɔse ri warai itepuru turawasooi pi'. †† 5:19 Isu'taronomi 17:6; 19:15

epoto' iwini pe Papa uya tasa' kasa e'ni tukai' tɔusenuminkasan.

⁶ E'tane Papa apuri pi' e'nito' pori' pe esii'ma itesa' pe e'nito' pi' esi eke pe ri eposa' pe. ⁷ Apɔne pɔra i'ri ne'sa' pɔra ri iyese non pona, miripan i'ri ari pɔra ri iyese iyapai. ⁸ E'tane ti'kiyari ke miri awonsi'ki tɔpon ke e'ni pi', pori' pe ri ipi' e'nito' pe iyese. ⁹ Ka'pon amɔ' ipɔrataaika' pe e'paina kon ena i'tupi'nito' miri awonsi'ki mare ya' miri awonsi'ki tu'kan ni iri ton miri awonsi'ki isi ton i'se e'nito' ya' ka'pon ennasikanin ekota'man nito' miri awonsi'ki uma'tan nito' ya'. ¹⁰ Apɔne pɔra pɔrata i'nɔnka esi tanporo ri iri ton pɔrakon pe. Tɔron kon ka'pon amɔ' mentai pɔrata pi' te'san utisa' apurito' piyapai, miripan kon uya tewan kon i'kwitɔ tu'kan ni pokoi ke.

Temu'ti Apiyonti Paarɔ Uya

¹¹ E'tane imiri, Papa ese' pokon, tanporo seri ton piyapai ainɔnki, ipoken e'nito' pikiri e'ki, Papa uya tasa' pi' e'nito' pikiri, apurito' pikiri, usi'nɔnkan nito' pikiri, imoronkato' pikiri miri awonsi'ki i'si'mɔn yai e'nito' pikiri e'ki. ¹² Eto'ki apurito' pi' iyetokɔ pe. Aka'nero' pe pɔra uko'man nito' pi' ata'siki iki'masa' na'ne' ya' wakꞫ pe kuru mekamataine' tu'kan kon ennin nan koro'tau. ¹³ Papa enu yau, uko'man nito' tɔnin tanporon ena' ri, miri awonsi'ki Kɔrai Sises, Ponsiyas Paire' rau tɔusekama a'tai wakꞫ pe isekama'pɔ, ayapiyonti uya ††14 seri apiyontin nito' kupɔ pa ipara'paai pɔra miri awonsi'ki ipokonomato' ipikiri pɔra uyepuru kon Sises Kɔrai usenpoika pɔ'kɔ pona ri. ¹⁵ Kɔri ri kɔri ri tɔweyu a'tai ri Papa nɔne'ton—Papa, wakꞫ miri awonsi'ki tikin nan niken esa' wanni, kin amɔ' kin miri awonsi'ki itepuru ton epuru, ¹⁶ kɔri ri riken teri'sen pen miri awonsi'ki eporo pokena' pen ni a'kwa yau tɔuko'mansen, inɔ' ri nene'pɔ pen ni miri pe pɔra nenenɔ pen ni. Kɔri ri iwano' pe inamato' miri awonsi'ki imeruntirɔ nesii, tiwiri ri. Amen.

¹⁷ Kamo ipɔrataaika' pe te'san seri pe na'ne' non po apiyontiki mi pe te'ku'se pɔra miri pe pɔra te'ku'to' kon tɔrɔ to' uya namai' tɔpɔrataai kon pi', apɔne pɔra tiwiri ri moro te'sen pe pɔra ri iyese; e'tane Papa pi' ru'ku nin te'ku'to' kon tɔto' pe to' uya, tanporon ke ri eke pe ri repanin pori' pe e'nito' pe. ¹⁸ WakꞫ ku'to' pe to' uya to' apiyonti', wakꞫ to' nɔkupɔnɔ yau eke pe to' uya iku'to' pe, miri awonsi'ki amɔ're'mɔra to' e'to' pe isekanpai te'sen ye' pe. ¹⁹ Seri kasa to' esi a'tai timamin kon amɔranɔkɔ to' uya miri, merunti pe te'sen iyapon pe nɔye'ai'ne' pata iwano' pe, to' uta'sito' pe uko'man nito' pi' i'nairon kuru si uko'man nito'.

²⁰ Temu'ti, iyena' inonkasa' ene pa erasu pe e'ki. Papa uya tasa' pen ni pi' usauro'nito' miri awonsi'ki i'tunin pe e'nito' pi' e'sei'pi'nito' piyapai tera'tii' e'ki, ²¹ tɔron kon uya ekamasa' na'ne' miripan kon utisa' apurito' piyapai.

Tiwi wakꞫ nonkasa' nesii ipiyau'nokon.

‡‡ 6:13 Isaan 18:37

2 TEMU'TI

Ekamanin

esi eke pe kuru ipoi ri Temu'ti panamato' en pe, moine pe, tisakon pe miri awonsi'ki tɛpika'tinin pe iyese pi'. Isauro'to' ipi' esi, imoronkato'. Temu'ti panamasa' miri awonsi'ki ipori'mapi'sa' esi tɛni'tunɛ Sises Kɛrai ekareei ekamato' pe iya iye'to' awiri, ita'sito' pe i'nairon wakɛ itekare pi' miri awonsi'ki penaro' ekonekan nɛ'pɛ, miri awonsi'ki ti'sa pe miri awonsi'ki itekare ekamanin pe te'to' tɛrawasooi ku'to' pe iya, tɛkota'ma miri awonsi'ki tewa'noma annawiri ri.

Temu'ti kuru panamasa' miri, "Se pe ri i'tui'ma pɛra ri e'sei'pi'nito' yau e'nito' pi'" (2:23). Wakɛ ku'nin pen ni, e'tane ka'pon etanin ma'tanɛ'nin ni.

Tanporo seri yau, Temu'ti emiya'pontipitɛ imenukanin nɛ'pɛ uko'manto' pi', miri awonsi'ki miri to' pe ri iye'to' pi'—apurito' iya, iseta'kato' pen, isi'nɛnkato', imoronkato' iya miri awonsi'ki e'ne' moronkato' iya tɛkota'mato' yau.

Iyawon Ekamanin

Ekamanin (1:1-2)

Apuripitɛ miri awonsi'ki pana' pe ipanama (1:3—2:13)

Panamana (2:14—4:5)

Paarɛ ri nin si e'to' eseru (4:6-18)

Iu'matɛ (4:19-22)

¹ Paarɛ, Kɛrai Sises nennoko'pɛ Papa eseru wini, ikupɛ uya tukai' usauro'nisa' rɛ'pɛ uko'man nito' pi' awiri Kɛrai Sises yau na'ne' winipaino,

² Temu'ti, umu rɛ'kwi enakan: †

Wakɛ nonkasa', usentu'man nito' miri awonsi'ki tɛusewankamai' pɛra e'nito' Papa, Ikɛipɛnɛ miri awonsi'ki Kɛrai Sises, Uyepuru kon winon nesii iiwano' kon pe.

Pori'mapi' Nito' Iyawiron Pe

³ Tenki ta uya Papa iyapiyo' pe esii'ma unapuripitɛnɛ pi', utamokori ton uya ikuu'pɛ kasa, wakɛ pe itewan esii'ma ewarupi kaisa ri miri awonsi'ki wɛi kaisa ri inke ri uyenu yau ikupɛ uya ipɛrema yau. ⁴ Aukaramɛ'pɛ senuinkapi'ai', ipan pe iyenpai kanan e'ai', ipan pe pori' pe e'to' pe. ⁵ Uyemiya'pontisa' man i'nai ri apurito' auya pi', wapiya iko'mansa' ino' Ɔrowis miri awonsi'ki asan Yunes yau, miripan ni esi ayau uko'man ni pi' ri mari tukai' kuru i'tu uya. ^{†6} Miri pe iyese pi', iyemiya'ponti uya Papa uya irepato' ike iwouwoumaki iye'peukato' pe, ayau na'ne' uyemiya nonka uya ipona wini. ⁷ Apɛne pɛra Papa uya enari'ke' a'kwarɛ wannɛ ke repan nisa' pen, e'tane merunti a'kwarɛ wannɛ ke, tɛusi'nɛnkasen miri awonsi'ki tiwa ri tepanamasen.

⁸ Miri pe iyese pi', kipiyitɛi uyepuru kon ekama auya pi', miri pe pɛra uri pi' ipikiri a'sisa' pe na'ne'. E'tane

upokon pe e'nipai ekota'man yau itekare wenai, Papa meruntirɛ wini, ⁹ upika'tinin nɛ'pɛ kon miri awonsi'ki uki'manin nɛ'pɛ kon wakɛ pe uko'man nito' ya'—i'ri ku'sa' wenai pen e'tane iku'to' pe tiwano' pe ri inkuu'pɛ ri miri awonsi'ki wakɛ nonkasa'. Seri wakɛ nonkasa' e'tɛrɛ'pɛ Kɛrai Sises yau pata weyu epiya'ti rawiri, ¹⁰ e'tane seri pe si isenpoikasa' upika'tinin kon Kɛrai Sises usenpoika poro, uma'tan nito' ma'tanɛ'nin nɛ'pɛ, miripan uya teri'se pɛra uko'man nito' ne'sa' tensen pe itekare awiri. ¹¹ Miri awonsi'ki seri itekare anin pe miri awonsi'ki enno'sa' pe miri awonsi'ki ti'sa pe anɛnsa' uri. ^{†12} Miri wenai ekota'ma e'ai'ne' kasa. Miri e'tane ipiyitɛ pen, apɛne pɛra i'tu uya unapuripɛ, miripan esi tena' unnonka'pɛ [‡] miri Itepuru uyepɛ weyu a'taino erasu pe tukai' i'tu uya.

¹³ Ineta'pɛ uwini iku'ki wakɛ enupan nito' ento' ipi' pe, apurito' miri awonsi'ki usi'nɛnkan nito' pokon pe Kɛrai Sises yau. ¹⁴ Iyena' inonkasa' na'ne' wakɛ itɛsa' erasu pe e'ki—iterasu pe e'ki Wakɛ A'kwarɛ uya tɛpika'tii' uyau'nokon nɛko'manyai'ne'.

¹⁵ I'tu auya tanporon kon ni Eisa nono pon kon uya unonkasa', Paikeras miri awonsi'ki Imosines pokon uya ri.

¹⁶ Tiwi Itepuru nɛsentu'mai Oni'si'poros iwɛ' tawon kon pi', apɛne pɛra inke rɛ'kwi ri uya'kwarɛ ne'pi'nin pe iyese pi' miri awonsi'ki uri i'sen pi' iyipiyi'sa' pɛra iye-

† 1:2 Inkupɛ'pɛ 16:1 †† 1:5 Inkupɛ'pɛ 16:1

‡ 1:11 1 Temu'ti 2:7 †† tena' unnonka'pɛ; miri pe pɛra, uyena' innonka'pɛ

si pi'. ¹⁷ Miri kasa p̄ra, Ron po tesi a'tai, sa'man pe ri uwarinpa pi' iyese'p̄a uyeporo t̄uya pona ri. ¹⁸ Tiwi Itepuru n̄kup̄i Itepuru winon usentu'man nito' eponin pe Itepuru weyu a'tai! I'tu auya ri wak̄a pe, eke pe ri upika'ti'p̄a iya E'pe'sas po esi a'tai.

Sa'man Annau Ri Temu'ti E'to'

2 Imiri nin si, umu, pana' pe e'ki wak̄a nonkasa' yau K̄rai Sises yau na'ne'. ² Miri awonsi'ki mi ton tu'kan kon ennin n̄'san koro'tau ta uya metataine' it̄aki wak̄a pe iku'nin nan ka'pon am̄' ena' to' usenu-pasa' e'to' pe t̄aron kon kanan enupanin nan pe. ³ Sa'man pe ri te'sen imoronkaki ina pokon pe K̄rai Sises soisaai wak̄a ye' pe. ⁴ In̄' ri soisa pe te'sen uya soisa pe p̄ra e'ni t̄rawasooi kup̄a p̄ra iyese, ap̄ne p̄ra tan̄nnin n̄'p̄a inpori'mapai tesi wenai. ⁵ Miri kasa ri kanan, ka'pon teka'tunsen t̄aron kon a'kiri uya tepe'p̄a aro', k̄aron eporo p̄ra iyese, eporo iya ri nin iteseru awiri iyeka'tunsa' a'tai. ⁶ Sa'man pe te't̄rawa-somai' temaina'tisen uya kuru wapiya tepe'p̄a epoto' pe iyese umi apai. ⁷ Seri ukayai'ne' pi' isenuminkaki, ap̄ne p̄ra Itepuru uya ipika'ti miri tanporo seri ton to'ka'n̄k̄a pa.

⁸ Iyenu yau Sises K̄rai iku'ki, iye'm̄'sa'kasa' r̄'p̄a terik̄'p̄a yapai, Tepi' awonsi'ki iu'tisa' r̄'p̄a. Seri seri uyekareei, ⁹ miri wenai ekota'ma auronpi'sa' pe ri i'sen ke iri ku'nin n̄'p̄a kasa ri. E'tane Papa maimu esi auronpi'sa' i'sen ke pe p̄ra ri. ¹⁰ Miri pe iyese pi' tanporon ni moronka uya an̄nsa' kon iwano' pe, to' uya niri epika'tin nito' epoto' pe K̄rai Sises yau na'ne', tiwiro' ri a'kwa pokon pe.

¹¹ Seri seri tapurisen kuru main:

K̄rai pokon pe eri'nisa' yau,
ipokon pe ri kanan uko'man ni;

¹² Imoronkasa' pe iyese yau, †
ipokon pe ri mari itepuru pe ri mari e'nito' oton;
Inonkasa' pe iyese yau,
unonka iya 'nokon ni niri;

¹³ Imaimu awiri p̄ra e'ni yau,
uyauro'ka'p̄a t̄uya 'nokon awiri ri nin iyese,
ap̄ne p̄ra t̄usaurok̄'p̄a pu'tika'n̄'nin pe p̄ra
tesi pi'.

T̄rawaso Ye' Wak̄a Tato' Papa Uya Ipi'

¹⁴ To' emiya'pontipi' ri e'ki seri ton pi'. To' ipanamaki Papa rau, main ton wenai ri isipi' e'ni pi' to' esi namai'; se pe ri iyese, miripan esi etapi' te'san ma'tan̄'nin pe ri. ¹⁵ Wak̄a pe kuru e'ki Papa ena' iye't̄ur̄ pa wak̄a tato' iya ipi' pe, t̄rawaso ye' tipiyi'sen pen miri awonsi'ki ipoken kuru i'nairon maimu anin ye' pe. ¹⁶ Papa uya tasa' pen ni pi' usauro'nito' yau kesii, ap̄ne p̄ra kamo iyau te'san ena miri miyari ri Papa uya tasa' pen ni awiri. ¹⁷ Enupan nito' to' uya ike e'ta'n̄k̄a miri werei e'to' kasa. To' koro'tawon kon man Aimeniyas miri awonsi'ki Pairi'tas, ¹⁸ i'nairon piyapai itisa' kon. E'm̄'sa'kan nito' oton tato' e'ku'ka'sa' ri ta to' uya,

† 2:12 Ma'siu 10:33; ̄ru' 12:9

miripan kon uya t̄aron kon uya apurito' ma'tan̄k̄a.

¹⁹ Miri ri e'tane, Papa iwano' sa'man ni iyapon esi pana' pe ri iye'm̄'sa'kasa' pe, se tawon ke ipi' a'si'sa': "Itepuru uya to' i'tu kamoro tiwano' pe te'san," †† miri awonsi'ki, "Tanporon kon Itepuru ese' ekamayai'ne' nan nera'tii iri pe e'nito' apai," tawon ke.

²⁰ Eke iuti tau moro apuru ton esi kor̄a miri awonsi'ki sir̄pa pun konekasa' riken pen, e'tane ȳi miri awonsi'ki iini pun; t̄aron ni ton esi eke i'ri ri e'kup̄a a'taino pe miri awonsi'ki t̄aron ni ton se pan ni nin ku'to' a'taino pe. ²¹ Seri iwa pe na'ne' iri ton sepa' nan yapai ka'pon ekor̄ka yau, eke kup̄a a'taino iku'to' ike ye' pe, wak̄a pe iyekonekasa' pe, tesa' napur̄n̄ ye' pe miri awonsi'ki ti'tui' p̄ra ri wak̄a t̄rawaso ku'nin pe iyese miri.

²² Ain̄nki iri moine ton e'to' i'se piyapai, miripan ipoken e'nito', apurito', usi'n̄nkan nito' miri awonsi'ki t̄usewankamai' p̄ra e'nito' ku'nin pe iwesi pa, kamo Itepuru esak̄ pi' na'ne' nan wak̄a pe itewan esii'ma pokon pe. ²³ Iya'kwar̄ p̄ra ri miri awonsi'ki se pe ri e'sei'pi' nito' k̄sa'pi'pit̄ui, ap̄ne p̄ra i'tu auya isipi' e'nito' emapu'ti iya. ²⁴ Miripan Itepuru p̄itor̄ e'to' pe p̄ra iyese isipi'; e'tane ru'ku, mann̄' pe iye'to' pe iyese tanporon kon pi', enupanin pe, t̄api' e'nito' an̄nnin pe p̄ra e'ne' pe. ²⁵ Kamo tewa'nomanin nan enupato' iya pe iyese i'si'm̄n̄ yai, e'kup̄a'ima Papa uya to' kup̄a tera'tisen pe to' anin pe i'nairon i'tuto' ya', ²⁶ miripan kon a'kwar̄ uye'to' pe miripan kon ain̄to' pe Makoi mareei apai, to' a'sisa' iya na'ne' i'se te'to' ku'nin pe.

Papa Uya Tasa' Pen Ni Awiri E'ni Pata Weyu U'mat̄ Yau

3 E'tane seri nesii iyenu yau: Moro isi ri e'to' oton miri pata weyu u'mat̄ yau. ² T̄miri'nokon pe ka'pon am̄' usi'n̄nkato' oton, p̄rata i'n̄nkanin nan pe, t̄utapurisan pe, mi pe e'ku'ni pi', e'sapeman pi', t̄san kon maimu awiri p̄ra e'ni pi', tenki tawon pe p̄ra, Papa namanin pe p̄ra, ³ usi'n̄nkan nito' p̄ra, t̄usentu'masen pe p̄ra, iri pe t̄aron kon pi' t̄usauro'san pe, tiwano' kon pe t̄use'se'tii' te'san pe p̄ra, isi ton pe ri, wak̄a i'n̄nkanin nan pe p̄ra ri, ⁴ eparankanin nan tonpa pe e'kup̄a'ima, inke p̄ra ri iri ku'nin nan pe, ipan pe mi pe te'ku'san pe, t̄pori'manin kon i'n̄nkanin nan pe Papa i'n̄nka pe ekama tane—
⁵ Papa uya tasa' pi' tesi kon tukai' to' e'kup̄a e'tane imeruntir̄a nurunpa to' uya. To' k̄sa'pi'pit̄ui.

⁶ Miri waraino kon pe to' esi, iw̄' wann̄i ta' ama'ai tewonsan pe miripan kon uya iya'kwar̄ p̄non kon uri'sami'si am̄' a'si, makoi ke t̄use'tape'mai' te'san ti'tui' p̄ra ri iri ton to' e'to' i'se n̄pininpan̄ ton, ⁷ tiwiri ri t̄usenupasan e'tane i'nairon i'tu pokena' ton pen ni. ⁸ Isanes miri awonsi'ki Isanp̄res ‡ uya Mosi' ewa'noma'p̄a kasa kuru, miri kasa ri mari p̄samoro ka'pon am̄' uya i'nairon ewa'noma—ka'pon am̄'

†† Nonpa 16:5 (LXX) ‡ Isanes miri awonsi'ki Isanp̄res—Seri ese' ton e'seporo p̄ra iyese miri Penaro' Ekonekan nito' yau, e'tane tu'kan kon uya apuri seri ese' ton esi'p̄a asa'ron kon Isi' pon kon enwoke' ton Mosi' ewa'nomanin n̄'san Esuwer̄ am̄' ari i'se iyese a'tai Isi' yapai. Ap̄ne E'sotas 7:11-22 enki.

isenuminkato' ima'tasa' kon, apurito' pi' e'ni koro'tau, eno'masa' kon ni. ¹⁹ E'tane inke to' esi pen ni miri apəne pəra iya'kwarə pəra to' e'to' esi tense.

Temu'ti Apiyonti Paarə Uya

¹⁰ E'tane, imiri nin si, imiri uya tanporo enupan nito' uya i'tu, uko'mamə eseru, i'ri ku'nin pe e'to, apurito', təusetə'kai' pəra e'to', usi'nənkato', imoronkato', ¹¹ ukota'mato', e'ne' moronkato' uya—ti'tui' pəra ri iye'ku'sa' rə'pə upi' Antiyo', Ai'koniyon miri awonsi'ki Restəra po, ukota'mato' moronka'pə uya. Miri ri e'tane Itepuru uya umo'ka'pə tanporo miri ton apai. ^{†12} I'nai ri sa'ne, tanporon kon Papa uya tasa' kasa iko'man-paino kon Kərai Sises yau kota'mato' pe iyese, ¹³ iri ton miri awonsi'ki enku'tinin nan uti tane miyari ri enku'tin pi' miri awonsi'ki usenku'tin pi'. ¹⁴ E'tane imiri nin ti, iusenupa'pə miri awonsi'ki i'nai ri anapuri'pə yawiri ri iko'manki, apəne pəra to' i'tu auya kamoro iwini ipi' iusenupa'pə ton, ¹⁵ miripan mure pe iwesi'pə si'kiri imenukasa' wakə itekare ton i'tu auya, ta'kwarə ke iku'nin epika'tin nito' pi' Kərai Sises apurito' auya poro. ¹⁶ Tanporon imenukasa' itekare esi Papa nəkuu'pə pe Ta'kwarə wini, enupan nito' ike pe, esereme'to' ike, isuraikato' ike, miri awonsi'ki enupan nito' ipokena' pe təkuko'mansen pe, ¹⁷ Papa poitorə pe te'sen utapuru-uitito' pe wakə pe kuru tanporon wakə tərawasooi iwano' pe.

4 Papa miri awonsi'ki Kərai Sises uya entane, nuri-nan kon miri awonsi'ki iyeri'sa' kon aimenka ton, isenpoikato' miri awonsi'ki esa' wannī pe iye'to' pi' tense, irepa uya seri utapiyontin nito' ke: ² Itekare ekama'; ekonekaki iweyu a'taino pe miri awonsi'ki iweyu a'taino pe pəra ri; to' isuraika', to' esereme'ki miri awonsi'ki to' ipori'maki—təusetə'kai' pəra kuru miri awonsi'ki ti'tui' kuru to' nəkupənə ke to' enupa'. ³ Apəne pəra iweyu uye'to' oton ka'pon amə' uya wakə usenupan nito' etato' oton pen. E'tane ru'ku, i'se te'to' kon inetapai to' e'to' oton, tu'ke kuru ti'sa amə' aməranə'to' oton to' uya təpana kon e'si'si'mato' inetapai ekamanin pe. ⁴ Təpana kon ra'ti to' uya i'nairon piyapai, miripan kon era'ti i'nairon pen panton winikəi'. ⁵ E'tane imiri, tanporon yau ri ti'tui' e'ki, sa'man moronkanin pe, itekare ekamanin tərawasooi iku'ki, tanporo inkupənə itərawasooi iku'ka'ki.

⁶ Apəne pəra iu'matə pe umaka'sa' man use'man nito' ike tensisen kasa, miri awonsi'ki utito' weyu si e'sepoka'sa'. ⁷ Eto'sa' ri man wakə pi' eto'nito' yau, eka'tunto' i'ma'kasa' uya man, apurito' awiri ri e'sa' man. ⁸ Seri

† 3:8 Isi'kiyerə 7:11 †† 3:11 Inkupə'pə 13:14-52; 14:1-7, 8-20

nin si ipoken e'nito' arəkooi, kəron esi moro, Itepuru, ipokena' eseru Aimenkanin uya uye'mato' oton ike miri wəi a'tai—uri riken pen, e'tane tanporon kon ni niri isenpoika enupikiri iye'sa' kon.

Təpi' Ri Isauro'to'

⁹ Inke pəra pari upiya' isi'ki, ¹⁰ apəne pəra Temas uya unonkasa' man, miripan uti'pə man Tesaroni'ka pona, seri orə i'nənka təuya pi'. Kəre'sin uti'pə man Kare'siya pona, Tai'tas niri uti'pə Tarəma'siya pona. ^{†11} Əru' riken man upiyau. İuyepə a'tai, Ma' tepose ine'ki aya'kiri, apəne pəra upika'tinin pe i'se esi pi' utərawasooi yau. ^{††12} Tai'ki'kas nin ennoko'pə uya man E'pe'sas pona. ^{†††13} İuyepə a'tai, upon pəro'pon mənepəi' unnimipə Tərowas po Karə'pas piyau, ukaretaai amon ton niri, o' pi'pi konekasa' ton kuru, mənepəi'. ^{†††}

¹⁴ Tinin konekanin Arisanta uya ekaməra uku'sa' man; Itepuru uya ri e'ma miri, miri kupə'pə iya epe'pə pe. ^{†††15} İmiri ri niri, eneima' ri niri mesii', ekaməra ikupə iya namai', apəne pəra ina nekamanə itekare ewaruma'ti iya pi' ipan pe ri.

¹⁶ Wapiyaro' kasi pe upi' usauro'nito' ekama uya a'tai, inə' uyee'pə pen ni upika'tii'; e'tane tanporon kon uya ri unonkasa' esi'pə. Papa uya to' kota'ma i'se pəra e'ai' miri wenai. ¹⁷ E'tane Itepuru esi'pə upiyau miripan uya umeruntitanəkə'pə, uporo itekare usekamaka'to' pe tanporo miripan tanporo Esuwerə ton pen uya eta-ka'to' pe. Rayan mətə apai nin si emo'ka'pə miri.

¹⁸ Itepuru uya ri umo'ka' miri tanporon ni iri uya uyeparantito' apai, miripan uya wakə pe uyenpa'ka Epən po esa' wannī pe te'to' ya'. Itenakan pe eke pe iku'to' nesii tiwiri ri. Amen.

Iu'matə Pe Miyari Tato'

¹⁹ Miyari ka'ki Pəre'sira [§] miri awonsi'ki A'kira pi' miri awonsi'ki Oni'si'poros iwə' tawon kon pi'. ^{§†20} Erastas e'nimi'pə Koren po, miri awonsi'ki takuru' ke Təro'pimas sinintai Mairi'tos po. ^{§††21} Komi' pe pata esi weyu rawiri pari isi'ki seri ya'. İupiyoros, Piyutens, Rainos, Kəratiya miri awonsi'ki tanporo utonpa kon amə' ri niri miyari ta pi' man ipi'. ²² Itepuru nesii aya'kwarə a'kiri. Wakə nonkasa' nesii ipiyau'nokon.

‡ 4:10 Koro'se 4:14; Pairiman 24; 2 Koren 8:23; Kare'siya 2:3; Tai'tas 1:4 †† 4:11 Koro'se 4:14; Pairiman 24; Inkupə'pə 12:12, 25; 13:13; 15:37-39; Koro'se 4:10 †† 4:12 Inkupə'pə 20:4; E'pe'sas 6:21-22; Koro'se 4:7-8 ††† 4:13 Inkupə'pə 20:6 ††† 4:14 1 Temu'ti 1:20; Eren 62:12; Ron 2:6 § Kiri' pe Pəri'sa, Pəre'sira pi' ri tərən ni pe §† 4:19 Inkupə'pə 18:2; 2 Temu'ti 1:16-17 §†† 4:20 Inkupə'pə 19:22; Ron 16:23; Inkupə'pə 20:4; 21:29

TAI'TAS

Ekamanin

Tai'tas esi'pɛ Esuwerɛ pen ekonekasa' Kɛri'san pe e'nito' ya', miripan ena'pɛ Paarɛ tonpa pe itɛrawasooi yau miri awonsi'ki ipika'tinin pe itekare ekamai' itito' tɛrawasooi yau. e'tɛsa' ipika'tinin moine Kɛri' pon enakan pe, iye'ninsa' rɛ'pɛ miri yau so'si tɛrawasooi ene pi'. Imenukasa' kareta uya enpa'ka osorɛwawon eke ton ewankamanin.

Wapiya, Tai'tas emiya'pontisa' so'si epuru ton eseru pi', iri Kɛri' pon kon eseru pi' kuru tense. Tɛron ni, Tai'tas panamasa' i'si'taino kon tamu'kuru' ke'nan so'si tawon kon enupato' pi', kɛyi' iwa ton, no'sami'si iwa ton (ama'nomi'si iwa ton enupanin pe to' e'to' pe), moine ton miri awonsi'ki apiyo' ton. Iu'matɛ pe, imenukanin uya Tai'tas panama Kɛri'san pe e'nito' eseru pi' tɛusewankamai' pɛra miri awonsi'ki isitonpa pe e'nito' pi' kuru, miri awonsi'ki isewaruma'ke' pe e'nito', e'sei'pi'nito', miri awonsi'ki te'ta'nɛ'se e'ni namai' so'si tau.

Iyawon Ekamanin

Ekamanin (1:1-4)

So'si tɛrawasooi anin nan (1:5-16)

I'si'tai tamu'kuru' ke so'si tau te'san tɛrawasooi (2:1-15)

Pana' pe enupan miri awonsi'ki panaman (3:1-11)

Iu'matɛ (3:12-15)

1 Paarɛ, Papa paitorɛ miri awonsi'ki enno'sa' itekare ekamai' Sises Kɛrai iwano' pe winipaino, Papa nanɛmɛ'san uya apurito' pe miri awonsi'ki i'na-iron i'tunin pe Papa uya tasa' ya' anin— ² apurito' miri awonsi'ki i'tuto' inke uko'man nito' pi' e'ku'nito' na'ne' yapon pe, Papa, kasi pe te'sen pen usauro'sa' rɛ'pɛ pata weyu epiya'ti rawiri, ³ tɛnanɛmɛ'pɛ iweyu a'tai tɛmaimu si enpoika'pɛ iya isekamato' pe tɛntɛrɛ'pɛ uye-na', Papa, upika'tinin kon uya apiyontin wini—

⁴ Tai'tas enakan, i'nairon kuru umu apurito' uya'nokon yau: †

Wakɛ nonkasa' miri awonsi'ki tɛusewankamai' pɛra e'nito', Papa, Ikuipɛnɛ miri awonsi'ki Kɛrai Sises, uri'nokon pika'tinin winon.

Tai'tas Tɛrawasooi Kɛri' Po

⁵ Iwenai inimi'pɛ uya na'ne' Kɛri' po esi'pɛ isuraikakarɛ pa iye'nonkasa' pɛra iye'ninsa' na'ne' miri awonsi'ki pata kaisa ri'ne itepuru ton oton kon mananɛkapɛi' †† ukataine' kasa ipi'. ⁶ Itepuu e'to' pe iyese ipokonomato' ipikiri pɛra, tikin nan tɛno'pɛ taan'pɛ pe, ka'pon, imunki ton apurinin nan ye' ton pe miri awonsi'ki seno'mari' pe miri awonsi'ki main awiron kon pe pɛra te'san pe pɛra. ⁷ Tɛrawaso amɛ' epuru ‡ esi pi' Papa tɛrawasooi esa' pe, ipokonomato' ipikiri

† 1:4 2 Koren 8:23; Kare'siya 2:3; 2 Temu'ti 4:10 †† man-anɛkapɛi', miri pe pɛra mɛnpɛremakarɛi' ‡ Tɛrawaso amɛ' epuru, miri pe pɛra opaserɛ, miri pe pɛra pi'so', Enkeri'si pe. Kiri' maimu yau tɛponari'ne miri ta e'kwa pe iyese tato' ton esi, miri

pɛra iye'to' pe iyese—eke pe tɛsi pi' main inetapaino pen pe pɛra, inke pɛra tɛusakorotasen pe pɛra, te'taripasen pe pɛra, isi pe pɛra, pɛrata epoto' pe tɛuya ipokena' pen ku'nin pen. ⁸ E'tane ru'ku, ka'pon amɛ' ku'nin pe wakɛ pe tiwɛ' tau, wakɛ pe te'sen i'nɛnkanin pe, tiwano' pe tɛuse'se'tisen pe, ipokena' pe te'sen, wakɛ pe miri awonsi'ki tiwano' pe tepanamasen pe. ⁹ Pana' pe ita'sito' pe iyese tapurisen kuru itekare pi' isekamasa' na'ne' awiri, tɛron kon pori'manin pe wakɛ usenupan nito' ike ke miri awonsi'ki ipoken pɛra iwesi kon tawon pe tekareei ewa'no-manin nan pi'. ††

¹⁰ Apɛne pɛra tu'ke kuru tiwano' kon pe e'paino kon ka'pon amɛ' man, tɛusauro'san niken miri awonsi'ki enku'tinin nan, kamo kuru sa'ne un pi'pi puturɛka tawon nan kon. ¹¹ To' ne'pakarɛi, apɛne pɛra tanporo iuti ton tawon kon ma'tanɛkɛ pi' to' man to' enupato' ike pen ni ke to' tenupai'—miri awonsi'ki pɛrata epoto' pe tɛuya'nokon ni nin ipoken pɛra ri. ¹² Pu'kena' to' tonpa uya ri tasa', "Kɛri' pon kon kamoro iteseru ton ni kasi ye' ton, ene amɛ' ri, emiya'ne' pe esii'ma mentai enta'napaino kon." ¹³ I'nai ri sa'ne seri inekamanɛ esi. Miri pe iyese pi', e'se'ne' pe to' esereme'pi'ki, wakɛ pe apurito' yau to' e'to' pe, ¹⁴ miripan kon esi namai' Esuwerɛ amɛ' pantomɛ miri pe pɛra kamo i'nairon ewaruma'tinin nan uya apiyontin nisa' etanin pe.

¹⁵ Esukenan kon pona, tanporon ni esi esuken, e'tane

awonsi'ki tɛponaron kon Kɛri'san amɛ' so'sii ton esi tɛponari'ne iteseru, pɛse ri warai itepuru tɛrawasooi pi'. †† 1:9 1 Temu'ti 3:2-7

kamoro iri nɛma'tanɛkɛ'san miri awonsi'ki apurinin nan pen, i'ri esukenan pɛra ri iyese to' pona. I'nai ri, asa'ri ri to' usenuminkato' miri awonsi'ki to' ewan ma'tanɛ'sa' iri uya. ¹⁶ Papa i'tunin pe to' e'kupɛ, e'tane tɛnkupɛnɛ kon wini i'tunin pe pɛra to' esi. I'ri pe kuru ri ewaruma wanni pe to' esi, Papa maimu awiron kon pe pɛra miri awonsi'ki i'ri ri wakɛ kupɛ poken pɛra ri.

Tɛpata Ri'ne Te'san Enupato'

2 Wakɛ usenupan nito' poro na'ne' ke usenupan iku'ki. ² Kɛyi' amɛ' iwa enupaki itenu entai i'ri ri ku'nin pe to' esi namai', tɛnamasan pe, tiwano' kon pe tɛuse'se'tii' te'san pe, miri awonsi'ki wakɛ pe apurito' yau te'san pe, usi'nɛnkan nito' yau miri awonsi'ki sa'man a'kɛre'tito' yau.

³ Miri kasa ri mari, no'sami'si amɛ' iwa ton enupaki Papa namanin nan pe to' e'to' pe tɛuko'mamɛ kon yau, tɛtonpa kon teseru'tii' tɛusauro'san pe pɛra miri pe pɛra waain otori pe pɛra, e'tane wakɛ pi' enupanin pe. ⁴ Miri a'tai nin si ama'nomi'si iwa ton enupa to' uya miri tɛtaan'pɛ kon miri awonsi'ki tɛmunki kon i'nɛnkanin nan pe, ⁵ tiwano' kon pe tɛuse'se'tii' te'san pe miri awonsi'ki esuken i'ri rɛ'pan pe pɛra, ari'kena' pe tiwɛ' kon tau te'tɛrawasomasan pe, mannɛ' pe, miri awonsi'ki tɛtaan'pɛ kon, Papa maimu sapema namai' inɛ' uya ri. ⁶ Miri kasa ri mari, moine ton ipori'maki tiwano' kon pe tɛuse'se'tii' to' e'to' pe. ⁷ Tanporon yau ri to' nenton inku'ki wakɛ inkupɛnɛ wini. Enupan nito' auya yau, i'nai ri inku'pai iwe'to' enpoikaki, tɛnamasen pe, ⁸ wakɛ pe amaimu, teno'masen pe pɛra, kamo iyewa'nomanin nan ipiyi'to' pe apɛne pɛra iri pe ri to' usauro'to' pɛra iyese pi' upi'nokon. ⁹ Apiyo' ton pe te'san enupaki tesanon kon namanin nan pe to' e'to' pe tanporon yau ri, pori' pe to' inku'pains kon pe, to' ei'pi'nin nan pe pɛra, ¹⁰ to' iwano' ama'manin nan pe pɛra, e'tane tapurisan pe kuru tɛusensan pe, tanporon to' nɛkupɛnɛ yau ri nin si Papa, upika'tinin kon pi' usenupan nito' ku'to' pe to' uya pori'ma'.

Papa Uya Ka'pon Amɛ' Pika'tito' Makoi Apai

¹¹ Apɛne pɛra wakɛ nonkasa' Papa uya epika'tin nito' ne'nin usenpoikasa' man tanporon kon ka'pon amɛ' ena'. ¹² Enupan ni iya "Kane" tawon pe Papa uya tasa' pen na'ne' pi' miri awonsi'ki non eseru pi' mentai kuru e'nito' pi', miri awonsi'ki iwano' wanni pe tɛuse'se'tii' uko'man nito' pe, ipoken miri awonsi'ki Papa uya tasa' kasa tɛuko'mansen pe seri pe na'ne' uko'man nito' yau, ¹³ enuri'ni koro'tau wakɛ e'ku'nito' enupikiri—a'kwa yau eke Papa, itese' pi' e'nito' miri awonsi'ki upika'tinin kon, Sises Kɛrai usenpoika, ¹⁴ iye'tɛsa' rɛ'pɛ tiwa ri uye'manin kon pe tanporon iri ton apai miri awonsi'ki ukorɛkato' kon pe tɛuya tiwano' ton pe ka'pon amɛ' itiwano' ton kuru, wakɛ inku'pai kuru te'san. †

† 2:14 Eren 130:8; E'sotas 19:5; Isu'taronomi 4:20; 7:6; 14:2; 1 Pi'ta 2:9

¹⁵ Seri ton pi' si enupan auya miri. Tanporon imerun-tirɛ ke inenupanɛ ton ipori'ma' miri awonsi'ki to' esereme'ki. Inɛ' ri tenu yau pɛra iku'nin.

Wakɛ Pe Te'sen Kupɛ

3 Ka'pon amɛ' emiya'pontiki, pata esanon miri awonsi'ki eke ton namanin nan pe to' e'to' pe, to' maimu awiron kon pe, wakɛ pe te'sen ku'nin nan pe, ² inɛ' ri teseru'tii' tɛusauro'san pe pɛra, usewankaman ku'nin ye' pe pɛra miri awonsi'ki tɛron kon i'tunin nan pe, miri awonsi'ki i'nai ri tanporo ka'pon amɛ' pi' mi pe te'ku'san ye' pe pɛra.

³ Pena uri'nokon ni niri esi'pɛ iya'kwarɛ pɛra, Papa maimu awiri pɛra, enku'tisa' pe miri awonsi'ki tanporon ni iri ton inku'pai miri awonsi'ki tanporon ni kupɛ uya pori' pe ukupɛ tawon uya ta'sii'. Uko'man ni'pɛ'nokon iri inku'pai miri awonsi'ki ukinitan pi', ewaruma'tisa' pe miri awonsi'ki tonpa ewaruma'ti pi'. ⁴ E'tane nin si mannɛ' pe miri awonsi'ki i'si'nɛnke' pe Papa upika'tinin kon e'to' usenpoikasa' a'tai, ⁵ upika'ti'pɛ iya 'nokon, ipokena' ku'sa' wenai pen, e'tane isentu'ke' pe tesi wenai. Upika'ti'pɛ iya 'nokon entuka'ni pe kanan e'ni ekorɛka wini miri awonsi'ki emenna' pe Wakɛ A'kwarɛ wini ekonekan ke, ⁶ intɛrɛ'pɛ eke pe ri upona'nokon upika'tinin kon Sises Kɛrai poro, ⁷ iyekonekasa' pe e'ni'nokon wakɛ nonkasa' iya wini, intɛrɛnɛ anɛnnin nan pe e'nito' kon pe tiwi ri uko'man nito' pi' te'ku'sen pe e'ni'nokon pi'. ⁸ Seri seri tapurisen kuru main. Seri ton pi' kuru ausaurokɛ i'se e'ai' kamoro Papa apurisa' iya na'ne' nan e'to' pe ti'tui' kuru te'tɛsan pe wakɛ pe te'sen ku'nin pe. Seri ton amɛ' esi miri wakɛ ton pe kuru tanporon kon ku'nin pe wakɛ pe.

⁹ E'tane iya'kwarɛ pɛra entarun nito' miri awonsi'ki tɛpiya wanni ton esa'pi'to' miri awonsi'ki e'sei'pi'nito' miri awonsi'ki isipi' e'nito' main wenai kɛsa'pi'pitɛi, apɛne pɛra seri ton esi wakɛ pe ku'nin pe pɛra miri awonsi'ki i'ri eporo pɛra ri iyese iwini. ¹⁰ Tikin ite'kwa e'ta'nɛ'ni emapu'tinin ipanama' miri awonsi'ki iyakon ite'kwa pe. Miri tɛpo nin si, kisa'pi'pitɛi. ¹¹ I'nai ri iyese ta auya pɛse ri ka'pon e'koyonkasa' ri, miripan esi tɛmakooi ke; tiwari ri iseno'ma.

Usauro'ni Iu'matɛ pe

¹² Inke pɛra Arɛ'timas, miri pe pɛra Tai'ki'kas eno'sa' uya pe ri ipiya', inke pɛra iwa pari misipɛi' upiya' Ni'kopores pona, apɛne pɛra miri yau komi' pe pata e'to' a'tai e'to' pe tasa' uya man. ††¹³ Tanporo ikupɛ auya pokena' iku'ki Sinas, raya pe te'sen miri awonsi'ki A'poros pika'tinin pe to' uti koro'tau miri awonsi'ki menei' tanporo i'se kuru te'to' kon eposa' to' uya. ††¹⁴ Utonpa kon amɛ' usenupato' pe iyese te'tɛsan pe wakɛ ku'nin nan pe, wɛi kaisa ri i'se e'nito' eponin nan pe tɛuko'mansen pe pɛra i'ri kupɛi'ma pɛra ri.

†† 3:12 Inkupɛ'pɛ 20:4; E'pe'sas 6:21-22; Koro'se 4:7-8; 2 Temu'ti 4:12 † 3:13 Inkupɛ'pɛ 18:24; 1 Koren 16:12

¹⁵ Tanporon kon upiyawon kon "miyari," nikayan ipi'.
"Miyari," ka'ki kamo apurito' yau ina i'nɛnkanin nan pi'.

Wakɛ nonkasa' nesii ipiyau'nokon.

PAIRIMAN

Ekamanin

Pairiman esi'pɛ en yawon kuru Kɛri'san pe te'sen, iya'tai pɛra Koro'se pon so'si menpaai pe ri te'sen miri awonsi'ki apiyo' pe a'sisa' Onisimos esa' pe iyesi'pɛ. Pɛse ri si ainɛnsa' esi'pɛ tesa' piyapai, miripan uya nin si Paarɛ eposa' esi'pɛ miri pariki'si tau iyesi a'tai. Paarɛ uriya' Onisimos ena'pɛ Kɛri'san pe. esi Pairiman ekama'ponin ipan pe iyekonekato' pe tɛpoitorɛ pokon pe, Paarɛ nɛna'poyai'ne' ipiya', miri awonsi'ki ereutanɛ'to' pe iya, ipi' usentu'man nisa' pe riken pen e'tane Kɛri'san pe e'ni tonpa pe.

Iyawon Ekamanin

Ekamanin (1-3)

Pairiman apuripitɛ (4-7)

Ipan pe ekama'po Onisimos iwano' pe (8-22)

Iu'matɛ (23-25)

1 Paarɛ, a'sisa' pariki'si ta' Sises Kɛrai iwano', miri awonsi'ki utonpa kon Temu'ti winipaino, Utonpa kon nɛ'kwɛ miri awonsi'ki e'tɛrawasoman tonpa, Pairiman enakan, ² A'piya, uparusi kon enakan, A'ki'pas, utonpa kon pe te'sen soisa enakan, miri awonsi'ki so'si tamɛrapi'sen iiwɛ' ta' enakan: †
³ Wakɛ nonkasa' miri awonsi'ki tɛusewankamai' pɛra e'nito' Papa, ukɛipɛnɛ kon miri awonsi'ki Itepuru Sises Kɛrai winon esi iyenakan kon pe.

Tenki Tato' Miri Awonsi'ki Ipɛreman Nito'

⁴ Tenki tawon ye' ri urɛ, Papa, itese' pi' e'to' pi' ipɛrema a'tai uyenu yau ikupɛ uya pi', ⁵ apɛne pɛra iusi'nɛnkato' miri awonsi'ki Itepuru Sises Kɛrai apurito' auya miri awonsi'ki tanporo wakɛ ton i'nɛnkato' auya eta uya pi'. ⁶ Ipɛrema apurito' auya ekamɛ auya yau wakɛ pe iku'nin pe iwesi pa, tanporo ito'ka'nɛkɛ pa tanporon wakɛ ton Kɛrai yau uiwano' kon pe na'ne'. ⁷ Iusi'nɛnkato' uya eke pe ri pori' pe uku'sa' man miri awonsi'ki uyari'nɛnpasa' iya ri, apɛne pɛra imiri, utonpa, uya wakɛ ton ewan to'panɛ'sa' pi'.

Onisimos Iwano' Pe Paarɛ Uya Ekama'po Ipan Pe

⁸ Miri pe iyesi pi', Kɛrai yau ri enari'mɛra e'tane, ayapiyo'mato' uya ri inku'ton pi' pi', e'tane ikupɛ uya pen. ⁹ E'tane ru'ku, ipan pe tekama'poi' usi'nɛnkan nito' eseru poro ikupɛ pa anɛnsa' uya. Uri si Paarɛ pe—intomi'si, miri awonsi'ki seri pe si a'sisa' Kɛrai Sises iwano' pe. ¹⁰ Ipan pe iyekama'po uya, umu, Onisimos †† iwano' pe, umu pe iyenasa' rɛ'pɛ i'sen yau esi koro'tau. ††† Pena iwa ri i'ri ku'nin pe pɛra ri iyesi'pɛ ii-

wano' pe, e'tane nin si seri pe asa'yi pi' tapurisen pe nin si iyesi, imiri uya miri awonsi'ki urɛ uya.

¹² Ina'po uya ipiya'—uyewan pe kuru ri nin te'sen. ¹³ Inenkurunpapai ri nin esi upiyau, apata'pɛ yawon pe upika'tinin pe i'sen yau esi koro'tau wakɛ itekare wɛnai. ¹⁴ E'tane i'ri ri inku'pai pɛra esi'pɛ ewai' tasa' auya pɛra iye'tane, inku'pai iwe'to' kupɛ pa iiwano' pe imiri ta'kwarɛkai' pɛra. ¹⁵ Ipiyapai na'ki iti'pɛ pe iyesi aka'ne' pe ri ipiya' tenna'poto' pe inkerɔ' pe ri—¹⁶ poitorɛ pe pen, e'tane poitorɛ pe tɛsi entai, itonpa pe rɛ'kwɛ. Rɛ'kwɛ kuru ri upi' e'tane miri entai kuru ri rɛ'kwɛ pe kuru ipi' iyesi miri, asa'ri ri, ka'pon pe miri awonsi'ki tonpa pe Itepuru yau.

¹⁷ Iisakon pe si ukupɛ auya yau, ereutanɛ'ki si uri ereutanɛkɛ auya pe ri. ¹⁸ I'ri ri ipokena' pen ku'sa' iya yau ipi' miri pe pɛra iwomasa' iya yau, e'mato' pe uya ri iku'ki. ¹⁹ Uri, Paarɛ uya seri menuka uyemiyatɛ ke. Uri uya ri e'ma—enpoika uya pen ni e'tane, ukai'ya imiri ri uya ike ri uwomasa' man. ²⁰ I'se e'ai', utonpa, epika'tito' inepopai e'ai' iwini Itepuru poro; uyewan ito'panɛ'ki Kɛrai poro. ²¹ Uyenu yau umaimu awiri iwe-si tai'ma, iyena' imenuka uya, i'tui'ma ikupɛ auya unekama'po'pɛ entai kuru ri.

²² Seri riken pe: Uiwɛ' oton iwa'ku'sa' inkoneka', apɛne pɛra e'ku'to' man ipiya' enna'po iwipɛrema'pɛ kon ei'nin pe.

²³ E'pa'pɛras, utonpa pe a'sisa' pe te'sen Kɛrai Sises iwano' pe, miyari tato' tɛuya ennoko pi' man iyena'.

†††† Miri awonsi'ki e'tɛrawasoma tonpa ton Ma', Ares-ta'kos, Temas miri awonsi'ki ɛru' ri mari nikayan. ††

²⁵ Wakɛ nonkasa' Itepuru Sises Kɛrai uya nesii aya'kwarɛ kon piyau.

† 1:2 Koro'se 4:17 †† Onisimos esi Tapurisen Ye' ta e'kwa pe.
 ‡ 1:10 Koro'se 4:9

†† 1:23 Koro'se 1:7; 4:12 ††† 1:24 Inkupɛ'pɛ 12:12, 25; 13:13; 15:37-39; 19:29; 27:2; Koro'se 4:10, 14; 2 Temu'ti 4:10-11

IPURU

Ekamanin

e'menuka'pɛ tamu'kuru' tawon kon Kɛri'san amɛ' ena', tewa'nomanin kon epamɛ wenaɪ Kɛri'san pe te'to' kon uya apurito' innonkapai te'san. Imenukanin uya to' pori'mapitɛ to' uya apurito' yau Sises Kɛrai esi i'nai ri Papa usenpoikasa' pe tukai' enpoika tɛuya wini kuru. Seri kupɛ tɛuya pi' osorɛwawon ton i'nairon ton pi' iyetɛ'kapitɛ: wapiya, Sises esi inkero' ri Papa Mumu pe, isenupasa' rɛ'pɛ i'nai ri main awiri e'nito' pi', Ikɛipɛnɛ pi' tekota'mato' tɛnmoronka'pɛ poro. Papa Mumu pe tesi ke, Sises esi eke pe pu'kena' amɛ' Penaro' Ekonekan nito' awon kon, inserɛ amɛ' miri awonsi'ki Mosi' ri entai. Itisakon pe, Papa uya Sises ekamasa' inkero' ri use'man nito' tɛrawasomanin pe eke pe Penaro' Ekonekan nito' awon kon use'man nito' tɛrawasoma entai, miri awonsi'ki itosorɛwano pe, Sises poro apurinin epika'ti makoi, enari'ke' pe te'to' miri awonsi'ki uma'tan nito' piyapai; Sises si use'man nito' epuru pe esii'ma uya si i'nai ri epika'tin nito' tɛrɛ, ento' ipi' pe iye'sa' rɛ'pɛ iku'to' pe inonkasa' miri awonsi'ki o' ke use'man nito' Ipuru amɛ' ipɛremato' ekareei wini. Ipan pe tɛnmenuka'pɛ ennin nan panama iya apurito' tɛuya'nokon yau to' uko'manto' pe miyari iu'matɛ pɛ'kɛ pona, Sises pi' tenu kon tɛtɛse, miri awonsi'ki imoronkanin pe i'ri ri ekota'man nito' esi a'tai miri awonsi'ki isi yau tɛku'to' kon eporo tɛuya'nokon a'tai. Kareta uta'koro panaman nito' miri awonsi'ki isi te'ku'ton pi' to' pana'ti pe.

Iyawon Ekamanin

Ekamanin: Kɛrai iyenuka'sa' pe kuru ri Papa usenpoikato' iwini (1:1-3)

Eke pe Kɛrai e'to' inserɛ amɛ' entai (1:4—2:18)

Eke pe Kɛrai e'to' Mosi' miri awonsi'ki Isa'suwa entai (3:1—4:13)

Eke pe Kɛrai e'to' use'man nito' tɛrawasomato' iya yau (4:14—7:28)

Eke pe Kɛrai e'to' emenna' tekonekasa' yau (8:1—9:22)

Eke pe Kɛrai e'to' use'man nito' pe te'to' yau (9:23—10:39)

Eke pe kuru apurito' esi (11:1—12:29)

Papa pori'mato' (13:1-19)

Uta'koron pe ipɛreman nito' (13:20-21)

Iu'matɛ main (13:22-25)

Imu Eke Inserɛ Amɛ' Entaino

1 Pena Papa uya utamokori kon amɛ' au-ro'kapi'pitɛ'pɛ pu'kena' amɛ' poro tɛron ni a'tai'ne, tu'kan wini ri, ² e'tane si seri ton iu'matɛ weyu ton a'tai'ne uyauro'kasa' iya 'nokon Tɛmu wini, tɛnanɛmɛ'pɛ tanporon ni anɛnnin pe iye'to' pe, iporo tanporon ni mi yawiron kaa'pɛ iya na'ne'. ³ Imu esi te'wei'tisen Papa a'kwarii ke, miripan esi kɛri ri e'to' e' pe kuru ri, merunti imaimu erupa' ri tanporon ni uko'mamɛ miyari. Makoi ekorɛkato' tɛrɛ tɛpo, iyereu-ta'pɛ Eke emiyatɛ enwo'netɛ wini Epɛn po. ⁴ Miripan si ena'pɛ eke pe inserɛ amɛ' entai, tese' tɛnanɛmɛ'pɛ esi eke pe to' ese' entai kasa.

⁵ Apɛne pɛra, nai kɛri warai inserɛ pi' ken Papa, "Umu imiri tikin nan kuru ri; seri pe ikɛipɛnɛ pe enasa'," †

tawon? Miri pe pɛra kanan,

"Ikɛipɛnɛ pe e'to' oton,

miri awonsi'ki umu pe iye'to' oton," ††

tawon? ⁶ Miri awonsi'ki kanan, timɛrewato' ennoko Pa-pa uya a'tai non pona,

"Tiwi tanporo Papa inserɛɛi ton napuripitɛi," ‡

ta'pɛ iya. ⁷ Inserɛ amɛ' pi' tɛusaurokɛ a'tai,

"Uinserɛɛi ton kupɛ uya a'setun pe,

upoitorɛ ton apo' e'werouwerouma pe," ‡†

ta iya. ⁸ E'tane si Imu pi',

"Papa, ayapon e'to' oton inke ri, inke ri,

miri awonsi'ki ipokena' pe e'nito' itesa' pe iwesi yɛɛi pe.

⁹ Ipoken e'nito' i'nɛnkasa' auya, ipoken pɛra e'nito' ewaruma'tisa' auya;

miri pe iyesi pi', Papa, itese' pi' iwe'to' uya iku'sa' itonpa ton epoi,

† Eren 2:7

†† 2 Sanwerɛ 7:14; 1 Kɛrono'kurus 17:13 ‡ Isu'taronomi 32:43 (LXX) ‡† Eren 104:4 (LXX)

imiri tɔkarapaimai' pori' pe iwesi ekamanin pe," †
ta iya. ¹⁰ Tasa' iya ri mari,
"Itepuru, iyepiya'ti yau non apon nonka'pɔ auya,
miri awonsi'ki ka' esi iyemiyatɔ ton tɔrawasooi rɔ'pɔ
ton pe.

¹¹ Tɔuma'ta ton ni, imiri moro ri;
tanporo pon a'mota kasa ta'mota ton.
¹² Pon pɔro'pon e'mepitɔ kasa e'mepi'to' auya oton;
pon usensima kasa isensimato' oton.
E'tane imiri moro miri kasa ri,
iukiii'pamɔ pen ni," ††

ta iya. ¹³ Nai kɔri warai inserɔ pi' ken,
"Ereutaki, uyemiyatɔ enwo'netɔ wini
iyeyaton non tɔrɔ uya pɔ'kɔ pona
a'ta apon pe," ‡

tawon Papa? ¹⁴ Inserɔ amɔ' pen pe' kamoro a'kwarɔ
ton e'tɔrawasomai' enno'sa' kon kamo epika'tin nito'
eponin nan apiyo' pe?

Panaman Pana Tɔtɔse E'nito' Pe

2 Miri pe iyese pi', etasa' rɔ'pɔ pi' upana kon tɔtɔse
e'nipai'nokon, utano'man pe iyese namai'. ² Apɔne
pɔra inserɔ amɔ' usauro'sa' rɔ'pɔ e'sa' pe iyese yau
iyawiri e'nito' kuru, miri awonsi'ki tanporo miri ton
i'kwi'sa' pe miri awonsi'ki iyawiri pɔra e'nisa' uya ipo-
ken ni tɔkota'mato' eposa' yau, ³ nai kasa ekota'man
nito' apai ainɔn ni eke ri epika'tin nito' anɔnsa' pɔra
iye'tane? Seri epika'tin nito', wapiya kuru Itepuru neka-
ma'pɔ rɔ'pɔ, miripan akonomasa' etanin nɔ'san uya
upana kon ya'. ⁴ Papa uya ri kanan ekamasa' miri pona
ento' ipikiri ke, enuminkanin ke, miri awonsi'ki ti'tui'
pɔra eke tɔtɔrawasooi ton ke, miri awonsi'ki Wakɔ
A'kwarɔ nɔtɔpitɔnɔ ton tɔtɔpi'se i'se te'to' awiri.

Sises Ekoneka'pɔ Takon Non Kasa

⁵ Inserɔ amɔ' ena' orɔ tɔuye'ton nonkasa' iya pɔra
iyese, itesa' pe to' e'to' pe, usauro'ni na'ne'nokon ipi'.
⁶ E'tane, moro ipata esi miri ka'pon uya ekamasa'
na'ne' iyai ri:

"Nai pan ka'pon ipi' iusewankama pa,
miri pe pɔra ka'pon mu imainanpa pa?
⁷ Mara rɔ'kwi aiko pe ikoneka'pɔ auya inserɔ amɔ'
o'no;

arɔko'ti'pɔ auya eke pe iku'to' ike ke miri awonsi'ki
inamato' ike ke;

⁸ miri awonsi'ki tanporon ni nonka'pɔ auya i'ta
o'koi'," ††
tawon. Tanporon ni nonka tɔuya yau iyo'koi', Papa uya
i'ri ri nonkasa' pɔra iyese innonka'pɔ pen itena'. Miri ri
e'tane, tanporon esa' pe ene pɔra ri iyese. ⁹ E'tane Sises
ene'nokon, mara rɔ'kwi aiko pe inserɔ amɔ' o'no
ikonekasa' rɔ'pɔ, itarɔko'tisa' si a'kwa ke miri awonsi'ki
inamato' ke, apɔne pɔra uma'tan nito' yau iyeko-
ta'masa' pi', Papa uya wakɔ nonkasa' wini tanporon
kon iwano' pe uma'tan nito' i'tuto' pe iya.

† Eren 45:6-7 †† Eren 102:25-27 (LXX) ‡ Eren 110:1 ††
Eren 8:4-6 (LXX)

¹⁰ Wakɔ pe ri Papa esi'pɔ tu'kan kon tɔmunki amɔ'
nee'pɔ iya eke pe to' ku'to' ya', Sises ri kɔri ri itiwano'
miri awonsi'ki iporo tanporon ni uko'manto', uya to'
epika'tito' esa' kuu'pɔ wakɔ pe iyenato' pe iyekota'ma
wini. ¹¹ Asa'ri ri kɔri wakɔ pe ka'pon amɔ' konekanin
miri awonsi'ki kamoro wakɔ pe ikonekasa' kon esi tikin
ni ri iyamɔtɔ pe. Miri wenai, Sises ipiyitɔ pɔra iyese
takon non pe to' esakɔ tɔuya pi'.

¹² "Iyese' ekama uya miri uyakon non pi';
iyamɔrasa' kon rau ayapuripitɔ pe userenka miri," ††
ta iya. ¹³ Miri awonsi'ki kanan,
"Apurito' uya pe iyese miri." †††

Miri awonsi'ki,
"Seri yau e'ai', Papa nɔtɔrɔ'san mɔre amɔ' pokon pe,"
††
takapɔ iya.

¹⁴ Kamoro si mɔre amɔ' esi pi' ka'pon amɔ' pe, tɔpun
ke miri awonsi'ki tɔmɔnɔ ke, to' kaisa ri iyekoneka'pɔ,
tɔuma'ta wini uma'tan nito' meruntirɔ esa' pe
te'sen—Makoi—ma'tanɔ'to' pe tɔuya, ¹⁵ kamoro
ita'sisa' pe te'san uma'tan nito' pi' enari'ke' pe tesa' kon
wini mo'ka pe. ¹⁶ I'nai ri sa'ne si iyese inserɔ amɔ' pi-
ka'ti iya pen, e'tane Epɔra'an payan ton pika'ti iya.

¹⁷ Seri wenai takon non kasa iyekoneka'pɔ tanporon
yau ri, isentu'kena' pe miri awonsi'ki Papa Maimu
awiron pe use'man nito' tɔrawasomanin epuru pe
te'to' pe, iyapiyo' pe tesa' yau, ka'pon amɔ' konekanin
pe ipokon pe to' makooi apai. ¹⁸ Apɔne pɔra kɔri ri niri
ekota'ma'pɔ Makoi uya i'tupitɔ a'tai, kamoro nin si
Makoi ni'tupitɔnɔ ton pika'ti iya miri.

Sises Eke, Mosi' Entaino

3 Miri pe iyese pi', wakɔ ton utonpa ton, Papa
nɔki'ma'san, iusenuminkato' kon ikonekati' Sises
pi', itekare ekamai' enno'sa' miri awonsi'ki Papa ena'
use'man nito' tɔrawasomanin epuru, ina nekamanɔ.
² Tanɔnnin pi' tɔusaurokɔ'pɔ awiri iyese'pɔ, Mosi'
esi'pɔ kasa tɔusaurokɔ'pɔ awiri tanporon yau Papa
iwɔ' tau. ³ Sises i'tusa' esi'pɔ eke pe tɔnamasen pe
Mosi' entai, iuti aminin uya tɔnamato' eporo kasa eke
pe iuti nama entai. ⁴ Apɔne pɔra tanporo iuti ton
amisa' miri ka'pon uya, e'tane Papa esi tanporon ni
aminin pe. ⁵ Mosi' esi'pɔ tɔusaurokɔ'pɔ awiri ipoitorɔ
pe tesa' pi' tanporon yau Papa iwɔ' tau, ekama pi' seri
enta' usauro'nito' ipi' pe te'sen. ⁶ E'tane Kɔrai esi
tɔusaurokɔ'pɔ awiri imu pe, Papa iwɔ' esa' pe. Miri
awonsi'ki uri'nokon esi itiwɔ' pe, uta'sin nisa' pe iyese
yau enari'mɔra e'nito' pi' miri awonsi'ki e'ku'nito' uta-
purin na'ne' ipi' pi'.

Panaman Apurinin Pe Pɔra E'ni Namai'

⁷ Miri si, Wakɔ A'kwarɔ nikayai'ne' kasa:
"Seri pe, imaimu eta auya'nokon pe iyese yau,
⁸ iyewan kon kɔ'sa'mantanɔ'tɔu,

†† Eren 22:22 ††† Aisaya 8:17 ††† Aisaya 8:18 § ka'pon
amɔ' konekanin pe ipokon pe to' makooi apai; miri pe pɔra, Papa
uya kota'man nito' i'ni'panɔ'nin, umakooi kon mo'kanin. §† 3:2
Nonpa 12:7

iiwari'nokon e'pai iwesi'pə kon kasa,
 ii'tuto' kon a'tai rimono' tau,
 9 i'kəipənə kon amə' uya ui'tupitə'pə miri awonsi'ki
 ui'tu i'se to' esi'pə na'ne' yau,
 miripan kon uya unku'pənə ene'pə 40 kaisa ri
 wəipiya yau.
 10 Miri pe iyese pi', miri a'taino kon pi' usakorota'pə,
 miri awonsi'ki, 'Təutano'masen ni to' ewan,
 uyeseru i'tusa' to' uya pəra ri iyese,' ta'pə uya.
 11 Miri si, usakorotasa' yau usaurokə'pə kuru ri,
 'To' ewonto' oton pen ni umoronka'to' ya', ta'pə
 uya," †
 tawon.

12 Ti'tui' e'ti', utonpa ton, iri pe inə' ri kəse'nin,
 apurinin pe pəra itewan tera'tisen pe Papa
 təkuko'mansen piyapai. 13 E'tane wəi kaisa ri itonpa kon
 ipori'mati', "Seri pe," tato' esi koro'tau, makoi uya
 enku'tin nito' uya asa'mantanə'kon namai'. 14 Kərai
 pokon pe enan nisa' seri uta'sin nisa' merunti pe
 wəipiya uyenu kon yau iye'sa' rə'pə pə'kə pona. 15 Seri
 pe kuru ta nesiine' kasa:

"Seri pe imaimu eta auya'nokon pe iyese yau,
 iyewan kon kə'sa'mantanə'təu
 iiwano' kon pe e'pai iwesi'pə kon a'taino kasa," ††
 tawon.

16 Inə' yan uya eta'pə miri awonsi'ki tiwano' kon pe
 e'pai to' ena'pə? Kamoro pen pe' Mosi' nari'san Isi'
 apai? 17 Miri awonsi'ki inə' yan pi' isakorota'pə 40 kaisa
 ri wəipiya? Kamoro pen pe' imakoitasa' kon rimono'
 tau, itekepu pe ita'po'sa' kon? 18 Miri awonsi'ki inə' yan
 pi' Papa uya usaurokə'pə to' ewonto' oton pen pi' təu-
 moronka'to' kon ya' ta? Kamoro pen pe' imaimu
 awiron kon nə'san pen? 19 Miri si ene'nokon to'
 ewomə pokon pəra iyese'pə, apəne pəra to' uya apuri
 pəra iyese pi'.

Sapa' Pi' Papa Munki Amə' Umononka'to'

4 Miri pe iyese pi', moro ri mari isauro'sa' ipi' umor-
 onka'nito' esi pi', ti'tuse e'nipai'nokon eporo po-
 ken pəra auta'mo'kasa' kon esi namai'. 2 Uri'nokon ni
 niri pi' itekare usekamasa' miri, to' esi'pə na'ne' kasa;
 e'tane itekare to' neta'pə esi'pə i'ri pe pəra ri to' pona,
 apəne pəra kamoro etanin nə'san uya a'si'sa' pəra iye-
 si'pə apurito' təuya'nokon pokon pe. 3 Seri pe nin si
 uri'nokon apurinin nə'san ewomə miri umoronka'nito'
 ya', Papa uya tasa' na'ne' kasa,
 "Miri si ekama'pə uya usakorota pe usaurokə yau,
 'To' ewonto' oton pen ni umoronka'to' ya'," ††
 tawon. Miri awonsi'ki itərawasooi ri u'ma'sa' e'tane
 non e'kaa'pə si'kiri. 4 Apəne pəra isauro'sa' mi airi ri 7
 pe iku'nin wəi pi' se ton main yau: "7 pe iku'nin wəi yau
 Papa ereuta'pə tanporo tətərawasooi ton apai," ††
 tukai'. 5 Miri awonsi'ki seri na'ne' epoi te'sen yau ta iya,
 "To' ewonto' oton pari pen ni umoronka'to' ya'," ta.

† Eren 95:7-11 (LXX) †† Eren 95:7-8 (LXX) ‡ 3:18 Nonpa
 14:1-35 †† Eren 95:11; apəne, v. 5 niri enka'ki. †† Iseneses 2:2
 apəne, v. 10 niri enka'ki.

6 Moro ri iyese təron kon ni ewonto' oton miri umor-
 onka'nito' ya', kamoro ipana ya' itekare usekamasa'
 kon nə'san ewonsa' pəra iyese, apəne pəra main awiri
 pəra to' esa' pi'. 7 Miri pe iyese pi', Papa uya kanan
 təron ni wəi təkə'sa', "Seri pe," tato', emennə'pə kuru
 ri isaurokə'pə Tepi' poro, wəipiya ri ta nesiine':

"Seri pe, imaimu eta auya'nokon pe iyese yau,
 iyewan kon kə'sa'mantanə'təu," †††
 tukai'. 8 Apəne pəra Isa'suwa uya to' umoronka'to' pe
 to' ku'sa' yau, Papa nəsauro'kapəi'no pen kanan təron
 ni wəi pi'. †††† Moro ri iyese Sapa' pi' umoronka'nito' Pa-
 pa munki amə' iwano'; 10 apəne pəra inə' ri tewonsen
 Papa umoronka'to' ya' ri kanan umoronkapə miri ti-
 wano' tətərawasooi apai, tətərawasooi apai Papa
 esi'pə kasa. ††††† Miri pe iyese pi', ewon nito' kon pe
 usi'tunpai'nokon kuru ri miri umoronka'nito' ya', inə' ri
 uta'mo'ka' pe iyese namai' Esuwerə amə' nəkuu'pə
 main awiri pəra te'se rimono' tau pikiri te'se.

12 Apəne pəra Papa maimu esi nurinin miri awonsi'ki
 iku'nin. Iyike' isi'rato'i pokon iyē supara entaino, ewan
 miri awonsi'ki a'kwə'ri ri i'monin, i'pə miri awonsi'ki
 ku'naai ri; ewan eseru miri awonsi'ki usenuminkan ni-
 to' aimenkanin ni. 13 I'ri ri tanporo iye'ka'sa' yau na'ne'
 e'so'namə pəra ri iyese Papa enu apai. Tanporon ni
 e'niponkasa' miripan esi kipo'po ri kəri usekaman nito'
 kuru ri ipi' enu yau.

Sises, Eke Kuru Use'man Nito' Tərawasomanin Epuru

14 Miri pe iyese pi', eke kuru si use'man nito' tərawa-
 somanin epuru esa' pe e'ni pi', itisa' na'ne' Epən pona,
 †† Sises, Papa Mumu, uta'sinpai'nokon merunti pe eka-
 ma na'ne' apurito' pi'. 15 Apəne pəra use'man nito'
 tərawasomanin nan epuru upi'nokon i'si'məra e'ni pi'
 təusentu'masen pen pe pəra te'sen esa' pe e'ni pi',
 e'tane uri'nokon kasa ri mari tanporon yau ri i'tupi'ni-
 to' yau iye'sa' rə'pə—e'tane ri imakoitasa' rə'pə pen.
 16 Wakə nonkasa' na'ne' apon pona riken utin-
 pai'nokon uyenu kon yau te'se, isentu'mato' miri
 awonsi'ki wakə nonkasa' iya epoto' pe upika'tinin kon
 pe upika'tinin kon i'se kuru e'ni a'tai.

5 Tanporon kon ni Papa ena' use'man nito' tərawa-
 somanin nan epuru ton esi anənsa' kon pe ka'pon
 amə' koro'tapai, miripan esi anənsa' pe to' iwano' pe
 iku'nin pe Papa winikəi' te'sen, to' nətə'pənə miri
 awonsi'ki to' use'mato' ike makoi esi pi'. 2 I'si'mən yai
 esii'ma kamoro i'tu iya pəra na'ne' nan koneka iya miri
 awonsi'ki nətano'mayai'ne' nan, apəne pəra təmiri esi
 pi' i'si'məra e'nito' yau. 3 Seri wenai təmako'i iwano'
 pe təuse'mato' tərū iya, ka'pon amə' makooi iwano' pe
 ri niri itərū iya. †††

4 Inə' uya ri seri itepuru pe e'ni namato' anəmə pəra
 iyese tiwano' pe; Papa uya riken iki'ma, Eran esi'pə
 kasa. †††† Miri kasa ri mari, Kərai, tiwano' pe eke pe
 təkū'to' ipi', Papa ena' use'man nito' tərawasomanin
 nan epuru pe iyena'pə pen. E'tane Papa uya,

††† Eren 95:7-8 (LXX) †††† 4:8 Isu'taronomi 31:7; Isa'suwa 22:4
 § 4:10 Iseneses 2:2 †† Epən pona; miri pe pəra, Epən awiri
 ††† 5:3 Ripaiti'kas 9:7 †† 5:4 Esotas 28:1

“Umu imiri tikin nan kuru ri;
seri pe ikupun pe enasa' seri,” †
ta'pæ. 6 Tæron ni airi,
“Imiri esi Papa ena' use'man nito' tærawasomanin pe
inkero' pe ri,
Meru'kisite' kasa kuru ri,” ††
tasa' iya.

7 Sises uko'mamæ a'tai non po, iyipæremapitæ'pæ,
isennapitæ'pæ eke pe tæuki'pi'nænpi'se, tenuku'mi teno'se kæri, tæpika'tinin pi' uma'tan nito' apai, miripan
maimu useta'pæ apæne pæra iye'tæsa' pi' Papa ena'.
8 Imu pe ri iye'tane, main awiron pe te'sen pe isenu-
pa'pæ tekota'mato' wini, 9 wakæ pe nin si tekonekasa'
ya', iyena'pæ nin si inkero' pe ri epika'tin nito' pæra kon
pe tanporo tæmaimu awiron kon iwano' pe, 10 miripan
nin si ese'ti'pæ Papa uya miri, use'man nito' tærawaso-
manin nan epuru tukai', Meru'kisite' kasa kuru ri.

Panaman Uta'mo'kan Namai'

11 Eke pe kuru ina usauro'to' man seri pi', e'tane eka-
ma poken pæra ri sa'man pe ri iyese, apæne pæra tinin
pi' ri tæusenupasan pe iwesi kon. 12 Seri a'tai ri, ti'sa pe
iyenasa' kon nesii'no, e'tane iyenupanin kon ni i'se iwe-
si kon iye'sara'ti si'kiri ri kanan Papa Maimu i'nairon pi'.
Mana' ri mari i'se iwesi kon, sa'man kiyari pen! 13 Inu' ri
mana' pi' nuko'manyai'ne', mære pe ri mari na'ne' esi
miri ipoken e'nito' pi' usenupan nito' to'ka'næ'sa' iya
pæra ri mari. 14 E'tane sa'man kiyari esi miri
iyakæ'pæsa' kon iwano' pe, inke apuri tæuya'nokon ke
isenupasa' kon, wakæ miri awonsi'ki iri ka' se wa tawon
nan pe.

6 Miri pe iyese pi', e'sara'tin pe Kærai pi' usenupan
næ'pæ tæninse, iyakæ'pæsa' pe e'nito' ya' utin-
pai'nokon, iyapon pe kanan era'tin nito' uma'tan nito'
ya' anin nækupæ'pæ tæka'pai'nokon pæra, †† miri awon-
si'ki Papa apurito', 2 epa'taisiman nito' pi' usenupan ni-
to', ††† miya' tæto' pi', iyeri'sa' e'mæ'sa'kato' pi', miri
awonsi'ki siyaro' eseru aimenkato' nonkapai'nokon.
3 Iku'pai'nokon, Papa uya ta pe iyese yau.

4 Iye'kupæ poken pæra iyese kamoro a'kwa yau iye'sa'
ræ'san, Epænon pon repan nito' onpanin næ'san, Wakæ
A'kwaræ epoka'nin næ'san na'po to' uta'mo'kasa' tæpo.
5 Inai ri iyese kamoro wakæ Papa Maimu onpanin
næ'san miri awonsi'ki seri enta' tæuye'ton pana'pano.
6 Miripan kon si uta'mo'kasa' pe iyese yau, i'nai ri iyese
to' na'po pæra iyese, apæne pæra ††† tæma'tanæ'nin kon
pe to' uya kanan Papa Mumu pokapi'kapæ kurusu'
pona, miri awonsi'ki annau to' uya ipiyi'næ'kapæ ri
mari.

7 Non inke ri tæpona tæuta'mo'kasen tuna ensinin
miri awonsi'ki kiyari konekanin kamoro iyemaina'tisa'
kon iwano' pe, uya Papa uya tæpæremato' eporo.
8 E'tane non, imi'ni'ta miri awonsi'ki a'sini'ta a'tanæ'nin

† Eren 2:7 †† Eren 110:4 † 5:7 Ma'siu 26:36-46; Ma'
14:32-42; Uru' 22:39-46 †† 5:13 1 Koren 3:2 †† Uma'tan nito' ya'
anin nækupæ'pæ tæka'pai'nokon pæra; miri pe pæra, tæwotori'pi kenan
pen ni eseru apai ††† epa'taisiman nito'; miri pe pæra, ekorækan
nækupæ'pæ. ††† apæne pæra; miri pe pæra, koro'tau.

esi miri iri pe, isi tæpa'næ'se' yau. Iu'matæ yau tepo'ti
ton pe. §

9 Seri kasa ri ina usauro'tane, utonpa ton amæ'
ræ'kwi, ina enu yau ri wakæ iwa ton esi imiri'nokon
pi'—wakæ ton epika'tin nito' pikiri næye'ai'ne'. 10 Papa
kæri ri ipoken pæra iyese ta pokena' pen ni ipi'; itærawa-
sooi kon næ'pæ miri awonsi'ki i'nænkatæ' auya'nokon
inenpoika'pæ kon imunki amæ' pika'ti'pæ auya'nokon,
miri awonsi'ki ikupæ pi' ri me'atæi'ne' pu'tika'næ'kæ iya
pen ni. 11 Ina man akaisari'nokon seri kuru kupæ
auya'nokon i'se ari'kena' pe iu'matæ pona ri, iye'ku'to'
kon konekanin pe i'nai ri. 12 Emiya'ne' pe iyena kon i'se
pæra ina man, e'tane kamoro apurito' miri awonsi'ki
tæuseta'kai' pæra ipi' usauro'nisa' ræ'pæ eponin næ'san
kasa e'ti'.

I'nairon Papa Usauro'sa' Ræ'pæ Iku'to' Pe Tæuya

13 Papa uya Epæra'an auro'ka a'tai tænkuton pi', tæne-
sa'ton eke tentaino pæra iyese pi', tæmiri pe ri
iye'sesakæ'pæ, 14 “Uri pe kuru ri ipærema uya miri awon-
si'ki tu'ke ri apayanæ'ti uya,” †† tukai'. 15 Miri pi' si tæuse-
ta'kai' pæra tenurikæ tæpo, Epæra'an uya si iye'kupæ
tukai' tauro'kasa' ræ'pæ eporo'pæ.

16 Ka'pon amæ' uya tænkupæ'pæ kon ekama eke pe
tentai'nokon te'san ese' yau, miripan uya nin si
isauro'sa' ræ'pæ meruntitanæ'kæ miri, miripan uya tan-
poron ni e'sei'pi'nito' ereutanæ'kæ. 17 Apæne pæra
tænekama'pæ usensima pæra iyese tukai' epoton kon
uya i'tu i'se tesi wenai, tæusaurokæ'pæ akonoma'pæ iya
ikupæ uya kuru tukai'. 18 Papa uya seri kupæ uya tasa',
miripan e'kupæ kuru ri tasa' iya. Seri asa'ron usensima
pæra iyese, apæne pæra kasi pe Papa esi poken pæra
iyese. Miri pe iyese pi', uri'nokon yainænsa' kon inota'
e'se'na uya emenna' pe merunti pe e'nito' anæmæ,
apæne pæra uta'sin ke isauro'sa' pi' miri itenu yau
esii'ma. 19 Seri si e'ku'nito' esi uya'kwaræ kon a'sinin pe,
pana' pe, aka'ne' pe pen. Tewonsen siya ri iwapu enta',
†††20 Sises, ewomæ'pæ urawiri'nokon, uiwano' kon pe
na'ne' ya'. Iyenasa' si Papa ena' use'man nito' tærawa-
somanin nan epuru inkero' pe, Meru'kisite' kasa kuru
ri. ††

Meru'kisite', Papa Ena' Use'man Nito' Tærawasomanin

7 Pæse ri Meru'kisite' esi'pæ Seren po kin pe miri
awonsi'ki use'man nito' tærawasomanin pe, Eke
Kuru Papa iwano' pe. Epæra'an eporo'pæ iya kin amæ'
ewa'noma tæpo to' enu entai tenai' iyenna'po koro'tau,
miripan pærema'pæ iya, 2 miripan repa'pæ Epæra'an uya
1/10 kaisa ri tanporon apai. Itese' wapiya na'ne' esi
miri, “Ipoken te'sen kin,” ta e'kwa pe; “Seren pon kin,”
ta esi kanan, “kin, tæusewankamai' pæra e'ni esa’,” ta
e'kwa pe. †††3 Kæri ri mu ræ'pæ miri pe pæra kamoro
imunki ræ'san ta poken pæra ri iyese Meru'kisite' pi',
iweyu epiya'ti'pæ pæra ri miri pe pæra iko'manto'
u'ma'sa' tato' pæra ri iyese, Papa Mumu kasa ri,

§ 6:8 Iseneses 3:17-18 †† Iseneses 22:16-17 ††† 6:19 Ri-
paiti'kas 16:2 †† 6:20 Eren 110:4 ††† 7:2 Iseneses 14:17-20

use'man nito' tɔrawasomanin pe moro ri iyese inkero' pe ri.

⁴ Eke pe kuru ri iyeseipɔ, tapai: Epɔra'an, utamokori kon uya irepa'pɔ 1/10 kaisa ri teyatɔn non enapai tɔnmo'ka'pɔ ke! ⁵ Main, Mosi' winon nin si esi Ripai payan use'man nito' tɔrawasomanin nan pe iyenasa' kon uya 1/10 kaisa ri to' uya amɔranɔ'to' pe ka'pon amɔ' piyapai—tɔtonpa kon amɔ' ri—Epɔra'an si'kiri ri to' u'tisa' e'tane. ⁶ Pɔse ri ka'pon uya Ripai pa pe te'to' e'ma'pɔkasa' pɔra ri iye'tane, miri ri e'tane 1/10 kaisa ri Epɔra'an wini amɔranɔkɔ'pɔ iya miri awonsi'ki ipɔrema'pɔ iya, Papa uya tauro'kapi'sa' ton nɔ'pɔ esa' pe te'sen. ⁷ Ikasima pɔra, aiko pɔrema'pɔ eke pe te'sen uya. ⁸ Tikin nan esi 1/10 amɔranɔkɔ' teri'san kon ni ka'pon amɔ' uya; e'tane tɔron ni pe kɔri, nurine iyese tato' uya amɔranɔkɔ'. ⁹ Ka'pon uya ri ta poken iyese, Ripai kɔri ri 1/10 amɔranɔkɔ' pi' na'ne' uya 1/10 e'ma'pɔ Epɔra'an poro, ¹⁰ apɔne pɔra Merɔ'kisite' uya Epɔra'an eposa' a'tai, Ripai esi'pɔ tɔtamokori pun yau ri mari.

Sises, Merɔ'kisite' Waraino

¹¹ Wakɔ pe ekonekan nito' e'seporo pe iyese yau Ripai payan esi use'man nito' tɔrawasomanin nan pe koro'tau (miri poro main e'tɔrɔ'pɔ ka'pon amɔ' ena'), i'ri-to' pe ken si tɔron ni kanan use'man nito' tɔrawasomanin uyepɔ i'se e'ni'pɔ—Merɔ'kisite' waraino kuru, Eran waraino pen? ¹² Apɔne pɔra si Eran poro use'man nito' tɔrawasomanin ye' pe te'sen usensimasa' a'tai, main ni niri usensimato' pe iyese. ¹³ Sises si, seri ton usauro'sa' na'ne' ipi' esi tɔponaron ni tɔron ni ko' ri, miri awonsi'ki miri ko' awon ni e'tɔrawasomasa' pɔra iyese use'man nito' apon po. ¹⁴ Apɔne pɔra i'tu ri uyepuru kon u'tisa' Isuta ko' wini, miri ko' amɔ' pi' Mosi' usauro'sa' pɔra ri iyese use'man nito' tɔrawasomanin nan pe. ¹⁵ Miri awonsi'ki ina uya tasa' na'ne' esi wakɔ pe tenka'sen pe ri, tɔron ni use'man nito' tɔrawasomanin Merɔ'kisite' waraino usenpoikasa' pe iyese yau, ¹⁶ kɔri use'man nito' tɔrawasomanin pe iyenasa' main wini itamokori ton e'sa' wenai pen, e'tane tu'ma'sen pen uko'man nito' meruntirɔ wini. ¹⁷ Apɔne pɔra isekamasa':

“Imiri esi use'man nito' tɔrawasomanin pe inke ri, Merɔ'kisite' kasa kuru ri,” ††
tukai'.

¹⁸ Wapiyaro' main, Mosi' winon utamasa' apɔne pɔra i'si'mɔra miri awonsi'ki pika'tinin pe pɔra iyese pi'

¹⁹ (apɔne pɔra main uya i'ri konekasa' pɔra iyese wakɔ pe), miripan wakɔ pari nin si e'ku'nito' ekamasa', a'ko pe nin si Papa piya' une'nin kon.

²⁰ Iye'ku'to' pe ikupɔ uya ta Papa uya a'kiri iyekonekasa'! Tɔron kon use'man nito' tɔrawasomanin nan ekonepitɔ'pɔ iye'ku'to' pe ikupɔ uya ta Papa uya a'kiri pɔra. ²¹ E'tane Sises ekoneka'pɔ use'man nito' tɔrawasomanin pe iye'ku'to' pe ikupɔ uya ta Papa uya a'kiri, ta'pɔ iya ipi' a'tai:

“Itepuru uya iye'ku'to' pe ikupɔ uya tasa', miripan uya teseru ensima pen:

† 7:5 Nonpa 18:21 †† Eren 110:4

“Imiri esi use'man nito' tɔrawasomanin pe inke ri.” † † tasa' iya. ²² Apɔne pɔra seri tasa' pi', Sises ekonekasa' wakɔ kuru nin ekonekan nisa' wapiyaro' entaino ekamanin pe.

²³ Miri si, tu'ke ri kamoro use'man nito' tɔrawasomanin nan esi'pɔ, apɔne pɔra uma'tan nito' uya to' uko'mamɔ tɔtɔrawasooi kon kupɔ pi' poken pɔra ikupɔ wenai; ²⁴ e'tane si, Sises uko'mamɔ pi' inke ri, aka'nero' pe pɔra nin si use'man nito' tɔrawasomanin ye' pe iyese. ²⁵ Miri pe nin si iyese pi', kamoro Papa piya' tɔuye'san tɔporo pika'ti iya miri tenuka'nɔ'se kuru, †† apɔne pɔra tiwiri ri tɔuko'mamɔ pi' to' pona usennan pi'.

²⁶ Pɔse ri warai nin si use'man nito' tɔrawasomanin nan epuru uya i'se e'nito' eporo miri—kɔri wakɔ pe na'ne', i'ri iri pɔn ni, esukenan ni, tɔmakooikena' nan piyapai iyemo'kasa', ka' enta' ri iyenu'sa'. ²⁷ Tɔron kon use'man nito' tɔrawasomanin nan epuru ton kasa pɔra iyese, wɔi kaisari ri use'man nito' ton tɔrawasomato' iya pɔra iyese, wapiya tɔmakooi iwano' pe miri awonsi'ki ka'pon amɔ' makooi iwano' pe. To' makooi iwano' pe iye'tɔrɔ'pɔ tikin ite'kwa tɔnakonomaton pe pɔra ri tɔmiri pe use'man nito' ike pe. ††²⁸ Main uya i'si'mɔnon ka'pon amɔ' anɔmɔ use'man nito' tɔrawasomanin nan epuru ton pe; e'tane iye'to' pe tawon, iye'sa' na'ne' main ekoneka'pɔ tɔpo, uya Imu anɔmɔ'pɔ, iyekonekasa' wakɔ pe inkero' pe.

Sises, Emenna' Ekonekan Nito' Epuru

8 Se kuru sa'ne ta ina uya: Pɔse ri warai use'man nito' tɔrawasomanin nan epuru esa' pe e'ni, iyereutasa' rɔ'pɔ enwo'ne' miya' wini eke pe kuru te'sen ye' apon po Epɔn po, ††¹² te'tɔrawasomasen ipɔreman nito' iwɔ' tau, i'nairon kuru ta'porin, Itepuru ri ni'mɔ'sa'ka'pɔ, ka'pon ni'mɔ'sa'ka'pɔ pen.

³ Tanporon kon use'man nito' tɔrawasomanin nan epuru pe anɔnsa' uya asa'ri ri tɔtɔsen miri awonsi'ki use'man nito' ike tɔrɔ, miri kasa ri si pɔse ri nɔtɔton ni mari esi'pɔ. ⁴ Non po iyese yau, use'man nito' tɔrawasomanin pe pɔra ri iyese miri, apɔne pɔra moro ka'pon amɔ' esi pi' tɔtɔsen tɔnin nan pe main uya ekamasa' awiri. ⁵ To' e'tɔrawasoma Epɔn pon ipɔreman nito' iwɔ' a'kwarɔ'pɔ tau ri, ikasa ipatakasa' pe te'sen. Miri pe iyese pi', Mosi' panama'pɔ miri ipɔreman nito' iwɔ' ami pi' iyekoneka koro'tau: “Menei', tanporon ni koneka auya, iyena' wɔ' po enpoika'pɔ na'ne' kasa ento' auya ipi' pe,” ††† tukai'. ⁶ E'tane Sises tɔrawasooi ineporo'pɔ esi eke pe Mosi' tɔrawasooi entai, wakɔ kuru ekonekan nisa' Papa winon eposa' iya tɔntɔton eke pe penaro' entai, miripan e'tɔsa' wakɔ ton kuru nin e'ku'to' pi' isauro'sa' po.

⁷ Apɔne pɔra wapiyaro' ekonekan nito' esi yau wakɔ pe, tɔron ni ne'warinpai'no pen ni. ⁸ E'tane Papa uya iri eporo'pɔ tɔmunki amɔ' pi', miripan uya ta'pɔ, “Iweyu uye'ni pi' man, ta pi' Itepuru man, emenna' ekonekan nito' konekato' uya weyu

† Eren 110:4 †† tenuka'nɔ'se kuru; miri pe pɔra, tiwiro' pe †† 7:27 Ripaiti'kas 9:7 ††† 8:1 Eren 110:1 ††† E'sotas 25:40

Esuweru amu' pokon pe,
 miri awonsi'ki Isuta amu' pokon pe.
 9 To' tamokori ton pokon pe unkoneka'pu
 ekonekan nito' waraino pen,
 to' emiya pi' to' a'si'pu uya a'taino
 to' ato' pe uya Isi' apai,
 apune pua tumiri'nokon pokon pe ekoneka a'tai
 tusaurok'pu kon awiri pua to' esi'pu,
 miripan kon piyapai era'ti'pu,
ta Itepuru uya.

10 Se si seri ekonekan nito' konekato' uya Esuweru
 amu' pokon pe,
 miri pata'pu pe, ta Itepuru uya,
 Umaimu nonka uya miri to' usenuminkato' ya'
 miri awonsi'ki imenuka uya to' ewan pi'.
 To' e'to' itese' pi' pe e'to' oton,
 miri awonsi'ki umunki amu' pe to' e'to' oton.
 11 Seri enta' ka'pon uya tatonpa enupato' oton pen,
 miri pe pua ka'pon uya takon enupato' oton pen,
 Itepuru i'tuki,' tukai',
 apune pua tanporo to' uya ui'tuto' oton
 sepan kon apai eke ton pe kuru te'san pona ri.
 12 Iri to' eseru pi' usentu'mato' oton,
 miri awonsi'ki uyenu yau to' makooi ku'to' uya oton
 pen ni miri enta',[†]
 tasa'.

13 Seri si ekonekan nito' esaku iya wini "emenna',"
 tukai', wapiyaro' ku'sa' iya tapurisen pe pua; miripan
 si tapurisen pe pua te'sen miri awonsi'ki ipooi'pi pe
 te'sen pua iyena seri pe ri.

Apuripitu, Non Pon Ta'porin Tau

9 Seri si wapiyaro' ekonekan nito' esi'pu, teseru ke
 Papa apuripi'to' esi'pu miri awonsi'ki ipureman ni-
 to' iwu' seri non pon kanan. 2 Ta'porin i'mu'sa'ka'pu.
 Wapiyaro' iwa'ku'sa' tau raan'pu apon esi'pu, miri
 awonsi'ki tepuru miri awonsi'ki ipuremasa' puresi; seri
 esaku miri Waku Pata, tukai'. 13 Isakon pe te'sen iwapu
 entau iwa'ku'sa' kanan esaku esi'pu Ipan Waku Kuru
 Pata, tukai', 14 miri yau koru pun konekasa' use'man ni-
 to' apon apo'nan kirii'nunpato' ipo, miri awonsi'ki koru
 ke ipi'pitisa' ekonekan nisa' en. Seri yau kanan koru
 pun konekasa' samaku pe yau "mana" tato' to' yu pe
 iye'sa' ru'pu esi'pu, Eran yuu iyenpuru'katasu' ru'pu,
 miri awonsi'ki ti' amu' ekonekan nito' apon ton. 15 Miri
 iten puro'po ika'sa' ton inseru amu' A'kwa iwano' ton
 esi'pu, iri pe e'ni'pu apai ekonekan pata'se' epoino. 16
 E'tane seri ton ekama poken pua man tanporo seri
 pe. 17

6 Seri kasa si ikonekasa' ya', use'man nito' tarawasomanin
 nan ewomu isipakiri ri kipo'pon iwa iwa'ku'sa'
 ta' tutarawasooi kon ku'se'na. 18 E'tane use'man nito'
 tarawasomanin nan epuru riken ewomu inawon

† Iseremaya 31:31-34 (LXX) †† 9:2 E'sotas 26:1-30; 25:31-40,
 23-30 † 9:3 E'sotas 26:31-33 †† 9:4 E'sotas 30:1-6; 25:10-16;
 16:33; Nonpa 17:8-10; E'sotas 25:16; Isu'taronomi 10:3-5 ††
 ekonekan pata'se' epoino; miri pe pua, pi' wanni usentu'man apon.
 ††† 9:5 E'sotas 25:18-22 ††† 9:6 Nonpa 18:2-6

iwa'ku'sa' ta' tiki ite'kwa riken wapiya yau, man esa'
 pe kuru itito' pe iyesi tantaton pe tamakooi epe'pu pe
 miri awonsi'ki ka'pon amu' makooi epe'pu pe to'
 nukupu'pu i'tui'ma pua ri. 88 Waku A'kwaru uya enpoi-
 ka'pu seri wini Ipan Waku Kuru Pata e'ma uta'kokasa'
 pua iyesi moro ri mari wapiyaro' taponaron iponaro'
 ta'porin esi pi'. 9 Seri seri, seri a'taino ekamanin,
 tatusen, use'man nito' ike itusa' ru'pu uya apuripi'nin
 nan ewan konekasa' pua iyesi. 10 Kiyari pe ri nin miri
 awonsi'ki tensisen pe ri nin iyesi'pu, ekorukan pe
 ri—kipo'pon eseru pe ri nin emenna' eseru weyu e'se-
 poro pona ri.

Kurai Menu

11 Kurai uye'sa' a'tai use'man nito' tarawasomanin
 nan epuru pe waku ton seri yau iyenaka'sa' na'ne' ton
 12 iwano' pe, iti'pu eke kuru ipan pe waku pe te'sen
 ta'porin ka'pon nukoneka'pu pen awiri, seri ri ika'sa'
 pu'ku ta pen sa'ne. 12 Kapirita menu miri awonsi'ki pa-
 ka mre menu wini iyewomu'pu pen; e'tane iye-
 womu'pu Ipan Waku Kuru Pata ya' tiki ite'kwa ta-
 nakonomaton pe pua ri tumenu wini ri, tiwiro' pe ri
 uye'mato' kon tepose. 13 Kapirita amu' menu miri
 awonsi'ki warawo' pe te'sen paka amu' menu miri
 awonsi'ki paka mre po'tisa' urumiru'puu turu'pi'sa'
 kamoro iri pe te'san 14 korukanin pe iri apai to' e'to' pe
 waku pe kipo'po. 15 Miri entai kuru ri nin si Kurai
 menu, aka'nero' pen Iya'kwaru awiri iye'tusa' ru'pu ti-
 wano' pe tumaku'pi ke pua Papa ena', uya uyewan
 kon koruka, unku'pu kon uyanin kon uma'tan nito'
 ya' apai, 16 Papa nurinan apiyo' pe e'nito' pe!

15 Seri wenai Kurai esi emenna' ekonekan nito' yau
 iporo e'nito' pe, kamoro si iki'masa' kon uya iye'kupu'
 tukai' auro'kasa' kon uya tatusen epoto' pe siyaro'
 ri—seri si tumata'sa' pi' to' epe' pe to' mo'kanin pe
 makoi, to' nukupu'pu apai wapiyaro' ekonekan nito'
 o'noro esii'ma.

16 Eri'nisa' a'tai te'nonkasen imamin nu'pu wanni
 karetaai esi a'tai, i'nai ri pe' inonka tawon nu'pu
 eri'kaa'pu tukai' titusen pe iyesi, 17 apune pua in-
 onkasa' anunto' pe iyesi, tawon nu'pu eriku'pu a'tai
 riken; nurine tawon nu'pu e'tane pua. 18 Miri wenai
 wapiyaro' ekonekan nito' e'kupu' pua iye'pitu'pu miri
 man e'kwansa' pua iye'tane. 19 Mosi' uya tanporon ni
 apiyontin nito' main yau na'ne' ekama a'tai tanporon
 kon ka'pon amu' pana ya', paka munki menu
 anumu'pu iya tuna amutu' pe, tutariren karimeru i'po'
 konekasa' miri awonsi'ki i'so'pu ye' tato' panta, miripan
 uya kareta amon miri awonsi'ki tanporon kon ka'pon
 amu' pai'pai'ma'pu ike. 20 "Seri seri ekonekan nito'
 menu, Papa uya ayapiyontisa' kon na'ne' iyawiri iwesi
 kon pa," 21 ta'pu iya. 21 Miri kasa ri mari, ta'porin miri
 awonsi'ki itau tapurisen iri e'kupu' yau pai'pai'ma'pu

§ 9:7 Ripaiti'kas 16:2-34 †† iyenaka'sa' na'ne' ton; miri pe
 pua, seri ya' tu'ye' ton. ††† iri pe te'san; ike'ike pe te'san kasa
 te'san †† 9:13 Ripaiti'kas 16:15-16; Nonpa 19:9, 17-19 †††
 Uma'tan nito' ya' apai; miri pe pua, iri ku'nin pen ni iku'to' pe iku'sa'
 apai. †† E'sotas 24:8

iya mən ke. ¹²² I'nai ri sa'ne main esi tanporon iwa ri ekoruka i'se mən ke, apəne pəra mən utisa' pəra iye'tane makoi pi' usentu'man pəra ri iyesi. ¹¹
²³ Iye'ku'to' pe kuru iyesi'pə Epən pon patakanin eko-rəkato' pe iyesi'pə seri ton use'man nito' ton ike mənə ke, e'tane si Epən po'nan kuru nin si ekorəkato' pe iye-si seri entaino use'man nito' ton ike ke. ²⁴ Apəne pəra Kərai ewonsa' pəra iyesi Epən pon patakanin ka'pon nəkoneka'pə ipəreman pata'se' ya' i'nairon patakanin ya'; Epən pona kuru ri nin iyepa'ka'pə, seri pe si təusenpoika ton pe uri'nokon iwano' pe Papa piya'. ²⁵ Miri pe pəra Epən pona iyepa'ka'pə e'təpi'se'na kanan pen, use'man nito' tərawasomanin nan epuru kasa Ipan Wakə Kuru Pata ya' wəpiya kaisa ri təmənə pen ni esa' pe. ²⁶ Kərai ri nin uya e'ne' moronka nesii'no inke ri, non e'kaa'pə si'kiri ri. E'tane si isen-poikasa' tikin ite'kwa tənakonomaton pe pəra ri nin, pata weyu u'matə a'tai makoi eno'ma pe təmiri ke təuse'ma ke. ²⁷ Ka'pon erikə tikin ite'kwa na'ne' kasa, miri təpo eseru aimenkato' epton pe, ²⁸ miri kasa si Kərai e'təpə'pə tikin ite'kwa tu'kan kon ka'pon amə' makooi mo'kanin pe; miripan usenpoikato' oton iyakon ite'kwa pe, makoi tərawasomase'na pen, e'tane epika'tin nito' ne'se'na kamoro tenupikiri te'san iwano' pe. [‡]

Kərai E'təpə'pə Use'man Nito' Ike Pe Tikin Ite'kwa Ri

10 Main, Mosi' winon esi wakə ton təuye'sen a'kwarə'pə pe ri—təuye'ton kapisin pe iyesi. Miri pe iyesi pi', kamoro a'ko pe Papa apuripi'se təuye'san koneka iya pəra iyesi wakə pe, miri ri use'man nito' ike utakonomapi'tane wəpiya kaisari ri. ² To' konekanin pe iyesi yau, use'man nito' ike ereuta'pə nesii'no. Papa apuripi'nin nan ekoruka'pə nesii'no tikin nan pari ri, tə-makooi ke to' nəsi'tui'no pen ni. ³ E'tane nin si miri use'man nito' esi wəpiya kaisa ri makoi pi' emiya'pon-tipi'nin pe, ⁴ apəne pəra paka, warawo' pe te'sen miri awonsi'ki kapirita mənə uya makoi mo'ka pəra ri iyesi ke.

⁵ Miri pe iyesi pi', təuyepə a'tai seri non pona, Kərai uya ta'pə:

“Use'man nito' ike miri awonsi'ki tətəsen i'se pəra iwesi'pə,

e'tane upun inkoneka'pə;

⁶ iyepori'ma pəra iyesi'pə

ipo'ti pe tətəsen pi' miri awonsi'ki makoi ku'sa' epe'pə pe tətəsen pi'.

⁷ Miri a'tai ta'pə uya, 'Moro ri e'ai',

Papa, uye'sa' man i'se iwe'to' ku'se'na—iye'menukasa' na'ne' kasa upi' kareta amon pi',” ^{††}

ta'pə iya. ⁸ Ta'pə iya wapiya, “Use'man nito' ike miri awonsi'ki tətəsen, ipo'ti pe tətəsen miri awonsi'ki makoi ku'sa' epe'pə pe tətəsen i'se pəra iwesi'pə, pori pe pəra iwesi'pə ipi',” ta'pə iya (main uya ri iye'ku'to' pe tasa' e'tane). ⁹ Miri a'tai, “Moro ri e'ai', uye'sa' man

† 9:21 Ripaiti'kas 8:15 †† 9:22 Ripaiti'kas 17:11 ‡ 9:28 Aisaya 53:12 ‡† Eren 40:6-8 (LXX)

i'se iwe'to' ku'se'na,” ta'pə iya. Wapiyaro' use'man nito' wəruka'pə iya ipikiron pata pe. ¹⁰ Miri si i'se iye'to' wini, wakə pe nin si ekonekan nisa'nokon, Sises Kərai pun use'man nito' ike poro tikin nan pari ri.

¹¹ Wəi kaisari ri tanporon kon use'man nito' tərawasomanin nan e'soto'kasa' uya tətərawasooi kon kupə; miri ri mari akonomapitə pi', makoi mo'kanin pen ni.

¹² E'tane nin pəse ri use'man nito' tərawasomanin uya tikin ite'kwa ri use'man nito' makoi iwano' pe tərə'pə siyaro' pe ri, miripan nin si erutasas' Papa emiyatə enwo'netə wini. ¹³ Miri si'kiri, iyenurikə si ti'ta apon pe teyatən non koneka enupikiri, ¹⁴ apəne pəra tikin nan ni use'man nito' ike ke kamoro wakə pe tekonekasan konekasa' iya wakə pe inkeror' pe ri.

¹⁵ Wakə A'kwarə uya ri niri seri ekamasa' upi'nokon. Ta iya wapiya:

¹⁶ “Seri seri to' pokon pe ekonekato' miri təpo, ta Itepuru uya.

Main uiwano' emaika uya to' ewan ya', to' usenuminkato' pi' imenuka uya.” ^{‡‡}

¹⁷ Miripan pirikə iya:

“To' makooi miri awonsi'ki main uya tato' awiri pəra to' nəkupənə

kupə uya pen uyenu yau,” [§]

ta iya. ¹⁸ Seri ton pi' si usentu'man nisa' pi', makoi ku'sa' pi' use'man nito' pəra ri iyesi miri.

A'ko Pe Papa Piya' Uye'nipai'nokon

¹⁹ Miri pe iyesi pi', utonpa ton, ewon ni'nokon Ipan Wakə Kuru Pata ya' tukai' uyenu kon yau e'ni'nokon pi' Sises mənə wini, ²⁰ emenna' miri awonsi'ki nurinan uye'ma kon uta'kokasa' pi' iwapu awiri, ipun ni si,

²¹ eke si use'man nito' tərawasomanin esi pi' Papa iwə' esa' pe, ²² uye'nipai'nokon si a'ko pe Papa piya' wakə pe itewan, apurito' esa' pe uyewan kon yau, iye-pai'pai'masa' ukorəkanin kon pe iri ku'nin nə'pə pe usi'tun nito' apai miri awonsi'ki upun kon iyekorəkasa' pe esukenan tuna ke. ²³ Uta'sinpai'nokon pana' pe e'ku'nito' unekamanə kon pi', apəne pəra isauro'sa' ri esi təusaurokə'pə awiron pe ri. ²⁴ Miri awonsi'ki utonpa kon pi' təusennuminkasen pe e'nipai'nokon to' pori'manin pe təusi'nənkasen pe miri awonsi'ki wakə ku'nin pe to' e'to' pe. ²⁵ Amərap'i'nito' eseru nonkai'pə'pə pəra, tərən kon nənənkayai'ne' kasa, e'tane utonpa kon pori'mapi'pai'nokon—miyari pari apəne pəra Iweyu e'seporo enkapə auya'nokon pi'.

²⁶ Ipi' ri te'ku'se umakoitan pi' uko'man ni yau i'nairon anənkəpə təpo, miri rupi makoi iwano' pe use'man nito' e'ku'sa' pəra iyesi miri, ²⁷ e'tane enari'nən nito' riken eseru aimenkato' e'seporo pi', isi ri apo', Papa eyaton non po'ti ton. ²⁸ Inə' ri Mosi' winon main awiron pen wipitə'pə usentu'man pəra ri ipi', asa'ron kon miri pe pəra osorəwawon kon uya tənene'pə kon iri kupə iya ekamasa' pi'. ²⁹ I'ri kaisa ri

‡‡ 10:11 E'sotas 29:38 ††† 10:12 Eren 110:1 ††† Iseremaya 31:33 § Iseremaya 31:34 §† 10:22 Ripaiti'kas 8:30; Isi'kiyerə 36:25 §†† 10:27 Aisaya 26:11 (LXX) §‡ 10:28 Isu'taronomi 17:6; 19:15

ken si ka'pon kota'mato' pe iyese, Papa Mumu wasa'pi'nin ti'ta ke, sepan pe ri təkonekanin pe te'sen ekonekan nito' mənə ku'nin, miri awonsi'ki wakə nonkasa' Iya'kwarə uya sapemanin nə'pə tukai', mi'tuyatəu? ¹³⁰ I'tu'nokon seri tawon nə'pə, "Uri ri e'manin; uri uya ina'po," ^{††} miri awonsi'ki kanan, "Itepu-ru uya təmunki amə' eseru aimenka." ^{‡‡†} Isi pe ri iyese Papa nurinan ena' uta'mo'kan.

³² İyenu kon yau nesii iweyu anənsa' auya'nokon a'taino rə'pə, merunti pe iye'soto'ka'pə kon eke ri sa'man usi'tun nito' annawiri ri. ³³ Təron ni a'tai annau ri asapemapitə'pə kon miri awonsi'ki isi pe ri iko-ta'ma'pə kon; təron ni a'tai kamoro miri kasa təkusan pokon pe ri iye'soto'pitə'pə kon. ³⁴ Kamoro pariki'si tau te'san pi' iusentu'mapitə'pə kon, iimamin kon ni mo'kasa' e'tane pori' pe ri iwesi'pə kon, apəne pəra i'tu auya'nokon ke wakə pari' miri awonsi'ki inke təkuko'mansen iiwano' kon esi pi'.

³⁵ Miri pi' iyenu kon yau iwe'to' kon kəsəno'matəu; eke pe iyepə'pə kon eporo auya'nokon miri. ³⁶ Sa'man annawiri ri iutito' kon pe iyese te'nonkai' pəra, Papa e'to' i'se ku'sa' auya'nokon a'tai, isaurokə'pə rə'pə iye'ku'to' pe eporo kon pa. ³⁷ Apəne pəra seri pe iwa'ne ri,

"Təuye'sen uye'ni pi' man, emennə'pə iyepə pen.

³⁸ E'tane ipokena' e' pe te'sen uko'mamə miri apurito' wini.

Tesi'pə ya' iyenna'posa' yau, pori' pe ipi' esi pen miri," ^{††}

tasa' iya. ³⁹ E'tane uri'nokon kamoro to' kasa tena'posan pen miri awonsi'ki təuma'tasan pen, e'tane kamoro apurinin nan miri awonsi'ki tepika'tisan iye'ton pe te'san.

Apurito' Iwini

11 Seri si apurito' esi miri i'nai ri iyese tato' e'ku'ni-to' pi' miri awonsi'ki moro kuru iyese tato' entane pəra ri. ² Seri pi' penaro' kon apuripitə'pə miri.

³ Apurito' wini ito'ka'nəkə tanporo non ekoneka'pə Papa maimu ke, tensen pe na'ne' ekoneka'pə tensen pen apai. ^{‡‡4} Apurito' wini Eperə uya wakə təuse'mato' tərə'pə Papa ena' wakə Keen nətərənə entaino. Apurito' wini apuripitə'pə ipokena' e' pe te'sen tukai', Papa usauro'sa' a'tai wakə pe intərənə ton pi'. Miri awonsi'ki apurito' wini isaurokə ri, teri'sa' ri e'tane. ^{‡‡†}

⁵ Apurito' wini İino' enuku'pə seri yau uko'man nito' apai, eri'nito' i'tu təuya namai'; iye'seporo pəra ri iye-si'pə, apəne pəra Papa uya anəmə'pə. Apəne pəra itanəmə rawiri, apuripitə'pə pori' pe Papa ku'nin tukai'. ^{‡‡6} Apurito' pəra iye'tane pori' pe Papa kupə auya pəra iyese, apəne pəra inə' ri ipiya' təuye'sen uya apurito' pe kuru iyese moro iyese tukai', miri awonsi'ki i'nai ri təwarinpanin nan e'ma iya tukai'.

† 10:29 E'sotas 24:8 †† Isu'taronomi 32:35 ‡ Isu'taronomi 32:36; Eren 135:14 ‡‡ Apa'ka' 2:3-4 (LXX) ‡‡ 11:3 Iseneses 1:1; Eren 33:6, 9; Isaan 1:3 ‡‡† 11:4 Iseneses 4:3-10 ‡‡‡ 11:5 Iseneses 5:21-24 (LXX)

⁷ Apurito' wini Nowa esi'pə, təpanama a'tai təusensen pen ni pi', Papa nama təuya pi' a' kaa'pə iya tamətə pokon pe tepika'tito' yau. Iko'manto' wini apurito' yau non pon kon eno'ma'pə iya, e'tane Papa uya tanəmə kuu'pə iya ipokena' pe e'nito' anənnin pe apurito' iya wini. ⁵

⁸ Apurito' wini Epəra'an, tək'i'masa' a'tai tətutito' pe pata təpata'se' pe itəton ya', uya apuri'pə miripan uti'pə, miri ya' uti tukai' i'tui'ma pəra ri. ^{5†9} Apurito' wini təpata oton koneka'pə iya usauro'nisa' rə'pə ipi' nono yau, ka'kəran pe ri innon ni pata yau; ta'porin tau iko'manpitə'pə, Aisi' miri awonsi'ki Seko' pokon ni niri uko'mamə'pə miri kasa, miri ri mari usauro'nisa' rə'pə ipi' eponin nan ipokon pe, ^{5††10} apəne pəra eke pata, tapon kenan, Papa nəkoneka'pə miri awonsi'ki in-amipə enupikiri tesi kon wenai.

¹¹ Apurito' wini Epəra'an, ipan pe kiyi' pe kuru ri iye-nasa' e'tane—miri awonsi'ki Sera ri kanan e'tane umu'tan poken pəra ri—to' ri umu'ta'pə, apəne pəra təusaurokə'pə awiri Papa esi tukai' apuri iya wenai.

¹² Miri kasa si pəse ri tikin nan ni ka'pon apai, iyeri'sa' pe ri te'sen apai ri, tu'ke ri ipayan ton e'seporo'pə miri, itu'kanoro i'tu poken pəra ri, siriki amə' ka' awon kon miri awonsi'ki wi'si' parau e'pi pon kasa ri. ^{5†}

¹³ Tanporo pəsamoro ka'pon amə' uko'mamə ri esi'pə apurito' wini təuma'ta kon a'tai ri. Usauro'nisa' ipi' rə'pə eporo'pə to' uya pen ni; to' uya riken ene'pə innonsi'ki miripan ereutanəkə'pə to' uya. To' uya eka-ma'pə seri non esi təpata kon pe pəra tukai'.

^{5††14} Ka'pon amə' miri tawon nan esi təpata kon kuru enupikiri te'san pe. ¹⁵ Tənniminə kon təpata kon pi' to' usenuminka yau, to' ri enna'po'pə nesii'no. ¹⁶ E'tane ru'ku, wakə kuru pata, Epən pon enupikiri to' esi. Miri pe iyese pi', Papa ipiyitə pen ni, to' e'to' itese' pi' ta a'tai təpi', apəne pəra to' pata konekasa' təuya pi'.

¹⁷ Apurito' wini Epəra'an, Papa uya ti'tupitə a'tai, uya Aisi' tərə'pə təuse'mato' ike pe. Kəri ri si usauro'nisa' rə'pə eponin nə'pə esi'pə tikin nan niken təmu ke use'man pi', ^{5†18} Papa uya ri, "Aisi' wini usauro'nisa' kon ipi' apayan ton uyepə miri," ^{5†} tasa' e'tane. ¹⁹ Epəra'an uya i'tu Papa uya ri Aisi' i'mə'sa'ka ima'tato' apai tukai', Papa uya ri si Aisi' i'mə'sa'ka'pə iyerikə'pə apai kasa ri si.

²⁰ Apurito' wini Aisi' uya Seko' miri awonsi'ki I'sa pərema'pə miri enta' to' uko'manto' pi'. ^{5††}

²¹ Apurito' wini Seko' uya terikə a'tai İsose' munki amə' pərema'pə to' kaisa ri, miripan e'tənkasa' tətəke'semu putu pona uya Papa apuripitə'pə. ^{5††}

²² Apurito' wini İsose', a'ko pe təweyu esi pi', isaurokə'pə Esuwerə amə' utito' pi' Isi' apai miri awonsi'ki təyi'pə rə'pə ato' pe to' uya ta'kiri'nokon to' auro'ka'pə iya. ^{5††}

§ 11:7 Iseneses 6:13-22 §† 11:8 Iseneses 12:1-5 §†† 11:9 Iseneses 35:27 §‡ 11:12 Iseneses 15:5; 22:17; 32:12 §†† 11:13 Iseneses 23:4; 1 Kərono'kurus 29:15; Eren 39:12 §† 11:17 Iseneses 22:1-14 §‡ Iseneses 21:12 §§† 11:20 Iseneses 27:27-29, 39-40 §§‡ 11:21 Iseneses 47:31 (LXX); 48:1-20 §§§ 11:22 Iseneses 50:24-25; E'sotas 13:19

²³ Apurito' wini Mosi' sanon uya onamə'pə osorəwau kapəi iyentu'pə awonsi'ki, apəne pəra wakə pe rə'kwi iyesi ene'pə to' uya, miripan kon esi'pə kin maimu pi' to' enari'nəmə pəra ri. †

²⁴ Apurito' wini Mosi' esi'pə, təusemo'kasa' a'tai, Peero ensi mure ta i'se pəra təpi'. †²⁵ Papa munki amə' pokon pe təkota'mato' pe iye'kuu'pə, makoi eseru yau pori' pe təkoko'mamə namai' aka'ne' pe ri. ²⁶ Kərai pikiri sapeman nito' esi epe'kena' pe Isi' pon mamin entai tukai' i'tu təuya ke, apəne pəra tepe'pə inepopai tesi pi'. ²⁷ Apurito' wini Isi' nimi'pə iya, kin sakorooi pi' te'namai' pəra; sa'man annau ri apəne pəra təusensen pen ensa' təuya pi'. ²⁸ Apurito' wini To' Epoi Itito' pi' enta'nan nito' tipiyarəka'pə iya. Miri a'tai, mən pai'pai'mato' pe mura'ta wakapuri pona to' uya ikuu'pə iya, wapiya iyentusa' ma'tanə'nin uya wapiya iyentusa' Esuwerə amə' mure ma'tanə'ka' namai'. ‡

²⁹ Apurito' wini Esuwerə amə' uya Isuweyu Parau ni'kwiri'nəku'pə a'mun non poro utin kasa ri; miri kupə i'se Isi' pon kon e'tane, to' aputa'pə. ††

³⁰ Apurito' wini Iseri'ko wekupiri uta'mo'ka'pə, 7 kaisa ri wai iwoi Esuwerə amə' utipitə'pə e'sorə'mai'ma təpo. ††

³¹ Apurito' wini Reyapu, pərata pikiri tekumasen, wini pəra iyesi'pə, main awiron kon pen pokon pe, apəne pəra, ama'ai non ense itisa' kon ereutanə'sa' iya pi'. †††

³² I'ri ta uya miri enta'? Uweyu pəra man, Kitiyan pi', Para' pi', Sansən pi', Ise'ta pi', Tepi' pi', Sanwerə pi', miri awonsi'ki pu'kena' amə' pi' usaurokə weyu, †††³³ apurito' wini esa' wanni pe te'sen pata ton mo'kap'i'nin nə'san, isi'kaisa ri ekaməra te'san tərawa-somapi'nin nə'san, usauro'nisa' rə'pə ipi' epopi'nin nə'san; rayan amə' mətə a'kopi'nin nə'san, †³⁴ apo' i'ni'panə'pi'nin nə'san, supara yi apai iyainənsa' kon; i'si'mura to' e'to' enapi'sa' rə'san merunti pe; pana' pe to' enapitə'pə to' usewa'noma a'tai, miripan kon enapitə'pə innon kon soisaai amə' entai kuru.

³⁵ Uri'sami'si amə' uya iyeri'sa' kon tətənpa kon e'mə'sa'kasa' epopitə'pə. ††† Təron kon kota'ma'pə ipan pe tənənka kon i'se pəra to' esi pi', wakə te'mə'sa'kato' kon epoto' pe təuya'nokon te'san terikə kon təpo.

³⁶ Təron kon uya təpatakəpitə kon moronka'pə tari'po'pitə kon, təron kon auronpitə'pə pariki'si ta' to' təpitə'pə to' uya. †³⁷ To' wini'pə ti' ke; to' sara'mo'pə saka ke a'sa'məyai; supara ke to' wini'pə. To' upin-imə'pə karimeru miri awonsi'ki kapirita pi'pi' ipon pe, entu'ma', ikota'masa' pe e'ne' pe miri awonsi'ki iri pe ri iku'sa' pe— ††³⁸ non esi'pə wakə pe pəra ri to' pona. To' usari'pə te'ma ke pəra ri rimonota' awiri, wə'

poro'ne ri, ti' euta nau'ne ri miri awonsi'ki non euta nau'ne ri.

³⁹ Tanporo pəsamoro apuripitə'pə to' uya apurito' pikiri, e'tane inə' uya ri ipi' usauro'nisa' rə'pə eporo'pə pen ni. ⁴⁰ Papa uya miri entaino kuru wakə konekasa' uiwano' kon pe, uri'nokon pokon pe riken to' ekonekasa' e'to' pe wakə pe.

Papa Uya Təmunki Amə' Koneka Main Awiron Kon Pe

12 Miri pe si iyesi pi', tu'ke kuru ri kamoro iye'kupə tənene'pə kon ekamanin nan esi pi' uwoi'nokon, eno'mapai'nokon tanporon ni uko'manə'ka' kon pi' na'ne' miri awonsi'ki makoi upi'nokon ita'sisa' na'ne' sa'man pe ri, miri awonsi'ki eka'tun nipi'pə'nokon ikupə uya kuru tai'ma eka'tun nito' iyawiri pe iye'ma'kumasa' na'ne' awiri. ² Sises pi' uyenu kon tətəse e'nipi'pə'nokon, apurito' piya'tinin nə'pə miri awonsi'ki wakə pe ikonekanin nə'pə, pori' pe te'to' esi pi' tərəu kurusu' moronkanin nə'pə, ipiyi'nito' tənəmāi' pəra ri, miri awonsi'ki si Papa apon enwo'netə wini iyereuta'pə. ³ Seri moronka'pə iya pi' tewa'noma tane təkəooike-na' nan ka'pon amə' uya pi' isenuminkati', iusetə'ka kon namai' miri awonsi'ki iyewan kon mo'ka auya'nokon namai'.

⁴ Makoi ya' iusewa'noma kon e'suranma yau, imənə kon enno'ka'sa' auya'nokon pəra man. ⁵ Miri awonsi'ki main, "Umunki amə'," tawon pu'tika'nə'sa' auya'nokon ipori'mapi'nin kon pe te'sen:

"Mooi, usennakan pe Itepuru uya main awiron pe ikonekato' kə'kupəi,

iyewan kə'mo'kai iyese'remekə iya a'tai,

⁶ apəne pəra Itepuru kəri ri tənini'nənkənə ton konekanin main awiron kon pe,

miri awonsi'ki tanporon kon təmu pe tənənəmənə ton kota'ma iya," †† ††
tawon.

⁷ Sa'man imoronkati' main awiron kon pe ikoneka kon pe; Papa uya enpoika təmunki pe iwe'to' kon pe. Inə' moro mure esi'pə ikəipənə nəkonekanə pen main awiri iye'to' pe? ⁸ Main awiron pe təkonekasan pe pəra iwesi kon yau (təron kon koneka koro'tau main awiron pe), pərau pe ri nin iwesi kon miri, i'nairon kon imunki pe iwesi kon pen ni. ⁹ Təkəipənə kenan kon uri'nokon main awiron pe ukonekanin kon, miri pi' nin si to' namanin nan uri'nokon. Miri entai nin si, Epən pon kəipənə wanni ena' e'tən nito' pe iyesi miri awonsi'ki uko'man nito' pe! ¹⁰ Ukəipənə kon uya main awiron kon pe ukoneka kon aka'nero' pe ri, wakə pe təpona'nokon te'sen awiri; e'tane Papa uya main awiron pe ukoneka kon wakə pe uku'nin kon pe, wakə pe iye'to' yau ipokon pe e'nito' pe. ¹¹ Main awiron pe e'nito' pe konekan a'tai wakə pe pona wanni iyesi pen ni, e'tane e'ne' pe ri. E'tane ri emennə'pə ipokena' awiri te'sen pe e'nito', miri awonsi'ki təusewankamai' pəra e'nito' akə'pi'nəku' iya kamoro iwini isenupasa' kon iwano' pe.

† 11:23 E'sotas 2:2; 1:22 †† 11:24 E'sotas 2:10-12 ‡ 11:28 E'sotas 12:21-30 †† 11:29 E'sotas 14:21-31 †† 11:30 Isa'suwa 6:12-21 ††† 11:31 Isa'suwa 2:1-21; 6:22-25 ††† 11:32 Eseru Aimenkanin Nan 6:11—8:32; 4:6—5:31; 13:2—16:31; 11:1—12:7; 1 Sanwerə 16:1—1 Kin Amə' 2:11; 1 Sanwerə 1:1—25:1 § 11:33 Taniyerə 6:1-27 †† 11:34 Taniyerə 3:1-30 ††† 11:35 1 Kin Amə' 17:17-24; 2 Kin Amə' 4:25-37 †† 11:36 1 Kin Amə' 22:26-27; 2 Kərono'kərus 18:25-26; Iseremaya 20:2; 37:15; 38:6 ††† 11:37 2 Kərono'kərus 24:2

†† 12:6 Isopu 5:17 †† Ipu'ketə 3:11-12 (LXX)

¹² Miri pe iyese pi', kəkəkə pe te'sen iyemekon kon miri awonsi'ki i'si'mən iyese'mu kon imeruntitanu'ti'. ^{†13} "Isi'kaisa ri a'ta kon e'ma ikonekati'," ^{††} ise'mesa' pe te'sen utakonopitū namai', e'tane isepi'tito' pe.

Panaman Papa Nurunpanin Pe E'ni Namai'

¹⁴ Təusi'tui' iko'manti' təusewankamai' pəra tanporon kon ka'pon amə' pokon pe miri awonsi'ki wakə pe te'san pe; wakə pe te'san pe pəra esii'ma, inə' yan uya Itepuru ene pəra iyese. ¹⁵ Tense e'ti' inə' uya ri wakə nonkasa' Papa uya pəremekə namai', miri awonsi'ki i'ne' mi' ri kəsa'tanin ekamən ku'ton miri awonsi'ki tu'kan kon ma'tanə'ton pe. ^{†16} Enti' inə' ri esi namai' tekumasen pe, miri pe pəra Papa i'tunin pe pəra I'sa kasa, tikin ite'kwa ri tenta'nato' epe' pe irui pe tesi neporonə kuru kəpə'pomani' kasa. ^{††17} Miri pata'pə pe, mi'tuyatui'ne' kasa, seri si təpəremato' eporo i'se iyese a'tai, inurunpa'pə si. Inkuu'pə rə'pə enna'po pokon pəra iyese'pə, təkaranse təpəremato' warinpa tane iya ri. ^{‡ ‡†}

¹⁸ Wə' piya' iuye'sa' kon pen ta'pi'sen miri awonsi'ki apo' nəpo'tinə; ewarupi ya', ipan ewarupi miri awonsi'ki pana'pan a'setun; ¹⁹ tərōpi' uturunto' ya', miri pe pəra main usetato' ya', etanin nan e'to' miyari inetapai pəra ya', ^{††20} apəne pəra tapiyo'masa' kon ipi' moronka təuya'nokon pokon pəra iyese pi': "O' uya ri wə' a'pi'sa' pe iyese yau, ti' ke iwito' pe iyese," [§] tawon. ²¹ Nari'pa' ri iyese'pə, Mosi' uya, "Etəpitə utititima pi' man," ^{§†} ta'pə miri pi'.

²² E'tane Sayan Wə'pə pona iuye'sa' kon, Epən pe te'sen Surusiran pona, nurinan Papa pata'se' eke kuru ya'. Tu'kan kon, tu'kan kon inserə amə' pori' pe iyamərasa' kon piya' iuye'sa' kon, ²³ iyimərewato' ton imunki amə' so'sii ta', itese' iye'menukapi'sa' kon Epən po. Papa piya' iuye'sa' kon, tanporon kon eseru aimenkanin piya', ipokena' kon nə'san a'kwarə'pə ton ekonekasa' wakə pe piya', ²⁴ Sises emenna' ekonekan nito' təneporo'pə tənin piya', mən pai'pai'masa' wakə pe pari imaimu təusauro'sen Eperə mənə entai. ^{§††}

²⁵ Enti' kəri təusauro'sen nurunpa auya'nokon namai'. To' ainəmə pokon pəra iye'sa' yau, kəri non po təpanamanin kon tənurunpai', miri o'ko'i' pe' e'ni'nokon upanamanin kon Epən poi piyapai era'tin nisa'nokon yau? ^{§†26} Miri a'tai, imaimu uya non i'ki'ma'pə, e'tane si seri pe isauro'sa' ikupə təuya pi', "Seri riken pe non niken i'ki'ma uya pen, e'tane ka' ri niri," ^{§††} tasa' iya. ²⁷ Main ton, "Seri riken pe," nikayai'ne' uya ekama təusi'ki'masen pe te'sen ama—ika'sa' ton pe te'sen—təusi'ki'masen ton pen nin si e'to' pe moro.

²⁸ Miri pe iyese pi', tesa' ke e'nito' yau təusi'ki'masen pen eporo pi', tenki tapai'nokon, miri awonsi'ki Papa apuripi'pai'nokon ipori'manin pe inama miri awonsi'ki

† 12:12 Aisaya 35:3 †† Ipu'ketə 4:26 (LXX) ‡ 12:15 Isu'taronomi 29:18 (LXX) †† 12:16 Iseneses 25:29-34 ‡† təneporonə warinpa tane iya ri; miri pe pəra, təpəremato' eporo i'se iye'tane. ††† 12:17 Iseneses 27:30-40 ††† 12:19 E'sotas 19:16-22; 20:18-21; Isu'taronomi 4:11-12; 5:22-27 § E'sotas 19:12-13 §† Isu'taronomi 9:19 §†† 12:24 Iseneses 4:10 §† 12:25 E'sotas 20:22 §†† Akiyai 2:6 (LXX)

eke pe i'tuto' wini, ²⁹ apəne pəra, "Papa, itese' pi' e'nito' esi ma'tanə'nin apo' pe ri," ^{§†} tasa' iya.

Iu'matə Pe Panaman Nito'

13 Təusi'nənkai' e'ti' isitonpa pe. ² Kipu'tika'təu ka'kəran amə' ereutanə'to' pi', miri ku'nin nan tərōn kon ka'pon amə' uya inserə amə' ereutanə'kə'pə miri i'tui'ma pəra. ^{§†3} Pariki'si ta' a'sisa' kon təkə'se iyenu kon yau, to' pokon pe ri a'sisa' pe iwesi kon pe te'ku'se, miri awonsi'ki kamoro isi pe təkota'masan, imiri'nokon ni ekota'ma pe.

⁴ Tanporon kon emari'man nito' namai, miri awonsi'ki iyemari'masa' kon nesii təmaimu rə'pə kon awiri, apəne pəra temari'masa' e'tane iyekumasa' rə'pə miri awonsi'ki tanporo tekumasan eseru aimenkato' oton Papa uya pi'. ⁵ Pərata wenai təuta'kwarəkai' pəra iko'manti', iyenau'nokon na'ne' pi' ri tepori'mai' e'ti', apəne pəra Papa uya,

"Inimi uya pəra kuru iyese;

inonka uya pəra kuru iyese," ^{§§†}

tasa'. ^{§§†6} Uyenu kon yau si esii'ma ta seri,

"Itepuru esi upika'tinin pe; enari'nəmə pəra ri iyese.

Iri pe ken ka'pon uya ukupə?" ^{§§§}

ta'nokon.

⁷ Iyepuru kon amə' iku'ti' iyenu kon yau, Papa Maimu ekamanin nə'san ipi'nokon. To' uko'mamə'pə otori'pi pi' isenuminkati', to' uya apurito' ipatakapi'ti'. ⁸ Sises Kərai kəri ri, kəri ri ri ko'mamiyau iye'sa' rə'pə, miri awonsi'ki seri pe, miri awonsi'ki inkerō' ri.

⁹ Ti'tui' pəra ri ti'tupi'sen pen ni enupan nito' ayano'mati'nin. Wakə pe ri iyese uyewan kon umeruntitato' pe wakə nonkasa' ke, kiyari ri pi' teseru ke e'nito' wini pen, ipi' tenta'nasan pika'tinin pen ni. ¹⁰ Moro use'man nito' apon esi ipoi kamoro ta'porin tau te'tərawasomasan enta'nato' itau pen ni.

¹¹ Use'man nito' tərawasomanin nan epuru uya o' mənə rə'pə ari Ipan Wakə Kuru Pata ya' makoi ku'sa' epe'pə pe tətəsən, e'tane nin ipun nə'pə po'ti inni ri pərōroi apai. ¹⁸¹² Miri kasa ri mari, Sises ekota'ma'pə e'ne' pe eke kuru pata mərə'taai pərōroi entau, wakə pe təmunki amə' ekonekato' pe təmənə wini. ¹³ Utin-pai'nokon ipiya' inni pata apai, ipiyi'nə'nin pe te'sen moronkai'. ¹⁴ Apəne pəra seri yau inke təkō'mansən eke upata kon pəra iyese, e'tane təuye'ton eke pata enupikiri e'ni'nokon seri.

¹⁵ Miri pe iyese pi', Sises poro miyari ri Papa ena' use'man pe apuripi'pai'nokon—məta tərawasooi wini itese' pi' təsauro'sen. ¹⁶ Wakə ku'to' auya'nokon miri awonsi'ki itonpa kon pokon pe te'repai' iwe'to' kon kə'pu'tika'nə'təu, seri warai use'man nito' esi Papa pori'manin pe. ¹⁷ Iyepuru kon amə' maimu awiri e'ti', to' pana'pano o'no te'təse e'ti'. Apa'sima kon pi' to' esi, təusekama ton kon pe Papa pana ya'. To' maimu awiri e'ti' to' tərawasooi e'to' pe pori' pe e'nito' pe, e'tape'ne' pe pəra, miri uya ipika'ti kon pəra iyese.

§† Isu'taronomi 4:24 §† 13:2 Iseneses 18:1-8; 19:1-3 §§† Isu'taronomi 31:6, 8 §§† 13:5 Isa'suwa 1:5 §§§ Eren 118:6-7 (LXX) 18 13:11 Ripaiti'kas 16:27

¹⁸ Ina pona ip̄remati'. Ina uya i'tu ina ewan esi wak̄ pe, ekam̄n ku'sa' ina uya p̄ra miri awonsi'ki tanporon yau ri wak̄ pe t̄namasan pe iko'manpaino kon pe. ¹⁹ Iyekama'po uya 'nokon kuru iwip̄rema kon pa, ipiya'nokon enna'poto' pe inke p̄ra.

²⁰ Tiwi Papa t̄usewankamai' p̄ra e'nito' esa', siyaro' pe ekonekan n̄ito' m̄n̄ poro iyeri'sa' uyepuru kon Sises i'm̄'sa'kanin n̄'p̄, k̄ri ri eke kuru karimeru am̄' Pa'simanin, ²¹ irepai'nokon tanporon wak̄ ton ke i'se iye'to' kup̄ kon pa, miri awonsi'ki tiwi uyau'nokon n̄t̄rawasomai t̄pori'manin pe te'sen, Sises K̄rai

poro, itiwano' pe eke pe iku'to' nesii, inke ri, inke ri. Amen.

²² Utonpa ton, ipan pe iyekama'po uya 'nokon apanamato' kon uya eta kon pa, ap̄ne p̄ra to'ken n̄'kwi ri kareta menukasa' uya iyena'nokon.

²³ I'tu auya'nokon i'se e'ai' utonpa ton Temu'ti si nonkasa' man. Seri pe iwa iye'sa' yau, iya'kiri uti miri iyense'nokon.

²⁴ Miyari ka'ti' iyepuru kon am̄' pi' miri awonsi'ki tanporo Papa munki am̄' pi'. Kamoro I'tari winon kon miyari nikayan ipi'nokon.

²⁵ Wak̄ nonkasa' nesii ipiyau'nokon.

ISENS

Ekamanin

esi iku'to' pe auro'kan nito' aməranə'sa' menukasa', "12 kaisaron kon iko' amə' təpataron kon koro'tawiri iye'ta'nə'sa' kon enakan." Imenukanin uya kipo'po'nhan kuru ri main ekamanin apurisa' auro'kan nito' en-poikanin pe iku'to' pe auro'kan nito' pi', pu'ketə pi' miri awonsi'ki Kəri'san pe e'nito' eseru miri awonsi'ki ato'. Kəri'san pe e'nito' wini i'si'taino pi' isauro'sa' se warai'nan pi', imaminke' pe miri awonsi'ki i'ri pəra ri entu'ma' ri e'nito' pi', iri uya mo'kan nito', wakə pe ato', isewaruma'ke' pe, apurito' miri awonsi'ki ikupə, ani apurito', pu'ketə, isipi' e'ni, mi pe e'ku'nito', miri awonsi'ki mi pe te'ku'sen pe pəra e'nito', təron kon eseru aimenka, uta-purin nito' təuseta'kai' pəra e'nito', miri awonsi'ki ipəreman nito' pi' isauro'sa'. Enno'sa' kareta uya kuru anənpitə usennakan pe pəra ikupə esi apurito' pokon pe, Kəri'san pe e'nito' ekareei yau.

Iyawon Ekamanin

Ekamanin (1:1)

Apurito' miri awonsi'ki pu'ketə (1:2-8)

I'ri pəra entu'ma' e'ni miri awonsi'ki mamin (1:9-11)

I'tun miri awonsi'ki i'tupi'nito' (1:12-18)

Eta miri awonsi'ki ikupə (1:19-27)

Panaman tenu yawon ke e'ni namai' (2:1-13)

Apurito' miri awonsi'ki itərawasooi (2:14-26)

Kəri'san miri awonsi'ki iyani (3:1-18)

Kəri'san miri awonsi'ki non (4:1—5:16)

Iu'matə pe i'si'taino tu'kan ku'to' pi' ri auro'kan nito' (5:7-20)

1 Isens, Papa miri awonsi'ki Itepuru Sises Kərai poitorə winipaino, †
12 kaisaron kon iko' amə' təpataron kon koro'tawiri iye'ta'nə'sa' kon enakan: Miyari'nokon.

I'tun Nito' Miri Awonsi'ki I'tupi' Nito'

² Utonpa ton, pori' pe kuru e'ti', tu'kan ni i'si'taino ton i'tupi'nito' uye'sa' a'tai ipona'nokon, ³ apəne pəra i'tu auya'nokon apurito' auya'nokon i'tupi'to' uya iyan-nawiri utin nito' kupə. ⁴ Entakato' tətərawasooi i'ma'kai, iyakə'pəsa' pe miri awonsi'ki iyenuka'sa' pe iwesi kon pa, i'ri i'se pəra ri. ⁵ Ipu'ketə pəra itonpa kon esi yau, Papa pi' nekama'poi, itənin aməre' pe pəra esii'ma tanporon kon ena', irepa iya ri miri, ipi' təusakorotai' pəra. ⁶ E'tane apurii'ma nekama'poi ikasi-mai'ma pəra, apəne pəra kəri ri ikasimai'ma eka-ma'ponin esi miri sipa'sipa parau po, pese'ti nə-posi'manə nəpininpanə kasa. ⁷ Kəri ri ka'pon kə'senu-minkanin i'ri eporo təuya Itepuru winipai tukai'; ⁸ ikasi-manin pe kuru iyesi miri, inkupənə esi miri petenan pe pəra.

⁹ Entu'manin akon wannu ne'kupəi mi pe eke yau tesi pi'. ¹⁰ E'tane imaminke' ne'kupəi mi pe aiko pe tenasa' pi', apəne pəra wana' ipəre uma'ta kasa ima'tato' oton. ¹¹ Apəne pəra wəi enu uyepə punin ta'netə a'kiri, miri uya ite' seketanəkə; itipəre uta'mo'ka, miri awonsi'ki itakorəwanooi uma'ta. Miri kasa imaminke' uma'ta tətərawasooi kupə iya koro'tau. ††

¹² Pori' kəri ri ka'pon ti'tupi'to' entakanin, uko'man ni-to' arəkooi, kəron tato' epoto' iya oton, Papa neka-ma'pə kamoro ti'nənkənin nan pi'.

¹³ "Papa uya i'tupi'nito' ya' utəsa'," kə'kanin inə' ri i'tupi'nito' ya' te'təsa' a'tai, apəne pəra Papa esi i'tupi'nin pen iri ke, inə' ri i'tupi'nin pen kəri ri; ¹⁴ e'tane ka'pon e'təre i'tupi'nito' ya' i'ri i'se iye'to' wini, miri uya ri ipi'sikə miripan epori'ma iri pi'. ¹⁵ Miri a'tai si, iri i'se te'sen entusa' a'tai, iri ton eseru ku'nin pe, miri awonsi'ki si miri iri ton eseru usemo'kasa' a'tai, uma'tan ni-to' ya' ari iya.

¹⁶ Kisenku'titəu, utonpa ton nə'kwi. ¹⁷ Tanporon wakə ton miri awonsi'ki ipan ni wakə ton repan nito' esi ka'tawini təuye'sen ka' a'kwarii Kəipənə winipai, təusensimasen pen a'kwərə'pə usensiməpitə kasa.

† 1:1 Ma'siu 13:55; Ma' 6:3; Inkupə'pə 15:13; Kare'siya 1:19

†† 1:11 Aisaya 40:6-7 (LXX)

¹⁸ Teseru poro ne'nisa' iya i'napairon main awiri, tanporo wapiyaro' kon inkapɛ'san imunki amɛ' pe † usen nito' kon pe inkapɛ'san koro'tau.

Eta Miri Awonsi'ki Iku'nin Pe E'nito'

¹⁹ Utonpa ton nɛ'kwi, miri wenai i'tuti': Tiwi tanporon kon ka'pon amɛ' nesii inke pɛra etanin nan pe, tinin pi' tɛusauro'san pe, miri awonsi'ki tinin pi' tɛusakoro-tasan pe, ²⁰ ka'pon sakorooi uya Papa e'to' i'se ipokena' pe uko'man nito' nepɛ pɛra iyese. ²¹ Miri pe iyese pi', iri eseru miri awonsi'ki iri inonkati' eke pe iwoi'nokon na'ne', miri awonsi'ki mi pe te'ku'se pɛra Papa Maimu anɛnti' iyewan kon ya', iye'pinka'sa' na'ne' ayau'nokon; main ipika'tinin kon pe kuru te'sen.

²² Wakɛ main awiri e'ti', etanin pe riken pɛra. Miri a'tai, iiwano' kon pe iusenku'ti kon pen. ²³ Inɛ' ri esi a'tai main etanin pe e'tane iku'nin pe pɛra, kɛri ri esi miri ka'pon, wanamari ya' temɛ' ennin kasa, ²⁴ miripan uti tɛusene'pɛ tɛpo, inke pɛra ri miri kasa tesi tukai' tɛusene'pɛ pu'tika'nɛkɛ iya. ²⁵ E'tane kɛri ipoi ri tenu tɛtɛse wakɛ main, mo'kanin wannɛ ennin miri awonsi'ki tɛuko'mansen seri kupɛ pi' tɛneta'pɛ tɛpu'ti-ka'nɛ'se pɛra e'tane ikupɛ pi'—kɛri ri uya wakɛ epoto' oton miri tɛnkupɛnɛ yau.

²⁶ Inɛ' ri ka'pon esi yau Papa pokon pe tɛuko'mansen pe te'ku'sen pe tani mainanpai'ma pɛra, kɛri ri usenku'ti miri awonsi'ki Papa pokon pe iko'manto' napurinɛ esi notɛn pe ri. ²⁷ Wakɛ kuru esukenan miri awonsi'ki imaku'pi pɛn Papa pokon pe uko'man nito', Papa, ukɛipɛnɛ kon e'to' i'se esi se kasa: piyapaino kon miri awonsi'ki itaan'pɛ ima'tasa' kon tɛmainanpai'to' usewankamato' yapai, iri seri non eseru uya tɛma'tanɛ'to' apai niri te'mainanpa pe.

Tenu Yawon Ke E'ni Namai'no

2 Utonpa ton, a'kwa yawon Uyepuru kon Sises Kɛrai apurinin pe iwesi kon koro'tau, tenu yawon ke ke'tɛu. ² Ka'pon uyepɛ pe iyese yau ayamɛrasa' kon koro'ta', korɛ pun konekasa' irimuui pe, wakɛ ya' iye-pontipi'sa', miri awonsi'ki entu'manin, iri ri nin ipon niri uyepɛ. ³ Kɛri kuru wakɛ pe iyepontipi'sa' kupɛ auya a'tai wakɛ pe, "Se kuru wakɛ ayapon," tai'ma ipi', entu'manin pi', "Mi airi e'soto'ka'," miri pe pɛra, "Ereuta' non po u'ta piyau," tai'ma. Miri ku'sa' auya'nokon a'tai, ⁴ iye'menkasa' kon pe pɛra pe' me'ku'atɛu miri awonsi'ki eseru aimenkanin pe iyenasa' kon, ipoken pɛra iri pe iusenuminka kon wini ri?

⁵ Etati', utonpa ton nɛ'kwi: Papa uya pe' kamoro pata enu yau entu'manin nan pe te'san anɛnsa' pɛra nai apurito' yau eke pe to' e'to' pe miri awonsi'ki isauro'sa' rɛ'pɛ, esa' wannɛ pe te'to' anɛnnin pe ti'nɛnkanin nan e'to' pe? ⁶ E'tane entu'manin nan sapemasa' auya'nokon. Imaminke' ton pen pe' kamoro iko-

† wapiyaro' kon inkapɛ'san imunki amɛ' pe; miri pe pɛra, imunki amɛ' pe kuru ri—Kiri' nɛmenuka'pɛ uya, wapiyaro' kon inkapɛ'san ta. Main, Mosi' winon uya enupan i'ri amɛ' imɛrewato' ton miri awonsi'ki kiyari aku'pɛsa' anɛmɛ e'sara'ti esi Papa iwano' pe kuru ri, miripan esi itenawon pe kuru tasa'.

ta'manin kon? Kamoro pen pe' kamoro ko'tɛ ta' ipi'si'nin kon? ⁷ Kamoro pen pe' kamoro eke ipi' iye'tɛsa' kon na'ne' ese' sapema pe tɛusauro'san pen?

⁸ Eke, Itepuru maimu iye'menukasa' na'ne' itekare yau yawiri kuru iwesi kon yau, "Itɛnɛpa i'nɛnkaki, misi'nɛnkayai'ne' kasa," †† tawon, ipoken iwesi kon miri. ⁹ E'tane tenu yawon ke iwesi kon yau, aumakoita kon; Main, Mosi' winon uya nin si ama'tanɛkɛ kon miri, miri Main i'kwi'nin pe iwesi kon pi'. ¹⁰ Apɛne pɛra inɛ' ri tanporo Main yawiri na'ne' e'tane ri ita'mo'ka tikin nan yau ri esi miri iri pe, tanporo ri i'kwi'sa' iya pe. ¹¹ Apɛne pɛra kɛri ri, "Iyemari'masa' kɛsekumankai," ‡ tawon uya ri mari, "Inɛ' ri kɛ'winii," †† tasa' esi. Iyemari'masa' ekumankanin pe pɛra ri iwesi yau, e'tane iwisa' auya yau, main i'kwi'nin pe ri iyenasa' miri.

¹² Asauro'ti' miri awonsi'ki iku'ti', kamo Main, mo'kanin wannɛ yai, iteseru aimenkato' naimenkaton kon pe, ¹³ apɛne pɛra Papa uya eseru aimenka usenpoikato' oton usentu'man pe pɛra kɛri isentu'masa' rɛ'pɛ pen pona. Usentu'man uya eseru aimenka wapiya'ka miri!

Tapurisen Miri Awonsi'ki Tɛku'sen

¹⁴ Wakɛ pe pe' iyese, utonpa ton, ka'pon e'kupɛ yau apurito' esa' pe e'tane i'ri ri kupɛi'ma pɛra? Miri warai pe' apurito' uya ipika'ti? ¹⁵ Utonpa kon, warawo' miri pe pɛra uri'san esi yau ipon pɛra, miri awonsi'ki wɛi kaisa ri inanɛmɛnɛ itikiyari pɛra, ¹⁶ itɛnɛpa kon uya ta pe iyese yau ipi', "Enta, wakɛ pe e'ki ukayai' ipi'; ikomi' pe pɛra iko'manki, wakɛ pe mata're'tii," e'tane i'ri kupɛi'ma pɛra ri i'se iye'to' pi', wakɛ pe pe' iyese? ¹⁷ Miri kasa ri, apurito' esi, ikupɛ uya isakonɛ'ti pɛra iyese yau, iyeri'sa' pe ri iyese.

¹⁸ E'tane tɛron ni uya ta poken iyese, "Apurito' esa' pe iwesi; iku'to' esa' pe esi," ta.

E'tane ta uya nin, "Anapurinɛ ikupɛi'ma pɛra enpoikaki uyena', miri awonsi'ki unapurinɛ ikupɛi'ma enpoikato' pe uya iyena'," tasa'. ¹⁹ Apuri auya moron tikin nan ni Papa. Oso! Miri ri mari apurinin nan kamoro iri a'kwarɛ ton, isi'nɛkɛi'ma ipi'.

²⁰ Iya'kwarɛ pɛnon imiri'nokon! Initupai pe' me'atɛu apurito' ikupɛi'ma pɛra e'ni esi notɛn pe? ††† Uta-mokori kon pe' Epɛra'an pi' ipokena' e' ta'pɛ pen pe' inkupɛ'pɛ wenai Aisi' tɛmu tɛsa' iya a'tai, Papa ena' use'man nito' apon po? †††† Ene auya'nokon inapurinɛ miri awonsi'ki inkupɛnɛ e'tɛrawasoma'pɛ isi'kaisa ri, miri awonsi'ki inkupɛnɛ uya nin si inapurinɛ enuka'nɛ'sa' miri. ²³ Miri awonsi'ki itekare iye'menukasa' nin si uta'ku'tisa', "Epɛra'an uya Papa apuri'pɛ, miri pi' nin si ipokena' pe te'sen ta," ††† miri awonsi'ki Papa tonpa tukai' esa'sa' na'ne'. ²⁴ Ene auya'nokon ka'pon koneka Papa uya wakɛ pe inkupɛnɛ wini, inapurinɛ wini riken pen.

†† Ripaiti'kas 19:18 ‡ E'sotas 20:14; Isu'taronomi 5:18 †† E'sotas 20:13; Isu'taronomi 5:17 ††† notɛn pe; miri pe pɛra, iyeri'sa' pe ††† 2:21 Iseneses 22:1-14 †††† Iseneses 15:6; 2 Kɛrono'kɛrɛs 20:7; Aisaya 41:8.

²⁵ Miri kasa ri, Reyapu, ekumanpi' te'sen pi' ipokena' e' ta'pə inkupə'pə wenai, ama'ai non ense'na itisa' kon apontisa' iya a'tai, miripan kon ennoko'pə iya tərən ni awiri pi' pen pe'? ^{†26} Pun, iya'kwarə pən esi iyeri'sa' pe kasa, apurito' təkusən a'kiri pəra esi iyeri'sa' pe ri.

Ani, Tenupansen Pen Ni

3 Utonpa ton, ti'sa amə' pe esi i'se ke'təu, apəne pəra uri'nokon enupanin nan pe te'san eseru aimenkato' oton miri ipan pe isi pe. ² Tanporo tu'kan yau ri təuta'mo'kasan uri'nokon. Inə' ri esi yau ipoken pəra te'sen pe pəra təusaurokə yau, wakə pe kuru iye-si miri, təpun ni si esa' pe iyesei.

³ Kaware mətə ya' itewa pə'kə təsa' a'tai, umaimu kon awiri iye'to' pe, tanporo ri kaware ra'ti miri. ⁴ Miri pe pəra eke kanau amə' pi' i'tuti'. Eke ton pe ri iye'tane, pana'pan ni a'setun narinə pe, aiko ri e'se'tinin uya e'se'ti, anin e'to' i'se awiri itito' pe. ⁵ Miri kasa si ani aiko ri pun pə'kə esi, e'tane eke pe təuta-purisen. Isenuminkati' eke ri yu' epo'ti pi' aiko ri apo' e'sirinkasa' ke. ⁶ Ani ri mari esi apo' pe, eke pe ri iri yen pe ri iyesei upun kon pə'kə pe. Tanporo ri ka'pon a'si'sa' iya, iko'manto' eseru ri epo'tito' pe ikupə iya, miri awonsi'ki iyepo'ti ri apo', ekota'man pata'se' yau.

⁷ Tanporon kon ni o' amə', toron amə', ene amə' miri awonsi'ki parau kawon kon ni ene amə', moro' amə' ri esi tenupansen pe, miripan kon ni enupankasa' ka'pon uya, ⁸ e'tane inə' uya ri ani enupanka pəra iyesei. Tereutasen pen ni iri pe kuru ri iyesei, eke pe ri eri'nə'kanin paisin yen pe iyesei.

⁹ Ani ke uyepuru kon miri awonsi'ki ukupənə kon apuripitə, miri awonsi'ki miri ke ri ka'pon amə' pa'nəkə, Papa waraino kon pe ika'sa' kon. ^{††10} Miri ri mətə apai apuripito' miri awonsi'ki e'pa'nə'nito' epa'ka. Utonpa ton, seri kəse'ku'nin! ¹¹ Asa'ri ri mari pe wakə miri awonsi'ki ine'ne' † tuna epa'ka poken nai miri ri mari tuna epa'kato' euta yai? ¹² Utonpa ton, pi' e' pe' epeta poken nai are' pe, miri pe pəra kure' e' pe' epeta poken nai pi' pe? Ine'ne' pe tepa'kasen tuna uya wakə enpa'ka pen ni niri.

Asa'ron Təponaron Ipu'ketə

¹³ Inə' nai pu'kena' miri awonsi'ki ito'ka'nə'nin i'ko-ro'tau'nokon? Tiwi nenpoikai wakə pe təkoo'manto' eseru ke, mi pe te'ku'se pəra tənku'pənə ke ipu'ketə winipai təuye'sen. ¹⁴ E'tane isi pe iyikintato' kon, aməre' pe iwe'to' kon esi yau iyewan kon yau, ipi' kata-puritəu, miri pe pəra i'napairon pi' kasi kəkətəu. ¹⁵ Miri waraino ri ipu'ketə u'ti pəra iyesei Epən poi, e'tane non winon ni, iya'kwarə pen ni, Makoi winon ni. ¹⁶ Ikintan nito' miri awonsi'ki aməre' pe e'pai e'nito' yau, isiporo pəra e'nito', tanporon ni iri ri ku'to' eporo miri, miri yau.

¹⁷ E'tane ipu'ketə, Epən poi təuye'sen esi miri wapiya kuru esukenan ni, miri awonsi'ki təusewankamai' pəra

† 2:25 Isa'suwa 2:1-21 †† 3:9 Iseneses 1:26 † ine'ne', miri pe pəra i'ne', miri pe pəra isi. (Apəne, v. 12 niri enka'ki.)

e'nito', təusi'nənkasen, tərən kon ennin, main awiron ni, isentu'kena' ri, eke ri wakə ku'nin, te'menkasen pen ni, miri awonsi'ki i'napairon ni. ¹⁸ Təusewankamai' te'san i'ni'panə'pi'nin nan, usewankaman nito' yau pəra te'pinsan uya ipoken e'nito' akə'pəsa' anəmə.

Papa Ena' E'nonkati'

4 I'ri uya epanta'man isipi' e'ni emapu'ti i'ko-ro'tau'nokon? Ipan pe i'se iwe'to' kon ayau'nokon na'he' usewa'noman pi' yapai pe' iye'pə pen mi? ² I'ri ri i'se iwesi kon e'tane eporo auya'nokon pəra iyesei. Iwe-nai iye'wini kon miri awonsi'ki i'ri ri enkuui pe iwesi kon, e'tane i'se iwe'to' kon eporo auya'nokon poken pəra iyesei. Isipi' iwesi kon miri awonsi'ki iyepanta'ma kon. Eporo auya'nokon pəra iyesei, apəne pəra Papa pi' ekama'po auya'nokon pəra iyesei pi'. ³ Ekama'po auya'nokon a'tai, eporo auya'nokon pəra iyesei, apəne pəra iri pe iteseru esii'ma ekama'po auya'nokon, ineporo'pə kon ma'tanəkə ke ipan pe i'se iwe'to' kon ni kupə pi'.

⁴ Imiri'nokon temari'masa' kon e'tane tekumasan waraino kon ka'pon amə', i'tu auya'nokon pəra pe' iyesei, orə kupə auya'nokon itonpa kon pe a'tai, Papa ewaruma'ti auya'nokon pe iyesei? Inə' ri orə tonpa pe e'pains ena miri Papa eyaton pe. ⁵ Miri pe pəra iusenu-minka kon ni kati iye'menukasa' Papa Maimu uya ta iwenai pəra ri, "Iya'kwarə uyau'nokon iko'manto' pe inkupə'pə esi tiwano' pe riken ui'se'nokon," †† tukai?

⁶ E'tane eke pe miyari pari wakə nonkasa' iya upona'nokon. Miri pi', iye'menukasa' Papa Maimu uya ta, "Papa uya mi pe te'ku'sen ewaruma'ti, e'tane mi pe te'ku'sen pen pona wakə nonkasa' tərə iya," †† ta iya.

⁷ Miri pi' si, Papa ena' e'nonkati'. Makoi iwa'kə'ti', miripan ainənto' pe ipiyapai'nokon. ⁸ A'ko pe Papa piya' isi'ti', a'ko pe ipiya'nokon iye'to' pe. Iyemiyatə kon ikumi'ti', təmakooikena' nan ka'pon amə', miri awonsi'ki iyewan kon ikorəkati', ikasimanin ye' ton kuru. ⁹ Aya'kwarə kon tainənpai' miri awonsi'ki təuta'kwarəpi'se, təkui'pi'nənpisə akaranti'. Auta'kirito' kon ensimati' təuta'kwarəpi'se ukaran ni pe, pori' pe iwe'to' kon ipan pe iusewankono'ma kon pe. ¹⁰ Mi pe te'ku'sen pe pəra enati' Itepuru rau, ayanənto' kon pe iya.

¹¹ Utonpa ton, itonpa kon pi' iri pe isapema pe təusauro'se pəra e'ti'. Inə' ri iri pe isapema pe tətonpa pi' təusauro'sen, miri pe pəra iteseru aimenkanin us-aurokə main, Mosi' winon pi' iri pe isapema pe miri awonsi'ki iteseru aimenka iya. Main eseru aimenka auya a'tai, iyawiri iwesi pen miri, e'tane iteseru aimenkato' auya po iyereuta. ¹² Moro tikin nan niken Main tənin miri awonsi'ki iteseru aimenkanin esi, kəri ri kəri ri tumeruntirə kenan ipika'tito' ike miri awon-

†† Iya'kwarə uyau'nokon iko'manto' pe inkupə'pə esi tiwano' pe riken ui'se'nokon; miri pe pəra, Papa esi ita'kwarə uyau'nokon iko'manto' pe tənkaa'pə i'se tiwano' pe riken. †† Ipu'ketə 3:34 (LXX)

si'ki ima'tanə'to' ike. E'tane si imiri—inə' pe iwesi itonpa eseru aimenka pa?

Awanapairon Pi' Utapurin

¹³ Apəne etati', imiri'nokon, "Seri pe, miri pe pəra awanapai ri se pata, miri pe pəra mi pata ya' utin miri, tikin ni wəpiya enno'se'na miri yau, pərata epoto' kupə pi' miri awonsi'ki pərata eporo pi'," tawon nan kon. ¹⁴ I'tu auya'nokon pəra ri iyese i'ri e'kupə awanapai ri tukai'. I'ri mi iuko'manto' kon? Imiri'nokon esi kapuru' pe, aka'ne' pe ri təusenpoikasen miri awonsi'ki tapasen kasa. ¹⁵ E'tane ru'ku, "Itepuru eseru pe iyese yau, se, miri pe pəra mi kupə pi', uko'man ni'nokon miri," tato' auya'nokon pe iyese. ¹⁶ Na'ne' nin esi, mi pe iye'kupə kon miri awonsi'ki autapuri kon. Tanporo seri waraino utapurin esi iri pe. ¹⁷ Inə' ri, wakə tənkupe'ni itunin, ikupə iya pəra na'ne' umakoita miri.

Imaminke' Ton Panamato'

5 Apəne etati', imiri'nokon imaminke' ton, akaranti' miri awonsi'ki təkupipi'nəpi'se akaranti', apəne pəra usewankaman nito' uye'ni pi' man ipona'nokon. ² Imamin kon a'motasa' man, ene amə' uya ipon kon i'sa' man. ³ Ikorəui kon miri awonsi'ki isirəpaai kon ukaranpi'sa' man. Seri ikaranpi'sa' uya apa'nəkə kon miri, miri awonsi'ki ipun kon ani iya apo' kasa. Eke pe kuru imamin kon aməranə'sa' auya'nokon seri iweyu ton u'matə yau. ¹⁴ Enti'! Amainarə kon yau iye'tərawasomasa' kon epe'pə, to' e'ma'pə auya'nokon pəra na'ne' ike ukaran ni pi' man apa'nəkə kon pe. Ii'kiyari kon akə'pəsa' anənnin nə'san ukaramə uya Merunti pe kuru te'sen ye' Itepuru pana eposa' man. ¹⁵ Iuko'mansa' kon man seri non po eke pe ri imamin kon tepose, miri awonsi'ki ipan pe i'se iwe'to' kon kupə pi'. Iyeka'pi'sa' kon iwini kon weyu a'taino pe. ¹⁶ Iri ku'nin nə'san pen ni eno'ma'pə miri awonsi'ki təkə'pə auya'nokon, iyewa'nomanin kon pokena' nan pen ni.

Təusetə'kai' Pəra E'nito'

⁷ Miri pi' si, təusetə'kai' pəra e'ti', utonpa ton, Itepuru uyepə pə'kə pona ri. Apəne temaina'tisen enti': tenuri'sen non uya epe'kena' kiyari epetanəkə enupikiri, təusetə'kai' pəra te'sen tuna e'sara'ti miri awonsi'ki tuna iu'matə yawon enupikiri. ⁸ Imiri'nokon

† 4:14 Ipu'ketə 27:1 †† 5:3 Ma'siu 6:19 † 5:4 Isu'taronomi 24:14-15 †† iwini kon weyu a'taino pe; miri pe pəra, enta'nan weyu a'taino kasa.

niri təusetə'kai' pəra e'ti', pana' pe e'soto'kati', apəne pəra a'ko pe Itepuru uye'to' man. ⁹ Itonpa kon pi' te'naipi'se pəra, utonpa ton, iyese kon kuru nin aimenka miri. Eseru aimenkanin man məra'ta nau ri iye'soto'kasa'!

¹⁰ Utonpa ton, təusetə'kai' pəra e'nito' ento' ipi' isi moronka a'taino pe, pu'kena' amə' enti', isauro'sa' kon Itepuru ese' yau. ¹¹ Mi'tuyatəi'ne' kasa ri, ipəremasa' pe to' esi ta, kamoro imoronkanin nə'san pi'. Isopu uya imoronkasa' rə'pə etasa' auya'nokon, miri awonsi'ki iu'matə pe ene'pə Itepuru nəkupə'pə rə'pə. Itepuru esi eke pe təusentu'masen miri awonsi'ki aiko tawon ni. †

¹² Miri entai kuru, utonpa ton, inku'ton kon pi' ausaurokə kon a'tai Epən kəsəsa'təu, miri pe pəra non ni, miri pe pəra i'ri ri. Tiwi, "Ewai'," tato' auya'nokon nesii, ewai' pe ri; "Kane," tato' auya'nokon nesii, kane pe ri, iyeno'ma kon kuru nin miri. ††

Apurito' Yau Ipərema Nito'

¹³ Itonpa kon ni na'ki nai ekamən yau? Tiwi nipərema. Inə' ri pe' nai pori' pe? Tiwi apuripi'to' eremu yai nəsərenkai. ¹⁴ Itonpa kon ni na'ki nai takuru'ke? Tiwi so'si epuru ton ki'mai təpona to' ipəremato' pe, miri awonsi'ki təkərapaimato' pe Itepuru ese' yau. ¹⁵ Apurito' yau iyipəremasa' uya takuru'kenan epi'ti miri; Itepuru uya ri i'mə'sa'ka. Imakoitasa' pe iyese yau, ipi' ri usentu'man. ¹⁶ Miri pe iyese pi', itonpa kon pi' ri amakooi kon ekamati', miri awonsi'ki itonpa kon pona ri ipəremati', iusepi'ti kon pa. Ipokena' e' pe te'sen ka'pon ipərema esi miri ipan pe merunti pe miri awonsi'ki təkəwotori'pi ke.

¹⁷ Iraisə esi'pə ka'pon uwarai'nokon ni. Iyipərema'pə təkə'kwə'pə'se, tuna uyepə pəra iye'to' pe, tuna uyepə pəra si iyese'pə non amankanin pe osorəwawon pona a'sa'məyai wəpiya airi ri. ¹⁸ Iyipəremakaa'pə kanan, miri a'tai ka' awonsi'ki si tuna uyee'pə, miri awonsi'ki si non uya kiyari epetanəkə'pə. ¹⁹ Utonpa ton, tikin ni ri itonpa kon utano'ma pe iyese yau i'napa-iron apai, miri awonsi'ki təron ni uya ina'po, ²⁰ se nesii iyenu kon yau: Inə' uya ri təkə'wə'wə'nan na'po ipokenan pen apai uya ipika'ti miri ima'tato' apai, miri awonsi'ki tu'kan ni makooi niponti iya miri. ††

‡ 5:11 Isopu 1:21-22; 2:10; Eren 103:8 †† 5:12 Ma'siu 5:34-37 †† 5:14 Ma' 6:13 § 5:17 1 Kin Amə' 17:1; 18:1 † 5:18 1 Kin Amə' 18:42-45 †† 5:20 Ipu'ketə 10:13; 1 Pi'ta 4:8

1 PI'TA

Ekamanin

usenno'sa' Kɛri'san amɛ' ena', "Papa nanɛmɛ'san ka'pon amɛ'" tukai' tesa'san, iye'ta'nɛ'sa' kon wɛi enu uyepɛ enwo'netɛ winikɛi' Eisa Mɛre'pɛ pi'. Eke kuru imenukato' ipikiri esi, imenu ennin nan pori'manin pe, kamo isi pe tɛkoto'mato' kon miri awonsi'ki e'ne' moronka pi' na'ne' nan apurito' to' uya wenai. Imenukanin uya tɛnmenuka'pɛ ennin nan emiya'ponti wakɛ Sises Kɛrai ekareei pi', iyeri'to', iye'mɛ'sa'kato' miri awonsi'ki tɛuye'to' pi' isauro'sa' rɛ'pɛ to' e'ku'to' ke to' repa. Seri weyu yau nin si to' uya e'ne' moronkato' tɛuya'nokon anɛnto' pe miri awonsi'ki imoronkato' pe, i'tui'ma apurito' tɛuya'nokon pe' esi i'napairon pe tukai' ti'tu kon tukai', miripan kon e'mato' oton, "Sises Kɛrai usenpoika weyu a'tai" (1:7).

Ekamɛn yau to' esi koro'tau to' pori'mapitɛ tɛuya pokon pe, imenukanin uya tɛnmenuka'pɛ ennin nan apiyonti to' uko'manto' pe Kɛrai iwano' ton ka'pon amɛ' pe.

Iyawon Ekamanin

Ekamanin (1:1-2)

Papa uya pika'tin nito' pi' emiya'ponti (1:3-12)

Auro'kan wakɛ pe iteseru uko'man nito' pe (1:13—2:10)

Kɛri'san pe e'ni tɛrawasooi e'ne' moronka a'tai (2:11—4:19)

Kɛri'san pe e'ni e'to' mi pe te'ku'sen pe pɛra miri awonsi'ki iyapiyo' pe (5:1-11)

Iu'matɛ (5:12-14)

1 Sises Kɛrai ekareei ekamai' enno'sa', Pi'ta, winipaino,

Iye'ta'nɛ'sa' kon, ka'kɛran amɛ' non awiron kon Pontas, Kare'siya, Ka'pato'siya, Eisa Mɛre'pɛ miri awonsi'ki Pi'tiniya pon kon, Papa nanɛmɛ'san enakan, ² Papa, Ikwipɛnɛ nanɛmɛ'san pena ri, Ita'kwarɛ e'tɛrawasoma wini inkoneka'san wakɛ pe, Sises Kɛrai mɛnɛ e'pasinpasinma ke miri awonsi'ki imaimu awiron kon pe:

Tiwi wakɛ nonkasa' miri awonsi'ki tɛusewankamai' pɛra e'nito' nesii ipiyau'nokon miyari ri.

Papa Apuripitɛ Nurinan Pe E'ku'nito' Esi Pi'

³ Apuripito' nesii, Papa, uyepuru kon Sises Kɛrai Kwipɛnɛ iwano' pe! Eke pe isentu'kena' pe tesi pi' urepasa' iya 'nokon emenna' pe entun nito' ke nurinan e'ku'nito' ya' Sises Kɛrai e'mɛ'sa'kasa' terikɛ'pɛ apai poro, ⁴ Papa nɛkupɛ'pɛ uiwano' kon pe epoto' ya' Epɛn po nenkurunpayai'ne', iyenki'siimu'na pɛra, iya'mota pɛra, ima'ta pɛra ri iyese miri yau. ⁵ Apurito' auya'nokon poro, Papa meruntirɛ uya awapu'ti kon epika'tin nito' uyepɛ pɛ'kɛ pona, iyekonekasa' na'ne' usenpoikan pi' pata weyu u'ma'sa' a'tai. ⁶ Miri pe iyese pi', pori' pe e'ti', aka'ne' pe rɛ'kwi ri tu'kan ni i'tupi'nito' yau iyekota'mato' kon pe kuru ri iye'sa' e'tane. ⁷ Seri ton e'seposa' Papa apurito' auya'nokon—epe'kena' korɛ entaino tɛuma'tasen ti'tusa' ri e'tane apo' ke, miri entai ri Papa apurito' auya'nokon esi ti'tusen pe—miri-

pan usenpoikasa' e'to' pe i'nairon apuripitɛ pe, eke pe kuru iku'to' pe miri awonsi'ki inama Sises Kɛrai usenpoika weyu a'tai. ⁸ Ensa' auya'nokon pɛra ri iye'tane, i'nɛnka auya'nokon; ensa' auya'nokon pɛra ri iye'tane seri pe, apuri auya'nokon, miri pi' si ipan pe pori' pe iwesi kon, eke pe ri, ekama poken pɛra ri, ⁹ apɛne pɛra Papa apurito' epe'pɛ pe iyese aya'kwarɛ kon epika'tito' eporo auya'nokon.

¹⁰ Seri si epika'tin nito' pi' pu'kena' amɛ' tɛusauro'san, wakɛ nonkasa' tɛuye'ton pi' ipiya'nokon, uya iwarinpa'pɛ tɛuta'kwarɛkai' miri awonsi'ki ti'tui' kuru ri. ¹¹ Iwarinpa pi' ri to' esi'pɛ i'ri a'tai iweyu esi, nai kasa iyepɛ tukai', Kɛrai A'kwarɛ to' yau te'sen nekamɛn, miri a'tai isekamasa' rɛ'pɛ pena Kɛrai ekota'mato' miri awonsi'ki a'kwa tɛuye'ton ite'ma'pɛ ta' tukai'. ¹² To' ena' isenpoika'pɛ tiwano' kon pe tapiyo' kon pe to' esi pen tukai', e'tane imiri'nokon iwano' pe, to' usaurokɛ a'tai ekamasa' rɛ'pɛ pi', kamoro wakɛ itekare ekamanin nan ipi'nokon wini, Wakɛ A'kwarɛ, Epɛn poi enno'sa' wini. Inserɛ amɛ' ri niri enurikɛ seri ton inenpai.

Wakɛ Pe E'ti'

¹³ Miri pe iyese pi', iusenuminkato' kon ikonekati' iku'nin pe; iiwano' kon pe ise'se'titi'; iye'ku'to' kon pi' ekonekati' ipɛ'kɛ pe pɛra, wakɛ nonkasa' pi' iye'nakon te'tɛton Sises Kɛrai usenpoika a'tai. ¹⁴ Main

awiron kon mure amu' kasa, iri eseru i'sero' kon pe ke'tau, i'tu auya'nokon pura iyese a'tai iwesi'pu kon kasa. ¹⁵ E'tane waku pe e'ti' tanporo inkupunu kon yau, kuri ri iki'manin kon esi waku pe na'ne' kasa; ¹⁶ apune pura iye'menukasa' uya: "Waku pe e'ti', apune pura waku pe uri esi pi'," [†] tasa'.

¹⁷ Ikuipunu, esa'nin pe si iwesi pi' ka'pon tarawasooi eseru aimenkanin pe te'sen kuri ri tenu yawon ke pura, iuko'manto' kon weyu enno'ti' seri yau te'namai' ipi' ka'kuran pe. ¹⁸ I'tu auya'nokon ni tuma'tasen ni koru miri pe pura sirupa ke imo'kasa' kon pura iyese, itenpu'pu pe ri iuko'manto' kon apai atamokori kon piyapai iyena'nokon iye'kwiri'sa' na'ne', ¹⁹ e'tane i'nunkena' Kurai muna, karimeru mure imaku'pi pen miri pe pura ma'taku'pan pen ke. ²⁰ Anansa' kuri ri pena ri non ekoneka rawiri ri, e'tane isenpoikasa' iweyu u'matu pi' iiwano' kon pe. ²¹ Kuri ri poro Papa apuri auya'nokon, i'mu'sa'kanin nu'pu iyeri'sa' apai, miri awonsi'ki eke pe iku'sa' iya. Miri pi' si apurito' auya'nokon miri awonsi'ki iye'ku'to' kon esi Papa yau.

²² Seri pe si iyekorukasa' kon i'napairon awiri iwesi kon wini, i'nai ri itonpa kon i'nunkanin pe iwesi kon pa, isi'nunkati' ipan pe, tanporo iyewan kon pokon pe.

^{††23} Apune pura iyentuka'sa' kon kanan, tuma'tasen itena'pi apai pen e'tane tuma'tasen pen apai, tiwiro' ri tuuko'mansen Papa Maimu poro. ²⁴ Apune pura,

"Tanporo ka'pon amu' esi wana' kasa,
tanporo eke pe iku'to' esi pata ipuru kasa;
wana' esi taiputasen miri awonsi'ki pata ipuru pe te'sen uta'poku,

²⁵ e'tane Itepuru Maimu esi tiwiro' ri," [‡] tasa'. Seri seri itekare ipi'nokon isekamasa' ru'pu.

2 Miri pe iyese pi', iri pe e'pai e'nito', enku'tinin pe e'nito', waku pe e'ku'nito', ikintan nito', miri awonsi'ki tanporo ri iri pe ka'pon pi' usauro'nito' inonkati'.

² Mure amu' emen entusanon kasa esukenan iya'kwaru meru' i'se e'ti', iusemo'ka kon pa iyepika'tito' kon yau, ³ seri si onpasa' auya'nokon Itepuru esi waku pe tukai'. [‡]

Nurinan Ti' Miri Awonsi'ki Anansa' Kon Ka'pon Amu'

⁴ Iyepu kon koro'tau ipiya', Nurinan Ti' kasa te'sen—ka'pon amu' newaruma'ti'pu, e'tane Papa uya anansa' i'nunkena' pe tunkupunu—⁵ imiri'nokon ni niri esi nurinan ti' kasa, to' nami'pu ita'kwaru iuti pe, waku pe te'san, use'man nito' tarawasomanin ye' pe ri, inturunu use'man nito' esi ita'kwaru yau Papa nanumunu pe ri, Sises Kurai poro ri. ⁶ Itekare iye'menukasa' uya ta:

"Enti', ti' tusa' uya Sayan po,
anansa' miri awonsi'ki i'nunkena' itekun airon ti',
miri awonsi'ki kuri apurinin
e'taru pura iyese miri epiyi'nito' ya'," [‡]
tasa'. ⁷ Seri si, imiri'nokon apurinin nan pona, ti' esi i'nunkena' pe, e'tane kamoro apurinin nan pen pona,

"Ti', aminin nan newaruma'ti'pu
ena'pu itekun airon pe," ^{‡‡}

tasa', ⁸ miri awonsi'ki,
"Ti' ka'pon amu' e'pi'poto' ipona,
ti' to' uta'mo'kato' pe ri iku'nin," ^{‡‡}

tasa'. To' e'pi'po apune pura itekare awiri pura to' esi pi'—mirito' pe ri niri to' esi'pu.

⁹ E'tane imiri'nokon kamoro anansa' kon ka'pon amu', kin iwano' pe use'man nito' tarawasomanin nan pe, waku tapataron kon, ka'pon amu' Papa iwano' ton, ekamanin pe iwesi kon apuripi'to' auya'nokon iki'manin nu'pu kon ewarupi apai waku ri taweyu ya'.

¹⁰ Pena Papa munki amu' pe pura ri iwesi'pu kon, e'tane seri pe si imunki amu' pe me'atui'; pena usentu'man nito' anansa' auya'nokon pura iyese'pu, e'tane seri pe si usentu'man nito' anansa' auya'nokon man.

¹¹ Utonpa ton nu'kwi, iyekama'po uya 'nokon innon kon, ka'kuran amu' pe te'san seri non po, isi'nunmati' iri eseru i'se iwe'to' kon apai, aya'kwaru kon ewa'noma pi' na'ne'. ¹² Papa apurinin nan pen koro'tau waku pe iko'manti', to' uya ri iyese'rutitane'nokon iye'to' pe pura ri ikupu auya'nokon tukai', to' uya waku iyese'ru kon ento' pe, miripan a'kwa eke kuru Papa merunturu apuripi'to' pe to' uya iye'sa' uyense'na'nokon a'tai.

E'tan Nito' Pata Esanon Miri Awonsi'ki Esanon Ena'

¹³ E'tuti', Itepuru esi pi' ri, tanporon kon itepuru ton ena' ka'pon amu' koro'tau anansa' kon: kin ena' ri, eke kuru itepuru pe; ¹⁴ miri pe pura kopuna amu' ri, inen-noko'san kamoro ekaman ku'nin nu'san kota'mai', kamoro iye'to' pe iku'nin nu'san apuripitui'ma.

¹⁵ Apune pura Papa eseru ri miri waku kupu wini i'tui'ma pura iya'kwaru punon kon ka'pon amu' us-auro'to' e'paka'nu'to' auya'nokon. ¹⁶ Iko'manti' inu' enawon kon ka'pon amu' pe pura, e'tane inu' enau pura iwe'to' kon kuse'nin, iri kupu auya'nokon wapu pe; iko'manti' riken Papa poitoru ton pe. ¹⁷ Tanporon kon ni tnamai' e'ti': apurinin nan itonpa kon amu' ti'nunkai' e'ti', Papa inamati', kin tnamai' e'ti'.

¹⁸ E'tuti', poitoru ton purata ke te'masan pen, iyepuru kon ena', tanporon yau to' nama auya'nokon pe, kamoro waku ton pe na'ne' nan miri awonsi'ki tuse-uminkasan niken pen, e'tane kamoro isi pe ri niri iku'nin nan kon. ¹⁹ Apune pura tapuripi'sen pe ka'pon esi miri iwenai pura ri e'ne' moronkanin pe iyese yau, apune pura Papa i'tu tuya pi' miri kasa iyese. ²⁰ E'tane iwenai apanta'mato' kon eporo auya'nokon yau, iye'to' pen ni ku'sa' auya'nokon pi' imoronka auya'nokon, i'ri eporo auya'nokon? E'tane e'ne' moronka auya'nokon yau, waku kupu auya'nokon wenai, imoronkati' ri, seri pi' ayapuripitu kon miri Papa piyau. ²¹ Seri pona iki'masa' kon miri, apune pura Kurai uya e'ne' moronka'pu iiwano' kon pe, ento' auya'nokon ipi' tnonkai', ite'ma'pu poro iuti kon pa.

²² "Makoi kupu'pu iya pen ni,
kasi ye' pe iye'to' eporo to' uya pura ri iyese'pu inta nau," [§]

[†] Ripaiti'kas 11:44-45; 19:2; 20:7 ^{††} Turon ni imenukasa' ton uya, waku iyewan kon apai ta. [‡] Aisaya 40:6-8 ^{††} 2:3 Eren 32:8 ^{‡‡} Aisaya 28:16

^{‡‡} Eren 118:22 ^{‡‡‡} Aisaya 8:14 [§] Aisaya 53:9

ta. ²³ To' uya t̄sapema a'tai, i'ri ta iya p̄ra iyesi'p̄ to' sapema pe; e'ne' moronka t̄uya a'tai, to' enari'pa'p̄ iya pen ni. E'tane ru'ku, iye't̄r̄p̄ iteseru aimenkanin wak̄ pe ena'. ²⁴ K̄ri ri uya ri umakooi kon ari'p̄ t̄pun yau kurusu' po, miri kasa si eri'nito' pe makoi ya', ipoken e'nito' iwano' pe; ari'po'p̄'sa' pata'p̄ wini iusepi'tisa' kon miri. ²⁵ Karimeru utano'ma kasa iwe-si'p̄ kon, e'tane seri pe si iyenna'posa' kon aya'kwar̄ kon Esa' miri awonsi'ki aya'kwar̄ kon Ennin piya'.

No'p̄ Ton Miri Awonsi'ki Taan'p̄ Ton

3 No'p̄ ton, miri kasa ri mari ataan'p̄ kon ena' e't̄ti', to' tonpa ton uya main apuri p̄ra iyesi yau, to' i'kwiri'to' pe apurito' winik̄i' inkup̄n̄ kon wini, ausaurok̄ kon wini pen, ¹² wak̄ pe, Papa t̄namai' iuko'mam̄ kon ene to' uya a'tai. ³ Ayama'nom̄ kon k̄se'nin kipo'po ri iye'riw̄ntisa' kon wini, inse' ka'p̄'sa' pe miri awonsi'ki kor̄ konekasa' ri iriw̄n kon pe miri awonsi'ki wak̄ ton ni ipon kon pe. ^{††4} E'tane ru'ku, a'nau'nokon nesii, ama'non pe p̄ra tenasen pen i'si'm̄n yai e'nito' miri awonsi'ki t̄npan iya'kwar̄ pe, eke kuru itepe' Papa enu yau. ⁵ Ap̄ne p̄ra seri kasa penaro' kon wak̄ ton uri'sami'si am̄' Papa ena' te'ku'to' kon nonkanin nan enapi'p̄it̄'p̄ ama'non pe. T̄taan'p̄ kon ena' te't̄se to' e'p̄i'p̄it̄'p̄, ⁶ Sera kasa, Ep̄ra'an maimu aw̄ron miri awonsi'ki tepuru pe esa'nin. Imunki am̄' imiri'nokon, ipokena' pe te'sen kup̄ auya'nokon yau, nari' ya' te't̄se p̄ra. ^{*}

⁷ Taan'p̄ ton, miri kasa ri mari t̄senuminkai' te'san pe e'ti' ino'p̄ kon pokon pe iuko'mam̄ kon koro'tau, to' pari t̄namai' i'si'm̄non iisakon kon pe, miri awonsi'ki ipokon pe wak̄ uko'man nito' epoton kon, i'ri uya ri iw̄p̄remato' kon wa'k̄t̄ namai'. [†]

Ekota'man Wak̄ Kup̄ Wenai

⁸ Iye'nonka pe, tanporo imiri'nokon, isi'kaisa ri is-eseru yau iko'manti', itonpa kon pi' t̄senuminkai', isi-tonpa pe t̄usi'n̄nkai', aiko ta auya'nokon enpoika auya'nokon pe miri awonsi'ki mi pe te'ku'san pe p̄ra.

⁹ Iri te'mai' p̄ra iri ke e'ti', miri pe p̄ra e'sapeman, e'sapeman ke, e'tane ip̄reman ke, ap̄ne p̄ra seri pona iki'masa' kon miri, Papa uya ip̄remato' kon pe.

¹⁰ Ap̄ne p̄ra,

“In̄' ri uko'man nito' i'n̄nkanin,
wak̄ pe iko'manpaino
tani enkurunpai iri apai
miri awonsi'ki t̄nta, enku'tinin pi' isaurok̄ namai'.

¹¹ Iri apai nera'tii wak̄ ku'se'na;
t̄usewankamai' p̄ra e'nito' warinpai miri awonsi'ki iporo te'to' pe.

¹² Ap̄ne p̄ra Itepuru enu esi ipokena' pe te'san ene pi',

miri awonsi'ki ipana to' ip̄rema eta pi',
e'tane Itepuru em̄' ri ken esi miri iri ku'nin nan ewa'noma pi'." [†]

† 3:1 E'pe'sas 5:22; Koro'se 3:18 †† 3:3 1 Temu'ti 2:9 † 3:6 Iseneses 18:12 †† 3:7 E'pe'sas 5:25; Koro'se 3:19 †† Eren 34:12-16

tasa'.

¹³ In̄' uya e'ne' pe ikup̄ kon wak̄ inku'pai iwesi kon pi'? ¹⁴ E'tane ri iyekota'ma kon pe ri iyesi yau, ipokena' kup̄ auya'nokon pi', ip̄remasa' pe ri iwesi kon miri.

“To' enari'panin iyenari'pati'nin; ket̄ipi't̄u.” ^{††15} E'tane iyewan kon yau K̄rai inamat' Itepuru pe. Tekonekai' ri e'p̄i'ti' iye'ku'to' kon ekama'popi'nin nan ei'nin nan pe iwesi kon pa. ^{††16} E'tane iku'ti' i'si'm̄n yai miri awonsi'ki t̄namasen pe, wak̄ pe iyewan kon t̄konekai', miri a'tai kamo iri pe iku'pai'nokon na'ne' nan wak̄ inkup̄n̄ kon K̄rai yau pi' ip̄iyi'to' pe iri pe ip̄i'nokon t̄usauro'sa' kon pi'. ¹⁷ Wak̄ pe pari iyesi iyekota'ma kon wak̄ kup̄ auya'nokon wenai, Papa eseru pe iyesi yau, iri kup̄ auya'nokon wenai entai.

¹⁸ Ap̄ne p̄ra K̄rai erik̄'p̄ ⁵ amakooi kon wenai t̄kin ite'kwa, miri enta' teri'ton pe p̄ra ri, ipokena' pe te'san, ipokena' pe te'san pen iwano' pe, ine'nin kon pe Papa piya'. Uma'tan nito' ya' it̄r̄p̄ ipun tau, e'tane nurine iyena'p̄ iya'kwar̄ wini, ¹⁹ k̄ri ri wini ri mar̄ it̄'p̄ itekare ekamai' pariki'si tau te'san a'kwar̄'san piya', ²⁰ pena main aw̄ri iye'sa' kon pen Papa enuri'tane t̄useta'kai' p̄ra Nowa a'tai'ne a' e'kap̄ koro'tau. Miri yau, tu'kan kon pen ni, 8 kaisaron kon ka'pon am̄' epika'ti'p̄ tuna yai, ^{††21} seri si tuna uya epa'taisiman nito' ekamasa', ipika'ti kon pi' na'ne' seri pe—ipun utoi'masa' kor̄ka iya pen e'tane Papa ekama'po wak̄ iyewan kon e'sepoto' pe. ^{††} ipika'tisa' iya 'nokon Sises K̄rai e'm̄'sa'kasa' wini. ²² Iyenuku'p̄ na'ne' Ep̄n pona, miripan esi Papa emiyat̄ enwo'net̄ wini—inser̄ am̄', eke ton miri awonsi'ki pana'pano ton itena' te't̄san pe.

Uko'man Ni Papa Iwano' Pe

4 Miri pe si iyesi pi', K̄rai si ekota'ma'p̄ t̄pun yau esi'p̄ na'ne' kasa ri mari, e'sepaai'titi' iteseru r̄p̄ ke, ap̄ne p̄ra k̄ri ri t̄pun yau iyekota'masa' r̄p̄ uya makoi nonkasa' miri. ² Miri moron n̄p̄ pe, seri non po si t̄uko'mam̄ koro'tau ka'pon e'to' i'se aw̄ri iko'mam̄ pen, e'tane nin Papa e'to' i'se aw̄ri. ³ Ap̄ne p̄ra inke iuko'mansa' kon man Papa i'tunin nan pen n̄kup̄n̄ kup̄ pi'—ipan pe iri kup̄ pi' iko'manpai e'ni pi', iiwano' kon pen ni enkuui pe e'ni pi', e'taripan pi', ipi' ri te'kamai' e'taripan pi' miri awonsi'ki ekuman pi', miri awonsi'ki iri kuru ri nuirapanin ni papa tato' ipi' pe ika'sa' apurip̄it̄ pi'. ⁴ To' pona ti'tupi'sen pe p̄ra iyesi ta'kiri'nokon iwesi kon kasa p̄ra miri ri mar̄ e'ta'n̄'nito' i'm̄n̄p̄ri ka' iusenatika kon kasa p̄ra, miripan kon uya si asapema kon. ⁵ E'tane si t̄nkup̄'p̄ kon ekamato' oton to' uya nuri-nan kon miri awonsi'ki iyeri'sa' kon eseru aimenkanin pe iye'kamasa' na'ne' ena'. ⁶ Miri pe iyesi wenai, wak̄ itekare usekamasa' na'ne' iyeri'sa' pe ri na'ne' nan pi', to' eseru aimenkato' pe ka'pon eseru aw̄ri ipun eseru

††† Aisaya 8:12-13 ††† 3:15 Ma'siu 5:10 § erik̄'p̄, miri pe p̄ra ekota'ma'p̄ †† 3:20 Iseneses 6:1—7:24 ††† e'tane Papa ekama'po wak̄ iyewan kon e'sepoto' pe; miri pe p̄ra, e'tane epa'taisiman ta esi Papa auro'ka iku'to' pe imaimu aw̄ri e'nito' pe, ap̄ne p̄ra wak̄ pe uyewan kon esi pi' iwinik̄i' ta e'kwa pe iyesi.

pikiri, e'tane tæuko'mansan Papa eseru awiri iya'kwaru pikiri.

⁷ Tanporon ni u'ma'to' man a'ko pe. Miri pe si iyese pi', wakæ pe iusenuminkato' kon yau miri awonsi'ki ii-wano' kon pe tæuse'se'tii' e'ti' iwipærema kon pa. ⁸ Tanporon entai, itonpa kon ti'nænka'i' ipan pe e'ti', apæne pæra usi'nænkan nito' uya tu'kan ni makoi niponti.

⁹ Itonpa kon amæ' tereutanu'se to' a're'titi' tentarunse pæra. ¹⁰ Akaisari'nokon iya'kwaru næturu'pæ iye-na'nokon apuriti' tæron kon pika'ti pi', iyawiron pe esii'ma wakæ nonkasa' Papa uya i'si'taino' nan ni tæru pe. ¹¹ Inu' ri usaurokæ pe iyese yau, tiwi nusaurokæi Pa-pa maimu pe kuru. Inu' ri esi yau apiyo' pe, tiwi nukupæi Papa næturu'pæ tæmeruntiru ke, tanporon yau ri Papa apuripi'to' pe Sises Kærai poro. Itiwano' pe ri eke pe iku'to' nesii miri awonsi'ki ipana'pano tiwiri ri, tiwiri ri. Amen.

Ekota'man Kæri'san Pe E'ni Pi'

¹² Utonpa ton nækwi, kisewansiukatæu, isi ri ii'tuto' kon yau iyekota'ma kon pi', ti'tupi'sen pen ni e'kupæ kasa ri ipi'nokon. ¹³ E'tane epori'mati' Kærai ekota'mato' yau ri iwesi kon pi', miri pi' miri entai iyepori'ma kon pa eke pe iku'to' usenpoika a'tai. ¹⁴ Asapema kon pe iyese yau Kærai ese' wenai, wakæ eposa' auya'nokon miri, apæne pæra iya'kwaru eke pe iku'to' miri awonsi'ki Papa A'kwaru esi pi' ipo'nokon. ¹⁵ Iyekota'ma kon pe iyese yau, te'wisen pe iwesi kon pi' miri pe pæra ama' e' pe, miri pe pæra ti'tui' pæra ri iri ku'nin pe, miri pe pæra ri ka'pon amæ' eseru pi' ri tæuko'mansen pe iwesi kon pi' ikota'ma kon kusemapu'titæu. ¹⁶ E'tane nin, Kæri'san pe iwesi kon pi' ikota'ma kon yau, kipiyi'tæu, e'tane Pa-pa riken apuripi'ti' miri ese' esa' pe iwesi kon pi'.

¹⁷ Apæne pæra eseru aimenkato' weyu si epiya'tikapæ Papa munki pi'; iyepiya'ti pe si iyese yau uri'nokon pi', i'ri kasa ken si iye'to' oton kamo wakæ Papa ekareei awiron kon pen pi'? ¹⁸ Miri awonsi'ki,

“Sa'man pe ipokena' pe te'san epika'ti poken pæra iyese yau,

i'ri pe ken si Papa uya tasa' pen ni awiri te'san miri awonsi'ki tæmakooikena' nan e'to' oton?” ^{††} tasa'.

¹⁹ Miri pe iyese pi' ken si, kamoro Papa e'to' i'se pikiri tekota'masan ne'tæru'i tæmaimu awiron tæka'nin næ'pæ kon ena' miri awonsi'ki wakæ kupæ pi' te'to' kon pe mi-yari ri.

Itepuru Ton Miri Awonsi'ki Moine Ton Enakan

5 Itepuru ton i'koro'tau'nokon te'san pi' ta uya, uri itepuru ri niri, Kærai ekota'ma ennin næ'pæ miri

† 4:8 Ipu'ketæ 10:12 †† Ipu'ketæ 11:31

awonsi'ki eke pe iku'to' usenpoika a'tai epo ton: ² Papa ikæn non iyenau'nokon na'ne' nan pa'simanin nan pe e'ti', to' ennin pe e'tærawasomati'—ayapiyo'ma kon pi' pen, e'tane ari'kena' pe iwesi kon pi' Papa e'to' i'se awiri; mentaino pe pæra pærata pi', e'tane e'tærawa-somapaino ye' pe; ³ kamoro iyena'nokon itæsa' kon epuru pe ke'ku'tæu, e'tane wakæ Papa ikæn non nenton ku'nin pe. ⁴ Miripan si karimeru amæ' pa'simanin nan epuru usenpoika a'tai, a'kwa ayarækooi kon, kæron eporo auya'nokon miri tenki'siimu'nasen pen ni.

⁵ Moine ton, miri kasa ri mari e'tæti' kiiyi' amæ' ena'. Epontiti' mi pe te'ku'se pæra e'nito' ke itonpa kon amæ' winikæi', apæne pæra,

“Papa uya mi pe te'ku'san ewaruma'ti,

e'tane mi pe te'ku'san pen pona wakæ nonkasa' tæru iya.” [‡]

tasa'. ⁶ Miri pe iyese pi', mi pe te'ku'san pe pæra enati' eke Papa emiya o'no, ayanænto' kon pe iya i'se te'to' weyu a'tai. ⁷ Tanporo ri ayanpokæmanin kon eno'mati' itena', apæne pæra amainanpanin kon pe iyese.

⁸ Iiwano' kon pe tæuse'se'tii', miri awonsi'ki tenu ke e'ti'. Iyeyaton kon, Makoi man tæyo' tænanton warinpa pi' rayan kasa. ⁹ Inurunpati', pana' pe anapurinæ kon yau e'mæ'sa'kati', apæne pæra i'tu auya'nokon itonpa kon amæ' non emæ' kaisaron kon uya miri ri mari eko-ta'man nito' moronka.

¹⁰ Papa, tanporon ni wakæ nonkasa' esa', iki'manin kon næ'pæ tiwiro' ri a'kwa ya' Kærai yau, mara rækwi iyekota'ma'pæ kon tæpoi si ikoneka iya 'nokon miri awonsi'ki pana' pe ikupæ iya 'nokon, ayapitanæ'kæ iya 'nokon, miri awonsi'ki tæutamassen pe pæra ri ikupæ iya 'nokon.

¹¹ Tiwi merunti, tiwiro' ri nesii itenawon pe. Amen.

Iu'matæ Pe Ri Miyari Tato'

¹² Sairas [‡] uya tæpika'tii', uni'tunæ, miri awonsi'ki i'napairon utonpa, to'ken nækwi iyena'nokon imenuka uya ipori'mapitæ uya 'nokon miri awonsi'ki ekama uya seri esi i'napairo' kuru wakæ nonkasa' Papa uya. Pana' pe iyau e'mæ'sa'kati'. ¹³ Kæri Paperan ^{‡‡} po na'ne' anæn'sa' ræ'pæ aya'kiri'nokon uya miyari ta ipi'nokon, miri kasa ri mari umu, Ma', miyari nikayan. ^{‡‡14} Itonpa kon pi' miyari ka'ti' iusi'nænka kon pi' auta'su'ka kon pe. Use-wankaman nito' pæra nesii ipiyau'nokon imiri'nokon Kærai yau te'san.

[‡] Ipu'ketæ 3:34 †† Kiri' Siræpanas, Sairas tato' tæron ni pe.

^{‡‡} Paperan—Isenpoikasa' karetaai yau na'ne' kasa, Ron pi' ta iya pe iyese. ^{‡‡†} 5:13 Inkupæ'pæ 12:12, 25; 13:13; 15:37-39; Koro'se 4:10; Pairiman 24

2 PI'TA

Ekamanin

esi enno'sa' mi yawiron kon wapiyaro' kon Kuri'san amu' enakan pe. Eke iwenai iye'to' esi ennakanin nan ti'sa amu' tarawasooi miri awonsi'ki iri eseru enupan nito' to' uya moron nu'pu ewa'nomanin pe e'nito' pe. Seri ton si ekamanin yau ku'nin ei'nin e'seposa' miri, i'napai ri Papa miri awonsi'ki Sises Kurai Epuru wannu' i'tuto' pi' uta'sin yau, i'tuto' iyikwiri'sa' na'ne' ka'pon amu' Sises ennin nu'san enupan ni iya etanin nu'san wini. Imenukanin kuru usewankama kamo Kurai uyepu' pen kanan tukai' enupanin nan pi'. Ta iya oko pe Kurai uye'to' uko'mamu' esi, Papa esi pi', "inu' yan ni uma'ta i'se pu'ra iyese, e'tane tanporon kon uyepu' makoi apai tera'tii' riken" (3:9).

Iyawon Ekamanin

Ekamanin (1:1-2)

Kuri'san pe e'nito' yau ki'man (1:3-21)

Ennakanin nan ti'sa amu' (2:1-22)

Kurai si uye'kapu' iu'matu' pe (3:1-18)

1 Saiman Pi'ta winipaino, Sises Kurai apiyo' miri awonsi'ki itekare ekamai' enno'sa', kamo, ipokena', Papa, itese' pi' e'nito' miri awonsi'ki upika'tinin kon Sises Kurai poro, i'nunkena' apurito' ina iwano' waraino eponin nu'san enakan:
2 Waku nonkasa' miri awonsi'ki tusewankamai' pu'ra e'nito' nesii iwano' kon pe eke pe ri i'tunin Papa miri awonsi'ki Sises, uyepuru kon poro.

Ki'man Miri Awonsi'ki Anun Ni

3 Papa pe iye'to' meruntiru' uya ri repa nisa' tanporon ke i'se e'nito' uko'man nito' yau miri awonsi'ki Papa uya tasa' kasa uko'man nito' pe i'tu'nokon ke kuri ri ukimanin kon eke pe tesi ke miri awonsi'ki waku pe tesi ke. **4** Seri ton awiri eke pe ri miri awonsi'ki i'nunkena' ke kuru uyauro'kasa' iya 'nokon, miri pi' si miri ton yau e'nito' pe waku pe Papa e'to' yau, uma'tan nito' iri i'se e'ni nukupunu' oru' po piyapai ainumai'ma.

5 Miri wenai si miyari pari apurito' auya'nokon iponantiti' waku pe e'nito' ke; waku pe e'nito' pona, i'tunin pe e'nito'; **6** i'tunin pe e'nito' pona, tuse'se'tii' e'nito'; tuse'se'tii' e'nito' pona, ta'kure'tii' e'nito'; ta'kure'tii' e'nito' pona, Papa uya tasa' kasa uko'man nito'; **7** Papa uya tasa' kasa uko'man nito' pona, tonpa pi' isi'nunkena' pe e'nito'; tonpa pi' isi'nunkena' pe e'nito' pona, usi'nunkenan nito'. **8** Apune pu'ra seri ton esa' pe iwesi kon yau miyari ri, miri ton uya iku'nin pe miri awonsi'ki epankanin pe ikupu' kon miri, uyepuru kon Sises Kurai i'tu auya'nokon ke. **9** E'tane inu' piyau seri ton pu'ra iyesi yau, a'ko pe itenu esi miri, miri awonsi'ki tenku'ne

iyese, miri awonsi'ki ipu'tika'sa' ri penaro' tumakooi apai tekoru'kapu' ru'pu' pi'.

10 Miri pi' si, utonpa ton, miyari ri iki'mato' kon miri awonsi'ki ayanansa' kon i'nai ri ento' ipi' yau iko'manti', apune pu'ra seri ton kupu' auya'nokon yau, auta'mo'ka kon pen ni miri. **11** Miri a'tai nin si, iyereutanu'to' kon esi miri eke pe uyepuru kon miri awonsi'ki pika'tinin Sises Kurai e'to' tiwi ri esa' wannu' pe yau.

Imenukasa' Itekare Nekamanu

12 Miri pi', inke ri seri ton pi' iyemiya'ponti uya 'nokon miri, i'tu tane auya'nokon ni, pana' pe ri iye'mu'sa'kasa' kon i'napairon yau itesa' pe me'atui'ne'. **13** Iye'to' pe ri iyese upona, seri penaro' ini'tu'pu' kon ne'to' pe uya iyenu kon ya' upun, ta'porin tau esi koro'tau, **14** apune pu'ra seri pe'ne ri mi airi inonka uya miri, uyepuru kon Sises Kurai uya ekamasa' upi' na'ne' kasa ri. **15** Seri ton ento' uya kuru ri esi, uti'pu' a'tai inke ri seri ton ku'pitu' kon pa iyenu kon yau.

16 Emiya'poke' pe ikonekasa' ri panton pikiri ina esi'pu' pen, ina uya ayauro'ka kon a'tai merunti miri awonsi'ki uyepuru kon Sises Kurai uyepu' pi', e'tane ina uya tenu kon ke eke pe Kurai e'to' ene'pu'. **17** Apune pu'ra inamato' miri awonsi'ki eke pe iku'to' eporo'pu' iya Papa, Iku'ipunu' wini, main uyee'pu' a'tai itena' Eke A'kwa winipai, "Pu'se ri pu'se ri Umu, Uni'nunkanu'; ipi' kuru epori'mayai'!" † tawon. **18** Ina uya ri seri main eta'pu' tu'pana kon ke Epu' winon, ina esi a'tai waku wu' po ipokon pe.

† Ma'siu 17:5; Ma' 9:7; Uru' 9:35.

¹⁹ Pu'kena' amə' maimu si enasa' man i'nai ri kuru ina pona. Wakə pe nin si iwesi kon miri ipi' apana kon tusa' auya'nokon a'tai, iweyu uya pata wei'tisa' ewarupi yau kasa, pata emakə miri awonsi'ki awanakəi'no kaiyono' enuku iyewan kon yau pə'kə pona. ²⁰ Tanporon entai nin si, ito'ka'nə'ti' pu'kena' nekamanə e'menukasa' itekare uye'sa' pəra iyesi pu'kena' nekama'pə tiwano' pe wini pen. ²¹ Apəne pəra pu'kena' nekamanə e'sara'tito' pəra iyesi ka'pon eseru wini, e'tane Papa winon pi' ka'pon amə' usaurokə'pə Wakə A'kwarə uya to' ari koro'tau.

Ennakanin Nan Ti'sa Amə'

2 E'tane ka'pon amə' koro'tau ri niri ennakanin nan pu'kena' amə' esi'pə, ennakanin nan ti'sa amə' e'to' oton i'koro'tau'nokon kasa ri. Ama'ai to' uya ma'tanə'nin ni enupan nito' ewonnə'to' oton, eke Itepuru ri nonka to' uya tennanin kon nə'pə—tiwano' kon pe ri inke pəra tuma'tato' kon nə'pə to' uya. ² Tu'kan kon uya ri piyi'nə'nin eseru ku'to' oton, miripan kon uya i'napairon iyawiri e'nito' sapemato' oton. ³ Mentali tesi kon ke pəsamoro ti'sa amə' uya iyennaka kon panton amə' tiwano' kon pe ri tənkoneka'pə kon ke. To' kota'mato' ike man moro ri pena ri to' e'ma tau, to' ma'tanə'nin e'nənsa' pəra ri iyesi.

⁴ Apəne pəra Papa uya inserə amə' e'makoimasa' a'tai to' enpi'sa' pe pəra iyesi na'ne' yau, e'tane to' ennoko'pə iya ekota'man nito' † ya', to' tərə'pə iya ewarupi i'nawon †† ya' to' uko'manto' pe eseru aimenka weyu pə'kə pona; ⁵ penaro' orə enpi'sa' iya pəra iyesi na'ne' yau, i'mənpə nee'pə iya Papa uya tasa' pen awiri te'san ka'pon amə' pona, e'tane Nowa pa'sima'pə iya, ipokena' pe te'sen ekamanin miri awonsi'ki ⁷ kaisaron kon tərən kon; ⁶ eke kuru pata ton Satan miri awonsi'ki Komora enpi'sa' iya pəra iyesi na'ne' yau, ipo'ti'pə iya urumirə'pə pe, iku'sa' iya ento' ipi' pe te'ku'ton Papa uya tasa' pen awiri te'san pi'; ⁷ Ra', ipokena' pe te'sen ka'pon pika'ti'pə iya ipokoitasa' uya ima'tanə'sa' piyi'nə'nin nan ni ka'pon amə' miri awonsi'ki main awiron kon pen ni eseru pi' iyesi na'ne' yau; ⁸ (apəne pəra kəri ri si ipokena' pe te'sen ka'pon uko'mamə'pə to' koro'tau wəi kaisari ri ekota'man pi' iri ton kupə miri awonsi'ki iri ton ni tato' ene pi' miri awonsi'ki eta pi')— ⁹ seri kasa si seri esi yau, Itepuru uya nin si i'tu ka'pon amə' Papa uya tasa' kasa te'san pika'tito' tuya i'tupi'nin esi yau, miri awonsi'ki ipokena' ton pen a'si iya eseru aimenkato' weyu pə'kə pona, miyari ri to' kota'mai'ma. ¹⁰ I'napai ri se esi miri kamoro ipan pe ri makoi eseru pi' te'san miri awonsi'ki eke ton sape-manin nan.

Ipiyi'mənon miri awonsi'ki sa'man ton ni, pəsamoro ka'pon amə' tenari'nənsan pen ni iri pe ri ka' awon kon pi' tusauro'san. ¹¹ E'tane inserə amə' pana'pa' nan pe ri esii'ma miri awonsi'ki merunti ton pe ri esii'ma niri,

† Ta'taras Kiri' maimu yau; ekota'man nito' pata'se' ese' tonpa ri mari. †† ewarupi i'nawon; miri pe pəra, ewarupi i'sen amə'. ‡ 2:5 Iseneses 6:1—7:24 †† 2:6 Iseneses 19:24 †† 2:7 Iseneses 19:1-16

iri pe ri kamoro ka' awon kon sapema pe tusaurokə kon ne'nin nan pen ni Itepuru piya'. ¹² E'tane pəsamoro ka'pon amə' e'sapema tusaurokə kon yau tonto'ka'nəkənə kon pen ni pi'. To' esi ene amə' kasa ri, ene amə' teseru awon kon, iyentusa' kon ta'sisan pe miri awonsi'ki tuma'tanə'san pe riken, miri awonsi'ki ene amə' kasa ri to' ri niri uma'tato' oton.

¹³ Isi kuu'pə to' uya pi', to' e'ma miri isi ke. To' eseru esi e'taripapaino kon wəi nai ri. To' esi a'si'pi'sa' pe miri awonsi'ki imaku'pi pe ri, i'se te'to' kon kupə pi' ipokon pe tenta'na kon koro'tau. ¹⁴ Ipan ni ekuman to' enu yawon, tuma'koitato' kon ereutanə'nin nan pen ni; i'si'mənon pori'ma to' uya to' umakoitato' pe; mentali e'ni pi' isenupasa' kon—ipa'nə'sa' kon ni! ¹⁵ To' uya to'saron asanta ninsa' to' utisa' Peran, Peyorə mu e'ma tawiri tautito' kon pe iri epe'pə i'nənkənin. ¹⁶ E'tane isa'ka'si neseremekə'pə iri inkupənə pi'—tusauro'sen pen ni—miripan usaurokə'pə ka'pon maimu yau, miripan uya pu'kena' sakorooi uya awopa i'ni'panəkə'pə. †††

¹⁷ Pəsamoro ka'pon amə' esi miri tuna epa'kato' yai tuna pən pe miri awonsi'ki kapuru' pana'pan a'setun na'tu'manə ton pe. Ipan ni i'kərən ewarupi enkurumə to' iwano' pe. ¹⁸ Iyawon pəra ri to' mətə usaurokə esi, utapurin niken, ekumapai riken te'to' kon pori'ma pi' i'naino ka'pon eseru yawon, ka'pon amə' musunpa to' uya, seri pe kuru ri ainən ni pi' ri te'san iri yau tuko'mansan piyapai. ¹⁹ Inonkasa' pe e'nito' pi' to' au-ro'kasa' to' uya, te'tane'nokon ni ano'manin nan poitorə pe—apəne pəra ka'pon esi miri tentai iyenasa' rə'pə poitorə pe ri. ²⁰ Kamoro ainənsa' pe iyesi yau orə uya ma'tanə'nito' piyapai uyepuru kon miri awonsi'ki upika'tinin kon Sises Kərai i'tu wini, miripan kon ni mari e'si'tika'sa' iya' to' entai iyenasa', to' si esi ipan pe iu'matə yau iyepiya'ti a'tai tesi'pə kon entai. ²¹ Wakə pe pari nesii'no to' uya ipoken e'nito' i'tusa' pəra iyesi a'tai, to' uya i'tu entai ta'poi kon ni ra'tito' pe tuya'nokon wakə main, apiyontin nito' to' ena' inonkasa' rə'pə. ²² To' pi' i'nairi ri ikasa e'ni tukai' enupanin main uya tasa', "Pero tatarəkaai pona ten-na'posen," [§] miri awonsi'ki, "Peiruku təkorəkasa' ri e'tane, te'koromasen i'koro yau," tawon.

Itepuru Weyu

3 Utonpa ton nə'kwi, seri si seri ukaretaai, iyakon ite'kwaro' iyenakan kon. Asa'ri ri mari imenukasa' uya man iyenpakanin kon pe wakə pe ri iusenuminka kon pa. ² Imiri'nokon uya si main usauro'ni'pə ipi' rə'pə ekama i'se e'ai' pena ri wakə ton pu'kena' amə' wini-paino, miripan uya uyapiyonti'pə kon uyepuru kon miri awonsi'ki upika'tinin kon uya tənennoko'san ipiya'nokon wini.

³ Tanporon wapiya, mətə'ka'nə'tui' miri iweyu u'matə yau asapemanin kon tauta'kiri kon pe uyepə miri, miri awonsi'ki asapema kon pe to' uta'kiri, miripan kon esi i'se te'to' kon iri eseru pikiri utin pi'. ⁴ Tato' oton to'

††† Tərən ni imenukasa' ton uya, tamərai' enta'nan nito' yau ta. ††† 2:16 Nonpa 22:4-35 § Ipu'ketə 26:11

uya, "Nai miri, 'uye'ni,' isaurokupə ipi'? Ukəipənə kon eri'pitəpə si'kiri ri, tanporon ni esi tesi'pə kasa ri non e'kapə epiya'ti'pə si'kiri ri," tato' oton. ⁵ E'tane ipi' ri te'kamai' to' upu'tika'sa' pena ri Papa maimu ke ka' uko'maməpə miri awonsi'ki non e'kaa'pə tuna apai miri awonsi'ki tuna ke. ⁶ Tuna ke ri mari miri a'tai non usemə'nəkəpə miri awonsi'ki ima'ta'pə. ⁷ Miri ri mari main ke seri pe na'ne' ka' miri awonsi'ki non epotawa'tisa' miri apo' iwano' pe, eseru aimenka miri awonsi'ki Papa uya tasa' pen awiri te'san uma'ta weyu e'ma ta' enkurunpa.

⁸ E'tane seri kuru tikin nan ni kə'pu'tika'nə'təu, utonpa ton nə'kwi: Itepuru pona tikin nan wəi esi 1,000 kaisaron wəipiya kasa ri, miri awonsi'ki 1,000 kaisaron wəipiya esi tikin nan wəi kasa ri. ⁹ Tinin pi' Itepuru esi pen təusaurokəpə kupə pi', təron kon tinin pokon to'ka'nə'ai'ne' kasa. İpi'nokon iseta'ka pen, inə' yan ni uma'ta i'se pəra iyesi, e'tane tanporon kon uyepə makoi apai tera'tii' riken.

¹⁰ E'tane Itepuru weyu uye'to' oton ama' kasa. Ka' pəra iyenato' oton eke pe təkiki'pi'nənse; ipə'kə ton pe te'sen nə'san ma'tanə'to' oton apo' uya, miri awonsi'ki non miri awonsi'ki tanporo ri iyau te'sen pəra ri iye'to' oton.

¹¹ Seri kasa si tanporon uma'tato' oton pe iyesi pi', inə' warai ken si ka'pon pe iwe'to' kon pe iyesi? Wakə pe Papa uya tasa' kasa ŋuko'manto' kon pe iyesi, ¹² Pa-pa Weyu uyepə enupikiri iwesi kon koro'tau, miri awonsi'ki inke pəra iye'to' pe enuti pi'. † Miri uya ka' uma'ta apo' ke nepə miri, miri awonsi'ki miri yau

te'sen ukasitato' oton ita'netə ke. ¹³ E'tane isauro'sa' pi' ri ina man emenna' Epən miri awonsi'ki emenna' non enupikiri, ipoken e'nito' pata'se'.

¹⁴ Seri si, utonpa ton nə'kwi, seri kuru sa'ne enupikiri iwesi kon pi', wakə pe kuru ekonekati' para'pa pe pəra iwesi kon pa, iri kuu'pə auya'nokon man ta iya namai' ipi'nokon, miri awonsi'ki wakə pe ri təusewankamai' pəra iwesi kon pa ipokon pe. ¹⁵ İyenu kon yau nesii uyepuru kon usenuti pəra na'ne' esi ka'pon amə' epi-ka'tito' pe, utonpa kon nə'kwi Paarə uya iyena'nokon imenukasa' na'ne' kasa kuru ri mari təpu'ketə Papa uya tərepa'pə ike ke. ¹⁶ Miri kasa ri imenukapi'sa' iya tanporon təkaretaai yau'ne seri ton pi' si usauro'ni pi' iyau'ne. İkaretaai ton yau'ne təron ni ton esi sa'man ton ni ito'ka'nəkə pokena' ton pen ni, i'tunin nan pen miri awonsi'ki iyereutasa' kon pen nəwəukanə təron ni pe, təron ni ton iye'menukasa' itekare kupə təuya'nokon kasa ri təma'tanə'nin kon pe ri.

¹⁷ Miri pe iyesi pi', utonpa ton nə'kwi, seri si i'tuka'sa' auya'nokon pi', iserasu kon pe ri te'se e'ti', main awiron kon pen ka'pon amə' nano'ma'pə uya ayari kon namai', miri awonsi'ki auta'mo'ka kon namai' wakə pe ayapon kon pe ikonekasa' apai. ¹⁸ E'tane isemo'kati' uyepuru kon miri awonsi'ki upika'tinin kon Sises Kərai uya wakə nonkasa' yau miri awonsi'ki i'tunin pe e'nito' yau. Itiwano' pe eke pe iku'to' nesii asa'ri ri seri pe miri awonsi'ki tiwiri ri! Amen.

---

† inke pəra iye'to' pe enuti pi'; miri pe pəra, Papa weyu uyepə enupikiri iyenurikə koro'tau.

1 ISAAN

Ekamanin

esi eke ton asa'ron ku'nin pe: Imenukasa' ennin nan pori'manin pe Papa pokon pe miri awonsi'ki Imu Sises Kurai pokon pe tuko'mansan pe to' e'to' pe, miri awonsi'ki to' panamanin pe ennakan pe enupan nito' namai' seri si to' pokon pe e'nito' ma'tanɛ'nin. Seri enupan nito' esi apuri wini non eseru wini iri esi tukai', miri pi' si Sises, Papa Mumu, esi'pɛ poken pɛra iyese ka'pon pe. Kamoro si ti'sa amɛ' uya ta epika'tin nito' pe emo'kan nito' pe iyese uko'man nito' yapai seri non po; miri awonsi'ki to' uya kanan enupan ni'pɛ epika'tin nito' esi wakɛ pe ri iteseru e'ni uya miri pe pɛra tɛron kon i'nɛnka uya ri ikupɛ pen ta.

Seri nin si enupan nito' esi miri kane tawon pe miri pi' imenukanin uya ekama Sises Kurai kuru ri esi'pɛ ka'pon pe tukai', miri awonsi'ki ekama iya kuru tanporon kon Sises apurinin nan miri awonsi'ki Papa i'nɛnkanin nan uya ri mari tɛtonpa kon i'nɛnkato' pe iyese tukai'.

Iyawon Ekamanin

Ekamanin (1:1-4)

Iweyu miri awonsi'ki ewarupi (1:5—2:29)

Papa munki miri awonsi'ki Makoi munki (3:1-24)

I'napairon miri awonsi'ki ipokena' pen (4:1-6)

Usi'nɛnkan tɛrawasooi (4:7-21)

Entakanin apurito' (5:1-21)

Uko'man Nito' Maimu

1 Iyepiya'ti si'kiron, ina neta'pɛ, ina nene'pɛ tenu kon ke, ina nenpitɛ'pɛ, miri awonsi'ki ina emiyatɛ na'pitɛ'pɛ—seri pi' ina usaurokɛ Uko'man Nito' Maimu pi'. ^{†2} Uko'man nito' usenpoika'pɛ; ina uya ene'pɛ, miri pan ekama ina uya, miri tiwiri ri uko'man nito' pi' ina uya ayauro'ka kon, Ikɛipɛnɛ piyawon usenpoika'pɛ ina piya'. ^{††3} Ina nene'pɛ, ina neta'pɛ ekama ina uya ipi'nokon; miri pi' a'samɛtɛ yau e'nito' kon pe. Miri awonsi'ki Ikɛipɛnɛ miri awonsi'ki Imu, Sises Kurai pokon pe a'samɛtɛ yau e'ni'nokon. ^{†4} Seri si menuka ina uya mararon pe pɛra pori' pe e'nito' kon pe. [†]

Iweyu Yau Usarin

^{†5} Se main, ina neta'pɛ iwinon ekama ina uya ipi'nokon: Papa esi iweyu pe; ewarupi pɛra kuru ri iyese iyau. ^{†6} Iyamɛtɛ pe e'ni ta yau e'tane ewarupi yau ri itii'ma, kasi pe ri e'ni, i'napairon yau iko'mamɛi'ma pɛra ri. ^{†7} E'tane iweyu yau utin pe iyese yau, iweyu yau iyese na'ne' kasa, isitonpa pe a'samɛtɛ yau ri e'ni'nokon, Sises si, Imu mɛnɛ uya ukorɛka kon tanporon makoi apai. ^{††}

[†] 1:1 Isaan 1:1 ^{††} 1:2 Isaan 1:14 [†] Tɛron ni ton emennɛ'pɛ pe imenukasa' ton uya, mararon pe pɛra pori' pe iwe'to' kon pe ta.
^{††} tanporon makoi apai; miri pe pɛra, makoi apai'ne ri.

^{†8} Imakooi pɛra usi'tun pe iyese yau, usenku'tin pe ri iyese iwano' wannɛ pe ri, miri awonsi'ki i'napairon pɛra ri iye'tane uyau'nokon. ^{†9} Umakooi kon ekamasa' pe iyese yau, ta'pɛ tɛuya awiri iyese miri awonsi'ki wakɛ pe ri upi'nokon iyese, isentu'ma ri upi'nokon, miri awonsi'ki ukorɛka iya 'nokon ni tanporon ipoken pɛra e'nito' apai. ^{†10} Umakoitan nisa' pɛra iyese ta'nokon yau, kasi ye' pe ri Papa kupɛ'nokon miri, imaimu pɛra iyese uko'man nito' kon yau.

Kurai, Upika'tinin Kon

2 Seri menuka uya seri iyena'nokon, umunki amɛ' rɛ'kwi, iye'makoima kon namai'. E'tane inɛ' ri e'makoimasa' yau, moro man Sises Kurai, Ipokena' ri, uwapu'ti kon pe Ikɛipɛnɛ auro'kanin. ^{†2} Kuri ri uya umakooi kon e'masa' seri ^{††}—uri'nokon makooi riken pen, e'tane tanporo pata awiron kon makooi ri niri.

^{†3} I'tu tukai' kuru ri e'ni, apiyontin nito' iyawiri e'ni yau. ^{†4} Kuri ri i'tu uya tawon pe esii'ma, apiyontin nito' iyawiri pɛra na'ne' esi miri kasi ye' pe, i'napairon pɛra ri iyese iyau. ^{†5} E'tane inɛ' ri imaimu awiron esi yau, Papa usi'nɛnkato' ^{†††} kuru ri esi miri iyau mararon pe pɛra ri, wakɛ pe kuru ri. Se kasa iyau e'ni tukai' i'tu

^{††} Kuri ri uya makooi kon e'masa' seri; miri pe pɛra, Kuri ri kuri ri Papa uya kota'man nito' i'ni'panɛ'nin, umakooi kon mo'kanin.
^{†††} Papa usi'nɛnkato'; miri pe pɛra, Papa i'nɛnkato' iya

miri: ⁶ Inu' uya ri Sises yau esi ta a'tai, iyesi'pu kasa ri iye'to' pe iyesi.

⁷ Utonpa ton nu'kwi, emenna' pen ni apiyontin nito' menuka uya seri iyena'nokon, e'tane penaro' ri, iyepiya'ti yau ineporo'pu kon ni. Seri apiyontin nito' esi penaro' ri inetakaa'pu kon. ¹⁸ E'tane seri emenna' apiyontin nito' menuka uya seri iyena'nokon; miri i'napairon usenpoikasa' Sises yau miri awonsi'ki ayau'nokon niri, apune puwa ewarupi utin pi' man miri awonsi'ki i'napairon iweyu pe te'sen ne'wei'tika'an.

⁹ Inu' ri iweyu yau esi tai'ma tatonpa ewaruma'tiyai'ne' esi miri ewarupi yau ri seri pona ri. ¹⁰ Inu' ri tatonpa i'nankanin uko'mamu miri iweyu yau, i'ri puwa iyasi iyau tatonpa uta'mo'ka emapu'tito' iya wini.

¹¹ E'tane kuri ri tatonpa ewaruma'tinin esi miri ewarupi yau, iyau utin pi' iyasi. Tautito' ya' i'tu iya puwa iyasi, ewarupi uya tenku'ne iku'sa' pi'.

¹² Kareta menuka uya seri iyena'nokon, umunki amu' ru'kwi,

apune puwa amakooi kon pi' isentu'masa' pi' tese' awiri.

¹³ Kareta menuka uya seri iyena'nokon, papai pokon, apune puwa kuri ri iko'mansa' iyepiya'ti'pu si'kiri ri i'tu auya'nokon pi'.

Kareta menuka uya seri iyena'nokon, moineri'san, apune puwa iri entai iwe'sa' kon pi'.

Kareta menuka uya seri iyena'nokon, umunki amu' ru'kwi,

apune puwa Ikuipunu i'tusa' auya'nokon pi'.

¹⁴ Kareta menuka uya seri iyena'nokon, papai pokon, apune puwa i'tu auya'nokon pi' kuri ri iyepiya'ti si'kiron.

Kareta menuka uya seri iyena'nokon, moineri'san, apune puwa pana' pe iwesi kon pi',

miri awonsi'ki Papa Maimu esi ayau'nokon pi',

miri awonsi'ki iri entai iwe'sa' kon pi'.

Oru Kusi'nunkatuu

¹⁵ Oru kusi'nunkatuu, miri pe puwa i'ri ri oru po te'sen. Inu' uya ri oru i'nanka yau, Ikuipunu i'nunkato' iya puwa iyasi miri iyau. ¹⁶ Apune puwa tanporon oru pon—ka'pon e'to' tarui pe ipi', itenu taruipanin, miri awonsi'ki mi pe iye'ku'to' timamin ke tesi pi'—seri ton esi miri Ikuipunu winon pe puwa, e'tane oru winon pe iyasi. ¹⁷ Oru, miri awonsi'ki iyau'ne na'ne' taruipanin puwa ri iyena, e'tane kuri ri i'se Papa e'to' ku'nin uko'mamu miri tiwiri ri.

Panaman Ennakanin Kurai Namai'

¹⁸ Umunki amu' ru'kwi, iweyu u'ma'to' uye'sa' man; eta'pu auya'nokon kasa ri Kurai pe itese' ennakanin tu'ye'ton tawon, seri pe tu'ke to' uye'sa' man. Seri kasa iyasi pi' i'tu iweyu u'ma'to' uye'sa' tukai'. ¹⁹ Upiya-pai'nokon to' uti'pu, apune puwa utonpa kon amu' pe puwa tesi kon pi'. Utonpa kon pe to' esi yau, moro to'

† 2:7 Isaan 13:34 †† i'ri puwa iyasi iyau tatonpa uta'mo'ka emapu'tito' iya wini; miri pe puwa, i'ri ri ita'mo'ka emapu'tinin puwa ri iyasi iyau.

nesii'no; to' uti'pu uya ekama utonpa kon pe puwa ri to' esi'pu tukai'.

²⁰ Imiri'nokon man Waku nukarapaima'san pe, miri awonsi'ki tanporo imiri'nokon uya i'napairon i'tu.

²¹ I'napairon i'tu auya'nokon puwa iyasi pi' imenuka uya 'nokon pen, e'tane i'napairon i'tu auya'nokon pi', kasi pe te'sen uyepu pen miri i'napairon wini. ²² Inu' esi kasi ye' pe? Kuri sa'ne Sises esi Kurai pe tukai' i'tunin pe puwa te'ku'sen. Kuri ri esi miri Kurai pe itese' en-nakanin pe—Ikuipunu miri awonsi'ki Imu i'tunin pe puwa ne'ku'ai'ne'. ²³ Inu' ri Imu pi' kane tawon esi yau, Ikuipunu anunnin pe puwa iyasi miri; inu' ri Imu pi' ewai' tawon uya Ikuipunu ri mari anumu.

²⁴ Tiwi miri iyepiya'ti pe ineta'pu kon nuko'mamu ayau'nokon. Miri kasa iwesi kon yau, Imu miri awonsi'ki Ikuipunu yau iwesi kon miri. ²⁵ Seri si uyauro'ka'pu iya 'nokon ituto' pe tu'ya—tiwiri ri uko'man nito'.

²⁶ Seri ton menuka uya seri iyena'nokon, ayano'ma i'se 'nokon te'san esi pi'. ²⁷ Tiwi Waku A'kwaru † ineporo'pu kon nuko'mamu ayau'nokon, inu' ri iyenu-panin kon i'se puwa iwesi kon miri. Iya'kwaru uya iyenu'pasa' kon na'ne' tanporon pi' ri, i'napai ri iyasi, enku'tinin pe puwa—iyenu'pasa' iya 'nokon na'ne' kasa ri, iyau ri iko'manti'.

Papa Munki Amu'

²⁸ Seri si, umunki amu' ru'kwi, iyau iko'manti'; isen-poika a'tai, enari'mura e'nito' kon pe miri awonsi'ki ti'piy'i'se puwa irau e'nito' kon pe iyepu a'tai.

²⁹ Ipokena' pe Sises esi tukai' i'tu auya'nokon yau, i'tu auya'nokon tanporon kon ipoken te'sen ku'nin nan esi imunki pe.

3 Eke pe kuru ri tuisi'nunkato' nonkasa' Ikuipunu uya upona'nokon, miri pe iyasi pi' Papa munki pe ri e'sesa'nito' kon pe iyasi! Kamoro pe ri si e'ni! Miri pe iyasi pi', oru uya i'tun puwa ri iyasi, apune puwa Papa i'tu iya puwa ri iyasi ke. ³² Utonpa ton nu'kwi, Papa munki pe ri si e'ni'nokon, e'tane i'tu puwa ri mari iyasi miri kasa e'nito' oton kon tukai', e'tane isenpoika a'tai, ³³ ikasa e'nito' oton kon i'tu auya'nokon, iye'to' pe ri ene'nokon miri. ³ Tanporon kon seri kasa te'ku'san iyau ekoraka waku pe, ikasa kuru ri esuken.

⁴ Tanporon kon tumakoitasan uya Papa uya apiyontin nito' i'kwitu miri, apune puwa makoi esi Papa uya apiyontin nito' puwa ri e'ni pe. ⁵ E'tane i'tu auya'nokon isenpoika'pu umakooi kon mo'kase'na, miri awonsi'ki makoi pun ni iyau. ⁶ Inu' ri iyau nuko'manyai'ne' e'makoimato' pen ni, e'tane kuri inu' ri e'makoiman pi' na'ne' uya ri nin ensa' puwa iyasi miri, miri pe puwa i'tusa' iya puwa ri iyasi.

⁷ Umunki amu' ru'kwi, inu' ri ayano'mati'nin. Kuri ipoken te'sen kupu pi' na'ne' esi miri ipokena' pe ri, ipoke-

‡ tanporo i'napairon i'tu auya'nokon, ta taron ni ton imenukasa' uya. †† Waku A'kwaru—karapaiman; itekare yau miri pe puwa karapa apitu iku'to' pe ika'sa' eseru awiri Waku A'kwaru esi moro, miri pe puwa iturawasooi miri pe puwa pureman nito' iya esi ta e'kwa pe. ††† 3:1 Isaan 1:12 ††† isenpoika a'tai; miri pe puwa, ti'tusen pe iyena a'tai ††† 3:5 Isaan 1:29

na' pe iyese na'ne' kasa ri. ⁸ Inu' ri makoi kupu pi' nuko'manyai'ne' ri esi miri Makoi mere pe, apune para Makoi esi tamakooikenan pe ri pena ri iyepiya'ti'pu si'kiri. Seri wenai kuru si Papa Mumu usenpoika'pu miri Makoi tarawasooi ma'tanu'se'na. ⁹ Inu' ri Papa wini iyentusa' pe na'ne' e'makoima pen miri miyari ri, apune para Papa eseru esi iyau. Apune para Papa wini iyentusa' pi', iye'makoima para ri iyese. ¹⁰ Seri kasa si i'tu miri inu' yan esi Papa munki amu' pe tukai', miri awonsi'ki inu' yan esi Makoi munki amu' pe tukai': Inu' ri ipoken te'sen kupu iya para ri na'ne' esi miri Papa mere pe para ri; inu' ri niri tatonpa i'nunka iya para na'ne' esi imere pe para.

Ittonpa Kon Amu' I'nunkati'

¹¹ Main, iyepiya'ti si'kiri ineta'pu kon esi se kasa: Utonpa kon amu' ti'nunkai' e'nito' kon pe. ¹² Keen kasa para e'ti', iri pe te'sen iwano', miripan uya takon wini'pu. I'ri pe iyese pi' takon wini'pu iya? Apune para iri pe tankupunu esi pi', ipokena' pe takon nukupunu e'tane. ¹³ Kisewansiukatuu, utonpa ton, ora uya iye-waruma'ti kon yau. ¹⁴ I'tu'nokon eri'nito' entakasa' uko'man nito' ya', apune para utonpa kon i'nunka pi'. Inu' ri tuisi'nunkasen pen enkurumu miri eri'nito' yau ri. ¹⁵ Inu' ri tatonpa ewaruma'tinin esi miri te'wisen pe ri, i'tu auya'nokon te'wisen pe te'sen yau inke uko'man nito' para ri iyese.

¹⁶ Se kasa usi'nunkan nito' i'tu miri: Sises Kurai uya tukomanto' turu'pu uiwano' kon pe. Miri kasa uko'man nito' kon nonkato' pe iyese miri utonpa kon iwano' pe. ¹⁷ Inu' ri imaminkena' uya tatonpa esi i'ri ri i'se enpitu yau, e'tane isentu'ma para iyese ipi', i'ri kasa ken si Papa usi'nunkato' esi iyau? ¹⁸ Umunki amu' ru'kwi, umaimu kon ke, unta kon ke riken usi'nunkan-pai'nokon para man, e'tane tuku'se kuru miri awonsi'ki i'napairon yau kuru. ¹⁹ Seri kasa kuru iyese a'tai, i'tu miri i'napairon pe e'ni, uyewan kon ereuta nin si ipiyau, ²⁰ uyewan kon uya uyeno'ma kon a'tai. Papa esi miri uyewan kon entai, tanporon i'tunin.

²¹ Utonpa ton ru'kwi, uyewan kon uya uyeno'ma kon para iyese yau, enari'mera ri Papa piyau e'ni'nokon ²² i'ri ri ekama'posa' a'tai repan ni iya, apiyo'man nito' iyawiri e'ni pi', taporimanin kupu pi'. ²³ Seri si seri apiyontin nito' iya: Tumu, Sises Kurai ese' yau apurito' pe, miri awonsi'ki utonpa kon ti'nunkai' e'nito' pe uyapiyo'masa' iya 'nokon na'ne' awiri. ²⁴ Kamoro apiyontin nito' iyawiron kon uko'mamu miri iyau, miri awonsi'ki to' yau niri iko'mamu. Seri wini i'tu miri uyau'nokon iyese tukai': I'tu'nokon Iya'kwaru uye-na'nokon intaru'pu wini.

A'kwaru Ton I'tu

⁴ Utonpa ton ru'kwi, tanporon ni a'kwaru amu' kusapuritu, e'tane tanporo ka'pon amu' i'tuti' Pa-pa winon pe pe' to' esi tukai', apune para tu'ke kuru

ennakanin nan pu'kena' amu' utisa' miri seri non po. ² Se kasa Papa A'kwaru i'tuto' auya'nokon esi miri: Tanporon ka'pon amu' a'kwaru, Sises Kurai uyee'pu ka'pon pe tukai' ekamanin pe na'ne' nan esi miri Papa winon kon pe, ³ e'tane tanporon ka'pon amu' a'kwaru Sises i'tu iya para na'ne' nan esi miri Papa winon kon pe para. Seri esi miri Kurai pe itese' ennakanin a'kwaru pe, iye'to' oton tukai' ineta'pu kon, miripan uye'ka'sa' man seri non pona.

⁴ Imiri'nokon, umunki amu' ru'kwi, esi Papa winon kon pe, miripan kon entai iyena'pu kon, apune para ayau'nokon na'ne' esi pana' pe pari seri non pon entai. ⁵ Kamoro esi seri non pon kon pe, miripan kon us-auroku non winon pe ri, miripan kon maimu eta non uya ri. ⁶ Uri'nokon esi Papa winon kon pe, miripan inu' ri Papa i'tunin esi a'tai, uyeta iya 'nokon miri; e'tane inu' ri Papa winon pen esi a'tai, umaimu kon eta iya pen miri. Seri wini i'tu'nokon miri, nai esi i'napairon A'kwaru ⁷ pe, miri awonsi'ki nai esi kasi ye' a'kwaru pe tukai'.

Papa Usi'nunkato' Miri Awonsi'ki Usi'nunkan Nito'

⁷ Utonpa ton ru'kwi, utonpa kon ti'nunkai' e'ni-pai'nokon, apune para usi'nunkan nito' esi Papa winon pe. Tanporon kon tuisi'nunkasen esi a'tai, Papa munki pe to' esi miri, miripan kon uya Papa i'tu. ⁸ Inu' ri tuisi'nunkasen pen esi a'tai, Papa i'tunin pe para iyese miri, apune para Papa esi usi'nunkan pe. ⁹ Se kasa Pa-pa uya tuisi'nunkato' enpoika'pu miri u'ko-ro'tau'nokon: Tikin nan kuru ri Tumu ennoko'pu iya seri non pona, iporo uko'man nito' kon pe. ¹⁰ Seri si seri usi'nunkan nito': Papa i'nunka'pu uya'nokon pen, e'tane Papa uya ui'nunka'pu kon, miripan uya Tumu ennoko'pu taponkon pe konekanin wanni pe tsakorooi apai ¹¹ umakooi kon tamo'kai'. ¹¹ Utonpa ton ru'kwi, Papa uya ui'nunkasa' kon pi', utonpa kon kanan i'nunkato' pe iyese. ¹² Inu' uya ri Papa ensa' para iyese; e'tane utonpa kon i'nunka pe iyese yau, Papa uko'mamu miri uyau'nokon, isi'nunkato' ena miri uyau'nokon mararon pe para. ¹³

¹³ Iyau uko'man ni miri awonsi'ki uyau'nokon iyese i'tu'nokon, apune para Ta'kwaru ke repanisa' iya. ¹⁴ Ene'pu uya'nokon, miripan ekama uya'nokon Ikuipunu uya Tumu ennoko'pu seri non pika'tinin pe. ¹⁵ Inu' ri Sises i'tuyai'ne' Papa Mu pe esi yau, Papa esi miri iyau, kuri ri kanan esi Papa yau. ¹⁶ I'tu'nokon miri awonsi'ki apuri Papa uya ui'nunkato' kon.

Papa esi usi'nunkan. Inu' ri uko'mamu a'tai usi'nunkan nito' yau, uko'mamu miri Papa yau, miri awonsi'ki Papa niri uko'mamu iyau. ¹⁷ Usi'nunkan nito' enasa' waku pe mararon pe para upiyau'nokon, enari'ke' pe e'ni namai' eseru aimenka weyu a'tai, apune para ikasa enan nisa' pi' seri non po. ¹⁸ Enari'ke' pe e'nito' para iyese miri usi'nunkan nito' yau. E'tane waku usi'nunkan nito' uya enari'ke' pe e'nito' ainupa,

⁷ A'kwaru, miri pe para a'kwaru ¹¹ taponkon pe konekanin wanni pe tsakorooi apai; miri pe para, tukota'man nito' i'ni'panu'nin pe ¹² 4:12 Isaan 1:18

¹ 3:11 Isaan 13:34 ¹¹ 3:12 Iseneses 4:8 ¹³ 3:14 Isaan 5:24
¹⁴ 3:23 Isaan 13:34; 15:12, 17

apəne pəra enari'ke' e'nito' esi ekota'man i'tu wenai. Kəri ri enari'ke' pe na'ne' ekonekasa' pəra iyəsi miri wakə pe usi'nənkən nito' yau.

¹⁹ Usi'nənkə'nokon, apəne pəra wapiya ui'nənkasa' iya 'nokon pi'. ²⁰ Inə' ri, "Papa i'nənkə uya," tai'ma, tətətonpa ewaruma'tinin esi yau, kasi ye' pe iyəsi miri. Inə' ri tətətonpa, tənənənə i'nənkənin pen uya Papa i'nənkə pəra iyəsi tənənə'pə pen ni. ²¹ Miripan uya seri si apiyo'man nito' tusa' uyena'nokon: Inə' ri Papa i'nənkənin uya tətətonpa i'nənkato' pe ri mari iyəsi, tawon.

Papa Mumu Apurito'

5 Tanporon kon Sises esi Kərai pe tukai' apurinin nan esi miri Papa munki pe. Tanporon kon ikəipənə i'nənkənin nan esi, iməre ri mari i'nənkənin nan pe. ² Se kasa i'tu miri Papa munki amə' i'nənkə tukai': Papa i'nənkə miri awonsi'ki apiyontin nito' ari pi' e'ni a'tai. ³ Seri seri Papa i'nənkə eseru: Apiyo'man nito' iyawiri te'se. Apiyo'man nito' esi e'tape'ne' pe pəra ri, ¹⁴ apəne pəra Papa munki amə' uya orə wapiya'ka. Seri seri unapurinə kon iwapiya'kanin orə entai iye-nasa'. ⁵ Inə' kəri orə entai tenasen? Kəri riken Papa Mu pe Sises esi tukai' apurinin.

⁶ Pəse ri kəri ri tuna miri awonsi'ki mən wini iye'sa' rə'pə—Sises Kərai. Tuna wini riken iyee'pə pen, e'tane tuna miri awonsi'ki mən wini. Miri awonsi'ki Ita'kwarə uya ri ekama, apəne pəra Ita'kwarə esi i'napairon pe. ⁷ Apəne pəra osorəwawon esi ekamanin pe: ⁸ Ita'kwarə, tuna miri awonsi'ki mən; miri si osorəwawon esi isi'kaisa ri iteseru. ¹⁹ Ka'pon nekamanə anən-nin nan uri'nokon, e'tane Papa nekamanə esi eke pe kuru, apəne pəra Papa nekamanə pe iyəsi, intərə'pə təmu pi'. ¹⁰ Inə' ri Papa Mumu apurinin ewan yau seri

† 5:3 Isaan 14:15 †† Seri pe iwa imenukasa' Ra'ten yai Roman amə' napurinə: 7 * Apəne pəra osorəwawon esi Epən pon ekamanin; Ikəipənə, Main miri awonsi'ki Wakə A'kwarə, seri ton si osorəwawon esi tikiin ni. 8 * Miri awonsi'ki osorəwawon esi non po ekamanin pe; Iya'kwarə, tuna miri awonsi'ki mən. (Iye'seporo pəra iyəsi Kiri' amə' nəmenuka'pə yau 1500 rawiri.)

tekamasen esi. Inə' ri Papa apurinin pen uya kasi ye' pe iku'sa' miri, apəne pəra Papa nekama'pə apurisa' iya pəra iyəsi təmu pi' isauro'tane. ¹¹ Seri si inekamanə: Papa uya tiwiri uko'man nito' ke repan nisa', seri si uko'man nito' esi imu yau. ‡

¹² Kəri imu esa' pe na'ne' esi uko'man nito' esa' pe; kəri imu esa' pe pəra na'ne' esi uko'man nito' esa' pe pəra.

Iu'matə Pe Usauro'ni

¹³ Seri ton menuka uya seri iyena'nokon imiri'nokon Papa Mumu ese' apurinin nan, i'tu kon pa inke uko'man nito' esa' pe iwesi kon tukai'. ¹⁴ Iye'kupə tato' kuru ri esi upiyau'nokon Papa epoto' iyau: i'ri ri ekama'po pe iyəsi yau, iteseru yau, uyeta iya 'nokon. ¹⁵ Miri awonsi'ki uyeta iya 'nokon tukai' i'tu yau, unekama'ponə kon ni i'tu, ipi' unekama'po'pə kon ni esa' pe e'ni tukai'.

¹⁶ Inə' uya ri tətətonpa uya makoi kupə ene yau uma'tan nito' ya' anin pen, ni'pəremai Papa uya iko'manto' ke irepato' pe. Kamoro makoi narinə ton pen uma'tan nito' ya' pi' ta uya miri. Moro makoi esi miri uma'tan nito' ya' anin. Miri pi' ni'pəremai ta uya pen. ¹⁷ Tanporon ipokena' pen kupə esi makoi pe, e'tane moro makoi esi uma'tan nito' ya' anin pen.

¹⁸ I'tu'nokon inə' ri Papa məre pe te'sen esi miyari ri umakoitan pi' te'sen pe pəra; kəri Papa məre uya enkurunpa wakə pe, miri awonsi'ki iri na'pitənə pe pəra ri. ¹⁹ I'tu'nokon Papa munki amə' pe e'ni'nokon, miri awonsi'ki i'tu'nokon tanporo orə esi iri e'to' itesa' pe. ²⁰ I'tu'nokon ni niri Papa Mumu uyee'pə, miripan uya ito'ka'nə'to' ike ke repan nisa', i'napai ri tesi i'tuto' pe. Miripan kəri ri i'napai ri te'sen iyau e'ni—imu ri Sises Kərai yau. I'napairi ri Papa pe miri awonsi'ki tiwiri ri uko'man nito' pe iyəsi.

²¹ Umunki amə' rə'kwə, papa tato' ipi' pe ika'sa' kon piyau ke'təu.

‡ 5:11 Isaan 3:36

2 ISAAN

Ekamanin

e'menukasa' miri so'si epuru wini eke rɔ'kwi uri'san miri awonsi'ki imunki amɛ' enakan pe, so'si pi' ta iya pe iyesi miri awonsi'ki imenpaai amɛ' pi'. To'kenan main esi ekama'pon pe tɛusi'nɛnkai' e'nito' pe miri awonsi'ki panamanin pe ennakanin nan ti'sa amɛ' miri awonsi'ki to' uya enupan nito' namai'.

Iyawon Ekamanin

Ekamanin (1-3)

Usi'nɛnkan tanporon entai (4-6)

Panaman ennakan pe enupan nito' namai' (7-11)

Iu'matɛ (12-13)

1 So'si epuru winipaino,
Anɛnsa' uri'san miri awonsi'ki imunki amɛ'
enakan, i'napai ri uni'nɛnkanɛ ton—uri ri ken pen,
e'tane kamoro i'napairon, i'tunin nan uya ii'nɛnka—
² apɛne pɛra i'napairon esi pi' uyau'nokon, miripan
uko'manto' oton upiyau'nokon inke ri:
³ Wakɛ nonkasa', isentu'ke' pe e'nito' miri awonsi'ki
tɛusewankamai' pɛra e'nito' Papa Ikɛipɛnɛ winon miri
awonsi'ki Sises Kɛrai, Ikɛipɛnɛ Mu winon e'to' oton
upiyau'nokon i'napairon miri awonsi'ki usi'nɛnkan ni-
to' yau.
⁴ Pori' pe kuru esi'pɛ imunki amɛ' tonpa ton
uko'mamɛ i'napairon awiron yau tawon etasa' uya
a'tai, Ikɛipɛnɛ uya apiyo'man nisa' na'ne' kasa. ⁵ Miri
pe iyesi pi', ayau'ka uya seri, uri'san nɛ'kwi, tanporo
tɛusi'nɛnkai' e'nito' kon pe. Emenna' pen ni seri apiy-
ontin nito' menuka uya iyena'nokon e'tane iyepiya'ti
si'kiron nɛ'pɛ ri. ⁶ Seri usi'nɛnkan ukayai'ne' esi apiy-
ontin nito' iyawiri uko'man nito' pe ta uya e'kwa pe.
Apiyo'man nito' esi iyepiya'ti yau eta'pɛ auya'nokon
na'ne' ri se na'ne': tanporo iko'manti' usi'nɛnkan nito'
yau, tawon.

⁷ Tu'kan kon ni enku'tinin nan utisa' non emɛ' kaisa
ri, ka'pon amɛ' Sises Kɛrai uyee'pɛ ka'pon pe tawon
nan pen. Miri waraino ka'pon esi enku'tinin pe, miri-
pan esi Kɛrai eyaton pe. ⁸ Miri pe iyesi pi', tense e'ti'
iye'tɛrawasoma'pɛ ipi' rɛ'pɛ epe'pɛ epoto' akama
auya'nokon namai', e'tane tanporo iyepe'pɛ kon eporo
kon pa. ⁹ Inɛ' ri Kɛrai uya enupan nito' awiri pɛra
na'ne' e'tane tentakai' nɛtiyai'ne' piyau Papa pɛra iye-
si. Inɛ' ri enupan nito' awiri moro te'sen piyau asa'ri ri
Ikɛipɛnɛ miri awonsi'ki Imu esi miri. ¹⁰ Inɛ' ri uye'sa'
a'tai iiwɛ' ta' miripan uya seri enupan nito' ne'sa' pɛra
iyesi yau, iiwɛ' ta' kɛsarii, miri pe pɛra kɛsereutanɛkɛi.
¹¹ Apɛne pɛra ereutanɛ'nin nɛ'pɛ esi miri iri inkupɛnɛ
yau itonpa pe.

Main Ton E'nonka

¹² Tu'kan ni ayau'kato' uya ike moro man, e'tane
imenuka uya pen seri. Ipiya'nokon utito' pe e'ku'ai'
ka'pon pe ayau'kase'na'nokon, pori' pe e'nito' pe
mararon pe pɛra.

¹³ Anɛnsa' rɛ'pɛ apasi munki amɛ' "Miyari" nikayan
ipi'nokon.

3 ISAAN

Ekamanin

e'menukasa' miri so'si epuru wini so'si epuru Kayas itese' ena'. Imenukanin uya Kayas apuripi'sa' tæron kon Kæri'san amæ' pika'tisa' iya pi', miri awonsi'ki ipanamasa' iya ka'pon Tiyo'tære'pes itese' namai'.

Iyawon Ekamanin

Ekamanin (1-4)

Kayas apuripi'sa' (5-8)

Tiyo'tære'pes eno'masa' (9-10)

Wakæ pe Teme'tæriyas pi' usauro'nisa' (11-12)

Iu'matæ (13-15)

1 So'si epuru winipaino,
Utonpa ræ'kwî, Kayas enakan, i'napairon yau uni'nænkænæ.

² Utonpa ræ'kwî, ipæremayai' tanporon ni e'to' pe wakæ pe ipi' miri awonsi'ki atu' pe iwesi pa, aya'kwaræ yau wakæ pe iwesi si'tuyai'ne' kasa. ³ Pori' pe kuru esi'pæ, tonpa ton wannî uye'sa' a'tai, miripan kon uya upana'ti'pæ iyawiri kuru iwesi i'napairon pi' tukai', i'napairon yau ri iuko'mamæ miyari ri. ⁴ Upori'manin eke iwa pæra man e'tane umunki amæ' uko'mamæ i'napairon yau tawon eta uya, uya pori' pe ukupæ.

Kayas Apuripi'sa'

⁵ Utonpa ræ'kwî, wakæ pe kuru iwesi iye'tærawasoma utonpa kon amæ' iwano' pe, ka'kæran amæ' pe ri to' e'tane ipona. ⁶ Iusi'nænkato' ekamasa' to' uya so'si pi'. To' ipika'ti', miyari ri te'ma kon tau to' utito' pe Papa pori'manin yawiri. ⁷ To' e'sara'tisa' man te'ma kon tau Sises ese' wenai, Papa munki amæ' pen wini tepika'tito' kon tepose pæra. ⁸ Uri'nokon Papa munki amæ' uya to' pika'tito' pe iyese miri, to' tærawasooi yau to' pokon pe e'nito' kon pe i'napairon iwano' pe.

Tiyo'tære'pes Miri Awonsi'ki Teme'tæriyas

⁹ Kareta menuka'pæ uya so'si ena', e'tane Tiyo'tære'pes itepuru pe e'paino e'to' oton umaimu inetapai pæra. ¹⁰ Uye'sa' pe iyese yau, tanporo ri inkupæ'pæ enpoika uya miri, iri pe ri ina pi' isauro'to' miri awonsi'ki kasi pe ri iye'to'. Miri riken pen, utonpa kon amæ' ri ereutanæ'kæ iya pæra iyese to' uye'sa' a'tai. To' inereutanæ'pai'nokon ni ereutanæ'kæ iya, miri awonsi'ki to' ri enpa'ka iya so'si tapai.

¹¹ Utonpa ræ'kwî, iri inenenæ kæ'kupæi, e'tane wakæ riken iku'ki. Inæ' ri wakæ ku'ai'ne' esi miri Papa winon pe, inæ' ri iri ku'nin esi a'tai Papa ensa' iya pæra ri iyese miri. ¹² Tanporon kon ni usaurokæ wakæ pe Teme'tæriyas pi'—i'napairon ni usaurokæ wakæ pe ipi', miripan tonpa'ti ina uya. I'tu auya ina næsauro'ai'ne' esi i'napai ri.

¹³ Tu'ke ri man apana'tito' uya ike e'tane imenuka uya pen seri. ¹⁴ Seri pe'ne ri iyene uya miri; miri a'tai, ka'pon pe usauro'nito' pe.

¹⁵ Tæusewankamai' pæra e'nito' nesii ipiyau'nokon. Tanporon kon itonpa ton "Miyari" nikayan. Ina tonpa ton pi' "Miyari" ka'ki to' pi' to' kaisa ri.

ISUT#

Ekamanin

e'menukasa' panamanin pe ennakanin nan ti'sa am# apurinin nan pe te'ku'san namai'no pe. Seri to'kenan imenukasa' kareta yau, yawon warai ri mari, t#nmenuka'p# ennin nan pori'mapi'sa' iya, "apurito' K#ri'san pe e'ni pi' wenai iyetok# kon pa Papa n#t#r#p# tikin nan pari ri, t#usensimat#n pe p#ra ri wak# ton ena'."

Iyawon Ekamanin

Ekamanin (1-2)

Ennakanin nan ti'sa am# eseru, enupan nito' miri awonsi'ki to' uma'tato' (3-16)

Panaman tapurisen yau e'nito' pe (17-23)

Apuripit# pe ip#reman (24-25)

1 Isut#, Sises K#rai poitor#, Isens akon niri wini-paino, †

Kamoro iki'masa' kon, Papa Ik#ip#n# ni'n#nka'san, miri awonsi'ki Sises K#rai n#pa'sima'san enakan:

² Usentu'man nito', t#usewankamai' p#ra e'nito', miri awonsi'ki usi'n#nkan nito' nesii iiwano' kon pe miyari ri.

Papa Uya Tasa' Pen Ni Awiri Te'san Makooi Miri Awonsi'ki To' Uma'tato'

³ Utonpa ton n#kwi, imenukapai'nokon esa' e'tane, ina nekaman# epika'tin nito' ekareei pi', imenukato' kon pe uya kuru e'kup#p# miri awonsi'ki ipan pe kuru iyekama'po kon pe apurito' K#ri'san pe e'ni pi' wenai iyetok# kon pa Papa n#t#r#p# tikin nan pari ri, t#usensimat#n pe p#ra ri wak# ton ena'. ⁴ Ap#ne p#ra pena ri to' eno'mato' pi' iye'menukasa' r#san t#ron kon ka'pon am# ewonsa' man ama'ai i'koro'ta'nokon. Papa uya tasa' pen ni awiri te'san ka'pon am#, Papa, itese' pi' e'nito' uya wak# nonkasa' ensimanin n#san makoi eseru ya', miri awonsi'ki Sises K#rai tikin nan ni riken eke, uyepuru kon t#nonkai'. ††

⁵ Tanporo seri ton i'tusa' auya'nokon e'tane, iyemiya'pontipai'nokon esi Itepuru ‡ uya t#munki am# enpa'ka'p# Isi' apai, miri awonsi'ki apurinin nan pen to' koro'tau te'san ma'tan#k#p# iya. ††† Insetu am# niri kanan, eke pe te'to' kon yau enkurunpaino kon pen e'tane t#pata'se' kon nonkanin n#san pi' iyemiya'ponti uya 'nokon—p#samoro ku'sa' iya ewarupi yau a'sisa' pe inke ri eseru wann# aimenkato' Weyu pona ri. ⁷ Miri kasa ri Satan miri awonsi'ki Komora miri awonsi'ki pa-

ta ton ipiyawo'nan yawon kon e't#r#p# ekuman miri awonsi'ki niki eseru ya'. Apo' inker# ke ekota'man nito' ento' ipi' pe to' esi'p#. ††

⁸ Miri na'ne' kasa kuru ri mari, p#samoro te'ne'pi'san uya t#pun kon ma'tan#k#, merunti tentaino kon pe te'sen nurunpa, insetu am# sapema ri niri. ⁹ E'tane Maikaru, insetu am# epuru tonpa e'maimu'pit# a'tai Makoi a'kiri, Mosi' ekepu wenai isapema i'se iyesi'p# pen e'tane, "Tiwi Itepuru iyaseremek#i!" ta'p# iya. ††††† E'tane ri p#samoro ka'pon am# usaurok# t#n-to'ka'n#k#n# kon pen ni t#sapemai'; to' n#-to'ka'n#k#n# t#pe'nokon, o' am# t#senuminkasan pen kasa—seri iri ton uya kuru to' ma'tan#k# miri.

¹¹ Isi yau to' esi! Keen e'ma r#p# an#nsa' to' uya man; to' utisa' man t#neporon# kon epose'na Peran utano'ma'p# ya' kasa ri mari; to' uma'tasa' man tiwano' pe e'pai Kora esi'p# ya'. †††

¹² P#samoro esi iri pe iteseru usi'n#nkan pe usewe'ni-to' yau, enta'nan pi' aya'kiri'nokon, mara r#kwi ri to' ipiyi'to' p#ra ri—karimeru am# pa'simanin nan tiwano' kon pe t#uta're'tisan pe ri to' esi. Kapuru' tuna a'kiron pen pe ri to' esi, a'setun n#posi'man#; w#i a'taino y#i ton, iteperu p#non, miri awonsi'ki ikuru'kasa'—asa' ite'kwa ima'tasa' pe to' esi. ¹³ Parau pon isi sipa'sipa pe to' esi, to' ipiyi'to' a'koronta; siriki am# t#utano'ma kon pe t#upininsan, to' iwano' pe ipan ni ewarupi ekonekasa' tiwiro' pe ri.

¹⁴ Iino', Atan awonsi'ki 7 pe iku'nin ⁵ usaurok#p# pu'kena' pe p#samoro pi': "Ap#ne enti', Itepuru uye'ni pi' man 1,000 kaisaron kon pona ri 1,000 kaisaron kon, tu'kan kon wak# ton tiwano' ton pokon pe ^{5†15} tan-

† 1:1 Ma'siu 13:55; Ma' 6:3 †† T#ron ni ton imenukasa' uya, p#samoro ennakanin nan ti'sa am# esi usensiman i'se makoi yau uko'man nito' ya', Sises ri apurito' uya'nokon nonka uya'nokon i'se to' esi, ta. ‡ Itepuru, miri pe p#ra Sises †† 1:5 E'sotas 12:51; Nonpa 14:29-30

†† 1:7 Iseneses 19:1-24 ††† 1:9 Taniyeru 10:13, 21; 12:1; Isenpoikasa' 12:7; Isu'taronomi 34:6; Sakaraya 3:2 ††† 1:11 Iseneses 4:3-8; Nonpa 22:1-35; 16:1-35 § 7 pe iku'nin: Seri itu'kanoro na'ne' esi Atan awonsi'ki Iino' p#k# pona 7 pe iu'tisa' to' tamokori ton pe'ne. §† 1:14 Iseneses 5:18, 21-24

poron kon eseru aimenkase'na, miri awonsi'ki Papa uya tasa' pen ni awiri te'san eno'mase'na, Papa uya tasa' pen ni awiri te'san nukup#p# Papa uya tasa' pen ni awiri te'san eseru yau, miri awonsi'ki tanporon ni isi pe Papa uya tasa' pen ni awiri te'san tumakooikena' nan usauro'sa' r#p# ewa'noma pe," ta'p# iya.

¹⁶ P#samoro ka'pon am# esi tentarunsan, iri inen-paino kon niken; i'se te'to' kon makoi eseru poro t#utisan; t#pi'nokon ni t#utapurisan miri awonsi'ki t#ron kon pi' wak# pe itese' t#usauro'san wak# epoto' pe t#uya'nokon.

Panaman Miri Awonsi'ki Enuapan

¹⁷ E'tane, uto'pa ton n#kwi, iyenu kon yau iku'ti' uyepuru kon Sises K#rai nennoko'san nekama'p# r#p#. ¹⁸ Ta'p# to' uya ipi'nokon, "Iweyu u'mat# a'tai, sapeman pe t#uta'kirisian e'to' oton, iri eseru i'se te'to' kon awiri te'san," †† tawon. ¹⁹ P#samoro kamoro ka'pon am# ata'n#nin kon, t#pun kon eseru awiron kon Iya'kwar# esanon pen.

† *Seri panton esi Esuwer# am# pantom# Iino' pi', miripan p#ra iyesi Penaro' Ekonekan nito' yau.* †† 1:18 2 Pi'ta 3:3

²⁰ E'tane, imiri'nokon, uto'pa ton n#kwi, wak# kuru apurito' auya'nokon yau e'ka'ti', miri awonsi'ki ip#re-mati' Wak# A'kwar# eseru yau. ²¹ Papa usi'n#nkato' yau e'ti', uyepuru kon Sises K#rai usentu'mato' enupikiri iwesi kon koro'tau, miyari ri iuko'manto' kon ya' ayase'na'nokon t#uye'sen.

²² Ikasimanin nan pi' t#usentu'mai' e'ti'; ²³ t#ron kon imo'kati' apo' apai, to' pika'ti' pe; t#ron kon pi' iusen-tu'mato' kon enpoikati', enari'n#n ni pokon pe t#sumai'—iri iteseru ton ke to' na'sik#p# to' pon ewaru-ma'tii'ma.

Papa Apuripi'to'

²⁴ Miri awonsi'ki seri si, tanporo eke pe iku'to' nesii Papa iwano' pe, iye'pi'po namai' iku'nin, ayaton a'kwa pe te'to' ya', tumakooikenan pe p#ra miri awonsi'ki eke pe ri pori' pokon pe. ²⁵ Tanporo eke pe iku'to' nesii itiwano' pe, k#ri ri riken Papa upika'tinin kon, Sises K#rai uyepuru kon poro. Ewai', eke pe iku'to', eke pe iye'to' yau imeruntir#, ipana'pano, miri awonsi'ki merunti esi itiwano' pe, itipiya yau ri, seri pe na'ne' miri awonsi'ki siyaro' ri! Amen.

ISENPOIKASA'

Ekamanin

e'menuka'pɛ Kɛri'san amɛ' kota'ma a'tai, apɛne pɛra Sises Kɛrai apuri to' uya wenai Itepuru pe. Imenukanin e'ku'to' ipi' kuru esi'pɛ tɛnmenuka'pɛ ennin nan repato' pe tɛuya to' e'ku'to' ike ke, miri awonsi'ki to' epori'mapi'to' ike ke, miri awonsi'ki isi moronkato' to' uya yau, tɛkota'mato' kon yau to' e'to' pe te'nonkai' pɛra. Eke pe kuru kareta yau tu'ke kuru isenpoikasa' ton miri awonsi'ki en uta'kwakasa' nene'pɛ ton usekama ento' ipikiron main yau, miri a'taino kon Kɛri'san amɛ' nɛto'ka'nɛkɛnɛ pe, e'tane tɛron kon nɛto'ka'nɛkɛnɛ pe pɛra ri nin si iye'nonkasa'. Eren esi tese' ke'ne kasa, seri kareta yawo'nan itese' ton utakonomapitɛ ti'tui' pɛra tu'kan wini ri en uta'kwakasa' nene'san wini ri. Isi'tai ri eseru wannɛ e'tane seri kareta yawon enpoikato' yai, itesa' ese' esi tensen pe kuru ri: Kɛrai, Itepuru poro, Papa uya tanporo teyatɛn non ma'tanɛ'to' oton ipɛra ri, Se'tan pokon pe ri, miripan uya tɛmaimu awiron kon tɛmunki ton e'mato' oton emenna' Epɛn ke miri awonsi'ki emenna' non ke to' entai tena to' enuka'nɛ'sa' tɛuya a'tai.

Iyawon Ekamanin

Ekamanin (1:1-8)

En uta'kwaka, uta'koka, enno'pi'sa' kareta 7 pan so'si ena' (1:9—3:22)

Kareta amon 7 kaisaron a'si'to' esa' (4:1—8:1)

7 kaisaron wai, tɛronpi' itese' (8:2—11:19)

Urupere miri awonsi'ki asa'ron kon ene amɛ' (12:1—13:18)

Isi'taino en uta'kwakasa' nene'pɛ (14:1—15:8)

7 kaisaron pɛsau Papa sakorooi euku yen ton (16:1-21)

Paperan uma'ta, Ene wini, ennakanin pu'kena', Makoi (17:1—20:10)

Iu'matɛ a'taino eseru aimenkato' (20:11-15)

Emenna' Epɛn, emenna' non, emenna' Surusiran (21:1—22:5)

Iu'ma'sa' (22:6-21)

Ekamanin

1 Seri kareta esi Sises Kɛrai nenpoika'pɛ, Papa nɛtɛrɛ'pɛ itena', tɛpoitorɛ ton auro'kato' pe iya seri pe'ne kuru te'ku'sen pi'. Kɛrai uya seri ton enpoi-ka'pɛ tɛpoitorɛ Isaan ena', tinsereɛi tenno'se ipiya'.
2 Tanporo Isaan uya tɛnene'pɛ menukasa', seri si in-menuka'pɛ Papa maimu miri awonsi'ki i'napairon Sises Kɛrai nenpoika'pɛ. 3 Pori' pe kuru kɛri ri imenu ennin pe na'ne' esi miri, miri awonsi'ki kamoro niri seri te'ku'ton ekamanin main etanin nan miri awonsi'ki anɛnnin nan seri kareta yau iye'menukasa' na'ne', apɛne pɛra a'ko pe iye'ku'to' weyu esi pi'.

Miyari Tato' 7 Kaisaron So'si Pi'

4 Isaan winipaino, 7 kaisaron so'si amɛ' Eisa po te'san enakan. Wakɛ nonkasa' miri awonsi'ki tɛusewankamai' pɛra e'nito' nesii ipiyau'nokon, moro te'sen, moro iye'sa' rɛ'pɛ miri awonsi'ki tɛuye'ton winipaino, miri awonsi'ki 7 kaisaron kon iya'kwarɛ amɛ' † iyapon rau te'san winipaino, ††5 miri awonsi'ki Sises Kɛrai wini-

paino, i'napai ri kuru ekamanin, wapiya kuru iyentusa' rɛ'pɛ e'mɛ'sa'kasa' rɛ'pɛ eri'nito' yapai, miripan esi non pon kon kin amɛ' epuru pe.

Tiwi ui'nɛnkanin kon, miri awonsi'ki umo'kanin kon umakooi kon yapai tɛmɛnɛ ke, †6 miripan uya use'man nito' tɛrawasomanin nan pe uku'sa' kon Papa itese' pi' te'to' miri awonsi'ki tɛkɛipɛnɛ, apiyo' pe e'nito' pe—tiwi Sises Kɛrai ku'to' eke pe miri awonsi'ki merunti pe iye'to' nesii, itiwano' pe inke ri! Amen. ††

7 Enti'! Kapuru' yau iyepɛ!

Tanporon kon uya ri ento' oton, apurupi'nin nɛ'san pokon pe ri.

Tanporon kon non po te'san ka'pon amɛ' ukaranto' oton tɛuta'kwarɛkai' iwenai.

Miri kasa iye'to' oton! Amen. #

† 7 kaisaron kon iya'kwarɛ amɛ'; miri pe pɛra, 7 pe iku'nin a'kwarɛ. †† 1:4 E'sotas 3:14; Isenpoikasa' 4:5 † 1:5 Aisaya 55:4; Eren 89:27 †† 1:6 E'sotas 19:6; Isenpoikasa' 5:10 †† 1:7 Taniyeru 7:13; Sakaraya 12:10; Ma'siu 24:30; Ma' 13:26; Uru' 21:27; Isaan 19:34, 37; 1 Tesaroni'ka 4:17

⁸“Uri kəri ri Arə'pa miri awonsi'ki Omeka,” ta Itepuru Papa Merunti pe kuru te'sen ye' uya, “moro te'sen, moro iye'sa' rə'pə miri awonsi'ki təuye'ton,” uya ta. †

Ka'pon, Papa Winon Waraino

⁹Isaan uri, irui kon, Sises a'kiri esi koro'tau itonpa kon pe esi seri isi a'kure'ti pi', esa' wanni pe iye'to' ya-won kon pe te'san neporonə, opa'wə Pa'təmos itese' po inonkasa' pe esi'pə Papa maimu miri awonsi'ki i'na-pairon Sises nenpoika'pə ekama uya pi'. ¹⁰Itepuru weyu a'tai, Ita'kwarə yau esi'pə, miri yau eke main tərɔnpi' maimu waraino eta'pə uya uya'poi wini.

¹¹“Menyai'ne' imenuka' kareta pi', miri awonsi'ki men-no'pitəi' 7 kaisaron so'si ya'ne E'pe'sas pona, Simerəna pona, Porəkaman pona, Taya'tira pona, Sarətes pona, Piraterə'piya pona, miri awonsi'ki Irawote'siya pona,” tawon.

¹²Era'ti'pə inə' uya uyauro'ka tukai' ense'na. Era'tisa' a'tai, 7 kaisaron korə pun konekasa' raan'pu apon ton ene'pə uya. ¹³Miri ton koro'tau ka'pon, Papa winon waraino ene'pə uya, ipon esi'pə i'ta pə'kə pona miri awonsi'ki korə pun konekasa' pe iyawoino esi'pə.

¹⁴I'pai i'po' esi'pə aimu'ne karimeru i'po' kasa miri pe pəra sino tato' kasa, miri awonsi'ki itenu amə' e'wer-ouwerouma'pə apo' kasa. ¹⁵I'ta amə' esi'pə karukuri epo'ti urentasa' kasa, miri awonsi'ki tuna ena kasa imaimu useta'pə. † ¹⁶7 kaisaron kon siriki amə' a'sisa' iya esi'pə temiyatə enwo'netə wini, miri awonsi'ki iyikena', isiratoi pokon iyi supara epa'ka'pə inta yapai. Itemə' esi'pə a'kwa pe kuru ri wəi enu esi a'ne' pe a'taino kasa.

¹⁷Ensa' uya a'tai, i'ta piyau uta'mo'ka'pə eke' kasa. Miripan uya temiyatə enwo'netə ke uya'pitə'pə, “Ke-nari'nəmūi. Uri kəri ri Wapiyaro', miri awonsi'ki Iu'matə. † ¹⁸Nurine e'ai'; iyeri'sa' rə'pə uri e'tane, nurine e'ai' inkerə', inkerə' pe ri! Ekota'man pata'se' miri awonsi'ki eri'nito' kii esa' pe e'ai'.

¹⁹“Imenukaki, inene'pə, seri pe na'ne' miri awonsi'ki seri təpo te'ku'ton. ²⁰Seri si ama'aino ekamanin, 7 kaisaron kon siriki amə' uyemiyatə enwo'netə yau na'ne' nan miri awonsi'ki 7 kaisaron korə pun konekasa' raan'pu apon ton: Kamoro 7 kaisaron kon siriki amə' esi 7 kaisaron so'si inserəui amə' †† miri awonsi'ki 7 kaisaron raan'pu apon ton esi 7 kaisaron so'si amə' ekamanin pe.

Main E'pe'sas Pona Kan

2 “E'pe'sas pon so'si inserəui †† ena' imenuka': “Se ka'ki imunki amə' pi', tukai': Seri main esi 7 kaisaron kon siriki amə' a'sisa' iya na'ne' temiyatə enwo'netə yau winon pe miri awonsi'ki 7 kaisaron korə pun ka'sa' raan'pu apon pe koro'tawiri nəsayai'ne'. ²Inkupə'pə kon si'tuyai', sa'man pe ri

† 1:8 E'sotas 3:14; Isenpoikasa' 22:13 †† Taniyeru 7:13; 10:5. ‡ 1:15 Taniyeru 7:9; 10:6 †† 1:15 Isi'kiyeru 1:24; 43:2; 2 Esturas 6:17 †† 1:17 Aisaya 44:6; 48:12; 2 Esturas 10:30; Isenpoikasa' 2:8; 22:13 ††† so'si inserəui amə', miri pe pəra so'si nennokonə ton ††† inserəui, miri pe pəra inennokonə; v. 8, 12, 18 yau niri.

iyetərəwasomasa' kon, iusetə'kasa' kon pəra ri. Si'tuyai', iri ton anənsa' auya'nokon pəra ri iyesi, itekare ekamai' enno'sa' kon ina tawon nan i'tupi'sa' auya'nokon kasi ye' ton pe. ³Iusetə'kasa' kon pəra iyesi, miri awonsi'ki isi ri a'kure'tisa' auya'nokon uyese' wenai, e'tane iye'nonkasa' kon pəra iyesi.

⁴“E'tane ipoken pəra iwe'to' kon eposa' uya man: Wapiya isi'nənkena' pe iwesi'pə kon kasa pəra me'atəi'. ⁵Autə'mo'ka'pə kon awonsi'ki i'tuti'! Amakooi kon winipai era'titi', miri awonsi'ki wapiya inkupə'pə kon kupə kon pa. Amakooi kon apai iy-era'ti kon pəra iyesi yau, ipiya'nokon uyepə miri ipa-ta'se' apai araan'puui kon apon amase'na. ⁶E'tane wakə pe iku'to' kon ipikiri moro man: Ni'korai'tan amə' eseru ewaruma'ti auya'nokon, uyewaruma ri niri.

⁷“Təpana ke te'sen, tiwi Ita'kwarə uya so'si ton auro'kayai'ne' etai. Kamoro entakanin nan repato' uya oton wakə, Papa pata'se' yawon uko'man nito' e' eperu ke to' uya ina'to' pe. †

Main Simerəna Pona Kan

⁸“Simerəna pon so'si inserəui ena' imenuka':

“Se ka'ki imunki amə' pi', tukai': Seri main esi Wapiyaro' miri awonsi'ki Iu'matə, iyeri'sa' rə'pə miri awonsi'ki təkə'mansen nurine winipaino.

⁹Si'tuyai', ayanpokəmanin kon, miri awonsi'ki en-tu'ma' ri iwesi kon, e'tane imaminke' pe me'atəi'. Iri pe ri Esuwerə amə' pe te'ku'san usauro'sa' si'tuyai', e'tane kamoro pen ni, Se'tan ¹⁰usenupato' iwə' ton kamoro. ¹⁰Ikota'mato' kon pi' kenari'nəntəu. Etati'! Makoi uya ii'tuto' kon oton pariki'si ta' itonpa kon ta'sise. ¹⁰kaisa ri wəi iyekota'mato' kon oton. Wakə pe upi' tətuta'sii' e'ti' iyeri'to' kon ni e'sepotane, miri a'tai i'uko'manto' kon arəkooi ke irepa uya 'nokon miri.

¹¹“Təpana ke te'sen, tiwi Ita'kwarə uya so'si ton auro'kayai'ne' etai. Iyakon ite'kwa pe eri'nito' uya kamoro entakanin nə'san wito' oton pen. †

Main Porəkaman Pona Kan

¹²“Porəkaman pon so'si inserəui ena' imenuka':

“Se ka'ki imunki amə' pi', tukai': Seri seri main, iyikena' isi'ratoi pokon iyi supara esa' maimu.

¹³I'uko'manto' kon pata'se' si'tuyai', Se'tan apon pa-ta'se' yau. I'napai ri upi' autə'sisa' kon, upi' i'napa-iron tato' auya'nokon nonkasa' auya'nokon pəra ri, Anti'pas, iyawiri kuru uyekamanin wini to' uya ko-ro'tau ri apata kon yau miri Se'tan uko'manto' yau.

¹⁴“E'tane ipoken pəra iwe'to' kon eposa' uya man: Moro Peran eseru ku'nin nan man i'koro'tau'nokon. Para' enupa'pə iya Esuwerə amə' e'makoimato' ipikiri ku'to' pe iya, ika'sa' ena' itəsa' rə'pə pi' to' uta're'tito' pe miri awonsi'ki to' ekumato' pe.

§ 2:7 Iseneses 2:9; Isi'kiyeru 28:13 (LXX); 31:8; 2 Esturas 2:12; Isenpoikasa' 22:2 †† 2:8 Aisaya 44:6; 48:12; Isenpoikasa' 1:17; 22:13 ††† Se'tan—Makoi ese' isakon, Papa eseru ewaruma'tinin ta e'kwa pe; v. 13, 24 yau niri. †† 2:11 Isenpoikasa' 20:14; 21:8

¹⁵ Miri kasa ri mari Ni'korai'tan amə' usenupato' ku'nin nan moro man i'koro'tau'nokon. ¹⁶ Era'titi' amakooi kon apai. Ikupe auya'nokon pəra iyese yau, inke pəra uyepə miri ipiya'nokon to' ewa'no-mase'na, miri unta apai tepa'kasen supara ke.

¹⁷ "Təpana ke te'sen, tiwi Ita'kwarə uya so'si ton auro'kayai'ne' etai. Kəri ri entakanin nə'pə repato' uya oton tonan tawon mana tato' kiyari ke miri awonsi'ki aimu'nan ti' ke irepato' uya oton, emenna' ese' e'menukasə' ipi', təron kon ni'tunə pen ni, eponin niken ni'tunə. ††

Main Taya'tira Pona Kan

¹⁸ "Taya'tira pon so'si inserəui ena' imenuka':

"Se ka'ki imunki amə' pi', tukai': Seri main esi Papa Mumu winipaino, apo' e'werouwerouma waraino itenu miri awonsi'ki karukuri aku'nisa' kasa təurenpanpi'sen i'ta. ¹⁹ Inkupənə kon si'tuyai', iusi'nənkato' kon, i'napai ri iwe'to' kon, iyepika'tito' kon miri awonsi'ki təusetakasen pe pəra ri iwesi kon. Wapiya ikupə'pə auya'nokon entai seri pe məkutəui'.

²⁰ "E'tane se man iri pe ipi'nokon e'ku'to': Kəri ri uri'san Isesaperə, pu'kena' pe te'ku'sen piri'ka auya'nokon pəra iyese. Upoitorə ton enupa iya miri awonsi'ki to' ano'ma iya to' ekumato' pe, miri awonsi'ki Papa pe itese' ika'sa' ena' itusa' rə'pə pi' to' uta're'tito' pe to' kupə iya. ²¹ Təmakoosi winipai iyera'tito' pe iweyu ke irepa'pə uya e'tane tekumato' innonkapa pəra iyese. ²² Miri pe iyese pi', te'kwe' po takuru'ke iye'to' pe miri awonsi'ki tanporo iya'kiri iyekumasa' kon pokon pe ipan pe e'ne' moronkato' pe to' uya inonka uya. Seri pe kuru seri kupə uya, iri ku'nin nə'san iya'kiri era'ti pəra iyese a'tai. ²³ Miri awonsi'ki iya'kiri te'san kanan təkə uya miri, so'si ton uya i'tuto' pe uri esi ka'pon amə' ewan miri awonsi'ki to' usenuminkato' i'tunin, miri awonsi'ki akaisari'nokon iye'ma uya 'nokon miri inkupə'pə kon pikiri ri. ²⁴ Ta uya imiri'nokon tonpa ton Taya'tira pon kon pi', ita'sisa' pəra na'ne' nan isenupato' pi' miri awonsi'ki isenupasa' pəra na'ne' nan ama'aino kuru Se'tan eseru tato' pi'. E'tane ekama uya ipi'nokon, təron ni ri e'tape'ne' nonka uya pen seri ipona'nokon. ²⁵ E'tane ipiyau'nokon na'ne' pi' ata'siti' pana' pe uyepə pə'kə pona ri.

²⁶ "Kəri ri entakanin nə'pə i'se e'to' kupə pi' iye'sa' iu'matə pona ri ena' eke pe e'nito' tətə' uya oton ukəipənə winipai uneporo'pə, ka'pon amə' təpataron kon esa' pe iye'to' pe—

'Wa'ka pun konekasa' itii pe esii'ma to' esa' pe iyese; miri awonsi'ki to' a'morəka iya tawa ka'sa' iini pe a'morəka kasa.' ††

Awanakəi'no kaiyono' ke niri irepa uya miri.

²⁹ "Təpana ke te'sen, tiwi Ita'kwarə uya so'si ton auro'kayai'ne' etai.

Main Sates Pona Kan

3 "Sates pon so'si inserəui †† ena' imenuka': "Se ka'ki imunki amə' pi' tukai': Seri main esi 7 kaisaron Papa A'kwarə amə' †† miri awonsi'ki 7 kaisaron kon siriki amə' a'sisa' iya na'ne' winipaino. Inkupənə kon si'tuyai', nurine iwesi kon tukai' iye'kupə kon e'tane iyeri'sa' pe iwesi kon. ² Apakati', moro iye'ku'sa' na'ne' imeruntitanə'ti', eri'ni poken na'ne'. Eposa' uya man inkupə'pə kon esi iyenuka'sa' pe pəra Papa, itese' pi' e'to' enu yau. ³ İyenu-pa'pə kon iku'ti' iyenu kon yau eta'pə auya'nokon awiri, iyawiri e'ti', miri awonsi'ki amakooi kon yapai era'titi'. Aupaka kon pəra iyese yau, ama' kasa ipiya'nokon uyepə miri, ipiya'nokon uyepə weyu i'tuto' auya'nokon oton pen. ⁵

⁴ "Tu'kan kon pen Sates pon kon uya təpon kon oi'masa' pəra man. Uya'kiri si to' usato' oton aimu'nan ya' tepontipi'se, apəne pəra miri ri eponin nan ye' pe to' esi. ⁵ Kəri ri entakanin nə'pə epontito' oton aimu'nan ya', to' kasa. Moro uko'man nito' ese' apon yapai itese' kukato' uya oton pen. E'tane Ukəipənə miri awonsi'ki itinserəui ton uya eta tane uni'tunə kəri ri tato' uya oton. ††

⁶ "Təpana ke te'sen, tiwi Ita'kwarə uya so'si ton auro'kayai'ne' etai.

Main Piraterə'piya Pona Kan

⁷ "Piraterə'piya pon so'si inserəui ena' imenuka': Se ka'ki imunki amə' pi' tukai':

"Seri main esi wakə miri awonsi'ki i'napairon winipaino, Tepi' iwano' ki esa', a'kokanin pe iyese inə' uya ri a'koro poken pəra, miri awonsi'ki a'konin pe iyese inə' uya i'ri a'koka poken pəra. ⁸ Inkupənə kon si'tuyai'. Məra'ta si a'kokasa' uya man iiwano' kon pe inə' uya a'koro poken pəra ri. Aiko pe rə'kwī apana'pano kon man e'tane ayaurə'kato' uya 'nokon awiri ri iwe'sa' kon man, miri awonsi'ki uyese' nonkasa' auya'nokon pəra man. ⁹ Kamoro Se'tan †† munki amə', kasi ye' ton Esuwerə amə' pe te'ku'san kasi pe ri, ipiya'nokon to' uye'to' pe ikupə uya miri a'ta kon piya' epeimase'na. To' uya si i'tu miri ii'nənka kon uya tukai'. ¹⁰ Təusetə'kai' pəra umaimu awiri e'ti' tasa' uya awiri iwe'sa' kon pi', amainanpa kon uya miri ewankamanin weyu a'tai, non emə' pona nəye'ai'ne' ka'pon amə' non pon kon i'tupi'se'na.

¹¹ "Seri pe kuru uye'ai'. İpiyau'nokon na'ne' imainanpati', inə' uya ri ayarəkooi, kəron mo'ka na-

† 2:14 Nonpa 22:5, 7; 25:1-3; Isu'taronomi 23:4 †† 2:17 E'sotas 16:14-15; 16:33-34; Aisaya 62:2; 65:15; Isaan 6:48-50 † 2:20 1 Kin Amə' 16:31; 2 Kin Amə' 9:22, 30 †† 2:23 Eren 7:9; 62:12; Iseremaya 17:10 †† Eren 2:8-9 (LXX)

††† inserəui, miri pe pəra inennokonə; v. 7, 14 yau niri. ††† 7 kaisaron kon Papa A'kwarə amə'; miri pe pəra, 7 e'to' airon iteseru Iya'kwarə. † 3:3 Ma'siu 24:43-44; Əru' 12:39-40; Isenpoikasa' 16:15 †† 3:5 E'sotas 32:32-33; Eren 69:28; Ma'siu 10:32; Əru' 12:8; Isenpoikasa' 20:12 ††† 3:7 Aisaya 22:22; Isopu 12:14 †† Se'tan - Makoi ese' isakon, Papa eseru ewaruma'tinin ta e'kwa pe. ††† 3:9 Aisaya 43:4; 49:23; 60:14

mai'. ¹² Kuri ri entakanin nu'pu ku'to' uya oton ipiyaino pe, Papa, itese' pi' e'to' iwu' tau, miripan uya inonkato' oton pen. Papa, itese' pi' e'to' ese' menukato' uya oton ipi' miri awonsi'ki Papa pata'se' ese', emenna' Surusiran ese', tu'ti ton Epan winipai Papa, itese' pi' e'to' piyawonsi'ki; miri awonsi'ki emenna' uyese' menukato' uya oton ipi'.

¹³ "Tupana ke te'sen, tiwi Ita'kwaru uya so'si ton auro'kayai'ne' etai.

Main Irawote'siya Pona Kan

¹⁴ "Irawote'siya pon so'si inseru' ena' imenuka': Se ka'ki imunki amu' pi' tukai':

"Seri main esi Amen winipaino pe, main awiron, i'napai ri ekamanin † miri awonsi'ki tanporon Papa nukoneka'pu esa' winipaino. ^{††15} Inkupenu kon si'tuyai', i'tu uya ikomi' pe pura iwesi kon miri awonsi'ki a'ne' pe pura niri. Tisakonukai' iwesi kon i'se e'ai'. ¹⁶ Apune pura mara ru'kwi a'ne' pe iwesi kon—a'ne' pe pura miri awonsi'ki ikomi' pe pura iwesi kon pi', unta yapai iyeta'tanuku uya 'nokon miri. ¹⁷ Imaminkena' pe ri ina man; ipurataaike' pe ri ina man, i'se ina e'to' pura ri man, ta auya'nokon, e'tane iri pe iwesi kon, entu'ma' kuru ri iwesi kon, itimamin pura iwesi kon, ipon pura miri awonsi'ki tenku'ne iwesi kon. ¹⁸ Miri pe iyese pi', ayau'ka uya 'nokon koru enna kon pa upiyapai, esukenan koru; miri a'tai imaminkena' pe iwesi kon pa miri awonsi'ki aimu'nan pon ennanin pe, iyeponti kon pa, piyi'nu' na'ne' tense niponti kon pa. Meru'sun kanan ennat', iyenu kon ya' ituru kon pa; miri a'tai, ennin pe iwesi kon pa.

¹⁹ "Uninukanu ton piri'kanin miri awonsi'ki to' panamanin uri. Miri pe iyese pi', i'napairon pe miri awonsi'ki amakooi kon yapai tera'tii' e'ti'. ^{‡20} Eta'! E'mu'sa'kasa' mura'ta nau iwipitu pi', miripan inu' uya ri umaimu etasa' uya mura'ta a'kokasa' yau, iya'kiri itiwu' ta' ewomu miri, ipokon pe ata're'tise'na miri awonsi'ki upokon pe kanan ita're'ti miri.

²¹ "Kuri ri entakanin nu'pu ku'to' uya oton upiyau iyereutato' pe uyapon po, entakasa' uya pi' Ukupenu piyau iyapon po ereutas'a' na'ne' kasa.

²² "Tupana ke te'sen, tiwi Ita'kwaru uya so'si ton auro'kayai'ne' etai," ta'pu iya.

Papa Apon Epan Pon

4 Miri tu'po, uyenu turu'pu uya, mura'ta uta'kokasa' Epan po ene'pu uya urau. Miri a'tai, wapiya uneta'pu wai, turonpi' warai maimu uya uyauro'ka'pu, "Enu'ki seri ya', miri awonsi'ki ipi' enpoikato' pe uya te'ku'sen ton seri tu'po," tukai'. ² Inke pura ri Ita'kwaru ya' ena'pu, miri yau apono' esi'pu Epan po, miripan po ka'pon ereutas'a' esi'pu. ³ Iyereutas'a' pe te'sen usene'pu enkena' pe ti', isaspa tato' miri awonsi'ki ti', kaneriyau tato' kasa. Apono' woi ikiiimi esi'pu ti',

† ekamanin, miri pe pura esa'. †† 3:14 Ipu'ketu 8:22 ‡ 3:19 Ipu'ketu 3:12; Ipu'ketu 12:6

emiraru tato' kasa. ⁴ Apono' woi 24 kaisa ri apono' ton esi'pu, miripan po'ne 24 kaisa ri itepuru ton ereutas'a' esi'pu. To' epontipi'sa' esi'pu aimu'nan tu'pon kon ya', miripan kon arukooi karon esi'pu koru pun konepi'sa' pe'ne to' i'pai po. ⁵ Apono' winipai kamiri' e'weuweu-ma'pu, ta'merunsen esi'pu miri awonsi'ki korume e'toi'pitu'pu, miripan apono' rau 7 kaisa ri raan'pu amu' epo'ti esi'pu. Seri ton si esi'pu 7 kaisaron Papa A'kwaru pe. ^{††} ^{††6} Apono' rau parau wanamari kasa tusensan esi'pu awai'nan ti' kurestaru tato' kasa.

Miripan a'sanau apono' woi iyese'pu asakiri'nan kon ene amu', tenukena' nan to' purupo wini'ne miri awonsi'ki to' a'poi wini'ne. ^{††7} Wapiyaro' ene usene'pu rayan kasa, miri awonsi'ki ite'ma'pu winon esi'pu paka mure kasa, to' osoruwano esi'pu ka'pon emu' ke, miri awonsi'ki to' asakiri'pano esi'pu imisimi arinta kasa. ^{††8} To' kaisa ri to' apiri esi'pu 6 kaisa ri'ne, miri awonsi'ki to' enu esi'pu to' oi'ne ri, to' apiri o'no'ne ri. Miripan kon ereuta pura ri iyese'pu wai nai miri awonsi'ki ewarupi nawiri ri:

"Waku, Waku, Waku,

Itepu' Papa Merunti pe kuru te'sen ye',
moro iye'sa' ru'pu, miri awonsi'ki moro na'ne', miri
awonsi'ki tauye'ton,"

ta tauya'nokon apai. ⁹⁹ Kamoro si asakiri'nan kon ene amu' userenka apono' pon apuripitu pe, inama pe miri awonsi'ki tenki ta tauya'nokon pe, tauko'mansen pi' inke ri, inke ri, ¹⁰ 24 kaisaron kon itepuru ton e'sekun-ka'pu apono' po iyereutas'a' piyau apuripitu pe, tauko'mansen inke ri, inke ri, miripan kon uya apono' rau tarukooi kon, karon nonkapitu'pu.

¹¹ "Waku eponin ye' pe iwesi, imiri, ina Epuru, miri awonsi'ki Papa, itese' pi' ina e'to', eke pe ii'tuto', anamoto' miri awonsi'ki merunti eponin pe iwesi,

tanporon ni esi pi' ankaa'pu pe.
Amaimu awiri iye'ka'pitu'pu,
tau'ko'manton kon pe,"
ta'pu to' uya.

Kareta Amon Miri Awonsi'ki Karimeru Mure

5 Ene'pu uya iyereutas'a' apono' po emiya enwo'netu' yau kareta amon iye'menukasa' isi'rato'i pi', 7 kaisaron a'si'to' ike ke a'si'sa'. ^{††2} Miri awonsi'ki pana'pan inseru ene'pu uya, eke pe ekama'po'pu iya, "Inu' nai waku seri kareta amon a'si'sa' ru'pu i'kwi'nin pe miri awonsi'ki a'kokanin pe?" ta'pu iya. ³ E'tane inu' pura ri iyese'pu Epan po, seri non po, miri awonsi'ki seri non o'no, ^{†††} miri kareta amon a'koka ton miripan yawon enton pe. ⁴ Miri a'tai, ukaramu'pu ipan pe, apune pura inu' ri waku ka'pon e'seporo pura iyese'pu a'koka ton miri awonsi'ki yawon enton. ⁵ Miri a'tai, tiki

†† 7 kaisa ri Papa A'kwaru pe; miri pe pura, 7 kaisaron iteseru Iya'kwaru. †† 4:5 E'sotas 19:16; Isi'kiyeru 1:13; Sakaraya 4:2; Topi' 12:15; Isenpoikasa' 1:4; 8:5; 11:19; 16:18 ††† 4:6 Isi'kiyeru 1:22 ††† 4:7 Isi'kiyeru 1:5-10; 10:14 § 4:8 Aisaya 6:2-3; Isi'kiyeru 1:18; 10:12 §† 5:1 Isi'kiyeru 2:9-10; Aisaya 29:11 §†† Seri non o'no; miri iyese' iyeri'sa' kon nono. (Apune Isenpoikasa' 1:18 enki.)

nan itepuru ton tonpa uya ta'pə upi', "Kakaraməi. Enki! Moro rayan Isuta ko', Tepi' atə rə'pə uya iwapiya'kasa' man; kəri ri uya si 7 kaisaron a'si'to' ike i'kwitə miri, miri awonsi'ki kareta amon a'koka iya," † ta'pə iya.

⁶ Miri a'tai, karimeru mure ene'pə uya.

Iye'mə'sa'kasa' esi'pə apono' aporo' po, asakiri'nan kon ene amə' miri awonsi'ki itepuru ton esi'pə iwoi. Karimeru mure usene'pə iwisa' rə'pə pe, 7 kaisa ri iretə miri awonsi'ki 7 kaisa ri itenu ton esi'pə. Miri ton esi'pə 7 kaisaron kon Papa A'kwarə amə' †† seri non emə' kaisa ri enno'sa' kon. ⁷ Iti'pə kareta amon mo'kai', apono' po iyereutasa' na'ne' emiya enwo'netə apai. ⁸ Miri kareta amon mo'ka iya a'tai, asakiri'nan kon ene amə' miri awonsi'ki 24 kaisaron kon itepuru ton e'sekunka'pə irakəi'. Tanporo wai, a'pu tato' esa' pe to' esi'pə miri awonsi'ki to' pə sawə ton korə pun konekasa' yau a'po'na' nan esi'pə. Miri esi' Papa munki amə' ipəremasa' rə'pə. ⁹ To' userenka'pə emenna' eren pi': ††

"Wakə kuru imiri, kareta amon mo'kanin miri awonsi'ki a'si'pi'sa' a'kokanin, apəne pəra iwisa' rə'pə pe iwesi, miri awonsi'ki imənə ke ka'pon amə' enna'pə auya Papa iwano' pe, tanporon kon rəko' ri, təmaimuron kon, təponaron kon miri awonsi'ki təpataron kon ka'pon amə' ko-ro'tapai.

¹⁰ To' konekasa' auya esa' wanni pe to' e'to' pe, use'man nito' tərawasomanin nan pe, itese' pi' ina e'to' apiyo' pe,

miripan kon e'to' pe seri non esanon pe," ††† tukai'.

¹¹ Uyenu tərə'pə uya, miri a'tai tu'kan kon ni inserə amə' maimu eta'pə uya, tu'kan kon ni, tu'kan kon ni, 1,000 kaisaron kon pona ri 1,000 e'to' airi, 10,000 ite'kwa ri 10,000 kaisaron kon. To' e'soto'pi'sa' esi'pə apono' woi, ene amə' miri awonsi'ki itepuru ton woi. †††¹² Miripan kon userenka'pə eke pe:

"Wakə kuru karimeru mure iwisa' rə'pə uya təpana'pano, timamin, təpu'ketə, təmeruntirə, tənamoto', eke pe ti'tuto' miri awonsi'ki tapuripi'to' eporo!" tukai'.

¹³ Miri a'tai, tanporon kon ni Papa nəkəpə'san maimu eta'pə uya Epən po, non po, non o'no, parau kau, tanporon kon ni ka'tawon kon ni. To' userenka'pə:

"Apono' po iyereutasa' na'ne' ri karimeru mure iwano' pe,

apuripi'to', inamoto', eke pe i'tuto' miri awonsi'ki merunti nesii,

inke ri, inke ri!"

tukai'. ¹⁴ Asakiri'nan kon ene amə' uya eikə'pə, "Amen!" Miri a'tai si, itepuru ton e'sekunka'pə apuripi'se'na.

A'si'sa' Ton

6 Miri a'tai, karimeru mure uya 7 pan tonpa wapiyaro' a'si'sa' a'koka ene'pə uya. Miri a'tai, tikin ni asakiri'nan kon ene amə' tonpa usaurokə eta'pə uya korəme kasa, "Isi'ki!" tawon. ² Uyenu tərə'pə uya, aimu'nan kaware ene'pə uya urau. Ipo te'sen uya urapa a'sisa' esi'pə, aro', kəron tato' ke to' uya irepa'pə, miripan uti'pə iwapiya'kanin ye' pe, iwapiya'kai'. ³

³ Karimeru mure uya isakon pe te'sen a'si'sa' a'kokasa' a'tai, ene isakon uya, "Isi'ki!" ta eta'pə uya. ⁴ Təron ni kaware epa'ka'pə, isuweyu. Ipo te'sen kupə'pə to' uya pana' pe iye'to' pe, e'win nito' ku'to' pe iya seri non po tətonpa kon wito' pe ka'pon amə' uya miripan repa'pə to' uya eke supara ke. ⁵

⁵ Karimeru mure uya itosorəwano pe te'sen a'si'sa' a'kokasa' a'tai, ene amə' osorəwano uya, "Isi'ki!" ta eta'pə uya. Miri yau, i'kərən kaware esi'pə. Ipo te'sen uya e'wemapi'nito' ipoi a'sisa' esi'pə tenau. ⁶ Miri a'tai, main waraino eta'pə uya kamoro asakiri'nan kon ene amə' koro'tau, "Aiko iten yai pərowa, ⁷ tikin nan wəi yau e'tərawasoman nisa' epe'pə pe, ⁸ miri awonsi'ki osorəwau iten yai a'nai', pari tato' e'pasa' tikin nan wəi yau e'tərawasoman nisa' epe'pə pe. E'tane karapa, are' miri awonsi'ki waain kə'ma'tanəkəi!" tawon.

⁷ Karimeru mure uya isakiri'pano a'si'sa' a'kokasa' a'tai, ene amə' sakiri'pano uya, "Isi'ki!" ta eta'pə uya.

⁸ Miri yau, enki'siimu'nan kaware ene'pə uya urau. Ipo te'sen ese' esi'pə Eri'nito', miri awonsi'ki ekota'man nito', Etis ⁹ itese' esi'pə ite'ma'pə wini, a'ko pe. ¹⁰ ¼ pe non esa' pe to' e'to' pe, to' kupə'pə to' uya təwisen pe to' e'to' pe supara ke, iwankan ke, paran ke, miri awonsi'ki annin nan ene amə' ke. ¹¹

⁹ Karimeru mure uya 5 pe iku'nin a'si'sa' a'kokasa' a'tai, use'man nito' apon o'no ka'pon amə' a'kwarə ene'pə uya, iwipi'sa' kon Papa Maimu ekama to' uya pikiri miri awonsi'ki Papa nəkupə'pə təpi'nokon ekama pi' to' e'sa' pi'. ¹⁰ To' uki'pi'nənpitə'pə eke pe, "Merunti Itepu, wakə imiri, miri awonsi'ki i'napairon! I'ri a'tai non pon kon ka'pon amə' eseru aimenka auya miri awonsi'ki to' kota'mato' auya ina mənə wenai?" ¹¹ To' kaisa ri aimu'nan pon ke to' repapitə'pə, miripan kon auro'ka'pə mara ri to' enkurunto' pe tətonpa kon ipoitorə ton miri awonsi'ki tətonpa kon to' esi'pə kasa iwiton kon tu'kanoro e'seporo pona ri. ¹²

¹² Miri a'tai, karimeru mure uya 6 pe iku'nin a'si'sa' a'koka ene'pə uya. Miri yau isi pe tərə'pənə esi'pə. Wəi enu ena'pə i'kərən pe, isa'ka'si atə kapirita i'po' ke ikonekasa' kasa, miri awonsi'ki tanporo kapəi ena'pə isuweyu pe mən kasa, ¹³ siriki amə' uta'pokə'pə ka' poi non pona, iyakə'pəsa' pen kiyari, pi' eperu a'pokə

¹³ Siriki amə' uta'pokə'pə ka' poi non pona, iyakə'pəsa' pen kiyari, pi' eperu a'pokə

¹⁴ Asakiri'nan kon ene amə' uya eikə'pə, "Amen!" Miri a'tai si, itepuru ton e'sekunka'pə apuripi'se'na.

† 5:5 Iseneses 49:9; Aisaya 11:1, 10 †† 7 kaisaron Papa A'kwarə amə'; miri pe pəra, 7 kaisaron iteseru Ita'kwarə. † 5:6 Aisaya 53:7; Sakaraya 4:10 †† 5:8 Eren 141:2 †† 5:9 Eren 33:3; 98:1; Aisaya 42:10 ††† 5:10 E'sotas 19:6; Isenpoikasa' 1:6 ††† 5:11 Taniyerə 7:10

§ 6:2 Sakaraya 1:8; 6:3, 6 §† 6:4 Sakaraya 1:8; 6:2 §†† 6:5 Sakaraya 6:2, 6 §† aiko pe pərowa—tikin ni koini' Kiri' maimu yau; 2 pon e'to' airi. §†† tikin nan wəi yau e'tərawasoman nisa' epe'pə pe —pərata pun, tenariyas itese' §† Etis - Hades Enkeri'si maimu yau; iyeri'sa' kon nono. (Apəne Isenpoikasa' 1:18 enki.) §† 6:8 Isi'kiyerə 14:21 §†† 6:11 2 Esturas 4:36 §§† 6:12 Aisaya 13:10; Isowerə 2:10, 31; 3:15; Ma'siu 24:29; Ma' 13:24-25; Өru' 21:25; Isenpoikasa' 11:13; 16:18

a'setun uya kasa. ¹⁴ Ka' p̄ra iyena'p̄ kareta amon e'mepit̄ a'taino kasa, tanporo w̄ am̄ miri awonsi'ki opa'w̄ ton utamapit̄p̄ t̄pata'se' yawonsi'ki'ne. † ††

¹⁵ Miri a'tai si kin am̄ non pon kon, itepuru am̄, soisa epuru am̄, ip̄rataaikena' ton, miri awonsi'ki eke ton, miri awonsi'ki tanporon kon ni poitor̄ ton miri awonsi'ki in̄ enawon kon pen ni e'so'nanpit̄p̄ ti' euta na'ne' miri awonsi'ki w̄ po te'san ti' o'ko'ne. ^{†††} To' uki'pi'n̄n̄pit̄p̄ w̄ miri awonsi'ki ti' am̄ pi', "Ina pona ata'mo'ka', ina onanki k̄ri ri apono' po iyereutasa' na'ne' enu piyapai miri awonsi'ki karimeru m̄re uya kota'man nito' piyapai! ^{††††} Ap̄ne p̄ra eke to' uya kota'man nito' weyu si seri yau man. In̄ uya ken si a'k̄re'ti?" †† ta'p̄ to' uya.

144,000 Kaisaron Kon Esuwer̄ Ko' Am̄

7 Seri t̄po, asakiri'n̄n̄ kon inser̄ am̄ ene'p̄ uya. To' e'm̄sa'kap̄'sa' asakiri'n̄n̄ non ekun airi'ne, asakiri'n̄n̄ a'setun am̄ a'si'pi'sa' to' uya esi'p̄, non, parau miri awonsi'ki ȳi posi'ma iya namai'. ^{†††} Miri a'tai, t̄ron ni inser̄ uyep̄ ene'p̄ uya w̄i enu uye'to' winipai, Papa nurinan uya a'si'pi'n̄ito' ike esa' pe, miripan uki'pi'n̄n̄pit̄p̄ eke pe asakiri'n̄n̄ kon inser̄ am̄ pana ya' Papa n̄repa'san to' pana'pano ke non miri awonsi'ki parau kota'mato' pe to' uya. ³ Inser̄ uya ta'p̄, "Non, parau, miri awonsi'ki ȳi k̄ma'tan̄t̄u Papa, itese' pi' ina e'to' poitor̄ ton ma'ku'i'tip̄ to' pee'pi pi'ne a'si'pi'to' ike ke ina uya p̄k̄ pona ri." ^{††††} Kamoro Papa uya a'si'pi'n̄ito' ike ke ima'ku'i'tip̄'sa' kon to' pee'pi pi' tu'kanoro ekama'p̄ to' uya up̄i'. To' esi'p̄ 144,000 kaisa ri Esuwer̄ pon kon. ⁵ 12,000 kaisa ri a'si'sa' kon esi'p̄ Isuta ko' am̄, 12,000 kaisa ri Rupen ko' am̄, 12,000 kaisa ri Kiyat̄ ko' am̄, ⁶ 12,000 kaisa ri Aisar̄ ko' am̄, 12,000 kaisa ri Na'tari ko' am̄, 12,000 kaisa ri Mana'sa ko' am̄, ⁷ 12,000 kaisa ri Simiyan ko' am̄, 12,000 kaisa ri Ripai ko' am̄, 12,000 kaisa ri E'sa'kar̄ ko' am̄, ⁸ 12,000 kaisa ri Sepuran ko' am̄, 12,000 kaisa ri Isole' ko' am̄, miri awonsi'ki 12,000 kaisa ri Pensiman ko' am̄.

Anpisin Ton Ka'pon Am̄ Aimu'n̄n̄ To' Pon Ton

⁹ Seri e'ma'p̄ pe, anpisin, anpisin pe kuru ri ka'pon am̄ am̄rasa' ene'p̄ uya urau, in̄ uya tanporo to' i'tu poken p̄ra ri. To' esi'p̄ t̄ponaron kon ka'pon am̄ pe'ne ri t̄ron kon ko' pe ri, t̄pataron kon winipaino pe ri, miri awonsi'ki t̄m̄aimuron kon pe'ne ri to' esi'p̄. To' e'm̄sa'kasa' esi'p̄ apono' piyau miri awonsi'ki karimeru m̄re piyau. To' epontip̄'sa' esi'p̄ aimu'n̄n̄ ya', temiyat̄ kon yau'ne patawa ye' apimu ton a'sipi'sa' to' uya esi'p̄. ^{†††} Eke pe to' uki'pi'n̄n̄pit̄p̄:

"Epika'tin nito' esi Papa, ina e'to' itese' pi' winipaino, iyereutasa' na'ne' apono' po, miri awonsi'ki karimeru m̄re winipaino,"

† 6:14 Aisaya 34:4 †† 6:14 Isenpoikasa' 16:20 † 6:15 Aisaya 2:19, 21 †† 6:16 Oseya 10:8; ̄ru' 23:30 †† 6:17 Isower̄ 2:11; Mara'kai 3:2 ††† 7:1 Iseremaya 49:36; Taniyer̄ 7:2; Sakaraya 6:5 ††† 7:3 Isi'kiyer̄ 9:4, 6 § 7:9 2 Est̄ras 2:42

tukai'. ¹¹ Tanporo inser̄ am̄ e'm̄sa'ka'p̄ apono' woi, itepuru ton miri awonsi'ki asakiri'n̄n̄ kon ene am̄ woi. To' uta'mo'kapit̄p̄ tem̄ kon po apono' piyau, miripan kon uya Papa apuripit̄p̄:

¹² "Amen!

Apurip̄'to' miri awonsi'ki eke pe iku'to', ipu'ket̄, tenki tato', inamato', imeruntir̄, ipana'pano nesii Papa iwano' pe tiwiri ri. Amen!"

ta'p̄ to' uya.

¹³ Miri yau, tikin nan itepuru ton tonpa uya uyeka-ma'po'p̄, "In̄ yan p̄samoro aimu'n̄n̄ ya' to' epon-tip̄'sa' na'ne' nan? Nai yawon kon uye'sa'?" ta'p̄ iya.

¹⁴ "Mooi, mi'tuyai," ta'p̄ uya ip̄i'.

"P̄samoro kamoro ekota'man nito' yai iyepa'kasa' kon, t̄pon kon kor̄kasa' to' uya aimu'ne'ne karimeru m̄re m̄n̄ ke. ^{††††} Miri pe iyese' pi',

"Papa apon piyau to' esi miri,

to' esi i'se iye'to' kup̄ pi' w̄i nai miri awonsi'ki ewarup̄i nau, ip̄i ip̄reman nito', use'man nito' iw̄ tau;

k̄ri ri apono' po iyereutasa' na'ne' uko'manto' oton to' pokon pe.

¹⁶ Seri t̄po, iwan pe miri awonsi'ki tuna'kiri' ke to' enato' oton pen,

w̄i enu miri pe p̄ra a'ne' pe te'sen uya to' kota'mato' oton pen, ^{†††}

¹⁷ ap̄ne p̄ra karimeru m̄re apono' aporo' po na'ne' e'to' oton to' esa' pe,

to' ato' iya oton to'pan̄'nin non yai tepa'kasen tuna ka'.

Miri awonsi'ki Papa uya to' enu paru a'munakato' oton," ^{††} ta'p̄ iya.

7 Pe Iku'nin A'si'sa'

8 Karimeru m̄re uya 7 pe iku'nin a'si'sa' a'kokasa' a'tai, e'pana Ep̄n e'paka'sa' esi'p̄ a'sa'm̄ȳai k̄ra' emiya era'tito' airi ri. ² Miri t̄po 7 kaisari inser̄ am̄ e'm̄sa'kasa' ene'p̄ uya Papa rau, miripan kon repa'p̄ 7 kaisari t̄ronpi' ke.

³ T̄ron ni inser̄, kor̄ pun konekasa' a'po'n̄n̄ yen esa' uyee'p̄, miripan e'm̄sa'ka'p̄ use'man nito' apon piyau. Eke pe a'po'n̄n̄ ke irepa'p̄ tanporon Papa munki am̄ ip̄rema piri'nin pe iye'to' pe, miripan po'tito' pe kor̄ pun konekasa' use'man nito' apon po apono' piyau te'sen. ^{††††} A'po'n̄n̄ epo'ti kirisin enuku'p̄, Papa munki am̄ ip̄rema pokon pe, Papa rak̄i', inser̄ emiya apai. ⁵ Miri t̄po inser̄ uya a'po'n̄n̄ yen an̄m̄p̄ miripan uya apo' use'man nito' apon pon emai'ka'p̄ iya', miripan eno'ma'p̄ iya non pona. Kor̄me e'toi'pit̄ esi'p̄, ta'merunsen esi'p̄, kamiri' e'weuweuma'p̄, miri awonsi'ki t̄r̄p̄n̄ esi'p̄. ^{††}

†† 7:14 Taniyer̄ 12:1; Ma'siu 24:21; Ma' 13:19 ††† 7:16 Aisaya 49:10 †† 7:17 Eren 23:1-2; Aisaya 25:8; 49:10; Isi'kiyer̄ 34:23

Taronpi' Amu'

⁶ Kamoro si 7 pan kon inseru amu' 7 kaisaron taronpi' esanon e'kama'pu iturunpato' pe tauya'nokon. †

⁷ Wapiyaro' inseru uya tauwai turunpa'pu. Miri a'tai tuna ti'mooi ton miri awonsi'ki apo' e'sumasa' mun pokon pe uta'poku'pu non pona. Miri yau ipu'ku pe ri, 1/3 e'to' airi non epo'ti'pu miri awonsi'ki ipu'ku pe ri, 1/3 e'to' airi ri yu' epo'ti'pu tanporo ri isenan ni wana' epo'ti'pu. ††

⁸ Itisakon nu'pu uya tauwai turunpa'pu. Miri a'tai, eke wu' waraino epo'ti apo' ke eno'ma'pu to' uya parau ka'. Ipu'ku pe ri, 1/3 e'to' airi parau ena'pu mun pe. ⁹ Miri a'tai, itonpa pe ri, 1/3 e'to' airi ri parau kau te'san eri'pitu'pu, miri awonsi'ki itonpa pe ri, 1/3 e'to' airi ri kanau epotoru'pu ton uma'ta'pu.

¹⁰ Itosoruwano ru'pu uya tauwai turunpa'pu. Miri a'tai, eke siriki epo'tisa' ta'surai' kasa uta'mo'ka'pu ka' ponsi'ki tuna tau'tisen ton tonpa ka', 1/3 e'to' airi miri awonsi'ki non yai tepa'kasen tuna ton ka'ne. ††† Siriki ese' esi I'ne'. †† Tuna tonpa, 1/3 e'to' airi ena'pu i'ne' pe. Miri tensise tu'kan kon ka'pon amu' eri'pitu'pu, apune pu'a i'ne' pe tuna enasa' ke. ††

¹² Miri tu'po to' asakiri'pano uya tauwai turunpa'pu. Miri a'tai, 1/3 e'to' airi wui enu pu'ku, 1/3 e'to' airi kapui pu'ku miri awonsi'ki 1/3 e'to' airi siriki amu' tonpa ton e'wini'pu, 1/3 e'to' airi ri. A'kwa pe iye'to' pu'a to' esi'pu, miri awonsi'ki 1/3 e'to' airi wui naino pu'ku esi'pu iweyu pu'a, 1/3 e'to' airi kanan ewarupi pu'ku. †††

¹³ Uyenu taru'pu uya, miri yau imisimi arinta ka'tau maimu eta'pu uya, eke pe, "Isi' kusa! Isi' kusa! Isi pe iyese kamoro moro non po na'ne' nan pona, taronpi' uturumu useta a'tai osoruwawon kon inseru amu' ne'kamayai'ne' iturunpa pi!" tawon.

5 Pe Inseru Amu' Ku'nin

9 Miri a'tai, 5 pe to' ku'nin inseru uya taronpi' turunpa'pu. Siriki ka' poi ita'mo'kasa' ru'pu non pona ene'pu uya; irepa'pu iya'mu pun iteuta ††† a'koka-to' ike ki ke. ² Iteuta a'koka iya a'tai, ikirisin epa'ka'pu iyapai, eke apo' epo'tito' en yapai ikirisin epa'ka kasa, wui enu miri awonsi'ki ka' ena'pu ewarupi pe iteuta kirisin ke. ³ Kairau amu' u'ti'pu ikirisin koro'tau non pona, miripan kon upana'panta'pu mini' amu' pana'pano kasa. ⁴ To' auro'ka'pu to' uya non pon wana' miri pe pu'a ti'tui' pu'a ri yui muku'pi, miri pe pu'a yui ma'tanuku to' uya namai', e'tane ka'pon amu' riken, Papa ma'kui a'si'sa pu'a na'ne' nan to' pee'pi pi'. ⁵ Kairau amu' uya ka'pon amu' eri'nu'kapitu namai' to' e'kupu'pu e'tane to' kota'mato' pe riken 5 kaisa

††† 8:3 E'sotas 30:1, 3; Emas 9:1 †† 8:5 E'sotas 19:16; Ripaiti'kas 16:12; Isi'kiyeru 10:2; Isenpoikasa' 11:19; 16:18 † 8:6 Ipu'ketu 11:5—12:2 †† 8:7 E'sotas 9:23-25; Isi'kiyeru 38:22 † 8:10 Aisaya 14:12 †† I'ne'—itese' esi'pu Wormwood. †† 8:11 Iseremaya 9:15 ††† 8:12 Aisaya 13:10; Isi'kiyeru 32:7; Isoweru 2:10, 31; 3:15 ††† iya'mu pun iteuta; Apis—pata non a'mu yawon, iri a'kwaru ton a'sito' ya' to' kota'mato' u'matu pu'ku pona. † 9:2 Ise-neses 19:28; 2 Esturas 7:36 †† 9:3 E'sotas 10:12-15; Ipu'ketu 16:9 ††† 9:4 Isi'kiyeru 9:4

ri kapui pu'ku pona ri. Miri si e'ne' e'to' pe mini' uya ka'pon si'posa' a'taino kasa. ⁶ Miri 5 kaisaron kapui koro'tau uma'tan nito' warinpato' oton ka'pon amu' uya, e'tane to' uya epoto' oton pen; eri'pai to' e'tane, uma'tan nito' utipi'to' oton to' piyapai. ††

⁷ Kairau amu' usene'pu kaware amu' e'kamasa' te'wito' kon pe a'taino kasa, to' i'pai po'ne koru pun konekasa' waraino aro', karon tato' amu' esi'pu, miri awonsi'ki to' emu' usene'pu ka'pon amu' emu' kasa. ††† To' i'pai i'po' esi'pu uri'san amu' inse' kasa, to' yi esi'pu rayan yi kasa. ⁹ To' pu'ropo napon usene'pu wa'ka pun kasa, miri awonsi'ki to' apiri useta'pu kaware amu' uya tararan pi'siku a'merumu isewa'nomase'na to' uti a'taino kasa. ¹⁰ Tauku ke'ne to' esi'pu, si'pon nito' ike ipi'ne mini' kasa. To' auku yau to' pana'pano esi'pu ka'pon amu' kota'mato' to' uya ike 5 kaisa ri kapui yau. ¹¹ Tepuru kon pe kin pe, iya'mu pun iteuta inseru ku'sa' to' uya esi'pu. Itese' Ipu' amu' maimu yau "Apatan," miri awonsi'ki Kiri' amu' maimu yau "Aporiyon". †††

¹² Tikin ni isi, nari' kuru utika'sa' miri; miri e'ma'pu pe asa'ri isi, nari' ton kuru tauye'ton e'ku'sa'.

¹³ Miri tu'po, 6 pe to' ku'nin inseru uya taronpi' turunpa'pu. Main eta'pu uya koru pun konekasa' use'man nito' apon ekun retu poi Papa piyau te'sen winipai. †††† Main uya ta'pu taronpi' turunpanin nu'pu inseru pi', "Kamoro asakiri'nan kon inseru amu' arankapi'ki eke tuna tau'tisen Yu'poretetes itese' piyau auronpi'sa' kon." ¹⁵ Asakiri'nan kon inseru amu' eukapitu'pu iya, to' e'kamasa' esi'pu seri a'taino pe, seri wui a'tai, seri kapui pi', miri awonsi'ki seri wui'piya pi', itonpa pe ri, 1/3 e'to' airi ka'pon amu' tu'kato' pe to' uya. ¹⁶ Kaware pon kon soisa amu' tu'kanoro eta'pu uya, 200 meriyan kaisa ri to' esi'pu.

¹⁷ Kaware amu' miri awonsi'ki to' pon kon ene'pu uya, to' pu'ropo napon esi'pu isuweyu pe apo' kasa, miri awonsi'ki tutarire, miri awonsi'ki kara'kwa' pe, soru'pa tato' kasa. Kaware amu' i'pai esi'pu rayan amu' i'pai kasa, to' mta yai apo', ikirisin miri awonsi'ki soru'pa epa'ka'pu. ¹⁸ Itonpa pe ri, 1/3 e'to' airi ka'pon amu' wini'pu miri osoruwawon paran; apo', ikirisin miri awonsi'ki soru'pa kaware amu' mta yai tepa'kasen uya. ¹⁹ Kaware amu' pana'pano esi'pu to' mta yau miri awonsi'ki to' auku yau. To' auku esi'pu iku' kasa ti'pai ke, miripan kon uya ka'pon amu' i'kapitu'pu.

²⁰ Ka'pon amu' tonpa'san miri paran nu'wini'san pen era'ti pu'a iyese'pu tunkoneka'pu kon piyapai. Makoi amu' miri awonsi'ki koru ka'sa', sirupa ka'sa', karukuri ka'sa', ti' ka'sa' miri awonsi'ki yui konekasa' apurito' tauya'nokon ereutanuku to' uya pu'a iyese'pu—ennin pen, etanin pen, miri awonsi'ki tusasen pen. ††††† Miri awonsi'ki te'wito' kon, enwoke' pe te'to' kon, tekumato' kon, miri pe pu'a ama' pe te'to' kon apai to' era'ti pu'a iyese'pu.

†† 9:6 Isopu 3:21; Iseremaya 8:3 ††† 9:7 Isoweru 2:4 †† 9:8 Isoweru 1:6 †† 9:9 Isoweru 2:5 ††† Apatan miri awonsi'ki Aporiyon; Ma'tanu'nin ta e'kwa pe. ††† 9:13 E'sotas 30:1-3 ††† 9:20 Eren 115:4-7; 135:15-17; Taniyeru 5:23

Inseru Miri Awonsi'ki Kareta Amon

10 Miri a'tai, taron ni eke inseru u'ti ene'pe uya Erun winipai. Iyepontisa' esi'pe kapuru' ya', miri awonsi'ki ikiiimi esi'pe i'pai epoi, itemu' esi'pe wai enu kasa, miri awonsi'ki i'si ton esi'pe apo' tepo'tisen esi ipiyaino ton kasa. ² Aiko kareta amon a'kokasa' esi'pe itenau. Enwo'ne' winon ti'ta nonkasa' iya esi'pe parau po, miri awonsi'ki kami' winon ti'ta nonkasa' iya esi'pe non pona. ³ Miri yau eke pe iki'pi'nemup'pe rayan kasa. Iki'pi'nensa' a'tai, 7 kaisaron kon korame amu' usaurok'pe. ⁴ To' usaurok' a'tai, imenuka pi' e'kama'pe, e'tane main eta'pe uya Erun winipaino, "Ama' pe seri 7 kaisaron kon korame amu' usauro'sa' ru'pe iku'ki, ku'menukai," tawon.

⁵ Miri a'tai, parau po miri awonsi'ki non po iye'mu'sa'kasa' unene'pe inseru uya enwo'ne' winon temiyatu inka'pe Erun winiku'i. ⁶ Isaurok'pe Papa ese' yau, inke ri tuuko'mansen, Erun konekanin nu'pe miri awonsi'ki tanporo iya te'sen, non konekanin nu'pe miri awonsi'ki tanporo ipo te'sen miri awonsi'ki parau miri awonsi'ki tanporo ikau te'san, "Iyenkurunto' para man!" ta'pe inseru uya. ⁷ E'tane 7 pe te'sen inseru uya taronpi' turunpa a'tai, Papa uya ama' pe te'ku'to' ku'to' oton, tupoitoru ton, pu'kena' amu' pi' ekama'pe tauya kasa ri. [†]

⁸ Main, uneta'pe Erun winipai uya kanan uyau-ro'kaka'pe, "Enta miri kareta amon imo'ka ta inseru enapai kuri ri parau miri awonsi'ki non po iye'mu'sa'kasa' na'ne'," tawon.

⁹ Inseru piya' uti'pe, miripan ekama'po'pe uya aiko kareta amon tuto' pe iya uyena', "Uyenapai imo'ka," ta'pe iya upi'. "Iki! Kata' pe iyena miri iyewan yau, e'tane a'se'ku pe iyese miri anta yau, teusan kasa," ta'pe iya. ¹⁰ Aiko kareta amon mo'ka'pe uya inseru enapai, miripan iku'pe uya. A'se'ku pe iye'sonpa'pe unta yau, teusan kasa, e'tane enko'ma uya tupo, kata' pe uyewan yau iyena'pe. ^{††1} Miri a'tai, upi' ta'pe, "Papa Maimu ekamaka'ki kanan tu'kan kon ka'pon amu' taponaron kon pi', tataron kon pi', taimaimuron kon pi' miri awonsi'ki kin amu' pi'," tukai'.

Asa'ron Kon Ekamanin Nan

11 I'tuto' yai ke urepa'pe. Miri yau, main eta'pe uya, "Enta Papa ena' use'man nito' iwu' miri awonsi'ki use'man nito' apon, miri awonsi'ki itau tawipuremasan tu'kanoro mi'tui'," tawon. ^{‡2} "Iparorooi riken kusi'tui, apune para Esuweru amu' pen ena' iye'tusa' miri, miripan kon uya Waku Pata [‡] wasa'pi'to' oton 42 kaisa ri kapai yau. ^{‡‡3} Asa'ron kon uyekamanin nan enno'to' uya oton pon isa'ka'si ya' to' epontipi'sa', miripan kon usauro'to' oton pu'kena' amu' pe 1,260 kaisa ri wai." ⁴ Asa'ron kon uyekamanin nan esi miri asa'ron are' e' miri awonsi'ki asa'ron raan'pu amu',

[†] 10:7 E'sotas 20:11; Isu'taronomi 32:40; Taniyeru 12:7; Emas 3:7
^{††} 10:10 Isi'kiyeru 2:8—3:3 [‡] 11:1 Isi'kiyeru 40:3; Sakaraya 2:1-2
^{‡†} Waku Pata - Seri seri esi Surusiran ekamanin pe. ^{‡‡} 11:2 Uru' 21:24

Itepuru, non esa' piyau te'san. ^{‡‡5} Inu' ri esi to' ma'tanuku' i'se a'tai, apo' epa'ka miri to' mta yai to' eyaton non ma'tanuse'na. Seri kasa inu' ri to' an-ma'tanupaino nerikui. ⁶ To' pana'pano e'to' oton ka' a'konin pe tuna uyepu namai' Papa Maimu ekama pi' to' esi koro'tau. To' meruntiru e'to' oton tuna ra'tinin pe man pe, miri awonsi'ki non pona ti'tui' para ri paran ne'to' oton to' uya inke i'se te'to' kon awiri ri. ^{‡‡}

⁷ Unkup'pe ekama to' uya u'ma'sa' a'tai, ene, iya'mu pan iteuta yapai iyepa'kasa' uya to' ewa'nomato' oton. To' entai iye'to' oton, miripan uya to' wito' oton. ⁸ To' ekepu nonkasa' e'to' oton eke pata e'ma tau, kurusu' pona tepuru kon pokapitu'pe yau. Miri pata ese' ekamanin pe to' nesaku'pe esi Satan miri awonsi'ki Isi'. ^{‡‡9} Ka'pon amu', tanporo taponaron kon, ruko' amu', taimaimuron kon miri awonsi'ki tataron kon koro'tapaino kon uya to' ekepu enpi'to' oton osorawau wai miri awonsi'ki pare'po'si ru'ku' pona iyema'sa' yau, to' ekepu u'na'ti to' uya i'se para to' e'to' oton.

¹⁰ Ka'pon amu' non pon kon e'to' oton pori' pe pasamoro asa'ron kon eri'sa' pi'. To' uta're'tipi'to' oton miri awonsi'ki tatonpa kon amu' repapi'to' oton to' uya, apune para kamoro asa'ron kon pu'kena' amu' uya isi ne'sa' pi' ka'pon amu' pona.

¹¹ Osorawau wai miri awonsi'ki pare'po'si ru'ku' pona iyese tupo, use'netu'kan nito' uyepu Papa winipai, miripan ewom'pe to' ya', miripan kon e'mu'sa'ka'pe. Tanporon kon to' ennin nu'san usi'nu'ku'pe ipan pe. ^{‡‡12} Miri a'tai, asa'ron kon pu'kena' amu' uya main eta'pe Erun winipaino, "Isi'ti' seri ya'," tawon. To' eyaton non uya to' enpi'tu koro'tau, to' enuku'pe Erun pona kapuru' yau. ^{‡‡}

¹³ Miri a'tai kuru ri, isi pe taru'penu esi'pe. 1/10 kaisa ri eke pata uta'moraka'pe, miri awonsi'ki 7,000 kaisa ri ka'pon amu' wini'pe taru'penu uya. Ka'pon amu' tonpa'san enari'num'pe ipan pe, miripan kon uya eke pe Papa, Erun pon e'to' apuripitu'pe. ^{‡‡†}

¹⁴ Itisakon isi, nari' kuru utika'sa' e'tane; enki, itosorawano ru'pe isi, nari' kuru uye'ni pi' man seri pe ri mari.

7 Pe Iku'nin Taronpi'

¹⁵ 7 pe inseru amu' ku'nin uya wai, taronpi' turunpa'pe. Miri yau, eke pe main useta'pe Erun po:

"Seri non esa' pe Itepuru miri awonsi'ki Kurai esi weyu e'seposa' man,

miripan uko'manto' oton itesa' pe inke ri, inke ri," tawon. ^{‡‡16} Miri a'tai 24 kaisaron kon itepuru ton tapon kon po iyereutasa' kon Papa piyau uta'mo'ka'pe temu' kon po, miripan kon uya Papa apuripitu'pe. ¹⁷ Se kasa ta'pe to' uya:

"Itepuru Papa Merunti pe kuru te'sen ye', moro na'ne', moro iye'sa' ru'pe;

^{‡‡†} 11:4 Sakaraya 4:3, 11-14 ^{‡‡‡} 11:6 E'sotas 7:17-19; 1 San-
 weru 4:8; 1 Kin Amu' 17:1 [‡] 11:7 Taniyeru 7:7, 21; Isenpoikasa'
 13:5-7; 17:8 ^{‡†} 11:8 Aisaya 1:9-10 ^{‡††} 11:11 Isi'kiyeru 37:10 ^{‡†}
 11:12 2 Kin Amu' 2:11 ^{‡††} 11:13 Isenpoikasa' 6:12; 16:18 ^{‡†}
 11:15 E'sotas 15:18; Taniyeru 2:44; 7:14, 27

tenki ta pi' ina man
 apana'pano apurisa' auya pi',
 miri awonsi'ki esa' pe iwesi pa iye'sara'tisa' pi'.
¹⁸ Tɛpataron kon ka'pon amɛ' usakorotasa'; kota'man
 nito' auya weyu e'seposa' pi',
 miri awonsi'ki iyeri'pi'sa' kon eseru aimenkato' auya.
 Ipoitorɛ ton pu'kena' ton e'mato' auya weyu e'se-
 posa',
 miri awonsi'ki wakɛ ton ipoitorɛ ton miri awonsi'ki
 kamoro iyese' namanin nan, eke ton miri awonsi'ki
 aiko ton,
 kamoro non ma'tanɛ'nin nɛ'san ma'tanɛ'to' auya pe
 man," †
 ta'pɛ to' uya.

¹⁹ Papa ena' use'man nito' iwɛ' uta'koka'pɛ Epɛn po,
 miri awonsi'ki ekonekan nisa' en †† usene'pɛ miri tau.
 Miri yau, kamiri' esi'pɛ, ta'merunsen esi'pɛ, korɛme
 e'toi'pitɛ esi'pɛ, tɛrɛ'pɛnɛ miri awonsi'ki eke pe tuna
 ti'mooi ton uta'pokɛ esi'pɛ. ‡

Uri'san Miri Awonsi'ki Urupere

12 Eke i'tuto' ipikiri usenpoika'pɛ ka' yau: Uri'san
 epontisa' esi'pɛ wɛi enu ke, kapɛi esi'pɛ i'ta
 o'no, miri awonsi'ki 12 kaisaron kon siriki amɛ' aro',
 kɛron tato' esi'pɛ i'pai po. ² Seri pe ri iyentu esi'pɛ,
 te'tinkasa' pi' iki'pi'nɛnɛpitɛ'pɛ. ³ Tɛron ni i'tuto' ipikiri
 usenpoika'pɛ ka' yau: Eke kuru, isuweyu urupere
 esi'pɛ 7 kaisaron i'pai miri awonsi'ki 10 kaisaron iretɛ
 ton amɛ' miri awonsi'ki 7 kaisaron aro', kɛron tato'
 esi'pɛ i'pai po'ne. ^{††4} Taukɛ ke ½ kaisa ri siriki amɛ' ton-
 pa mo'ka'pɛ iya ka' poi, miripan kon eno'ma'pɛ iya non
 pona. Iye'mɛ'sa'kasa' esi'pɛ uri'san tentusen rau,
 imɛre anto' pe tɛuya iyentusa' a'tai. ^{††5} Miripan entu'pɛ
 warawo' pe, tanporon pata esa' pe te'ton wa'ka pun
 itii pe. Imɛre anɛmɛ'pɛ, miripan ari'pɛ Papa miri
 awonsi'ki iyapon piya'. ^{††6} Uri'san ainɛmɛ'pɛ rimono'
 ta', Papa nɛkoneka'pɛ ipata'se' pe. Miri yau imainan-
 pato' pe 1,260 kaisa ri wɛi pɛ'kɛ pona ri.

⁷ Usewa'noman esi'pɛ Epɛn po. Maikarɛ miri awon-
 si'ki itinserɛwɛi amɛ' uya urupere ewa'noma'pɛ, miri-
 pan kon ewa'noma'pɛ urupere miri awonsi'ki itin-
 serɛwɛi ton uya. ^{††8} E'tane pana' pe kuru pɛra ri iye-
 si'pɛ, miripan kon pata pɛra iyena'pɛ Epɛn po. ⁹ Kɛri ri
 si eke urupere eno'ma'pɛ—kɛri ri si penaro' ikɛi,
 Makoi, miri pe pɛra Se'tan ⁵ itese', tanporo seri non
 ano'manin. Seri non pona eno'ma'pɛ tanporo itin-
 serɛwɛi amɛ' pokon pe. ^{††10} Miri a'tai, eke main eta'pɛ
 uya Epɛn po, se kasa tawon:

"Seri si Papa uya pika'tin nito' uye'sa' man, Papa uya
 tɛpana'pano enpoikasa' kin pe te'to'.

Pana' pe te'to' enpoikasa' Inanɛmɛ'pɛ, Kɛrai uya.
 Utonpa kon amɛ' sapema pi' te'sen,

† 11:18 Eren 2:5; 110:5; 115:13 †† ekonekan nisa' en - ark of
 the covenant ta e'kwa pe. Seri esi'pɛ 10 apiyontito' en miri awonsi'ki
 Papa esi se yau tato' ekamanin pe. ‡ 11:19 2 Ma'kapis 2:4-8; Isen-
 poikasa' 8:5; 16:18, 21 †† 12:3 Taniyerɛ 7:7 †† 12:4 Taniyerɛ
 8:10 ††† 12:5 Eren 2:9; Aisaya 66:7 ††† 12:7 Taniyerɛ 10:13, 21;
 12:1; Isutɛ 9 § Se'tan - Makoi ese' isakon, Papa eseru ewaru-
 ma'tinin ta e'kwa pe. §† 12:9 Iseneses 3:1; ɛru' 10:18

Papa piyawonsi'ki to' sapema pi' wɛi miri awonsi'ki
 ewarupi kaisa ri

eno'masa' man Epɛn poi. ^{†††}

¹¹ Utonpa kon uya entakasa'
 karimeru mɛre mɛnɛ ke
 miri awonsi'ki i'napairon to' nekamanɛ ke,
 miripan kon uya tɛuko'manto' kon tɛrɛ'pɛ
 tɛusi'nɛmai' pɛra tɛuma'tato' kon pe.

¹² Miri pe iyesi pi', pori' pe e'ti', Epɛn amɛ'
 miri awonsi'ki iya te'san!

E'tane isi, nari' yau kuru me'atɛi' non miri awonsi'ki
 parau,

apɛne pɛra Makoi u'tisa' pi' ipiya'nokon,
 miripan usakorotasa',

apɛne pɛra a'ko pe tɛweyu enasa' i'tu tɛuya pi',"
 tawon.

¹³ Non pona teno'masa' i'tusa' tɛuya a'tai, urupere
 e'sara'ti'pɛ uri'san, warawo' pe iyentusa' rɛ'pɛ e'ma'pɛ-
 ka pi'. ¹⁴ E'tane eke imisimi apiri ke uri'san repa'pɛ
 iyarintato' pe ipata'se' pe ikonekasa' ya' rimono' ta'.
 Miri yau iko'manto' pe osorɛwau wɛipiya miri awon-
 si'ki 6 kaisa ri kapɛi pɛ'kɛ pona, urupere uya eporo po-
 ken pɛra. ^{††15} Miri a'tai, urupere uya tuna enpa'ka'pɛ
 tɛnta yapai, eke tuna tɛu'tisen pe uri'san e'ma'pɛ wini,
 siya ri uri'san ato' pe iya. ¹⁶ E'tane non uya uri'san pi-
 ka'ti'pɛ, tɛnta kari'ma'pɛ iya, miripan uya tuna
 tɛu'tisen, urupere mɛta yapai tepa'kasen enko'ma'pɛ.

¹⁷ Urupere usakorotasa' esi'pɛ uri'san pi', miripan
 uti'pɛ ipayan ton panta'mase'na tanporo Papa Maimu
 apurinin nan miri awonsi'ki wakɛ pe te'san i'napairon
 Sises nenpoika'pɛ awiri. ¹⁸ Urupere e'mɛ'sa'kasa' esi'pɛ
^{†††} parau e'pi po.

Ene Parau Kapaino

13 Miri tɛpo, ene usenpo ene'pɛ uya parau kapai.
¹⁰ kaisa ri iretɛ amɛ' esi'pɛ miri awonsi'ki 7
 kaisa ri i'pai amɛ', 10 kaisa ri aro', kɛron tato' amɛ'
 esi'pɛ iretɛ po'ne, miri awonsi'ki Papa sapemato' ese'
 ton e'menukasa' esi'pɛ i'pai pi'ne. ^{††2} Kɛri ri ene un-
 ene'pɛ esi'pɛ kaikusi kasa, i'ta amɛ' esi'pɛ ene, pɛrɛ
 tato' i'ta kasa'ne, miri awonsi'ki inta esi'pɛ rayan mɛta
 kasa. Urupere uya ene repa'pɛ tɛpana'pano ke tapon
 ke miri awonsi'ki eke pe te'to' ike, ke. ^{††3} Tikin ni ene
 i'pai tonpa kuntipi'sa' isi pe poken isene'pɛ, e'tane
 isepi'tisa' esi'pɛ. Tanporo non usewansiuka'pɛ miripan
 kon uti'pɛ ene pikiri. ⁴ Tanporon kon ka'pon amɛ' uya
 urupere apuripi'tɛ'pɛ apɛne pɛra eke pe te'to' tɛsa' iya
 pi' ene ena'. Ene kanan apuripi'tɛ'pɛ to' uya, "Inɛ' nai
 ene waraino? Inɛ' uya ipanta'ma?" tai'ma.

⁵ Ene repasa' esi'pɛ mi pe te'to' yau isauro'to' pe, Pa-
 pa sapema pe ri, miri awonsi'ki eke pe te'to' yau ri
 iye'to' pe 42 kaisa ri kapɛi yau. ⁶ Papa sapema pe
 iye'sara'ti'pɛ; itese', ipata iko'manto' yau miri awonsi'ki
 tanporo ri Epɛn po te'san pi' iri pe isaurokɛ'pɛ. ^{††7} Pa-
 pa munki amɛ' ewa'nomato' pe iya irepasa' esi'pɛ to'

††† 12:10 Isopu 1:9-11; Sakaraya 3:1 §† 12:14 Taniyerɛ 7:25;
 12:7 §†† Urupere e'mɛ'sa'kasa' esi'pɛ; Tɛron ni ton emen
 imenukasa' yau, E'mɛ'sa'kasa' esi'pɛ §† 13:1 Taniyerɛ 7:3; 2 Es-

entai iye'to' pe, miri awonsi'ki eke pe iye'to' ke irepasa' esi'pæ tanporo ri iræko' amæ', tæponaron kon, tæmaimuron kon, tæpataron kon epoi iye'to' pe. ¹⁸ Tanporon kon non pon kon uya ene apuripi'to' oton—tanporon kon itese' pæra na'ne' nan non e'kaa'pæ awonsi'ki tæuko'mansan ese' apon kareta pi', karimeru mære, iwisa' ræ'pæ iwano' pi'. ^{††} ⁴⁹ Kæri tæpana ke na'ne', tiwi netai.

¹⁰ Kamoro ta'sisan pe te'san, a'sito' oton kuru ri, miri awonsi'ki kamoro supara ke tæwisan [‡] wito' oton kuru ri supara ke.

Seri esi Papa munki amæ' esi tæuseta'kai' pæra imoronkanin nan pe miri awonsi'ki iyawiron kon pe to' esi i'se. [‡]

Ene Non Apaino

¹¹ Miri tæpo, tæron ni ene epa'ka non yapai ene'pæ uya. Asa'ri iretæ amæ' esi'pæ karimeru mære retæ kasa, e'tane isaurokæ'pæ urupere kasa. ¹² Miripan uya eke tæpana'pano wapiyaro' ene wini tæneporo'pæ apuripi'pæ eke ton kupæ pi'. Non miri awonsi'ki tanporo iyau te'san apiyo'ma'pæ iya wapiyaro' ene ikuntipi'sa' usepi'tisa' ræ'pæ apuripi'to' pe to' uya. ¹³ Pæse ri ene isakon uya eke tæterawasooi ton kupæ'pæ, apo' nu'ti'pæ iya Epæn winipai non pona ka'pon amæ' uya entane. ¹⁴ Tanporo ka'pon amæ' non po te'san enku'ti'pæ iya, apæne pæra i'tuto' ipikiri tæku'se wapiyaro' ene iwano' pe. To' apiyo'ma'pæ iya ikuntipi'sa' ræ'pæ ene supara ke usepi'tisa', miripan uko'mamæ namato' ipi' pe, ipe ika'to' pe to' uya. ¹⁵ Ene isakon use'netu'kato' pe wapiyaro' ene kasa ika'sa' ya' to' uya iku'sa' esi'pæ tæusauro'sen pe iye'to' pe, miri awonsi'ki tapuripi'nin nan pen tæ'kato' pe iya. ¹⁶ Ene uya tanporon kon ka'pon amæ' kupæ'pæ—ai'ko ton, eke ton, imaminkena' ton, entu'manin nan, poitoræ ton miri awonsi'ki inæ' enawon kon pen—e'ma'kæi'tito' pe enwo'ne' winon temiyatæ kon pi', miri pe pæra tæpee'pi kon pi', ¹⁷ inæ' ri usenna pen, miri pe pæra kæræpo'po pi' iyasi pen tæma'kæui ke pæra kæræ ri ene ese' miri pe pæra itese' nonpaai pæra iye'tane.

¹⁸ Seri esi pu'kena' pe e'ni i'se. Inæ' esi yau tenu ke, tiwi ene nonpaai i'tui, apæne pæra ka'pon nonpaai pe iyasi. Inonpaai esi 666.

Iyepika'tisa' Kon Eremu

14 Miri a'tai, karimeru mære e'mæ'sa'kasa' ene'pæ uya urau Sayan Wæpæ po. 144,000 kaisaron kon ka'pon amæ' esi'pæ ipiyau, itese' miri awonsi'ki ikæipæne ese' menukanin næ'san tæpee'pi kon pi'.

tæras 11:1; Isenpoikasa' 17:3, 7-12 §† 13:2 Taniyeræ 7:4-6 §§† 13:6 Taniyeræ 7:8, 25; 11:36† 13:7 Taniyeræ 7:21†† tanporon kon itese' pæra na'ne' nan non e'kaa'pæ awonsi'ki tæuko'mansan ese' apon kareta pi', karimeru mære, iwisa' ræ'pæ iwano' pi'; miri pe pæra, iye'menukasa' ræ'pæ oræ e'kaa'pæ si'kiri uko'man nito' karetaai pi' karimeru mære iwisa' ræ'pæ iwano' pi'. ‡ 13:8 Eren 69:28 †† Tæron ni imenukasa' yau, supara ke te'wisan; miri pe pæra, supara ke wisan tawon esi. ‡† 13:10 Iseremaya 15:2; 43:11

^{‡‡} Miri awonsi'ki main eta'pæ uya Epæn winipai. Eke tuna ena kasa iseta'pæ miri awonsi'ki eke pe koræme e'tæranpitæ kasa. Main uneta'pæ useta'pæ wai turunpanin nan uya tæwaai kon, a'pu turunpa kasa.

^{‡‡‡} Kamoro 144,000 kaisaron kon e'mæ'sa'kasa' esi'pæ apono', asakiri'nan kon ene amæ' miri awonsi'ki itepuru amæ' rau, to' userenka'pæ emenna' eren inæ' ni'tunæ pen ni pi', kamoro riken ni non poi iyepika'tisa' kon usenupato' ipi'. ⁴ Kamoro ka'pon amæ' esi uri'sami'si a'kiri iyekumasa' kon pen ni. A'pi' pæra to' esi. Karimeru mære pikiri to' e'sa' mi airi ri iti a'tai. Ennasa' kon tæron kon ka'pon amæ' koro'tapai, miripan kon e'to' oton wapiya kuru Papa miri awonsi'ki karimeru mære ena' tætusæ pe. ⁵ Kasi ye' pe to' e'sa' pæra ri iyesi, i'ri ri iri pæra ri to' esi. [§]

Osoræwawon Kon Inseræ Amæ'

⁶ Miri a'tai, tæron ni inseræ apirinta ene'pæ uya ka'tau. Inkerø' wakæ main esa' pe tanporon kon ka'pon amæ' non pon kon auro'kase'na—tæpataron kon, ræko' amæ', tæmaimuron kon, miri awonsi'ki tæponaron kon auro'kase'na. ⁷ Eke pe isaurokæ'pæ, "Papa inamati', eke pe iye'to' apuripi'ti', ka'pon amæ' eseru aimenkato' iya e'seposa' man, apuriti'. Kæræ ri apuripi'ti' Epæn, non, pærau miri awonsi'ki non yai tepa'kasen tuna konekanin næ'pæ," ta'pæ iya.

⁸ Itisakon næ'pæ uya wapiyaro' inseræ e'ma'pæka'pæ, "Ita'mo'kasa' man! Eke Paperan uta'mo'kasa' man! Tanporon kon ka'pon amæ' o'pasa' iya tæyuku waain ke to' uya ensito' pe. Kata'pan tekuma euku, waain ke to' o'pasa' iya," ta'pæ iya. ^{§†}

⁹ Itosoræwano næ'pæ uya wapiyaro' kon asa'ron kon inseræ amæ' e'ma'pæka'pæ, miripan uya eke pe, "Inæ' ri ene miri awonsi'ki ipe ika'sa' ræ'pæ apuripi'nin næ'pæ miri awonsi'ki ima'kæui menukanin næ'pæ tæpee'pi pi' miri pe pæra temiyatæ pi', ¹⁰ uya Papa sakorooi euku, waain ensito' oton, kota'man nito' tæuya pæsa'wæ ya' inma'pæ. Tanporon kon seri ku'nin næ'san ekota'mato' oton soræ'pa epo'ti yau wakæ ton inseræ amæ' miri awonsi'ki karimeru mære uya enpi'tane. ^{§††} ¹¹ Apo' to' po'tinin kirisin ekainæto' oton inke ri. Kamoro ene miri awonsi'ki ipe ika'sa' apuripi'nin næ'san miri awonsi'ki ima'kæui menukanin næ'san umoronka'to' oton pen, ewarupi nau miri awonsi'ki wæi nai ri," ta'pæ iya.

^{‡‡} ¹² Seri esi Papa munki amæ' esi tæuseta'kai' pæra imoronkanin nan pe to' esi i'se, kamoro Papa maimu awiron kon miri awonsi'ki i'napai ri te'san Sises pi'.

¹³ Miri a'tai, main eta'pæ uya Epæn winipai, "Imenuka'," ta'pæ iya, "Pori' pe kuru kamoro esi miri seri tæpo teri'ton kon Itepuu tærawasooi pe esii'ma."

"Ewai'," ta'pæ Ita'kwaræ uya, "Tæumoronka'to' kon eposa' to' uya tæterawasooi kon apai, miripan kon nækupæ'pæ uti to' pikiri," ta'pæ iya.

‡†† 14:1 Isi'kieræ 9:4; Isenpoikasa' 7:3 ‡‡‡ 14:2 2 Estæras 6:17 § 14:5 Se'panaya 3:13 §† 14:8 Aisaya 21:9; Iseremaya 51:8; Isenpoikasa' 18:2 §†† 14:10 Iseneses 19:24; Aisaya 51:17; Isi'kieræ 38:22 §† 14:11 Aisaya 34:10

Non Aku'pusa' Anumu

¹⁴ Uyenu ture'pua uya, aimu'nan kapuru' ene'pua uya urau. Miri po ka'pon, Papa winon waraino † ereutasa' ene'pua uya. Koru pun konekasa' aro' karon pe i'pai po miri awonsi'ki iyikena' mariya, si'kuru tato' itenau.

¹⁵ Miri a'tai, taron ni inseru epa'ka'pua Papa ena' use'man nito', ipureman nito' iwu' tapai, miripan uya eke pe kapuru' po iyereutasa' auro'ka'pua, "Amariyaru, si'kuru apuriki, kiyari aku'pusa' anunki, iweyu e'seposa' man non aku'pusa' a'tito' pe," ta'pua iya. ††¹⁶ Miri a'tai, kapuru' po iyereutasa' uya tumariyaru, si'kuru ari'ma'pua non epoi. Miri a'tai nin si, non aku'pusa' uta'ti'pua.

¹⁷ Taron ni kanan inseru epa'ka'pua Papa ena' use'man nito', ipureman nito' iwu', Erun pon tapai, miripan esi'pua iyikena' ri mari si'kuru esa' pe. ¹⁸ Taron ni kanan inseru, apo' esa' epa'ka'pua use'man nito' apon winipai, eke pe iki'pi'numu'pua iyikena' si'kuru esa' inseru uya etato' pe, "Amariyaru, si'kuru apuriki kure' kiyari a'tiki umi non pon yawon arune pura iyakuruka'sa' miri," tawon. ¹⁹ Miri yau, inseru uya tumariyaru, si'kuru ari'ma'pua non pona, miripan uya kiyari, kure' eperu a'ti'pua ite' poi, miripan eno'ma'pua iya eke Papa uya kota'man nito' kasu'kato' en ya'. ²⁰ Kiyari, kure' eperu ekasu'ka'pua ikasu'kato' yai, eke pata yau pura, mun epa'ka'pua ikasu'kato' yapai i'munru pe 1,600 kaisa ri yui epotoru'pua pe ikusano ‡ miri awonsi'ki 5 pi' kaisa ri ina', kaware mata yawon ato' ipi' kusano airi.

7 Kaisaron Kon Inseru Amu' 7 Kaisaron Paran Amu' Esanon

15 Taron ni i'tuto' ipikiri ene'pua uya ka' yau, eke, a'kwarupi'nin ni: 7 kaisaron kon inseru amu' esi'pua 7 kaisaron paran amu' u'matu esanon, arune pura Papa uya kota'man nito' u'ma'sa' ekamanin pe iyese'pua. ² Miri yau, wanamari kasa tusensen parau ene'pua uya apo' pokon pe iye'sumasa'. Miri awonsi'ki kamoro kanan ene miri awonsi'ki ipe ika'sa' miri awonsi'ki nonpa pe itese' isenpoikasa' entai iye'sa' kon ene'pua uya. To' e'mu'sa'kasa' esi'pua awai'nan wanamari waraino parau e'pi po, Papa uya turepa'pua kon tuwaai kon, a'pu esa' pe'ne. ³ Mosi', Papa poitoru, miri awonsi'ki karimeru mre eremu pi' to' userenka esi'pua: ††

"Itepuru Papa Merunti pe kuru te'sen ye', eke pe miri awonsi'ki a'kwarupi'nin pe kuru Inkurunu man.

Kin, tataron kon iwano',

ipoken miri awonsi'ki i'napai ri iyaseru esi.

⁴ Oso si! Itepuru, inu' uya pe' anama pen ni?

Inu' esi, eke pe iyese' e'to' inekamapai pura?

Imiri riken ni kari ri waku.

Tanporon kon tataron kon ka'pon amu' uye'to' oton

ayapuripi'se'na,
arune pura ipokena' iyaseru usenpoikasa' man,"
tawon pi'. ††

⁵ Seri e'ma'pua ta', Erun po Papa ena' use'man nito', ipureman nito' iwu', Ta'porin, miri si Papa esi moro ekamanin pe te'sen uta'koka ene'pua uya. ††¹⁶ Kamoro 7 kaisaron kon inseru amu' 7 kaisaron paran esanon epa'ka'pua use'man nito' iwu' tapai. To' epontipi'sa' esi'pua sirin pan pon renen tato' ya', miri awonsi'ki koru pun konekasa' pokuru kasa ke to' utawoino'tipi'sa' esi'pua. ⁷ Miri yau asakiri'nan kon ene amu' tonpa uya 7 kaisaron kon inseru amu' repa'pua 7 kaisaron koru pun ka'sa' pusau pe'ne ke. Papa uya kota'man nito' ke'ne iyepeti'pua', Papa inke ri tuuko'mansen. ⁸ Papa ena' use'man nito' iwu' epe'tisa' esi'pua ikirisin Papa a'kwarii miri awonsi'ki ipana'pano ke, inu' ri ewomu pura iyese'pua ita' 7 kaisaron paran i'ma'ka 7 kaisaron kon inseru amu' uya ru'ku pona ri. †††

Papa Uya Kota'man Nito' En Ton

16 Miri yau eke main eta'pua uya Papa ena' use'man nito' iwu' tapai 7 pan kon inseru amu' auro'ka iya, "Entanti', Papa uya kota'man nito' en amu' 7 kaisaron i'kwanpi'tanti' non pona," ta'pua iya. ² Wapiyaro' inseru uti'pua, miripan uya ti'sawu yawon i'kwamu'pua non pona. Iri miri awonsi'ki e'ne' ton ere' amu' epa'ka'pua ene ma'kuru eponin nu'san pi' miri awonsi'ki ipe ika'sa' apuripi'nin nu'san pi'. ⁵

³ Itisakon nu'pua uya ti'sawu yawon i'kwamu'pua parau ka'. Tuna era'ti'pua iyeri'sa' ka'pon munu kasa, miripan tanporo ri ikau te'san eriku'pua.

⁴ To' osoruwano ru'pua uya ti'sawu yawon i'kwamu'pua tuu'tisen tuna ka' miri awonsi'ki non yai tepa'kasen tuna pona'ne ri, miripan ton era'ti'pua mun pe. ††⁵ Inseru tuna ton esa' pe te'sen uya ta eta'pua uya,

"Waku pe kuru me'ai',

ka'pon amu' eseru aimenkato' auya yau,

Imiri Waku, moro na'ne' miri awonsi'ki moro iye'sa' ru'pua.

⁶ To' uya waku ton miri awonsi'ki pu'kena' amu' munu ennoko'pua.

Miri pe iyese pi', mun ensito' pe to' uya iku'sa' auya, tepe'pua kon eporo to' uya,"

ta'pua iya. ⁷ Miri a'tai, use'man nito' apon uya eiku eta'pua uya, se tukai':

"Ewai', Itepuru Papa Merunti pe kuru te'sen ye',

i'napairon pe kuru ri miri awonsi'ki waku pe kuru

ka'pon amu' eseru aimenkato' auya man,"
tawon.

⁸ To' asakiri'pano ru'pua uya ti'sawu yawon i'kwamu'pua wai enu pona, miripan a'ne' pe iyese uya ka'pon amu' puto' pe iku'sa' esi'pua. ⁹ A'ne' pe iyese uya ka'pon amu' puru'pua, miripan kon uya Papa ese' pa'nu'ku'pua, tanporo seri paran amu' esa' pe te'sen.

† Taniyeru 7:13 †† 14:15 Isoweru 3:13 ‡ 1,600 kaisa ri yui epotoru'pua pe ikusano; 160 mayiru e'to' airi. †† 15:3 E'sotas 15:1

†† 15:4 Iseremaya 10:7; Eren 86:9 ††† 15:5 E'sotas 38:21 ††† 15:8 E'sotas 40:34; 1 Kin Amu' 8:10-11; 2 Keronokuru 5:13-14; Aisaya 6:4 § 16:2 E'sotas 9:10 §† 16:4 E'sotas 7:17-21; Eren 78:44

E'tane tumakooi kon apai era'tipai p̄ra to' esi'p̄a apurip̄'se'na.

¹⁰ 5 pe to' ku'nin inseru uya ti'sawu yawon i'kwam̄p̄a ene apon pona. Ewarupi pe itesa' pe iye'to' ena'p̄a. Ka'pon am̄' uya tani kon i'kapit̄p̄a, ap̄ne p̄ra e'ne' pe tesi kon pi'. ^{†11} Miripan kon uya Papa, Ep̄n pon pa'n̄k̄u'p̄a e'ne' pe tesi kon pi' miri awonsi'ki erek̄u' pe tesi kon pi'. E'tane iri teseru kon piyapai era'tipai p̄ra to' esi'p̄a.

¹² 6 pe to' ku'nin inseru uya ti'sawu yawon i'kwam̄p̄a eke tuna t̄u'tisen Yu'p̄retes itese' ka', miripan miri tuna a'muna'p̄a kin am̄' w̄i enu uyep̄ winipaino kon uye'to' pe iyawiri. ^{††13} Miri t̄po, os-or̄wawon kon iri a'kwaru ton ene'p̄a uya, pirituku waraino kon. To' epa'kapit̄p̄a urupere m̄ta yapai, ene m̄ta yapai, miri awonsi'ki ennakanin pu'kena' m̄ta yapai. ¹⁴ Kamoro si esi'p̄a makoi a'kwaru ton eke t̄t̄rawasooi kon kup̄ pi'. P̄samoro osor̄wawon kon a'kwaru am̄' utito' oton non em̄' kaisaron kon kin am̄' am̄ran̄'se'na to' usewa'nomato' pe Papa Merunti pe kuru te'sen ye', eke iweyu a'tai.

¹⁵ "Etaki! Ama' kasa uye'ai! Pori' pe kuru k̄ri ri esi miri te'n̄nse p̄ra nenkurunyai'ne' t̄pon mainanpa pi' ipon p̄ra t̄usari namai' ka'pon am̄' koro'tau tipiyit̄ namai'," ta'p̄a iya. [‡]

¹⁶ A'kwaru am̄' uya kin am̄' am̄ran̄k̄u'p̄a tanporo pata Amaketan tukai' Ipuru am̄' nesak̄n̄ ya'. ^{††}

¹⁷ 7 pe to' ku'nin inseru uya ti'sawu yawon i'kwam̄p̄a kak̄ai'. Eke main uyee'p̄a apono' winipai Papa ena' use'man nito' iw̄' tapai, "Tu'ma'sa' man!" ta'p̄a iya. ¹⁸ Kamiri' e'weuweuma esi'p̄a, ta'merunsen esi'p̄a, isi pe kor̄me e'toi'pit̄u' esi'p̄a, miri awonsi'ki isi ri t̄ur̄p̄n̄ esi'p̄a. Miri waraino t̄ur̄p̄n̄ esa' p̄ra iyese, ka'pon ekoneka'p̄a si'kiri, seri t̄ur̄p̄n̄ esi'p̄a isi pe tanporon entai. ^{††19} Eke pata e'mopit̄p̄a osor̄wawu iye'to' airi, miri awonsi'ki t̄pataron kon pata'se' ton uta'mor̄ka'p̄a. Papa uya eke Paperan kup̄p̄a tenu yau, miripan uya t̄yuku ensito' pe t̄kok̄u' yai ikup̄p̄a, kota'man nito' t̄uya euku. ^{††20} Tanporon ni opa'w̄ am̄' p̄ra iyena'p̄a miri awonsi'ki w̄' am̄' p̄ra iyena'p̄a. ^{††21} Eke ton tuna ti'mooi 100 pon kaisaro' nan uta'pok̄u'p̄a ka' winipai ka'pon am̄' pona. Miri pi', ka'pon am̄' uya Papa pa'n̄k̄u'p̄a, ap̄ne p̄ra isi pe kuru miri paran esi pi'. [§]

Eke Tekumasan

17 Miri a'tai, 7 pan kon inseru am̄' tonpa 7 kaisaron p̄sau am̄' esa' pe iye'sa' r̄p̄a uyee'p̄a upiya', miripan uya, "Isi'ki, ipi' ekamato' pe uya eke tekumasan ekota'mato' eseru, k̄ri ri tu'kan tuna p̄ro'po te'sen. ^{§†2} Kin am̄' non pon kon ekumasa' k̄ri ri eke tekumasan a'kiri, miri awonsi'ki ka'pon am̄' e'taripasa' iri inkup̄n̄ euku pi'," ta'p̄a iya. ^{§††}

³ Miri a'tai, inseru uya uyari'p̄a Ita'kwaru yau rimono' ta'. Miri yau, uri'san ene'p̄a uya, isuweyu ene po iyereutasa', Papa sapemato' ese' ton e'menukapi'sa' ke iwontisa'. 7 kaisa ri i'pai ton esi'p̄a miri awonsi'ki 10 kaisa ri iretu ton. ^{§†4} Uri'san epontisa' esi'p̄a t̄tariren pon ya', isuweyu ya', miripan uta'k̄u'tisa' esi'p̄a kor̄ ke, epe'kena' ton ti' ke miri awonsi'ki wak̄u' ton mokon ke. Tenau ko' kor̄ pun konekasa' a'sisa' iya esi'p̄a, iri ton kuru nuirapanin nan ke iyepe'tisa' esi'p̄a, tekumai' iri ton ku'sa' iya moron n̄p̄a. ^{§†5} Seri ese' menukasa' esi'p̄a ipee'pi pi' i'tu pokena' pen ekamanin pe:

EKE PAPERAN

TANPORON KON TEKUMASAN

MIRI AWONSI'KI IRI TON KURU RI NUIRAPANIN NAN NON PON KON SAN.

⁶ Iye'taripasa' pe uri'san ene'p̄a uya Papa munki am̄' m̄n̄ ke miri awonsi'ki kamoro Sises ekamanin nan m̄n̄ ke.

Ene uya a'tai, ipan pe ri usewansiuka'p̄a. ⁷ "Iri pi' iusewansiuka?" ta'p̄a inseru uya upi'. "Ekama uya miri ipi' i'ri ekamanin pe uri'san esi miri awonsi'ki ene anin pe na'ne', ene 7 kaisaron i'pai miri awonsi'ki 10 kaisaron iretu. ⁸ Ene inene'p̄a, iye'sa' r̄p̄a, ip̄ra na'ne', miri awonsi'ki t̄uye'ton iya'mu p̄n̄ iteuta ^{§†} ya'pai, miripan utito' oton t̄uma'tato' ya'. Ka'pon am̄' non po t̄uko'mansan, itese' iye'menukasa' kon pen non ekoneka rawiri t̄uko'mansan karetaai pi' usewansiukato' oton ene, ene t̄uya'hokon a'tai, ap̄ne p̄ra iye'sa' r̄p̄a, ip̄ra na'ne', e'tane t̄uye'ton. ^{§†}

⁹ "Seri esi seri pu'kena' pe kuru usenuminkan i'se. 7 kaisa ri i'pai na'ne' esi 7 kaisaron w̄' am̄', uri'san ereutasa' na'ne' ipo. ¹⁰ Kamoro kanan esi 7 pan kon kin am̄'. 5 kaisa ri to' uta'mo'ka'p̄a, tikin nan esi moro t̄ron ni uye'sa' p̄ra ri mari iyese; iye'sa' pe iyese a'tai, mara ri miri yau iye'to' oton. ¹¹ K̄ri ri ene moro iye'sa' r̄p̄a, e'tane ima'tasa' r̄p̄a esi miri 8 pe kin am̄' ku'nin pe, miripan esi wapiyaro' 7 pan kon tonpa, miripan utito' oton ama'tase'na.

¹² "10 kaisaron iretu am̄' meneine' nan esi 10 pan kon kin am̄', ap̄ne ri itepuru pe to' enasa' p̄ra ri mari iyese. E'tane kin pe to' e'to' oton tikin ite'kwa k̄ra' emiya era'tito' airi riken ene pokon pe. ^{§†13} P̄samoro 10 pan kon kin am̄' esi'p̄a tikin ni iteseru, miripan kon uya t̄pana'pano kon t̄to' oton ene ena'. ¹⁴ Miripan kon usewa'nomato' oton karimeru m̄re pokon pe, e'tane karimeru m̄re enato' oton to' entai, ap̄ne p̄ra itepuru ton epuru pe iyese, kin am̄' epuru pe ri. Ipokon pe inki'ma'san, inan̄m̄'san, miri awonsi'ki ipikiron kon iyawiri te'san e'to' oton," ta'p̄a iya.

¹⁵ Inseru uya ta'p̄a upi', "Tuna am̄' meneine' tekumasan ereutasa' ipo esi miri ka'pon am̄', t̄ron kon r̄ko' am̄', t̄pataron kon miri awonsi'ki t̄maimuron kon. ¹⁶ 10 kaisaron iretu miri awonsi'ki ene meneine' uya tekumasan ewaruma'tito' oton, tanporo itiwano'

† 16:10 E'sotas 10:21 †† 16:12 Aisaya 11:15 ‡ 16:15 Ma'siu 24:43-44; Uru' 12:39-40; Isenpoikasa' 3:3 †† 16:16 2 Kin Am̄' 23:29; Sakaraya 12:11 †† 16:18 Isenpoikasa' 8:5; 11:13, 19 ††† 16:19 Aisaya 51:17 ††† 16:20 Isenpoikasa' 6:14 § 16:21 E'sotas

9:23; Isenpoikasa' 11:19 §† 17:1 Iseremaya 51:13 §†† 17:2 Aisaya 23:17; Iseremaya 51:7 §† 17:3 Isenpoikasa' 13:1 §†† 17:4 Iseremaya 51:7 §† iya'mu p̄n̄ iteuta - Apis; pata non a'mu yawon, iri a'kwaru ton a'sito' ya' to' kota'mato' u'mat̄u' p̄'k̄u' pona. §† 17:8 Taniyeru 7:7; Isenpoikasa' 11:7; Eren 69:28 §†† 17:12 Taniyeru 7:24

mo'kato' ototon to' uya, ipon p̄ra to' uya iku'to' ototon.
To' uya anto' ototon, miripan ma'tan̄to' ototon to' uya
apo' ke. ¹⁷ Ap̄ne p̄ra Papa uya to' ewan ya' ipata'tisa'
pi' i'ri ri i'se te'to' ku'to' pe to' uya, isi'kaisa ri tekonekai'
t̄pana'pano kon t̄to' pe to' uya ene ena', ikoneka pe
itesa' pe iye'to' pe, Papa maimu uta'ku'ti p̄'k̄u pona ri.
¹⁸ Uri'san meneine' esi eke pata, non po te'san kin
am̄' esa', ta'p̄u iya.

Paperan Uta'mo'kasa'

18 Seri e'kup̄'p̄u t̄po, t̄ron ni inseru uyep̄
ene'p̄u uya Ep̄n winipai. Eke pe te'to' t̄merun-
tiru yau iyep̄'p̄u, miripan a'kwarii uya tanporo non
a'kwaka'p̄u. ² Miripan uki'pi'n̄m̄'p̄u eke pe:

"Ita'mo'kasa' man! Eke Paperan uta'mo'kasa'!
Miripan enasa' makoi am̄' pata'se' pe,
miri awonsi'ki makoi † a'kwara am̄',
iri ton, i'se e'nito' kon pen ni toron am̄' pata'se' pe
iyenasa'. †† ‡

³ Ap̄ne p̄ra tanporon kon t̄pataron kon ka'pon
am̄' uya

waain ensi'p̄u, miri isi waain iyekumato' euku.
Tanporon kon kin am̄' non pon kon ekumasa'
iya'kiri,

miri awonsi'ki k̄r̄po'po pi' te'san enasa'
ip̄rataaikena' pe, wak̄ ton kuru itapuruui ton tonpa
ke ri, †† ‡

⁴ Miri a'tai, t̄ron ni main eta'p̄u uya Ep̄n winipai se
kasa tawon:

"Iyapai epa'kati', umunki am̄'!
imakooi yau iwesi kon namai', itonpa pe tenai',
iteparan ton eporo auya'nokon namai'. †

⁵ Ap̄ne p̄ra imakooi uka'putasa' man ka' tepose, ††
miri awonsi'ki Papa uya iri ton iteseru kup̄ tenu
yau.

⁶ Ipi' inkup̄'p̄u ri mari iku'ki ipi', ††
asa' ite'kwa iye'to' airi ipi' inkup̄'p̄u iku'ki ipi'.
I'saw̄ ipe'tiki iuku pe inkoneka'p̄u kata'pano entai
asa' ite'kwa ikata'pano e'to' airi.

⁷ E'ne' moronkato' pe iya iku'ki miri awonsi'ki ise-
wankamato' pe,
eke pe iyep̄'p̄u miri awonsi'ki wak̄ pe iyep̄'p̄u kasa.
Tewan yau mi pe iye'kup̄'p̄u,
'Moro eretasa' kwin pe; itaan'p̄u ima'tasa' r̄'p̄u pe
esi pen,
t̄uta'kwar̄kai' ukaranto' ototon pen, ta iya.

⁸ Miri kasa iyep̄'p̄u ke, paran uya iwito' ototon t̄kin nan
w̄i yau:

uma'tan nito', t̄uta'kwar̄kai' ukaran nito' miri
awonsi'ki iwankan,

† makoi, miri pe p̄ra iri, Kiri' maimu yau. †† Iri ton, i'se e'nito'
kon pen ni toron am̄' pata'se' pe iyenasa'; t̄ron ni inmenukasa'
uya, iri ton toron am̄' pata pe, iri ri pata pe miri awonsi'ki tewaru-
ma'tisen ene pata pe iyenasa', ta KJV uya. ‡ 18:2 Aisaya 13:21;
21:9; Iseremaya 50:39; 51:8; Isenpoikasa' 14:8 †† 18:3 Aisaya
23:17; Iseremaya 51:7 †† 18:4 Aisaya 48:20; Iseremaya 50:8; 51:6,
45 ††† 18:5 Iseneses 18:20-21; Iseremaya 51:9 ††† 18:6 Eren
137:8; Iseremaya 50:29

miri awonsi'ki apo' uya ipo'tito' ototon,
ap̄ne p̄ra Itepuru Papa iteseru aimenkanin esi
merunti pe, †⁵
tawon.

⁹ "Kin am̄' non pon kon iri pe iya'kiri iyekumasa' kon
miri awonsi'ki iya'kiri iye'sa' kon wak̄ ton kuru ri ita-
puruui ton pikiri ukaranto' ototon t̄uta'kwar̄kai', to'
ukaranto' ototon ipan pe pata wenai iyepo'ti kirisin
ene t̄uya'nokon a'tai. ¹⁰ Inni ipiyapai to' e'to' ototon, ap̄ne
p̄ra e'ne' moronka iya pi', miripan kon uya ta:

"Isi kusa! Isi kusa,
seri eke miri awonsi'ki pana'pan pata Paperan!
Inke p̄ra ri iyekota'mato' e'seposa' man!
tato' ototon. ††

¹¹ "K̄r̄po'po pi' te'san non pon kon ukaranto' ototon
iwenai t̄uta'kwar̄kai', ap̄ne p̄ra timamin kon en-
nanin p̄ra iyep̄'p̄u pi' miri enta'— ¹² to' kor̄u, to' sir̄-
paai, epe'kena' to' tipu miri awonsi'ki mokon pun;
epe'kena' pon renen tato' at̄ ton, t̄tariren pon at̄,
sir̄', isuweyu pon at̄, tu'kan ni a'po'nan paranka
am̄' miri awonsi'ki aipori tato' winipai ikonekasa' ton,
epe'kena' ton ȳi winipai, karukuri winipai, wa'ka pun
winipai miri awonsi'ki map̄r̄u winipai; ¹³ miri awonsi'ki
senaman, kiyari isu, karapa, mir̄ tato' miri awonsi'ki
a'po'nan t̄kiri'i'n̄npasen, waain, are' kasi', wak̄ kuru
p̄rowa miri awonsi'ki wi'; paka am̄' miri awonsi'ki
karimeru am̄'; kaware am̄', tararan am̄'; apiyo' ton
ennanin p̄ra iyep̄'p̄u pi'. †††

¹⁴ "K̄r̄po'po pi' te'san uya se kasa tato' ototon ipi',
'Tanporo wak̄ ton i'se iwe'sa' r̄'p̄u uti'p̄u man, tan-
poro iimamin ton, wak̄ pe iwe'to' uti'p̄u, miri awon-
si'ki epoto' auya ototon pen ni.' ¹⁵ K̄r̄po'po pi' te'san
ip̄rataaikena' pe iyenasa' kon miri pata yau,
e'm̄'sa'kato' ototon inni ipiyapai, ap̄ne p̄ra to'
enari'n̄m̄ e'ne' moronka iya pi'. †† To' ukaranto' ototon
t̄uta'kwar̄kai', to' ukaranto' ototon ipan pe, ¹⁶ miripan
kon uki'pi'n̄np̄i'to' ototon:

"Isi kusa! Isi kusa miri eke pata,
tepontisen pe iye'sa' r̄'p̄u epe'kena' pon renen tato'
ya', t̄tariren miri awonsi'ki isuweyu pon ya',
miri awonsi'ki iye'wontipi'sa' r̄'p̄u kor̄u konekasa'
a'k̄u pe ke, epe'kena' ton ti' ke, miri awonsi'ki mokon
ke!

¹⁷ Tikin ite'kwa k̄ra' emiya era'tito' a'tai ri eke kuru iti-
mamin uma'ta'p̄u! †††

"Tanporo eke kanau anin pe te'san, kanau yau
t̄utisan, yau te't̄rawasomasan miri awonsi'ki t̄ron
kon ni parau kau te't̄rawasomasan e'm̄'sa'kato' ototon
inni. ¹⁸ Miripan kon uki'pi'n̄nto' ototon iyepo'ti kirisin
ene t̄uya'nokon a'tai, 'Moro ri pe' pata ne'tai seri eke
pata warai' tato' ototon to' uya. ††¹⁹ Amuru t̄r̄'p̄i'to'
ototon to' uya ti'pai kon pona, t̄uta'kwar̄kai'
akaram̄i'ma to' uki'pi'n̄np̄i'to' ototon:

"Isi kusa! Isi kusa miri eke pata!
Miri pata wini kamoro parau kau kanau esanon

§ 18:8 Aisaya 47:7-9 †† 18:10 Isi'kiyer̄ 26:16-17 ††† 18:13
Isi'kiyer̄ 27:12-13, 22 †† 18:15 Isi'kiyer̄ 27:31, 36 ††† 18:17
Aisaya 23:14; Isi'kiyer̄ 27:26-30 †† 18:18 Isi'kiyer̄ 27:32

ena'pə imaminkena' pe, itimamin wini ri.
 Tikin ite'kwa kəra' emiya era'tito' airi ima'tasa! †
 20 Oso si! Epən, pori' pe e'ki, apəne pəra ima'tasa' pi'.
 Pori' pe e'ti', Papa munki amə', itekare ekamai' en-
 no'sa' kon miri awonsi'ki pu'kena' ton,
 apəne pəra Papa uya ipi'nokon inkupə'pə ku'sa' miri
 ipi',"
 tato' oton. ††

21 Miri a'tai, merunti inserə uya ti' anəmə'pə eke
 a'nai' e'pato' yai kaisaron ni, miripan eno'ma'pə iya pa-
 rau ka' se kasa tai'ma:

"Seri kasa isi pe
 eke pata Paperan eno'mato' oton,
 miri awonsi'ki epoton pe pəra ri kanan. ‡

22 Wai, a'pu turunpanin nan, wai, sarakuwa turun-
 panin nan miri awonsi'ki wai tərənpi' turunpanin nan
 usetato' oton pen ni kanan ayau.

Ti'tui' pəra ri i'ri ri təkə'pi'se te'turawasomasan
 e'sepoto' oton kanan pen ayau,
 miri awonsi'ki a'nai' e'pato' yai
 usetato' oton pen ni kanan ayau. ‡‡

23 Raan'pu uya pata wei'tisa' usento' oton pen ni
 kanan ayau,
 miri awonsi'ki temari'masen uri'san miri awonsi'ki
 itaan'pə maimu
 usetato' oton pen ni kanan ayau.
 İpoitorə ton kərəpo'po pi' te'san esi'pə eke ton kuru
 ri seri yau
 miripan enwoke' pe iwe'to' ke tanporo təpataron
 kon ka'pon amə' ano'ma'pə ayau. ‡‡

24 Paperan po pu'kena' amə' miri awonsi'ki wakə ton,
 miri awonsi'ki tanporo non po iwisa' kon mənə e'se-
 poro'pə," ‡‡‡
 ta'pə iya.

Areruya!

19 Seri e'ma'pə pe, eke anpisin ka'pon amə'
 maimu waraino eta'pə uya Epən po, se kasa
 tawon:

"Areruya!
 Epika'tin nito', eke pe iku'to' miri awonsi'ki merunti
 esi Papa iwano' pe,

2 i'napai ri, miri awonsi'ki wakə pe kuru eseru
 aimenkanin pe iyese.

Eke tekumasen eno'masa' iya,
 non ano'ma pi' iye'sa' rə'pə iri tesoru ke.
 Papa uya ikota'masa' təpoitorə ton mənə epe'pə pe,"
 ta'pə to' uya. ‡‡‡ To' uki'pi'nənpə'kaa'pə kanan,
 "Areruya!

Iyepo'ti kirisin ekainəmə inke ri,"
 tukai'. §

4 24 kaisaron kon itepuru ton miri awonsi'ki
 asakiri'nan kon ene amə' uta'mo'ka'pə Papa apuripitə

† 18:19 Isi'kiyerə 27:30-34 †† 18:20 Isu'taronomi 32:43; Isere-
 maya 51:48 ‡ 18:21 Iseremaya 51:63-64; Isi'kiyerə 26:21 ††
 18:22 Isi'kiyerə 26:13; Aisaya 24:8 ‡‡ 18:23 Iseremaya 7:34; 25:10
 ‡‡‡ 18:24 Iseremaya 51:49 ‡‡‡ 19:2 Isu'taronomi 32:43; 2 Kin
 Amə' 9:7 § 19:3 Aisaya 34:10

pe, apono' po iyereutasa', miripan kon uki'pi'nən-
 pitə'pə:

"Amen! Areruya!"
 tukai'.

Karimeru Məre Emari'ma Uta're'ti

5 Miri a'tai, main useta'pə apono' winipai, se kasa
 tawon:

"Papa, itese' pi' e'nito' apuripi'ti'
 tanporon kon ipoitorə ton,
 imiri'nokon inamanin nan,
 aiko ton miri awonsi'ki eke ton!" §†

tawon.
 6 Miri təpo, eta'pə uya anpisin ka'pon amə' maimu
 waraino, eke tuna ena maimu waraino, miri awonsi'ki
 eke pe korəme e'tərənpi'tə waraino. Se kasa tato' uya
 eta'pə uya,

"Papa apuripi'ti'!
 Apəne pəra Itepuru Papa Merunti pe kuru te'sen ye'
 esi kin pe pi'. §††

7 Epori'manpai'nokon, pori' pe e'nipai'nokon,
 eke pe iye'to' apuripi'pai'nokon!
 Karimeru məre emari'ma weyu e'seposa' man,
 ino'pə pe te'ton ekonekasa' man ite'ma ta'.

8 Epe'kena' pon renen tato', enkena' miri awonsi'ki
 itoi'masa' pen ke
 irepasa' iyepontito' ya' pe,"
 tukai'. (Epe'kena' pon renen tato' esi ipokena' pe wakə
 ton nəkupə'pə rə'pə.)

9 Miri a'tai, inserə uya ta'pə upi', "Seri imenuka': 'Pori'
 pe kuru kamoro esi miri karimeru məre emari'ma
 uta're'ti ya' iki'masa' kon!" Miyari ri inserə uya, "I'napa-
 iron kuru ri seri Papa Maimu," ta'pə. §‡

10 Uta'mo'ka'pə i'ta piyau apuripi'se'na, e'tane,
 "Kə'kupəi. Awaraino ri mari uri miri awonsi'ki itonpa
 ton na'ne' warai ri mari i'napairon Sises nenpoika'pə
 pokon ni mari. Papa apuripi'ki! I'napairon Sises nen-
 poikanə uya ka'pon amə' koneka təusauro'san pe
 pu'kena' amə' kasa," ta'pə iya.

Aimu'nan Kaware Pon

11 Miri təpo, Epən uta'koka ene'pə uya, aimu'nan
 kaware esi'pə, ipo te'sen ese' esi'pə Iyawiron Kuru,
 miri awonsi'ki I'napairon. Wakə pe isi'kaisa ri eseru
 aimenkanin miri awonsi'ki təusewa'nomasen.
 §††12 Itenu ton esi'pə apo' epo'ti kasa miri awonsi'ki
 tu'kan ni aro', kəron amə' esi'pə i'pai po. Ese'
 e'menukasa' esi'pə ipi', inə' ni'tunə pen ni, kəri ri uya
 riken i'tu. §††3 İpon, iyau iye'to' esi'pə mən ka' iki'sa' pe.
 Itese' esa'to' yau esi "Papa Maimu" tukai'. 14 Epən pon
 kon soisa amə' uti esi'pə ipikiri, aimu'na' nan kaware
 amə' po'ne, aimu'nan, itoi'masa' pen epe'kena' pon re-
 nen tato' ya' tepontipi'se. 15 İyikena' supara epa'ka'pə
 inta yai, miri ke təpataron kon ka'pon amə' wito' iya
 oton. "To' esa' pe iye'to' oton wa'ka pun itii pe," §† miri-

§† 19:5 Eren 115:13 §†† 19:6 Isi'kiyerə 1:24; Eren 93:1; 97:1;
 99:1 §‡ 19:9 Ma'siu 22:2-3 §†† 19:11 Isi'kiyerə 1:1; Eren 96:13;
 Aisaya 11:4 §† 19:12 Taniyerə 10:6 §‡ Eren 2:9

pan uya waain kasu'kato' oton, Merunti pe kuru te'sen ye' Papa uya kota'man nito' kasu'kato' en yai. ¹⁶ Ipon pi' miri awonsi'ki ite'mata pi' ese' e'menukasa' esi'pæ:

Kin amæ' epuru miri awonsi'ki itepuru ton epuru tukai'.

¹⁷ Miri a'tai, inseru e'mæ'sa'kasa' ene'pæ uya wæi enu yau. Eke pe iki'pi'nænpi'tu'pæ tanporo kau te'san toron amæ' uya etato' pe, "Isi'ti', tanporo eke pe Papa uta're'ti ya' amæ'ati'. ¹⁸ Isi'ti', kin amæ' pun, soisa amæ' epuru ton pun, merunti ton pun, kaware amæ' pun, to' po te'san pun, tanporon kon ka'pon amæ' poitoru pe te'san miri awonsi'ki inæ' enawon kon pen, eke ton miri awonsi'ki aiko ton ni niri pun ani kon pa," ta'pæ iya. ††

¹⁹ Miri a'tai, ene, kin amæ' non pon kon miri awonsi'ki to' soisaai amæ' amæ'asa' ene'pæ uya, kaware pon miri awonsi'ki isoisaai amæ' ewa'nomase'na. ²⁰ E'tane ene a'si'pæ to' uya pariki'si ta', enakanin pu'kena' pokon pe, eke itærawasooi ton, i'tuto' ipi' ku'nin næ'pæ ipiyau. Seri i'tuto' ipi' ton ke kamoro ene ma'kæi ke iye'menukasa' kon, miri awonsi'ki ipe ika'sa' apuripi'nin næ'san enku'ti'pæ iya miri. Ene miri awonsi'ki enakanin pu'kena' eno'ma'pæ to' uya nurine apo' ku'piri ka' soru'pa ke tepo'tisen. ²¹ To' soisaai amæ' wini'pæ supara kaware pon mæta yapai tepa'kasen uya, miripan tanporon kon toron amæ' uya i'se te'to' kon pæ'kæ pona ri to' pun ani'pæ.

1,000 Kaisaro' Nan Wæipiya Ton

20 Inseru u'ti ene'pæ uya Epæn yapai, iya'mu pæn iteuta † kii miri awonsi'ki eke i'sen itenau. ² Uru-pere a'si'pæ iya, kæri ri esi penaro' ri ikæi, Makoi, miri pe pæra Se'tan, †† miripan auronpi'tu'pæ iya 1,000 kaisa ri wæipiya iye'to' pe. ††† Inseru uya eno'ma'pæ iya'mu pæn iteuta ya'. A'koro'pæ iya, miripan a'sikæ'pæ iya, tæ-pataron kon ka'pon amæ' enku'ti iya namai' 1,000 kaisa ri wæipiya u'matæ pona ri. Miri tæpo, inonkato' pe aka'ne' pe ri.

⁴ Miri a'tai, apono' amæ' ene'pæ uya miri awonsi'ki ipo'ne iyereutapi'sa' kon kamoro eke pe to' e'to' pe eseru aimenkanin nan pe irepasa' kon. I'mæ'urapi'sa' kon a'kwaru kanan ene'pæ uya i'napairon Sises nenpoi-ka'pæ ekama to' uya pikiri, miri awonsi'ki Papa Maimu pikiri. Ene apuripi'sa' to' uya pæra iyese, miri awonsi'ki ipe ika'sa' ene ma'kæi eposa' to' uya pæra iyese tæpee'pi kon pi', miri pe pæra temiyatæ kon pi'. Miripan kon e'mæ'sa'kasa' terikæ kon tæpo esi'pæ kin pe Kærai pokon pe 1,000 kaisa ri wæipiya. ††† (Tæron kon iyeri'pi'sa' kon amæ' e'mæ'sa'ka pæra iyese'pæ 1,000 kaisaron wæipiya u'matæ pæ'kæ pona ri.) Seri esi wapiyaro' iyeri'pi'sa' kon e'mæ'sa'kato'. ⁶ Pori' pe kuru miri awonsi'ki wakæ pe kamoro esi wapiyaro' kon iyeri'sa'

† 19:15 Aisaya 63:3; Isoweru 3:13; Isenpoikasa' 14:20 †† 19:18 Isi'kieru 39:17-20 † 19:20 Isenpoikasa' 13:1-18 †† iya'mu pæn iteuta; Apis—pata non a'mu yawon, iri a'kwaru ton a'sito' ya' to' kota'mato' u'matæ pæ'kæ pona. †† Se'tan - Makoi ese' isakon, Papa eseru ewaruma'tinin ta e'kwa pe; v. 6-8 niri. ††† 20:2 Iseneses 3:1 ††† 20:4 Taniyeru 7:9, 22

kon e'mæ'sa'ka koro'tau na'ne' nan. Itisakon uma'tan nito' pana'pano pæra iyese to' entai, e'tane Papa ena' use'man nito' tærawasomanin nan pe to' e'to' oton Pa-pa iwano' pe miri awonsi'ki Kærai iwano' pe, miripan kon e'to' oton itepuru pe ipokon pe 1,000 kaisa ri wæipiya.

Se'tan Ma'tanæku

⁷ Miri 1,000 kaisaron wæipiya ton u'ma'sa' a'tai, Se'tan e'nonkato' oton pariki'si tapai, ⁸ miripan utito' oton tæ-pataron kon ka'pon amæ' Kokæ miri awonsi'ki Makokæ amæ' enku'tise'na—asakiri'nan non ekun yawon kon. To' amæranæ'to' iya oton isewa'nomase'na, anpsin pe parau e'pi pon wi'si' esi kasa. ⁹ To' utanænsa' uti'pæ non emæ' kaisa ri e'soru'mai'ma, miripan kon uya Papa munki amæ' pata'se' oimentipæ, eke pata ¹⁰ ini'nænkanæ, e'tane apo' u'ti'pæ Epæn winipai, miripan uya to' ma'tanæku'pæ. ¹⁰ Miri tæpo, Makoi, to' enku'tinin næ'pæ useno'ma'pæ soru'pa epo'ti ku'piri ka', ene miri awonsi'ki enakanin pu'kena' eno'makaa'pæ ika' ræ'pæ ka'; miripan kon ekota'mato' oton wæi kaisa ri miri awonsi'ki ewarupi kaisa ri inke ri, inke ri.

Aimenkan Nito' U'ma'sa'

¹¹ Miri a'tai, eke aimu'nan apono' ene'pæ uya, miri awonsi'ki ipo te'sen. Non miri awonsi'ki ka' apæ'æmæ'pæ ipiyapai, to' pata oton pæra ri iyese'pæ. ¹² Iyeri'sa' kon ene'pæ uya, eke ton miri awonsi'ki aiko ton pokon pe ri, to' e'mæ'sa'kasa' apono' piyau. Kareta amæ' uta'koka'pæ, miri awonsi'ki tæron ni kareta uta'ko-ka'pæ, seri esi tæuko'manton kon karetaai. Iyeri'sa' kon eseru aimenka'pæ to' uya to' nækupæ'pæ pikiri, kareta yau iye'menukasa' pikiri. ¹³ Parau uya tækau iyeri'pi'sa' kon nonka'pæ, miri awonsi'ki eri'nito' uya miri awonsi'ki oru iyeri'pi'sa' kon pata'se' ¹⁴ uya tæna'si'pæ ton nonka'pæ, miripan kon eseru utaimenka'pæ to' kaisa ri to' nækupæ'pæ pikiri. ¹⁴ Miri tæpo, eri'nito' miri awonsi'ki iyeri'sa' kon pata eno'ma'pæ to' uya apo' ku'piri ka'. Seri apo' ku'piri esi iyakon ite'kwa pe eri'ni-to'. ¹⁵ Inæ' ri itese' e'menukasa' eposa' pæra iyese yau uko'man nito' karetaai pi' eno'ma'pæ apo' ku'piri ka'.

Emenna' Epæn Miri Awonsi'ki Emenna' Non

21 Miri a'tai, emenna' Epæn miri awonsi'ki emenna' non ene'pæ uya. Wapiyaro' Epæn miri awonsi'ki wapiyaro' non pæra iyena'pæ, miri awonsi'ki parau pæra ri iyese'pæ. ¹ Miri a'tai, Wakæ Pata ene'pæ uya, emenna' Surusiran u'ti Epæn apai, Papa winipai, iyekonekasa' temari'masen uri'san uta'kæ'tisa' ama'non pe kasa tætaan'pæ e'ma ta'. ² Eke main us-aurokæ eta'pæ uya apono' winipai, "Seri pe si Papa pata'se' man ka'pon amæ' piyau. To' piyau iko'manto' oton, imunki amæ' pe to' e'to' oton. Tæmiri pe kuru Pa-

§ 20:8 Isi'kieru 7:2; 38:2, 9, 15 † eke pata; Seri esi Surusiran ta e'kwa pe. †† 20:12 Taniyeru 7:9-10 †† Etis; Hades, Enkeri'si maimu yau; iyeri'sa' kon nono. (Apæne Isenpoikasa' 1:18 enki.) ††† 21:1 Aisaya 65:17; 66:22; 2 Pi'ta 3:13 †† 21:2 Aisaya 52:1; 61:10; Isenpoikasa' 3:12

pa e'to' oton to' piyau, itese' pi' to' e'to' e' pe. ¹⁴ Tanporo to' enu paru a'munakato' iya oton. Eri'nito' p̄ra ri iye'to' oton, t̄uta'kwar̄akai' ukaran ni p̄ra ri, ukaran ni p̄ra ri, e'ne' p̄ra ri, penaro' ton p̄ra iyese' wenai," tawon. ^{††}

⁵ K̄ri ri apono' po iyereutasa' uya, "Seri pe tanporon konekasa' uya man emenna' pe," ta'p̄, miri awonsi'ki upi' kanan ta'p̄ iya. "Seri imenuka', ap̄ne p̄ra seri main ton esi i'napai ri kuru miri awonsi'ki tapurisen pe kuru iyese'," ta'p̄ iya.

⁶ Miri awonsi'ki, "Tu'ma'sa' si man," ta'p̄ iya. "Uri k̄ri ri Ar̄pa miri awonsi'ki Omeka, Iye'sara'ti miri awonsi'ki Iu'mat̄. In̄' ri tuna'kiri' ke na'ne' o'pa uya miri te'masen pen ni tuna ke, uko'man nito' tuna'kwaai ke. ^{†7} In̄' ri entakanin n̄'p̄ uya seri epoto' oton uwinipai, itese' pi' iye'to' Papa pe esi miri, miri awonsi'ki umu pe iye'to' oton. ^{†8} E'tane enari'kena' ton, apurinin nan pen, iri ku'nin nan, te'wis̄an, tekumasan, enwoke' ton, ika'sa' apurinin nan, miri awonsi'ki tanporo kasi ye' ton—to' pata'se' e'to' oton sor̄pa epoti' ku'piri. Miri esi iyakon ite'kwa pe uma'tan nito'," ta'p̄ iya.

Emenna' Surusiran

⁹ Kaisaron kon inser̄ am̄' tonpa, 7 kaisaron p̄sau am̄' epe'tipi'sa' esanon n̄'san iu'mat̄ ri 7 kaisaron paran ke, uyee'p̄ upiya', miripan uya, "Isi'ki, uri'san karimeru m̄re n̄mari'man̄ ino'p̄ ekamato' pe uya ipi'," ta'p̄ iya upi'. ¹⁰ Uyar̄i'p̄ iya Ita'kwar̄ yau eke, ka'tawon w̄' pona, miripan uya Surusiran, wak̄ pata uyer̄ Ep̄n apai Papa winipai ekama'p̄ upi'.

^{†11} Irentasa' Papa k̄roreei ke, pata urentasa' esi'p̄ epe'kena' kuru ti' kasa, ti' isaspa tato' kasa, awai'n̄an ti' k̄restar̄ tato' kasa. ¹² Eke, ka'tawon iwukupiri esi'p̄, 12 kaisa ri im̄ra'taai ton miri awonsi'ki 12 kaisa ri inser̄ am̄' esi 12 kaisaron m̄ra'ta am̄' airi'ne. M̄ra'ta pi'ne 12 kaisaron kon Esuwer̄ pon kon ese' ton e'menukasa' esi'p̄. ¹³ Im̄ra'taai am̄' esi'p̄ os-or̄wau'ne, os-or̄wau iyese'p̄ w̄i enu uye'to' wini, os-or̄wau iyese'p̄ w̄i enu enuku enwo'net̄ wini, os-or̄wau iyese'p̄ w̄i enu enuku kamisi wini, miri awonsi'ki os-or̄wau iyese'p̄ w̄i enu utito' wini. ^{††14} Miri pata wekupiri ekonekasa' esi'p̄ 12 kaisaron ti', iyapon pe te'sen po'ne, miripan pi'ne 12 kaisaron kon itekare ekamai' karimeru m̄re nennoko'san ese' ton e'menukasa' esi'p̄.

¹⁵ Inser̄, uyauro'kanin n̄'p̄ enau ȳi kor̄ pun konekasa' esi'p̄ pata i'tuto' ike, im̄ra'taai ton, miri awonsi'ki iwukupiri ton. ^{††16} Pata esi'p̄ isi'kaisa ri, ikusano kaisa ri ika'ta esi'p̄. Inser̄ uya pata i'tu'p̄ t̄ȳiii ke; miripan e'seporo'p̄ 12,000 kaisa ri ȳi epotor̄'p̄ pe ikusano, ⁵ ika'ta miri kaisari ri mari, miri awonsi'ki ikawono esi'p̄ ikusano kaisari ri mari. ¹⁷ Inser̄ uya iwukupiri i'tu'p̄, miripan e'seporo'p̄ 144 kaisa ri

ite'kwa ȳi ikawono, ^{†††} miri esi'p̄ ka'pon napurin̄ airon i'tuto' ike nekaman̄ awiri. ¹⁸ Iwukupiri esi'p̄ ti', isaspa tato' pe; eke pata esi'p̄ kor̄ pe, esukenan wanamari kasa. ¹⁹ Pata wekupiri apon a'k̄'tisa' esi'p̄ i'si'tai ri epe'kena' ton ti' am̄' ke. Wapiyaro' kuru iyapon esi'p̄ ti' isaspa tato', isakon esi'p̄ ti' sa'paya tato', itosor̄wano esi'p̄ ti' isar̄'setoni tato', ^{††} itasakiri'pano esi'p̄ ti' emirar̄ tato', ²⁰ 5 pe iku'nin esi'p̄ ti' sar̄tone' tato', 6 pe iku'nin esi'p̄ ti' kaneriyān tato', 7 pe iku'nin esi'p̄ ti' kiri'sorai' tato', 8 pe iku'nin esi'p̄ ti' perer̄ tato', 9 pe iku'nin esi'p̄ ti' to'pas tato', 10 pe iku'nin esi'p̄ ti' k̄risop̄res tato', 11 pe iku'nin esi'p̄ ti' isa'sen tato', miri awonsi'ki 12 pe iku'nin esi'p̄ ti' ama'tes tato'. ²¹ 12 kaisaron m̄ra'ta am̄' esi'p̄ 12 kaisaron mokon pun am̄', tikin pa'ne m̄ra'ta ekonekasa' esi'p̄ tikin pa'nān mokon pun ke, eke asanta, eke pata e'ma esi'p̄ esukenan kor̄ pe, awai'ne wanamari kasa. ^{†††}

²² Use'man nito', ip̄reman nito' iw̄' ene uya p̄ra iyese'p̄ pata yau, ap̄ne p̄ra use'man nito', ip̄reman nito' iw̄' pe ri Itepuru Papa Merunti pe kuru te'sen ye' miri awonsi'ki karimeru m̄re esi pi'. ²³ Miri pata esi w̄i enu i'se p̄ra ri, miri pe p̄ra kap̄i t̄wei'tinin pe, ap̄ne p̄ra Papa a'kwarii uya ri iwei'ti, miri awonsi'ki karimeru m̄re esi iraan'puui pe. ^{††24} T̄pataron kon ka'pon am̄' usato' oton iweyu yau, miri awonsi'ki kin am̄' non pon kon uya timamin kon ne'to' oton iya'. ^{††25} Pata m̄ra'taai ton am̄' e'to' oton ta'kokai' ri w̄i tase, ita'koto' oton pen ni, ap̄ne p̄ra ewarupi p̄ra iye'to' oton miri yau. ²⁶ T̄pataron kon ka'pon am̄' to' e'to' eke pe miri awonsi'ki to' imamin ton ne'to' oton miri pata ya'. ^{†††27} Iri pe na'ne' ewonto' oton pen ni miri pata ya', miri pe p̄ra in̄' ri Papa ewaruma ku'nin, miri pe p̄ra kasi pe te'sen, e'tane kamo riken karimeru m̄re uko'man nito' karetaai pi' riken itese' e'menukasa' kon ewonto' oton iya'. ^{†††}

Uko'man Nito' Tuna'kwaai

22 Inser̄ uya t̄u'tisen tuna uko'man nito' tuna'kwaai enpoika'p̄ uyena', awai'n̄an ti' k̄restar̄ tato' warai, Papa apon miri awonsi'ki karimeru m̄re apon winipai, ^{†††2} miripan u'ti esi'p̄ pata e'ma aporo' poro. Sen wini'ne ite'pi po uko'man nito' ku'nin ton ye' esi'p̄, 12 kaisa ri ite'kwa tepetasen tikin nan w̄ipiya yau, tikin ite'kwa tikin nan kap̄i yau, miripan are ton esi t̄pataron kon ka'pon am̄' epi'tito' ike pe. ¹⁸³ I'ri ri Papa n̄pa'n̄k̄'p̄ e'to' oton pen ni miri pata yau. Papa miri awonsi'ki karimeru m̄re apon e'to' oton miri pata yau, miripan poitor̄ ton uya apuripi'to' oton. ¹⁹⁴ To' uya item̄' ento' oton, itese' e'menukasa' e'to' oton to' pee'pi pi'ne. ⁵ Ewarupi p̄ra

^{††} ikawono; miri pe p̄ra, iti'simu. ^{†††} 144 kaisa ri ite'kwa ȳi ikawono; 144 kiyupi' am̄'—200 e'to' airi' pi'. ^{††} Isar̄'setoni; chalcidony, Enkeri'si pe. Miri ton epe'kena' ton ti' am̄' esi miri warai'n̄an miri ton tukai' i'tu kuru p̄ra. ^{†††} 21:21 Aisaya 54:11-12 ^{††} 21:23 Aisaya 60:19-20 ^{†††} 21:24 Aisaya 60:3 ^{††††} 21:26 Aisaya 60:11 ^{††††} 21:27 Aisaya 52:1; Isi'kiyer̄ 44:9 ^{†††††} 22:1 Isi'kiyer̄ 47:1; Sakaraya 14:8 18 22:2 Iseneses 2:9; Isi'kiyer̄ 47:12 19 22:3 Sakaraya 14:11

† 21:3 Isi'kiyer̄ 37:27; Ripaiti'kas 26:11-12 †† 21:4 Aisaya 25:8; 35:10; 65:19 † 21:6 Aisaya 55:1 †† 21:7 2 Sanwer̄ 7:14; Eren 89:26-27 †† 21:10 Isi'kiyer̄ 40:2 ††† 21:13 Isi'kiyer̄ 48:30-35 ††† 21:15 Isi'kiyer̄ 40:3 ⁵ 12,000 kaisa ri ȳi epotor̄'p̄ pe ikusano; 12,000 stetiya—1500 e'to' airi' mayir̄.

ri iye'to' oton, raan'pu i'se p̄ra ri to' e'to' oton miri pe p̄ra w̄i enu ri, ap̄ne p̄ra Itepuru Papa e'to' oton to' weyu pe, miripan kon e'to' oton esa' wann̄i, kin am̄' pe inke ri, inke ri. ¹⁶ Insē uya ta'p̄ upi', "Seri main esi i'napai ri kuru, tapurisen pe kuru iyesi. Itepuru Papa ta'kwar̄ t̄nin pu'kena' am̄' ena' uya, insē enno'sa', seri pe kuru te'ku'ton ekamase'na t̄poitor̄ ton pi'," ta'p̄ iya.

Sises Uye'ni Pi' Man

⁷ "Etaki," ta pi' Sises man, "Seri pe kuru uye'ai! Pori' pe kuru kamoro esi miri seri kareta yau isekamasa' apurinin nan," ta'p̄ iya.

⁸ Uri, Isaan uya seri ton eta'p̄ miri awonsi'ki ene'p̄. Etasa' uya miri awonsi'ki ensa' uya a'tai, uta'mo'ka'p̄ insē, uyenu ya' enpoikanin n̄'p̄ p̄ta piyau apuripi'se'na. ⁹ E'tane, "K̄kup̄i," ta'p̄ iya upi', "Awaraino ri mari uri miri awonsi'ki itonpa ton pu'kena' am̄' miri awonsi'ki kamoro seri kareta yau iye'menukasa' awiron kon tonpa. Papa apuripi'ki!" ta'p̄ iya.

¹⁰ Miri awonsi'ki upi' ta'p̄ iya, "Ama' pe, te'ku'ton ekamanin, seri kareta yawon k̄senkurunpai, ap̄ne p̄ra a'ko pe tanporo iye'ku'to' weyu man. ¹¹ K̄ri iri ku'nin nesii iri kup̄ pi' ri; k̄ri iri pe na'ne' nesii iri pe ri; k̄ri ipokena' ku'nin nesii ikup̄ pi' ri; k̄ri wak̄ pe na'ne' nesii wak̄ pe ri," ta'p̄ iya. ¹¹

¹² "Etaki," ta Sises uya, "Seri pe kuru uye'ai'. To' epe'p̄ ton sine'ai' uya'kiri tikin pa'ne to' repato' pe uya, to' n̄kup̄'p̄ pikiri ri. ¹³ Uri k̄ri ri Ar̄'pa miri awonsi'ki Omeka; Wapiyaro', miri awonsi'ki Iu'mat̄; Iyepiya'ti miri awonsi'ki Iu'mat̄. ¹¹

† 22:5 Aisaya 60:19; Taniyer̄ 7:18 †† 22:11 Taniyer̄ 12:10 ‡ 22:12 Aisaya 40:10; 62:11; Eren 28:4; Iseremaya 17:10 ‡† 22:13 Isenpoikasa' 1:8, 17; 2:8; Aisaya 44:6; 48:12

¹⁴ "Pori' pe kuru kamoro esi t̄pon kon kor̄kasa' to' uya na'ne' wak̄ pe, miripan kon repato' oton Papa uya uko'man nito' ku'nin ye' eperu ke, to' ewonto' pe m̄ra'ta am̄' awiri eke pata ya'. ¹⁵ Eke pata p̄rorooi po pero am̄'; enwoke' eseru ku'nin nan, ekumanpi' te'san, te'wisan, ika'sa' apurinin nan, miri awonsi'ki kasi ye' ton, main ke miri awonsi'ki t̄ku'se esi.

¹⁶ "Uri, Sises uya uinsē enno'sa' ipiya'nokon so'si am̄' auro'kanin pe. Uri k̄ri ri Tepi' At̄ r̄'p̄ miri awonsi'ki Ipa r̄'p̄, a'kwa, pata emak̄ a'taino Kaiy-ono'," ta'p̄ iya. ¹¹

¹⁷ Iya'kwar̄ miri awonsi'ki inmari'man̄ uri'san uya, "Isi'ki!" ta, miri awonsi'ki in̄' ri seri etayai'ne', "Isi'ki!" n̄kai ri mari. Tiwi tuna'kiri' ke na'ne' n̄yer̄pi, tiwi i'se na'ne' te'masen pen uko'man nito' tuna'kwaai an̄m̄i. ¹¹

¹⁸ Tanporon kon seri kareta yawon te'ku'ton ekamanin maimu etanin nan panama uya: In̄' ri itonpa'tipi'nin n̄'p̄ esi yau, Papa uya ri kanan paran tonpa'tito' oton seri kareta yau isekamasa' na'ne'. ¹⁹ Miri awonsi'ki in̄' ri seri pu'kena' pe ekamanin kareta yapa' imo'kanin esi yau, Papa uya ri ineporon̄ uko'man nito' e' miri awonsi'ki wak̄ eke pata yau isekamasa' na'ne' seri kareta yau mo'ka miri ipiyapai. ⁵

²⁰ Tanporo seri ton ekamanin n̄'p̄ uya, "T'napai ri iyesi miri; seri pe kuru uye'ai'," ta.

Amen. Isi'ki, Itepuru Sises.

²¹ Wak̄ nonkasa' Itepuru Sises uya nesii Papa munki am̄' ^{5†} piyau. Amen.

‡‡ 22:14 Iseneses 2:9; 3:22 ‡‡† 22:16 Aisaya 11:1, 10 ‡‡‡ 22:17 Aisaya 55:1 § 22:19 Isu'taronomi 4:2; 12:32 §† Papa munki am̄'; t̄ron ni imenukasa' yau, tanporon ni, miri pe p̄ra, tanporon ni Papa munki am̄'